PAN EURÓPSKE PRAVNICKÉ FÓRUM

II. ročník

pod záštitou

Prof. JUDr. Jaroslava IVORA, Dr.Sc.

ZBORNÍK

príspevkov z vedeckej konferencie doktorandov
a mladých vedeckých pracovníkov

BRATISLAVA
2017

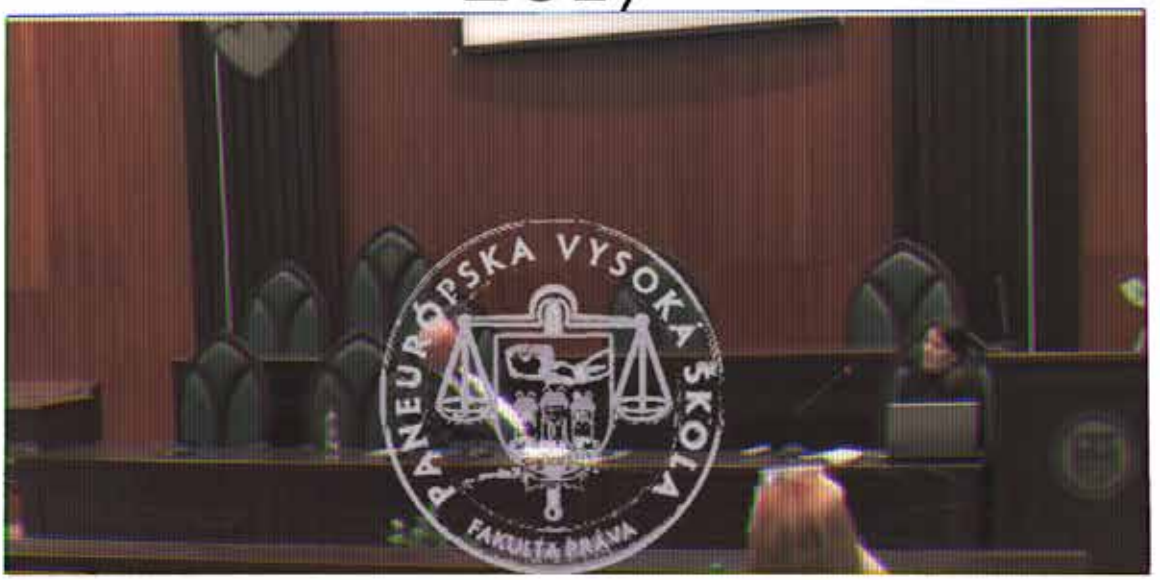

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA

Fakulta práva

PANEURÓPSKE PRÁVNICKÉ FÓRUM

II. ROČNÍK

pod **záštitou Prof. JUDr. Jaroslava Ivora, DrSc..**

Z B O R N Í K

príspevkov z vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej dňa **09. mája 2017**

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA

BRATISLAVA

2017

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

RECENZENTI:
JUDr. Matej Horvát, PhD.
Prof. JUDr. Jaroslav Ivor, DrSc.
Doc. JUDr. Július Kováč, Csc.
JUDr. Marcela Tittlová, PhD.

ORGANIZAČNÝ VÝBOR :
JUDr. Juraj Drugda
JUDr. Peter Papáček
JUDr. Marcela Tittlová, PhD.
JUDr. Michal Žofčák

VEDECKÝ A PROGRAMOVÝ VÝBOR :
JUDr. Matej Horvát, PhD.
JUDr. Andrej Karpát, PhD.
JUDr. Radka Kolkusová, LL.M.
PhDr. JUDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD.
Doc. JUDr. Peter Polák, PhD.
JUDr. Marcela Tittlová, PhD.

ZOSTAVOVALI :
JUDr. Juraj Drugda
JUDr. Marcela Tittlová, PhD.
JUDr. Michal Žofčák

Z B O R N Í K
PANEURÓPSKE PRÁVNICKÉ FÓRUM - II. ROČNÍK
príspevkov z vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej dňa 09. mája 2017, pod záštitou Profesora JUDr. Jaroslava Ivora, DrSc. Paneurópskej vysokej školy, Právnickej fakulty. BRATISLAVA, JÚL 2017
Vydavateľ: *Paneurópska vysoká škola*, *www.printmedia.sk*
Grafické spracovanie: *Roman Vorreiter*

Za gramatickú a jazykovú úpravu príspevkov zodpovedajú autori. Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-89453-33-7
EAN 978808945337

PREDSLOV

Čas a priestor predstavujú základné fyzikálne veličiny. V materiálnom bytí človeka zohrávajú dôležitú úlohu. To, ako žijeme, to, kde sa pohybujeme, to, kde a na čom pracujeme v konkrétnom čase a v určitom priestore (na určitom mieste) je meradlom priebehu a postupnosti udalostí. Umožňuje nám dokumentáciu postupného vývoja, poskytuje nám možnosti jeho hodnotenia a implikuje závery. Čas a priestor súčasne predstavujú jeden z identifikátorov osobného, pracovného, odborného a vedeckého zamerania.

Čas je pre mnohých nepodstatnou a nezaujímavou otázkou. Metaforicky sa hovorí, že čas plynie ako voda alebo že letí ako vták. Pre pedagogicko-vedeckých a vedeckých pracovníkov predstavuje čas merateľnú veličinu s medzinárodne uznanou jednotkou. Priestor možno chápať ako sám o sebe zmyslami nevnímateľný, avšak rozumovou úvahou pochopiteľný útvar. Ide o podmienku existencie a bytia, o podmienku existencie možností. Predpokladáme o ňom, že je večný, hoci nemôže byť sám o sebe na konkrétnom mieste, keďže je všeobecný.

Predkladaný on-line zborník z druhého ročníka vedeckej konferencie Paneurópske právnické fórum 2017 pokračuje v nastolenom trende z predošlého obdobia. Pri pôvodnej myšlienke vytvoriť periodicky (každoročne) sa opakujúcu diskusnú platformu sme si za cieľ stanovili vytvorenie širokého priestoru pre mladých pedagogických, pedagogicko-vedeckých, vedeckých, ale aj ďalších pracovníkov z najrôznejších oblastí práva a súvisiacich odborov. Z hľadiska času síce stojíme v počiatkoch tohto zámeru, no pozitívne je potrebné hodnotiť, že Paneurópske právnické fórum si za veľmi krátke obdobie svojej existencie získalo priaznivcov a okruh záujemcov o diskusiu na tejto úrovni sa medziročne značne rozšíril. V predkladanom zborníku nachádzajú zastúpenie takmer všetky právnické fakulty na Slovensku, Policajná akadémia a taktiež aj ďalšie vysoké školy. Pozitívne je možné hodnotiť aj to, že postupne získava aj nadnárodný rozmer a nadnárodné prvky. V predkladanej verejnoprávnej a súkromnoprávnej časti je možné nájsť príspevky z najrôznejších oblastí práva, od občianskeho, obchodného, rodinného, cez správne, environmentálne a trestnoprávne aspekty, až po najdôležitejšie otázky z oblasti európskeho a medzinárodného práva. Vďaka tomuto možno povedať, že koncepcia Paneurópskeho právnického fóra splnila aj druhý zo stanovených cieľov a teda vytvára široký priestor pre prezentáciu odborných i aplikačných poznatkov, praktických skúseností a pre diskusiu o najrôznejších právnych i mimoprávnych otázkach.

Novým prvkom, ktorý sa do koncepcie fóra zaradil tak akosi prirodzene v priebehu toto ročníka, a teda nebol pôvodne plánovaný, odráža stav modernej, elektronickej a informačnej

spoločnosti. Neznižuje ani úroveň a ani kvalitu podstaty fóra, jeho obsahu a ani povahu diskusnej platformy. Elektronizácia predstavuje len ďalší moderných prvkov, ktorý dotvára šírku a flexibilitu poskytovaného priestoru. Aj vďaka tomu je možné túto konferenčnú a diskusnú platformu zaradiť k jednej z najmodernejších a súčasne aj najdostupnejších možnosti vedeckej a odbornej prezentácie.

V závere si dovolím poďakovať prof. JUDr. Jaroslavovi Ivorovi, DrSc., ktorý prevzal záštitu nad prvým a aj nad druhým ročníkom Paneurópskeho právnického fóra. Rovnako tak kolegom z organizačného a programového výboru konferencie a v neposlednom rade prispievateľom z najrôznejších oblastí práva, z rôznych vysokých škôl na Slovensku aj v Čechách za ich záujem, za ich iniciatívu a kvalitné teoreticko-vedecké, vedecké a aj praktické a vysoko odborné výstupy.

V Bratislave, 10.07.2017

JUDr. Marcela Tittlová, PhD.
vedúca organizačného tímu konferencie

O B S A H

SEKCIA : VEREJNÉ PRÁVO

Bachleda, V.	*Zásada ne bis in idem v kontexte stíhania a potrestania za rôzne druhy správnych deliktov*	*10*
Böhmová, D.	*Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 650/2012 a praktické problémy spojené s jeho aplikáciou*	*19*
Doboš, I.	*Prokuratúra z pohľadu Ústavy Slovenskej republiky a súčasnej slovenskej legislatívy*	*32*
Drugda, J.	*Lisabonská právna úprava významu priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti so špeciálnym zameraním na oblasť trestného práva a spolupráce v trestných veciach*	*46*
Drugda, J. & Malíková, E.V.	*Ilegálna migrácia a utečenectvo v EÚ tzv. migračná kríza*	*52*
Franková, I.D.	*Spoločné vyšetrovacie tímy s tretími krajinami_ právny základ*	*61*
Gaulieder, H.	*Metodika vyšetrovania a vybrané kriminologické aspekty vraždy*	*71*
Hutta, M.	*Právo na spravodlivý proces a správne konanie v slovenskej praxi*	*84*
Chovan, M.	*Obete kriminality a možnosti ich odškodňovania*	*94*
Karpát, A.	*Voľný pohyb*	*102*
Kaščák, D.	*Zásada práva na spravodlivý proces – Vybrané rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva*	*111*
Kočišová, S.	*Voľný pohyb a pobyt príslušníkov tretích krajín v judikatúre Súdneho dvora EÚ*	*126*
Kováčová, Z.	*Právo poškodeného súhlasiť s trestným stíhaním*	*153*
Kročková, K.	*Predbežne vykonávané zmluvy zakladajúce medzinárodné organizácie*	*159*
Kubička, R.	*Zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby*	*173*
Kurhajcová Bruteničová, L.	*Neoprávnené nadobúdanie vysokoškolských titulov ako aktuálny spoločenský problém*	*191*
Kurhajcová Bruteničová, L.	*Protikorupčné opatrenia na úrovni vysokého školstva ako jeden z nástrojov zabránenia neoprávneného nadobúdania vysokoškolského vzdelania*	*205*
Lečko, B.	*Vybrane faktory kriminality mládeže*	*211*
Mardiaková, V.	*Typy zmlúv v športovom práve*	*222*

SEKCIA : VEREJNÉ PRÁVO

Martvoň, A.	*Aktuálne teoreticko právne problémy týkajúce sa zmeny (resp. presunu) kompetencií orgánov štátnej správy*	*237*
Medelský, J.	*Slovenská a česká právna úprava informačno- technických prostriedkov*	*245*
Nesvadba, A.	*Autonómia ako osobitná forma učlenenia štátu*	*262*
Papáček, P.	*Otázka starej environmentálnej záťaže*	*270*
Píry, M.	*Problematika výzvy na odstránenie nedostatkov podania v stavebnom práve*	*282*
Plocháň, M.	*Úvaha nad potenciálnou protiústavnosťou*	*288*
Ružička, R.	*Deliktuálna zodpovednosť na úseku odpadového hospodárstva*	*297*
Schneiderová, N.	*Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a voľný pohyb osôb ako jeden zo základných princípov Európskej únie*	*315*
Slezáková, A.	*Pôsobnosť funkcie a úlohy orgánu dohľadu nad finančným trhom v Rakúskej republike*	*321*
Suchá, D.	*Trestná zodpovednosť právnických osôb*	*329*
Szárszoi, P.	*Zákonnosť a spravodlivosť uloženého trestu za trestný čin krádeže spáchaný vlámaním*	*335*
Širilová, M.	*Inštitút dohody o vine a treste v praxi a úvahy de lege ferenda*	*342*
Šírová, L.	*Vývoj, aktuálny stav a budúcnosť zmluvných záväzkov s cudzím prvkom podľa práva EÚ*	*362*
Škohel, D.	*Detská pornografia ako fenomén počítačovej kriminality*	*376*
Šmelková, J.	*Bezplatné štúdium v podmienkach Slovenskej republiky*	*380*
Treľová, S.	*Opodstatnenosť represívnych opatrení v súvislosti s čiernou prácou*	*395*
Vaculíková, N.	*Teoreticko - právne aspekty práva na život*	*405*
Valuch, J. & Bednár, D.	*Trest smrti a medzinárodnoprávna úprava*	*415*
Žofčák, M.	*Schránkové firmy a súdna moc*	*427*

SEKCIA : SÚKROMNÉ PRÁVO

Berec, M.	*Úvahy k žalobe o určenie právnej skutočnosti podľa nového Civilného sporového poriadku*	*440*
Gregor, M.	*Kresťanské tradície a sekularizmus reflexie v judikatúre ESĽP*	*453*
Hanuš, D.	*Vývoj mezinárodněprávní ochrany dětí v kontextu Úmluvy o právech dítěte a její reflexe v právním řádu ČR*	*464*
Holub, D.	*Dispozície s cennými papiermi*	*476*
Magurová, H.	*Ochrana spotrebiteľa a právo v cestovnom ruchu*	*483*
Mardiaková, V.	*Typy zmlúv v športovom práve*	*496*
Mészáros, T. & Švrčková, N.	*Meno mesto zviera vec spoločenská hra s právnou subjektivitou*	*511*
Michaličková, J.	*Zásada najlepších záujmov dieťaťa v aplikačnej praxi*	*525*
Patakyová, M.	*Vývoj súťažného práva v Slovenskej republike – vybrané aspekty*	*544*
Pavlovová, M.	*Odraz ľudských práv v zásadách súkromného práva*	*557*
Poruban, A.	*Voľný pohyb profesionálnych športovcov a hospodárska súťaž*	*571*
Raková, K.	*Analýza dopadu rozsudku vo veci C 42/15 Home Credit Slovakia, a.s. proti Klára Bíróová*	*586*
Rakovský, P.	*O zákonných možnostiach a povinnostiach obchodníka s cennými papiermi pri vykonávaní jeho činností*	*605*
Suchá, D.	*Porovnanie zodpovednosti za škodu podľa Občianskeho zákonníka a podľa Obchodného zákonníka*	*614*
Suchá, D.	*Všeobecné povinnosti členov štatutárnych orgánov kapitálových obchodných spoločnosti*	*640*
Šmondrk, P.	*Právne postavenie účastníkov v konaní o dedičstve*	*655*
Trnovszká, L.	*Niekoľko úvah k cezhraničnému elektronickému obchodu*	*672*
Zverka, T.	*Mediácia ako efektívny spôsob riešenia civilných sporov*	*679*
Zverka, T.	*Vady právnych úkonov a ich následky v teórii a v praxi*	*689*
Žemba, J.	*Rekodifikácia súkromného práva vs. reálne potreby spoločnosti*	*699*

SEKCIA : VEREJNÉ PRÁVO

Zásada ne bis in idem v kontexte stíhania a potrestania za rôzne druhy správnych deliktov

NE BIS IN IDEM PRINCIPLE IN THE CONTEXT OF PROSECUTION AND PUNISHMENT FOR VARIOUS TYPES OF ADMINISTRATIVE OFFENSES

Vladimír Bachleda [1]

Abstrakt:
Príspevok sa zaoberá zásadou *ne bis in idem*, ktorú môžeme voľne preložiť ako „nie dvakrát o tej istej veci" a jej viaceré prejavy nachádzame ako v súdnom, tak aj v správnom trestaní. Stíhanie osoby za verejnoprávny delikt vždy predstavuje závažný zásah do jej práv a slobôd. Preto by táto zásada mala byť integrálnou súčasťou právneho systému každého moderného štátu. Autor sa v článku zaoberá touto zásada v kontexte stíhania a potrestania za rôzne druhy správnych deliktov. Zaoberá sa tiež oblasťou tzv. pseudosankčných opatrení, ktorá nie je v súčasnosti v Slovenskej republike bližšie popísaná.

Kľúčové slová: správny delikt, verejné právo, sankcia, zavinené konanie, nie dvakrát o tej istej veci

Abstract:
Ne bis in idem principle means „not twice in the same [thing]" and its´ expressions can be found in an area of judicial, as well as administrative sanctioning. Prosecuting a person for a civil wrong is always an interference with his human rights and freedoms. Therefore, this principle should be an integral part of the legal system of every modern state. The author deals with this principle in the context of prosecution and punishment for various types of administrative offenses. He also deals with a rather unknown phenomenom in the Slovak republic, namely with the issue of pseudo-sanctions.

Key Words: administrative offense, public law, sanction, wrongdoing, not twice the same thing

[1] **JUDr. Vladimír Bachleda,** Ústav verejného práva**,** Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola**,** Tomášikova 20, 821 02 Bratislava

Úvod

Správne delikty netvoria jednotnú kategóriu protiprávnych konaní, ale systém jednotlivých druhov správnych deliktov, ktorý sa spravidla člení na priestupky a iné správne delikty. Ani iné správne delikty než priestupky nepredstavujú vnútorne homogénny celok, ale naopak, sú pomerne výrazne štruktúrované. Líšia sa tiež druhom sankcií (trestov) ukladaných za ne a rozdielnym procesným režimom trestania. V náuke správneho práva sa vyskytuje viacero delení iných správnych deliktov, ale spravidla prevláda delenie na správne disciplinárne delikty, správne poriadkové delikty, zmiešané správne delikty (právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb) a iné správne delikty fyzických osôb (zrozumiteľné a logické je tiež členenie na správne delikty fyzických osôb, správne delikty právnických osôb, správne disciplinárne delikty, správne poriadkové delikty a platobné delikty).[2] V tomto článku nižšie sa budeme zaoberať prejavom zásady *ne bis in idem* v kontexte rôznych druhov správnych deliktov.

Priamo v definícii priestupku podľa § 2 ods. 1 zák. č. 372/1880 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej ako „Zákon o priestupkoch“) je negatívnym spôsobom vymedzené, že protiprávne konanie nemožno podriadiť pod priestupok, ak ide o iný správny delikt (alebo o trestný čin). V tomto prípade pôjde nepochybne o kategóriu iných správnych deliktov fyzických osôb, pretože priestupkom môže byť len protiprávne konanie fyzickej osoby. Iné správne delikty fyzických osôb možno členiť na iné správne delikty zamestnancov, správne delikty fyzických osôb oprávnených na podnikanie alebo výkon kvalifikovanej činnosti a tzv. zvyškové správne delikty. Nie je teda možné, aby jedno protiprávne konanie naplnilo znaky priestupku aj iného správneho deliktu a nie je možné viesť konanie a ukladať tresty za oba druhy správnych deliktov súčasne, pretože naplnenie znakov iného správneho deliktu vylučuje zodpovednosť za priestupok.

Z toho vyplýva, že zákony, ktoré upravujú skutkové podstaty iných správnych deliktov fyzických osôb sú vo vzťahu k Zákonu o priestupkoch vzťahom osobitného (*lex specialis*) k všeobecnému (*lex generalis*). Tu je však potrebné uviesť, že zákonodarca raz kvalifikuje správny delikt fyzickej osoby, ktorá je zamestnancom ako priestupok, o ktorom sa koná v priestupkovom konaní a inokedy ako iný správny delikt fyzickej osoby, o ktorom sa koná podľa správneho poriadku.[3] Súbeh priestupku a iného správneho deliktu sa síce napriek ich

[2] Machajová, J. a kol.: Všeobecné správne právo. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2012, s. 260.

[3] Pozri napr. konanie fyzickej osoby, ktorá je zamestnancom podľa § 44 ods. 5 zák. č. 51/1988 Zb. o banskej činnosti, výbušninách a štátnej banskej správe kvalifikované ako iný správny delikt fyzickej osoby.

značnej podobnosti vylučuje, ale niekedy jedinou odlišnosťou iného (zavineného) správneho deliktu fyzickej osoby od priestupku je fakt, že konanie nie je ako priestupok výslovne označené v zákone.

Zásada ne bis in idem v kontexte stíhania a potrestania za rôzne druhy správnych deliktov

Ako uvádza J. Machajová: „Uvedená dvojkoľajnosť postihu zavineného protiprávneho konania fyzickej osoby je predmetom oprávnenej kritiky u nás aj v Českej republike, kde je situácia rovnaká vzhľadom na predchádzajúci spoločný právny vývoj správneho trestania. Iné zahraničné úpravy takéto špecifikum nemajú. Úvahy o potrebe zjednotiť postih fyzických osôb sú v tomto prípade na mieste.“[4] O týchto iných správnych deliktoch sa potom koná podľa ustanovení osobitných zákonov a subsidiárne podľa správneho poriadku, ktorý nie je na účely správneho trestania vhodný. Dovolíme si vysloviť názor, že tento nevyhovujúci stav neposkytuje ani základné záruky práva na spravodlivý proces podľa čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Súbežné stíhanie a potrestanie právnickej osoby a fyzickej osoby, ktorá za právnickú osobu konala alebo mala konať, taktiež nie je možné považovať za porušenie zásady *ne bis in idem*, pretože nie je naplnený jeden z predpokladov jej porušenia, a to totožnosť stíhanej alebo potrestanej osoby.

Priestupky a iné správne delikty fyzických osôb majú spravidla zhodný objekt, ktorým je predovšetkým záujem na riadnom chode verejnej správy. Objektom správnych disciplinárnych deliktom je naproti tomu riadny výkon verejnej služby a s tým súvisiaca disciplína a poriadok vo vnútri ustanovizne, ale môže ním byť tiež profesijná etika, odbornosť výkonu povolania (napr. u člena profesijnej komory) a dodržiavanie štatútu napr. študenta verejnej vysokej školy podľa zákona o vnútorných predpisoch. Subjektom môže byť len fyzická osoba, ktorá je v osobitnom právnom vzťahu (služobnom alebo členskom) k určitej ustanovizni s osobitnými právami a povinnosťami vyplývajúcimi z tohto vzťahu. Subjektívna stránka sa vždy zakladá na zavinení. O typických správnych disciplinárnych deliktoch hovoríme napr. v prípade trestania zamestnancov verejnej správy.[5] Z rozdielnosti objektov priestupkov a správnych disciplinárnych deliktov môžeme teda vyvodiť úvahu o možnosti postihnúť tú istú osobu, ktorej konanie naplnilo skutkovú podstatu priestupku alebo iného správneho deliktu

[4] Machajová, J. a kol.: Všeobecné správne právo. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2012, s. 297.
[5] Pozri bližšie Machajová, J. a kol.: Všeobecné správne právo. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2012, s. 290.

fyzickej osoby a zároveň skutkovú podstatu správneho disciplinárneho deliktu, za oba uvedené delikty. Túto odchýlku od zásady *ne bis in idem* výslovne upravuje Zákon o priestupkoch v ustanovení § 12 a to tak, že správny orgán pri určení druhu sankcie a jej výmery prihliadne aj na to, či páchateľ bol a akým spôsobom za ten istý skutok postihnutý v kárnom alebo disciplinárnom konaní. V tejto súvislosti však poukazujeme na ustanovenia § 76 ods. 1 písm. g) a písm. ch) Zákona o priestupkoch, podľa ktorých je správny orgán povinný zastaviť konanie o priestupkoch, ak o skutku už bolo právoplatne rozhodnuté správnym orgánom alebo orgánom činným v trestnom konaní a toto rozhodnutie sa považuje za dostačujúce. Podľa ustanovenia § 76 ods. 1 písm. g) správny orgán konanie o priestupku zastaví, ak o skutku už bolo právoplatne rozhodnuté správnym orgánom alebo orgánom činným v trestnom konaní, čo v tomto prípade predstavuje procesné premietnutie zásady *ne bis in idem*, podľa ktorého ustanovenia sa neumožňuje v takomto prípade riadne ukončiť konanie o priestupkoch, a tým osobe uložiť sankciu. V porovnaní s tým je však podľa ustanovenia § 76 ods. 1 písm. ch) správny orgán povinný konanie o priestupku zastaviť len v tom prípade, ak je postih za skutok uložený v disciplinárnom, resp. kárnom konaní postačujúci. Túto skutočnosť je správny orgán povinný skúmať individuálne a nie je vylúčené, aby konanie o priestupku podľa tohto ustanovenia nezastavil, ak bude mať za to, že postih uloženým v disciplinárnom, resp. kárnom konaní nebol postačujúci. Ako uvádza P. Potasch, ktorý vychádzajúc zo základných atribútov právneho štátu má za to, že: „postih uložený v disciplinárnom, resp. kárnom konaní (nech má akúkoľvek povahu) je potrebné vnímať ako postačujúci postih, keďže aj tento postih by sa mal ukladať v súlade a na základe zákona s prihliadnutím na okolnosti prípadu. Charakter postihu v disciplinárnom, resp. kárnom konaní by preto vždy mal byť postačujúci.“[6] K tomu možno vysloviť záver, že takáto situácia, kedy bude osoba postihnutá za ten istý skutok v disciplinárnom, resp. kárnom konaní, ako aj v riadnom priestupkovom konaní nebude častá, avšak nie je možné ju *a priori* vylúčiť a v takomto prípade pôjde o zjavný odklon od zásady *ne bis in idem*.

Pomerne zložitý vzťah existuje medzi priestupkom (pripadne iným správnym deliktom) a správnym poriadkovým deliktom. Na rozdiel od ostatných správnych deliktov je správny poriadkový delikt procesným deliktom a rozumie sa ním protiprávne konanie (alebo nečinnosť) zodpovednej osoby, ktoré spočíva v nesplnení procesnej povinnosti uloženej právnym predpisom. Správny orgán tak uložením poriadkovej sankcie núti zodpovednú osobu procesnú povinnosť splniť riadne a včas. Všeobecne sa teda poriadkové delikty výrazne odlišujú od

[6] Potasch, P.: Komparatívne perspektívy verejnoprávnych deliktov, Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2011, s. 106.

priestupkov svojou podstatou, predovšetkým charakterom porušených právnych povinností, ale aj účelom sankcie. Sankcie za tieto procesné delikty sa považujú za správne sankcie obnovujúcej povahy (represívna funkcia správneho trestu ustupuje do pozadia) a spravidla majú formu poriadkovej pokuty. V niektorých prípadoch však značná výška poriadkovej pokuty vedie k záverom o represívnom charaktere tejto sankcie vzhľadom na jej prísnosť.[7] J. Machajová uvádza, že: „v týchto prípadoch napĺňajú poriadkové pokuty znaky „trestnosti" v zmysle čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd".[8]

Z hľadiska zásad ukladania sankcií za správne poriadkové delikty sú zaujímavé niektoré ďalšie špecifiká ako:

- zásada oportunity, ktorá znamená, že je na uvážení správneho orgánu, či bude o správnom poriadkovom delikte konať a rozhodovať (je to jeho právo a nie povinnosť);
- možnosť opakovaného uloženia sankcie, a to až kým sa nedosiahne požadovaný účel (niektoré zákony ustanovujú určité limity ako napr. celková výška poriadkových pokút ukladaných opakovane; aj tu však prísne platí zásada *nulla poena sine lege* – správny orgán môže ukladať poriadkové sankcie len podľa zákona a spôsobom, ktorý zákon ustanoví);
- možnosť odpustenia alebo zníženia poriadkovej pokuty, ak zákon takúto možnosť pripúšťa;
- dodatočné splnenie povinnosti vylučuje uloženie poriadkovej pokuty;
- z hľadiska subjektívnej stránky deliktu nie je rozhodujúce zavinenie (na postih spravidla stačí samotné porušenie povinnosti, čo je obdobou objektívnej zodpovednosti typickej pri správnom trestaní právnických osôb);
- subjektom je najčastejšie fyzická osoba, ale niektoré zákony umožňujú uložiť poriadkovú pokutu aj právnickej osobe.[9]

V odbornej literatúra sa môžeme stretnúť s názorom, že princíp *ne bis in idem* sa v prípade správnych poriadkových deliktov neuplatňuje, pretože správny orgán môže rovnaké protiprávne konanie postihnúť aj opakovane (až do splnenia danej povinnosti).[10] Podľa S. Košičiarovej možnosť opakovaného uloženia poriadkovej pokuty nie je v rozpore s princípom

[7] Napr. podľa ustanovenia § 50 ods. 1 písm. d) zák. č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov môže Úrad na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky uložiť prevádzkovateľovi alebo poskytovateľovi za neposkytnutie súčinnosti poriadkovú pokutu do výška 66 387 eur.
[8] Machajová, J. a kol.: Všeobecné správne právo. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2012, s. 295.
[9] Porovnaj Machajová, J. a kol.: Všeobecné správne právo. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2012, s. 295.
[10] Pozri Prášková, H.: Základy odpovědnosti za správní delikty. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 151.

ne bis in idem, pretože správny orgán nestíha a netrestá ten istý skutok znovu, ale stíha a trestá ďalší skutok, ktorého sa páchateľ dopustil po právoplatnosti rozhodnutia o poriadkovej pokute napriek tomu, že predchádzajúcim rozhodnutím už bol v tomto ohľade vystríhaný a keď páchateľ opakovane poruší rovnakú povinnosť, chýba totožnosť protiprávneho skutku. Za správnejšie považuje tvrdiť, že princíp *ne bis in idem* sa pri opakovanom uložení poriadkovej pokuty neuplatňuje z dôvodu, že tento princíp nie je predmetnou právnou úpravou právomoci vykonávateľa verejnej správy dotknutý, lebo čl. 4 Protokolu č. 7 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej ako „Dohovor") „zakazuje duplicitné súdenie osôb pre ten istý trestný čin"[11] a v týchto prípadoch nemožno hovoriť o duplicitnom postihu osoby tak, ako to má na mysli toto ustanovenie.[12]

Zákonodarca v niektorých prípadoch stanovil skutkovú podstatu priestupku (alebo iného hmotnoprávneho správneho deliktu), ktorá tiež spočíva v porušení procesnej povinnosti.[13] Dôvodom môže byť zrejme značná závažnosť a spoločenská škodlivosť takého protiprávneho konania. Pokiaľ zákon stanovuje skutkovú podstatu poriadkového deliktu a súčasne skutkovú podstatu priestupku, ktorá je formulovaná všeobecnejšie, bude mať prednosť uloženie poriadkovej pokuty. Ak je však porušenie procesnej povinnosti formulované ako skutková podstata konkrétneho hmotnoprávneho správneho deliktu, bude také konanie postihnuté ako priestupok alebo iný správny delikt a uloženie poriadkovej pokuty podľa všeobecného právneho predpisu (napr. správneho poriadku č. 71/1967 Zb.) je vylúčené.[14]

O potenciálnom konflikte so zásadou *ne bis in idem* by sme mohli hovoriť aj v súvislosti s tzv. pseudosankčnými opatreniami, ktoré sa môžu nachádzať v množstve právnych predpisov správneho práva bez toho, aby ich zákonodarca označil ako sankcie. O týchto opatreniach, ktoré teda nie sú v pozitívnom práve označované ako „sankcie" (t. j. postihy v užšom zmysle slova) rozhodujú správne orgány bez toho, aby boli dodržiavané základné pravidlá deliktuálneho správneho konania, čo podľa nášho názoru môže v niektorých prípadoch javiť známky porušenia zásady *ne bis in idem*. Povahu pseudosankcie sa pokúsime ilustrovať na príklade modelovej situácie, o ktorej si myslíme, že v podmienkach Slovenskej republiky nastáva

[11] Babiaková, E. – Hajdinová, J.: Judikatúra vo veciach priestupkového práva. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2012, s. 25.
[12] Košičiarová, S.: Správne poriadkové delikty a princípy trestania. In.: Aktuálne otázky správneho a trestného práva. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie uskutočnenej 3. mája 2016 v Bratislave. Paneurópska vysoká škola, Bratislava, 2016, s. 11.
[13] Napr. priestupku podľa § 21 ods. 1 písm. f) Zákona o priestupkoch sa dopustí ten, kto úmyselne podá nepravdivú alebo neúplnú svedeckú výpoveď v správnom konaní alebo podá nepravdivé alebo neúplné vysvetlenie orgánu oprávnenému objasňovať priestupky alebo uvedie nepravdivý údaj v čestnom vyhlásení pred orgánom štátnej správy alebo obce. Ďalej napr. neumožnenie alebo ťaženie výkonu štátneho požiarneho dozoru podľa § 59 ods. 1 písm. p) zák. č. 314/2001 o ochrane pred požiarmi a pod.
[14] Pozri Prášková, H.: Základy odpovědnosti za správní delikty. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 61.

pomerne často a týka sa odobratia vodičského oprávnenia podľa ustanovení § 92 ods. 2, ods. 3 zák. č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „Zákon o cestnej premávke“).

Predmetné ustanovenia sú z hľadiska systematiky zákona zaradené v štvrtom oddiele, ktorý nesie názov „Preskúšanie odbornej spôsobilosti, preskúmanie zdravotnej spôsobilosti a psychickej spôsobilosti“. Podľa ustanovenia § 92 ods. 3 Zákona o cestnej premávke vodičské oprávnenie sa odoberie aj tomu, kto ako vodič motorového vozidla

a) v priebehu posledných piatich rokov trikrát poruší pravidlá cestnej premávky, v ktorého dôsledku vznikne dopravná nehoda s následkom na živote alebo zdraví alebo

b) v priebehu posledných piatich rokov dvakrát poruší pravidlá cestnej premávky požitím alkoholu alebo inej návykovej látky alebo sa odmietne podrobiť vyšetreniu na ich zistenie.

Podľa ustanovenia § 92 ods. 4 Zákona o cestnej premávke rozhodnutím o odobratí vodičského oprávnenia sa jeho držiteľovi počas odobratia vodičského oprávnenia zakazuje viesť motorové vozidlo až do času jeho vrátenia.

Porovnaním vyššie uvedených ustanovení Zákona o cestnej premávke zistíme, že predpokladom odobratia vodičského oprávnenia podľa ustanovení § 92 ods. 2 písm. a) a písm. b) nie je žiadne protiprávne konanie osoby (upravujú stratu vodičskej spôsobilosti, ktorá súvisí so stratou zdravotnej alebo psychickej spôsobilosti).

Keď sa však pozrieme na predpoklady straty vodičského oprávnenia podľa ustanovení § 92 ods. 3 písm. a) a b) vidíme, že sú naviazané na opakované dopustenie sa právne relevantného protiprávneho konania (recidíve páchania relevantných priestupkov na úseku cestnej premávky), a to za určité (sledované) obdobie, v tomto prípade päť rokov.

Porušením pravidiel cestnej premávky budeme v konkrétnom prípade rozumieť právoplatné rozhodnutie o vine a sankcii za relevantné priestupky. V takom prípade však vidíme možnú kolíziu so zásadou *ne bis in idem*.

Z ustanovenia § 92 ods. 4 Zákona o cestnej premávke vyplýva, že odobratie vodičského oprávnenia má *de facto* právne účinky zákazu činnosti. V tejto súvislosti treba uviesť, že aj Európsky súd pre ľudské práva považuje zadržanie a odobratie vodičského preukazu vo všeobecnosti za trest, ak nemu dôjde na dlhšiu dobu. Vo veci Maszni proti Rumunsku argumentoval tým, že: „aj keď vnútroštátne právo kvalifikuje odobratie vodičského preukazu

ako administratívne opatrenie, vykazuje takéto opatrenie vzhľadom na stupeň svojej závažnosti trestajúcu a odradzujúcu povahu a rovná sa tak trestnej sankcii“.[15]

Z ustanovení § 22 ods. 1 v spojení s §14 ods. 1 Zákona o priestupkoch je zrejmé, že správny orgán pri prejednávaní tzv. alkoholových priestupkov je oprávnený uložiť sankciu v podobe zákaz činnosti. Ak tak nespravil a vychádzame pritom z toho, že pri ukladaní sankcie postupoval dôsledne v súlade napr. so zásadou individualizácie sankcie, potom práve odobratie vodičského oprávnenia podľa § 92 ods. 3 Zákona o cestnej premávke predstavuje pre vodiča ujmu v podobe zákazu činnosti (v spojení s § 92 ods. 4 Zákona o cestnej premávke). Tým sa opätovne dostávame k našej úvahe o možno porušení zásady *ne bis in idem*, pretože vodič je opätovne „potrestaný“ za spáchanie predchádzajúcich dvoch protiprávnych konaní. Zároveň z ustanovenia § 92 ods. 3 vyplýva, že odobratie vodičského oprávnenia je v tomto prípade obligatórnym následkom, pretože v zákone sa uvádza, že : „Vodičské oprávnenie sa odoberie...“, teda bez možnosti správneho uváženia orgánu verejnej správy.

Na základe vyššie uvedeného zjednodušeného prehľadu môžeme vyvodiť záver, že nie je možné, aby bola osoba za ten istý skutok potrestaná viackrát preto, že konanie naplnilo skutkové podstaty viacerých druhov správnych deliktov. Pokiaľ by sa tak stalo, nepochybne by šlo o porušenie zásady *ne bis in idem*. Väčšina správnych deliktov napĺňa kritériá pojmu „trestné obvinenie“ v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, a preto je aj medzi jednotlivými druhmi správnych deliktov nutné rešpektovať čl. 4 Protokolu č. 7 k Dohovoru.

Ako sme však uviedli, z tohto pohľadu môže byť v niektorých prípadoch sporné súbežné stíhanie za disciplinárny delikt na jednej strane a za priestupok alebo iný správny delikt fyzickej osoby na strane druhej. Ďalším problémom je podľa nás v súčasnosti komplexnejšie neriešená oblasť existencie a režimu ukladania tzv. pseudosankčných opatrení. Čiastočný posun v tejto problematike môže priniesť rozhodovacia prax správnych súdov, keďže v ustanovení § 194 ods. 1 zákona č. 162/2015 Z. z. Správneho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov, ktoré zavádza legálnu definíciu správneho trestania sa uvádza, že: „Správnym trestaním sa na účely tohto zákona rozumie rozhodovanie orgánov verejnej správy o priestupku, správnom delikte alebo o sankcii za iné podobné protiprávne konanie.“ A práve pod označením „iné protiprávne konanie“ vidíme priestor, kde by mohli správne súdy subsumovať také protiprávne konania, ktoré nie sú označené za delikty v osobitnom zákone, ale možno za ne uložiť tzv. pseudosankčné opatrenie.

[15] Maszni proti Rumunsku, sťažnosť č. 27812/95, rozhodnutie zo dňa 23. septembra 1998.

Použitá literatúra:

- Babiaková, E. – Hajdinová, J.: Judikatúra vo veciach priestupkového práva. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2012. 414 s. ISBN 978-80-8078-462-1
- Košičiarová, S.: Správne poriadkové delikty a princípy trestania. In.: Aktuálne otázky správneho a trestného práva. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie uskutočnenej 3. mája 2016 v Bratislave. Paneurópska vysoká škola, Bratislava. 2016. s. 5 – 12.
- Machajová, J. a kol.: Všeobecné správne právo. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2012. 688 s. ISBN 978-80-89447-74-9.
- Potasch, P.: Komparatívne perspektívy verejnoprávnych deliktov. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2011. 248 s., ISBN 978-80-89447-53-4.
- Prášková, H.: Základy odpovědnosti za správní delikty. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 446 s. ISBN 978-80-7400-456-8.

Použité právne predpisy:

- **Zákon č. 51/1988 Zb.** o banskej činnosti, výbušninách a štátnej banskej správe v znení neskorších predpisov
- **Zákon č. 372/1990 Zb.** o priestupkoch v znení neskorších predpisov
- **Zákon č. 428/2002 Z. z.** o ochrane osobných údajov v znení neskorších predpisov
- **Zákon č. 8/2009 Z. z.** o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov (v znení neskorších predpisov)
- **Zákon č. 162/2015 Z. z.** Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov

Medzinárodné pramene práva a judikatúra:

- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení dodatkových protokolov (oznámenie Federálneho Ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb.)
- rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Maszni proti Rumunsku z 23. septembra 1998, č. 27812/95

Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 650/2012 a praktické problémy spojené s jeho aplikáciou

REGULATION (EU) NO 650/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL AND THE PRACTICAL PROBLEMS CONNECTED WITH ITS APPLICATION

Dominika Böhmová[1]

Abstrakt

Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve (ďalej iba „nariadenie“) sa uplatňuje v Slovenskej republike a vo väčšine štátov EÚ od 17. augusta 2015. Doterajšia prax ukázala, že napriek sľubovanej harmonizácií a zjednodušenia dedičského konania s medzinárodným prvkom, prinieslo nariadenie aj viaceré praktické problémy spojené s jeho aplikáciou. Namieste je preto otázka, v čom nariadenie uľahčuje dedenie občanom EÚ a notárom a naopak, v čom im ho sťažuje.

Kľúčové slová: nariadenie, dedičské právo, rozhodné právo, európske osvedčenie o dedičstve

Abstract

Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession (hereinafter referred to as *“the regulation“*) applies in Slovak republic and in the majority of the EU member states from the 17th of august 2015. Till now, the actual work experience has showed that besides the promised harmonization and simplification of the inheritance procedure with cross-border element, the regulation raised multiple practical problems connected with its application. Therefore, it is important to answer, in which way

[1] JUDr. Dominika Böhmová, PEVS FP, UMEP, dominika.bohmova@gmail.com

the regulation facilitates the succession for the EU citizens and the notaries and on the contrary, in which way it makes it more difficult for them.

Keywords: regulation, law of succession, applicable law, European Certificate of Succession

Úvod

Od dňa 17. augusta 2015 nadobudlo účinnosť Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve (ďalej iba „nariadenie“), ktoré zaviedlo v členských štátoch EÚ nový systém v konaní o dedičstve s medzinárodným prvkom. Napriek tomu, že nariadenia EÚ sú legislatívnymi aktmi EÚ, ktoré sú vo všeobecnosti priamo vykonateľné a nie je potreba ich pretransformovania do vnútroštátneho práva členských štátov EÚ, toto nariadenie vyžadovalo prijatie legislatívnych opatrení na umožnenie a uľahčenie jeho vykonania aj na vnútroštátnej úrovni.[2]

Nariadenie môžeme zaradiť medzi tzv. komplexné nariadenia[3], pretože upravuje všetky otázky cezhraničných vecí, vrátane právomoci, rozhodného práva a uznania.[4] To znamená, že všetky aspekty týkajúce sa konania o dedičstve s cudzím prvkom EÚ sú po novom obsiahnuté v nariadení a nie v zákone č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom (ďalej iba „*ZMPS*“).

Cieľom nariadenia je predovšetkým odstránenie jednej z hlavných prekážok voľného pohybu osôb v rámci EÚ, ktorá zťažuje uplatňovanie práv občanov v kontexte dedenia, ktoré má cezhraničné dôsledky[5]. Z toho dôvodu bolo prijaté nariadenie v súlade s čl. 81 ods. 2 písm. c) Zmluvy o fungovaní Európskej únie[6], od ktorého sa očakáva, že uľahčí príslušným

---

[2] HAČKOVÁ, T. 2015. *Dedenie s medzinárodným prvkom EÚ – nové nariadenie EÚ*. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 6-7, s. 857-868

[3] Medzi komplexné nariadenia radíme napr. aj Nariadenie Rady(ES) č. 4/2009 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti. Naopak, neradíme medzi ne napr. Nariadenie EP a Rady (ES) č. 593/2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Nariadenie EP a Rady (ES) č. 864/2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky (Rím II), Nariadenie EP a Rady (EÚ) č. 1215/2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Brusel I) a Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností (Brusel IIa).

[4] BREZNOŠČÁKOVÁ, M. 2017. *Cezhraničné dedenie: Právomoc konať – fórum – kapitola II*. In *Ars Notaria*. ISSN 1335-2229, 2017, roč. 21, č. 1, s. 4-12

[5] body (1), (2) a (7) preambuly nariadenia

[6] *Na účely ods. 1 EP a Rada v súlade s riadnym legislatívnym postupom prijmú, najmä ak je to nevyhnutné pre riadne fungovanie vnútorného trhu, opatrenia zamerané na zabezpečenie: zlučiteľnosti kolíznych noriem a noriem určujúcich právomoc uplatniteľných v členských štátoch.*

orgánom procesné postupy v súdnom konaní a osobám (najmä dedičom, odkazovníkom a veriteľom) uplatňovanie ich práv v oblasti dedenia s medzinárodným prvkom. Nariadenie harmonizuje výlučne iba rozdielne normy medzinárodného práva súkromného členských štátov EÚ v oblasti dedenia s medzinárodným prvkom (nie vnútroštátne dedičské právo) a poskytuje jednotný systém predpisov, záväzný pre tieto členské štáty. Nariadenie, ktoré sa riadi zásadou *„jeden súd a jedno právo"* umožňuje, aby príslušný orgán rozhodoval sám o celom majetku patriacom do dedičstva, jedným rozhodnutím, v súlade s hmotnou úpravou dedičského práva jedného členského štátu, nehladiac na to, o aký majetok ide a kde sa predmetný majetok nachádza.[7] Práve toto by malo docieliť zjednodušenie a zrýchlenie dedičského konania s medzinárodným prvkom.

V prvej časti článku sa budeme venovať nariadeniu ako celku, pričom si podrobne rozoberieme každú z jeho siedmych kapitol. V druhej časti sa naopak pozrieme na nariadenie z pohľadu praxe a priblížime si problémy spojené s jeho aplikáciou.

1. Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 650/2012

Z hľadiska systematiky obsahuje nariadenie 83 bodov preambuly a 84 článkov, ktoré sú rozdelené do VII kapitol (t.j. Rozsah pôsobnosti a vymedzenie pojmov, Právomoc, Rozhodné právo, Uznávanie, vykonateľnosť a výkon rozhodnutí, Verejné listiny a súdne zmiery, Európske osvedčenie o dedičstve a Všeobecné a záverečné ustanovenia).

1.1 Rozsah pôsobnosti a vymedzenie pojmov

Nariadením sú viazané všetky členské štáty EÚ s výnimkou Veľkej Británie, Írska a Dánska (ďalej iba *„členské štáty EÚ"*). Nariadenie sa uplatní v dedičských konaniach po osobách, zomrelých od dňa 17.08.2015 v členskom štáte EÚ, majúc obvyklý pobyt v jednom z členských štátov EÚ.

Vecná pôsobnosť nariadenia je ustanovená tak pozitívne ako aj negatívne. Nariadenie sa vzťahuje na dedenie majetku zosnulých osôb a nevzťahuje sa na daňové, colné a správne veci.[8] Z rozsahu pôsobnosti nariadenia je vylúčené najmä posúdenie osobného stavu fyzických osôb; posúdenie právnej spôsobilosti fyzických osôb a ich spôsobilosti na právne úkony; otázky týkajúce sa nezvestnosti, neprítomnosti alebo domnelej smrti fyzickej osoby; otázky vyplývajúce z bezpodielového spoluvlastníctva manželov resp. iných majetkových

---

[7] HAČKOVÁ, T. 2015. *Dedenie s medzinárodným prvkom EÚ – nové nariadenie EÚ*. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 6-7, s. 857-868
[8] čl. 1 ods. 1 nariadenia

práv vyplývajúcich z manželského zväzku[9]; iné vyživovacie povinnosti; formálna platnosť právnych úkonov nakladania s majetkom pre prípad smrti urobených ústne; majetok vytvorený alebo prevedený inak ako dedením; otázky upravené právom obchodných spoločností; zriadenie, správa a zrušenie trustov; povaha vecných práv; zápis práv k nehnuteľnostiam alebo hnuteľným veciam do registra.[10] Vzhľadom na vyššie uvedené možno predpokladať, že bude v mnohých prípadoch ťažké určiť, ktoré aspekty konania sa budú musieť posudzovať podľa nariadenia a ktoré naopak podľa medzinárodných zmlúv alebo vnútroštátneho práva.

Pre rôznorodosť právnej terminológie v oblasti dedičského práva jednotlivých členských štátov EÚ bol do nariadenia pribraný čl. 3, ktorý jednotne vymedzuje pojmy pre účely nariadenia. Za zmienku stojí definícia pojmu *„súd“*[11], pod ktorou v Slovenskej republike rozumieme notára – súdneho komisára.

1.2 Právomoc

Nariadenie rozlišuje medzi všeobecnou a modifikovanou právomocou. Správne určenie právomoci je prvá vec, ktorou sa slovenský súd zaoberá, pretože nedostatok právomoci je neodstrániteľným nedostatkom konania, pre ktorý súd musí konanie zastaviť.[12]

Pod všeobecnou právomocou rozumieme, že právomoc konať vo veci celého dedičstva majú súdy členského štátu EÚ, v ktorom mal poručiteľ obvyklý pobyt v čase smrti. Jediným a jednotným kolíznym kritériom nariadenia, ktoré zakladá právomoc súdu konať vo veci celého dedičstva je preto *„obvyklý pobyt“* poručiteľa[13]. Nariadenie pritom vychádza z predpokladu, že posledný obvyklý pobyt poručiteľa sa mnoho krát prekrýva s miestom, kde sa nachádza jeho majetok.[14]

---

[9] BREZNOŠČÁKOVÁ, M. 2017. *Cezhraničné dedenie: Právomoc konať – fórum – kapitola II*. In *Ars Notaria*. ISSN 1335-2229, 2017, roč. 21, č. 1, s. 4-12

[10] čl. 1 ods. 2 písm. a-l nariadenia

[11] čl. 3 ods. 2 nariadenia : *Na účely tohto nariadenia je „súd“ akýkoľvek justičný orgán, iný orgán a príslušník právnického povolania, ktorý má právomoc v dedičských veciach, vykonáva funkcie justičného orgánu alebo koná na základe poverenia justičného orgánu alebo pod kontrolou justičného orgánu, pokiaľ tento iný orgán a príslušník právnického povolania poskytuje záruky nestrannosti a dodržania práva všetkých účastníkov na vypočutie a pokiaľ jeho rozhodnutia podľa právneho poriadku členského štátu, v ktorom koná: a) môžu byť napadnuté opravným prostriedkom podaným justičnému orgánu alebo preskúmané týmto orgánom a b) majú podobnú právnu silu a účinky ako rozhodnutie justičného orgánu v rovnakej veci.*

[12] HAČKOVÁ, T. 2015. *Dedenie s medzinárodným prvkom EÚ – nové nariadenie EÚ*. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 6-7, s. 857-868

[13] čl. 4 nariadenia

[14] BREZNOŠČÁKOVÁ, M. 2012. *Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve*. In *Ars Notaria*. ISSN 1335-2229, 2012, roč. 16, č. 4, s. 3-7

Presnú definíciu obvyklého pobytu nariadenie neobsahuje. Túto rovnako neobsahuje ani právny poriadok Slovenskej republiky. Nápomocné nám ale môžu byť body 23 a 24 preambuly nariadenia, ktoré ustanovujú, že pri určení obvyklého pobytu by sa mali celkovo posúdiť okolnosti života zosnulého počas rokov pred jeho úmrtím a v čase jeho smrti a zohľadniť všetky relevantné skutkové prvky, najmä trvanie a pravidelnosť prítomnosti zosnulého v dotknutom štáte, ako aj podmienky a dôvody tejto prítomnosti. Obvyklý pobyt by mal preukazovať úzku a stabilnú väzbu zomrelého s dotknutým štátom.[15] Taktiež sa myslí na prípady, kedy môže byť určenie obvyklého pobytu zomrelého zložité. To je spravidla vtedy, ak zosnulý z pracovných alebo ekonomických dôvodov odišiel žiť do zahraničia s cieľom pracovať tam, a to aj na dlhý čas, ale zachoval si úzku a stabilnú väzbu na svoj štát pôvodu. V takomto prípade by sa za obvyklý pobyt zosnulého mohol považovať štát pôvodu zosnulého, v ktorom sa nachádzalo centrum jeho rodinného a spoločenského života, v závislosti od okolností prípadu. Ďalší zložitý prípad môže nastať, ak zosnulý striedavo žil vo viacerých štátoch alebo ak cestoval z jedného štátu do druhého bez toho, aby sa trvale usadil v ktoromkoľvek z nich. Ak bol zosnulý štátnym príslušníkom jedného z týchto štátov alebo mal svoj hlavný majetok v jednom z týchto štátov, jeho štátna príslušnosť alebo umiestnenie tohto majetku by mohli byť osobitným faktorom pri celkovom posúdení všetkých skutkových okolností.[16]

Rozoznáme viaceré prípady modifikovanej právomoci. Jedným z nich je uzavretie dohody o voľbe súdu dotknutými účastníkmi dedičského konania po poručiteľovi, ktorý si v čase svojho života zvolil na vyporiadanie dedičstva právny poriadok iného členského štátu v zmysle čl. 22 nariadenia (ďalej iba *„voľba práva“*), ako toho, v ktorom má obvyklý pobyt v čase smrti[17]. Cieľom tohto ustanovenia je, aby súd, ktorý koná v dedičskej veci vo väčšine prípadov uplatňoval vlastný právny poriadok.[18] Ako príklad možno uviesť Slovenského štátneho občana Adama, ktorý si za rozhodné právo, ktorým sa bude spravovať dedenie celého jeho dedičstva zvolí právny poriadok Slovenskej republiky. Adam zomrie vo Francúzsku, kde má zároveň obvyklý pobyt. Aby francúzske súdy nemuseli používať slovenské dedičské hmotnoprávne predpisy, dotknutí účastníci dedičského konania po Adamovi sa môžu písomne dohodnúť, že výlučnú právomoc konať v dedičskej veci budú mať súdy Slovenskej republiky.

---

[15] bod 23 preambuly nariadenia
[16] bod 24 preambuly nariadenia
[17] čl. 5 nariadenia
[18] bod 27 preambuly nariadenia

Súdy členského štátu EÚ môžu odmietnuť vykonávať právomoc v prípade voľby práva[19], ak o to požiada niektorý z účastníkov konania, alebo ak dôjde k dohode o voľbe súdu medzi účastníkmi. Súdy členského štátu EÚ, ktorého právny poriadok si zvolil zosnulý na základe voľby práva, majú právomoc konať v dedičskej veci, ak predtým konajúci súd odmietol vykonávať právomoc v rovnakej veci, ak došlo k dohode o voľbe súdu medzi účastníkmi, alebo ak účastníci konania výslovne uznali právomoc súdu, ktorý začal konať[20]. Súd ktorý začal konanie bez návrhu, zastaví ho, ak sa účastníci konania dohodli na vyporiadaní dedičstva mimosúdnym zmierom v členskom štáte EÚ v zmysle voľby práva[21].

Subsidiárna právomoc má za cieľ zabezpečiť, aby súdy všetkých členských štátov EÚ mohli z rovnakých dôvodov vykonávať právomoc v súvislosti s dedením po osobách, ktoré v čase smrti nemali obvyklý pobyt v členskom štáte EÚ[22]. Právomoc vo veci celého dedičstva majú súdy toho členského štátu EÚ v ktorom sa nachádza majetok ktorý je predmetom dedičstva, ak mal zosnulý v čase smrti štátnu príslušnosť tohto členského štátu alebo v prípade, že to tak nie je, mal tam aspoň svoj predchádzajúci obvyklý pobyt a v čase, keď súd začal konať, neuplynulo viac ako päť rokov od zmeny tohto miesta obvyklého pobytu. V prípade, že podľa vyššie uvedeného nemá právomoc konať súd v žiadnom z členských štátov EÚ, má právomoc konať súd toho členského štátu, v ktorom sa nachádza majetok poručiteľa[23].

Forum necessitatis umožňuje súdu členského štátu konať vo výnimočných prípadoch v dedičskej veci, ktorá má úzku väzbu na tretí štát. Túto právomoc je však možné vykonávať iba vtedy, ak má daná vec dostatočnú väzbu na členský štát konajúceho súdu[24].

1.3 Rozhodné právo

Rozhodné právo možno definovať ako vnútroštátny právny poriadok tvorený právnymi normami hmotného práva (dedičského, občianskeho), ako aj jeho kolíznymi normami, upravujúcimi dedičské právne pomery, ktorých posúdenie je predpokladom na deklarovanie prechodu majetku patriaceho do dedičstva z poručiteľa na iné osoby. Zatiaľ čo právomoc má význam pre určenie konajúceho súdu, rozhodné právo určuje, ktorá

[19] čl. 6 nariadenia
[20] čl. 7 nariadenia
[21] čl. 8 nariadenia
[22] bod 30 preambuly nariadenia
[23] čl. 10 nariadenia
[24] čl. 11 nariadenia a bod 31 preambuly nariadenia

hmotnoprávna úprava členského štátu EÚ sa na konanie použije a má preto dopad na samotných účastníkov konania (najmä dedičov, odkazovníkov a veriteľov).[25]

Rovnako ako pre právomoc, aj pre rozhodné právo je všeobecným kolíznym kritériom obvyklý pobyt zosnulého v čase smrti. Avšak toto kritérium neplatí bezvýhradne. Do nariadenia bola zakomponovaná aj tzv. *„úniková klauzula“*, ktorá stanovuje, že vo výnimočných prípadoch je rozhodné právo, právo toho štátu, na ktorý mal zosnulý preukázateľne užšie väzby, ako ten štát, kde mal obvyklý pobyt v čase smrti. Túto únikovú klauzulu je potrebné vykladať zužujúco. Týka sa predovšetkým prípadov, kedy sa zosnulý presťahoval do štátu svojho obvyklého pobytu len krátko pred svojou smrťou a všetky okolnosti prípadu poukazujú na to, že mal preukázateľne užšie väzby s iným štátom. Preukázateľne užšia väzba by sa však nemala používať ako subsidiárne kolízne kritérium vždy, keď je určenie miesta obvyklého pobytu zosnulého v čase smrti zložité[26].

Voľba práva, ktorú sme spomínali aj v predošlej podkapitole, dáva poručiteľovi možnosť zvoliť si ešte počas svojho života za rozhodné právo pre svoje dedenie právny poriadok štátu, ktorého je štátnym príslušníkom v čase voľby práva alebo úmrtia. Voľba práva sa robí vo forme právneho úkonu nakladania s majetkom pre prípad smrti a hmotnoprávna platnosť tohto úkonu sa spravuje zvoleným právnym poriadkom.

Nariadenia zavádza tiež osobitný režim ukladajúci obmedzenia, ktoré sa týkajú dedenia alebo majú na dedenie vplyv v súvislosti s určitými kategóriami majetku. Táto ochrana sa týka dôvodov historických, ekonomických, rodinných alebo sociálnych. Ako príklad možno uviesť dedenie rodinných fariem z generácie na generáciu podľa nemeckých a rakúskych špecifických právnych predpisov, prípadne opatrenia proti drobeniu pozemkov upravené v zákone č. 180/1995 Z.z. v znení neskorších predpisov, uplatňované v Slovenskej republike.[27]

Za zmienku stojí aj prispôsobenie vecných práv[28]. Ak má dedič podľa rozhodného práva nárok na určitý druh vecného práva, ktoré nepozná právny poriadok členského štátu EÚ, kde sa tohto vecného práva dovoláva, je potrebné prispôsobiť tento druh vecného práva najbližšiemu rovnocennému vecnému právu podľa právneho poriadku tohto štátu. Súd pri

---

[25] BREZNOŠČÁKOVÁ, M. 2017. *Cezhraničné dedenie: Právomoc konať – fórum – kapitola II*. In *Ars Notaria*. ISSN 1335-2229, 2017, roč. 21, č. 1, s. 4-12
[26] čl. 21 nariadenia a bod 25 preambuly nariadenia
[27] HAČKOVÁ, T. 2015. *Dedenie s medzinárodným prvkom EÚ – nové nariadenie EÚ*. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 6-7, s. 857-868
[28] čl. 31 nariadenia

tejto adaptácii musí zohľadniť najmä ciele a záujmy, ktoré dotknuté vecné právo sleduje. V Slovenskej republike je postup súdu pri tejto adaptácii upravený v §97a ZMPS.[29]

V neposlednom rade treba spomenúť aj čl. 35, týkajúci sa verejného poriadku (*ordre public*). Tento pripúšťa odmietnutie uplatnenia určitého ustanovenia tohto nariadenia v prípade, ak by jeho uplatnenie bolo v zjavnom rozpore s výhradou verejného poriadku. Tento článok možno použiť iba za výnimočných okolností a súdy by nemali mať možnosť uplatňovať túto výnimku, pokiaľ by bola v rozpore s Chartou základných práv Európskej únie, najmä s jej článkom 21, ktorý zakazuje akúkoľvek formu diskriminácie[30].

1.4 Uznávanie, vykonateľnosť a výkon rozhodnutí

Ustanovenia o uznávaní, vykonateľnosti a výkone rozhodnutí[31] sú vo veľkej miere podobné pravidlám obsiahnutým v iných nástrojoch Únie prijatých v oblasti justičnej spolupráce v občianskych veciach[32] a sú uplatňované bez ohľadu na to, či boli tieto rozhodnutia vydané v sporovom alebo nesporovom konaní.

Rozhodnutie, ktoré bolo vydané v členskom štáte EÚ sa v ostatných členských štátoch uznáva bez osobitného predpisu. Ak je otázka uznania rozhodnutia hlavným predmetom sporu, môže ktorákoľvek zainteresovaná strana navrhnúť, aby sa rozhodlo, že rozhodnutie sa uznáva[33]. Taktiež, rozhodnutie, ktoré bolo vydané v členskom štáte a ktoré je v ňom vykonateľné, je vykonateľné v inom členskom štáte, ak tam bolo na návrh ktoréhokoľvek zainteresovaného účastníka vyhlásené za vykonateľné[34].

Tieto ustanovenia nariadenia sa uplatňujú iba v dedičských veciach začatých po 17.08.2015. Súdy vydávajú na účely vyhlásenia vykonateľnosti dedičského rozhodnutia potvrdenie podľa čl. 46 ods. 3 nariadenia, ktoré možno nájsť vo Vykonávacom nariadení Komisie (EÚ) č. 1329/2014, ktorým sa stanovujú tlačivá uvedené v nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve (ďalej iba *„Vykonávacie nariadenie“*).[35]

---

[29] HAČKOVÁ, T. 2015. *Dedenie s medzinárodným prvkom EÚ – nové nariadenie EÚ*. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 6-7, s. 857-868
[30] bod 58 preambuly nariadenia
[31] čl. 39-58 nariadenia
[32] bod 59 preambuly nariadenia
[33] čl. 39 nariadenia
[34] čl. 43 nariadenia
[35] HAČKOVÁ, T. 2015. *Dedenie s medzinárodným prvkom EÚ – nové nariadenie EÚ*. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 6-7, s. 857-868

1.5 Verejné listiny a súdne zmiery

Nariadenie definuje *„verejnú listinu“* ako *písomnosť v dedičskej veci, ktorá bola úradne vyhotovený alebo zaregistrovaná ako verejná listina v členskom štáte a ktorej pravosť sa vzťahuje na podpis a obsah verejnej listiny a ktorá bola potvrdená orgánom verejnej moci alebo iným orgánom oprávneným na tento účel členským štátom pôvodu.* Nariadenie presnejšie upravuje prijatie a vykonateľnosť verejných listín[36].

„Súdny zmier“ je naopak definovaný ako *zmier v dedičskej veci, ktorý schválil súd alebo ktorý sa v priebehu konania uzavrel na súde*. Nariadenie upravuje vykonateľnosť súdnych zmierov[37].

1.6 Európske osvedčenie o dedičstve

Európske osvedčenie o dedičstve (ďalej iba *„EDO“*) bolo zavedené nariadením a predstavuje právny nástroj *sui generis*. EDO má jednotné právne účinky vo všetkých členských štátoch EÚ a jeho použitie nie je povinné.[38]

Cieľom EDO je možnosť ľahkého preukázania svojho postavenia a/alebo práva a právomoci dedičov, odkazovníkov, vykonávateľov závetu alebo správcov dedičstva v inom členskom štáte, napríklad v členskom štáte, v ktorom sa nachádza majetok patriaci do dedičstva. V záujme dodržania zásady subsidiarity by EDO nemalo nahrádzať vnútroštátne písomnosti, ktoré môžu v členských štátoch existovať na podobné účely[39]. EDO možno využívať najmä na preukázanie postavenia a/alebo práva každého dediča, prípadne odkazovníka a ich príslušné dedičské podiely; pridelenie konkrétneho majetku, ktorý je súčasťou dedičstva dedičom alebo odkazovníkom; právomoci osoby určenej v osvedčení na vykonanie závetu alebo správu dedičstva[40].

EDO vydajú súdy toho členského štátu EÚ, ktorý má právomoc konať. V Slovenskej republike môže vydať EDO notár, ktorý je poverený súdom na konanie o dedičstve a to buď počas konania, alebo po jeho skončení[41].[42]

---

[36] čl. 59 a 60 nariadenia
[37] čl. 61 nariadenia
[38] BREZNOŠČÁKOVÁ, M. 2012. *Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve*. In *Ars Notaria*. ISSN 1335-2229, 2012, roč. 16, č. 4, s. 3-7
[39] bod 67 preambuly nariadenia
[40] čl. 63 ods. 2 nariadenia
[41] § 214-219 zákona č. 161/2015 Z.Z. v aktuálnom znení (Civilný mimosporový poriadok)
[42] BREZNOŠČÁKOVÁ, M. 2015. *Činnosť notára pri zavedení Európskeho osvedčenia o dedičstve ako dosah Nariadenia EÚ č. 650/2012 o cezhraničných dedičstvách*. In *Ars Notaria*. ISSN 1335-2229, 2015, roč. 19, č. 2, s. 13-16

EDO sa vydáva na žiadosť ktoréhokoľvek dediča, odkazovníka, vykonávateľa závetu alebo správcu dedičstva. Žiadateľ môže na tento účel použiť tlačivo, ktoré je súčasťou Vykonávacieho nariadenia. Po preskúmaní žiadosti vydá súd EDO bezodkladne po tom, ako boli preukázané skutočnosti, ktoré sa majú osvedčiť podľa rozhodného práva. Na tento účel sa opätovne použije vopred pripravené tlačivo, ktoré je súčasťou Vykonávacieho nariadenia. EDO má účinky vo všetkých členských štátoch EÚ bez potreby osobitného konania[43].

Originál EDO uchováva súd, ktorý ho vydal a žiadateľovi a každej inej osobe, ktorá preukáže oprávnený záujem vydá jeden alebo viac osvedčených odpisov. Osvedčené odpisy sú platné iba na obmedzené obdobie šiestich mesiacov, avšak vo výnimočných prípadoch môže súd rozhodnúť o predĺžení obdobia platnosti.

1.7 Všeobecné a záverečné ustanovenia

Zaujímavá je charakteristika vzťahu nariadenia k iným medzinárodným zmluvám. Čl. 75 nariadenia stanovuje, že vo vzťahoch medzi členskými štátmi EÚ sú medzinárodné zmluvy upravujúce otázky, ktoré sú upravené aj v nariadení, plne nahradené nariadením. Členské štáty EÚ budú tak môcť uplatniť tieto medzinárodné zmluvy iba na záležitosti, ktoré neupravuje nariadenie.

Naopak, dvojstranné medzinárodné zmluvy, ktoré majú členské štáty EÚ uzavreté s tretími štátmi sa naďalej plne uplatňujú. Členské štáty majú však povinnosť, vyplývajúcu z čl. 351 Zmluvy o fungovaní EÚ, zosúladiť tieto zmluvy s nariadením.[44]

2. Praktické problémy spojené s aplikáciou nariadenia

Nariadenie používajú členské štáty EÚ zatiaľ iba necelé dva roky. Preto nám príde byť predčasné a ťažké hodnotiť ho ako celok. Napriek tomu môžeme povedať, že sme počas našej praxe narazili na viaceré praktické problémy spojené s jeho používaním, ktoré v porovnaní s predošlou právnou úpravou dedičských konaní s medzinárodným prvkom dedičské konanie skôr sťažili ako uľahčili.

---

[43] čl. 69 nariadenia
[44] HAČKOVÁ, T. 2015. *Dedenie s medzinárodným prvkom EÚ – nové nariadenie EÚ*. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 6-7, s. 857-868

2.1 Určenie obvyklého pobytu

Za vážny problém považujeme absenciu definície pojmu *„obvyklý pobyt“*, ktorý je kľúčový pre správne určenie právomoci a rozhodného práva. Obvyklý pobyt je zároveň hlavnou kolíznou normou tohto nariadenia a vyžaduje preto presnú charakteristiku.

Nariadenie vychádza iba z vágneho textu preambule, ktorá navyše nie je ani právne záväzná. V prípade, kedy rozdiel medzi použitím dvoch rozhodných práv môže mať pre osoby, dotknuté dedičským konaním veľké následky, predstavuje absencia legálnej definície obvyklého pobytu vážny zásah do právnej istoty.

Nariadenie pravdepodobne počíta s vytvorením bohatej judikatúry k tejto problematike. Je však otázne, či je pri tomto dôležitom pojme, ktorý rozhoduje o priebehu celého dedičského konania s medzinárodným prvkom od zákonodarcu rozumné, keď jeho definíciu prenechá výlučne súdom namiesto toho, aby ju vytvoril sám a nechal ju judikatúrou iba spresniť.

2.2 Formálna stránka EDO

Okrem jednotného tlačiva, obsiahnutého vo Vykonávacom nariadení, ktoré sa pre EDO používa, nie je ustálená jeho ďalšia forma. Stretli sme sa napr. s EDO, ktoré bolo vydané nemeckým súdom, zviazané obyčajnou spinkou a vyzeralo ako fotokópia. Napriek tomu, že na prvej strane malo vytlačené *„overená fotokópia“* a vzadu malo pečiatku s podpisom. Taktiež sme pracovali s EDO, ktoré bolo vydané rakúskym notárom, zviazané notárskou stuhou a s fotokópiou sa nedalo ani len porovnať. Za normálnych okolností nie je forma EDO zaujímavá, pokiaľ EDO spĺňa všetky podstatné náležitosti, avšak problém môže nastať, keď EDO niektorý orgán členského štátu EÚ odmietne uznať, pretože bude trvať na tom, že ide o fotokópiu, čo sa podľa nás v prípade nemeckého EDO môže ľahko stať.

Zatiaľ sme sa zakaždým stretli so zlým označením nehnuteľností, pre ktoré sa vyžadoval zápis do katastra nehnuteľností v inom členskom štáte. To samozrejme viedlo k tomu, že zápis bol odmietnutý z dôvodu, že *podanie nespĺňa podmienky na vykonanie záznamu do operátu KN*, keďže neobsahovalo podstatné náležitosti a to presnú špecifikáciu nehnuteľnosti.

Problém vidíme najmä v tom, že súdy členských štátov EÚ nemajú vedomosť o formálnych náležitostiach, nevyhnutných pre zápis nehnuteľného majetku v členskom štáte, v ktorom sa vedie register a to napriek tomu, že súd, ktorý EDO vydáva by mal tieto

náležitosti zohľadňovať. Na tento účel by tiež mala prebiehať výmena informácií o týchto formálnych náležitostiach medzi členskými štátmi[45], ktorá ale v praxi neprebieha.

2.3 Všeobecne k EDO

Nevýhodou tiež je, že súd členského štátu EÚ, ktorý EDO vydáva, vydá tento iba vo svojom štátnom jazyku a osoba, ktorá chce EDO použiť v inom členskom štáte musí nechať EDO úradne preložiť, s čím má zbytočné náklady. EDO navyše platí iba na obdobie šesť mesiacov a za ten čas musí osoba stihnúť uplatniť všetky svoje práva, ktoré jej z EDO vyplývajú.

Taktiež treba poznamenať, že pre súdy členských štátov EÚ predstavuje EDO novinku a preto proces jeho vydania trvá mnoho krát aj niekoľko mesiacov, čo predlžuje dedičské konanie.

Záver

Nariadenie predstavuje ďalší dôležitý krok na ceste k odstráneniu všetkých prekážok voľného pohybu osôb v rámci EÚ. Nariadenie ďalej prináša väčšiu právnu istotu osobám, ktoré majú možnosť ešte počas svojho života upraviť si rozhodné právo pre svoje dedenie.

Avšak po praktickej stránke spôsobilo nariadenie mnoho komplikácie, ktoré tu predtým neboli. Sčasti sa to dá vysvetliť aj tým, že nariadenie predstavuje novinku a potrebuje čas, kým si na neho súdy zvyknú a začnú ho správne aplikovať. Na druhej strane sa naskytá otázka, či bolo stanovenie obvyklého pobytu ako jediného kolízneho kritéria pre dedičské konanie s medzinárodným prvkom šťastným riešením. Doterajšia prax ukázala, že súdy majú s definíciou tohto pojmu problém.

Taktiež *„štepený dedičský štatút“*, ktorý Slovenská republika aplikovala pred nariadením, plnil potreby osôb efektívnejšie. Dedičské konania s medzinárodným prvkom trvali kratšie a navyše nebol problém so zápisom nehnuteľností do katastra nehnuteľností.

Možno preto konštatovať, že hoci nariadenie spĺňa vysoké ciele EÚ a teoretickú stránku má dobre zvládnutú, ukázalo sa zatiaľ v mnohých ohľadoch, ako veľmi nepraktické.

[45] bod 68 preambuly nariadenia

Použitá literatúra

- BREZNOŠČÁKOVÁ, M. 2012. *Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve*. In *Ars Notaria*. ISSN 1335-2229, 2012, roč. 16, č. 4, s. 3-7
- BREZNOŠČÁKOVÁ, M. 2015. *Činnosť notára pri zavedení Európskeho osvedčenia o dedičstve ako dosah Nariadenia EÚ č. 650/2012 o cezhraničných dedičstvách*. In *Ars Notaria*. ISSN 1335-2229, 2015, roč. 19, č. 2, s. 13-16
- BREZNOŠČÁKOVÁ, M. 2017. *Cezhraničné dedenie: Právomoc konať – fórum – kapitola II*. In *Ars Notaria*. ISSN 1335-2229, 2017, roč. 21, č. 1, s. 4-12
- HAČKOVÁ, T. 2015. *Dedenie s medzinárodným prvkom EÚ – nové nariadenie EÚ*. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2015, roč. 67, č. 6-7, s. 857-868

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Prokuratúra z pohľadu Ústavy Slovenskej republiky a súčasnej slovenskej legislatívy

PROSECUTOR'S OFFICE FROM THE POINT OF VIEW OF THE CONSTITUTION OF THE SLOVAK REPUBLIC AND CURRENT SLOVAK LEGISLATION

Igor Doboš[1]

Abstrakt

Článok je zameraný na prokuratúru Slovenskej republiky, konkrétne jej postavenie z hľadiska Ústavy Slovenskej republiky a aktuálnej legislatívy. Prokuratúra Slovenskej republiky plní dôležité úlohy pri napĺňaní jej cieľa, ktorým je ochrana práv a právom chránených záujmov fyzických osôb, právnických osôb a štátu. Nakoľko existuje nejednotnosť pri pohľade na nezávislosť prokuratúry a jej zmienku v Ústave Slovenskej republiky a zákonoch, ktoré sú venované prokuratúre, rozhodli sme sa analyzovať práve tento aspekt a v závere prinášame návrhy de lege ferenda v tejto oblasti.

Kľúčové slová: prokuratúra, prokurátor, nezávislosť prokuratúry, nezávislosť

Abstract

The article is aimed at the Prosecutor's Office of the Slovak Republic, namely its position in terms of the Constitution of the Slovak Republic and the current legislation. The Prosecutor's Office of the Slovak Republic plays important role in fulfilling its objective of protecting the rights of people, legal persons and the state. As there is disunity in looking at the independence of the Prosecutor's Office in the Constitution of the Slovak Republic and the laws that are linked to the Prosecutor's Office, we have decided to analyze this aspect and, finally, bring de lege ferenda proposals in this area.

Keywords: prosecutor's office, prosecutor, prosecutor's office independence, independence

[1] PhDr. JUDr. Igor Doboš, externý doktorand, Ústav verejného práva, Paneurópska vysoká škola

Úvod

Prokuratúra Slovenskej republiky je odborníkmi subsumovaná pod *kontrolné orgány ochrany práva*.[2] Základné poslanie prokuratúry spočíva *v ochrane objektívneho práva* a v *presadzovaní verejného záujmu*. Prostriedky, ktoré sú prokuratúre na dosiahnutie tohto účelu priznané zákonom o prokuratúre č. 153/2001 Z. z. hovoria o tom, že prokuratúra pri svojej pôsobnosti vykonáva činnosť *preventívnu, represívnu, reštitučnú a sankčnú*.[3]

Prokuratúra Slovenskej republiky je zadefinovaná ako „*samostatná hierarchicky usporiadaná, jednotná sústava štátnych orgánov na čele s generálnym prokurátorom, v ktorej pôsobia prokurátori vo vzťahoch nadriadenosti a podriadenosti*“.[4] Tu vidíme rozdiel v pojmosloví zákona o prokuratúre platnom v roku 1996 a dnes, kedy sa prokuratúra už neoznačuje ako samostatný štátny orgán, ale ako samostatná sústava štátnych orgánov hierarchicky usporiadaných na čele s generálnym prokurátorom. Toto pojmoslovie považujeme za výstižnejšie a správne, nakoľko prokuratúra nie je tvorená iba jedným štátnym orgánom, ale tvorí celok, ktorý pozostáva z viacerých teritoriálne diverzifikovaných zložiek.

1. Prokuratúra Slovenskej republiky z hľadiska Ústavy Slovenskej republiky a súčasnej legislatívy

Platná právna úprava upravujúca záležitosti týkajúce sa prokuratúry Slovenskej republiky je diverzifikovaná do viacerých právnych predpisov upravujúcich jej organizáciu, pôsobnosť a postavenie. Tieto právne predpisy sa vhodne prepájajú, hierarchicky nadväzujú a dopĺňajú sa, a tým vytvárajú ucelený celok tvoriaci legislatívny substrát pre fungovanie inštitútu prokuratúry. Slovenský právny systém zakotvil inštitút prokuratúry na základe Ústavy Slovenskej republiky, kde sú rámcovo upravené ustanovenia týkajúce sa postavenia a pôsobnosti prokuratúry Slovenskej republiky. Predmetom diskusie zostáva, či rámcové vymedzenie inštitútu prokuratúry má svoje opodstatnenie v Ústave Slovenskej republiky s prihliadnutím na samotný text Ústavy Slovenskej republiky, ktorý pri úprave inštitútu prokuratúry vágne popisuje tento inštitút a necháva tým priestor pre bližšiu a špecifickejšiu právnu úpravu v osobitnom, prípadne osobitných zákonoch.

[2] SVÁK, J.: Organizácia a činnosť orgánov ochrany práva. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1995, s. 10.
[3] Por. IVOR, J. a kol: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2010, str. 66-67.
[4] § 2 zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov.

Nie je nezvyčajným javom, že ústavy demokratických krajín vyspelých štátov Európy neobsahujú úpravu všetkých orgánov a inštitúcii vo svojom základnom zákone štátu, nakoľko nepovažujú vágnosť textu tak významného dokumentu, akým je ústava za správnu.

V súvislosti s danou problematikou zakotvenia inštitútu prokuratúry do ústavného textu možno spomenúť vyjadrenie Tóthovej, ktorá uvádza, že prokuratúra, resp. štátne zastupiteľstvo je považované za ústavný inštitút najmä v systémoch bez relevantných demokratických tradícií (predovšetkým v bývalých socialistických štátoch) prípadne v systémoch nestabilných so silnými národnostnými, náboženskými a politickými konfliktami“. [5]

Vychádzajúc z ústavno-komparatívneho hľadiska možno konštatovať, že právne štáty s historicky demokratickou tradíciou neobsahujú zákonite zmienku o inštitúte verejnej žaloby vo svojich ústavných textoch, avšak pôvodné členské štáty Európskej únie takmer pravidelne regulujú otázku verejnej žaloby prostredníctvom zákona hoci, v niektorých prípadoch existuje zmienka o orgáne verejnej žaloby už v samotnej ústave. [6]

Z vyššie uvedeného v podmienkach Slovenskej republiky možno konštatovať, že základná, elementárna úprava týkajúca sa prokuratúry Slovenskej republiky, je obsiahnutá v právnom predpise s najvyššou právnou silou – v Ústave Slovenskej republiky, ktorá však neupravuje oblasť prokuratúry Slovenskej republiky do detailov, v článkoch 149-151 v prvom oddiele ôsmej hlavy vytyčuje rámcovú úpravu pôsobnosti a organizácie prokuratúry Slovenskej republiky.

Z pohľadu štruktúry Ústavy Slovenskej republiky je zjavné, že prokuratúra Slovenskej republiky nie je začlenená do žiadnej z troch zložiek štátnej moci. Toto tvrdenie podporuje skutočnosť, že každá sústava orgánov štátnej moci je obsiahnutá svojou úpravou v samostatnej hlave, pričom vymedzenie prokuratúry je ponechané taktiež na samostatnú hlavu, oddelenú od úpravy orgánov zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci. Takéto zámerné vyčlenenie prokuratúry a jej oddelenie od ostatných zložiek štátnej moci dôvodová správa k Ústave Slovenskej republiky odôvodňuje slovami: *„Prokuratúra, vychádzajúc z princípov ústavnosti a zvrchovanosti zákona i priority súdnej ochrany ústavných práv a slobôd*

[5] TÓTHOVÁ, M.: Postavenie prokuratúry v Ústavnom systéme Slovenskej republiky. In: Ústavný systém Slovenskej republiky : doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009, s. 321.
[6] Bližšie pozri DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky : Komentár. 2. vyd. Šamorín : Heuréka, 2007, s. 1114 a nasl.

občanov, je organickým článkom sústavy právnych záruk zákonnosti v demokratickom právnom štáte. Na ochrane záujmov štátu, ako aj práv a právom chránených záujmov fyzických a právnických osôb sa podieľa pôsobením pri uplatňovaní právnej zodpovednosti a zabezpečovaní nápravy nezákonnosti. Nenahrádza orgány výkonnej ani súdnej moci. V záujme toho, aby sa presne vymedzilo postavenie a pôsobnosť prokuratúry, je žiaduce, aby ich vymedzila priamo Ústava (...). Vzhľadom na svoju pôsobnosť prokuratúra nemôže byť súčasťou súdov, ani niektorého z orgánov štátnej správy. Preto návrh predpokladá zachovanie sústavy orgánov prokuratúry na čele s generálnym prokurátorom Slovenskej republiky, ktorého bude vymenúvať hlava štátu na návrh Slovenskej národnej rady (v súčasnosti NR SR, pozn.).“

Prokuratúra Slovenskej republiky je teda vybudovaná ako samostatný štátny mocenský orgán *sui generis*, vykonávajúci svoju funkciu v rámci trojdelenia štátnej moci, ktorý nie je možné zaradiť do žiadnej z troch sústav orgánov štátnej moci.

Prokuratúra Slovenskej republiky nepatrí ani do výkonnej moci, v čom pretrváva aj zhoda odbornej verejnosti. Určitým naštrbením tohto tvrdenia je nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL.ÚS 43/95, kde Ústavný súd Slovenskej republiky konštatoval, že prokuratúra, menovite generálny prokurátor, patrí do sústavy výkonnej moci. Pri analýze predmetného nálezu je súčasne potrebné poznamenať, že stanovisko bolo obsiahnuté v odôvodnení nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktoré sa týkalo ústavnosti podávania mimoriadnych opravných prostriedkov generálnym prokurátorom v rámci občianskeho súdneho konania, a teda je možné považovať toto tvrdenia výlučne za právny názor súdu, ktorý však nie je právne záväzný. Prokuratúra nedisponuje zákonodarnou právomocou, nevydáva teda prvotné právne akty, nedisponuje ani súdnou právomocou, nakoľko nerozhoduje spory v mene štátu a nedisponuje ani výkonnou právomocou, nakoľko nemá kompetencie týkajúce sa nariaďovacích oprávnení, ukladania právnych sankcií osobám dopúšťajúcich sa porušovania právnych predpisov, a taktiež nie je v jej kompetencii hodnotiť účelnosť a efektívnosť vykonávaných rozhodnutí, iba ich zákonnosť.

Napriek vyššie spomenutému, pri hlbšej analýze prokuratúry nachádzame niektoré znaky orgánov výkonnej moci, a to hlavne v netrestnej oblasti a rovnako moci súdnej pri analýze významných rozhodovacích oprávnení prokurátora v rámci trestného konania, kde môže už v rámci prípravného konania vec meritórne rozhodnúť.

Nezávislosť prokuratúry od výkonnej a súdnej moci potvrdzuje aj Beneč a prirovnáva tým slovenskú prokuratúru k portugalskej, írskej, maďarskej a iným, kde prokuratúra tvorí samostatný rezort a nezávisle plní svoje úlohy.[7]

Ústavné vymedzenie prokuratúry priamo v Ústave Slovenskej republiky odôvodňuje zákonodarca v dôvodovej správe k Ústave Slovenskej republiky tým, že prokuratúra svojou organizáciou a rozsahom pôsobnosti nemôže nahradiť, a ani nenahrádza, orgány moci zákonodarnej, výkonnej a súdnej.

Článok 149 Ústavy Slovenskej republiky stručne a všeobecne vymedzuje poslanie a pôsobnosť prokuratúry Slovenskej republiky. Predmetný článok uvádza „*prokuratúra Slovenskej republiky chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických a právnických osôb a štátu*“. Tu nachádzame videnie prokuratúry ako univerzálneho orgánu ochrany objektívneho práva nekonajúceho len v intenciách štátu, ale aj vo verejnom záujme. Text Ústavy Slovenskej republiky nevymedzuje pôsobnosť prokuratúry iba na prípad zastupovania štátu v trestnom konaní a presadenie záujmov štátu, čo je typické v prípade štátnych zastupiteľstiev v iných štátoch. V slovenskej právnej úprave je ponechaný priestor prokuratúre na vykonávanie úloh týkajúcich sa aj oblasti mimo trestného práva. Čič uvádza, že „*zachovanie pôsobnosti prokuratúry v netrestnej oblasti je výrazom toho, že napriek inštitucionalizovaniu ďalších orgánov ochrany práva, ako je zriadenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky a správneho súdnictva, zostáva veľké množstvo právnych vzťahov, na ochrane zákonnosti ktorých má štát z rôznych dôvodov záujem.*“[8]

Ústavný text volí rovnako rámcové vymedzenie v prípade organizácie prokuratúry, a to konkrétne v článku 150 Ústavy Slovenskej republiky, kde definuje, že „*na čele prokuratúry je generálny prokurátor, ktorého vymenúva a odvoláva prezident Slovenskej republiky na návrh Národnej rady Slovenskej republiky.*“ V tomto prípade evidujeme vyjadrenie jednej z elementárnych zásad týkajúcich sa organizácie prokuratúry Slovenskej republiky, konkrétne *zásady centralizmu*, ktorá určuje, že celá sústava orgánov prokuratúry je výlučne podriadená najvyššiemu orgánu – generálnemu prokurátorovi, ktorý riadi činnosť prokuratúry a vydáva pokyny a stanoviská, ktoré sú záväzné pre všetkých prokurátorov.

[7] Por. BENEČ, Š.: Ústavné postavenie prokuratúry. In: Právny obzor, Roč. 78, č. 5 (1995), s. 385
[8] ČIČ, M.: Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica slovenská, 1997, s. 568.

Záverečným ustanovením, ktoré sa dotýka inštitútu prokuratúry je článok 151 Ústavy Slovenskej republiky. V tomto prípade ide o blanketovú normu uvádzajúcu, že „*podrobnosti o vymenúvaní a odvolávaní, právach a povinnostiach prokurátorov a organizácií prokuratúry ustanoví zákon.*“ V danom prípade možno konštatovať, že v súčasných podmienkach v rámci aktuálnej legislatívy je táto problematika obsiahnutá v osobitných zákonoch č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre a zákone č.154/2001 Z. z. o prokurátoroch a právnych čakateľoch prokuratúry.

Drgonec hodnotí vo svojom komentári k Ústave Slovenskej republiky, že Ústava Slovenskej republiky zriaďuje prokuratúru v značne osobitnej podobe. Ústavným normám pripisuje povahu bianco zmocnení pre úpravu dôležitých otázok v osobitných zákonoch. Príčinu tohto stavu vidí v historickom kontexte, kedy panovali spory o charakter prokuratúry, prípadne premeny na štátne zastupiteľstvo. Zároveň dodáva, že neznalosť jednoznačných odpovedí v čase prípravy Ústavy Slovenskej republiky v začiatkoch 90- tych rokov mala za výsledok vznik politickej dohody o rámcovej úprave ôsmej hlavy a vyjadruje presvedčenie, že takáto dohoda nemôže nahrádzať ústavnú úpravu navždy.[9] S názorom Drgonca sa plne stotožňujeme, nakoľko úpravu prokuratúry v rámci Ústavy Slovenskej republiky považujeme za veľmi stručnú z hľadiska významu orgánu aký prokuratúra predstavuje. Súčasná ústavná úprava je zdrojom nielen teoretických otázok, ale má aj dopad v praktickej rovine.

Za kontroverznú a problematickú oblasť, ktorá rovnako súvisí s Ústavou Slovenskej republiky možno považovať definíciu *nezávislosti prokuratúry*. S prihliadnutím na iné orgány sui generis, akými sú verejný ochranca práv a Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, ktorým Ústava Slovenskej republiky expressis verbis priznáva štatút nezávislým orgánov, v prípade prokuratúry neexistuje priznaný *atribút nezávislosti*.[10]

2. Nezávislosť prokuratúry Slovenskej republiky

Pojem nezávislosti nie je uvedený ani v zákonnej definícii prokuratúry v § 2 zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre, ktorý jej priznáva iba vlastnosť *samostatnosti*. Nezakotvenie atribútu nezávislosti v prípade prokuratúry Slovenskej republiky však nemožno vnímať ako chybu legislatívy, nakoľko aj Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom náleze sp. zn. PL.

[9] DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky : Komentár. 2. vyd. Šamorín : Heuréka, 2007, s. 1120-1121.
[10] Por. čl. 60 a čl. 151a Ústavy SR č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. Tu možno vidieť, že ústavodarca nedefinuje prokuratúru spôsobom, akým definuje ostatné štátne orgány sui generis („verejný ochranca práv je nezávislý orgán...“, „najvyšší kontrolný úrad je nezávislý orgán...“). Práve naopak, v čl. 149 Ústavy SR sa ústavodarca obmedzuje len na všeobecné vymedzenie základného poslania prokuratúry „Prokuratúra Slovenskej republiky chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických a právnických osôb a štátu“).

ÚS 17/96 konštatoval, *„…túto funkciu (ochrana práv a zákonom chránených záujmov fyzických a právnických osôb a štátu, pozn. autora) s kompetenciami, ktoré jej dáva zákon, môže (prokuratúra, pozn. autora) plniť bez toho, aby sa jej pridával prívlastok nezávislosť. Ústavodarca nezávislosť prisúdil len určitým orgánom a výslovne to ustanovil v ústave. U orgánov, kde nezávislosť nechce priznať, v ústave ju neuvádza.“*[11] Absenciu výslovného vymedzenia nezávislosti prokuratúry možno odvodiť taktiež z historických polemík o zriadení a transformácii prokuratúry na štátne zastupiteľstvo a podriadenie tohto inštitútu moci výkonnej. Napriek vyššie spomenutému je faktom, že prokuratúra, v zmysle jej ústavnej úpravy nie je závislá od pokynov iných orgánov alebo subjektov.

Pri porovnaní s inými orgánmi, akými sú súdy, Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky alebo verejný ochranca práv, prokuratúra teda nemá garantovanú nezávislosť priamo v texte Ústavy Slovenskej republiky. Práve na tomto základe vznikajú polemiky o jej nezávislosti vo formálnej i reálnej podobe. Odborná verejnosť v tejto súvislosti exemplifikuje prokurátorov a sudcov s tým, že prokurátori vďaka objektívnym dôvodom môžu len ťažko dosiahnuť taký stupeň nezávislosti ako sudcovia. V rovnakom čase vyjadrujú názor, že prokurátori a ich cesta priblíženiu sa sudcovskej nezávislosti je možná prostredníctvom presadzovania verejného záujmu a spolupôsobením pri spravodlivom rozhodnutí súdov v konkrétnych veciach.[12]

Na tomto mieste považujeme za vhodné priblížiť si pojem *nezávislosť* pre jeho ďalšie správne chápanie. Všeobecne je tento pojem chápaný ako neviazanosť pokynmi, príkazmi, odporúčaniami a radami iných subjektov, spočívajúce v konaní na základe vlastného presvedčenia. Nezávislosť však nie je možné stotožňovať s ľubovôľou, a to hlavne ak sa jedná o činnosť štátnych orgánov. Tieto štátne orgány v právnom štáte majú povinnosť rešpektovať ústavné pravidlo, ktoré ustanovuje, že štátne orgány môžu konať len na základe Ústavy Slovenskej republiky, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý im predurčuje zákon.[13]

Znamená to teda, že napriek nezávislosti sú štátne orgány povinné dodržiavať základné pravidlá, ktoré sa týkajú ich fungovania a organizácie, v opačnom prípade im hrozí za porušenie zodpovednostné riziko.

[11] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/96.
[12] Pozri napr. FENYK, J.: Veřejná žaloba. Díl první : Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 150.
[13] Por. čl. 2 ods. 2 Ústavy SR č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov

Nezávislosť rovnako nie je stotožnená s absenciou kontroly či nezodpovednosťou. Práve v prípade nezávislosti štátnych orgánov je potrebné dbať o čo najefektívnejšiu kontrolu nad výkonom jeho zákonných opatrení.

Právna teória definuje nezávislosť ako základnú zásadu organizácie verejnej žaloby, a tento atribút určuje ako zásadný pre riadne a nerušené vykonávanie funkcií a poslania orgánov prokuratúry. Nik nesmie zasahovať do činnosti prokurátora a prokurátor pri výkone svojej činnosti nie je oprávnený prijímať pokyny a žiadosti od iných subjektov. Jediné, čím sa prokurátor pri výkone svojej funkcie musí riadiť, je maximálna nestrannosť a nakoľko predstavuje predstaviteľa verejného záujmu, musí konať v zmysle jeho ochrany a presadzovania. Nezávislosť prokuratúry právna teória rozdeľuje do dvoch základných rovín, a to *nezávislosť vonkajšiu a nezávislosť vnútornú*.[14] Obe formy sa dotýkajú činnosti prokuratúry, jej fungovania a plnenia úloh spojených s ochranou verejného záujmu, avšak majú odlišné postavenie a na tieto sféry vplývajú v rôznej miere.

Vonkajšia nezávislosť predstavuje dôležitejšiu formu ako vnútorná, a v praxi znamená neexistenciu a neprípustnosť externých vplyvov na orgány prokuratúry. Z procesného hľadiska je možné vonkajšiu nezávislosť definovať ako mieru rozhodovacej autonómie prokurátora vo vzťahu k iných orgánom, inštitúciám či jednotlivcom.[15] Vonkajšia nezávislosť garantuje prokuratúre vykonávanie svojho poslania, a to bez ohľadu na individuálne záujmy subjektov a strán, politických skupín a vlád. Pre účely vonkajšej nezávislosti je potrebné, aby mala prokuratúra vytvorené podmienky pre svoje fungovanie, ktoré pramenia aj v primeranom financovaní prokuratúry z prostriedkov samostatného rozpočtu.[16] Nezávislosť však nemožno vybudovať bez zodpovednostných vzťahov, a práve preto prokurátor musí niesť zodpovednosť za svoje pochybenie, a to z hľadiska disciplinárneho, administratívneho, občianskeho aj trestného. Nezávislosť taktiež musí plniť *atribút transparentnosti* a informovať o svojej činnosti verejnosť a rovnako orgány štátu.[17]

V slovenských podmienkach sa prokuratúra Slovenskej republiky zodpovedá Národnej rade Slovenskej republiky. Generálny prokurátor povinne predkladá správu o činnosti prokuratúry, ktorá odzrkadľuje poznatky o stave zákonnosti v štáte. Generálny prokurátor

[14] DELMAS – MARTY, M.: Procédures pénales d´Europe. Paris: P.U.F., 1995, s. 353.
[15] ŽĎÁRSKÝ, Z.: Závislý a nestranný státní zástupce? In: Právní praxe 4/1994, s. 195.
[16] Por. OROSZ, L.: Ústavný systém Slovenskej republiky : doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009, s. 327.
[17] Bližšie pozri Odporúčanie Rec (2000)19 Výboru ministrov členským štátom o postavení prokuratúry v systéme trestného súdnictva.

môže taktiež byť interpelovaný v súvislosti s otázkami týkajúcich sa prokuratúry členmi Národnej rady Slovenskej republiky.[18]

Vonkajšia nezávislosť sa netýka len eliminácie vplyvov zo strany výkonnej moci, ale musí byť taktiež zabezpečená aj vo vzťahu k moci súdnej. Vo viacerých krajinách sú to práve súdy a súdna moc, ktoré disponujú voči verejnej žalobe širokými oprávneniami týkajúcimi sa otázok preskúmavania rozhodnutí prokurátorov, ktoré vydali na základe diskrečných právomocí. Napríklad v Nemecku, ak súd po preskúmaní veci dospeje k záveru, že je potrebné viesť trestné stíhanie a podať obžalobu, má právo nariadiť podanie obžaloby verejnému žalobcovi.[19] Týmto sa prokurátor stáva de facto vykonávateľom pokynu sudcu a je potlačené jeho postavenie ako reprezentanta verejného záujmu.

Ako už bolo predtým spomenuté, v slovenských podmienkach vonkajšia nezávislosť prokuratúry nie je v súčasnosti formálne zakotvená, a to ani na ústavnej úrovni, ani v inom právnom predpise. Legislatívne tendencie, ktoré by priznali atribút nezávislosti prokuratúre evidujeme krátko po vzniku samostatnej Slovenskej republiky v zákone č. 314/1996 Z. z. o prokuratúre, ktorý vymedzil prokuratúru ako *„samostatný a nezávislý štátny orgán, ktorý chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických osôb, právnických osôb a štátu.“* Toto vymedzenie označil Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom náleze sp. zn. PL.ÚS. 17/96 ako nesúladné s ustanoveniami zákona o prokuratúre v súvislosti s formálnym priznaním atribútu nezávislosti pre prokuratúru v Ústave Slovenskej republiky. Ústavný súd Slovenskej republiky svoje rozhodnutie zdôvodnil článkom. 149 Ústavy Slovenskej republiky, ktorý neobsahuje definíciu nezávislosti prokuratúry. Priame zakotvenie nezávislosti sa v Ústave Slovenskej republiky vyskytuje v spojitosti s inými orgánmi ako napríklad súdmi a Najvyšším kontrolným úradom Slovenskej republiky, avšak prokuratúra atribút nezávislosti vychádzajúci priamo z textu Ústavy Slovenskej republiky neobsahuje. Nakoľko ustanovenia zákona o prokuratúre deklarovali nezávislosť prokuratúry a jednalo sa o „obyčajný zákon“, tento stav odporoval Ústave Slovenskej republiky. Právny systém Slovenskej republiky, ktorý zakotvuje prokuratúru v rámci samostatnej časti v Ústave Slovenskej republiky, a tým demonštruje jej nepodriadenosť iným formám moci by práve z vyššie spomínaných dôvodov s určitosťou mala zahŕňať aj zmienku o vonkajšej nezávislosti priamo v zákone najvyššej právnej sily.

[18] Nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 32/95; § 128 ods. 1 zákona č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky.
[19] § 172 až § 175 Trestného poriadku (Strafprozeßordnung).

Problematickým sa javí aj spôsob personálneho obsadzovania čelných predstaviteľov prokuratúry. V súčasnosti v dôsledku parlamentnej voľby kandidáta na vymenovanie za generálneho prokurátora nie je možné konštatovať, že generálny prokurátor nepodlieha žiadnym politickým vplyvom a teda, že je absolútne nezávislý. Napriek deklarovaniu politických špičiek, že kandidát musí spĺňať iba odborné a praktické skúsenosti je nominácia jednotlivých kandidátov často predmetom kontroverzií a spoločensky vnímaná ako formálna.

Práve na tomto základe sa domnievame, že existuje nevyhnutnosť kreovania nového orgánu justičného charakteru, prípadne komisie, ktorá by navrhla prezidentovi Slovenskej republiky kandidátov na funkciu prokurátorov. Tým by bola posilnená vonkajšia nezávislosť prokuratúry, oslabil by sa politický vplyv strán na výber kandidáta, ktorý v súčasnosti v rámci parlamentnej voľby kandidátov je bezpochyby prítomný. V súvislosti s načrtnutou problematikou je vhodné spomenúť návrh poslanca Národnej rady Slovenskej republiky Drgonca na vydanie ústavného zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov z augusta 2004, ktorého cieľom bolo posilnenie nezávislosti prokuratúry od moci zákonodarnej a výkonnej. Tento návrh mal tendenciu pričleniť prokuratúru k súdnej moci a subjektom garantujúcim nezávislosť prokuratúry sa mala stať Súdna rada Slovenskej republiky. Personálne mala táto Súdna rada pozostávať z dvoch kolégií – Kolégiá pre súdy a sudcom a Kolégia pre prokuratúru a prokurátorov. Kolégium pre prokuratúru a prokurátorov mali tvoriť prokurátori, a v rovnakom počte osoby s vysokoškolským právnickým vzdelaním činné v právnickom povolaní najmenej 15 rokov a zároveň osoby, ktoré nevykonávajú funkciu prokurátora ani sudcu. Toto Kolégium malo rozhodovať vo veciach týkajúcich sa prokuratúry a prokurátorov a podávať návrhy na menovanie a odvolávanie generálneho prokurátora a prokurátorov. Následne o týchto návrhoch mal rozhodnúť prezident Slovenskej republiky. Predmetný Drgoncov návrh bol však odmietnutý.[20]

Vnútorná nezávislosť je ponechaná úprave osobitnými zákonmi spravidla teda netvorí súčasť ústavného textu. Vnútorná nezávislosť sa dotýka rozsahu centralizácie a stupňa byrokratizácie orgánu verejnej žaloby. Fenyk vnútornú nezávislosť definuje *„ako mieru dostatočnej autonómie prokurátorov, resp. mieru nadbytočnej hierarchickej závislosti*

[20] Bližšie pozri bod č. 19 návrhu poslanca NR SR Jána Drgonca na vydanie ústavného zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov

konkrétneho stupňa či jednotlivého prokurátora pri výkone jeho činnosti.“[21] Vnútorná nezávislosť sa zaoberá riadnym, nestranným a autonómnym vykonávaním funkcie orgánov prokuratúry. Nestrannosť je spravidla v popredí statusu prokurátora, a taktiež v rámci organizačnej štruktúry fungovania každej prokuratúry. Vnútorná nezávislosť garantuje radovým prokurátorom vykonávanie svojich činností na základe zákona bez ďalšieho súhlasu ich nadriadených. V odborných kruhoch prevláda názor, že nezávislosť a nestrannosť prokuratúry je možné zabezpečiť iba prostredníctvom absolutizácie vzájomnej nezávislosti jej pracovníkov. S týmto názorom sa nemôžeme stotožniť. Ústavný súd Slovenskej republiky konštatoval, že nezávislosť prokuratúry je vyjadrená ako nezávislosť od ostatných štátnych orgánov a znamená jej samostatnosť a nepodriadenosť iným orgánom. Za predpoklad nezávislosti prokuratúry nepokladal vzájomnú nezávislosť prokurátorov, hoci Ústava Slovenskej republiky o nezávislosti prokuratúry nehovorí, nemožno tento štátny orgán považovať automaticky za na niekom závislý.[22]

V prípade absolútnej vnútornej nezávislosti prokurátorov v rámci ich činnosti by mohli vznikať negatívne elementy. Práve z tohto dôvodu nestrannosť a nezávislosť musia byť kontrolované v rámci hierarchicky usporiadaného systému. Toto hierarchické usporiadanie však musí byť racionálne vyskladané. Hierarchickú štruktúru fungovania prokuratúry obsahujú aj medzinárodné dokumenty, ktoré sa dotýkajú prokuratúry. Správa Benátskej komisie týkajúca sa noriem nezávislosti justičného systému konštatuje legitímnosť hierarchicky usporiadaného systému prokuratúry, v rámci ktorého nadriadený prokurátor má kompetenciu zrušiť rozhodnutie prokurátora, ak je v rozpore so všeobecnými pokynmi.[23] Princíp subordinácie viaže prokurátorov na konanie v zmysle smerníc, nariadení a pokynov vydaných nadriadenými prokurátormi. Tu sú premietnuté devolučné a substitučné práva nadriadeného, premietajúce sa v rámci vnútornej nezávislosti prokuratúry. V tejto súvislosti Beneč konštatuje, že takýmto spôsobom je možné zabezpečiť vybavenie záležitostí *k spokojnosti monokraticky postaveného nadriadeného*.[24]

V októbri 2011 boli uskutočnené zmeny v oprávneniach nadriadeného prokurátora, ktorý už nebol oprávnený k vydaniu tzv. negatívneho pokynu. Taktiež nadriadený prokurátor naďalej nedisponoval kompetenciou úkony vykonať sám, prípadne poveriť ich vykonaním

[21] FENYK, J.: Veřejná žaloba. Díl první : Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 152-153.
[22] Por. nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/96.
[23] ŠRAMEL,B., Prokuratúra v slovenskom právnom poriadku, str. 49
[24] BENEČ, Š.: Nezávislosť prokuratúry. In: Právny obzor, 86, 2003, č. 2, s. 162.

podriadeného prokurátora. Toto vnímame ako vytváranie systému právnych záruk vnútornej nezávislosti prokurátora vo vzťahoch nadriadenosti a podriadenosti a zamedzeniu zneužitia postavenia nadradeného orgánu. V prípade, ak nadriadený prokurátor vydá podriadenému prokurátorovi pokyn, musí mať písomnú formu. V prípade, že pokyn považuje podriadený prokurátor za sporný z hľadiska právnych predpisov, alebo svojim právnym názorom, je v jeho kompetencii požiadať o odňatie veci písomne nadriadeným prokurátorom. Benátska komisia vo svojej správe z roku 2010 konštatuje, že obvinenie o nezákonnosti pokynu je veľmi závažné a nemalo by viesť iba k odňatiu veci prokurátorovi, ktorý sa sťažoval. Pokyn, ktorý by mal smerovať k zmene, prípadne zvráteniu, názoru podriadeného prokurátora by mal byť odôvodnený a v prípade obvinenia o nezákonnom pokyne by o jeho zákonnosti mal rozhodovať súd, alebo iný nezávislý orgán. Ako ďalšiu garanciu vnútornej nezávislosti možno uviesť možnosť podriadeného prokurátora odmietnuť splnenie pokynu v prípade, že by jeho splnením bezprostredne a vážne ohrozil seba, svoj život alebo zdravie a život jemu blízkej osoby. Rovnako, ak nastane zmena dôkaznej situácie v rámci konania pred súdom, podriadený prokurátor nemusí byť viazaný pokynom nadriadeného prokurátora. Podriadený prokurátor je povinný odmietnuť vykonanie pokynu, ktorého splnenie by znamenalo spáchanie trestného činu, priestupku, iného správneho deliktu alebo disciplinárneho previnenia.[25]

Možným prostriedkom na ovplyvnenie prokurátora je aj využívanie inštitútu preloženia prokurátora na inú prokuratúru bez jeho súhlasu. Zákon o prokurátoroch a právnych čakateľoch prokuratúry definuje, že bez súhlasu prokurátora je možné dočasne prideliť prokurátora na výkon funkcie na inú prokuratúru v trvaní najviac 60 služobných dní v kalendárnom roku, a to v prípade, že je to potrebné na zabezpečenie riadneho plnenia úloh prokuratúry. Toto časové obmedzenie týkajúce sa dočasného preloženia nie je jedinou zárukou pred prípadným zneužitím tohto inštitútu. K preloženiu je potrebný aj súhlas Rady prokurátorov Slovenskej republiky, a to aj v prípade dočasného pridelenia.[26]

Z vyššie spomenutého konštatujeme, že právna úprava zaoberajúca sa prokuratúrou a činnosťou jej orgánov ponúka viacero záruk z hľadiska legislatívneho zabezpečenia vnútornej nezávislosti prokuratúry.

[25] Por. § 6 zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov
[26] § 9 ods. 2 zákona č. 154/2001 Z. z. o prokurátoroch a právnych čakateľoch prokuratúry v znení neskorších predpisov.

Záver

V dôsledku problému, ktorý sme identifikovali v spojitosti s nezávislosťou prokuratúry sme sa rozhodli pristúpiť k odporúčaniu, ktoré považujeme pre fungovanie prokuratúry Slovenskej republiky ako orgánu za kľúčovú. Absencia explicitnej definície, že ide o nezávislý orgán spôsobuje v aplikačnej praxi mnohé komplikácie. Z tohto dôvodu navrhujeme nasledovnú novelizáciu zákona č. 460/1992 Zb. – Ústava Slovenskej republiky.

1. V čl. 149 sa za slovo „republiky“ vkladajú slová „je nezávislý orgán, ktorý“.

Ide o legislatívno-technickú úpravu súčasného znenia článku 149 Ústavy Slovenskej republiky. Aplikáciou tejto navrhovanej úpravy by došlo k novej podobe čl. 149 Ústavy Slovenskej republiky, kde by sa oproti súčasnému zneniu, ktoré je „*Čl. 149 Prokuratúra Slovenskej republiky chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických a právnických osôb a štátu.*“ a po zmene by znelo „*Čl. 149 Prokuratúra Slovenskej republiky je nezávislý orgán, ktorý chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických a právnických osôb a štátu.*“ Následne je už na uvážení tvorcov prípadnej novely zákona o prokuratúre, či by zmienku o nezávislosti reflektovali a preniesli z Ústavy Slovenskej republiky aj do zákona o prokuratúre.

Treba ale poznamenať, že síce je otázka explicitnej zmienky o nezávislosti prokuratúry aktuálna a podľa nás aj potrebná, pri menej kritickom hodnotení ústavného základu prokuratúry Slovenskej republiky je potrebné konštatovať, že úroveň faktickej samostatnosti prokuratúry, hoci v mnohých prípadoch spochybňovaný, je predstaviteľmi prokuratúry vnímaný za prijateľný a možno aj to je dôvodom, prečo pri viacerých novelách Ústavy Slovenskej republiky, ale ani zákona o prokuratúre neboli tendencie k explicitnej zmienke o nezávislosti.

Podľa niektorých autorov je možné slovo „samostatná“ konštruktívne vyložiť v zmysle nezávislá. S týmto je možné sa stotožniť do takej mieri, pokiaľ systém deľby moci v štáte a miera demokracie je na úrovni, ktorá prináleží demokratickým štátom. Akonáhle nastane situácia, kedy je možné spochybniť demokratickosť v štáte, otázka nezávislosti prokuratúry môže byť o to horúcejšia. Objektívne je ale potrebné konštatovať, že prokuratúra Slovenskej republiky má svoje základy pre samostatnú a „nerušenú“ činnosť vybudovanú na pevných základoch. Treba mať na zreteli krajiny, kde prokuratúra a model prokuratúry je podmienený začlenením pod ministerstvo spravodlivosti, alebo je prokuratúra začlenená do súdnej moci.

Použitá literatúra

- BENEČ, Š.: Nezávislosť prokuratúry. In: Právny obzor, 86, 2003, č. 2,
- BENEČ, Š.: Ústavné postavenie prokuratúry. In: Právny obzor, Roč. 78, č. 5 (1995),
- ČIČ, M.: Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica slovenská, 1997,
- DELMAS – MARTY, M.: Procédures pénales d´Europe. Paris: P.U.F., 1995,
- DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky : Komentár. 2. vyd. Šamorín : Heuréka, 2007,
- FENYK, J.: Veřejná žaloba. Díl první : Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzělávání soudců a státních zástupců, 2001,
- IVOR, J. a kol: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2010,
- KARPAT, A. Prevencia kriminality na úrovni Európskej únie. In: Verejná správa a regionálny rozvoj - ekonómia a manažment : vedecký časopis Vysokej školy ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave. Bratislava : Merkury, 2011. ISSN 1337-2955. č. 1, ročník VII, s. 54-67.
- KARPAT, A.– TÓTHOVÁ, M. Zvyšovanie kriminality ako dôsledok znižovania zamestnanosti? (analýza normatívnych dokumentov Európskej únie v širších súvislostiach). In: Teoretické otázky pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia : zborník vedeckých článkov. Bratislava : Merkury, 2013. ISBN 978-80-89458-27-1. s. 13-23.
- OROSZ, L.: Ústavný systém Slovenskej republiky : doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009,
- SVÁK, J.: Organizácia a činnosť orgánov ochrany práva. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1995,
- ŠRAMEL,B., Prokuratúra v slovenskom právnom poriadku,
- TÓTHOVÁ, M.: Postavenie prokuratúry v Ústavnom systéme Slovenskej republiky. In: Ústavný systém Slovenskej republiky : doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009,
- ŽĎÁRSKÝ, Z.: Závislý a nestranný státní zástupce? In: Právní praxe 4/1994,

Lisabonská právna úprava významu priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti so špeciálnym zameraním na oblasť trestného práva a spolupráce v trestných veciach

LISBON LAW ADAPTATION OF THE MEANING OF THE AREA OF FREEDOM, SECURITY AND JUSTICE, WITH A SPECIAL FOCUS ON CRIMINAL LAW AND COOPERATION IN CRIMINAL MATTERS

Juraj Drugda[1]

Abstrakt

Cieľom príspevku je priblíženie aktuálneho právneho stavu priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Vyjadrenie súčasnej právnej úpravy tohto priestoru nachádzame v poslednom konštitutívnom právnom dokumente upravujúcom smerovanie a budúcnosť EÚ, ktorým je Lisabonská zmluva. Analýze budú podrobené vybrané časti IV. hlavy Lisabonskej zmluvy, ktoré sa zameriavajú na právotvornú činnosť vrcholových orgánov EÚ, ktorá je realizovaná prostredníctvom prijímania širokého spektra legislatívnych nástrojov. Pričom špeciálnu pozornosť budeme venovať legislatívnym nástrojom upravujúcim oblasť justičnej a policajnej spolupráce v trestných veciach.

Kľúčové slová: Area of Freedom, Security and Justice, Lisbon Treaty, Judicial Cooperation, Police Cooperation, EU Top Bodies

Abstract

The objective of this article is is to bring closer approximation of the current legal status of the area of freedom, security and justice. The current legal framework for this area is reflected in the last constitutive legal document that regulating the direction and future of the EU, which is the Treaty of Lisbon. The analyzes will be subjected to selected parts of IV. Title of the Treaty of Lisbon, which focus on the law-making process of the EU's top bodies, which is implemented through the adoption of a wide range of legislative instruments. Special attention

[1] Mgr. Juraj Drugda, Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, juraj.drugda@gmail.com

will be paid to the legislative instruments that reagulating the area of judicial and police cooperation in criminal matters.

Key words: judicial cooperation, mutual recognition, police cooperation, exchange of information, specialized EU organizations

Úvod

Aktuálne právne vymedzenie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti je vyjadrené v Lisabonskej zmluve, ktorá tento cieľ označuje za splnený, čo sa neobišlo bez určitých zmien oproti predchádzajúcemu právnemu stavu v tejto oblasti. Lisabonská zmluva zrušením trojpilierovej štruktúry docielila rozšírenie právomocí EÚ v oblasti priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. „*Dochádza k preneseniu hlavy VI Zmluvy o EÚ do revidovanej existujúcej hlavy IV Zmluvy o založení ES, ktorá je v Lisabonskej zmluve (ZFEÚ) premenovaná na Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti.*“[2] Nová hlava IV ZFEÚ sa skladá z nasledovných kapitol:

- Všeobecné ustanovenia,
- Politiky týkajúce sa kontrol na hraniciach, azylu a prisťahovalectva,
- Justičná spolupráca v trestných veciach,
- Justičná spolupráca v občianskych veciach,
- Policajná spolupráca.

Nový význam dostali aj spoločné ciele EÚ vytýčené Lisabonskou zmluvou. Za všeobecný cieľ môžeme považovať presadzovanie mieru, demokratických hodnôt a zabezpečovanie blaha európskych národov. Nový cieľ agendy súvisiacej so spoluprácou v trestných veciach je vymedzený v čl. 3 ods. 2 ZFEÚ nasledovne: „*Únia ponúka svojim občanom priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc, v ktorom je zaručený voľný pohyb osôb spolu s príslušnými opatreniami týkajúcimi sa kontroly na vonkajších hraniciach, azylu, prisťahovalectva a predchádzania trestnej činnosti a boja s ňou.*“

Politika EÚ v oblasti trestného práva založená na spolupráci medzi orgánmi a inštitúciami EÚ a príslušnými orgánmi členských štátov priniesla širšie rozdelenie kompetencií a úloh medzi spomínanými subjektmi za účelom efektívnejšieho dosahovania

[2] PIKNA, B.: Prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti ako důležitý institut evropského práva. In *Policajná teória a prax*, 2008, roč. 16, č. 4, s. 107

spoločných cieľov. Zavedenie systému nových legislatívnych aktov umožnilo rozdelenie úloh a kompetencií v určených oblastiach medzi jednotlivé inštitúcie EÚ.

Postavenie a legislatívne právomoci Európskeho parlamentu

Európskemu parlamentu, ktorý môžeme definovať ako zastupiteľský orgán EÚ s funkciami v legislatívnej a rozpočtovej sfére priznala Lisabonská zmluva rozšírené právomoci pri prijímaní legislatívnych nástrojov EÚ, čo mu umožňuje v spolupráci s Radou EÚ ovplyvňovať nové smerovanie justičnej a policajnej spolupráce.

Na poli justičnej spolupráce sa riadnym legislatívnym postupom prijímajú:

- opatrenia vymedzujúce princípy a metódy zabezpečujúce vzájomné uznávanie justičných rozhodnutí,
- opatrenia na riešenie sporov o právomoc členských štátov v trestnom konaní s cezhraničným prvkom,
- opatrenia umožňujúce vymieňanie praktických skúseností prostredníctvom rozširovania vzdelania sudcov a justičných pracovníkov,
- opatrenia pre podporovanie spoločných aktivít členských štátov týkajúcich sa prevencie trestnej činnosti a
- opatrenia na celkové zjednodušovanie spolupráce medzi justičnými orgánmi členských štátov pri trestnom stíhaní a výkone rozhodnutí.

„*Trestné právo je celkom prirodzene od samého začiatku najväčšou oblasťou, na ktorú sú zamerané dokumenty* [Rady EÚ].“[3] Európsky parlament a Rada EÚ prijímajú smernice za účelom ustanovenia minimálnych pravidiel v oblastiach justičnej spolupráce v trestných veciach spolu s aktivitami smerujúcimi k dosiahnutiu aproximácie právnej úpravy skutkových podstát a trestov vybraných trestných činov organizovaného, obzvlášť závažného a cezhraničného charakteru, s ktorými členské štáty potrebujú bojovať spoločne a koordinovane. Za posledný aktualizovaný legislatívny nástroj považujeme nariadenia, ktorými Európsky parlament a Rada EÚ ustanovujú zloženie, funkcie, pôsobnosť a úlohy Eurojustu.

Oblasť policajnej spolupráce je upravovaná pomocou opatrení vymedzujúcich postup pri zdieľaní trestnoprávne relevantných informácií medzi bezpečnostnými orgánmi členských štátov, školení a zvyšovaní odbornosti a výmeny odborného personálu a rozvoja kriminalistického výskumu zahŕňajúceho používanie spoločných vyšetrovacích techník za

[3] FENYK, J. – SVÁK, J.: *Europeizace trestního práva*. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 89

účelom vypátrania a potrestania vybraných druhov trestnej činnosti. Prijímaním nariadení sa ovplyvňuje zloženie, funkcie, pôsobnosť a úlohy Europolu. „*V súčasnosti sú materiálnymi prameňmi závery a správy orgánov EÚ, obsahujúce ďalšie smery rozvoja policajnej spolupráce*.“[4]

Postavenie a legislatívne právomoci Európskej rady

Európska rada zložená prevažne z predsedov vlád členských štátov sa Lisabonskou zmluvou zaradila do inštitucionálneho rámca EÚ, čím sa posilnilo jej postavenie v úlohách, ktoré sa týkajú hlavne politického smerovania a priorít EÚ. V trestnoprávnej sfére sa Európska rada podieľa na zabezpečovaní rozvíjania priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti prostredníctvom vydávania strategických usmernení pre legislatívne a operačné plánovanie týkajúce sa tejto oblasti.

Európsku radu môžeme taktiež pokladať za rozhodujúci orgán v situáciách, kedy sa členský štát pri prijímaní legislatívnych aktov rozhodne použiť inštitút záchrannej brzdy. Mechanizmus záchrannej brzdy môžeme chápať ako určité kompenzačné riešenie rozdielnych názorov členských štátov jednak na rýchlosť integračného procesu v oblasti policajnej a justičnej spolupráce, ale aj ako možnosť riešenia problémov a odlišností vznikajúcich pri aproximácii právnych predpisov členských štátov v problematike vzájomného uznávania justičných rozhodnutí, minimálnych pravidiel pre vymedzenie trestných činov a sankcií, európskeho verejného žalobcu a policajnej spolupráce. Zvláštnosť tohto inštitútu spočíva v tom, že je stále zachovaná podmienka jednomyseľnosti pri rozhodovaní spolu so slobodou voľby, pri ktorej sa môže členský štát rozhodnúť, že nechce prijať príslušný návrh smernice, nariadenia alebo opatrenia. Napriek tomu, ak najmenej deväť iných členských štátov má stále záujem o prijatie príslušného legislatívneho nástroja, ich ďalší postup sa realizuje formou posilnenej spolupráce so znakmi špeciálneho zrýchleného charakteru, hlavne pre problematiku policajnej a justičnej spolupráce.[5]

Postavenie a legislatívne právomoci Rady Európskej únie

Rada Európskej únie úzko spolupracuje s Európskym parlamentom, najmä pri prijímaní legislatívnych nástrojov. Zloženie REÚ pozostáva z jedného zástupcu každého členského štátu na ministerskej úrovni, pričom „*existuje desať zložení REÚ, ktoré zastrešujú*

[4] BALGA, J.: *Systém Schengenského acquis*. Bratislava : VEDA, 2009, s.178
[5] PIKNA, B.: *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva s prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha : Linde, 2010, s. 204

všetky politiky Únie a problematika trestného práva spadá pod Radu zvanú Spravodlivosť a vnútorné veci.“[6] Zákonodarné právomoci REÚ a Európsky parlament realizujú formou prijímania smerníc a nariadení týkajúcich sa oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí.

Konkrétne sa jedná o:

- možnosti rozširovania druhov trestných činov, pre ktoré bude potrebná harmonizácia ich právnej úpravy platná pre všetky členské štáty,
- prijímanie opatrení podporujúcich spoločné aktivity členských štátov pri prevencii trestnej činnosti,
- prijímanie nariadení určujúcich zloženie, funkcie, pôsobnosť a úlohy Europolu a Eurojustu a prostredníctvom mimoriadneho legislatívneho procesu pretransformovať Eurojust na Európsku prokuratúru a
- koordinácia operačnej spolupráce medzi orgánmi členských štátov, ktoré presadzujú právo spôsobom odhaľovania a vyšetrovania trestnej činnosti.

Postavenie a legislatívne právomoci Európskej komisie

„*Európska komisia je orgánom, ktorý nezávisle na členských štátoch obhajuje záujmy európskej integrácie*.“[7] Má postavenie exekutívneho orgánu EÚ z ktorého vyplýva právomoc navrhovania a predkladania legislatívnych aktov Európskemu parlamentu a REÚ, čím sa začína proces ich prijímania. V trestnoprávnej sfére komisia vykonáva svoje exekutívne právomoci prostredníctvom predkladania návrhov opatrení upravujúcich hodnotiaci proces vykonávania politík EÚ v oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a propozíciami legislatívnych aktov upravujúcich justičnú spoluprácu v trestných veciach, minimálne pravidlá týkajúce sa trestného konania a vymedzenia trestných činov a sankcií. Európska komisia má taktiež postavenie kontrolného orgánu, jednak ako strážca zmlúv, ale vykonáva aj kontrolu aplikácie právnych aktov sekundárneho práva a kontrolu procesu transpozície legislatívnych aktov členskými štátmi. „*Úniové právo realizujú na vnútroštátnej úrovni orgány členských štátov. Pri absencii zvláštnych právnych predpisov práva EÚ tak konajú v rovnakom inštitucionálnom a procesnom rámci, ako pri realizácii práva vnútroštátneho*“[8]

[6] IVOR, J. – KLIMEK, L. – ZÁHORA, J.: *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina : EUROKÓDEX, 2013, s. 107
[7] POLÁK, P.: *Úprava mezinárodní právní pomoci v trestních věcech v rámci Evropské unie s přihlédnutím k ochrane jejich finančních zájmů*. Brno : Masarykova univerzita, 2003, s. 75
[8] BOBEK, M. – BŘÍZA, P. – KOMÁREK, J.: *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha : 2011, s. 271

Záver

Lisabonská zmluva so svojim novým prístupom a prioritami v oblasti justičnej a policajnej spolupráce v trestných veciach stále kladie dôraz na citlivosť tejto problematiky pre jednotlivé členské štáty, preto nemá záujem v ďalšom budovaní svojej superiority v legislatívnej a politickej stránke tejto sféry. Právne zásahy do oblasti justičnej a policajnej spolupráce môžeme aj naďalej považovať za spoločné vyjadrenie nadštátneho a medzivládneho hľadania konsenzu vo všetkých rovinách tejto problematiky, ktoré potrebujú dosiahnuť určitý stupeň kooperácie, aby bol dosiahnutý účel ich zjednotenia. Ako uvádza Pikna, „*zmluva nezavádza žiadne prevratné novinky. Skôr zjednocuje do jedného celku predošlú úpravu, ktorá sa nachádza v primárnych zmluvách a taktiež v judikatúre Európskeho súdneho dvora*.“[9]

Použitá literatúra

- BALGA, J. 2009. *Systém Schengenského acquis.* Bratislava : Veda, 2009, 221 s. ISBN 978-80-224-1058-8.
- BOBEK, M. – BŘÍZA, P. – KOMÁREK, J. 2011. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha : C. H. Beck, 2011. 650 s. ISBN 978-80-7400-377-6.
- FENYK, J. - SVÁK, J. 2008. *Europeizace trestního práva.* Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2008. 233 s. ISBN 978-80-88931-88-1.
- IVOR, J. – KLIMEK, L. – ZÁHORA, J. 2013. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. Žilina : EUROKÓDEX, 2013. 888 s. ISBN 978-80-8155-017-1.
- PIKNA, B. *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy).* Praha : Linde Praha, 2010. 346 s. ISBN 978-80-7201—114-6.
- PIKNA, B. 2008. Prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti ako důležitý institut evropského práva. In *Policajná teória a prax*. ISSN 1335-1370, 2008, roč. 16, č. 4,
- POLÁK, P. 2003. *Úprava mezinárodní právní pomoci v trestních věcech v rámci Evropské unie s přihlédnutím k ochraně jejích finančních zájmů.* Brno: Masarykova univerzita, 2003. 203 s. ISBN 80-210-3088-7.
- Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopíňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpisaná v Lisabone 13. decembra 2007

[9] PIKNA, B.: *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva s prizmatem Lisabonské smlouvy*. Praha : Linde, 2010, s. 64

Ilegálna migrácia a utečenectvo v EÚ - tzv. migračná kríza

ILLEGAL MIGRATION AND REFUGEES IN THE EU - THE SO-CALLED MIGRATION CRISIS

Juraj Drugda [1]

Eva Viktória Malíková[2]

Abstrakt

Cieľom príspevku je poskytnúť analýzu súčasnej migračnej krízy v kontexte s ňou súvisiach nedostatkov v azylovej politke EÚ a ochrane vonkajších hraníc Schengenského priestoru. Vymedzenými budú okolnosti a dôvody vzniku masívnych migračných tokov spolu s ich nasledujúcim vývojom. Analýze bude podrobnený proces udeľovania azylu pre utečencov v EÚ a snahy o zneužívanie azylového postupu zo strany nelegálnych migrantov prameniace hlavne z vidiny zlepšenia svojho ekonomického statusu. Taktiež nebude opomenutá problematik ochrany vonkajších hraníc EÚ a jej nedostatkov, ktoré boli odhalené vďaka mohutnosti migračnej krízy.

Kľúčové slová: nelegálna migrácia, utečenectvo, migračná kríza, Schengen, azylová politika EÚ, ochrana vonkajších hraníc EÚ

Abstract

The objective of this article is to provide an analysis of the current migration crisis in the context of its shortcomings in the EU asylum policy and the protection of the external borders of the Schengen area. We will provide definition of circumstances and reasons for massive migration flows, together with their subsequent development. The analysis will be subjected to the refugee asylum process in the EU and to the attempts to abuse the asylum procedure from illegal migrants stemming mainly from the vision of improving their economic status. The issue of protecting the EU's external borders and its shortcomings revealed by the strength of the migration crisis will also not be omitted.

[1] Mgr. Juraj Drugda, Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, juraj.drugda@gmail.com
[2] JUDr. Ing. Eva Viktória Malíková, PhD., malikova.evaviktoria@gmail.com

Key words: illegal migration, refugee, migration crisis, Schengen, EU asylum policy, protection of EU external borders

Úvod

V období posledných dvoch rokov sa stalo prakticky nemožným vyhnúť sa spravodajstvu informujúcemu o postupných migračných vlnách, vplyvom ktorých bola skúške vystavená nielen proklamovaná súdržnosť jednotlivých členov Únie (povinné utečenecké kvóty), úroveň zabezpečenia jej vonkajších hraníc (prakticky nekontrolovateľná nelegálna migrácia) a okrem iného i solidarita samotných členských štátov a ich občanov a ich názory na európsky ľudskoprávny štandard, pomerne smutne ilustrované nevyberanou mierou extrémisticky ladených hesiel a komentárov i v slovenskom internetovom prostredí a letargiou príslušných štátnych orgánov, ktoré sa uvedenými prejavmi už tradične zaoberajú iba sporadicky. V tejto súvislosti, ako aj na účely ďalšieho stručného naznačenia kontextu analyzovanej problematiky, sa zdá preto úvodom vhodné poukázať na pomyselné „jadro“ deklarácie základných úloh a funkcií Európskej únie, tak ako ich vymedzuje čl. 67 Zmluvy o Európskej únii v znení Lisabonskej zmluvy, podľa ktorého „*Únia vytvára priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti pri rešpektovaní základných práv a rozličných právnych systémov a tradícií členských štátov*“, pričom v zmysle ods. 2 tohto ustanovenia sa tak deje i tým, že „*zabezpečuje absenciu kontrol osôb na vnútorných hraniciach a tvorí spoločnú politiku v oblasti azylu, prisťahovalectva a kontroly vonkajších hraníc, ktorá sa zakladá na solidarite medzi členskými štátmi a ktorá je spravodlivá voči štátnym príslušníkom tretích krajín.*“ Podľa ods. 3 sa Únia zároveň „*usiluje o zabezpečenie vysokej úrovne bezpečnosti prostredníctvom opatrení na predchádzanie trestnej činnosti, rasizmu a xenofóbie a na boj proti nim*“, a to prostredníctvo koordinácie a spolupráce v relevantných oblastiach (viď vyššie). V tomto rozšírenom kontexte, a to aj v súvislosti s aktuálne vysoko percipovanou hrozbou terorizmu na európskom území, možno migračnú krízu považovať za pomyselnú „kontrolu“ úrovne premietnutia týchto ustanovení do reálneho života Únie.

Pôvod a vývoj migračnej krízy

Počiatok zvýšenej migrácie bolo možné zaznamenať už v roku 2013, kedy európske štáty zistili zvyšujúci sa nápad žiadostí o udelenie azylu zo strany predovšetkým sýrskych, iránskych a afganských štátnych príslušníkov. Záujem politických predstaviteľov Únie i jednotlivých členských štátov bol však v priebehu rokov 2013 – 2016 čiastočne

distribuovaný i medzi ďalšie problémy, ktorým Únia zvnútra či zvonka čelila. Napäté medzinárodné vzťahy s Ruskom, ústiace do uvalenia ekonomických sankcií ako dôsledku anexie Krymu a prehlbujúca sa ukrajinská kríza či grécka finančná kríza neprospeli pozornosti, ktorej sa hneď v začiatkov tešila práve zvýšená migrácia, sprvoti spôsobená predovšetkým nepokojmi v oblasti Blízkeho východu, spojenými s občianskou vojnou v Sýrii. Spolu so zvyšujúcimi sa počtami migrantov, a to nielen z vyššie uvedených oblastí, však citeľne opadol mediálny entuziazmus sprevádzajúci udalosti Arabskej jari – okrem iného k tomu veľkou mierou prispela aj bezpečnostná hrozba, ktorú v globálnom meradle predstavuje Islamský štát ako jeden z kľúčových prvkov súčasnej „sýrskej otázky" a teroristický fenomén nového druhu.

K eskalácii migračnej krízy do istej miery prispela aj problematická otázka samotného statusu migrantov, ktorá v mnohých aspektoch ovplyvnila i postoj jednotlivých členských štátov k návrhu prerozdelenia migrantov podľa kvót medzi členské štáty po tom, čo Taliansko a Grécko ako vstupné štáty Únie prestali zvládať stúpajúce počty osôb prichádzajúce na ich územie. Uvedeným problémom je otázka, do akej miery ide o utečencov v zmysle medzinárodného práva, alebo o ekonomických migrantov, ktorí nie sú priamo ohrození v štáte pôvodu prenasledovaním z dôvodov vymedzených ženevským Dohovorom o právnom postavení utečencov z roku 1951 (či napr. v slovenských podmienkach článkom 53 Ústavy Slovenskej republiky). Migračný boom totiž do priestoru Európskej únie nepriniesol iba štátnych príslušníkov krajín reálne ohrozených spomínaným konfliktom v oblasti Sýrie, Iránu, resp. Líbye a Iraku – medzi tzv. utečencami sa nachádzajú rovnako občania Somálska, Etiópie, Pakistanu, Bangladéša, ale aj krajín, ktoré s Úniou spája podpis asociačnej dohody či prístupové rokovania, resp. ide o potenciálnych kandidátov na členstvo v Únii, ako napr. Srbska, Kosova, Albánska, Bosny a Hercegoviny či Macedónska (tento výpočet je ilustračný, v žiadnom prípade však nie vyčerpávajúci).[3]

V tomto zmysle je pochopiteľné a všeobecne známe, že hnacím motorom migrácie z krajiny pôvodu môže byť i nestabilita výkonu štátnej moci, jej charakter či bieda spôsobená dlhodobým úpadkom národného hospodárstva.

[3] FISCHER, J.: Breaking Europe's Migration Paralysis [online]. *Social Europe*, 24. august 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné na internete: http://www.socialeurope.eu/2015/08/breaking-europes-migration-paralysis/.

Problémy v procese skúmania odôvodnenosti žiadostí o azyl

Je potrebné rozlišovať medzi odôvodnenými a zrejme neodôvodnenými žiadosťami o udelenie azylu. Aj keď praktické rozlíšenie medzi migrantmi vo všeobecnosti a oprávnenými žiadateľmi o azyl, resp. utečencami, nie je vždy jednoznačné, ide o rozlíšenie nevyhnutné z hľadiska aplikácie statusového štandardu vyplývajúceho z medzinárodnoprávnych záväzkov štátu, ktoré sa vzťahujú na postup voči takýmto osobám. Žiadateľom o azyl sa v zmysle Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov rozumie osoba, ktorá žiada o udelenie azylu z dôvodu hroziacej perzekúcie či kvôli určitému konfliktu v štáte pôvodu – a teda osoba utiekajúca sa pod medzinárodnú ochranu. Utečencom je následne osoba, ktorej žiadosť bola prijímajúcim štátom schválená, resp. potvrdená. Podľa výkladu OSN však možno status utečenca priznať osobe, ohrozenej vojnou alebo individuálnej perzekúcii z dôvodov určených v dohovore automaticky, bez ohľadu na oficiálne udelenie azylu – v tomto zmysle napr. občania Sýrie alebo Eritrei požívajú status utečenca *prima facie*.[4]

Naproti tomu pod pojmom ekonomický migrant možno rozumieť osobu, ktorej primárnou motiváciou pre opustenie územia domovského štátu je ekonomický prospech. Všeobecný pojem migrant je v naznačenom zmysle pojmom zastrešujúcim ako prípad utečencov či žiadateľov o azyl, tak i ekonomických migrantov.[5] Pokiaľ ide o ekonomických migrantov, je nutné poznamenať, že aj medzinárodné právo, bez ohľadu na vnútroštátnu právnu úpravu, disponuje prostriedkom na selekciu zreteľne neodôvodnených žiadostí o udelenie azylu, ktoré sa priečia hmotnoprávnym záväzkom Ženevského dohovoru z roku 1951 i nadväzujúcemu Newyorskému protokolu z roku 1967 – ide práve o prípady, kedy sa žiadateľ nedovoláva strachu z prenasledovania z rasových, etnických, národnostných, či náboženských dôvodov, resp. pre príslušnosť k jednej zo zmienených skupín či pre zastávanie konkrétnych politických postojov a názorov, ale práve naopak, hľadá prostredníctvom opustenia štátu pôvodu najmä lepšie životné podmienky. Prípad je vhodne ilustrovaný najmä osobitnými problémami zvýšenej migrácie, ktorým čelí v súčasnosti Nemecko či Švédsko napriek tomu, že nejde o hraničné štáty Únie. Tento jav korešponduje s kľúčovými aspektmi

[4] PARK, J.: Europe's Migration Crisis [online]. *Council on Foreign Relations*, 23. september 2015 [cit. 2016-12-14]. Dostupné na internete: http://www.cfr.org/migration/europes-migration-crisis/p32874

[5] I z týchto dôvodov je vhodné hovoriť o migračnej, a nie o utečeneckej kríze, keďže Európska únia v súčasnosti čelí fenoménu zmiešanej migrácie, ktorý sa neobmedzuje na oprávnených žiadateľov o azyl, a teda budúcich utečencov v zmysle predmetného dohovoru; zároveň je však nutné poznamenať, že nejde rovnako výlučne ani o migrantov ekonomických, ako tomu v mnohých prípadoch nasvedčuje predovšetkým argumentácia lokálnych politických predstaviteľov či médií.

aktuálnej migračnej krízy – nekontrolovaným pohybom migrantov v Schengenskom priestore a s otáznou povahou motivácie k takejto migrácii.

Ako uvádzajú Čepelka a kol., v procesnom zmysle ide o zrejme neodôvodnenú žiadosť o udelenie azylu v prípade, že žiadateľ „*nie je schopný uniesť dôkazné bremeno, pretože jeho príbehu chýbajú osobné podrobnosti a jednotlivé okolnosti. Jeho žiadosť [o azyl] sa javí ako zjavne nedôveryhodná, pretože obsahuje odporujúce, rozporuplné údaje a udalosti, ktoré sú zásadne nepravdepodobné.*“[6] Žiadosti takýchto osôb možno vybaviť v skrátenom konaní, ktoré sa logicky vzťahuje na pokusy žiadateľov o zneužitie azylového postupu alebo na zrejmé a úmyselné podvody, týkajúce sa o . i. aj falšovania identity alebo osobných dokladov, resp. i úmyselnej straty cestovných dokladov či iných osobných dokumentov s cieľom vytvorenia či udržania falošnej identity na účely postupu alebo sťaženia azylovej procedúry. Podvodom v tomto zmysle môže byť aj podávanie duplicitných žiadostí o udelenie azylu v rôznych štátoch.[7] Účelom skráteného konania je predovšetkým zvýšenie efektívnosti selekcie podaných žiadostí. Možno preto konštatovať, že základný právny rámec pre účinné vybavovanie azylových žiadostí existuje i na úrovni medzinárodného práva, teda bez ohľadu na často akcentované rozdielnosti azylových postupov jednotlivých štátov spôsobených odlišnosťami vnútroštátnej právnej úpravy, a počíta i s javmi, o ktorých médiá informujú práve v súvislosti so súčasnou migračnou krízou v Európe. Samostatným dôvodom, prečo však zdanlivo riešiteľné situácie spojené s otázkou migrácie do Európskej únie nadobudli alarmujúce rozmery a takmer patový ráz, sú spojené s dvoma ďalšími aspektmi tohto javu – masovým charakterom migrácie a úskaliami, ktoré so sebou priniesol inak v rámci Únie všeobecne prospešný krok vytvorenia jednotného a vnútorne otvoreného európskeho priestoru.

Zlyhanie ochany vonkajších hraníc EÚ

Ustanovenie Schengenského priestoru voľného pohybu tovaru, osôb a služieb v rámci Európskej únie uzavretím Schengenskej dohody (primárne medzi Belgickom, Francúzskom, Luxemburgom, Holandskom a Spolkovou republikou Nemecko) v roku 1985 a jej vstúpenie do platnosti v marci 1995 možno považovať za jednu z najzrejmejších výhod, ktorú štátom, resp. ich občanom v nadväznosti na Schengenskú dohodu prinieslo členstvo v Únii. Vytvorenie tohto priestoru bez vnútorných hraničných kontrol pritom automaticky

[6] ČEPELKA, Č. – JÍLEK, D. – ŠTURMA, P.: *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*. Brno : Masarykova univerzita, 1997, s. 76
[7] *Ibidem.*

predpokladalo posilnenie vonkajších hraníc Únie ako vstupných bodov a to i vytvorením osobitného a špecifického režimu vykonávania takejto ochrany a prijatím viacerých kompenzačných opatrení pre zabezpečenie vnútornej bezpečnosti a verejného poriadku, pričom tento postup sa v zásade týka i oblasti azylovej a vízovej politiky. Hraničné štáty Únie, vrátane Slovenska (člen Európskej únie od r. 2004), v tomto zmysle prijali záväzok zabezpečiť vonkajšiu hranicu a posilniť jej dovtedajšiu kontrolu.

Zmyslom logiky takéhoto postupu je predovšetkým skutočnosť, že zlyhanie takejto kontroly má za následok prakticky nekontrolovateľný pohyb vonkajších činiteľov vo vnútornom priestore Únie, kde sa, zjednodušene povedané, vykonávajú hraničné kontroly iba výnimočne, čo spôsobuje prakticky nesledovateľnú fluktuáciu osôb, služieb a tovarov medzi jednotlivými štátmi Únie. Kontrola vonkajšej hranice preto samozrejme nie je len v záujme štátu, ktorý ju realizuje a ktorý zodpovedá za jej výkon, ale i v záujme štátov, ktoré nekontrolujú svoje vnútorné hranice. Skutočný rozsah problému v tomto zmysle však je možné naplno pozorovať práve v posledných dvoch rokoch existencie Schengenského priestoru, a to v súvislosti s migračnou krízou, ktorá, ako sa zdá, nielenže poukazuje na zanedbanie povinností zabezpečenia funkčnej kontroly vonkajších hraníc jednotlivými členskými štátmi, ale zároveň i na slabú reakcie schopnosť členských štátov v prípade, že k takémuto ohrozeniu, resp. kompromitácii jej hraníc, skutočne dôjde.

Je pritom nutné konštatovať, že migrácia, resp. utečenectvo, nie sú fenomény, ktoré by sa priestoru Európskej únie doteraz vyhýbali – určité konštantné každoročné množstvo žiadostí o azyl v jednotlivých členských štátoch dostatočne ilustruje skutočnosť, že príčinou súčasného stavu je do istej miery práve obrovský rozsah migračnej vlny, ktorá svojimi vopred nepredpokladateľnými rozmermi prakticky ochromila nielen systém procesných postupov vybavovania žiadostí o azyl v jednotlivých členských štátoch, ale i nelegálna migrácia, ktorej reálny rozmer môžeme iba odhadovať a ktorý priamo naznačuje zlyhanie mechanizmov kontroly na vstupných bodoch vonkajšej hranice.

Preto i keď vieme konštatovať, že dynamika žiadostí o azyl má zrejmú stúpajúcu tendenciu (v roku 2008 to bolo súhrnne cca 180 000 žiadostí azylových prvožiadateľov v štátoch Európskej únie, v roku 2014 tento počet stúpol na približne 580 000 žiadostí, v auguste 2015 už išlo o približne 530 000 žiadostí a v priebehu novembra 2015 stúpol na rekordných 640 000 žiadostí prvožiadateľov[8]), ide iba o hrubú ilustráciu súčasného stavu – skutočné množstvo osôb, ktoré schengenskú zelenú hranicu prekročili nelegálne nepoznáme.

[8] Údaje získané z Eurostatu [online]. *Population and social conditions – Asylum and managed migration, Asylum and Dublin statistics* [cit. 2015-12-14]. Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database.

Štáty vstupu nesú v tomto zmysle zodpovednosť za implementáciu nariadenia Dublin II[9], ktoré nahradilo Dublinský dohovor z roku 1990 (jeho cieľom bolo určenie štátu, ktorý je zodpovedný za posúdenie žiadosti o udelenie azylu a zjednotenie procesných postupov týkajúcich sa podávania a vybavovania týchto žiadostí za účelom zabránenia účelovému podávaniu viacnásobných žiadostí – tzv. *asylum shopping*), v zmysle ktorého žiadatelia o azyl sú povinní zotrvať na území prvého členského štátu Únie, do ktorého vstúpia, pričom tento štát je výlučne príslušný na preskúmanie ich žiadostí o udelenie azylu,[10] čiže urobiť rozhodnutie o udelení alebo neudelení azylu alebo rozhodnúť o dočasnom povolení na pobyt.

Mnohí z migrantov však nemajú žiaden záujem zostať na území štátu vstupu a pokusy zabrániť ich ďalšiemu presunu v rámci Schengenského priestoru sa ukázali ako značne neefektívne, pričom niektoré štáty celkom rezignovali na regulovanie pohybu týchto osôb smerom do vnútra tohto priestoru. Vzhľadom na reálne množstvo migrantov prichádzajúcich v období rokov 2014 – 2016 na územie Európskej únie totiž okrajové štáty čelili masám, ktorých registrácia neprebehla korektným spôsobom (resp. v prípade hromadných presunov cez prírodné hranice neprebehla vôbec) a zároveň došlo k situáciám, kedy štáty vedome umožnili mase migrantov prechod cez svoje hranice na územie vnútorných štátov Únie, ktoré v rámci Schengenu vnútornú kontrolu prakticky zrušili. V závere je preto fenomén *asylum shopping* presne tým, k čomu došlo, a to aj pod vplyvom právnej regulácie, ktorá zlyhala v tom, čo bolo jej primárnym účelom. Dôsledkom toho možno vysloviť čiastkový záver, že v rámci migračnej krízy Únia prakticky stratila kontrolu nad svojou vonkajšou hranicou, čo samo osebe bez ďalších vonkajších činiteľov predstavuje alarmujúcu bezpečnostnú hrozbu. Niektoré štáty (ako napríklad Grécko alebo Chorvátsko), či už úmyselne alebo neúmyselne, nedodržali záväzky, ktoré im ako hraničným štátom vyplývajú zo samotného členstva v Únii, v dôsledku čoho nie je možné reálne odhadnúť počet osôb, ktoré sa v súčasnosti vo vnútri Schengenského priestoru pohybujú nelegálne, v mnohých prípadoch (kvôli absencii registrácie pri vstupe) bez akejkoľvek možnosti ich identifikácie. Situácia sa pri tom paradoxne podobá na tú z roku 2011, kedy Taliansko udelilo schengenské vízum niekoľkým tisícom migrantov zo severnej Afriky, vrátane Tunisanov smerujúcich za svojimi rodinami vo Francúzsku.[11] V súčasnosti je preto opätovne pálčivou otázka efektivity a možnosti faktického

[9] Nariadenie Rady (ES) č. 343/2003 z 18. februára 2003 ustanovujúce kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny v jednom z členských štátov [*Ú v. EÚ L 50, 25.2.2003, s. 1 - 10.*]

[10] PARK, J.: Europe's Migration Crisis [online]. *Council on Foreign Relations*, 23. september 2015 [cit. 2016-12-14]. Dostupné na internete: http://www.cfr.org/migration/europes-migration-crisis/p32874.

[11] France and Italy push for reform of Schengen treaty [online]. BBC News, 26. apríl 2011 [cit. 2016-12-14]. Dostupné na internete: http://www.bbc.com/news/world-europe-13189682.

zabezpečenia hraníc Schengenu – s tým rozdielom, že závažnosť problému je neporovnateľná. Situácii nepomáha ani skutočnosť, že otázka prerozdelenia migrantov na vybavenie ich žiadostí o udelenie azylu nebola doteraz uspokojivo vyriešená. V tomto kontexte taliansky premiér Matteo Renzi opätovne hrozil udelením schengenských víz, dôsledkom čoho by sa migranti mohli legálnou cestou dostať do želaného členského štátu, v prípade, že jednotlivé štáty neprejavia väčšiu mieru solidarity, ku ktorej ich členstvo v Únii zaväzuje. Problematickým je najmä to, že väčšina štátov je ochotná umožniť migrantom tranzit cez svoje územie, nie však ich reálne na svojom území prijať.[12]

Záver

V závere je vhodné poznamenať, že riadenie migračných tokov ako aj prevencia nedovoleného prisťahovalectva spolu s opatreniami na sprísnenie kontrolných mechanizmov v oblasti prisťahovaleckej politiky boli riadne sformulovanými politickými i právnymi požiadavkami ďalšieho vývoja Únie v oblasti spoločnej prisťahovaleckej politiky už v čase rokovaní o Ústave Únie[13] a prevtelenie ich hutnej časti možno nájsť i v samotnom texte Lisabonskej zmluvy (čl. 77 až 80, t. j. celá 2. kapitola V. hlavy Zmluvy o Európskej únii – „*Politiky vzťahujúce sa na hraničné kontroly, azyl a prisťahovalectvo*“). Napriek tomu varovné signály ani existujúci právny rámec neprispeli k zvládnutiu situácie, ktorá i vzhľadom na ich existenciu z princípu nebola v celej svojej šírke absolútne neočakávanou. Možno preto konštatovať, že dnes už je zrejmé, že štáty „*EÚ nepotrebujú iba väčšie množstvo solidárnosti, ale i zodpovednosti za spoľahlivé hranice a dôveru medzi sebou navzájom.*“[14]

[12] MILANOVIC, B.: Five Reasons Why Migration Into Europe Is a Problem With No Solution [online]. Social Europe, 24. jún 2015 [cit. 2016-12-15]. Dostupné na internete: http://www.socialeurope.eu/2015/06/five-reasons-why-migration-into-europe-is-a-problem-with-no-solution/.
[13] PIKNA, B.: *Mezinárodní terorismus a bezpečnost Evropské unie (právní náhled)*. Praha : Linde, 2006, s. 129
[14] VEEBEL, V. – MARKUS, R.: Europe's Refugee Crisis in 2015 and Security Threats from the Baltic Perspective. In *Journal of Politics and Law*, 2015, Vol. 8, No. 4, s. 258

Použitá literatúra

- ČEPELKA, Č. – JÍLEK, D. – ŠTURMA, P. 1997. Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu. Brno : Masarykova univerzita, 1997. 262 s. ISBN 80-210-1493-8.
- Eurostat [online]. *Population and social conditions – Asylum and managed migration, Asylum and Dublin statistics* [cit. 2015-12-14]. Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database.
- FISCHER, J. 2015. Breaking Europe's Migration Paralysis [online]. *Social Europe*, 24. august 2015 [cit. 2017-04-15]. Dostupné na internete: http://www.socialeurope.eu/2015/08/breaking-europes-migration-paralysis/.
- *France and Italy push for reform of Schengen treaty* [online]. BBC News, 26. apríl 2011 [cit. 2016-12-14]. Dostupné na internete: http://www.bbc.com/news/world-europe-13189682.
- KARPAT, A. Prevencia kriminality na úrovni Európskej únie. In: Verejná správa a regionálny rozvoj - ekonómia a manažment : vedecký časopis Vysokej školy ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave. Bratislava : Merkury, 2011. ISSN 1337-2955. č. 1, ročník VII, s. 54-67.
- KARPAT, A.– TÓTHOVÁ, M. Zvyšovanie kriminality ako dôsledok znižovania zamestnanosti? (analýza normatívnych dokumentov Európskej únie v širších súvislostiach). In: Teoretické otázky pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia : zborník vedeckých článkov. Bratislava : Merkury, 2013. ISBN 978-80-89458-27-1. s. 13-23.
- MILANOVIC, B. 2015. Five Reasons Why Migration Into Europe Is a Problem With No Solution [online]. Social Europe, 24. jún 2015 [cit. 2016-12-15]. Dostupné na internete: http://www.socialeurope.eu/2015/06/five-reasons-why-migration-into-europe-is-a-problem-with-no-solution/
- Nariadenie Rady (ES) č. 343/2003 z 18. februára 2003 ustanovujúce kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny v jednom z členských štátov [*Ú v. EÚ L 50, 25.2.2003, s. 1 - 10.*]
- PARK, J. 2015. Europe's Migration Crisis [online]. Council on Foreign Relations, 23. september 2015 [cit. 2015-12-14]. Dostupné na internete: http://www.cfr.org/migration/europes-migration-crisis/p32874.
- PIKNA, B. 2006. Mezinárodní terorismus a bezpečnost Evropské unie (právní náhled). Praha : Linde, 2006. 407 s. ISBN 80-7201-615-6.
- VEEBEL, V. – MARKUS, R. 2015. Europe's Refugee Crisis in 2015 and Security Threats from the Baltic Perspective. In Journal of Politics and Law. ISSN 1913-9047, 2015, Vol. 8, No. 4, pp. 254 – 262.

Spoločné vyšetrovacie tímy s tretími krajinami_ právny základ

JOINT INVESTIGATION TEAMS WITH THIRD STATES_ LEGAL BASE

Ingrid Dingelstad Franková

Abstrakt

Keď Islamistický terorizmus zasiahol európsku pôdu atentátom v Madride v marci 2004, nový pocit naliehavosti vyzýval do väčšieho celoeurópskeho spoločného úsilia v boji proti terorizmu. V oblasti spolupráce pri presadzovaní práva, EÚ vytvorila spoločné policajné vyšetrovacie tímy (JIT), Europol vytvoril európske protiteroristické centrum v rámci Europolu a Eurojust zaujal pozíciu koordinačného orgánu napomáhajúceho presadzovaniu práva medzi členskými štátmi. Na základe rozhodnutia ministrov spravodlivosti a vnútra, EUROPOL zahájil vo februári 2016 prevádzku európskeho migračného centra (EMSC) za účelom podpory členských štátov pri cielenom rozkladaní sieti organizovaného zločinu zapojených do nelegálnej migrácie. Jednou z noviniek EMSC je možnosť nasadenia špeciálnych vyšetrovacích a analytických podporných tímov akejkoľvek žiadajúcej strane; aj v rámci spolupráce so štátmi mimo EÚ. V súlade s odporúčaniami akčného plánu EÚ proti prevádzačstvu 2015-2020 Eurojust tiež zriadil tematickú skupinu pre boj proti prevádzačstvu, ktorá ma tri ciele: podporovať trestné stíhanie v členských štátoch, identifikovať a analyzovať prekážky týkajúce sa trestného stíhania a zlepšiť použitie právnych nástrojov EÚ ako je napríklad diskutovaná možnosť spoločných vyšetrovacích tímov.

Kľúčové slová : spoločné vyšetrovacie tímy, Europol, vzájomná právna pomoc, tretie štáty

Abstract

When Islamic extremist terrorism hit European soil with the March 2004 Madrid bombings, a new sense of urgency prompted greater Europe-wide cooperative counterterrorism efforts. In the area of law enforcement cooperation, the EU created joint police investigation teams (JITs) across the territory, a tailored European police agency anti-terrorism unit and EUROJUST, a coordinating body between Member States' law enforcement agencies. Following a decision of the Justice and Home Affairs ministers, EUROPOL furthermore launched the European

Migrant Smuggling Centre (EMSC) in February 2016, to support Member States in targeting and dismantling organized criminal networks involved in illegal migration. One of the novelties proposed by the EMSC is the possibility of deploying specialized investigative and analytical support teams to any requesting party in a need of support also within the framework of cooperation with non-EU States. In line with recommendations from the EU Action Plan against migrant smuggling 2015-2020, EUROJUST also set up a Thematic Group on illegal immigrant smuggling, with three objectives: to support the needs of prosecution, to identify and analyze the obstacles regarding prosecution and to improve the use of the EU legal instruments, such as the discussed JIT option.

Key words: joint investigation teams, Europol, mutual legal assistance, third states

Úvod

One of the primary objectives of the EU is to provide its citizens a high level of safety within an area of freedom, security and justice. This should be achieved by preventing and combating crime through a closer cooperation between police forces, customs authorities and other competent authorities of the Member States, while respecting the principles of human rights and fundamental freedoms and the rule of law.[1] When Islamic extremist terrorism hit European soil with the March 2004 Madrid bombings, a new sense of urgency prompted greater Europe-wide cooperative counterterrorism efforts. The EU in fact had already begun to tackle seriously the issue of international terrorism after the September 11th and passed several significant anti-terrorism measures. Many of these new provisions, however, were not implemented by individual EU nations. Meanwhile, the diffusion and multi-layering of the major terrorists' cells across Europe continued. In the area of law enforcement cooperation, the EU created JITs across the territory, a tailored European police agency anti-terrorism unit charged with collecting, sharing and analyzing information concerning international terrorism and EUROJUST, a coordinating body between Member States' law enforcement agencies. Following a decision of the Justice and Home Affairs ministers[2], EUROPOL furthermore launched the European Migrant Smuggling Centre (EMSC), in February 2016, to support

[1] TOMESCU, I. The Joint Investigation Teams – A European Instrument of Fight against Terrorism. Letter and Social Science Series, 4/2014. [online]. Available on the Internet: https://papers.ssrn.com/sol3/papers2.cfm?abstract_id=2569651;

[2] Council Conclusions 789/15 on Measures to handle the refugee and migration crisis. [online]. Available on the Internet: http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/11/09-jha-councilconclusions-on-measures-to-handle-refugee-and-migration-crisis;

Member States in targeting and dismantling organized criminal networks involved in illegal migration, by focusing on existing and emerging geographical criminal hubs and hotspots. One of the novelties proposed by the EMSC is the possibility of deploying specialized investigative and analytical support teams to any requesting party in a need of support, on both a short- and long-term basis; although within the framework of cooperation with non-EU States.[3] In line with recommendations from the EU Action Plan against migrant smuggling 2015-2020, EUROJUST also set up a Thematic Group on illegal immigrant smuggling aimed on (1) providing support the needs of prosecution, (2) identifying/analyzing the obstacles regarding prosecution to improve the use of the EU legal instruments, such as the discussed JIT option.

Kapitola prvá Legal base of JITs with Third States

The following major international legal instruments provides suitable legal basis for a JIT between an EU Member State and a Third States:

- *The 2nd Additional Protocol to the Council of Europe Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters of 20 April 1959;*
- *UN Convention against Transnational Organized Crime, 15 November 2000;*
- *The Convention on mutual assistance and co-operation between customs administrations (Naples II Convention), 18 December 1997;*
- *Police Cooperation Convention for Southeast Europe (PCC SEE), 5 May 2006;*
- *Agreement on Mutual Legal Assistance between the European Union and the United States of America, 25 June 2003;*

Podkapitola prvá The 2nd Additional Protocol to the Council of Europe Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters of 20 April 1959[4]

The Protocol serves to improve and supplement the **1959 Convention** on Mutual Assistance in Criminal Matters and the 1978 Additional Protocol to it, mainly by broadening the range of situations in which mutual assistance may be requested and making the provision of assistance

[3] Europol Mobile Investigation Support Teams (EMIST) and Europol Mobile Analysis Support Teams (EMAST); Council of the European Union. Conclusions of the 12th Annual Meeting of National Experts on Joint Investigation Teams.15 - 16 June 2016, The Hague;

[4] 2nd Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Strasbourg. 8.XI.2001. European Treaty Series - No. 182;

easier, quicker and more flexible. Dedicated to JITs, **Article 20** defines circumstances, purpose and manner of its establishment. It calls for composition of the team to be set out in the agreement whenever Party's coordinated investigations into criminal offences require difficult and demanding investigations having links with other Parties.[5] In addition to the information referred to in the relevant provisions of Article 14 of the 1959 Convention (the object, the reason, the identity and the nationality of the person concerned, etc),[6] requests for the setting up of a JIT shall include proposals for the composition of the team. **Article 20** further defines the general conditions under which the team carry out its operations, respecting limitation of competencies of the team members within the framework of national law and/or in accordance with the law of the Party where the team operates.[7] Where the JIT needs assistance from a Party other than those which have set up the team, or from a Third State, the request for assistance may be made by the competent authorities of the State of operation to the competent authorities of the other State concerned in accordance with the relevant instruments or arrangements. The Protocol provides flexibility for the use of information obtained by a member or seconded member of a JIT, enabling to have it used not only the purposes for which the team has been set up but also for detecting, investigating and prosecuting other criminal offences.[8] Such consent may be withheld only in cases where such use would endanger criminal investigations in the Party concerned or in respect of which that Party could refuse mutual assistance.[9]

Podkapitola druhá UN Convention against Transnational Organized Crime, 15 November 2000

The United Nations (UN) Convention against Transnational Organized Crime is often considered as a forerunner to the modern framework for JITs. Adopted in December 2000, it primarily focuses on the offences related to criminalization of participation in an organized

---

[5] 2nd Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Strasbourg. 8.XI.2001. European Treaty Series - No. 182;

[6] European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Strasbourg. 20.IV.1959 . European Treaty Series - No. 30;

[7] Council of Europe. (2011). European Committee on crime problems (CDPC). Consolidated document reflecting the applicable provisions of the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters and its two Additional Protocols;

[8] Subject to operational limitations;

[9] 2nd Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters 1959. Article 20 (10) b;

criminal group,[10] of the laundering of proceeds of crime,[11]corruption[12] and criminalization of obstruction of justice[13]. **Article 19** of the Convention calls on States to consider bilateral or multilateral agreements or arrangements whereby, in relation to matters that are the subject of investigations, prosecutions or judicial proceedings in one or more states, the competent authorities concerned may establish joint investigative bodies. Offering certain freedom and flexibility, the same article suggests that JITs may be undertaken by agreement on a case-by-case if such agreements or arrangements are not in place. Similarly, to the – *to be discussed* – Agreement on Mutual Legal Assistance between the EU and the USA, also this Convention does use a sort of shallow language - it doesn't form any detailed framework for preparation, development and/or execution of JITs. Instead it repeatedly refers to domestic law and its procedural rules or any bilateral or multilateral treaty, agreement or arrangement to which it may be bound in relation to the participating in investigation State.

Podkapitola tretia The Convention on mutual assistance and co-operation between customs administrations (Naples II Convention), 18 December 1997

The Convention was drawn up based on Article K.3 of the Treaty of EU on mutual assistance and cooperation between customs administration. [14] Signed in 1997 by 15 Member States, it established the procedures related to mutual assistance and cooperation through the Member States customs administrations with a view to preventing, detecting, prosecuting and punishing infringements of Community customs provisions. In this respect, it supplemented existing Community customs cooperation provisions.[15] The entry into force of this Convention entailed the immediate repeal of the Naples Convention concluded in 1967 due to its inadequacy for conducting an effective fight against illicit trafficking in breach of national customs provisions. The procedures under the Convention concern three areas in particular: assistance on request, spontaneous assistance and special forms of cross-border cooperation such as hot pursuit, cross border surveillance, covert investigations, JITs and controlled deliveries.[16] Stressing the

---

[10] UN Convention against Transnational Organized Crime, Article 5;
[11] UN Convention against Transnational Organized Crime, Article 6;
[12] UN Convention against Transnational Organized Crime, Article 8;
[13] UN Convention against Transnational Organized Crime, Article 23;
[14] Close cooperation between EU customs administrations (Naples II Convention). OJ C 24, 23.1.1998;
[15] Close cooperation between EU customs administrations (Naples II Convention). OJ C 24, 23.1.1998, pp. 2–22;
[16] Customs Ordinance (Convention on mutual assistance and cooperation between customs administrations- Naples II Convention). Legal notice 297 of 2010;

opportunity for JITs, the Convention allows scope for **covert investigations** of limited duration to be conducted under certain conditions, i.e. provides for authorization to be given for customs officers to operate under a false identity (covert investigators) in the territory of another Member State. Given the diversity of national laws that govern special forms of cross-border cooperation, each Member State may extend the scope of the provisions in those areas furthermore on a bilateral basis. **Article 24** provides possibility to establish a JIT focused on (1) implementation of implementation of difficult and demanding investigations of specific infringements, requiring simultaneous, coordinated action in the Member States concerned and (2) actual coordination of joint activities. Those should be based in a Member State and comprising officers with the relevant specializations.[17] Similarly to the Second Additional Protocol to the Council of Europe Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, the Naples II Convention defines in details general conditions under which JITs can operate, such as a purpose, a period, a membership, a territory concerned. Membership of the team shall not bestow on officers any powers of intervention in the territory of another Member State.

Podkapitola štvrtá Police Cooperation Convention for Southeast Europe (PCC SEE)

Coming from the outset based on the principle of regional ownership, the PCC SEE was signed in May 2006 in Vienna by representatives of Albania, Bosnia and Herzegovina, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Moldova, Montenegro, Romania and Serbia. Since entering in the force, it became an important regional instrument for police cooperation. It foresees a wide range of activities, such as information exchange, joint analysis, hot pursuit, witness protection, prevention or cross-border surveillance and/or JITs. Build similarly to the Schengen Convention, the Convention further facilitates tailored made implementation process and progressive development in the region: the first pillar suggests establishment of clear decision making process of the Committee of Ministers of the respective Member States to reach decisions on the interpretation, implementation and application of the Convention, the second pillar is dedicated to the implementation stages based on the document - roadmap[18] developed on the basis of Conclusions of the Committee of Ministers (CoM) under the PCC SEE, adopted

---

[17] Naples II Convention on Mutual Assistance and Cooperation between Customs Administrations. Par 1, Article 24;

[18] The Roadmap for the implementation of the Police Cooperation Convention for Southeast Europe (PCC SEE) was developed on the basis of Conclusions of the Committee of Ministers (CoM) under the PCC SEE, adopted on 17 July 2008 in Vienna and in November 2009 in Brussels and outcomes of the Expert Working Group (EWG) meeting held in Sofia in May 2010;

between July 2008 – May 2010. The roadmap covers also area related to development of JITs in partnership with Austria, Slovenia, Switzerland, Lichtenstein, France, EUROPOL, EUROJUST, CEPOL, AEPC, SECI, MARRI, and SEPCA. Closely reflecting a content of the 2002 Framework Decision on JITs, the **Article 27** provides base conditions for setting up a JIT for a specific purpose and a limited period, which may be extended by mutual consent, to carry out criminal investigations in one or more of the Contracting Parties setting up the team. While members and seconded members of the team are direct representatives of the law enforcement authorities of the Contracting Parties, other persons may include officials of international organizations recognized by those Contracting Parties. In spite of the fact that the Convention suggests that a JIT can operate in the territory of the parties involved, [19] it also refers to an optional use of other assistance. To clarify, other assistance should/may come from a party other than those, which have set up the team (or from a Third State by means of sending the request for assistance via the law enforcement authorities of the Party of operations).[20]

Podkapitola piata Agreement on Mutual Legal Assistance between the EU and the United States (USA)

In June 2003 had the USA and the EU signed a bilateral agreement for enhancement to cooperation and mutual legal assistance which is partially dedicated also to JITs.[21] **Article 3** (1b) of the Agreement *"authorizes the formation and activities of joint investigation teams in addition to any authority already provided under bilateral treaty provisions."* Furthermore, **Article 5** provides that the parties shall take such measures as may be necessary to enable JITs to be established and operated in the respective territories of each Member State and the USA.[22] The procedures and conditions under which JIT operates are a subject of agreement between the competent authorities (responsible for the investigation or prosecution of criminal offences) as determined by the respective states concerned. The communication chosen to establish and operate JIT is direct except of exceptional complexity and circumstances involved that would call for rather centralized approach as to some or all aspects; thus, the appropriate channel of

---

[19] Police Cooperation Convention for Southeast Europe. Article 27 (5);
[20] Police Cooperation Convention for Southeast Europe. Article 27 (10);
[21] Council Decision of 6 June 2003 concerning the signature of the Agreements between the European Union and the United States of America on extradition and mutual legal assistance in criminal matters; OJ L181 of 19/07/2003, p.25, Agreement on Mutual Legal Assistance between the European Union and the United States of America; (Article 5 and national implementation thereof);
[22] Agreement on Mutual Legal Assistance between the United States of America and the European Union. (2003). Treaties and other international act series 10-201.1;

communication would be agreed. Next, the required legal standards for obtaining the investigative measure in the State whose official is a member of JITs shall be identical to those applicable to its domestic investigative activities.[23] Furthermore, **Article 16** (b) suggests wider territorial spectrum of the Agreement enabling this way cooperation with a Third States too.[24] Unlike the Decision[25] or the Convention[26], this agreement does not contain specific rules on the formation and functioning of a JIT, suggesting preference for agreements on diverse elements to be reached on a case-by-case basis. Indeed, this provides a certain freedom and flexibility to decide on the precise organizational details of such teams. On the other hand, the Agreement seems to be rather costly, considering diverse costs that would come with oversees execution of JITs (such as use of a video-conferencing facility for evidence /testimony transmission, etc.)[27] The requesting state would cover the costs of establishing and servicing the video transmission. The Agreement suggests assistance to be provided to national administrative (as opposed to police and judicial) authorities but only if the latter is "investigating conduct with a view to a criminal prosecution".[28] To add, **Article 9** strictly limits use of evidence or information obtained from the requested State. If the requesting state wants to use it for any other reason, it only can be done with the prior consent of the requested State. But the explanatory notes stresses that refusing assistance on "data protection grounds may be invoked only in exceptional cases". [29] Numerous practical obstacles relate to the differences in legal systems and procedures. For instance, since the treaty power of the federal government may not extend to agreements which violate the Constitution, formulating JITs that comport with EU Member States criminal procedures may be difficult. It is in this area that respect for sovereignty most hampers the efforts to set up a JIT and this fact may explain why current agreements

---

[23] Council Decision of 6 June 2003 concerning the signature of the Agreements between the European Union and the United States of America on extradition and mutual legal assistance in criminal matters; OJ L181 of 19/07/2003, p.25, Article 5 (4) of the Agreement on Mutual Legal Assistance between the European Union and the United States of America; (Article 5 and national implementation thereof);

[24] Council Decision of 6 June 2003 concerning the signature of the Agreements between the European Union and the United States of America on extradition and mutual legal assistance in criminal matters. OJ L181 of 19/07/2003, p.25; Article 16 (b) of the Agreement on Mutual Legal Assistance between the European Union and the United States of America;

[25] Council Framework Decision on JIT of 2002;

[26] EU Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters of 2000;

[27] BAKKER, E., POWDERLY, J. Dealing_with_transnational_terrorism_the_concept_and_practice_of_Joint_Investigation_Teams. In Security and Human Rights 22(1):19-28 · March 2011; JIT in drug trafficking in 2004;

[28] European Report. (2003). EU/US: First glimpse of extradition and legal assistance pact. No. 2775. [online]. Available on the Internet: http://www.amicc.org/docs/EU_USExtra_MutualLA.pdf;

[29] L 181/34 Official Journal of the European Union EN , 2003, Agreement on mutual legal assistance between the European Union and the United States of America;

between the US and EU are on an ad hoc basis without a general legal framework. In addition to that, EU-US JITs would also lack the benefit of a supranational police force like INTERPOL as this organization is restricted from dealing with terrorism activities.

Záver

Some sources coming from the time when the first JIT has just been executed suggested that a JIT with Third States is unlikely to be established in the future; remaining a sort of theoretical principle for the police work instead. The alarming reasons considered corruption among the responsible authorities, a lack of sufficient police/judicial trainings, language problems or time geo differences. It was described as an advantage to have a JIT in the EU in that there is trust in each other's legal systems;[30] although the aspect of trust remains questionable. The European Commission and the Council adopted the Program of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters in 2000, which provided for gaining trust in other states criminal justice systems.[31] The Hague Program suggested the same spirit of confidence and mutual trust building in 2005. In the same year, the Communication issued Communication calling for strengthening of mutual trust between Member States. [32] Current practice proves that independently from all the above listed reasons that would prevent to establish any JIT with a Third State but also independently from the operational or strategic agreements established between Third States and EUROPOL/EUROJUST, the successful JITs depend mainly on motivation and willingness to cooperate with the same aim and similar objectives; the rest comes soon afterwards.

---

[30] RIJKEN, C., VERMEULEN, G. Joint Investigation Teams in the European Union: From Theory to Practice. TMC Asser Press, The Hague. 2006. ISBN 10: 90-6704-215-3;

[31] Council of the European Union, Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters, Brussels, OJC 12, 15..1.2001;

[32] Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on mutual recognition of judicial decisions in criminal matters and the strengthening of mutual trust between Member States, Brussels, 19.05.2005, COM(2005) 195 final.

Použitá literatúra

- http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22003A0719(02) ;
- BAKKER, E., POWDERLY, J. Dealing with transnational terrorism: The concept and practice of Joint Investigation Teams. In Security and Human Rights, vol. 22 (1): 37 – Jan 1, 2011, p.19-28.[online].https://www.deepdyve.com/browse/journals/security-and-human-rights/2011/v22/i1
- https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008155e;
- http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52011DC0573 ;
- http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32002F0465;
- http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/11/09-jha-councilconclusions-on-measures-to-handle-refugee-and-migration-crisis ;
- http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001Y0115%2802%29 ;
- http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/JITs/JITs%20meetings/Conclusions%20of%20the%209th%20Meeting%20of%20National%20Experts%20on%20Joint%20Investigation%20Teams/7259-2014-03-04-EN.pdf ;
- http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/pc-oc/PCOC_documents/PC-OC%20_2011_%2015%20%20Rev%20Consolidated%20document%20mutual%20legal%20assistance.pdf ;
- http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=11381&l=1;
- http://www.amicc.org/docs/EU_USExtra_MutualLA.pdf;
- https://www.imolin.org/doc/amlid/Poland/EUROPEAN_CONVENTION_ON_MUTUAL_ASSISTANCE_IN_CRIMINAL_MATTERS.pdf;
- http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:42000Y1229(02) ;
- Police Cooperation Convention for Southeast Europe. [online]. Available on the Internet: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/RegV/REGV_COO_2026_100_2_616623/COO_2026_100_2_619059.pdf ;
- RIJKEN, C., VERMEULEN, G. Joint Investigation Teams in the European Union: From Theory to Practice. TMC Asser Press, The Hague. 2006. ISBN 10: 90-6704-215-3;
- https://papers.ssrn.com/sol3/papers2.cfm?abstract_id=2569651;
- https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf ;

Metodika vyšetrovania a vybrané kriminologické aspekty vraždy

METHODOLOGY OF INVESTIGATION AND SELECTED CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF MURDER

Abstrakt:

Prvým a tiež aj hlavným cieľom tohto príspevku je pripomenúť existenciu trestného činu vraždy, ktorého následkom je smrť, pretože každý človek sa môže určitým spôsobom podieľať na zmenšení nebezpečenstva, ktoré tento trestný čin spôsobuje. V predmetnom príspevku poskytneme pohľad na metodiku vyšetrovania vraždy a zároveň objasníme niektoré kriminologické aspekty spočívajúce v osobnosti páchateľa a osobnosti obete. Ťažiskom bude záverečná časť, ktorá obsahuje viaceré návrhy, ktoré sú akýmsi odporúčaním do budúcnosti, aby sa trestný čin vraždy eliminoval, čo na najnižšiu možnú úroveň. Úlohou každého, kto sa podieľa na objasňovaní a vyšetrovaní vrážd je objasniť každý takto spáchaný trestný čin, odhaliť jeho páchateľa a zaistiť jeho spravodlivé potrestanie. Objasnenie a vyšetrovanie vrážd je zložitým procesom vzhľadom na vysokú brutalitu, organizovanosť a nové spôsoby jej páchania.

Kľúčové slová: vražda, páchateľ, obeť, prevencia

Abstract:

The primary objective of this paper is to point out the existence of the crime of murder, resulting in the death, because everyone can contribute in some way to reduce the danger that this crime causes. This paper provides insight into the methodology of investigation of murder and at the same time to clarify certain aspects of criminology consisting of the personality of the offender and the victim. The focus of the work will last section, which contains a number of proposals, which are a kind of recommendation for the future in order to eliminate the crime of murder, as the lowest possible level. The role of everyone who is involved in the detection and investigation of murder to clarify each thus committed a crime to reveal the offender to ensure his fair punishment. Clarification and investigation of murder is a complex process due to the high brutality of organization and new ways of committing.

Key words: murder, offender, victim, prevention

Úvod

Trestný čin vraždy sa v spoločnosti stretáva s prísnym morálnym odsúdením. Predovšetkým po zmene právneho systému v roku 1989, dochádza k podstatnému nárastu týchto trestných činov v spoločnosti, a to v dôsledku páchania organizovanej trestnej činnosti a tiež aj vrážd na objednávku.

Problematika vrážd predstavuje vážny a hrozivý fenomén ako minulosti, tak aj súčasnosti, odhliadnuc od toho, či sa jedná o vopred pripravované vraždy, napríklad so zištným motívom, alebo o vraždy, ktoré spôsobili psychicky narušení jedinci.

Historický vývoj však ukazuje, že počet spáchaných vrážd globálne stúpa a dotýka sa každej spoločenskej vrstvy, takže predsudok, že vrahovia sú len psychopatickí jedinci pochádzajúci z nižších sociálnych vrstiev je už dávno prekonaný.

Úlohou tohto príspevku je predovšetkým poukázať na problematiku vraždy ako trestného činu proti životu zo zreteľom na metodiku jeho vyšetrovania. Budeme sa však zaoberať aj vraždou z pohľadu kriminológie, kde sa pokúsime stručne definovať páchateľa trestného činu vraždy, osobnosť obete a v neposlednom rade sa budeme snažiť objasniť aj časté príčiny a podmienky, ktoré vedú k páchaniu tejto násilnej trestnej činnosti. Nakoľko je to problematika veľmi rozsiahla a rozporuplná, budeme sa venovať len vybraným kriminologickým aspektom vraždy. Aby naša štúdia nepojednávala o vražde, len z hľadiska dostupných odborných publikácií, pokúsime sa uviesť aj vlastné úvahy a návrhy de lege ferenda, ktorými by sa dal uvedený protiprávny čin eliminovať, čo na najnižšiu možnú úroveň.

Metodika vyšetrovania

Najdôležitejším úkonom v rámci vyšetrovania trestného činu vraždy je obhliadka miesta činu a obete, ktorá bola zavraždená. K obhliadke je prizvaný lekár z obvodu, v ktorom sa mŕtvola našla. Lekár zistí predbežnú príčinu smrti, čas smrti a poranenia na tele obete. Všetky skutočnosti, ktoré zistil pri obhliadke miesta činu a obete je povinný poskytnúť polícii, ktorá na základe týchto informácii k obhliadke privolá súdneho lekára. [1]

Samotné vyšetrovanie vyžaduje dôkladnú spoluprácu vyšetrovateľov so súdnym lekárom, najmä preto, že súdny lekár zisťuje všetky relevantné informácie o biologických príčinách smrti.

[1] ŠTEFAN, Jiří a Jan MACH, 2005. Soudně lekářská a medicínsko-právni problematika v praxi. Praha: GRADA. s. 146-148. ISBN 8024709317.

Jeho úlohou je predovšetkým zistiť kedy a kde nastala smrť, aká bola príčina smrti, aký možný vražedný nástroj bol použitý a podobne.[2]

Lekár je pri obhliadke povinný konať tak, aby nedošlo k porušeniu alebo odstráneniu biologických, prípadne iných daktyloskopických stôp. Preto je nevyhnutné zabrániť poškodeniu, ale aj tomu, aby neopatrným konaním nevznikli prípadne nové stopy.

Ešte pred obhliadkou mŕtvoly sa vykonáva obhliadku miesta činu a následne sa vyhotoví jej predmetná fotodokumentácia. Na mieste činu sa najčastejšie nachádzajú rôzne biologické stopy, ako sú napr.: zvratky, stopy krvi, stolice, semena, ktoré je povinný posúdiť lekár. Veľmi dôležitou stopou sú aj možné nečistoty nachádzajúce sa pod nechtami, v ktorých sa môže nachádzať zoschnutá krv, vlasy, vlákna textílie páchateľa a podobne.

Netreba opomenúť ani polohu obete, ktorá môže v niektorých prípadoch prispieť k záveru o priebehu konania zo strany páchateľa daného trestného činu vraždy. Na základe toho je potom možné posúdiť, či prebiehal nejaký tzv. zápas medzi páchateľom a obeťou, či telo bolo po smrti premiestnené alebo či k smrti došlo prípadne na inom mieste. Obhliadka mŕtvoly sa vykoná až po zistení všetkých skutočností na mieste činu. Najskôr sa prezrie odev obete, podrobne sa zistí či je potrhaný, špinavý, od krvi, alebo sa na ňom nachádzajú iné stopy. Následne sa zistí čas smrti na základne posmrtných škvŕn a chladnutia tela. Čím kratšia doba uplynula od smrti, tým je použiteľnosť týchto posmrtných zmien pre určenie času smrti väčšia. Po dlhšej dobe, keď už prebiehajú hnilobné procesy, je veľmi obtiažne zistiť presný čas smrti.

V akom štádiu sa nachádzajú posmrtné zmeny je potrebné zistiť ihneď na mieste činu, a nie až pri pitve mŕtvoly, pretože predtým je obeť niekoľko hodín umiestnená v chladiacich zariadeniach, kde dochádza k spomaleniu posmrtných procesov. Z uvedených dôvodov je preto nutná účasť súdneho lekára na mieste činu, pretože sa oboznámi s vonkajšími podmienkami, predovšetkým s teplotou, ktorá ma najväčší vplyv na rozvoj posmrtných procesov. Ak od smrti uplynulo len niekoľko hodín a teplota tela sa ešte nevyrovnala s teplotou vonkajšieho prostredia, pre určenie času smrti je rozhodujúca rektálna teplota.

Zranenie už často svojim rozsahom a charakterom nasvedčuje tomu, že obeť si ho nespôsobila sama, ale vznikla pričinením druhej osoby, pretože obeť je poranená na takých miestach, ku ktorým by sa nedostala alebo je poranená z veľkej vzdialenosti. Podozrivé sú aj stopy na krku, v ústnej dutine alebo v oblasti nosa. Stopy sebaobrany a zápasenia sa najčastejšie

[2] BÁRTA, Bohumil, Josef POLÁČEK, Jiří POUPĚ, 1968. Metodika vyšetřování vražd, sebevražd a podezřelých úmrtí. Praha: Univerzita Karlova, s. 11.

vyskytujú na rukách a na zápästí a podľa charakteru použitého nástroja vznikajú odreniny, bodné, rezné alebo sečné rany a krvné výrony.

K príčine smrti a ďalším dôležitým okolnostiam smrti, podľa druhu poranenia, charakteru a ich lokalizácie, je možné vyjadriť sa len predbežne, pretože kľúčovým je až samotný výsledok pitvy. Aj tieto predbežné závery z miesta činu poskytujú dôležité informácie polícii už od začiatku stíhania páchateľa.[3]

Kriminologické aspekty vraždy

Kriminológia sa označuje ako náuka, ktorá skúma problematiku zločinnosti a nazerá na vraždu ako na reálny jav spoločnosti. Vo všeobecnosti teda môžeme povedať, že predmetom kriminologického chápania vraždy je trestný čin a prostriedky boja proti danej trestnej činnosti. Kriminológia teda skúma trestný čin ako jav individuálny, jedinečný.[4]

a.) Osobnosť páchateľa trestného činu vraždy a jeho charakteristické znaky

Charakterizovať páchateľov vraždy nie je vôbec jednoduché. Neexistuje žiadna univerzálna charakteristika, ktorá by tzv. sedela na každého jedného páchateľa. Preto je úlohou kriminologických výskumov skúmať ich osobnosť, vek, rodinné a sociálne zázemie.

V spoločnosti prevláda domnienka, že každý vrah trpí ľahostajnosťou a bezohľadnosťou voči ostatným ľuďom. Tento názor však nie je správny, pretože uvedená ľahostajnosť sa môže vyskytovať napríklad v prípade nájomných alebo lúpežných vrážd, no naopak v prípade vraždy manželského partnera táto ľahostajnosť chýba.[5]

Páchateľ zohráva v priebehu vyšetrovania významnú úlohu, pretože je nielen pôvodcom informácií o relevantnej udalosti o spáchanom trestnom čine, ale tiež informácií sebe samom. Tieto informácie sa prenášajú do materiálnych nosičov v podobe stôp, prostredníctvom ktorých je jednoduchšie odhaliť a následne identifikovať neznámeho páchateľa.

Páchateľ je nositeľom veľkého množstva informácií. Nie všetky však majú relevantný význam pre tvorbu stôp. Význam majú predovšetkým najmä tie vlastnosti, ktoré sú odlišné od zvyšku populácie a ktoré sú určitým spôsobom špecifické. Ide napríklad o vlastnosti, ktoré sú na prvý pohľad dobre poznateľné, ako je napr. porucha výslovnosti a podobne.

---

[3] ŠTEFAN, Jiří a Jan MACH, 2005. Soudně lekářská a medicínsko-právni problematika v praxi. Praha: GRADA. s. 146-148. ISBN 8024709317.

[4] MADLIAK, Jozef a kol., 2005. Kriminológia. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. s. 19-20. ISBN 80-7097-601-2.

[5] KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha : C. H. Beck. s. 395-396. ISBN 8071798134.

Ďalej sú to vysoko špecifické vlastnosti, ktorých prejavy v stopách vyžadujú odborné posúdenie a dajú sa len s veľkou námahou zakryť, ako sú napríklad odtlačky priebehu papilárnych línii na prstoch, štruktúra kože alebo špecifický pach. Kriminalisticky význam majú aj vlastnosti, ktoré sú zakryté, ako znamienka, tetovania, jazvy na tele a vysoko špecifikované vlastnosti, ktoré majú obmedzenú trvanlivosť. Ide napríklad o prítomnosť spermii v pošve v prípade vrážd so sexuálnym motívom alebo stopy povýstrelových splodín na rukách. Nemožno opomenúť ani vlastnosti, ktoré sa dajú ľahko meniť, odstrániť alebo predstierať, ako napríklad fúzy, farba vlasov, parochne.[6]

Páchateľov na základe ich charakteristických vlastnosti môžeme zatriediť do dvoch základných skupín. Prvú skupinu tvoria kontrolujúci sa páchatelia. Vek páchateľa je totožný s vekom obete. Sú to predovšetkým vo väčšej miere muži, disponujúci svalnatou, pevnou postavou a mohutnou telesnou konštrukciou. Títo páchatelia sú väčšinou ženatí, no môžu mať sklony k možným sexuálnym úchylkám. Pokiaľ ide o inteligenciu, väčšinou ide o páchateľov s vyšším stupňom vzdelania, často sú to aj vysokoškolsky vzdelaní, ktorí mali počas štúdia viaceré disciplinárne priestupky. Dôležitá je aj otázka miesta bydliska, keďže kontrolujúci sa páchateľ býva len v malej vzdialenosti od miesta činu. Vyznačuje sa aj svojou kriminálnou minulosťou, pretože ide o páchateľov dopúšťajúcich sa často konania, ktoré nesie znaky rôznych sexuálnych a násilných trestných činov, ktoré súvisia so sadistickým týraním zvierat alebo osôb.

Do druhej skupiny patrí nekontrolujúci sa páchateľ, ktorý sa dopúšťa trestného činu vraždy predovšetkým vo veku od 16 do 40 rokov. Vek obete páchateľa nezaujíma, pretože si obeť vyberá len náhodne. Môže ísť o známu aj neznámu osobu. Čo sa týka jeho vzdelania, ide väčšinou tiež o mužov s veľmi nízkym vzdelaním, trpiacich schizofréniou alebo inými prípadnými psychickými poruchami. Často sú to samotári bývajúci s rodičmi. Pokiaľ ide o vonkajšiu telesnú konštrukciu, tak títo páchatelia majú vychudnutú postavu a môžu disponovať aj fyzickou vadou, ktorou sa odlišujú od zvyšku populácie. Bývajú v blízkosti miesta činu. V minulosti boli trestne stíhaní za voyaerizumus, lúpež, exhibicionizmus, fetišistické krádež.[7]

Vrahmi resp. páchateľmi tohto obzvlášť závažného zločinu sa môžu stať aj deti a osoby mladistvé. Odborná literatúra a viaceré kriminologické štúdie sa venujú deťom skôr ako

[6] ŠIMOVČEK, Ivan a Jiří HLAVA, 1995. Kriminalistická metodika I. Bratislava: Akadémia policajného zboru SROV. s. 63-67. ISBN 80-88751-57-8.
[7] NESVADBA, Antonín, 2003. Teoreticko-metodické východiská profilácie páchateľov vrážd. Justičná revue, roč. 55,č.1, s.64-72.

obetiam trestných činov a nie ako páchateľom. Viaceré výskumy dokazujú, že deti nie sú schopné úplne pochopiť pojem smrti a nezvratnosť vlastných činov, pretože konajú impulzívne. Častejšie sa u nich vyskytujú poruchy správania a duševné ochorenie.

Výskyt mladistvých vrahov je oproti detským markantne vyšší. Môžeme ich rozdeliť do dvoch základných skupín. Prvú skupinu tvoria osoby s nižšou inteligenciou, poruchami správania, ktorí začínajú svoju kriminálnu činnosťou majetkovými deliktami. V druhej skupine sú mladiství, ktorí sú motivovaní najmä krízovou situáciou vyskytujúcou sa v rodine a dopúšťajú sa konaní, ktoré smerujú voči členom rodiny. Častokrát sú poznačení domácim násilím a pred činom už boli viac krát trestaní. [8]

Vraždy sú prevažne zločinom modrých golierov, čo znamená že vrahovia pochádzajú z nižších sociálnych vrstiev. Násilné správanie sa však vyskytuje aj v stredných vrstvách, no navonok je menej viditeľné, menej časté, viac eliminované a konečným dôsledkom nie je usmrtenie inej osoby.[9]

b.) Obeť trestného činu vraždy a jej charakteristické znaky

Obeťami trestných činov sa zaoberá právna veda viktimológia, ktorá sa však považuje za súčasť kriminológie. Základná klasifikácia obetí sa vyznačuje mierou ich zavinenia na spáchanom trestnom čine.

Rozlišuje sa:

- Úplne nevinná obeť
- Obeť s malým podielom viny
- Obeť rovnako vinná ako páchateľ
- Obeť viac vinná ako páchateľ
- Obeť podstatne viac vinná ako páchateľ
- Simulujúca alebo imaginárna obeť[10]

[8] KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha : C. H. Beck. s. 399. ISBN 8071798134.

[9] HERETIK, Anton, 1999. Extrémna agresia I : Forenzná psychológia vraždy. Nové Zámky : Psychoprof, spol. s. r. o. s. 55. ISBN 8096808338.

[10] HERETIK, Anton, 1999. Extrémna agresia I : Forenzná psychológia vraždy. Nové Zámky : Psychoprof, spol. s. r. o. s. 68. ISBN 8096808338.

Kriminalistika definuje obeť ako fyzickú osobu, ktorá utrpela v súvislosti so spáchaným trestným činom ujmu na živote, na zdraví, na majetku, na cti, alebo na iných osobných právach.[11]

Obeťami vrážd môžu byť rovnako ženy, ako aj muži. Je však preukázané, že obeťami sériových vrážd sú takmer výlučne ženy. Obeťami sa stávajú osoby všetkých vekových kategórií. Kriminologické štúdia potvrdzujú, že len málokedy sa páchateľ s obeťou nepozná. Ide o tzv. vzťahové delikty. Najčastejšie sú obeťami manželskí partneri, ich rodinní príslušníci, alebo deti. [12]

Existujú však aj nevzťahové delikty, kedy sa páchateľ s obeťou môže poznať napríklad len z videnia alebo z počutia, no nie je medzi nimi žiadny pracovný, priateľský ani intímny vzťah. Vyšetrovanie nevzťahových deliktov je však omnoho náročnejšie, preto sa vytvorila metóda psychologického profilovania neznámeho páchateľa. V súčasnosti ide najmä o trestné činy páchané napr. na bezdomovcoch, homosexuáloch, kde zohráva dôležitú úlohu motív presvedčenia.[13]

Podstatným činiteľom, ktorý vplýva na agresívne správanie sa páchateľa, je samotná obeť, ktorá ho svojim konaním ku skutku vyprovokuje. Často sú práve obete provokujúcimi a aktívnymi činiteľmi, kedy je podľa predchádzajúcej typológie obeť viac vinná ako páchateľ. [14]

Úvahy a návrhy

Vraždy vzhľadom na stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť patria k najzávažnejším trestným činom, no v porovnaní s ostatnými činmi násilnej kriminality sú páchané najmenej. Každoročne ich počet vzrastá a zvyšuje sa aj ich brutalita. V súčasnosti sa zmenila štruktúra a motivácia vrážd. Okrem vrážd vyplývajúcich z interpersonálnych vzťahov, ktoré sú motivované pomstou alebo žiarlivosťou narastá počet lúpežných vrážd páchaných za účelom získania majetkového prospechu. Podľa štatistických údajov najmenej dochádza k sexuálne motivovaným vraždám, ich podiel je veľmi malý cca 2 % na celkovom počte vrážd, no

[11] MUSIL, Jan a kol., 2001. Kriminalistika: vybrané problémy teorie a metodologie. 1. vydanie. Praha: Vydavateľstvo PA ČR. s. 45. ISBN 80-7251-080-0.
[12] HERETIK, Anton, 1999. Extrémna agresia I : Forenzná psychológia vraždy. Nové Zámky : Psychoprof, spol. s. r. o. s. 69-70. ISBN 8096808338
[13] ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2001. Role oběti ve vyšetřování násilných trestných činů. Kriminalistický sborník, č. 4, s. 35-36.
[14] HERETIK, Anton, 1999. Extrémna agresia I : Forenzná psychológia vraždy. Nové Zámky : Psychoprof, spol. s. r. o. s. 69-70. ISBN 8096808338

spoločnosť ich vníma oveľa citlivejšie, z dôvodu, že nebezpečenstvo recidívy je tu veľmi vysoké.[15]

Spoločnosť by mala viac sústrediť svoju pozornosť na zabezpečenie ochrany obetiam trestných činov proti životu, na ich finančné odškodnenie, zmiernenie následkov takéhoto konania a následne poskytnúť pomoc pri opätovnom začlenení do spoločnosti.

Dôvodom je najmä to, že v našej krajine platí demokratická forma zriadenia, postavená na dodržiavaní princípov ľudskosti, a preto je dôležité aby si každý uvedomil, že násilná kriminalita je jav celej spoločnosti, a preto je potrebné, aby sa každý pričinil pomoci obetiam násilnej trestnej činnosti.

Poukazujeme aj na skutočnosť, že čin môže na obeti pôsobiť ako kriminogénny faktor, následkom čoho by bol stav, že z obeti sa stane páchateľ. Preto na základe toho by pomoc obetiam násilných trestných činov mala patriť na prvoradé miesto medzi záujmami štátu i celej spoločnosti. [16]

Ďalším problémom, ktorý sa v spoločnosti vyskytuje je utajenosť vrážd páchateľom. Vraždy sú z násilnej trestnej činnosti najviac utajovanými protiprávnymi činmi. Utajovanie vrážd má svoje výhody aj nevýhody, ktoré musí páchateľ riešiť so zreteľom na okolnosti prípadu. Páchateľ si je vedomý, že je pre neho výhodou, ak motív vraždy nie je vôbec odhalený alebo je odhalený až po spáchaní činu. Na druhej strane si je však vedomý, že pri dlhšom utajovaní činu, vznikajú nové stopy a tým sa zvyšuje pravdepodobnosť jeho odhalenia. Páchateľ sa rozhodne utajiť vraždu vtedy, ak nie je v časovej tiesni.[17]

Značná časť trestnej činnosti však zostáva nezistená. V tomto prípade hovoríme o latentnej, čiže skrytej trestnej činnosti, ktorej existencia citeľne oslabuje generálno-prevenčné účinky trestov, pretože páchateľ zvažuje riziko odhalenia a rozhodnutie spáchať trestný čin zvyčajne vychádza z presvedčenia, že o spáchanom trestnom čine sa nik nedozvie alebo ho nik príslušným orgánom neohlási. Sú to trestné činy, ktoré sa nedostali do trestnej štatistiky, pretože neboli zistené príslušnými orgánmi. [18]

Spôsoby utajenia, ktoré si vyberá páchateľ sú rôzne.

---

[15] MADLIAK, Jozef a kol., 2005. Kriminológia. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. s. 215-216. ISBN 80-7097-601-2.

[16] BURDA, Eduard, 2006. Trestné činy proti životu a zdraviu v porovnaní starého a rekodifikovaného Trestného zákona. Šamorín: HEURÉKA. s.74 . ISBN 80-89122-35-3.

[17] PORADA, Viktor a kol., 2001. Kriminalistika. Brno: Akademické nakladateľstvo CERN, s.r.o. s.225. ISBN 80-7204-194-0.

[18] MADLIAK, Jozef a kol., 2005. Kriminológia. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. s. 94. ISBN 80-7097-601-2.

Ako príklad uvádzame nasledovné:

Premiestnenie mŕtvoly- aby ho nález mŕtvoly nezaradil do okruhu podozrivých osôb, premiestni mŕtvolu z miesta činu na iné menej frekventované alebo skryté miesto.

Ukrytie mŕtvoly- aby páchateľ získal, čo najväčší časový náskok medzi spáchaním činu a jeho odhalením, rozhodne sa, že mŕtvolu ukryje. Ukrytie mŕtvoly je pre páchateľa veľmi výhodné, pretože získa čas, aby zničil stopy a dôkazy, ktoré by ho mohli usvedčiť. V tomto čase zničí najmä vražedný nástroj a odev, v ktorom trestný čin spáchal. Najviac páchateľ počíta s tým, že v dobe nálezu mŕtvoly nebude už možné určiť čas ani príčinu smrti.

Difenzívne rozčlenenie mŕtvoly (eventuálne zničenie) - jednotlivých častí mŕtvoly sa páchateľ zbaví tým, že ich odhodí alebo spáli.

Ničenie stôp - po spáchaní vraždy páchateľ ničí stopy, ktoré by mohli viesť k jeho odhaleniu, ale následne vytvára takýmto konaním rad iných stôp, ktoré ho môžu usvedčiť.

Sťažovanie zistenia identity mŕtvoly, získavanie falošných dôkazov- aby sa nezistila totožnosť obete po čine sa snaží odobrať osobné doklady alebo iné ľahko identifikovateľné predmety, ktoré má obeť pri sebe. V praxi sa vyskytujú devastácie tela, najmä tváre, aby sa znemožnilo zistiť totožnosť osoby.

Inscenácia iných skutočnosti – páchateľ sa snaží vytvárať také situácie, aby vzbudil inú predstavu o udalosti za účelom zakrytia pravého stavu. Ide napríklad o inscenáciu nutnej obrany, samovraždy, nešťastnej nehody alebo iného motívu.[19]

Nakoľko právny poriadok nie je nemenným fenoménom, aj jeho zmeny ovplyvňujú štatisticky vykázanú zločinnosť, nakoľko sa tieto zmeny prejavujú v právnom chápaní zločinnosti.[20]

Zlepšovať by sa mala nie len právna úprava, ale aj prevencia, aby nedochádzalo k páchaniu vrážd alebo aby sa riziko ich páchania znížilo na minimum. Keďže je štatisticky preukázané, že páchateľmi sú osoby s nižším stupňom vzdelania, je nevyhnutné zlepšiť celkovú vzdelanostnú úroveň spoločnosti. Dôsledkom nízkej úrovne vzdelania, môže byť primitívne myslenie, od ktorého sa odvíja nekultúrnosť jednania, čo spôsobuje že jedinci používajú násilné a agresívne správanie pri riešení konfliktov.

[19] POLÁK, Peter a Viktor KUBALA, 2010. Repetitórium kriminalistiky. Wolters Kluwer (Iura Edition), s. 98. ISBN 9788080783518.

[20] MADLIAK, Jozef a kol., 2005. Kriminológia. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. s. 95. ISBN 80-7097-601-2.

Odporúčame, aby sa už deti v mladom veku učili rešpektovať zákon a aby im boli poskytované aspoň základné informácie o tom, čo je trestná činnosť a aké následky sú s ňou spojené. Dalo by sa to dosiahnuť prostredníctvom vzdelávacích programov, ktoré by boli zavedené do škôl ako súčasť ich vyučovania.

Zvýšenú pozornosť by sme mali venovať aj tým osobám, ktorí vo vyššej miere požívajú alkohol a iné návykové látky. Štát by sa mal týmto osobám venovať preventívne, kým z ich strany ešte nedošlo ku kriminálnemu správaniu.

Rovnako by sme nemali zanedbať ani prvé náznaky deviantného chovania, ktoré by mohlo v budúcnosti vyústiť až do vraždy. Ide napríklad o sexuálne motivovaných vrahov, ktorým ak bude venovaná väčšia pozornosť, k vražde nemusí vôbec dôjsť.

Ďalším nedostatkom je aj to, že spoločnosť nevenuje zvýšenú pozornosť domácemu násiliu, ktoré je často sprevádzané až vyústením do krízovej situácie, kedy dochádza k vraždách páchaným v domácnosti voči členom rodiny.

Ako prínos hodnotíme zavedenie trestného činu nebezpečného prenasledovania, tzv. stalkingu, ktorý chráni pred obťažovaním tak intenzívnym, že môže ohroziť fyzickú alebo psychickú integritu človeka, respektíve jeho život. [21] V krajnom prípade môže vyhrotiť až do vraždy.

Spoločnosť by mala venovať pozornosť už aj drobným priestupkom proti verejnému poriadku, fyzickým napadnutiam alebo výtržnostiam, pretože práve to niekedy býva odrazovým mostíkom, ktorý môže vyústiť až do násilnej trestnej činnosti.

Domnievame sa, že aj zmena právnej úpravy nosenia zbraní by prispela k zníženiu počtu vrážd. Nejde však len o strelné zbrane, ale aj o obdobné zbrane, ktoré človek nosí pri sebe, niekedy len zo zvyku.[22]

Na záver uvádzame ešte krátkodobú prognózu násilnej kriminality, ktorá bola vypracovaná viacerými odborníkmi z oblasti trestného práva. Násilná kriminalita je najčastejšie medializovaná a práve jej dramatizácia a neustále opakovaná prezentácia o nej vytvára značne skreslený obraz.

Za najvýznamnejšie akceleračné faktory násilnej kriminality považujú experti zlú ekonomickú a sociálnu situáciu, alkohol, drogy. Medzi ďalšie faktory patrí nezamestnanosť a násilie v médiách. Okrem toho sa uvádzajú faktory ako rasizmus a xenofóbia, nízke tresty, nefunkčná rodina alebo voľný čas mládeže.

---

[21] http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a279-nebezpecne-vyhrazanie-a-prenasledovanie

[22] ZAPLETAL, J., 1976. K některým otázkam prevence vražd. Československá kriminalistika. roč. 9, č.2, s. 139

Najvýznamnejším faktorom oslabovania násilnej kriminality je jej prevencia. Za ešte významnejší sa považuje zlepšenie ekonomickej situácie a zníženie nezamestnanosti, ktoré sú však považované len za pravdepodobné, respektíve skôr nepravdepodobné.

Ďalšími faktormi sú represia, zlepšenie výkonu služby polície, riešenie závislosti, obmedzenie násilia v médiách. Odborníci poukazujú aj na to, že pre násilnú kriminalitu bude v blízkej budúcnosti typická trúfalosť, brutalita a tiež cynizmus. Niektorí sú presvedčení o tom, že hodnota ľudského života sa bude znižovať. Upozorňujú aj na skutočnosť, že práva obvineného sa kladú v trestnom konaní vysoko nad právami poškodeného.

Domnievame sa, že je potrebné zdokonaliť aj represívne opatrenia, najmä tým aby sa v našom právnom poriadku efektívnejšie uplatňovala forma trestnej politiky, spočívajúca v dlhodobej alebo doživotnej izolácii nebezpečných páchateľov vrážd trestnou justíciou.

V oblasti preventívnych opatrení odporúčame:

a.) obmedziť a potom ďalej kontrolovať sprístupňovanie vražedného násilia v médiách, prostredníctvom zákonného prijatia minimálnych zásad masmediálnej politiky v prevencii násilnej kriminality, zároveň zvýšiť v televízii a v rozhlase množstvo a kvalitu preventívne pôsobiacich kriminologických a forénznopsychiatrických relácii s dôrazom na analýzu podielu obetí násilných trestných činov na spáchaní skutku,

b.) prostredníctvom mimovládnych organizácii a občianskych združení zameraných na prevenciu násilnej kriminality zvyšovať u obyvateľstva ochotu spolupracovať pri odhaľovaní trestných činov,

c.) rozsiahlejšie poskytnúť psychologickú a právnu pomoc pre potenciálne a skutočné obete trestných činov,

d.) rozšíriť ubytovacie možnosti pre týrané ženy a deti, ktoré sú obeťami domáceho násilia.[23]

Zabezpečiť ochranu spoločnosti pred trestným činom vraždy v súčasnosti, nie je možné, pretože stále budú existovať jedinci, ktorých správanie bude protiprávne. Preto je úlohou trestného práva, aby dôsledne aplikoval svoje ustanovenia, ktoré majú nie len represívny, ale aj preventívny účinok, a tak eliminoval protiprávne konanie páchateľov, a tým aj zabezpečil ich potrebnú kontrolu. V prípade ak by trestné čin neboli obmedzené na prijateľnú úroveň a spoločnosť by im nevenovala dostatočnú pozornosť, mohli by sme v blízkej budúcnosti

[23] Krátkodobá prognóza vybraných druhov kriminality v SR na roky 2013 až 2016

očakávať nárast takýchto aktivít. Domnievame sa však, že tento problém bude stále aktuálny a diskutabilný.

Vraždy SR, 2006-2016

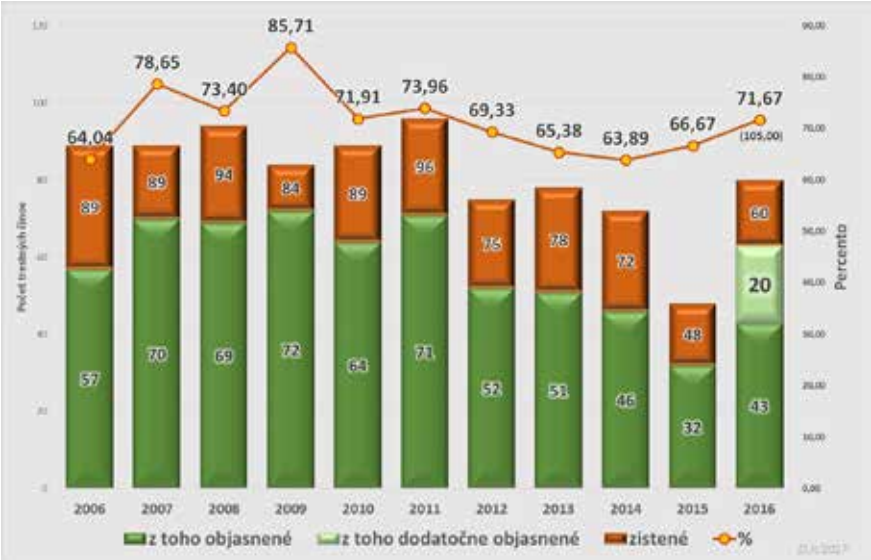

Vraždy 2016, porovnanie so susediacimi krajinami[24]

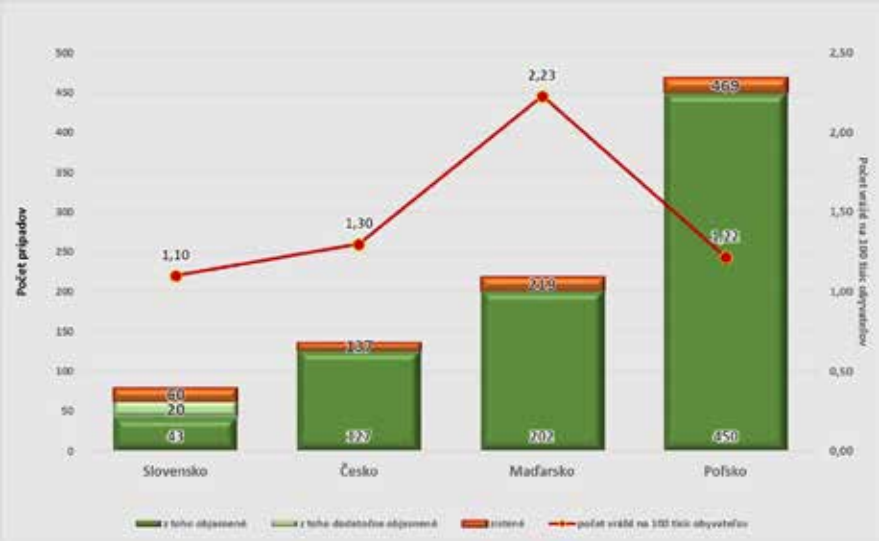

[24] Tieto štatistické údaje zverejnilo Prezídium PZ, Úrad kriminálnej polície v januári 2017

Záver

Cieľom tohto príspevku bolo predovšetkým pripomenúť existenciu trestného činu vraždy ako nebezpečného protispoločenského javu, ktorý je problémom každej demokratickej spoločnosti, pričom neobchádza ani Slovenskú republiku. V jednotlivých častiach teoretického charakteru sme neprezentovali svoje subjektívne názory na tento delikt, ale na základe štúdia uvedenej problematiky sme sa snažili poskytnúť, čo najširší rozsah poznatkov, a až na koniec sme uviedli niekoľko vlastných úvah a návrhov, ktoré by mohli prispieť k tomu, aby páchanie trestného činu vraždy v spoločnosti globálne kleslo.

Zoznam použitej literatúry

Knihy/ Monografie

- BÁRTA, Bohumil, Josef POLÁČEK, Jiří POUPĚ, 1968. *Metodika vyšetřování vražd, sebevražd a podezřelých úmrtí.* Praha: Univerzita Karlova, 264 s.
- BURDA, Eduard, 2006. *Trestné činy proti životu a zdraviu v porovnaní starého a rekodifikovaného Trestného zákona.* Šamorín: HEURÉKA. s.74 . ISBN 80-89122-35-3.
- HERETIK, Anton, 1999. *Extrémna agresia I : Forenzná psychológia vraždy.* Nové Zámky : Psychoprof, spol. s. r. o. 277 s. ISBN 8096808338.
- KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C. H. Beck. 544s. ISBN 8071798134.
- MADLIAK, Jozef a kol., 2005. *Kriminológia.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. ISBN 80-7097-601-2.
- MUSIL, Jan a kol., 2001. *Kriminalistika: vybrané problémy teorie a metodologie.* 1. vydanie. Praha: Vydavateľstvo PA ČR. 309 s. ISBN 80-7251-080-0.
- POLÁK, Peter a Viktor KUBALA, 2010. *Repetitórium kriminalistiky.* Wolters Kluwer (Iura Edition), 158 s. ISBN 9788080783518.
- PORADA, Viktor a kol., 2001. *Kriminalistika.* Brno: Akademické nakladateľstvo CERN, s.r.o., 746 s. ISBN 80-7204-194-0
- ŠTEFAN, Jiří a Jan MACH, 2005. *Soudně lekářská a medicínsko-právni problematika v praxi.* Praha: GRADA. 264 s. ISBN 8024709317.

Článok v časopise

- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2001. *Role oběti ve vyšetřování násilných trestných činů.* Kriminalistický sborník, č. 4, s. 35-36.
- NESVADBA, Antonín, 2003. *Teoreticko-metodické východiská profilácie páchateľov vrážd*. Justičná revue, roč. 55,č.1, s.64-72.
- ZAPLETAL, J., 1976. *K některým otázkam prevence vražd.* Československá kriminalistika. roč. 9, č.2, s. 139

Internetové zdroje

http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a279-nebezpecne-vyhrazanie-a-prenasledovanie

Krátkodobá prognóza vybraných druhov kriminality v SR na roky 2013-2016

Právo na spravodlivý proces a správne konanie v slovenskej praxi

A RIGHT TO A FAIR PROCEEDING AND SLOVAKIAN ADMINISTRATIVE PROCEDURE IN PRACTICE

Michal Hutta[1]

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá vybranými aspektami práva na spravodlivý proces v správnom konaní. Sústreďuje pritom pozornosť na správne konania o schválení reštaurátorských dokumentácií podľa zákona o ochrane pamiatkového fondu. Zároveň poukazuje na konkrétne legislatívne nedostatky a negatívnu prax v tejto oblasti. Záver príspevku formuluje konkrétne návrhy de lege ferenda, ktoré môžu eliminovať negatívny stav v tejto oblasti.

Kľúčové slová: právo na spravodlivý proces, správne konanie, ochrana pamiatkového fondu

Abstract

A paper deals with some aspects of fair trial in administrative proceeding. It focuses on administrative proceedings of approval of recuperation documentation according to the Act on the protection of monuments and historic sites. It also focuses on negative determinants of existing legislative and negative praxis in this area. There are concrete proposals de lege ferenda in the conclusion of this paper. These proposals are able to eliminate negative situation in this area.

Keywords: a right to a fair proceeding, administrative procedure, protection of monuments and historic sites

[1] Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta

Úvod

Podľa článku 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky základným ústavným právom je právo na spravodlivý proces. Ide o verejné subjektívne právo, ktoré patrí každému bez ohľadu na to, či ide o fyzickú osobu alebo právnickú osobu. Garancia tohto práva je nevyhnutným prvkom materiálneho právneho štátu. Garantom a vykonávateľom tohto základného ústavného práva je štát prostredníctvom svojich orgánov.

Právo na spravodlivý proces sa zaručuje každému nielen v konaniach pred súdmi, ale aj v konaniach pred správnymi orgánmi (t.j. v správnych konaniach). Vo vzťahu k správnemu konaniu právo na spravodlivý proces zahŕňa jednak právo na prístup k správnemu orgánu a jednak právo na spravodlivý priebeh správneho konania.

Právo na spravodlivý priebeh správneho konania tvorí katalóg zákonom vymedzených základných procesných práv účastníka správneho konania, ktoré majú smerovať k spravodlivosti a ku kvalite procesných postupov správnych orgánov. Medzi tieto základné procesné práva účastníka správneho konania môžno zaradiť právo na nestrannosť v rozhodovaní správneho orgánu (t.j. zásada nestrannosti pri rozhodovaní správneho orgánu), právo navrhovať dôkazy a vyjadrovať sa k nim, právo na primeranú dĺžku správneho konania bez zbytočných prieťahov, právo na tlmočníka, právo na riadne odôvodnenie správneho rozhodnutia, právo na účinný opravný prostriedok a pod. Zákonná úprava týchto procesných práv účastníka správneho konania sa nachádza v zákone č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (ďalej len „správny poriadok“), ktorý predstavuje všeobecnú právnu úpravu správneho konania.

Príspevok sa zameriava predovšetkým na zásadu nestrannosti pri rozhodovaní správneho orgánu, od dodržiavania ktorej sa odvíjajú aj ďalšie vyššie uvedené práva účastníka správneho konania smerujúce k spravodlivému priebehu správneho konania.

Zásada nestrannosti pri rozhodovaní správneho orgánu je explicitne vyjadrená v §9 správneho poriadku, podľa ktorého zamestnanec správneho orgánu je vylúčený z prejednávania a rozhodovania veci, ak so zreteľom na jeho pomer k veci, k účastníkom konania alebo k ich zástupcom možno mať pochybnosť o jeho zaujatosti. Z prejednávania a rozhodovania pred správnym orgánom je vylúčený aj ten, kto sa v tej istej veci zúčastnil na konaní ako zamestnanec správneho orgánu iného stupňa. Nadväzujúce ustanovenia §10 až §13 správneho poriadku upravujú práva a povinnosti subjektov správneho konania smerujúce k zabezpečeniu tejto zásady v praktickej rovine.

V právnom štáte, ktorý je striktne viazaný svojim vlastným právom, je nestrannosť základným predpokladom rozhodovania akéhokoľvek orgánu verejnej moci, vrátane správneho orgánu rozhodujúceho v správnom konaní. Nestrannosť správneho orgánu je hlavným

predpokladom spravodlivého rozhodovania v správnom konaní a jednou z hlavných premís dôvery subjektov práva v právny štát. Pojem „nestrannosť správneho orgánu“ možno vymedziť ako absenciu zaujatosti úradníka správneho orgánu, ktorý rozhoduje v správnom konaní. Logickým výsledkom tejto absencie zaujatosti je jeho objektívny pohľad na prerokúvanú vec a nájdenie správneho riešenia bez zohľadňovania individuálnych záujmov, či už svojich, alebo inej osoby (napr. politických, ekonomických, rodinných a iných záujmov). Pri vynaložení dostatočne potrebnej odbornosti zo strany takéhoto nezaujatého úradníka je očakávaným výsledkom správneho konania také rozhodnutie, ktoré je v medziach zákonnej úpravy a vecne správne.

1. Systémová zaujatosť ako následok legislatívnej činnosti.

Nedodržiavanie zásady nestrannosti pri rozhodovaní správneho orgánu je veľmi častým javom. Najčastejšie jej nedodržiavanie je spôsobené rozhodnutím v priebehu správneho konania, ktorým sa v rozpore s vyššie citovaným ustanovením §9 správneho poriadku nevyhovelo dôvodnej námietke zaujatosti účastníka správneho konania vznesenej voči konajúcemu úradníkovi.

V poslednom období štyroch, či piatich rokov vytvára priestor na systematické nedodržiavanie tejto zásady Národná rada Slovenskej republiky svojou zákonodarnou činnosťou. Národná rada Slovenskej republiky je nielen jediným zákonodarcom, ale aj jediným ústavodarcom, ktorý právo na nestranné rozhodovanie orgánu verejnej moci povýšil až na úroveň základného ústavneho práva každého. Ide preto o paradox, ak svojou následnou zákonodarnou činnosťou bez existencie relevantného legitímneho dôvodu toto ústavné právo oslabuje, čím sa v praktickej rovine stáva iluzórnym ústavným právom. Je to dôsledok toho, že legislatívna činnosť nikdy nebola a ani v súčasnosti nie je výlučným nástrojom na kvalifikované odstraňovanie negatívnych javov v spoločenských vzťahov medzi jednotlivcami, alebo skupinami v spoločnosti. Naopak, okrem rozhodovania o prerozdelení verejných prostriedkov je práve legislatívna činnosť druhým najefektívnejším nástrojom politikov k naplneniu ich mocenských ambícií a získania výhod pre seba, svojich blízkych, či osôb s nimi spriaznených. Dokonca spravidla plánovaná zmena v prerozdelení verejných prostriedkov nie je možná bez predchádzajúcej legislatívnej činnosti, čím oba tieto nástroje idú ruka v ruke. V záujme toho odborná stránka v rámci legislatívneho procesu častokrát ide do úzadia a nerešpektujú sa dlhodobo zaužívané a osvedčené spoločenské pravidlá vrátane právnych pravidiel.

Okrem oslabovania zásady nestrannosti rozhodovania v správnom konaní, napríklad zákonmi, ktorými sa v rokoch 2013 a 2014 realizoval vládny program ESO (Efektívna, spoľahlivá a otvorená verejná správa) umožňujúci v niektorých prípadoch rozhodovať okresným úradom v sídle kraja v oboch stupňoch správneho konania, sa zákonodarca svojou zákonodarnou činnosťou na konci roku 2015 prvý krát dopustil vytvorenia tzv. systémovej zaujatosti správneho orgánu v správnom konaní.

Táto tzv. systémová zaujatosť zjednodušené znamená, že u všetkých úradníkov zamestnaných v správnom orgáne, ktorý má v správnom konaní rozhodnúť, objektívne existuje pochybnosť o ich nezaujatosti. K takejto systémovej zaujatosti môže dôjsť vtedy, ak má rozhodovať v správnom konaní taký správny orgán, ktorý má súkromný záujem na jeho výsledku. V dôsledku ekonomickej závislosti úradníkov ako zamestnancov voči správnemu orgánu, ktorý je ich zamestnávateľom vyplývajúcej z existencie štátnozamestnaneckého alebo pracovnoprávneho vzťahu je u nich objektívnym spôsobom daná pochybnosť o ich nezaujatosti.

Najvyšší správny súd Českej republiky vo svojom rozhodnutí pod sp. zn. 1As 89/2010–128 z 20. novembra 2012 k takejto situácii systémovej zaujatosti uviedol nasledovné: *„Dôvodom k pochybnostiam o nezaujatosti môže byť čokolvek. Niečim takým môže byť pracovnoprávny vzťah úradníka k orgánu verejnej správy, ktorý má na výsledku správneho konania záujem. Pracovnoprávny vzťah nepochybne vytvára určitý vzťah závislosti medzi nimi oboma a vo všeobecnosti dáva zamestnávateľovi určité možnosti k pôsobeniu na svojho zamestnanca tak, aby mal tendenciu vyhovieť jeho najrôznejším preferenciám. Zamestnávateľ v prvom rade rozhoduje o zotrvaní zamestnanca v pracovnom pomere; predstava, že sa zamestnanec dokáže právnymi prostriedkami dlhodobo brániť cielenej a nepretržitej snahe zamestnávateľa pracovný pomer s ním skončiť, je v bežných životných pomeroch iluzórna. Zamestnávateľ tiež významne rozhoduje o tom, aké finančné alebo nefinančné benefity zamestnanec za svoju prácu získa. Napokon nemožno podceniť, že zamestnávateľ môže najrôznejšími drobnými opatreniami a každodennou praxou (napr. úpravou pracovnej doby, pracovného prostredia, usporiadaním vzťahov zamestnanca s jeho kolegami, vymedzením konkrétnych pracovných úloh a rozdelením práce medzi jednotlivých zamestnancov a pod.), vystaviť zamestnanca účinnému tlaku. Je teda veľmi dobre predstaviteľné, ba dokonca vysoko pravdepodobné, že ak zamestnávateľ chce, tak si môže nájsť účinné prostriedky na vyvinutie tlaku na zamestnanca, ktorý bude viesť k ovplyvneniu jeho rozhodovacej činnosti.“*

Takýto stav systémovej zaujatosti môže nastať vtedy, ak sa zákonodarnou činnosťou zvolí nevhodný model usporiadania verejnej správy, nevhodne sa prerozdelia kompetencie

medzi jej orgánmi alebo sa vytvorí orgán verejnej správy, v ktorom sa kumuluje neprimerane široký rozsah právomocí.

Kedže sa slovenský zákonodarca pri legislatívnej činnosti doposiaľ úspešne vyhýbal zavedeniu tzv. systémovej zaujatosti v rozhodovaní správneho orgánu, tak slovenské ústavné a ani správne súdnictvo tento problém doposiaľ neriešilo. Inak je tomu napríklad v Českej republike, kde Najvyšší správny súd niekoľkokrát riešil túto otázku.

2. Reštaurovanie národných kultúrnych pamiatok.

Reštaurovanie národných kultúrnych pamiatok upravujú ustanovenia § 33 zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej len „zákon o ochrane pamiatkového fondu“), podľa ktorých realizovať reštaurovanie národných kultúrnych pamiatok možno len na základe predchádzajúceho rozhodnutia orgánu štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu.

Vlastník, ktorý mieni svoju národnú kultúrnu pamiatku reštaurovať, je v prvom rade povinný podľa §33 ods. 2 zákona o ochrane pamiatkového fondu požiadať príslušný orgán štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu o vydanie rozhodnutia o zámere na reštaurovanie národnej kultúrnej pamiatky. Účastníkom tohto správneho konania o zámere na reštaurovanie je vlastník národnej kultúrnej pamiatky. Cieľom tohto správneho konania je určiť rozsah reštaurátorských výskumov, druh, rozsah a podmienky vykonávania reštaurátorských prác a predovšetkým určiť druh reštaurátorskej dokumentácie, ktorú pred realizáciou reštaurovania bude musieť zabezpečiť vlastník národnej kultúrnej pamiatky. Takouto reštaurátorskou dokumentáciou je návrh na reštaurovanie.

2.1. Správne konanie o schválení návrhu na reštaurovanie pred 1. januárom 2016.

Na správne konanie o zámere na reštaurovanie nadväzuje ďalšie správne konanie, ktorým je správne konanie o schválení návrhu na reštaurovanie, keďže podľa § 33 ods. 6 zákona o ochrane pamiatkového fondu orgán štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu vydáva osobitné rozhodnutie o každom stupni reštaurátorskej dokumentácie. Návrh na reštaurovanie je reštaurátorskou dokumentáciou, ktorou sa navrhuje najoptimálnejšia realizácia reštaurovania, ktorá zachová pôvodnú hmotnú podstatu národnej kultúrnej pamiatky v jej fyzikálnom, historickom a estetickom kontexte a bude k nej čo najšetrnejšia.

Predmetom tohto správneho konania je posúdiť, či vypracovaný návrh na reštaurovanie je v súlade s podmienkami určenými v predchádzajúcom rozhodnutí o zámere na reštaurovanie a povoliť realizáciu reštaurovania podľa návrhu na reštaurovanie. Účastníkom tohto správneho

konania je vlastník národnej kultúrnej pamiatky, ktorý je jeho navrhovateľom, ale aj ten, kto vypracoval predložený návrh na reštaurovanie. Odborne spôsobilou osobou na vypracovanie návrhu na reštaurovanie je reštaurátor. Povolanie reštaurátor je v podmienkach Slovenskej republiky od 1. septembra 1994 regulovaným povolaním, ktorého výkon upravuje zákon reštaurátoroch. Podľa tohto zákona povolanie reštaurátor môžu vykonávať iba fyzické osoby v právnom postavení podnikateľa združené v Komore reštaurátorov, ktorá má postavenie profesijnej komory s povinným členstvom.

Podľa § 44 ods. 4 zákona o ochrane pamiatkového fondu sa na všetky správne konania vo veciach ochrany pamiatkového fondu vrátane správneho konania o schválení návrhu na reštaurovanie vzťahujú všeobecné predpisy o správnom konaní, t.j. správny poriadok.

Čo sa týka organizácie štátnej správy na úseku pamiatkového fondu, tak štátnu správu v prvom stupni vykonáva 8 krajských pamiatkových úradov. V rámci výkonu tejto štátnej správy im bola zverená rozhodovacia, kontrolná a sankčná právomoc, ktorá má bezprostredný a zásadný vplyv aj pre oblasť reštaurovania národných kultúrnych pamiatok. V druhom stupni túto štátnu správu vykonáva Pamiatkový úrad Slovenskej republiky. Vo vzťahu k správnemu konaniu Pamiatkový úrad Slovenskej republiky rozhoduje o odvolaniach proti rozhodnutiam krajských pamiatkových úradov, ako aj preskúmava ich právoplatné rozhodnutia mimo odvolacieho konania (§ 10 ods. 2 písm. g) zákona o ochrane pamiatkového fondu).

Pamiatkový úrad Slovenskej republiky v pozícii najbližšie nadriadeného orgánu všetkých krajských pamiatkových úradov má v rámci princípu subordinácie uplatňovaného v štátnej správe aj riadiacu právomoc, ktorou zásadným spôsobom ovplyvňuje činnosť jemu podriadených krajských pamiatkových úradov vykonávajúcich štátnu správu v prvom stupni. Táto riadiaca právomoc je o to viac zvýraznená tým, že krajské pamiatkové úrady na rozdiel od Pamiatkového úradu Slovenskej republiky nedisponujú právnou subjektivitou a disponujú iba administratívnoprávnou subjektivitou. V dôsledku toho Pamiatkový úrad Slovenskej republiky je zamestnávateľom všetkých zamestnancov krajských pamiatkových úradov, ktorí vykonávajú štátnu správu na úseku ochrany pamiatkového fondu v prvom stupni. Zároveň všetkých riaditeľov krajských pamiatkových úradov vymenúva a odvoláva priamo generálny riaditeľ Pamiatkového úradu SR.

2.2. Správne konanie o schválení návrhu na reštaurovanie po 1. januári 2016 a vytvorenie systémovej zaujatosti správneho orgánu.

Národná rada Slovenskej republiky 9. decembra 2015 schválila vládny návrh zákona vypracovaný Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky, ktorým sa mení a dopĺňa zákon

č. 416/2002 Z. z. o navrátení nezákonne vyvezených kultúrnych predmetov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Tento zákon bol publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 376/2015 (ďalej len „novela“) a nadobudol účinnosť 1. januára 2016. Pod zámienkou transpozície európskej smernice týkajúcej sa nezákonne vyvezených kultúrnych predmetov sa touto novelou formou tzv. legislatívneho prílepku novelizovali aj ďalšie tri zákony, ktoré s touto problematikou vôbec nesúviseli. Príspevok sa zameria iba na dva z nich, ktorými sú zákon č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej len „zákon o ochrane pamiatkového fondu“) a zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 200/1994 Z.z. o Komore reštaurátorov a výkone reštaurátorskej činnosti jej členov (ďalej len „zákon o reštaurátoroch“).

Cieľom novelizácie týchto dvoch zákonov bolo rozšíriť právomoc Pamiatkového úradu Slovenskej republiky o reštaurovanie národných kultúrnych pamiatok za odplatu. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky je špecializovaný orgán štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu, a preto už samotné rozšírenie právomoci o výkon podnikateľskej činnosti pri akomkoľvek orgáne štátnej správy je nevídaný unikát. Dokonca ani pred rokom 1989 v štátom riadenej ekonomike nebolo úlohou orgánov štátnej správy vykonávať hospodársku činnosť (t.j. vyrábať a predávať výrobky, či poskytovať služby za odplatu). Dôvodom zriaďovania orgánov štátnej správy nie je vykonávať hospodársku (podnikateľskú) činnosť s cieľom dosiahnúť zisk, ale zabezpečiť výkon štátnej správy, prostredníctvom ktorej sa nepretržite zabezpečujú úlohy štátu.

Na základe tejto novely došlo k zmene v tom, že reštaurátorom zrušila ich dovtedajšie výlučné oprávnenie reštaurovať národné kultúrne pamiatky a umožnila aj Pamiatkovému úradu Slovenskej republiky vykonávať rovnakú podnikateľskú činnosť. Inými slovami, novela zaviedla hospodársku súťaž medzi súkromnými podnikateľmi, t.j. reštaurátormi a štátnym orgánom, t.j. Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky.

Okrem tejto právnej absurdity tým, že žiadnym spôsobom sa nedotkla právomocí Pamiatkového úradu Slovenskej republiky v oblasti výkonu štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu, tak spôsobila porušenie zásady *nemo iudex in causa sua*, a teda vytvorila vyššie uvedenú tzv. systémovu zaujatost správneho orgánu vo všetkých správnych konaniach o schválení návrhu na reštaurovanie.

Ak reštaurátorskú zákazku vrátane vypracovania návrhu na reštaurovanie bude realizovať Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, tak úradník krajského pamiatkového úradu bude rozhodovať o záujme svojho zamestnávateľa. Z dôvodu jeho ekonomickej závislosti vyplývajúcej z jeho pracovnoprávneho vzťahu k svojmu zamestnávateľovi nemožno reálne

očakávať, že bude nestranne a objektívne rozhodovať v tomto správnom konaní. Naopak, s istotou sa dá očakávať, že návrh na reštaurovanie vypracovaný jeho zamestnávateľom schváli aj v prípade, keď budú splnené zákonné dôvody na jeho zamietnutie. Prostredníctvom pracovnoprávneho vzťahu Pamiatkový úrad Slovenskej republiky má schopnosť pôsobiť na príslušného úradníka pôsobiaceho na krajskom pamiatkovom úrade a dosiahnuť vydanie kladného rozhodnutia, ktoré bude zodpovedať jeho potrebám. Ak by aj úradník krajského pamiatkového úradu odolal nežiadúcim vplyvom na jeho rozhodovaciu činnosť zo strany Pamiatkového úradu Slovenskej republiky ako jeho zamestnávateľa, tak Pamiatkový úrad Slovenskej republiky dosiahne rozhodnutie o schválení návrhu na reštaurovanie aj bez neho. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky môže pôsobiť na svojho klienta, t.j. vlastníka národnej kultúrnej pamiatky, ktorý je navrhovateľom tohto správneho konania, a docieliť, aby podal odvolanie. Odvolacím orgánom bude práve Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, ktorý takéto rozhodnutie môže bez väčších problémov zmeniť tak, aby si svoj návrh na reštaurovanie schválil. Ak by aj jeho klient nepodal odvolanie, tak Pamiatkový úrad Slovenskej republiky je oprávnený zmeniť právoplatné rozhodnutie krajského pamiatkového úradu aj v rámci preskúmania mimo odvolacieho konania.

Na druhej strane, takáto tzv. systémová zaujatosť všetkých úradníkov krajských pamiatkových úradov a Pamiatkového úradu Slovenskej republiky vytvára reálny priestor na to, aby bola zneužívaná voči reštaurátorom v situáciách, ak reštaurátorskú zákazku nebude realizovať Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, ale reštaurátor, a to s cieľom prebrať mu jeho reštaurátorskú zákazku. Zámerným nesprávnym úradným postupom, alebo vydaním nezákonného rozhodnutia v tomto správnom konaní môžu pôsobiť na klienta reštaurátora, t.j. vlastníka národnej kultúrnej pamiatky, ktorý je navrhovateľom tohto správneho konania, aby ukončil zmluvný vzťah s reštaurátorom a následne uzatvoril zmluvný vzťah s Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky. V tomto prípade nielenže bude porušené základné právo vlastníka národnej kultúrnej pamiatky na spravodlivý proces pred správnym orgánom podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ale dôjde u reštaurátora aj k faktickému odňatiu jeho práva na podnikanie a jeho vylúčeniu z hospodárskej súťaže, ktoré mu garantujú články 35 ods. 1 a 55 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

V dôsledku vytvorenia tejto systémovej zaujatosti sa aj ostatné vyššie uvedené práva smerujúce k spravodlivému priebehu správneho konania (napr. právo navrhovať dôkazy a vyjadrovať sa k nim, právo na primeranú dĺžku správneho konania bez zbytočných prieťahov, právo na riadne odôvodnenie správneho rozhodnutia, právo na účinný riadny opravný prostriedok) stávajú iluzórnymi, avšak nie reálnymi.

Záver

Vyššie uvedený príklad ilustruje, že legislatívna činnosť je vhodným nástrojom politikov a štátnych úradníkov k naplneniu ich mocenských ambícií a získania výhod pre seba, svojich blízkych, či osôb s nimi spriaznených. K naplneniu svojich cieľov sú ochotní nerešpektovať dlhodobo zaužívané a osvedčené právne princípy a zásady právneho štátu. Inak sa tento príklad nedá racionálne vysvetliť, pretože neexistoval a ani neexistuje žiadny legitímny dôvod na ich porušenie.

Z tejto zmeny môžu profitovať (finančne) iba úradníci Pamiatkového úradu Slovenskej republiky a s nimi spriaznené osoby. Verejnosť je dlhodobo zavádzaná v podstatných skutočnostiach, ktoré tento jediný možný racionálny záver odôvodňujú.

V prvom rade v dôsledku rozsiahlych zmien v právnom poriadku po roku 1990, kedy došlo k reštitúciám, ako aj k prevodu majetku štátu na obce, štát v súčasnosti je absolútne minoritným vlastníkom národných kultúrnych pamiatok. Pre ilustráciu, v súčasnosti viac ako 90% nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok nie je vo vlastníctve štátu, ale vo vlastníctve súkromných osôb (vo vlastníctve cirkví a náboženských spoločností, fyzických osôb a právnických osôb) a vo vlastníctve obcí a miest. Pritom v najhoršom stave sú dlhodobo národné kultúrne pamiatky vo vlastníctve štátu (napr. kaštieľ v Rusovciach), pretože štát dlhodobo nemá dostatočné zdroje na ich obnovu.

Táto zmena vytvára v oblasti reštaurovania národných kultúrnych pamiatok veľmi nebezpečnú monopolizáciu, kde sa bude sústrediť všetko iba v jedinom štátnom orgáne. Tým, že Pamiatkový úrad Slovenskej republiky vykonáva aj vyššie uvedenú štátnu správu v oblasti ochrany pamiatkového fondu, tak účelovým výkonom svojich právomocí môže spôsobiť ukončenie podnikateľskej činnosti aj všetkých reštaurátorov a zánik hospodárskej súťaže medzi reštaurátormi. V dôsledku toho sa zhorší postavenie vlastníkov národných kultúrnych pamiatok, ktorých povinnosťou je udržiavať národne kultúrne pamiatky v čo najlepšom stave a investovať do nich vrátane investovania do ich reštaurovania. Zhorší sa im v tom, že nebudú mať možnosť výberu, kto im poskytne reštaurátorskú činnosť a nebudú teda môcť dosahovať čo najvýhodnejšiu cenu, za čo najvyššiu kvalitu reštaurovania.

Ústavnosť predmetnej novely v súčasnosti posudzuje na základe návrhu poslancov Národnej rady Slovenskej republiky Ústavný súd Slovenskej republiky v konaní vedenom pod sp. zn. PL. ÚS 12/2016. Potrebné je veriť, že Ústavný súd Slovenskej republiky sa svojím rozhodnutím v tomto konaní dôsledne vysporiada aj so systémovou zaujatosťou a vymedzí zákonodarcovi v tomto smere jasné kritéria pre jeho zákonodarnú činnosť. Avšak odlišným

spôsobom, ako sa svojím posledným rozhodnutím s tým vysporiadal rozšírený senát Najvyššieho správneho súdu v Českej republike. Ten pod tlakom politikov upustil od dovtedajšej svojej judikatúry o prísnom poňatí systémovej zaujatosti, podľa ktorej automaticky bez ďalšieho spôsobuje vylúčenie všetkých úradníkov správneho orgánu z prerokúvania a rozhodovania veci v správnom konaní, ktorá sa týka ich zamestnávateľa. Namiesto toho rozhodol, že existencia zamestnaneckého pomeru úradníka k správnemu orgánu spôsobuje iba „systémové riziko zaujatosti“, ktoré samo o sebe ešte nespôsobuje vylúčenie všetkých úradníkov správneho konania a musí k tomu pristúpiť ešte ďalšia okolnosť, ktorá bude odôvodňovať podozrenie zo zaujatosti.

Použitá literatúra

- Ústava Slovenskej republiky.
- Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (ďalej len „správny poriadok“).
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 200/1994 Z.z. o Komore reštaurátorov a výkone reštaurátorskej činnosti jej členov.
- Zákon č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu.
- Zákon č. č. 376/2015 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 416/2002 Z. z. o navrátení nezákonne vyvezených kultúrnych predmetov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
- Uznesenie rozšíreného senátu Najvyššieho správneho súdu Českej republiky pod sp. zn. 1As 89/2010–128 z 20. novembra 2012.

Obete kriminality a možnosti ich odškodňovania

VICTIMS OF CRIME AND THE OPTIONS OF THE CRIME VICTIMS´ COMPENSATION.

Marek Chovan[1]

Abstrakt

Práca poskytuje prehľad a garanciu práv poškodeného v trestnom konaní najmä v Slovenskej republike. Prvá časť práce venuje pozornosť pojmu obeť v kriminologickom chápaní a pojmu poškodený ako subjektu v trestnom konaní. Táto časť obsahuje aj vymedzenie najvýznamnejších medzinárodnoprávnych dokumentov zaoberajúcich sa úpravou práv poškodeného v trestnom konaní ako aj procesnými právami poškodeného v Slovenskej republike. Nasledujúca časť práce sa zaoberá definíciami pojmu škoda, jej uplatnením ako aj možnosťami rozhodnutia o nároku na náhradu škody v trestnom konaní. Tretia časť je venovaná odškodňovaniu obetí trestných činov v Slovenskej republike a to konkrétnym zákonom.

Kľúčové slová: Obeť. Poškodený. Procesné práva poškodeného. Medzinárodnoprávne dokumenty. Škoda. Uplatnenie nároku na náhradu škody.

Abstract

The thesis provides an overview and the rights guaranty to an aggrieved person involved in the criminal prosecution, particularly in the Slovak Republic. The first part thesis pays attention to the notion of aggrieved person as a subject of criminal prosecution. This part also contains a definition of the most important international documents dealing with the modification of the rights of the aggrieved person involved in criminal prosecution, as well as aggrieved person´s adjective law in the Slovak Republic. The following part thesis deals with the definitions of the concept of detriment, its application, as well as the options of adjudication for compensation for detriment in the criminal prosecution. The third part is devoted to the crime victim´s compensation by the particular law in the Slovak Republic.

[1] (doktorand Paneurópska vysoká škola)

Key words: victim, aggrieved person, adjective law of aggrieved person, international legal document, detriment, compensation for detriment,

Úvod

Dôvodov k páchaniu trestných činov je mnoho. Jedným z nich môže byť zlé alebo nevhodné spoločenské postavenie. Na jednej strane dochádza k obohateniu páchateľa trestného činu, a na druhej strane k zásahu do práv poškodeného (obeti). Týmto môže dôjsť k zraneniu poškodeného alebo k ujme na majetku. V určitých prípadoch (napr. sexuálne násilné trestné činy, vyhrážanie sa), môže protiprávne konanie zasiahnuť aj celú rodinu poškodeného. Môžeme hovoriť o smrti poškodeného, neschopnosti poškodeného zabezpečiť rodinu z dôvodu trestného činu spáchaného voči jeho osobe alebo o psychickej ujme poškodeného. Poškodenému, sú právnym systémom garantované určité práva, ktoré môže využiť ako subjekt trestného konania. Práva poškodeného pri trestnom čine neboli v minulosti v popredí. Na základe medzinárodnej štandardov ohľadom ochrany ľudský práv, došlo k posilneniu aj práv poškodeného v trestnom konaní. Ich primárnym cieľom bolo vytvoriť systém, v ktorom by obeť trestného činu mala zaručené ľudské práva, hlavne právo na odškodnenie zo strany páchateľa ako aj na ochranu zo strany štátu v trestnom konaní. Tu dávam do popredia, že na medzinárodnej pôde sa stretávame s pojmom obeť, kedy náš právny systém takýto pojem nepozná. Na základe medzinárodnej spolupráce ako aj snahy zákonodarcu v oblasti práv poškodeného či už ako subjektu v trestnom konaní alebo ako procesnej strany, môžeme povedať, že ich cieľom bolo vytvoriť systém spolupráce všetkých subjektov v trestnom konaní. Od poškodeného trestným činom sa očakáva, že z jeho strany dôjde k uplatneniu si nároku na náhradu škody vzniknutej práve trestným činom. Preto sa má zabrániť tomu, aby poškodený neostal bez náhrady škody, ktorá mu bola spôsobená trestným činom. Poškodeným či obetiam trestných činov sa má poskytnúť podpora a pomoc v oblasti ich ľudských práv, pri ich uplatňovaní ako aj pri ochrane ich dôstojnosti.

VYMEDZENIE POJMU OBEŤ A POŠKODENÝ TRESTNÉHO ČINU

Obeť ako kriminologický pojem a poškodený ako procesno-právny pojem

Právny poriadok Slovenskej republiky nedefinuje pojem obeť. Vychádza skôr z definície pojmu poškodeného na základe Trestného zákona. Na rozdiel od Slovenskej republiky, právny poriadok Českej republiky používa pojem obeť, a to konkrétne v zákone č.

45/2013 Sb., o obětech trestné činnosti. Podľa § 2 citovaného zákona sa obeťou rozumie fyzická osoba, ktorej trestným činom vznikla alebo mala vzniknúť ujma na zdraví, majetková alebo nemajetková ujma alebo na jej úkor sa páchateľ trestným činom obohatil. Pojem obeť zahŕňa aj nepriamu obeť, ktorým sa chápe príbuzný alebo iná blízka osoba priamej obete, ktorá zomrela v dôsledku trestného činu.

Daný termín sa používa skôr v kriminológii, resp. viktimológii, ktorá je považovaná ako súčasť vednej disciplíny kriminológie.

Viktimológia je termín zložený z latinského victima – obeť a gréckeho logos – náuka. Je to kriminologická disciplína, ktorá sa zaoberá skúmaním osobnosti obete, úlohy obete pri vzniku a priebehu viktimácie, pri jej odhaľovaní a objasňovaní, následky viktimácie, spôsoby pomoci obetiam viktimácie, ako aj možnosti jej prevencie. Proces, v ktorom sa človek stáva obeťou trestného činu nazývame viktimáciou.

Významnou definíciou viktimológie je tá, ktorá poníma viktimológiu ako vedný odbor, ktorý sa zaoberá obeťami a ich biosociálnymi a psychologickými charakteristikami, Procesmi viktimizácie, vzťahmi medzi obeťou a páchateľom, rolou obete v priebehu vyšetrovania a súdneho pojednávania trestného činu, pomocou obete a prevenciu viktimizácie.

NÁHRADA ŠKODY U POŠKODENÉHO V TRESTNOM KONANÍ

Škoda spôsobená trestným činom a stanovenie jej výšky – rozsahu.

Medzi významné právo poškodeného ako účastníka trestného konania zaraďujeme právo na náhradu škody. Jeho platná právna úprava je zakotvená Trestným poriadkom a to konkrétne § 46 ods. 1 a ods. 3. Právo poškodeného na náhradu škody v trestnom konaní (adhéznom konaní) si poškodený môže uplatniť len v prípade ak splní zákonné podmienky:

1) poškodenému bola trestným činom spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda,
2) škoda vznikla v príčinnej súvislosti so spáchaným trestným činom,
3) poškodený uplatnil nárok na náhradu škody pred orgánom činným v trestnom konaní (§46 ods. 1 TZ) a
4) poškodený uplatnil nárok na náhradu škody riadne a včas.

Na základe kumulatívneho splnenia hore uvedených podmienok stanovených Trestným poriadkom, má poškodený právo na uplatnenie nároku na náhradu škody v trestnom konaní (adhéznom konaní).

Podmienka, že *poškodenému bola trestným činom spôsobená niektorá zo škôd* definovaných § 46 ods. 1 TP znamená, že poškodenému bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna či iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva a slobody.

Ublíženie na zdraví v zmysle znenia § 46 ods. 1 TP v sebe zahŕňa ublíženie na zdraví v zmysle ustanovenia § 123 ods. 2 TZ ako aj ťažkú ujmu na zdraví na základe ustanovenia § 123 ods. 3 TZ.

Ublížením na zdraví rozumieme taký stav (ochorenie, poranenie), ktorý je porušením normálnych telesných alebo duševných funkcií, sťažuje výkon obvyklej činnosti, alebo má iný vplyv na spôsob života poškodeného a ktorý vyžaduje lekárske ošetrenie, aj keď nezanecháva trvalé následky.[2]

Podľa Holcra, „sa ujmou na zdraví rozumie poškodenie zdravia iného, počas ktorého bol iba na krátky čas sťažený obvyklý spôsob života, pričom vylúčené nie je, aby k sťaženému obvyklému spôsobu života vôbec nedošlo.

V praxi ide o okom viditeľné následky fyzického útoku páchateľa, pri ktorom zákon nevyžaduje potvrdenie od lekára. Ujma na zdraví sa podľa Trestného poriadku nepovažuje za škodu[3].”

Definícia pojmov majetková či morálna škoda platným právnym poriadkom, v prípade trestných vecí Trestným poriadkom a Trestným zákonom, nie je zakotvená. Pod majetkovou škodou môžeme rozumieť v zmysle § 124 ods. 1 TZ získanie prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom, a na základe tomu, komu na koho úkor bol prospech získaný, pripisujem postavenie poškodeného. Je to škoda vyčísliteľná v peniazoch. Na základe uvedeného, môžeme hovoriť o škode malej, väčšej a značnej.

Za majetkovú škodu rozumieme ujmu, ktorá nastala (prejavuje sa) v majetkovej sfére poškodeného (t.j. spočíva v zmenšení majetkového stavu), je objektívne vyjadriteľná všeobecným ekvivalentom – peniazmi a je teda napraviteľná poskytnutím majetkového plnenia, zvyčajne peniazmi. Pod skutočnou škodou na veci (majetku) je nutné rozumieť ujmu, ktorá znamená zmenšenie majetkového stavu poškodeného oproti stavu pred škodlivou udalosťou

[2] Čentéš, J. : *Uplatnenie nároku na náhradu škody v adhéznom konaní*, Právnická fakulta UK, Bratislava, Agentúra na podporu výskumu a vývoja, [online]. Bratislava [cit. 2014-02-22] Dostupné na internete:http://www.ja-sr/files/Uplatnenie.doc>.

a predstavuje majetkové hodnoty, ktoré je potrebné vynaložiť na to, aby bola vec uvedená do predchádzajúceho stavu[4]. Príslušenstvo nároku, patrí tiež do majetkovej škody. Jedná sa napr. o úroky z omeškania (napr. § 121 ods. 3, § 517 ods. 2 Občianskeho zákonníka). Z hľadiska úrokov je dôležitou okolnosťou zistenie doby rozhodnej pre ich priznanie. Z ustálenej rozhodovacej praxe súdov vyplýva, že úrok z omeškania možno v adhéznom konaní priznať od doby, kedy sa obvinený dozvedel o uplatnenom nároku poškodeného na náhradu škody (spravidla pri nahliadnutí do vyšetrovacieho spisu, príp. pri jeho preštudovaní), a nie od doby kedy bol škoda trestným činom spôsobená.[3]V takomto prípade je páchateľ trestného činu v omeškaní najneskôr deň po tom, ako sa dozvedel, že má zaplatiť dlh a v akej výške. Zároveň možno doplniť, že uplatnený nárok na náhradu škody možno upresniť do doby, než sa súd odoberie na záverečnú poradu. Preto aj odvolací súd prizná úroky z omeškania, ak poškodený riadne a včas uplatnil nárok na náhradu škody a úrokov z omeškania sa domáhal až v odvolacom konaní[5].

NÁHRADA ŠKODY OBETIAM NÁSILNÝCH TRESTNÝCH ČINOV PODĽA OSOBITNÉHO ZÁKONA

Práva poškodeného v rámci Slovenského právneho poriadku sú upravené Ústavou Slovenskej republiky, Trestným poriadkom ako aj Zákonom č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi.

V tejto kapitole budeme venovať pozornosť práve spomínanému zákonu. Zákon č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi v znení zákona č. 79/2008 bol novelizovaný v roku 2013 a to zákonom č. 146/2013 Z.z., ktorým došlo k zmene a doplneniu týchto zákonov ako aj niektorých zákonov.

Zákon č. 215/2006 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi (ďalej len „zákon o odškodňovaní“) upravuje jednorazové finančné odškodnenie osôb, ktorým bola spôsobená ujma na zdraví v dôsledku úmyselných trestných činov. Predmetný zákon nadobudol účinnosť dňa 1. mája 2006 (v znení zákona č. 79/2008 Z.z. nadobudol

3 Holcz,R. *Poškodený v trestnom konaní*: Diplomová práca. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2013,s. 23.
4 Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp.zn.4 MCdo 23/2008, zo dňa 21. decembra 2009.
5 Čentéš, J. : *Uplatnenie nároku na náhradu škody v adhéznom konaní*, Právnická fakulta UK, Bratislava, Agentúra na podporu výskumu a vývoja, [online]. Bratislava [cit. 2014-02-22] Dostupné na internete:http://www.ja-sr/files/Uplatnenie.doc>.

účinnosť dňa 1. apríla 2008 a v znení zákona č. 146/2013 Z.z. dňa 1. júla 2013), ktorého prijatím došlo zákona č. 255/1998 Z.z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi v znení zákona č. 422/2002 Z.z., nakoľko tento nevyhovel požiadavkám Európskych spoločenstiev a Európskej únie. Smernica Rady 2004/80/ES z 29. apríla 2004 bola na základe tohto zákona transportovaná do právneho poriadku Slovenskej republiky. Novela zákona o odškodňovaní zákonom č. 79/2008 Z.z. zosúladila ustanovenia Európskeho dohovoru o odškodňovaní obetí násilných trestných činov (oznámenie MZV SR č. 162/2009 Z.z.).

Zákonom č. 146/2013 Z.z. došlo k novele zákona odškodňovaní, ktorej účelom bolo precizovať právnu úpravu odškodňovania osôb a to nielen z hľadiska právno-teoretického ale aj z hľadiska aplikačnej praxe a jej požiadaviek (konkrétne potreba zosúladenia ustanovenia § 4). Na základe tohto zákona došlo aj k novele ustanovení, ktoré sa týkali výpočtu odškodnenia, z ktorého znenia vyplýva v súčasnosti nejednoznačný výklad. Ďalším problémom, ktorým sa zaoberala spomínaná novela, je problém aplikačnej praxe, ktoré pretrvávali s odškodňovaním v zmysle zákona č. 119/1990 Zb. o súdnej rehabilitácii v znení neskorších predpisov, ďalej podľa zákona Slovenskej národnej rady č. 319/1991 Zb. o zmiernení niektorých majetkových a iných krívd a o pôsobnosti orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v oblasti mimosúdnych rehabilitácií v znení neskorších predpisov a podľa zákona č. 305/1999 Z.z. o zmiernení niektorých krívd osobám deportovaným do nacistických koncentračných táborov a zajateckých táborov v znení neskorších predpisov.

Zrušením zákona č. 255/1998 Z.z. boli jeho niektoré ustanovenia pozmenené, vypustené alebo doplnené. Za najvýznamnejšiu zmenu tohto zákona považujeme právny nárok poškodeného na odškodnenie[60].

Zákonom o odškodňovaní sa má v zmysle ustanovenia § 1 poskytnúť zo strany štátu jednorazové finančné odškodnenie a to osobám, ktorým bola v dôsledku úmyselných násilných trestných činov spôsobená ujma na zdraví, pokiaľ im nebola ujma na zdraví plne uhradená inak (napr. nezistenie páchateľa alebo jeho nemajetnosť). Táto myšlienka je odôvodnená zo záveru, že štát zodpovedá za ochranu života a zdravia osôb, ktorí sa zdržiavajú na jeho území, pričom pokiaľ zlyhá v tejto funkcii, tak má povinnosť aspoň čiastočne zmierniť negatívne dôsledky, ktoré vyplývajú z nedostatočnej ochrany ľudského života a zdravia na jeho území[61].

ZÁVER

Touto prácou som chcel podať prehľad práv poškodeného a jej garančnú úpravu na území Slovenskej republiky. Definoval som pojmy ako sú obeť, poškodený, škoda a jej druhy, ujma na zdraví. Zaoberal som sa aj medzinárodnoprávnymi dokumentmi, ktoré sú súčasťou práva na našom území, a zároveň ktorými sa poskytuje poškodenému v trestnom konaní ochrana jeho práv.

V prvej časti som sa zaoberal hlavnými pojmami tejto práce, konkrétne obeťou a poškodeným v trestnom konaní. Pod pojmom obeť sa chápe len fyzická osoba, nakoľko sa počíta s tým, že tejto osobe bol vykonaný citeľný zásah do jej práv. Pojem poškodený je definovaný širšie, nakoľko ním môže byť na rozdiel od obeti aj fyzická osoba či štát. Trestný poriadok Slovenskej republiky nepozná pojem obeť, spomína sa len ako strana v trestnom konaní. Za poškodeného sa považuje ten, komu bola trestným činom obvineného spôsobená škoda, čiže ide príčinu súvislosť. Zaoberal som sa aj podmienkami splnenia nároku na náhradu škody poškodeného, kedy okrem iného musí byť nárok na náhradu škody podaný riadne a včas. Slovenský trestný poriadok nedefinuje pojem škoda, a to ani majetková či morálna.

V rámci druhej časti článku som vymedzil práva poškodeného a jeho postavenie v prípravnom ako aj súdnom konaní. V rámci prípravného konania vedie dozor prokurátor, aj keď vyšetrovanie vykonáva samotná polícia. Stručne som rozobral možnosti rozhodnutia súdu. Ak dôjde k náhrade škody, tak sa škoda vypláca v peniazoch, v ojedinelých prípadoch sa škoda uhrádza uvedením do pôvodného stavu.

V tretej časti článku som zameral pozornosť na zákonnú úpravu náhrady škody obetiam násilných trestných činov. Na základe zákona č. 146/2013 o odškodňovaní obetí násilných trestných činov, má štát poskytnúť jednorazové finančné odškodnenie osobám, ktorým bola v dôsledku úmyselného násilného trestného činu spôsobená škoda. Zaoberal som sa aj povinnosťami poškodeného, pokiaľ chce uplatniť nárok na náhradu škody.

Záverom si dovolím konštatovať, že Slovenská republika by mala učiniť kroky k transportu smerníc Európskeho parlamentu a Rady, nakoľko by to bolo prínosom pre poškodeného v trestnom konaní a došlo by tak aj k definovaniu pojmu obeť v našom trestnom práve. Za tiež dôležitú právnu úpravu považujem český zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ktorý by slovenský zákonodarca mohol brať ako inšpiráciu.

Použitá literatúra

- Čentéš, J. : *Uplatnenie nároku na náhradu škody v adhéznom konaní*, Právnická fakulta UK, Bratislava, Agentúra na podporu výskumu a vývoja, [online]. Bratislava [cit. 2014-02-22] Dostupné na internete:http://www.ja-sr/files/Uplatnenie.doc>.
- Holcz,R. *Poškodený v trestnom konaní*: Diplomová práca. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2013,s. 23.
- Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp.zn.4 MCdo 23/2008, zo dňa 21. decembra 2009.
- Čentéš, J. : *Uplatnenie nároku na náhradu škody v adhéznom konaní*, Právnická fakulta UK, Bratislava, Agentúra na podporu výskumu a vývoja, [online]. Bratislava [cit. 2014-02-22] Dostupné na internete:http://www.ja-sr/files/Uplatnenie.doc>.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
- R 32/1998.

Voľný pohyb spoločností v judikatúre Súdneho dvora EÚ

FREE MOVEMENT OF COMPANIES WITHIN THE EU

Andrej Karpat[1]

Abstrakt

Právo usadiť sa, ako súčasť voľného pohybu osôb, predstavuje jeden zo základných princípov Európskej únie. V tejto súvislosti si príspevok kladie za cieľ posúdiť rozsah voľného pohybu obchodných spoločností zahrnutý v primárnom a sekundárnom úniovom práve a analyzovať relevantnú judikatúru Súdneho dvora Európskej únie.

Kľúčové slová: voľný pohyb osôb, sloboda usadiť sa, voľný pohyb obchodných spoločností, judikatúra Súdneho dvora EÚ

Abstract

Right of establishment, as a part of the free movement of persons, constitutes one of the fundamental principles of the European Union. In this regard, the article aims to assess the extent of free movement of companies covered in the primary and secondary Union law and to analyze the relevant case law of the Court of Justice of the European Union.

Keywords: Free Movement of Persons, Freedom of Establishment, Free Movement of Companies, Case Law of the European Court of Justice

[1] JUDr. Andrej Karpat, PhD., Ústav medzinárodného a európskeho práva, Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy, e-mail: andrej.karpat@paneurouni.com

Úvod

Sloboda usadiť sa, označovaná aj ako sloboda etablovania či podnikania, patrí medzi podstatné prvky vnútorného trhu Európskej únie (ďalej len „EÚ“ alebo „Únia“), ktorý podľa čl. 26 ods. 2 Zmluvy o fungovaní EÚ (ďalej len „ZFEÚ“ alebo „Zmluva“) zahŕňa *„… oblasť bez vnútorných hraníc, v ktorej je zaručený voľný pohyb...“* výrobných faktorov, čiže *„… tovaru, osôb, služieb a kapitálu“*.[2] Usadzovanie, ako cezhraničný pohyb fyzických či právnických osôb s cieľom zahájiť podnikanie v inom členskom štáte, ale aj osôb, ktoré svoju samostatnú zárobkovú činnosť v rámci Únie rozširujú na ďalšie štáty, je spolu s voľným pohybom pracovníkov v rámci konceptu vnútorného trhu súčasťou slobody voľného pohybu osôb. Vo svojej ustálenej judikatúre definuje Súdny dvor EÚ (ďalej len „Súdny dvor“) pojem usadzovanie ako skutočné vykonávanie hospodárskej činnosti prostredníctvom stáleho zariadenia v inom členskom štáte na dobu neurčitú.[3] Zmluva pritom zakazuje všetky obmedzujúce *„… opatrenia, ktoré zakazujú výkon tejto slobody, bránia mu alebo ho robia menej príťažlivým“*.[4] Zakázané sú tak nielen opatrenia rozlišujúce medzi domácimi a zahraničnými subjektmi (priama diskriminácia), alebo také, ktoré sa svojou povahou vo väčšej miere týkajú cudzincov (nepriama diskriminácia), ale aj akékoľvek iné nediskriminačné opatrenia, pokiaľ jednotlivé subjekty pri využívaní oprávnení vyplývajúcich zo slobody usadiť sa negatívne ovplyvňujú.

Beneficienti slobody usadiť sa

Čl. 49 ZFEÚ spomína ako beneficientov slobody usadiť sa výlučne príslušníkov členských štátov, ktorí podnikajú alebo chcú začať podnikať v inej krajine EÚ. Čl. 54 ZFEÚ však rozširuje osobnú pôsobnosť tejto slobody aj na právnické osoby pokiaľ ide o spoločnosti založené *„… podľa zákonov členského štátu* (... ,) *ktoré majú svoje sídlo, ústredie alebo hlavné miesto podnikateľskej činnosti v Únii“*.[5] Založenie spoločnosti (resp. jej registrácia) na základe právneho poriadku členskej krajiny je teda nevyhnutnou požiadavkou pre uplatnenie ustanovení Zmluvy o práve usadiť sa na spoločnosti *„… založené podľa občianskeho alebo obchodného práva vrátane družstiev a iných právnických osôb podľa verejného alebo súkromného práva s výnimkou neziskových spoločností“*.[6] Vzhľadom na to, že pre založenie

---

[2] Sloboda usadzovania je upravená v čl. 49-55 ZFEÚ, t.j. v Kapitole 2 Hlave IV tretej časti Zmluvy.
[3] Rozsudok vo veci 221/89, *The Queen v. Secretary of State for Transport, ex p. Factortame Ltd. a iní* (bod 20), 25.7.1991.
[4] Rozsudok vo veci C-442/02, *CaixaBank France v. Ministere de l´Économie, des Finances et de l´Industrie* (bod 11), 5.10.2004.
[5] Čl. 49 ZFEÚ spomína celkovo až trikrát pojem „štátni príslušníci členských štátov“.
[6] Uvedené kategórie spoločností výslovne spomína čl. 54 ods. 2 ZFEÚ.

spoločnosti, na základe ktorého táto získava právnu subjektivitu, sa zväčša vyžaduje jej sídlo v krajine registrácie, je splnenie druhej podmienky vzhľadom na prvú automatické. Alternatívne spomína Zmluva jednak ústrednú správu, to je miesto kde sa prijímajú dôležité rozhodnutia týkajúce sa spoločnosti, ako aj hlavné miesto podnikateľskej činnosti, kde sú vykonávané najdôležitejšie hospodárske aktivity spoločnosti.

V prípade úniovej právnej úpravy voľného pohybu právnických osôb ide v súčasnosti len o čiastočne harmonizovanú oblasť, v ktorej stále pretrvávajú značné odlišnosti medzi vnútroštátnymi právnymi poriadkami jednotlivých členských štátov najmä v otázkach zakladania, riadenia či likvidácie obchodných spoločností. Opatrenia prijaté na úrovni Únie smerujúce k zlepšeniu podnikateľského prostredia napr. formou zavedenia zvláštnych úniových foriem obchodných spoločností (najmä Európskej spoločnosti, ktorej právnou formou je akciová spoločnosť), nedokázali tieto rozdiely doposiaľ výraznejším spôsobom odstrániť. V otázke miery postupnej liberalizácie tejto oblasti preto zohráva významnú úlohu najmä judikatúra Súdneho dvora.

Formy usadzovania na vnútornom trhu

Čl. 49 ZFEÚ spomína v súvislosti s oprávneniami beneficientov slobody usadiť sa na jednej strane ich *„právo začať vykonávať samostatnú zárobkovú činnosť, založiť a viesť podniky... za podmienok stanovených pre vlastných štátnych príslušníkov právom štátu, v ktorom dochádza k usadeniu sa“*, čo označujeme aj ako tzv. primárne usadzovanie, a na strane druhej zakazuje *„obmedzenia, ktoré sa týkajú zakladania obchodných zastúpení, organizačných zložiek a dcérskych spoločností štátnymi príslušníkmi jedného štátu na území iného členského štátu“*, čo predstavuje formy tzv. sekundárneho usadzovania.

Primárne usadzovanie tak predpokladá zo strany beneficienta zahájenie novej podnikateľskej činnosti alebo účasť na zakladaní podniku v inom ako domovskom štáte, prípadne premiestnenie sídla obchodnej spoločnosti z jednej členskej krajiny do druhej, čo vo svojej podstate predstavuje voľný pohyb právnickej osoby. Na rozdiel od toho predpokladá sekundárne usadzovanie, že beneficient vo svojom domovskom štáte už podniká a využije úniovú právnu úpravu len na rozšírenie svojej podnikateľskej činnosti na územie iného členského štátu formou založenia zastúpenia, pobočky alebo dcérskej spoločnosti. Dochádza tu tak k vybudovaniu trvalej infraštruktúry v inom členskom štáte bez toho, aby došlo k prerušeniu väzieb na domovský štát beneficienta. Sekundárne usadzovanie pritom zahŕňa všetky činnosti potrebné na založenie, organizáciu či udržiavanie novej jednotky v inej ako domovskej krajine beneficienta.

Premiestňovanie sídla spoločnosti

Čl. 54 ZFEÚ síce prikazuje zaobchádzať s obchodnými spoločnosťami rovnako ako s fyzickými osobami, v praxi to však nie je úplne možné. Ich postavenie a činnosť totiž regulujú vnútroštátne právne poriadky členských štátov, ktoré sú v tomto ohľade značne odlišné. V tejto súvislosti sa vynára najmä otázka uznania právnej spôsobilosti spoločností, pri ktorej uplatňujú štáty rôzne teórie. Podľa teórie vzniku spoločnosti *(Incorporation Doctrine)* podlieha spoločnosť právnemu poriadku krajiny, v ktorej vznikla, nakoľko len vďaka nemu existuje. Naopak podľa teórie sídla spoločnosti *(Real Seat Doctrine)* je rozhodujúci právny poriadok štátu, v ktorej sa nachádza ústredná správa spoločnosti.

Ako problematickú možno hodnotiť situáciu, keď spoločnosť opustí domovskú krajinu s cieľom zahájiť podnikateľskú činnosť v inom členskom štáte, čo predstavuje formu primárneho usadzovania právnickej osoby. V literatúre sa v tejto súvislosti často spomína prípad 81/87 *Daily Mail*, v ktorom britská spoločnosť plánovala premiestniť svoje sídlo do Holandska s cieľom vyhnúť sa plateniu daní podľa britských predpisov.[7] Jej premiestnenie však prichádzalo do úvahy len v prípade udelenia súhlasu finančného úradu. Súdny dvor v tomto prípade rozhodol, že bez harmonizačných opatrení je stanovenie podmienok pre premiestnenie registrovaného sídla či ústrednej správy spoločnosti zo strany členského štátu v súlade s úniovým právom. Na rozdiel od fyzických osôb existujú obchodné spoločnosti totiž len na základe právneho poriadku konkrétneho štátu, ktorý tak môže stanovovať nielen podmienky pre ich založenie, ale aj pre ich fungovanie, vrátane regulácie možnosti ich presťahovania.

Tento postoj potvrdil Súdny dvor neskôr aj v prípade C-210/06 *Cartesio*, v ktorom maďarská obchodná spoločnosť plánovala premiestniť svoje sídlo do Talianska, naďalej sa však chcela riadiť vnútroštátnym právom štátu, na základe ktorého bola založená, čo bol maďarský právny poriadok.[8] Návrh na zápis zmeny sídla spoločnosti do obchodného registra však registrový súd zamietol s odôvodnením, že platná maďarská právna úprava takúto zmenu nepovoľuje. Súdny dvor považoval tento postup v súlade s úniovým právom, nakoľko podľa neho nemajú právnické osoby subjektívne právo opustiť krajinu svojho vzniku pri súčasnom ponechaní si svojej právnej formy. Súčasne však zdôraznil, že štáty nemôžu brániť premiestneniu právnickej osoby, pokiaľ súčasne dochádza aj k zmene použiteľného práva a

---

[7] Rozsudok vo veci 81/87, *The Queen v. Treasury and Commissionerrs of Inland Revenue, ex p. Daily Mail and General Trust PLC*, 27.09.1988.
[8] Rozsudok vo veci C-210/06, *Cartesio Oktató és Szolgáltató bt*, 16.12.2008.

právnej formy spoločnosti na takú, ktorá je upravená vnútroštátnym právom členského štátu do ktorého sa presúva.

Rozporuplná sa však javí novšia judikatúra Súdneho dvora napr. v prípade C-371/10 *National Grid*, v ktorom holandská spoločnosť s ručením obmedzeným premiestnila miesto svojho skutočného vedenia do Spojeného kráľovstva s cieľom vyhnúť sa plateniu daní podľa holandských predpisov.[9] Išlo teda o podobnú situáciu ako v prípade 81/87 *Daily Mail*.[10] Vzhľadom na to, že spoločnosť National Grid Indus prestala dosahovať zisk zdaniteľný v Holandsku, požadovali úrady okamžité zdanenie latentných kapitálových ziskov existujúcich v okamihu premiestnenia sídla podniku. Vnútroštátny súd predkladajúci prejudiciálnu otázku vyjadril vo svojom návrhu presvedčenie, že takéto zdanenie predstavuje prekážku slobody usadiť sa, ktorá je neprimeraná, nakoľko vedie k vzniku okamžite splatného daňového dlhu a nezohľadňuje straty, ku ktorým došlo po premiestnení sídla podniku.[11] Súčasne však vyjadril obavu, že odloženie zdanenia až do okamihu skutočného dosiahnutia kapitálových ziskov môže spôsobiť neprekonateľné praktické problémy.

Súdny dvor sa najskôr vyjadril k možnosti spoločnosti odvolávať sa na úniovú právnu úpravu. Zdôraznil, že nakoľko v práve Únie neexistuje jednotná definícia spoločností, ktoré sú oprávnené využívať právo usadiť sa, má členský štát v súlade s judikatúrou v prípade C-210/06 *Cartesio* možnosť definovať väzbu, ktorá sa vyžaduje od spoločnosti na to, aby sa mohla považovať za spoločnosť založenú podľa jeho vnútroštátneho práva, ako aj väzbu vyžadovanú na neskoršie zachovanie tohto postavenia.[12] Nakoľko však v tomto prípade premiestnenie miesta skutočného vedenia spoločnosti neovplyvnilo postavenie National Grid Indus ako spoločnosti založenej podľa holandského práva, nemala táto zmena vplyv na jej možnosť odvolávať sa na čl. 49 ZEFÚ.

V súvislosti s ďalšími vnútroštátnym súdom predloženými prejudiciálnymi otázkami Súdny dvor konštatoval, že čl. 49 ZFEÚ neodporuje právna úprava členského štátu, podľa ktorej sa výška dane z latentných kapitálových ziskov plynúcich z aktív spoločnosti stanoví definitívne, tzn. nezohľadňujúc kapitálové straty či zisky realizované neskôr, a to v okamihu premiestnenia skutočného vedenia spoločnosti do iného členského štátu. Ako neprimerané

---

[9] Rozsudok vo veci C-371/10, *National Grid Indus BV v. Inspecteur van de Belastingdienst Rijnmond / kantoor Rotterdam*, 29.11.2011.

[10] Rozsudok vo veci 81/87, *The Queen v. Treasury and Commissionerrs of Inland Revenue, ex p. Daily Mail and General Trust PLC*, 27.09.1988.

[11] Vnútroštátny súd pritom poukázal na rozsudky C-9/02, *Hughes de Lasteyrie du Saillant v. Ministére de l´Économie, des Finances et de l´Industrie*, 11.03.2004, ako aj C-470/04, *N v. Inspecteur van de Belastingdienst Oost / kantoor Almelo*, 07.09.2006.

[12] Rozsudok vo veci C-210/06, *Cartesio Oktató és Szolgáltató bt*, 16.12.2008.

považoval však Súdny dvor pravidlo, podľa ktorého dochádza k okamžitému výberu dane z týchto ziskov, t.j. hneď v okamihu premiestnenia.

Sekundárne usadzovanie spoločnosti

Okrem trvalého premiestnenia sídla môžu podľa čl. 49 ZFEÚ obchodné spoločnosti realizovať svoje podnikateľské aktivity v rámci vnútorného trhu Únie aj prostredníctvom zakladania obchodných zastúpení, organizačných zložiek a dcérskych spoločností, čo sú formy tzv. sekundárneho usadzovania. Súdny dvor v tomto prípade zvolil liberálnejší prístup ako v otázke regulácie premiestňovania sídla spoločností, keď zakázal akékoľvek neprimerané obmedzenia či už zo strany domovského alebo hostiteľského štátu.

V tejto súvislosti sa často spomína prípad C-212/97 *Centros*, ktorý sa týkal spoločnosti založenej dánskymi občanmi v Spojenom kráľovstve, ktorá však nevykonávala na jeho území od svojho založenia žiadnu činnosť a preto dánske úrady odmietli registrovať jej pobočku v Dánsku.[13] Cieľom tohto postupu bolo obísť dánske právne predpisy o minimálnom imaní spoločnosti, keďže celá podnikateľská činnosť sa mala následne sústrediť do dánskej pobočky, ktorá mala byť ústrednou správou a jediným miestom podnikateľskej činnosti spoločnosti. Súdny dvor vo svojom rozsudku zdôraznil, že samotné rozhodnutie štátneho príslušníka založiť spoločnosť podľa práva niektorého iného členského štátu, ktorého pravidlá sa mu zdajú menej obmedzujúce, nepredstavuje sama osebe zneužitie slobody usadiť sa. Právo založiť spoločnosť v súlade s právom niektorého členského štátu a zriadiť organizačné zložky v iných členských štátoch je totiž na jednotnom trhu súčasťou výkonu Zmluvou zaručenej slobody usadiť sa.

Zakázané bolo aj opatrenie, podľa ktorého sa posudzovala právna spôsobilosť spoločnosti (resp. jej zastúpenia) založenej podľa právneho poriadku niektorého členského štátu vždy podľa nemeckého práva. Spoločnosti Überseering založenej podľa holandského právneho poriadku odmietli preto nemecké súdy priznať procesnú subjektivitu, nakoľko sa jej jedinými akcionármi stali dvaja nemeckí občania. Podľa Súdneho dvora je však uznanie spoločností zo strany iných členských štátov nevyhnutnou podmienkou pre realizáciu slobody usadiť sa.[14] Keďže podľa holandského práva spoločnosť Überseering nikdy neprestala existovať, nebolo možné odoprieť jej právo podnikať v rámci Únie.

---

[13] Rozsudok vo veci C-212/97, *Centros Ltd v. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen*, 09.03.1999.
[14] Rozsudok vo veci C-208/00, *Überseering BV v. Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)*, 05.11.2002.

Vo všeobecnosti podľa úniového práva platí, že nie sú prípustné žiadne dodatočné podmienky, ktoré by sekundárne usadzovanie obmedzovali či zakazovali. V prípade C-167/01 *Inspire Art* považoval Súdny dvor za nezlučiteľné so Zmluvou ustanovenia holandského právneho poriadku, ktoré ukladali spoločnostiam založených podľa právnych poriadkov iných členských štátov, ktoré realizovali svoje aktivity výlučne alebo takmer výlučne v Holandsku a neudržiavali skutočné väzby s krajinou ich vzniku, ďalšie povinnosti.[15] Tieto napríklad zahŕňali uvedenie označenia ako tzv. bývala zahraničná spoločnosť pri registrácii v Holandsku, určitú výšku základného kapitálu, alebo zvláštnu zodpovednosť riaditeľa spoločnosti. Aj keď Holandsko zdôvodňovalo spornú právnu úpravu cieľmi verejného záujmu, nepodarilo sa mu preukázať účinnosť a najmä primeranosť jeho opatrení.

Záver

Pri absencii jednotnej úniovej definície spoločností, ktoré sú oprávnené využívať právo usadiť sa, môžu členské štáty definovať väzbu nevyhnutnú na to, aby sa právnická osoba považovala za spoločnosť založenú podľa ich vnútroštátneho právneho poriadku. Ako zdôraznil Súdny dvor napr. v prípade C-210/06 *Cartesio* obchodné spoločnosti existujú len na základe právneho poriadku konkrétneho štátu, ktorý tak môže stanovovať podmienky pre ich založenie a fungovanie.[16] Najmä v prípade premiestňovania sídla je dôležité určiť podmienky vyžadované na neskoršie zachovanie tohto postavenia pre spoločnosti. Súdny dvor im do tejto kompetencie nikdy nezasahoval a samotnú otázku pretrvávajúcej existencie či eventuálneho zániku spoločnosti pri premiestnení jej sídla vždy posudzoval výlučne podľa vnútroštátneho práva. Inými slovami Súdny dvor vždy rešpektoval teóriu sídla spoločnosti z ktorej vychádzajú viaceré právne poriadky členských štátov Únie.

Pokiaľ však spoločnosť v zmysle príslušných vnútroštátnych ustanovení pri odchode z jednej členskej krajiny do druhej vzhľadom na uplatnenie teórie vzniku spoločnosti nezaniká, vyvstáva otázka, či štát, ktorý opúšťa na ňu môže klásť dodatočné podmienky. K tejto sa názor Súdneho dvora postupne menil, nakoľko v prípade 81/87 *Daily Mail* považoval určitú reguláciu štátu pôvodu pri premiestnení sídla spoločnosti za zlučiteľnú s právom Únie, v prípade C-371/10 *National Grid* však túto jednoznačne odmietol bez toho, aby poukázal na

[15] Rozsudok vo veci C-167/01, *Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v. InspireArt Ltd.*, 30.09.2003.
[16] Rozsudok vo veci C-210/06, *Cartesio Oktató és Szolgáltató bt*, 16.12.2008.

rozdiely medzi uvedenými dvoma prípadmi.[17] Táto novšia judikatúra vedie k rozporuplnému výsledku, podľa ktorého štáty, ktorých právne poriadky vychádzajú z teórie sídla spoločnosti, môžu so zmenou sídla spájať priamo stratu právnej subjektivity právnickej osoby, v prípade ak však vychádzajú z teórie vzniku spoločnosti, musia akékoľvek obmedzenie pri premiestňovaní zdôvodňovať.

Na rozdiel od otázky premiestňovania sídla spoločnosti, možno v prípade sekundárneho usadzovania hovoriť už o ustálenej judikatúre Súdneho dvora, tak ako vyplýva napr. z rozsudkov C-212/97 *Centros*, C-208/00 *Überseering* alebo C-167/01 *Inspire Art*, podľa ktorej nie sú prípustné žiadne dodatočné podmienky, ktoré by právo usadiť sa obmedzovali či zakazovali.[18] Výnimku predstavujú len tie opatrenia členských štátov sledujúce oprávnený cieľ, ktoré nejdú nad rámec toho čo je nevyhnutné na jeho dosiahnutie. Pri liberalizácii voľného pohybu obchodných spoločností formou zriaďovania obchodných zastúpení, organizačných zložiek a dcérskych spoločností zohrala judikatúra Súdneho dvora preto obzvlášť významnú úlohu.

---

[17] Rozsudok vo veci 81/87, *The Queen v. Treasury and Commissionerrs of Inland Revenue, ex p. Daily Mail and General Trust PLC*, 27.09.1988; Rozsudok vo veci C-371/10, *National Grid Indus BV v. Inspecteur van de Belastingdienst Rijnmond / kantoor Rotterdam*, 29.11.2011.

[18] Rozsudky C-212/97, *Centros LtD v. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen*, 09.03.1999; C-208/00, *Überseering BV v. Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)*, 05.11.2002; C-167/01, *Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v. InspireArt Ltd.*, 30.09.2003.

Použitá literatúra

- Rozsudok vo veci 81/87, *The Queen v. Treasury and Commissionerrs of Inland Revenue, ex p. Daily Mail and General Trust PLC*, 27.09.1988.
- Rozsudok vo veci 221/89, *The Queen v. Secretary of State for Transport, ex p. Factortame Ltd. a iní* (bod 20), 25.7.1991.
- Rozsudok vo veci C-212/97, *Centros Ltd v. Erhvervs- og Selskabsstyrelsen*, 09.03.1999.
- Rozsudok vo veci C-208/00, *Überseering BV v. Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)*, 05.11.2002.
- Rozsudok vo veci C-167/01, *Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v. InspireArt Ltd.*, 30.09.2003.
- Rozsudok vo veci C-9/02, *Hughes de Lasteyrie du Saillant v. Ministére de l´Économie, des Finances et de l´Industrie*, 11.03.2004.
- Rozsudok vo veci C-442/02, *CaixaBank France v. Ministere de l´Économie, des Finances et de l´Industrie* (bod 11), 5.10.2004.
- Rozsudok vo veci C-470/04, *N v. Inspecteur van de Belastingdienst Oost / kantoor Almelo*, 07.09.2006.
- Rozsudok vo veci C-210/06, *Cartesio Oktató és Szolgáltató bt*, 16.12.2008.
- Rozsudok vo veci C-371/10, *National Grid Indus BV v. Inspecteur van de Belastingdienst Rijnmond / kantoor Rotterdam*, 29.11.2011.

Zásada práva na spravodlivý proces – Vybrané rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva

Q

JUDr. Dávid Kaščák[1]

Abstrakt

Konferenčný príspevok sa zaoberá jednou zo základných zásad trestného konania, ktorá sa zaraďuje medzi všeobecné zásady trestného konania a je ňou zásada práva na spravodlivý proces. V príspevku sa jednak opisuje a charakterizuje zásada práva na spravodlivý proces, a jednak v tejto nadväznosti sú v príspevku obsiahnuté vybrané rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva. Samotný text sa skladá z jednej kapitoly a na ňu nadväzujúcich troch podkapitol. Prvá kapitola konferenčného príspevku sa venuje základnej charakteristike zásady práva na spravodlivý proces. V podkapitolách prvej kapitoly príspevku sú rozoberané jednotlivé vybrané prípady týkajúce sa práva na spravodlivý proces a rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva.

Kľúčové slová: základné zásady, základné zásady trestného konania, zásada práva na spravodlivý proces, Európsky súd pre ľudské práva

Abstract

The Conference contribution deals with one of the basic principles of criminal proceedings, which is included in the list of the general principles of criminal procedure and by this principle we mean the principle of the right to a fair trial. The contribution describes and characterizes the principle of the right to a fair trial and in connection with mentioned, the contribution includes selected judgments of the European Court of Human Rights. The text of the contribution consists of one chapter and the following three subchapters. The first chapter of the conference contribution is focuses on the fundamental characteristic of the principle of

[1] Kontaktné údaje: JUDr. Dávid Kaščák – Interný doktorand; Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav verejného práva, Oddelenie trestného práva, kriminalistiky a kriminológie, Tomášikova 20, 821 02 Bratislava, kascak.david91@gmail.com.

the right to a fair trial. The subchapters of the first chapter of the contribution deal with individual cases concerning the right to a fair trial and judgments of the European Court of Human Rights.

Keywords: Fundamental Principles, Fundamental Principles of Criminal Procedure, The Right to a Fair Trial, European Court of Human Rights

Úvod

Základné zásady trestného konania sú charakterizované ako vedúce právne idey, ktorým toto ich postavenie priznáva samotný zákon. V dôsledku svojej povahy sú základom, na ktorom je vybudovaná organizácia trestného konania a úprava činnosti orgánov figurujúcich v trestnom konaní. Týmto je daný ich význam, pretože na nich spočíva celé trestné konanie a sú považované za podstatu celého trestného konania. Jednoznačne treba základným zásadám trestného konania uznať ich významný vplyv na celé trestné konania od počiatočného štádia až po konečné štádium a ukončenie trestného konania. Základné zásady trestného konania zohrávajú dôležitú úlohu pri zabezpečení cieľa a účelu trestného konania, napriek tomu dochádza v praxi často k ich porušeniu, nerešpektovaniu a zneužitiu o čom nasvedčujú prípady zo života ľudí a rozhodnutia súdnych orgánov.

1. Základná charakteristika zásady práva na spravodlivý proces

Zásada práva na spravodlivý proces je vyjadrená v § 2 ods.7 Tr. por., podľa ktorej *„Každý má právo, aby jeho trestná vec bola spravodlivo a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom v jeho prítomnosti tak, aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom, ak zákon neustanovuje inak.“*[2] Zásada práva na spravodlivý proces teda v sebe zahŕňa a vyjadruje požiadavku spravodlivého prejednania trestnej veci nezávislým na nestranným súdom, a to v primeranej lehote, za prítomnosti obvineného tak, aby sa mohol vyjadriť k všetkým vykonávaným dôkazom.[3] V spojitosti s ostatnými zásadami trestného konania je táto zásada neopomenuteľná, pretože s nimi úzko súvisí, existuje medzi nimi bezprostredná nadväznosť a vzájomná podmienenosť.

Znenie § 2 ods. 7 Tr. por. sa opiera o čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorej *„Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prieťahov a v*

[2] Zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, § 2 ods. 7, Trestný poriadok.
[3] *Minárik, Š. a kol.:* Trestný poriadok – Stručný komentár, IURA EDITION, 2010, 32 s.

jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom.“[4] V tomto článku ústavy je zakotvená požiadavka verejného prejednania veci, pričom konanie a rozhodnutie vo veci má byť bez zbytočných prieťahov, čo je ustanovené aj v čl. 38 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd.

Analogická úprava práva na spravodlivý proces je zakotvená aj v čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských právach a základných slobôd, ktorá vo svojej podstate predstavuje gro tohto dohovoru, pričom jeho obsahom je právo na vymožiteľnosť. Na to, aby bolo možné trestné konanie označiť za spravodlivý proces musí disponovať určitými základnými zárukami podľa čl. 6 Dohovoru.[5]

Podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru *„má každý právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom, zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu.“*[6]Okrem týchto základných záruk je uvedené právo na prezumpciu neviny v čl. 6 ods. 2 Dohovoru a ďalšie minimálne práva sú upravené v čl. 6 ods. 3 Dohovoru, podľa ktorého každý, kto je obvinený z trestného činu má právo byť bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie, podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia, ktoré je vznesené proti nemu, právo mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby, právo obhajovať sa osobne alebo pomocou obhajcu podľa vlastného výberu, alebo pokiaľ nemá prostriedky na zaplatenie obhajcu, aby sa mu poskytol bezplatne, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú, právo vyslúchať alebo dať vyslúchať svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok, ako svedkov proti sebe, právo mať bezplatnú pomoc tlmočníka, ak nerozumie jazyku používanému pred súdom alebo týmto jazykom nehovorí.[7]

„Medzi jednotlivými zložkami práva na spravodlivý proces je úzka súvislosť a vzájomná podmienenosť. Záruka spravodlivosti konania je procesnej povahy a neznamená záruku žiadneho materiálneho subjektívneho práva a ani to, že výsledok konania (rozhodnutie súdu) bude spravodlivé. Teda nie spravodlivosť rozhodnutia, ale spravodlivosť konania, na základe ktorého k rozhodnutiu došlo, garantuje čl. 6 Dohovoru.“[8]

1.1 SCHENK proti ŠVAJČIARSKU – Spravodlivé súdne konanie

[4] Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, Čl. 48 ods. 2, Ústava Slovenskej republiky.
[5] *Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.:* Trestné právo procesné – Všeobecná časť, Wolters Kluwer, 2017, 54-55 s.
[6] *Šamal, P.:* Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, ASPI Publishing, 1999, 54 s. (citát preložený autorom konferenčného článku).
[7] Oznámenie MZV č. 209/1992 Z. z. v znení neskorších oznámení, Čl. 6 ods. 2 a ods. 3, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.
[8] *Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.:* Trestné právo procesné – Všeobecná časť, Wolters Kluwer, 2017, 55 s.

Pán Pierre Schenk, ktorý bol v rozvodovom konaní od roku 1974 poveril pána Pautyho, aby zavraždil pani Schenkovou. Pán Pauty sa však v roku 1981 skontaktoval s pani Schenkovou a informoval ju, že jej manžel chce aby ju zavraždil. O tomto informovali potom spolu vyšetrujúceho sudcu, ktorý začal vyšetrovanie. Podľa listov francúzskym orgánom dožiadaných o právnu pomoc, predložil pán Pauty francúzskej polícii dôkaz - magnetofónovú kazetu obsahujúcu zvukový záznam telefonického rozhovoru s pánom Schenkom. Táto magnetofónová kazeta bola založená do vyšetrovacieho spisu, pričom zvukový záznam bol vyhotovený bez vedomia pána Schenka. Po obžalovaní z trestného činu navádzania na vraždu bol pán Schenk najskôr zbavený obžaloby, ale na základe odvolania prokurátora bol odovzdaný súdu. V auguste 1982 ho Okresný trestný súd v Rolle odsúdil na trest odňatia slobody na 10 rokov, odvolávajúc sa *inter alia* na sporný zvukový záznam. Pán Schenk neúspešne spochybňoval vyhotovenie a použitie zvukového záznamu pred Trestným kasačným oddelením súdu kantónu Vaud a neskôr pred Federálnym súdom. V decembri 1984 mu bola udelená milosť a bol prepustený na slobodu.

Pán Schenk podal sťažnosť Európskej komisii pre ľudské práva v marci 1984, ktorú komisia vyhlásila za čiastočne prijateľnú v marci 1986. V svojej správe z mája 1987 zhrnula fakty a vyjadrila názor jedenástimi hlasmi k dvom, že nebol porušený článok 6 ods. 1. Komisia postúpila prípad Európskemu súdu pre ľudské práva v júli 1987 a vláde Švajčiarskej konfederácie v júli 1987.

Pán Schenk najskôr namietal, že zvukový záznam telefonického rozhovoru s pánom Pautym a použitie záznamu telefonického rozhovoru ako dôkazu je v rozpore s článkom 6 ods. 1 Dohovoru. Podľa neho bol záznam vyhotovený na podnet švajčiarskej polície. Pán Schenk taktiež tvrdil, že bolo súdne konanie nespravodlivé s prihliadnutím na použitie dôkazu, ktorý bol získaný nezákonne, a že jeho odsúdenie sa zakladalo hlavne na zvukovom zázname. Dokonca považoval za potrebné zvážiť aj verejný záujem na preukázaní pravdy v prípade závažného trestného činu a súkromný záujem na zachovaní mlčanlivosti o obsahu telefonického rozhovoru. Na záver sa sťažoval, že vyšetrovateľ nebol nikdy predvolaný ako svedok a kritizoval spôsob, akým si odvolací trestný súd vypočul zvukový záznam. Tvrdil, že mali byť inštalované slúchadlá a dokonca, že mali byť urobené osobitné opatrenia z dôvodu, že bol hluchý.

Vláda považovala za dôležité rozlišovať medzi prípadom, kedy orgány činné v trestnom konaní používajú nezákonné prostriedky na účel získania alebo prípravy dôkazu nasledovne použitého pred súdom, a prípadom protiprávneho konania jednotlivca, ktorý nasledovne odovzdá dôkaz príslušným orgánom. Dodala, že záujmy, o ktoré ide, sa musia

zvážiť a že navyše, zvukový záznam nebol jediným dôkazom a poukázala na rozhodnutia vnútroštátnych súdov v danom prípade. Vláda nepopierala, že predmetný zvukový záznam bol získaný nezákonne. Švajčiarske súdy, ktoré sa prípadom zaoberali, tiež uznali túto skutočnosť.

Odvolací trestný súd bol toho názoru, že zvukový záznam „nepovolil ani nenariadil kompetentný orgán". Trestné kasačné oddelenie súdu kantónu Vaud uviedlo: „Sťažovateľovi sa musí uznať, aj v prípade absencie trestného oznámenia, že súkromné vyhotovenie záznamu telefonického rozhovoru obžalovaného s Pautym, je samo osebe trestným činom.". Nakoniec Federálny súd rozhodol, že zvukový záznam sa môže akceptovať, že skutkové znaky trestného činu podľa § 179 Trestného zákona boli naplnené, pokiaľ išlo o predmetnú spornú nahrávku. Tieto tri súdy predsa len pripustili zvukový záznam ako dôkaz. Odvolací trestný súd rozhodol *inter alia*, že „v každom prípade mohol byť obsah zvukového záznamu zahrnutý do súdneho spisu jednak preto, že vyšetrujúci sudca musel dať odpočúvať Pautyho telefón, alebo jednoducho preto, že by bolo postačujúce použiť ako dôkaz Pautyho výpoveď o obsahu zvukového záznamu" a že „prijatie argumentu obžalovaného by malo za následok vylúčenie veľkého množstva dôkazov v trestnom konaní". Trestné kasačné oddelenie súdu kantónu Vaud poznamenalo, že „sporný zvukový záznam sám osebe nie je zakázaný dôkazný prostriedok", že ak sa mala v pohľade na túto vec nájsť rovnováha medzi záujmami a právami, o ktoré išlo, rozdiel medzi povoleným vyhotovením zvukového záznamu alebo nedovoleným nebol sám osebe postačujúci na to, aby oprávnil pripísanie väčšej dôležitosti ochrane privátnej sféry ako verejnému záujmu spočívajúcemu v odhalení osoby vinnej zo spáchania závažného trestného činu a že „prostriedky použité v tomto prípade zostali v medziach toho, čo je prijateľné na účely boja s trestnou činnosťou". Federálny súd rozhodol, že „verejný záujem dozvedieť sa pravdu vo veci trestného činu týkajúceho sa vraždy, prevážil záujmy Schenka na zachovanie mlčanlivosti o telefonickom rozhovore, ktorý v žiadnom smere nezasiahol do jeho súkromia".

Aj keď článok 6 Dohovoru garantuje právo na spravodlivé súdne konanie, nestanovuje žiadne pravidlá prípustnosti dôkazu ako takého, preto je táto otázka v prvom rade vecou národnej legislatívy. Súd preto nemôže z principiálneho hľadiska a čisto teoreticky vylúčiť, že nezákonne získaný dôkaz daného druhu smie byť prípustný. Jeho úlohou bolo iba zistiť, či bol súdny proces s pánom Schenkom ako celok spravodlivý. Predovšetkým je dôležité, tak ako to poznamenala Komisia, že práva obžalovaného neboli porušené.

Sťažovateľ si bol vedomý, že zvukový záznam, ktorého sa sťažnosť týka, bol nezákonný, pretože ho nenariadil kompetentný sudca. Mal možnosť, ktorú využil, podať

námietky proti jeho autentickosti a zabrániť jeho použitiu, spočiatku však súhlasil, že sa má použiť. Skutočnosť, že jeho pokusy o nápravu boli neúspešné, tu nehrá rozdiel. Okrem toho na začiatku súdneho vyšetrovania pán Schenk žiadal a dosiahol, aby bol vyšetrovaný pán Pauty. Nakoniec pán Schenk nevyzval vyšetrovateľa, aby sa dostavil, aj keď bol poverený vyšetrovaním a zodpovedným za získanie dôkazu podľa listov švajčiarskych orgánov adresovaných francúzskym orgánom dožiadaných o právnu pomoc.

Súd tiež kládol dôraz na skutočnosť, že vyhotovenie zvukového záznamu telefonického rozhovoru nebolo jediným dôkazom, na ktorom sa zakladalo usvedčenie. Odvolací trestný súd odmietol vyhlásiť zvukový záznam za neprípustný dôkaz, pretože by bolo bývalo ako dôkaz postačujúce vypočuť si pána Pautyho ako svedka, pokiaľ ide o obsah zvukového záznamu. Boli vypočutí aj niekoľkí ďalší svedkovia, ktorých súd predvolal na základe vlastného uváženia ako pani Schenkovú, alebo ktorí boli predvolaní na žiadosť obhajoby. Súd citlivo v niekoľkých častiach svojho rozsudku vyjadril, že vychádzal z iných dôkazov, ako je zvukový záznam, tieto však potvrdzovali úsudky založené na zvukovom zázname vedúce k záveru, že pán Schenk bol vinný. Osobitný význam má v tejto súvislosti táto časť: „Názor súdu sa zakladá čiastočne na zvukovom zázname telefonického rozhovoru z 26. júna 1981. ... Ale pred súdom je celý rad ďalších dôkazov: neuveriteľne podrobne prepracované opatrenia, ktoré urobil obžalovaný, skutočnosť, že už roky mal obžalovaný pravidelne platiť manželke istú finančnú sumu, aj keď mu bola neverná, čoho si bol obžalovaný vedomý, nebol však schopný túto skutočnosť dokázať, čo by bolo malo pravdepodobne za následok iné zhodnotenie situácie, skutočnosť, že zhoda v ďalších záležitostiach smerovala k potvrdeniu týchto okolností a úplná nepravdepodobnosť, že by niekto chcel poslať najskôr na Haiti a potom do Švajčiarska muža, ktorý tvrdil, že je bývalý člen cudzineckej légie, a ktorému chýbal výcvik, vzdelanie a potrebné schopnosti, s cieľom získať relatívne neškodné informácie, ktoré mali každopádne spornú závažnosť na účely rozvodového konania; skutočnosť, že po neúspešnom splnení uložených úloh a úloh na Haiti, kde sa očakávalo, že sa pán Pauty vráti s informáciou, či pani Schenková dala alebo nedala postaviť dom, nebol dôvod posielať Pautyho do Švajčiarska, kde nemal kontakty. Skutočnosť, že obžalovaný minul viac ako 10 tisíc švajčiarskych frankov, aby získal (ak by sa prijala jeho verzia udalostí) veľmi neškodné informácie a nakoniec skutočnosť, že obžalovaný nepodnikol počas celého súdneho konania žiadne kroky na podanie sťažnosti pre krivé obvinenie.“ Z tejto časti jasne vyplýva, že trestný súd, skôr ako dospel k svojmu názoru, bral do úvahy kombináciu podstatných prvkov dokazujúcich zavinenie obžalovaného.

Na záver: použitie sporného zvukového záznamu ako dôkazu „nepripravilo“ sťažovateľa o spravodlivé súdne konanie, a preto nebol v rozpore s článkom 6 ods. 1.

Z týchto dôvodov Európsky súd pre ľudské práva rozhodol trinástimi hlasmi k štyrom, že nebol porušený článok 6 ods. 1 Dohovoru.[9]

1.2 PIERSACK proti BELGICKU – Nezávislý a nestranný súd

Pán Christian Piersack bol belgickým štátnym príslušníkom, narodeným v roku 1948, profesiou „puškár“. V novembri 1978 ho odsúdil Porotný súd provincie Brabantsko na osemnásť rokov väzenia za vraždu. Pán Piersack následne podal odvolanie pre porušenie zákona o Kasačnom súde. Podľa jeho tvrdenia bol, okrem iného, porušený § 127 Súdneho poriadku, ktorý zakazuje súdnemu úradníkovi konajúcemu v danom prípade ako verejný žalobca predsedať Porotnému súdu v tom istom prípade, dokonca ešte tvrdil, že predseda Porotného súdu, ktorý ho odsúdil, sa zúčastnil vyšetrovania prípadu vo funkcii prvého zástupcu kráľovského prokurátora. Generálny advokát uviedol, že rozsudok sa má vyhlásiť za neplatný buď z dôvodu, ktorý uviedol pán Piersack pred súdom alebo z dôvodu porušenia článku 6 ods. 1 Dohovoru, ktoré by mal súd z vlastného podnetu brať do úvahy. Kasačný súd zamietol odvolanie vo februári 1979, pretože bol toho názoru, že si nemôže na základe uvedených skutočností osvojiť názor, že dotyčný súdny úradník konal v tej istej veci ako verejný žalobca nejak inak ako tým, že zaujal k veci svoje osobné stanovisko alebo podnikol určitý krok v procese trestného konania alebo vyšetrovania.

Pán Piersack podal sťažnosť na Európsku komisiu pre ľudské práva v marci 1979. Sťažovateľ namietal, že je obeťou porušenia článku 6 ods. 1 Dohovoru a tvrdil, že jeho vec nebola prejednaná „nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom“ pretože predseda Porotného súdu, ktorý ho odsúdil sa údajne zaoberal prípadom na nižšom stupni vo funkcii prvého zástupcu kráľovského prokurátora. V správe z mája 1981 vyjadrila Komisia jednomyseľný názor, že došlo k porušeniu jednej z požiadaviek článku 6 ods. 1 menovite tej, že súd má byť nestranný. Komisia postúpila prípad Európskemu súdu pre ľudské práva v októbri 1981.

Podľa pána Piersacka súd, ktorý ho odsúdil v novembri 1978 nebol „nezávislým súdom“. Toto tvrdenie, ktoré nepodložil žiadnymi dôkazmi nakoniec nebolo preskúmané. Pán Van de Walle, sudca, ktorý v danom prípade predsedal Porotnému súdu provincie Brabantsko, pracoval predtým ako prvý zástupca prokurátora v Bruseli. Do jeho vymenovania

[9] *Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave:* Rozsudky a rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva – Výber z rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva – Článok 6, Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave, 200, 107-114 s.

za sudcu Odvolacieho súdu bol vedúcim sekcie B prokuratúry hlavného mesta Brusel, ktorá sa zaoberala žalovateľnými a nežalovateľnými trestnými činmi proti osobám a teda išlo o sekciu, ktorej bol prípad pána Piersacka postúpený.

Vzhľadom na závažnosť tejto skutočnosti sťažovateľ tvrdil, že jeho prípad neprejednal „nestranný súd". Podľa jeho názoru „ak sa niekto zaoberal vecou ako verejný žalobca počas roka a pol, nemôže byť nezaujatý". Podľa vlády sa v danom čase zaoberal žalovateľnými prípadmi sám prokurátor a nie jeho prvý zástupca, pán Van de Walle. Vláda tvrdila, že každý zo zástupcov prokurátora, v tomto prípade pani del Carrilová a potom pán De Nauw referovali prokurátorovi o takýchto prípadoch priamo a nie prostredníctvom pána Van de Walla, ktorý plnil hlavne administratívne úlohy, ktoré nesúviseli s vedením trestného konania.

Nestrannosť obyčajne znamená neprítomnosť predsudku alebo zaujatosti. Jej existenciu, podľa článku 6 ods. 1 Dohovoru, možno skúmať rôznymi spôsobmi. Rozlíšenie možno urobiť v tomto kontexte medzi subjektívnym prístupom, ktorý znamená snahu zistiť osobné presvedčenie daného sudcu v danom prípade a objektívnym prístupom, ktorý znamená určiť, či poskytnuté záruky sú dostatočné pre vylúčenie akejkoľvek pochybnosti v tomto smere. Pokiaľ ide o prvý prístup Súd zaznamenal, že sťažovateľ si ctí osobnú nestrannosť pána Van de Walle. Táto sama osebe nezadáva žiadnu príčinu na pochybnosti z tohto dôvodu a skutočná osobná nestrannosť sa musí predpokladať až do predloženia opačného dôkazu.[10] Nemožno sa avšak uspokojiť iba so subjektívnou kontrolou. V tejto oblasti môžu mať určitú dôležitosť aj dojmy.[11] Ako belgický Kasačný súd poznamenal vo svojom rozsudku z februára 1979 každý sudca, pokiaľ sa u neho vyskytne zákonný dôvod spočívajúci v obave z nedostatku nestrannosti, musí odstúpiť. Ide o dôveryhodnosť, ktorú v demokratickej spoločnosti musia súdy vzbudzovať vo verejnosti. Zašlo by sa k opačnému extrému, ak by sa pridržiavalo k tomu, že bývalí súdni úradníci, ktorí pracovali na oddelení prokuratúry sa nesmú zúčastniť na prejednávaní každého prípadu, ktorý vyšetrovalo práve to oddelenie, v ktorom pracovali, dokonca takých prípadov, s ktorými sa nikdy nemuseli sami zaoberať. Také radikálne riešenie založené na nepružnom a formálnom prístupe k jednotnosti a nedeliteľnosti oddelenia prokuratúry, by vytvorilo skutočnú nepreniknuteľnú bariéru medzi týmto oddelením a súdom. Viedlo by to k otrasu súdneho systému viacerých zmluvných štátov, kde sa vyskytujú často presuny z jedného z uvedených úradov na iný. Predovšetkým sama skutočnosť, že sudca bol niekedy členom oddelenia prokuratúry nie je dôvodom na obavu z nedostatku nestrannosti. Belgický Kasačný súd, ktorý vzal do úvahy článok 6 ods. 1 z

[10] pozri Rozsudok Le Compte, Van Leuven a De Meyere z 23. júna 1981, séria A, č. 43, str. 25, ods. 58.
[11] pozri Rozsudok Delcourt z 17. januára 1970, séria A, č. 11, str. 17, odsek 31.

vlastného podnetu, prijal v tomto prípade kritérium založené na vykonávaných funkciách konkrétne, či sudca predtým zasahoval „do prípadu priamo alebo len príležitostne na základe výkonu svojich ... funkcií súdneho úradníka v oddelení prokuratúry“. Preto zamietol odvolanie pána Piersacka pre porušenie zákona, pretože písomný materiál, ktorý mal k dispozícii, nepreukazoval podľa jeho názoru, že by tu bol býval taký zásah zo strany pána Van de Walle pri výkone funkcie prvého zástupcu prokurátora v Bruseli, dokonca ani v nejakej inej forme ako v prijatí osobného stanoviska alebo podniknutí určitých krokov v procese obžaloby alebo vyšetrovania. Aj keď sa to práve spomenutým spôsobom objasnilo, kritérium tohto druhu nezodpovedá úplne požiadavkám článku 6 ods. 1. Vzhľadom na to, že súdy majú vzbudzovať vo verejnosti dôveryhodnosť, ktorá je bezpodmienečne nutná musí sa brať do úvahy aj otázka vnútornej organizácie. Ak jednotlivec, ktorý zastával v oddelení prokuratúry nejakú funkciu, ktorá je svojou povahou taká, že mohol prísť s danou vecou v priebehu plnenia svojich pracovných povinností do styku neskôr zasadá v tej istej veci ako sudca, obava verejnosti je oprávnená, že tento jednotlivec neposkytuje dostatočnú záruku nestrannosti.

To sa stalo aj v tomto prípade. V novembri 1978 pán Van de Walle predsedal Porotnému súdu provincie Brabantsko, ktorému Sekcia obžaloby bruselského odvolacieho súdu vrátila vec na nové rozhodnutie. V tejto funkcii mal počas súdneho pojednávania a porád súdu značné právomoci, ktoré bol navyše nútený použiť, napríklad právomoc konať podľa vlastného voľného uváženia vyplývajúcu z § 268 Súdneho poriadku a právomoc rozhodovať s ostatnými sudcami o vine obžalovaného v situácii, ak by bola porota iba jednoduchou väčšinou dospela k záveru, že obžalovaný je vinný. Ešte predtým a až do novembra 1977 bol pán Van de Walle vedúcim sekcie bruselského oddelenia prokuratúry, ktorá zodpovedala za konanie proti pánovi Piersackovi. Ako nadriadený ostatným zástupcom prokurátora, zodpovedným za tento prípad pani del Carrilovej a potom pánovi De Nauwovi bol zo zákona oprávnený kontrolovať každú obžalovaciu reč, diskutovať s nimi o prístupe, ktorý sa má uplatniť v danom prípade a poskytovať im právne konzultácie. Okrem toho informácie, ktoré dostala Komisia a Súd smerovali k potvrdeniu, že pán Van de Walle v skutočnosti hral určitú úlohu v procese trestného konania.

Či si bol pán Piersack alebo nebol, ako bola o tom presvedčená vláda, vedomý v danom čase všetkých týchto skutočností málo zavážilo. Rovnako nebolo potrebné usilovať sa o určenie miery presného rozsahu úlohy, ktorú hral pán Van de Walle, alebo začať ďalšie vyšetrovanie s cieľom napríklad zistiť, či diskutoval alebo nediskutoval o tomto prípade s

pani del Carrilovou a pánom De Nauwom. Stačí konštatovať, že nestrannosť súdu, ktorý mal rozhodnúť o dôvodnosti žaloby mohla vyvolať pochybnosť.

Z týchto dôvodov Európsky súd pre ľudské práva dospel k záveru, že bol porušený článok 6 ods. 1 a jednohlasne rozhodol, že bol porušený predmetný článok Dohovoru.[12]

1.3 PAKELLI proti SPOLKOVEJ REPUBLIKE NEMECKO

Pán Pakelli, turecký občan, bol v apríli 1976 Krajinským súdom v Heilbronne uznaný vinným a odsúdený na trest odňatia slobody. Pôvodne mu bol pridelený právny zástupca pán Wingerter, ktorý podal na spolkový súd odvolanie pre porušenie zákona a tvrdil, že bol porušený § 146 Trestného poriadku, pretože obhajoval osobu, ktorá bola obžalovaná spoločne s pánom Pakellim zo spáchania trestných činov. Spolkový prokurátor požadoval zamietnuť toto odvolanie, pretože bolo podané právnikom, ktorý nebol právnym zástupcom sťažovateľa. Potom, ako spolkový súd pripustil podanie odvolania iným právnikom pánom Rauschenbuschom, bol pán Wingerter pozbavený zastupovania a za oficiálneho právneho zástupcu bol ustanovený pán Rauschenbusch, ktorý mal vyhotoviť dokument vysvetľujúci základné body tohto odvolania. Ďalšiu žiadosť pána Rauschenbuscha, aby bol určený za oficiálneho právneho zástupcu na ústnom pojednávaní, však spolkový súd zamietol. V novembri 1977 po pojednávaní za prítomnosti spolkového prokurátora, na ktorom sa nezúčastnili ani pán Pakelli, ani pán Rauschenbusch, spolkový súd odvolanie zamietol. V januári 1978 podal pán Pakelli odvolanie na Spolkový ústavný súd. Na pojednávaní senátu, ktorý pozostával z troch sudcov bolo v máji prijaté rozhodnutie, že súd sa nebude zaoberať týmto odvolaním, keďže neposkytuje dostatočné vyhliadky na úspech.

Prípad sa začal na základe sťažnosti podanej Európskej komisii pre ľudské práva v októbri 1978. Pán Pakelli sa sťažoval, že spolkový súd mu odmietol ustanoviť oficiálneho právneho zástupcu a tvrdil, že bolo porušené jeho právo na spravodlivé súdne konanie a osobitne bola porušená zásada rovnosti zbraní obžaloby a obhajoby na základe článku 6 ods. 1 Dohovoru, a tiež právo na bezplatnú právnu pomoc na základe článku 6 ods. 3 písm. c Dohovoru. V máji 1981 vyhlásila Komisia sťažnosť sčasti za prijateľnú. V správe z decembra 1981 vyjadrila Komisia svoj názor, že došlo k porušeniu článku 6 ods. 3 písm. c a že nebolo potrebné rozhodnúť, či bol porušený článok 6 ods. 1. Následne Komisia postúpila prípad Európskemu súdu pre ľudské práva v máji 1982 a tiež vláde Spolkovej republiky Nemecko.

[12] *Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave:* Rozsudky a rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva – Výber z rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva – Článok 6, Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave, 200, 139-143 s.

Sťažovateľ sa sťažoval na odmietnutie spolkového súdu v konaní o odvolaní pre porušenie zákona, ustanoviť pána Rauschenbuscha za oficiálneho právneho zástupcu pre pojednávanie v novembri 1977. Uviedol, že práve toto zamietnutie znamenalo porušenie článku 6 ods. 3 písm. c, a tiež článku 6 ods.1 Dohovoru. Nebolo sporné, či tieto ustanovenia boli aplikovateľné na tento prípad a Súd považoval tento bod za vyriešený[13]. Ako však vláda správne poznamenala, spôsob, akým sa budú tieto články aplikovať, závisí od špecifických znakov daného konania[14].

Na základe článku 6 ods. 3 písm. c) „Každý kto je obvinený z trestného činu, má tieto minimálne práva: ....(c) obhajovať sa osobne alebo s pomocou obhajcu podľa vlastného výberu, alebo pokiaľ nemá prostriedky na zaplatenie obhajcu, aby sa mu poskytol bezplatne, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú ....“

Vláda pred Komisiou argumentovala, že podľa článku 6 ods. 3 písm. c) sa nevyžaduje v tomto prípade poskytnutie bezplatnej právnej pomoci, pretože sa pán Pakelli mohol osobne dostaviť na pojednávanie federálneho súdu. Hoci sa vláda nepridržiavala len tohto bodu, trvala na tom, že pán Pakelli mohol sám predniesť svoj prípad pred spolkovým súdom.

Článok 6 ods. 3 písm. c) zaručuje osobám obvineným z trestného činu tri práva: obhajovať sa osobne, obhajovať sa pomocou obhajcu podľa vlastného výberu, alebo pokiaľ nemá prostriedky na zaplatenie obhajcu, právo na bezplatnú obhajobu. Na vyjadrenie súvislosti medzi príslušnými právami sa v angličtine uplatňuje pre každý prípad oddeľovacia spojka „alebo“, na druhej strane vo francúzštine sa používa ekvivalent „ou“ ale iba medzi frázami vyjadrujúcimi prvé a druhé právo; inak sa používa spojka „et“. „Travaux préparatoires“ neobsahujú takmer žiadne vysvetlenie tohto jazykového rozdielu. Prezrádzajú len, že v priebehu záverečnej kontroly návrhu Dohovoru v predvečer jeho podpisu vyhotovil Výbor expertov „určitý počet formálnych a prekladových korektúr“ zahŕňajúcich v anglickej verzii článku 6 ods. 3 písm. c) nahradenie spojky „a“ spojkou „alebo“ (súhrnné vydanie „Travaux préparatoires“, IV, str. 1010). S ohľadom na obsah tohto odseku, ktorého účelom je zabezpečiť efektívnu ochranu práva na obhajobu[15], poskytuje francúzsky text spoľahlivejšie usmernenie s čím v tomto bode Súd s Komisiou súhlasil. Preto „osoba obvinená z trestného činu“, ktorá sa nechce sama obhajovať, je oprávnená obrátiť sa na obhajcu podľa vlastného výberu a ak nemá dostatočné prostriedky na zaplatenie obhajcu, má podľa Dohovoru právo, aby sa jej poskytol bezplatne, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú. Hoci bol pán Pakelli

[13] pozri Rozsudok Delcourt zo 17. januára 1970, Séria A č. 11, str. 13 – 15, ods. 25 a 26 a Rozsudok Artico z 13. mája 1980, Séria A č. 37, str. 15 – 18, ods. 31 – 38.
[14] pozri Rozsudok Delcourt zo 17. januára 1970, Séria A č. 11, str. 13 – 15, ods. 25 a 26.
[15] pozri Rozsudok Artico, z 13. mája 1980, Séria A č. 37, str. 16, ods. 33., Rozsudok Adolf z 26. marca 1982, Séria A č. 49, str. 15, ods. 30 a Rozsudok Sunday Times z 26. apríla 1979, Séria A č. 30, str. 30, ods. 48.

oprávnený podľa nemeckého práva obhajovať sa sám pred spolkovým súdom, podľa článku 6 ods. 3 písm. c) by mohol požadovať právnu pomoc, a to v takom rozsahu, aby boli splnené podmienky v ňom uvedené.

V prípade nedostatku prostriedkov na zaplatenie obhajcu vláda tvrdila, že neexistoval žiaden dôkaz, ktorý by preukázal tvrdenie pána Pakelliho, že nemal dostatok prostriedkov na zaplatenie obhajcu podľa vlastného výberu, naopak on sám tvrdil pred krajinským súdom, že má v SRN veľmi dobrý príjem. Podľa zistenia uvedeného v rozsudku z apríla 1976 tiež získal peniaze zo svojich obchodných aktivít a okrem toho si otvoril obchod krátko po návrate do Turecka. Komisia sa domnievala, že vláda nebola oprávnená v tomto štádiu popierať tvrdenia sťažovateľa. Po prvé zdôraznila, že podľa nemeckého práva záruka bezplatnej právnej pomoci nebola podmienená zlou finančnou situáciou strany v spore, po druhé sa pán Rauschenbusch ponúkol pred pojednávaním zabezpečiť potvrdenie o tejto zlej finančnej situácii, ale spolkový súd jeho ponuku neakceptoval.

Súd v tomto bode nemohol s Komisiou súhlasiť. Otázka peňažných prostriedkov pána Pakelliho nemala žiadnu úlohu v rozsudku, na ktorý podal sťažnosť: odmietnutie žiadosti o ustanovenie pána Rauschenbuscha bolo výhradne založené na tom fakte, že podľa názoru predsedu prvého trestného senátu spolkového súdu tento prípad nepatrí do tej kategórie prípadov, pre ktoré nemecké právo predpisuje povinnú obhajobu. Preto vláda nemohla stratiť oprávnenie v súvislosti s článkom 6 ods. 3 písm. c) napadnúť pred orgánmi Dohovoru tvrdenie sťažovateľa, že bol chudobný. Prirodzene, skutočnosti jednoznačne nedokazujú, že sťažovateľ bol v predmetnom čase chudobný ale vzhľadom na jeho ponuku preukázať spolkovému súdu nedostatok svojich prostriedkov a na absenciu jasných protikladných skutočností však Súd dospel k tomu, že prvú z dvoch podmienok obsiahnutých v článku 6 ods. 3 písm. c) považoval za splnenú.

Ďalej podľa pána Pakelliho a Komisie záujmy spravodlivosti si vyžadovali, aby bol pán Rauschenbusch oficiálne vymenovaný za sťažovateľovho obhajcu pre pojednávanie v novembri 1977 pred spolkovým súdom. Vláda nesúhlasila a vyjadrila sa, že pán Pakelli mal obhajcu počas písomného štádia konania a pokiaľ ide o pojednávania, ich predmet bol vymedzený dôvodmi odvolania pre porušenie zákona, keďže sťažovateľ napádal rozsudok z apríla 1976 výhradne na základe údajných procedurálnych chýb, nemohol dať ani podnet k novým sťažnostiam a ani dopĺňať jeho dokument vykladajúci dôvody jeho odvolania tým, že by odkazoval na ďalšie skutkové okolnosti. Na pojednávaní pred súdom sa mohli používať len právne argumenty a výklady. Sporné otázky neboli zložité a nemožno povedať, že ich vymedzenie by spôsobilo vážne dôsledky. Rovnako nemohli viesť k zhoršeniu napadnutého

rozhodnutia. Nadôvažok, pán Pakelli sa mohol osobne dostaviť pred súd. Nakoniec, Komisia nepochopila funkciu úradu spolkového prokurátora pri odvolaní pre porušenie zákona. Táto funkcia spočívala v celkom nezávislom preverovaní dôvodov na podanie tohto opravného prostriedku, zvlášť v zabezpečení, aby bolo právo jednotne aplikované a judikatúra zostala konzistentná preto táto funkcia bola veľmi podobná funkcii, aká bola pridelená generálnemu prokurátorovi na belgickom kasačnom súde[16].

Súd v prvom rade poznamenal, takisto ako Komisia, že išlo o jeden zo zriedkavých prípadov, keď došlo k pojednávaniu pred spolkovým súdom. Pri prejednávaní trestných vecí sa takýto prípad odvolania pre porušenie zákona vyskytoval len v desiatich percentách. V skutočnosti, pretože sťažnosť bola prijateľná a úrad štátneho prokurátora nepožadoval jej zamietnutie ako zrejme neprijateľnej, spolkový súd musel vykonať ústne pojednávanie. To poukazuje na to, že pojednávanie mohlo byť dôležité pre vynesenie rozsudku. Z tohto dôvodu bolo nevyhnutné, aby sa súd s cieľom zabezpečiť spravodlivé súdne konanie prispôsobil pravidlu, že ústne pojednávanie sa má uskutočniť za prítomnosti oboch sporných strán.

Je pravdou, že spolkový súd, pretože sa sťažovateľ obmedzil len na tvrdenie, že došlo k procedurálnym chybám, vydal rozsudok výhradne na základe dôvodov, ktorých sa sťažovateľ dovolával a neskôr predniesol vo svojej správe. Pán Pakelli však mal byť oprávnený mať pred súdom svojho právnika, ktorý by predniesol jeho sťažnosti, doplnil ďalšie podrobnosti, ak by to bolo potrebné, a písomne pripravil jeho argumenty. Mal by byť napríklad oprávnený pripomienkovať stanovisko sudcu spravodajcu. Také možnosti intervencie v priebehu procesu by boli omnoho hodnotnejšie, pretože odvolanie, ktoré je samo o sebe rozsiahlym dokumentom, sa týkalo devätnástich rozličných hľadísk. Opäť, ako Komisia správne poznamenala, jedna zo sťažností súvisela s aplikáciou nového znenia § 146 Trestného poriadku. Prirodzene tretí trestný senát spolkového súdu už v roku 1976 rozhodol, že odvolanie pre porušenie zákona založené na tomto článku by mohlo mať úspech, len ak by opravný prostriedok spoločného obhajcu bol v skutočnosti v rozpore so záujmami obhajoby. A čo viac, pán Rauschenbuch tento výklad nepopieral. Snažil sa však dokázať, že v tomto prípade došlo ku konfliktu záujmov. Napokon, sa mohlo predpokladať, že rozsudok, ktorý mal vyniesť spolkový súd, nebude nedôležitý pre vývoj judikatúry. Vláda sama konštatovala, že od rozsudku z novembra 1977 zamietajúceho sťažovateľovo odvolanie sa judikatúra v tejto problematike nezmenila a pripustila, že ústne argumenty interpretujúce § 146 by mali určite nejakú hodnotu.

[16] pozri Rozsudok Delcourt zo 17. januára 1970.

Za týchto okolností niet pochýb o tom, že osobná účasť odvolávajúceho sa by nemohla kompenzovať neúčasť jeho právnika. Bez právnych služieb by sa pán Pakelli nemohol úspešne zúčastniť na preverovaní vzniknutých právnych otázok a zvlášť otázky týkajúcej sa § 146 Trestného poriadku. V tomto bode boli stanoviská Súdu i Komisie zhodné.

Na záver, a predovšetkým, sa odvolacie konanie v tomto prípade nekonalo za účasti oboch strán sporu a v žiadnom prípade nie v štádiu pojednávania. Dokonca počas písomnej fázy namietal proti odvolaniu podanému pánom Pakellim, ktorý bol naďalej zastupovaný pánom Rauschenbuschom, len úrad štátneho prokurátora pripojený ku Krajinskému súdu v Heilbronne a neurobil žiadne návrhy, pokiaľ išlo o podstatu uplatnených dôvodov odvolania. Čo sa týka úradu spolkového prokurátora, bez ohľadu na jeho presne vymedzenú úlohu v konaniach o opravných prostriedkoch, nemecké právo dávalo odvolávajúcemu možnosť popierať vlastné podania. Teda ak sa spolkový súd nerozhodol vytýčiť pojednávanie, úrad spolkového prokurátora mal podať návrhy v písomnej forme a oznámiť ich odvolávajúcemu sa a druhej strane, aby mali príležitosť, ako správne zdôraznil sťažovateľ, si ich preštudovať a ak by to bolo potrebné zareagovať na ne. Táto príležitosť vyvrátiť argumenty úradu štátneho prokurátora by mala byť na pojednávaní tiež prístupná pánovi Pakellimu. Tým, že mu spolkový súd odmietol poskytnúť obhajcu, zbavil ho počas ústneho konania príležitosti ovplyvňovať výsledok procesu. Túto možnosť by nestratil, len keby celé konanie prebiehalo v písomnej forme.

Z týchto okolností sa Súd domnieval, podobne ako Komisia, že záujmy spravodlivosti požadovali, aby bola sťažovateľovi poskytnutá pri pojednávaniach pred spolkovým súdom právna pomoc.

Vzhľadom na tieto dôvody Európsky súd pre ľudské práva dospel k záveru, že bol porušený článok 6 ods. 3 písm. c) a jednohlasne rozhodol, že bol porušený predmetný článok Dohovoru.[17]

Záver

Požiadavky obsiahnuté v zásade práva na spravodlivý proces sú v širokej miere akceptované v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva. Práva na spravodlivý proces sa dovoláva najviac sťažovateľov. Právni odborníci sa vo veľkej miere vyjadrujú v tom zmysle, že váhu celého Dohovoru možno úplne oprávnene rozdeliť na právo na spravodlivé súdne konanie, sformulované v ustanoveniach

[17] Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave: Rozsudky a rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva – Výber z rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva – Článok 6, Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave, 200, 219-225 s.

článku 6 a ostatné práva a slobody v ostatných článkoch Dohovoru a protokolov. Preto sa toto právo považuje za jadro Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Použitá literatúra

- *Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.:* Trestné právo procesné – Všeobecná časť, Wolters Kluwer, 2017, ISBN: 978-80-8168-509-5, 524 s.
- *Minárik, Š. a kol.:* Trestný poriadok – Stručný komentár, IURA EDITION, 2010, ISBN: 978-80-8078-369-3, 1392 s.
- *Šamal, P.:* Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému, ASPI Publishing, 1999, ISBN: 80-85963-89-2, 404 s.
- *Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave:* Rozsudky a rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva – Výber z rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva – Článok 6, Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave, 2001, ISSN: 1335-2156, 244 s.

Použité právne predpisy

- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Protokolov na tento Dohovor nadväzujúcich, oznámenie MZV č. 209/1992 Z. z. v znení oznámení č. 102/1999 Z. z., č. 143/2001 Z. z., č. 480/2005 Z. z., č. 208/2010 Z. z..
- Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (Ústava SR).
- Zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (Trestný poriadok).

Voľný pohyb a pobyt príslušníkov tretích krajín v judikatúre Súdneho dvora EÚ[1]

FREE MOVEMENT AND RESIDENCE OF THIRD-COUNTRY NATIONALS IN THE CASE-LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EU

Simona Kočišová[2]

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá oblasťou voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích krajín v kontexte prisťahovaleckej politiky Európskej únie, ktorá je z pohľadu aktuálnej spoločenskej situácie mimoriadne diskutovanou témou. V rámci komplexnej prisťahovaleckej politiky sa Európska únia zaoberá okrem iného aj otázkami zaoberajúcimi sa podmienkami vstupu a pobytu takýchto príslušníkov tretích krajín na území Európskej únie, pričom za týmto účelom Európska únia v medziach ustanovení zakladajúcich zmlúv vydáva normy upravujúce predmetnú problematiku a nakoľko vyššie spomínaná oblasť spadá do spoločných právomocí Európskej únie a členských štátov Európska únia vydáva z hľadiska druhu noriem v tejto oblasti smernice. V praxi tak pri aplikácii uvedených noriem dochádza k situáciám kedy je potrebné požiadať Súdny dvor o výklad týchto noriem na účely zabezpečenia jednotnej a správnej aplikácie únijného práva a preto sa tak v tejto oblasti vytvára pomerne rozsiahly katalóg rozhodovacej činnosti Súdneho dvora, ktorý bude v príspevku čiastočne priblížený.

Kľúčové slová: voľný pohyb, voľný pobyt, prisťahovalecká politika, judikatúra, právo Európskej únie

Abstract

The paper deals with the area of freedom of movement and residence of third-country nationals in the context of the European Union's immigration policy, which could be considered as a particularly discussed topic in the view of the current social situation. By the comprehensive immigration policy, the European Union also deals with questions concerning the conditions of

[1] Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0893.
[2] Mgr. Simona Kočišová, Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav medzinárodného a európskeho práva, xkocisova@is.paneurouni.com

entry and residence of third-country nationals to the territory of the European Union. For this purpose the European Union within the framework of Treaties issues normative acts that provide legal standards in this area. Because of the fact that mentioned area is considered to be in the category of shared competences between the European Union and the Member States, the European Union depending on the type of normative act - issues directives in this area. In practice, during application of these normative acts there are situations in which there is need that the Court of Justice is required to interpret these normative acts in order to ensure the uniform and correct application of the law of the European Union. Therefore a relatively extensive catalog of the Court's decisions has evolved and this catalog will be partially analyzed in this paper.

Keywords: free movement, free residence, migration policy, court decision, law of the European Union

Úvod

Článok sa venuje otázkam voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích krajín v rámci prisťahovaleckej politiky Európskej únie. Európska únia vydáva z hľadiska druhu noriem v tejto oblasti smernice, ktorými rámcovo formuluje podmienky pre vstup a pobyt štátnych príslušníkov tretích krajín a ich rodinných príslušníkov na územie Európskej únie resp. niektorého z členských štátov Európskej únie. Vzhľadom na skutočnosť, že ide v rámci vnútorného trhu, ktorý zhŕňa otázky voľného pohybu a pobytu osôb a v rámci oblasti prisťahovaleckej politiky o spoločnú právomoc Európskej únie a členských štátov, členské štáty na základe transpozície jednotlivých smerníc prijímajú vnútroštátne opatrenia, ktoré podrobnejšie upravujú spomínané oblasti.

V praxi tak dochádza k situáciám kedy vnútroštátne súdy pri aplikácii vnútroštátnych noriem, ktoré boli prijaté ako transpozícia únijnej úpravy žiadajú Súdny dvor o výklad tejto únijnej úpravy aby vedeli posúdiť, či aplikáciou vnútroštátnej úpravy v tejto oblasti nie sú v rozpore s únijnou úpravou, nakoľko vychádzajúc zo skutočnosti, že v rámci únijnej úpravy ide o smernice, ktoré disponujú nepriamym účinkom, vnútroštátne súdy majú povinnosť svoje vnútroštátne ustanovenia vykladať tzv. eurokonformným spôsobom.

V rámci prvej kapitoly tak pre komplexnejší prehľad bude v príspevku rámcovo opísaný právny rámec problematiky, ktorou sa príspevok zaoberá. Nakoľko ide o relatívne vyšší počet smerníc, z dôvodu rozsahu sa zameriame len na tie smernice, ktorých výklad je najviac

frekventovaný vo vzťahu k predmetu prejudiciálneho konania pred Súdnym dvorom. Aj vo vzťahu k týmto smerniciam nie je účelom článku detailne rozoberať ich jednotlivé ustanovenia, preto sa len na účely rámcového oboznámenia čitateľa s touto časťou právneho rámca zameriame najmä na ich vecnú a osobnú pôsobnosť, prípadne ciele, ktoré sa mali prijatím smernice dosiahnuť. Čo sa týka časovej a územnej pôsobnosti, toto na účely naplnenia obsahového zamerania článku nie je relevantné, preto sa týmto príspevok nebude zaoberať. V rámci všeobecnej časti upozorňujem, že oblasť prisťahovalectva sa rozdeľuje na tzv. legálne a nelegálne prisťahovalectva, pričom v článku sa venujem len právnemu rámcu legálneho prisťahovalectva, nakoľko tomuto bude venovaná aj príslušná kapitola, ktorej obsahom je rozhodovacia činnosť Súdneho dvora v tejto oblasti.

Obsahom druhej kapitoly, je vybraná relevantná judikatúra v oblasti voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích štátov na území Európskej únie najmä (ale nielen), v prípade ak sú títo rodinnými príslušníkmi občanov Únie. Kapitola obsahujúca judikatúru sa zameriava najmä na prejudiciálne konania, ktorých predmetom bol výklad právneho rámca, na ktorý sa príspevok sústreďuje v prvej kapitole.

Cieľom príspevku je priblíženie najmä aktuálnej rozhodovacej činnosti Súdneho dvora v oblasti voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích štátov na území Európskej únie a z nej vyplývajúce všeobecne aplikovateľné východiská, ktoré budú zhrnuté najmä v závere príspevku podľa jednotlivých prípadov.

1 Všeobecne k voľnému pohybu a pobytu osôb

Jedným z cieľov Európskej únie (ďalej len „Únia“ alebo „EÚ“), explicitne uvedeným v zakladajúcich zmluvách je vytvorenie vnútorného trhu. Vnútorný trh je priestor bez vnútorných hraníc, v rámci ktorého sú realizované štyri základné slobody, ktoré spočívajú v zabezpečení voľného pohybu osôb, tovaru, služieb a kapitálu.[3] V príspevku sa zameriam na slobodu, ktorej obsahom je zabezpečenie voľného pohybu osôb.[4]

Z hľadiska vecnej pôsobnosti treba ozrejmiť, že pod slobodu voľného pohybu osôb možno subsumovať taktiež voľný pobyt osôb, ktoré spadajú do pôsobnosti právnej úpravy

[3] Craig, P. - de Búrca, G.: EU Law text, cases and materials, Fifth Edition, OXFORD University Press, 2011, s. 588.
[4] Pozri tiež Siman, M. - Slašťan, M.: Právo Európskej únie (inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou), Bratislava: EUROIURIS - Európske právne centrum, o. z., 2012, s. 66, 73.

regulujúcej výkon predmetnej slobody, pričom tento je možné diferencovať z hľadiska jeho dĺžky na pobyt v trvaní do 3 mesiacov, pobyt presahujúci dĺžku 3 mesiacov a trvalý pobyt. Vo vzťahu k voľnému pohybu osôb pod tento pojem možno zahrnúť vstup na územie niektorého z členských štátov, ako aj výstup z územia niektorého z členských štátov, pričom uvedené možno realizovať za účelom vykonávania určitej práce (voľný pohyb pracovníkov), ďalej za účelom poskytovania služieb (sloboda etablovania sa), za účelom štúdia alebo na účely cestovania (turizmus). Osobitnou kategóriou je v tejto súvislosti inštitút vyhostenia.

Právo na realizáciu voľného pohybu osôb v zmysle čl. 20 ods. 2 písm. a) Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej len „ZFEÚ“) vyplýva z inštitútu občianstva EÚ. Z hľadiska osobnej pôsobnosti je tak zrejmé, že primárnym beneficientom uvedenej slobody je občan EÚ, teda osoba, ktorá disponuje štátnym občianstvom niektorého z členských štátov EÚ.[5] Avšak v nadväznosti na uvedené treba mať na zreteli, že v rámci realizácie slobody voľného pohybu osôb sa stretávame aj so skupinou tzv. sekundárnych beneficientov, teda osôb, ktoré svoje práva odvodzujú od práv primárnych beneficientov, pričom pôjde o rodinných príslušníkov občana EÚ, ktorý je primárnym beneficientom.[6] Únia však v zmysle čl. 79 ods. 2 ZFEÚ prijíma opatrenia, ktorými okrem iného upravuje podmienky vstupu a pobytu na územie určitého členského štátu, udeľovanie dlhodobých víz a povolení na dlhodobý pobyt a podmienky, ktorými sa spravuje sloboda pohybu a pobytu na území iných členských štátov vo vzťahu k štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sa oprávnene zdržiavajú na území EÚ. Pôjde tak o osoby, ktoré nepožívajú status občana EÚ a nie sú ani tzv. sekundárnymi beneficientmi.

Regulácia vyššie uvedeného postavenia a s tým spojených práv v oblasti voľného pohybu príslušníkov tretích krajín je odrazom prisťahovaleckej resp. migračnej politiky EÚ. V rámci prisťahovaleckej politiky na účely úpravy voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích krajín prijíma Únia záväzné právne akty v podobe smerníc, pričom tieto nachádzajú oporu v ustanoveniach zakladajúcich zmlúv.

Vychádzajúc zo skutočnosti, že oblasť vnútorného trhu, zahŕňajúca slobodu pohybu a pobytu, ako aj oblasť prisťahovaleckej politiky patrí medzi tzv. spoločné právomoci EÚ a členských štátov treba mať na zreteli, že Únia v týchto oblastiach prijíma spravidla smernice,

[5] Stehlík, V., Hamuľák, O., Petr, M.: Praktikum práva Evropské unie. Vnitřní trh. Praha: Leges, 2011, s. 87
[6] Weiss, F., Kaupa, C.: European Union Internal Market Law, CAMBRIDGE University Press, 2014, s. 23

ktoré rámcovo upravujú danú problematiku, pričom členské štáty v dôsledku transpozície tejto únijnej úpravy v danej oblasti taktiež prijímajú právne predpisy v rámci svojej vnútroštátnej legislatívy, ktorých účelom je podrobnejšia úprava danej problematiky, ktorá by mala napĺňať ciele a zmysel únijnej úpravy a byť s takouto únijnou úpravou v súlade.[7] V praxi tak dochádza k situáciám kedy vnútroštátne súdy pri aplikácii vnútroštátnych noriem, ktoré sú výsledkom transpozície únijnej úpravy žiadajú o výklad únijnej úpravy Súdny dvor aby mohli spoľahlivo určiť, či je predmetná vnútroštátna úprava v súlade s únijnou úpravou.

1.1 Právny rámec

Právny rámec upravujúci voľný pohyb a pobyt so sústredením sa na príslušníkov tretích krajín z hľadiska hierarchie právneho poriadku EÚ, nachádzame tak v primárnom ako aj sekundárnom práve EÚ. Nakoľko článok nie je zameraný na detailný rozbor resp. analýzu právneho rámca v rámci tejto kapitoly sa sústredíme len na rámcové vymedzenie vecnej a osobnej pôsobnosti jednotlivých právnych predpisov.

1.1.1 Primárne právo

Vo vzťahu k úprave voľného pohybu a pobytu so sústredením sa na príslušníkov tretích krajín v primárnom práve ide najmä o ustanovenie čl. 3 ods. 2 Zmluvy o Európskej únii (ďalej len „ZEÚ“), ktoré explicitne uvádza, že jedným z cieľov Únie je poskytnutie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc, v ktorom je zaručený voľný pohyb osôb spolu s príslušnými opatreniami týkajúcimi sa kontroly na vonkajších hraniciach, azylu, prisťahovalectva a predchádzania trestnej činnosti a boja s ňou. V nadväznosti na uvedené, ustanovenia piatej hlavy ZFEÚ, ktorých predmetom je úprava priestoru slobody bezpečnosti a spravodlivosti *in concreto* čl. 79 a 80 ZFEÚ upravujú prisťahovaleckú politiku, v rámci ktorej je Únia oprávnená prijímať opatrenia za účelom regulácie pohybu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín za predpokladu, že títo sa na území Únie zdržiavajú oprávnene. [8]

V rámci primárneho práva je v súvislosti s úpravou voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích štátov potrebné taktiež poukázať na úpravu uvedenú v čl. 45 ods. 2 Charty základných práv Európskej únie (ďalej len „Charta“), v zmysle ktorého sa sloboda pohybu a

---

[7] Barnard, C., Peers, S.: European Union Law, OXFORD University Press, 2014, s. 316
8 Chalmers, D. - Davies, G. - Monti, G.: European Union Law, Second Edition, CAMBRIDGE University Press, 2010, s. 486

pobytu môže priznať v súlade so zmluvami štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sa oprávnene zdržiavajú na území členského štátu.

1.1.2 Sekundárne právo

Vychádzajúc z právneho rámca zakotveného v primárnom práve, oprávnené zdržiavanie sa príslušníkov tretích krajín na území Únie sa považuje za tzv. legálne prisťahovalectvo, pričom toto je ďalej upravené prostredníctvom sekundárneho práva a v tejto súvislosti možno poukázať na podporu Únie vo vzťahu k integrácii takýchto - na území Únie legálne sa zdržiavajúcich príslušníkov tretích krajín. Na druhej strane Únia sa snaží predchádzať a eliminovať tzv. „nelegálne prisťahovalectvo“, teda stav, kedy sa príslušník tretieho štátu zdržiava na území Únie neoprávnene, pričom na tento účel Únia prijala právne predpisy sekundárneho práva, ktoré upravujú nástroje na boj proti takémuto nelegálnemu prisťahovalectvu.

1.1.2.1 Smernica 2004/38

Únia okrem iného aj na účely úpravy voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích krajín, ktorí sú rodinnými príslušníkmi občanov EÚ prijala Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, ktorá mení a dopĺňa nariadenie (EHS) 1612/68 a ruší smernice 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS (ďalej len „smernica 2004/38“). Z vecného hľadiska je pôsobnosť smernice zameraná na úpravu podmienok pre uplatnenie práva voľného pohybu a pobytu v rámci územia Únie, na úpravu práva na trvalý pobyt na území Únie a taktiež na úpravu obmedzení zavedených pre práva voľného pohybu, pobytu a trvalého pobytu na základe dôvodov verejného poriadku, verejnej bezpečnosti alebo verejného zdravia.[9]

Už z preambuly (*in concreto* najmä odseku 5) smernice 2004/38 je zrejmé, že predmetná smernica sa bude z hľadiska osobnej pôsobnosti vzťahovať aj na príslušníkov tretích krajín za predpokladu, že títo sú rodinnými príslušníkmi občanov Únie. V odseku 5 preambuly smernice

[9] Čl. 1 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, ktorá mení a dopĺňa nariadenie (EHS) 1612/68 a ruší smernice 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS

2004/38 je stanovené, že: *„Právo všetkých občanov Únie voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov by sa malo, ak sa má uplatňovať podľa objektívnych podmienok slobody a dôstojnosti, udeliť tiež ich rodinným príslušníkom bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť.“* Súčasne predmetný odsek preambuly naznačuje, že v rámci smernice by malo byť definované, aká osoba sa považuje za rodinného príslušníka. Uvedené smernica 2004/38 napĺňa prostredníctvom čl. 2 ods. 2 písm. a) až d) smernice 2004/38, kedy za rodinného príslušníka na účely aplikácie predmetnej smernice možno považovať manžela alebo registrovaného partnera občana Únie, priamych potomkov občana Únie, alebo jeho manžela resp. registrovaného partnera za predpokladu, že títo sú mladší ako 21 rokov alebo sú nezaopatrenými osobami. Ďalej sa za rodinného príslušníka v zmysle smernice považujú rodinní príslušníci občana EÚ alebo jeho manžela resp. registrovaného partnera po vzostupnej línii t. j. predkovia.

Smernica rozširuje osobnú pôsobnosť v čl. 3 ods. 2 písm. a) a b) smernice 2004/38 vo vzťahu k umožneniu vstupu a pobytu aj na iné osoby, ako rodinných príslušníkov v zmysle čl. 2 ods. 2 smernice 2004/38, kedy takpovediac vytvára subkategóriu tzv. oprávnených osôb, ktorými sú okrem občanov únie a ich rodinných príslušníkov v zmysle čl. 2 ods. 2 smernice 2004/38 taktiež akíkoľvek iní rodinní príslušníci bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť, ktorí síce nespadajú pod definíciu rodinného príslušníka na účely smernice 2004/38, avšak v krajine pôvodu sú nezaopatrenými osobami alebo členmi domácnosti občana Únie, alebo ak vážne zdravotné dôvody prísne vyžadujú osobnú starostlivosť o takého príslušníka rodiny občanom Únie. Súčasne do subkategórie oprávnených osôb v zmysle čl. 3 ods. 2 písm. b) smernice 2004/38 patrí aj partner s ktorým má občan EÚ trvalý vzťah riadne osvedčený.

Na základe vyššie uvedeného je tak možno konštatovať, že smernica 2004/38 sa v intenciách jej vecnej pôsobnosti bude z hľadiska osobnej pôsobnosti vo vzťahu k príslušníkom tretích štátov na týchto vzťahovať za predpokladu, že bude podmienená určitým vzťahom k občanovi Únie. Inak povedané, na príslušníka tretieho štátu sa smernica 2004/38 bude vzťahovať v prípade ak je priamo rodinným príslušníkom resp. má priamy vzťah k občanovi Únie, alebo ak má vzťah k osobe, ktorá má priamy vzťah k občanovi Únie, čiže ak má vzťah napr. k manželovi Únie a podobne.

1. 1. 2. 2 Smernica 2003/86

V oblasti tzv. legálneho prisťahovalectva Únia prijala smernicu Rady 2003/86/ES z 22. septembra 2003 o práve na zlúčenie rodiny (ďalej len „smernica 2003/86“), ktorej cieľom je

zabezpečenie pokračujúceho vytvárania priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti v rámci ktorého je potrebné prijatie opatrení zameraných na zabezpečenie voľného pohybu osôb súbežne s vedľajšími opatreniami vzťahujúcimi sa okrem iného aj na prijatie opatrení vzťahujúcich sa na azyl, prisťahovalectvo a zabezpečenie práv štátnych príslušníkov tretích krajín, pričom v nadväznosti na uvedené sa tak javí ako potrebné prijatie opatrení vzťahujúcich sa na zlúčenie rodiny v súlade s povinnosťou chrániť rodinu a rešpektovať rodinný život vyplývajúcou jednak z ustanovení Charty a iných nástrojov medzinárodného práva.[10]

Z hľadiska vecnej pôsobnosti smernica 2003/86 upravuje podmienky na uplatňovanie práva na zlúčenie rodiny, pričom takéto uplatňovanie si práva na zlúčenie rodiny sa prejavuje podaním žiadosti o zlúčenie rodiny, ktorá zahŕňa žiadosť o vstup a pobyt.

Vo vzťahu k osobnej pôsobnosti smernice 2003/86 možno hovoriť jednak všeobecne o príslušníkoch tretích štátov, za ktorých sa považuje každá osoba, ktorá nie je občanom EÚ[11], pričom títo môžu mať v zmysle čl. 2 písm. c) smernice 2003/86 postavenie garanta alebo v zmysle čl. 2 písm. b) smernice 2003/86 postavenie utečenca alebo sa jedná o rodinných príslušníkov takýchto osôb v zmysle čl. 4 smernice 2003/86. Za utečenca sa v zmysle smernice 2003/86 považuje *„každý štátny príslušník tretej krajiny alebo osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá má postavenie utečenca v zmysle Ženevského dohovoru o postavení utečencov z 28. júla 1951, zmeneného a doplneného protokolom podpísaným v New Yorku 31. januára 1967“*[12] a za garanta sa v zmysle smernice 2003/86 považuje *„štátny príslušník tretej krajiny oprávnene sa zdržiavajúci v členskom štáte, ktorý žiada alebo rodinní príslušníci ktorého žiadajú o zlúčenie rodiny, aby s ním boli spojení“*[13].

Definícia rodinných príslušníkov je obsiahnutá v čl. 4 smernice 2003/86, pričom týmito sú manželský partner garanta, maloleté deti garanta a jeho manželského partnera, vrátane osvojených detí, súčasne maloleté deti garanta alebo jeho manželského partnera, vrátane osvojených detí, ktoré má garant alebo jeho manželský partner v starostlivosti a ktoré sú od garanta alebo jeho manželského partnera závislé.[14] Uvedenej kategórii rodinných príslušníkov sú po splnení podmienok členské štáty povinné povoliť vstup a pobyt.

---

[10] Odseky 1 a 2 preambuly smernice Rady 2003/86/ES z 22. septembra 2003 o práve na zlúčenie rodiny
[11] Čl. 2 písm. a) smernice Rady 2003/86/ES z 22. septembra 2003 o práve na zlúčenie rodiny
[12] Čl. 2 písm. b) smernice Rady 2003/86/ES z 22. septembra 2003 o práve na zlúčenie rodiny
[13] Čl. 2 písm. c) smernice Rady 2003/86/ES z 22. septembra 2003 o práve na zlúčenie rodiny
[14] Čl. 4 ods. 1 písm a) až d) smernice Rady 2003/86/ES z 22. septembra 2003 o práve na zlúčenie rodiny

Smernica 2003/86 však vo svojom čl. 4 ods. 2 rozširuje kategóriu rodinných príslušníkov aj o prvostupňových príbuzných v priamej vzostupnej línii garanta resp. jeho manželského partnera za predpokladu, že sú títo od neho závislí a nepožívajú náležitú rodinnú podporu v krajine pôvodu a taktiež je pod rozšírenú kategóriu rodinných príslušníkov možno zahrnúť dospelé nezosobášené deti garanta alebo jeho manželského partnera ak objektívne nie sú schopné zabezpečiť svoje vlastné potreby zo zdravotných dôvodov. Avšak pri tejto rozšírenej kategórii rodinných príslušníkov členské štáty nemajú povinnosť umožniť im vstup a pobyt, ale disponujú len možnosťou umožniť takýmto osobám vstup a pobyt, čo znamená, že je členským štátom v tomto smere ponechaná voľná úvaha.

Smernica 2003/86 prostredníctvom svojho čl. 3 ods. 3 uvádza aj negatívne vymedzenie osobnej pôsobnosti, kedy uvádza, že *„smernica sa nevzťahuje na rodinných príslušníkov občanov únie“*.

Na základe vyššie uvedeného tak možno v porovnaní s osobnou pôsobnosťou smernice 2004/38 konštatovať, že v prípade smernice 2003/86 sa táto bude vzťahovať na príslušníkov tretích krajín, ktorým má byť umožnený vstup a pobyt na území niektorého z členských štátov, ktorí nemajú žiadny vzťah k občanovi Únie. Práve naopak, v prípade ak by títo štátni príslušníci tretieho štátu mali vzťah k občanovi Únie boli by z pôsobnosti smernice 2003/86 vylúčení.

1. 1. 2. 3 Smernica 2003/109

V rámci legálneho prisťahovalectva prijala Únia smernicu Rady 2003/109/ES z 25. novembra 2003 o právnom postavení štátnych príslušníkov tretích krajín, ktoré sú osobami s dlhodobým pobytom (ďalej len „smernica 2003/109“). Cieľom smernice je obdobne ako pri smernici 2003/86 zabezpečenie pokračujúceho vytvárania priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti v rámci ktorého je potrebné prijatie opatrení vzťahujúcich sa okrem iného na azyl, migráciu a zaručenie práv štátnych príslušníkov tretích krajín.[15] Okrem uvedeného má smernica za cieľ zabezpečenie integrácie štátnych príslušníkov tretích krajín disponujúcich povolením na dlhodobý pobyt, pričom práve takáto integrácia je považovaná za kľúčový prvok

[15] Ods. 1 preambuly smernice Rady 2003/109/ES z 25. novembra 2003 o právnom postavení štátnych príslušníkov tretích krajín, ktoré sú osobami s dlhodobým pobytom

rozvoja ekonomickej a sociálnej súdržnosti, tak ako je definované v rámci cieľov Únie uvedených v zakladajúcich zmluvách.[16]

Z hľadiska vecnej pôsobnosti smernica 2003/109 upravuje podmienky na priznanie resp. odňatie postavenia osoby s dlhodobým pobytom, udeleným zo strany členského štátu vo vzťahu k príslušníkom tretích krajín, ktorí sa oprávnene zdržiavajú na jeho území a práva vzťahujúce sa k takémuto postaveniu[17] a ďalej podmienky pre pobyt v iných členských štátoch, ako je členský štát, ktorý priznal štátnemu príslušníkovi tretieho štátu postavenie osoby s dlhodobým pobytom[18].

Pozitívne vymedzenie osobnej pôsobnosti smernice 2003/109 sa v zmysle čl. 3 ods. 1 smernice 2003/109 vzťahuje na štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa oprávnene zdržiavajú na území členského štátu. V rámci smernice 2003/109 nachádzame v čl. 3 ods. 2 taktiež negatívne vymedzenie osobnej pôsobnosti, pričom v zmysle uvedeného sa smernica 2003/109 nevzťahuje napr. na príslušníkov tretích krajín, ktorí sa na území členských štátov zdržiavajú na účely štúdií alebo odbornej prípravy, alebo sa na území členského štátu zdržiavajú len dočasne za účelom výkonu sezónnych prác a podobne. Negatívna osobná pôsobnosť smernice 2003/109 vyplýva zo skutočnosti, že na tieto osoby sa budú aplikovať osobitné smernice[19].

1. 1. 2. 4 Ostatné smernice upravujúce oblasť tzv. legálneho prisťahovalectva

Oblasť voľného pohybu a pobytu štátnych príslušníkov tretích štátov v rámci tzv. legálneho prisťahovalectva je upravené taktiež celým radom ďalších aktov sekundárneho práva v podobe smerníc, pričom tieto sa z hľadiska osobnej pôsobnosti vzťahujú na špecifické kategórie príslušníkov tretích štátov vo vzťahu k ich činnosti, ktorá býva zrejmá už z názvu tej ktorej smernice, na účely ktorej tieto smernice stanovujú podmienky pre ich vstup a pobyt na území členských štátov.

---

[16] Ods. 4 preambuly smernice Rady 2003/109/ES z 25. novembra 2003 o právnom postavení štátnych príslušníkov tretích krajín, ktoré sú osobami s dlhodobým pobytom
[17] Čl. 1 písm. a) smernice Rady 2003/109/ES z 25. novembra 2003 o právnom postavení štátnych príslušníkov tretích krajín, ktoré sú osobami s dlhodobým pobytom
[18] Čl. 1 písm. b) smernice Rady 2003/109/ES z 25. novembra 2003 o právnom postavení štátnych príslušníkov tretích krajín, ktoré sú osobami s dlhodobým pobytom
[19] napr. smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/801 z 11. mája 2016 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účely výskumu, štúdia, odborného vzdelávania, dobrovoľníckej služby, výmenných programov žiakov alebo vzdelávacích projektov a činnosti aupair

Smernicou Rady 2009/50/ES z 25. mája 2009 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účely vysokokvalifikovaného zamestnania sa Únia snaží riešiť nedostatok pracovnej sily podporou prijímania a mobility štátnych príslušníkov tretích štátov na účely výkonu vysokokvalifikovaného zamestnania v dôsledku čoho sa v rámci smernice zaviedla tzv. modrá karta EÚ, na základe ktorej má jej držiteľ právo na vstup, opätovný vstup a pobyt na území členského štátu, ktorý takúto modrú kartu vydal a iné práva garantované smernicou[20].

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/98/EÚ z 13. decembra 2011 o jednotnom postupe vybavovania žiadostí o jednotné povolenie na pobyt a zamestnanie na území členského štátu pre štátnych príslušníkov tretích krajín a o spoločnom súbore práv pracovníkov z tretích krajín s oprávneným pobytom v členskom štáte harmonizuje postup členských štátov pri vybavovaní žiadostí príslušníkov tretích štátov o povolenie na pobyt za účelom výkonu zamestnania a spoločný súbor práv príslušníkov tretích krajín, ktorí sú pracovníkmi s oprávneným pobytom na území členského štátu. Cieľom smernice je ustanovenie jednotného postupu vybavovania žiadostí vedúceho k jednotnému povoleniu, zahŕňajúcemu povolenie na pobyt aj povolenie na zamestnanie v rámci jedného správneho aktu.[21]

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/36/EÚ z 26. februára 2014 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účel zamestnania ako sezónni pracovníci prispieva *„k účinnému riadeniu migračných tokov pre túto špecifickú kategóriu dočasnej sezónnej migrácie a k zabezpečeniu dôstojných pracovných a životných podmienok pre sezónnych pracovníkov prostredníctvom vytvorenia spravodlivých a transparentných pravidiel prijímania a pobytu a vymedzenia práv sezónnych pracovníkov“*.[22]

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/66/EÚ z 15. mája 2014 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín v rámci vnútropodnikového presunu má za cieľ stanovenie transparentného a zjednodušeného postupu prijímania zamestnancov, ktorí boli

[20] Čl. 7 ods. 4 smernice Rady 2009/50/ES z 25. mája 2009 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účely vysokokvalifikovaného zamestnania
[21] Ods. 3 preambuly smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/98/EÚ z 13. decembra 2011 o jednotnom postupe vybavovania žiadostí o jednotné povolenie na pobyt a zamestnanie na území členského štátu pre štátnych príslušníkov tretích krajín a o spoločnom súbore práv pracovníkov z tretích krajín s oprávneným pobytom v členskom štáte
[22] Ods. 7 preambuly smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/36/EÚ z 26. februára 2014 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účel zamestnania ako sezónni pracovníci

presunutí v rámci podniku na základe spoločného vymedzenia pojmov a harmonizácie kritérií takéhoto postupu, pričom títo zamestnanci sú príslušníkmi tretích krajín.[23]

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/801 z 11. mája 2016 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účely výskumu, štúdia, odborného vzdelávania, dobrovoľníckej služby, výmenných programov žiakov alebo vzdelávacích projektov a činnosti aupair predstavuje nástroj na podporu vytvárania a získavania poznatkov a zručností. Súčasne by sa touto cestou mala *„Únia zatraktívniť ako miesto pre výskum a inovácie a mal by sa dosiahnuť pokrok Únie v rámci globálnej súťaže o talenty, čo by malo viesť k posilneniu celkovej konkurencieschopnosti a rastu Únie, ako aj k vytváraniu pracovných miest, ktoré vo väčšej miere prispievajú k tvorbe HDP“*.[24]

2 Judikatúra Súdneho dvora

Členské štáty sa vo vzťahu k oblasti voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích štátov v kontexte prisťahovaleckej politiky často obracajú na Súdny dvor s prejudiciálnymi otázkami smerujúcimi k výkladu právneho rámca (t. j. smerníc), ktoré danú oblasť upravujú. Práve prostredníctvom spolupráce vnútroštátnych súdov a Súdneho dvora prejavujúcej sa v prejudiciálnom konaní sa v rámci prisťahovaleckej politiky a s ňou spojeného zabezpečenia voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích štátov a ich rodinných príslušníkov boli formulované určité teoretické východiská, spočívajúce okrem iného vo výklade predmetných ustanovení únijnej úpravy, ktoré majú význam najmä pre aplikačnú prax vnútroštátnych súdov v situáciách, kedy aplikujú vnútroštátne ustanovenia, ktoré sú odrazom transpozície tej ktorej vykladanej právnej úpravy na úrovni Únie.

2.1 Prípad Metock[25]

Pán Metock bol štátnym príslušníkom Kamerunu, ktorý žiadal írske úrady o udelenie politického azylu. Táto žiadosť mu bola zo strany írskych úradov zamietnutá, pričom však počas posudzovania tejto žiadosti, v čase po jeho príchode do Írska a zároveň pred zamietnutím

---

[23] Ods. 10 preambuly smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/66/EÚ z 15. mája 2014 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín v rámci vnútropodnikového presunu
[24] Odseky 7 a 8 preambuly smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/801 z 11. mája 2016 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účely výskumu, štúdia, odborného vzdelávania, dobrovoľníckej služby, výmenných programov žiakov alebo vzdelávacích projektov a činnosti aupair
[25] Rozsudok Súdneho dvora z 25. júla 2008, C-127/08 - Metock a i., ECLI:EU:C:2008:449

žiadosti pán Metock po dlhoročnej známosti uzavrel manželstvo s pani Ikong, ktorá bola britskou štátnou občiankou, narodenou v Kamerune, pričom táto pracovala a bývala v Írsku. Po uzavretí manželstva pán Metock požiadal v Írsku o povolenie na pobyt z toho titulu, že bol manželom občianky Únie. Aj táto žiadosť bola pánovi Metockovi zamietnutá s odôvodnením, že nespĺňa podmienku stanovenú vnútroštátnou legislatívou, v zmysle ktorej má mať pred podaním žiadosti v Írsku predchádzajúci legálny pobyt v niektorom z členských štátov.

Na základe vyššie uvedeného sa tak vnúorštátny súd obrátil na Súdny dvor s otázkami, ktorých predmet sa týkal výkladu smernice 2004/38 *in concreto* či je v súlade s ustanoveniami smernice pokiaľ by vnútroštátna úprava zaviedla všeobecnú podmienku aby mal manžel občana Únie, ktorý je príslušníkom tretej krajiny, predchádzajúci legálny pobyt v inom členskom štáte na to, aby mohol využívať oprávnenia, ktoré vyplývajú zo smernice 2004/38. Ďalšie otázky smerovala k výkladu pojmu oprávnenej osoby a to s ohľadom na časový aspekt resp. miesto uzavretia manželstva resp. vstupu na územie členského štátu.

K otázke predchádzajúceho legálneho pobytu zaujal Súdny dvor jasné zamietavé stanovisko, kedy v bode 49 odôvodnenia konštatuje, že: *„pokiaľ ide o rodinných príslušníkov občana Únie, žiadne ustanovenie smernice 2004/38 neviaže uplatnenie tejto smernice na podmienku, aby sa predtým zdržiavali v členskom štáte“*. Súčasne v tejto súvislosti Súdny dvor v bode 56 odôvodnenia odkázal na svoju predošlú judikatúru, ktorá bola teoretickým východiskom pre aplikačnú prax už dokonca pred prijatím smernice 2004/38, pričom zdôrazňuje, že už pred prijatím predmetnej smernice 2004/38 *„uznal normotvorca Spoločenstva potrebu zabezpečiť ochranu rodinného života štátnych príslušníkov členských štátov, aby boli odstránené prekážky vo výkone základných slobôd zabezpečených Zmluvou (rozsudky z 11. júla 2002, Carpenter, C−60/00, Zb. s. I−6279, bod 38; z 25. júla 2002, MRAX, C−459/99, Zb. s. I−6591, bod 53; zo 14. apríla 2005, Komisia/Španielsko, C−157/03, Zb. s. I−2911, bod 26; z 31. januára 2006, Komisia/Španielsko, C−503/03, Zb. s. I−1097, bod 41; z 27. apríla 2006, Komisia/Nemecko, C−441/02, Zb. s. I−3449, bod 109, a z 11. decembra 2007, Eind, C−291/05, Zb. s. I−10719, bod 44).“*.

Súdny dvor ďalej v tejto súvislosti upozorňuje, že ak by občania Únie v dôsledku zavedenia takejto podmienky pre ich manželského partnera nemohli viesť v hostiteľskom členskom štáte rodinný život, bol by tým vážne ohrozený výkon slobôd, ktoré občanom Únie

zaručuje ZFEÚ.[26] Totiž zamietnutie udeliť právo vstupu a pobytu rodinnému príslušníkovi občana EÚ zo strany členského štátu môže občana EÚ odrádzať od premiestnenia alebo zdržiavania sa v hostiteľskom členskom štáte[27], teda od využitia podstaty práv, ktoré mu vyplývajú z občianstva Únie. Práve odradenie od podstaty práv využíva Súdny dvor často v rámci svojich odôvodnení ako argument v prípade keď konštatuje, že určitá smernica bráni prijatiu takej vnútroštátnej úpravy, ktorá stanovuje podmienky nad rámec únijnej úpravy.

Vo vzťahu k ďalším otázkam týkajúcim sa najmä časových aspektov uzavretia manželstva prípadne vstupu na územie členského štátu Súdny dvor v bodoch 87 a 88 konštatuje, že *„aby rodinní príslušníci občana Únie, ktorí sú štátnymi príslušníkmi tretích krajín, mohli využiť práva zakotvené touto smernicou, žiadne z týchto ustanovení nevyžaduje, aby si občan Únie založil rodinu už predtým, ako sa premiestni do hostiteľského členského štátu. Naopak, zákonodarca Spoločenstva tým, že stanovil, že rodinní príslušníci občana Únie sa k nemu môžu pripojiť v hostiteľskom členskom štáte, pripustil možnosť, že občan Únie si založí rodinu až po tom, ako uplatnil svoje právo voľného pohybu.“*.

Na základe uvedeného je možné konštatovať, že rodinným príslušníkom občana EÚ, ktorí sú príslušníkmi tretích krajín plynie zo smernice 2004/38 právo pripojiť sa k občanovi EÚ nachádzajúcom sa v hostiteľskom členskom štáte bez ohľadu na časový aspekt založenia si rodiny, teda bez ohľadu na to, či sa tu tento občan usadil predtým alebo potom, ako si založil rodinu.[28] Taktiež vo vzťahu k časovému aspektu vstupu rodinného príslušníka občana Únie, ktorý je štátnym príslušníkom tretej krajiny na územie hostiteľského členského štátu v zmysle bodu 92 odôvodnenia nie je podstatné *„či štátni príslušníci tretích krajín, ktorí sú rodinnými príslušníkmi občana Únie, vstúpili do hostiteľského členského štátu predtým alebo potom ako sa stali rodinnými príslušníkmi tohto občana Únie, keďže odmietnutie hostiteľského členského štátu udeliť im právo na pobyt môže v oboch prípadoch rovnakým spôsobom odradiť uvedeného občana Únie od toho, aby pokračoval v pobyte v tomto členskom štáte.“*. Súčasne vo vzťahu k miestu uzavretia manželstva Súdny dvor konštatuje, že smernica 2004/38 neobsahuje v tomto smere ustanovenia, ktoré by stanovovali nejaké podmienky.[29]

---

[26] Rozsudok Súdneho dvora z 25. júla 2008, C-127/08 - Metock a i., ECLI:EU:C:2008:449, bod 62
[27] Rozsudok Súdneho dvora z 25. júla 2008, C-127/08 - Metock a i., ECLI:EU:C:2008:449, bod 64
[28] Rozsudok Súdneho dvora z 25. júla 2008, C-127/08 - Metock a i., ECLI:EU:C:2008:449, bod 90
[29] Rozsudok Súdneho dvora z 25. júla 2008, C-127/08 - Metock a i., ECLI:EU:C:2008:449, bod 93

S ohľadom na vyššie uvedené Súdny dvor rozhodol nasledovne: *„Smernici Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, ktorá mení a dopĺňa nariadenie (EHS) č. 1612/68 a ruší smernice 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS, odporuje právna úprava členského štátu, ktorá vyžaduje od štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý je manželským partnerom občana Únie zdržiavajúceho sa v tomto členskom štáte, pričom nie je jeho štátnym príslušníkom, aby mal legálny pobyt v inom členskom štáte predtým, ako prišiel do hostiteľského členského štátu, na to, aby sa na neho vzťahovali ustanovenia tejto smernice. Článok 3 ods. 1 smernice 2004/38 sa má vykladať v tom zmysle, že na štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý je manželským partnerom občana Únie zdržiavajúceho sa v členskom štáte, pričom nie je jeho štátnym príslušníkom, ktorý tohto občana Únie sprevádza alebo sa k nemu pripája, sa vzťahujú ustanovenia uvedenej smernice bez ohľadu na miesto a dátum uzatvorenia ich manželstva, ako aj na spôsob, akým tento štátny príslušník tretej krajiny vstúpil do hostiteľského členského štátu.“*

2.2 Prípad Onuekwere

Pán Onuekwere bol štátnym príslušníkom Nigérie a oženil sa s írskou štátnou príslušníčkou, ktorá v Spojenom kráľovstve využívala svoje právo na voľný pohyb. Z titulu, že bol pán Onuekwere rodinný príslušník občana Únie, bolo mu udelené povolenie na pobyt v dĺžke trvania 5 rokov. Pán Onuekwere bol odsúdený na trest odňatia slobody s podmienečným odkladom, pričom k výkonu trestu nedošlo. Následne bol pán Onuekwere opätovne odsúdený na trest odňatia slobody na dva a pol roka, pričom z výkonu trestu bol prepustený. V tejto súvislosti bolo nariadené vyhostenie pána Onuekwereho, ale toto rozhodnutie bolo zrušené nakoľko bol v manželom občianky Únie. Neskôr bol pán Onuekwere znova odsúdený na trest odňatia slobody v trvaní dva a štvrť roka avšak z výkonu trestu bol opäť po určitom čase prepustený. V spojení s uvedeným bolo opätovne nariadené vyhostenie pána Onuekwereho, ale toto rozhodnutie bolo opätovne zrušené. Pán Onuekwere následne podal žiadosť o preukaz o trvalom pobyte, pričom táto mu bola zamietnutá.

Vnútroštátny súd sa rozhodol s ohľadom na vyššie uvedené Súdnemu dvoru predložiť otázky, ktorých predmetom je výklad ustanovení smernice 2004/38 *in concreto* či na účely získania práva na trvalý pobyt možno zohľadniť obdobia pobytu vo väzení v hostiteľskom členskom štáte, v ktorom mal občan Únie, ktorého je žiadateľ - príslušník tretieho štátu

rodinným príslušníkom, právo na trvalý pobyt a či sa v tejto súvislosti nepretržitosť pobytu prerušuje dobou strávenou vo väzení.

Súdny dvor v bode 18 odôvodnenia pripomína, že nadobudnutie práva na trvalý pobyt rodinnými príslušníkmi občana Únie, ktorí sú príslušníkmi tretieho štátu v zmysle smernice 2004/38 závisí od splnenia podmienok na oboch stranách, teda *„závisí od skutočnosti, či jednak samotný občan splnil podmienky stanovené v článku 16 ods. 1 tejto smernice a či jednak uvedení rodinní príslušníci mali počas dotknutého obdobia s ním spoločný nepretržitý pobyt (pozri rozsudok z 8. mája 2013, Alarape a Tijani, C−529/11, bod 34).“*.

V bode 22 odôvodnenia Súdny dvor konštatuje, že zo znenia ustanovenia smernice 2004/38, ktoré obsahuje oprávnenie získania trvalého pobytu rodinných príslušníkov občana Únie za podmienky, že žiadateľ (a v neposlednom rade aj občan Únie) sa v hostiteľskom štáte zdržiaval legálne počas nepretržitého obdobia piatich rokov *„vyplýva, že obdobia pobytu vo väzení nemožno zohľadniť na účely získania práva na trvalý pobyt v zmysle tohto ustanovenia.“*

V bodoch 24 až 26 Súdny dvor ďalej odôvodňuje, prečo nie je možné zohľadniť na účely získania trvalého pobytu dĺžku pobytu stráveného vo väzení, kedy upozorňuje na skutočnosť, že *„právo na trvalý pobyt je kľúčovým prvkom v podporovaní sociálnej súdržnosti a v tejto smernici bolo stanovené s cieľom posilniť vedomie občianstva Únie, takže normotvorca Únie podmienil získanie práva na trvalý pobyt podľa článku 16 ods. 1 smernice 2004/38 integráciou občana Únie v hostiteľskom členskom štáte (pozri rozsudok zo 7. októbra 2010, Lassal, C−162/09, Zb. s. I−9217, body 32 a 37).“*, pričom upresňuje, že *„integrácia, z ktorej vychádza právo na trvalý pobyt podľa článku 16 ods. 1 smernice 2004/38, sa neopiera iba o priestorové a časové okolnosti, ale aj o kvalitatívne prvky súvisiace so stupňom integrácie v hostiteľskom členskom štáte“*. V kontexte skutkových okolností má Súdny dvor za to, že skutočnosť ktorou je uloženie trestu odňatia slobody žiadateľovi *„preukazuje, že dotknutá osoba nerešpektovala spoločenské hodnoty hostiteľského členského štátu vyjadrené v jeho trestnom práve, takže by bolo zjavne v rozpore s cieľom, ktorý táto smernica zavedením tohto práva pobytu sledovala, keby sa v prípade rodinných príslušníkov občana Únie, ktorí nemajú štátnu príslušnosť členského štátu, na účely získania ich práva na trvalý pobyt v zmysle článku 16 ods. 2 smernice 2004/38 zohľadňovali obdobia pobytu vo väzení.“*.

S ohľadom na vyššie uvedené Súdny dvor rozhodol nasledovne: *„Článok 16 ods. 2 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie*

a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, ktorá mení a dopĺňa nariadenie (EHS) 1612/68 a ruší smernice 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS, treba vykladať v tom zmysle, že obdobia, ktoré v hostiteľskom členskom štáte štátny príslušník tretej krajiny, ktorý je rodinným príslušníkom občana Únie, ktorý mal počas uvedených období v tomto členskom štáte právo na trvalý pobyt, strávil vo väzení, nemožno zohľadniť na účely získania práva tohto štátneho príslušníka na trvalý pobyt v zmysle tohto ustanovenia. Článok 16 ods. 2 a 3 smernice 2004/38 treba vykladať v tom zmysle, že nepretržitosť pobytu je prerušená obdobiami pobytu štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý je rodinným príslušníkom občana Únie, ktorý mal počas týchto období v tomto členskom štáte právo na trvalý pobyt, vo väzení v hostiteľskom členskom štáte.“

2.3 Prípad Ruiz Zambrano[30]

Pán Zambrano s manželkou boli obaja štátni príslušníci Kolumbie, pričom im boli udelené víza, na základe ktorých pricestovali do Belgicka s jedným maloletým dieťaťom a žiadali o azyl, pričom táto žiadosť im bola zamietnutá. K zamietavému rozhodnutiu bola pripojená doložka zákazu vyhostenia z dôvodu pretrvávajúcej občianskej vojny v ich krajine pôvodu.

Pán Zambrano následne žiadal o povolenie na pobyt, čo odôvodňoval absolútnou nemožnosťou vrátenia sa do Kolumbie z dôvodu nepriaznivej politickej situácie, pričom súčasne svoju žiadosť odôvodňoval svojou snahou o integráciu do belgickej spoločnosti, nakoľko sa určil jazyk a jeho dieťa navštevovalo materskú škôlku v Belgicku. Táto žiadosť mu bola taktiež zamietnutá. Pán Zambrano s manželkou boli neskôr registrovaní ako rezidenti v Belgicku.

Napriek tomu, že pán Zambrano nedisponoval pracovným povolením, uzatvoril pracovnú zmluvu v Belgicku. Neskôr porodila manželka pána Zambrana ďalšie dve deti, ktoré získali belgické štátne občianstvo. V nadväznosti na uvedené podali manželia Zambranovci v zmysle belgických vnútroštátnych ustanovení žiadosť o povolenie usadiť sa, ako priami predkovia belgického občana. V tejto súvislosti bolo manželom vydané potvrdenie o prihlásení, ktorým sa im predbežne povoľoval pobyt na dobu určitú. Žiadosť o usadenie bola manželom

[30] Rozsudok Súdneho dvora z 8. marca 2011, C-34/09 Ruiz Zambrano, ECLI:EU:C:2011:124

bola zamietnutá, z dôvodu, že manželia mal za cieľ iba zlegalizovanie vlastného pobytu a mali možnosť, aby ich deti získali kolumbijské štátne občianstvo. Neskôr sa pán Zambrano stal nezamestnaným, na základe čoho podal žiadosť o dávky v nezamestnanosti, ktorá mu bola zamietnutá.

Na základe vyššie uvedeného sa vnútroštátny súd rozhodol Súdnemu dvoru predložiť otázky, ktorých predmetom je výklad ustanovení o občianstve Únie obsiahnutých v ZFEÚ *in concreto*, či sa tieto majú vykladať v tom zmysle, že je nimi priznané priamemu predkovi, ktorý je štátnym príslušníkom tretej krajiny, a od ktorého sú závislé jeho maloleté deti, ktoré sú občanmi EÚ, právo na pobyt v tom členskom štáte, ktorého sú tieto maloleté deti štátnymi príslušníkmi a majú v ňom pobyt, ako aj s tým spojené oslobodenie od pracovného povolenia v takomto členskom štáte.

V rámci skutkového stavu sa čiastočne nastoľuje aj otázka spojená s otázkou aplikácie smernice 2004/38, pričom k tejto sa Súdny dvor zamietavo vyjadril v bode 39 odôvodnenia, kedy konštatuje, že definícia oprávnených osôb je založená na správaní sa občana Únie, od ktorého príslušník tretieho štátu, ktorý je jeho rodinným príslušníkom odvodzuje práva, pričom toto správanie spočíva vo využití práva na pohyb a pobyt občana Únie viažuceho sa na iný členský štát, ako na ten, ktorého je tento občan Únie štátnym príslušníkom: *„Na úvod treba konštatovať, že podľa článku 3 odseku 1 smernice 2004/38 s názvom „Oprávnené osoby“ sa táto smernica uplatňuje na všetkých občanov Únie, ktorí „sa pohybujú alebo zdržiavajú v členskom štáte inom, ako je členský štát, ktorého štátnymi príslušníkmi sú, a na ich rodinných príslušníkov“. Uvedená smernica sa preto neuplatňuje na situáciu, akou je situácia v prejednávanej veci.“.*

V nadväznosti na uvedené Súdny dvor aj prostredníctvom odkazov na svoju predošlú judikatúru ozrejmuje, že status občana EÚ, ktorým nepochybne disponujú maloleté deti manželov Zambranovcov, ktoré majú belgické štátne občianstvo, má byť základným statusom štátnych príslušníkov členských štátov.[31]

V tejto súvislosti Súdny dvor v bode 42 odôvodnenia konštatuje, že ustanovenia zmlúv o občianstve vo všeobecnosti bránia vnútroštátnym ustanoveniam, ktoré by mohli občanov EÚ zbaviť účinného požívania ich práv vyplývajúcich z občianstva, pričom uvedené podporuje

[31] Rozsudok Súdneho dvora z 8. marca 2011, C-34/09 Ruiz Zambrano, ECLI:EU:C:2011:124, body 40 a 41

argumentáciou uvedenou v bode 43 odôvodnenia: *„Zamietnutie pobytu osobe, štátnemu príslušníkovi tretieho štátu, v členskom štáte, v ktorom majú pobyt jeho maloleté deti, štátni príslušníci uvedeného členského štátu, ktoré sú od tejto osoby závislé, ako aj odmietnutie poskytnúť tejto osobe pracovné povolenie by malo takýto účinok.“* Uvedené Súdny dvor bližšie rozoberá v bode 44 odôvodnenia, kedy uvádza, že zamietnutie pobytu príslušníkovi tretieho štátu, od ktorého je závislé jeho maloleté dieťa, ktoré je občanom Únie by malo za následok, takéto dieťa resp. občan Únie, by bol nútené opustiť územie Únie a nasledovať príslušníka tretieho štátu, od ktorého je závislé. Uvedené primerane platí aj vo vzťahu k udeleniu pracovného povolenia. Takáto situácia by teda mohla mať za následok, že občania Únie by tak nemohli vykonávať podstatu svojich práv, ktoré im vyplývajú z ich statusu občana Únie.

S ohľadom na vyššie uvedené preto Súdny dvor rozhodol nasledovne: *„Článok 20 ZFEÚ sa má vykladať v tom zmysle, že bráni tomu, aby členský štát na jednej strane zamietol štátnemu príslušníkovi tretieho štátu, od ktorého sú závislé jeho maloleté deti, občania Únie, pobyt v členskom štáte bydliska týchto detí, ktorého sú tieto deti štátnymi príslušníkmi, a na druhej strane odmietol uvedenému štátnemu príslušníkovi tretieho štátu poskytnúť pracovné povolenie, keďže tieto rozhodnutia by uvedené deti zbavili možnosti účinne požívať podstatu práv, ktoré vyplývajú zo statusu občana Únie.“*

2.4 Prípad O. a S.[32]

V danom prípade Súdny dvor riešil konanie v spojených veciach, kedy dve štátne príslušníčky tretích krajín pani S., ktorá bola príslušníčkou Ghany a pani L., ktorá bola príslušníčkou Alžírska uzavreli manželstvo s fínskymi štátnymi príslušníkmi. Z oboch týchto manželstiev pochádzali maloleté deti, ktoré disponovali fínskym občianstvom a vždy bývali vo Fínsku. V oboch prípadoch sa tieto príslušníčky tretích štátov rozviedli so svojimi fínskymi manželmi. Pani S. počas svojho pobytu vo Fínsku študovala a vykonávala zárobkovú činnosť. Pani S. bolo dieťa zverené do výlučnej osobnej starostlivosti, pričom jeho biologický otec tohto dieťaťa býval vo Fínsku. Pani S. sa následne vydala za pána O., štátneho príslušníka Pobrežia slonoviny, ktorý na základe ich manželského zväzku podal žiadosť o povolenie pobytu. Pani S. mala s pánom O. následne dieťa, ktoré malo ghanskú štátnu príslušnosť a je v ich spoločnej osobnej starostlivosti. Pán O. býva v domácnosti s pani S. a týmito dvoma

[32] Rozsudok Súdneho dvora zo 6. decembra 2012, C-356/11 O. a S., ECLI:EU:C:2012:776

deťmi. Pánovi O. bola zamietnutá žiadosť o povolenie pobytu s odôvodnením, že nedisponuje dostatočnými prostriedkami na živobytie.

Pani L. sa oprávnene zdržiavala na území Fínska na základe manželského zväzku s fínskym štátnym príslušníkom, pričom nikdy nevykonávala zárobkovú činnosť na tomto území. Po rozvode bolo ich spoločné dieťa, ktoré má okrem fínskej aj alžírsku štátnu príslušnosť zverené do výlučnej osobnej starostlivosti pani L. Pani L. sa následne vydala za pána M., ktorý je alžírskym štátnym príslušníkom, ktorý prišiel legálne do Fínska a žil s pani L., pričom žiadal o politický azyl. Pán M. Bol neskôr vrátený do krajiny pôvodu. Zo zväzku pani L. a pána M. Sa narodilo dieťa, ktoré je alžírskym štátnym príslušníkom, pričom bolo zverené do spoločnej osobnej starostlivosti oboch rodičov. Pani L. požiadala o povolenie na pobyt pre pána M. ako svojho manželského partnera, ktorá bola zamietnutá, opätovne z dôvodu nepreukázania dostatočných finančných prostriedkov.

Vnútroštátny súd sa v nadväznosti na vyššie uvedené obrátil na Súdny dvor s otázkami, ktorých predmetom je výklad ustanovení práva EÚ o občianstve *in concreto* či ustanovenia práva EÚ, týkajúce sa občianstva Únie, treba vykladať v tom zmysle, že bránia členskému štátu v odmietnutí vydania štátnemu príslušníkovi tretej krajiny povolenia na pobyt z dôvodu zlúčenia rodiny, ak dotknutý štátny príslušník tretej krajiny chce bývať so svojou manželkou, taktiež príslušníčkou tretej krajiny, ktorá disponuje platným povolením na pobyt v dotknutom členskom štáte, a je matkou dieťaťa pochádzajúceho z prvého manželstva, ktoré je občanom Únie, a dieťaťom pochádzajúcim z ich vlastného zväzku, ktoré je tiež štátnym príslušníkom tretej krajiny. Na uvedené nadviazal vnútroštátny súd ďalšou otázkou, ktorou sa pýta, v tejto súvislosti pýta, či to, že žiadateľ o povolenie na pobyt býva v spoločnej domácnosti so svojou manželkou a pričom nie je biologickým otcom dieťaťa a ani mu nebolo zverené do starostlivosti, môže mať vplyv na vyššie uvedený výklad.

Súdny dvor v prvom rade prostredníctvom bodov 41 a 42 odôvodnenia vylúčil na daný prípad aplikáciu smernice 2004/38, nakoľko obdobne ako tomu bolo v prípade Zambrano, táto predpokladá aktívne využitie práva na pohyb a pobyt zo strany občanov Únie, v tomto prípade maloletých detí s fínskym občianstvom, pochádzajúcich z prvých manželstiev pani S. a pani L..

V bodoch 45 až 47 odôvodnenia Súdny dvor odkazuje na svoju predošlú judikatúru v prípade Zambrano vo vzťahu k pripomenutiu zásady, že štátnemu príslušníkovi tretej krajiny nemožno odoprieť povolenie na pobyt ak by uvedené mohlo mať za následok zabránenie

účinného výkonu podstaty práv vyplývajúcich z občianstva EÚ a to najmä s ohľadom na situáciu, ak by bol občan EÚ závislý od príslušníka tretej krajiny.

V rámci bodov 49 a 50 odôvodnenia Súdny dvor ponecháva preskúmanie, či by v tomto konkrétnom prípade odmietnutie povolenia na pobyt mohlo mať za následok zabránenie výkonu podstaty práv vyplývajúcich z občianstva EÚ, kedy konštatuje: *„V prejednávanej veci prináleží vnútroštátnemu súdu určiť, či odmietnutie žiadostí o pobyt predložených z dôvodu zlúčenia rodiny za okolností, o aké ide v konaniach vo veci samej, prináša v prípade príslušných občanov Únie stratu účinného požívania podstaty práv, ktoré vyplývajú z ich postavenia. V rámci tohto posúdenia treba zohľadniť skutočnosť, že matkám občanov Únie bolo udelené povolenie na trvalý pobyt v dotknutom členskom štáte, takže z právneho hľadiska nemajú ani ony, ani občania Únie, ktorí sú od nich závislí, povinnosť opustiť územie tohto členského štátu a celkovo územie Únie.“*.

V bodoch 51 a 52 odôvodnenia Súdny dvor dáva vo vzťahu k vyššie uvedenému preskúmaniu do pozornosti otázku osobnej starostlivosti, kde sa na jednej strane posudzujú záujmy detí občanov Únie a ich kontaktu s biologickými otcami a na druhej strane detí, ktoré majú príslušnosť tretích krajín s ich biologickými otcami. *„V tejto súvislosti samotná skutočnosť, že sa môže zdať vhodné, aby z dôvodov hospodárskej povahy alebo na účely zachovania jednoty rodiny na území Únie mohli rodinní príslušníci, ktorých predstavujú jednak osoby so štátnou príslušnosťou tretej krajiny a jednak maloletý občan Únie, bývať na území Únie v členskom štáte, ktorého štátnu príslušnosť má občan Únie, nestačí sama osebe na stanovenie, že občan Únie bude nútený opustiť územie Únie, ak takéto právo pobytu nebude priznané (pozri v tomto zmysle rozsudok Dereci a i., už citovaný, bod 68).“*

Súdny dvor v bode 61 v spojení s bodom 68 konštatuje, že napriek tomu, že vnútroštátny súd nepoložil prejudiciálnu otázku k smernici 2003/86, práve táto sa bude aplikovať na situáciu aká je vo veci samej, nakoľko *„pani S. a pani L. štátnymi príslušníčkami tretích krajín, ktoré sa oprávnene zdržiavajú v členskom štáte a ktoré žiadajú o zlúčenie rodiny. Treba im teda priznať postavenie „garantiek“ v zmysle článku 2 písm. c) smernice 2003/86. Okrem toho spoločné deti pani S. a pani L. a ich manželov sú štátnymi príslušníkmi tretích krajín, a teda nemajú postavenie občana Únie priznané článkom 20 ZFEÚ.“*

Aplikáciu smernice 2003/86 nemožno vylúčiť len z dôvodu, že štátny príslušník tretej krajiny je taktiež rodičom občana EÚ, nakoľko uvedené by predstavovalo rozpor s cieľom predmetnej smernice.[33]

Vo vzťahu k otázke posúdenia príjmov na účely udelenia povolenia na pobyt príslušníkovi tretieho štátu s cieľom zlúčenia rodiny Súdny dvor upresňuje, že: *„Pokiaľ ide o uvedený článok 4 ods. 1, treba najskôr zdôrazniť, že sú to v zásade príjmy garanta, ktoré sú predmetom individuálneho preskúmania žiadostí o zlúčenie rodiny vyžadovaného smernicou 2003/86, a nie zdroje štátneho príslušníka tretej krajiny, pre ktorého sa žiada právo na pobyt z dôvodu zlúčenia rodiny (pozri rozsudok Chakroun, už citovaný, body 46 a 47).“*[34]

S ohľadom na vyššie uvedené Súdny dvor rozhodol nasledovne: *„Článok 20 ZFEÚ treba vykladať tak, že nebráni tomu, aby členský štát odmietol štátnemu príslušníkovi tretej krajiny povolenie na pobyt z dôvodu zlúčenia rodiny, hoci tento štátny príslušník chce bývať so svojou manželkou, tiež štátnou príslušníčkou tretej krajiny, ktorá má platné povolenie na pobyt v tomto členskom štáte a ktorá je matkou dieťaťa pochádzajúceho z prvého manželstva, ktoré je občanom Únie, ako aj s dieťaťom pochádzajúcim z ich vlastného zväzku, ktoré je tiež štátnym príslušníkom tretej krajiny, ak takéto odmietnutie nevedie v prípade dotknutého občana Únie k zbaveniu možnosti skutočne vykonávať podstatu práv vyplývajúcich z postavenia občana Únie, čo prináleží overiť vnútroštátnemu súdu. Také žiadosti o povolenie na pobyt z dôvodu zlúčenia rodiny, o aké ide v konaniach vo veci samej, patria do pôsobnosti smernice Rady 2003/86/ES z 22. septembra 2003 o práve na zlúčenie rodiny. Článok 7 ods. 1 písm. c) tejto smernice treba vykladať tak, že hoci členské štáty môžu požadovať, aby garant preukázal, že má trvalé a pravidelné príjmy, ktoré sú dostatočné na pokrytie vlastných potrieb a potrieb svojich rodinných príslušníkov, táto možnosť sa musí uplatňovať s ohľadom na článok 7 a článok 24 ods. 2 a 3 Charty základných práv Európskej únie, ktoré ukladajú členským štátom povinnosť preskúmať žiadosti o zlúčenie rodiny v záujme dotknutých detí a s cieľom uprednostniť rodinný život, ako aj zabrániť tomu, aby bol ohrozený cieľ tejto smernice a jej potrebný účinok. Vnútroštátnemu súdu prináleží overiť, či pri prijatí rozhodnutí o odmietnutí povolenia na pobyt, o ktoré ide v konaniach vo veci samej, boli tieto požiadavky dodržané.“*

[33] Rozsudok Súdneho dvora zo 6. decembra 2012, C-356/11 O. a S., ECLI:EU:C:2012:776, bod 69
[34] Rozsudok Súdneho dvora zo 6. decembra 2012, C-356/11 O. a S., ECLI:EU:C:2012:776, bod 72

V bode 74 odôvodnenia Súdny dvor upozorňuje na reštriktívny výklad ustanovenia oprávňujúce členský štát aby od žiadateľa požadoval doklady, ktorými by preukázal, že má trvalý príjem a nebude nútený uchýliť sa k systému sociálnej pomoci: „*Keďže povolenie zlúčenia rodiny je všeobecným pravidlom, Súdny dvor rozhodol, že možnosť zakotvená v článku 7 ods. 1 písm. c) smernice 2003/86 sa má vykladať reštriktívne. Miera voľnej úvahy priznaná členským štátom nemôže byť štátmi uplatňovaná takým spôsobom, ktorý porušuje cieľ smernice a zbavuje ju potrebného účinku (rozsudok Chakroun, už citovaný, bod 43).*“

Záverom Súdny dvor opätovne ako už vo svojej predošlej judikatúre v obdobných prípadoch upozorňuje na potrebu uznania práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života: „*Článok 7 Charty, ktorý obsahuje práva, ktoré zodpovedajú právam zaručeným článkom 8 ods. 1 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, uznáva právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života. Toto ustanovenie Charty treba vykladať s ohľadom na záväzok brať do úvahy prevažujúce záujmy dieťaťa prijatý v článku 24 ods. 2 tejto Charty a zohľadniť potrebu dieťaťa pravidelne udržiavať osobné vzťahy a priame styky s obidvomi svojimi rodičmi, ako to vyjadruje odsek 3 rovnakého článku (pozri rozsudky Parlament/Rada, už citovaný, bod 58, a z 23. decembra 2009, Detiček, C−403/09 PPU, Zb. s. I−12193, bod 54).*“[35]

2.5 Aktuálny prípad Coman prejednávaný Súdnym dvorom[36]

Aktuálne je na Súdnom dvore predložený návrh na začatie prejudiciálneho konania zo strany rumunského ústavného súdu v prípade pána Comana, rumunského štátneho príslušníka a teda občana Únie, ktorý v Belgicku uzatvoril manželstvo s jeho americkým partnerom rovnakého pohlavia, pánom Hamilitonom. Po ich presťahovaní sa do Rumunska im rumunské úrady odmietli ich manželstvo uznať. Z uvedeného titulu pán Coman a Hamiliton zažalovali rumunskú vládu kvôli obmedzeniu voľného pohybu osôb.

Rumunský ústavný súd sa tak na Súdny dvor obrátil s viacerými otázkami. Prvou sa vnútroštátny súd pýta na výklad pojmu „manželský partner“ podľa článku 2 bodu 2 písm. a) smernice 2004/38/ES1 v spojení s článkami 7, 9, 21 a 45 Charty základných práv Európskej únie *in concreto*, či tento pojem zahŕňa manželského partnera rovnakého pohlavia - príslušníka

[35] Rozsudok Súdneho dvora zo 6. decembra 2012, C-356/11 O. a S., ECLI:EU:C:2012:776, bod 76
[36] Návrh na začatie prejudciálneho konania v prípade C-673/16 Coman dostupný na: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=189453&pageIndex=0&doclang=SK&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=259071

tretieho, občana Únie, s ktorým občan Únie uzatvoril manželstvo zákonným spôsobom, a to na základe práva iného členského štátu, ako je hostiteľský členský štát.

V nadväznosti na prípadnú kladnú odpoveď na prvú otázku sa vnútroštátny súd ďalej pýta, či článok 3 ods. 1 a článok 7 ods. 1 smernice 2004/38/ES v spojení s článkami 7, 9, 21 a 45 Charty hostiteľského členského štátu priznať manželskému partnerovi občana Únie rovnakého pohlavia právo pobytu v rámci vlastného územia alebo právo pobytu na obdobie presahujúce tri mesiace.

V prípade zápornej odpovede na prvú otázku, sa vnútroštátny súd pýta, či možno manželského partnera občana Únie rovnakého pohlavia, ktorý je príslušníkom tretej krajiny a s ktorým tento občan uzatvoril manželstvo zákonným spôsobom na základe práva iného členského štátu, ako je hostiteľský členský štát označiť za „akéhokoľvek iného rodinného príslušníka, ...“ podľa článku 3 ods. 2 písm. a) smernice 2004/38/ES alebo za „partnera, s ktorým má občan Únie trvalý vzťah riadne osvedčený“ podľa článku 3 ods. 2 písm. b) smernice 2004/38/ES, so zodpovedajúcou povinnosťou hostiteľského členského štátu umožniť tomuto partnerovi vstup a pobyt, a to aj v prípade, že hostiteľský členský štát neuznáva manželstvá osôb rovnakého pohlavia, ani neupravuje nijakú inú formu ich právneho uznania, ako registrované partnerstvá.

V nadväznosti na prípadnú kladnú odpoveď na tretiu prejudiciálnu otázku sa ďalej vnútroštátny súd pýta, či článok 3 ods. 2 a článok 7 ods. 2 smernice 2004/38/ES v spojení s článkami 7, 9, 21 a 45 Charty stanovujú povinnosť hostiteľského členského štátu priznať manželskému partnerovi občana Únie rovnakého pohlavia právo pobytu v rámci vlastného územia alebo právo pobytu na obdobie presahujúce tri mesiace?

S ohľadom na vyššie uvedené otázky bude veľmi zaujímavé sledovať rozhodnutie Súdneho dvora v tomto prípade aj v intenciách jeho predošlej judikatúry napr. vo vzťahu k rešpektovaniu súkromného a rodinného života, ktoré Súdny dvor často zmieňuje vo svojich rozhodnutiach týkajúcich sa umožnenia pobytu príslušníkom tretích štátov, ktorí sú rodinnými príslušníkmi občana Únie.

Ďalším zaujímavým aspektom by mohlo byť v tomto smere posúdenie zásady formulovanej prostredníctvom judikatúry, v zmysle ktorej neudelenie pobytu by mohlo mať za následok zabránenie občanovi Únie v jeho účinnom uplatňovaní si podstaty práv, ktoré mu z občianstva vyplývajú. Hoci v tomto prípade pravdepodobne nejde o občana Únie závislého

na osobe, ktorá je príslušníkom tretieho štátu a žiada o pobyt, pri extenzívnejšom výklade predmetnej zásady by Súdny dvor mohol mať priestor pre odôvodnenie si uplatnenia tejto zásady v takom kontexte, kedy by občan Únie bol na základe skutočnosti, že takémuto jeho partnerovi so štátnou príslušnosťou tretej krajiny by nebol povolený pobyt, odradený od výkonu podstaty svojich práv, ktoré mu vyplývajú z občianstva Únie.

Súčasne sa však okrem otázky voľného pohybu a pobytu osôb bude samozrejme venovať mimoriadna pozornosť otázke uznávania manželstiev rovnakého pohlavia, čo bude však Súdny dvor posudzovať najmä v kontexte ustanovení Charty, pričom rozhodnutie o tejto otázke sa javí ako mimoriadne dôležité pre posúdenie otázok týkajúcich sa voľného pohybu a pobytu tak ako je uvedené vyššie.

Záver

Prostredníctvom priblíženia aktuálnej rozhodovacej činnosti Súdneho dvora v oblasti voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích štátov na území EÚ možno na základe uvedených rozhodnutí Súdneho dvora v tejto oblasti formulovať všeobecne aplikovateľné východiská, ktoré nachádzajú využitie najmä v praxi vnútroštátnych orgánov, ako súdnych tak aj administratívnych, ktoré disponujú rozhodovacou činnosťou vo vyššie uvedenej oblasti.

Rozhodnutie v prípade Metock je jedným z kľúčových rozhodnutí v oblasti prisťahovaleckej politiky, pričom Súdny dvor v rámci odôvodnenia formuloval argumenty, ktoré aj naďalej využíva vo svojej následnej rozhodovacej činnosti v oblasti voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích štátov, ktorí sú rodinnými príslušníkmi občana EÚ, pričom ide najmä o poukázanie na zabezpečenie účinného využívania podstaty práv vyplývajúcich z inštitútu občianstva EÚ a zabezpečenie práva na rodinný život.

V prípade Onuekwere sa Súdny dvor vyjadroval k otázke integrácie príslušníka tretieho štátu, ktorý je rodinným príslušníkom občana Únie a tým pádom od neho, ako od primárneho beneficienta odvodzuje svoje práva ako práva sekundárneho beneficienta. V zmysle rozhodnutia Súdneho dvora je tak možné konštatovať, že splnenie podmienok na udelenie práva na trvalý pobyt vyplývajúceho zo smernice môže byť skúmané z hľadiska ich splnenia jednak zo strany samotného občana EÚ, teda primárneho beneficienta ako aj zo strany jeho rodinného príslušníka, teda sekundárneho beneficineta, pričom uvedené môže byť vo výsledku posúdené odlišne. Taktiež Súdny dvor v tomto prípade konštatuje, že v rámci posúdenia splnenia podmienok treba prihliadať aj na okolností, ktoré podmieňujú splnenie podmienok uvedených

v smernici v tomto konkrétnom prípade napr. integráciu, ktorá je odrazom nepretržitosti legálneho pobytu.

Prípad Zambrano je rozhodnutím Súdneho dvora, na ktorý Súdny dvor často odkazuje aj v rámci následnej judikatúry najmä v súvislosti s argumentom spočívajúcim v zákaze zbavenia občanov Únie ich práva požívať podstatu práv, ktoré im z tohto ich postavenia vyplývajú. Okrem uvedeného Súdny dvor v tomto prípade riešil otázku aplikácie smernice 2004/38, kedy spresnil, že do momentu, kým občan Únie aktívne nevyužil svoje právo voľného pohybu a pobytu nemožno na jeho rodinných príslušníkov aplikovať príslušné ustanovenia predmetnej smernice.

V prípade O. a S. Súdny dvor prostredníctvom jednotlivých bodov odôvodnenia poskytuje upresňuje podmienky aplikácie smerníc 2004/38 a 2003/86, pričom súčasne s prihliadnutím na skutkové okolnosti dáva opätovne do pozornosti zásadu spočívajúcu v zákaze odmietnutia udelenia na pobyt príslušníkovi tretieho štátu za predpokladu, že by to malo za následok zabránenie občanovi EÚ vo výkone podstaty práv vyplývajúcich z občianstva EÚ. V tejto súvislosti Súdny dvor ponecháva preskúmanie na vnútroštátnom súde, pričom mu však odporúča preskúmať uvedené aj na základe otázky osobnej starostlivosti a záujmov dieťaťa. Súčasne Súdny dvor v predmetnom rozhodnutí dáva do pozornosti uznávanie práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života vo vzťahu k udeleniu povolenia na pobyt príslušníkovi tretej krajiny, ak má byť toto udelené za účelom zlúčenia rodiny.

Na základe vyššie uvedeného je možné konštatovať, že Súdny dvor v rámci svojej rozhodovacej činnosti v oblasti voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích štátov na území EÚ plní nezastupiteľnú úlohu najmä vo vzťahu k zabezpečeniu jednotného výkladu právneho rámca upravujúceho predmetnú oblasť, čo predstavuje z praktického hľadiska zjednodušenie úlohy pre vnútroštátne orgány disponujúce právomocami v tejto oblasti, pričom na druhej strane súčasne prostredníctvom tohto výkladu plní zároveň aj takpovediac úlohu garanta ochrany práv príslušníkov tretích štátov v predmetnej oblasti. Z uvedeného dôvodu je tak potrebné konštatovať, že neustále sa rozširujúca judikatúra Súdneho dvora sa stala nevyhnutným nástrojom na účel posudzovania otázok týkajúcich sa voľného pohybu a pobytu príslušníkov tretích štátov na území EÚ.

Použitá literatúra

- Craig, P. - de Búrca, G.: EU Law text, cases and materials, Fifth Edition, OXFORD University Press, 2011, ISBN 978-0-19-957699-9
- Chalmers, D. - Davies, G. - Monti, G.: European Union Law, Second Edition, CAMBRIDGE University Press, 2010, ISBN 978-0-521-12151-4
- Barnard, C., Peers, S.: European Union Law:, Oxford University Press, OXFORD University Press, 2014, ISBN 978-0-19-968611-7
- Weiss, F., Kaupa, C.: European Union Internal Market Law, CAMBRIDGE University Press, 2014, s. 23, ISBN 978-1-107-63600-2
- Siman, M. - Slašťan, M.: Právo Európskej únie (inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou), Bratislava: EUROIURIS - Európske právne centrum, o. z., 2012, ISBN 978-80-89406-12-8
- Stehlík, V., Hamuľák, O., Petr, M.: Praktikum práva Evropské unie. Vnitřní trh. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87576-09-0
- Lyčka, M. - Kunc, B. - Šlégová K. a kol.: Komentovaná rozhodnutí Soudního dvora Evropské Unie, Praha: Linde, 2010, ISBN 978-80-7201-812-3

Právo poškodeného súhlasiť s trestným stíhaním

CONSENT OF VICTIM

JUDr. Zuzana Kováčová[1]

Abstrakt

Jedným z práv, ktorým poškodený v trestnom konaní disponuje, je jeho právo súhlasiť s trestným stíhaním, tzv. dispozičné právo. Dispozičné právo poškodeného je upravené v druhej hlave, v treťom diely zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len *„Trestný poriadok"*), a to v § 211 a v §212. Súčasná slovenská právna úprava umožňuje poškodenému vyjadriť súhlas alebo nesúhlas s trestným stíhaním pri taxatívne vymenovaných trestných činoch, ak medzi ním a páchateľom je určitý blízky vzťah. Pokiaľ v takomto prípade poškodený súhlas nedá, alebo ho vezme späť, je trestné stíhanie neprípustné. V snahe o zdokonalenie súčasnej právnej úpravy v oblasti poškodených v trestnom konaní sa otvárajú mnohé otázky v súvislosti s dispozičným právom poškodeného, ktorým sa v uvedenom príspevku budeme venovať.

Kľúčové slová: poškodený, súhlas poškodeného, dispozičné právo

Abstract

One of the rights that a victim poses within criminal proceedings is the right to agree with the criminal prosecution, the so-called "right of disposal". The right of disposal is covered by the Code of Criminal Procedure (Law No. 301/2005 Coll.) in part two, division III, § 211 and § 212. Current Slovak law allows the victim to agree or not to agree with the criminal prosecution in specifically enumerated criminal offences, if there is a close relationship between the victim and the offender. If the consent of the victim is not given or taken back, the criminal charges are inadmissible. In the effort to improve the current legal regime governing victims of crime, many issues have arisen in connection with the right of disposal, which we will deal with in this article.

[1] (doktorand Paneurópska vysoká škola)

Key words: victim, victim consent, right of disposal

Úvod

Všeobecne v slovenskom trestnom práve platí zásada, že orgány činné v trestnom konaní sú povinné konať z úradnej povinnosti a sú povinné stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedeli. Výnimku z tejto zásady predstavuje právo poškodeného súhlasiť s trestným stíhaním, tzv. dispozičné právo. Dispozičné právo sa vzťahuje na celé trestné konanie vrátane odvolacieho konania. T. Gřivna[2] v spojitosti s touto problematikou hovorí, že poškodený týmto inštitútom prejavuje svoj negatívny záujem na trestnom stíhaní.

Právna úprava de lege lata

V zákonom presne ustanovených prípadoch[3] má poškodený právo vysloviť svoj súhlas s trestným stíhaním, pričom platí, že bez takto udeleného súhlasu a pri splnení ďalších podmienok nemôže byť trestné stíhanie začaté a už začaté trestné stíhanie nesmie pokračovať. Dispozičné právo je osobitne dôležité pri trestných činoch, kedy by poškodený, ktorý má blízky vzťah k páchateľovi trestného činu, mohol byť v dôsledku jeho trestného stíhania taktiež nepriaznivo postihnutý.

Inštitút súhlasu poškodeného s trestným stíhaním teda rieši konflikt záujmu štátu na trestnom stíhaní a záujmu poškodeného, ktorý má blízky vzťah k páchateľovi. V prípade iných osôb v rodinnom alebo obdobnom pomere bude vždy dôležité, aby orgány činné

---

[2] GŘIVNA, T. 2012. Zákon o obětech trestných činů. In: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha : Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 22-30.

[3] Trestný čin ublíženia na zdraví podľa § 157 a 158, ohrozovania pohlavnou chorobou podľa § 167, neposkytnutia pomoci podľa § 177 a 178, krádeže podľa § 212, sprenevery podľa § 213, neoprávneného užívania cudzej veci podľa § 215, neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 216 a 217, podvodu podľa § 221, podielnictva podľa § 231 a 232, úžery podľa § 235, zatajenia veci podľa § 236, porušovania povinností pri správe cudzieho majetku podľa § 237 a 238, poškodzovania veriteľa podľa § 239, zvýhodňovania veriteľa podľa § 240, poškodzovania cudzej veci podľa § 245 a 246, poškodenia a zneužitia záznamu na nosiči informácií podľa § 247, porušovania autorského práva podľa § 283, krivého obvinenia podľa § 345, nebezpečného prenasledovania podľa § 360a, ohovárania podľa § 373, poškodzovania cudzích práv podľa § 375 Trestného zákona proti tomu, kto je vo vzťahu k poškodenému osobou, voči ktorej by mal poškodený ako svedok právo odoprieť výpoveď, ako aj pre trestný čin opilstva podľa § 363 Trestného zákona, ak inak vykazuje znaky skutkovej podstaty niektorého z týchto trestných činov.

v trestnom konaní zvážili, či by v konkrétnom prípade ujmu týchto osôb v podobe trestného stíhania mohol poškodený pociťovať ako svoju vlastnú. Blízky príbuzenský vzťah poškodeného a páchateľa musí existovať v čase, keď sa vedie trestné stíhanie, nie v čase spáchania trestného činu. V začatom trestnom stíhaní nemožno pokračovať, ak v jeho priebehu takýto pomer vznikne, a to nielen vtedy, keď poškodený súhlas odoprie, ale aj vtedy, keď o udelenie súhlasu nebol požiadaný. Svoj súhlas na trestné stíhanie má právo poškodený vziať späť do momentu, kým sa odvolací súd neodoberie na záverečnú poradu. Výslovne odopretý súhlas alebo jeho vzatie späť má účinky abolície. V trestnom konaní možno preto pokračovať len za splnenia podmienky uvedenej v § 212 ods. 3 Trestného poriadku, a to ak z okolností prípadu je zrejmé, že odopretie súhlasu alebo spať vzatie súhlasu bolo vykonané v tiesni pod vplyvom vyhrážky, nátlaku, odkázanosti alebo podriadenosti. Ak v priebehu trestného konania nevzniknú pochybnosti, nie je povinnosťou súdu zisťovať, či súhlas poškodeného na trestné stíhanie obvineného v konaní pred súdom trvá alebo či bude odvolaný. Pokiaľ poškodený sám výslovným vyhlásením nevezme súhlas späť, má sa za to, že súhlas je daný.

Poškodený dáva súhlas na trestné stíhanie pre konkrétny trestný čin, ktorého právna kvalifikácia vychádza z trestného oznámenia a zo zadovážených podkladov. Ak by v priebehu konania došlo k zmene v právnej kvalifikácii trestného činu, na trestný čin pri ktorom je súhlas poškodeného nutný, bez meškania treba takýto súhlas získať. Inak zase platí, že aj *nedanie súhlasu poškodeného na trestné stíhanie pre skutok, ktorý bol v štádiu pred začatím trestného stíhania právne posudzovaný ako trestný čin taxatívne vymenovaný v ustanovení § 163 ods. 1 TP (teraz § 211 ods. 1), nemôže brániť trestnému stíhaniu, ak sa neskôr v rámci trestného stíhania zistilo, že skutok bude treba právne posudzovať ako trestný čin nevymenovaný v § 163 ods. 1 TP (teraz § 211 ods. 1).*[4] Ak je poškodených jedným skutkom viac, stačí súhlas na trestné stíhanie len jedného.

Existujú aj výnimky, kedy súhlas poškodeného nie je potrebný a to v prípadoch, kedy bola takým činom spôsobená smrť alebo poškodeným je štát, obec, vyšší územný celok, právnická osoba s majetkovou účasťou štátu alebo právnická osoba, ktorá hospodári s verejnými financiami.[5]

---

[4] R 32/1998.

[5] IVOR, J. a kol., 2012., *Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním).* Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 592 s. ISBN 978-80-89447-76-3, s. 134-137.

Právna úprava de lege ferenda

Ako sme uviedli už vyššie, inštitút súhlasu poškodeného s trestným stíhaním je jednou z výnimiek zo zásady legality a oficiality, ktorú Trestný poriadok obsahuje. Aj keď tento procesný inštitút znamená pre poškodeného vyššiu mieru ochrany proti nepriaznivým dôsledkom, ktoré by pre neho trestné konanie mohlo mať, domnievame sa, že by bolo viac ako vhodné súčasnú slovenskú právnu úpravu doplniť, respektíve zmeniť.

Máme za to, že by mali byť rozšírené prípady, kedy dochádza k stíhaniu páchateľa bez ohľadu na stanovisko poškodeného. Napríklad v prípade, kedy páchateľ napadne tú istú obeť opakovane. Takéto prípady vykazujú vyšší stupeň závažnosti a dispozičné právo by malo byť pre tieto prípady obmedzené. Vedomie páchateľa, že môže odvrátiť trestné stíhanie získaním pozitívneho stanoviska poškodeného môže oslabiť jeho rešpekt k trestnému právu a oslabiť resp. relativizovať preventívne pôsobenie trestného práva.

Ako ďalší problém vnímame aj samotný okruh trestných činov, pri ktorých môže poškodený vyjadriť súhlas s trestným stíhaním. Výpočet obsiahnutý v § 211 ods. 1 Trestného poriadku, pôsobí náhodne a nepremyslene. Obsahuje trestné činy s rozdielnou, často veľmi vysokou mierou spoločenskej závažnosti, bez obmedzenia skutkových podstát, teda aj prípady obzvlášť závažných krádeží, sprenevier, podvodov a podobne. Zatiaľ čo mnohé nedbanlivostné trestné činy, často menej závažné tu zastúpené nie sú. Zákonodarca by mal preto starostlivo zvážiť, ktoré trestné činy zahrnie do spomínaného taxatívneho výpočtu a ktoré nie. Rozhodne by sme apelovali na riešenie, aby právna úprava najmä pri obzvlášť závažných zločinoch zachovala trestné stíhanie z úradnej povinnosti.[6] V týchto prípadoch ide o potrebu individuálnej a generálnej prevencie, ktorá vyžaduje represívny zásah štátu a preto považujeme za potrebné zachovávať princípy oficiality a legality.[7]

Problém vidíme aj v blízkom vzťahu medzi páchateľom a poškodeným ako podmienkou pre možnosť vyjadrenia súhlasu resp. nesúhlasu s trestným stíhaním. Slovenská právna úprava tak prezumuje, že na stíhaní inej osoby, ako osoby blízkej bude mať poškodený záujem vždy. V praxi sa síce dá predpokladať, že poškodený bude zhovievavejší k osobám blízkym, ale takého tvrdenie nemusí byť všeobecne platné. Riešením by mohlo byť, aby najmä pri obzvlášť závažných zločinoch bola poškodenému znemožnená dispozícia s trestným konaním a trestné stíhanie *„menej závažných trestných činov“* by bolo zavedené

[6]JELÍNEK, J. 2012. Současná trestní politika – co je nejdůležitejší?. In: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha : Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 11-21.

[7]RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J. 2007. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. Praha : C. H. Beck, 2007, 759 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 517-548.

len na návrh oprávnenej osoby, bez väzby na blízky pomer. Máme za to, že pri menej závažných trestných činoch je možné poškodenému zveriť zodpovednosť za vlastné rozhodnutie, teda či má záujem na trestnom stíhaní alebo nie.

V súvislosti s úpravou inštitútu trestného stíhania so súhlasom poškodeného nastávajú aj ďalšie úvahy, napríklad o zavedení nových, doposiaľ neznámych inštitútov v trestnom práve. J. Jelínek[8] navrhuje inštitút súkromnožalobných deliktov, napríklad formou legislatívneho experimentu pri trestnom čine ohovárania[9]. Ide o typický príklad, kedy verejný záujem ustupuje do pozadia pred súkromným a trestné stíhanie by malo závisieť od poškodeného. Súkromný žalobca by v takomto koncepte mal mať také procesné oprávnenia, ktoré by mu umožnili aktívne svoju pozíciu obhajovať. Súkromný žalobca by mohol sám podať obžalobu, o čom by súd informoval prokurátora, ktorý by mohol, pokiaľ si to vyžaduje verejný záujem sa k tejto obžalobe pripojiť, alebo podať vlastnú. Konanie by sa potom konalo o oboch obžalobách, tj. o súkromnej obžalobe poškodeného a „verejnej“ obžalobe prokurátora. V tomto prípade sa však dá polemizovať, či by uvedený koncept nebol len neprimeranou záťažou pre súdy.

Na druhej strane rovnako ako český, tak ani slovenský právny poriadok nepozná inštitút, ktorý by umožňoval poškodenému „prinútiť“ prokurátora podať obžalobu. Preto Jelínek[10] navrhuje zavedenie inštitútu tzv. subsidiárnej obžaloby v prípadoch, kedy prokurátor vydal uznesenie o odložení alebo zastavení trestného stíhania. Súd by po podaní subsidiárnej obžaloby mohol nariadiť vo veci hlavné pojednávanie, pokiaľ by mal za to, že takáto obžaloba je dostatočným podkladom pre rozhodnutie súdu. Takýto inštitút by prispel ku kontrole prokurátorov, najmä v situáciách, kedy kritériá neúčelnosti v zmysle Trestného poriadku, pre ktoré môže prokurátor vec odložiť alebo trestné stíhanie zastaviť sú neurčité.[11] Opäť sa však dá vyjadriť názor, či by uvedený koncept v podmienkach Slovenskej republiky nebol len neprimeranou záťažou pre súdy a nerelativizoval postavenie orgánov činných v trestnom konaní.

---

[8]JELÍNEK, J. 2012. Současná trestní politika – co je nejdůležitejší?. In: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha : Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 11-21.

[9]§ 373 ods. 1 Trestného zákona: *„Kto o inom oznámi nepravdivý údaj, ktorý je spôsobilý značnou mierou ohroziť jeho vážnosť u spoluobčanov, poškodiť ho v zamestnaní, v podnikaní, narušiť jeho rodinné vzťahy alebo spôsobiť mu inú vážnu ujmu, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“*

[10] JELÍNEK, J. 2012. Současná trestní politika – co je nejdůležitejší?. In: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha : Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 11-21.

[11]JELÍNEK, J. 2012. Současná trestní politika – co je nejdůležitejší?. In: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha : Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 11-21.

Záver

Súčasný systém trestania je orientovaný predovšetkým na rozhodovanie o vine a nevine, pričom plná pozornosť sa venuje výhradne páchateľovi trestného činu. Takýto prístup sa následne odráža aj v samotnom konaní orgánov činných v trestnom konaní a súdov vo vzťahu k poškodeným. Poškodený tak často a oprávnene nadobúda pocit, že je vo veci, ktorá sa ho bezprostredne týka, utláčaný do úzadia a že je len akýmsi pasívnym svedkom, ktorý z titulu svojho procesného postavenia napomáha objasniť trestný čin a zistiť jeho páchateľa, pričom ako bezprostredný aktér skúmaných okolností nie je v tomto procese akceptovaný ani psychologicky a ani ľudsky. Pohľad, ktorý je zameraný predovšetkým na potrestanie páchateľov a náhradu škody je z pohľadu blízkej budúcnosti dlhodobo a trvalo neudržateľný. Napriek uvedenému sa postupne začínajú presadzovať isté prvky restoratívnej justície, ktorá preferuje odstránenie protiprávneho a škodlivého stavu spôsobeného trestným činom, a to na základe aktívneho prístupu páchateľa a sanácie vzniknutej ujmy. Stále však v porovnaní s obvineným možno konštatovať, že súčasné trestno-procesné vymedzenie dáva poškodenému pomerne slabú pozíciu. Veríme, že vyjadrené úvahy de lege ferenda by sa mohli stať podkladom pre prípadné ďalšie novely trestného práva, a to najmä preto, že žijeme v občianskej spoločnosti, ktorá kladie dôraz na ľudské práva a hlási sa k myšlienkovému dedičstvu západnej Európy.

Použitá literatúra

- GŘIVNA, T. 2012. Zákon o obětech trestných činů. In: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha : Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7.
- IVOR, J. a kol., 2012., *Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním).* Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o., 592 s. ISBN 978-80-89447-76-3.
- JELÍNEK, J. 2012. Současná trestní politika – co je nejdůležitejší?. In: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha : Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7.
- RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J. 2007. *Poškozený a adhézní řízení v České republice*. Praha : C. H. Beck, 2007, 759 s. ISBN 978-80-7179-559-9.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
- R 32/1998.

Predbežne vykonávané zmluvy zakladajúce medzinárodné organizácie

PROVISIONALLY APPLIED TREATIES ESTABLISHING INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

Mgr. Kristína Kročková[1]

Abstrakt

Inštitút predbežného vykonávania medzinárodných zmlúv zohráva dôležitú úlohu v prípadoch, keď je potrebné aplikovať medzinárodnú zmluvu pred nadobudnutím jej platnosti. Vo vzťahu k zmluvám zakladajúcim medzinárodné organizácie je možné rozdeliť túto problematiku do dvoch základných okruhov. Tým prvým sú medzinárodné zmluvy priamo zakladajúce medzinárodné organizácie, pričom tieto zmluvy boli predbežne vykonávané resp. nadobudli platnosť až po založení medzinárodnej organizácie. Druhý okruh predstavujú medzinárodné zmluvy zakladajúce prípravné komisie, ktoré pred vznikom medzinárodnej organizácie vykonávajú niektoré jej funkcie.

Kľúčové slová: predbežné vykonávanie, medzinárodné organizácie, ILO, ECT

Abstract

Provisional application of international treaties plays an important role in cases where an international treaty needs to be applied before its entry into force. In relation to treaties establishing international organizations, it is possible to divide this issue into two circles. The first deals with treaties constituting international organizations while being provisionally applied or being applied prior their entry into force, meaning that international organization was established prior its constituent document entered into force. The second deals with international treaties establishing preparatory commissions that carry out some of functions of to be established international organization.

Key words: provisional application, international organizations, ILO, ECT

[1] Študentka denného doktorandského štúdia na Ústave medzinárodného a európskeho práva, Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Tomášikova 20, 821 02 Bratislava.

Úvod

Inštitút predbežného vykonávania medzinárodných zmlúv zohráva dôležitú úlohu v prípadoch, keď je potrebné aplikovať medzinárodnú zmluvu pred nadobudnutím platnosti. V niektorých prípadoch je urýchlené vykonávanie medzinárodnej zmluvy potrebné z dôvodu riešenia naliehavého problému, v iných prípadoch sa predbežné vykonávanie využíva aj ako prostriedok zabezpečenia vykonávania zmluvy z dôvodu problematického procesu ratifikácie zmluvy na vnútroštátnej úrovni, ktorá vedie k medzinárodnoprávnemu vyjadreniu súhlasu so zmluvou. Predbežné vykonávanie zmluvy je z tohto hľadiska nazývané aj *„obchádzaním vnútroštátneho právneho režimu“*[2], keďže v určitom zmysle predstavuje kontradikciu k dohodnutému spôsobu vyjadrenia súhlasu byť viazaný medzinárodnou zmluvou, ktorý je v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom.[3] Na druhej strane je potrebné poukázať aj na prax štátov, ktorá je predmetom skúmania Komisie OSN pre medzinárodné právo (ďalej ako „ILC“), a ktorá v niektorých prípadoch vyžaduje schválenie parlamentom[4] alebo inú formu vnútroštátneho schválenia predbežného vykonávania zmluvy, ktorá je v niektorých prípadoch rovnaká ako tá vyžadovaná pre pristúpenie k medzinárodnej zmluve.[5]

Počiatky predbežného vykonávania medzinárodných zmlúv nesiahajú len do obdobia Viedenskej konferencie (1968 – 1969), ale objavujú sa už v polovici 19. storočia, kedy zmluvám bola prisudzovaná použiteľnosť ešte pred ich ratifikáciou.[6] V súvislosti s týmto inštitútom sa preto hovorí aj o jeho obyčajovej povahe, ktorá bola kodifikovaná vo Viedenskom dohovore o zmluvnom práve (ďalej ako „VDZP“). Článok 25 ods. 1 VDZP stanovuje základné pravidlá pre predbežné vykonávanie nasledovným spôsobom *„Zmluva alebo jej časť sa predbežne vykonávajú do jej nadobudnutia platnosti, ak a) tak zmluva ustanovuje; alebo b)*

---

[2] *„the practice bypasses internal law regimes“*. CORTEN, O. – KLEIN, P. The Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary, Volume I. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 643. ISBN 978-0-19-957352-3. Obdobne aj ROGOFF, M.A. – GAUDITZ, B.E. The provisional application of international agreements. In: Maine Law Review, 1987, Vol. 39:29, s. 41. ISSN 0161-6587.

[3] Porovnaj NOLLKAEMPER, A. The effects of treaties in domestic law. In: Research Handbook on the Law of Treaties. Northampton: Edward Elgar Publishing, Inc., 2014, s. 134. ISBN 978-0-85793-477-2.

[4] AUST, A. Modern Treaty Law and Practice. 2.vydanie. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 173. ISBN 978-0-521-67806-3.

[5] ILC. Third report on the provisional application of treaties, submitted by Special Rapporteur Juan Manuel Gómez-Robledo. UN Doc. A/CN.4/687, 5 June 2015, para. 19.

[6] MICHIE, A. The role of provisionally applied treaties in international organisations. In: The Comparative and International Law Journal of Southern Africa, Vol. 39, No. , 2006, s. 40. ISSN 0010-4051.

štáty, ktoré sa zúčastnili na rokovaní, sa o tom dohodli iným spôsobom.“ Následne článok 25 ods. 2 VDZP upravuje ukončenie predbežného vykonávania *„Ak zmluva neustanovuje inak, alebo ak sa štáty, ktoré sa zúčastnili na rokovaní, nedohodli inak, skončí sa predbežné vykonávanie zmluvy alebo častí zmluvy vo vzťahu k určitému štátu, ak tento štát oznámi ostatným štátom, medzi ktorými sa zmluva predbežne vykonáva, svoj úmysel nestať sa zmluvnou stranou.“* Predbežné vykonávanie medzinárodných zmlúv je *mutatis mutandis* upravené aj vo Viedenskom dohovore o zmluvnom práve medzinárodných organizácií (ďalej ako „VDZPMO“), ktorý však doteraz nenadobudol platnosť. VDZP a VDZPMO sú vo formulácii ustanovenia týkajúceho sa predbežného vykonávania medzinárodných zmlúv v podstate totožné[7] a v prípade, ak ich považujeme za kodifikovanú verziu pravidiel týkajúcich sa predbežného vykonávania môžeme vychádzať z vymedzenia predbežného vykonávania aj pri zmluvách, ktoré predchádzali prijatiu dohovorov a boli predbežne vykonávané za dohodnutých podmienok.

VDZP a jeho ustanovenia je potrebné chápať ako vymedzenie základného rámca pre možné predbežné vykonávanie (článok 25 VDZP je v tejto súvislosti často kritizovaný za jeho právnu nejasnosť najmä vo vzťahu k právnym účinkom predbežne vykonávanej zmluvy[8]), pričom k podrobnejšej úprave dochádza až v jednotlivých zmluvách. Pri týchto zmluvách je však podstatné vychádzať zo samotného textu zmluvy, ktorý nie vždy používa priamo pojem predbežné vykonávanie[9] ako aj praxe štátov, preto v rámci seminárnej práce sa nezameriame len na zmluvy zakladajúce medzinárodného organizácie, ktoré boli prijaté resp. predbežne vykonávané až po prijatí VDZP, ale do úvahy budú brané aj zmluvy, ktoré boli predbežne vykonávané pred prijatím VDZP.

V súvislosti s predbežným vykonávaním zmlúv zakladajúcich medzinárodné organizácie je vhodné aspoň v stručnosti uviesť, že v seminárnej práci sa pod medzinárodnou organizáciou

[7] Rozdiel je vo významovom obsahu pojmu zmluva a ustanovenie článku 25 VDZPMO je doplnené o spojenie *„organizácie, ktoré sa zúčastnili na rokovaní“*.
[8] Pozri napr. ROGOFF, M.A. – GAUDITZ, B.E. The provisional application of international agreements. In: Maine Law Review, 1987, Vol. 39:29, s. 41. ISSN 0161-6587.
[9] Najmä v prípadoch starších zmlúv, ktoré zakladajú medzinárodnú organizáciu ešte pred vstupom zmluvy v platnosť, pričom sa v zmluve nevyskytuje pojem predbežné vykonávanie alebo predbežný vstup zmluvy v platnosť.

primárne rozumie *„organizácia založená na základe zmluvy alebo iného inštrumentu spravovaného medzinárodným právom a majúca vlastnú právnu subjektivitu“*.[10]

Seminárna práca je rozdelená do dvoch základných okruhov, v prvej časti sa zameriava na problematiku predbežne vykonávaných zmlúv, ktoré priamo založili medzinárodné organizácie resp. zmlúv, na základe ktorých boli založené medzinárodné organizácie, pričom tieto zmluvy nadobudli platnosť až po založení organizácie s dôrazom na prípad Medzinárodnej organizácie práce a posúdenie subjektivity medzinárodnej organizácie, ktorá bola založená predbežne vykonávanou zmluvou; druhá časť sa zaoberá založením prípravnej komisie, ktorá pred vznikom medzinárodnej organizácie vykonáva niektoré jej funkcie prípadne pripravuje dokumenty potrebné na založenie a riadny chod organizácie.

Medzinárodné organizácie založené predbežne vykonávanými zmluvami

Využívanie predbežného vykonávania medzinárodných zmlúv zakladajúcich medzinárodné organizácie je možné podľa Robleda zbadať už v 19. storočí a ako príklad uvádza Stály medzinárodný úrad pre miery a váhy (ďalej ako „BIPM“).[11] Už v roku 1875 bol prostredníctvom Medzinárodného metrického dohovoru (ďalej ako „Metrický dohovor“) založený BIMP, pričom Metrický dohovor nadobudol platnosť 1. januára 1876.[12] Podstatný je však článok 6 Prílohy 2, ktorý hovorí o *„autorizovanom okamžitom založení medzinárodnej komisie“*[13], ktorá vykonáva prípravné práce na zabezpečenie vykonávania Metrického dohovoru. Metrický dohovor v tomto prípade nepoužíva pojem predbežné vykonávanie, ale umožňuje vznik komisie pred nadobudnutím jeho platnosti a účinnosti, čím minimálne časti týkajúce sa vzniku komisie mali právne účinky ešte pred jeho vstupom v platnosť, a preto z tohto hľadiska je možné tieto ustanovenia chápať ako predbežné vykonávanie, kedy celá

[10] *„an organization established by a treaty or other instrument governed by international law and possessing its own international legal personality“*. ILC. Draft articles on the responsibility of international organizations, článok 2 písm. a)

[11] ILC. Third report on the prov.isional application of treaties, submitted by Special Rapporteur Juan Manuel Gómez-Robledo. UN Doc. A/CN.4/687, 5 June 2015, para. 88.

[12] MICHIE, A. The role of provisionally applied treaties in international organisations. In: The Comparative and International Law Journal of Southern Africa, Vol. 39, No. , 2006, s. 49. ISSN 0010-4051.

[13] *„Le Comité international est autorise à se constituer immédiatement et à faire tou tes les études préparatoires nécessaires pour la mise à exécution de la Convention, sans engager aucune dépense avant l'échange des ratifications de ladite Convention.“* Convention Du Métre, príloha 2, článok 6.

zmluva alebo len niektoré jej časti sú vykonávané pred nadobudnutím platnosti a účinnosti zmluvy.[14]

Ďalším príkladom je Medzinárodná organizácia práce (ďalej ako „ILO"), ktorá bola založená Versaillskou mierovou zmluvou. Versaillská zmluva nadobudla účinnosť 10.januára 1920, práce na vzniku Ústavy ILO začali už v januári 1919[15] na pôde Komisie práce ustanovenej Mierovou konferenciou a prvá Medzinárodná konferencia práce sa konala v októbri 1919, tak ako to ustanovuje článok 424 Versaillskej mierovej zmluvy, ktorý priamo stanovuje, že *„Prvé stretnutie Konferencie sa bude konať v októbri 1919"*[16]. Faktickým uskutočnením konania tejto Konferencie pred nadobudnutím platnosti Versailleskej mierovej zmluvy boli Mierovej zmluve priznané právne účinky pred vstupom v jej platnosť a účinnosť. Aj keď v tomto prípade nejde o doslovné vyjadrenie a použitie spojenia *predbežné vykonávanie*[17] je možné spojiť Versaillskú zmluvu vo vzťahu k založeniu ILO k tomu inštitútu, nakoľko vykazuje právne účinky, ktoré sa predpokladajú aj pri predbežne vykonávaných zmluvách. Počas Medzinárodnej konferencie v októbri 1919 boli dokonca prijaté prvé dohovory Medzinárodnej organizácie práce a tým *ipso facto* vykonávala ILO svoju funkcie a normotvornú činnosť ešte pred vstupom v platnosť a účinnosť jej zakladajúceho dokumentu. Vo vzťahu k subjektivite ILO, ktorý slúžiť ako príklad interakcie subjektivity a predbežne vykonávanej zmluvy, je potrebné aspoň v stručnosti načrtnúť teórie subjektivity medzinárodných organizácii.

Podľa vôľovej teórie (*will theory*) je subjektivita medzinárodnej organizácie odvodená od vôle jej členov (štátov prípadne iných medzinárodných organizácii, ktoré majú medzinárodnoprávnu subjektivitu) a môže byť vyjadrená priamo v zakladajúcom dokumente alebo táto vôľa môže vyplývať z právomocí, práv a povinností, ktoré sú prisudzované medzinárodnej organizácii.[18] Z častí Versaillskej mierovej zmluvy dotýkajúcich sa ILO nie je možné vyvodiť priame vyjadrenie, že ILO má medzinárodnoprávnu subjektivitu a vzhľadom

[14] Pozri ILC. Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries. In: Yearbook of the International Law Commission, 1966, vol. II., s. 210, komentár k článku 22.
[15] Pozri oficiálnu stránku ILO k histórii vzniku ILO: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang--en/index.htm [posledný prístup 28-08-2016]
[16] *„The first meeting of the Conference shall take place in October, 1919."* Treaty of Peace with Germany (Treaty of Versailles), článok 424.
[17] Kapitola IV. časti XIII. Versaillskej zmluvy obsahujúca článok 424 je označená ako „Prechodné ustanovenia".
[18] EVANS, M. International Law. 4.vydanie. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 252. ISBN 978-0-19-965467-3.

na vývoj konceptu medzinárodnoprávnej subjektivity a prípadu *Reparation for injuries,*[19] ktorý priniesol rozuzlenie problém až v roku 1949, je zrejmé, že v roku 1919, kedy bola Versaillská zmluva pripravovaná, nie je možné s absolútnou istotou hovoriť o úmysle zmluvných strán o založení medzinárodnoprávnej subjektivity ILO. Keď k tomu problému s vôľovou teóriou pridáme fakt, že prvá Konferencia sa konala pred platnosťou Versaillskej zmluvy a Versaillská zmluva neupravovala priamo predbežné vykonávanie, začnú sa vynárať pochybnosti v časovom slede vzniku subjektivity ILO a či by v tomto prípade vôbec vôľová teória o subjektivite ILO obstála. Z pohľadu právomocí, práv a povinností ako aj zloženia a fungovania ILO je však možné uvažovať o prisúdení subjektivity ILO, nakoľko podľa Versailleskej zmluvy má fungovať samostatne od vôle štátov.

V prípade Seyerstedovej objektívnej teórie (*objective theory*) je pre medzinárodnú organizáciu podstatné, aby (1) mala suverénne medzinárodné orgány, ktoré nepodliehajú vôli štátov alebo iných suverénnych subjektov, (2) vykonávala medzinárodné akty vo vlastnom mene a (3) nepreberala na seba výhradne záväzky štátov, pričom priorita sa kladie práve na prvú podmienku, zatiaľ čo ďalšie dva prvky nie sú pre subjektivitu nevyhnutné.[20] V prípade ILO teda možno hovoriť z hľadiska objektívnej teórie o jej subjektivite minimálne od okamihu konania prvej Konferencie, kedy existovali nezávislé orgány, ktoré prijali prvých 6 dohovorov ILO – organizácia vykonávala medzinárodné akty vo vlastnom mene, a teda naplnila podmienky pre subjektivitu podľa objektívnej teórie. Aký vplyv na objektívnu subjektivitu však má fakt, že zakladajúci dokument ILO nebol ešte v platnosti? Zohráva úlohu vo vzťahu k subjektivite podľa objektívnej teórie skutočnosť, že Versaillská zmluva nebola v platnosti i keď priamo ustanovovala jednak prvé zasadnutie Konferencie, určovala štruktúru celej ILO a právomoci jednotlivých jej orgánov? Seyersted v tejto súvislosti poukazuje na to, že samotná existencia organizácie je postačujúca pre jej medzinárodnoprávnu subjektivitu, medzinárodná organizácia môže vzniknúť aj bez existencie zakladajúceho dokumentu a *„absencia dohovoru medzi členskými štátmi nemôže sama o sebe zbaviť organizáciu jej spôsobilosti, práv a povinností podľa medzinárodného práva alebo preniesť zodpovednosť na niektoré z členských štátov za akty organizácie“*.[21] Z hľadiska objektívnej teórie preto nie je relevantné či

[19] Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C. J. Reports 1949.
[20] SEYERSTED, F. Common Law of International Organizations. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, s. 43 – 44. ISBN 978-90-04-16699-8.
[21] *„The absence of a convention between the member States cannot in itself deprive the organization of any of these capacities, rights and duties under international law, or make the several member States responsible for its*

zakladajúci dokument už v platnosti bol alebo nie, a teda predbežné vykonávanie zmluvy nemá v tomto prípade vplyv na subjektivitu medzinárodnej organizácie a nemožno hovoriť, že subjektivita medzinárodnej organizácie vzniká až po nadobudnutí platnosti zmluvy. Koniec koncov takáto argumentácia by odporovala aj podstate inštitútu predbežného vykonávania medzinárodných zmlúv, a to vykonávanie zmluvy pred jej vstupom v platnosť, pričom je nepochybné, že takáto zmluva je právne záväzná a vynútiteľná[22] a podľa komentára ILC *„nemôže existovať pochybnosť o tom, že takéto ustanovenia majú právny účinok a uvádzajú zmluvu do platnosti na predbežnom základe“.*[23]

Predpokladaná subjektivita (*presumptive personality*) vychádza z toho, že ak medzinárodná organizácia vykonáva akty, ktoré možno vysvetliť tak, že má medzinárodnoprávnu subjektivitu, tak v tom prípade bude predpokladané, že medzinárodná organizácia má medzinárodnoprávnu subjektivitu.[24] V tomto posudzovaní subjektivity medzinárodnej organizácie, obdobne ako v prípade objektívnej teórie, nezohráva úlohu to či zmluva, na základe ktorej bola organizácia založená, bola predbežne vykonávaná alebo nie. Predbežné vykonávanie medzinárodnej zmluvy, okrem vytvárania právnych účinkov pred vstupom zmluvy v platnosť, teda nemôže negatívnym spôsobom ovplyvniť subjektivitu medzinárodnej organizácie a v žiadnom prípade nemôže byť prekážkou pre subjektivitu medzinárodnej organizácie. Taktiež je nelogické, vzhľadom na koncept predbežného vykonávania a objektívnu teóriu, odkladať subjektivitu medzinárodnej organizácie až na obdobie platnosti medzinárodnej zmluvy. Predbežné vykonávanie zmluvy teda nemá vplyv na subjektivitu medzinárodnej organizáciu *de iure*, ale slúži ako prostriedok pre vznik a založenie organizácie *de facto*, pričom sa tak deje pred vstupom zmluvy v platnosť. *De iure* vyvoláva predbežne vykonávaná zmluva v rozsahu predbežného vykonávania rovnaké právne účinky ako zmluva, ktorá už vstúpila v platnosť.

---

acts.“ SEYERSTED, F. Common Law of International Organizations. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, s. 49. ISBN 978-90-04-16699-8.

[22] Porovnaj LEFEBER, R. The Provisional Application of Treaties. In: Essays on the Law of Treaties: A Collection of Essays in Honour of Bert Vierdag. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1998, s. 90. ISBN 90-411-0532-8.

[23] *„But there can be no doubt that such clauses have legal effect and bring the treaty into force on a provisional basis.“* ILC. Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries. In: Yearbook of the International Law Commission, 1966, vol. II., s. 210, článok 22, komentár bod 1.

[24] KLABBERS, J. An Introduction to International Institutional Law. 3.vydanie. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, s. 49 – 50. ISBN 978-1-107-08050-8.

Pri organizáciách založených predbežne vykonávanými zmluvami sa nedá aspoň v stručnosti nespomenúť Všeobecnú dohodu o clách a obchode (ďalej ako „GATT“ alebo „Všeobecná dohoda“) a Dohovor energetickej charty (ďalej ako „ECT“). Všeobecná dohoda bola predbežne vykonávaná od roku 1948 do roku 1995 na základe Protokolu o predbežnom vykonávaní. GATT bola vytvorená tak, aby nevytvárala samostatnú medzinárodnú organizáciu[25] a zdôrazňovala, že všetky funkcie sú vykonávané zmluvnými stranami prostredníctvom stretnutí zástupcov *„za účelom zaistenia vykonávania tých ustanovení tejto Dohody, ktoré vyžadujú spoločnú činnosť“*.[26] Systém GATT mal byť doplňujúcim systémom k Medzinárodnej obchodnej organizácii (ďalej ako „ITO“), ktorá však založená nebola a od počiatku preto systém založený GATT obsahoval určité inštitucionálne nedostatky.[27] Napriek tomu, že Protokol o predbežnom vykonávaní GATT neustanovoval inštitucionálnu štruktúru pre organizáciu ako takú, časom sa vytvoril výbor zasadajúci medzi schôdzami zmluvných strán a Dočasná komisia pre ITO zriadená za účelom zabezpečenia prípravy ITO, ktorá však postupne získala status sekretariátu GATT.[28] Skutočnosť, že GATT nebola zmýšľaná ako samostatná medzinárodná organizácia nezabránilo tomu, aby GATT *de facto* fungovala ako medzinárodná organizácia, ktorá začala operovať na základe rámca vytvoreného Protokolom o predbežnom vykonávaním. Právny status GATT vyvoláva polemiku, ale na základe jej skutočného fungovania je takmer nemožné tvrdiť, že nejde minimálne o kvázi-medzinárodnú organizáciu, ktorá vznikla na základe predbežne vykonávanej zmluvy.

ECT bol väčšinou štátov predbežne vykonávaný od roku 1994 až 1998 na základe známeho článku 45, ktorý vyvolal veľký ohlas ohľadom jeho nejasného výkladu vo vzťahu k vnútroštátnej legislatíve a právnych účinkov predbežného vykonávania zmlúv.[29] Základný inštitucionálny rámec pre ECT upravuje článok 34 a 35, pričom článok 34 upravuje pravidelné

---

[25] Pozri LOWENFELD, A.F. International Economic Law. 2.vydanie. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 28 – 32. ISBN 978-0-19-922693-1. ŠTURMA, P. – BALAŠ, V. Mezinárodní ekonomické právo. 2.vydanie. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 157 – 158. ISBN 978-80-7179-069-3.

[26] *„Representatives of the contracting parties shall meet from time to time for the purpose of giving effect to those provisions of this Agreement which involve joint action and, generally, with a view to facilitating the operation and furthering the objectives of this Agreement. Wherever reference is made in this Agreement to the contracting parties acting jointly they are designated as the CONTRACTING PARTIES.“* The General Agreement on Tariffs and Trade, článok XXV:1.

[27] LOWENFELD, A.F. International Economic Law. 2.vydanie. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 28 – 32. ISBN 978-0-19-922693-1.

[28] ŠTURMA, P. – BALAŠ, V. Mezinárodní ekonomické právo. 2.vydanie. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 167 - 168. ISBN 978-80-7179-069-3.

[29] *„Each signatory agrees to apply this Treaty provisionally pending its entry into force for such signatory in accordance with Article 44, to the extent that such provisional application is not inconsistent with its constitution, laws or regulations.“* Energy Charter Treaty, článok 45, ods. 1.

stretnutia Konferencie energetickej charty a jej právomoci, zatiaľ čo článok 35 upravuje právomoci Sekretariátu. Pre predbežné vykonávanie v súvislosti so vznikom medzinárodnej organizácie je z článku 45 ECT relevantný ods. 4 *„Do doby než Dohovor vstúpi v platnosť sa signatári budú pravidelne stretávať v dočasnej Konferencii Dohovoru, prvé stretnutie zvolá dočasný Sekretariát uvedený v odseku 5 najneskôr do 180 dní od dňa otvorenia Dohovoru na podpis v zmysle článku 38.“*[30] Ako je zrejmé z textu ECT obe inštitúcie, tak dočasná Konferencia ako aj dočasný Sekretariát fungovali v rozsahu stanovenom pre ich stále verzie po nadobudnutí platnosti ECT, pričom pred vstupom v platnosť boli označované prívlastkom „dočasný“ (*„provisional“* v tejto súvislosti pokladáme za vhodnejšie prekladať ako dočasný a nie predbežný). Počas predbežného vykonávania ECT teda došlo k vytvoreniu a fungovaniu inštitucionálneho rámca, ktorý vykonával úlohy zverené stálym orgánom a v tomto prípade nie je možné pochybovať o právnych účinkoch predbežne vykonávanej zmluvy voči orgánom a štruktúram, ktoré zakladá.

Prípravné komisie založené pred nadobudnutím platnosti zmluvy zakladajúcej stálu medzinárodnú organizáciu

Ďalšiu formu zásahu predbežného vykonávania do vzniku medzinárodnej organizácie predstavuje vytváranie dočasných alebo prípravných agentúr/komisií, ktoré zabezpečia úlohy v období medzi prijatím textu zmluvy a nadobudnutím jej platnosti a účinnosti, t.j. do vzniku medzinárodnej organizácie. Tieto agentúry/komisie môžu byť založené tak priamo na základe zmluvy zakladajúcej medzinárodnú organizáciu ako aj vo forme samostatnej zmluvy.[31]

Správa generálneho tajomníka OSN z roku 1973 do výpočtu takýchto organizácií zahŕňa napríklad Prípravnú komisiu pre Medzinárodnú organizáciu pre utečencov, Dočasnú komisiu pre Svetovú zdravotnícku organizáciu či Prípravnú komisiu pre Medzinárodnú agentúru pre atómovú energiu.[32] V niektorých prípadoch samotná zmluva odkazuje na predbežné vykonávanie a dochádza k nemu v zmysle článku 25 VDZP. Podľa už spomínanej správy sa

[30] *„Pending the entry into force of this Treaty the signatories shall meet periodically in the provisional Charter Conference, the first meeting of which shall be convened by the provisional Secretariat referred to in paragraph (5) not later than 180 days after the opening date for signature of the Treaty as specified in Article 38.“* Energy Charter Treaty, článok 45, ods. 4.

[31] MICHIE, A. The role of provisionally applied treaties in international organisations. In: The Comparative and International Law Journal of Southern Africa, Vol. 39, No. , 2006, s. 50. ISSN 0010-4051.

[32] UN. Examples of Precedents of Provisional Application, Pending their Entry into Force, of Multilateral Treaties, Especially Treaties which have established international organizations and/or regimes. Report of the Secretary-General, UN. Doc. A/AC.138/88, 12 June 1973.

však vyskytujú prípady samostatnej zmluvy, ktorá je zväčša uzatvorená v zjednodušenej forme a zakladá prípravnú komisiu pred vstupom zmluvy v platnosť a pred založením stálej medzinárodnej organizácie (ako príklad môže slúžiť nižšie spomínaná Dočasná zmluva o medzinárodnom civilnom letectve ako aj Rezolúcia zakladajúca Prípravnú komisiu pre CTBT). V tomto kontexte je možné uvažovať aj o určitej forme využitia článku 24 VDZP za účelom zabezpečenia predbežného vykonávania,[33] kedy dochádza k prijatiu inej zmluvy, vytvoreniu samostatnej medzinárodnej organizácie, ktorá zaniká v prípade založenia stálej medzinárodnej organizácie, tak ako to predpokladá zakladajúci dokument čakajúci na vstup v platnosť. Podľa Robleda táto prax štátov poukazuje flexibilitu akou sa článok 25 VDZP aplikuje[34] a rôzne možnosti riešenia situácie, kedy je zmluva predbežne vykonávaná a je potrebné vytvoriť aj inštitucionálny rámec pre zabezpečenie plnenia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy.

V prípade Dohovoru o medzinárodnom civilnom letectve bola založená Dočasná Medzinárodná organizácia pre civilné letectvo (ďalej ako „PICAO“) na základe Dočasnej zmluvy o medzinárodnom civilnom letectve (1944), ktorá slúžila na vyplnenie obdobia pokým neboli splnené podmienky pre nadobudnutie platnosti Dohovoru o medzinárodnom civilnom letectve[35] a založenie stálej medzinárodnej organizácie. Dočasná zmluva o medzinárodnom civilnom letectve predstavuje prípad samostatnej zmluvy, ktorá zabezpečila predbežné vykonávanie Dohovoru o medzinárodnom civilnom letectve a v intenciách článku 25 VDZP ju možno zahrnúť pod časť podľa ktorej možno zmluvu predbežne vykonávať, ak *„štáty, ktoré sa zúčastnili na rokovaní, sa o tom dohodli iným spôsobom“.*[36]

PICAO bola založená ako *„provisional international organization“*[37], ktorej existencia bola obmedzená do obdobia založenia stálej organizácie alebo konania ďalšie konferencie, ktorá by zmenila podmienky existencie PICAO, najneskôr však PICAO malo zaniknúť resp. jeho existencia bola obmedzená na 3 roky od nadobudnutia platnosti Dočasnej zmluvy

[33] Pozri UN. Examples of Precedents of Provisional Application, Pending their Entry into Force, of Multilateral Treaties, Especially Treaties which have established international organizations and/or regimes. Report of the Secretary-General, UN. Doc. A/AC.138/88, 12 June 1973, para. 10.
[34] ILC. Third report on the provisional application of treaties, submitted by Special Rapporteur Juan Manuel Gómez-Robledo. UN Doc. A/CN.4/687, 5 June 2015, para. 98.
[35] UN. Examples of Precedents of Provisional Application, Pending their Entry into Force, of Multilateral Treaties, Especially Treaties which have established international organizations and/or regimes. Report of the Secretary-General, UN. Doc. A/AC.138/88, 12 June 1973, para. 16.
[36] Viedenský dohovor o zmluvnom práve, článok 25 ods. 1 písm. b).
[37] Interim Agreement on International Civil Aviation, Article 1, Section 1.

o medzinárodnom civilnom letectve.[38] PICAO ako predchodkyňa Medzinárodnej organizácie pre civilné letectvo (ďalej ako „ICAO“) vykonávala obdobné úlohy ako ICAO a z dôvodov zabezpečenia plynulého chodu resp. nástupu ICAO miesto PICAO bola aj organizačná štruktúra oboch organizácii veľmi podobná. Príklad PICAO predstavuje založenie samostatnej medzinárodnej organizácie ako dočasnej organizácie predchádzajúcej založeniu stálej organizácie, ktorá ako jej nástupkyňa prevzala aj jej činnosť.[39]

Obdobne ako v prípade PICAO bola založená Prípravná komisia (ďalej ako „PrepCom“) pre Zmluvu o všeobecnom zákaze jadrových skúšok (ďalej ako „CTBT“), ktorá má predchádzať vzniku stálej medzinárodnej organizácie - Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization, ktorá je viazaná na vstup CTBT v platnosť, pričom už PrepCom dohliadala nad tým, aby jadrové testy neboli vykonávané.[40] Pre vstup CTBT v platnosť je však podľa článku XIV a Prílohy č. 2 vyžadovaná ratifikácia konkrétnymi štátmi, ku ktorej však zatiaľ nedošlo.[41] CTBT je aj naďalej predbežne vykonávaná a PrepCom operuje ako samostatná medzinárodná organizácia,[42] ako nositeľka medzinárodnoprávnej subjektivity a nezávislá od vôle štátov. Ň

[38] *„The Organization is established for an interim period which shall last until a new permanent convention on international civil aviation shall have come into force or another conference on international civil aviation shall have agreed upon other arrangements; provided, however, that the interim period shall in no event exceed three years from the coming into force of the present Agreement.“* Interim Agreement on International Civil Aviation, Article 1, Section 3.

[39] UN. Examples of Precedents of Provisional Application, Pending their Entry into Force, of Multilateral Treaties, Especially Treaties which have established international organizations and/or regimes. Report of the Secretary-General, UN. Doc. A/AC.138/88, 12 June 1973, para. 16 – 30.

[40] Resolution establishing the Preparatory Commission for the Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty Organization, 19 November 1996, para. 13. CTBT/MSS/RES/1

[41] Medzi krajiny, ktoré CTBT zatiaľ neratifikovali a ratifikácia je potrebná nadobudnutie platnosti patrí Čínska ľudová republika, Kórejská ľudovodemokratická republika, Egypt, India, Irán, Izrael, Pakistan, USA. Informácie o ratifikácie dostupné na https://www.ctbto.org/the-treaty/status-of-signature-and-ratification/ [posledný prístup 28-08-2016].

[42] SCHERMERS, H.G. – BLOKKER, N.M. International Institutional Law. 5.vydanie. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, s. 159. ISBN 978-90-04-18796-2.

Záver

Vo vzťahu k predbežne vykonávaným zmluvám zakladajúcim medzinárodné organizácie spomína Robledo 50 viacstranných medzinárodných zmlúv uzatvorených od roku 1968 do 2013, pričom tento výpočet nie je úplný.[43] Obsiahnuť všetky tieto zmluvy do jednej seminárnej práce je nemožné, a preto sa práca zamerala len na vybrané prípady medzinárodných organizácií. Predbežné vykonávanie medzinárodných zmlúv nie je najčastejšie využívaným inštitútom, jeho praktickosť sa však osvedčila najmä v prípadoch zakladania medzinárodných organizácii či už vo forme stálej organizácie alebo aj len prípravnej komisie.

Nie je možné pochybovať o tom, že predbežne vykonávaná zmluva je právne záväzná. V prípade založenia medzinárodnej organizácie na základe predbežne vykonávanej zmluvy dochádza k *de facto* založeniu medzinárodnej organizácie pred vstupom jej zakladajúceho dokumentu v platnosť. Fakticky teda medzinárodná organizácia vzniká a vykonáva svoje funkcie už pred platnosťou jej zakladajúceho dokumentu a predbieha ho. Môže mať táto skutočnosť vplyv na *de iure* založenie medzinárodnej organizácie či na jej subjektivitu? Vychádzajúc z ILC komentáru k VDZP je zrejmé, že predbežne vykonávaná zmluva má rovnaké právne účinky ako keby išlo o zmluvu platnú, a preto skutočnosť, že medzinárodná organizácia vznikla *de facto* pred vstupom zmluvy v platnosť nemôže mať vplyv na existenciu medzinárodnej organizácie *de iure.* Pripustením argumentácie *a contratio,* že medzinárodná organizácia vznikla iba *de facto,* ale nie *de iure,* by bol oklieštený význam predbežného vykonávania medzinárodných zmlúv a tento inštitút by sa mohol stať zbytočným.

Vo vzťahu k subjektivite medzinárodnej organizácie, ktorá zároveň predstavuje jeden z definičných prvkov podľa Návrhu článkov o zodpovednosti medzinárodných organizácií, by úvaha o vzniku subjektivity až po platnosti zakladajúceho dokumentu mohla byť kontraproduktívna a majúc na zreteli Seyersteda[44] irelevantná, nakoľko pre vznik subjektivity medzinárodnej organizácie podľa objektívnej teórie nie je potrebné, aby vôbec existoval zakladajúci dokument pre medzinárodnú organizáciu a pre medzinárodnoprávnu subjektivitu je podstatná reálna existencia organizácie ako samostatného a nezávislého subjektu od iného

[43] ILC. Third report on the provisional application of treaties, submitted by Special Rapporteur Juan Manuel Gómez-Robledo. UN Doc. A/CN.4/687, 5 June 2015, para. 101.
[44] SEYERSTED, F. Common Law of International Organizations. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, s. 49. ISBN 978-90-04-16699-8.

subjektu medzinárodného práva. Príklad ECT odzrkadľuje priame vyjadrenie predbežného vykonávania zmluvy a založenie medzinárodnej organizácie na jej základe, zatiaľ čo ILO kvôli absencii inštitútu predbežného vykonávania v samotnom texte zmluvy predstavuje praktický a reálny prejav predbežného vykonávania, kedy medzinárodná organizácia vznikla pred platnosťou jej zakladajúceho dokumentu. Práve na jednotlivých príkladoch medzinárodných organizácií, či už ide o ECT, ILO, PICAO alebo PrepCom je možné pozorovať všestrannosť využitia predbežného vykonávania a jeho prejav v rôznych formách, a to bez ohľadu na to, v akej podobe je vyjadrený či uplatnený. V prípade prípravných komisií možno argumentovať, že nejde o formu predbežného vykonávania zmluvy, ale o samostatné zmluvy, ktoré pripravujú pôdu pre inú zmluvu. Prípravné komisie zväčša skutočne plnia tento účel, zároveň však plnia aj funkcie stálych medzinárodných organizácií, ktoré nahrádzajú do doby, kým nebudú splnené podmienky pre platnosť ich zakladajúceho dokumentu a vytvorenie komplexného režimu a tým dochádza k reálnemu predbežnému vykonávaniu bez ohľadu na jeho pomenovanie či formu.

Použitá literatúra

- AUST, A. Modern Treaty Law and Practice. 2.vydanie. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 547 s. ISBN 978-0-521-67806-3.
- CORTEN, O. – KLEIN, P. The Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary, Volume I. Oxford: Oxford University Press, 2011, 2071 s. ISBN 978-0-19-957352-3.
- EVANS, M. International Law. 4.vydanie. Oxford: Oxford University Press, 2014, 873 s. ISBN 978-0-19-965467-3.
- ILC. Third report on the provisional application of treaties, submitted by Special Rapporteur Juan Manuel Gómez-Robledo. UN Doc. A/CN.4/687, 5 June 2015.
- ILC. Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries. In: Yearbook of the International Law Commission, 1966, vol. II., s. 210, komentár k článku 22.
- LEFEBER, R. The Provisional Application of Treaties. In: Essays on the Law of Treaties: A Collection of Essays in Honour of Bert Vierdag. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers, 1998, 81 – 96 s. ISBN 90-411-0532-8.

- LOWENFELD, A.F. International Economic Law. 2.vydanie. Oxford: Oxford University Press, 2008, 956 s. ISBN 978-0-19-922693-1.
- KLABBERS, J. An Introduction to International Institutional Law. 3.vydanie. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, 360 s. ISBN 978-1-107-08050-8.
- MICHIE, A. The role of provisionally applied treaties in international organisations. In: The Comparative and International Law Journal of Southern Africa, Vol. 39, No. , 2006, 3í – 56 s. ISSN 0010-4051.
- NOLLKAEMPER, A. The effects of treaties in domestic law. In: Research Handbook on the Law of Treaties. Northampton: Edward Elgar Publishing, Inc., 2014, 123 – 152 s. ISBN 978-0-85793-477-2.
- ROGOFF, M.A. – GAUDITZ, B.E. The provisional application of international agreements. In: Maine Law Review, 1987, Vol. 39:29, 29 – 81 s. ISSN 0161-6587.
- SCHERMERS, H.G. – BLOKKER, N.M. International Institutional Law. 5.vydanie. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, 1269 s. ISBN 978-90-04-18796-2.
- SEYERSTED, F. Common Law of International Organizations. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, 604 s. ISBN 978-90-04-16699-8.
- ŠTURMA, P. – BALAŠ, V. Mezinárodní ekonomické právo. 2.vydanie. Praha: C.H.Beck, 2013, 513 s. ISBN 978-80-7179-069-3.
- UN. Examples of Precedents of Provisional Application, Pending their Entry into Force, of Multilateral Treaties, Especially Treaties which have established international organizations and/or regimes. Report of the Secretary-General, UN. Doc. A/AC.138/88, 12 June 1973.

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby

DETENTION AND RESTRICTION OF THE SUSPECT'S PERSONAL FREEDOM

Remig Kubička

Abstrakt

Realizácia zadržania a obmedzenia osobnej slobody osôb podozrivých zo spáchania trestného činu prináša v praxi orgánov činných v trestnom konaní rozmanité a nezriedka problematické situácie. Možno pritom dlhodobo pozorovať rôzny výklad ustanovení § 85 Trestného poriadku, obsahujúcich právnu úpravu predmetného trestno-procesného inštitútu, zo strany orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Príspevok obsahuje analýzu ustanovení § 85 Trestného poriadku v spojitosti so súvisiacimi ustanoveniami právnych predpisov, prezentuje názory na danú problematiku obsiahnuté v judikatúre súdov, poukazuje na rôzne prípady, ktoré sa vyskytujú v rámci realizácie zadržania a prezentuje názor autora na ich riešenie. Autor príspevku taktiež zaujíma stanovisko k niektorým názorom vyjadreným v rozhodnutiach súdov k predmetnej problematike.

Kľúčové slová: zadržanie podozrivej osoby, obmedzenie osobnej slobody osoby, zaistenie osoby, odovzdanie osoby pristihnutej pri trestnom čine, odovzdanie osoby zaistenej

Abstract

The implementation of detention and the restriction of personal freedom of persons suspected of committing a criminal offense brings in practice various and often problematic situations to law enforcement authorities. Various interpretations of the provisions of Section 85 of the Code of Criminal Procedure, containing the legal regulations of the said criminal and procedural institute, by law enforcement bodies and courts, may be observed on a long-term basis. The contribution includes an analysis of the provisions of Section 85 of the Code of Criminal Procedure in connection with relevant provisions of legal regulations, presents the views of the given issues contained in the case-law of the courts, points out various cases occurring during the implementation of detention and presents the author's view of their solution. The author of

the contribution also takes the opinion on some of the views expressed in court rulings with regard to the given issues.

Key words: detention of a suspect, restriction of a person's personal freedom, apprehension of a person, extradition of a person caught in the act of committing a crime, extradition of a person.

Úvod

Právny inštitút zadržania podozrivej osoby patrí medzi najčastejšie využívané trestno-procesné inštitúty v praxi orgánov činných v trestnom konaní. V nadväznosti na to súdy stoja nezriedka pred úlohou posudzovať zákonnosť postupu orgánov činných pri realizácii zadržania.

Názvom „Zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby“ je označený § 85 Trestného poriadku obsahujúci právnu úpravu rôznych prípadov zadržania podozrivej osoby a právnu úpravu obmedzenia osobnej slobody podozrivej osoby.

Právna prax ukazuje, že orgány aplikujúce trestné právo dlhodobo vykladajú rozdielne § 85 Trestného poriadku. Deje sa tak zrejme tiež z dôvodu, že v § 85 Trestného poriadku je obsiahnutá právna úprava rôznych procesných situácií a § 85 Trestného poriadku je nevyhnutné vykladať vo vzájomných súvislostiach a tiež v spojitosti s ustanoveniami iných právnych predpisov (napr. zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov, vyhlášky Ministerstva vnútra SR 648/2008 Z. z. o rozsahu vykonávania rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní v znení neskorších predpisov). Náročnosť výkladu § 85 Trestného poriadku, nutnosť jeho výkladu vo vzájomnej súvislosti a v spojitosti s ďalšími ustanoveniami právnych predpisov vytvárajú priestor pre pochybenia pri výklade predmetných ustanovení, ku ktorým podľa názoru autora aj dochádza.

V druhej polovici roku 2016 sa vo vzťahu k zadržaniu podozrivej osoby zmenila prax v rámci Krajského súdu v Bratislave. Krajský súd začal konštatovať nezákonnosť vzatia obvineného do väzby, pokiaľ nebol z alternatív uvedených v § 85 Trestného poriadku zachovaný krajským súdom v predmetných rozhodnutiach požadovaný postup (napríklad uznesenie Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 2Tpo/1002/2016 z 03.08.2016). V tejto súvislosti stojí za zmienku, že Krajským súdom v Bratislave vytýkaný postup orgánov činných v trestnom konaní nebol v minulosti dôvodom na to, aby rovnaký súd konštatoval nezákonnosť vzatia obvineného do väzby. Možno povedať, že do druhej polovice roku 2016 Krajský súd v Bratislave pri preskúmavaní zákonnosti zadržania v rámci posudzovania zákonnosti vzatia obvineného do väzby nekládol dôraz na rozlišovanie jednotlivých prípadov zadržania

upravených v § 85 Trestného poriadku. V rámci dovtedajšej praxe bratislavského krajského súdu bol kladený dôraz najmä na dodržanie lehôt uvedených v § 85 Trestného poriadku. Je namieste preto hovoriť o významnej zmene v praxi Krajského súdu v Bratislave. Názor prezentovaný v rozhodnutiach krajského súdu, z ktorého takáto zmena vyplýva, je taktiež predmetom analýzy v ďalších častiach tohto príspevku.

Skúsenosti autora príspevku vyplývajúce z jeho prokurátorskej praxe a vyššie uvedené okolnosti ho viedli ku snahe vypracovať analýzu § 85 Trestného poriadku, pokúsiť sa identifikovať jednotlivé typické prípady, ktoré sa vyskytujú a môžu vyskytnúť v praxi orgánov činných v trestnom konaní, tieto podradiť pod jednotlivé alternatívy vyplývajúce z § 85 Trestného poriadku a zaujať stanovisko k rozhodnutiam súdov vzťahujúcim sa na právnu problematiku súvisiacu so zadržaním podozrivej osoby.

Príspevok nemá ambíciu vyčerpávajúco analyzovať právnu úpravu súvisiacu so zadržaním a obmedzením osobnej slobody podozrivej osoby, nakoľko komplexná analýza danej problematiky by naplnila obsah monografie.

Zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby

Podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku *osobu podozrivú zo spáchania trestného činu môže policajt zadržať, ak je tu niektorý z dôvodov väzby podľa § 71 ods. 1 alebo 2 alebo ak ide o podozrivú osobu podľa § 204 ods. 1, aj keď proti nej doteraz nebolo vznesené obvinenie. Na zadržanie je potrebný predchádzajúci súhlas prokurátora. Bez takého súhlasu možno zadržanie vykonať, len ak vec neznesie odklad a súhlas vopred nemožno dosiahnuť, najmä ak bola taká osoba pristihnutá pri trestnom čine alebo zastihnutá na úteku*.

Subjektom oprávneným na zadržanie podľa tohto ustanovenia je policajt.

Podľa § 10 odsek 8 Trestného poriadku *policajtom sa na účely tohto zákona rozumie*

a) vyšetrovateľ Policajného zboru,

b) vyšetrovateľ finančnej správy, ak ide o trestné činy spáchané v súvislosti s porušením colných predpisov alebo daňových predpisov v oblasti dane z pridanej hodnoty pri dovoze a spotrebných daní,

c) poverený príslušník Policajného zboru,

d) poverený príslušník vojenskej polície v konaní o trestných činoch príslušníkov ozbrojených síl,

e) poverený príslušník Zboru väzenskej a justičnej stráže v konaní o trestných činoch príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže a v objektoch Zboru väzenskej a justičnej stráže aj jeho zamestnancov a o trestných činoch osôb vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo

väzbe,

f) poverený pracovník finančnej správy, ak ide o trestné činy spáchané v súvislosti s porušením colných predpisov alebo daňových predpisov v oblasti dane z pridanej hodnoty pri dovoze a spotrebných daní,

g) veliteľ námornej lode v konaní o trestných činoch spáchaných na tejto lodi.

Podľa § 10 odsek 10 Trestného *poriadku policajtom sa na účely tohto zákona rozumie aj príslušník Policajného zboru, ktorý nie je vyšetrovateľom Policajného zboru alebo povereným príslušníkom Policajného zboru uvedeným v odseku 8 písm. a) a c) v rozsahu určenom všeobecne záväzným právnym predpisom, ktorý vydá Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky na vykonávanie rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo v skrátenom vyšetrovaní.*

Podľa § 4 písmeno a) vyhlášky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 648/2008 Z. z. o rozsahu vykonávania rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní v znení neskorších predpisov *policajt je oprávnený v rozsahu podľa § 5 zadržať podozrivého podľa § 85 ods. 1 Trestného poriadku.*

Podľa § 5 odsek 1 vyhlášky č. 648/2008 Z. z. *policajt služby kriminálnej polície, inšpekčnej služby a služby finančnej polície môže vydávať rozhodnutia podľa § 2 a vykonávať opatrenia a úkony podľa § 3 a 4.*

Podľa § 5 odsek 2 vyhlášky č. 648/2008 Z. z. *policajt služby poriadkovej polície, služby železničnej polície a služby dopravnej polície môže vydávať rozhodnutia podľa § 2 ods. 1 písm. a) až d) a ods. 2 písm. a) až d), h) a i), vykonávať opatrenia podľa § 3 a vykonávať úkony podľa § 4 písm. a) až n), p) až t), v), x) až z).*

Podľa § 5 odsek 3 vyhlášky č. 648/2008 Z. z. *policajt služby hraničnej polície a služby cudzineckej polície môže vydávať rozhodnutia podľa § 2 ods. 1 písm. a) až d) a ods. 2 písm. a) až d), h) a i), vykonávať opatrenia podľa § 3 a vykonávať úkony podľa § 4 písm. a) až t), v), x) až z).*

V zmysle vyššie citovaných ustanovení právnych predpisov zadržanie upravené v ustanovení § 85 odsek 1 Trestného poriadku je oprávnený realizovať vyšetrovateľ PZ, poverený príslušník PZ, policajt služieb kriminálnej polície, inšpekčnej služby, finančnej polície, poriadkovej polície, železničnej polície, dopravnej polície, hraničnej polície a cudzineckej polície.

Ustanovenie § 85 odsek 1 Trestného poriadku upravuje dva prípady zadržania, a to zadržanie s predchádzajúcim súhlasom prokurátora a zadržanie bez predchádzajúceho súhlasu prokurátora.

Pre obe alternatívy zadržania upravené v § 85 odsek 1 Trestného poriadku je spoločné, že sú viazané na existenciu dôvodov väzby uvedených v § 71 odsek 1 alebo odsek 2 Trestného poriadku alebo podmienok uvedených § 204 odsek 1 Trestného poriadku (zadržanie podozrivej osoby pri páchaní prečinu, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov, bezprostredne po ňom, alebo po tom, čo odpadla prekážka jej bezprostredného zadržania najviac však do 24 hodín po spáchaní prečinu). Policajt teda nie je oprávnený podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku zadržať osobu podozrivú zo spáchania trestného činu v prípade, ak nie sú dané dôvody väzby v zmysle v § 71 odsek 1 alebo odsek 2 Trestného poriadku ani nie sú splnené podmienky uvedené v § 204 odsek 1 Trestného poriadku.

Preto policajt nemá oprávnenie v zmysle tohto ustanovenia zadržať napríklad osobu, ktorú síce pristihol pri páchaní trestného činu lúpeže podľa § 188 odsek 1 Trestnéh**(výklad aktuálnej právnej úpravy, alternatívy zadržania, rozhodovacia činnosť a stanoviská súdov k danej problematike)**o zákona (ide o zločin, pri ktorom je vylúčený postup podľa § 204 odsek 1 Trestného poriadku), avšak nemá vedomosť o tom, že by u takejto soby boli dané dôvody väzby podľa § 71 odsek 1 alebo odsek 2 Trestného poriadku.

Zadržanie osoby podozrivej zo spáchania trestného činu podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku s predchádzajúcim súhlasom prokurátora sa bude realizovať pri existencii väzobných dôvodov uvedených v § 71 odsek 1 alebo odsek 2 Trestného poriadku, ak policajt získa poznatok o tom, ktorá osoba je osobou podozrivou zo spáchania určitého trestného činu a zároveň aj zistil dôvody väzby v zmysle § 71 odsek 1 alebo odsek 2 Trestného poriadku a zároveň zadržanie je možné odložiť do udelenia predchádzajúceho súhlasu prokurátora. Takéto zadržanie je dôvodné napríklad v prípade, ak policajt nie je ešte v kontakte so zadržanou osobou a až následne po obdržaní súhlasu pôjde takúto sobu zadržať. V inom prípade policajti operatívneho oddelenia odboru kriminálnej polície pri požadovaní informácie podľa § 17a zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov získajú poznatky o tom, že osoba poskytujúca informáciu je podozrivá zo spáchania trestného činu a zároveň u nej existuje dôvod väzby podľa § 71 odsek 1 alebo odsek 2 Trestného poriadku a tieto poznatky tlmočia vyšetrovateľovi PZ, ktorý následne telefonicky požiada prokurátora o udelenie súhlasu na zadržanie takejto osoby. V tomto prípade však môžu žiadať prokurátora o udelenie predchádzajúceho súhlasu na zadržanie podozrivej osoby postupom podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku aj priamo príslušníci PZ operatívneho oddelenie vzhľadom na ich služobné zaradenie do služby kriminálnej polície.

Problematickou otázkou pri udelení predchádzajúceho súhlasu prokurátora na zadržanie podozrivej osoby je otázka platnosti udeleného súhlasu. Trestný poriadok lehotu platnosti

predchádzajúceho súhlasu prokurátora na zadržanie nestanovuje, ani neupravuje späťvzatie (odvolanie) súhlasu prokurátora na zadržanie. Napriek chýbajúcej výslovnej právnej úprave sa možno domnievať, že je prípustné, aby prokurátor vzal späť (odvolal) predchádzajúci súhlas na zadržanie podozrivej osoby. Takýto názor je v prospech rešpektovania práva na osobnú slobodu garantovaného tiež Ústavou SR a medzinárodnými dohovormi a preto akceptovateľný. Prokurátor by mal priebežne skúmať dôvodnosť ním udeleného súhlasu a pokiaľ dôvody, ktoré viedli k udeleniu súhlasu zanikli, mal by súhlas na zadržanie zobrať späť, resp. odvolať. [1]

Možnosť prokurátora vziať späť (odvolať) vopred udelený súhlas na zadržanie osoby podozrivej zo spáchania trestného činu by však mala byť explicitne upravená v Trestnom poriadku.

Predchádzajúci súhlas prokurátora na zadržanie podozrivej osoby *„ak ide o podozrivú osobu podľa § 204 ods. 1 Trestného poriadku“* prichádza do úvahy reálne zrejme len *v* prípade zadržania osoby *„po tom, čo odpadla prekážka jej bezprostredného zadržania najviac do 24 hodín po spáchaní prečinu“*. Napríklad polícia krátko po spáchaní prečinu po vyhodnotení kamerového záznamu stotožní osobu podozrivú z jeho spáchania, následne si policajt zadováži súhlas prokurátora na zadržanie takto stotožnenej osoby, ktorú po získaní súhlasu prokurátora zadrží.

Pri ďalších alternatívach uvedených v § 204 odsek 1 Trestného poriadku (osoba zadržaná ako podozrivá pri páchaní prečinu alebo bezprostredne po ňom), vzhľadom na neodkladnosť zadržania, pravdepodobne nebude možné získať predchádzajúci súhlas prokurátora na zadržanie.

Ako vyplýva z § 85 odsek 1 Trestného poriadku, jednou z podmienok zákonnosti zadržania osoby podozrivej zo spáchania trestného činu bez predchádzajúceho súhlasu prokurátora je neodkladnosť veci a nemožnosť získania predchádzajúceho súhlasu prokurátora. V zmysle citovaného ustanovenia to bude najmä, ak bola taká osoba pristihnutá pri trestnom čine alebo zastihnutá na úteku. Ako už bolo naznačené vyššie, aj zadržanie osoby podozrivej zo spáchania trestného činu v zmysle § 85 odsek 1 Trestného poriadku bez súhlasu prokurátora je viazané na existenciu dôvodov väzby podľa § 71 odsek 1 alebo odseku 2 alebo dôvodnosť postupu podľa § 204 ods. 1 Trestného poriadku. O dôvodoch väzby podľa § 71 odsek 1 alebo odseku 2 alebo o tom, že ide o osobu podozrivú podľa § 204 odsek 1 Trestného poriadku musí

[1] Odvolanie predchádzajúceho súhlasu na zadržanie podozrivej osoby udeleného štátnym zástupcom pripúšťa aj česká odborná literatúra, ktorá vychádza z právnej úpravy taktiež výslovne neupravujúcej odvolanie súhlasu štátneho zástupcu na zadržanie, napr. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 (BECK-ONLINE), s. 973.

mať policajt realizujúci zadržanie vedomosť na základe zistených skutočností. Ako príklad zákonným spôsobom realizovaného zadržania osoby podozrivej zo spáchania trestného činu postupom podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku, bez súhlasu prokurátora, možno uviesť nasledovné. Príslušník PZ diaľničného oddelenia Krajského dopravného inšpektorátu Krajského riaditeľstva PZ Bratislava s procesným postavením povereného príslušníka PZ podľa § 10 odsek 8 písmeno c) Trestného poriadku v rámci súčasného výkonu oprávnenia pri dohľade nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky podľa § 69 odsek 1 písmeno d) zákona č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov pri dychovej skúške zistí, že vodič viedol osobné motorového vozidlo s hladinou alkoholu 1 promile. Na základe takýchto zistení zakladajúcich podozrenie zo spáchania prečinu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 odsek 1 Trestného zákona a odôvodňujúcich predpoklad o opodstatnenosti postupu podľa § 204 odsek 1 Trestného poriadku, vyššie uvedený príslušník PZ, disponujúci súčasne postavením policajta - povereného príslušníka PZ podľa § 10 odsek 8 písmeno c) Trestného poriadku je oprávnený postupom podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku, aj bez súhlasu prokurátora zadržať osobu podozrivú zo spáchania prečinu ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 odsek 1 Trestného zákona, u ktorej vykonal dychovú skúšku na prítomnosť alkoholu s výsledkom 1 promile. Neodkladnosť veci a nemožnosť vyžiadania predchádzajúceho súhlasu prokurátora vyplýva z pristihnutia osoby pri páchaní trestného činu.

Príklad zadržania podozrivej osoby v zmysle § 85 odsek 1 Trestného poriadku pre existenciu väzobných dôvodov bez predchádzajúceho súhlasu prokurátora uvádzam ďalej. Príslušník PZ služby kriminálnej polície v zmysle § 4 písmeno a), § 5 odsek 1 vyhl. 648/2008 Z. z. oprávnený na postup podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku zadrží osobu, ktorú pristihol pri páchaní trestného činu - zločinu lúpeže podľa § 188 odsek 1 Trestného zákona. Pamätá si, že totožnú osobu pred týždňom príslušníci PZ pristihli taktiež pri páchaní lúpeže. Disponuje preto poznatkami, ktoré odôvodňujú obavu, že táto osoba bude pokračovať v páchaní trestnej činnosti a teda, že vo vzťahu ku podozrivej osobe existuje väzobný dôvod uvedený v § 71 odsek 1 písmeno c) Trestného poriadku. Sú preto splnené všetky zákonné podmienky, aby takúto osobu zadržal podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku. Vzhľadom na neodkladnosť veci a nemožnosť vyžiadania predchádzajúceho súhlasu tak môže urobiť bez predchádzajúceho súhlasu prokurátora.

Podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku *osobnú slobodu osoby, ktorá bola pristihnutá pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom, môže obmedziť ktokoľvek, ak je to potrebné na*

zistenie jej totožnosti, zabránenie úteku, zabezpečenie dôkazov alebo na zabránenie ďalšiemu páchaniu trestnej činnosti. Je však povinný takú osobu bezodkladne odovzdať útvaru Policajného zboru, útvaru Vojenskej polície alebo útvaru Colnej správy.

Podľa § 85 odsek 3 Trestného poriadku policajt, ktorý zadržanie vykonal alebo ktorému bola odovzdaná zaistená osoba podľa osobitného zákona alebo odovzdaná osoba pristihnutá pri trestnom čine podľa odseku 2, bezodkladne oznámi vykonané zadržanie prokurátorovi a spíše o ňom zápisnicu, v ktorej označí miesto, čas zadržania alebo prevzatia takej osoby a bližšie okolnosti zadržania, ako aj jeho podstatné dôvody a uvedie osobné údaje zadržanej osoby. Rovnopis zápisnice doručí bezodkladne prokurátorovi.

V ustanovení § 85 odsek 2 Trestného poriadku zákonodarca nepoužíva pojem „zadržanie“ ale slovné spojenie „obmedzenie osobnej slobody“. Osoba obmedzená na osobnej slobode v zmysle § 85 odsek 2 Trestného poriadku sa dostáva do procesného postavenia zadržanej osoby až jej odovzdaním policajtovi v zmysle § 85 odsek 3 Trestného poriadku.

Ako už bolo skonštatované vyššie, osobou oprávnenou na realizáciu obmedzenia osobnej slobody podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku je v zmysle vyššie citovaného ustanovenia ktokoľvek.

O obmedzenie osobnej slobody v zmysle § 85 odsek 2 Trestného poriadku sa bude jednať len v tom prípade, ak smeruje proti osobe, ktorá sa mala dopustiť trestného činu a bola pristihnutá pri čine alebo bezprostredne po ňom.

Okrem toho zákonodarca na splnenie zákonných podmienok uvedených v § 85 odsek 2 Trestného poriadku vyžaduje, aby obmedzenie osobnej slobody bolo potrebné alternatívne na zistenie totožnosti osoby, proti ktorej úkon smeruje, zabránenie úteku, zabezpečenie dôkazov alebo na zabránenie ďalšiemu páchaniu trestnej činnosti.

Úkon uvedený v § 85 odsek 1 Trestného poriadku sa od úkonu uvedeného v § 85 odsek 2 Trestného poriadku odlišuje subjektom oprávneným na realizáciu úkonu, nakoľko na postup podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku je oprávnený policajt (viď vyššie uvedený výklad), zatiaľčo postupovať v zmysle § 85 odsek 2 Trestného poriadku je oprávnený ktokoľvek. Ďalším rozdielom je prípustný časový odstup od spáchania trestného činu. Zákonnosť postupu podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku je viazaná len čas páchania trestného činu alebo bezprostredne po ňom. Postup v zmysle § 85 odsek 1 Trestného poriadku môže byť zákonný aj v dlhšom časovom odstupe po spáchaní trestného činu. Ďalší rozdiel spočíva v tom, že zadržanie podľa § 85 odsek 1 Trestného priadku je viazané na existenciu dôvodov väzby v zmysle § 71 odsek 1 alebo odsek 2 Trestného poriadku alebo predpoklad postupu podľa § 204 odsek 1 Trestného

poriadku. Obmedzenie osobnej slobody podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku nie je viazané na vyššie uvedené podmienky. Obmedzenie osobnej slobody však musí byť potrebné na zistenie totožnosti na osobnej slobode obmedzovanej osoby, zabránenie úteku, zabezpečenie dôkazov alebo na zabránenie ďalšiemu páchaniu trestnej činnosti.

Povinnosťou osoby, ktorá zrealizovala obmedzenie osobnej slobody podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku je osobu obmedzenú na osobnej slobode bezodkladne odovzdať útvaru Policajného zboru, útvaru Vojenskej polície alebo útvaru Colnej správy.

Postupom podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku je napríklad, ak dôchodca idúci večer po ulici je svedkom lúpežného prepadnutia staršej ženy, pri ktorom sa pre neho neznámy páchateľ zmocní kabelky poškodenej a následne dôchodca obmedzí osobnú slobodu páchateľa pri úteku z miesta činu. V takom prípade obmedzenie osobnej slobody zrealizovala osoba nepochybne oprávnená na postup podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku (dôchodca), k obmedzeniu osobnej slobody došlo bezprostredne po spáchaní trestného činu a obmedzenie osobnej slobody bolo potrebné na zistenie totožnosti osoby, zabránenie úteku a zabezpečenie dôkazov.

Domnievam sa, že medzi prípady obmedzenia osobnej slobody v zmysle § 85 odsek 2 Trestného poriadku je dôvodné podradiť tiež prípady obmedzenia osobnej slobody osôb, ktoré sa mali dopustiť krádeží napĺňajúcich znaky trestného činu v obchodoch, zo strany zamestnancov strážnych služieb, ktorí takúto osobu zaistia pri páchaní trestného činu alebo bezprostredne po ňom. Následné odovzdanie osoby obmedzenej na osobnej slobode pracovníkom strážnej služby členom hliadky služby poriadkovej polície, vyslanej na na miesto činu, možno považovať za odovzdanie osoby útvaru Policajného zboru, do ktorého sú členovia policajnej hliadky služobne zaradení. V tomto prípade nemožno hovoriť o zadržaní podozrivej osoby policajtom (služby poriadkovej polície) podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku, nakoľko osoba už je obmedzená na osobnej slobode v čase, keď je odovzdaná do dispozície členov policajnej hliadky. K jej zadržaniu dochádza až po jej prevzatí policajtom v zmysle § 85 odsek 3 Trestného poriadku, ktoré nadväzuje na postup podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku. Na zadržanie (prevzatie osoby) podľa § 85 odsek 3 Trestného poriadku nie sú splnomocnení vyhláškou č. 648/2008 Z. z. policajti služieb uvedených v tejto vyhláške. Preto na zdržanie v zmysle § 85 odsek 3 Trestného poriadku je oprávnený policajt uvedený v § 10 odsek 8 Trestného poriadku, nie policajt uvedený v § 10 odsek 10 Trestného poriadku. Členovia hliadky Policajného zboru služby poriadkovej polície, ktorí prišli do predajne prevziať osobu obmedzenú na osobnej slobode nedisponujú oprávnením takúto osobu prevziať s dôsledkami vyplývajúcimi z Trestného poriadku (napríklad začatie trestného stíhania v zmysle § 199 odsek

1 Trestného poriadku). Domnievam sa, že presun takejto osoby na útvar Policajného zboru za účelom jej odovzdania policajtovi uvedenému v § 10 odsek 8 Trestného poriadku spadá už do fázy po odovzdaní osoby obmedzenej na osobnej slobode podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku útvaru Policajného zboru. Treba tiež uviesť, že ani v prípade, ak osoba, ktorá obmedzila osobnú slobodu podozrivej osoby, túto sama privedie na útvar Policajného zboru, nie je povinná takúto sobu odovzdať priamo policajtovi uvedenému v § 10 odsek 8 Trestného poriadku, postačuje ak takúto osobu odovzdá akémukoľvek policajtovi na útvare Policajného zboru. Samotné obdobie od prevzatia takejto osoby útvarom Policajného zboru do jej odovzdania policajtovi uvedenému v § 10 odsek 8 Trestného poriadku nemožno považovať za nezákonné obmedzovanie osobnej slobody.

V tejto súvislosti možno poukázať aj na usmernenie generálneho prokurátora SR sp. zn. IV/1 Gn 1779/12 zo dňa 13.03.2013 k aplikácii ustanovenia § 85 odsek 2 Trestného poriadku, podľa ktorého *„príslušník útvaru Policajného zboru, ktorému bola odovzdaná osoba, ktorej bola obmedzená osobná sloboda podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku, nie je v zmysle citovanej vyhlášky policajtom na účely Trestného poriadku, preto zápisnicu o zadržaní takejto osoby aj podľa § 85 odsek 3 Trestného poriadku spíše policajt (na účely Trestného poriadku), a to vyšetrovateľ Policajného zboru alebo poverený príslušník Policajného zboru“*[2]. Aj citované usmernenie generálneho prokurátora SR pripúšťa, že osobu obmedzenú na osobnej slobode neprevezme policajt uvedený § 10 odsek 8 Trestného poriadku priamo od osoby, ktorá podozrivému obmedzila osobnú slobodu.

Maximálna prípustná doba zadržania začína plynúť od momentu odovzdania podozrivej osoby prvému príslušníkovi PZ na útvare Policajného zboru. Tento záver možno odvodiť z § 85 odsek 4 Trestného poriadku, tretia veta, podľa ktorej *policajt alebo prokurátor postupujú pri tom tak, aby zadržanú osobu bolo možné odovzdať súdu najneskôr do 48 hodín a pri trestných činoch terorizmu do 96 hodín* ***od jej*** *zadržania alebo zaistenia podľa osobitného zákona alebo* ***prevzatia podľa odseku 2****, inak musí byť zadržaná osoba prepustená na slobodu písomným príkazom prokurátora s primeraným odôvodnením*. Ustanovenie § 85 odsek 2 Trestného poriadku, na ktoré odkazuje § 85 odsek 4 Trestného poriadku pri určovaní začiatku plynutia maximálnej prípustnej doby zadržania, sa zmieňuje len o odovzdaní osoby útvaru Policajného zboru, útvaru Vojenskej polície alebo útvaru Colnej správy. Teda od momentu odovzdania osoby vyššie uvedenému útvaru začína plynúť maximálna prípustná doba zadržania.

---

[2] Usmernenie generálneho prokurátora SR sp. zn. IV/1 Gn 1779/12 zo dňa 13.03.2013, s. 2.

Nazdávam sa, že nie ojedinele možno očakávať, že subjekt, ktorý obmedzí osobnú slobodu osoby uvedenej v § 85 odsek 2 Trestného poriadku, bude osobu obmedzenú na osobnej slobode odovzdávať policajnej hliadke privolanej telefonicky na miesto zadržania a nie ju sám dopravovať na najbližší útvar Policajného zboru (alebo iný útvar uvedený v § 85 odsek 2 Trestného poriadku). Preto sa možno domnievať, že pod prípady uvedené v § 85 odsek 2 Trestného poriadku s nadväzujúcim postupom podľa § 85 odsek 3 Trestného poriadku možno subsumovať tiež prípady, keď je na osobnej slobode obmedzená osoba odovzdaná policajnej hliadke, ktorej členovia sú vzhľadom na ich zaradenie do služby Policajného zboru spôsobilé v zmysle vyhlášky č. 648/2008 Z. z. postupovať podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku alebo ktorí sú oprávnení postupovať podľa § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Nakoľko osoba prevzatá policajnou hliadkou z predajne už je fakticky omedzená na osobnej slobode, nie je správne ani zaistenie takejto osoby podľa § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z.

Ustanovenie § 85 odsek 3 Trestného poriadku obsahuje postup nadväzujúci na zadržanie zrealizované podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku, odovzdanie osoby zaistenej podľa osobitného zákona (napríklad podľa § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z.) alebo nadväzujúci na odovzdanie osoby pristihnutej pri trestnom čine podľa odseku 2. Zákonodarca po vymenovaní vyššie uvedených alternatív stanovuje povinnosť policajta **vykonané zadržanie** bezodkladne oznámiť prokurátorovi, z čoho vyplýva, že za zadržanie považuje nielen postup podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku, ale tiež odovzdanie osoby zaistenej podľa osobitného zákona, ako aj odovzdanie osoby pristihnutej pri trestnom čine podľa odseku 2 policajtovi. Tento záver je opodstatnené odvodzovať tiež z prvej vety ustanovenia § 85 odsek 4 Trestného poriadku, podľa ktorej *„policajt, ktorý zadržanie vykonal alebo ktorému bola odovzdaná zaistená osoba podľa osobitného zákona alebo odovzdaná osoba pristihnutá pri trestnom čine podľa odseku 2, takú osobu bezodkladne oboznámi* ***s dôvodmi zadržania*** *a vypočuje ju; v prípade, že podozrenie nebude naďalej dôvodné alebo dôvody zadržania z inej príčiny odpadnú, prepustí ju písomným opatrením ihneď na slobodu“.* V tomto ustanovení zákonodarca ukladá policajtovi povinnosť oboznámiť s dôvodmi zadržania taktiež policajtovi odovzdanú osobu zaistenú podľa osobitného zákona alebo odovzdanú osobu pristihnutú pri trestnom čine podľa odseku 2. Ak má byť odovzdaná osoba zaistená podľa osobitného zákona alebo odovzdaná osoba pristihnutá pri trestnom čine podľa odseku 2 oboznámená s dôvodmi zadržania, potom nevyhnutne takúto osobu zákonodarca považuje za zadržanú.

Aj v ďalších častiach § 85 odsek 4 Trestného poriadku a v § 85 odsek 5 a odsek 6 Trestného poriadku je upravený postup nadväzujúci na úkony, ktorých vykonaním sa osoba stáva zadržanou.

Podľa uznesenia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1Tdo 1/2011 zo dňa 14.06.2011 *obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby je špeciálny prípad zadržania osoby, ktorá bola pristihnutá pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom. Podmienkou nie je existencia niektorého z dôvodov väzby, postačuje skutočnosť, že zadržanie je potrebné na zistenie totožnosti osoby, zabránenie jej úteku, zabezpečenie dôkazov alebo na zabránenie ďalšiemu páchaniu trestnej činnosti. Na tento úkon je oprávnený ktokoľvek s výnimkou policajta, ktorý je oprávnený použiť inštitút zadržania podozrivej osoby.*

V zmysle uznesení Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 2Tpo/53/2016 zo dňa 28.07.2016 a sp. zn. 2Tpo/1002/2016 zo dňa 03.08.2016 postup podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku je podľa právnej teórie definovaný ako občianske zadržanie, teda podľa tohto ustanovenia môže byť páchateľ zadržaný kýmkoľvek, avšak s výnimkou príslušníka Policajného zboru. Príslušníci Policajného zboru majú postupovať výlučne podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku s poukazom na § 2 odsek 2, § 4 písm. a) vyhlášky č. č. 648/2008 Z. z.

Označené súdne rozhodnutia vylučujú možnosť postupu podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku zo strany policajta a za zákonný postup policajta považujú zadržanie podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku.

V súvislosti s vyššie uvedeným názorom vyjadreným v označených rozhodnutiach súdov je nutné zdôrazniť, že zadržanie podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku je podmienené existenciou väzobných dôvodov v zmysle § 71 odsek 1 alebo odsek 2 Trestného poriadku alebo predpokladom postupu podľa § 204 odsek 1 Trestného poriadku. Policajt, či už uvedený v § 10 odsek 8 písmeno a), písm. c) Trestného poriadku alebo v § 10 odsek 10 Trestného poriadku nie je oprávnený podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku zadržať osobu podozrivú zo spáchania trestného činu, pokiaľ u takejto osoby v čase, kedy zadržanie realizuje, nezistil ani podozrenie z existencie väzobných dôvodov v zmysle § 71 odsek 1 alebo odsek 2 Trestného poriadku alebo predpoklad postupu podľa § 204 odsek 1 Trestného poriadku. Vzniká potom otázka, či policajt uvedený v § 10 odsek 8 písmeno a), písm. c) Trestného poriadku alebo v § 10 odsek 10 Trestného poriadku je oprávnený obmedziť osobnú slobodu osoby podozrivej zo spáchania trestného činu, ak nezistí dôvody väzby ani postupu podľa § 204 odsek 1 Trestného poriadku. Predmetné súdne rozhodnutia sa výslovne nezaoberajú tým, ako má policajt uvedený v § 10 odsek 8 písmeno a), písm. c) Trestného poriadku alebo v § 10 odsek 10 Trestného poriadku postupovať, ak nemá poznatok o existencii dôvodu väzby, ani postupu podľa § 204 odsek 1

Trestného poriadku.

Spomínané súdne rozhodnutia však umožňujú, aby boli vykladané tak, že podľa názoru rozhodujúcich súdov policajt vyšpecifikovaný vo vyššie označených ustanoveniach Trestného poriadku, je oprávnený postupovať len podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku.

Napríklad členovia policajnej hliadky služby poriadkovej polície spozorujú ako muž, ktorý drží v ruke nôž, stojí vedľa ležiaceho muža, ktorý má ranu na bruchu. Takýto skutkový stav zakladá podozrenie, že došlo ku spáchaniu minimálne zločinu ublíženia na zdraví podľa § 155 odsek 1 Trestného zákona v štádiu pokusu podľa § 14 odsek 1 Trestného zákona. Pri zločine zákon nepripúšťa postup podľa § 204 odsek 1 Trestného poriadku. Členom policajnej hliadky nie je známe, že by u páchateľa existovali dôvody väzby. Skutočnosť, že príslušníci PZ služby poriadkovej polície sú policajtami definovanými v § 10 odsek 10 Trestného poriadku nič nemení na tom, že sú zároveň príslušníkmi Policajného zboru s povinnosťami, ktoré pre príslušníkov Policajného zboru vyplývajú zo zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Podľa § 9 odsek 1 zák. č. 171/1993 Z. z. *policajt v službe je povinný v medziach tohto zákona vykonať služobný zákrok, ak je páchaný trestný čin alebo priestupok alebo je dôvodné podozrenie z ich páchania.*

Podľa § 9 odsek 3 zák. č. 171/1993 Z. z. *služobný zákrok je zákonom ustanovená a v jeho medziach vykonávaná činnosť policajta, pri ktorej sa bezprostredne zasahuje do základných práv a slobôd osoby.*

Ak teda členovia policajnej hliadky služby poriadkovej polície zistili vyššie uvedené skutočnosti, zakladajúce podozrenie, že bol spáchaný minimálne zločin ublíženia na zdraví podľa § 155 odsek 1 Trestného zákona v štádiu pokusu, sú v zmysle § 9 odsek 1 zák. č. 171/1993 Z. z. povinný vykonať služobný zákrok. Nesplnenie všetkých zákonných podmienok uvedených v § 85 odsek 1 Trestného poriadku (nezistenie dôvodov väzby a nemožnosť postupu podľa § 204 odsek 1 Trestného poriadku) bráni tomu, aby ako policajti v zmysle § 10 odsek 10 Trestného poriadku postupovali podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku. Domnievam sa, že povinnosť vykonať služobný zákrok ich zaväzuje k tomu, aby podozrivého zo spáchania trestného činu zaistili postupom podľa § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z., podľa ktorého *policajt je oprávnený zaistiť osobu, ktorá sa nachádza na mieste trestného činu bezprostredne po jeho spáchaní a je potrebné zistiť jej súvislosť s trestným činom.* V tomto prípade sa nazdávam, že postup podľa 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z. má prednosť pred obmedzením osobnej slobody osoby podozrivej zo spáchania trestného činu postupom podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku. Ak by sme akceptovali názor, že postup

podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku má prednosť pred postupom podľa § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z., ustanovenie § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z. by bolo neaplikovateľné vo vzťahu k osobám pristihnutým pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom na mieste trestného činu, ktoré sú podozrivé zo spáchania trestného činu. Ustanovenie § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z. by v takom prípade bolo možné aplikovať len vo vzťahu k osobám, ktoré sa nachádzajú na mieste činu a môžu byť svedkami trestného činu, poškodenými, môžu mať na sebe stopy trestného činu. Nemožno tiež argumentovať tým, že miera podozrenia zo spáchania trestného činu pri postupe podľa § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z. musí byť nižšia ako pri postupe podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku. Znenie § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z. s nižšou mierou podozrenia, ako predpokladom na postup podľa § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z., nepočíta.

Domnievam sa, že ak má príslušník PZ obmedziť osobnú slobodu osoby pristihnutej pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom na mieste trestného činu a nie sú splnené podmienky na postup podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku, má prednosť postup podľa § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z. pred postupom podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku. Ustanovenie § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z. má v tomto prípade povahu špeciálneho ustanovenia vo vzťahu k ustanoveniu § 85 odsek 2 Trestného poriadku. V tomto prípade nemožno postupovať v zmysle R 47/2013-I, podľa ktorého *pri relevantných poznatkoch o podozrení zo spáchania alebo aktuálneho páchania trestného činu, ktorými polícia disponuje v dostatočnom časovom predstihu, vzniká povinnosť postupu orgánov činných v trestnom konaní podľa Trestného poriadku. V takom prípade možno dôkaz pre trestné konanie získať len trestnoprocesným postupom. Ak však poznatky o trestnej činnosti nie sú polícii dostatočne vopred známe, môže byť výsledok zákonného postupu pri služobnom zákroku (§ 9 ods. 3 zákona o Policajnom zbore) dôkazom v trestnom konaní* [3].

Ak má príslušník PZ (súčasne spĺňajúci podmienky uvedené v § 10 odsek 8 písm. a), písm. c), resp. § 10 odsek 10 Trestného poriadku) obmedziť osobnú slobodu osoby pristihnutej pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom na mieste trestného činu a nie sú splnené podmienky na postup podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku (pre neexistenciu väzobných dôvodov v zmysle § 71 odsek 1 alebo odsek 2 Trestného poriadku alebo dôvodov uvedených v § 204 odsek 1 Trestného poriadku), postupuje podľa § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z., ktorý upravuje postup príslušníka PZ ako zástupcu štátneho orgánu a príslušník

[3] R 47/2013-I.

PZ teda nepostupuje podľa ustanovenia § 85 odsek 2 Trestného poriadku, ktoré sa vzťahuje na osoby nekonajúce postupom upraveným v iných právnych predpisoch regulujúcich konanie osôb konajúcich za štátny orgán. Prednostné použitie § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z. pred § 85 odsek 2 Trestného poriadku je pre osobu obmedzenú na osobnej slobode tiež priaznivejšie. V zmysle § 85 odsek 4 Trestného poriadku totiž lehota na odovzdanie zadržanej osoby súdu plynie pri postupe podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku od prevzatia osoby obmedzenej na osobnej slobode podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku (útvarom Policajného zboru, Vojenskej polície alebo Colnej správy), zatiaľ čo pri zaistení podľa osobitného zákona (napr. § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z.) lehota na odovzdanie súdu začína plynúť už od zaistenia osoby podľa osobitného zákona.

Ak sú však splnené podmienky uvedené v § 85 odsek 1 Trestného poriadku, má prednosť postup podľa § 85 odsek 1 Trestného poriadku pred postupom podľa § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z.

Iná situácia by nastala, ak by príslušník PZ (súčasne spĺňajúci podmienky uvedené v § 10 odsek 8 písm. a), písm. c), resp. § 10 odsek 10 Trestného poriadku) pri neexistencii podmienok uvedených v § 85 odsek 1 Trestného poriadku (absencia väzobných dôvodov podľa § 71 odsek 1 alebo odsek 2 alebo dôvodov uvedených v § 204 odsek 1 Trestného poriadku) mal obmedziť osobnú slobodu osoby pristihnutej bezprostredne po spáchaní trestného činu, ktorá by sa nachádzala mimo miesta trestného činu. Znenie § 19 odsek 1 písmeno f) zákona č. 171/1993 Z. z. umožňuje postupom podľa tohto ustanovenia zaistiť len osobu, ktorá sa nachádza *na mieste trestného činu.* V naznačenom prípade, by bol opodstatnený postup príslušníka PZ v zmysle § 85 odsek 2 Trestného poriadku.

Návrh doposiaľ vypracovaných právnych viet obsiahnutých v Návrhu na zaujatie stanoviska trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky na zjednotenie výkladu a aplikácie § 85 Trestného poriadku pri zadržaní osoby podozrivej zo spáchania trestného činu, resp. obmedzení osobnej slobody osoby pristihnutej pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom sp. zn. Tpj 44/2016 pripúšťa postup podľa § 85 odsek 2 Trestného poriadku aj zo strany Príslušníka Policajného zboru, hoci v návrhu právnych viet je konštatovaný názor len čiastočne zhodný s týmto príspevkom.[4]

Na zadržanie podozrivej osoby nadväzuje § 99 odsek 4 Trestného poriadku, podľa

[4] Bližšie viď Návrh na zaujatie stanoviska trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky na zjednotenie výkladu a aplikácie § 85 Trestného poriadku pri zadržaní osoby podozrivej zo spáchania trestného činu, resp. obmedzení osobnej slobody osoby pristihnutej pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom, sp. zn. Tpj 44/2016

ktorého ***u zadržanej osoby*** *a u osoby, ktorá bola zatknutá alebo ktorá sa berie do väzby, možno vykonať osobnú prehliadku aj vtedy, ak je tu podozrenie, že má pri sebe zbraň alebo inú vec, ktorou by mohla ohroziť život alebo zdravie osoby.* V ustanovení § 99 odsek 4 Trestného poriadku upravený postup možno označiť ako „bezpečnostnú osobnú prehliadku", ktorej účelom je zistiť, či zadržaná osoba (alebo iná osoba taxatívne vymenovaná v § 99 odsek 4 Trestného poriadku) má u seba vec predstavujúcu riziko pre zdravie a život človeka. Nie je pritom podstatné, či takouto vecou je vec dôležitá pre trestné konanie. Trestný poriadok však neobsahuje právnu úpravu postupu nadväzujúceho na zistenie, že prehliadaná osoba má pri sebe zbraň alebo inú vec, ktorou by mohla ohroziť život alebo zdravie osoby a súčasne sa nejedná o vec dôležitú pre trestné konanie. Pokiaľ by išlo súčasne o vec dôležitú pre trestné konanie, Trestný poriadok obsahuje právnu úpravu nadväzujúceho postupu v § 89 a § 91 Trestného poriadku (vydanie veci a odňatie veci). Vec, ktorou je možné ohroziť život alebo zdravie osoby však nepredstavuje vždy vec dôležitú pre trestné konanie. Napríklad zadržaná osoba má pri sebe skladací nožík nemajúci súvislosť so žiadnym trestným činom. V Trestnom poriadku nie je výslovne zakotvená ani možnosť takúto vec, ktorá nie je súčasne vecou dôležitou pre trestné konanie, odňať osobe, u ktorej sa prehliadka vykonáva. Oprávnenie odňať takúto vec možno odvodzovať len zo zmyslu právnej úpravy osobnej prehliadky uvedenej v § 99 odsek 4 Trestného poriadku. Keďže ide nepochybne o zásah do práv osoby, u ktorej sa prehliadka vykonáva, výslovná právna úprava postupu nadväzujúceho na zistenie, že prehliadaná osoba má pri sebe zbraň alebo alebo inú vec, ktorou by mohla ohroziť život alebo zdravie osoby a ktorá súčasne nepredstavuje vec dôležitú pre trestné konanie (napr. odňatie takejto veci, podmienky jej neskoršieho vrátenia), sa javí byť žiadúca. V tejto súvislosti možno poukázať na § 22 odsek 1 zákona č. 171/1993 Z. z., podľa ktorého *policajt je oprávnený presvedčiť sa, či osoba, proti ktorej vykonáva služobný zákrok, nemá pri sebe zbraň (§ 14 ods. 5), a* ***ak ju má, odňať ju***. Zákon o Policajnom zbore pri prehliadke zameranej na dosiahnutie rovnakého účelu teda obsahuje oprávnenie policajta odňať nájdenú zbraň.

Záver

Obsah príspevku názorne ukazuje, že v rámci realizácie zadržania osoby podozrivej zo spáchania trestného činu a obmedzenia osobnej slobody podozrivej osoby sa vyskytujú rozmanité situácie, ktorých zákonné zvládnutie je neraz komplikované, problematické a vyžaduje si dôslednú analýzu § 85 Trestného poriadku a súvisiacich ustanovení právnych predpisov. Obsah príspevku taktiež umožňuje dospieť k záveru, že aplikácia právnych viet judikátov nemôže byť mechanická bez dôkladnej analýzy prípadu, na ktorý sa má právna veta

aplikovať, analýzy prípadu, v súvislosti s riešením ktorého bola sformulovaná a bez porovnania oboch prípadov. Za nedostatok aktuálnej právnej úpravy možno podľa názoru autora označiť chýbajúcu právnu úpravu oprávnenia prokurátora vziať späť vopred udelený súhlas na zadržanie osoby podozrivej zo spáchania trestného činu. Medzerou aktuálnej právnej úpravy súvisiacej s inštitútom zadržania je taktiež absencia procesného postupu nadväzujúceho na zistenie pri osobnej prehliadke vykonávanej podľa § 99 odsek 4 Trestného poriadku, že zadržaný má pri sebe vec, ktorou je možné ohroziť život alebo zdravie osoby, ktorá však nepredstavuje vec dôležitú pre trestné konanie. Vhodné by bolo zakotviť nielen oprávnenie osoby vykonávajúcej prehliadku odobrať takúto vec, ale aj ďalšie nakladanie s uvedenou vecou a procesný postup pri vrátení odobratej veci.

Použitá literatúra

- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 (BECK-ONLINE)
- TITTLOVÁ, Marcela a Jozef MEDELSKÝ. *Zákon o Policajnom zbore. Komentár.* Bratislava: Wolters Kluwer, s.r.o., 2017
- Usmernenie generálneho prokurátora SR sp. zn. IV/1 Gn 1779/12 zo dňa 13.03.2013
- Návrh na zaujatie stanoviska trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky na zjednotenie výkladu a aplikácie § 85 Trestného poriadku pri zadržaní osoby podozrivej zo spáchania trestného činu, resp. obmedzení osobnej slobody osoby pristihnutej pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom, sp. zn. Tpj 44/2016
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 648/2008 Z. z. o rozsahu vykonávania rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní v znení neskorších predpisov
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Tdo V 1/2011 zo dňa 14.06.2011
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Tdo 27/2012 zo dňa 26. 06. 2012 (R 47/2013)
- Uznesenie Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 2Tpo/53/2016 zo dňa 28.07.2016
- Uznesenie Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 2Tpo/1002/2016 zo dňa 03.08.2016

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Neoprávnené nadobúdanie vysokoškolských titulov ako aktuálny spoločenský problém

UNAUTHORIZED ACQUISITION OF ACADEMIC TITLES AS THE CURRENT SOCIAL PROBLEM

Ľubomíra Bruteničová Kurhajcová[1]

Abstrakt

Problémy spájajúce sa s neoprávnene získanými, teda neoprávnene nadobudnutými alebo neoprávnene udelenými vysokoškolskými titulmi, sú veľmi aktuálnou otázkou. Vysokoškolské vzdelávanie, ktoré kedysi malo povahu výsady sa dnes posunulo do roviny ľudského, ústavne aj medzinárodne a európsky garantovaného práva, ktorého náročnosť však ani v dôsledku širokých možností vzdelávania v súčasnej modernej spoločnosti neklesá. Nečudo preto, že v súvislosti s úspešným absolvovaním tohto procesu, ktorého finálnou fázou má byť udeľovanie vysokoškolského titulu a vzdelania, sa spája celý rad negatívnych javov v podobe neoprávneného nadobúdania týchto titulov. Problém riešenia tohto negatívneho spoločenského javu je komplikovaný navyše aj absenciou relevantnej právnej úpravy, ktorá by na tento problém vhodne reagovala.

Kľúčové slová: vysokoškolské vzdelávanie, základné práva, nadobúdanie vysokoškolských titulov, proces hodnotenia, neoprávnené získavanie vzdelania.

Abstract

Problems associated with the illegally obtained, thus unlawfully acquired or illegally granted undergraduate degrees are highly topical issue. Higher education, which used to be the nature of privilege is now moved into the plane of human, constitutionally and internationally guaranteed rights and European, but whose demands are due to wide possibilities of learning in our modern society is not falling. No wonder, therefore, that in connection with the successful completion of this process, the final phase is to be granting university degree and education is linked to a variety of negative effects in the form of unauthorized acquisition of these titles. Problem solving this negative social phenomenon is complicated, moreover, the absence of relevant legislation which would have the problem appropriately responded.

[1] Interná doktorandka, Ústav teórie, dejín štátu a práva a spoločensko-vedných disciplín, FP PEVŠ

Keywords: higher education, fundamental rights, the acquisition of academic titles assessment process, phishing education.

Úvod

Neoprávnené nadobúdanie vysokoškolských titulov rôznymi podvodnými a nelegálnymi formami sa v posledných rokoch stalo veľmi diskutovanou problematikou. Pod vplyvom okolností v susednej Českej republike a taktiež aj po udalostiach u nás sa o tento problém podstatne viac začala zaujímať verejnosť. Po viacerých skúmaniach sa jednoznačne preukázalo, že ani správno-právna doktrína a ani správno-právna prax nemá vhodné odpovede na otázky spojené s riešením problémov súvisiacich s niektorými vysokoškolskými inštitútmi.

Z pohľadu správneho práva sa vynára najmä otázka možností a spôsobov odnímania vysokoškolských titulov resp. ich zneplatňovania. Popri tomto je možné tiež uvažovať o tom, ako (akým spôsobom, v akom konaní) resp. či je vôbec možné, aby sa vysokoškolské štúdium, ktoré bolo ukončené zdanlivo riadnym spôsobom (v akreditovanom študijnom odbore a po zdanlivom splnení všetkých potrebných podmienok predpísaných právnou úpravou pre vysokoškolské štúdium, ktoré boli základom vydania vysokoškolského diplomu s relevantným titulom) dalo vyhlásiť za štúdium riadne neukončené. Prirodzene nemožno opomenúť ani následky takéhoto vyhlásenia zdanlivo skončeného vysokoškolského štúdia za neukončené (pre samotného študenta, pre vysokú školu a špecifikovane pre konkrétnu osobu pôsobiacu a nesúcu zodpovednosť za vzniknutú situáciu). Do popredia sa sústavne viac a viac dostáva aj trestnoprávny rozmer a trestnoprávne relevantné pozadie neoprávneného nadobúdania titulov. Pritom, pred niekoľkými storočiami boli právo študovať na vysokej škole bolo výsadou. Aj v súčasnosti je v mnohých krajinách viacerým skupinám obyvateľstva toto právo a slobodná voľba vzdelávania zakazovaná, alebo priamo nedovolená právom.

1. Právo a výsada študovať na vysokej škole

Štúdium na vysokej škole a s tým spojené udeľovanie vysokoškolských titulov relevantného stupňa je v súčasnosti vnímané pomerne atraktívne a spoločensky je uznávané ako určitá dimenzia osobnostného rastu, rozvoja. Nepochybne existuje aj verejný záujem na zvyšovaní vzdelanosti obyvateľstva v požadovanom smere a na určitom stupni, či určitej úrovni a takto sa v podstate komplexne realizuje ústavne a aj medzinárodne uznané a garantované právo na vzdelávanie. Vo vzťahu k nemu prirodzene platí aj verejný resp. celospoločenský záujem na ochrane vzdelávacieho procesu tak, aby prebiehal riadne, podľa stanovených pravidiel (obsiahnutých v právnych normách) a aby výsledok vysokoškolského študijného

procesu, ktorým je nadobudnutie vysokoškolského vzdelania a zodpovedajúceho titulu, mal relevantnú a spoločensky akceptovanú hodnotu. S tou sa prirodzene spája určitý komplex teoretických i praktických poznatkov, ktorých nadobudnutie sa pre získanie konkrétneho stupňa vysokoškolského vzdelania vyžaduje. Ďalej sa so spoločenskou hodnotou týchto titulov a vysokoškolského vzdelania automaticky spája aj predpoklad riadneho splnenia všeobecne predpísaných podmienok, pomocou ktorých sa má preukazovať naplnenie poslania vysokého školstva v spoločnosti, pre pracovnú oblasť, pre hospodárstvo a ekonomiku štátu.

S akademickými titulmi (hodnosťami alebo gradami) sa prvýkrát stretávame v období, kedy sa začali formovať a reálne pôsobiť prvé univerzity. Ide približne o obdobie 12.-15teho storočia nášho letopočtu, pričom udeľovanie titulov podliehalo schváleniu určitou autoritou. Toto právo v podobe *ius promovendi* patrilo najmä územnému suverénovi alebo pápežovi. Udeľovanie akademických titulov malo v tomto období konštitutívnu povahu. Nasledovalo po tom, čo sa dostatočným spôsobom preukázala jednak akademická spôsobilosť a taktiež sa vykonali predpísané skúšky. Samotné absolvovanie stanovených skúšok však ešte samo o sebe nezakladalo právny nárok na udelenie vysokoškolského titulu. Univerzitná korporácia (teda profesorský kolektív) mal možnosť udeliť akademický titul študentov aj bez splnenia predpísaných skúšok resp. bez splnenia určených povinností študenta (*honoris causa*). Právo na udelenie doktorského titulu si vyhradil taktiež aj pápež, pričom tento titul mohol udeľovať podľa svojho vlastného uváženia (*doctores bullati*). Tieto zaužívané tradície sa v rôznej podobe a v rôznych modifikáciách zachovali pomerne dlho.[2]

2. Získavanie, udeľovanie vysokoškolského vzdelania

Udeľovanie akademických titulov ako konštitutívny akt sa doposiaľ akceptuje vo viacerých právnych poriadkoch – napr. v anglickom práve, v Škótsku, vo Walese a pod.[3] Podmienky, za akých sa vysokoškolské vzdelanie (relevantného stupňa) dá považovať za riadne ukončené, sú tak ponechané výhradne na právnu úpravu – na vnútroštátne normy (zákonné a podzákonné normy) a interné predpisy, ktoré si vydávajú konkrétne inštitúcie (vysoké školy, fakulty, univerzity). Tak ako by na tejto úrovni malo byť upravené právo na udeľovanie vysokoškolských titulov, tak by na tejto úrovni potom malo byť riešené aj to, akým spôsobom sa tieto tituly budú odnímať (postup, pravidlá, rozhodovanie a pod.). To, že vysoké školy a ich

[2] De Ridder-Symoens H. a kol.: A history of the University in Europe. Prvé vydanie. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 36 (preklad autorky)
[3] Nantl, J.: Možnosti a podmínky odnětí akademického titulu. In Zborník príspevkov z konferencie DNY PRÁVA 2010, Brno: PF MU v Brne, s. 2

fakulty majú oprávnenie udeľovať vysokoškolské vzdelanie a jemu zodpovedajúce tituly totiž samo o sebe ešte neznamená, že majú právo ho následne aj odňať. Ide o dve odlišné oprávnenia, pri ktorých jedno nemožno odvodzovať z existencie druhého.

Pre akademické tituly je príznačné, že tak ako v súčasnosti, tak v podstate vždy mali silný symbolický význam a zmysel. V súčasnosti je ich možné vnímať najmä v súvislosti s významom a dôležitosťou vysokoškolskej kvalifikácie, ktorá má v podstate overovať a formálne potvrdiť určité schopnosti a znalosti osôb, ktoré ich majú. S tým sa prirodzene spája určité uznanie v spoločnosti, určitý spoločenský a osobný status, určité pracovné a finančné zaradenie. Nezriedkavo sú priamo požiadavkou (nevyhnutným základom) pre výkon určitého druhu povolania. Prirodzene je miera schopností a znalostí osôb disponujúcich určitými titulmi odvodzovaná od stupňa dosiahnutej kvalifikácie a tomu automaticky zodpovedá aj povaha a charakter statusu, osobného či spoločenského postavenia, ktoré sa s daným titulom spájajú. Trojstupňový systém vysokoškolského vzdelávania bol aj v našich podmienkach zavedený v súlade s tzv. koncepciou Bologneského procesu ako mechanizmu, ktorý zabezpečuje integráciu a spoluprácu vzdelávacích systémov na úrovni vysokých škôl v európskych krajinách.[4] So vzrastajúcou náročnosťou štúdia a so vzrastajúcim objemom schopností, ktoré sú predpokladom pre úspešné absolvovanie ďalšieho a ďalšieho stupňa, automaticky vzrastá aj hodnota a spoločenský význam získaného vysokoškolského vzdelania a titulov. Týmto by za ideálnych podmienok mal zodpovedať určitý, so stupňom štúdia sa zvyšujúci, objem poznatkov, schopností a zručností, ktorými absolvent disponuje.

Vysokoškolské vzdelanie sa v zmysle už uvedeného získava teda absolvovaním štúdia v konkrétnom študijnom programe. Dňom, ktorý je rozhodujúci ako deň ukončenia štúdia je ten, kedy bola vykonaná posledná riadne určená štátna skúška potrebná pre ukončenie štúdia alebo deň, kedy bola vykonaná jej posledná časť (ak sa z častí skladá). Dokladom, ktorý potom preukazuje získanie vysokoškolského vzdelania je vysokoškolský diplom a dodatok k nemu. Z hľadiska získania vysokoškolského vzdelania a titulu je dôležité, aby študent splnil všetky potrebné podmienky (zákonom a konkrétnymi vysokoškolskými normami) stanovené pre udelenie titulu. Nie je možné mať v tomto prípade na zreteli len samotnú finálnu fázu získavania vysokoškolského vzdelania, ktorá je typická pre posledné roky štúdia (štátne záverečné skúšky). Je potrebné mať na zreteli aj to, že študent musí splniť základné podmienky, ktoré sú konkretizáciou podmienok kreditového systému a to v podobe absolvovania potrebných skúšok a získania potrebného počtu kreditov. Až po splnení tejto podmienky je vôbec možné uvažovať

[4] K tomu pozri http://web.saaic.sk/llp/sk/_main.cfm?obsah=Letak+BP+2010+Final+na+web.htm&sw_prog=3 (zdroj zo dňa 14.9.2013)

o možnosti pripustenia študenta do finálnej fázy štúdia, teda k záverečnej štátnej skúške (skúškam). Absolvovanie potrebného počtu predmetov (zodpovedajúc kreditovému systému) je teda určitým, no veľmi dôležitým, predpokladom, ktorý je so získaním vysokoškolského vzdelania (a titulu) spojený resp. podmieňuje ho.

3. Úkony realizované v priebehu vysokoškolského štúdia, jeho hodnotenie a ukončenie

Ako už bolo stručne naznačené, v rámci priebehu vysokoškolského štúdia je možné rozlíšiť celý rad úkonov, ktoré sa vzťahujú na priebeh a na ukončenie vysokoškolského štúdia. Konkrétne ide o úkony:[5]

a.) *formálne* – tieto sú realizované alebo sú priamo iniciované zo strany študenta; môže ich však vykonávať aj vysoká škola (napr. zápis na štúdium, zápisy konkrétnych predmetov študentom, udelenie študijnej výnimky, individuálnych skúšobných termínov či individuálnych konzultácií, povolenie opakovať skúšku a pod.),

b.) *materiálne* – súhrnne sa označujú ako študijné povinnosti a študent je v podstate povinný ich riadne a včasne plniť; riadne a včasné splnenie týchto povinností je prirodzene hodnotené (najmä formou skúšok, nevynímajúc skúšky štátne).

Je potrebné zdôrazniť, že iba určitá časť úkonov, ktoré sa vzťahujú na priebeh a ukončovanie vysokoškolského štúdia má vo svojej podstate povahu *správneho rozhodnutia (rozhodnutie o právach a povinnostiach).* Vzhľadom na toto je do určitej miery možné vnímať vysokoškolské štúdium ako správno-právny proces, ktorý má však povahu *sui generis.* Je tomu tak vzhľadom na to, že samotným cieľom, zmyslom a účelom vysokoškolského štúdia nie je rozhodovanie o právach a povinnostiach, ako by tomu bolo pri klasickom správnom konaní. Zmyslom a účelom vysokoškolského štúdia je získanie a následne na to overenie, či študent skutočne získal dostatočné schopnosti, znalosti a praktické skúsenosti, ktoré sa vyžadujú daným študijným programom a je tak možné ukončiť vysokoškolské vzdelávanie zákonným a riadnym spôsobom. Preukázanie, že študent skončil riadne vysokoškolské štúdium (v súlade so zákonom) je základom pre udelenie zákonom určeného akademického titulu a jemu zodpovedajúceho práva na jeho používanie pre konkrétnu osobu.

Úkony, ktoré majú povahu vysokoškolských, súvisia so štúdiom, jeho priebehom a ukončovaním, ktoré však nemajú povahu správnych rozhodnutí, sú najmä úkony organizačnej

[5] K tomu pozri aj Nantl, J., Černikovský, P. a kol.: Národní kvalifikační rámec terciárního vzdělávání České republiky. Díl 1. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010, s. 36

povahy (zostavovanie skúšobných komisií, určovanie skúšajúcich osôb) a úkony hodnotiace (overovanie schopností a znalostí).[6]

Obe tieto skupiny úkonov sú vo svojej podstate preneseným výkonom štátnej správy zo štátu na vysoké školy tak, ako to stanovuje zákonná úprava a v tom rozsahu, v akom bola škole udelená akreditácia konkrétneho študijného programu. V oboch prípadoch je potrebné mať na zreteli osobitnú povahu týchto úkonov. Napríklad v prípade tých organizačných je možné povedať, že pomocou nich v podstate vysoká škola zabezpečuje plnenie svojich úloh a zabezpečuje realizáciu práv študentov. Pomocou nich však nie je možné určovať ani práva, ani povinnosti študentov. Je pri nich teda možné iba preskúmanie, či sa naplnili zákonné a vnútornými normami stanovené požiadavky na riadne (objektívne, neskreslené, nezávislé) overenie splnenia študijných povinností zo strany študenta. Ani hodnotenie zo strany skúšajúceho subjektu vykazujúceho prvky odbornosti, ktoré sa týka overenia znalostí a schopností študentov pri skúškach a ani iných formách plnenia si študijných povinností nie je vo svojej podstate rozhodovaním o právach a povinnostiach študentov. Nie je tomu tak ani v prípade hodnotenia pri štátnych záverečných skúškach, hoci sa v týchto prípadoch môžu, pri konkrétnom výsledku hodnotenia, konštituovať práva a povinnosti. Typicky, v prípade neúspešného pokusu o absolvovanie skúšky vzniká na strane študenta povinnosť opakovať celý predmet alebo skúšku z neho. Naopak, v prípade úspešného hodnotenia štátnej záverečnej skúšky sa na strane študenta konštituuje právo získať vysokoškolské vzdelanie v danom stupni a jemu zodpovedajúci vysokoškolský titul. Pre ich vznik (práv a povinností taktiež) je teda relevantné hodnotenie výsledku. Nemôže sa podriaďovať normatívnym kritériám z hľadiska zhodnotenia schopností, znalostí a vedomostí. Normatívne môže byť upravený najmä procedurálny aspekt, teda proces, v rámci ktorého sa toto overovanie realizuje tak, aby sa zabránilo podvodným konaniam, svojvôli resp. ľubovôli. To, že odborné hodnotenie schopností, daností a vedomostí sa nemôže riadiť normatívnymi kritériami, je zrejmé z povahy veci a tiež plynie z akademickej slobody vzťahujúcej sa na výučbu a jej zodpovedajúci proces preverovania resp. hodnotenia. Hodnotenie vedomostí, znalostí a schopností je jednou z úloh, ktorú plnia v rámci svojho povolania vysokoškolskí pedagógovia a takto v podstate napĺňajú svoju akademickú slobodu výučby. Neodmysliteľnou súčasťou slobody výučby je potom sloboda hodnotenia. Je to akýsi vnútorný hodnotiaci proces, ktorý sa opiera o vzdelanie pedagóga, o jeho odborné skúsenosti a zodpovedajúcu prax požadovanú pre jeho pracovné zaradenie či vedeckú hodnoť. Ako takéto, objektívne nie je preskúmateľné, keďže sa odvíja od

[6] Nantl, J.: Možnosti a podmínky odnětí akademického titulu. In Zborník príspevkov z konferencie DNY PRÁVA 2010, Brno: PF MU v Brne, s. 3 a nasl.

subjektívneho radu faktorov, ktoré predstavujú hodnotiaci úsudok pedagóga. Ak pedagóg dospeje k určitému hodnoteniu na základe procedurálne riadneho procesu (bezvadného), s využitím odborných schopností a skúseností, potom nemôže byť v rámci svojej slobody donucovaný zmeniť svoje hodnotenie. Takto sa v podstate vytvorila koncepcia nepreskúmateľnosti vysokoškolského odborného hodnotenia schopností, daností a vedomostí (*adacemic judgement doctrine*[7]), ktorá má povahu všeobecne uznaného právneho princípu. Je tomu tak nie len v našom právnom systéme, ale aj v systéme *common law.* Pritom ide o jeden zo zásadných problémov preukazovania nelegálneho nadobúdania vysokoškolského vzdelania, ktorý je v podstate nepreklenuteľný. Iba problematicky je možné preukazovanie opaku, či už za pomoci svedkov alebo za pomoci širšieho kontextu. V tomto smere možno spomenúť aj rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu ČR zo 17. decembra 2009, ktorý dospel k rovnakému záveru. Vo svojom obsahu sa ale nevenoval hodnotovému kontextu akademickej slobody ako práva resp. princípu, ktorý je štátom garantovaný ako základný pilier vysokého školstva.[8] Faktom je, že pri neoprávnene splnených podmienkach pre ukončenie štúdia sa pedagógovi prezentujú skutočnosti, na podklade ktorých rozhoduje a tieto sa javia ako objektívne a neovplyvnené. Často práve tento moment spochybňuje možné nepreskúmanie hodnotiaceho procesu s tým, že ak by pedagóg vedel, že konkrétne predkladané a hodnotené výsledky, výstupy nie sú pôvodné, alebo sú inak neprijateľne ovplyvnené či pozmenené, nehodnotil by ich pozitívne.

Vysokoškolské štúdium je ukončované v študijnom programe tak, že sa vykoná štátna záverečná skúška. Svojou povahou je to úkon, ktorý podlieha odbornému akademickému hodnoteniu. Zákonom sú presne upravené podmienky pre možnosť podieľať sa na skúšaní štátnych záverečných skúšok v rôznych stupňoch.

S úspešným absolvovaním štátnej záverečnej skúšky resp. skúšok sa prirodzene spája aj získanie vysokoškolského vzdelania v danom stupni a udelenie tomuto zodpovedajúceho vysokoškolského titulu. Účinky vykonania štátnej záverečnej skúšky alebo skúšok nastávajú momentom, kedy je vyhlásený jej výsledok. Od tohto momentu je v podstate možné používať všetky výhody spojené s vysokoškolským vzdelaním v danom stupni, vrátane používania vysokoškolského titulu. Dôležité je však uviesť, že až deň nasledujúci po dni vykonania štátnej záverečnej skúšky resp. skúšok prestáva byť študent v zmysle našej vysokoškolskej úpravy študentom (vzhľadom na pravidlá plynutia lehôt). Až dodatočne, v rámci slávnostného aktu (v rámci promócií) dochádza k odovzdávaniu vysokoškolských diplomov a dodatkov k nim, ktoré

[7] Farrington, D., Palfreyman, D.: The Law of Higher Education. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 303
[8] Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu ČR 9 As 1/2009-141

potvrdzujú nadobudnuté vzdelanie a zodpovedajúci titul. Vysokoškolský diplom má deklaratórnu povahu, ktorá sa kombinuje s prvkami konštitutívnej. Ide o doklady, ktoré pôsobia spätne, *ex tunc* ku dňu úspešného absolvovania predpísaných skúšok.

4. Vysokoškolské vzdelávanie v podmienkach Slovenskej republiky a problémy súvisiace s neoprávneným nadobúdaním vysokoškolských titulov

V zmysle slovenskej právnej úpravy sa vysokoškolské vzdelanie nadobúda absolvovaním konkrétneho, riadne akreditovaného, študijného programu. Je to tzv. riadne skončenie vysokoškolského štúdia. Až dodatočne sa udeľuje v rámci slávnostného promočného aktu diplom, vysvedčenie a dodatok k diplomu. Z hľadiska svojej povahy neexistuje ani u nás, ani v susednej českej republike jednotný názor, akú povahu tieto akty majú. Ako už bolo vyššie naznačené, z ich spornej povahy vyplývajú viaceré úvahy o tom, aké účinky majú a ako či od kedy v podstate pôsobia. Vo svojej podstate sú to správne rozhodnutia, ktoré však majú veľmi osobitnú, špecifickú povahu. Z tohto dôvodu sa označujú ako *hybridné správne akty* – teda majú čiastočne konštitutívne a čiastočne deklaratórne účinky. Taktiež je možné o týchto aktoch povedať, že môžu mať povahu osvedčenia a čiastočne sú to rozhodnutia.

Dôležité je uvedomiť si postupnosť a pravidlá ako sa vysokoškolské vzdelanie vlastne absolvuje. Platí, že v rámci štúdia riadne akreditovaného študijného programu sa získava vysokoškolské vzdelanie (teda nie titul alebo diplom). Titul udeľuje absolventom vysokej školy samotná vysoká škola (fakulta) – je to jedno z jej oprávnení. Podmienkou pre udelenie vysokoškolského titulu a diplomu je riadne skončenie vysokoškolského štúdia. Pravidlá pre riadne ukončenie vysokoškolského vzdelania vyplývajú jednak zo ZoVŠ, ale taktiež aj z vykonávacej Vyhlášky (o kreditovom systéme štúdia) a do značnej miery sú stanovované samotnou vysokou školou v rámci jej interných noriem.

Vysokoškolský diplom je, v zmysle už uvedenej zákonnej úpravy, dokladom o absolvovaní štúdia. Vzhľadom na to, že sa udeľuje dodatočne, je možné uviesť, že absolvent, ktorý nemá vysokoškolský diplom (nebol mu ešte vydaný alebo mu bol odňatý), je síce nositeľom vysokoškolského vzdelania v určitom stupni, no nemá listinu, pomocou ktorej by sa táto skutočnosť dala preukázať. Význam tejto listiny je podporený tým, že jej je priznaná povaha listiny verejnej - o jej obsahu platí domnienka správnosti, kým sa nepreukáže opak.

Pokiaľ ide o akademické tituly udeľované v rigoróznom konaní a tituly „docent“ a „profesor“, absolventi príslušných konaní a procesov nezískavajú vysokoškolské vzdelanie, ale iba sa im udeľuje príslušný titul. V ich prípade teda môže dôjsť *k odňatiu titulu.* Tento systém je vlastne odrazom toho, že pomocou relevantných konaní sa nenadobúda vzdelanie, ale

po ich riadnom absolvovaní sa vystavuje potvrdenie, že konkrétna osoba spĺňa určité kritériá na to, aby mohla byť nositeľom príslušného titulu. Pravidlá pre udeľovanie týchto titulov vyplývajú jednak z ustanovenia § 76 ZoVŠ, no taktiež sú rozpracované (a to podstatne podrobnejšie a detailnejšie) v rámci kritérií, ktoré sú schvaľované prostredníctvom vedeckej rady vysokej školy (fakulty). Proces, v rámci ktorého sa relevantné tituly udeľujú, je upravený vo Vyhláške MŠ SR o postupe získavania vedecko-pedagogických titulov a titulov umelecko-pedagogických (docent a profesor) v znení neskoršej úpravy. Keďže v prípade udeľovania titulov „profesor" sa za finálne štádium považuje až vymenovanie prezidentom SR, relevantné sú aj ustanovenia Ústavy SR. Odvolávanie profesorov by malo byť riešené formou zneplatnenia návrhu na vymenovanie profesora. Tým, že návrh na vymenovanie bude vyhlásený za neplatný, bude teda z pohľadu právnej teórie nulitný a na podklade takéhoto úkonu nebude mať žiadne účinky ani menovanie za profesora prezidentom SR. Predpokladom je poznanie, že došlo k udeleniu titulu na základe skutočností, ktoré sú v rozpore so zákonom a teda že jeho udelenie nebolo v súlade s právom, hoci v čase rozhodovania o udelení sa takto mohlo relevantným orgánom javiť.

V prípade, ak sa zistí, že podmienky pre riadne ukončenie štúdia neboli splnené resp. boli akýmkoľvek spôsobom iba simulované (teda nie sú reálne), je potrebné položiť si otázku, či pri takomto dodatočnom zistení je možné zrušenie predmetných dokladov, ktoré deklarujú riadne ukončenie vysokoškolského štúdia a akým spôsobom je to možné. Prirodzene formy a spôsoby, akými je možné dosiahnuť resp. vytvoriť stav, pri ktorom sa predpokladá, že boli riadne splnené podmienky pre riadne ukončenie štúdia, hoci reálne zo strany študenta sa tak nestalo, sú viaceré. Je možné uvažovať o:

a.) klasických formách korupcie vo vzťahu k jednotlivým podmienkam, ktoré vytvárajú predpoklad pre prístup k záverečným (teda štátnym) záverečným skúškam,
b.) formách korupcie, ktoré sa vzťahujú priamo na záverečné (štátne) skúšky,
c.) iné formy predstierania naplnenia podmienok pre riadne ukončenie štúdia napr. formou podvodných konaní,
d.) plagiátorstvo vo vzťahu k čiastkovým i vo vzťahu k záverečným prácam,
e.) vypracovanie záverečnej práce inou osobou.

Ako bolo naznačené, doklady o absolvovaní vysokoškolského vzdelania a tomu zodpovedajúceho titulu majú povahu hybridných správnych aktov. Z hľadiska svojej povahy sú jednak osvedčením a jednak rozhodnutím, pričom majú tak konštitutívne účinky (čiastočne), ako aj účinky deklaratórne (čiastočne). Keďže podstata vysokoškolského štúdia spočíva v plnení zákonne a internými normami vymedzených študijných povinností a završuje sa

vykonaním štátnej záverečnej skúšky, ktorá sa odborne hodnotí, tieto úkony je iba problematicky možné preskúmať. Ak by sme uvažovali o správnom rozhodovaní, možné by bolo rozhodovanie o právach a povinnostiach študentov. Avšak to, či boli alebo neboli naplnené podmienky z hľadiska nadobudnutia schopností a vedomostí, to spadá pod princíp nepreskúmateľnosti vysokoškolského odborného hodnotenia. Už raz vykonané zhodnotenie splnenia študijných povinností a teda aj nadobudnutia schopností a znalostí je nezmeniteľné. Vzťahuje sa nie len na proces absolvovania skúšok, ktoré vytvárajú predpoklady pre ukončenie štúdia, ale aj pre tie, ktorými sa vysokoškolské štúdium priamo ukončuje, vrátane obhajob záverečných prác. Obhajoby totiž majú taktiež povahu štátnych záverečných skúšok a to nie len vo vzťahu k bakalárskym, ale aj magisterským a dizertačným obhajobám. V prípade obhajob záverečných prác (ako prác kvalifikačných) sa v podstate prostredníctvom skúšobnej komisie zisťuje, či je vypracované dielo pôvodné a či v rámci jeho spracovania študent preukázal dostatočné schopnosti pracovať s odborným textom, či nadobudol dostatočné hĺbkové vedomosti v rámci zvolenej problematiky, či si ju natoľko osvojil, že vypracoval originálny, vedecky a odborne hodnotný výstup, ktorý obsiahol zvolenú problematiku vrátane možných návrhov *de lege ferenda.* Aj toto hodnotenie podlieha v našich podmienkach princípu nepreskúmateľnosti odborného hodnotenia. Možnosti odňatia resp. zneplatňovania dokladov, ktoré deklarujú nadobudnutie vysokoškolského vzdelania riadnym spôsobom spoločne s udelením titulu, sú problematické. Navyše, v našich podmienkach nie je finálne doriešené a to ani po viacerých návrhoch na relevantné postupy. Do úvahy u nás prichádza jednak možnosť trestného postihu v prípade naplnenia určitých skutkových podstát trestných činov (napr. v prípade korupčných trestných činov), no ani tu zatiaľ neexistuje priama možnosť odňatia resp. zneplatnenia vysokoškolského štúdia (teda jeho absolvovania vrátane udelenia titulu) a to ani v prípade právoplatného odsúdenia. Do úvahy prichádza aj návrh správno-právneho riešenia tohto problému, kedy by sa ním zaoberala alebo príslušná vysoká škola (jej disciplinárna komisia), ktorej rozhodnutie by bolo preskúmateľné súdom, alebo iný správny orgán, či priamo nezávislý súd. Všetky tieto návrhy však ostávajú aj naďalej na úrovni úvah o najefektívnejších možnostiach riešenia prípadov podvodne získaných vysokoškolských titulov a vysokoškolského vzdelania celkovo.

Pomerne jednoduché riešenie tejto otázky a problémov s ňou spojených zakotvuje právny systém *commom law*, ktorý umožňuje, aby sa v prípade riadneho preukázania plagiátorstva následne zrušil vysokoškolský diplom. Problémom, ktorý zabraňuje aplikácii tohto riešenia u nás je, že v systéme *commom law* (konkrétne anglické právo) považuje vysokoškolský diplom za konštitutívny akt – teda až ním (jeho udelením) sa v podstate získava vysokoškolské

vzdelanie konkrétneho stupňa a tomu zodpovedajúci vysokoškolský titul. Táto povaha vysokoškolského diplomu ako konštitutívneho aktu je spojená najmä so silnou promočnou tradíciou v krajinách *common law* (tzv. *ius promovendi*). [9]

Samotné odnímanie vysokoškolských diplomov ako dokladov čiastočne konštituujúcich a čiastočne deklarujúcich riadne splnenie podmienok pre ukončenie vysokoškolského vzdelania a tomu zodpovedajúcich vysokoškolských titulov je tak v našich podmienkach značne komplikované. Je tomu tak v trestnom i správnom konaní. Ide najmä o už spomenutú koncepciu nepreskúmateľnosti odborného hodnotenia, ktorá tomu zabraňuje. Preskúmateľné by však mohli podmienky, ktoré ako formálne podmienky pre ukončenie štúdia a vydanie vysvedčenia i diplomu stanovujú právne predpisy. Sú to najmä podmienky, ako napr.:

a.) platnosť akreditácie študijného programu – ak nie je konkrétny študijný program riadne akreditovaný, nemôže v rámci neho škola uskutočňovať vysokoškolské vzdelávanie; nemôže v rámci neho vykonávať výučbu, skúškový proces; nemôže vykonávať štátne záverečné skúšky, udeľovať vysokoškolské vzdelanie a jemu zodpovedajúce vysokoškolské tituly,

b.) na vykonanie obhajob záverečných prác a na vykonanie štátnych skúšok všeobecne musí byť zostavená riadnym spôsobom komisia (z hľadiska počtu členov a ich vzdelania musí zodpovedať požiadavkám, ktoré stanovuje zákon),

c.) posudzovanie splnenia podmienok, ktoré sú potrebné na pripustenie študentov k záverečným skúškam (s výnimkou hodnotenia splnenia študijných povinností),

d.) naplnenie podmienok pre prijatie na vysokoškolské štúdium pre konkrétny študijný program podľa voľby uchádzača.

Všeobecne v našich podmienkach platí, že riešenie problematiky neoprávneného nadobúdania titulov je veľmi problematické a často až veľmi sporné. Do úvahy prichádzajú viaceré možnosti riešenia tohto aktuálne rozšíreného problému:

a.) jednak riešenie správno-právnou cestou,

b.) riešenie osobitnou úpravou, ktorá by komplexne pokrývala všetky aspekty podstaty i procesu spájajúceho sa s nadobúdaním, zneplatňovaním či odnímaním neoprávnene získaného vysokoškolského vzdelania (diplomov aj titulov),

c.) možnosti trestnoprávneho riešenia v prípadoch, kedy je neoprávnené nadobudnutie vzdelania spojené s trestným činom, čo bude preukázané právoplatným rozhodnutím trestného súdu,

[9] Farrington, D., Palfreyman, D.: The Law of Higher Education. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 322

d.) kumulácia týchto možností.

Zaujímavé je, že tak ako teda neposkytuje relevantnú odpoveď na túto otázku (riešenie tohto problému) oblasť správno-právna, tak ju v súčasnosti neposkytuje ani trestné právo. Pritom v minulosti už nástroje, pomocou ktorých sa vysokoškolské vzdelanie a tituly odnímali, existovala. Konkrétne už v roku 1923 obsahoval zákon na ochranu republiky č. 50/1923 Zb. z. a n. ustanovenia, ktorých obsahom bola strata čestných občianskych práv a oprávnení (konkrétne ustanovenie § 32 ods. 2). Pomocou tohto trestu bolo možné trvalo odňať (stratiť) aj akademickú hodnosť. Nešlo však o samostatný trest, ale o trest vedľajší, ktorý sa teda ukladal popri inom treste. Týmto iným trestom bol trest odňatia slobody minimálne na jeden rok. Toto odňatie bolo trvalé, čiže ani po vykonaní trestu nebolo možné opätovne navrátiť odňaté hodnosti. Nestratila sa však spôsobilosť na ich opätovné nadobudnutie v rámci vzdelávacieho procesu (teda do budúcna).

Aj neskôr, v roku 1947, obsahoval trestný predpis č. 88/1947 Zb. podobný trest. Konkrétne ustanovenie § 4 ods. 1a tohto zákona obsahovalo úpravu trestného konania pre trestné činy, podľa ktorých sa trestali fašistickí zločinci, okupanti, zradcovia a kolaboranti, zradcovia ľudového súdnictva, ak takéto konania neboli ukončené ešte počas jeho trvania. Odňatie titulov bolo aj v tomto prípade trvalé no tak, že neexistovala do budúcna (po vykonaní trestu) možnosť opätovného získania akademickej hodnosti. Uložením tohto trestu sa teda strácala aj spôsobilosť na ich opätovné nadobudnutie.

Dôležitým bol aj zákon č. 231/1948 Zb. o ochrane ľudovo-demokratickej republiky, ktorý priamo v ustanovení § 52 ods. 2a obsahoval možnosti trvalého odňatia akademickej hodnosti. V porovnaní s predošlou úpravou je možné uviesť, že akademická hodnosť sa síce trvalo odňala (stratila), no do budúcna sa už nevylučovalo jej opätovné nadobudnutie. Stanovovalo sa však rozpätie na 3 až 10 rokov od vykonania hlavného trestu, pričom v konkrétnom prípade o dĺžke rozhodoval súd. Počas tejto doby sa akademické hodnosti nedali znova nadobudnúť. Čiže ich opätovné nadobudnutie v riadnom postupe bolo možné, no až po uplynutí odkladnej doby. Čiže až niekoľko rokov po vykonaní hlavného trestu prichádzala do úvahy možnosť opätovne nadobudnúť akademickú hodnosť v relevantnom konaní. Výnimku z tohto pravidla resp. tejto možnosti predstavoval prípad, ak hlavným trestom bolo štátne väzenie. V tomto prípade prichádzala do úvahy možnosť nadobudnúť akademickú hodnosť až po vykonaní tohto hlavného trestu štátneho väzenia.

Taktiež aj trestný kódex č. 86/1950 Zb. obsahoval trest straty akademických titulov, vedeckých a umeleckých hodností. Išlo o vedľajší trest (teda trest ukladaný iba popri inom treste) a systematicky bol súčasťou trestu straty čestných práv občianskych (v zmysle

ustanovenia § 44 ods. 1d). Popri tomto treste bolo možné uložiť aj dočasný trest, ktorý spočíval v dočasnom odňatí spôsobilosti nadobudnúť akademický titul alebo vedeckú či umeleckú hodnosť. Trest straty českých občianskych práv predstavoval súčasť trestu straty štátneho občianstva. Ak sa teda ukladal tento trest, automaticky, ako jeho súčasť, sa ukladal trest straty akademických titulov, vedeckých a umeleckých hodností. Súd mal možnosť vysloviť trest straty čestných občianskych práv vtedy, ak sa páchateľ odsudzoval za úmyselný trestný čin, pričom súd ho odsudzoval na trest smrti alebo na trest doživotného odňatia slobody, trest dočasného odňatia slobody v trvaní viac ako dva roky, alebo v prípade, ak páchateľ prejavil spáchaním trestného činu nepriateľský postoj voči ľudovodemokratickému zriadeniu. Do úvahy prichádzalo jeho uloženie aj v prípadoch, ak bol páchateľom (jeho trestným činom) poškodený dôležitý politický, hospodársky alebo vojenský záujem republiky.

Odnímanie akademickej hodnosti tak bolo možné, no realizovalo sa iba v rámci trestného konania a spravidla malo povahu vedľajšieho (nesamostatného) trestu.

Postupne sa však trest, ktorý by umožňoval odňatie resp. stratu akademických hodností, z ustanovení trestných predpisov vytratil. V súčasnosti je síce v TZ obsiahnutý trest straty čestných titulov a vyznamenaní, no tento sa nevzťahuje na vysokoškolské tituly. Vzťahuje sa iba na čestné tituly a vyznamenania. Rovnako, ako podľa predošlých úprav, aj tento trest má povahu iba trestu vedľajšieho. Neukladá sa teda samostatne, ale iba popri inom treste a to treste odňatia slobody v zákonom stanovenej dĺžke trvania (resp. v rámci zákonom stanovenej hranice). Jeho ukladanie je prirodzene obmedzené iba na tie osoby, ktoré tieto tituly a vyznamenania požívajú. Ich odňatie je trvalé, teda za žiadnych okolností nie je možné takto odňaté tituly priznať späť. Ich trvalé odňatie vlastne predstavuje výkon tohto trestu. Ani tu sa nevylučuje, že by dané osoby, ktorým sa tituly a vyznamenania odňali, mohli tieto tituly v budúcnosti znova, teda opätovne nadobudnúť v štandardnom postupe. Ako som uviedla, táto úprava sa nevzťahuje na vysokoškolské tituly, ale iba na tituly čestné a na vyznamenania. Aj keď ide o obdobnú úpravu, ako na našom území už v minulosti platila, jej použitie v prípade podvodne nadobudnutého vysokoškolského vzdelania a titulov neprichádza vzhľadom na konštrukciu zákonných podmienok v súčasnosti do úvahy.

Záver

Vysokoškolské vzdelávanie malo kedysi povahu výsady, ktorá prináležala len vyhradenej skupine osôb a ktorá bola v spoločnosti veľmi cenená. Rovnako tak, aj dosiaľ sú krajiny, kde sa ženám alebo iným skupinám osôb nedovoľuje podľa svojho záujmu voliť si oblasť a úroveň vzdelávania dosiaľ. A potom sú krajiny s demokratickými a právnymi režimami, kde právo na vzdelávanie predstavuje základné garantované právo a podľa ľubovôle sa využíva a žiaľ, dochádza aj k jeho zneužívaniu.

V zásade to, aké možnosti postihu a riešenia neoprávnene či podvodne získaných (nadobudnutých titulov, by mohli byť relevantné, závisí od povahy konania, ktorým sa vysokoškolské vzdelanie získalo. S viacerými formami riešenia nepočítali do dôsledkov skoro žiadne z návrhov, ktoré sa pokúšali o vyriešenie problému s podvodne nadobudnutými titulmi. V konečnom dôsledku ani jeden z nich nebol žiadny spôsobom realizovaný, čo značne odráža aj politickú vôľu v tejto oblasti. Uvažovať je v súčasnosti možné tak o rovine správneho postihu, ako aj o rovine trestnoprávnej. Dôsledná úprava (s výnimkou trestnoprávne relevantného konania spočívajúce napríklad v korupčnom základe neoprávneného získavania vysokoškolského vzdelávania[10]) však u nás absentuje.

Zoznam použitej literatúry:

- De Ridder-Symoens H. a kol.: A history of the University in Europe. Prvé vydanie. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Farrington, D., Palfreyman, D.: The Law of Higher Education. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Nantl, J.: Možnosti a podmínky odnětí akademického titulu. In Zborník príspevkov z konferencie DNY PRÁVA, 2010, Brno: PF MU v Brne.
- Nantl, J., Černikovský, P. a kol.: Národní kvalifikační rámec terciárního vzdělávání České republiky. Díl 1. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010.
- Tittlová, M.: Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015.
- Rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu ČR 9 As 1/2009-141.
- http://web.saaic.sk/llp/sk/_main.cfm?obsah=Letak+BP+2010+Final+na+web.htm&sw_prog=3 .

[10] K tomu pozri Tittlová, M.: Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 2 a nasl.

Protikorupčné opatrenia na úrovni vysokého školstva ako jeden z nástrojov zabránenia neoprávneného nadobúdania vysokoškolského vzdelania

ANTI-CORRUPTION MEASURES AT THE LEVEL OF HIGHER EDUCATION AS A TOOL TO PREVENT UNAUTHORIZED ACQUISITION OF HIGHER EDUCATION

Ľubomíra Bruteničová Kurhajcová[1]

Abstrakt

Neoprávnené nadobúdanie vysokoškolských titulov predstavuje aktuálny spoločenský problém. Situácia v oblasti riešenia tohto závažného javu je komplikovaná absenciou právnej úpravy, ktorá by v správnej línii dokázala riešiť vznikajúce situácie. Problémy spojené s odnímaním a zneplatňovaním už udeleného titulu a získaného (nadobudnutého) vzdelávania narážajú navyše na zásadný problém, ktorým je retroaktívne pôsobenie prípadnej novej právnej úpravy. Nepochybne, takéto neoprávnené získavanie vzdelania a vysokoškolských titulov môže mať aj trestnoprávnu rovinu a to či už podvodnú, alebo korupčnú. Do určitej miery sa tak dovoľuje postihovať závažné konanie smerujúce k neoprávnenému získaniu vysokoškolského vzdelania, no súčasne ani takto sa nerieši skutočnosť, že titul bol udelený a vzdelanie získané a ich odňatie a zneplatnenie neupravuje žiadna právna úprava u nás. Ako efektívnejšia sa jednoznačne javí cesta preventívneho pôsobenia, teda pôsobia v smere vzniku korupčného správania na úrovni vysokého školstva.

Kľúčové slová: vysokoškolské vzdelávanie, korupčné konanie, získavanie vzdelania, protikorupčné opatrenia.

Abstract

Unauthorized acquisition of a college degree is a current social problem. Situation in addressing this serious phenomenon is complicated by the absence of legislation that would correct line could address the emerging situation. The problems associated with the removal and invalidating already granted the title and acquired (acquired) training in addition to encounter the fundamental problem, which is the retroactive effect of possible new legislation.

[1] Interná doktorandka, Ústav teórie, dejín štátu a práva a spoločensko-vedných disciplín, FP PEVŠ

Undoubtedly, these phishing education and undergraduate degrees may also have criminal plane and whether fraud or corruption. To some extent, that allows punish serious procedure for the unauthorized obtaining higher education, but at the same time or in this way does not address the fact that the title was granted and the education received and their withdrawal and cancellation regulated by any legislation in the country. How effective it becomes clear path of preventive action, thus acting in the direction of corrupt behavior at the level of higher education.

Keywords: higher education, corrupt conduct, obtaining education, anti-corruption measures.

1. Úvod k existencii protikorupčných opatrení na úrovni vysokého školstva

Formulácia protikorupčných opatrení pre oblasť vysokého školstva, či už to verejného, alebo súkromného, je problematická tak, ako je problematické všeobecne formulovať nástroje vedúce k eliminácii korupcie. Vo viacerých dokumentoch prijatých na nadnárodnej úrovni sa pre členské alebo zmluvné štáty stanovila povinnosť prijať také opatrenia, ktoré povedú k efektívnej eliminácii korupcie vo všetkých oblastiach jej výskytu. Rovnako tak aj vo viacerých protikorupčných dokumentoch, ktoré prijala vláda SR sa priamo deklaruje boj s korupciou na rôznych úrovniach a v rôznych oblastiach našej spoločnosti a vyslovuje sa požiadavka prijatia takých opatrení, ktoré povedú k jej eliminácii. To, aké nástroje by to mali byť, teda to, čo by malo efektívne a účinne smerovať ku kontrole korupčnej kriminality, sa vo väčšine dokumentov už priamo neuvádza.[2] Tak je v podstate možné uvažovať, najmä s ohľadom na poznanie stavu našej spoločnosti a stavu v oblasti vzdelávania, o aké nástroje by mohlo ísť. Pritom, vzhľadom na to, že je to práve oblasť vzdelávania a školstva, neopomínajúc vysoké školstvo, ktoré má zabezpečiť výchovu a vzdelanie mladých generácií a možnosti ich uplatnenia na trhu práce, v praxi až po vytvorenie odborníkov pre konkrétne oblasti, je práve korupcia v rámci vzdelávania veľmi problematická a citlivá.

2. Protikorupčné nástroje v rámci vysokého školstva ako nástroj prevencie neoprávneného získavania a nadobúdania vysokoškolského vzdelania

Antikorupčné nástroje v rámci vysokoškolského vzdelávania, ktoré smeruje k získavaniu vysokoškolského vzdelania a titulov je možné rozčleniť podľa toho, akej oblasti sa korupcia týka. Pokiaľ ide o korupčné konania spájajúce sa v prístupom k štúdiu na vysokých školách, tak za nástroj eliminácie korupcie možno považovať najmä zabezpečenie prístupu k tomuto

[2] Tittlová, M.: Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 14 a nasl.

stupňu vzdelania pre všetky vekové, sociálne i spoločenské a ekonomické vrstvy obyvateľstva. Ako inšpirácia môže napomôcť systém vysokého školstva v susednom Rakúsku, kde počet študentov, ktorí sa uchádzajú o štúdium na niektorých vysokých školách, nie je nijako obmedzovaný. Koľko študentov sa na vysokoškolské štúdium na určitej vysokej škole prihlási, toľko z nich sa prijme a až následne nastáva proces výberu pomocou prísne nastavených pravidiel absolvovania predmetov a ich hodnotenia. Samozrejme, takéto riešenie by bolo často a pre niektoré vysoké školy kapacitne (priestorovo i personálne) ťažko zvládnuteľné či nezvládnuteľné, takže určitá forma regulácie prijímacieho konania je potrebná. S cieľom eliminácie korupcie už na úrovni stredného školstva (s cieľom získania čo najlepšieho hodnotenia pre prijatie na vysokej škole) by bolo možno vhodné zamyslieť sa nad tým, do akej miery sa hodnotenie zo stredných škôl môže zohľadniť v prijímacom konaní. Je potrebné hodnotiť, že inak prísne bude hodnotenie žiakov na stredných školách v bratislavskom kraji a iné v menších obciach na východe Slovenska. Rovnako tak je potrebné zohľadniť rôzne študijné odbory (gymnáziá a odborné školy), kedy jednotlivé známky z predmetov nie sú rovnocenné. Preto by bolo zrejme efektívnejšie nezohľadňovať stredoškolské hodnotenie v rámci prijímacieho konania na školy vysoké.

V súvislosti s riadnym priebehom prijímacích konaní na vysoké školy je dôležité uvedomiť si, že je to práve záujem vysokých škôl a jednotlivých ich fakúlt, ktorý by mal smerovať k výberu tých najvhodnejších kandidátov o štúdium. Keďže aj táto oblasť vykazuje silné korupčné pôsobenie, prípadne tzv. rodinkárstvo, je potrebné hľadať mechanizmy ich eliminácie. Vzhľadom na odlišnosť jednotlivých odborov, v rámci ktorých vzdelávanie prebieha, a tiež s ohľadom na existenciu súkromného vysokého školstva, nie je možné stanovovať jednotne povahu a systém prijímacích pohovorov. Pravidlá ich priebehu a taktiež aj samotné kritériá pre prijatie uchádzača sú tak na vysokých školách a jednotlivých fakultách (teoreticky, materiálne aj personálne). Pri riešení korupčného konania tu je možné spomenúť najmä dôsledný kontrolný mechanizmus, ktorý by mal vylúčiť možné korupčné konania. Tento nestranný a nezávislý systém kontroly vo vzťahu k priebehu výberového konania a tiež vo vzťahu k osobám, ktoré sa na ňom podieľajú, by mali zabezpečiť orgány internej aj externej kontroly, optimálne ich kombinácia. V podstate to znamená, že kontrolné komisie by mali pôsobiť jednak v rámci jednotlivých vysokých škôl, no taktiež by kontrolnú činnosť mala vykonávať kontrolná komisia MŠ SR a to bez akéhokoľvek ohlásenia vopred. Iba takto je možné zabezpečiť objektívne výstupy kontroly. Transparentný spôsob kontroly pomocou orgánov (komisií) s kontrolnou právomocou zverenou priamo vysokou školou alebo ministerstvom by sa zabezpečoval aj podrobným a dôsledným zverejňovaním všetkých

zistených skutočností.[3] Navyše, s cieľom vykonania internej a hĺbkovej kontroly by členovia kontrolných komisií mali byť oprávnení oboznamovať sa s informáciami, vrátane osobných údajov, údajov týkajúcich sa štúdia a pod. Ochrana osobnosti a súkromia totiž v týchto prípadoch nemôže byť prekážkou odhaľovania korupčného konania v súvislosti alebo priamo v procese nadobúdania vysokoškolského vzdelania a titulov tomu zodpovedajúcich. Iba takto je možné efektívne a účinne bojovať s korupčným konaním. Zistené informácie, skutočnosti a fakty by bolo vhodné taktiež aj zverejňovať prostredníctvom internetových stránok alebo priamo na stránke MŠ SR tak, aby k nim mala prístup široká verejnosť (tu už samozrejme aj s ochranou, ktorú požívajú osobné údaje a ochranou súkromia). Nepochybne, aj povaha vysokých škôl a ich potenciálna čistota z hľadiska výskytu korupčného konania sú jednou z možností, podľa ktorých je možné medzi vysokými školami sa orientovať. Korupčné kauzy by sa mali riadne pracovnoprávne, disciplinárne a tiež trestnoprávne postihovať tak, aby všetky osoby, ktoré sú na nich zúčastnené, boli spravodlivo postihnuté. Negatíva v súvislosti s vysokoškolským vzdelávaním a udeľovaním vysokoškolských titulov by sa mali odraziť aj v rámci akreditačného procesu. Odňatie akreditácie nemusí byť automatickým následkom zistenia korupčného správania na vysokej škole v súvislosti so vzdelávaním a udeľovaním titulov. V niektorých prípadoch vysoké školy či ich fakulty samé o sebe nemôžu za pôsobenie niektorých svojich členov akademickej obce. V každom prípade by mali byť dostupné údaje o postihoch, ktoré konkrétne vysoké školy alebo fakulty voči takýmto osobám uplatnili (samozrejme tu už s potrebnou ochranou osobných údajov a súkromia). A v prípade dostatočného postihu by korupčné kauzy vplyv na akreditáciu mať nemuseli. Ak by samotné vysoké školy či fakulty k týmto javom pristupovali benevolentne a bez ochoty riešiť ich, bez vyvodzovania potrebnej zodpovednosti, mal by to byť dôvod na postih aj v rámci akreditácie vysokej školy. Výsledky všetkých konaní, či už to pracovno-právnych postihov, disciplinárnych konaní a v konečnom dôsledku aj tých trestných, by mali byť taktiež zverejnené tak, aby sa vytváralo občianske povedomie, že vysokoškolské vzdelanie a tituly sa neudeľujú na základe korupčného konania, ale úplne v súlade s právnymi predpismi, legálne. Takto by sa v podstate zabezpečil aj odraz odmietavého alebo benevolentného prístupu vysokej školy či jej fakulty v jej dobrom mene a v podstate tak aj v záujme alebo nezáujme potenciálnych uchádzačov uchádzať sa o štúdium na takejto vysokej škole (fakulte).

Popri korupčnom konaní v súvislosti s prijímacím konaním je však veľmi významná aj korupcia či rôzne formy rodinkárstva v súvislosti s priebehom vysokoškolského štúdia

[3] Kočan, Š.: Charakteristika a vyšetrovanie korupcie. Bratislava: APZ v Bratislave, 2012, s. 68

(samotné štúdium, absolvovanie jednotlivých skúšok) až po jeho úspešné ukončenie a udelenie vysokoškolského vzdelania a titulov alebo iba titulov v konaniach, v ktorých sa preukazuje splnenie podmienok pre ich uloženie. Poslaním a úlohou vysokého školstva by malo byť prioritne vzdelávanie študentov a to bez ohľadu na akékoľvek osobné či majetkové záujmy pedagóga a tiež bez ohľadu na lojálnosť vo vzťahu k ostatným vysokoškolským pedagógom. Do procesu vysokoškolského vzdelávania je potrebné pokiaľ možno čo najviac zavádzať prvky transparentnosti. Tieto je možné vidieť najmä v priebehu skúšok pred skúšobnými komisiami, zastúpenie externých odborných prvkov v skúškových komisiách, zavedenie foriem internej aj externej kontroly vykonávanej bez predošlého oznámenia, ohlásenia, zavedenie verejnosti skúškového procesu, ktorá by bola reálna a nie len potenciálne možná, ako je tomu v súčasnosti. Mnohé vysoké školy už zaviedli systém komisionálneho hodnotenia, nahrávania priebehu klasických i štátnych skúšok, kedy sa pomocou nahrávok dá prehodnocovať proces odborného hodnotenia do určitej miery. Rovnako tak na viacerých školách či ich fakultách funguje systém, že na záverečných štátnych skúškach musí byť jeden alebo aj viacerý skúšajúci z prostredia mimo fakultu, ak zároveň ide o odborníkov z danej oblasti. Skúškové procesy by mali prebiehať pokiaľ možno verejne a samozrejme tak, by verejnosť mala určitú možnosť kontroly vo vzťahu k priebehu – napr. v presklených miestnostiach, kde akýkoľvek okoloidúci má možnosť sledovať priebeh skúšky, oznamovať potenciálne podvody v súvislosti so skúšaním a pod. Podnety by mali byť preverované internými i externými kontrolnými komisiami tak, aby nemohlo dôjsť na pôde fakulty k ľahostajnosti, k neobjektívnemu posúdeniu vzniknutej situácie, k jej nie nestrannému vyhodnoteniu vzhľadom na pedagogickú lojalitu a pod.

3. Záver

Korupcia predstavuje jav, ktorý ako taký, prenikol už do všetkých vrstiev našej spoločnosti. Okrem verejnej sféry, sa s týmto javom stretávame aj v oblasti súkromnej. V podmienkach verejného sektora existujú najlepšie možnosti a podmienky korupčného správania sa, vytvára sa tu podhubie, ktoré priamo umožňuje jeho vznik a rozvoj.

Paradoxom posledných rokov je výskyt korupcie na úrovni vysokého školstva. V súčasnosti už možnosti uplatnenia žiakov a študentov na vysokých školách sú ďalekosiahle. Vytvára sa široká ponuka rôznych odborov vzdelávania, z ktorých si môže potenciálny uchádzať skutočne kvalitne vyberať. Takto sa do istej miery minimalizovalo korupčné konanie súvisiace s prijímaním na vysokoškolské štúdium, no ťažisko korupcie sa prenieslo do skúškového procesu, do procesu hodnotenia študentov ich pedagógmi a v konečnom dôsledku aj do procesu získavania a udeľovania vysokoškolského vzdelania a titulov neoprávneným spôsobom. Jednoznačne je v tejto oblasti nutné apelovať na konštituovanie právnej úpravy, ktorá by dovoľovania zneplatňovať alebo odnímať takto získané vzdelanie a udelené tituly. Na úrovni protikorupčného opatrenia je nutné do popredia stavať externé aj interné k*ontrolné mechanizmy a stransparentňovanie skúškového procesu na všetkých úrovniach.* To sú základné idey a myšlienky prevencie korupcie v súvislosti s nadobúdaním a získavaním vysokoškolského vzdelania a titulov.

Zoznam použitej literatúry:

- Kočan, Š.: Charakteristika a vyšetrovanie korupcie. Bratislava: APZ v Bratislave, 2012.
- Tittlová, M.: Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015.
- Trestný zákon č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov.
- www.transparency.sk

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Vybrané faktory kriminality mládeže

SELECTED FACTORS OF YOUTH CRIME

Branislav LEČKO[1]

Abstrakt:

Kriminalita mládeže predstavuje negatívny fenomén súčasnej spoločnosti. Ide o jav, s ktorým a potýka každý štát, hoci v inej miere. Do značnej miery závisí od konkrétnych spoločenských a kultúrnych podmienok, ale aj od celého radu kriminogénnych faktorov, ktoré pôsobia na úrovni rodiny, školského prostredia, aktivít vo voľnom čase a pod. Práve poznávanie týchto faktorov nasvedčuje systémovému problému, pre ktorý nie je riešenie kriminality mládeže vôbec jednoduché.

Kľúčové slová: kriminalita mládeže, kriminogénne faktory, rodina, rodinné prostredie.

Abstract:

Youth criminality is a negative phenomenon of contemporary society. This is a phenomenon with which every state is struggling, albeit to a different extent. It depends to a large extent on particular social and cultural conditions, but also on a number of criminogenic factors that affect the family, the school environment, leisure activities, and so on. It is these factors that point to a systemic problem that is not easy at all to tackle juvenile delinquency.

Key words: juvenile delinquency, criminogenic factors, family, family environment.

[1] Externý doktorand, ÚVP FP PEVŠ, Tomášikova 20, 821 02 Bratislava, branislav.lecko@paneurouni.com

1. Úvod

Pri skúmaní etiológie kriminality je nutné mať na zreteli, že poznanie javu ako takého, jeho príčiny (faktorov) a podmienok vzniku a rozvoja, je možné kriminalitu jednak vhodne potláčať, smerovať k jej eliminácii, no súčasne je možné hľadať spôsoby a nástroje vhodnej prevencie. Za príčiny kriminality sa považujú všetky podmienky a vplyv, ktoré kriminalitu vyvolávajú ako svoj cielený účinok, alebo také podmienky, bez ktorých by kriminalita v akomkoľvek ponímaní ani nevznikla.[2] Poznávanie príčin konkrétneho druhu kriminality, nevynímajúc kriminality mládeže, by však vyžadovalo kauzálny vzťah medzi konkrétnou príčinou a výsledným účinkom alebo dôsledkom. Na kriminálne správanie sa mládeže vplýva celý rad interných, ako aj externých vplyvov. Jednoznačne však nemožno ani o jednom z nich uvažovať, že pôsobenie konkrétneho faktora nutne a nevyhnutne, zákonite príčinne vedie ku kriminálnemu správaniu sa. Preto je vhodné abstrahovať od poznávania príčin kriminálneho správania, a skôr skúmať konkrétne faktory, ktoré podporujú, podnecujú a rozvíjajú kriminálne správanie sa jednotlivcov.

2. Príčiny, podmienky a typické kriminogénne faktory kriminality mládeže

V kriminologických zdrojoch sa stretávame s celým radov teórií, ktoré odôvodňujú kriminálne správanie sa jednotlivcov. Predstavitelia smerov sociologických kladú dôraz na pôsobenie konkrétneho prostredia, ktorom je jedinec vychovávaní, v ktorom sa pohybuje, v ktorom trávi svoj voľný čas. Predstavitelia smerov psychologických do popredia stavajú psychický a psychologický rámec osobnosti jedinca a prípadne psychické poruchy a ochorenia. Predstavitelia biologicko-genetických smerov kladú dôraz na vrodené genetické dispozície a konštitučné znaky tela. Azda najviac sa reálnemu zdôvodneniu kriminálneho správania sa jedincov približujú multifaktorové teórie, ktoré tieto uvedené prvky, faktory vzájomne vhodne kombinujú[3].

Kriminogénne faktory, ktoré vplývajú na možné a potenciálne kriminálne správanie sa jedinca je potrebné rozdeliť na také, ktoré sú vonkajšie (exogénne) a na kriminologické faktory vnútorné (endogénne).

K najzávažnejším exogénnym (vonkajším) faktorom, ktoré pôsobia na kriminalitu mládeže je možné zaradiť hlavne:

---

[2] Kaiser, G.: Kriminologie. Praha: C.H.BECK, 1994, s. 77
[3] Vykopalová, H.: Sociálně patologické jevy v současné společnosti. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, s. 15

a.) *negatívne a sociálno-patologické javy, ktoré sa vyskytujú v rodinách* (narušené rodinné vzťahy, zloženie a úplnosť alebo neúplnosť rodín, výchovný štýl nadmerne prísny, alebo celkom benevolentný typický nezáujmom o dieťa, neprimeraná až prehnaná rodičovská láska, nesprávne vzory riešenia rodinných problémov a konfliktov, zlyhanie v rodiny pri plnení jej základných funkcií – hlavne ochrannej a emočnej funkcie),

b.) *negatívne javy v školskom a vzdelávacom prostredí* (nevhodný vzdelávací a výchovný model, nevenovanie potrebnej pozornosti javom, ktoré je potrebné u detí riešiť a nie ich v tomto smere ešte stigmatizovať, nadmerné vynucovanie disciplíny, konfliktné vzťahy v školskom kolektíve, asociálne správanie sa jednotlivcov a nevhodné reakcie školy a jej predstaviteľov naň),

c.) *negatívne pôsobenie referenčnej skupiny* (vstup a členstvo, zotrvanie v skupine sa často spája s trestnou činnosťou, alebo aspoň s protiprávnou činnosťou na úrovni priestupkov, požívanie a skúšanie alkoholu, cigariet, iných drog, prvé sexuálne skúsenosti, nevhodné obstarávanie peňažných prostriedkov a pod.),

d.) *nevhodný spôsob trávenia voľného času* (nezáujem o aktivity, o rozvíjanie telesných a duševných daností, pasivita),

e.) *celkovo negatívne javy vyskytujúce sa v spoločnosti (*zlá finančná situácia, problémové riešenie bytových otázok, alkoholizmus, náboženstvo, problémy so zapojeným mládeže do pracovného procesu),

f.) *silné negatívne pôsobenie médií a negatívne ovplyvňovanie (*prezentácia a glorifikácia násilia, agresie, odpor a negatívne postoje k rôznym skupinám z hľadiska náboženstva, z hľadiska rasy, farby pleti, typicky k migrujúcej populácii, vulgárne zobrazovanie a neúcta k biologickým a sexuálnym hodnotám, podceňovanie a zlacňovanie sexuality a pod.).

Kriminálne správanie sa mládeže je silne ovplyvňované aj radom vnútorných (endogénnych) faktorov, z ktorých je možné spomenúť najmä:[4]

a.) príčiny spojené s procesom dospievania jedincov (poruchy správania sa, ktoré sú zdôvodnené pubertálnou či adolescentnou nevyrovnanosťou, citlivosťou, disharmóniou psychickej, sociálnej a fyzickej stránky vývoja, ktoré často ovplyvňujú správanie sa jednotlivcov a ich reakcie, prejavy vzdoru a generačného osamostatňovania sa,

[4] Vykopalová, H.: Sociálně patologické jevy v současné společnosti. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, s. 15 nasl.

b.) poruchy osobnosti podmienené geneticky (viaceré generické poruchy vytvárajú genetické dispozície smerujúce k znižovaniu sebakontroly; syndróm hyperaktivity alebo ľahká mozgová disfunkcia sa vyznačuje nepokojom a sústavnou náladovosťou, kolísaním pozornosti, častou zmenou záujmu o niečo iné, nedostatkom zábran a pod.; rovnako tak osobnostné poruchy a aj duševné poruchy vytvárajú jeden z faktorov pôsobiacich na kriminálne správanie sa jednotlivcov.

Viacerí autori v posledných rokoch upozorňujú na to, že sa objavujú ďalšie, nové faktory, ktoré vplývajú aj na kriminálne správanie sa. U mládeže sa začína objavovať problém prehlbovania sa neschopnosti odkladať uspokojovanie svojich potrieb na neskoršie obdobia, neschopnosť vzdať a niektorých svojich potrieb a túžob, potreba presadzovať sa v kolektíve, u rovesníkov, snaha prevyšovať ich, zapáčiť sa iným, strach z neúspechu, potreba okamžitého profitu, zisku, nákladnosť životného štýlu zamerané na značkové veci, oblečenie, elektroniku, na cestovanie, nekritický prístup k vlastnému správaniu sa, vystupovaniu, pocit nudy, vzdor a odpor voči rodičom a pod. [5]

3.Vyspelosť (proces dospievania), pohlavie a osobnosť ako kriminogénne faktory

Kriminalita mládeže je zásadným spoločenským problémom. Je tomu tak s ohľadom na vekové súvislosti a kategórie osôb z hľadiska veku, ktoré sú pod mládež subsumovateľné, ako aj vzhľadom na dosiahnutý stupeň mravnej a rozumovej vyspelosti jedincov. Osobitne je potrebné hodnotiť proces dospievania, obdobie adolescencie, čo sú obdobia silne rizikové. Mladý jedinec je v tomto období jednak veľmi otvorený voči podnetom z externého prostredia, no súčasne je aj veľmi citlivý na povahu týchto podnetov. Pre toto obdobie sú typické prudké zmeny nálad, často neodôvodnený hnev, problematické správanie sa, často až správanie sa kriminálne.

Popri osobitostiach kriminality mládeže z hľadiska veku, je nutné poukázať aj na ďalšie špecifiká. Tieto sa týkajú aj úrovne ich mravnej a rozumovej vyspelosti, ktorá je príznačná pre tento vek – najmä pre obdobie dospievania, obdobie adolescencie. V tomto období sa navyše prejavujú navonok viaceré faktory, základy kriminálneho správania sa, ktoré v mnohých prípadoch vznikajú ešte v období ranného detstva. Mnohé z týchto faktorov veľmi silne pôsobia aj v neskoršom období a spájajú sa práve s procesom dospievania a zmenami tak fyzickými, ako aj psychickými, ktoré sú pre toto obdobie príznačné.

[5] Marešová, A.: K príčinám a podmínkám kriminality mládeže. In Trestní právo č. 7-8/2007, s. 23 a nasl.

Z hľadiska časového nie je možné proces dospievania presne ohraničiť, nakoľko prebieha veľmi rozdielne a veľmi individuálne. Preto aj osoby rovnakého pohlavia a v rovnakom veku môžu vykazovať rôzny stupeň mravnej a rozumovej vyspelosti, čo prirodzene vplýva na ich rozpoznávaciu a ovládaciu schopnosť vo vzťahu k trestnej činnosti a celkovo všeobecne k činnosti protiprávnej. Proces dospievania je veľmi individuálny z hľadiska veku a rovnako tak aj z hľadiska mnohých fyzických a psychických zmien, ktoré sú preň typické. Pritom, nie je ničím novým, ak uvedieme, že pre súčasnú generáciu mladistvých je typické, že fyzická vyspelosť u nich podstatne prekračuje ich reálnu vekovú hranicu. Avšak vyspelosť psychická spravidla reálnemu veku mladistvých zodpovedá. Na všetky tieto skutočnosti prirodzene musela reagovať aj trestnoprávna úprava a to cestou osobitostí trestného stíhania a trestania mladistvých a rovnako tak aj cestou osobitostí trestného voči mladistvým. Veková hranica vzniku trestnej zodpovednosti totiž bola v rámci rekodifikácie trestného práva u nás znížená z pôvodných rokov, na súčasných 14. rokov veku.[6] Nemožno súhlasiť s tým a ani nemožno povedať, že by zákonodarca viedol k nadmernej kriminalizácii skupiny maloletých či mladistvých.[7] Zákonodarca len reagoval na spoločenskú potrebu, na sústavne sa zničujúcu vekovú hranicu, kedy sa osoby dopúšťajú protiprávneho konania. Na druhej strane zohľadnil pri vyvodzovaní trestnej zodpovednosti aj osobitosti procesu dospievania, ktorý je silne individuálny. Zavádza tak tzv. koncepciu podmienenej príčetnosti, kedy sa pri mladistvých vo veku od 14 do 15 rokov povinne musí znalecky skúmať úroveň mravnej a rozumovej vyspelosti a jej vplyv na rozpoznávaciu schopnosť a schopnosť ovládaciu. Ak mladistvý v tomto veku nevykazuje taký stupeň mravnej a rozumovej vyspelosti, že by vedel ovládať svoje konanie alebo rozpoznať jeho protiprávnosť, nebude zaň trestne zodpovedný.[8]

Dôležitým faktorom je taktiež aj *pohlavie,* resp. príslušnosť k pohlaviu. Podľa dostupných zdrojov sa všeobecne mužské pohlavie dopúšťa podstatne častejšie trestnej činnosti, ako je tomu v prípade žien. Tento fakt je pritom nezávislý od spoločenskej situácie a v zásade je nezávislý od akýchkoľvek rozlišovacích kritérií. Tieto skutočnosti sú v dostupných zdrojoch zdôvodňované skutočnosťou, že muži sú prirodzene a biologicky agresívnejším jedincom. Nejde pritom o agresivitu slovnú, ani o konkrétne mierené útoky odporujúce právnej úprave. Nejde pritom ani o agresiu ako vlastnosť jedinca, ktorá je zamerané na deštrukciu, na zničenie,

[6] S výnimkou trestného činu sexuálneho zneužívania podľa § 201 TZ, kde bola ponechaná na úrovni 15. roku veku a v súvislosti s implementáciou európskych noriem bola doplnená aj o skutkovú podstatu, ktorá zavádza trestnú zodpovednosť od 18. roku veku

[7] Mencerová, I. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. II. aktualizované a doplnené vydanie. Šamorín: HEURÉKA, 2015, s. 157- 159

[8] Šámal, P.: K podmínené či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. In Právní rozhledy č. 2/2004, s. 51

poškodenie iného.[9] Ide o prirodzenú genetickú výbavu jedinca, konkrétne mužský chromozóm Y, ktorý sa v generickej štruktúre podpisuje pod aktívne násilné a obranné správanie sa, prejavy. Rovnako tak je táto skutočnosť zdôvodňovaná prítomnosťou mužského hormónu testosterónu.

Kriminálne správanie sa jedincov je zásadne ovplyvnené výchovou a vedením jedinca v rodine. Vzhľadom na popisovaný kontext pohlavia, možno konštatovať, že dievčatá sú spravidla vedené a vychovávané prísnejšie a zodpovednejšie, čo súvisí s poslaním a úlohou žien – matiek v spoločnosti. Aj keď rodová rovnosť u nás nepochybne sústavne pokračuje smerom k zrovnoprávneniu, prirodzená ženská podstata je orientovaná viac na rodinu a výchovu, hoci nie je výnimkou ani jej prevažná orientácia sa na skupinu a prácu. Naproti tomu, mužskí jedinci sú podstatne viac orientovaní na skupinu a na pracovné prostredie.[10]

V súvislosti s endogénnymi faktormi, teda vnútornými faktormi, je možné spomenúť *faktory osobnosti*. Konkrétne ide o jednotlivé osobnostné premenné, ktoré určitým spôsobom dopadajú a determinujú problémové správanie sa, delikventné správanie sa a taktiež kriminálne správanie sa. K takýmto osobnostným premenným je možné zaradiť hodnoty, očakávania, presvedčenia a taktiež aj postoje voči sebe samému a voči iným jedincom. Tieto je možné členiť na také premenné, ktoré rozvíjajú kriminálne správanie sa a také, ktoré jeho rozvoju zabraňujú.[11]

Náchylnosť osobnosti k rizikovému správaniu sa podporuje vysoká osobná nezávislosť, v kombinácii s nízkymi očakávaniami pozitívneho výsledku, so silnou sociálnou kritikou a nižším sebahodnotením. Do tohto komplexu sa pridáva aj pocit odcudzenia a vyššia tolerancia voči protiprávnemu správaniu sa. Naproti tomuto, rozvoj kriminálneho správania sa eliminujú, brzdia také premenné, ako je orientácia sa na školu a vzdelávanie, kvalitné školské výkony, pozitívna orientácia v prospech svojho zdravia a jeho rozvoja, záujem ovplyvniť vlastný život.

Vyššie naznačenú Jessorovu teóriu je možné podložiť aj celým radom ďalších výskumov. Napríklad Orosová konštatovala, že pozitívna orientácia sa na školu a pocit spolupatričnosti, záujem vzdelávať sa a pozitívny postoj ku škole pôsobia ako eliminátor drogovo orientovanej

[9] Holcr, K. a kol.: Kriminológia. Bratislava: IURA EDITION, 2008, s. 187
[10] Matoušek, O.: Mládež a delikvence. Praha: PORTÁL, 2011, s. 112
[11] Jessor, R., van Den Bos, J., Vanderryn, J., Costa, F. M. Hurbin, M. S.: Protective factors in adolescent problem behavior: Moderator effects and evelopmental change. Developmental Psychology, 31(6), 1995, s. 923-933, preklad autora do slovenského jazyka

kriminality.[12] Rovnako tak aj náboženstvo a náboženská viera je jedným z prvkov, ktoré eliminujú alebo pôsobia v smere eliminácie kriminálneho správania sa.[13]

4. Rodina a rodinné prostredie

Jedným z najvýznamnejších faktorov mikroprostredia, ktoré na mládež pôsobia, v zásade od útleho veku a od počiatkov socializácie, je rodina. Je to prvé prostredie, s ktorým jedinec prichádza od počiatkov svojej existencie do kontaktu. Je to jednak prostredie aké také a jeho povaha a rovnako tak aj osoby, ktoré sa v tomto prostredí vyskytujú, ich usporiadanie, správanie sa, modely fungovania, riešenia konfliktov a pod. Na dlhú dobu je to jediné prostredie, ktoré jedinec pozná, v ktorom sa vyvíja, oboznamuje s okolitým svetom. Povaha a charakter a vplývanie rodiny ako kriminogénneho faktora, je teda nezastupiteľné. V procese socializácie zohráva kľúčovú úloh a práve rodina, rodinné prostredie a osoby v ňom vystupujúce, majú schopnosť najviac ovplyvniť socializáciu a základ správania sa v budúcom živote jedinca. A to tak v pozitívnom, ako aj v negatívnom slova zmysle. Z pohľadu vývoja a prvých období vývoja jedinca, je toto obdobie najkľúčovejšie.

Rizikové správanie sa je ovplyvnené celým radom faktorov, ktoré sa vzťahujú na rodinu, rodinné prostredie, vzťahy a väzby v rodinách. Od začiatku 20. storočia je možné na podklade realizovaných výskumov vidieť, že rizikové správanie sa dospievajúcich jedincov v populácií je ovplyvnené sociálno-ekonomickým statusom rodiny. V množstve prípadov delikventná mládež pochádza z rodinného prostredia, pre ktoré je typické nižšie vzdelanie, slabšie materiálne a finančné zabezpečenie. Vzťah delikvencie a priamo kriminality mládeže a sociálno-ekonomického statusu rodiny sa však často preceňuje. Ukazuje sa, že tento vzťah je omnoho slabší, ako sa odhaduje. Ani nie tak ekonomické, materiálne a finančné zázemie a vzdelanosť členov rodiny dopadá na potenciálne kriminálne správanie sa mládeže, ako naň vplývajú, ako do podnecujú a iniciujú negatívne vzťahy medzi rodičmi navzájom, medzi rodičmi a ich deťmi.[14]

Rodina sa považuje v zmysle § 2 ods. 2 ZoR za základnú stavebnú bunku spoločnosti. Zakladá sa manželstvom ako zväzkom muža a ženy. Vo vzťahu k mladému jedincovi ide o spolunažívanie dvoch osôb, spravidla rôzneho pohlavia (v zmysle legálneho vymedzenia

[12] Orosová, O., Gajdošová, B., Madarasová-Gecková, A., van Dijk, J. P.: Rizikové faktory užívania drog dospievajúcimi. In Československá psychologie, 51(1), 2007, s.32 - 48
[13] Sinha, J. W., Cnaan, R. A., Gelles, R. W. : Adolescent risk behaviors and religion: Findings from a national study. In Journal of Adolescence, 30(2), 2007, s. 231-249
[14] Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvencia. Praha: Portál, 1998, s. 62

v Slovenskej republike), kde jednému sú priznané úlohy ženy – matky a druhému sú priznané úlohy muža – otca. V širšom slova zmysle ide ale o skupinu osôb, spravidla početne menšiu, medzi ktorými existujú vzájomné biologické i citové, psychické väzby a vzťahy, nakoľko ide o osoby vzájomne príbuzné v bližšom či vzdialenejšom rade.

Rodina ako živá bunka predstavuje prostredie, ktorého povaha, charakter a usporiadanie dokáže najviac ovplyvniť zdravý vývoj jedinca, vštepiť mu pozitívne vzory a modely správania sa, správne modely a vzorce riešenia konfliktov. Predstavuje trvalý a hlboký základ zdravého vývoja jedinca – dieťaťa. Aj keď v tejto oblasti je vidieť v prvých obdobiach života dieťaťa silnú ingerenciu a pomoc štátu, rozhodujúca a zásadná úloha prináleží práve rodičom, ktorí by mali svojim osobným životom, spôsobom správania sa, vzťahmi medzi sebou vytvárať vzory a príklady pre deti, usmerňovať ich v ich vývoji a živote.[15]

Ukazuje sa, že rodinné prostredie je v mnohých smeroch pre deti nebezpečné a z hľadiska ich budúceho vývoja problematické. Skutočne je málo takých rodín, v ktorých usporiadaní, vzťahoch, správaní sa, fungovaní sa nenachádzajú žiadny prvky sociálnej patológie, žiadne negatívne pôsobiace faktory. Do úvahy je nutné vziať tak rodinné vzťahy, ako aj rodinné zázemie, prostredie, v ktorom sa tvorí osobnosť mladého jedinca, jeho sklony, návyky, jeho postoje, hodnoty, jeho orientácia.

Kým pre predošlé desaťročia bola typická silná väzba, úcta detí k rodičom, postupne pre posledné roky či desaťročie, je možné badať čosi, čo je možné označiť za postupný prerod, zmenu postojov mladého a dospievajúceho jedinca k jeho rodine. Táto postupná premena sa prejavuje:

a.) krízou tradičnej autority rodičov,
b.) konfliktnými vzťahmi k rodičom,
c.) oslabovaním citových väzieb detí na rodičov.

V rodinnom prostredí, ktoré vie byť tak silne nápomocné pri vhodnom a pozitívnom formovaní sa mladého jedinca, však pôsobí aj celý rad negatívnych faktorov, ktoré možno označovať za faktory kriminogénne. Okrem usporiadania rodinných vzťahov (úplné, neúplné rodiny a pod.), je potrebné spomenúť celý rad patologických javov ako je alkoholizmus, hádky, nevera, trestná činnosť alebo všeobecnejšie protiprávna činnosť rodičov, zneužívanie detí na páchanie trestných činov, delikventné správanie sa súrodencov, nadmerná starostlivosť rodičov o dieťa, prehnaná citlivosť rodičov v procese vývoja dieťaťa, nezáujem a benevolencia, citovo

[15] Kačáni, V., Miklóš, J.: Rodina, výchova, delikvencia. Bratislava: Smena, Edícia Križovatky, 1975, s. 13 a nasl.

plochá alebo nadmerne prehnaná predisponovaná citová starostlivosť, nezáujem o dieťa.[16] To všetko sú faktory, ktoré silne ovplyvňujú vývoj dieťaťa. Je zrejmé, že takéto negatívne prostredie rodiny sa následne určitým spôsobom podpisuje pod jeho správanie sa budúcnom živote. Kriminalita na mládeže a rovnako tak aj zanedbávanie detí sa prejavuje v neskoršom veku typickým transgeneračným prenosom. Je len vyústením pôsobenia komplexu kriminogénnych faktorov v rodine, že dieťa, ktoré v takomto prostredí žije, vyvíja sa, si osvojuje podobné vzory a modely správania, podobné spôsoby reakcií, riešenia konfliktných situácií a rovnako ako je naučené z tohto prostredia, v neskoršom veku má schopnosť sa správať. Aj zrejme možno predpokladať, že viacero negatívnych faktorov pôsobí v rodinách neúplných, sociálne slabších, s nedostatočným alebo problematickým riešením bytovej otázky, s nízkym finančným štandardom, s nízkou úrovňou vzdelania, s prvkami sociálnej patológie ako je alkoholizmus, nezamestnanosť, násilie v rodinách, trestná činnosť. Zažívané modely správania sa rodičov, negatívne životné skúsenosti pôsobia ako silný kriminogénny prvok a to tak samostatne, ale najmä vo vzájomných súvislostiach a vo vzájomnom prepojení. Jednak sa u mládeže vyskytuje tendencia prekonávať pociťované nedostatky, záujem vyrovnať sa iným, no súčasne v správaní tejto skupiny jedincov sa objavujú rovnaké alebo veľmi podobné prvky sociálnej patológie, ako pôsobia v ich rodinách. Okrem toho sa môže u mládeže prejavovať určitý odpor, vzor a hnev vo vzťahu k existujúcej rodinnej situácii, záujem niekomu sa za tento stav rodiny pomstiť, alebo ho aj radikálnym spôsobom vyriešiť.

Na strane druhej tu vystupuje ako protipól usporiadanie rodiny, ktorá je úplná, navonok harmonická, jej členovia disponujú dobrou majetkovou základňou, vysokým vzdelaním, dobrou pracovnou dispozíciou a nemajú sklony k prvkom sociálnej patológie. Aj v takto zabezpečených rodinách môže pôsobiť viacero kriminogénnych faktorov pôsobiacich na budúce kriminálne správanie sa mládeže. Je to hlavne nezáujem rodičov o deti, nedostatok času rodičov na výchovu, nadmerné pracovné vyťaženie, ktoré vedie o oslabovaniu citových väzieb k dieťaťu a k citovo plochej výchove, k benevolencii, k nezáujmu rodičov o deti. Práve takéto, hoci aj majetkovo, pracovne a vzdelanostne kvalitné rodinné prostredie, pôsobí na mládež ako jeden z kriminogénnych faktorov, keďže deti majú tendenciu snažiť sa upútať na seba pozornosť rodičov, zaujať ich a to aj formou protiprávnej činnosti, formou kriminálneho správania sa. Je ťažké diskutovať o argumentoch rodičov žijúcich v takýchto rodinách. Prvoradou úlohou rodičov by mala byť výchova dieťaťa a zabezpečovanie jeho starostlivosť.[17]

[16] Hochelová, M.: Rodina, dieťa, násilie. Bratislava : Nadácia pre deti Slovenska, 2007, s. 61

[17] Bechyňová, V.: Sanace rodiny. Praha : Portál, 2008, s. 43

Väčšina rodičov pracovné vyťaženie a s tým spojenú absenciu času, záujmu, citových väzieb zdôvodňuje záujmom zabezpečiť dieťaťu materiálne kvalitné prostredie, vzdelanie, život.[18]

5. Záver

Kriminalita mládeže je negatívnym spoločenským javom, ktorý sa často opodstatnene považuje za jadro trestného práva. Ak sa už mládež a ešte aj mladšie osoby dopúšťajú kriminálne relevantného správania sa v takomto veku, potom je na mieste naozaj pokladať si otázku, ako by sa správali bez vhodnej intervencie. A to aj intervencie trestnoprávnej. Represia je v niektorých prípadoch priamo nutná, no podstatne dôležitejšie je predchádzať negatívnym prejavom v správaní sa mládeže na úrovni ich rodiny, na úrovni rodinného prostredia, v procese dospievania. Na tieto účely je potrebné poznávať typické kriminogénne faktory tohto druhu kriminality a riešiť ich jednak v konkrétnom prípade, no taktiež aj systémovo.

Použitá literatúra

- *Bechyňová, V.:* Sanace rodiny. Praha : Portál, 2008.
- *Hochelová, M.:* Rodina, dieťa, násilie. Bratislava : Nadácia pre deti Slovenska, 2007
- *Holcr, K. a kol.:* Kriminológia. Bratislava: IURA EDITION, 2008.
- *Jessor, R., van Den Bos, J., Vanderryn, J., Costa, F. M. Hurbin, M. S.:* Protective factors in adolescent problem behavior: Moderator effects and evelopmental change. Developmental Psychology, 31(6), 1995.
- *Kačáni, V., Miklóš, J.:* Rodina, výchova, delikvencia. Bratislava: Smena, Edícia Križovatky, 1975.
- *Kaiser, G.:* Kriminologie. Praha: C.H.BECK, 1994.
- *Karpat, A.*: Prevencia kriminality na úrovni Európskej únie. In: Verejná správa a regionálny rozvoj - ekonómia a manažment : vedecký časopis Vysokej školy ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave. Bratislava : Merkury, 2011. ISSN 1337-2955. č. 1, ročník VII, s. 54-67.

[18] Tamášová, V.: Rodina a škola ako kriminogénny faktor. Bratislava: Lingons, 2008, s. 21 a nasl.

- *Karpat, A.– Tóthová, M.:* Zvyšovanie kriminality ako dôsledok znižovania zamestnanosti? (analýza normatívnych dokumentov Európskej únie v širších súvislostiach). In: Teoretické otázky pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia : zborník vedeckých článkov. Bratislava : Merkury, 2013. ISBN 978-80-89458-27-1. s. 13-23.
- *Marešová, A.:* K príčinám a podmínkám kriminality mládeže. In Trestní právo č. 7-8/2007
- *Matoušek, O., Kroftová, A.:* Mládež a delikvencia. Praha: Portál, 1998.
- *Matoušek, O.:* Mládež a delikvence. Praha: PORTÁL, 2011.
- *Mencerová, I. a kol.:* Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. II. aktualizované a doplnené vydanie. Šamorín: HEURÉKA, 2015.
- *Orosová, O., Gajdošová, B., Madarasová-Gecková, A., van Dijk, J. P.:* Rizikové faktory užívania drog dospievajúcimi. In Československá psychologie, 51(1), 2007.
- *Polák, P., Knápková, D., Tóthová, M.:* Repetitórium kriminológie. Bratislava: EUROKÓDEX, 2014.
- *Sinha, J. W., Cnaan, R. A., Gelles, R. W. :* Adolescent risk behaviors and religion: Findings from a national study. In Journal of Adolescence, 30(2), 2007.
- *Šámal, P.:* K podmínené či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. In Právní rozhledy č. 2/2004.
- *Tamášová, V.:* Rodina a škola ako kriminogénny faktor. Bratislava: Lingons, 2008.
- *Vykopalová, H.:* Sociálně patologické jevy v současné společnosti. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2002.
- Trestný zákon, č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov.

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Typy zmlúv v športovom práve

TYPES OF CONTRACTS IN SPORT LAW

Veronika Mardiaková[1]

Abstrakt

Autor sa v príspevku zaoberá novou právnou úpravou obsiahnutou v zákone č. 440/2015 Z.z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2016. Konkrétne približuje zmluvné typy v zákone o športe. Venuje sa zmluve o profesionálnom výkone športu, zmluve o amatérskom vykonávaní športu, zmluve o príprave talentovaného športovca a zmluve o sponzorstve v športe.

Kľúčové slová: zákon o športe, športové právo, zmluva.

Abstract

The author deals with a new legislation inherent in Act No. 440/2015 Coll. Sport Act which took effectiveness on January 1st 2016. Specifically it approaches contract types in the Sport Act. The article contains the analysis of the institutes as the professional sport performance, contract on amateur sport performance, a contract on training of a talented athlete and a contract on sponsorship in sport.

Key words: act on sports, sports law, contract

1

Úvod

Neustály rozvoj a napredovanie spoločnosti má za následok markantnú rozšírenosť športových aktivít najmä medzi mladou slovenskou populáciou, kedy si špecifiká a osobitosti organizácie športu na území Slovenskej republiky zasluhujú venovať pozornosť právnym aspektom športu nielen v oblasti záväzkového práva.[2] V tomto smere je nevyhnutné poukázať na špecifickosť a osobitosť športu ako takého prostredníctvom dôkladnej analýzy dynamicky sa vyvíjajúceho športového práva ako samostatného právneho odvetvia, ktoré sa postupom času zaraďuje do samostatného systému práva.

V kontexte zmluvných záväzkov športového práva môžeme poznamenať, že markantnú súčasť športového práva tvorí záväzkové právo. Klasické civilistické členenie záväzkov na „ex deliktu" a „ex contractu" umožňuje vyčleniť zmluvné športové právo ako osobitnú systémovú súčasť komplexu športovo-právnych vzťahov, a to nielen v rovine doktrinálnej, ale taktiež aj v rovine legislatívno-právnej.

Zákonodarca v dôvodovej správe k novému ZoŠ vytvára ucelený systém záväzkových vzťahov v športe zákonnou textáciou konkrétnych zmluvných typov typických pre športové vzťahy. Fakticky sa obsah všetkých v zákone uvedených zmluvných typov prenáša a využíva v športovej obci už dnes, to konkrétne využívaním nepomenovaných tzv. inominátnych zmlúv s využitím § 269 ods. 2 OBZ, ako aj 51 OZ. Cieľom zákonodarcu pri prijatí nového ZoŠ bolo poukázať na tú skutočnosť, že v čase pred účinnosťou nového ZoŠ dochádzalo výhradne k aplikácii inominátnych kontraktov, ktoré sa uzatvárali prevažne podľa ustanovení OBZ a OZ, čo malo za následok nerovnovážne postavenie zmluvných strán, nakoľko táto zmluvná asymetria bola viditeľná predovšetkým v zmluvách medzi športovcami a športovými klubmi. Istým zakotvením jednotlivých zmlúv sa vnáša do športového prostredia aj vnímanie športovcov na rôznych kvalitatívnych úrovniach výkonu športovej činnosti. Hlavným zámerom zákonodarcu bolo vyrovnať túto zmluvnú asymetriu športového práva. Na podklade uvedeného je formulovaná aj povinnosť športovej organizácie povinne oboznámiť športovca s právami a povinnosťami, ktoré pre neho vyplynú zo zmluvného vzťahu. K uvedenému je potrebné poznamenať, že systematika tohto systému záväzkových vzťahov logicky nadväzuje na trojprvkovú štruktúru úpravy statusu športovcov, pričom ich rámec dopĺňa o konkrétny záväzkový obsah a rozsah. V niektorých prípadoch zákonodarca dokonca ustanovuje obligatórne náležitosti týchto zmluvných dojednaní, od ktorých sa zmluvné strany v rámci

[2] GÁBRIŠ, T.: *Športové právo,* 1. vyd., Bratislava: EUROKÓDEX, 2011. str. 17

zmluvnej slobody, ktorou disponujú, nemôžu odchýliť. V súhrne je záväzkový systém v športe definovaný predovšetkým zmluvou o profesionálnom výkone športovej činnosti, o amatérskom výkone športovej činnosti, zmluvou o príprave talentovaného športovca, či sponzorskou zmluvu. Odchýlením sa od tejto koncepcie úpravy vzťahov je možnosť výkonu športovej činnosti bez zmluvného dojednania.[3]

Štúdiom dôvodovej správy k ZoŠ možno zmluvný subsystém športového záväzkového práva rozdeliť do troch zásadných skupín.

Prvú skupinu tvoria pomenované/nominátne zmluvné typy športového záväzkového práva, kde ZoŠ má za úlohu priniesť podstatnú novinku v tom, že zavádza špeciálnu úpravu niektorých zmluvných typov, ku ktorým sa subsidiárne uplatní úprava Občianskeho zákonníka. V rámci tejto prvej skupiny záväzkov ide najmä o zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu, zmluvu o amatérskom vykonávaní športu, zmluvu o príprave talentovaného športovca, dohodu o hosťovaní, ako aj zmluvu o sponzorstve v športe, ktoré rozoberáme podrobnejším spôsobom v nasledujúcich podkapitolách.

Druhú skupinu zmluvných vzťahov tvoriacich športové záväzkové právo tvoria len rámcovo upravené zmluvné vzťahy medzi športovou organizáciou a športovým odborníkom bez toho, aby sa legislatívne vyjadrili ako osobitné, pomenované zmluvné typy.

Tretiu skupinu zmluvných vzťahov tvoria vzťahy medzi sprostredkovateľom čiže agentom a hráčom, ktoré nie sú legislatívne zakotvené. To isté platí aj o zmluvách o zhodnocovaní osobnostných práv, súťaží, podujatí a ich názvov, či iné obdobné vzťahy, ktoré sa rovnako ako doteraz majú aj do budúcnosti spravovať najbližšími zmluvnými typmi Občianskeho alebo Obchodného zákonníka alebo nepomenovanými zmluvami (inominátnymi kontraktmi), ktorých obsah a forma zostávajú závislé na dojednaní strán, alebo na internej úprave športových organizácií. Tieto zmluvné vzťahy predkladateľ nepovažoval za natoľko zásadné pre integritu športu, aby boli osobitne normované zákonom o športe v podobe osobitných zmluvných typov.

Takýmto spôsobom načrtnutý systém zmluvného záväzkového športového práva tak možno vnímať stále ako otvorený systém. Popri výslovne upravených zmluvných typoch možno abstrahovať zmluvy, ktorých určenie podstatných pojmových znakov je ponechané športovo-právnej praxi, prípadne doktríne, a napokon i subsystém inominátnych kontraktov,

[3] Dôvodová správa k návrhu Zákona č. 440/2015 Z.z. o športe

vyjadrujúcich podstatný prvok flexibility tohto systému (v zmysle prispôsobenia si pravidiel ich tvorby a aplikácie samotnou praxou).[4]

V rámci systému záväzkového práva v športe, vzniká povinnosť medzi športovcom a športovou organizáciou uzatvoriť zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu, v prípade ak má športová činnosť športovca, ktorú vykonáva pre športovú organizáciu, znaky závislej práce v súlade s § 1 ods. 2 Zákonníka práce. Závislou prácou je práca vykonávaná vo vzťahu nadriadenosti zamestnávateľa a podriadenosti zamestnanca, osobne zamestnancom pre zamestnávateľa, podľa pokynov zamestnávateľa a v jeho mene, v pracovnom čase určenom zamestnávateľom. Avšak zmluvný vzťah založený zmluvou o profesionálnom vykonávaní športu sa považuje za iný pracovnoprávny vzťah podľa § 1 ods. 3 Zákonníka práce.

V rámci novelizácie športového práva je potrebné poukázať na tú skutočnosť, že športové kluby, v ktorých športovci do 31. 12. 2015 vykonávali šport spôsobom, ktorý spĺňa znaky závislej práce, upravia svoje zmluvné vzťahy so športovcami podľa zákona o športe do 31. 12. 2018 podľa § 102 ods. 4 ZoŠ. Po uplynutí ustanovenej lehoty, teda od 1. 1. 2019, sa zmluva medzi športovcom a športovým klubom vykonávajúcim šport spôsobom, ktorý spĺňa znaky závislej práce, bude považovať za zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu podľa zákona o športe.

Na základe zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu sa príslušná športová organizácia síce stáva zamestnávateľom a športovec zamestnancom v zmysle Zákonníka práce, ale ich práva a povinnosti sa riadia ZoŠ a taktiež aj podľa príslušných ustanovení Zákonníka práce, ale len v tých prípadoch, ktoré výslovne uvádza ZoŠ. ZoŠ ustanovuje minimálne podstatné náležitosti zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, od ktorých sa nemôžu zmluvné strany odchýliť, ale ustanovuje aj podmienky, ktoré si subjekty môžu dohodnúť.

Na právne vzťahy pri vykonávaní športu na základe zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu sa na športovca ako zamestnanca podľa § 46 ods. 2 ZoŠ primerane vzťahujú ustanovenia Zákonníka práce, ktorými sú prechod práv a povinností z pracovnoprávnych vzťahov, zákaz výpovede, definícia osôb podľa Zákonníka práce, povinnosť zamestnávateľa vydať pri skončení pracovného pomeru zamestnancovi potvrdenie o zamestnaní, ochrana a inšpekcia práce, predchádzanie škodám a všeobecná zodpovednosť zamestnanca za škodu a za stratu zverených predmetov, zodpovednosť zamestnávateľa za škodu, plnenie pracovných úloh

[4] ČOLLÁK, J.: Status a pozícia športovcov – návrhy de lege ferenda – impulz k dišpute potrebnej (nielen) pre optiku prípravy „návrhu Nového zákona o športe“. Dostupné na internete:http://www.ucps.sk/status_a_pozicia_sportovcov_vizia_pravnej_upravy_jaroslav_collak (cit. 2017- 03-26)

a bezdôvodné obohatenie, účasť zamestnancov v pracovnoprávnych vzťahoch, pôsobenie odborovej organizácie u zamestnávateľa, právo na informácie a kontrolnú činnosť.

Ďalej platí, že športovec a športová organizácia sa môžu dohodnúť na pôsobnosti aj ďalších ustanoveniach Zákonníka práce, ak nie sú v rozpore so ZoŠ.

Podľa § 31 ZoŠ platí, že pred uzatvorením zmluvy medzi športovcom a športovou organizáciou je športová organizácia povinná oboznámiť športovca s právami a povinnosťami, ktoré preňho vyplynú zo zmluvného vzťahu.

Zmluva o profesionálnom vykonávaní športu

Právna úprava zmluvného typu Zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu je obsiahnutá v ust. § 35 ods. 1 ZoŠ, ktorý zakotvuje tú skutočnosť, že *„Zmluvou o profesionálnom vykonávaní športu sa športovec zaväzuje odplatne vykonávať šport za športovú organizáciu."*[5] ZoŠ stanovuje pre tento zmluvný typ obligatórnu písomnú formu, nakoľko v prípade absencie písomnej formy, ju postihuje absolútnou neplatnosťou.

Ustanovenie § 35 ods. 3 ZoŠ stanovuje obligatórne materiálne náležitosti Zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu a následne v ods. 4 aj fakultatívne náležitosti.

Mzdou športovca, ktorý vykonáva šport na podklade uzatvorenej zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu je mzda v zmysle príslušných ustanovení Zákonníka práce, čo znamená, že nemôže byť nižšia ako je minimálna mzda podľa osobitného predpisu, ktorým je zákon č. 663/2007 o minimálnej mzde v znení neskorších predpisov. Na jej splatnosť, výplatný termín, ako aj zrážky sa primerane aplikujú ustanovenia Zákonníka práce.

V zmysle ust. § 37 ZoŠ sa *„denným pracovným časom športovca rozumie časový úsek 24 po sebe nasledujúcich hodín, počas ktorých je športovec k dispozícii pre športovú organizáciu na vykonávanie športu. Športovec je v dennom pracovnom čase k dispozícii pre športovú organizáciu v časových úsekoch dohodnutých v zmluve o profesionálnom vykonávaní športu alebo určených športovou organizáciou podľa podmienok vyžadovaných na vykonávanie konkrétneho druhu športu. Počas denného pracovného času má športovec právo na nepretržitý odpočinok a regeneráciu podľa podmienok vyžadovaných na vykonávanie konkrétneho druhu športu. Nepretržitý odpočinok nesmie byť kratší ako šesť hodín za časový úsek 24 hodín."*[6]

Športovej organizácii vzniká povinnosť zabezpečiť, aby športovec mal raz za týždeň jeden deň nepretržitého odpočinku. V prípade, že toto nie je možné, športová organizácia

[5] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 35 ods. 1
[6] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 37

zabezpečí nepretržitý odpočinok tak, aby športovec mal raz za dva týždne najmenej dva dni nepretržitého odpočinku v týždni.

Rovnako vzniká športovej organizácii povinnosť viesť evidenciu odpracovaných dní a dní odpočinku športovcov.

K zániku zmluvného vzťahu založeného medzi športovcom a športovou organizáciou na základe zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu dochádza uplynutím obdobia, na ktoré bola predmetná zmluva uzavretá, smrťou športovca alebo jeho vyhlásením za mŕtveho, zánikom športovej organizácie bez právneho nástupcu, písomnou dohodou o skončení profesionálneho vykonávania športu, písomnou a doručenou výpoveďou alebo okamžitým skončením. Istou osobitosťou zániku zmluvného vzťahu medzi športovcom, ktorý je cudzincom alebo osobou bez štátnej príslušnosti a športovou organizáciou na podklade Zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu je, že sa skončí dňom, ktorým sa skončí pobyt športovca – cudzinca na území Slovenskej republiky podľa zákona č. 404/2011 o pobyte cudzincov v znení neskorších predpisov.

Na podklade vyššie uvedeného, ZoŠ však nevylučuje možnosť, aby profesionálny športovec vykonával športovú činnosť v pracovnom pomere podľa Zákonníka práce (napr. na základe dohody o práci vykonávanej mimo pracovného pomeru) alebo v obdobnom pracovnom vzťahu podľa osobitného predpisu, bez akýchkoľvek výnimiek zo Zákonníka práce či príslušných pracovnoprávnych predpisov.

V zmysle ust. § 46 ods. 1 ZoŠ sa má za to, že *„zmluvný vzťah založený zmluvou o profesionálnom vykonávaní športu sa považuje za iný pracovnoprávny vzťah.“* [7]

Istým špecifikom Zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu je tá skutočnosť, že túto zmluvu je možné uzatvoriť len na dobu určitú, kde ZoŠ v ust. § 46 ods. 4 časovo ohraničuje predmetnú zmluvu piatimi rokmi, pokiaľ predpisy športového zväzu neustanovujú inak. Praktickým poznatkom z praxe športových zväzov je zákonné zohľadnenie možnosti, že predpisy športového zväzu môžu ustanoviť, že Zmluvu o profesionálom vykonávaní športu môže uzatvoriť len športová organizácia, ktorá zložila finančnú zábezpeku na účet vedený v banke alebo v pobočke zahraničnej banky športovej organizácie, ktorá riadi súťaž. Týmto krokom si zväzy zabezpečujú finančnú zábezpeku prípadných ekonomických ťažkostí účastníkov súťaží, zväčša práve za účelom integrity týchto súťaží. Účelom býva, aby ekonomické a finančné problémy účastníkov týchto súťaží mohli byť v prípade potreby kryté touto finančnou zábezpekou.

[7] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 46

ZoŠ však počíta aj s možnosťou inštitútu dočasného hosťovania športovca, ktorý sa týka športovcov vykonávajúcich šport pre konkrétne športové organizácie za iné športové organizácie. Ust. § 43 ZoŠ stanovuje, že *„športovec, ktorý má so športovou organizáciou uzatvorenú zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu, môže byť na základe písomnej dohody o hosťovaní medzi športovcom, športovou organizáciou, s ktorou má športovec uzatvorenú zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu, a inou športovou organizáciou dočasne pridelený na vykonávanie športu v prospech tejto športovej organizácie, a to aj cezhranične. Pri uzatvorení dohody o dočasnom hosťovaní sa športovec a športová organizácia dohodnú na zmene ustanovení zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, ktoré sú dotknuté dohodou o hosťovaní.“*[8]

Dohoda o hosťovaní tak predstavuje akýsi dodatok k pôvodnej zmluve, ktorou dochádza k dočasnému prideleniu, resp. zapožičaniu športovca inej športovej organizácii. Ide tu pritom o osobitnú úpravu vo vzťahu k Zákonníku práce a jeho ustanoveniam o prideľovaní zamestnancov. Platí však tá skutočnosť, že právna úprava uvedená v ZoŠ musí taktiež spĺňať nároky európskeho pracovného práva na cezhraničné prideľovanie zamestnancov.

ZoŠ v ust. § 17 ods. 2 zavádza povinnosť registrácie zmlúv o profesionálnom výkone športu pre športové zväzy.

ZoŠ však neupravuje len individuálne, ale aj kolektívne vzťahy pri profesionálnom vykonávaní športu. Ustanovenie § 45 návrhu umožňuje športovcom, ktorí vykonávajú šport na základe zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, právo odborovo sa združovať na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov, ktorí majú právo na kolektívne vyjednávanie so športovou organizáciou alebo organizáciou športových organizácií prostredníctvom odborovej organizácie, a môžu tiež so športovou organizáciou uzatvárať kolektívnu zmluvu, v ktorej sa môžu dohodnúť na podmienkach, ktoré sú pre športovcov výhodnejšie, ako ich upravuje tento zákon, predpisy športovej organizácie, či predpisy zväzu, ak to tento zákon výslovne nezakazuje, alebo ak z jeho ustanovení nevyplýva, že sa od nich nemožno odchýliť. Kolektívna zmluva a jej zmeny sa majú zverejňovať v informačnom systéme športu.

Zmluva o amatérskom vykonávaní športu

Ust. § 47 ZoŠ umožňuje aby športovec na základe písomnej Zmluvy o amatérskom vykonávaní športu vykonával šport za športovú organizáciu ako amatérsky športovec.

[8] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 43

Zákonodarca stanovil pre Zmluvu o amatérskom vykonávaní športu obligatórnu písomnú formu s obsahovými náležitosťami uvedenými v § 47 ods. 4 ZoŠ.

Na rozdiel od Zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, Zmluvu o amatérskom vykonávaní športu je možné uzatvoriť najdlhšie na dobu dvoch rokov odo dňa účinnosti predmetnej zmluvy, v prípade ak predpisy športového zväzu neurčujú kratšiu dobu.

Markantným zámerom zákonodarcu na uzákonenie zmluvy o amatérskom výkone športu bolo vyjadrenie potreby istej miery regulácie aj vo vzťahoch medzi amatérskymi športovcami a športovými organizáciami na tejto úrovni výkonu športovej činnosti. Využitie tohto zmluvného typu umožňuje posilnenie právnej istoty športovcov, nakoľko definuje základný právny rámec práv a povinností aj v tejto oblasti výkonu športu, ktorá sa v porovnaní s profesionálnym výkonom športovej činnosti nepovažuje za hlavnú hospodársku a ekonomickú činnosť športovca, hoci má charakter sústavnosti. Je treba uviesť, že športovec amatér bude vykonávať šport ako samostatne zárobkovo činná osoba, ak je vykonávanie športu odplatné.

Amatérsky športovec vykonáva šport na základe zmluvy o amatérskom vykonávaní športu, ak rozsah vykonávania športu má charakter závislosti, hoci počas jedného kalendárneho roka nepresahuje osem hodín v týždni, päť dní v mesiaci alebo 30 dní v kalendárnom roku, ak zmluva športovca nezaväzuje k účasti na príprave na súťaž alebo vykonáva šport v rámci jednej súťaže alebo viacerých navzájom súvisiacich súťaží v krátkom časovom období.

Amatérsky športovec môže pre športovú organizáciu vykonávať šport aj bez písomnej zmluvy o amatérskom výkone športu, avšak v tom prípade mu nepatrí právo na odmenu alebo mzdu.

Žiadne ustanovenie ZoŠ však nebráni športovcovi tzv. amatérovi trénovať napr. každý deň, ak však v zmysle zmluvy o amatérskom výkone športu je pre športovú organizáciu povinný zúčastniť sa len napr. troch hodín tréningového procesu a jedného súťažného zápasu v kalendárnom týždni - spĺňa definíciu amatérskeho športovca. Definuje ho teda zmluvný rozsah výkonu športu, nie rozsah faktického výkonu športovej činnosti.

Zmluva o amatérskom vykonávaní športu by mala byť bezodplatná, ZoŠ však pre každý prípad normuje, že pokiaľ je v tomto zmluvnom type dojednaná odmena, táto nesmie byť vyššia ako minimálna mzda. Aj v prípade dojednania odmeny pôjde o výkon samostatnej zárobkovej činnosti, nie o výkon závislej práce, a to aj keby boli inak splnené definičné znaky závislej práce.

Zmluva o príprave talentovaného športovca

Ust. § 48 ZoŠ upravuje ako samostatný zmluvný typ Zmluvu o príprave talentovaného športovca, ktorou sa *„talentovaný športovec zaväzuje vykonávať šport za športovú organizáciu a športová organizácia sa zaväzuje zabezpečiť prípravu a výchovu talentovaného športovca."*[9] Taktiež zákon obligatórne vyžaduje písomnú formu.

Istým špecifikom tohto zmluvného typu je tá skutočnosť, že *„zmluva o príprave talentovaného športovca sa uzatvára na dobu najviac do konca súťažného obdobia určeného predpismi športového zväzu, v ktorom športovec dovŕši 23 rokov veku. Ak predpisy športového zväzu neurčujú koniec súťažného obdobia, platí, že zmluva sa uzatvára do dovŕšenia 23 rokov veku talentovaného športovca."*[10]

Zákonodarca upriamil pozornosť na časové obmedzenie trvania zmluvy o príprave talentovaného športovca takým spôsobom, že sa skončí najneskôr do konca súťažného obdobia, v ktorom športovec dovŕši hornú vekovú hranicu stanovenú športovým zväzom, ak športový zväz takúto hranicu nestanoví, platí, že platnosť zmluvy skončí dovŕšením hornej hranice veku talentovaného športovca, a teda dovŕšením 23 rokov jeho veku. Veková hranica 23 rokov korešponduje s definovaním mládeže v tomto zákone.

Tento osobitný zmluvný typ Zmluvy o príprave talentovaného športovca musí okrem všeobecných podstatných náležitostí, ktoré platia aj pri profesionálnom športovcovi, ako sú identifikačné údaje športovca alebo jeho zákonného zástupcu, identifikačné údaje športovej organizácie, identifikačné údaje osoby oprávnenej konať v mene športovej organizácie, obdobie trvania zmluvy, špecifikáciu športu, ktorý má športovec vykonávať, dohoda o používaní a zhodnocovaní osobnostných práv športovca, výmeru dovolenky a spôsob jej čerpania, deň začatia vykonávania športu, deň nadobudnutia účinnosti zmluvy a miesto a dátum podpisu zmluvy, obsahovať aj záväzok športovej organizácie uhrádzať náklady na jeho prípravu na vykonávanie športu v tejto športovej organizácii, zabezpečiť mu zdravotnícku starostlivosť a regeneráciu, rešpektovať jeho voľbu pri výbere školy, organizovať mu športovú prípravu tak, aby bol zabezpečený jeho výchovno-vzdelávací proces, monitorovať jeho individuálne športové zručnosti a schopnosti, zostaviť mu individuálny plán prípravy zameraný na rozvoj jeho športových zručností a schopností, zabezpečiť mu výchovu v oblasti boja proti negatívnym javom v športe.

Veľmi dôležitou povinnosťou športovej organizácie je záväzok uzatvoriť s talentovaným športovcom po skončení platnosti tejto zmluvy zmluvu o profesionálnom

[9] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 48 ods. 1
[10] Z8kon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 48 ods. 3

vykonávaní športu, najviac na dobu tri roky. ZoŠ však vypočítavá dôvody na neponúknutie profesionálnej zmluvy športovcovi, ktorý sa v športovej organizácii pripravoval ako talentovaný športovec. Ide najmä o prípady kedy športová organizácia nemá z dôvodu zmeny svojich úloh pre talentovaného športovca vhodné miesto, pre zdravotnú nespôsobilosť talentovaného športovca, alebo ak športovec nesplnil počas prípravy podmienky určené športovou organizáciou, ktoré s ním boli dohodnuté v zmluve o príprave talentovaného športovca. Na druhej strane ZoŠ zavádza aj povinnosť pre talentovaného športovca, tou je záväzok, že po skončení zmluvy uzavrie so športovou organizáciou zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu v trvaní najviac na tri roky. V prípade porušenia tejto povinnosti od neho môže športová organizácia požadovať úhradu nákladov, ktoré vynaložila na jeho športovú prípravu. Okrem toho platí, že ak športovec uzavrie zmluvu s inou športovou organizáciou, od tejto novej športovej organizácie si môže pôvodná športová organizácia nárokovať úhradu výchovného.[11]

ZoŠ stanovuje, že na právne vzťahy talentovaného športovca a športovej organizácie podľa zmluvy o príprave talentovaného športovca sa vzťahujú ustanovenia o základných povinnostiach športovca, základných povinnostiach športovej organizácie, o zániku zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, o dohode o skončení, výpovedi, výpovednej dobe, a okamžitom skončení zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, ustanovenia o postupe pri situácii, ak vzniknú pochybnosti o obsahu zmluvy a o doručovaní.

Zmluva o sponzorstve v športe

Ust. § 50 ZoŠ upravuje osobitný zmluvný typ, ktorým je zmluva o sponzorstve v športe, ktorou sa *„sponzor zaväzuje poskytnúť priame alebo nepriame peňažné plnenie alebo nepeňažné plnenie (ďalej len „sponzorské“) športovcovi, športovému odborníkovi podľa § 6 ods. 1 písm. a) alebo športovej organizácii, ktorí sú členmi národného športového zväzu, národnej športovej organizácie alebo medzinárodnej športovej organizácie (ďalej len „sponzorovaný“), a sponzorovaný sa zaväzuje umožniť sponzorovi spájať názov alebo obchodné meno sponzora alebo označenie sponzora alebo jeho výrobku so sponzorovaným a využiť sponzorské na dohodnutý účel súvisiaci so športovou činnosťou vykonávanou sponzorovaným. Ak je sponzorovaným športovec alebo športový odborník podľa § 6 ods. 1 písm. a), ktorí sú členmi národného športového zväzu, národnej športovej organizácie alebo medzinárodnej športovej organizácie, účelom sponzorského nesmie byť ich mzda alebo odmena*

[11] Dôvodová správa k zákonu č. 440/2015 Z.z. o športe

za vykonávanie športu alebo inej športovej činnosti, ani úhrada nákladov na ich osobnú potrebu nesúvisiacich s vykonávaním ich športovej činnosti."[12]

Najfrekventovanejšími modelmi financovania zo strany sponzorov, t.j. súkromných zdrojov sú v podmienkach Slovenskej republiky dar a reklama. V prípade darov je pertraktovaným inštitút darovacej zmluvy upravený v ustanovení § 628 a nasl. Občianskeho zákonníka. Darovacia zmluva sa môže javiť ako najvyhovujúcejší inštitút pre prijímateľa daru, tzn. pre športovcov a pre športové organizácie, nakoľko podľa ustanovenia § 3 ods. 2 písm. a) a ustanovenia § 12 ods. 7 písm. b) zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov nie je príjem získaný darovaním predmetom dane. Takýto spôsob financovania ale nie je motivujúci pre darcu, pretože všetko čo daruje, dáva zo svojho zisku.

Reklama je podľa zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov daňovým výdavkom, ktorý však možno uplatniť len v rozsahu a za podmienok ustanovených v zákone. Pokiaľ ide o výdavky na reklamu vynaložené na účel prezentácie podnikateľskej činnosti daňovníka, tovaru, služieb, nehnuteľností, obchodného mena, ochrannej známky, obchodného označenia výrobkov a iných práv a záväzkov súvisiacich s činnosťou daňovníka so zámerom dosiahnutia, zabezpečenia, udržania alebo zvýšenia príjmov daňovníka. Zmluva o reklame ako druhý možný model financovania je teda síce relatívne výhodná pre podnikateľa, avšak len za predpokladu, že daňovému úradu preukáže, že cieľom reklamy bolo „uplatnenie jeho produktu na trhu". Pre prijímateľa je príjem z reklamy predmetom dane, pričom na vykonávanie reklamnej činnosti je potrebná živnosť. Problémom pri reklame je tiež subjektívne posudzovanie, zakotvené v ust. § 21 ods. 1 písm. e) zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov, podľa ktorého daňovými výdavkami nie sú výdavky (náklady) vynaložené v rozpore o. i. so zákonom o reklame. Z pohľadu financovania športu je nevýhodou aj nízke percento zostatku finančných prostriedkov zostávajúcich na športovú činnosť, čo v konečnom dôsledku nespĺňa skutočný účel tohto zmluvného vzťahu.

Až do doby prijatia nového ZoŠ nejestvovala v právnom poriadku právna úpravu sponzorstva ako modelu financovania zo súkromných zdrojov. Zavedenie tohto zmluvného typu do športového práva má za následok sprehľadnenie financovania športu, transparentnosti, zníženie korupcie i zvýšeniu motivácie súkromného sektora podporiť šport.

Na rozdiel od reklamných zmlúv, kde predmetom právneho vzťahu je „obyčajné priame šírenie odkazu určené na podporu predaja konkrétneho tovaru alebo služby", pri sponzorstve v športe poskytuje sponzorovaný sponzorovi právo spojiť svoju značku alebo produkt (najmä na

[12] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 50 ods. 1

športovom podujatí organizovanom sponzorovaným) takým spôsobom, ktorým umožňuje sponzorovi využiť príťažlivosť a dobrú povesť sponzorovaného na verejnosti, a tak komunikovať silný a pozitívny odkaz na svoju značku a posilniť tak, nepriamo, predaj a na druhej strane podporiť všeobecne prospešný účel, ktorým je podpora športovej činnosti.

Pri zmluve o sponzorstve ide teda o synalagmatický záväzok, pri ktorom sú vzájomné práva a povinnosti sponzora a sponzorovaného vo vzájomnej korelácii, teda právu jednej zmluvnej strany zodpovedá vždy povinnosť druhého účastníka právneho vzťahu.

Zmluvou o sponzorstve v športe sa sponzor zaväzuje poskytnúť podporu tzv. „sponzorské“ športovcovi, trénerovi, inštruktorovi športu alebo športovej organizácii tzv. „sponzorovanému“ a sponzorovaný sa zaväzuje umožniť sponzorovi spájať názov alebo obchodné meno sponzora alebo označenie (logo) sponzora alebo jeho výrobku so sponzorovaným a využiť sponzorské na dohodnutý účel súvisiaci so športovou činnosťou.

Sponzorovaný môže navyše uvádzať názov alebo obchodné meno, sídlo, logo sponzora alebo logo jeho výrobku v spojení so športovým účelom, na ktorý bolo sponzorské poskytnuté. Náklady na uvádzanie sponzora však nesmú presiahnuť 10 % hodnoty sponzorského, aby sa naplnil účel zmluvy o sponzorstve.

ZoŠ podmieňuje platnosť zmluvy písomnou formou a definuje podstatné náležitosti zmluvy o sponzorstve v športe, medzi ktoré patria identifikačné údaje zmluvných strán, obdobie trvania zmluvy, dohoda o spôsobe zániku zmluvy, účel a rozsah sponzorského vrátane časového rozvrhu a spôsobu jeho poskytnutia a použitia a napokon podmienky, ktoré musí sponzorovaný splniť na poskytnutie sponzorského vrátane lehoty na oznámenie ich splnenia a možnosť odstúpenia od zmluvy, ak sa sponzorské používa v rozpore s dohodnutým účelom.

Sponzorovaným môže byť len subjekt, ktorý preukáže, že má spôsobilosť prijímateľa verejných prostriedkov.

Na to, aby bolo sponzorské daňovo uznateľným nákladom z pohľadu dane z príjmov je potrebné, aby sa bolo sponzorské uhradené a zmluva o sponzorstve v športe bola zverejnená v informačnom systéme športu, túto povinnosť zákon ukladá sponzorovanému. Na strane sponzorovaného potom vzniká povinnosť verejne priebežne vykazovať použitie sponzorského, pričom v prípade, že do konca dohodnutého obdobia sponzorské nevyužije, je sponzorovaný povinný sponzorovi nevyčerpanú sumu sponzorského vrátiť. Na strane sponzorovaného teda ide o obdobný režim ako pri dotáciách. Účelom stanovených povinností pre sponzora ako aj sponzorovaného je precizovanie transparentnosti financovania športu ako aj zabránenie zneužitiu tohto inštitútu pri daňových únikoch.

Pre zvýšenie motivácie súkromného sektora financovať šport v navrhovanej novelizácii zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov sa uvažuje s tzv. „superodpočtom“ pre sponzora podobne ako je to pri podpore vedy a výskumu.

Z koncepčného hľadiska možno konštatovať, že kým osobitné nominátne zmluvné typy rozhodne spĺňajú požiadavku špecifickosti predmetu svojej úpravy, čím dostatočne justifikujú ich normovanie v „kódexe“ športového práva, o sponzoringu to rozhodne neplatí. Neexistuje žiadny racionálny dôvod, prečo by mal zákonodarca pristúpiť k normovaniu sponzoringu len vo sfére športu. Oveľa inštruktívnejším a legislatívne čistejším (a v neposlednom rade aj spoločensky akceptovateľnejším) sa javí byť také riešenie, kedy by sa sponzorská zmluvy upravila ako všeobecný zmluvný typ v Občianskom zákonníku, a v jednotlivých parciálnych právnych úpravách by sa „len“ stanovili odlišnosti na princípe subsidiarity právnej úpravy obsiahnutej v Občianskom zákonníku. Tento stav je de lege ferenda neudržateľný, a to ani s prihliadnutím na nikým nespochybnenú osobitnú povahu športu – táto osobitosť sa však má skôr prejaviť ako špeciálnosť právneho režimu úpravy zákona o športe vo vzťahu k všeobecnej úprave v Občianskom zákonníku, než ako „výlučnosť“ v navrhovanej legislatívnej podobe obmedzujúcej sponzorstvo len pre sektor športu.

Sponzorská zmluva je na druhej strane opodstatnene vnímaná ako štandardný zmluvný typ záväzkového športového práva, a to i vo vyspelých „športových legislatívach“. Z tohto uhla pohľadu možno kvitovať jej zakotvenie v právnom poriadku Slovenskej republiky, s potenciálom, ktorý vidíme predovšetkým v dvoch smeroch. Tým prvým je umožnenie budúcej aplikačnej praxe, poťažmo judikatúry k tomuto zmluvnému typu, resp. budúce doktrinálne rozvíjanie tejto problematiky. Druhým potenciálnym plusom budúcej právnej úpravy nepochybne bude jej „transcendenčný“ potenciál, teda potenciál jej prerastania zo segmentu športového práva aj do iných odvetví nášho právneho poriadku, predovšetkým do segmentu tzv. neziskového práva (práva tretieho sektoru), ktorý minimálne rovnako intenzívne volá po normatívnej úprave sponzoringu.

Záver

Na záver môžeme konštatovať, že detailnejším spôsobom sa neupravujú napríklad náležitosti profesionálnych zmlúv športovcov v prípade, že ide o závislú prácu, ak sa strany rozhodli podriadiť Zákonníku práce. V tomto prípade sa v plnej miere uplatní príslušný pracovnoprávny predpis a ZoŠ k nemu nestanovuje žiadne odchýlky. Rovnako nie sú osobitne upravované náležitosti amatérskych zmlúv, ktoré sa spravujú Zákonníkom práce ako dohody o prácach vykonávaných mimo pracovný pomer.

Obdobne ZoŠ detailným spôsobom neupravuje zmluvné vzťahy športovcov, ak nejde o závislú prácu, ale o samostatnú zárobkovú činnosť – v prípade iných ako kolektívnych športov, prípadne športov, kde absentuje prvok závislosti. V takomto prípade zmluvné vzťahy podliehajú výlučne zmluvnému dojednaniu strán v rovine ustanovení Občianskeho alebo Obchodného zákonníka.

ZoŠ podrobným spôsobom neupravuje ani zmluvné vzťahy výkonu športu tzv. bez zmluvy. Spojenie *„bez zmluvy“* resp. *„bez zmluvného dojednania”* upravuje ust. § 49 ZoŠ. Výkon športu na základe ústneho dojednania podľa ustanovenia § 49 ZoŠ, bez písomnej zmluvy, je v predmetnom zákone síce pripustený, ale upravený je iba minimalisticky, pričom má ísť o výkon športu bez odplaty. V tomto prípade ide o vykonávanie športu iba na základe registrácie za niektorú športovú organizáciu.

Podrobnejšie nie sú upravené ani zmluvné vzťahy medzi športovou organizáciou a športovým odborníkom. Ustanovenie § 6 ods. 3 ZoŠ síce rozlišuje medzi športovými odborníkmi vykonávajúcimi závislú prácu a odborníkmi vykonávajúcimi samostatnú zárobkovú činnosť, avšak žiadnym spôsobom však neupravuje obsah zmlúv pri výkone týchto dvoch druhov činnosti. Len ustanovenie § 31 ods. 4 ZoŠ stanovuje, že *„Zmluva medzi športovcom a športovou organizáciou, ktorej predmetom je vykonávanie športu športovcom pre športovú organizáciu a zmluva medzi športovým odborníkom a športovou organizáciou, ktorej predmetom je vykonávanie činnosti športového odborníka pre športovú organizáciu, nesmie obsahovať obmedzenie športovej činnosti po skončení ich zmluvného vzťahu.“* Ide o už vyššie spomenutý zákaz konkurenčnej doložky pre obdobie po skončení zmluvného vzťahu.

Absolútne neupravené a v ZoŠ vôbec výslovne nespomenuté, sú tzv. zastupiteľské zmluvné vzťahy medzi agentmi a športovcami, príp. sprostredkovateľské zmluvy medzi sprostredkovateľmi a športovcami/klubmi, či tzv. manažérske zmluvy, ktoré sa doteraz v praxi spravovali zväčša najbližšími ustanoveniami Občianskeho alebo Obchodného zákonníka resp. boli dojednávané ako inominátne zmluvy so sui generis ustanoveniami. ZoŠ v tejto otázke neprináša žiadne zmeny oproti doterajšiemu stavu a praxi. Tieto zmluvné vzťahy teda budú aj v budúcnosti spravované primárne internými športovými predpismi a zmluvnými dojednaniami strán, a nie zákonom o športe. Dôležitou zmenou v tejto súvislosti však môže byť skutočnosť, že nakoľko sa športovci pri výkone profesionálnej športovej činnosti (charakteru závislej práce) považujú za zamestnancov a kluby za zamestnávateľov, na prípadných agentov (sprostredkovateľov) sa budú aplikovať aj ustanovenia zákona č 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, a to najmä vo vzťahu k náležitostiam zmluvy o sprostredkovaní zamestnania podľa § 25 ods. 4 predmetného zákona.

Napokon, osobitne neupravené zostávajú aj zmluvné vzťahy v súvislosti so zhodnocovaním osobnostných práv športovcov, súťaží, podujatí a ich označení. Tie sa budú zväčša spravovať obdobami licenčných zmlúv na základe osobitných zmluvných dojednaní.

Aplikačná prax bude musieť aj naďalej aplikovať analógiu za účelom vyplnenia pravých medzier v ZoŠ. Na jednej strane tak síce možno kvitovať zamýšľanú otvorenosť zmluvného systému športového práva, no na strane druhej možno konštatovať absenciu normatívnych riešení, ktoré právna prax tiež viac či menej naliehavo vyžaduje.

ZoŠ v takej podobe ako bol prijatý zavádza viacero nových zmluvných typov vo vzťahu k športovej činnosti, ktoré možno chápať ako nominátnu časť športového práva zmluvného. Okrem toho však osnova pripúšťa využívanie zmluvných typov (pracovná zmluva a dohody) podľa Zákonníka práce a iných obdobných pracovnoprávnych predpisov, a to pre profesionálny aj amatérsky výkon športu, ale aj pre činnosť športových odborníkov, ak vykonávajú závislú prácu.

Vo vzťahu k niektorých zmluvným vzťahom mimo výkonu závislej práce a mimo vyššie uvedených osobitných zmluvných typov návrh zákona naďalej zachováva doterajšiu prax využívania ustanovení Občianskeho alebo Obchodného zákonníka, a to najmä pre zmluvné vzťahy výkonu športovej činnosti a odbornej športovej činnosti inej než je závislá práca (hoci by aj šlo o „profesionálny“ šport v zmysle zárobkovej činnosti, avšak charakteru samostatnej zárobkovej činnosti), výkonu športu bez písomnej zmluvy, medzi agentmi (sprostredkovateľmi) a hráčmi/klubmi – v spojení s úpravou zákona o službách zamestnanosti v prípade sprostredkovania závislej práce, zhodnocovania osobnostných práv, súťaží, podujatí a ich označení.

S poukazom na doteraz uvedené možno zhrnúť, že právny režim zmluvného práva v oblasti športu sa spravuje na podklade povahy subjektov právneho vzťahu, z čoho vyplýva, že pôjde o občianskoprávny, resp. obchodnoprávny režim.

Dnešný svet a napredujúca spoločnosť si vyžadujú, aby zákonodarca reagoval na potreby dnešnej spoločnosti a zaujal pozornosť na dráhu športu, nakoľko tieto riešenia si vyžadujú komplexnú právnu úpravu.

Aktuálne teoreticko-právne problémy týkajúce sa zmeny (resp. presunu) kompetencií orgánov štátnej správy

CURRENT THEORETICAL-LEGAL PROBLEMS RELATED TO THE CHANGE (OR TRANSFER) OF THE COMPETENCIES OF THE STATE ADMINISTRATION BODIES

Anton Martvoň[1]

Abstrakt

Príspevok sa týka aktuálnych teoreticko-právnych problémov ohľadom zmeny (resp. presunu) kompetencií v štátnej správe a pri správnom trestaní. Cieľom tohto príspevku je v kontexte teoreticko-právnych problémov bližšie prakticky objasniť, teoreticky vymedziť a poukázať na rozdiely medzi pojmami kompetencia, právomoc, pôsobnosť, alebo príslušnosť orgánov štátnej správy.

Kľúčové slová: Zmena kompetencie, presun kompetencií, štátna správa, kompetencia, právomoc, pôsobnosť a príslušnosť, správne trestanie.

Abstract

The contribution concerns current theoretical and legal problems regarding the change (or transfer) of competencies in the state administration and by proper punishment. In the context of the theoretical and legal problems, the aim of this paper is to clarify in practical terms the theoretical definition and to point out the differences between the notions of competence, reference (competence), scope (activity) or facility (competence) of the state administration bodies.

Keywords: The change of the competence, transfer of competencies, state administration, competence, reference (competence), scope (activity) or facility (competence), proper punishment.

1

Úvod

V súčasnosti sa v praxi často stáva, že si zamestnanci správnych orgánov (tzv. úradníci) a občania zamieňajú alebo dokonca vôbec nepoznajú inštitút zmena (resp. presun) kompetencie a pojmy kompetencia, právomoc, pôsobnosť, či príslušnosť orgánov štátnej správy. Veľmi často sa to dokonca stáva aj pri správnom trestaní, ktoré má dopady na spravované subjekty. Sú to najmä právne pojmy, ktoré sú často zamieňané v praxi a cieľom tohto môjho príspevku je ich bližšie objasniť, vymedziť a teoreticky poukázať na rozdiely medzi nimi.

Kapitola prvá

Názory na **pojem kompetencia** sa rôznia, nakoľko časť teoretikov zastáva názor, že kompetencia je synonymom pojmu pôsobnosť[2], no na druhej strane časť teoretikov zastáva názor, že pojem kompetencia obsahovo zahŕňa pojmy právomoc i pôsobnosť[3]. Niektorí teoretici dokonca pojem kompetencia vôbec nerozlišujú a uvádzajú len pojmy právomoc a pôsobnosť.[4] Dovolím si však tvrdiť, že i keď ide o pojmy medzi ktorými je bezpochyby súvis a vzťah vzájomne závislosti, tak v súčasnosti prevláda chápanie kompetencie ako pôsobnosti orgánu štátnej správy.

Ja osobne som toho názoru, že pojem **kompetencia** je potrebné chápať ako synonymum hmotnoprávneho pojmu **pôsobnosť** a procesnoprávneho pojmu **príslušnosť**. Dovolím si to odôvodniť tým, že v správnom procese sa konkrétne objavuje pojem kompetenčný konflikt (pozitívny a negatívny), teda spor o príslušnosť[5] a v slovenskom hmotnom správnom práve sa objavuje napríklad právny pojem tzv. Veľký kompetenčný zákon (ide o Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov), kde je upravená iba pôsobnosť vlády a ústredných orgánov štátnej správy v Slovenskej republike. K tomuto môjmu záveru mi ďalej čiastočne napomáha i nález č.117/2003 USn., sv. 31, podľa ktorého „právomoc štátneho orgánu je potrebné chápať ako samostatnú realizáciu štátnej moci v príslušnej forme... zatiaľ, čo kompetencie sú už celkom konkrétnym vecným vymedzením otázok realizovaných

---

[2] Bližšie pozri napr.: *Prusák, J. a kol.*: Vybrané kapitoly z modernej teórie štátu a práva. Bratislava: ESUK, 1990, s. 45.
Tóthová, K. a kol.: Základy správneho práva hmotného. Bratislava: VO PF UK, 1992, s. 25.

[3] Bližšie pozri napr.: *Delong, V.*: Orgány socialistického státu a státní správy. In: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 2, Praha 1962, s. 16.
Gašpar, M. a kol.: Československé správne právo. Bratislava: Obzor, 1973, s. 164.

[4] Bližšie pozri napr.: *Machajová, J. a kol.*: Všeobecné správne právo. Bratislava: Eurokódex, 2009, s. 85 – 87.

[5] Bližšie pozri napr.: *Sobihard, J.*: Správny poriadok – Komentár. 3. prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2007, s. 47.

v procese výkonu právomoci.“ Kompetenciou z hmotnoprávneho hľadiska je preto potrebné rozumieť pôsobnosť.[6] Kompetencia je vždy spojená s príslušným orgánom štátnej správy a je stanovená (resp. upravená) kompetenčnými normami správneho práva.

Pojem pôsobnosť (resp. kompetencia) orgánu štátnej správy je právny pojem, ktorý umožňuje zistiť okruh, rozsah a druh aktivít orgánu štátnej správy v rámci ním vykonávanej činnosti v oblasti štátnej správy, za ktoré nesie štát zodpovednosť. Niektorí autori pôsobnosť (resp. kompetenciu) vymedzujú aj ako stanovený okruh záležitostí, ktoré orgán štátnej správy prejednáva a rozhoduje o nich[7], alebo chápu ju aj ako orgánu štátnej správy právom stanovenú aktivitu v rámci jemu vymedzenom okruhu štátnych vecí, v ktorých má byť činný.[8] Dá sa povedať, že pôsobnosť predstavuje určitý jasne stanovený systém deľby práce v konkrétnom systéme slovenskej štátnej správy.

Pôsobnosť orgánov štátnej správy môže byť v Slovenskej republike upravená:

a) všeobecne (resp. generálne) v zákone, ktorým sa príslušný orgán štátnej správy zriaďuje, resp. kreuje;

b) v kompetenčnom zákone s taxatívnym uvedením kompetencií určitých kategórií orgánov štátnej správy alebo

c) individuálne v osobitnom zákone, v ktorom sa príslušnému orgánu štátnej správy zveruje konkrétna alebo špecifická kompetencia v určitej oblasti.

Kompetenčné administratívno-právne normy zakladajú povinnosť orgánom štátnej správy ako spravujúcim subjektom z úradnej povinnosti (teda ex offo) dodržiavať im právnymi predpismi stanovené kompetencie, pričom na druhej strane zakladajú právo spravovaným subjektom (fyzickým a právnickým osobám) v rámci štátnej správy požadovať dodržiavanie stanovenej kompetencie.

Pôsobnosť orgánov štátnej správy je vnútorne diferencovaná na: územnú (resp. teritoriálnu), vecnú (resp. reálnu), časovú (resp. temporálnu) a osobnú (resp. personálnu) pôsobnosť.

Územná (resp. teritoriálna) pôsobnosť je determinovaná hranicami územia, v ktorom je orgán štátnej správy oprávnený a povinný vykonávať svoju vecnú pôsobnosť.[9] Rozoznávame celoštátnu, regionálnu alebo miestnu územnú pôsobnosť. Celoštátnu pôsobnosť má vláda SR, ústredné orgány štátnej správy (napr. ministerstvá) a orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou (napr. Prezídium Policajného zboru). Regionálnu pôsobnosť majú

[6] *Hendrych, D. a kol.*: Správní právo. Obecná část. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 117.
[7] Bližšie pozri: *Machajová, J. a kol.*: Všeobecné správne právo. Bratislava: Eurokódex, 2009, s. 85.
[8] Bližšie pozri: *Tóthová, K. a kol.*: Základy správneho práva hmotného. Bratislava: VO PF UK, 1992, s. 26.
[9] *Machajová, J. a kol.*: Všeobecné správne právo. Bratislava: Eurokódex, 2009, s. 86.

niektoré miestne orgány štátnej správy (napr. Krajský pamiatkový úrad Trenčín) a miestnu pôsobnosť majú taktiež niektoré miestne orgány štátnej správy (napr. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Dolný Kubín).

Časová (resp. temporálna) pôsobnosť je určená časovým okamihom posudzovania aktivít, ktoré spadajú do pôsobnosti orgánu štátnej správy. Môže to byť od určitého okamihu nielen do budúcnosti, ale aj do minulosti (napr. posudzovanie a ukladanie sankcie za priestupok alebo iný správny delikt, ktorý bol spáchaný tri mesiace spätne).

Osobná (personálna) pôsobnosť vyjadruje, že voči ktorým osobám môže alebo nemôže orgán štátnej správy vykonávať svoje aktivity, ako aj svoju vecnú pôsobnosť (napr. môže voči všetkým fyzickým osobám, voči občanom Slovenskej republiky, voči cudzincom, nemôže voči vojakom z povolania alebo voči osobám požívajúcim výsady a imunity).

Vecná (resp. reálna) pôsobnosť vyjadruje, že v akom okruhu spoločenských vzťahov môže alebo je povinný vykonávať príslušný orgán štátnej správy svoju činnosť a aktivity. Môže byť determinovaná okruhom činností (napr. kontrolná činnosť alebo prijímanie žiadostí) alebo úsekom verejnej správy (napr. na úseku správy školstva).

Pri vecnej pôsobnosti je potrebné odlišovať *všeobecnú (resp. generálnu) vecnú pôsobnosť* (na určitom území sa sústreďuje výkon štátnej správy do rúk jednému orgánu štátnej správy, napr. okresným úradom, či v minulosti bývalým krajským úradom) od *špeciálnej (resp. čiastočnej) vecnej pôsobnosti* vymedzujúcej rozdelenie verejných úloh a aktivít orgánov štátnej správy podľa ich špecializácie v rámci ich vecnej príbuznosti (napr. daňový úrad, colný úrad, či okresné riaditeľstvo policajného zboru).

Pojem právomoc orgánu štátnej správy vyjadruje súhrn štátno-mocenských nástrojov a oprávnení, ktorými príslušný orgán štátnej správy reguluje spoločenské vzťahy a plní úlohy, ktoré mu vyplývajú z jeho pôsobnosti. Zjednodušene povedané ide o prostriedky zverené na základe právnych predpisov orgánu štátnej správy a súvisiace s jeho oprávnením vykonávať štátnu správu.

Pod pojmom právomoc sa ešte aj rozumie rozsah práv a povinností, ktorými orgán štátnej správy disponuje v súvislosti s plnením svojich úloh.[10]

V oblasti výkonu štátnej správy sa právomoc uskutočňuje (resp. realizuje) hlavne vydávaním normatívnych a individuálnych správnych aktov, uzatváraním správnych dohôd, výkonom správnej exekúcie, výkonom kontrolnej činnosti a správneho dozoru, správnym

[10] Bližšie pozri : *Sobihard, J.*: Správny poriadok – Komentár. 3. prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2007, s. 39.

trestaním a ukladaním sankcií alebo ochranných opatrení, použitím donucovacích prostriedkov a atď.

Od pojmu právomoc treba odlíšiť **pojem príslušnosť**, ktorý je čisto procesnoprávnou kategóriou a znamená, že ktorý vecne, miestne a funkčne príslušný orgán štátnej správy je oprávnený vo veci konať a rozhodnúť.

Príslušnosť ako procesná kategória predstavuje syntézu pôsobnosti a právomoci v individuálno-rozhodovacom právno-aplikačnom procese[11]. Dovolím si uviesť, že príslušnosť je taký vzťah správneho orgánu k správnemu konaniu, keď vec, ktorá je predmetom konania, patrí do pôsobnosti správneho orgánu a zároveň správny orgán má právomoc v tejto veci rozhodnúť formou vydania individuálneho správneho aktu. Príslušný správny orgán je oprávnený a zároveň povinný vo veci konať a rozhodnúť vydaním individuálneho správneho aktu. Príslušnosť v správnom procese poznáme vecnú, miestnu a funkčnú.

Nepríslušný správny orgán nie je oprávnený na správne konanie, no Správny poriadok však pozná určité výnimky, napríklad:

1. ak podanie dôjde vecne nepríslušnému správnemu orgánu, je povinný tento orgán ho bez meškania postúpiť orgánu príslušnému, avšak ak je nebezpečenstvo z omeškania, tento nepríslušný správny orgán urobí nevyhnutné úkony, najmä na odvrátenie hroziacej škody;

2. výnimkou z tohto pravidla je aj inštitút dožiadania ako jeden z prostriedkov na zabezpečenie priebehu a účelu správneho konania.

Kapitola druhá

V slovenskom právnom systéme sa kladie dôrazný akcent na striktné dodržiavanie kompetencie (pôsobnosti alebo príslušnosti). Za právnymi predpismi stanovených presných okolností je možná určitá výnimka a tou je **zmena (resp. presun) kompetencie** (pôsobnosti alebo príslušnosti) spočívajúca v zmeniteľnosti a v presunutí kompetencie zo zákonných dôvodov na iný orgán štátnej správy.

V slovenskej teórii i v praxi podľa môjho názoru rozoznávame nasledovné prípady zmeny (resp. presunu) kompetencie (pôsobnosti alebo príslušnosti) v hmotnoprávnych, či v procesnoprávnych vzťahoch:

a) **Devolúcia** – ide o zmenu kompetencie spočívajúcu *v automatickom a v zákonnom prechode kompetencie* z podriadeného na najbližšie nadriadený (vertikálne alebo diagonálne)

[11] K tomu pozri bližšie: *Vrabko, M. a kol.* Správne právo hmotné. Všeobecná časť. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2012, s. 10 a s. 116 a nasl.

orgán štátnej správy v dôsledku uplatnenia niektorých právnych inštitútov (napr. odvolania), v dôsledku nečinnosti orgánu štátnej správy alebo v iných zákonmi výslovne stanovených prípadoch[12].

b) **Atrakcia** – ide o procesno-právny inštitút *spočívajúci v zmene vecnej príslušnosti na základe odňatia kompetencie* z podriadeného orgánu štátnej správy najbližšie nadriadeným (vertikálne alebo diagonálne) orgánom štátnej správy na základe jeho prejavu vôle (napr. na základe procesného rozhodnutia) zo zákonných dôvodov (napr. v prípade nečinnosti, predpojatosti alebo z iných dôvodov). Význam pojmu „Atrakcia“ sa často v praxi nesprávne zamieňa s pojmom „Avokácia“, pričom jedna je procesno-právny inštitút a druhá je hmotno-právny inštitút.

c) **Avokácia** – ide o hmotno-právny inštitút, ktorý sa vyskytuje sa v oblasti verejnej správy a *spočíva v možnosti orgánu štátnej správy* v rámci verejnej správy (teda i v rámci štátnej správy) *odňať pôsobnosť a právomoc zo zákonných dôvodov* inému jemu nepodriadenému orgánu verejnej správy[13] alebo jemu podriadenému orgánu štátnej správy v konkrétnom prípade alebo pre všetky prípady určitého druhu[14], keď svoju pôsobnosť a právomoc príslušný orgán verejnej správy alebo príslušný orgán štátnej správy nevykonáva alebo ich nemôže vykonávať, resp. uplatňovať (napr. podľa § 5 zákona o obecnom zriadení, ak obec dlhodobo, najmenej však šesť mesiacov napriek výzve okresného úradu v sídle kraja nevykonáva svoju pôsobnosť pri prenesenom výkone štátnej správy, tak prechádza táto pôsobnosť na príslušný orgán miestnej štátnej správy alebo v prípade predpojatosti, keď príslušný orgán verejnej správy nemá nadriadený orgán).

d) **Delegácia** – ide o zmenu kompetencie spočívajúcu v presune kompetencie zo zákonných dôvodov z nadriadeného orgánu štátnej správy na najbližšie podriadený orgán štátnej správy. Musia ju právne predpisy výslovne v určitých špecifikovaných prípadoch umožňovať.

e) **Zverenie kompetencie** – je takým prípadom zmeniteľnosti kompetencie, keď sa len časť kompetencie, resp. len určitý úkon, zveruje inému orgánu štátnej správy, pričom konečné rozhodnutie vo veci zostáva podľa zákona pôvodnému kompetentnému orgánu štátnej správy (napr. v prípade dožiadania).[15] Dožiadanie – dochádza pri ňom k tomu, že niektorý procesný úkon v správnom konaní (tzv. dožiadaný úkon) z dôvodu hospodárnosti vykoná iný než na rozhodnutie príslušný správny orgán, no príslušnosť na finálne rozhodnutie sa však nemení.

[12] Bližšie pozri: *Tóthová, K. a kol.*: Základy správneho práva hmotného. Bratislava: VO PF UK, 1992, s. 27.
[13] Bližšie pozri: *Machajová, J. a kol.*: Všeobecné správne právo. Bratislava: Eurokódex, 2009, s. 87.
[14] Bližšie pozri: *Tóthová, K. a kol.*: Základy správneho práva hmotného. Bratislava: VO PF UK, 1992, s. 27.
[15] *Tóthová, K. a kol.*: Základy správneho práva hmotného. Bratislava: VO PF UK, 1992, s. 27.

f) **Prorogácia** – v súčasnosti poznáme v slovenskom správnom práve jej dve formy. Buď ide o zmenu kompetencie v správnom konaní na základe vzájomnej dohody orgánov štátnej správy v prípadoch, keď to právny predpis pripúšťa (napr. pri pozitívnom kompetenčnom konflikte podľa § 7 ods. 3 zákona č. 71/1967 o správnom konaní v znení neskorších predpisov – Správny poriadok) alebo ide o vzájomnú dohodu účastníkov správneho konania o zmene kompetencie alebo príslušnosti správneho orgánu v správnom konaní, pričom Správny poriadok nepozná takúto možnosť dohody účastníkov správneho konania (resp. dohodu účastníkov správneho konania nepovoľuje).

g) **Extenzia** – ide o poverenie orgánu štátnej správy výkonom pôsobnosti a právomoci mimo jeho územného obvodu, pričom takéto poverenie je v kompetencii jeho nadriadeného orgánu štátnej správy[16] (napr. v Bratislave v súčasnosti evidenciu motorových vozidiel vykonáva jeden dopravný inšpektorát pre všetky mestské časti Bratislavy i keď to pred tým robili viaceré dopravné inšpektoráty, alebo napríklad v Bratislave bola v minulosti poverená Správa katastra BA 2 na výkon správy katastra pre všetky mestské časti Bratislavy, pričom v súčasnosti po zániku správ katastra táto kompetencia prešla na Okresný úrad v sídle kraja Bratislava).

Záver

Záverom si dovolím skonštatovať, že právnymi dôsledkami porušenia pôsobnosti (napríklad pri správnom trestaní) je to, že rozhodnutie vydané správnym orgánom, ktorý danú problematiku nemal v kompetencii, spravované subjekty právne nezaväzuje, nakoľko ide o nulitný správny akt od počiatku jeho vydania (napríklad, keď okresný úrad by vydal rozhodnutie na úseku daní z príjmov a uložil by pokutu za nepodanie daňového priznania k dani z príjmu, čo má v kompetencii iba daňový úrad). Spravovaný subjekt sa preto takýmto nulitným aktom vôbec nemusí riadiť.

Na druhej strane, pokiaľ by bolo vydané rozhodnutie (napríklad pri správnom trestaní) a to také, ktoré má síce v kompetencii vydať správny orgán, no nemá v právomoci uložiť určitý typ sankcie (napríklad policajt má v právomoci uložiť pokutu, no nemôže zadržať vodičský preukaz a on ho zadrží alebo správny orgán uloží vyššiu pokutu ako ho zákon oprávňuje), tak v takomto prípade platí prezumpcia správnosti individuálnych správnych aktov. Teda takéto rozhodnutie (i keď je nesprávne) zaväzuje a to až do času, pokiaľ nebude príslušným súdom alebo príslušným správnym orgánom zrušené (napr. v rámci autoremedúry

[16] Bližšie pozri: *Machajová, J. a kol.*: Všeobecné správne právo. Bratislava: Eurokódex, 2009, s. 87.

alebo v rámci odvolacieho konania). Nejde teda o nulitný správny akt, ale ide o tzv. nesprávny alebo vadný akt (resp. rozhodnutie).

Použitá literatúra a použité zdroje

- *Delong, V.*: Orgány socialistického státu a státní správy. In: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 2, Praha, 1962.
- *Gašpar, M. a kol.*: Československé správne právo. Bratislava: Obzor, 1973.
- *Hendrych, D. a kol.*: Správní právo. Obecná část. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- *Machajová, J. a kol.*: Všeobecné správne právo. Bratislava: Eurokódex, 2009.
- *Prusák, J. a kol.*: Vybrané kapitoly z modernej teórie štátu a práva. Bratislava: 1990.
- *Sobihard, J.*: Správny poriadok – Komentár. 3. prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2007.
- *Tóthová, K. a kol.*: Základy správneho práva hmotného. Bratislava: VO PF UK, 1992.
- *Vrabko, M. a kol.:* Správne právo hmotné. Všeobecná časť. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2012.
- *Vrabko, M. a kol.:* Správne právo hmotné- Osobitná časť. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2012.

Slovenská a česká právna úprava informačno-technických prostriedkov

SLOVAK AND CZECH LAW REGULATION OF INFORMATION AND TECHNICAL MEANS

Jozef Medelský[1]

Abstrakt

Informačno-technické prostriedky sú významným trestnoprocesným inštitútom, ktorý je nápomocný prioritne pri získavaní informácii dôležitých pre trestné konanie. Štúdia je zameraná na analýzu českej a slovenskej právnej úpravy informačno-technických prostriedkov. Ponúknuté bude zhodnotenie oboch právnych úprav s poukázaním na odlišné znaky tohto inštitútu v oboch krajinách.

Kľúčové slová: informačno-technické prostriedky, právna úprava, Slovenská republika, Česká republika, analýza, komparácia, zhodnotenie, projekt APVV

Abstract

Informational and technical means are an important criminal-law institute that is instrumental in obtaining information important for criminal proceedings. The study focuses on the analysis of the Czech and Slovak legislation on information and technical means. It will offer an assessment of both legal regulations, pointing to the different features of the institute in both countries.

Keywords: Information and technical means, legislation, Slovak Republic, Czech Republic, analysis, comparison, evaluation, APVV project

[1] PhDr. JUDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD., Odborný asistent Katedry verejnoprávnych vied, Akadémie Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17, Bratislava

Úvod

Informačno-technické prostriedky predstavujú unikátny spôsob získavania informácii, nakoľko sa realizujú utajovaným spôsobom. Ich realizáciou však dochádza do základných práv a slobôd dotknutých osôb. Dochádza k narušeniu ich osobnej sféry, osobnostných práv. Ich realizácia musí byť vykonávaná v súlade so zákonom a legislatívou medzinárodného práva. Vyžaduje sa striktné plnenie zákonných požiadaviek pre legálnosť týchto inštitútov. „Pri aplikácii inštitútov na zabezpečovanie informácií, ako aj ďalších úkonoch, ktorými sa zasahuje do základných práv a slobôd, je nevyhnutné dodržiavať zásadu primeranosti a zdržanlivosti. Do základných práv a slobôd osôb možno zasahovať len v miere nevyhnutnej na dosiahnutie účelu trestného konania, pričom treba rešpektovať dôstojnosť osôb a ich súkromie (§ 2 ods. 2). Túto nevyhnutnú mieru treba chápať nie len z hľadiska intenzity zásahu, ale aj dĺžky sledovania.“[2]

1. Slovenská právna úprava informačno-technických prostriedkov

Základné vymedzenie ITP je v podmienkach Slovenskej republiky obsiahnuté v ustanovení § 10 ods. 21 Trestného poriadku. Informačno-technické prostriedky je možné definovať ako elektrotechnické, rádiotechnické, fototechnické, optické, mechanické, chemické a iné technické prostriedky a zariadenia alebo ich súbory použité utajovaným spôsobom pri odpočúvaní a zázname telekomunikačnej prevádzky v elektrokomunikačných sieťach, obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamoch alebo pri otváraní a skúmaní zásielok, ak sa ich použitím zasahuje do základných ľudských práv a slobôd.[3]

V zmysle uvedeného k ITP zaraďujeme:

- Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky,
- Vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov.

1.1.Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky

Pokiaľ ide o definíciu odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky, je potrebné uviesť, že ide o: „Trestno-procesný inštitút, pri ktorom sa zaznamenávajú telefonické hovory a iné informácie, ktoré sa realizujú elektronickou komunikačnou sieťou, ak sú svojím obsahom dôležité pre trestné konanie.“[4]

[2] IVOR, J. a kolektív. 2017. *Trestné právo procesné I*. Wolters Kluwer. Bratislava. 2017, s. 380
[3] Pozri bližšie: § 10 ods. 21 TP
[4] KORGO, D. a kolektív. 2013. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2013, s. 196

Minárik definuje odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, ako: „zákonný postup, ktorý umožňuje prenos obsahu komunikácie a prepravovaných údajov prináležiacich k určitej adrese do zariadení oprávnených subjektov. Tento procesný inštitút smeruje k zaisteniu obsahu telekomunikačnej prevádzky prebiehajúcej v konkrétnej forme buď v aktuálnom čase, alebo v budúcnosti.“[5]

Napokon prof. Ivor definuje odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky ako: „trestno-procesný inštitút umožňujúci zaznamenávať telefónne hovory a iné skutočnosti oznamované prostredníctvom elektronickej komunikačnej siete, ak sú svojím obsahom významné pre trestné konanie.“[6]

Pod pojmom telekomunikačná prevádzka je potrebné rozumieť: „technické zariadenie na vysielanie, prenos, smerovanie, príjem, prepojenie alebo spracovanie signálov šírených prostredníctvom vedení, rádiovými, optickými alebo inými elektromagnetickými prostriedkami.“ Predstavená zákonná definícia je obsiahnutá v § 4 ods. 1 zákona č. 351/2011 Z.z. o elektronických komunikáciách.

Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, ako trestnoprocesný inštitút je vymedzený v § 115 Trestného poriadku. Prostredníctvom tohto inštitútu je možné zaznamenávať hovory a iné skutočnosti realizované prostredníctvom elektronickej komunikačnej siete, a to utajovaným spôsobom, ak sú významné pre trestné konanie.

Pod pojmom telekomunikačná prevádzka je potrebné rozumieť: „technické zariadenie na vysielanie, prenos, smerovanie, príjem, prepojenie alebo spracovanie signálov šírených prostredníctvom vedení, rádiovými, optickými alebo inými elektromagnetickými prostriedkami.“ Predstavená zákonná definícia je obsiahnutá v § 4 ods. 1 zákona č. 351/2011 Z.z. o elektronických komunikáciách. Prioritne to je prenos signálu cez telefón, fax, mobilné telefóny, vrátane textových správ, či emailov.

K základnému rozdielu medzi odpočúvaním a záznamom sa vyjadruje Minárik:

„Odpočúvaním sa rozumie utajené a účelové vnímanie komunikácie medzi účastníkmi telekomunikačnej prevádzky, ktoré je sprostredkované telekomunikačnými zariadeniami tretej osobe.

[5] MINÁRIK, Š. a kokektív. 2010. *Trestný poriadok.* Stručný komentár, Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IuraEdition. 2010, s. 370 - 371

[6] IVOR, J. a kol. 2010. *Trestné právo procesné*. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IuraEdition. 2010, s. 403

Záznamom sa rozumie najmä proces zaznamenávania komunikácie prebiehajúcej podľa bodu 5 na príslušný nosič, ktorý umožní archiváciu a reprodukciu zaznamenanej komunikácie v budúcnosti, ako aj toho, čo takýto nosič obsahuje.“[7]

Samotná realizácia odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky je zverená Policajnému zboru. „Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky vykonáva utajeným spôsobom príslušný útvar PZ, a to za použitia technických prostriedkov a zariadení, ktoré umožňujú takéto odpočúvanie a záznam. Hlavný cieľ tohto postupu je získanie informácií, ktoré sú dôležité pre trestné konanie.“[8]

Samotný príkaz na odpočúvanie v zmysle § 115 Trestného poriadku môže byť vydaný v dvoch prípadoch:

- V prvom prípade to je v trestnom konaní o zločine, korupcii, trestných činoch extrémizmu, trestnom čine zneužívania právomoci verejného činiteľa, trestnom čine legalizácie príjmu z trestnej činnosti alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva, možno vydať príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, ak možno dôvodne predpokladať, že budú zistené skutočnosti významné pre trestné konanie. Príkaz možno vydať, ak nemožno sledovaný účel dosiahnuť inak alebo ak by bolo jeho dosiahnutie iným spôsobom podstatne sťažené (§ 115 ods. 1 TP).
- V druhom prípade, majúc na zreteli § 115 ods. 5 v trestnom konaní pre iný úmyselný trestný čin než je vymedzený v § 115 ods. 1 TP, avšak len so súhlasom užívateľa odpočúvaného alebo zaznamenávaného telekomunikačného zariadenia.

„Príkaz na odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky sa musí vydať písomne a odôvodniť aj skutkovými okolnosťami, a to osobitne pre každú účastnícku stanicu alebo zariadenie. V príkaze musí byť určená účastnícka stanica alebo zariadenie, osoba, ak je známa, ktorej sa odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky týka, a čas, po ktorý sa bude odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky vykonávať.“[9] Časový úsek realizácie odpočúvania a záznamu je stanovený najviac na šesť mesiacov, pričom v rámci prípravného konania môže sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora realizáciu predĺžiť vždy o ďalšie dva mesiace, a to aj opakovane.

[7] MINÁRIK, Š. a kokektív. 2010. *Trestný poriadok.* Stručný komentár, Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Iura Edition. 2010, s. 376
[8] TITTLOVÁ, M. 2015. *Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty.* Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, s. 125
[9] IVOR, J. a kolektív. 2017. *Trestné právo procesné I.* Wolters Kluwer. Bratislava. 2017, s. 390

K vydaniu príkazu je oprávnený:

- Sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora, a to v štádiu prípravného konania alebo pred začatím trestného stíhania,
- Prokurátor pred začatím trestného stíhania alebo v rámci prípravného konania, a ak ide o vec, ktorá neznesie odklad, a príkaz sudcu pre prípravné konanie nemožno získať vopred, môže taký príkaz pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní vydať prokurátor, ak odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky nie je spojené so vstupom do obydlia, ktorý však musí najneskôr do 24 hodín od jeho vydania potvrdiť sudca pre prípravné konanie, inak stráca platnosť a takto získané informácie nemožno použiť na účely trestného konania a musia sa predpísaným spôsobom bez meškania zničiť,
- Predseda senátu v konaní pred súdom.

Záznam telekomunikačnej prevádzky sa môže využiť ako dôkaz až v momente ukončenia odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky. „Ak sa má záznam telekomunikačnej prevádzky použiť ako dôkaz, treba k nemu pripojiť, ak to vyhotovený záznam umožňuje, doslovný prepis záznamu, ktorý vyhotoví príslušník Policajného zboru vykonávajúci odpočúvanie, s uvedením údajov o mieste, čase a zákonnosti vykonávania odpočúvania.“[10]
V inej trestnej veci, ako je tá, v ktorej sa odpočúvanie a záznam vykonal, možno záznam ako dôkaz použiť len vtedy, ak sa súčasne aj v tejto veci vedie trestné konanie pre trestný čin uvedený v § 115 ods. 1.

Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky je významný trestnoprocesný inštitút, ktorý umožňuje získať utajovaným spôsobom jedinečné informácie dôležité pre trestné konanie. Je však nevyhnutné apelovať na dodržiavanie zákonných podmienok, a to prioritne z dôvodu legálnosti tohto inštitútu. Ak sa realizáciou tohto inštitútu nezistili informácie dôležité pre trestné konanie, ta takéto informácie je potrebné bezodkladne zničiť a písomne informovať dotknutú osobu. Súčasťou informácie je poučenie o práve podať v lehote dvoch mesiacov od jej doručenia návrh na preskúmanie zákonnosti príkazu na zistenie a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke najvyššiemu súdu. [11]

[10] IVOR, J. a kolektív. 2017. *Trestné právo procesné I.* Wolters Kluwer. Bratislava. 2017, s. 390
[11] Pozri bližšie § 116 ods. 4 Trestného poriadku

1.2.Vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov

Druhým z informačných prostriedkov je vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov, ktoré je bližšie špecifikované v § 114 Trestného poriadku. „Vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov je infomačno-technický prostriedok vykonávaný utajovaným spôsobom, ktorý má charakter dôkazného prostriedku a slúži na zisťovanie skutočností významných pre trestné konanie prostredníctvom obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov.“[12]

Trestný poriadok rozlišuje dva základné režimy vyhotovovania týchto záznamov.

V prvom prípade je vyhotovovanie, ktoré nie je spojené so vstupom do obydlia. V tomto prípade je možné vyhotovovanie vykonať za splnenia týchto podmienok:

- Trestné konanie pre úmyselný trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou tri roky, korupciu alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva,
- a ak možno dôvodne predpokladať, že ním budú zistené skutočnosti významné pre trestné konanie. (§ 114 ods. 1)

V druhom prípade je vyhotovovanie, ktoré je spojené so vstupom do obydlia. V takomto prípade je možné vyhotovovanie vykonať za splnenia týchto podmienok:

- Trestné konanie o zločine, korupcii, trestnom čine zneužívania právomoci verejného činiteľa, trestnom čine legalizácie príjmu z trestnej činnosti alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva
- a ak možno dôvodne predpokladať, že ním budú zistené skutočnosti významné pre trestné konanie. (§ 114 ods. 2)

Osobou oprávnenou k vydaniu príkazu, ktorý musí mať písomnú formu je:

- Sudca pre prípravné konanie na návrh prokurátora, a to v štádiu prípravného konania alebo pred začatím trestného stíhania,
- Prokurátor pred začatím trestného stíhania alebo v rámci prípravného konania, a ak ide o vec, ktorá neznesie odklad, a príkaz sudcu pre prípravné konanie nemožno získať vopred, môže taký príkaz pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní vydať prokurátor, ak odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky nie je spojené so vstupom do obydlia, ktorý však musí najneskôr do 24 hodín od jeho vydania potvrdiť

[12] IVOR, J. a kolektív. 2017. *Trestné právo procesné I.* Wolters Kluwer. Bratislava. 2017, s. 385

sudca pre prípravné konanie, inak stráca platnosť a takto získané informácie nemožno použiť na účely trestného konania a musia sa predpísaným spôsobom bez meškania zničiť,

- Predseda senátu v konaní pred súdom.

Trestný poriadok vyžaduje, aby bol návrh: „Odôvodnený podozrením z konkrétnej trestnej činnosti a tiež údajmi o osobách a veciach, ktorých sa vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov týka, ak sú tieto údaje známe. V príkaze na vyhotovovanie záznamov , okrem všeobecných náležitostí uvedených v § 181, musí byť určený čas, v ktorom sa vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov bude vykonávať.“[13] Samotné vyhotovovanie môže trvať maximálne šesť mesiacov, pričom je prípustné predĺženie o dva mesiace a to aj opakovane, tým subjektom, ktorý príkaz videl. Realizáciu vykonáva príslušnú útvar Policajného zboru, ktorý má povinnosť sústavne skúmať dôvody, pre ktoré bol príkaz vydaný. Ak má byť záznam použitý ako dôkaz, potrebné je pripojiť prepis záznamu.

Napokon ak sa vyhotovením záznamu nezistia skutočnosti dôležité pre trestné konanie, tak získaný záznam je potrebné bezodkladne zničiť. O zničení je potrebné zároveň informovať dotknutú osobu, ktorá nemá možnosť nazerať do spisu.

V zmysle správy Výboru NR SR pre obranu a bezpečnosť o stave použitia ITP za rok 2014, 2015 a 2016 je možné zhodnotiť pomerne časté využívanie informačno-technických prostriedkov.

Výbor Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť, poverený plnením úloh vyplývajúcich z § 9 ods. 1 zákona č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) v znení neskorších predpisov, je oprávnený požiadať Policajný zbor o zaslanie informácie obsahujúcej údaje o počte realizovaných prípadov použitia informačno-technických prostriedkov (ďalej len „ITP“). Policajný zbor podľa § 2 zákona č. 166/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov pôsobí ako orgán štátu, ktorý je oprávnený používať ITP a tiež ako subjekt, ktorý po predložení písomného súhlasu zákonného sudcu technicky zabezpečuje používanie ITP aj pre iné orgány štátu (Finančná správa, Vojenské spravodajstvo, Zbor väzenskej a justičnej stráže).

[13] IVOR, J. a kolektív. 2017. *Trestné právo procesné I.* Wolters Kluwer. Bratislava. 2017, s. 387

Nasledujúca informácia obsahuje prípady použitia ITP, kedy žiadateľom o použitie ITP bol iba Policajný zbor a neobsahuje údaje o prípadoch, pri ktorých bol žiadateľom o ich použitie iný orgán štátu, ani prípady použitia ITP podľa Trestného poriadku.

Tabuľka č. 1. Štatistický prehľad o použití informačno-technických prostriedkov za obdobie roku 2014 v pôsobnosti Policajného zboru[14]

	Obsahový počet	**§ 2 ods. 1 písm. a)**	**§ 2 ods. 1 písm. b)**	**§ 2 ods. 1 písm. c)**	**Celkový počet**
1.	**Počet žiadostí na použitie ITP-§ 4 ods.1 z toho :**	-	1165	61	1226
2.	Vydané súhlasy	-	1089	57	1146
3.	Odmietnuté žiadosti	-	76	4	80
4.	**Počet žiadostí na predĺženie doby použitia ITP v tom istom prípade - § 4 ods.2 z toho:**	-	148	10	158
5.	Vydané súhlasy	-	134	10	144
6.	Odmietnuté žiadosti	-	14	-	14
7.	**Počet prípadov použitia ITP v zmysle § 5 ods.1 a 2 - dodatočné súhlasy**	-	-	-	-
8.	Vydané súhlasy	-	-	-	-
9.	Odmietnuté žiadosti	-	-	-	-
10.	**Počet ITP , u ktorých bol dosiahnutý zákonom uznaný účel a cieľ**	-	1058	62	1120
11.	**Počet ITP , u ktorých nebol dosiahnutý zákonom uznaný účel a cieľ**	-	165	5	170
12.	**Počet prípadov použitia ITP, z ktorých boli informácie použité ako dôkaz v trestnom konaní**	-	110	9	119
13.	**Počet prípadov nezákonného použitia ITP**	-	-	-	-
14.	**Celkový počet žiadostí na použitie ITP** –súčet r. 1+4+7	-	1313	71	1384
15.	**Celkový počet vydaných súhlasov** – súčet r. 2+5+8	-	1223	67	1290

[14] Zdroj: NRSR. 2014. Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2014.

16.	**Celkový počet odmietnutých žiadostí** – súčet r. 3+6+9	-	90	4	94

Tabuľka č. 2. Štatistický prehľad o použití informačno-technických prostriedkov za obdobie I. polroku roku 2015 v pôsobnosti Policajného zboru[15]

	Obsahový počet	**§ 2 ods. 1 písm. a)**	**§ 2 ods. 1 písm. b)**	**§ 2 ods. 1 písm. c)**	**Celkový počet**
1.	**Počet žiadostí na použitie ITP-§ 4 ods.1 z toho :**	-	596	18	614
2.	Vydané súhlasy	-	573	16	589
3.	Odmietnuté žiadosti	-	23	2	25
4.	**Počet žiadostí na predĺženie doby použitia ITP v tom istom prípade - § 4 ods.2 z toho:**	-	66	4	70
5.	Vydané súhlasy	-	59	3	62
6.	Odmietnuté žiadosti	-	7	1	8
7.	**Počet prípadov použitia ITP v zmysle § 5 ods.1 a 2 - dodatočné súhlasy**	-	-	-	-
8.	Vydané súhlasy	-	-	-	-
9.	Odmietnuté žiadosti	-	-	-	-
10.	**Počet ITP , u ktorých bol dosiahnutý zákonom uznaný účel a cieľ**	-	551	18	569
11.	**Počet ITP , u ktorých nebol dosiahnutý zákonom uznaný účel a cieľ**	-	81	1	82
12.	**Počet prípadov použitia ITP, z ktorých boli informácie použité ako dôkaz v trestnom konaní**	-	4	1	5
13.	**Počet prípadov nezákonného použitia ITP**	-	-	-	-
14.	**Celkový počet žiadostí na použitie ITP** –súčet r. 1+4+7	-	662	22	684
15.	**Celkový počet vydaných súhlasov** – súčet r. 2+5+8	-	632	19	651
16.	**Celkový počet odmietnutých žiadostí** – súčet r. 3+6+9	-	30	3	33

[15] Zdroj: NRSR. 2015. Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za obdobie I. polroku roku 2015.

Tabuľka č. 3. Štatistický prehľad o použití informačno-technických prostriedkov za obdobie roku 2016 v pôsobnosti Policajného zboru [16]

	Obsahový počet	§ 2 ods. 1 písm. a)	§ 2 ods. 1 písm. b)	§ 2 ods. písm. c)	Celkový počet
1.	**Počet žiadostí na použitie ITP - § 4 ods.1 z toho :**	-	908	24	932
2.	Vydané súhlasy	-	859	18	877
3.	Odmietnuté žiadosti	-	49	6	55
4.	**Počet žiadostí na predĺženie doby použitia ITP v tom istom prípade - § 4 ods. 2 z toho:**	-	112	3	115
5.	Vydané súhlasy	-	103	2	105
6.	Odmietnuté žiadosti	-	9	1	10
7.	**Počet prípadov použitia ITP v zmysle § 5 ods. 1 a 2 dodatočné súhlasy**	-	-	-	-
8.	Vydané súhlasy	-	-	-	-
9.	Odmietnuté žiadosti	-	-	-	-
10.	**Počet ITP, u ktorých bol dosiahnutý zákonom uznaný účel a cieľ**	-	836	17	853
11.	**Počet ITP, u ktorých nebol dosiahnutý zákonom uznaný účel a cieľ**	-	126	3	129
12.	**Počet prípadov použitia ITP, z ktorých boli informácie použité ako dôkaz v trestnom konaní**	-	67	-	67
13.	**Počet prípadov nezákonného použitia ITP**	-	-	-	-
14.	**Celkový počet žiadostí na použitie ITP** –súčet r. 1+4+7	-	1020	27	1047
15.	**Celkový počet vydaných súhlasov** – súčet r. 2+5+8	-	962	20	982
16.	**Celkový počet odmietnutých žiadostí** – súčet r. 3+6+9	-	58	7	65

[16] Zdroj: NRSR. 2016. Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2016.

Z uvedeného je možné vyvodiť záver, že informačno-technické prostriedky sú často využívaným procesnoprávnym inštitútom.

2. Česká právna úprava informačno-technických prostriedkov

Česká právna úprava informačno-technických prostriedkov je pomerne odlišná od slovenskej právnej úpravy. K inštitútom, ktoré je možné prirovnať k slovenským trestnoprocesným inštitútom je možné zaradiť:

- Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky v zmysle § 88 Trestného poriadku Českej republiky a
- Sledovanie osôb a veci v zmysel § 158d Trestného poriadku Českej republiky.

2.1.Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky

Prvým z predstavených inštitútov je „odposlech a záznam telekomunikačního provozu“, ktorý je vymedzený v § 88 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (Trestní řád). Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky je možné použiť v trestnom konaní za:

- Zločin, za ktorý zákon ukladá trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej osem rokov, ako aj
- Za vymedzené trestné činy, konkrétne machinácie v insolvenčnom konaní podľa § 226 trestného zákona, porušenie predpisov o pravidlách hospodárskej súťaže podľa § 248 ods. 1 písm. e) a ods. 2 až 4 trestného zákona, dojednania výhody pri zadaní zákazky, pri verejnej súťaži a verejnej dražbe podľa § 256 trestného zákona, machinácie pri zadaní zákazky a pri verejnej súťaži podľa § 257 trestného zákona, machinácie pri verejnej dražbe podľa § 258 trestného zákon, zneužitie právomoci úradnej osoby podľa § 329 trestného zákona alebo pre iný úmyselný trestný čin, ku ktorého stíhanie zaväzuje vyhlásená medzinárodná zmluva.

Základnou podmienkou, okrem vymedzenia okruhu trestných činov je aj skutočnosť, že odpočúvaním a záznamom telekomunikačnej prevádzky budú získané skutočnosti dôležité a významné pre trestné konanie a sledovaný účel nie je možné dosiahnuť inak, resp. bolo by ich dosiahnutie podstatne sťažené.

Samotná realizácia odpočúvania a záznamu je zverená Polícii Českej republiky. Zákon vylučuje, aby bolo realizované odpočúvanie medzi obhajcom a obvineným. Ak by policajný orgán zistil pri odpočúvaní, resp. zázname, že obhajca komunikuje s obvineným, je potrebné

takéto informácie bezodkladne zničiť, o čom sa vyhotoví protokol o zničení, ktorý je súčasťou spisu.

K osobám oprávneným k vydaniu príkazu, ktorý musí byť písomný a odôvodnený, vrátanie uvedenie skutkových okolností je oprávnený:

- Predseda senátu v konaní pred súdom a
- Sudca v rámci prípravného konania na základe návrhu štátneho zástupcu.

V príkaze musí byť jasne zadefinovaná užívateľská adresa, či zariadenia, ak aj osoba (užívateľ) a vyžaduje sa, aby bola vymedzená aj doba počas ktorej bude odpočúvanie, resp. záznam realizovaný. Zákon vymedzuje dobu najviac štyroch mesiacov s možnosťou opakovaného predĺženia o ďalšie štyri mesiace, avšak len sudcom vyššieho stupňa a v prípravnom konaní na návrh štátneho zástupcu sudcom krajského súdu.

Jednu zo základných povinností policajného orgánu je neustále vyhodnocovať trvanie dôvodov, pre ktoré bol príkaz vydaný. Ak by dôvod pominuli, je nutné realizáciu odpočúvania a záznamu ukončiť.

Špecifikom českej právnej úpravy je možnosť realizovať odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky bez príkazu. Nariadiť, resp. aj realizovať odpočúvanie a záznam je v takomto prípade môže orgán činný v trestnom konaní, a to v prípade ak sa vedie trestné konanie pre trestný čin obchodovania s ľuďmi (§ 168 trestného zákona), zverenie dieťaťa do moci iného (§ 169 trestného zákona), obmedzovania osobnej slobody (§ 171 trestného zákona), vydierania (§ 175 trestného zákona), únosu dieťaťa a osoby postihnutej duševnou poruchou (§ 200 trestného zákona), násilia proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi (§ 352 trestného zákona), nebezpečného vyhrážania (§ 353 trestného zákona) alebo nebezpečného prenasledovania (§ 354 trestného zákona), avšak len ak s tým užívateľ odpočúvanej stanice súhlasí.

Ak sa má záznam použiť ako dôkaz, je potrebné pripojiť protokol s údajmi o mieste, čase, spôsobe a obsahu realizovaného záznamu, vrátane údajov o orgáne, ktorý odpočúvanie a záznam realizoval.

V inej trestnej veci, ako je tá, v ktorej bol odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky vykonaný, možno záznam ako dôkaz použiť vtedy, ak je v tejto veci vedie trestné stíhanie pre trestný čin uvedený v § 88 odseku 1, alebo súhlasí s tým používateľ odpočúvanej stanice.

Ak neboli odpočúvaním a záznamom neboli zistené skutočnosti významné pre trestné konanie je policajný orgán povinný záznamy bezodkladne zničiť.

Odsek 8 ukladá povinnosť štátneho zástupcu, resp. policajný orgán, ktorého rozhodnutím bola vec právoplatne skončená a v konaní pred súdom, sudcovi súdu prvého stupňa po právoplatnom skončení veci, informovať o odpočúvaní a zázname dotknutú osobu, pokiaľ je známa. Zároveň dotknutej osobe vzniká právo podať návrh na preskúmanie zákonnosti príkazu a to v lehote šesť mesiacov od doručenia takejto informácie.

Aj v prípade českej právnej úpravy je potrebné apelovať na dodržiavanie zákonných podmienok, aby bol naplnený účel inštitútu odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky.

2.2. Sledovanie osôb a vecí

Úvodom tejto časti štúdie je potrebné zdôrazniť, že česká právna úprava v rámci ustanovení Trestného poriadku nepozná inštitút vyhotovovania obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov, tak ako to je v prípade Trestného poriadku Slovenskej republiky.

V prípade Českej republiky je preto potrebné hľadať určité spoločné znaky v inštitúte „Sledovania osôb a vecí“, ktorý je bližšie vymedzený v ustanovení § 158d.

Sledovanie osôb a vecí znamená získavanie poznatkov o osobách a veciach, ktoré je vykonávané utajovaným spôsobom technickými alebo inými prostriedkami. V rámci sledovania, pri ktorom budú vykonávané obrazové, zvukové, resp. iné záznamy je možné uskutočniť len na základe písomného povolenia štátneho zástupcu. Využívanie takýchto technických prostriedkov je možné čiastočne prirovnať k inštitútu vyhotovovania obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov.

Využívanie inštitútu sledovania osôb a vecí sa viaže na niekoľko zákonných podmienok:

- Ak policajný orgán pri sledovaní zistí, že obvinený komunikuje so svojím obhajcom, je povinný záznam s obsahom tejto komunikácie zničiť a poznatky, ktoré sa v tejto súvislosti dozvedel, nijako nepoužiť.
- Pokiaľ má byť sledovaním zasahované do nedotknuteľnosti obydlia, do listového tajomstva alebo zisťovaný obsah iných písomností a záznamov uchovávaných v súkromí za použitia technických prostriedkov, možno ich uskutočniť len na základe predchádzajúceho povolenia sudcu.
- Pri vstupe do obydlia nesmú byť vykonané žiadne iné úkony než také, ktoré smerujú k umiestnenie technických prostriedkov.

- Povolenie možno vydať len na základe písomnej žiadosti. Žiadosť musí byť odôvodnená podozrením na konkrétnu trestnú činnosť a, ak sú známe, tiež údajmi o osobách alebo veciach, ktoré majú byť sledované. V povolení musí byť stanovená doba, po ktorú sa bude monitorovanie realizovať.
- Doba monitorovania nesmie byť dlhšia ako šesť mesiacov. Túto dobu môže ten, kto sledovanie povolil, na základe novej žiadosti písomne predĺžiť vždy najviac na šesť mesiacov.
- Ak vec neznesie odklad možno sledovanie začať aj bez povolenia. Policajný orgán je však povinný o povolenie bezodkladne dodatočne požiadať, a ak povolenie do 48 hodín nedostane, je povinný sledovanie ukončiť, prípadný záznam zničiť a informácie, ktoré sa v tejto súvislosti dozvedel, nijakým spôsobom nepoužiť.
- Bez splnenia podmienok uvedených v odsekoch 2 a 3 § 158d možno sledovanie vykonať, ak s tým výslovne súhlasí ten, do ktorého práv a slobôd má byť sledovaním zasahované. Ak je takýto súhlas dodatočne odvolaný, sledovanie sa okamžite zastaví.
- Ak má byť záznam použitý ako dôkaz, nutné je k nemu pripojiť protokol, ktorého náležitosti sú špecifikované v § 55 a § 55a Trestného poriadku.
- Ak sa pri sledovaní nezistili žiadne skutočnosti dôležité pre trestné konanie, je nutné získané záznamy predpísaným spôsobom zničiť.
- Odsek deviaty vyjadruje povinnosť súčinnosti: „Prevádzkovatelia telekomunikačné činnosti, ich zamestnanci a iné osoby, ktoré sa na prevádzkovanie telekomunikačnej činnosti podieľajú, ako aj pošta alebo osoba vykonávajúca dopravu zásielok sú povinné bezodplatne poskytovať policajnému orgánu vykonávajúcemu sledovanie podľa jeho pokynov nevyhnutnú súčinnosť. Pritom sa nemožno odvolávať na povinnosť mlčanlivosti ustanovené osobitnými zákonmi.“ (§ 158 ods. 9)
- V inej trestnej veci, ako je tá, v ktorej bolo sledovanie za podmienok uvedených v § 158d ods. 2 vykonané, možno záznam vyhotovený pri sledovaní a pripojený protokol použiť ako dôkaz len vtedy, ak je aj v tejto veci vedené konanie o úmyselnom trestnom čine alebo súhlasí s tým osoba, do ktorej práv a slobôd bolo sledovaním zasahované.

3. Komparácia inštitútov Slovenskej a Českej republiky

V prípade inštitútu odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky je možné z vykonanej analýzy je vyvodiť niekoľko rozdielov v porovnaní so slovenskou právnou úpravou. Prvým rozdielom je vymedzenie okruhu trestných činov, pre ktoré je možné nariadiť

odpočívanie a záznam telekomunikačnej prevádzky. Prioritne sa líšia konkrétne skutkové podstaty, ktoré sú obsiahnuté v úvodných ustanoveniach oboch právnych úprav.

Slovenská právna úprava na rozdiel od českej umožňuje vydať príkaz na odpočúvanie a záznam aj prokurátorom pred začatím trestného stíhania alebo v rámci prípravného konania, a ak ide o vec, ktorá neznesie odklad, a príkaz sudcu pre prípravné konanie nemožno získať vopred Odpočúvanie a záznam avšak nesmie byť spojené so vstupom do obydlia,. Príkaz ktorý vydal prokurátor musí byť najneskôr do 24 hodín od jeho vydania potvrdený sudcom pre prípravné konanie, inak stráca platnosť a takto získané informácie nemožno použiť na účely trestného konania a musia sa predpísaným spôsobom bez meškania zničiť. Česká právna úprava neumožňuje takýto postup. Česká právna úprava umožňuje realizovať odpočúvane a záznam telekomunikačnej prevádzky bez príkazu a to v prípade konkrétnych trestných činov, ktoré sme vymedzili vyššie. Nariadiť, resp. aj realizovať odpočúvanie a záznam v takomto prípade môže orgán činný v trestnom konaní, a to v prípade ak sa vedie trestné konanie pre trestný čin. Nutný e však súhlas užívateľa odpočúvanej stanice. Z uvedeného je možné vyvodiť záver, že sa jedná o odlišné inštitúty týkajúce sa odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky.

Ďalší rozdielom je čas trvania realizácie odpočúvania a záznamu. Slovenská právna úprava umožňuje vykonávať odpočúvanie a záznam po dobu najviac šiestich mesiacov s možnosťou predĺženia o ďalšie dva mesiace a to aj opakovane, avšak len v rámci prípravného konania. O návrhu prokurátora v takomto prípade rozhoduje sudca pre prípravné konanie. Česká právna úprava umožňuje realizovať odpočúvanie a záznam najviac po dobu štyroch mesiacov s možnosťou opakovaného predĺženia o ďalšie štyri mesiace, avšak len sudcom vyššieho stupňa a v prípravnom konaní na návrh štátneho zástupcu sudcom krajského súdu. Rozdiel je viditeľný jednak v dĺžke, ale aj v subjektoch rozhodujúcich o predĺžení odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky.

V prípade inštitútu vyhotovovania obrazových, zvukových a obrazovo-zvukových záznamov je potrebné uviesť, že česká právna úprava nepozná tento inštitút, teda samostatne ho ani neupravuje v rámci ustanovení Trestného poriadku. Určité zhodné prvky je možné objaviť v § 158d českého Trestného poriadku, ktorý upravuje „Sledovanie osôb a vecí“. Osobne sa domnievam, že slovenská právna úprava správne vymedzila tento inštitút ako samostatný informačno-technický prostriedok. Prioritne to je z dôvodu prehľadnosti pri rozhodovaní a využívaní tohto trestnoprocesného inštitútu.

Záver

Z predstavenej analýzy a ponúknutého zhodnotenia je možné vymedziť niekoľko zásadných odlišností. Sú to parciálne odlišnosti v prípade odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky, pričom základná podstata je zachovaná v prípade oboch právnych úprav.

V prípade vyhotovovania obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov je odlišnosť markantná tým, že česká právna úprava tento inštitút v rámci ustanovení Trestného poriadku nepozná. Určité spoločné znaky je možné nájsť v trestnoprocesnom inštitúte sledovania osôb a vecí českého Trestného poriadku.

Záverom je potrebné apelovať na dodržiavanie zákonných podmienok využívania predstavených inštitútov. Jednak z dôvodu, aby naplnili svoj účel a ponúkli pre trestné konanie dôležité informácie, a jednak aj z dôvodu, že tak v českej ako aj slovenskej právnej úprave dochádza realizáciou týchto inštitútov do značných zásahov do základných práv a slobôd dotknutých osôb. Nutné je preto realizovať tieto inštitúty striktne v súlade so zákonom a ich účelom. Bez pochýb, práve týmito inštitútmi, je možné získať unikátne informácie pre trestné konanie, nakoľko sú realizované utajovaným spôsobom. Ich samotná existencia a využívanie má preto význam a opodstatnenie v oboch právnych úpravách.

Použitá literatúra

- *Ivor, J.* a kolektív. 2017. Trestné právo procesné I. Wolters Kluwer. Bratislava. 2017, s. 526. ISBN 978-80-8168-593-4
- *Ivor, J.* a kol. 2010. Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IuraEdition. 2010, s. 4037
- *Ivor. J.* kolektív. 2006. Trestné práv procesné. Bratislava: Iura Edition. 2006, s. 403
- *Korgo, D.* a kolektív. 2013. Trestné právo procesné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2013, s. 196
- *Minárik, Š.* a kokektív. 2010. Trestný poriadok. Stručný komentár, Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Iura Edition. 2010, s. 370 – 371
- *Tittlová, M.* 2015. Korupcia. Vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, s. 258, ISBN 978-80-8168-264-3
- Karpat, A. Prevencia kriminality na úrovni Európskej únie. In: Verejná správa a regionálny rozvoj - ekonómia a manažment : vedecký časopis Vysokej školy ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave. Bratislava : Merkury, 2011. ISSN 1337-2955. č. 1, ročník VII, s. 54-67.
- Karpat, A.– Tóthová, M. Zvyšovanie kriminality ako dôsledok znižovania zamestnanosti? (analýza normatívnych dokumentov Európskej únie v širších súvislostiach). In: Teoretické otázky pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia : zborník vedeckých článkov. Bratislava : Merkury, 2013. ISBN 978-80-89458-27-1. s. 13-23.
- NRSR. 2014. Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2014.
- NRSR. 2015. Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za obdobie I. polroku roku 2015.
- NRSR. 2016. Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2016.
- Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (Trestní řád)

Autonómia ako osobitná forma učlenenia štátu

AUTONOMY AS A SPECIAL FORM OF STATE COMMITMENT

Antonín Nesvadba[1]

Abstrakt

Príspevok pojednáva o všeobecných ústavnoprávnych aspektoch autonómie ako osobitnej formy územno - organizačného členenia štátu, v empirickej časti jeho autor následne približuje čitateľovi osobitosti aspektov autonómie Katalánska a Korziky.

Kľúčové slová: Autonómia, autonómna samospráva, územno-organizačná štruktúra štátu, učlenenie štátu, Autonómia Katalánska, Autonómia Korzika, štatút autonómie, silná autonómia, decentralizácia, politická autonómia.

Abstract

The contribution deals with the general constitutional aspects of autonomy as a special form of territorial organizational division of the state. In the empirical part, the author presents the particular aspects of the autonomy of Catalonia and Corsica.

Keywords: Autonomy**,** autonomy self-government, territorial organization of the state, establishmen, autonomy Catalan, autonomy Corsica, statute of the autonomy, strong autonomy, decentralization, political autonomy.

1

Úvod

Samotné slovo „autonómia“ je gréckeho pôvodu, je zložené z dvoch slov a to zo slova „autos“, čo znamená sám a zo slova „nomos“, čo znamená zákon. Ide teda o vlastnosť osoby alebo určitej spoločenskej skupiny určovať vlastné pravidlá správania, ktorými sa následne riadi. V súvislosti s územím štátu, s jeho územno-organizačným členením, resp. učlenením ide o ústavou zaručené právo určitej územno-organizačnej jednotky vykonávať správu tejto časti územia štátu prostredníctvom vlastných právnych noriem a prostredníctvom vlastných - autonómnych orgánov. Vytváraním autonómii suverénne štáty riešia najmä národnostné otázky národnostných a etnických menšín a skupín, kultúrne osobitosti obyvateľstva obývajúceho určitú časť územia štátu alebo územno – geografické osobitosti svojho územia. Podľa uvedeného sa autonómie delia na národnostné, kultúrne, územné a politické autonómie.

Prvá kapitola

Všeobecné štátoprávne aspekty autonómie

Podľa ústavného ako aj medzinárodného práva verejného autonómia predstavuje princíp štátoprávneho usporiadania, v rámci ktorého určitá časť štátu má právne garantovanú samostatnosť, resp. samosprávu. Ide o nižší stupeň federácie, kedy sa kompetencia autonómnych orgánov využíva najmä na správu regionálnych záležitostí. Na základe uvedeného je možné autonómiu charakterizovať ako „ špecifické postavenie ústavne vymedzenej časti územia štátu alebo oblasť spoločenského života a jej právo v rámci právneho poriadku štátu samostatne rozhodovať o svojich základných národnostných a územných princípoch.“[2] V zmysle učlenenia štátu ide o právom upravené vzťahy medzi určitou spoločenskou skupinou obývajúcu určitú časť územia štátu a štátom ako celkom. Autonómia ako osobitná forma štátoprávneho usporiadania štátu, resp. ako osobitná forma učlenenia územia štátu sa môže vyskytovať tak v unitárnom štáte, či už decentralizovanom, ako aj v unitárnom štáte s centralizovanou správou. Taktiež sa môže vyskytovať aj ako súčasť územia členského štátu v zloženom štáte. Jej vznik a existencia v žiadnom prípade neznamená narušenie celistvosti a jednoty územia daného štátu, pretože nepredstavuje samostatný štát s vlastnou suverenitou. Je len súčasťou jednotného a nedeliteľného územia

[2] Adamová, K. – Křížkovský, L. – Šouša, J. – Šoušová, J. 2001. Politologický slovník. Praha: C. H. Beck, 2001. 284 s. ISBN 80-7179-469-4

suverénneho štátu. Na základe uvedeného je možné autonómiu definovať ako "formu asymetrickej politickej, resp. administratívnej územnej decentralizácie štátu v rámci učlenenia štátu"[3]. Takáto štruktúra decentralizácie štátnej moci sa nazýva decentralizácia „ad hoc", tým je vyjadrená jej nesúmernosť, to znamená, že forma takéhoto učlenenia štátu nie je poskytnutá všetkým častiam územia daného štátu ale len určitému konkrétnemu regiónu. Treba však zdôrazniť, že ako už bolo uvedené vyššie, autonómia nemá žiadnu suverenitu, nie je žiadnym samostatným suverénnym štátnym útvarom, je len súčasťou jednotného a nedeliteľného územia suverénneho štátu, v rámci jeho územno-organizačnej štruktúry, resp. učlenenia štátu. Dôvodom vzniku autonómií býva riešenie rôznych otázok spojených či už s právom národov a etník na sebaurčenie, riešenie otázok viery, kultúry, ako aj geografické osobitosti územia krajiny. Na základe toho sa autonómie môžu deliť na národnostné, kultúrne, územné alebo politické.

Právo vydávať vlastné právne predpisy a riadiť sa nimi prostredníctvom vlastných samosprávnych orgánov majú tzv. politické autonómie. Ide o vysokú mieru samosprávy určitého politického útvaru – mesta, oblasti, provincie alebo štátu, prostredníctvom vlastného zákonodarstva, vlastnými samosprávnymi orgánmi, ale len pokiaľ ide o miestne, resp. regionálne záležitosti. V žiadnom prípade však nejde o plnú politickú samostatnosť, či zvrchovanosť. Príkladom politickej autonómie môže byť autonómne územie alebo aj autonómna republika najčastejšie z dôvodu riešenia národnostnej otázky určitej skupiny obyvateľstva – národnostnej menšiny alebo etnickej skupiny obývajúcej určitú časť územia suverénneho štátu. Stále však ide o súčasť územia suverénneho štátu. Príkladom autonómnych republík a oblastí je napríklad územno-organizačná štruktúra federácie Ruska.[4]

Iným kritériom pre delenie autonómií je miera rozsahu oprávnení, s ktorými autonómie disponujú. Sú známe autonómie, ktoré majú vlastné autonómne orgány ako sú: autonómny parlament, vláda, prezident autonómie, ako aj vlastné zákonodarstvo. Ako príklad môžeme uviesť v Španielsku Katalánsko, v Taliansku Sicíliu, Sardíniu alebo francúzsku Korziku. Základným právnym dokumentom, akousi ústavou autonómie je štatút o zriadení autonómie, od ktorého sa odvíjajú právomoci a kompetencie orgánov autonómie, ktorý prijíma parlament domovskej krajiny a ktorý musí byť v súlade s ústavou domovskej

[3] Nesvadba, A. – Zachová, A. 2008. Teória štátu a práva. Druhé doplnené vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, Katedra verejnoprávnych disciplín, 2008. 210 s. ISBN 978-80-8054-447-8; str. 80

[4] Dostupné na internete: (citované 27. 4. 2017) https://cs.wikipedia.org/wiki/Autonomie

krajiny. Taktiež aj právomoci autonómnej vlády závisia od právomocí vlády domovskej krajiny. Miera právomocí a kompetencií orgánov autonómie je teda určovaná ústavou daného štátu. V nadväznosti na mieru právomocí a kompetencií autonómií v teórii štátu ale aj v praxi ide o tzv. „silné autonómie“, ktoré spravidla disponujú vlastnou zákonodarnou, výkonnou, ako aj súdnou mocou. Súčasťou orgánov výkonnej moci autonómie často býva aj polícia autonómie. Treba však znovu pripomenúť, že aj keď ide o silné autonómie, kompetencie ich orgánov a inštitúcií sú obmedzené, pretože závisia a sú dané ústavou domovského suverénneho štátu. Vyplýva to z toho, že autonómne právne predpisy sú schvaľované ústrednými orgánmi domovského štátu. Takýmito silnými autonómiami sú napríklad v Španielsku už spomínané Katalánsko, ale tiež Baskicko, či Andalúzia, v Taliansku je to Sicília, Sardínia alebo aj Južné Tirolsko.[5] V ďalšej časti môjho príspevku sa chcem bližšie zamerať na osobitosti silných politických autonómií ako je autonómia Katalánska a autonómia Korziky.

Druhá kapitola

Autonómia Katalánska

Takzvanou silnou autonómiou je nepochybne autonómia španielskeho Katalánska, najmä vzhľadom na jej politické usporiadanie, systém autonómnych orgánov, ich právomoci a kompetencie, ako aj vzťahy medzi týmito orgánmi a ústrednými orgánmi Španielskeho kráľovstva. Katalánsko ako autonómne spoločenstvo Španielskeho kráľovstva je najvyššia samosprávna územno-organizačná jednotka Španielska so zákonodarnými a výkonnými právomocami. Jej právnym základom je španielska ústava z roku 1978, konkrétne jej ôsma hlava s názvom „Teritoriálna organizácia štátu“, ktorá zaručuje právo na autonómiu všetkým národnostiam a regiónom nachádzajúcim sa na území Španielska, vrátane Katalánska, ako aj Autonómny štatút Katalánskej provincie z roku 2006. Najvýznamnejšími inštitúciami Katalánskej autonómie sú parlament, ktorý má najvyššiu právomoc, exekutívna rada, nazývaná „Generalitat“ a prezident Katalánska. Súčasťou exekutívnej rady – Generalitatu sú aj správne orgány a administratíva Katalánskej

[5] Nesvadba, A. – Zachová, A. 2013. Teória štátu a práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. 2013. ISBN 978-80-7380-464-0; str. 85-86

autonómie. Katalánsko má aj svoj najvyšší súd. V rámci Katalánskej autonómie má zvláštny status údolie Aranu, ktoré má aj svoj vlastný parlament.[6]

Katalánsky parlament, kterého história siaha až do 11. storočia, je jednokomorový, má sídlo v Barcelone, má 135 poslancov, ktorí sú volení obyvateľmi celkovo štyroch volebných obvodov Katalánska (ide o provincie Barcelona, Girona, Lleida a Tarragona) a to volebným systémom pomerného zastúpenia v priamych a rovných voľbách s tajným hlasovaním na štvorročné volebné obdobie. Poslanci parlamentu si spomedzi seba volia svojho predsedu a dvoch podpredsedov. Predsedovi parlamentu podlieha predsedajúci a stály výbor, ktorý proporcionálne reprezentuje skupiny, ktoré zastupuje. Organizačnú štruktúru parlamentu tvoria výbory a komisie. Do pôsobnosti parlamentu patrí voľba prezidenta Katalánska, ako aj menovanie senátorov, ktorí reprezentujú Katalánsko v španielskom parlamente. Poslanci katalánskeho parlamentu taktiež volia aj ombudsmana Katalánska. Katalánsky parlament vykonáva kontrolu nad činnosťou katalánskej vlády – Generalitatu, schvaľuje tiež rozpočet, ako aj zákony Katalánska.[7]

Vláda Katalánskej autonomie, resp. Exekutívna rada – nazývaná Generalitat je kolektívny orgán výkonnej moci Katalánska. Tvorí ju predseda, podpredseda a trinásti ministri. Mandát katalánskej vlády zaniká súčasne s mandátom katalánskeho prezidenta. Okrem obvyklých právomocí, akými sú schvaľovanie návrhov zákonov a menovanie vyšších administratívnych zamestnancov Katalánska, katalánska vláda schvaľuje projekty spolupráce medzi autonómnymi oblasťami.

Prezident Katalánskej autonómie je súčasne hlavou vlády Katalánskej autonómie. K jeho hlavnému poslaniu patrí reprezentovať záujmy Katalánska. Ako jeden z mála prezidentov autonómií má právomoc po konzultácií s vládou rozpustiť katalánsky parlament. Súčasne sa však zodpovedá zo svojej činnosti Katalánskemu parlamentu. Jeho pôsobenie vo funkcii hlavy autonómie závisí od funkčného pôsobenia Katalánskeho parlamentu. Ako som už uviedol vyššie, volí ho novozvolený autonómny parlament, jeho funkciu hlavy autonómie však musí potvrdiť španielsky kráľ a jeho funkcia zaniká súčasne so skončením funkčného pôsobenia parlamentu Katalánskej autonómie. Funkcia hlavy Katalánskej autonómie tiež môže zaniknúť úmrtím, rezignáciou, uznaním fyzickej alebo psychickej neschopnosti vykonávať úrad katalánskeho prezidenta, právoplatným rozsudkom súdu o spáchaní

[6] Dostupné na internete: (citované 27. 4. 2017) https://sk.wikipedia.org/wiki/Katalánsko
[7] Dostupné na internete: (citované 2. 5. 2017) https://cs.wikipedia.org/wiki/Parlament_Katalánska

trestného činu alebo vyslovením nedôvery zo strany autonómneho parlamentu.

Autonómia Korziky

Pokiaľ ide o autonómiu Korziky, je v súčasnosti súčasťou tzv. Metropolitného Francúzska, na rozdiel od tzv. Zámorského Francúzska. Do roku 1991 v rámci územnej organizácie správy Francúzska bola Korzika jedným z 22 francúzskych administratívnych regiónov, avšak od 13. mája 1991 prestala byť administratívnym regiónom a získala štatút autonómie, resp. stala sa samosprávnou korporáciou. Z hľadiska organizácie územnej administratívy sa Korzika delí na severný a južný department. Hlavným mestom severného departmentu je Ajaccio a južného departmentu mesto Bastia. Obidva departmenty Korziky sa delia na päť obvodov a päťdesiatdva nižších územných administratívno-právnych celkov – kantónov.[8]

Autonómnymi orgánmi Korziky sú: Výkonná rada Korziky, Korzické zhromaždenie a poradné orgány Korziky, ktorými sú Hospodárky, Sociálny a Kultúrny výbor Korziky. Výkonná Rada Korziky je najvyšším orgánom výkonnej moci Korziky. V podstate ide o autonómnu vládu Korziky. Je poslaním je zabezpečovať riadny chod výkonu správy a stabilitu správy Korziky. Jej personálnu základňu tvorí predseda a ôsmi členovia, ktorí sú volení z radov poslancov Zhromaždenia Korziky na funkčné obdobie štyroch rokov. Výkonná rada Korziky má v rámci autonómie výkonné právomoci, najmä v oblasti hospodárskeho a sociálneho rozvoja, ako aj v oblasti vzdelávania a územného plánovania. Jej súčasným predsedom (prezidentom) Francois Orlandi. Výkonná rady Korziky sa svojej činnosti zodpovedá Zhromaždeniu Korziky. Ak Zhromaždenie Korziky nie je spokojné s činnosťou Výkonnej rady, môže jej vysloviť hlasovaním nedôveru.

Ďalším významným autonómnym orgánom Korziky je Zhromaždenie Korziky. Je najvyšším zastupiteľským a riadiacim orgánom Korzickej autonómie. Do jeho právomoci patrí schvaľovanie regionálneho rozpočtu Korziky, ako aj právomoc v oblasti ekonomického, sociálneho a kultúrneho rozvoja, ako aj ochrana životného prostredia. Súčasným prezidentom Korzického zhromaždenia je Jean-Guy Talamone. Do autonómnej samosprávy Korziky patria aj ďalšie oblasti, ako oblasť rozvoja regionálneho hospodárstva, dopravy, turizmu, rozvoj poľnohospodárstva vidieka a vodného hospodárstva. Okrem vyššie uvedených autonómnych orgánov v uvedených oblastiach pôsobia ďalšie autonómne orgány,

[8] Dostupné na internete: (citované 2. 5. 2017) (https://korsika.rovnou.cz/sk/historia.html

konkrétne: Agentúra hospodárskeho rozvoja Korziky (ADECO), Úrad pre ochranu životného prostredia Korziky (OEC), Dopravná agentúra Korziky (OTC), Turistická agentúra Korziky (ATC), Úrad pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka Korziky (ODARC) a Úrad vodného hospodárstva Korziky (OEHC).

Záver

Vo svojom príspevku som chcel popri všeobecných aspektoch autonómie, ktoré determinujú autonómiu ako osobitnú asymetrickú formu administratívnej územnej decentralizácie štátu v rámci učlenenia štátu, a ktorými sa súčasne odlišuje od administratívneho usporiadania ostatných územných častí daného štátu poukázať najmä na skutočnosť, že napriek týmto odlišným determinujúcim aspektom, aj keď ide o silnú autonómiu, v žiadnom prípade nie je samostatným suverénnym štátnym útvarom, ale len súčasťou jednotného a nedeliteľného územia či už centralizovaného alebo decentralizovaného unitárneho alebo zloženého štátu. Tento fakt som sa snažil preukázať charakterizovaním systému autonómnych orgánov, ich postavením, právomocami, no najmä vzťahom k domovskej krajine na príklade dvoch silných autonómií, ktorými sú španielske Katalánsko a francúzska Korzika, aj keď v Európe a vo svete existuje nesporne viac autonómii podobného druhu. Ako som už uviedol vyššie, podstatou zriadenia autonómie je zefektívnenie výkonu správy v danom regióne vzhľadom na jeho osobitosti, či už ide o riešenie národnostnej otázky národnostnej, či etnickej skupiny obyvateľstva obývajúcej určitú časť územia štátu alebo riešenie jej kultúrnych požiadaviek alebo o zefektívnenie výkonu správy vzhľadom na geografické osobitosti územia daného štátu. Verím, že sa mi tento cieľ podarilo splniť.

Použitá literatúra

- ADAMOVÁ, K. – KŘÍŽOVSKÝ, L. – ŠOUŠA, J. – ŠOUŠOVÁ, J. 2001. Politologický slovník. Praha: C. H. Beck, 2001. 284 s. ISBN 80-7179-469-4
- NESVADBA, A. – ZACHOVÁ, A. 2008. Teória štátu a práva. Druhé doplnené vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, Katedra verejnoprávnych disciplín, 2008. 210 s. ISBN 978-80-8054-447-8; str. 80
- NESVADBA, A. – ZACHOVÁ, A. 2013. Teória štátu a práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. 2013. ISBN 978-80-7380-464-0; str. 85-86
- STRMISKA M., 2003. Katalánske politické strany. Brno: Zephiros, a.s., 2003. ISBN 80-902652-2-7
- STRMISKA M., 1998. Regionální strany a stranické systémy: Španělsko, Itálie, Velká Británie a Severní Irsko, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1998
- OTTOVÁ E., 2006. Teória práva. Šamorin : Heuréka, 2006

Internetové zdroje

- Dostupné na internete: (2. 5. 2017) (https://korsika.rovnou.cz/sk/historia.html
- Dostupné na internete: (2. 5. 2017) https://cs.wikipedia.org/wiki/Parlament_Katalánska
- Dostupné na internete: (27. 4. 2017) https://sk.wikipedia.org/wiki/Katalánsko
- Dostupné na internete: (27. 4. 2017) https://cs.wikipedia.org/wiki/Autonomie

Otázka starej environmentálnej záťaže

QUESTION OF THE OLD ENVIRONMENTAL BURDENS

Peter Papáček[1]

Abstrakt:

V predmetnom príspevku sa budeme zaoberať otázkou problematiky starých environmentálnych záťaží. Jednak priblížiť čo sú tie staré environmentálne záťaže (kto, prečo a kedy ich zapríčinil), kde sa vyskytujú (najznámejšie lokality a charakteristika týchto lokalít) a prečo predstavujú značný problém z právneho hľadiska pri ich riešení. Ďalej preskúmame návrhy koncepčného riešenia tejto problematiky v Slovenskej republike a aj právne úpravy de lege lata, či sú súčasné zákony dostatočné pri riešení danej problematiky. V neposlednom rade sa budeme venovať aj vyvodeniu právnej zodpovednosti za staré environmentálne záťaže, či sú existujúce právne predpisy dostačujúce v tomto smere a či dokážu efektívne vyvodzovať právnu zodpovednosť.

Kľúčové slová: stará environmentálna záťaž, lokality, riešenia, zodpovednosť

Abstract:

In this article we will deal with the issue of old environmental burdens. To focus on what are these old environmental burdens (who, why and when caused them), where they occure (the best known locations and their characteristics) and why their solution poses a significant legal problem. We will also examine proposals for a conceptual solution of this issue in the Slovak republic, as well as laws de lege lata, whether the current laws are sufficient to solve the given issue out. Last but not least, we are going to deal with the legal responsibility for old environmental burdens, whether the existing laws are sufficient in this area and whether they can effectively bring legal responsibility.

Key words: old environmental burdens, locations, solutions, responsibility

[1] Ústav verejného práva, Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, peter.papacek@gmail.com

Úvod

Komunistický režim na Slovensku znamenal aj veľkú prehru životného prostredia pri jeho znečisťovaní. Masívne budovanie priemyslu bolo bezohľadné aj voči nášmu životnému prostrediu, ako aj voči samotnému zdraviu obyvateľstva. O nebezpečných ekologických haváriách sa obyvateľstvo často ani nedozvedelo. Veľmi závažným argumentom k preformovaniu sa na takzvané zelené obehové hospodárstvo je aj fakt, že socialistická éra ekonomického modelu totálnej bezohľadnosti voči životnému prostrediu ešte nemusí byť úspešná. Nový model hospodárstva by práve mal fungovať spolu so životným prostredím ako harmonický celok a nie ako dva protipóly. Toto úsilie, aby sme sa v budúcnosti vyhli environmentálnym záťažiam neznamená, že naše ´´dedičstvo´´ z komunistickej éry (a z rokov po 1989) nemusíme riešiť. Opak je pravdou, že aj otázku starej záťaže musíme vyriešiť a aj momentálne sa pracuje na odstránení nejednej takejto starej záťaže.[2] V zmysle geologického zákona environmentálnu záťaž definujeme ako znečistenie územia spôsobené činnosťou človeka, ktoré predstavuje závažné riziko pre ľudské zdravie alebo horninové prostredie, podzemnú vodu a pôdu s výnimkou environmentálnej škody.[3] Okrem pojmu stará environmentálna a záťaž používame aj iné pomenovania, ako historické znečistenia, ekologická škoda vzniknutá v minulosti, skryté znečistenie alebo opustené kontaminované lokality. Prevažne sa jedná o také objekty, v ktorých došlo k úniku nebezpečných látok alebo tieto nebezpečné látky sa uložili do niektorých zložiek životného prostredia. Za pôvod činností, z ktorých tieto znečistenia môžu pochádzať sa považujú: 1. priemyselné činnosti, 2. vojenské aktivity, 3.banská aktivita, 4.pôdohospodárstvo, 5.odstraňovanie odpadov, 6.dopravná činnosť

Čo sa týka problematiky zodpovednosti za staré environmentálne záťaže, môžeme skonštatovať, že je mimoriadne zložitá aj z odborného, vecného a aj z právneho hľadiska. Znamená to, že za tieto zásahy do životného prostredia môže človek a to nežiadúcou činnosťou v minulosti, ktorého následky pretrvávajú až do dnešnej doby. Problém nastáva v tom, že pôvodcov týchto záťaží väčšinou nepoznáme, lebo právne už neexistujú a to z dôvodu, že to boli bývalé štátne podniky, armáda, JRD, atď.. Keďže situáciu je potrebné vyriešiť, tak zodpovednosť nesie väčšinou súčasný vlastník znečistených lokalít. Môžeme skonštatovať, že do úvahy prichádzajú tri varianty riešenia:

[2] Komunisti zanechali zdevastované životné prostredie. Ministerstvo chce staré záťaže riešiť [on line],[cit.28.4.2017], dostupné na http://www.odpady-portal.sk/Dokument/103413/komunisti-zanechali-zdevastovane-zivotne-prostredie-ministerstvo-chce-stare-zataze-riesit.aspx

[3] Environmentálne záťaže [on line],[cit.28.4.2017], dostupné na https://www.enviroportal.sk/environmentalne-temy/environmentalne-zataze

1.všetky finančné náklady spojené so zodpovednosťou znáša nový vlastník nehnuteľností, kde sa znečistenie nachádza

2.štát preberie všetok zodpovednosti

3.zodpovednosť sa rozdelí medzi novým vlastníkom nehnuteľností a štátom

Situácia, že celú zodpovednosť preberie na seba iba štát alebo iba nový vlastník nehnuteľností sa stáva iba zriedkavo.[4] Štát koncom minulého roka (rezort životného prostredia) prebral zodpovednosť za odstránenie skládok s priemyselnými odpadmi v Ružinove (Čierny les), v Myjave (skládka galvanických kalov Holičov vrh), v Komárne (Harčáš) a plánuje sa aj sanácia gudrónových jám v obci Predajná.[5] Vychádzajúc z toho, že nový vlastník na znečistení sa nepodieľal by znamenalo veľmi veľkú finančnú zaťaž preňho a mohlo by to mať likvidačný účinok preňho, preto považujeme za dôležité aj účasť štátu na zodpovednosti. Náklady spojené s dekontamináciou starých záťaží by nový vlastník a štát znášali spoločne. Účasť štátu predstavuje rôzne formy pomoci, ako zníženie ceny nadobudnutej nehnuteľnosti, náhrada nákladov pri odstraňovaní starých environmentálnych škôd.[6]

Výskyt environmentálnych záťaží na Slovensku

V Informačnom systéme environmentálnych záťaží je evidovaných v súčasnosti 2023 lokalít a z nich je aspoň 300 potvrdených. Do roku 2021 je potrebných 210 miliónov eur na ich riešenie a na tieto účely z eurofondov je možné čerpať 180 miliónov eur.[7] Keď hovoríme o výskyte, tak máme na mysli veľké poľnohospodárske podniky, areály priemyselných podnikov, železničné depá, skládky nebezpečných odpadov a pohonných hmôt. V súčasnosti tieto miesta sú opustené a keďže zodpovedné osoby už neexistujú (zanikli) alebo nie sú známe, tak ani tú právnu nápravu nemá kto vykonať.[8] Register environmentálnych záťaží SR používa nasledovný popis registrov: A: Pravdepodobná environmentálna záťaž, B: Environmentálna záťaž, C: Sanovaná, rekultivovaná lokalita, D: Environmentálna záťaž vyradená z registrov.[9] Pre naše potreby budeme analyzovať A až C.

[4] Cepek, B.: *Environmentálne právo. Všeobecná a osobitná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s.178
[5] Komunisti zanechali zdevastované životné prostredie. Ministerstvo chce staré záťaže riešiť [on line],[cit.28.4.2017], dostupné na http://www.odpady-portal.sk/Dokument/103413/komunisti-zanechali-zdevastovane-zivotne-prostredie-ministerstvo-chce-stare-zataze-riesit.aspx
[6] Cepek, B.: *Environmentálne právo. Všeobecná a osobitná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s.178
[7] Komunisti zanechali zdevastované životné prostredie. Ministerstvo chce staré záťaže riešiť [on line],[cit.28.4.2017], dostupné na http://www.odpady-portal.sk/Dokument/103413/komunisti-zanechali-zdevastovane-zivotne-prostredie-ministerstvo-chce-stare-zataze-riesit.aspx
[8] Cepek, B.: *Environmentálne právo. Všeobecná a osobitná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s.178-179
[9] Register EZ SR [on line],[cit.28.4.2017], dostupné na https://envirozataze.enviroportal.sk/

A: Pravdepodobná environmentálna záťaž: Často sa vyskytujú také lokality, v ktorých sa nepodarilo presne identifikovať environmentálnu záťaž a preto ich označujeme ako pravdepodobné a sú zapísané do registra buď na základe priamych alebo nepriamych indikácií. Indikácie predstavujú: údaje z vybraných environmentálnych databáz, staršie archívne informácie o znečistení, prítomnosť zdrojov kontaminácie, prejavy poškodenia krajiny. Konkrétnymi zdrojmi môžu byť: vojenské areály, nevyhovujúce priemyselné sklady, sklady chemikálií, banské areály, atď.

B: Environmentálna záťaž: Kontaminovanosť týchto lokalít už bola potvrdená výskumnými prácami. Aj napriek tomu, že vieme o existencii kontaminácie, často nevieme o jej rozsahu, aké znečisťujúce látky sú prítomné v podzemnej vode, mobilita týchto látok a mnoho iných špecifík. Konkrétnymi zdrojmi môžu byť: nelegálne skládky odpadov, ktoré nie sú vhodne alebo vôbec zabezpečené proti únikom nebezpečných látok, ale aj územia na ktorých sa vykonávala banská činnosť v minulosti. Aby sa vykonala sanácia alebo iné opatrenia, musia podrobiť analýze riziká environmentálnej záťaže a tieto výsledky analýz budú rozhodujúcim faktorom pri výbere opatrení. Pri analýze sa posúdi aktuálnosť rizika šírenia znečistenia podzemnou vodou, aktuálnosť ekologického rizika zo znečistených zemín, vytvorenie koncepčného modelu lokality, hodnotenie zdravotných rizík zo zemín a podzemných vôd, výpočet rizika existencie kontaminantu v podzemných vodách. Na základe získaných výsledkov sa vyhodnotí, či je riziko pre plánované alebo súčasné využitie lokality prípustné alebo nie. V prípade, že sa zistí neprípustná miera rizika a je potrebná sanácia, tak riziková analýza musí obsahovať aj cieľové kritérie sanácie a návrhy opatrení na elimináciu alebo aspoň zmiernenie rizika.

C: Sanovaná, rekultivovaná lokalita: Aby sme tomu porozumeli, musíme definovať sanáciu.

´´Sanáciu definujeme ako súbor opatrení vykonávaných na vode, pôde a horninovom prostredí s cieľom odstrániť, znížiť alebo obmedziť kontamináciu a úroveň akceptovateľného rizika so zreteľom na súčasné a budúce využívanie územia. „[10]

Konkrétne miesta starých environmentálnych záťaží:

Bývalý areál Calexu v Zlatých Moravciach: Calex bol štátnym podnikom, ktorý vyrábal chladničky a fungoval až do roku 2005. Podzemné vody sa kontaminovali počas výroby

[10] Cepek, B.: *Environmentálne právo. Všeobecná a osobitná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s.180

chlórovaným uhlovodíkom ešte pred rokom 1992. Táto lokalita je v susedstve ochranného pásma vodného zdroja Čierne Kľačany.

Dolný Kubín (Široká): Vzniknutú záťaž môžeme datovať na rok 1965. Ferozliatiny sa už vyrábali v roku 1952 v Oravských ferozliatinárskych závodoch a odpad z výroby ako prach a troska sa tam ukladali. Celú pôvodnú skládku odhadujú na 200 000 m3 odpadu a z toho viac ako polovicu tvorí neprekrytá časť. Novú skládku odpadu vybudovali na druhej strane pôvodnej časti starej skládky.

Komárno (Harčáš): Jedná sa o opustenú prevádzku, kde environmentálna záťaž vznikla v rokoch 1986 až 1995. Skladoval sa tu jednak komunálny odpad, odpad zdravotníckych zariadení, priemyselných podnikov, vojenských objektov a aj poľnohospodárstva.

Myjava (skládka galvanických kalov Holičov vrch): Vznik záťaže sa datuje približne na rok 1986. Na tejto skládke ukladali galvanické kaly z bývalej Slovenskej armatúrky Myjava. Táto skládka nedisponuje zberným systémom priesakových vôd a na periférii skládky sa nachádza mnoho nebezpečného odpadu – galvanické kaly.

Bratislava-Vrakuňa (bývalá skládka Chemických závodov Juraja Dimitrova): Nachádza sa tu približne 120 000 m3 odpadu, ktoré tam vyvážali v 60.-80.rokoch z chemických závodov. Vo vysokej koncentrácii sa nachádzajú pod povrchom herbicídy, pesticídy, arzén a aj benzén. Z tohto dôvodu vo Vrakuni došlo k znečisteniu podzemnej vody a platí zákaz využívania vody zo studní už od roku 2002.

Poproč (Petrova dolina): Odhadovaný vznik environmentálnej záťaže je rok 1950. V Petrovej doline začali ťažiť už pred rokom 1940 a postavili tu aj úpravovňu antimónovej rudy. Prevádzka patrila Rudným baniam Banská Bystrica a po zastavení prevádzky ju začali likvidovať. Dôvodom kontaminácie bola ťažba a úprava rudy a s nimi súvisel aj vznik skládok, odkalísk a háld.

Predajná (skládka priemyselného odpadu): Na tejto skládke ukladali odpad z kyslej rafinácie ropy (gudrónu). Skládku v 70.rokoch zabezpečili krycou vrstvou, ktorá však bola narušená a zrážková voda začala prenikať do telesa skládky. Kontaminovanú vodu odčerpávali a odvážali do čistiarne odpadových vôd. Na skládke nájdeme vysokú koncentráciu kyseliny sírovej.

Bratislava-Ružinov (Čierny les): Environmentálna záťaž tu vznikla približne v období od roku 1970 až do roku 1986. Je to bývalá skládka priemyselného odpadu a nachádza sa tu nebezpečný odpad (napr.: škváry zo spaľovne) zmiešaný s horninovým materiálom, ktoré spolu tvoria

objem približne 425 000 m3. Riziko znečistenia podzemných vôd je veľmi vysoké spolu s možným šírením znečistenia podzemnými vodami.

Sliač-letisko (produktovod): Environmentálna záťaž vznikla v rokoch 1968 až 1990 na základniach bývalej Sovietskej armády. Predmetný produktovod Vlkanová-Sliač poškodzovali vojaci Sovietskej armády za účelom nelegálneho obchodu a letecký benzín unikal pri tom do zeminy. Dnes je už produktovod odstránený a kontaminovaná zemina sa odstránila tiež. Bohužiaľ aj napriek tomu, že prieskumy preukázali znečistenia aj mimo trasy produktovodu a areálu letiska, sanácia sa nekonala na týchto miestach. Mimo vojenských areálov trasa produktovodu viedla cez polia, kde sa pestujú poľnohospodárske plodiny.[11]

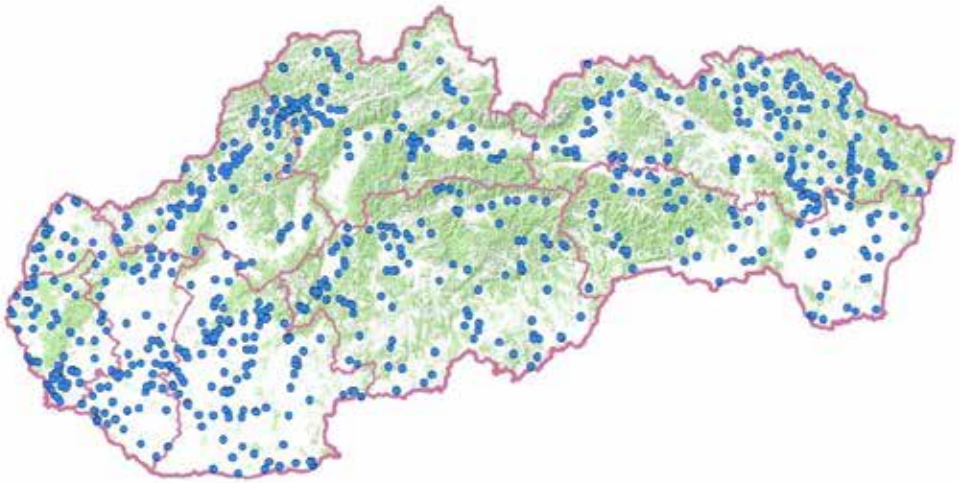

Mapa Registra A: Pravdepodobná environmentálna záťaž[12]

[11] Komunisti zanechali zdevastované životné prostredie. Ministerstvo chce staré záťaže riešiť [on line],[cit.30.4.2017], dostupné na http://www.odpady-portal.sk/Dokument/103413/komunisti-zanechali-zdevastovane-zivotne-prostredie-ministerstvo-chce-stare-zataze-riesit.aspx
[12] Mapa je dostupná na http://envirozataze.enviroportal.sk/Mapa/

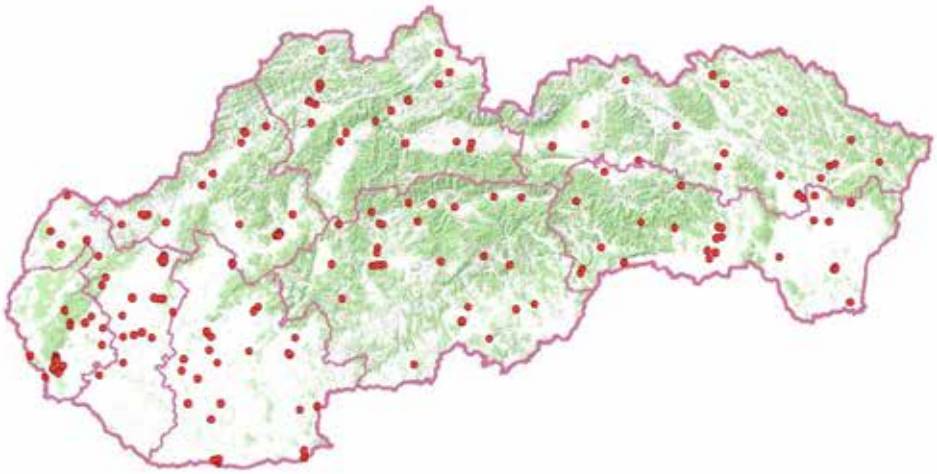

Mapa Registra B: Environmentálna záťaž[13]

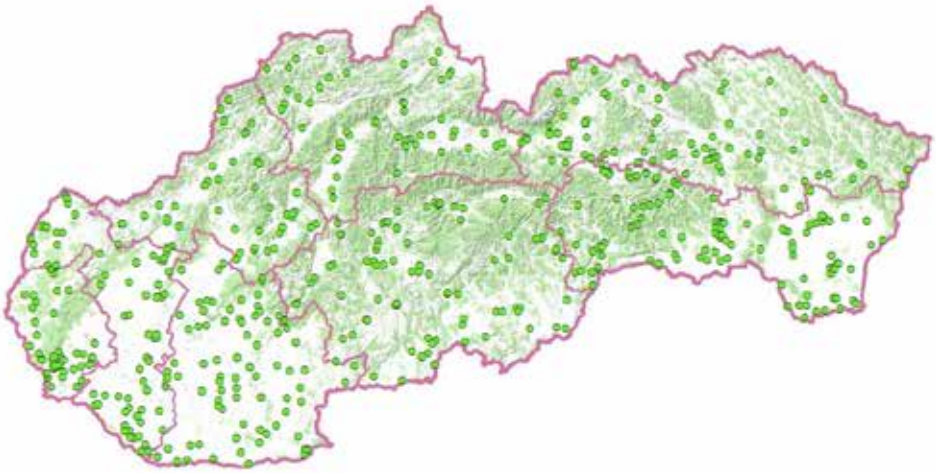

Mapa registra C: Sanovaná, rekultivovaná lokalita[14]

Návrhy riešení starých environmentálnych záťaží

Potreba riešiť tento problém sa dostala do popredia už v 90-tych rokoch a to v súvislosti s ich odstraňovaním už zo spomínaných území Sovietskej armády. V období privatizácie otázky

[13] Mapa je dostupná na http://envirozataze.enviroportal.sk/Mapa/
[14] Mapa je dostupná na http://envirozataze.enviroportal.sk/Mapa/

starých environmentálnych záťaží boli tiež aktuálne a zaviedli povinnosť sprivatizovaných firiem, aby vyčíslili nimi spôsobené škody na životnom prostredí. Táto povinnosť sa uplatňovala v zmysle zákona č. 92/1991 Zb., ale zákon nepriniesol očakávaný efekt a údaje o stave životného prostredia neboli spoľahlivo zistené. Ďalej pri uzatváraní zmlúv nebrali do úvahy environmentálny dlh.[15] Docent B. Cepek pri riešení problému starých environmentálnych záťaží zastáva názor, že vyplývajúc z analýz a zo zahraničných skúseností riešenia starých environmentálnych záťaží sa vyšpecifikovali nasledujúce ciele:

´´1.vypracovať právny rámec, vrátane definície starých environmentálnych záťaží 2.vytvoriť informačný systém o zdrojoch znečistenia a kontaminovaných lokalít 3.zdokonaliť administratívny systém o zdrojoch riadenia kontaminovaných lokalít 4.iniciovať a uskutočňovať programy prieskumov a sanácií kontaminovaných území 5.vypracovať finančné mechanizmy na tvorbu finančných zdrojov na realizáciu sanačných prác,,[16]

Ďalej B. Cepek uvádza, že k vytvoreniu právneho predpisu by tieto princípy slúžili ako najvhodnejší základ:

Princíp znečisťovateľ platí – do budúcna to považujeme za základný kameň určovania právnej zodpovednosti. Tento princíp by spočíval v tom, že vlastník by bol zodpovedný za preukázanie stavu znečistenia dotknutého miesta, on by musel začať nápravné procesy znečistenej lokality, nový vlastník by riešil otázku zodpovednosti s pôvodcom (napr.: súdna cesta alebo dohoda), či v kúpno-predajnej zmluve pôvodca prebral zodpovednosť za spôsobené znečistenie. *Princíp hľadania spoločensky prijateľnej miery rizika* – nie je pravidlom, že stále musíme dosiahnuť úplne odstránenie znečistenia (finančne nadmerne náročné, nie je to nevyhnutné), ale cieľom je odstrániť také znečistenia, ktoré sú nebezpečné na samotné zdravie človeka a aj pre prírodu.[17]

Vo vládnom uznesení č.7 z 13.1.2016 sa schválil dôležitý dokument z aspektu riešenia starých environmentálnych záťaží názvom ´´Štátny program sanácie environmentálnych záťaží

[15] Environmentálne záťaže [on line],[cit.30.4.2017], dostupné na https://www.enviroportal.sk/environmentalne-temy/environmentalne-zataze
[16] Cepek, B.: *Environmentálne právo. Všeobecná a osobitná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s.182
[17] Cepek, B.: *Environmentálne právo. Všeobecná a osobitná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s.184-186

(2016 – 2021)´´. V príslušnom 5 ročnom období vytyčuje ciele a spolu s nimi aj rámec na riešenie danej problematiky.[18]

V ďalšom programovom období, ktoré sa týka rokov 2014 až 2020 sa aktivity týkajúce sanácie, prieskumu, monitoringu envirozáťaží v priemyselných lokalitách, ale aj v mestskom prostredí sa podporujú cez Operačný program Kvalita životného prostredia. Financie sú získané z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a aj z Kohézneho fondu v rámci cieľa Investovanie do zamestnanosti a rastu.

Rôzne ďalšie aktivity, ktoré sa týkajú environmentálnych záťaží sú financované z Environmentálneho fondu. Tento fond svoje finančné prostriedky poskytuje vo forme úveru alebo dotácie v zmysle zákona č. 587/2004 Z.z. o Environmentálnom fonde a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.[19]

Z aspektu členských štátov Európskej únie existujú veľmi rôzne prístupy k riešeniu starých environmentálnych záťaží. V štátoch ako Švédsko, Holandsko či Nemecko financujú dekontaminácie v rámci všeobecného daňového zaťaženia obyvateľstva. Iné štáty, ako napríklad Francúzsko alebo Rakúsko[20] zo špeciálnych kompenzačných fondov financuje svoje aktivity na úseku riešenia starých environmentálnych záťaží. Tieto fondy svoje financie získavajú z poplatkov za určité chemické látky alebo nebezpečné odpady. V Maďarskej republike vláda vydala nariadenie č. 33/2000.(III.17) Korm. o niektorých úlohách súvisiacich s činnosťami ovplyvňujúcimi kvalitu podzemných vôd, ktoré kladie za cieľ: zamedziť znečistenie podzemných vôd, prevenciu znečisťovania podzemných vôd a okolitého geologického prostredia, zamedziť ich znečistenie a aj vznik škody, a upraviť postupy na ich odstránenie. Toto nariadenie súčasne stanovuje aj limity pre horninové prostredie ako aj pre podzemnú vodu. V Českej republike túto problematiku riešia na základe zmlúv o úhrade nákladov vynaložených na vysporiadanie ekologických záväzkov vzniknutých pred privatizáciou medzi Fondom národného majetku ČR a nadobúdateľmi privatizovaných podnikov (ekologické zmluvy). Tieto náklady zahŕňajú: prieskumy envirozáťaží, rizikové analýzy a ich aktualizáciu, nápravné opatrenia, odborný dozor pri sanácii. Veľmi kladne môžeme hodnotiť spoluprácu okresných úradov, Ministerstva životného prostredia ČR a inšpektorátov Českej inšpekcie životného prostredia, ktoré vytvorili zoznam prioritných

[18] Bližšie pozri: http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Uznesenie-15341?listName=Uznesenia&prefixFile=m_
[19] Environmentálne záťaže [on line],[cit.30.4.2017], dostupné na https://www.enviroportal.sk/environmentalne-temy/environmentalne-zataze
[20] V Rakúsku problematiku upravuje Zákon o sanácii starých záťaží – ALSAG BGBI. č. 299/1989 v zn. BGBI. I č. 155/2002

ekologických záťaží v rôznych regiónoch republiky.[21] Ďalším pozitívom je databáza ´´ Systém evidence starých ekologických zátěží životního prostředí´´, v ktorej sa nachádzajú miesta starých envirozáťaží a aj rozsah a typ kontaminácie.[22]

Právna úprava environmentálnych záťaží

Ministerstvo životného prostredia už v roku 2003 plánovalo vytvoriť návrh zákona o environmentálnych záťažiach, ktorý by riešil vykonávacie predpisy, aj metodické postupy. Nanešťastie sa predmetný zákon o environmentálnych záťažiach nepodarilo prijať, ale aspoň parciálne ho vykompenzovala novela zákona č. 569/2007 Z.z. o geologických prácach (geologický zákon) z roku 2009. Slovenská agentúra životného prostredia, poverená Ministerstvom životného prostredia, uskutočnila systematickú identifikáciu environmentálnych záťaží v SR (2006-2008). Ďalším výrazným bodom je prijatie dokumentu Štátny program sanácie environmentálnych záťaží na roky 2010-2015 a tiež aktivity realizované prostredníctvom Operačného programu Životné prostredie.[23] Za dôležitý míľnik môžeme označiť zákon č. 409/2011 Z.z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorého prijatie predchádzali dlhé odborné diskusie a prípravy. V snahe obsiahnuť danú problematiku, zákon je nápomocný pri ustanovení:

-práv a povinností osôb pri identifikácii environmentálnej záťaže
-spôsobu určenia povinnej osoby na úseku environmentálnej záťaže
-práv a povinností pôvodcu environmentálnej záťaže, povinnej osoby, ministerstva (pôsobnosť ministerstva musí súvisieť s činnosťou, ktorá viedla k záťaži)
-pôsobnosti orgánov štátnej správy (na tomto úseku) a sankcií za porušenie zákona[24][25]

Z aspektu práva Európskej únie vyššie riešená problematika environmentálnych záťaží je parciálne dotknutá Smernicou EÚ 2004/35/CE o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd.[26] Táto smernica sa prevzala do nášho právneho poriadku zákonom č. 359/2007 Z.z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Ďalšia smernica, ktorá týka problematiky

[21] Uznesenie vlády ČR č. 51/2001
[22] Environmentálne záťaže v EÚ [on line],[cit.30.4.2017], dostupné na http://www.minzp.sk/skody-havarie/enviromentalne-zataze/environmentalne-zataze-eu/
[23] Environmentálne záťaže [on line],[cit.30.4.2017], dostupné na https://www.enviroportal.sk/environmentalne-temy/environmentalne-zataze
[24] Cepek, B.: *Environmentálne právo. Všeobecná a osobitná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s.186
[25] Bližšie pozri zákon č. 409/2011 Z.z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov; a Cepek, B.: *Environmentálne právo*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s.186-191
[26] Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage

environmentálnej záťaže je Smernica Európskeho parlamentu a Rady o manažmente odpadu z ťažobného priemyslu.[27] Cieľom tejto smernice je: zamedziť negatívny vplyv odpadov z ťažobnej činnosti na zdravie človeka, na jeho majetok a na životné prostredie ako celok, ďalej opatrenia zamedzujúce vznik závažných havárií pri nakladaní s nebezpečnými odpadmi. Smernica zakotvuje aj povinnosť členských štátov, aby inventarizovali zariadenia na nakladanie s odpadmi z ťažobnej činnosti (aj také, ktoré sú opustené alebo zavreté). Transpozičná lehota tejto smernice bola do 1.5.2008 a SR preberá smernicu samostatným zákonom o nakladaní s odpadom z ťažobného priemyslu[28].[29]

Právna zodpovednosť za staré environmentálne záťaže

Keďže máme deficit komplexnej špeciálnej úpravy týkajúcej sa riešenia predmetnej problematiky, čiastkové úpravy môže nájsť v niektorých zákonoch týkajúcich sa environmentálneho práva. Takýmito zákonmi pri riešení zodpovednosti sú napr.:

Zákon č. 364/2004 Z.z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon): vo svojom paragrafe 42 ods.1 upravuje povinnosť každého, kto poškodí povrchové alebo podzemné vody (aj súvisiace prostredie), aby vykonal nápravu a aj uhradil s ním súvisiace peňažné náklady. V prípade §42 ods.3, keď pôvodca nie je známy alebo nedisponuje dostatočnými financiami na nápravu spôsobenej škody (a hrozí nebezpečenstvo zhoršenia stavu), tak potrebné opatrenia vykoná orgán štátnej vodnej správy (vykonané opatrenia sa uhrádzajú zo štátneho rozpočtu).[30]

Zákon č. 220/2004 Z.z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy a zmene zákona č. 245/2003 Z.z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov: podľa §8 kto má podozrenie alebo zistí, že došlo k znečisteniu poľnohospodárskej pôdy rizikovými látkami je povinný takúto skutočnosť oznámiť príslušnému orgánu ochrany poľnohospodárskej pôdy alebo pôdnej službe. Kto svojou činnosťou poškodí poľnohospodársku pôdu je povinný odstrániť takéto znečistenie. V prípade, že to nevykoná, orgán ochrany poľnohospodárskej pôdy uloží pôvodcovi opatrenia na odstránenie znečistenia poľnohospodárskej pôdy. Tieto opatrenia navrhuje pôdna služba.

---

[27] Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council on the management of waste from the extractive industries
[28] Zákon č. 514/2008 Z. z. o nakladaní s odpadom z ťažobného priemyslu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 255/2011 Z. z.
[29] Environmentálne záťaže v EÚ [on line],[cit.1.5.2017], dostupné na http://www.minzp.sk/skody-havarie/enviromentalne-zataze/environmentalne-zataze-eu/
[30] Bližšie pozri zákon č. 364/2004 Z.z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon)

Zákon č. 569/2007 Z.z. o geologických prácach: v § 36 ods.1 písm. p) Ministerstvo životného prostredia SR zabezpečuje zisťovanie starých banských diel, geologických diel a geologických objektov.[31]

Záver

Informácie o environmentálnych záťažiach (ich lokalita, rizikovosť) sa v súčasnosti evidujú v Informačnom systéme environmentálnych záťaží.[32] Tento systém je súčasťou informačného systému verejnej správy a je pravidelne aktualizované. Informačný systém zriadilo Ministerstvo životného prostredia SR a Slovenská agentúra životného prostredia je jeho odborným a technickým prevádzkovateľom. Zo všetkého v hore uvedenom článku vyplýva, že naša súčasná legislatíva nie je úplne dostačujúca ani z aspektu riešenia zodpovednosti za staré environmentálne záťaže a dá sa povedať, že ani z aspektu globálneho riešenia otázky starej environmentálnej záťaže. Súčasný stav a riešenie problémov pripomína skorej situáciu, že ´´zalepujeme´´ tie miesta, kde to najviac ´´horí´´, tj. riešime iba tie lokality, kde je náprava už nevyhnutná. Celkovo oblasť otázky starých environmentálnych záťaží je dosť hektická, lebo abstinujú jednotné a všeobecne platné pravidlá spravujúce túto oblasť.

Použitá literatúra:

- CEPEK, B.: *Environmentálne právo. Všeobecná a osobitná časť.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 442 s. ISBN 978-80-7380-560-9.
- Komunisti zanechali zdevastované životné prostredie. Ministerstvo chce staré záťaže riešiť [on line],[cit.28.4.2017], dostupné na http://www.odpady-portal.sk/Dokument/103413/komunisti-zanechali-zdevastovane-zivotne-prostredie-ministerstvo-chce-stare-zataze-riesit.aspx
- Environmentálne záťaže [on line],[cit.30.4.2017], dostupné na https://www.enviroportal.sk/environmentalne-temy/environmentalne-zataze
- Environmentálne záťaže v EÚ [on line],[cit.30.4.2017], dostupné na http://www.minzp.sk/skody-havarie/enviromentalne-zataze/environmentalne-zataze-eu/
- Register environmentálnych záťaží SR. Dostupný na http://envirozataze.enviroportal.sk/Mapa/
- Register environmentálnych záťaží SR. Dostupný na https://envirozataze.enviroportal.sk/

[31] Cepek, B.: *Environmentálne právo*. Všeobecná a osobitná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s.192
[32] Bližšie pozri https://envirozataze.enviroportal.sk/

Problematika výzvy na odstránenie nedostatkov podania v stavebnom práve

ISSUE OF THE OFFICIAL REQUEST FOR THE REMOVAL OF THE REQUEST DEFICIENCIES IN THE BUILDING LAW

Martin Píry[1]

Abstrakt

Článok sa zaoberá procesným postupom prerušenia konania a výzvy na doplnenie podania v konaniach podľa stavebného zákona. Poukazuje na časté chyby pri takomto postupe z hľadiska obecného zriadenia, ale aj ústavnej zásady obsiahnutej v čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky zásad správneho konania. Ako tému na diskusii prezentuje nesúlad znenia vyhlášky k stavebnému zákonu so zákonom a vyššie uvedenými ústavnými princípmi.

Kľúčové slova : stavebný zákon, prerušenie konania, architekt, územný plán, zákonnosť

Abstract

The article deals with the procedural procedure for the interruption of proceedings and the invitation to supplement filing in proceedings under the Building Act. It points to frequent errors in such a procedure in terms of both the general establishment and the constitutional principle contained in Art. 2 par. 2 of the Constitution of the Slovak Republic on the principles of administrative procedure. The topic of the discussion is the non-compliance of the text of the Decree to the Building Act with the law and the above-mentioned constitutional principles.

Keywords: building law, interruption of proceedings, architect, land-use plan, legality

[1] JUDr. Martin Píry PhD. odborný asistent katedra finančného a správneho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela Banská Bystrica

Úvod

V mojom článku sa zaoberám otázkou postupu správnych orgánov v územnom a stavebnom konaní, ktorým sa prerušuje konanie na základe výzvy na doplnenie podania. Tento postup je veľmi častý v konaniach podľa zákona č.50 /1976 Zb. v znení zmien a noviel o stavebnom konaní (ďalej len stavebný zákon). Článok prezentuje zákonný predpoklad takéhoto postupu a následne najčastejšie porušenia zákona pri takomto postupe stavebného úradu. Niektoré závery v tomto článku sú zrejmou ukážkou porušenia legislatívy, najmä zásady zákonnosti a niektoré postupy sú predložením problematiky na diskusiu, keďže predstavujú do istej miery legislatívnu nezrovnalosť.

Pre správne posúdenie tejto otázky je potrebné si uvedomiť, že budú aplikovateľné dva právne predpisy, a to zákon č. 71/1967 Zb. v znení zmien a noviel o správnom konaní (ďalej len správny poriadok) a jednak zákon č. 50/1976 Zb. Tieto dva právne predpisy stoja proti sebe vo vzťahu subsidiarity všeobecného zákona k osobitnému. Samozrejme, na komplexné posúdenie otázky je potrebné zobrať do úvahy aj niektoré predpisy iného ako procesného charakteru, a to zákon o obecnom zriadení č. 369/1990 Zb. v znení zmien a noviel a príslušné vyhlášky Ministerstva životného prostredia, ktorými sa vykonáva stavebný zákon.

Podľa § 19 ods. 3 správneho poriadku, správny orgán vyzve účastníka konania na doplnenie podania a pomôže mu odstrániť nedostatky podania. Pri takejto výzve je potrebné zvýrazniť, že je povinnosť zo strany správneho orgánu realizovať niektoré úkony. Predovšetkým ide o procesné rozhodnutie o prerušení konania. Súčasťou takéhoto úkonu je aj poučenie o možnosti zastavenia konania, ak nebude podanie doplnené včas a riadne. Takéto poučenie je, podľa viacerých autorov[2], obligatórne poučenie, bez ktorého nemôže nastať predpokladaný následok, a to zastavenie konania. V správnom poriadku pritom ide v poradí o druhý prípad obligatórneho poučenia, ktorý zákon spája vyslovene s istým typom úkonu. Povinnosť poučenia sa spája, ako imanentná súčasť condito sine qua non, s rozhodnutím v správnom konaní. Z hľadiska samotného prerušenia konania je potrebné hneď v úvode poznamenať niekoľko poznámok. Už gramatický výklad slova prerušenie znamená, že v danom časovom úseku nebeží konanie. Zákonodarca spája s týmto procesným rozhodnutím, okrem iného, aj ten účinok, že neplynú lehoty na rozhodnutie podľa správneho poriadku. Tento celkom zrejmý záver je však nutné dať do príčinnej súvislosti s iným faktom. Je to napríklad množina úkonov, ktoré sú realizovateľné podľa § 32 až 47 správneho poriadku. Tieto úkony sú, okrem iného, aj realizáciou základných práv účastníka konania, ktoré má

[2] POTASCH .P., HAŠANOVÁ, J., Zákona o správnom konaní Bratislava 2015 C.H.Beck

v konaní samom. Pokiaľ však je konanie prerušené, tak sa vo veci samej nekoná, a teda nie je možné realizovať základné práva účastníka konania, a tak aj naplniť dikciu práva na spravodlivý proces. Rôzne procesné úkony sú možné len v rámci samotného konania, pričom hovorím najmä o všeobecnej zásade povinnosti správneho orgánu, aby umožnil účastníkovi konania vyjadriť sa ku všetkým podkladom pre rozhodnutie pred vydaním rozhodnutia.

Stavebný zákon pozná, ako osobitný zákon, podobné ustanovenie v § 35 ods. 2. Predmetný odsek hovorí: *„Ak predložený návrh neposkytuje dostatočný podklad pre posúdenie umiestnenia navrhovanej stavby alebo iného opatrenia v území , najmä vplyvov na životné prostredie, vyzve stavebný úrad navrhovateľa, aby návrh v primeranej lehote doplnil potrebnými údajmi alebo podkladmi, a upozorní ho, že inak územné konanie zastaví. Ak navrhovateľ nedoplní návrh na vydanie územného rozhodnutia požadovaným spôsobom v určenej lehote, stavebný úrad územné konanie zastaví.“*

Prvou situáciou, ktorá je, bohužiaľ, stále veľmi bežná je, že stavebný úrad vyzve účastníka konania, aby doplnil návrh podania o stanovisko obce - úradu hlavného architekta, v synonymických možnostiach danej funkcie, o súlad s územným plánom obce alebo zóny. Takýto postup je, samozrejme, porušením zásady zákonnosti podľa § 3 správneho poriadku, a je aj ústavne diskomfortný podľa článku 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Dotknutým orgánom je okruh orgánov, ktoré presne vymedzuje stavebný zákon v § 140, a to nasledovne*: Dotknutým orgánom podľa tohto zákona je*

a) orgán verejnej správy, ktorý je správnym orgánom chrániacim záujmy uvedené v § 126 ods. 1, ak konanie podľa osobitného predpisu upravujúceho jeho pôsobnosť je súčasťou konania podľa tohto zákona, má naň nadväzovať alebo s ním súvisí,

b) obec, ak nie je stavebným úradom podľa tohto zákona a konanie sa týka pozemku alebo stavby na jej území okrem stavieb uvedených v § 117b,

c) vlastník sietí a zariadení technického vybavenia územia a iná právnická osoba, ak to ustanovuje osobitný predpis

Nezákonnosť takéhoto postupu sa teda vidí v dvoch rovinách. Jednak ide o zrejmé nepochopenie zákona č 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, ktorý nepriznáva subjektivitu organizačným zložkám obecného úradu. Neexistencia subjektivity je daná jednak faktom, že aj samotný obecný úrad je fakultatívnym, v prípade obce, a jednak, že organizačná štruktúra obecného úradu je veľmi nesúrodá, v rámci obcí na Slovensku. Podľa § 11 ods. 4 písm. k) zákona č. 369/1990 Zb. v znení zmien a noviel, je základným právnym dokumentom pre

postavenie obce jej špecifickosť štatútu obce, ktorý prijíma obecné zastupiteľstvo[3]. Konkrétnu organizačnú štruktúru prijíma starosta obce podľa § 13 ods. 4 písm. d). Toto ustanovenie stanovuje právomoc starostovi, pre potreby konkrétnej obce, stanoviť si organizačnú štruktúru obecného úradu. Tak sme potom svedkami, že niektoré obce majú „útvar hlavného architekta" iné oddelenie architektúry mesta a podobne. Bez ohľadu na opodstatnenosť rozmanitosti organizačnej štruktúry je zrejmé, že v žiadnom prípade nejde o samostatný subjekt, a teda ani orgán, tak ako ho predpokladá stavebný zákon v § 140a.

Navyše treba zdôrazniť, že zákon nepripúšťa žiadať záväzné stanoviská od obce v prípade, že samotná obec je rozhodovacím orgánom. Hovorí o tom expressis verbis písm. b) predmetného ustanovenia stavebného zákona.

Do tretice k tejto časti mojej úvahy je potrebné uviesť, že súlad s územným plánom podľa § 37 ods. 1 a ods. 4 stavebného zákona, si robí stavebný úrad sám.

Teda postup, ktorým sa vyzve účastník konania k predloženiu takéhoto stanoviska, je nezákonný a ústavne diskomfortný.

Osobitná situácia môže nastať, ak stavebný úrad žiada o dodanie záväzných stanovísk alebo kruhu listín a dokladov, ktoré môže sám zabezpečiť vo svojej úradnej moci. V tomto prípade sme svedkami istej legislatívnej nezrovnalosti. Podľa § 37 ods. 3 prvá veta stavebného zákona: *„Stavebný úrad v územnom konaní zabezpečí stanoviská dotknutých orgánov štátnej správy a ich vzájomný súlad a posúdi vyjadrenie účastníkov a ich námietky."* Teda priamo zákonom je daná povinnosť správnemu orgánu zabezpečiť stanoviská dotknutých orgánov. Z hľadiska elementárnej teórie interpretácie práva, je možné povedať, že zákon nehovorí o možnosti, ale konštatuje postup, teda je zrejme možné sa domnievať, že ide o obligatórny postup v danom prípade. Takýto záver by bol celkom logický aj vzhľadom k ustanoveniam § 32 a 33 správneho poriadku a § 3. Podľa týchto ustanovení je povinnosť správneho orgánu zistiť náležite skutkový stav a obstarať si podklady pre rozhodnutie. Zároveň treba podotknúť, že účastník konania ani nemôže sám zaobstarať všetky podklady pre rozhodnutie, lebo o ich okruhu rozhoduje správny orgán. Podľa § 32 ods. 2 posledná veta, správny orgán určuje rozsah a spôsob zisťovania podkladov pre rozhodnutie, pri tom v kontexte ods. 1 toho istého paragrafu nie je viazaný návrhom účastník konania. Zákon nepredpokladá, že by účastník konania mal mať povinnosť odbornej spôsobilosti poznať

[3] TEKELI, J. , HOFFMAN, M . *Zákon o obecnom zriadení* , Wolters Kluwer , 2014 Bratislava

všetky dotknuté verejné záujmy, ktoré treba v danom konaní preskúmať. V konečnom dôsledku správny poriadok stavuje povinnosť súčinnosti. Aj pri týchto logických záveroch interpretácie zákonov sme ,však, svedkami istej miery disproporcie. Ide o znenie podzákonného predpisu, a to vyhlášky Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 4453/2000 Zb. v znení zmien a noviel § 3 ods. 3 písm. c), ktoré hovorí, že k návrhu sa pripojí „rozhodnutia, stanoviská, vyjadrenia, súhlasy, posúdenia alebo iné opatrenia dotknutých orgánov štátnej správy a obce.“ Takéto znenie vyhlášky nie je, podľa nášho názoru, v súlade so znením zákona. Ide o nešťastnú formuláciu, ktorá odôvodňuje práve postupy, kedy sa žiada nezákonným spôsobom doplnenie podania, tak ako uvádzam v úvode svojho článku. Nešťastnosť takéhoto postupu je daná textovým znením, ktoré nepripúšťa alternatívu. Úvodná veta ods. znie totiž, že dáva jednoznačne obligatórny imperatív prílohy k návrhu na územné rozhodnutie. A to napriek tomu, že písm. d) hovorí aj o stanovisku procesu environmentálneho hodnotenia stavby podľa zákona č. 24/2006 Z.z. o environmentálnom ohodnotení, ktoré ale nie je obligatórnou súčasťou každého územného a stavebného konania. Je zrejmé, práve zo znenia tohto písmena d), že ide o demonštratívny výpočet podľa vôle zákonodarcu, čo však explicitne nevyplýva z textu právnej normy. Je preto potrebné vykladať vyhlášku len takým spôsobom, ktorý neodporuje zákonu. Pričom hovoríme hneď o troch zákonoch, a to správny poriadok (napríklad ustanovenie § 32), stavebný zákon § 140a ods. 1 psím. b) a zákona č. 24 z 2006 roku. Vychádzame z princípu, že vyhláška, ako právna norma nižšej právnej normy, nemôže byť vykladaná spôsobom, ktorý odporuje zákonu. Inak by sme museli pripustiť povinnosť, pri každom územnom konaní, prikladať aj záverečnú správu pri environmentálnom hodnotení.

V poslednom rade je potrebné povedať, že postupom, kedy sa z vyššie uvedených dôvodov preruší konanie a následne zastaví, je aj porušené právo na spravodlivý proces. Ako sme už naznačili v úvode, iba v konaní je možné si uplatňovať procesné práva. Teda účastník konania ani nemá možnosť vyjadriť sa ku podkladom pre rozhodnutie, a nemôže v konečnom dôsledku, ani rozporovať stanoviská dotknutých orgánov[4]. Ak by sme im hypoteticky pripustili za správnu možnosť praxe stavebných úradov, teda vyzvať účastníka konania na doplnenie podania, v rámci stanovísk dotknutých orgánov, a dotknutý orgán by nepredložil takéto stanovisko, bez ohľadu na oprávnenosť alebo neoprávnenosť takéhoto návrhu účastníka konania, tak by sme im zrušili možnosť uplatniť si svoje práva. Navyše aj v konaní, teda keď sa už na jednotlivé subjekty vzťahujú všetky oprávnenia správneho poriadku,

[4] Napríklad § 140b stavebného zákona č. 50/1976 Zb. v znení zmien a noviel

stavebný zákon pozná predpoklad súhlasu. Ide o postup, ktorý je uvedený v § 36 ods. 3, a to: *Ak dotknutý orgán, ktorý bol vyrozumený o začatí územného konania, neoznámi v určenej alebo predĺženej lehote svoje stanovisko k navrhovanej stavbe, má sa za to, že so stavbou z hľadiska ním sledovaných záujmov súhlasí.* Teda zákon priamo predpokladá skutočnosť, že dotknutý orgán nemusí podať stanovisko, ale prax niektorých stavebných úradov by v prípade nepredloženia stanoviska, ako prílohu podania, spôsobila zastavenie konania ako takého.

K tejto veci sa v odbornej literatúre spomína aj rozhodnutie Najvyššieho súdu č. 2Sžnč1/2004[5], ktoré hovorí, že kompletnosť žiadosti (podania) nie je možné zamieňať si z jeho opodstatnenosťou. Tú možno overiť len v rámci konania, pričom je nevyhnutné zistiť dokazovaním náležite skutkový stav.

Záverom je teda potrebné povedať, že správne orgány by mali veľmi obozretne používať inštitút výzvy na doplnenie podania, tak aby bol zabezpečený nielen účel hmotnoprávnej úpravy, ale aj jednotlivých procesných ustanovení, ako všeobecného, tak aj osobitného zákona. Treba zároveň upozorniť na zásadu hospodárnosti a efektívnosti konania, ktorá dnes už je organickou súčasťou práva na spravodlivý proces.

Použitá literatúra

- KOŠIČIAROVA, S. *Princíp dobrej verejnej správy a Rada Európy*. Bratislava 2012 , Iura edition
- TEKELI, J. , HOFFMAN, M . *Zákon o obecnom zriadení ,* Wolters Kluwer , 2014 Bratislava
- POTASCH .P., HAŠANOVÁ, J.*, Zákona o správnom konaní* Bratislava 2015 C.H.Beck

[5] KOŠIČIAROVA, S. *Princíp dobrej verejnej správy a Rada Európy*. Bratislava 2012 , Iura edition s.96

Úvaha nad potenciálnou protiústavnosťou navrhovaného znenia § 33 ods. 4 AML zákona

REFLECTION ON THE POTENTIAL UNCONSTITUTIONALITY OF THE PROPOSED WORDING OF THE SECTION 33 SUBSECTION 4 OF THE AML ACT

Martin Plocháň[1]

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá posúdením potenciálnej protiústavnosti navrhovaného znenia § 33 ods. 4 AML zákona (zákon č 297/2008 Z.z.) v prebiehajúcom legislatívnom procese, ktorým sa navrhuje explicitné zakotvenie okamihu, kedy má dôjsť k začatiu plynutia tzv. subjektívnych prekluzívnych lehôt na uloženie sankcie, nasledovným vymedzením: „*Porušenie povinnosti sa považuje za zistené dňom doručenia písomného oboznámenia s kontrolnými zisteniami povinnej osobe*.“. Posúdenie protiústavnosti je okrem ústavnoprávnych aspektov uskutočnené aj v kontexte existujúcej súdnej praxe v oblasti správneho trestania, účelu prekluzívnych lehôt a trestnoprávnych zásad aplikujúcich sa na prípady správneho trestania.

Kľúčové slová: AML zákon, správne trestanie, prekluzívne lehoty, zánik zodpovednosti za správny delikt

Abstract

The paper deals with the assessment of the potential unconstitutionality of the proposed wording of Section 33(4) of the AML Act (Act No. 297/2008 Coll.) in the ongoing legislative process, which proposes explicit regulation of the moment, since when statute preclusive periods for imposing of a sanction shall commence by following wording: "A breach of duty shall be deemed to have been established on the date of delivery of the written notification of control findings to the inspected person.". The assessment of unconstitutionality is, in addition to constitutional aspects, also carried out in the context of existing judicial practice in the field

[1] Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav medzinárodného práva a európskeho práva, martin.plochan@plochan.eu.

of administrative punishment, the purpose of statute time-limits and criminal-law principles applicable to cases of administrative punishment.

Keywords: AML Act, administrative punishment, preclusive periods, extinction of liability for administrative offense

Úvod

Dňa 3.11.2016 bol na legislatívnom portáli Slov-Lex zverejnený návrh zákona (ďalej len „**Návrh**"), ktorým sa mení a dopĺňa a dopĺňa zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (tzv. AML[2] zákon) a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.[3]

Návrh okrem implementácie tzv. IV. AML Smernice[4] do vnútroštátneho právneho poriadku mení aj ďalšie ustanovenia AML zákona vrátane časti AML zákona o ukladaní sankcií a plynutí tzv. subjektívnych prekluzívnych lehôt.

Súčasne znenie relevantného § 33 ods. 4 AML zákona je nasledovné: „*Pokutu podľa odseku 1 alebo 2 možno uložiť do jedného roka odo dňa, keď porušenie povinnosti finančná spravodajská jednotka zistila, najneskôr do piatich rokov odo dňa, keď k porušeniu povinnosti došlo*.". Na základe Návrhu sa má na koniec § 33 ods. 4 AML zákona pripojiť nasledovná veta týkajúca sa zistenia porušenia povinností správnym orgánom a s tým spojeným okamihom začatia plynutia subjektívnej prekluzívnych lehôt na uloženie sankcie: „*Porušenie povinnosti sa považuje za zistené dňom doručenia písomného oboznámenia s kontrolnými zisteniami povinnej osobe*.".

Ešte pred samotnou analýzou potenciálnej protiústavnosti navrhovaného znenia § 33 ods. 4 AML zákona je nutné aspoň základne ozrejmiť podstatu a význam prekluzívnych lehôt

[2] Anti-money laundering.
[3] LP/2016/967, https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2016/967.
[4] Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES.

na uloženie administratívnoprávnej sankcie, keďže poznanie uvedeného je nevyhnutným predpokladom pre samotnú analýzu.

Podstata, význam a delenie lehôt na uloženie administratívnoprávnej sankcie

Takmer všetky právne predpisy, ktoré zakotvujú postihy za tzv. správne delikty, ustanovujú lehoty na uloženie sankcie či začatie správneho konania.[5] Predmetné lehoty predstavujú hmotnoprávne lehoty, s ktorých uplynutím je spájaný jeden veľmi významný právny následok, a to zánik trestnosti, resp. zodpovednosti za správny delikt.

Časové limitovanie právneho postihu za správny delikt má dôvody materiálne (účel sankcie možno dosiahnuť len jej včasným uložením, sankcia uložená po uplynutí dlhej doby od protiprávneho konania stráca funkciu individuálnej ako aj generálnej prevencie) **a dôvody procesné** (uplynutím dlhšej doby od spáchania protiprávneho konania sa oslabuje sila dôkazných prostriedkov). Na zachovanie prekluzívnych lehôt nestačí len v rámci nich vydať prvostupňové rozhodnutie, ale je nevyhnutné, aby prvostupňové rozhodnutie najneskôr v posledný deň uvedených lehôt nadobudlo aj právoplatnosť. Za uloženie sankcie za správny delikt možno považovať len také rozhodnutie, ktoré je už v zásade konečné, a ktorým bola právoplatne uložená povinnosť plniť. Až právoplatnosťou takéhoto rozhodnutia bola priamo dotknutá práva sféra povinného subjektu. **Lehoty na uloženie sankcie za správny delikt sú prekluzívnymi** (prepadnými) **lehotami, na uplynutie ktorých je povinný prihliadnuť správny orgán či súd z úradnej povinnosti** (ex offo), aj keď ich uplynutie nie je účastníkom konania namietané.[6]

Prekluzívne lehoty sú stanovené ako subjektívne (začínajú zvyčajne plynúť okamihom, keď sa správny orgán dozvedel o porušení zákona), prípadne správny orgán zistil porušenie zákona) a objektívne (začínajú plynúť okamihom spáchania správneho deliktu). Zmyslom subjektívnej prekluzívnej lehoty je prinútiť správny orgán k aktívnej činnosti – vrátane zisťovania a preukazovania zodpovednosti za porušenie zákona. Lehoty k rozhodnutiu totiž predstavujú v právnom štáte jeden z mechanizmov výrazne obmedzujúcich tendencie k nekontrolovateľnosti správnych orgánov a prieťahov v konaní pred nimi. Predmetná lehota je

[5] Napr. ust. § 24 § ods. 7 zákona č. 250/2007 Z.z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov: *„Konanie o uložení pokuty možno začať do 12 mesiacov odo dňa, keď orgán dozoru zistil porušenie povinnosti podľa tohto zákona, najneskôr do troch rokov podľa odsekov 1 a 3, a do desiatich rokov podľa odseku 2 odo dňa, keď k porušeniu povinnosti došlo. Pokutu možno uložiť najneskôr do štyroch rokov odo dňa, keď k porušeniu povinnosti došlo*.“.

[6] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 8 Sžo 147/2008 zo dňa 12.3.2009.

tiež prostriedkom ochrany účastníka správneho konania proti postupu orgánu verejnej moci. Ide o ustanovenie slúžiace predovšetkým záujmom účastníkov, ktorým sa im dáva právna istota ohľadom lehoty, v ktorej musí byť vec vybavená.[7]

Určenie okamihu začatia plynutia subjektívnej prekluzívnej lehoty v právnej teórii a praxi

Ako bolo uvedené vyššie, subjektívne prekluzívne lehoty začínajú zvyčajne plynúť okamihom, keď sa správny orgán dozvedel o porušení zákona, prípadne správny orgán zistil porušenie zákona.[8] Otázka, kedy sa správny orgán dozvedel o porušení zákona, však spôsobuje v teórii aj praxi významné teoretické aj praktické nejasnosti, ktorých následkom sú podľa názoru autora viaceré nezákonné rozhodnutia správnych orgánov, ktoré sú bohužiaľ častokrát „posvätené" aj rozhodnutiami súdov v rámci prieskumu v správnom súdnictve. Hoci určenie konkrétneho okamihu, kedy sa správny orgán dozvedel o porušení zákona, bude vždy závisieť od okolností konkrétneho prípadu, autor tohto príspevku nižšie uvádza všeobecnú charakteristiku skutočností, ktoré podľa názorov súdnej praxe možno subsumovať pod získanie vedomosti správneho orgánu o porušení zákona.

Vo všeobecnosti prevažujúca súdna prax sa prikláňa k názoru, že okamihom zistenia porušenia zákona správnym orgánom je okamih, keď sa správny orgán dozvie o skutkových okolnostiach v takom rozsahu, ktorý umožní predbežné právne zhodnotenie, že došlo k porušeniu zákona ako takého.[9] V zmysle súdnej praxe zistenie porušenia „*neznamená, že již v tom okamžiku musí být najisto postaveno, že k porušení povinnosti nesporně došlo, nýbrž postačí, že vzniklo důvodné podezření, že se tak stalo. Prokázání porušení povinnosti a určení toho, kdo je za ně odpovědný, je předmětem řízení. Proto zahájení řízení musí předcházet určitá*

[7] Viď bližšie rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Szf 11/2010 zo dňa 18.11.2010.
[8] Autor tohto príspevku pojmy „zistiť porušenie zákona" a „dozvedieť sa o porušení zákona" považuje na účely správneho trestania za pojmy obsahovo zhodné. Podobne viď nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 192/05 – 2 zo dňa 11.7.2007: „*Problematickou zůstává otázka správného určení počátku lhůty. Vztaženo na projednávanou věc ji lze omezit na posouzení, zda „zjištění" a „dozvědění se" jsou termíny, které nelze vykládat shodně, nebo je to naopak žádoucí. Ústavní soud si je vědom, že shora uvedený náhled na časovou hranici, do kdy musí být pokuta uložena, Úřad značně limituje v potřebě „rychle rozhodnout", neboť jednoroční lhůta je ve věcech soutěžních (náročné dokazování, mnoho účastníků, z toho pramenící prodlužování ... atd.) extrémně krátká. Toho si byl evidentně vědom i Nejvyšší správní soud, a proto hledal cestu, jak ztížené postavení Úřadu v řízení vyrovnat.* ***I když mu lze dát za pravdu v tom, že z hlediska výlučně jazykového významu „zjištění" může představovat kvalifikovanější formu posouzení ze strany Úřadu než „dozvědění se", je takový přístup vzhledem k dalším souvislostem ojedinělý, novátorský a jako takový nepřiměřeně zasahující do právní jistoty stěžovatelky***.".
[9] Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I.ÚS 947/09 zo dňa 17.3.2010.

skutečnost, z níž důvodnost podezření plyne. ***Den, kdy je tato skutečnost správnímu orgánu oznámena nebo zjištěna při plnění jeho pracovních úkolů nebo v souvislosti s nimi jeho pracovníky, je den, kdy se správní orgán o porušení povinnosti dozvěděl, tj. seznal, že došlo k jednání, jež zákon při splnění dalších podmínek definuje jako správní delikt. Jde o vědomost o skutkových okolnostech v takovém rozsahu, který umožní i jejich předběžné právní posouzení.*** *Zákon nepředpokládá, že by muselo jít o informaci zvlášť kvalifikovanou nebo přicházející z určitého zdroje, musí však mít nezbytnou míru věrohodnosti a určitosti, aby na druhé straně nedošlo k zahájení řízení naprosto nedůvodného ...* ***Byť jde o subjektivní lhůtu, je nutno "vědomí" státního orgánu založit (možná paradoxně) na objektivní skutečnosti, tj. datu, kdy došlo k oznámení určitého a věrohodného obsahu, datu kontroly*** *a pod.,* ***nikoli na subjektivním postoji pracovníků k těmto zjištěním***".“.[10] V zmysle súdnej praxe teda:

(i) sa okamihom zistenia nedostatkov nemyslí ich nepochybné a preukázateľné zistenie (pozn. to je predmetom správneho konania o uloženie sankcie), ale postačuje získanie dôvodného podozrenia na strane správneho orgánu, že k porušeniu povinnosti došlo; a

(ii) okamih zistenia nedostatkov je viazaný na objektívnu skutočnosť, a to okamih získania vedomosti o skutkových okolnostiach v takom rozsahu, ktorý umožní ich predbežné právne zhodnotenie.

Úprava a posúdenie okamihu začatia plynutia subjektívnych prekluzívnych lehôt v zmysle Návrhu

Ako bolo uvedené vyššie, na základe Návrhu sa má na koniec § 33 ods. 4 AML zákona pripojiť nasledovná veta týkajúca sa určenia okamihu začatia plynutia subjektívnej prekluzívnych lehôt na uloženie sankcie: „*Porušenie povinnosti sa považuje za zistené dňom doručenia písomného oboznámenia s kontrolnými zisteniami povinnej osobe*.“. Návrhom sa má teda jednoznačne určiť okamih, kedy dôjde k začatiu plynutia subjektívnych prekluzívnych lehôt na uloženie sankcie, pričom z odôvodnenia predmetnej zmeny je relevantné nasledovné: *„Podľa judikatúry Najvyššieho súdu subjektívna lehota plynie od dozvedenia sa správneho orgánu o porušení povinnosti zo strany povinnej osoby, pričom okamih tohto dozvedenia sa odvíja od ukončenia kontroly. Až na základe vykonanej a ukončenej kontroly môže správny*

[10] Rozsudok Nejvyššího správního soudu sp. zn. 5 A 1/2001 – 56 zo dňa 3. 6. 2004; taktiež rozsudok Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 A 167/94 zo dňa 18. 2. 1997.

*orgán ustáliť stav porušenia alebo neporušenia zákonných povinností a uložiť pokutu. Nakoľko až v oboznámení s kontrolnými zisteniami finančná spravodajská jednotka konštatuje konkrétne porušenia zákona, navrhuje sa ustanoviť, že tieto sa považujú za zistené dňom doručenia oboznámenia s kontrolnými zisteniami povinnej osob*e.“.

Predmetná časť Návrhu je podľa názoru autora tohto príspevku veľmi nešťastná, vychádza z nesprávnych predpokladov, nepochopenia účelu prekluzívnych lehôt, nerešpektovania trestnoprávnych zásad, ktoré sa aplikujú aj na administratívnoprávne trestanie[11] (napr. in dubio pro reo či in dubio mitius)[12] a na konci dňa by predmetná úprava v prípade jej prijatia bola vysoko pravdepodobne v rozpore s Ústavou SR či Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd, a to z nasledovných dôvodov:

(i) už z povahy v Návrhu uvedeného dokumentu „Oboznámenie s kontrolnými zisteniami“, ktorého doručením sa porušenie povinnosti má považovať za zistené, vyplýva, že vypracovanie tohto dokumentu je výsledkom určitej analytickej činnosti správneho orgánu a je len zavŕšením tohto procesu, t.j. „daním na papier, čo správny orgán už dávnejšie zistil“, a k zisteniu teda logicky muselo dôjsť skôr;

(ii) v zmysle vyššie uvedenej súdnej praxe je rozhodujúcim okamihom, ktorý sa považuje za okamih zistenia porušenia právnej povinnosti, okamih získania vedomosti správneho orgánu o skutkových okolnostiach v takom rozsahu, ktorý umožňuje ich predbežné právne zhodnotenie, t.j. postačuje možnosť predbežného právneho posúdenia, nie jej reálne vykonanie[13] (pozn. v zmysle súdnej praxe sa za okamih získania vedomosti o skutkových okolnostiach považuje aj okamih, keď sú správnym orgánom poskytnuté dokumenty, na základe ktorých možno identifikovať porušenie zákona po právnej stránke, a to bez ohľadu na skutočnosť, či a kedy

[11] Správne delikty sa podľa názoru domácich súdov a Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „**ESĽP**“), zaraďujú do kategórie „trestných obvinení“ v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, a preto „obvinenému“ zo spáchania správneho deliktu je potrebné poskytnúť všetky záruky, ktoré sa poskytujú obvinenému z trestného činu.

[12] Rozsudok Nejvyššího správního soudu sp. zn. 7 As 95/2011 – 108 zo dňa 19. 9. 2013: „*Z judikatury Ústavního soudu lze sice dovodit možnou aplikovatelnost ust. § 40 odst. 1 správního řádu i na běh lhůt hmotněprávních (srovnej např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 1998, sp. zn. IV. ÚS 365/97), nicméně v daném případě je podle Nejvyššího správního soudu třeba se v souladu se zásadou in dubio mitius přiklonit k výkladu, který lhůtu neprodlužuje, tj. k výkladu příznivějšímu pro sankcionovaný subjekt*.“.

[13] Uznesenie rozšíreného senátu Nejvyššího správního soudu sp. zn.7 Afs 14/2011-115 zo dňa 18. 9. 2012: „*Správní orgán se „dozví“ o porušení cenových předpisů (§ 17 odst. 4 zákona č. 526/1990 Sb., o cenách)* ***dnem, kdy soustředí onen okruh poznatků, informací a důkazních prostředků, z nichž lze na spáchání deliktu usoudit. Není rozhodující, zda v tento den již byl zpracován kontrolní protokol, ani zda tyto poznatky byly analyzovány a posouzeny se závěrem, že delikt byl spáchán a kým***.“.

správny orgán predmetné dokumenty ďalej posúdi)[14] => oboznámenie s kontrolnými zisteniami, ktoré je uvedené v Návrhu, je vypracované už v čase, keď správny orgán disponuje všetkými skutkovými podkladmi a informáciami, keďže mu zvyčajne predchádza nejaká kontrola či podnet na prešetrenie;

(iii) z odôvodnenia Návrhu jednoznačne vyplýva, že predkladateľ Návrhu vychádza z neznalosti a/alebo nepochopenia existujúcej súdnej praxe v oblasti správneho trestania, pretože by inak nikdy nemohol v odôvodnení uviesť, že „*Až na základe vykonanej a ukončenej kontroly môže správny orgán ustáliť stav porušenia alebo neporušenia zákonných povinností a uložiť pokutu. Nakoľko až v oboznámení s kontrolnými zisteniami finančná spravodajská jednotka konštatuje konkrétne porušenia zákona, navrhuje sa ustanoviť, že tieto sa považujú za zistené dňom doručenia oboznámenia s kontrolnými zisteniami povinnej osobe.*“ => z citovaného je zjavné, že predkladateľ Návrhu oboznámenie s kontrolnými zisteniami považuje za dokument, v ktorom sú zo strany správneho orgánu ustálené porušenia povinností, t.j. právne posúdenie veci, avšak ako už bolo niekoľkokrát uvedené vyššie, na účely zistenia porušenia povinnosti je rozhodujúce ustáliť skutkové informácie a nie právne, nehovoriac o tom, že na finálne ustálenie právnej kvalifikácie porušenia slúži samostatné správne konanie o uložení sankcie;

(iv) viazanie okamihu začatia plynutia subjektívnych prekluzívnych lehôt na okamih doručenia oboznámenia s kontrolnými zisteniami popiera účel prekluzívnych lehôt, pretože správny orgán má v podstate neobmedzenú možnosť (svojvôľu) určiť, kedy dôjde k začatiu plynutia daných lehôt (účelom prekluzívnych lehôt je práve zabrániť takejto svojvôli)[15], a teda deň vypracovania takéhoto dokumentu rozhodne nie je tou

[14]Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6Sžf/51/2010 zo dňa 22.6.2011 publikovaný v Zbierke stanovísk NS a súdov SR 2/2013 pod. č. 19: „*Podľa názoru senátu odvolacieho súdu prvá objektívna možnosť, kedy sa v danom prípade správny orgán dozvedel o porušení povinností žalobcu, za ktoré mu následne bola uložená sankcia bol podnet – žiadosť o prešetrenie verejného obstarávania, Ministerstva životného prostredia SR zo dňa 16.8.2006, ktorý bol podnetom na výkon kontroly u žalobcu a najneskoršie dňa 27.9.2006, kedy prišlo k odňatiu prvopisov dokladov žalobcu k výkone kontroly nad dodržiavaním zákona o verejnom obstarávaní, podľa potvrdenia o odňatí prvopisov dokladov, písomných dokumentov od žalobcu,* ***v ktorý deň správny orgán mohol už preveriť dôvodnosť podnetu na začatie kontroly predloženého Ministerstvom životného prostredia Slovenskej republiky*** *a* ***bolo už záležitosťou organizácie činnosti správneho orgánu, kedy si uvedené zistenia a akým spôsobom ďalej preverí***.“. Obdobne viď rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Sžf 11/2010 zo dňa 18.11.2010.

[15] BOHADLO, D., POTĚŠIL, L., POTMĚŠIL, J.: Správní trestání z hlediska praxe a judikatury. Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 83: „*Výklad správních soudů, který má za následek, že (prekluzivní subjektivní) jednoroční lhůta nezapočne nutně běžet od získání shora uvedené vědomosti (tj. o skutkových okolnostech v takovém rozsahu, který umožní předběžné právní zhodnocení, že došlo k porušení zákona ze strany určitého, konkrétního*

objektívnou a na správnom orgáne nezávislou skutočnosťou, ktorá by mala spôsobovať začiatok plynutia subjektívnych prekluzívnych lehôt.[16]

Záver

S ohľadom na vyššie uvedené sa možno prikloniť k názoru, že navrhované znenie § 33 ods. 4 AML zákona okrem toho, že absolútne nerešpektuje súdnu prax a zásady v oblasti správneho trestania, tak je aj v rozpore s Ústavou SR (konkrétne s čl. 49 a 50) a Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (konkrétne s čl. 6 a 7), a to primárne z dôvodu, že viazanie okamihu zistenia porušenia povinnosti správnym orgánom na deň doručenia písomného oboznámenia s kontrolnými zisteniami povinnej osobe popiera účel prekluzívnych lehôt, keďže správny orgán na základe uvedeného získa v podstate neobmedzenú možnosť (svojvôľu) určiť, kedy dôjde k začatiu plynutia daných lehôt (účelom prekluzívnych lehôt je práve zabrániť takejto svojvôli a chrániť dotknutú osobu pred nečinnosťou správneho orgánu). Opisovanú protiústavnosť možno demonštrovať na jednoduchom príklade, keď správny orgán vykoná kontrolu, zhromaždí listinné a iné dôkazy (t.j. v zmysle vyššie citovanej súdnej praxe získa všetky skutkové podklady

---

subjektu), zakládá důsledky nerozumné. Takový výklad totiž umožňuje správnímu orgánu nečinnost v podobě absence či neadekvátního zjišťování a prokazování, kdo je odpovědný za porušení zákona, i po dlouhou řadu měsíců. Výklad správních soudů tak v podstatné míře ponechává volný proud libovolnému prodlužování řízení ze strany správního orgánu na úkor účastníka řízení.“. Podobne viď MATES, P. a kol.: Základy správního práva trestního. 5. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 32 : „*Běh subjektivní lhůty počíná dnem, kdy se příslušný orgán o deliktu dozvěděl v takovém rozsahu, že je možné i předběžné právní hodnocení, nebo kdy mu došlo oznámení, které je dostatečně určitého a věrohodného obsahu apod. (za takový den lze považovat např. ukončení kontroly nebo oznámení jiného orgánu veřejné moci). Pro počátek běhu těchto lhůt však nejsou rozhodné subjektivní „právně neuchopitelné“ postoje zaměstnanců správních úřadu, včetně takových charakteristik jako je jejich odbornost nebo znalost práva. Na druhé straně však nelze jejich počátek vázat až na objektivní okolnosti, jakými je vlastní zahájení řízení o pokutě nebo zpracování protokolu o kontrole, protože v tomto okamžiku již byla znalost o tom, že došlo ke spáchání deliktu, dostatečná*.“.

[16] Uznesenie rozšíreného senátu Nejvyššího správního soudu sp. zn.7 Afs 14/2011-115 zo dňa 18. 9. 2012: „*Jinak řečeno, lze souhlasit s názorem, že počátek běhu prekluzivní lhůty je třeba spojit s přezkoumatelnou objektivní skutečností;* ***touto skutečností ale nemůže být vyhotovení (tím méně na to navazující „obdržení“) protokolu, protože tu přirozeně o žádnou objektivní skutečnost nejde, vždyť o datu vyhotovení rozhoduje správní orgán zcela volnou úvahou****. Objektivní a následně zjistitelnou skutečností je však okamžik finalizace onoho souhrnu skutkových poznatků, který je potřebný k tomu, aby z nich mohl být učiněn právní závěr o tom, že k deliktu došlo. Jestliže se takové poznatky dostanou do dispozice orgánu, v jehož pravomoci je sankční řízení provést, pak je nutno mít za to, že se o deliktu správní orgán „dozvěděl“, třebaže - a tu je ovšem třeba stěžovateli přisvědčit - zpracování, hodnocení, analyzování a zejména také správní posouzení získaných poznatků vyžaduje v komplikovaných případech jistě další (často nemalé) úsilí a přirozeně i čas. Toto úsilí ale musí být vyvíjeno a tento čas musí být včítán do prekluzivní lhůty již běžící.* ***Právní výklad, který by odsouval počátek běhu této lhůty na dobu pozdější, již nahrává pasivitě, laxnosti a průtahům ze strany trestajícího orgánu, působí proti právní jistotě a neúměrně oslabuje právní postavení delikventa. Nelze jej proto přijmout***.“. Podobne viď rozsudok Nejvyššího správního soudu sp. zn. 5 A 1/2001 – 56 zo dňa 3. 6. 2004.

a informácie, ktoré umožňujú predbežné právne posúdenie veci) a potom nechá napr. 4 roky prípad „ležať“ v skrini a neurobí vo veci žiaden úkon, tak aj tak bude subjektívna prekluzívna lehota podľa navrhovanej úpravy zachovaná, keďže po 4 rokoch správny orgán v zmysle Návrhu bude môcť vydať a doručiť oboznámenie s kontrolnými zisteniami povinnej osoby a od tohto momentu v zmysle Návrhu začne plynúť subjektívna prekluzívna lehota na uloženie sankcie. Preto si na záver možno položiť legitímnu otázku, a to, ako sa v prípade prijatia Návrhu zabráni nekontrolovateľnosti správnych orgánov a prieťahov v konaní pred nimi a v akej právnej istote, resp. v danom prípade neistote, ohľadom lehoty, v ktorej musí byť vec vybavená, budú jednotliví účastníci konania?

Použitá literatúra

- BOHADLO, D., POTĚŠIL, L., POTMĚŠIL, J.: Správní trestání z hlediska praxe a judikatury. Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2013, 220 s. ISBN 978-80-7400-413-1.
- MATES, P. a kol.: Základy správního práva trestního. 5 vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, 226 s. ISBN 978-80-7400-357-8.
- PRÁŠKOVÁ, H.: Základy odpovědnosti za správní delikty. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, 446 s. ISBN 978-80-7400-456-8.
- ŠIŠEKOVÁ, S., LAVICKÝ, P., PODHRÁZKÝ, M.,: Přehled judikatury ve věcech správního trestání. ASPI, a.s., Praha 2006, 284 s. ISBN 80-7357-200-1.

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Deliktuálna zodpovednosť na úseku odpadového hospodárstva

DELICTUAL LIABILITY IN THE FIELD OF WASTE MANAGEMENT

Róbert Ružička[1]

Abstrakt

Problematike ochrany životného prostredia sa v rámci Európskej únie venuje veľká pozornosť, nakoľko právo na ochranu životného prostredia patrí medzi základné ľudské práva a slobody. Ochrana životného prostredia vzhľadom na jeho stále znečisťovanie v posledných desaťročia je nevyhnutnou podmienkou pre trvalo udržateľný rozvoj. Prvoradým cieľom politiky v oblasti nakladania s odpadmi je minimalizácia negatívnych účinkov tvorby a nakladania s odpadmi na zdravie ľudí a životné prostredie. Politika odpadového hospodárstva sa zameriava na obmedzovanie využívania prírodných zdrojov a uprednostňuje praktické uplatňovanie hierarchie odpadového hospodárstva v súlade so zásadou "znečisťovateľ platí". Predchádzanie vzniku odpadu by malo byť prvoradou prioritou odpadového hospodárstva a druhotné použitie a recyklácia materiálov by sa mali uprednostňovať pred energetickým zhodnocovaním odpadu, pokiaľ sú najlepšou ekologickou možnosťou. Zneškodňovanie odpadu by malo byť až poslednou možnosťou. Významným elementom na dosahovanie cieľov politiky odpadového hospodárstva je sankčný mechanizmus za správne a súdne delikty.

Kľúčové slová: životné prostredie, odpadové hospodárstvo, administratívnoprávna zodpovednosť, priestupky, správne delikty, sankcie, trestnoprávna zodpovednosť

Abstract

The issue of the environment is dedicated the careful attention within the European Union, since the right to protection of the environment belongs among a fundamental human rights and freedoms. Environmental protection due to its still pollution in recent decades is a prerequisite for sustainable development. The primary objective of waste management

[1] Ministerstvo životného prostredia SR, Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava, Externý doktorand
email: ruzicka.robert@gmail.com

policy is to minimize the negative effects of waste generation and management on human health and the environment. Waste management policy focuses on limiting the use of natural resources and prefers the practical application of the waste management hierarchy in accordance with the polluter pays principle. Waste prevention should be the first priority for waste management and reuse and material recycling should be preferred to energy recovery where and insofar as they are the best ecological options. Disposal of waste should only be the last option. An important element for the achievement of waste management policy objectives is the sanction mechanism for administrative and judicial delicts.

Keywords: environment, waste management, administrative legal liability, misdemeanour, administrative delicts, sanctions, criminal legal liability

I. Politika obehového hospodárstva – cesta k udržateľnému nakladaniu s odpadmi

Na pôde Európskej únie sa aktuálne realizuje akčný plán obehového hospodárstva 2015[2]. Obehové hospodárstvo podporí konkurencieschopnosť EÚ prostredníctvom ochrany podnikov pred nedostatkom zdrojov a nestálymi cenami, podporovania vytvárania nových podnikateľských príležitostí a inovačných, účinnejších spôsobov výroby a spotreby. Prispeje k vytváraniu pracovných miest na miestnej úrovni pre všetky úrovne zručností a k vytváraniu príležitostí na sociálnu integráciu a súdržnosť. Zároveň bude viesť k energetickým úsporám a pomôže vyhnúť sa nenapraviteľným škodám, ktoré spôsobuje čerpanie zdrojov v miere, ktorá prekračuje kapacitu Zeme obnovovať ich z hľadiska klímy a biodiverzity a znečisťovania ovzdušia, pôdy a vody. V nedávnej správe sa takisto poukazuje na rozsiahlejšie prínosy obehového hospodárstva[3] vrátane zníženia súčasných úrovní emisií oxidu uhličitého. Opatrenia na podporu obehového hospodárstva preto úzko súvisia s hlavnými prioritami EÚ, medzi ktoré patrí napríklad rast a zamestnanosť, agenda v oblasti investícií, oblasť klímy a energetiky, sociálna agenda a inovácie v priemysle, a s globálnym úsilím o trvalo udržateľný rozvoj.

[2] COM (2015) 614 final, https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EN/1-2015-614-EN-F1-1.PDF
[3] *Growth within: a circular economy vision for a competitive Europe*, správa vypracovaná nadáciou Ellen MacArthur Foundation, strediskom McKinsey Centre for Business and Environment a nadačným fondom Stiftungsfonds für Umweltökonomie und Nachhaltigkeit (SUN), jún 2015.

Všetky členské štáty začali prácu v tejto oblasti, ale viaceré sú priekopníkmi a prijali vnútroštátne alebo regionálne plány obehového hospodárstva (napr. Holandsko, Belgicko), alebo ich začlenili do iných politík (napr. Nemecko, Francúzsko).

Nové legislatívne návrhy týkajúce sa odpadu, ktoré aktuálne prejednávajú Európsky parlament a Rada Európskej únie[4], zahŕňajú dlhodobé ciele na zníženie objemu skládkovania a zvýšenie prípravy na opätovné použitie a recyklácie kľúčových tokov odpadov, ako je napríklad komunálny odpad a odpad z obalov[5]. Tieto ciele by mali viesť členské štáty k tomu, aby postupne používali rovnaké osvedčené postupy a podporovali potrebné investície do odpadového hospodárstva. Navrhujú sa ďalšie opatrenia, ktoré majú viesť k jasnejšiemu a jednoduchšiemu vykonávaniu, prostredníctvom ktorých sa majú podporovať hospodárske stimuly a zlepšovať systémy rozšírenej zodpovednosti výrobcu. V tomto smere iba niekoľko členských štátov prispôsobuje svoje politiky obehovému hospodárstvu.

Pokiaľ ide o Slovensko, podľa údajov Eurostatu[6] dosiahlo v roku 2014 mieru recyklácie komunálneho odpadu na úrovni 10,3 %. V roku 2014 bol teda rozdiel medzi cieľom pre rok 2020 (50 %) a aktuálnym stavom (10,3%) takmer 40%. V tejto štatistike je „miera recyklácie“ (*recycling rate*) charakterizovaná ako výsledok „tonáže recyklovaného odpadu vydelenej množstvom vytvoreného komunálneho odpadu.“ Je teda zrejmé, že Slovensko, že musí vyvinúť veľké úsilie na zlepšenie výkonnosti svojho systému odpadového hospodárstva v záujme splnenia aktuálnych cieľov EÚ v oblasti odpadov, ktoré sa v prvom rade týkajú menšieho využívania skládok a lepšej recyklácie a separovaného zberu. Slabá výkonnosť odpadového hospodárstva, ktorá je poznačená nízkou mierou recyklácie a silnou závislosťou od skládok, je jedným z hlavných environmentálnych problémov.

Významným legislatívnym nástrojom k prechodu na obehové hospodárstvo je nový zákon č. 79/2015 o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých predpisov (ďalej len „zákon o odpadoch“), ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2016. Zákon o odpadoch vymedzuje kľúčové pojmy, stanovuje základné požiadavky pre odpadové hospodárstvo a povinnosti prevádzkovateľov zariadení, ktoré vykonávajú činnosti nakladania s odpadom. V tomto zákone sa upravujú aj aspekty odpadového hospodárstva týkajúce sa predchádzania vzniku odpadu, rozšírenej zodpovednosti výrobcu, nakladania s komunálnym odpadom a ukončenia

[4] http://ec.europa.eu/environment/waste/packaging/index_en.htm
[5] Komisia navrhla spoločný cieľ do roku 2030 recyklovať 65 % komunálnych odpadov, 75 % odpadov z obalov a skládkovať maximálne 10 % všetkého odpadu. Zákaz však bude platiť úplne pre vyseparovaný odpad.
[6] http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&tableSelection=1&labeling=labels&footnotes=yes&language=en&pcode=t2020_rt120&plugin=1

činnosti bývalého recyklačného fondu. Časti tohto zákona sú dôležité pre zlepšenie obehového hospodárstva, najmä systému rozšírenej zodpovednosti výrobcu.

II. Právna zodpovednosť

Zodpovednosť, ako povinnosť znášať následok správania, ktoré bolo v rozpore so spoločensky akceptovanými pravidlami, vznikla nepochybne ešte pred vznikom samotného práva, ako prvok každého normatívneho systému. V spoločnosti vznikla ako reakcia na nutnosť vysporiadať sa s neprijateľným konaním, ktoré si k svojmu súžitiu spoločnosť sama vytvorila. Právna zodpovednosť je iba jednou z rozličných foriem zodpovednosti. Je teda iba jednou vrstvou v spoločenskej štruktúre zodpovednosti, pričom vychádza z istých filozoficko-etických predstáv o tom, ako je človek zodpovedný za svoje konanie, za svoje činy pred ostatnými ľuďmi, spoločnosťou a sám pred sebou a svojím svedomím. Nepriaznivý následok sa z hľadiska právneho postavenia subjektu prejavuje v zmene jeho právneho statusu (vzniká jeho povinnosť znášať represívnu sankciu na základe rozhodnutia príslušného orgánu, resp. povinnosť odstrániť nepriaznivý následok svojho správania).

Environmentálne sankcie ukladané zákonom alebo kompetentnými orgánmi sú súčasťou sústavy a aparátu jednotlivých právnych odvetví. V súlade s tým môže byť právny subjekt, ktorý konal v rozpore s právnymi predpismi na úseku starostlivosti o životné prostredie, nositeľom zodpovednosti: i) trestnoprávnej, ii) administratívnej, iii) občianskoprávnej a iv) pracovnoprávnej.

Právna zodpovednosť na úseku ochrany životného prostredia v Slovenskej republike z hľadiska obsahu predstavuje jednak **zodpovednosť deliktuálnu, ale aj zodpovednosť za straty v životnom prostredí.** Vo vzťahu k zodpovednosti na úseku životného prostredia sa u nás uplatňujú obe kategórie zodpovednosti, t.j. zodpovednosť objektívna (za následok), ale aj zodpovednosť subjektívna (za zavinenie). Deliktuálna zodpovednosť sa delí na **zodpovednosť trestnoprávnu a zodpovednosť administratívnoprávnu**.[7]

III. ADMINISTRATIVNO-PRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ NA ÚSEKU ODPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA

Všeobecná právna úprava administratívno-právnej zodpovednosti za správne delikty na úseku ochrany životného prostredia je obsiahnutá **v zákone č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí,** a to v časti nazvanej „Zodpovednosť za porušenie povinností pri ochrane

[7] DAMOHORSKÝ, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 76.

životného prostredia“. V ustanovení § 28 je všeobecne upravená sankčná zodpovednosť, teda deliktuálna zodpovednosť. Sankcie v určenej výške možno uložiť iba právnickej alebo fyzickej osobe oprávnenej na podnikanie, ktorá pri svojej činnosti porušením právnych predpisov spôsobí ekologickú ujmu, resp. neurobí opatrenia na nápravu alebo neupozorní orgán štátnej správy v zmysle § 19 tohto zákona. Pokiaľ ide o lehotu na vyvodenie zodpovednosti v režime tohto zákona, pokutu možno uložiť do jedného roka odo dňa, keď orgán pre životné prostredie zistil porušenie povinnosti, najneskôr však do troch rokov odo dňa, keď k porušeniu povinnosti došlo (§ 28 ods. 2). Ďalšie skutkové podstaty správnych deliktov, s ohľadom na zameranie tohto príspevku, je potrebné hľadať v osobitných právnych predpisoch, a to predovšetkým v oblasti prameňov práva životného prostredia na úseku odpadového hospodárstva, t. j. najmä v zákone o odpadoch a aj vo všeobecnom zákone o priestupkoch – zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch (ďalej len „zákon o priestupkoch“).

Pokiaľ ide o kategorizáciu správnych deliktov, neexistuje žiadny prameň práva, ktorý by legislatívne vymedzoval kategórie správnych deliktov. Takúto kategorizáciu zaviedla len právna teória, resp. teória správneho práva, pričom v tejto súvislosti sa najčastejšie pojednáva o **priestupkoch** a tzv. **iných správnych deliktov**, ktoré sa ešte ďalej vnútorne diferencujú spravidla na iné správne delikty fyzických osôb postihované na základe zavinenia, **správne delikty právnických a fyzických osôb postihované bez ohľadu na zavinenie**, správne (verejné) disciplinárne delikty a správne poriadkové delikty. Väčšina správnych deliktov je subsumovateľná pod niektorú z uvedených položiek, pričom, žiaľ, v praxi vznikajú aj „nové“ a terminologicky nevhodné označenia, ktoré do celého systému deliktuálneho práva vnášajú nekoherentnosť.[8] Vhodné a jasné označenie deliktu je pritom dôležité, keďže v niektorých prípadoch je základným predpokladom jeho postihnuteľnosti aj formálny znak označenia – napr. nevyhnutnosť explicitného označenia za priestupok v zákone o priestupkoch alebo v osobitnom predpise. Uvedené vyplýva z definície priestupku podľa § 2 zákona o priestupkoch, podľa ktorého **priestupkom je zavinené konanie**, ktoré porušuje alebo ohrozuje záujem spoločnosti a je za priestupok **výslovne označené v tomto alebo v inom zákone**, ak nejde o iný správny delikt postihnuteľný podľa osobitných právnych predpisov, alebo o trestný čin.

Na úseku odpadového hospodárstva prichádzajú v rámci zákona o priestupkoch do úvahy **priestupky** podľa ustanovenia § 45 – priestupky na úseku ochrany životného

[8] POTASCH, P.: Komparatívne perspektívy verejnoprávnych deliktov. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2011, str. 15-16

prostredia a tzv. iné priestupky proti poriadku v správe (§ 46). Skutková podstata priestupku na úseku ochrany životného prostredia má blanketový charakter a odkazuje na použitie predpisov v oblasti práva životného prostredia. Pokiaľ ide o vyvodzovanie zodpovednosti za **priestupky, ktoré sú upravené v osobitných predpisoch** na úseku odpadového hospodárstva, treba mať na zreteli predovšetkým skutkové podstaty v zákone o odpadoch (§115).

Vzájomný vzťah právnych úprav priestupkov na úseku ochrany životného prostredia a jeho jednotlivých zložiek upravených v osobitných zákonoch a priestupkov v zákone o priestupkoch je ovládaný **zásadou špeciality**. To znamená, že úprava priestupkov v osobitných priestupkoch je lex specialis vo vzťahu k zákonu o priestupkoch, t. j. osobitný zákon upravujúcu ochranu konkrétnej zložky životného prostredia sa použije prednostne.

Vo vzťahu k procesnej stránke prejednávania priestupkov, zákon o odpadoch uvádza v ustanovení § 115 ods. 6 predpis, ktorý sa vzťahuje na prejednávanie priestupkov - zákon o priestupkoch. Preto pri ukladaní pokuty za priestupky vymenované v §115 ods. 1 zákona o odpadoch je potrebné postupovať v súlade s § 12 zákona o priestupkoch. Podľa citovaného ustanovenia sa pri určení výšky pokuty (berúc do úvahy horné hranice pokút uvedené v zákone o odpadoch) prihliada „*na závažnosť priestupku, najmä na spôsob jeho spáchania a na jeho následky, na okolnosti, za ktorých bol spáchaný, na mieru zavinenia, na pohnútky a na osobu páchateľa, ako aj na to, či a akým spôsobom bol za ten istý skutok postihnutý v kárnom alebo disciplinárnom konaní*“. V priamej závislosti od príslušnosti orgánu, oprávneného na uloženie pokuty za konkrétny priestupok podľa § 115 ods. 1 zákona o odpadoch, je určená inštitúcia, ktorá je príjemcom tejto pokuty. V prípade priestupkov uvedených v ods. 1 písm. a) až k) § 115 zákona o odpadoch, na prejednanie ktorých je oprávnená obec, príjemcom následne uložených pokút je táto obec. V prípade priestupkov uvedených ods. 1 písm. l) až t) § 115 zákona o odpadoch, na prejednanie ktorých je oprávnený príslušný okresný úrad, príjemcom následne uložených pokút je Environmentálny fond, čo je v súlade aj s miestom smerovania pokút uložených za iné správne delikty vymenované v § 117 zákona o odpadoch.

Pokiaľ ide o **iné správne delikty**, relevantné z hľadiska témy tohto príspevku, je vyvodzovanie zodpovednosti za **správne delikty právnických osôb a fyzických osôb oprávnených podnikať bez ohľadu na zavinenie.** Správne trestanie vo vzťahu k vyššie uvedeným subjektom má svoje jasné črty a rozmery. Prvým takýmto rozmerom je fakt, že právnická osoba by za protiprávne konanie mala byť riadne postihovaná, keďže keby tomu tak nebolo, vznikol by v rámci spoločnosti hrubý prvok disproporcie z hľadiska následkov

protiprávneho konania fyzických osôb a právnických osôb. Rovnako je možné dodať, že postihnutý by mal byť ten, kto sa protiprávneho skutku dopustil, a nie(len) ten, kto za tento subjekt konal (nulla poena sine culpa).[9] Napriek tomu, že podľa slovenskej právnej úpravy sa posudzuje zodpovednosť právnickej osoby ako celku, v mene ktorej niekto konal, v drvivej väčšine prípadov správnoprávne predpisy neurčujú konkrétny subjekt, ktorého konanie by sa malo posudzovať. Podľa Petra Potáscha, by malo ísť o konanie ktoréhokoľvek zamestnanca, nielen štatutára podľa osobitných predpisov, t. j. posudzovať by sa malo konanie akejkoľvek fyzickej osoby, a to buď vychádzajúc priamo z účinného práva a/alebo z interných predpisov inštitúcie – právnickej osoby.[10] Uvedenej konštrukcii nasvedčuje aj ustanovenie § 4 zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb, v ktorom je vymedzené konanie akej osoby (v prospech, v mene, v rámci činnosti alebo prostredníctvom právnickej osoby) možno založiť trestnoprávnu zodpovednosť právnickej osoby. Podľa môjho názoru, toto ustanovenie je použiteľné aj v prípade pochybností pri rozhodovaní o administratívnoprávnej zodpovednosti právnickej osoby za správne delikty.

Na rozdiel od priestupkov fyzických osôb, v tomto prípade neexistuje ani čiastočná kodifikácia správnych deliktov. Na úseku odpadového hospodárstvam iné správne delikty je potrebné hľadať predovšetkým v ustanovení § 117 zákona o odpadoch.

Ohľadne procesnej stránky prejednávania priestupkov a iných správnych deliktov na sledovanom úseku, zákonodarca zvolil osobitnú právnu úpravu postupu orgánov štátnej správy odpadového hospodárstva, a teda všeobecná, univerzálna úprava správneho konania podľa zákona č. 71/1967 Zb. sa použije subsidiárne (čo je samozrejme prirodzené, keďže správny poriadok nemôže postihovať všetky nuansy regulácie postupu vykonávateľov verejnej správy v súvislosti s prejednávaním správnych deliktov a ukladaním správnych sankcií).

Z pohľadu presadzovania princípov zodpovednosti pôvodcu v rámci deliktuálnej zodpovednosti, sa v odbornej literatúre[11] na úseku ekologicko-právnej zodpovednosti venuje pozornosť:

a) subjektu,

[9] POTASCH, P.: Komparatívne perspektívy verejnoprávnych deliktov. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2011, str. 205
[10] POTASCH, P.: Komparatívne perspektívy verejnoprávnych deliktov. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2011, str. 205
[11] Napr. DAMOHORSKÝ, M.: K některým problémům správních deliktů na úseku ochrany životního prostředí, Životní prostředí a právo. AUC Iuridica, 1999, č. 3–4, s. 48. alebo LANGROVÁ, V.: Právní odpovědnost za správní delikty v ochraně životního prostředí. České právo životního prostředí, 2004, roč. 12, č. 2, s. 49.

b) subjektívnej stránke,
c) objektívnej stránke správnych deliktov,
d) formulácií skutkových podstát správnych deliktov,
e) sankciám a ochranným opatreniam,
f) podmienkam zániku zodpovednosti.

a) Subjekt

Páchateľom správneho deliktu fyzickej osoby – t. j. priestupku alebo iného správneho deliktu fyzickej osoby, je fyzická osoba, ktorá svojím konaním uskutočnila všetky znaky správneho deliktu. Páchateľom môže byť iba fyzická osoba, ktorá je deliktuálne spôsobilá. Deliktuálna spôsobilosť fyzickej osoby je všeobecne viazaná na dosiahnutie určitej rozumovej a vôľovej vyspelosti zodpovedajúcej spravidla určitému veku a na zachovanie schopnosti ovládnuť svoje konanie (vôľová zložka) a schopnosti posúdiť jeho následky (intelektuálna zložka), pričom obidve hľadiská musia byť naplnené súčasne, a to v dobe spáchania správneho deliktu.[12] Napriek tomu, že to nie je v žiadnom zákone výslovne uvedené, z konštrukcie príslušných zákonných ustanovení vyplýva, že páchateľom priestupku môže byť iba fyzická osoba. Takýto záver možno vyvodiť aj z ustanovenia § 6 zákona o priestupkoch, ktorý určuje, že za porušenie povinností uloženej právnickej osobe zodpovedá podľa tohto zákona ten, kto za právnickú osobu konal alebo mal konať, a ak ide o konanie na príkaz, ten, kto dal na konanie príkaz. Rovnako aj z ustanovenia § 5 tohto zákona upravujúci vekovú hranicu ako predpoklad pre vyvodzovanie zodpovednosti vyplýva, že zákonodarca nemal v úmysle spájať právnické osoby s priestupkami.

Pokiaľ sa pozrieme bližšie na jednotlivé ustanovenia zákonov z oblasti odpadového hospodárstva, tak veľmi rýchlo zistíme, že s vymedzovaním subjektov priestupku nie sú žiadne ťažkosti. Hoci v relevantnom ustanovení pre vyvodzovanie zodpovednosti za priestupky podľa § 115 zákona o odpadoch sa výslovne neuvádza, že sa jedná o fyzické osoby, z konštrukcie skutkových podstát jednoznačne vyplýva koho mal zákonodarca na mysli.

Pojem **právnická osoba** ako osoba v právnom zmysle nie je legálne definovaná. Zákonná úprava právnických osôb sa vo svojej podstate opiera o ich fikčnú koncepciu, pojem a podstatu právnickej osoby neupravuje, ale jednoducho predpokladá, že právnické osoby existujú a sú subjektom práva. Pritom zákon vymedzuje, ktoré subjekty (iné než fyzické

[12] PRÁŠKOVÁ, H.: Správni trestaní. In: Hendrych, D. a kol. Správni právo. Obecná část. 8. Vydaní. Praha : C.H.Beck, 2012, s. 424 a 425.

osoby) majú právnu subjektivitu, akými znakmi sa vyznačujú, ako právne vznikajú, aká je ich právna spôsobilosť, ako konajú a pod.[13] Podľa § 18 ods. 2 Občianskeho zákonníka sa za právnickú osobu považujú:

a) združenia fyzických alebo právnických osôb,
b) účelové združenia majetku,
c) jednotky územnej samosprávy,
d) iné subjekty, o ktorých to ustanovuje zákon.

Zodpovedným za správne delikty môžu byť – ako už bolo spomenuté – aj fyzické osoby oprávnené podnikať, pričom do tejto skupiny budú spadať aj osoby, ktoré vykonávajú zárobkovú činnosť podľa osobitných predpisov, nie podľa zákona o živnostenskom podnikaní, a to v prípade, ak ide o subjekty, ktoré sa nezapisujú do živnostenského, príp. obchodného registra. Príkladom takéhoto deliktu sú napr. správne delikty znalcov, tlmočníkov a prekladateľov.

Deliktuálna zodpovednosť za správne delikty právnických osôb a fyzických osôb oprávnených podnikať je **založená na princípe objektívnej zodpovednosti,** čím sa deliktuálna zodpovednosť fyzických osôb pre prevádzkovaní podnikateľskej činnosti odlišuje od deliktuálnej zodpovednosti fyzických osôb za priestupky.

Pre úplnosť je potrebné dodať, že pod pojmom „právnické osoby“ sa spravidla v kontexte zákonného určenia subjektov podľa § 18 ods. 2 Občianskeho zákonníka, nebudú chápať len podnikajúce právnické osoby, ale aj akékoľvek iné právnické osoby, ktoré majú tento status zo zákona a súčasne nejde o právnickú osobu, ktorá sankcionuje. Ak sa však zákonodarca s takouto potencionálnou situáciou riadne vysporiadal, nie je vylúčené ani to, aby za správny delikt bola postihnutá právnická osoba – napr. obec, príp. samosprávny kraj.[14]

b) Subjektívna stránka správnych deliktov

Subjektívna stránka správnych deliktov sa zisťuje obligatórne iba v prípade priestupkov, keďže zavinenie je obligatórnym znakom priestupkov, pričom zavinenie vo svojej podstate predstavuje psychický vzťah páchateľa ku spáchanému deliktu. Mencerová zavinenie definuje ako vnútorný psychický vzťah páchateľa k porušeniu alebo ohrozeniu záujmu chráneného

[13] Pozri: Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. 5. Vydaní. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 172 a násl.
[14] POTASCH, P.: Komparatívne perspektívy verejnoprávnych deliktov. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2011, str. 208

trestným zákonom vyvolanému spôsobom uvedeným v Trestnom zákone.[15] Zodpovednosti za priestupok stačí zavinenie z nedbanlivosti, ak zákon výslovne neustanoví, že je potrebné úmyselné zavinenie (§ 3 zákona o priestupkoch). V prípade zodpovednosti za správne delikty právnických osôb a fyzických osôb oprávnených podnikať sa zavinenie neskúma. Na strane druhej, absolútna zodpovednosť by mohla mať v niektorých prípadoch za následok až neprimeranú tvrdosť zákona, a preto sa v právnych predpisoch objavujú **liberačné dôvody**, pri preukázaní ktorých dochádza k zániku, príp. k redukcii zodpovednosti subjektu. V tomto smere, zákon o odpadoch neuvádza liberačné dôvody pre zjemnenie litery zákona.

c) Objektívna stránka správnych deliktov

Základnými, charakteristickými znakmi skutkovej podstaty charakterizujúcimi objektívnu stránku správneho deliktu sú **konanie a následok, ktoré spája príčinná súvislosť**. Týmito znakmi sa jednotlivé správne delikty od seba po vonkajšej stránke najnápadnejšie odlišujú. Fakultatívnymi znakmi niektorých skutkových podstát môže byť miesto a čas konania, spôsob konania, príp. účinok.[16]

Z hľadiska ochrany životného prostredia a z hľadiska preventívnej funkcie zodpovednostných režimov má význam práve rozlišovanie charakteru správnych deliktov podľa následku protiprávneho konania. Ak teda spočíva následok v ohrození chránených hodnôt a záujmov, vtedy hovoríme **o ohrozovacích deliktoch**. Naopak, ak následok spočíva v porušení týchto hodnôt a záujmov **o poruchových deliktoch**. Ďalšou skupinou správnych deliktov menšieho významu a spojených s organizáciou ochrany určitého záujmu sú **delikty administratívneho charakteru,** medzi ktoré môžeme zaradiť porušenie oznamovacej či ohlasovacej povinnosti (pokiaľ samozrejme nejde o povinnosť ohlásiť vznik havárie, ktorých nesplnenie môže mať závažné dôsledky pre životné prostredie), porušenie povinnosti evidencie, porušenie povinnosti platiť poplatky, príp. iné finančné odvody či úhrady, porušenie povinnosti monitoringu a porušenie povinnosti vo vzťahu ku kontrolným orgánom.[17] Nesplnenie týchto povinnosti nemá priamy dôsledok pre ohrozenie životného prostredia. Skutkové podstaty správnych deliktov administratívneho charakteru sa vo väčšej či menšej miere objavujú v mnohých právnych predpisoch na ochranu životného prostredia. Najväčší počet je zjavne na úsekoch, v ktorých sa dáva dôraz na monitoring činností a z nich

[15] MENCEROVÁ, I. In BURDA, E. – ČENTÉŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon, Všeobecná časť. Komentár – I. diel. I. vydanie, Praha: C.H.Beck, 2010
[16] PRÁŠKOVÁ, H. Základy odpovědnosti za správni delikty. 1. Vydaní. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 239
[17] LANGROVÁ, V.: Právní odpovědnost za správní delikty v ochraně životního prostředí. České právo životního prostředí, 2004, roč. 12, č. 2, s. 89

vyplývajúce vedenie najrôznejších evidencií a plnenia oznamovacích a ohlasovacích povinností.

d) Formulácie skutkových podstát správnych deliktov

Odborná literatúra zaoberajúca sa kategorizáciou skutkových podstát správnych deliktov rozoznáva prakticky štyri typy formulácií skutkových podstát.[18]

Najčastejším príkladom sú vymedzenia skutkových podstát na **základe slovného popisu**, ako je napr. uvedené v § 115 ods. 1 písm. a) zákona o odpadoch *„Priestupku sa dopustí ten, kto uloží odpad na iné miesto než na miesto určené obcou“*.

Ďalším spôsobom je **čiastočne slovné vymedzenie v kombinácií s odkazom na ustanovenie** upravujúce povinnosť, ktorú zodpovedná osoba porušila. Napr. podľa § 115 ods. 1 písm. m) zákona o odpadoch *„Priestupku sa dopustí ten, kto nesplní povinnosť zhodnotiť alebo zneškodniť odpad podľa § 15 ods.13“*.

Tretím prípadom je logicky iba **odkaz na príslušné ustanovenie zákona**, ktorého porušenie sa sankcionuje. Táto forma vyjadrenia skutkovej podstaty deliktov je v zákone o odpadoch dominantná najmä v prípade iných správnych deliktov podľa ustanovenia § 117 tohto zákona, keď v závislosti od závažnosti a miere závažnosti jednotlivých porušení, umožňuje uložiť právnickým osobám a fyzickým osobám – podnikateľovi pokutu až do 350.000,- Eur za konania v rozpore s povinnosťami, na ktoré explicitne odkazuje.

Štvrtou možnosťou sú tzv. **zostatkové skutkové podstaty**, ktoré spravidla pomocou slovného spojenia „porušuje iné povinností ustanovené týmto zákonom“ postihujú porušenie povinnosti v sankčných ustanoveniach výslovne neuvedených. Zostatkové skutkové podstaty môžu smerovať tiež k postihu konania porušujúceho rozhodnutie vydaného na základe daného zákona. Napr. *v zmysle **§ 117 ods. 3** zákona o odpadoch uloží príslušný orgán štátnej správy odpadového hospodárstva právnickej osobe alebo fyzickej osobe – podnikateľovi pokutu od 1 200 do 120 000 eur v prípade porušenia ustanovenia § 12 ods. 1 tohto zákona, ktoré stanovuje pre každého povinnosť nakladať s odpadmi alebo inak s nimi zaobchádzať v súlade s týmto zákonom alebo v súlade s **rozhodnutím** vydaným na základe tohto zákona*.

Niektoré právne predpisy obdobné ustanovenia neobsahujú, čo v praxi môže znamenať, že správnemu orgánu sa znemožňuje postihovať porušenie tých povinností zo zákona, ktoré nie sú výslovné zahrnuté v skutkových podstatách.

[18] DAMOHORSKÝ, M.: K některým problémům správních deliktů na úseku ochrany životního prostředí. AUC Iuridica, 1999, č. 3–4, s. 49.

e) **Sankcie**

Zo zásady *nulla poena sine lege* vyplýva požiadavka **zákonnej formy vyjadrenia druhu a výšky sankcie, podmienok a spôsobu jej ukladania, ako aj hľadiska pre vymeranie sankcie v konkrétnom prípade**.[19] K tomu, aby sankcia plnila svoj účel, musí byť čo do druhu a výšky určená tak, aby **zodpovedala charakteru a závažnosti protiprávneho konania, zohľadňovala majetkové a iné výhody získané protiprávnym konaním** a pod.[20]

Sankciu možno považovať za efektívnu, ak čo najrýchlejšie pôsobí v požadovanom smere. V prípade poškodenia alebo ohrozenia životného prostredia je teda efektívna sankcia taká, ktorá zabráni opakovaniu alebo pokračovaniu v protiprávnom konaní a ktorá napomôže uviesť následky protiprávneho konania do pôvodného stavu. Efektivitu právnej úpravy však rozhodne nemožno hodnotiť podľa frekvencie ukladania sankcií. Časté uplatňovanie sankčných ustanovení totiž môže byť dôvodom neefektívnosti právnej úpravy. Malý počet uložených sankcií môže byť naopak spôsobený nefunkčnosťou štátnych orgánov.[21]

Aj v tomto prípade je potrebné rozlišovať sankcie za priestupky a sankcie za iné správne delikty, pričom druh a výška sankcií je najmä v správnych deliktoch iných ako priestupky stanovená jednotlivými osobitnými predpismi. Rovnako nemožno opomenúť všeobecné ustanovenia § 29 zákona o životnom prostredí, v zmysle ktorého sa za porušenie povinností ustanovených osobitnými predpismi o ochrane životného prostredia sa ukladajú pokuty alebo iné opatrenia podľa týchto predpisov.

Dominantnou sankciou za priestupky a iné správne delikty v oblasti **odpadového hospodárstva** je jednoznačne **pokuta**. Podľa § 11 zákona o priestupkoch možno subsidiárne uplatniť aj ostatné sankcie, najmä pokarhanie a prepadnutie veci.

Pri pohľade na výšku pokút v zákone o odpadoch za priepustky a iné správne delikty, zákonodarca pravdepodobne vychádzal z toho, že najmä ekonomická stimulácia môže zabrániť spáchaniu deliktu, pričom v jednotlivých skutkových podstát priestupkov a iných správnych deliktov možno badať dôsledne naplnenia odstrašujúcej a preventívnej funkcie sankcie. Zákonodarca použil koncepciu výšky pokút **od nula do určitej pevne stanovenej sadzby**, a to do 1 500, resp. 2500 eur pre priestupky. V prípade iných správnych deliktov, rozpätie sadzieb pokút je od **pevne stanovenej dolnej hranice do pevnej stanovenej hornej hranice**.

[19] HENDRYCH, D. a kol.: Správní právo, obecná část. 8. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 434.
[20] PRÁŠKOVÁ, H.: Východiska budoucí právní úpravy správního trestání. Právní praxe, 1999, č. 6–7, s. 449.
[21] FÁBRY, V. : Ekologická odpovědnost (2. část), Správní právo 4/1988, str. 207.

Z hľadiska štruktúry iných správnych deliktov podľa § 117 zákona o odpadoch, v odseku 1, zákonodarca odkazuje na porušenie ustanovenia tohto zákona, ktoré sa týkajú napríklad porušenia povinnosti pri zaradení odpadu podľa katalógu odpadov, rôznej oznamovacej povinnosti, evidencie odpadov, ale aj iné, následkom ktorých môže orgán štátnej správy odpadového hospodárstva uložiť pokutu od 500 eur až 50 000 eur. V odseku 2 toho istého ustanovenia sú zaradené napríklad porušenia tých povinností, ktoré sa týkajú distribútorov, obce, ale aj iné (pokuta od 800 eur až do 80 000 eur), ďalej v odseku 3 sú uvedené napríklad porušenia tých povinností, ktoré sa týkajú držiteľa odpadu, zberu a výkupu odpadu, povinností zariadení na nakladanie s odpadom, rozšírenej zodpovednosti výrobcu vyhradeného výrobku, ale aj nakladania s polychlórovanými bifenylmi a iné (pokuta od 1 200 do 120 000 eur).

Najvážnejšie iné správne delikty sú uvádzané v ďalších odsekoch § 117 zákona o odpadoch, pričom v odseku 4 je zaradené napríklad porušenie alebo konanie v rozpore s vydaným súhlasom alebo autorizáciou podľa zákona o odpadoch (pokuta od 1 500 eur do 200 000 eur), v odseku 5 sú zaradené napríklad porušenia tých povinností, ktoré sa vzťahujú na umožnenie výkonu štátneho dozoru, účelovej finančnej rezervy, niektoré ďalšie povinnosti týkajúce sa rozšírenej zodpovednosti výrobcu vyhradeného výrobku - napríklad plnenie ustanovených cieľov, povinnosti pri cezhraničnom pohybe odpadov, ale aj iné (pokuta od 2 000 eur do 250 000 eur). Zjavne najprísnejšiu sankciu zákonodarca vložil do odseku 6 predovšetkým v kontexte porušení týkajúce sa uložených zákazov, kde pokuta sa môže vyšplhať až do 350 000 eur.

Z formulácie úvodných viet jednotlivých odsekov vyplýva, že je vylúčené zvažovanie uloženia pokuty za iné správne delikty, a preto sa pokuta taxatívne, t.j. povinne uloží za príslušný správny delikt.

Orgán štátnej správy odpadového hospodárstva môže v rozhodnutí o uložení pokuty povinnému súčasne uložiť aj povinnosť vykonať opatrenie na nápravu následkov protiprávneho konania, za ktoré uložil povinnému pokutu. Využitie možnosti uložiť aj opatrenie na nápravu následkov protiprávneho konania bude závisieť napríklad aj od toho, či do vydania rozhodnutia o pokute povinný dodatočne napravil protiprávne konanie, a teda uloženie opatrenia by už bolo zbytočné. Dodatočná náprava však nezbaví povinného zodpovednosti za zistené porušenie povinnosti podľa zákona o odpadoch, ktoré je protiprávnym konaním.

Rovnako v tejto oblasti môžeme nájsť prvky riešenia opakovaných porušení rovnakých povinností, tzv. **recidívu.** V zákone o odpadoch je v ustanovení § 116 ods. 4

vyjadrená nasledovne: *„Ak povinný znovu poruší v čase jedného roka od právoplatnosti rozhodnutia o uložení pokuty podľa tohto zákona povinnosť, za ktorú mu bola pokuta uložená, alebo nesplní opatrenie na nápravu, uloží sa jej ďalšia pokuta až do dvojnásobku hornej hranice pokuty ustanovenej týmto zákonom.“*

V právnej úprave ochrany životného prostredia sú zakotvené aj **ďalšie inštitúty sankčného charakteru**, ktoré hoci nie sú výslovne označené ako sankcie, pre adresátov nimi bezpochyby svojou povahou sú. Dôležité je, že ide o inštitúty, ktoré môžu nastať v dôsledku porušenia povinnosti uloženej zákonom alebo na základe zákona. Významným prvkom je vo väčšine prípadov verejný záujem, čo potvrdzuje fakt, že uplatnenie príslušného nástroja je prípustné nielen v súvislosti s protiprávnym konaním, ale často tiež v prípade zistených nedostatkov hmotnoprávnych podmienok k výkonu určitých činností alebo pri faktickom vzniku protiprávneho stavu.[22]

V oblasti odpadového hospodárstva sa môžeme stretnúť s nasledovnými typmi ďalších sankčných nástrojov:

1) nástroje týkajúce sa subjektov – napr. vo forme odobratia autorizácie, licencie či oprávnenia (napr. *na základe ustanovenia § 94 ods. 1 písm. d) zákona o odpadoch, Ministerstvo životného prostredia SR zruší autorizáciu na spracovateľskú činnosť podľa § 89 ods. 1 písm. a), ak držiteľ autorizácie prestane spĺňať niektorú z podmienok jej udelenia*),

2) nástroje týkajúce sa činností – zvyčajne vo forme zákazov, zrušenie, zastavenia alebo obmedzenia prevádzky či zamietnutia žiadosti,

3) nástroje týkajúce sa veci – napr. odobratie veci, ktorá je neoprávnene v dispozícií alebo v držbe. Tento postih je ekvivalentný k trestu prepadnutia veci poľa § 15 ods. 1 zákona o priestupkoch, prípadne obmedzujúcim opatreniam podľa § 18 ods. 1 toho istého zákona.

f) Podmienky zániku zodpovednosti

Dôvody zániku zodpovednosti sú okolnosti, ktoré nastali po spáchaní správneho deliktu. Tým sa líšia od okolnosti vylučujúcich protiprávnosť (konanie, ktoré už v dobe činu nemá pojmové znaky deliktu a nie je teda trestné) a aj od dôvodov zániku trestu (predvídané okolnosti nastali po vzniku právnych účinkov rozhodnutia, ktorými bol administratívny trest uložený).[23] **Priestupkový zákon upravuje ako dôvod zániku zodpovednosti za priestupok uplynutie doby a udelenie amnestie** (§ 20). **Zákon o odpadoch** upravujúci iné správne delikty na úseku odpadového počíta výslovne iba s jedným dôvodom zániku zodpovednosti, a to

[22] PRÁŠKOVÁ, H.: Východiska budoucí právní úpravy správního trestání. Právní praxe, 1999, č. 6–7, s. 450
[23] PRÁŠKOVÁ, H. Základy odpovědnosti za správni delikty. 1. Vydaní. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 367

s **uplynutím stanovenej doby**. V tomto zákone môžeme nájsť **lehoty** vo vzťahu k uplatneniu sankčnej zodpovednosti, ktoré majú **subjektívny aj objektívny charakter**. Podľa § 116 ods. 1 zákona o odpadoch, pokutu právnickej osobe a fyzickej osobe – podnikateľovi možno uložiť do jedného roka odo dňa, keď sa o porušení povinnosti dozvedel príslušný orgán odpadového hospodárstva, najneskôr do troch rokov odo dňa, keď došlo k porušeniu povinnosti. Naproti tomu zákon o priestupkoch spája so zánikom zodpovednosti uplynutie dvojročnej objektívnej lehoty od dňa spáchania priestupku.

IV. TRESTNOPRÁVNA ZODPOVEDNOSŤ NA ÚSEKU ODPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA

Skutkové podstaty trestných činov proti životnému prostrediu v zmysle zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisoch sú konštruované ako trestnoprávne normy s blanketovou dispozíciou, t. j. obsahujú odkaz na všeobecne záväzné právne predpisy upravujúce ochranu životného prostredia. S ohľadom na predmet tohto príspevku je relevantná (popri ustanovení §§ 300 a 301, v rámci ktorých možno postihovať protiprávne konanie ohrozujúce všetky zložky životného prostredia) najmä **skutková podstata trestného činu podľa § 302 „Neoprávnené nakladanie s odpadmi“.**

V spojitosti s týmto trestným činom je potrebné akcentovať skutočnosť, že v súvislosti s odstraňovaním transpozičného deficitu pri preberaní acquis[24], od nadobudnutia účinnosti novely zákona č. 174/2005 Z. z. (t. j. od 1.9.2015) postačuje pre vyvodenie trestnoprávnej zodpovednosti za nezákonné nakladanie s odpadmi aj zavinenie **z nedbanlivosti.** Táto zmena by mala významne zvýšiť počet protiprávnych konaní, ktoré naplnia skutkovú podstatu tohto trestného činu, keďže v minulosti mali orgány činné v trestnom konanie značne sťaženú pri preukazovaní úmyslu páchateľa. Rovnako významný prelom na nazeranie subjektov trestnej zodpovednosti priniesol **s účinnosťou od 1.1.2017** zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý konečne zaviedol v našom právnom prostredí trestnoprávnu zodpovednosť právnických osôb. S ohľadom na záujem ochrany životného prostredia, možno s uspokojením konštatovať, že **do rozsahu trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb zákonodarca zaradil aj trestný čin** neoprávneného nakladania s odpadmi (rovnako ako ďalšie environmentálne **trestné činy -** a to podľa § 300 a 301 – ohrozenie a poškodenie životného prostredia, ‚podľa § 302a - neoprávnené vypúšťanie znečisťujúcich látok alebo podľa § 303 a 304 - porušovanie

[24] Pozn. požiadaviek z čl. 3 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/99/ES o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva

ochrany vôd a ovzdušiam, resp. podľa 305 - porušovania ochrany rastlín a živočíchov a podľa § 306 - porušovanie ochrany stromov a krov.

Protiprávny čin (v oblasti environmentálnej kriminality ide nielen o konanie, ale aj opomenutie takého konania, na ktoré by páchateľ podľa okolností a svojich pomerov povinný) je zložený spravidla z protiprávneho konania, ktoré je v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi. Na vyvodenie trestnoprávnej zodpovednosti podľa § 302 Trestného zákona z hľadiska **objektívnej stránky** postačuje nakladanie s odpadmi v malom rozsahu v rozpore s povinnosťami vyplývajúcimi zo všeobecne záväzných právnych predpisov (akýchkoľvek). Podľa § 2 ods. 1 zákona o odpadoch „*odpadom je hnuteľná vec alebo látka, ktorej sa jej držiteľ zbavuje, chce sa jej zbaviť alebo je v súlade s týmto zákonom alebo osobitnými predpismi povinný sa jej zbaviť*“. Pojem nakladanie s odpadmi je v zmysle § 3 ods. 2 zákona o odpadoch definovaný ako „*zber, preprava, zhodnocovanie a zneškodňovanie odpadu vrátane dohľadu nad týmito činnosťami a nasledujúcej starostlivosti o miesta zneškodňovania a zahŕňa aj konanie obchodníka alebo sprostredkovateľa*“, t. j. pojmovo nepostihuje neoprávnené ukladanie odpadov, resp. ukladanie odpadov mimo miest na to určených. Zákonodarca preto vymedzil pojem nakladanie s odpadmi na účely trestného zákona osobitne v ustanovení § 131 ods. 2 tak, že“ „*za nakladanie s odpadmi sa na účely tohto zákona považuje zber, preprava, vývoz, dovoz, zhodnocovanie, zneškodňovanie a ukladanie odpadov*“. Zároveň sa vyžaduje príslušný následok a príčinná súvislosť (nexus) medzi konaním a následkom. Pokiaľ ide o následok konania, trestný zákon vyžaduje následok vo forme ohrozenia, poškodenia, zničenia či ujmy na zdraví alebo smrti jednotlivých zložiek vrátane organizmov. Vyššie zmienená novela zákona č. 174/2005 Z. z., takisto z dôvodu zosúladenia slovenskej právnej úpravy s požiadavkami smernice 2008/99/ES, doplnila do skutkových podstát trestných činov Ohrozenia a poškodenia životného prostredia (§§ 300 a 301), Neoprávneného nakladania s odpadmi (§302) a Porušovania ochrany vôd a ovzdušia (§§ 303 a 304) následok trestného činu, ktorým je **vydanie iného do nebezpečenstva ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti.**

Záver:

Možno konštatovať, že nový zákon o odpadoch priniesol viacero systémových zmien, a je teda prelomový. Vzhľadom na krátku dobu jeho existencie v praxi, nie nateraz možné robiť plné hodnotenie jeho účinnosti na zmenu v správaní zodpovedných subjektov. Ak by sa však existujúce právne predpisy týkajúce sa odpadu vykonávali v plnom rozsahu, prispelo by to k vytvoreniu takmer 5 900 pracovných miest na Slovensku a ročný obrat v sektore

odpadového hospodárstva by sa zvýšil o viac ako 620 miliónov EUR. Priblíženie k cieľom plánu efektívneho využívania zdrojov by mohlo priniesť ďalších 7000 pracovných miest a zvýšiť ročný obrat v sektore odpadového hospodárstva o viac ako 740 miliónov EUR.[25]

Sankcie podľa zákona o odpadoch môžeme hodnotiť tak, že sú nastavené naplnenie požiadaviek Európskej únie o účinných, primeraných a odstrašujúcich sankcií. Veľmi široké rozpätie sankcií najmä za iné správne delikty v zákone o odpadoch sa javí byť, podľa mojej mienke, nateraz ako slabým miestom prístupu zákonodarcu. Orgány štátnej správy odpadového hospodárstva sa budú musieť preto pri každom jednotlivom prípade dôsledne vysporiadať so zásadami pre ukladanie pokút tak, aby spĺňali požiadavku primeranosti sankcie a aby nevznikali neodôvodnené rozdiely pri postihovaní rovnakých alebo obdobných protiprávnych konaní. Konkrétne, orgány štátnej správy odpadového hospodárstva budú detailne analyzovať všetky okolnosti spáchaného deliktu na zabezpečenie ochrany verejného záujmu, závažnosť porušenia právneho predpisu, rozsah a čas trvania protiprávneho konania, ale aj na napr. spôsob spáchania deliktu a na jeho následky vrátane vzniknutej ujmy, na rozsah a mieru hroziacej ujmy alebo ohrozenej spoločenskej hodnoty a na okolnosti, za ktorých bol spáchaný.

Obdobne trestnoprávnu zodpovednosť za nedbanlivostné konanie v malom rozsahu (266 eur) bude potrebné citlivo v každom individuálnom prípade posudzovať, a dôsledne skúmať ich závažnosť, resp. zvažovať použitie § 10 ods. 2 trestného zákona tak, aby neboli kriminalizované bagateľné delikty, ktoré je možné efektívne postihnúť aj v rámci priestupkového konania.

[25] Implementing EU legislation for Green Growth (2011), štúdia vypracovaná poradenskou spoločnosťou Bio Intelligence Service, rozdelenie krajín podľa podielu na tvorbe pracovných miest bolo vypracované na žiadosť Komisie, nebolo však zahrnuté v uverejnenom dokumente.

Použitá literatúra:

- ČENTÉŠ, J. a kol.: Trestný zákon – Veľký komentár, 3. vyd. Žilina/Bratislava: Eurokódex, 2016.
- DAMOHORSKÝ, M.: K některým problémům správních deliktů na úseku ochrany životního prostředí, Životní prostředí a právo. AUC Iuridica, 1999.
- DAMOHORSKÝ, M. a kol.: Právo životního prostředí. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010.
- Ellen MacArthur Foundation, stredisko McKinsey Centre for Business and Environment a nadačný fond Stiftungsfonds für Umweltökonomie und Nachhaltigkeit (SUN): Growth within: a circular economy vision for a competitive Europe, 2015.
- HENDRYCH, D. a kol.: Správní právo, obecná část. 8. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012.
- MENCEROVÁ, I. In BURDA, E. – ČENTÉŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon, Všeobecná časť. Komentár – I. diel. I. vydanie, Praha: C.H.Beck, 2010.
- LANGROVÁ, V.: Právní odpovědnost za správní delikty v ochraně životního prostředí. České právo životního prostředí, 2004, roč. 12, č. 2.
- POTASCH, P.: Komparatívne perspektívy verejnoprávnych deliktov. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2011.
- PRÁŠKOVÁ, H.: Správni trestaní. In: Hendrych, D. a kol. Správni právo. Obecná část. 8. Vydaní. Praha : C.H.Beck, 2012.
- PRÁŠKOVÁ, H. Základy odpovědnosti za správni delikty. 1. Vydaní. Praha: C.H.Beck, 2013.
- PRÁŠKOVÁ, H.: Východiska budoucí právní úpravy správního trestání. Právní praxe, 1999, č. 6–7.
- Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. 5. Vydaní. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 172 a násl.

Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a voľný pohyb osôb ako jeden zo základných princípov Európskej únie

THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND AND FREE MOVEMENT OF PERSONS AS A FUNDAMENTAL PRINCIPLE OF THE EUROPEAN UNION

Natália Schneiderová[1]

Abstrakt

Voľný pohyb osôb je jednou zo štyroch fundamentálnych slobôd vnútorného trhu Európskej únie garantovaných Zmluvou o fungovaní Európskej únie, a tento princíp sa vo svetle odchodu Spojeného kráľovstva z tohto zoskupenia stáva jedným z najdôležitejších bodov budúcich rokovaní. Voľný pohyb osôb sa stal dôležitou témou britskej politiky v deväťdesiatych rokoch minulého storočia, ale najmä po signifikantnom rozšírení Únie v roku 2004, keďže krajina si neuplatnila žiadne prechodné obdobia a ihneď sa otvorila občanom z nových členských štátov. Vzťah medzi Úniou a Britmi nebol nikdy jednoduchý, posledné roky sa niesli v znamení kritiky Bruselu a vyhrotených anti- európskych nálad, ktoré sa stali katalyzátorom referenda, ktoré rozhodlo o ukončení členstva Spojeného kráľovstva v Únii. Proces dvojstranných negociácií sa formálne začal 29. marca 2017 a predmetom tohto príspevku je analýza jeho možných budúcich implikácií na postavenie občanov Únie v Spojenom kráľovstve.

Kľúčové slová: voľný pohyb osôb, budúce postavenie občanov Európskej únie, brexit

Abstract

Freedom of movement of persons is one of the four fundamental freedoms of the European Union enshrined in the Treaty on the Functioning of the European Union. As we see the United Kingdom leaving the Union, this principle has become a crucial point for the future negotiations. Freedom of movement of persons became an extremely important issue in the Britih politics in the laste decade of the twentieh century, but mainly after enlargement of the European Union in 2004, when the United Kingdom opened up to the new citizens without a transitionary period. Relationship between the British and the Union has always been

[1] Paneurópska vysoká škola, Ústav medzinárodného a európskeho práva (externá forma doktorandského štúdia)

complicated, but the past years have been strained by hostility towards Brussels with strong anti- european sentiments, which led to the referndum on the United Kingdom´s membership in the European Union. The bilaterall negotiation process formally started on 29th March 2017 and this paper is aiming to analyse its future implications on the future status of the citizens of the European Union in the United Kingdom.

Keywords: free movement of persons, future status of the European Union citizens, brexit

Úvod

Vnútorný trh Európskej únie (EÚ) je Zmluvou o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ) považovaný za oblasť bez vnútorných hraníc, v ktorej je zaručený voľný pohyb tovaru, osôb, služieb a kapitálu. Ide o kľúčový element európskej integrácie, kde práve sloboda pohybu a pobytu v EÚ je jej samotnými občanmi považovaná za najvýznamnejší aspekt s pozitívnym vplyvom na celú EÚ. Právnym základom voľného pohybu osôb je článok 3 ods. 2 Zmluvy o Európskej únii (ZEÚ); článok 21 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ); Hlavy IV a V ZFEÚ; Článok 45 Charty základných práv Európskej únie a ďalej je rozvinutý v sekundárnej legislatíve a judikatúre Súdneho dvora EÚ.

Kapitola prvá

Podkapitola prvá

Význam slobody pohybu sa v priebehu dekád výrazne zmenil- v čase založenia Európskeho hospodárskeho spoločenstva v roku 1957 sa vzťahoval na jednotlivcov ako zamestnancov alebo poskytovateľov služieb, v súčasnosti sa vzťahuje na každého občana EÚ, keďže sloboda pohybu a pobytu je základným elementom európskeho občianstva zavedeného Maastrichtskou zmluvou z roku 1992, cieľom ktorého bolo posilňovať ochranu práv a záujmov štátnych občanov členských štátov. V roku 2004 v súvislosti s rozšírením EÚ sa prijala smernica 2004/38/ES o práve občanov EÚ a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa na území EÚ.[2] Základom slobody pohybu osôb je primárne oprávnenie k určitej činnosti v inom členskom štáte - právo podnikať, vykonávať prácu, poskytovať služby, ako aj ich požívanie, ako aj sekundárne oprávnenie - voľný vstupu do iného členského štátu a pobytu

[2]Marzocchi, O.: Voľný pohyb osôb, Informačné listy o Európskej únii, 2017. Dostupné na internete: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sk/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.3.html

v ňom. Voľný pohyb osôb sa považuje za revolučný krok v rámci európskej integrácie.

Podkapitola druhá

Vzťah Spojeného kráľovstva a EÚ bol vždy pomerne komplikovaný, Briti si vyjednali množstvo výnimiek zo zakladajúcich zmlúv, takzvaných „opt- outs“ (ako právo nezúčastňovať sa na schengenskom acquis a schengenskom priestore, neprijať spoločnú mena euro a podobne), ale anti-bruselské nálady sa zhoršili s pribúdajúcou európskou migráciou do krajiny, ktorá sa začala v 90. rokoch minulého storočia, ale najmä po rozšírení Únie o desať nových členských štátov v roku 2004.

Spojené kráľovstvo si neuplatnilo žiadne prechodné obdobia a ihneď sa otvorilo aj občanom z nových členských kajín, ktorí sa v nej tak mohli začať slobodne pohybovať, študovať, ale predovšetkým vykonávať pracovnú či inú ekonomickú činnosť. Postupne sa migrácia sa stala jednou z dominantných tém britskej politiky a spája sa aj s úspechom krajne pravicových strán ako je United Kingdom Independence Party- UKIP (Nezávislá strana Spojeného kráľovstva), ktorej agendou bolo presadenie vystúpenia Spojeného kráľovstva z EÚ. Strana taktiež živila obavy Britov z takmer „nekontrolovateľnej“ migrácie v rámci EÚ, keďže počet občanov EÚ žijúcich v Spojenom kráľovstve sa medzi rokmi 2004 a 2012 zdvojnásobil z 1,1 milióna na 2,3 milióna. Keď v roku 2015 vyhrala parlamentné voľby Konzervatívna strana pod vedením Davida Camerona, došlo k naplneniu jeho predvolebného sľubu avizovaného už od roku 2013- referendu o zotrvaní Spojeného kráľovstva v EÚ, ktoré sa odohralo 23. júna 2016 a prostredníctvom ktorého britskí občania vyjadrili svoje rozhodnutie opustiť EÚ. [3]

Kapitola druhá

Podkapitola prvá

Dňa 29. marca 2017 bolo Európskej rade doručené oznámenie Spojeného kráľovstva o jeho úmysle opustiť EÚ (a Euroatom), a došlo k aktivovaniu článku 50 ZEÚ, ktorý umožňuje členskému štátu opustiť EÚ v prípade, ak si to želá. Cieľom vlády Spojeného kráľovstva je opätovné získanie plnej kontroly nad rozhodnutiami týkajúcimi sa migrácie do Spojeného

[3] Lafleur, J-M., Stanek, M. (ed.): South- North Migration of EU Citizens in Times of Crisis, Springer,236 s.

kráľovstva, keďže ide o jeden zo štyroch strategických cieľov rokovaní o odchode z EÚ a formovaní budúceho vzťahu s EÚ. Občania EÚ, ktorí sa usadili v Spojenom kráľovstve, ako aj britskí občania bývajúci v iných členských štátoch tak čelia neistote. V tejto súvislosti Európska rada vyjadrila, že víta rozhodnutie vlády Spojeného kráľovstva, prostredníctvom ktorého uznala, že štyri slobody jednotného trhu sú nedeliteľné a že nemôže dochádzať k „vyberaniu hrozienok z koláča".[4] Aj samotní lídri členských krajín EÚ sa jasne vyjadrili, že prístup na jednotný trh si vyžaduje akceptovanie všetkých štyroch slobôd vrátane slobody pohybu.

Podkapitola druhá

Vzťah medzi Spojeným kráľovstvom a EÚ s prihliadnutím na voľný pohyb osôb je predmetom budúcich rokovaní, ale do úvahy prichádza niekoľko scenárov.

1. Spojené kráľovstvo ako súčasť Európskeho hospodárskeho priestoru

Členovia Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP) rešpektujú štyri princípy vnútorného trhu, avšak si môžu podľa článku 112 Dohody o Európskom hospodárskom priestore (DEHP) uplatniť ochranné opatrenia v prípade ak „*ak vzniknú a potencionálne dlhodobé závažné hospodárske, spoločenské alebo environmentálne ťažkosti charakteristické pre určitý sektor alebo určitý región, potom zmluvná strana môže jednostranne prijať zodpovedajúce opatrenia podľa podmienok a postupov určených v článku 113*". Tieto ochranné opatrenia sú subjektom systematického prehodnocovania a konzultácií zo strany zainteresovaných strán a nesmú ohroziť fungovanie vnútorného trhu.[5] Aj keď tento scénar nie je pravdepodobný, keďže britská premiérka Theresa May sa proti nemu jasne ohradila: „Odkaz verejnosti pred aj počas referenda bol jasný- brexit znamená prebratie kontroly nad počtom osôb, ktoré prichádzajú z Európy do Británie". Tento postoj však môžu zmeniť predčasné voľby v Spojenom kráľovstve, ktoré sa odohrajú 8. júna 2017.

2. Bilaterálna dohoda medzi Spojeným kráľovstvom a EÚ

Tento model by mohol byť veľmi podobný tomu, ktorý bol výsledkom rokovaní medzi bývalým britským predsedom vlády Davidom Cameronom a Európskou radou vo februári 2016. Založený je na princípe „ochranného mechanizmu", ktorý mal slúžiť ako riešenie obáv

[4] Európska rada: Usmernenia- 29. apríla 2017, 2017. Dostupné na internete: http://www.consilium.europa.eu/sk/topics/brexit/

[5] Szymanska, J.: The Future of the Free Movement of People after the Brexit Referendumm The Polish Institute of international affairs. No 65 (915). Dostupné na internete: https://www.pism.pl/publications/bulletin/no-65-915#

Spojeného kráľovstva z výnimočného prílevu pracovníkov z iných krajín EÚ a ich prístupu k systému sociálneho zabezpečenia, ktoré právo EÚ koordinuje, ale neharmonizuje. Sociálny systém Spojeného kráľovstva sa považuje samotnou krajinou za systém, ktorý láka pracovníkov, ale aj uchádzačov o prácu z iných členských štátov, a použitie „ochranného systému" by obmedzilo prístup nových pracovníkov z EÚ k sociálnym dávkam po dobu štyroch rokov od začatia ich zamestnania. Tento prístup, ktorý by bol inak v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania, by musela odsúhlasiť Európska rada. Ďalšou alternatívou je takzvaný „voľný pohyb s garanciou pracovného miesta", čiže prístup na pracovný trh Spojeného kráľovstva by bol umožnený len tým občanom EÚ, ktoré majú garantované pracovné miesto pred ich samotným príchodom do krajiny. Tento prístup by umožnil Spojenému kráľovstvu kontrolovať prílev migrantov, a zároveň uprednostniť tých, kde si to ekonomická a hospodárska situácia vyžaduje (poľnohospodárstvo či zdravotníctvo).

3. Pracovné povolenia

Tento model je variantou „voľného pohybu s garanciou pracovného miesta", a na jeho základe by občan EÚ musel získať pracovné povolenie za účelom výkonu práce v Spojenom kráľovstve.

Systém pracovných povolení by mohol byť viac alebo menej reštriktívny, odvíjajúci sa od vopred stanovených kritérií na získanie takéhoto povolenia a procesu, ktorý jednotlivci a zamestnávatelia musia absolvovať na ceste k jeho získaniu.[6]

4. Systém udeľovania bodov

Tento systém Spojené kráľovstvo uplatňuje vo vzťahu k občanom tretích krajín (mimo EÚ), na základe ktorého vydáva pracovné víza (povolenia) a prostredníctvom ktorého sa zohľadňujú hospodárske a ekonomické potreby krajiny. Ak by sa Spojené kráľovstvo rozhodlo ísť touto cestou, muselo by sa rozhodnúť, či občanom EÚ poskytne preferenčné zaobchádzanie vo vzťahu k občanom tretích krajín. V súčasnosti sa body udeľujú podľa presne určených kritérií, pričom najvyšší počet získavajú mimoriadne talenty, podnikatelia a investori.

[6] House of Lords- European Union Committee: Brexit: UK- EU movement of people. HL Paper 121, 71 s.

Záver

Aj keď vzťah medzi EÚ a Spojeným kráľovstvom po 29. marci 2019 bude predmetom dlhých negociácií, už teraz je jasné, že prominentá pozícia bude patriť budúcej právnej úprave voľného pohybu osôb a migrácii. Cieľom tohto príspevku bolo stručné načrtnutie a analýza možných modelov- vzťahov medzi stranami s orientáciou najmä na ekonomicky činné osoby, keďže takmer 75 percent občanov EÚ, ktorí prichádzajú do Spojeného kráľovstva sú pracovníkmi, (respektíve osobami, ktoré hľadajú pácu). Je dôležité poznamenať, že do úvahy prichádza aj iná úprava vzťahov, ktorá samozrejme nie je limitovaná zmienenými modelmi. Rokovania by mali slúžiť ako základy pre silné partnerstvo medzi Úniou a Spojeným kráľovstvom a ich výsledkom by mala byť obojstranne výhodná dohoda, ktorá zaručí občanom EÚ výhodné postavenie v Spojenom kráľovstve a bude reflektovať ich (ekonomický) prínos.

Použitá literatúra

- *Európska rada*: Usmernenia- 29. apríla 2017, 2017. Dostupné na internete: http://www.consilium.europa.eu/sk/topics/brexit/
- *House of Lords- European Union Committee: Brexit: UK- EU movement of people. HL Paper 121, 71 s.*
- *Lafleur, J-M., Stanek, M. (ed.)*: South- North Migration of EU Citizens in Times of Crisis, Springer, ISBN: 978-3-319-39761-0 , 236 s.
- *Marzocchi, O.*: Voľný pohyb osôb, Informačné listy o Európskej únii, 2017. Dostupné na internete:
- http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/sk/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.3.html
- *Szymanska, J.*: The Future of the Free Movement of People after the Brexit Referendumm The Polish Institute of international affairs. No 65 (915). Dostupné na internete: https://www.pism.pl/publications/bulletin/no-65-915#

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Pôsobnosť, funkcie a úlohy orgánu dohľadu nad finančným trhom v Rakúskej republike

SCOPE, FUNCTIONS AND TASKS OF THE FINANCIAL MARKET AUTHORITY IN THE REPUBLIC OF AUSTRIA

Andrea Slezáková[1]

Abstrakt

V európskych krajinách sa môžeme stretnúť s rôznymi modelmi dohľadu nad finančným trhom. V roku 2002 došlo k integrácii dohľadu nad finančným trhom v Rakúskej republike a to zriadením orgánu dohľadu nad finančným trhom (Finanzmarktaufsichtsbehörde). Predmetná autorita so sídlom vo Viedni vykonáva dohľad v oblasti cenných papierov, bankovníctva, poisťovníctva a dôchodkového sporenia. Autorka venuje pozornosť jeho pôsobnosti, funkciám a úlohám.

Kľúčové slová: integrovaný dohľad nad finančným trhom, rakúsky orgán dohľadu nad finančným trhom, pôsobnosť orgánu dohľadu nad finančným trhom

Abstract

In European countries there exist different models of financial market supervision. In 2002, the financial market supervision in the Republic of Austria had been integrated by the establishment of the Financial Market Authority (Finanzmarktaufsichtsbehörde). This authority is based in Vienna and is supervising securities, banking, insurance and pension savings. The author focuses on its scope, functions and tasks.

Keywords: the integrated financial market supervision, the Austrian Financial Market Authority, the scope of the Financial Market Authority

[1] JUDr. Andrea Slezáková, LL.M., PhD. – odborná asistentka, Katedra obchodného práva, Obchodná fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava, E-mail: andrea.slezakova@euba.sk.

Úvod

Finančný trh predstavuje súbor subjektov, nástrojov a transakcií s predmetnými nástrojmi a medzi predmetnými subjektmi, čím dochádza k nepriamemu sprostredkovanému financovaniu prinášajúcemu so sebou riziko návratnosti investícií.[2] Na finančnom trhu pôsobia subjekty navzájom sa odlišujúce, avšak zároveň vykazujúce predovšetkým jeden spoločný prvok, potrebu dohľadu nad ich činnosťou. Podľa V. Pavláta a P. Kubíčka predstavuje dohľad činnosť dohliadajúceho orgánu spočívajúcu v preverovaní, či regulované subjekty vo finančnej sfére dodržiavajú platné zákony, predpisy a pravidlá stanovené regulátorom, v ich presadzovaní a nútení subjektov k ich dodržiavaniu a udeľovaniu sankcií v prípade ich neplnenia.[3]

Finančné krízy poukazujú na nedostatky v dohľade nad finančným trhom a jeho architektúre.[4] V dejinách spoločnosti nepredstavujú nový fenomén. Vyvstáva potreba vytvorenia hlbšieho legislatívneho rámca na zabránenie vzniku ďalších finančných kríz.[5] Vzniká regulačný cyklus „diera na trhu“ - regulácia - deregulácia -„diera na trhu“ - ešte intenzívnejšia regulácia.[6] A preto sa javí ako nutné neustále venovať pozornosť finančnoprávnym normám upravujúcim pôsobnosť, funkcie a úlohy orgánov zabezpečujúcich dohľad nad finančným trhom nielen u nás, ale z hľadiska potenciálnych návrhov *de lege ferenda*, i v zahraničí.

Zriadenie orgánu dohľadu nad finančným trhom v Rakúskej republike (Finanzmarktaufsichtsbehörde)

V európskych krajinách sa z hľadiska kreácie autorít uskutočňujúcich dohľad nad finančným trhom môžeme stretnúť s troma typmi modelov, a to

- modelom úplnej integrácie predpokladajúcim jednu inštitúciu zastrešujúcu a integrujúcu dohľad;

---

[2] *Sidak, M., Duračinská, M. a kol.*: Finančné právo. 2. vydanie. C. H. Beck, 2014, s. 388.
[3] *Pavlát, V., Kubíček, A.*: Regulace a dohled nad finančními trhy. Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2010, s. 20.
[4] *Reitz, S.*: Finanzkrise und Finanzmarktaufsicht. Sind die neuen europäischen Aufsichtsbehörden stark genung für die nächste Krise? Diplomica Verlag, 2014, s. 20.
[5] *Dvořáček, V., Čillíková, J., Medvec, M.*: Nová architektúra orgánov dohľadu vstupuje do štvrtého roku svojho fungovania. In: *Biatec.* 2014, roč. 22, č. 10, s. 14 - 19, s. 14.
[6] *Hopt, K.*: Auf dem Weg zu einer neuen europäischen und internationalen Finanzmarktarchitektur. In: *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*. 1998, roč. 12, č. 36, s. 1401 - 1407, s. 1401.

- sektorovým modelom, v ktorom sa autority sústredia na dohľad nad jednotlivými sektormi, napr. poisťovníctvo, bankovníctvo atď.;

-funkcionálnym modelom tvoriacim rôzne autority podľa oblastí potenciálnych zlyhávaní trhu, ako napr. obozretné podnikanie, ochrana veriteľa, ochrana hospodárskej súťaže.[7] V Slovenskej republike vykonáva od roku 2006 integrovaný dohľad nad subjektmi finančného trhu Národná banka Slovenska.[8] Pri bližšom pohľade na legislatívne prostredie našich západných susedov zisťujeme, že v Rakúsku sa možno taktiež stretnúť s modelom úplnej integrácie.

Dňa 1. apríla 2002 nadobudol účinnosť spolkový zákon o zriadení a organizácii orgánu dohľadu nad finančným trhom (Bundesgesetz über die Errichtung und Organisation der Finanzmarktaufsichtsbehörde)[9](ďalej len „spolkový zákon o orgáne dohľadu"). Zriadená bola verejnoprávna inštitúcia integrujúca dohľad v oblasti bankovníctva, cenných papierov, poisťovníctva a dôchodkového sporenia. Jednou z ústredných myšlienok spolkového zákona o orgáne dohľadu bolo zosúladenie sa s medzinárodne platnými štandardmi pre dohľad nad finančným trhom, ku ktorým patrí nezávislosť orgánu dohľadu.[10]

Pôsobnosť rakúskeho orgánu dohľadu nad finančným trhom

Právne normy obsiahnuté v spolkovom zákone o orgáne dohľadu obsahujú nasledovné okruhy spoločenských vzťahov určujúce vecnú pôsobnosť tejto autority, na ktorú v ďalšom zameriame pozornosť. Realizuje mikroprudenciálny dohľad v oblasti bankovníctva, cenných papierov, poisťovníctva a dôchodkového sporenia. Mikroobozretný dohľad je dohľad vykonávaný na mikroúrovni, teda nad konkrétnymi subjektmi finančného trhu, v porovnaní s makroobozretným dohľadom, ktorý si kladie za cieľ vykonávať dohľad nad finančným trhom ako celkom.[11] Pri dohľade v oblasti bankovníctva uskutočňuje najmä oprávnenia a plní povinnosti vyplývajúce zo spolkového zákona o bankovníctve[12], spolkového zákona o organizácii sporenia[13], spolkového zákona o dohliadaní a prevádzkovaní stavebného

[7] *Horvátová, E.*: Bankovníctvo. GEORG Žilina, 2009, s. 16.
[8] *Paulík, D., Beňová, E., Bondareva, I., Čejková, V., Romančíková, E.*: Základy financií a meny. Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, 2012, s. 166.
[9] BGBl. I 2001/97. Dostupné na webovom sídle www.ris.bka.gv.at.
[10] *Brandl, E., Wolfbauer, R.*: Die wirklich neue Finanzmarktaufsichtsbehörde. In: *ecolex.* 2002, roč. 22, č. 4, s. 294 - 297, s. 295.
[11] *Tkáč, P. In: Sidak, M., Slezáková, A. a kol.*: Regulácia a dohľad nad činnosťou subjektov finančného trhu. Wolters Kluwer, 2014, s. 33.
[12] Bundesgesetz über das Bankwesen (Bankwesengesetz – BWG), BGBl. 1993/532 Art. I.

[13] Bundesgesetz vom 24. Jänner 1979 über die Ordnung des Sparkassenwesens (Sparkassengesetz - SpG), BGBl. 1979/64.

sporenia [14], spolkového zákona o hypotekárnych bankách [15], spolkového zákona o dlhopisoch[16], spolkového zákona o krytých bankových dlhopisoch[17], spolkového zákona o nadobúdaní a úschove cenných papierov.[18] V oblasti cenných papierov je právny rámec dohľadu definovaný predovšetkým spolkovým zákonom o investičných fondoch [19] a spolkovým zákonom o dohľade nad poskytovaním investičných služieb. [20] V oblasti poisťovníctva disponuje oprávneniami a plní povinnosti vyplývajúce hlavne zo spolkového zákona o odškodnení obetí dopravných nehôd[21], spolkového zákona o povinnom zmluvnom poistení motorových vozidiel [22] a spolkového zákona o prevádzkovaní a dohľade nad zmluvným poistením.[23] A v oblasti dôchodkového sporenia uskutočňuje práva a povinnosti vyplývajúce najmä zo spolkového zákona o zriadení, správe a dohľade nad dôchodkovými spoločnosťami. [24] Realizácia práv a povinností vyplývajúcich z osobitných právnych predpisov regulujúcich jednotlivé sektory finančného trhu zahŕňa najmä udeľovanie povolení na vykonávanie činnosti, sankcionovanie dohliadaných subjektov, uskutočňovanie dohľadu na mieste a dohľadu na diaľku. Dohľad na mieste môžeme zadefinovať ako právnymi normami upravený postup, v ktorom osoby poverené výkonom dohľadu na mieste vykonávajú súbor práv a povinností za účelom preverenia súladu podnikania dohliadaného subjektu finančného trhu s primárnou a sekundárnou legislatívou vzťahujúcou sa na príslušný druh podnikania. Podstata dohľadu na diaľku spočíva v overovaní informácií získaných od dohliadaného subjektu predovšetkým na základe výkazov. V súlade so splnomocňovacími ustanoveniami obsiahnutými v osobitných právnych predpisoch rakúsky orgán dohľadu nad finančným trhom vydáva vykonávacie právne predpisy (napr. na základe ustanovenia § 22 ods. 9

[14] Bundesgesetz über die Beaufsichtigung und den Betrieb von Bausparkassen (Bausparkassengesetz – BSpG), BGBl. 1993/532 Art. III.
[15] Hypothekenbankgesetz, dRGBL 1899 S 375.
[16] Pfandbriefgesetz, dRGBl. 1927 I S 492.
[17] Gesetz vom 27. Dezember 1905, betreffend fundierte Bankschuldverschreibungen (FBSchVG), RGBl. 1905/213.
[18] Bundesgesetz vom 22. Oktober 1969 über die Verwahrung und Anschaffung von Wertpapieren (Depotgesetz), BGBl. 1969/424.
[19] Bundesgesetz über Investmentfonds (Investmentfondsgesetz 2011 – InvFG 2011), BGBl. I 2011/77 Art II.
[20] Bundesgesetz über die Beaufsichtigung von Wertpapierdienstleistungen (Wertpapieraufsichtsgesetz 2007 – WAG 2007), BGBl. I 2007/60.
[21] Bundesgesetz über die Entschädigung von Verkehrsopfern (Verkehrsopfer-Entschädigungsgesetz – VOEG), BGBl. I 2007/37.
[22] Kraftfahrzeug-Haftpflichtversicherungsgesetz 1994 (KHVG 1994), BGBl. 1994/651.
[23] Bundesgesetz über den Betrieb und die Beaufsichtigung der Vertragsversicherung (Versicherungsaufsichtsgesetz 2016 – VAG 2016), BGBl. I 2015/34.
[24] Bundesgesetz vom 17. Mai 1990 über die Errichtung, Verwaltung und Beaufsichtigung von Pensionskassen (Pensionskassengesetz – PKG), BGBl. 1990/281.

spolkového zákona o správcoch alternatívnych investičných fondov[25] došlo k vydaniu nariadenia orgánu dohľadu nad finančným trhom o podávaní správ správcami alternatívnych investičných fondov[26]). Rovnako vydáva metodické usmernenia či metodické odporúčania. Od dňa 1. januára 2015 sa stal rakúsky orgán dohľadu nad finančným trhom rezolučným orgánom. Od dňa 1. januára 2016 je súčasťou jednotného mechanizmus riešenia krízových situácií (Single Resolution Mechanism – SRM), tvoriaceho jeden z pilierov Bankovej únie. Rakúsky orgán dohľadu nad finančným trhom taktiež zabezpečuje ochranu finančných spotrebiteľov. Pričom ide o verejnoprávnu ochranu.

Úlohy a funkcie rakúskeho orgánu dohľadu nad finančným trhom

Ako už bolo načrtnuté, genéza spoločnosti dosiahla stupeň, v ktorom sa stalo zakladanie orgánov uskutočňujúcich dohľad nad finančným trhom nevyhnutnosťou. Na tieto vývojové trendy reflektuje i európska regulácia. V stredoeurópskom regióne, v Rakúskej republike od roku 2002 môžeme hovoriť o integrácii dohľadu nad finančným trhom. Úlohy rakúskeho orgánu dohľadu nad finančným trhom možno rozdeliť do niekoľkých okruhov, a to

- prispievanie k stabilite finančného trhu v Rakúsku – V súčasnosti možno sledovať prepojenie podnikania subjektov v rozličných segmentoch spätých nielen vlastníckymi štruktúrami, ale i zmluvnými vzťahmi v oblasti odbytu finančných služieb, riziká spojené s ich aktivitami môže efektívne vyhodnotiť predovšetkým autorita zastrešujúca dohľad nad všetkými sektormi finančného trhu.
- preventívne pôsobenie a zabezpečovanie dodržiavania finančnoprávnych noriem – Efektívnym prostriedkom predchádzania porušovania či obchádzania právnej úpravy vzťahujúcej sa na podnikanie dohliadaného subjektu sú metodické odporúčania a metodické stanoviská. *Best practices* vydávané rakúskym orgánom dohľadu nad finančným trhom prispievajú k právnej istote dohliadaných subjektov. Slúžia na usmernenie trhu a vo väčšine prípadov sú dohliadanými subjektmi prirodzene rešpektované a dotvárajú tak celkový rámec finančno-právnej regulácie.[27]

[25] Bundesgesetz, mit dem das Alternative Investmentfonds Manager-Gesetz – AIFMG erlassen wird, BGBl. I 2013/135.
[26] Verordnung der Finanzmarktaufsichtsbehörde (FMA) über die von Alternativen Investmentfonds Managern der FMA zu übermittelnden Meldungen (Alternative Investmentfonds Manager-Meldeverordnung – AIFM-MV), BGBl. II 2015/266.
[27] *Tkáč, P. In: Sidak, M., Slezáková, A. a kol.*: Regulácia a dohľad nad činnosťou subjektov finančného trhu. Wolters Kluwer, 2014, s. 32.

- sankcionovanie subjektov porušujúcich či obchádzajúcich reguláciu – Hrozba udelenia sankcie má adresáta právnej normy odradiť od jej porušovania, prípadne obchádzania. Sankcie zabezpečujú efektívnosť právnych noriem a ich dodržiavanie. V prípade, ak však dôjde k porušeniu či obchádzaniu právnej normy prejavujúcom sa ako nedostatok v činnosti subjektu, nemôže sa orgán dohľadu uspokojiť iba s poukázaním na túto skutočnosť, naopak je povinný zasiahnuť korigujúco.[28] A práve vedenie sankčných konaní jednou autoritou pre integrujúcou všetky sektory finančného trhu zabezpečuje elimináciu rozhodovania pri ktorom by v skutkovo a právne zhodných prípadoch vznikali rozdiely.
- posilnenie dôvery v rakúsky finančný trh – Úloha, ku ktorej napĺňaniu rakúsky orgán dohľadu prispieva najmä udeľovaním povolení na vykonávanie činnosti a sankcionovaním subjektov neoprávnene podnikajúcich na finančnom trhu, pričom sú finančné služby sofistikovanými produktmi, u ktorých možno konštatovať, že pri ich poskytovaní na trhu bez príslušných povolení, dochádza k porušovaniu regulácie v rôznych sektoroch súčasne. Logicky, predmetné aktivity optimálne môže postihovať autorita zastrešujúca dohľad nad celým finančným trhom.
- ochrana finančných spotrebiteľov – Orgán dohľadu nad finančným trhom je autoritou zaoberajúcou sa podaniami finančných spotrebiteľov. Ide o verejnoprávnu ochranu.

Na základe predmetných úloh možno abstrahovať nasledovné funkcie rakúskeho orgánu dohľadu nad finančným trhom:

- povoľovacia funkcia,
- funkcia v oblasti sankcionovania dohliadaných subjektov finančného trhu,
- funkcia orgánu realizujúceho dohľad na diaľku a dohľad na mieste,
- funkcia orgánu zabezpečujúceho verejnoprávnu ochranu finančných spotrebiteľov,
- funkcia rezolučného orgánu.

Rakúsky orgán dohľadu nad finančným trhom je pri plnení funkcií nezávislý, t. j. nie je viazaný pokynmi od akýchkoľvek štátnych orgánov, orgánov územnej samosprávy, iných orgánov verejnej moci a či od iných právnických osôb alebo fyzických osôb. Orgánmi rakúskej autority uskutočňujúcej dohľad nad finančným trhom sú predstavenstvo a dozorná rada. Predstavenstvo pozostáva z dvoch členov, ktorých na návrh spolkovej vlády menuje na päťročné funkčné obdobie spolkový prezident; právna úprava pripúšťa opätovnú voľbu.[29]

[28] *Korinek, S.*: Rechtsaufsicht über Versicherungsunternehmen. Eingriffsmöglichkeiten der österreichischen Versicherungsaufsichtsbehörde. Springer Verlag, 2000, 271 s.
[29] Porovnaj ustanovenie § 5 spolkového zákona o orgáne dohľadu.

Dozornú radu tvorí osem členov. Predseda dozornej rady, zástupca predsedu dozornej rady, štyria ďalší členovia a dvaja kooptovaní členovia. Ich funkčné obdobie je taktiež päťročné a opätovný výkon funkcie je prípustný.[30] Rakúsky orgán dohľadu nad finančným trhom je tvorený šiestimi odbormi - dohľad nad bankovníctvom, dohľad nad poisťovníctvom a dôchodkovým sporením, dohľad nad trhom cenných papierov, integrovaný dohľad, odbor služieb a odbor riešenia krízových situácií.[31] Tieto sa ďalej členia na oddelenia. V tomto kontexte sa javí ako vhodné komparáciou poukázať na spoločný prvok s organizačnou štruktúrou Útvaru dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska, organizačnou jednotkou plniacou vymedzené úlohy pri dohľade nad dohliadanými subjektmi v rámci finančného trhu. Člení sa na Úsek obozretného dohľadu a Úsek regulácie a ochrany finančných spotrebiteľov. Úsek obozretného dohľadu sa ďalej delí na Odbor dohľadu nad trhom cenných papierov, poisťovníctvom a dôchodkovým sporením, Odbor dohľadu nad bankovníctvom a platobnými službami a Odbor dohľadu na makroúrovni. Úsek regulácie a ochrany finančných spotrebiteľov je tvorený Odborom ochrany finančných spotrebiteľov a Odborom regulácie.[32] Z uvedeného je zrejmé, že v organizačnej štruktúre oboch dohliadacích autorít sú jednotky, ktoré sa špecializujú na určitý segment finančného trhu.

Záver

Neustále aktuálnu otázku predstavuje právna úprava zakotvujúca architektúru orgánov dohľadu. Sledujúc reguláciu zriaďovania orgánov dohľadu, môžeme sa v Európe stretnúť s troma modelmi. A to sektorovým modelom, funkcionálnym modelom a modelom úplnej integrácie. V Rakúskej republike existuje model úplnej integrácie, v ktorom jedna inštitúcia zastrešuje dohľad. Ide o orgán dohľadu nad finančným trhom, ku ktorého zriadeniu došlo v roku 2002. Jeho pôsobnosť sa vzťahuje na oblasť bankovníctva, cenných papierov, poisťovníctva a dôchodkového sporenia. K jeho úlohám patrí najmä prispievanie k stabilite finančného trhu, posilňovanie dôvery v rakúsky finančný trh, ochrana finančných spotrebiteľov, prevencia dodržiavania regulácie a sankcionovanie dohliadaných subjektov. V nadväznosti na uvedené plní teda najmä funkciu orgánu realizujúceho mikroobozretný dohľad či funkciu rezolučného orgánu. Model úplnej integrácie so sebou nesporne prináša výhody. Integrácia všetkých sektorov finančného trhu pod jednu autoritu predstavuje jednotný spôsob vedenia povoľovacích a sankčných konaní, právnu istotu a predvídateľnosť individuálnych

[30] Porovnaj ustanovenie § 8 spolkového zákona o orgáne dohľadu.
[31] Dostupné na www.fma.gv.at.
[32] Dostupné na www.nbs.sk.

správnych aktov. Inštitucionálna integrácia je reflexiou na súčasné vývojové trendy, pre ktoré je príznačné podnikanie skupín s úzkymi väzbami. Zároveň umožňuje odhalenie rizík spojených s prepojením vlastníckych štruktúr, výmenu informácií, celkový podhľad na aktivity subjektu na finančnom trhu, prevenciu a včasné odhalenie nedostatkov.

Použitá literatúra

- *Brandl, E., Wolfbauer, R.*: Die wirklich neue Finanzmarktaufsichtsbehörde. In: *ecolex.* 2002, roč. 22, č. 4, ISSN 1022-9418, s. 294 - 297.
- *Dvořáček, V., Čillíková, J., Medvec, M.*: Nová architektúra orgánov dohľadu vstupuje do štvrtého roku svojho fungovania. In: *Biatec.* 2014, roč. 22, č. 10, ISSN 1335-0900, s. 19
- *Hopt, K.*: Auf dem Weg zu einer neuen europäischen und internationalen Finanzmarktarchitektur. In: *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*. 1998, roč. 12, č. 36, ISSN 1434-9272, s. 1401 - 1407.
- *Horvátová, E.*: Bankovníctvo. GEORG Žilina, 2009, ISBN 978-80-89401-03-1, 318 s.
- *Korinek, S.*: Rechtsaufsicht über Versicherungsunternehmen. Eingriffsmöglichkeiten der österreichischen Versicherungsaufsichtsbehörde. Springer Verlag, 2000, ISBN 3-211-83546-6, 271 s.
- *Paulík, D., Beňová, E., Bondareva, I., Čejková, V., Romančíková, E.*: Základy financií a meny. Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave, 2012, ISBN 978-80-89600-06-9, 310 s.
- *Pavlát, V., Kubíček, A.*: Regulace a dohled nad finančními trhy. Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2010, ISBN 978-80-7408-036-4., 226 s.
- *Reitz, S.*: Finanzkrise und Finanzmarktaufsicht. Sind die neuen europäischen Aufsichtsbehörden stark genung für die nächste Krise? Diplomica Verlag, 2014, ISBN 978-3-95850-594-0, 71 s.
- *Sidak, M., Duračinská, M. a kol.*: Finančné právo. 2. vydanie. C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-89603-22-0, 500 s.
- *Sidak, M., Slezáková, A. a kol.*: Regulácia a dohľad nad činnosťou subjektov finančného trhu. Wolters Kluwer, 2014, ISBN 978-80-8168-125-7, 238 s.
- *Zoznam webových sídiel* : www.fma.gv.at, www.nbs.sk, www.ris.bka.gv.at
- *Zoznam právnych predpisov* : Spolkový zákon o zriadení a organizácii orgánu dohľadu nad finančným trhom (Bundesgesetz über die Errichtung und Organisation der Finanzmarktaufsichtsbehörde, BGBl. I 2001/97)

Trestná zodpovednosť právnických osôb

CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL ENTITIES

Dominika Suchá [1]

Abstrakt

Dňa 01 júla 2016 nadobudol účinnosť zákon č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Týmto zákonom SR, ako jeden z posledných členských štátov EÚ, naplnila svoje medzinárodné záväzky a plnenie protikorupčných odporúčaní OECD. V súčasnosti veľká časť laickej verejnosti nerozumie úprave, ktorú prináša predmetný zákon. V tejto súvislosti nás zaujímal práve názor ministerky spravodlivosti Slovenskej republiky doc. JUDr. Lucie Žitňanskej, PhD. na predmetnú problematiku, ktorej týmto vyslovujem úprimné poďakovanie za jej čas a cenné odborné odpovede. Rozhovor bol uskutočnený dňa 02.03.2017 v sídle Ministerstva spravodlivosti SR.

Kľúčové slová: trestná zodpovednosť právnických osôb, zákon č. 91/2016 Z.z., pričítateľnosť trestnej zodpovednosti, „vyvinenie“ sa z pričítateľnosti

Abstract

The new act no. 91/2016 Coll. on criminal liability of legal persons has entered into effectiveness on 1st July 2016. By the adoption of this act, Slovak republic has fulfilled its international obligations and satisfaction of anti-corruption recommendations of the OECD as one of the latest state members of the EU. To the present date, huge part of the public does not actually understand the modifications adopted by the present act. With reference to above said we were interested in the opinion of the ministress of justice of the Slovak republic, doc. JUDr. Lucia Žitňanská, PhD. on the issue. We would like to take the opportunity to express my sincere

[1] Mladoboleslavská 1, 902 01 Pezinok, dsucha.office@gmail.com, +421 944 236 158,
Pracovisko: Paneurópska vysoká škola, Tomášikova 20, 821 02 Bratislava, Interný doktorand

thanks for her time and valuable expert answers. The interview took place on 02.03.2017 in the chambers of the Ministry of Justice of SR.

Keywords: criminal liability of legal persons, Act no. 91/2016 Coll., attributability of criminal liability, "liberation" of attributability

ROZHOVOR

1. **Z pohľadu ministerky spravodlivosti Slovenskej republiky, ako aj osoby s rozsiahlou odbornou praxou v danom obore, ako vnímate základné poslanie tohto zákona, ide o výrazný krok zabezpečujúci koniec beztrestnosti PO?**

   Základné poslanie zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb je, v zásade, veľmi jednoduché, a síce aby sa trestná činnosť nemohla schovávať za právnickú osobu.

2. **Novelou účinnou k 1/1/2017 boli zavedené do pôsobnosti TC proti majetku (podvodné konanie atď.) Právnické osoby možno v súlade so súčasným znením zákona postihovať za množstvo trestných činov ako sú trestné činy korupcie, podvodu, legalizáciu príjmu z trestnej činnosti či poškodzovanie finančných záujmov EÚ.**
   Čo bolo dôvodom, že žiaden z trestných činov proti životu a zdraviu doposiaľ nebol zaradený medzi trestné činy za ktoré môže byť PO zodpovedná?

   Katalóg trestných činov (§3 zákona), u ktorých vzniká trestná zodpovednosť právnických osôb, bol v priebehu legislatívneho procesu jednou z kľúčových otázok. Ministerstvo spravodlivosti SR v rámci prípravy materiálu posudzovalo viacero alternatív riešenia, od všetkých trestných činov upravených v Trestnom zákone až po ohraničený výpočet s ohľadom najmä na medzinárodné záväzky Slovenskej republiky a povahu trestnej činnosti páchanej prostredníctvom právnických osôb.

   Prijaté znenie §3 zákona č. 91/2016 Z. z. (s účinnosťou od 1/7/2016 do 31/12/2016) bolo výsledkom politického rozhodnutia na úrovni vlády SR o obmedzení §3 na nevyhnutný rozsah výpočtu trestných činov vymedzený striktne medzinárodnými záväzkami SR a oblasťou daňovej trestnej činnosti.

Uvedené malo za následok, že v §3 zákona absentovalo množstvo trestných činov, pre ktoré je typické využitie/zneužitie právnických osôb na ich páchanie. Z uvedeného dôvodu bol §3 následne doplnený s účinnosťou od 1/1/2017 (zákonom č. 316/2016 Z. z.).

Pokiaľ ide konkrétne o kategóriu trestných činov proti životu a zdraviu (Prvá hlava Osobitnej časti) je pravdou, že s výnimkou drogových trestných činov, tieto nie sú súčasťou §3 zákona. Ide o trestné činy, ktoré jednak nepredstavujú medzinárodný záväzok pre SR v tejto oblasti a na druhej strane nejde o trestné činy, pre ktoré je typické/identifikované využitie/zneužitie právnických osôb na ich páchanie.

Do budúcna však nie je možné vylúčiť zmeny legislatívy aj v tomto ohľade (v závislosti od vyhodnotenia aplikácie zákona v aplikačnej praxi po určitej dobe od jeho účinnosti).

KONANIE PO a KONANIE FO V MENE PO

3. **V zmysle dôvodovej správy k zákonu je jedným z predpokladov trestnej zodpovednosti PO príčinná súvislosť medzi záujmom PO a protiprávnym konaním FO uvedenej v § 4. Ako súd posúdi protiprávnosť konania FO v prípade, ak FO nebude možné dohľadať (biely kôň), keďže pri FO je potrebné preukázať zavinenie? Postačuje v takom prípade len preukázať skutkový stav, teda že sa skutok stal bez preukázania zavinenia FO, ktorá konala v mene PO?**

   Pre vyvodenie trestnej zodpovednosti PO nie je potrebné preukazovať subjektívnu stránku – zavinenie FO, ale splnenie zákonných podmienok pričítania konania FO PO podľa §4 zákona. V trestnom konaní proti PO je potrebné preukázať 1) že trestný čin bol spáchaný v prospech, v mene, v rámci činnosti alebo prostredníctvom PO, 2) že trestný čin spáchala jedna z osôb uvedených v §4 ods. 1 alebo 2, pričom tieto nemusia byť stotožnené.

4. **Napriek tomu, že to nie je explicitne vyjadrené, je možné tvrdiť, že v prípade ak orgány činné v trestnom konaní začnú konanie voči FO v súvislosti s jej činnosťou v mene PO, mali by tieto orgány automaticky začať konať aj voči PO?**

   Ak dôjde k takejto situácii, mali by OČTK minimálne túto otázku náležite posúdiť. Nedá sa potvrdiť automaticky, nakoľko podmienky vzniku a vyvodenia trestnej zodpovednosti voči FO a PO sú odlišné a aj sa posudzujú samostatne; v aplikačnej praxi môže vzniknúť situácia, že sú splnené zákonné podmienky pre vyvodenie trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe (Trestný zákon) avšak nie sú splnené podmienky pre vyvodenie trestnej

zodpovednosti voči PO (91/2016 Z. z.) – napr. ide o PO, u ktorej trestná zodpovednosť PO nevzniká (§5), nie sú splnené podmienky pričítateľnosti (§4) a pod.

5. **Platí uvedené aj naopak? Ak nie, môže v takom prípade nastať situácia kedy bude postihnutá len PO a FO zodpovedná za konanie nemusí byť stíhaná?**

V zmysle §4 ods. 4 „Trestná zodpovednosť právnickej osoby nie je podmienená vyvodením trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe uvedenej v odseku 1 a nie je podmienená ani zistením, ktorá konkrétna fyzická osoba konala spôsobom podľa odsekov 1 a 2."

Z uvedeného je zrejmé, že pre vyvodenie trestnej zodpovednosti voči PO nie je nevyhnutné vyvodiť trestnú zodpovednosť aj voči FO, resp. nie je nevyhnutné ani zistenie, ktorá konkrétna FO protiprávne konala (napr. v prípade kolektívnych rozhodnutí PO).

Pre doplnenie, trestná zodpovednosť PO vzniká napr. aj v prípade, ak fyzická osoba, ktorá konala za právnickú osobu, nie je za takýto trestný čin trestne zodpovedná (§4 ods. 6 písm. d).

6. **§ 6 stanovuje spolupáchateľstvo PO a FO. Možno v podstate povedať, že spolupáchateľstvo nastane v prípade PO vždy, keďže PO musí byť vždy zastúpená, nikdy nepodpisuje sama ako umelo vytvorený subjekt?**

Vychádzajúc z premisy, že PO koná vždy prostredníctvom FO a až toto konanie FO sa pričíta PO, je zrejmé, že v danom prípade nejde medzi takým konaním FO a PO o formu spolupáchateľstva v zmysle §6 zákona, ale len o naplnenie podmienok pre vznik trestnej zodpovednosti PO v zmysle §4.

Forma spolupáchateľstva vyžaduje spoločné konanie dvoch rozdielnych entít, nie jedno konanie FO, ktoré sa súčasne pričíta PO.

Zjednodušene povedané trestný čin je spáchaný právnickou osobou za predpokladu že v jej mene konal štatutár alebo iná osoba s oprávnením na jej zastupovanie. TČ je tak isto spáchaný právnickou osobou ak štatutár alebo iná oprávnená osoba nezabezpečili akceptovateľnú úroveň dohľadu a kontroly nad zamestnancom a tým mu umožnili spáchanie TČ.

7. **Vzhľadom na uvedené je možné konštatovať, že aj jedno zlé rozhodnutie zamestnanca/splnomocnenca/štatutára môže zlikvidovať prosperujúcu spoločnosť (teda, že spoločnosti sa už nemôžu ukrývať v zložitej štruktúre právnickej osoby, keďže podľa súčasnej úpravu už nie je nutné identifikovať konkrétnu osobu)?**

   Premisa „jedno zlé rozhodnutie zamestnanca/splnomocnenca/štatutára môže zlikvidovať prosperujúcu spoločnosť" platí a platilo aj bez zákona č. 91/2016 Z. z., minimálne pokiaľ ide o štatutárov/splnomocnencov PO tak určite.

„VYVINENIE" SA PRÁVNICKEJ OSOBY Z PRIČÍTATEĽNOSTI

8. **§ 4 ods. 2 uvádza, že pričítateľnosť sa aplikuje aj v prípade ak osoba uvedená v ods. 1 zanedbala povinný dohľad alebo kontrolu. Ide len o zákonné povinnosti ako napr. BOZP alebo aj iné povinnosti? Ukladajú sa týmto zákonom podnikateľským subjektom nové povinnosti?**

   Nové povinnosti sa týmto zákonom PO neukladajú. Zvyšuje sa však určitý dôraz na riadne plnenie zákonných ale aj rôznych doplnkových povinností zo strany PO v tejto oblasti v zmysle, ak sa chce PO „zbaviť" trestnej zodpovednosti za svojho zamestnanca musí vedieť riadne vydokladovať, že z jej strany nedošlo k zanedbaniu dohľadu alebo kontroly nad činnosťou zamestnancov. Za týmto účelom je možné využiť okrem zákonných požiadaviek typu BOZP aj napr. rôzne compliance programy, ktorými PO vie dokladovať, že z jej strany nedošlo k zanedbaniu dohľadu alebo kontroly a tým že nedošlo k spáchaniu trestného činu právnickou osobou v zmysle §4 ods. 2 zákona.

9. **Zákon zakotvuje liberačný dôvod - PO sa nepričíta zodpovednosť v prípade, ak bolo zanedbanie povinností nepatrný . Môžeme považovať dôkladne vypracovaný systém efektívnych interných predpisov zabezpečujúcich organizáciu spoločnosti definujúcich zodpovednosti, jednotlivé pravidlá a determinujúci spôsob účinnej vnútornej internej kontroly považovať za spôsob ktorým PO zabezpečuje dohľad a kontrolu?**

   Áno.

10. **Znenie zákona upravuje trestnú zodpovednosť aj právneho nástupcu PO. Je vôbec možné účinne zabezpečiť, aby nástupnickej právnickej osobe nebol uložený rozsiahly trest za konanie, ktoré vôbec nevedel ovplyvniť?**

Účelom právnej úpravy regulujúcej prechod trestnej zodpovednosti na právneho nástupcu PO (§7) je zamedziť možnosti zbaviť sa trestnej zodpovednosti, resp. výkonu už uloženého rozhodnutia prostredníctvom zmeny pôvodnej PO. Zákon upravuje dostatočné mechanizmy ako zamedziť zjavným excesom v tejto súvislosti, napr. §11 ods. 3 „Súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery u právnych nástupcov právnickej osoby podľa §7 ods. 1 alebo ods. 3 prihliadne aj na to, v akom rozsahu na niektorého z nich prešlo imanie zodpovedajúce prospechu alebo iné výhody zo spáchaného trestného činu, alebo v akom rozsahu ktorýkoľvek z nich pokračuje v činnosti, v súvislosti s ktorou bol trestný čin spáchaný." Resp. §7 ods. 3: „Ak dôjde k zmene alebo zrušeniu právnickej osoby počas vykonávacieho konania, súd, ktorý rozhodol o vine a treste, na návrh právneho nástupcu tejto právnickej osoby rozhodne, či alebo v akom rozsahu sa nevykonaný trest vzťahuje aj na tohto právneho nástupcu; odsek 2 sa použije primerane."

11. **Nakoľko sa zákon nevzťahuje na štátne orgány/orgány verejnej správy, z akého dôvodu boli PO v ktorých má štát (napr. aj 100%) majetkovú účasť vylúčené z tejto výnimky?**

    Nebolo zámerom vylúčiť z pôsobnosti zákona všetky PO, u ktorých ma štát (resp. PO v odseku 1) majetkovú účasť.

    Ide o rôznorodú skupinu PO, ktorej automatické vylúčenie z pôsobnosti zákona len z dôvodu majetkovej účasti „štátu" by zakladalo neodôvodnenú výnimku.

    Prirodzene, že ide o špecifickú skupinu PO, u ktorých môže napr. pri ukladaní trestu zavážiť napr. činnosť PO vykonávaná vo verejnom záujme (§ 11 ods. 1).

    Taktiež pri výkone uloženej sankcie voči takejto PO sa uplatnia osobitné postupy iných právnych predpisov vo vzťahu k majetkovej účasti štátu (napr. nemožnosť prepadnutia tohto majetku a pod.)

ZAHRANIČNÉ OSOBY:

12. **Rozumieme správne, že slovenský súd môže uložiť trest (napr. zrušenia PO) aj voči zahraničnej PO?**

    Teoreticky môže, otázna je však vykonateľnosť takéhoto rozhodnutia mimo územia SR.

Bratislava, 29.03.2017

Zákonnosť a spravodlivosť uloženého trestu za trestný čin krádeže spáchaný vlámaním

THE LAWFULNESS AND JUSTICE OF THE IMPOSED SENTENCE FOR THE CRIME OF THEFT COMMITTED BY BURGLARY

Peter Szárszoi[1]

Abstrakt:

Úlohou tohto príspevku je reagovať na stanovisko vydané Najvyšším súdom Slovenskej republiky sp. zn. Tpj 78/2011 zo dňa 12.12.2011 a na pokyn Generálnej prokuratúry, ktorý nadväzuje na závery tohto stanoviska, pretože ich vydanie vyvolalo medzi právnikmi v poslednej dobe značné množstvo kritiky. Cieľom je poukázať na interpretačné a aplikačné problémy pri kvalifikovaní konania páchateľa , ktorý si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní, spôsobí tak na cudzom majetku malú škodu a čin spácha vlámaním ako aj na to že tresty ukladané za takýto skutok s poukazom na stanovisko Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sú neprimerane vysoké.

Kľúčové slova: krádež, vlámanie, škoda, trest

Abstract:

The role of this contribution is to respond to the opinion issued by the Supreme Court of the Slovak Republic, no. Tpj 78/2011 dated December 12, 2011 and on the instructions of the Prosecutor General's Office, which follows the conclusions of this opinion, because their issue has lately raised a considerable amount of criticism among lawyers. The aim is to point to interpretative and application problems in qualifying an offender's conduct that concedes a foreign matter by seizing it, causing minor damage to the alien's property and committing the abusive act as well as the penalties imposed for such an act regarding the opinion Of the Supreme Court of the Slovak Republic are disproportionately high.

Key words: theft, burglary, criminal damage, punishment

[1] Externý doktorand, Ústav verejného práva, Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola
szarszoi@gmail.com

Úvod

Príspevok je venovaný trestnému činu krádeže s prvkom vlámania, ktorý zaraďujeme medzi trestné činy proti majetku do štvrtej hlavy Osobitnej časti Trestného zákona. Od prijatia zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, nebol jeho paragraf § 212 novelizovaný, avšak pri právnej kvalifikácii konania páchateľa, ktorý si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní, spôsobí tak na cudzom majetku malú škodu a čin spácha vlámaním bola nejednotná interpretačná a aplikačná prax súdov, čo vyústilo do vydania stanoviska vydaného trestnoprávnym kolégiom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. Tpj 78/2011 zo dňa 12.12.2011 (uverejnené v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky pod č. R 116/2012, ďalej len ako „Stanovisko NSSR č. R 116/2012“), na ktoré tento článok poukazuje a bližšie rozoberá.

I.

Najväčšiu polemiku za posledné obdobie v oblasti trestného práva, vyvolalo posúdenie konania páchateľa, ktorý si prisvojil cudziu vec, tým že sa jej zmocnil, spôsobil tak malú škodu a takýto čin spáchal vlámaním. Trestný čin je spáchaný vlámaním, ak páchateľ vnikol do uzavretého priestoru nedovoleným prekonaním uzamknutia alebo prekonania inej zabezpečovacej prekážky použitím sily alebo ľsťou. [2]

V praxi sa takéto konania ešte donedávna kvalifikovali buď ako zločin krádeže podľa § 212 ods.1, ods. 4 písm. b) Trestného zákona, kedy bolo vlámanie posúdené ako kvalifikovaná skutková podstata alebo ako prečin krádeže podľa § 212 ods. 2 písm. a), kedy bolo vlámanie chápané ako znak základnej skutkovej podstaty, s tým že kvalifikovaná skutková podstata bola vylúčená aplikovaním ustanovenia § 38 ods.1 Trestného zákona.

Tieto odlišné právne názory na uvedenú problematiku trestného činu krádeže vlámaním, zjednotilo trestnoprávne kolégium v Stanovisku NSSR č. R 116/2012, ktoré uvádza:

1. *Ustanovenie § 38 ods. 1 Trestného zákona treba vykladať tak, že prikazuje prednostnú kvalifikáciu určitej okolnosti ako zákonného znaku trestného činu. Ak je konkrétna okolnosť okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby, vytvára kvalifikovanú skutkovú podstatu so základnou skutkovou podstatou, ktorá túto okolnosť neobsahuje, napriek tomu, že je aj zákonným znakom uvedeným v inej základnej skutkovej podstate trestného činu, ak kvalifikovaná skutková podstata pokrýva väčší počet znakov trestného činu. To platí aj vtedy,*

[2] §122 Trestného zákona

ak jedno ustanovenie osobitnej časti Trestného zákona obsahuje dve alebo viac samostatných základných skutkových podstát trestného činu.

2. *Ak si páchateľ prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní, spôsobí tak malú škodu a spácha čin vlámaním, naplní zákonné znaky zločinu podľa § 212 ods.1, ods.4 písm. b/ Trestného zákona, pri použití § 138 písm. e/ Trestného zákona. Takéto posúdenie činu jeho podradením pod kvalifikovanú skutkovú podstatu je v pomere špeciality ku kvalifikácii skutku podľa § 212 ods.2 písm. a/ Trestného zákona, ktorá sa použije len vtedy, ak páchateľ krádežou vlámaním nespôsobí ani malú škodu.*[3]

Tieto názory Najvyššieho súdu vzbudzujú oprávnené pochybnosti a nie je možné sa s nimi úplne stotožniť. Následne uvádzame niekoľko **nedostatkov:**

II.

Prvým problémom je <u>porušenie zákazu dvojitého pričítania</u> v zmysle ustanovenia § 38 ods.1 Trestného zákona, čo znamená, že tá istá okolnosť, či už je v prospech alebo neprospech páchateľa nemôže byť pričítaná dva krát. Ak je určitá okolnosť zákonným znakom konkrétneho trestného činu, tak nie je možné ju považovať aj za okolnosť podmieňujúcu použitie vyššej trestnej sadzby, t.j. kvalifikovanú skutkovú podstatu. Zjednodušene povedané ak je určitá okolnosť znakom základnej skutkovej podstaty trestného činu nemôže byť zároveň aj znakom kvalifikovanej skutkovej podstaty toho istého trestného činu. Ide o kogentnú normu, od ktorej sa nie je možné za žiadnych okolností odchýliť. Toto pravidlo nemožno dopĺňať výkladom ani voľnou úvahou súdu, pretože nemá oporu v žiadnom zákonnom ustanovení. S právnom vetou č. 1. stanoviska sa stotožňujeme, len v tom, že ustanovenie § 38 ods.1 Trestného zákona treba vykladať tak, že sa prikazuje prednostná kvalifikácia určitej okolnosti ako zákonného znaku trestného činu. Pokiaľ ide o zvyšnú časť právnej vety č. 1., tak nie je vôbec jasné aké zákonné ustanovenie bolo použité a ako NSSR dospel k tomuto záveru.

Ustanovenie § 38 ods.1 Trestného zákona nepripúšťa možnosť žiadneho výberu, ktorý by uskutočnil súd na podklade voľnej úvahy a ktorý by uskutočnil na základe počítania jednotlivých znakov konkrétnej skutkovej podstaty trestného činu.

Nestotožňujeme sa preto s názormi, ktoré sú uvedené v stanovisku, pretože nerešpektujú ustanovenie § 38 ods.1 a ani vzájomný vzťah základných skutkových podstát

[3] Stanovisko trestnoprávneho kolégia NSSR č.R 116/2012

trestného činu krádeže, z ktorých jednoznačne vyplýva, že prednosť má základná skutková podstata trestného činu krádeže podľa § 212 ods. 2 Trestného zákona, nakoľko na rozdiel od § 212 odsek 1 Trestného zákona, stanovuje osobitné spôsoby vykonania trestného činu krádeže.

III.

Ďalším problémom je obmedzenie základnej skutkovej podstaty prečinu krádeže podľa § 212 ods. 2 písm. a), pretože túto právnu kvalifikáciu bude možné použiť len v prípade, ak výška škody nepresiahne škodu malú.

Neúmernosť trestu je ďalším nedostatkom. Ak by páchateľ vlámaním spôsobil väčšiu škodu, (t. j. škoda od 2660 € do 26 600 €), dopustil by sa len prečinu a bol by ohrozený trestnou sadzbou v rozmedzí od šesť mesiacov až na tri roky. Ak by však páchateľ spôsobil škodu malú (t.j. škoda od 266 € až do 2660 €), čiže škodu oveľa nižšiu bol by ohrozený trestnou sadzbou na tri až desať rokov. Z hľadiska trestu by sa tak dostal napríklad na úroveň páchateľa sprenevery alebo podvodu. Neprichádza do úvahy, aby páchateľ so škodou napríklad vo výške 400 € bol ohrozený trestnou sadzbou za zločin a páchateľ za spôsobenie škody napríklad vo výške 4000 €, len trestnou sadzbou za prečin.[4]

Podľa nášho názoru je takýto výklad zákona contra legem, a to najmä z toho dôvodu, že je to v rozpore s ustanovením § 10 odsek 2 Trestného zákona. Jeho obsahom je to, že nejde o prečin, ak by vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchateľa je jeho závažnosť nepatrná. Toto ustanovenie by výklad zákona odkázal len na škodu do výšky 266 € a reálne by hrozilo, že § 10 odsek 2 Trestného zákona, sa môže aplikovať na prečiny, okrem trestného činu krádeže vlámaním. [5]

Pri výklade právnych noriem nemožno opomenúť ani základné zásady vychádzajúce z článku 17 ods. 2 Ústavy SR, no domnievame sa, že pri spomínanej aplikácii naplnené neboli. [6]

Nestotožňujeme sa ani so závermi stanoviska, pretože neberú do úvahy spôsobenie jednotlivých škôd páchateľom a ani odstupňovanie trestných sadzieb, ktoré sú stanovené a odstupňované aj podľa výšky spôsobenej škody. Zo stanovisko jasne vyplýva, že je úplne

[4] http://www.pravnelisty.sk/clanky/a155-niekolko-kritickych-poznamok-k-aktualnej-judikature-najvyssieho-sudu-sr
[5] http://www.pravnelisty.sk/clanky/a459-niekolko-namietok-k-aplikacii-ustanoveni-o-kradezi-vlamanim
[6] Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Nikoho nemožno pozbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok.

jedno či páchateľ spôsobí väčšiu alebo značnú škodu, pretože stále bude trestná sadzba odvodená od vlámania.

Následkom stanoviska NSSR je aj konzumácia skutkových podstát, subsumovanie niektorých okolností, ktoré sa týkajú trestného činu krádeže, porušovania domovej slobody, poškodzovania cudzej veci a podobne. Čo však zákonodarca akosi opomenul sú základné zásady ústavného a trestného práva.

IV.

Na závery stanoviska Najvyššieho súdu SR reagovala aj Generálna prokuratúra, ktorá koncom marca roku 2016 uskutočnila poradu týkajúcu sa uplatňovania právnej kvalifikácie vo veciach trestných činov krádeže s prvkom vlámania. Účelom tejto porady bolo zjednotiť postup OČTK a to tak, že v prípade krádeže vlámaním napríklad do bytov, rodinných domov a podobne, so škodou prevyšujúcou 266 € je nutné toto konanie kvalifikovať v zmysle ustanovenia § 212 ods. 4 písm. b) Trestného zákona ako závažnejší spôsob konania a nie ako doteraz podľa § 212 ods. 2 písm. a) Trestného zákona.

Generálnej prokuratúre bola oznámená rozdielna interpretačná a aplikačná prax prokurátorov a súdov pri právnej kvalifikácii konania páchateľa, ktorý si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní , spôsobí tak na cudzom majetku malú škodu a čin spácha vlámaním. Z tohto dôvodu Generálna prokuratúra Slovenskej republiky zaobstarala prostredníctvom krajských prokuratúr, právoplatné rozhodnutia súdov týkajúce sa tohto hmotnoprávneho problému. Pokyn Generálnej prokuratúry IV/1 Spr 8/16/1000-23 z 30. mája 2016 iba prebral právne názory Stanoviska NSSR č. R 116/2012, ktoré v čase svojho vydania vyvolalo nesúhlasné reakcie súdov, OČTK a odbornej verejnosti. Podstata tohto pokynu spočíva v tom, že všetky krádeže, pri ktorých sa páchateľ vlámaním zmocnil cudzej veci v hodnote prevyšujúcej sumu 266 € už nebudú kvalifikované ako prečin, ale ako zločin.

Záver

Máme za to, že obsah Stanovisko NSSR č. R 116/2012 a na neho nadväzujúceho pokynu Generálnej prokuratúry IV/1 Spr 8/16/1000-23 nie je nutné preberať, pretože často sa stáva, že v praxi spôsobuje závažné aplikačné problémy. Jedno euro, či dokonca jeden cent, pri posudzovaní výšky škody pri spáchaní trestného činu krádeže vlámaním „delí páchateľa od basy“. Možno ide o expresívny výraz, ale v praxi to tak je. Je trest odňatia slobody za krádež spáchanú vlámaním, pri spôsobené škody nad 266 Eur, vo výmere 3 až 10 rokov

zákonný? Samozrejme, že áno. Je však aj spravodlivý? To je už diskutabilné, ak za spôsobenú škodu vo výške 265 Eur rovnakým spôsobom spáchania krádeže vlámaním páchateľovi už nepodmienečný trest odňatia slobody nehrozí.

Myslíme si, OČTK už majú a budú mať zjednodušenú prácu a páchatelia budú viacej naklonení k priznaniu sa ku skutku, teda k uzatváraniu odklonov trestného konania, aby sa tak vyhli stíhaniu za zločin, resp. aby eliminovali riziko uloženia nepodmienečného trestu odňatia slobody.

Navrhujeme de lege ferenda odstránenie duplicity pojmového znaku vlámania ktoré je uvedenie jednak v § 212 aj v § 138 Trestného zákona, aspoň v podobe výluk ako pri § 138 písm. a) TZ, lebo máme zato, že trest odňatia slobody za trestný čin krádeže, ktorým bola spôsobená malá škoda, bez ohľadu nato, či takýto čin páchateľ spácha vlámaním je dostačujúci a spravodlivý, vzhľadom na to, že ide o trestný čin proti majetku a od výšky spôsobenej škody sa správne odvíja aj výška trestu podľa § 212 ods. 3,4 a 5 Trestného zákona, čo by nášho názoru malo byť aj prvoradým kritériom odstupňovania trestnoprávnej represie pri tomto trestnom čine.

Použitá literatúra:

Internetové zdroje

- http://www.pravnelisty.sk/clanky/a155-niekolko-kritickych-poznamok-k-aktualnej-judikature-najvyssieho-sudu-sr
- http://www.pravnelisty.sk/clanky/a459-niekolko-namietok-k-aplikacii-ustanoveni-o-kradezi-vlamanim
- http://www.pravnelisty.sk/clanky/a490-kradez-vlamanim-nad-pokynom-generalnej-prokuratury-sr

Právne predpisy

- Ústava SR z.č. 460/1992 Z.z. v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Stanovisko trestnoprávneho kolégia NSSR č.116/2012
- Pokyn Generálnej prokuratúry IV/1 Spr 8/16/1000-23 z 30. mája 2016

Inštitút dohody o vine a treste v praxi a úvahy de lege ferenda

INSTITUTE OF PLEA BARGAIN IN PRACTICE AND REFLECTIONS „DE LEGE FERENDA"

Monika Širilová[1]

Abstrakt

Článok sa zaoberá problematikou dohody o vine a treste, nakoľko práve predmetný inštitút nepochybne patrí medzi inštitúty trestného práva procesného, ktorý si zaslúži osobitnú pozornosť, a to najmä z dôvodu, že názory jednotlivých odborníkov na jeho uplatňovanie v praxi sa často výrazne odlišujú. Je všeobecne známou skutočnosťou, že jedným z hlavných problémov slovenského trestného súdnictva (konania pred slovenskými súdmi vo všeobecnosti) je neprijateľne dlhá doba trvania trestného konania. Tento problém je dôvodom toho, že v posledných rokoch sa stále viac skloňuje pojem tzv. racionalizácie trestného konania, pričom táto je vnímaná ako prostriedok a metóda pre zaistenie výkonnejšej justície, a to v zmysle skrátenia trestného konania a zjednodušenia jeho administratívnej náročnosti. Zabezpečenie toho, aby trestné konanie prebiehalo rýchlejšie je úplne legitímne, a to zo stránky ústavnoprávnej ako i medzinárodnoprávnej. Je totižto nevyvrátiteľné, že trestnoprávna reakcia je o to účinnejšia, o čo rýchlejšie po spáchaní trestného činu nasleduje. Snahy zákonodarcu o prijatie opatrení na zrýchlenie trestného konania sa prejavili najmä v zakomponovaní tzv. odklonov do trestného konania, známych aj ako alternatívne riešenie sporov.

Kľúčové slová: dohoda o vine a treste, odklon v trestnom konaní, alternatívne riešenie sporov

Abstract

The article deals with the issue of plea bargain, whereas respective institute undoubtedly belongs to the institutes of criminal proceeding which deserves special attention, especially because the opinions of individual experts about its application in practice significantly differ. It is generally known fact that one of the main problems of Slovak criminal proceeding (proceeding before Slovak court in general) is unacceptably long duration of the criminal

[1] Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, externá doktorandka 1. ročník, Tomašiková 20, 821 01 Bratislava.

proceeding. This problem is reason why the term so-called racialization of the criminal proceeding is being mentioned so often in recent years, while it is perceived as an institute and method for ensuring more efficient justice, in the sense of shortening criminal proceeding and simplifying administrative burden. Ensuring that criminal proceeding could proceed faster is entirely legitimate from both constitutional and international law. It is irrefutable that criminal-law reaction is more effective the sooner it follows criminal offense commitment. The effort of the legislature to adopt measures to accelerate criminal proceeding were particularly reflected in incorporation of so called deviations into the criminal proceedings, known as the alternative dispute resolution.

Keywords: plea bargain, deviations in criminal proceedings, alternative dispute resolution

Úvod

Samotný inštitút dohody o vine a treste bol do slovenského právneho poriadku zavedený zákonom č. 301/2005 Z.z. – nový Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „TP“), ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2006. Dohoda o vine a treste vniesla do slovenského trestného práva procesného určité prvky systému „common law“, pričom jedným zo zdrojov inšpirácie pre zavedenie predmetného inštitútu bol inštitút tzv. plea bargaining, ktorý je uplatňovaný v Spojených štátoch amerických a vo voľnom preklade znamená dojednávaná spravodlivosť alebo dohoda strán. Vo všeobecnosti sa inštitút dohody o vine a treste radí medzi tzv. konsenzuálne formy konania, teda také, pri ktorých dochádza k dohode medzi stranami v rámci trestného konania.

Je všeobecne známou skutočnosťou, že jedným z hlavných problémov slovenského trestného súdnictva (konania pred slovenskými súdmi vo všeobecnosti) je neprijateľne dlhá doba trvania trestného konania. Požiadavka na to, aby trestné konanie bolo ukončené v primeranej lehote nevyplýva len z TP (§ 2 ods. 7), ale taktiež zo zákona č. 460/1992 Zb. Ústavy Slovenskej republiky a v neposlednom rade z Európskeho dohovoru o ľudských právach (čl. 6 ods. 1). „Tento problém je dôvodom toho, že v posledných rokoch sa stále viac skloňuje pojem tzv. racionalizácie trestného konania[2], pričom táto je vnímaná ako prostriedok a metóda pre zaistenie výkonnejšej justície, a to v zmysle skrátenia trestného konania a zjednodušenia jeho

[2] Pozn. autora: Racionalizáciu treba vo všeobecnosti chápať ako snahu o zvýšenie efektivity pracovného postupu na základe zavedenia rozumovo zdôvodnených racionalizačných opatrení tzv. rozumové usporiadanie veci.

administratívnej náročnosti."[3] Zabezpečenie toho, aby trestné konanie prebiehalo rýchlejšie je úplne legitímne, a to zo stránky ústavnoprávnej ako i medzinárodnoprávnej. Je totižto nevyvrátiteľné, že trestnoprávna reakcia je o to účinnejšia, o čo rýchlejšie po spáchaní trestného činu nasleduje. Snahy zákonodarcu o prijatie opatrení na zrýchlenie trestného konania sa prejavili najmä v zakomponovaní tzv. odklonov do trestného konania, známych aj ako alternatívne riešenie sporov.

1 Odklony v trestnom konaní

1.1 Jednotlivé formy odklonov

Podmienečné zastavenie trestného stíhania

Inštitút podmienečného zastavenia trestného stíhania je jednou z foriem odklonov v trestnom konaní, ktorú možno aplikovať len na prečiny, za ktoré Trestný zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov. Predmetný inštitút predstavuje tzv. formu odkladu, teda určitý špecifický postup, ktorý umožňuje, aby na základe dohody medzi štátom na jednej strane a obvineným na strane druhej došlo k uzavretiu trestnej veci bez potrestania páchateľa.[4] Hlavným účelom zavedenia inštitútu podmienečného zastavenia trestného stíhania do Trestného poriadku bolo vyhnúť sa hlavnému pojednávaniu v skutkovo a právne jednoduchých prípadoch a zabezpečiť tak zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania. Pokiaľ ide o povahu rozhodnutia, podmienečné zastavenie trestného stíhania je rozhodnutím sui generis, a to z dôvodu svojej dočasnosti, keďže konanie pri tomto type rozhodnutia nie je ukončené, čo v praxi znamená, že rozhodnutie síce nadobudne právoplatnosť, ale nie s konečnou platnosťou. Tá nastane až okamihom vydania uznesenia o osvedčení prokurátorom po tom, čo obvinený počas skúšobnej doby, ktorá mu môže byť ustanovená v rozmedzí jeden až päť rokov, bude viesť riadny život, splní si povinnosti nahradiť spôsobenú škodu a vyhovie aj ďalším uloženým obmedzeniam. Vydaním predmetného uznesenia o osvedčení sa vytvorí prekážka rei iudicate tzv. prekážka právoplatne rozhodnutej veci.[5]

Podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného

---

[3] ŠČERBA, F. a kolektív: Dohoda o vině a trestu a ďalší prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 9
[4] IVOR, J. a kolektív: Trestné právo procesné. 2 doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 575
[5] KLÁTIK, J.: Podmienečné zastavenie trestného stíhania – alternatívny spôsob riešenia trestnej veci. In Justičná revue. 2007, roč. 59, č. 1, s. 31-39.

Podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného rovnako predstavuje alternatívny spôsob ukončenia trestnej veci, a to v prípade trestných činov, ktorými bol v značnej miere dotknutý verejný záujem. V daných situáciách totižto prevažuje záujem štátu na ich objasnení a záujem na zistení ich páchateľov prevyšuje záujem trestne stíhať a potrestať obvineného, ktorý sa významnou mierou podieľal na objasnení týchto trestných činov a zistení, alebo usvedčení páchateľov.[6] Považujem však za nutné podotknúť, že v danom prípade sa jedná o samostatný právny inštitút, ktorý v žiadnom prípade nie je možné stotožňovať s inštitútom podmienečného zastavenia trestného stíhania. Rozhodnutie o podmienečnom zastavení trestného stíhania spolupracujúceho obvineného má povahu neuzavretého rozhodnutia, nakoľko sa jedná o predbežný výrok o vine a trestné konane nie je skončené ani po tom, čo predmetné rozhodnutie nadobudne právoplatnosť (podobne ako pri podmienečnom zastavení trestného stíhania). Účinky zastavenia trestného stíhania v prípade tohto rozhodnutia nastávajú až po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia o tom, že sa osoba osvedčila.[7] Skúšobná doba môže byť v danom prípade ustanovená na dobu dva až desať rokov.

Zmier

Podstata predmetného inštitútu, ako to už vyplýva zo samotného názvu, spočíva v tom, že sa poškodený a páchateľ zmierili, následky trestného činu sú odstránené, nie je dotknutý verejný záujem, netreba vyrieknuť trest alebo ochranné opatrenie. Jedná sa o proces tzv. dekriminalizácie a depenalizácie, ktoré predstavujú jedny z hlavných dôvodov aplikácie odklonov do Trestného poriadku, a to tým spôsobom, že zabezpečujú rýchlosť a úspornosť trestného konania.[8] Uvádzam do pozornosti, že aplikácia zmieru prichádza do úvahy jedine pri prečine. Inštitút zmieru je nutné chápať ako proces resp. postup, ktorý sa skladá z dvoch postupných fáz. Prvá fáza zmieru sa odohráva v podstate mimosúdne a často v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom, ktorý by mal zabezpečiť prijatie obojstranne výhodnej dohody. Účel tejto fázy tkvie predovšetkým v nutnosti kontaktu obvineného s poškodeným, a to z dôvodu vstúpenia s ním do jednania o odstránení škodlivých následkov trestného činu, nahradenia spôsobenej škody, prípadne urobenia iných potrebných opatrení k urovnaniu vzťahu s poškodeným a taktiež zloženia finančnej čiastky na všeobecne prospešný účel. Druhá fáza konania prebieha pred súdom, ktorý má dominantné postavenie až dokonca, a to z dôvodu, že

[6] IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. 2. dopl. a preprac. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 578
[7] MINÁRIK, Š., ČENTÉŠ, J., HAŤAPKA, M., MATHERN, V., PALAREC, J., ŠTIFT, P.: Trestný poriadok: Stručný komentár. 1 vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2006. s. 577-578
[8] ŠUCHTER, J.: Poznámky k aplikácii inštitútu zmieru v trestnom konaní. In Justičná revue. 2003, roč. 55, č. 3, s. 303-305.

on rozhoduje o tom, či zmier schváli alebo nie. Pri posudzovaní zmieru súd preskúmava splnenie všetkých podmienok pre uplatnenie tohto druhu odklonu.[9]

Dohoda o vine a treste

Inštitút dohody o vine a treste možno považovať za „najmladší“ odklon v slovenskom trestnom konaní. V zmysle platnej právnej úpravy sa nejedná o klasický typ odklonu, ktorý nevyústi do uloženia odsudzujúceho rozsudku, ale z dôvodu, že sa nejedná o štandardný postup v trestnom konaní ju zaraďujeme medzi odklony. Zmyslom inštitútu dohody o vine a treste je predovšetkým vyhnutie sa zdĺhavému hlavnému pojednávaniu, a tým dosiahnutie zjednodušeného vybavenia veci, a to spôsobom uzatvorenia obojstranne výhodnej dohody, prostredníctvom ktorej sa osoba vzdáva konania pred nezávislým a nestranným súdom a trest sa uloží bez dokazovania viny. „Špecifikom inštitútu dohody o vine a treste je predovšetkým rozdielnosť od iných inštitútov, a to v neobmedzenosti jej aplikácie čo do okruhu trestných činov, následkov a osoby páchateľa.“[10] „Dohodu o vine a treste možno aplikovať v prípade ktoréhokoľvek trestného činu (prečinu a zločinu)“.[11] Konanie o dohode o vine a treste sa skladá z dvoch fáz. Prvá fáza spočíva v skúmaní splnenia zákonných podmienok prokurátorom a jeho snahe o dosiahnutie priznania obvineného zo spáchania skutku a uzavretia dohody o druhu a výške trestu, prípadne uloženia ochranného opatrenia. V druhej fáze súd rozhoduje o dohode, čím sa zrealizuje procesná stránka dohodovacieho konania.

1.2 Zavedenie inštitútu dohody o vine a treste do slovenského právneho poriadku

Od 1. januára 2006 vstúpil do účinnosti nový Trestný poriadok (zákon NR SR č. 301/2005 Z.z. v znení zákona NR SR č. 650/2005 Z.z.), ktorý významnou mierou zasiahol do trestného procesu, a to vo všetkých jeho štádiách. Nevyhnutnosť rekodifikácie pôvodnej právnej úpravy sa ukazovala predovšetkým v skutočnosti, že Trestný zákon a Trestný poriadok z roku 1961 boli platné a účinné vyše štyridsať rokov a v skutočnosti, že počas tejto doby boli menené a prepracované viackrát, pričom uvedené skutočnosti poukazovali na stále naliehavejšiu potrebu ich zásadného prepracovania. Komisia poverená rekodifikáciou trestného práva mala za cieľ zohľadniť najnovšie poznatky a súčasne reagovať na vývoj kriminality, najmä prejavy terorizmu, organizovaného zločinu, vzniku organizovaných skupín napojených

[9] STOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 83
[10] SYROVÝ, I.: Nárok na dohodu o vine a treste. In Justičná revue. 2008, roč. 60, č. 12, s. 1712– 1715.
[11] MINÁRIK, Š., ČENTÉŠ, J., HAŤAPKA, M., MATHERN, V., PALAREC, J., ŠTIFT, P.: Trestný poriadok: Stručný komentár. 1 vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2006. s. 810

na zahraničie, stav korupcie, rozširovanie obchodu s ľuďmi a iné negatívne javy. Základným cieľom rekodifikácie Trestného práva bolo predovšetkým zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie a zhospodárnenie trestného procesu, čím mala byť zabezpečená účinnejšia ochrana práv a oprávnených záujmov fyzických osôb a právnických osôb, ako aj ochrana celospoločenských záujmov. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky súčasne rekodifikáciou sledovalo odľahčenie činnosti súdov znížením množstva prejednávaných vecí na hlavnom pojednávaní.[12]

Účinnosťou zákona č. 301/2005 Z.z. nastali zmeny, ktoré sa dotkli tak základných zásad trestného konania, ako aj jednotlivých inštitútov trestného práva procesného a mnohých procesných postupov. Do Trestného poriadku boli rekodifikáciou zakomponované nové procesné inštitúty, prostredníctvom ktorých malo dôjsť k zjednodušeniu a zefektívneniu trestného konania, ako aj k naplneniu požiadavky skrátenia dĺžky ich trvania. Medzi tieto procesnoprávne inštitúty zaraďujeme aj konanie o dohode o vine a treste, ktoré predstavuje jednu z možností alternatívneho vybavenia trestných vecí v rámci trestného konania.

Inštitút konania dohody o vine a treste, ako som už uviedla v predchádzajúcej podkapitole, má svoje korene v anglo-americkom právnom systéme, ktorý patrí do systému obyčajového práva, odkiaľ bol ako trestno-procesný inštitút následne prevzatý do ostatných krajín, ktoré sú založené práve na systéme common-law. Slovenské trestné právo historicky a teritoriálne vychádza z kontinentálneho právneho systému a taktiež z rímsko-právnych tradícii, pričom aplikácia „plea bargaining“ (dohodovanie obrany) bola veľmi zložitá v krajinách, ktorých jurisdikcia je založená práve na rímskoprávnej tradícii.[13] Možno konštatovať, že je to predovšetkým z dôvodu, že kontinentálny systém aplikáciu „plea bargaining“ nepozná tak, ako ju poznajú krajiny so systémom common-law.[14]

Zavedenie inštitútu dohody o vine a treste sa dotklo predovšetkým orgánov činných v trestnom konaní, a to najmä právomocí prokurátora. Postavenie prokurátora sa rekodifikáciou trestného práva posilnilo, a to najmä v tom smere, že mu zákon priznal rozhodovacie právomoci, ktoré sa svojím charakterom blížia rozhodovacím právomociam súdu. Treba poznamenať, že rekodifikáciou trestného práva došlo k významnému posilneniu zásady oportunity[15] pri rozhodovaní prokurátora a prelomeniu zásady legality, na ktorej bolo prevažne

---

[12] Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok
[13] Pozn. autora: tzv. kontinentálne právne systémy, do ktorých sa zaraďuje aj právny systém Slovenskej republiky
[14] BARTOŠOVÁ, L.: Konanie o dohode o vine a treste a jeho vplyv na skrátenie trestného konania. In Policajná teória a prax, roč. 14, 2006, č. 2, s. 19-29
[15] zásada oportunity vyjadruje oprávnenie prokurátora posudzovať, či trestný čin o ktorom sa dozvedel, je z hľadiska účelnosti alebo prospešnosti nevyhnutné trestne stíhať a riešiť pred súdom.

založené trestné konanie v zmysle prechádzajúcej právnej úpravy.[16] Posilnenie právomoci prokurátora vychádzalo predovšetkým z implementovania inštitútu „plea bargaining" z amerického trestného procesu, ktorý predstavuje uzavretie dohody medzi prokurátorom alebo sudcami tvoreného práva. „Ide o konanie, v ktorom obhajoba a obžaloba dohodnú výšku trestu, ak obhajoba v predbežnom prerokovaní zistí, že obžaloba disponuje dôkazmi dosť silnými a postačujúcimi na to, aby bol obvinený postavený pred súd. Prokurátor a obvinený sa v rámci tohto konania dohodnú na ukončení veci tak, že obvinený vyhlási, že uznáva vinu zo spáchania skutku, prípadne, že spáchanie skutku nepopiera s tým, že aj zo strany prokuratúry dôjde k určitým ústupkom voči obvinenému. Takýmto ústupkom môže byť napríklad odstúpenie od niektorého obvinenia resp. obvinení, a tiež zníženie trestu, ktorý by mohol byť obvinenému uložený v konaní pred súdom."[17] „V Slovenskej republike sa rekodifikáciou dala prokurátorovi v rámci dohodovacieho konania možnosť navrhnúť obvinenému trest odňatia slobody, znížený o jednu tretinu pod dolnú hranicu trestnej sadzby – t.j. obdoba amerického „sentence bargain".[18]

V súvislosti s rekodifikáciou trestného práva a implementáciou inštitútu dohody o vine a treste považujem za nutné opätovne zdôrazniť skutočnosť, že predmetný inštitút bol vytvorený a využívaný v úplne inom právnom systéme ako je slovenský, ktorý, ako som už vyššie spomenula, je založený na rímsko-právnych zásadách. Na druhej strane je potrebné pripustiť, že slovenský právny poriadok ho implementoval do Trestného poriadku v tej časti, v ktorej je pre náš právny systém prijateľnejší. „Slovenské trestné právo je založené na striktnej potrebe kvalifikácie určitého skutku ako konkrétneho trestného činu, ktorého znaky sú rigidne ustanovené Trestným zákonom v jeho jednotlivých skutkových podstatách a ktoré sa určitým konaním páchateľa naplnia, nemožno si ani len predstaviť zavedenie druhého typu amerického „plea bargain" do slovenského Trestného poriadku. Ak by prokurátorovi bola daná možnosť nekvalifikovať určité konanie obvineného ako niektorý z trestných činov, ktorého zákonné znaky svojím konaním naplnil, prípadne neobviniť páchateľa z niektorého zo skutkov, ktoré preukázateľne spáchal, došlo by k porušeniu viacerých základných zásad, typických pre slovenské trestné konanie, medzi ktoré sa zaraďuje najmä zásada stíhania len zo zákonných dôvodov, ako aj obžalovacia zásada, podľa ktorej je prokurátor povinný stíhať všetky trestné činy o ktorých sa dozvedel. "[19]

---

[16] ŠRAMEL, B.: Základné zásady uplatňované pri činnosti prokuratúry SR a niektoré problematické aspekty ich vymedzenia. In Justičná revue, 66, 2014, č.1, s.107-124
[17] BARTOŠOVÁ, L.: Konanie o dohode o vine a treste a jeho vplyv na skrátenie trestného konania. In: Policajná teória a prax, roč. 14, 2006, č. 2, s. 20
[18] BARTOŠOVÁ, L.: Konanie o dohode o vine a treste a jeho vplyv na skrátenie trestného konania. In: Policajná teória a prax, Roč. 14, 2006, č. 2, s. 22
[19] Tamtiež, s. 23

Považujem za nutné spomenúť, že zakomponovanie inštitútu dohody o vine a treste do slovenského Trestného poriadku spôsobilo veľkú polemiku medzi právnikmi vykonávajúcimi svoju činnosť v Slovenskej republike. Jedna časť právnikov venujúcich sa trestnému právu zavedenie dohody o vine a treste podporovala z dôvodu nutnosti zefektívnenia trestného konania, ktoré sa podľa nich vyznačovalo ťažkopádnosťou a rovnakou procesnou rigoróznosťou vo všetkých štádiách trestného konania. V nadväznosti na tieto okolnosti sa zdôrazňovala potreba úpravy jednotlivých štádií trestného konania, a to tak, aby uplynul čo najkratší čas od spáchania trestného činu do právoplatného odsúdenia páchateľa, prípadne iného rozhodnutia vo vzťahu ku páchateľovi.[20] Naopak druhá časť právnikov inštitút dohody o vine a treste odmietala, a to najmä z dôvodu nárastu pracovných úkonov pri praktickej realizácii tohto inštitútu a taktiež tým, že v praxi sa podľa nich pri prečinoch, ako jedného z druhov trestných činov, osvedčilo vydávanie trestných rozkazov, čím sa taktiež ušetril pracovný čas.

Na začiatku roku 2006 Generálna prokuratúra Slovenskej republiky (ďalej len „Generálna prokuratúra SR“) očakávala určité problémy s aplikáciou najmladšieho odklonu v trestnom konaní, a predpokladala určitú tendenciu nevyužívania tohto inštitútu. Napriek všetkému Generálna prokuratúra SR od začiatku účinnosti inštitútu dohody o vine a treste vyvíjala aktívny prístup smerom k podriadeným prokurátorom a očakávala od nich aplikáciu predmetného inštitútu, obzvlášť zasielanie výziev obvineným resp. ich obhajcom na začatie konania o dohode o vine a treste v tých veciach, v ktorých skutkové a právne závery nasvedčovali tomu, že pre tento postup sú splnené zákonné podmienky. Podobná situácia sa očakávala od druhej strany, a to obvinených a ich obhajcov, ktorí majú možnosť podávať podnet na začatie konania dohody o vine a treste.[21] Z uvedených dôvodov Generálna prokuratúra SR na konci roku 2005, okrem iného, uložila podriadeným prokurátorom povinnosť, aby polročne zhodnocovali uplatňovanie a realizáciu inštitútu dohody o vine a treste v jednotlivých regiónoch a tieto výsledky následne predkladali Generálnej prokuratúre SR. „Každé vyhodnotenie poskytované Generálnej prokuratúre SR muselo okrem iného obsahovať:

- počet písomných alebo ústnych výziev prokurátora na zahájenie konania o dohode o vine a treste,

[20] ČENTÉŠ, J.: Niekoľko poznámok k prípravnému konaniu v návrhu Trestného poriadku. In: Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou „ Právne aspekty činnosti polície v boji proti kriminalite v európskej dimenzii“ organizovaného Akadémiou Policajného zboru v Bratislave dňa 16.05.2005. Bratislava: Akadémia Policajného zboru SR, 2005, s. 26-31.
[21] ŠČERBA, F. a kolektiv: Dohoda o vině a trestu a další prostředky recionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 56

- počet písomných alebo ústnych žiadostí o začatie konania o dohode o vine a treste podaných zo strany obvinených resp. ich obhajcami,
- počet osôb, u ktorých súd po podaní obžaloby inicioval začatie konania o dohode o vine a treste,
- počet osôb, s ktorými sa už začalo konanie o dohode o vine a treste na základe výzvy prokurátora alebo žiadosti obvineného (jeho obhajcu) alebo z podnetu súdu,
- počet osôb, s ktorými bola dohoda o vine a treste uzatvorená na základe výzvy prokurátora, žiadosti obvineného alebo z podnetu súdu,
- počet osôb, u ktorých súd schválil navrhnutú dohodu o vine a treste a u ktorých súd navrhnutú dohodu o vine a treste neschválil a počet osôb, u ktorých súd o navrhovaných dohodách o vine a treste nerozhodol.“[22]

Vyššie uvedené vyhodnotenia vykonávala Generálna prokuratúra SR od roku 2006 do roku 2007 za účelom zistenia a zhodnotenia uplatňovania inštitútu dohody o vine a treste. Z výsledkov vyplynulo, že za prvý polrok roku 2006 vyzvali prokurátori v Slovenskej republike na začatie konania o dohode o vine a treste celkovo 2250 obvinených, pričom na základe jeho výzvy sa začalo konanie pred prokurátorom celkovo s 1038 obvinenými, z čoho evidentne vyplýva, že na výzvy prokurátora nereagovalo alebo o takéto konanie nemalo záujem až 53,86% obvinených. Za dané obdobie poslalo žiadosti o začatie konania o dohode o vine a treste na prokuratúru celkovo 544 obvinených, pričom konanie bolo začaté len so 424 obvinenými, a to buď z dôvodu, že prokurátor po preskúmaní žiadosti obvineného nezistil na takýto postup zákonný dôvod, alebo obvinený sa po určení termínu a jeho oznámení všetkým stranám nakoniec konania nezúčastnil, v dôsledku čoho bola vo veci zo strany prokurátora podaná obžaloba. Z vykonaných prieskumov tak vyplynulo, že za prvý polrok roku 2006 dohodu o vine a treste uzavrelo dokopy 1216 obvinených. Tieto dohody boli následne zaslané súdu ako návrhy na rozhodnutie. Z celkového počtu uzavretých dohôd o vine a treste boli dohody uzavreté s 862 obvinenými, ktorých konanie bolo iniciované zo strany prokurátora, ďalej s 321 obvinenými, ktorí konanie iniciovali buď sami, alebo prostredníctvom svojich obhajcov, a len s 33 obvinenými na základe podnetu súdu. Po prvom polroku účinnosti najmladšieho odklonu v trestnom konaní tak Generálna prokuratúra SR konštatovala, že predmetný inštitút je málo využívaný zo strán oprávnených subjektov. V druhom polroku 2006 sa situácia začala postupne

[22] Tamtiež, s. 57

meniť z dôvodu postupnej aktivizácie oprávnených subjektov, avšak napriek tomu bol pomer k počtu výziev od prokurátora a súdu iba 25,5%.

V roku 2007 sa situácia začala postupne meniť, pričom tu už bolo možné konštatovať aktivitu smerujúcu k začatiu konania o dohode o vine a treste na strane obvinených, ktorá sa zvýšila na 54,9%, pričom zo strany prokurátorov bolo návrhov na začatie takéhoto konania len 41,9%, čo znamenalo pokles o 30,1% oproti roku 2006. Uvedené skutočnosti boli vnímané v pozitívnom zmysle, pretože cieľom zakomponovania inštitútu dohody o vine a treste, nebolo zvýšiť aktivitu na strane prokurátorov, ale naopak zvýšiť význam tohto právneho inštitútu a dostať ho do povedomia oprávnených subjektov, ale predovšetkým dosiahnuť ich aktivizáciu k samotnému rozhodovaniu a to, či chcú, alebo naopak nechcú, tento právny inštitút využívať.[23]

Na základe uvádzaných štatistických údajov možno skonštatovať, že napriek aplikačným problémom, ktoré sa vyskytli pri konaniach o dohode o vine a treste, ktoré sa podarilo odstrániť pomocou judikatúry, zakotvenie tohto inštitútu prinieslo z celkového pohľadu množstvo pozitívnych prvkov, ktoré sú významné nielen z hľadiska hospodárnosti celého trestného konania, ale taktiež z pohľadu zaťaženosti súdov a taktiež rýchlosti konania, čo bolo v konečnom dôsledku cieľom uskutočnenej rekodifikácie Trestného poriadku.[24]

Na záver by som ešte rada dodala, že zakotvenie inštitútu dohody o vine a treste, bolo v rámci procesu rekodifikácie nesporne významným, aj keď veľmi diskutabilným krokom, pričom „hlavným jadrom pri vývoji právnej úpravy by v budúcnosti malo byť výraznejšie rozlišovanie procesných postupov pri stíhaní trestných činov zasahujúcich prevažne verejný záujem od procesných postupov pri stíhaní trestných činov poškodzujúcich výhradne, alebo v prevažnej miere súkromné záujmy.[25]

2 Inštitút dohody o vine a treste v praxi a úvahy de lege ferenda

Ako som to už uviedla vyššie v mojom príspevku, inštitút dohody o vine a treste bol do slovenského právneho poriadku zavedený zákonom č. 301/2005 Z.z. – nový Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2006. Na vtedajšej politickej scéne bola dohoda o vine a treste hodnotená veľmi pozitívne. Do pozornosti uvádzam skutočnosť, že vtedajší minister spravodlivosti, Daniel Lipšic, považoval zavedenie inštitútu

---

[23] ČENTEŠ, J.: Prípravné konanie po piatich rokoch aplikácie Trestného poriadku. In Rekodifikovaný Trestný zákon a Trestný poriadok – analýza poznatkov z teórie a praxe: zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2011, s.167
[24] Tamtiež, s. 167
[25] ŠČERBA, F. a kolektiv: Dohoda o vině a trestu a další prostředky recionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012, s. 17

dohody o vine a treste do slovenského právneho poriadku za najúspešnejšiu reformu, ktorá bola prijatá v rámci jeho funkčného obdobia.[26] Hlavným dôvodom zavedenia predmetného inštitútu do slovenského právneho poriadku bolo hlavne zjednodušenie a zefektívnenie trestného konania, rovnako ako aj skrátenie dĺžky jeho trvania. Podľa dôvodovej správy k novému Trestnému poriadku bolo účelom novej právnej úpravy dosiahnuť, aby až 80% trestných vecí bolo ukončených niektorým z odklonov v trestnom konaní.[27] Pred desiatimi rokmi bol inštitút dohody o vine a treste úplne novým prvkom slovenského trestného konania. Po prvotných počiatočných obavách, ktoré boli z mnohých dôvodov pochopiteľné a pramenili najmä z nedôvery voči tomuto inštitútu, neskúsenosti zainteresovaných subjektov s aplikačnou praxou, ako aj zo skutočnosti, že v danom čase absentovala akákoľvek judikatúra, môžeme jednoznačne konštatovať, že konanie o dohode o vine a treste našlo svoje nespochybniteľné uplatnenie v aplikačnej praxi, ktoré jednoznačne potvrdzujú štatistiky týkajúce počtu uzavretých ako aj schválených dohôd o vine a treste.

Tabuľka obsahujúca štatistické údaje Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky nachádzajúca sa v „Prílohe“ tejto publikácie celkom jasne potvrdzuje, že inštitút dohody a vine a treste má v rámci trestného konania svoj nespochybniteľný význam. Zároveň poukazujem na neustály nárast poštu uzavretých, ako aj schválených dohôd o vine a treste. Najsignifikantnejší nárast možno badať medzi rokom 2006 a 2007, keď počet dohôd o vine a treste vzrástol takmer o dvojnásobok. Následne od roku 2007 do roku 2012 dochádza stále k postupnému zvyšovaniu uzavretých a schválených dohôd o vine a treste, pričom ich počet v roku 2012 dosiahol takmer trojnásobok ich počtu z roku 2006. Po roku 2012 dochádza k miernemu poklesu v uzatváraní dohôd o vine a treste, avšak tento pokles nie je signifikantný, z čoho jasne vyplýva úspešnosť dohody o vine a treste v slovenskom trestnom konaní.

Napriek skutočnosti, že sa jedná o inštitút, ktorý uľahčuje prácu súdov a zrýchľuje a zefektívňuje trestné konania, je podľa môjho názoru vhodné dôkladne zvážiť využívanie dohôd o vine a treste. Myslím si, že nie je vôbec žiadúce nasledovať príklad Spojených štátov amerických, kde je dohodou o vine a treste riešená drvivá väčšina prípadov a jej použitie je prakticky neobmedzené. V predmetnej súvislosti považujem za nevyhnutné zdôrazniť, že prokurátori by mali v každom prípade zvažovať, či je aplikácia dohody o vine a treste vhodná a či je v konkrétnom prípade uzavretie dohody o vine a treste skutočne tou najvhodnejšou alternatívou pre skončenie konkrétnej trestnej veci.

---

[26] Týden.cz. Pospíšil: Dohoda o trestu uleví státu, ne zločincům [online]. 27.10.2011 [cit. 23.01.2016]. Dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/pospisil-dohoda-o-trestu-ulevistatu-ne-zlocincum_213246.html>
[27] Prokeš, J.: Praktické problémy aplikácie inštitútu dohody o vine a treste. In Justičná revue. 2011, č. 12, s. 1611

V súvislosti s aplikáciou inštitútu dohody o vine a treste v praxi uvádzam do pozornosti vyhlášku Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu (ďalej len „vyhláška MS SR). V zmysle § 4 ods. 1 vyhlášky MS SR prokurátor pri zvažovaní vhodnosti konania o dohode o vine a treste a pri vyjednávaní dohody s obvineným berie do úvahy všetky relevantné skutočnosti, najmä:

- ochotu obvineného spolupracovať pri vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní iných obvinených,
- minulosť obvineného, najmä skoršie odsúdenie,
- povahu a závažnosť trestného činu, ktorý je predmetom obvinenia,
- prejavenú ľútosť a pocit viny obvineného, jeho ochotu dobrovoľne prevziať zodpovednosť za svoje konanie,
- záujem na rýchlom a primeranom skončení trestnej veci,
- pravdepodobnosť usvedčenia obvineného v súdnom konaní • pravdepodobný dosah súdneho konania na svedkov,
- pravdepodobný trest alebo iné dôsledky v prípade, že obvinený bude usvedčený v súdnom konaní,
- verejný záujem, na základe ktorého by sa prípad mal prejednať v súdnom konaní na základe obžaloby podanej prokurátorom,
- náklady súdneho konania vrátane nákladov na prípadné odvolacie konanie,
- potrebu zabrániť oneskorenému skončeniu iných rozpracovaných trestných vecí, a
- dosah na právo poškodeného a ochotu obvineného nahradiť škodu, ktorú spôsobil.[28]

Z vyššie uvedeného nepochybne vyplýva, že prokurátor by mal pred pristúpením k dohodovaciemu konaniu zvážiť všetky faktory súvisiace nie len s osobou obvineného, ale rovnako faktory súvisiace s poškodenými, svedkami a podobne. Zároveň poukazujem na skutočnosť, že pristúpenie k uzavretiu dohody o vine a treste nie je právom obvineného. Obvinený si teda nemôže nárokovať, aby s ním prokurátor uzavrel dohodu o vine a treste, ale môže prokurátora len požiadať o uzavretie predmetnej dohody, pričom skutočnosť, či k nej prokurátor pristúpi je výslovne na jeho úvahe.

[28] Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu

Vzhľadom k vyššie uvedeným štatistickým údajom o každoročnom počte uzavretých a schválených dohôd o vine a treste nie je možné a pre účely mojej práce ani vhodné venovať sa všetkým prípadom. Vzhľadom k obmedzenému rozsahu publikácie by som svoju pozornosť upriamila na dva prípady (trestné veci), ktoré boli čiastočne (vo vzťahu k niektorým obvineným) ukončené práve uzavretím a následným schválením dohody o vine a treste.

V prvom rade by som opätovne rada zdôraznila, že primárnym cieľom zavedenia inštitútu dohody o vine a treste do právneho poriadku Slovenskej republiky bolo uľahčenie práce a zníženie zaťaženosti súdov. V predmetnej súvislosti podotýkam, že prokuratúry rovnako ako orgány činné v trestnom konaní stoja v danom prípade v úzadí. V zmysle súčasnej právnej úpravy, konkrétne v zmysle § 243 TP, je možné zo strany obvineného požiadať o uzavretie dohody o vine a treste nie len v priebehu prípravného konania, ale aj v konaní pred súdom, konkrétne pri predbežnom prejednaní obžaloby. V nadväznosti na uvedené by som sa stručne rada venovala úlohám jednotlivých orgánov v trestnom konaní.

Začnime od konca celého reťazca, na ktorom stojí súd. V zmysle Ústavy SR len súd môže rozhodnúť o vine a treste, čo je nepochybne značne zodpovedná úloha. Pozrime sa však na úlohu súdu v prípravnom konaní v praxi. V zmysle Trestného poriadku, s poukazom na súčasnú prax, súd v prípravnom konaní predovšetkým vydáva príkazy na domové prehliadky a príkazy na použitie informačno-technických a operatívno-pátracích prostriedkov. V neposlednom rade rozhoduje o vzatí obvineného resp. obvinených do „vyšetrovacej“ väzby. V predmetnej súvislosti by som rada poukázala na skutočnosť, že všetky vyššie uvedené príkazy súd vydáva na základe návrhu prokurátora, ktorý obsahuje podrobné a jasné odôvodnenie. Následne v priebehu hlavného pojednávania vykonáva súd dôkazy, najmä prostredníctvom výsluchov osôb, ktoré už boli vypočuté v priebehu prípravného konania, znaleckých posudkov, prípadne výsledkov z rôznych prehliadok.

V prípade, že dôjde v priebehu prípravného konania k uzavretiu dohody o vine a treste, je súd, v prípade ak predmetnú dohodu schváli, oslobodený od vedenia celého hlavného pojednávania, ktoré je v mnohých prípadoch časovo veľmi náročné.

V súvislosti s úlohou prokurátora v prípravnom konaní uvádzam do pozornosti skutočnosť, že prokurátor je „pánom prípravného konania“. V praxi táto skutočnosť znamená, že prokurátor vykonáva dozor jednotlivých trestných vecí, pričom v priebehu vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania je oprávnený dávať všeobecne záväzné pokyny orgánom činným v trestnom konaní a rovnako si vyžiadať celý vyšetrovací spis na previerku zákonnosti, rýchlosti a hospodárnosti priebehu trestného konania. Prokurátor rovnako podáva návrhy na vydanie príkazov na domové prehliadky, prípadne návrhy na vydanie príkazov na použitie informačno-

technických prostriedkov a prostriedkov operatívno-pátracej činnosti na príslušný súd a v niektorých prípadoch dokonca sám vydáva príkazy (napr. príkaz na prehliadku iných priestorov) resp. súhlasy (napr. predbežný súhlas na zadržanie osoby). V predmetnej súvislosti rovnako uvádzam do pozornosti skutočnosť, že návrhy prokurátor vydáva na základe podnetov orgánov činných v trestnom konaní. Keď sa pozrieme na celkové množstvo trestných vecí, ktoré prokurátori dozorujú (pozn. autora: pozri štatistické údaje prokuratúry), prichádzame k záveru, že niektorí prokurátori vykonávajú dozor niekoľko desiatok trestných vecí. Množstvo trestných vecí jednoznačne naznačuje, že nie je možné venovať sa im tak precízne, ako by to v mnohých prípadoch bolo žiadúce. Zároveň zdôrazňujem skutočnosť, že okrem samotného dozoru trestných vecí sú prokurátori prítomní na pojednávaniach v konaní pred súdom.

Na začiatku celého reťazca stoja orgány činné v trestnom konaní (pozn. autora: vyšetrovateľ alebo poverený príslušník Policajného zboru). Ich úlohou je viesť celý priebeh vyšetrovania resp. skráteného vyšetrovania, teda najmä zisťovať skutkový stav, vykonávať procesné úkony, zabezpečovať dôkazy ako aj skompletizovať celý vyšetrovací spis.

Zároveň pre praktickú ilustráciu uvádzam do pozornosti trestné konanie[29] vedené na Špecializovanom trestnom súde pod spisovou značkou (ďalej len „sp. zn.“) 2T 14/2013. V uvedenom konaní boli obžalovaní devätnásti členovia zločineckej skupiny prezývanej „Piťovci“. Vzhľadom k charakteru informácií nie je možné určiť od kedy bolo vedené prípravné konanie. Samotní odsúdení[30] boli políciou zadržaní dňa 15.11.2011,[31] a následne boli rozhodnutím súdu vzatí do väzby. Ako to vyplýva aj zo samotného odôvodnenia rozsudku Špecializovaného trestného súdu sp. zn. 2T 14/2013 v priebehu vyšetrovania, okrem dvoch obvinených, všetci obvinení odmietli akúkoľvek formu spolupráce s orgánmi činnými v trestnom konaní. Prvým obvineným bol Viktor Maceják, u ktorého bol využitý inštitút podmienečného zastavenia trestného stíhania spolupracujúceho obvineného a v celom konaní ďalej figuroval ako kľúčový svedok. Druhým obvineným bol Róbert Matúš, ktorý ešte v novembri 2012 uzavrel s prokurátorom Úradu špeciálnej prokuratúry dohodu o vine a treste[32].[33] Opätovne uvádzam do pozornosti skutočnosť, že počas celého prípravného konania obvinení

[29] Pozn. autora: v súčasnosti právoplatne skončené rozsudkom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky pod spisovou značkou 2To 9/2014 zo dňa 26. novembra 2014.
[30] Pozn. autora: v tom čase podozriví
[31] SME.sk. Trško, M.: Po Piťa prišli policajti vrtuľníkom [online]. 15.11.2011 [cit. 24.01.2016]. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/6140348/po-pita-prisli-policajti-vrtulnikom.html>
[32] Pozn. autora: dohodnutý trest bol 10,5 roka
[33] Topky.sk. Jeden z údajných piťovcov sa dohodol na treste [online]. 29.11.2012 [cit. 24.01.2016]. Dostupné z: <http://www.topky.sk/cl/100370/1332564/Jeden-z-udajnychpitovcov-sa-dohodol-na-treste--Odsedi-si-10-5-roka>

popierali svoju vinu. Orgány činné v trestnom konaní vykonávali a zabezpečovali množstvo dôkazov, ktoré boli potrebné na preukázanie/vyvrátenie všetkých podozrení. Dňa 16.08.2013 sa pri predbežnom prejednaní obžaloby na Špecializovanom trestnom súde dvaja obvinení – Peter Martiška a Zdenko Soldán - rozhodli dohodnúť sa s prokurátorom na vine a treste, pričom ten s nimi predmetnú dohodu uzavrel.

Predmetný praktický príklad som sa rozhodla prezentovať na podporu mojej úvahy o vhodnosti zavedenia určitých obmedzení v možnosti uzavrieť s obvineným dohodu o vine a treste. V prezentovanom príklade bol návrh uzavrieť dohodu o vine a treste zo strany obvinených výslovným prejavom smerujúcim k zníženiu dolnej hranice trestnej sadzby, nakoľko všetky dôkazy, ktoré boli v priebehu prípravného konania zabezpečené nasvedčovali tomu, že skutky skutočne spáchali obvinení. V zmysle súčasnej právnej úpravy bolo výhradne na vôli prokurátora, či sa predmetnú dohodu rozhodne uzavrieť alebo nie. Avšak podľa môjho názoru by pri uzatváraní dohody o vine a treste mal obvinený nie len čestne a z vlastnej iniciatívy priznať vinu, ale mal by svoj čin aj úprimne oľutovať. Niektorí filozofi chápu a vykladajú vinu ako ekvivalent k „zlému svedomiu“.[34]

Na základe uvedeného si dovolím konštatovať, že podľa môjho názoru by bolo vhodné, napríklad časovo, obmedziť pre obvineného možnosť uzavrieť dohodu o vine a treste, pričom doba, počas ktorej by mohol žiadať o uzavretie dohody o vine a treste by mohla byť stanovená napríklad na jeden mesiac od dňa, kedy mu bolo doručené uznesenie o vznesení obvinenia. Týmto ustanovením by sa predišlo uzatváraniu dohôd zo „zištného“ motívu zo strany obvineného. Toto časové obmedzenie by zároveň v mnohých prípadoch viedlo k výraznému skráteniu prípravného konania, nakoľko ak by sa obvinený k spáchaniu skutku priznal hneď po vznesení obvinenia, bolo by aj pre orgány činné v trestnom konaní podstatne jednoduchšie zabezpečiť ďalšie podporné dôkazy.[35] Tým sa zároveň vylúči možnosť, že sa obvinený, ktorý skutok naozaj nespáchal prizná len kvôli strachu z hroziaceho trestu. Zároveň si dovolím tvrdiť, že takáto forma uzatvárania dohôd o vine a treste by bola akýmsi „zadosťučinením“ pre orgány činné v trestnom konaní, ktoré v priebehu trestného konania vyvíjajú najviac úsilia za účelom odhaľovania trestných činov, zistenia ich páchateľov a zabezpečenie dostatočných dôkazov pre ich odsúdenie.

---

[34] Pozri napr.: Chrenka, P.: Friedrich Nietzsche a psychológia morálky [online]. [cit. 24.01.2016]. Dostupné z:< http://kritika.sk/pdf/2_2008/10.pdf >

[35] Pozn. autora: ak obvinený vo svojom výsluchu podrobne popíše ako spáchal skutok, ktorý sa mu kladie za vinu, je v mnohých prípadoch oveľa jednoduchšie zabezpečiť ďalšie dôkazy na podporu jeho priznania.

Ako zaujímavý príklad takého priznania uvádzam korupčnú kauzu, ktorá bola vyšetrovaná národnou protikorupčnou jednotkou Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru pod sp. zn. PPZ-422/NKA-PK-BA-2013. Ľubomír H. – technik emisnej kontroly – si počas leta 2012 v troch prípadoch vypýtal úplatok za to, že na motorových vozidlách vykonával pravidelnú technickú a emisnú kontrolu bez fyzického pristavenia motorového vozidla. V prvom prípade si vypýtal od Dušana F. finančnú sumu v celkovej hodnote 85,-€, z ktorých 45,-€ bolo určených na úhradu príslušných poplatkov a 35,-€ tvorilo úplatok. V druhom prípade si vypýtal od inej osoby finančnú sumu v celkovej hodnote 85,-€, z ktorých 40,-€ bolo určených na úhradu príslušných poplatkov a 45,-€ tvorilo úplatok. V treťom prípade si vypýtal od ďalšej osoby finančnú sumu v celkovej hodnote 85,-€, pričom následne na presne nezistenom mieste a v presne nezistenom čase prevzal sumu 50,-€, z ktorých 40,-€ bolo určených na úhradu príslušných poplatkov a 10,-€ tvorilo úplatok. Obvinený Ľubomír H. svoj skutok oľutoval a k jeho spáchaniu sa priznal a uzavrel s prokurátorom dohodu o vine a treste, ktorú Špecializovaný trestný súd schválil a odsúdil Ľubomíra H. na trest odňatia slobody v trvaní dva roky s podmienečným odkladom a skúšobnou dobou v trvaní dvoch rokov (viď rozsudok sp. zn. 3T/11/2014). Dušan z prvého prípadu, ktorý chcel dať auto skontrolovať, však vinu popieral. Na hlavnom pojednávaní tak prebehlo dokazovanie. Telefonicky sa objednal na konkrétny deň k technikovi, ktorého poznal pod krstným nemom Ľubo. Auto nebolo jeho, patrilo švagrovi. Nejaký čas pred kontrolou technikovi zavolal, že má niečo so štartovaním a bude meškať. Keď ho technik urgoval, povedal, že sa ponáhľa. Ľubomír ako svedok na pojednávaní vypovedal, že tak začal robiť kontrolu bez fyzického pristavenia auta. Priznal, že si je vedomý, že porušil zákon. Spomenul, že keď prišiel Dušan s vozidlom, tak on ako technik prešiel autom cez linku. Vyhlásil, že na záver nalepil nálepky na sklo vozidla. Ľubomír si pri kontrole vypýtal nejakú čiastku, ktorú si už Dušan nepamätal. Peniaze mu odovzdal s vedomím, že platí za technickú kontrolu. Doklad nepotreboval. V rozsudku sa píše, že z výpovede technika nevyplynulo, že by mal byť uzrozumený s tým, že zo sumy 80 eur je 45 eur určených na príslušné poplatky a zvyšných 35 eur by tvorilo úplatok za vykonanie kontroly bez pristavenia vozidla. Na pojednávaní boli prehraté nahrávky z telefonátov. Z rozhovoru, v ktorom technik žiada od Dušana 80 eur, nevyplývalo, za čo mala byť táto suma. Telefonát o tom, že nevie naštartovať a aj ďalší hovor, v ktorom povedal, že sa ponáhľa, podľa názoru sudcu potvrdzuje, že Dušan, chcel s autom prísť na kontrolu fyzicky. Sudca si tiež myslí, že keďže technik prešiel s autom cez linku, Dušanovi nemuselo byť jasné, že kontrolu nevykonal. Dušanovi auto nepatrilo, podľa sudcu teda nemal logický dôvod na poskytovanie úplatku.

V nadväznosti na vyššie uvedený prípad by som v závere rada upriamila pozornosť ešte na jeden praktický problém, ktorým je nemožnosť skončenia vyšetrovania jednej trestnej veci s viacerými obvinenými, z ktorých niektorí žiadajú prokurátora o uzavretie dohody o vine a treste a iní chcú, aby bola ich vec riadne prejednaná na súde, jedným návrhom podaným prokurátorovi. Táto skutočnosť predstavuje komplikáciu, najmä ak sa jedná o obsahovo veľmi rozsiahly vyšetrovací spis. V prípade, že niektorí obvinení chcú s prokurátorom uzavrieť dohodu o vine a treste, pričom prokurátor s tým súhlasí, je potrebné týchto obvinených vylúčiť na samostatné konanie, pričom je potrebné opätovne rozmnožiť celý vyšetrovací spis a obvinených, s ktorými bude uzavretá dohoda o vine a treste v pôvodnom konaní je potrebné vypočuť v procesnom postavení svedkov. V prípade, ak by bolo možné ukončiť vyšetrovanie so všetkými obvinenými naraz, bolo by to pre orgány činné v trestnom konaní veľmi výhodné, a to najmä z hľadiska rýchlosti priebehu trestného konania.

Napriek vyššie uvedeným konštatovaniam by som na záver rada uviedla, že inštitút dohody o vine a treste má v slovenskom právnom poriadku svoje nezastupiteľné miesto a v mnohých prípadoch výrazne prispieva k zrýchleniu a zefektívneniu trestného konania, čo nepochybne vedie k zvyšovaniu dôvery verejnosti k orgánom činným v trestnom konaní, prokuratúre a súdom.

Záver

Dohoda o vine a treste nepochybne patrí medzi inštitúty trestného práva procesného, ktoré si zaslúžia osobitnú pozornosť a to najmä z dôvodu, že názory jednotlivých odborníkov na jej uplatňovanie v praxi sa často výrazne odlišujú. Pre pochopenie zmyslu zavedenia inštitútu dohody o vine a treste do slovenského právneho poriadku, jej podstaty a praktickej využiteľnosti je nevyhnutné venovať sa nie len jednotlivým ustanoveniam slovenského Trestného poriadku, ale rovnako aj jeho histórii, jeho uplatneniu a fungovaniu v iných krajinách a rovnako je nutné prihliadať aj na súčasnú prax v podobe vybraných súdnych rozhodnutí.

Použitá literatúra

Knihy a odborné články

- *ČENTEŠ, J.* 2011. Prípravné konanie po piatich rokoch aplikácie Trestného poriadku. In Rekodifikovaný Trestný zákon a Trestný poriadok - analýza poznatkov z teórie a praxe: Zborník. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011. s. 161-171, ISBN 978-80-89447-57-2
- *ČENTEŠ, J.:* Niekoľko poznámok k prípravnému konaniu v návrhu Trestného poriadku. In Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou „Právne aspekty činnosti polície v boji proti kriminalite v európskej dimenzii" organizovaného Akadémiou Policajného zboru. Bratislava, Eurokódex, 2005. 237 s., ISBN 80-8054-352-6
- *BARTOŠOVÁ, L.:* Konanie o dohode o vine a treste a jeho vplyv na skrátenie trestného konania. In Policajná teória a prax. ISSN 1335-1370, 2006, roč. 14, č. 2, s. 19-29
- *IVOR, J. a kol.* 2010. Trestné právo procesné. 2. dopl. a preprac. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9
- *KLÁTIK, J.*: Podmienečné zastavenie trestného stíhania – alternatívny spôsob riešenia trestnej veci. In Justičná revue. ISSN 1335-6461, 2007, roč. 59, č. 1, s. 31-39
- *MINÁRIK, Š., ČENTÉŠ, J., HAŤAPKA, M., MATHERN, V., PALAREC, J., ŠTIFT, P.* 2006. Trestný poriadok: Stručný komentár. 1 vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2006. 1302 s. ISBN 80-8078-085-4
- *PROKEŠ, J.*: Praktické problémy aplikácie inštitútu dohody o vine a treste. In Justičná revue. ISSN 1335-6461, 2011, roč. 63, č. 12, s. 1611-1620
- *STOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.*: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s. ISBN 807-17-9350-7
- *SYROVÝ, I.*: Nárok na dohodu o vine a treste. In Justičná revue. ISSN 1335-6461, 2008, roč. 60, č. 12, s. 1712-1715
- *ŠČERBA, F. a kol.* 2012. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Praha: Leges, 2012. 128 s. ISBN 978-80-87576-30-4
- *ŠUCHTER, J.*: Poznámky k aplikácii inštitútu zmieru v trestnom konaní. In Justičná revue. ISSN 1335-6461, 2003, roč. 55, č. 3, s. 303-305
- ŠRÁMEL, B.: Základné zásady uplatňované pri činnosti prokuratúry SR a niektoré problematické aspekty ich vymedzenia. In Justičná revue. ISSN 1335-6461. 2014, roč. 66, č.1, s. 107-124.

Elektronické dokumenty

- Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. Dostupné z: <https://lt.justice.gov.sk/(S(mtcae22inuof22fzerv4oy45))/Document/PrintForm.aspx?instEID=45&matEID=203&docEID=6332&docFormEID=14&docTypeEID=1&format=pdf&langEID=1&tStamp=20081021145740107.>
- Týden.cz. Pospíšil: Dohoda o trestu uleví státu, ne zločincúm [online]. 27.10.2011 [cit. 23.01.2016]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/pospisil-dohoda-o-trestu-ulevistatu-ne-zlocincum_213246.html
- SME.sk. Trško, M.: Po Piťa prišli policajti vrtuľníkom [online]. 15.11.2011 [cit. 24.01.2016]. Dostupné z: http://domov.sme.sk/c/6140348/po-pita-prisli-policajti-vrtulnikom.html
- Topky.sk. Jeden z údajných piťovcov sa dohodol na treste [online]. 29.11.2012 [cit. 24.01.2016]. Dostupné z: http://www.topky.sk/cl/100370/1332564/Jeden-z-udajnychpitovcov-sa-dohodol-na-treste--Odsedi-si-10-5-roka
- Chrenka, P.: Friedrich Nietzsche a psychológia morálky [online]. [cit. 24.01.2016]. Dostupné z: http://www.kritika.sk/pdf/2_2008/10.pdf

Právne predpisy a judikatúra

- Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu.
- Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 2To 9/2014
- Rozhodnutie Špecializovaného trestného súdu, sp. zn. 3T/11/2014

Prílohy

Tabuľka obsahujúca štatistické údaje Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky

Rok	2006[36]	2007[37]	2008[38]	2009[39]	2010[40]	2011[41]	2012[42]	2013[43]	2014[44]
Podané obžaloby	22 468	24 583	24 826	26 908	26 653	25 109	29 049	29 039	28 692
Obžalované osoby	27 523	29 926	30 070	32 266	30 920	30 232	34 835	35 328	33 801
Podané návrhy na konanie o dohode o vine a treste	2 916	5 328	6 039	7 209	7 619	8 012	8 458	8 091	6 885
Z toho vo veciach mladistvých	341	567	704	691	702	809	708	682	545
Súdom schválené dohody o vine a treste	1 924	4 642	5 455	6 547	7 206	7 625	8 128	7 659	6 850
Z toho vo veciach mladistvých	281	487	616	673	659	756	705	650	515

[36] Štatistická ročenka o činnosti prokuratúry SR za rok 2006 [online]. [cit. 23.01.2016]. Dostupné z: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehlad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2006-1e01.html>
[37] Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2007 [online]. [cit. 23.01.2016]. Dostupné z: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>
[38] Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2008 [online]. [cit. 23.01.2016]. Dostupné: Tamtiež
[39] Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2009 [online]. [cit. 23.01.2016]. Dostupné: Tamtiež
[40] Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2010 [online]. [cit. 23.01.2016]. Dostupné: Tamtiež
[41] Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2011 [online]. [cit. 23.01.2016]. Dostupné: Tamtiež
[42] Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2012 [online]. [cit. 23.01.2016]. Dostupné: Tamtiež
[43] Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2013 [online]. [cit. 23.01.2016]. Dostupné: Tamtiež
[44] Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2014 [online]. [cit. 23.01.2016]. Dostupné: Tamtiež

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Vývoj, aktuálny stav a budúcnosť zmluvných záväzkov s cudzím prvkom podľa práva EÚ

DEVELOPMENT, CURRENT STATE AND FUTURE OF CONTRACTUAL OBLIGATIONS WITH A FOREIGN ELEMENT UNDER THE EU LAW

Lucia Šírová[1]

Abstrakt

Európska únia rozvíja justičnú spoluprácu v občianskych veciach s cezhraničnými dôsledkami, pričom jej hlavnými cieľmi sú bezpochyby právna istota a jednoduchý a účinný prístup k spravodlivosti. Na dosiahnutie týchto cieľov je, okrem iného, nevyhnutné aj jasné určenie rozhodného práva. Európske kolízne záväzkové právo je jednou z najdôležitejších oblastí medzinárodného práva súkromného v rámci Európskej únie najmä s ohľadom na riadne fungovanie vnútorného trhu. V oblasti zmluvných záväzkov s cudzím prvkom sú jeho základnými stavebnými piliermi Rímsky dohovor a Nariadenie Rím I ako komunitárny inštrument sekundárneho práva. Predkladaný článok sa zaoberá historickým vývojom zmluvných záväzkov s cudzím prvkom podľa práva EÚ, analyzuje jeho aktuálnu podobu najmä s akcentom na inštitút voľby práva a jeho obmedzenia a rovnako predostiera aj niekoľko úvah o jeho budúcom smerovaní a možnom vývoji.

Kľúčové slová: zmluvné záväzky, rozhodné právo, Rímsky dohovor, Nariadenie Rím I, voľba práva

Abstract

The European Union develops judicial cooperation in civil matters with cross-border implications. Its primary objectives undoubtedly lie in legal certainty and easy and effective access to justice. To achieve such objectives, clear determination of governing law is desirable. The European conflict of law in the field of obligations is undoubtedly one of the most significant areas within the private international law in the EU especially with respect to

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Ústav cudzojazyčnej právnej komunikácie

the proper functioning of the internal market. As for the contractual obligations with a foreign element, these are built upon the Rome Convention and Rome I Regulation being a community instrument of the secondary law. The submitted paper deals with the historical development of contractual obligations with a foreign element under the EU law; it analyses its current state with the emphasis put on the choice of law and the restrictions on the choice of law. Furthermore, it elaborates on their future direction and potential future development.

Keywords: contractual obligations, applicable law, Rome Convention, Rome I Regulation, choice of law

Úvod

Voľný pohyb tovaru, služieb, kapitálu a osôb je neustále na vzostupe, čo nutne vedie k rozvoju cezhraničných vzťahov, v dôsledku ktorých vzniká potreba premosťovať rôzne právne systémy. Európska únia rozvíja justičnú spoluprácu v občianskych veciach s cezhraničnými dôsledkami, ktorej hlavnými cieľmi sú právna istota a jednoduchý a účinný prístup k spravodlivosti, čo zahŕňa identifikáciu príslušného súdu, jasné určenie rozhodného práva, ako aj rýchle a účinné postupy pri uznávaní a vykonávaní rozhodnutí. Nevyhnutnou podmienkou toho, aby ciele Európskej únie boli naplňované v celej svojej podstate je vytvorenie európskeho medzinárodného práva súkromného. Táto oblasť zaoberajúca sa problematikou súkromnoprávnych vzťahov s cudzím prvkom zasadených do európskeho kontextu, ktoré sú regulované jednotnou úpravou a nástrojmi Európskej únie, sa vyvíja značne rýchlym tempom. Významnou oblasťou európskeho medzinárodného práva súkromného je bezpochyby oblasť zmluvných záväzkov. Otázka, akým právom sa bude riadiť zmluvný vzťah uzatvorený zo zahraničným obchodným partnerom, je v súčasnej dobe a pri súčasných trendoch bezpochyby vysoko aktuálna aj z dôvodu, že so sebou takýto zmluvný vzťah môže prinášať aj celý rad právnych rizík.

Daná oblasť sa v podmienkach európskych spoločenstiev a v súčasnosti v podmienkach Európskej únie vyvíja už od roku 1980, kedy bol podpísaný Rímsky dohovor[2], ktorý na poli unifikácie európskeho kolízneho práva v oblasti zmluvných záväzkov predstavoval prvý významný medzník, ktorý dal prvú konkrétnu podobu a kontúry právnej regulácii tejto oblasti. V súčasnosti, ako bližšie uvádzame nižšie, je právny režim európskeho kolízneho práva v oblasti zmluvných záväzkov s cudzím prvkom primárne zakotvený

[2] Dohovor o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky, Rím, 19. júna 1980

v Nariadení Rím I[3]. Aké zmeny, resp. vývoj je v tejto oblasti možné očakávať je v súčasnej dobe aj vzhľadom na recentné dianie v podmienkach Európskej únie značne otázne.

V úvode nášho príspevku by sme však radi podotkli, že jeho cieľom nie je predostrieť podrobnú analýzu jednotlivých ustanovení relevantných právnych predpisov danej oblasti, t.j. Rímskeho dohovoru a Nariadenia Rím I, ale poskytnúť ucelený pohľad na danú problematiku a jej vývoj ako celok.

Od Rímskeho dohovoru po Nariadenie Rím I

História európskeho kolízneho práva v oblasti zmluvných záväzkových vzťahov siaha do obdobia prijatia Rímskeho dohovoru. Návrh na unifikáciu medzinárodného práva súkromného, najmä jeho časti týkajúcej sa záväzkov zo zmlúv, vytvorili vlády Beneluxu a tento adresovali Komisii európskych spoločenstiev. Daný návrh bol predložený dňa 8. septembra 1967 a Komisia následne zriadila Bruselskú pracovnú skupinu, aby sa daným návrhom zaoberala. Predbežný návrh Rímskeho dohovoru bol spracovaný zástupcami šiestich členských štátov ešte pred vstupom Veľkej Británie, Írska a Dánska a po ich vstupe bol tento návrh podrobený ďalším diskusiám, pričom v konečnej fáze došlo k prijatiu len časti, ktorá sa týkala záväzkov zo zmlúv. Rímsky dohovor bol podpísaný dňa 19.6.1980 Belgickom, SRN, Francúzskom, Talianskom, Luxemburskom, Holandskom a neskôr, dňa 10.3.1981 ho podpísalo Dánsko a dňa 7.12.1981 aj Írsko a Veľká Británia. Rímsky dohovor nadobudol platnosť až dňa 1. apríla 1991 avšak v tom čase len vo vzťahu k 10 členským štátom, a to Belgicku, Holandsku, Dánsku, Nemecku, Francúzsku, Grécku, Taliansku, Luxembursku, Veľkej Británii a Írsku. V ďalšom období boli podpísané prístupové dohody so Španielskom a Portugalskom dňa 18.5.1992 a dňa 29.11.1992 aj prístupové dohody Rakúska, Fínska a Švédska. V roku 2004 to bolo desať nových členských štátov a jeho poslednými novými členmi sa stalo Rumunsko a Bulharsko, ktoré sú Rímskym dohovorom viazané od 15. januára 2008. Vznik Rímskeho dohovoru bol sprevádzaný vysvetľujúcou správou spracovanou M. Giulianom a P. Lagardom[4], ktorá je vzhľadom na množstvo spoločných inštitútov aktuálna aj pri interpretácii Nariadenia Rím I. Zmluvnými stranami Rímskeho dohovoru mohli byť len členské štáty Európskych spoločenstiev. V roku 1988 boli podpísané dva protokoly týkajúce sa procesu zabezpečovania jednotného výkladu Rímskeho dohovoru –

[3] Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I)
[4] *Giuliano, M., Lagarde, P.*: Report on the Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations, O.J. 1980, C 282/1.

Prvý Protokol o interpretácii Dohovoru o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky zo strany Európskeho súdneho dvora a Druhý dohovor z 19. decembra 1988 priznávajúci Európskemu súdnemu dvoru určité oprávnenia na interpretáciu Dohovoru o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky. Trvalo šestnásť rokov, kým tieto protokoly vstúpili do platnosti a dňa 1. augusta 2004 bol Druhý protokol ratifikovaný všetkými 12 signatárskymi štátmi.

Základné princípy, na ktorých bol Rímsky dohovor postavený a ktoré v podstate odzrkadľovali vývoj, ktorý zasiahol Európu v 60. rokoch minulého storočia, predstavujú princíp autonómie vôle, princíp najužšieho spojenia vo fakticko-geografickom zmysle, princíp funkčnej alokácie a princíp ochrany.[5]

Pokiaľ ide o dôvody, pre ktoré sa Rímsky dohovor neskôr považoval za nie najlepšie riešenie a na ktoré sa reflektovalo aj v prijatom Nariadení Rím I, niektorí autori[6] uvádzajú, že tento nebol vyhovujúci najmä z dôvodu, že išlo o medzinárodnú zmluvu a proces prijímania a následného prístupu nových štátov spôsoboval, že väzby medzi týmito štátmi boli značne neprehľadné, pričom toto platilo aj o Prvom a Druhom protokole, ktoré sa týkali interpretácie dohovoru. Dohovor nenadobudol účinnosť automaticky vo všetkých členských štátoch Európskej únie, keďže jeho inkorporovanie do národných právnych poriadkov sa riadilo národnými predpismi príslušných členských štátov. V konečnom dôsledku nastala situácia, že jednotlivé štáty prijali odlišné verzie Rímskeho dohovoru a text tejto medzinárodnej zmluvy nebol všade identický. Druhým dôvodom, pre ktorý bol tento právny nástroj kritizovaný, bola skutočnosť, že Dohovor umožňoval štátom, aby ho prijali s výhradami[7], čo spôsobovalo ďalšiu prekážku pre jeho jednotnosť, z dôvodu, že viacero štátov takéto výhrady uskutočnilo.[8]

Dohovor sa neskôr postupne začal transformovať do Nariadenia Rím I, pričom zahájenie tejto transformácie môžeme spájať s rokom 2002, v ktorom bola publikovaná tzv.

---

[5] Takto tieto princípy zhrnul aj Th.M.de Boer vo svojom článku s názvom „The EEC Contracts Convention and the Dutch Courts“.

[6] *Rozehnalová, N.*: Závazky ze smluv a jejich právní režim (se zvláštním zřetelem na evropskou kolizní úpravu). Brno, Masarykova univerzita, 2010, s. 89

[7] Podľa čl. 22 Rímskeho dohovoru si každý zmluvný štát pri podpise, ratifikácii, prijatí alebo schválení môže vyhradiť právo neuplatňovať ustanovenia článku 7 ods. 1 a ustanovenia článku 10 ods. 1 písm. e).

[8] V dôvodovej správe vypracovanej k návrhu Nariadenia Rím I boli uvedené nasledujúce argumenty pre premenu Rímskeho dohovoru na nástroj Spoločenstva: a) nariadenie možno v porovnaní s dohovorom jednoduchším spôsobom pozmeniť alebo doplniť a ako súčasť *acquis communautaire* sa môže rýchlejšie začať uplatňovať v nových členských štátoch; b) bude zabezpečená možnosť odkazov na predbežné rozhodnutia Súdneho dvora; c) nariadenie bude uceleným a priamo záväzným dokumentom pre súdne orgány členských štátov, zatiaľ čo ratifikácia medzinárodného dohovoru by si v mnohých krajinách vyžadovala prijatie vnútroštátnej legislatívy, ktorá by dohovor začlenila do právnych predpisov daného štátu. Za jediný nedostatok Nariadenia Rím I spravodajca v danom návrhu považoval skutočnosť, že nariadenie sa nebude vzťahovať na Dánsko.

Zelená kniha[9]. Prijatie Nariadenia Rím I úzko súvisí s prijatím Amsterdamskej zmluvy, ktorá vo výraznej miere vyústila do unifikácie kolíznych noriem, v dôsledku čoho bolo na úrovni Európskej únie prijatých niekoľko nástrojov na riešenie najdôležitejších záležitostí týkajúcich sa medzinárodného práva súkromného, spomedzi nich aj Nariadenie (ES) č. 864/2007 z 11. júla 2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky (Nariadenie Rím II) ako aj spomínané Nariadenie Rím I. Návrh Nariadenia Rím zo dňa 15.12.2005 bol výsledkom takmer trojročného konzultačného procesu, avšak po značne rozsiahlej diskusii na národných úrovniach ako aj na komunitárnej úrovni, kedy bolo pomerne veľa ustanovení zmenených, bola konečná verzia Nariadenia Rím I prijatá dňa 17. júna 2008 a následne dňa 17. decembra 2009 Nariadenie nadobudlo účinnosť. Nariadenie Rím I je v súčasnosti aplikovateľné vo všetkých členských štátoch Európskej únie s výnimkou Dánska, ktoré aj naďalej pre zmluvné záväzky s cudzím prvkom používa Rímsky dohovor.

Rímsky dohovor nebol nikdy vypovedaný, a tak ešte vždy spôsobuje právne účinky v rámci svojho obmedzeného rozsahu pôsobnosti. Transformácia Rímskeho dohovoru do Nariadenia Rím I mala prispieť k odstráneniu najvýznamnejších nedostatok tejto medzinárodnej zmluvy, na ktoré sme už upozornili vyššie. Dosiahlo sa najmä to, že vo všetkých členských štátoch má Nariadenie I jednotný text a stáva sa v nich priamo použiteľné bez nutnosti jeho transformácie.

Súčasná európska kolízna úprava zmluvných záväzkov podľa Nariadenia Rím I

Niektorí autori[10] považujú za jednu z najvýznamnejších priorít Nariadenia Rím I právnu istotu, ktorú sa toto nariadenie svojou právnou úpravou snaží zabezpečiť v európskom justičnom priestore práve prostredníctvom vysokého stupňa predvídateľnosti kolíznych noriem. Táto skutočnosť je deklarovaná na viacerých miestach už v samotnej Preambule k nariadeniu[11], pričom je pomerne ľahko zdôvodniteľná – predvídateľnosť a právna istota sú dôležité atribúty práve v oblasti medzinárodného práva súkromného a záväzkových vzťahov, keďže strany, ktoré vstupujú do zmluvných vzťahov majú oprávnený záujem na tom vedieť alebo dozvedieť sa vopred, aké práva a povinnosti im zo zmluvy

[9] Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation
[10] *Behr, V.*: Rome I Regulation – Mostly Unified Private International Law within Most of the European Union, Journal of Law and Commerce, Vol. 29, s. 233 -270.
[11] Pozri bod 6, 16 a 39 Preambuly k Nariadeniu Rím I.

vyplývajú[12]. Znalosť o rozhodnom práve je rovnako dôležitá aj z pohľadu kogentných ustanovení, ktoré sa na príslušný právny vzťah môžu uplatňovať.

Jedným zo základných stavebných prvkov systému kolíznych noriem v oblasti zmluvných záväzkov je sloboda strán zvoliť si rozhodné právo. Voľba práva ako jeden z prejavov autonómie vôle strán patrí už dlhodobo a neoddeliteľne k medzinárodnému právu súkromnému.[13] Aj pri prijímaní Rímskeho dohovoru, či Nariadenia Rím I nebola spochybnená jej dominancia ako základnej možnosti regulujúcej zmluvné záväzky obsahujúce cudzí prvok[14]. Rozehnalová v tejto súvislosti aj s odkazom na Mankowskeho a jeho dielo akcentuje skutočnosť, že zvolenie iného prístupu, ktorý by znamenal posun vo výsostnom postavení tohto hraničného určovateľa v oblasti zmluvných záväzkov by vyvolal prekvapenie a ignorovanie reality vrátanie ignorovania očakávaní samotných obchodníkov.[15] Už tradične sa voľba práva spája so zmluvnými záväzkami s cudzím prvkom a rovnako sa tento princíp premieta aj do ďalších oblastí. Na druhej strane však treba akcentovať fakt, že voľba práva nepredstavuje inštitút absolútny, ktorý by existoval bez obmedzení. Dôvody, pre ktoré je voľba práva prípustná vo vzťahoch s medzinárodným prvkom, majú rôzny charakter. Predovšetkým sa zdôrazňuje skutočnosť, že zmluvná sloboda strán predstavuje základný prvok trhového hospodárstva. Táto sa v oblasti zmluvných záväzkov s medzinárodným prvkom prejavuje ako voľba práva. Ďalším dôvodom pre prípustnosť voľby práva je istota a ekonomická stabilita – zmluvné strany majú istotu o právnom rámci regulácie zmluvy, a tým je ovplyvnená efektivita vzťahov v oblasti medzinárodného obchodného styku.

S uplatnením voľby práva sa často spája aj otázka, či je cudzí prvok podmienkou pre platnú voľbu práva, t.j. či je možné zvoliť právo aj v prípadoch, kde vzťah neobsahuje cudzí prvok. Prevažná časť akademikov podporuje nutnosť existencie cudzieho prvku, čo v podstate zodpovedá podstate a charakteru medzinárodného práva súkromného, ktorého predmetom úpravy sú súkromnoprávne vzťahy s cudzím prvkom. V kontexte či už Rímskeho dohovoru alebo Nariadenia Rím I sa však tento názor nepresadil, keďže oba tieto právne nástroje

---

[12] Behr v tejto súvislosti poukazuje na to, že poznanie vyššie uvedených skutočností zo strany zmluvných partnerov je obzvlášť dôležité v Európe, kde majú strany tendenciu nedefinovať výslovne v kontraktoch svoje práva a povinnosti podrobným spôsobom, ale odkazujú na aplikáciu zákonných ustanovení.

[13] Akademici v tejto súvislosti vyjadrujú presvedčenie, že pôvod tohto inštitútu siaha do 16. storočia a za jej otca považujú francúzskeho právnika Charlesa Dumoulin.

[14] Nariadenie Rím I však nesplnilo očakávania zástancov radikálnejších pohľadov na predmet voľby práva – t.j. otázka, čo sa vlastne môže zvoliť, či len právny poriadok alebo aj neštátne súbory právnych pravidiel alebo *lex mercantoria*. Rímsky dohovor priamo nepovolil voľbu *lex mercantoria* alebo neštátnych noriem. Nariadenie Rím I nedáva možnosť priamej a voči národnému právu prednostnej aplikácii *lex mercantoria* alebo priamej a voči národnému právu prednostnej aplikácii súboru právnych noriem neštátneho pôvodu. Ich aplikácia je možná len v rámci kogentných noriem inak rozhodného práva, teda formou inkorporácie týchto ustanovení.

[15] *Rozehnalová, N.*: Závazky ze smluv a jejich právní režim (se zvláštním zřetelem na evropskou kolizní úpravu). Brno, Masarykova univerzita, 2010, s. 88

pripúšťajú voľbu práva aj v prípadoch, v ktorých sa všetky ostatné prvky súvisiace so situáciou nachádzajú v inej krajne než je krajina, ktorej právo sa zvolilo.[16] K voľbe práva v daných situáciách síce môže dôjsť, avšak je obmedzená kogentnými normami toho právneho poriadku, v ktorom sa nachádzajú prvky daného vzťahu.

Dôležitým aspektom Nariadenia Rím I (a rovnako tomu bolo, resp. je, aj v prípade Rímskeho dohovoru) je jeho univerzálna povaha. Podľa čl. 2 daného nariadenia sa právny poriadok určený podľa tohto nariadenia uplatní bez ohľadu na to, či je, alebo nie je právnym poriadkom členského štátu. Zmluvné strany teda majú možnosť zvoliť si akýkoľvek právny poriadok, a to bez ohľadu na to, či tento právny poriadok má alebo nemá k zmluve vzťah. Rovnako nie je rozhodujúca ani skutočnosť, či tento právny poriadok je alebo nie je právnym poriadok členského štátu Európskej únie.

Tak Nariadenie Rím I ako aj Rímsky dohovor pripúšťa tzv. štiepenie zmluvy (*dépeçage*), teda okolnosť, že rôzne časti zmluvy sa spravujú rôznymi právnymi poriadkami. Toto je v zásade možné z dôvodu uplatňovania princípu autonómie vôle zmluvných strán. Takéto štiepenie by však nemalo byť prílišné, resp. neúnosné vzhľadom na charakter zmluvného vzťahu a ako najvhodnejšia forma štiepenia sa považuje rozdelenie zmluvy na relatívne samostatné časti, pre ktoré budú zmluvné strany nezávisle vyberať rozhodné právo.

Zmluvné strany sa môžu kedykoľvek dohodnúť, že sa zmluva bude riadiť iným právnym poriadkom, ako je právny poriadok, ktorým sa zmluva doposiaľ riadila v dôsledku voľby práva zmluvnými stranami, pričom zmena rozhodného práva uskutočnená po uzavretí zmluvy nemá vplyv na formálnu platnosť zmluvy. Nariadenie Rím I taktiež upresňuje jednak formu, ako aj rozsah voľby práva. Pokiaľ ide o formu takejto voľby, nariadenie uvádza, že voľba musí byť urobená výslovne alebo musí byť jasne preukázaná ustanoveniami zmluvy alebo okolnosťami prípadu. Jedným z faktorov, ktoré je možné vziať do úvahy pri posudzovaní skutočnosti, či voľba práva bola jasne preukázaná je dohoda medzi stranami o výlučnej právomoci jedného alebo viacerých súdnych orgánov členského štátu na rozhodnutie sporov, ktoré vyplývajú zo zmluvy. Táto skutočnosť však nebude automaticky implikovať aj voľbu práva určitého štátu, ak bude výslovná voľba práva chýbať.[17]

---

[16] Čl. 3 ods. 3 Rímskeho dohovoru ako aj čl. 3 ods. 3 Nariadenia Rím I

[17] Pôvodný návrh Európskej komisie však znel tak, že v prípade absencie výslovnej voľby práva by výslovná voľba právomoci automaticky implikovala aj voľbu práva. Platila by teda domnienka, že ak sa strany prorogačne dohodli, považovala by sa táto dohoda aj za voľbu rozhodného práva. Nariadenie Rím I však vo svojom bode 12 preambuly uvádza, že prorogačná doložka je jedným z hľadísk posúdenia, či voľby práva vyplýva zo zmluvy dostatočne a určito, alebo nie.

Autonómia strán pri voľbe rozhodného práva pre daný zmluvný vzťah nie je absolútna a Nariadenie Rím I ako už aj samotný Rímsky dohovor obsahujú rôzne obmedzenia voľby rozhodného práva, ktoré predstavujú ochranné mechanizmy na elimináciu dôsledkov aplikácie cudzieho práva, ktoré sú pre vnútroštátny právny systém neprijateľné. Týmito ochrannými mechanizmami sú výhrada verejného poriadku, kogentné normy vnútroštátneho práva, kogentné normy komunitárneho práva a imperatívne normy. V nariadení sú navyše upravené štyri špecifické zmluvné typy – zmluvy o preprave, spotrebiteľské, individuálne pracovné a poistné zmluvy - v prípade ktorých ich uzatvorili osoby považované za slabšie zmluvné strany, ktoré je potrebné chrániť osobitnými normami. S cieľom predísť negatívnym dôsledkom dopadu cudzieho práva na slabšiu zmluvnú stranu, obsahujú čl. 5 až 8 aj osobitné obmedzenia voľby práva[18].

Pokiaľ ide o kogentné normy[19] vnútroštátneho práva ako obmedzenie voľby právneho poriadku, tieto sa uplatnia aj napriek voľbe iného právneho poriadku v prípade, že si strany zmluvy zvolia rozhodné právo aj čisto vo vnútroštátnej situácii, teda v prípade, že nechcú svoju zmluvu podriadiť pod domáci právny poriadok. Uskutočnená voľba sa bude týkať iba dispozitívnych noriem zvoleného právneho poriadku. Kogentné normy európskeho práva obmedzujú voľbu právneho poriadku v prípade, že k takejto voľbe dôjde v čisto komunitárnej situácii. V prípade, že sa všetky prvky situácie viažu len na jeden alebo viaceré členské štáty a strany si vyberú právny poriadok nečlenského štátu, tak aj napriek takejto voľbe práva sa presadia kogentné normy európskeho práva a zabráni sa tak obchádzaniu európskeho práva. Kogentné normy európskeho práva budú pritom zahŕňať aj vnútroštátne normy štátu konajúceho súdu, ktoré sú transpozíciou takých ustanovení práva Európskej únie, od ktorých sa nemožno odchýliť dohodou. Podmnožinou kogentných noriem sú tzv. imperatívne normy, pričom táto skutočnosť vyplýva aj z odôvodnenia nariadenia. Ide o normy, ktorých dodržiavanie pokladá krajina za rozhodujúce pre ochranu svojich verejných záujmov, ako je politické, sociálne, hospodárske zriadenie až do takej miery, že vyžaduje ich uplatnenie

---

[18] V prípade zmlúv o preprave cestujúcich (čl. 5 Nariadenia Rím I) a poistných zmlúv (článok 7 Nariadenia Rím I) majú strany možnosť si vybrať len niektorú alternatívu z uzatvoreného výpočtu právnych poriadkov. V prípade spotrebiteľských a individuálnych pracovných zmlúv sa uplatňuje odlišný prístup. Napriek uskutočnenej voľbe práva bude stále potrebné identifikovať právny poriadok, ktorý by bol podľa daného nariadenia rozhodným v prípade absencie voľby práva a ak sa v ňom nachádzajú kogentné normy chrániace spotrebiteľa, resp. zamestnanca, ktoré mu poskytujú väčší rozsah právnej ochrany, budú sa na zmluvu aplikovať bez ohľadu na zvolený právny poriadok.

[19] Kogentné normy sú charakterizované ako normy, od ktorých nie je možné sa odchýliť dohodou. Rímsky dohovor ich označoval ako imperatívne normy (čl. 3 ods. 3 Rímskeho dohovoru), pričom rovnaký pojem používal aj pri popise iného značne odlišného mechanizmu obmedzenia voľby práva (čl. 7 Rímskeho dohovoru). Nariadenie Rím I však sprehľadnilo túto problematiku a rozlišuje medzi pojmami kogentné a imperatívne normy.

v každej situácii, na ktorú sa norma vzťahuje, bez ohľadu na právo, ktoré je inak rozhodným pre zmluvu podľa nariadenia. Ohľadom presného vymedzenia imperatívnych noriem panuje istá interpretačná a aplikačná neistota, aj napriek tomu, že Nariadenie Rím I vo svojom čl. 9 obsahuje vymedzenie týchto noriem, ktoré má svoj pôvod v rozhodnutí Súdneho dvora vo veci Arblade[20]. Použitie imperatívnych noriem upravuje Nariadenie Rím I v dvoch rovinách – použitie imperatívnych noriem právneho poriadku štátu konajúceho súdu a možnosť uplatnenia imperatívnych noriem právneho poriadku krajiny, kde sa vykonali alebo sa musia vykonať záväzky vyplývajúce zo zmluvy, pokiaľ uvedené imperatívne normy nerobia plnenie zmluvy protiprávnym. Výhrada verejného poriadku ako ďalší ochranný inštitút obmedzujúci voľbu práva, na rozdiel od imperatívnych noriem, ktoré pôsobia ofenzívne, zasahuje iba vtedy, ak by použitie cudzieho právneho poriadku malo viesť k ohrozeniu, porušeniu vnútroštátneho poriadku, čím v podstate pôsobí defenzívne. Pre uplatnenie výhrady verejného poriadku sa vyžaduje zásah vyššej intenzity, zatiaľ čo imperatívne normy sa použijú aj v prípadoch zásahu nižšej intenzity.

Budúcnosť európskej kolíznej úpravy zmluvných záväzkov

Ak by sme mali predostrieť úvahy o tom, aká budúcnosť čaká túto oblasť európskeho kolízneho práva, mohli by sme podľa nášho názoru o danej otázke polemizovať v dvoch rovinách, a to konkrétne v nasledovných: 1) Aké zmeny je možné očakávať v Nariadení Rím I v budúcnosti?, 2) Je možné očakávať, že Nariadenie Rím I nahradí nový predpis v oblasti kolízneho práva pre zmluvné záväzky?

Pokiaľ ide o zodpovedanie prvej otázky, vyjadrujeme pevné presvedčenie, že z Nariadenia Rím I v budúcnosti určite nevymizne tak zásadný stavebný prvok, akým je voľba práva, ktorá v podstate ako inštitút existovala v rámci národných kolíznych predpisoch vo všetkých členských štátoch ešte pred prijatím Rímskeho dohovoru a ktorú Rímsky dohovor prevzal a následne ju Nariadenie Rím I ešte cizelovalo. Konkrétne zásadné zmeny Nariadenia Rím I, ktoré je možné v budúcnosti očakávať sa v súčasnosti nedajú jednoznačne predpokladať, vzhľadom na nie príliš extenzívnu judikatúru vytvorenú Súdnym dvorom Európskej únie pre tento predpis. Táto skutočnosť bola potvrdená aj viacerými odborníkmi a akademikmi z oblasti medzinárodného práva súkromného.[21] Na základe týchto skutočností

[20] Rozsudok súdneho dvora z 23. novembra 1999 v spojených veciach C-369/96 a C-376/96

[21] Pozri dokument vypracovaný Generálnym riaditeľstvom pre vnútorné politiky s názvom: Current gaps and future perspectives in European private international law: towards a Code on Private International Law? Dostupný online na:

by sme sa teda mohli domnievať, že režim európskeho kolízneho práva v oblasti zmluvných záväzkov je z obsahového hľadiska aktuálne uspokojivo nastavený.

Pokiaľ ide o odpoveď na druhú otázku, t.j. či je možné očakávať, že Nariadenie Rím I bude v budúcnosti nahradené novým predpisom, v súčasnosti vieme, že z hľadiska formálnej podoby európskej kolíznej úpravy zmluvných záväzkov bola vyjadrená idea, aby sa v rámci kodifikácie európskeho medzinárodného práva súkromného vytvoril spoločný kolízny predpis pre zmluvné a mimozmluvné záväzky, t.j. spojenie nariadenia Rím I a Rím II do jedného dokumentu, a vytvoril by sa tak nástroj upravujúci rozhodné právo vo všeobecných záležitostiach v oblasti záväzkového práva s výnimkou rodinného práva (ang. applicable law for general matters in the field of the law of obligations outside of family law). Predišlo by sa tým najmä tomu, aby boli tieto oblasti medzinárodného práva súkromného roztrúsené vo viacerých osobitných právnych predpisoch. Autori tejto idei však nešpecifikovali ďalšie konkrétne dôvody pre takýto postup a domnievame sa, že by bol zbytočný, pokiaľ by išlo len o čisto formálne spojenie predpisov bez vykonania výraznejších obsahových úprav.

Okrem spojenia týchto dvoch predpisov sa však uvažuje o vytvorení Kódexu medzinárodného práva súkromného v prostredí Európskej únie a o tom, že doň bude inkorporované, *inter alia*, aj kolízne právo v oblasti zmluvných záväzkov. Návrh na jeho vytvorenie bol predostretý už v roku 2011. Vytvorenie predmetného kódexu je však veľmi ambiciózny projekt a otázkou ďalekej budúcnosti, nakoľko si prijatie takéhoto predpisu vyžaduje oveľa detailnejšiu prípravu, akou je len obyčajné spojenie existujúcich kolíznych právnych predpisov regulujúcich vzťahy súkromnoprávnej povahy (napr. je v úvode potrebné vytvoriť všeobecné pravidlá európskeho medzinárodného práva súkromného). Akademické debaty súvisiace s prijatím daného kódexu sa líšia v závislosti od konkrétnych členských štátov. Tie, ktoré sa vyjadrili proti prijatiu jednotného kódexu poukazujú na fakt, že nevyhnutným krokom, ktorý musí byť podniknutý v dohľadnej dobe, je predovšetkým prijať osobitnú legislatívu upravujúcu tie oblasti medzinárodného práva súkromného, ktoré doposiaľ na európskej úrovni regulované nie sú[22]. Až následne by sa z existujúcich samostatných predpisov pokrývajúcich všetky oblasti európskeho medzinárodného práva súkromného mohli „vyextrahovať“ všeobecné pravidlá medzinárodného práva súkromného aplikovateľné na

---

http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121219ATT58300/20121219ATT58300EN.pdf [vzhliadnuté: 01.05.2017]

[22] Aktuálne sa v legislatívnom procese v tejto súvislosti prerokúvajú napr. Návrh nariadenia Rady o súdnej príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí vo veciach majetkových dôsledkov registrovaných partnerstiev alebo Návrh nariadenia Rady o súdnej príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov.

všetky oblasti, ktoré bezpochyby predstavujú nevyhnutnú základňu uvedeného kódexu („the path of gradual adoption should be followed"). Ako jedna z výhod daného kódexu sa uvádza skutočnosť, že by sa predišlo opakovaniu niektorých, skôr všeobecných, ustanovení obsiahnutých v jednotlivých predpisoch (napr. výhrada verejného poriadku, imperatívne normy, vylúčenie spätného a ďalšieho odkazu), keďže v súčasnosti sa ustanovenia niektorých predpisov v týchto ohľadoch prelínajú (avšak len do istej miery ako uvádzame nižšie). Napríklad ustanovenia o výhrade verejného poriadku (*ordre public*) sa nachádzajú v čl. 21 Nariadenia Rím I, čl. 26 Nariadenia Rím II, čl. 12 Nariadenia Rím III[23] alebo čl. 35 Nariadenia o dedičstve[24]. Aj napriek tomu, že jednotlivé ustanovenia o výhrade verejného poriadku sú v uvedených nariadeniach koncipované s malými odlišnosťami, výsledok ich uplatňovania by mal byť v praxi rovnaký. Pokiaľ však ide o spätný a ďalší odkaz (*renvoi*), k jeho vylúčeniu dochádza v Nariadení Rím I, Rím II ako aj Rím III, avšak v Nariadení o dedení sa nevylučuje absolútne. Rovnako je komplikovanejšia situácia v prípade imperatívnych noriem (*overriding mandatory provisions*), ktoré sú upravené napr. v Nariadení Rím I ako aj Nariadení Rím II, avšak v ďalších nástrojoch už ich úprava absentuje. Keďže ani súčasná právna úprava tzv. všeobecných ustanovení nie je prítomná vo všetkých predmetných nariadeniach z oblasti európskeho medzinárodného práva súkromného a vzhľadom na isté odlišnosti v existujúcej právnej úprave týchto všeobecných inštitútov obsiahnutej v jednotlivých nariadeniach, bude vytvorenie všeobecných pravidiel medzinárodného práva súkromného náročnou úlohou nielen pre teoretikov ako aj praktikov. Ďalej sa predpokladá, že ďalšou nespornou výhodou vytvorenia spomínaného kódexu je, že jeden takýto nástroj zvýši zrozumiteľnosť a následne aj dostupnosť európskeho medzinárodného práva súkromného pre zainteresované osoby, akými sú napr. občania, inštitúcie Európskej únie, súdy, právnici a verejní činitelia. Pokiaľ ide o zrozumiteľnosť obsahu noriem európskeho medzinárodného práva súkromného, predpokladá sa, že by sa tým odstránili prekážky pre podnikateľov ako aj spotrebiteľov pre vstupovanie do cezhraničných transakcií.

V súvislosti so záväzkami a ich európskou kolíznou právnou úpravou sa v budúcnosti rovnako očakáva aj prijatie osobitných právnych nástrojov regulujúcich tie oblasti záväzkového práva, ktoré sú z pôsobnosti Nariadenia Rím I vylúčené, najmä záväzky

---

[23] Nariadenie Rady (EÚ) č. 1259/2010 z 20. decembra 2010, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku (Nariadenie Rím III)

[24] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 zo 4. júla 2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve

vyplývajúce zo zmeniek a šekov (normy medzinárodného práva súkromného regulujúce túto oblasť sú obsiahnuté v Dohovore OSN o zmenkovom práve z roku 1930, avšak nie každý členský štát tento dohovor ratifikoval). Rovnaký postup sa očakáva aj v oblasti zriaďovania poručníckych fondov a vzťahov medzi ich zakladateľmi, správcami a oprávnenými z poručníckeho fondu ako aj v oblasti týkajúcej sa problematiky, či zástupca môže zaväzovať zastúpeného voči tretím osobám (normy medzinárodného práva súkromného regulujúce tieto oblasti sú obsiahnuté v Haagskom dohovore o rozhodnom práve pre poručnícke fondy a o ich uznávaní z roku 1985 a v Haagskom dohovore o zastupovaní z roku 1978, avšak len malé množstvo členských štátov EÚ je zmluvnými stranami týchto dohovorov).

Záver

Na základe analýzy vývoja európskeho kolízneho práva v oblasti zmluvných záväzkov sme dospeli k záveru, že právna úprava, ktorá bola obsiahnutá v Rímskom dohovore z roku 1980 s istými zmenami pretrváva až do súčasnosti v podobe Nariadenia Rím I, ako komunitárneho nástroja, do ktorého bol premietnutý obsah Rímskeho dohovoru ako medzinárodnej zmluvy. Z nám dostupných zdrojov sme neidentifikovali žiadne významné názory či už akademikov alebo praktikov na poli medzinárodného práva súkromného na to, aby bolo Nariadenie Rím I v budúcnosti podrobené podstatnejším obsahovým zmenám, napr. z dôvodu, že by vyvolávalo významnejšie praktické problémy.

Pokiaľ ide o budúci vývoj európskeho kolízneho práva v oblasti zmluvných záväzkov, z hľadiska jeho obsahovej podoby teda nepredpokladáme, že by v dohľadnej dobe nastali významné zmeny. Otázne je však, akú formálnu podobu bude mať – či sa zvolí prístup zjednocovania nariadení v oblasti záväzkového práva do jedného spoločného nariadenia regulujúceho záväzkové právo alebo dokonca až zjednotenie všetkých predpisov z oblasti medzinárodného práva súkromného do jedného kódexu medzinárodného práva súkromného. Predpokladáme, že v prípade voľby neskoršie uvedeného by bolo nevyhnutné vykonať aj viaceré obsahové zmeny avšak pravdepodobne len pokiaľ by išlo o tzv. všeobecné inštitúty medzinárodného práva súkromného, ktoré je možné nájsť vo viacerých predpisoch z tejto oblasti.

V úplnom závere si ešte dovolíme uviesť, že je rovnako otázne, či európske kolízne právo ako také, a v rámci neho aj právo v oblasti zmluvných záväzkov, vzhľadom na recentné udalosti, bude v dohľadnej dobe stále existovať. Táto skutočnosť bude závisieť primárne od toho, či Európska únia bude aj naďalej smerovať k integrácii alebo naberie smer desintegrácie. V prípade druhej z uvedených možností by sa však takáto nepriaznivá situácia

dala v konečnom dôsledku „sanovať“ napríklad tým, že by bývalé členské štáty Európskej únie primerane prevzali jednotlivé ustanovenia obsiahnuté v nariadeniach z oblasti medzinárodného práva súkromného do svojho vnútroštátneho predpisu z oblasti medzinárodného práva súkromného[25] .

[25] Pozri taktiež *Briggs, A.*: Secession from the European Union and Private International Law: The Cloud with a Silver Lining. Dostupný online na: https://www.blackstonechambers.com/news/secession-european-union-and-private-international-law-cloud-silver-lining/ [vzhliadnuté: 01.05.2017]

Použitá literatúra

- *Behr, V.*: Rome I Regulation – Mostly Unified Private International Law within Most of the European Union, Journal of Law and Commerce, Vol. 29, ISSN 2164-7984, s. 233 - 270.
- *Briggs, A.*: Secession from the European Union and Private International Law: The Cloud with a Silver Lining. Dostupný online na: https://www.blackstonechambers.com/news/secession-european-union-and-private-international-law-cloud-silver-lining/ [vzhliadnuté: 01.05.2017]
- *Csach, K., Širicová, Ľ.*: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010, ISBN 978-80-7097-880-1, 224 s.
- Dohovor o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky, Rím, 19. júna 1980 (Rímsky dohovor)
- Dokument vypracovaný Generálnym riaditeľstvom pre vnútorné politiky s názvom: Current gaps and future perspectives in European private international law: towards a Code on Private International Law? Dostupný online na: http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121219ATT58300/20121219ATT58300EN.pdf
- *Giuliano, M., Lagarde, P.*: Report on the Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations, O.J. 1980, C 282/1.
- Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation
- Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I)
- *Pauknerová, M.*: Evropské mezinárodní právo soukromé, C. H. Beck, 2008, ISBN 978-80-7400-034-8, 409 s.
- *Rozehnalová, N.*: Závazky ze smluv a jejich právní režim (se zvláštním zřetelem na evropskou kolizní úpravu), Brno, Masarykova univerzita, 2010, ISBN 978-80-210-5240-6, 273 s.
- *Štefanková, N.*:, *Lysina, P. a kol.*: Medzinárodné právo súkromné- 1. vyd., C. H. Beck, 2011, ISBN 9788074003516, 622 s.

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Detská pornografia ako fenomén počítačovej kriminality

CHILD PORNOGRAPHY AS A PHENOMENON OF CYBERCRIME

Dominik Škohel[1]

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá detskou pornografiou ako neželaným javom, ktorý sa za posledné roky stal jedným z najčastejších spôsobov páchania trestnej činnosti prostredníctvom internetu. Je rozdelený do dvoch sekcií. Prvá sekcia prezentuje spôsoby, akými dochádza k páchaniu trestnej činnosti prostredníctvom internetu, pričom sleduje jej etiológiu a fenomenológiu. Druhá sekcia v skratke analyzuje stav súčasnej trestnoprávnej úpravy, poskytujúcej ochranu objektom trestných činov výroby, rozširovania a prechovávania detskej pornografie podľa zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov. Autor príspevku v texte vysvetľuje výklad niektorých pojmov súvisiacich s páchaním trestnej činnosti na deťoch cez internet a poukazuje na hodnotenie implementácie požiadaviek Európskej únie v boji proti detskej pornografii Slovenskou republikou.

Kľúčové slová: pornografia, počítačová kriminalita, detská pornografia

Abstract

The article deals with child pornography as an undesirable phenomenon, which has become one of the most common ways of committing crimes over the last few years. It is divided into two sections. The first section presents ways in which crime is committed through the Internet, following its etiology and phenomenology. The second section briefly analyzes the state of the current criminal law, providing protection against the objects of crimes of production, dissemination and preservation of child pornography according to Act no. 300/2005 Coll. as amended. The author of the contribution explains the interpretation of some concepts related to

[1] dominik.skohel@gmail.com

child crimes over the Internet and points out the evaluation of the implementation of the European Union's requirements for the fight against child pornography by the Slovak Republic.

Keywords: pornography, computer crime, child pornography

Úvod

S fenoménom pornografia, na účely tohto príspevku konkretizujúc detská pornografia sa v súčasnom stave poznania stretávame čoraz častejšie bez ohľadu na to, či sa detskou pornografiou zaoberáme z hľadiska trestno-právneho, sociálneho alebo psychologického. Vzhľadom k skutočnosti, že každá etapa ľudskej spoločnosti prináša svojim členom zakaždým nové poznatky z rôznych oblastí každodenného ľudského života, oblasť ľudskej sexuality a spôsobov jej zobrazovania, výroby a jej následného poskytovania jej členom v rôznych podobách nie je nijakou výnimkou.

Dôvodom tejto narastajúcej hrozby sú v súčasnosti predovšetkým, avšak nie výlučne najmä moderné technológie, medzi ktoré možno zaradiť jednak všetky druhy technológií akými sú osobné počítače, mobilné telefóny a iné druhy elektroniky a druhou kategóriu sú práve prostriedky, prostredníctvom ktorých možno tieto neželané javy rozširovať, sprostredkovať, ponúknuť, predať apod. Je dôležité si uvedomiť, že internet a jeho používanie sa za posledné roky stalo denno-dennou súčasťou života väčšiny obyvateľov, nemožno však opomenúť rozvojové krajiny a obyvateľov, ktorí internet k bežnému profesijnému alebo osobnému životu nepotrebujú. Rovnako taktiež nemožno zabudnúť na vekové kategórie obyvateľstva, pričom je potrebné sa zamerať hlavne na produktívnu časť populácie. Internet ako prostriedok šírenia detskej pornografie predstavuje hrozbu už len tým, že ide o celosvetovú počítačovú sieť, ktorá spojuje menšie siete pomocou sady protokolov IP (Internet Protocol).

Okrem enormného technologického postupu za posledné desaťročia nemožno zabúdať na ďalší dôvod, ktorý spôsobuje čoraz častejší výskyt zneužívania detí na praktiky, akou je aj detská pornografia a síce na vývoj a zmeny v sociálnom a kultúrnom živote jednotlivcov a celej spoločnosti, kedy dochádza k zobrazovaniu a zverejňovaniu vecí, ktoré boli doposiaľ akýmsi tabu, čo možno pripísať v niektorých prípadoch aj vplyvu politického a sociálneho režimu v jednotlivých štátoch.

Príspevok sa zaoberá detskou pornografiou ako neželaným javom, ktorý sa za posledné roky stal jedným z najčastejších spôsobov páchania trestnej činnosti prostredníctvom internetu. Je rozdelený do dvoch sekcií. Prvá sekcia prezentuje spôsoby, akými dochádza k páchaniu

trestnej činnosti prostredníctvom internetu, pričom sleduje jej etiológiu a fenomenológiu. Druhá sekcia v skratke analyzuje stav súčasnej trestnoprávnej úpravy, poskytujúcej ochranu objektom trestných činov výroby, rozširovania a prechovávania detskej pornografie podľa zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Detská pornografia a Internet

Jednou z nových foriem páchania trestnej činnosti, porušovania autorských práv, je páchanie trestnej činnosti prostredníctvom počítačových sietí, najmä internetu, neoprávnený kontakt s dátami, šírenie informácií, ktoré vyvolávajú nebezpečenstvo činov s protispoločenským obsahom, ako napríklad propagácia fašizmu, šírenie xenofóbie, detská pornografia, prostitúcia a podobne. Pomocou internetu sa môžu uskutočňovať rôzne obchodné podvody, finančné špekulácie pomocou nastražených informácií, sexuálne obťažovanie a vyhrážanie, vrátane uplatňovania rôznych foriem psychologického násilia.[2]

V prípade detskej pornografie ide o praktiky kyberšikany, pod ktorou je potrebné rozumieť konanie, pri ktorom dochádza k zneužívaniu moderných komunikačných technológií s cieľom vyhrážať sa, obťažovať, ponižovať a zahanbovať obeť.[3]

Kyberšikana je kolektívnym označením foriem šikany, ktorá je páchaná prostredníctvom elektronických médií, akými sú mobilné telefóny a internet. Tieto elektronické médiá slúžia k agresívnemu a zámernému poškodeniu užívateľa týchto médií. Tak, ako klasická šikana aj kyberšikana sa vyznačuje opakovanými útokmi a výrazným nepomerom akýchsi síl medzi jej páchateľom a obeťou.[4]

Pre páchateľov kyberšikany je typické to, že na rozdiel od iných páchateľov sami bývajú častokrát obeťami šikany v reálnom živote, preto využívajú elektronické médiá, aby nemuseli prísť do reálneho styku s ich obeťou. Ide veľakrát o slabých útočníkov, ktorí skrývajú svoju totožnosť za anonymitu vytvoreného konta na internete.[5]

Spôsoby akými môže páchateľ vplývať na svoju obeť sú viaceré, môže ísť napr. o posielanie správ SMS, MMS, ktorými znepríjemňuje obeti jej každodenný život, poprípade

[2]NESVADBA, A. – BLATNICKÝ, J.: Všeobecné aspekty páchania počítačovej kriminality. In: Justičná revue, ISSN 1335-6461, roč. 54 (2002), č. 3, s. 315
[3]ROGERS, V.: Kyberšikana. I. vyd. Překlad Ondřej Vágner. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-984-2
[4]PRICE, M. – DALGLEISH, J.: Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. Youth Studies Australia, 2010, ISSN-1038-2569, s. 51
[5] ŘÍČAN, P. – JANOŠOVÁ, K.: Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010, ISBN 978-80-247-2991-6, S. 24

ide o rozposielanie takýchto správ iným, tretím osobám s cieľom obeť pred nimi ponížiť, zosmiešniť.[6]

V tejto súvislosti je potrebné uvedomiť si, že práve vek a emocionálna vyspelosť dieťaťa je v otázke následkov kyberšikany veľmi dôležitá, pretože nie každé dieťa sa dokáže v rovnakom veku vysporiadať s negatívnymi následkami tejto formy mravnostnej kriminality rovnako ako jeho rovesníci, preto aj stupeň emocionálneho prežívania a inteligencie ovplyvňuje negatívny dopad na jeho či fyzické alebo emocionálne prežívanie, teda hovoríme o individuálnom prežívaní a dopade jej negatívnych javov na ďalší psychický vývoj jednotlivca. Nemožno preto prejavy a celkový dopad kyberšikany na obeť zľahčovať, pretože v prípade mladistvých môže dôjsť k výraznému poškodeniu psychického zdravia, čo vo vážnych prípadoch môže viesť až ku sebapoškodzovaniu, poprípade k samovražde.

Kyberšikana je fenoménom prítomným najmä pri sociálnych sieťach, kde čoraz častejšie dochádza k vytváraniu si anonymných profilov, v ktorých páchatelia uvádzajú nepravdivé údaje s cieľom získať si dôveru dieťaťa. Tieto sociálne siete pritom môžu mať celosvetový rozsah, teda sú známe v celom svete, ako napr. Facebook, Myspace, Twitter, Badoo, Instagram, alebo ide o sociálne siete, ktorých užívatelia sú predovšetkým občania daného štátu, v ktorom je táto internetová doména registrovaná, napr. Pokec.sk, Seznam.cz, Lidé.cz a iné. Ďalšími spôsobmi, akými môže páchateľ komunikovať s obeťou sú konkrétne počítačové programy, vytvorené za účelom internetovej komunikácie, medzi ktoré patrí napr. SKYPE, ICQ a iné.

Vytváranie si takýchto nepravdivých profilov síce môže vyvolať u dieťaťa dôveru, avšak dôležitým faktorom je tiež úroveň rozumovej vyspelosti páchateľa v spôsobe, akým s dieťaťom následne prostredníctvom internetu komunikuje. Problémom v rámci komunikácie páchateľa s obeťou prostredníctvom elektronických zariadení alebo internetu je fakt, že nie vždy je možné totožnosť páchateľa zistiť. Páchateľmi bývajú tiež osoby, ktoré úmyselne zdieľajú pornografický materiál s cieľom obťažovať iných užívateľov.[7]

Ďalšou praktikou môže byť kybergrooming, pod ktorým je potrebné chápať správanie užívateľov internetu, ktoré má v obeti vyvolať falošnú dôveru a pohnúť ju k osobnej schôdzke.[8]

[6]KOLÁŘ, M.: Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-871-5, s. 87-88
[7]JIROVSKÝ, V.: Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství. 1. vydání. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1561-2, s. 284
[8]KOPECKÝ, K. – KREJČÍ, V.: Rizika virtuální komunikace: příručka pro učitele a rodiče. Olomouc: Net University, 2010, ISBN 978-80-254-7866-O, s. 14

Účelom takéhoto konania je nakontaktovanie sa na dieťa prostredníctvom internetu cez sociálne siete, spravidla pedofilom, ktorý má vytvorený falošný užívateľský profil, a to za účelom osobného stretnutia s dieťaťom a jeho následného sexuálneho zneužitia.[9]

Páchateľ si preto prostredníctvom elektronických zariadení získa dôveru svojej obete a prenesie tak virtuálny vzťah medzi nimi aj do sveta offline, s cieľom svoju obeť následne zneužiť.[10] Poniektorým páchateľom však stačí, ak tento virtuálny vzťah medzi nimi a ich obeťami zotrvá na online úrovni. Ide predovšetkým o osoby, ktoré majú určitý strach pred osobnou schôdzkou, vyhovuje im ich anonymita, poprípade žijú alebo sa pohybujú na vzdialenejšom mieste ako ich obeť.[11]

Pre deti ako obete kyberkriminality je typické to, že sa veľakrát nemôžu samy rozhodnúť o vlastnej vôli, slobodne sa vyjadriť a rozumovo dostatočne vyhodnotiť situáciu ako mimoriadne závažnú a tiež sa voči páchateľovi pre kognitívne, emocionálne a fyzické charakteristiky voči kybergroomingu nedokážu autoritatívne postaviť. Deti zaujmú skôr pozíciu slabšej a bezbrannej osoby.[12]

Podľa niektorých autorov u väčšiny užívateľov, ktorí sú členmi určite internetovej sociálnej skupiny prevláda snaha tieto online vzťahy preniesť do reálneho života, preto je práve tento spôsob páchania kyberkriminality nebezpečný, zvlášť pre deti ako obete.[13] Dôsledkom reálnych stretnutí dieťaťa ako obete s páchateľom kyberkriminality môže mať za následok nielen jednorazovú negatívnu skúsenosť, ale môže ísť aj o opakované vyvolanie traumatizujúcich následkov, ktoré vyvolajú vážne skutočnosti, s ktorými je dieťa v budúcnosti konfrontované.[14]

Pocit dôvery si páchateľ môže získať u dieťaťa napr. prezentovaním fotografií, ktoré páchateľ zaobstaral v úmysle prezentovať ich ako svoje vlastné, poprípade sľúbi dieťaťu nejakú odmenu, darček za to, že sa s ním stretne. Následkom toho môže byť získanie si dôvery dieťaťa až v takej miere, kedy dôjde k jeho reálnemu stretnutiu s páchateľom s cieľom páchania následnej mravnostnej kriminality už v reálnom svete, ktorá sa môže prejaviť buď vo forme

[9] ŠEVČÍKOVÁ, A a kol.: Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu. Vyd.1. Praha: Grada, 2014, ISBN 978-80-247-5010-1, s. 89
[10] WALL, D.: Cybercrime: the transformation of crime in the information age. Cambridge: Polity Press, 2007, ISBN 978-0745627366, p. 125
[11] BOCIJ, P.: Cyberstalking: harassment in the Internet age and how to protect your family. Wesport: Praeger publishers, 2004, ISBN 0-275-98118-5, p. 13
[12] ČÍRTKOVÁ, L. – VITOUŠOVÁ, P a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-2014-2, s. 55
[13] ŠMAHEL, D.: Psychologie a internet : děti dospělými, dospělí dětmi. 1.vyd. Praha: Triton, 2003, ISBN 80-7254-360-1, s.73
[14] MILFAIT. R.: Komerční sexualizované násilí na dětech. Vyd. 1. Praha: 2008, ISBN 978-80-7367-320-8, s. 69

trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, medzi ktoré patrí trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201, 201a, 201b zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len Trestný zákon) alebo práve vo forme trestných činov, ktoré zákonodarca upravil v deviatej hlave Trestného zákona pod názvom Trestné činy proti iným právam a slobodám, medzi ktoré patrí výroba, rozširovanie a prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa ustanovení § 368, 369 a 370 Trestného zákona.

Reakcia Slovenskej republiky na vytvorenie ochrany pred detskou pornografiou

Na to, aby vnútroštátna trestno-právna úprava Slovenskej republiky zodpovedala obsahu nadnárodných dokumentov, ktorých je signatárom bolo potrebné ju skonsolidovať tak, aby zabezpečila ochranu práv a právom chránených záujmov tak, ako garantujú práve akty Európskej únie, najmä smernice, ktoré konkrétnu trestno-právnu ochranu pred detskou pornografiou upravujú.

Súčasná trestno-právna hmotná úprava Slovenskej republiky dotýkajúca sa detskej pornografie teda musela prejsť zmenami s cieľom harmonizovať ju práve v súlade s európskym právom. V súčasnosti je znenie Trestného zákona, konkrétne trestné činy podľa ustanovení § 368, 369 a 370 po poslednej novele odrazom požiadaviek Európskej únie, či na pôde primárneho práva, sekundárneho práva alebo judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie. Ide predovšetkým o smernicu 2011/93/EÚ.[15]

Dňa 14. mája 2013 Vláda Slovenskej republiky (ďalej len Vláda SR) predložila na rokovanie Národnej rade Slovenskej republiky (ďalej len Národná rada SR) návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len návrh zákona). Tento návrh zákona bol vypracovaný na základe Programovaného vyhlásenia Vlády SR na 2. polrok 2012 schváleným uznesením Vlády SR č. 299 z 27. júna 2012. Cieľom predmetného návrhu bolo

[15] Týka sa to nasledujúcich oblastí práva EÚ:
- čl. 67, 72, 82 a 83 Zmluvy o fungovaní Európskej únie a čl. 3, 4, 6 a 19 Charty základných práv Európskej únie
- smernica EP a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV,
- smernica EP a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV,
- rámcové rozhodnutie Rady 2009/948/SVV z 30. novembra 2009 o predchádzaní kolíziám pri výkone právomoci v trestných veciach a ich urovnávaní,
- smernica EP a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, ktorá mení a dopĺňa nariadenie (EHS) 1612/68 a ruší smernice 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS

transponovať právne záväzné akty Európskej únie.[16] Okrem toho tiež cieľom tohto návrhu zákona bolo dosiahnuť právny súlad s požiadavkami kladenými Dohovorom Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním a zároveň s požiadavkami vyplývajúcimi z Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi.

Zmeny, ktoré musel zákonodarca zaviesť do už existujúcej právnej úpravy, ktorá upravovala trestné činy týkajúce sa detskej pornografie spočívali podľa Dôvodovej správy v úprave nasledovných ustanovení Trestného zákona. Išlo predovšetkým o všeobecnú definíciu pojmu „dieťa“, ktorým sa myslí osoba mladšia ako osemnásť rokov, pričom možnosť nadobudnutia plnoletosti pred dovŕšením 18 rokov uzavretím manželstva nezakladá dôvod pre obmedzenie rozsahu trestnoprávnej ochrany dieťaťa v trestnom konaní v zmysle označených medzinárodných právnych aktov.

Ďalšia zmena sa týkala rozšírenia definície detskej pornografie o osoby, ktoré v pornografickom materiáli vyzerajú, resp. predstierajú, že sú dieťaťom, a to bez ohľadu na ich skutočný vek, pričom pre potreby trestného konania bude naplnenie tohto znaku pravdepodobne predmetom znaleckého skúmania. Je možné vidieť sprísnenie podmienok, ktoré znamenajú naplnenie skutkovej podstaty trestného činu výroby detskej pornografie vzhľadom k tomu, že sa ho páchateľ dopustí aj vtedy, ak sú predmetom vyrobeného pornografického materiálu osoby vyzerajúce ako deti, resp. predstierajú, že deťmi sú.

Vo vzťahu k trestnému činu sexuálneho zneužívania podľa § 201a Trestného zákona išlo o transponovanie čl. 6 ods. 1 smernice 2011/93/EÚ, ktorý zaväzuje členské štáty trestne stíhať návrh dospelej osoby, uskutočnený pomocou informačných a komunikačných technológií, na stretnutie s dieťaťom, ktoré nedosiahlo vek, v ktorom je spôsobilé dať súhlas na pohlavný styk, s cieľom spáchať na ňom niektorí z trestných činov uvedených v článku 3 ods. 4 a článku 5 ods. 6 tejto smernice.

K výrazným zmenám patril návrh na rozšírenie skutkovej podstaty trestného činu výroby detskej pornografie podľa ustanovenia § 368 Trestného zákona, konkrétne o využitie, získanie, ponúknutie alebo iné zneužitie dieťaťa k výrobe detského pornografického predstavenia v zmysle novozavedenej definície. Predloženým návrhom sa mal tiež transponovať čl. 5 ods. 3 smernice 2011/93/EÚ, ktorý zaväzuje členské štáty trestne stíhať úmyselné získavanie prístupu k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej

[16] Išlo o transpozíciu smerníc EÚ:
- smernica EP a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV,
- smernica EP a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV

komunikačnej siete (internetu). Podľa tohto článku sa pod týmto konaním rozumie také konanie, ktoré preukázateľne smeruje k vedomému, teda nie nevyžiadanému/náhodnému získavaniu prístupu k detskej pornografii, t. j. najmä vykonaním registrácie, odoslaním požiadavky na prístup, alebo uhradením platby za prístup na internetovú stránku s detskou pornografiou. V novom odseku 2 sa transponuje čl. 4 ods. 4 smernice 2011/93/EÚ, ktorý zaväzuje členské štáty trestne stíhať konanie založené na vedomej účasti na detskom pornografickom predstavení v zmysle novozavedenej definície.

Podľa návrhu Vlády SR, ktorým reagovala na požiadavky vyplývajúce z práva Európskej únie išlo o výrazné zmeny a sprísnenie postihov za páchanie trestných činov súvisiacich so zneužívaním a vykorisťovaním detí za účelom výroby, rozširovania, prechovávania detskej pornografie a detského pornografického predstavenia.

Po legislatívnom procese sa dňa 22. mája 2013 Národná rada SR uzniesla na zákone, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, konkrétne na znení nasledovných ustanovení dotýkajúcich sa hmotnoprávnej úpravy súvisiacich s detskou pornografiou. Výsledkom legislatívneho procesu sa do Trestného zákona zaviedla definícia dieťaťa, konkrétne v ustanovení § 127 ods. 1, podľa ktorého sa dieťaťom rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, ak tento zákon neustanovuje inak, pričom dieťa je i chránenou osobou podľa ustanovenia § 139 ods. 1 písm. a) Trestného zákona.

Ďalšou zmenou bol názov ustanovenia § 132 Trestného zákona, ktorý bol zmenený na „Prostitúcia, pornografia a detské pornografické predstavenie“. V § 132 sa za odsek 1 vložil nový odsek 2, ktorý definuje pojem detská prostitúcia a doterajšie odseky 2 a 3 sa označili ako odseky 3 a 4. Podľa ods. 4 predmetného ustanovenia sa pod pojmom detská pornografia na účely Trestného zákona rozumie „zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súlože, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby. Pre potreby trestného konania bude naplnenie tohto znaku pravdepodobne predmetom znaleckého skúmania.“ [17]

Podľa iných autorov pod detskou pornografiou možno chápať akékoľvek zobrazenie dieťaťa zúčastneného na skutočných alebo predstieraných sexuálnych aktivitách, či už ide o napodobenie dieťaťa alebo jeho predvedenie, prípadne zobrazenie jeho pohlavných orgánov, ktoré je vyhotovené za účelom sexuálnych úkonov.[18]

[17] Dôvodová správa k novele zákona č. 300/2005 Z. z., Trestného zákona, č. 204/2013
[18] Rogge, J-U.: Dětské strachy a úzkosti. I. vyd. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-237-8, s. 22

Taktiež došlo k doplneniu § 132 o ods. 5, ktorý definoval pojem detské pornografické predstavenie, ktorým sa na účely Trestného zákona rozumie „živé predstavenie určené publiku, a to aj s využitím informačno-technických prostriedkov, v ktorom je dieťa zapojené do skutočného alebo predstieraného sexuálneho konania alebo v ktorom sú obnažované časti tela dieťaťa smerujúce k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby.“ [19]

Okrem zavedenia nových pojmov došlo k zavedeniu nových skutkových podstát trestných činov, napr. podľa ustanovenia § 201 Trestného zákona, ktoré doposiaľ upravovalo trestný čin sexuálneho zneužívania bolo za predmetné ustanovenie vložený § 201a, ktoré sa dotklo aj detskej pornografie a podľa ktorého „kto prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie v úmysle spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie, pričom sám nie je dieťaťom, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky. [20]

Konkrétnymi zmenami, ktoré predmetná novelizácia Trestného zákona z roku 2013 v oblasti detskej pornografie priniesla sa dotkla priamo skutkových podstát trestného činu výroby detskej pornografie podľa § 368 kde sa za slová „detskej pornografie“ vložili slová „alebo detského pornografického predstavenia“. Takouto zmenou sa zabezpečila ochrana objektom, ktorým poskytovali doposiaľ platné a účinné ustanovenia ochranu o ďalšiu ochranu, čím sa rozšírila ich platnosť aj na ochranu pred výrobou detského pornografického predstavenia.

Okrem zmeny týkajúcej sa rozšírenia skutkovej podstaty trestného činu výroby detskej pornografie podľa § 368 Trestného zákona došlo tiež k zmene v ustanovení § 370 Trestného zákona, ktorý dostal názov „Prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení.“ Podľa tohto ustanovenia v ods. 1 sa dopustí tohto trestného činu osoba, ktorá prechováva detskú pornografiu alebo osoba, ktorá koná v úmysle získať prístup k detskej pornografii prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby. Podľa ods. 2 rovnomenného ustanovenia sa tohto trestného činu dopustí i osoba, ktorá sa úmyselne zúčastní detského pornografického predstavenia.

Berúc do úvahy požiadavky vyplývajúce z rámcového rozhodnutia, právny stav členských štátov EÚ v oblasti boja proti sexuálnemu vykorisťovaniu detí a detskej pornografii

[19] Dôvodová správa k novele zákona č. 300/2005 Z. z., Trestného zákona, č. 204/2013
[20] Tamtiež

je harmonizovaný. Európska komisia dospela pri hodnotení jeho implementácie k záveru, že takmer všetky členské štáty EÚ splnili jeho požiadavky.[21]

Záver

Možno teda konštatovať, že súčasná slovenská trestnoprávna úprava trestných činov, ktorých objektom je záujem spoločnosti na ochrane mravného rozvoja a výchovy detí je odzrkadlením požiadaviek smernice 2011/93 a podľa nášho názoru zároveň je na dostačujúcej úrovni, pokiaľ zoberieme do úvahy okrem trestný činov výroby, rozširovania a prechovávania detskej pornografie podľa § 368, § 369 a § 370 Trestného zákona, úpravu ďalších trestných činov, ktoré sa taktiež týkajú ochrany práv a právom chránených záujmov detí pred ich sexuálnym zneužívaním. Máme tým na mysli trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201, § 201a, § 201a a trestný činu ohrozovania mravnej výchovy mládeže podľa § 211 Trestného zákona.

Ako bolo na začiatku príspevku spomenuté, v súčasnej dobe sú internet a iné elektronické vymoženosti modernej doby denno-dennou súčasťou životov väčšiny populácie. Tým máme na mysli nielen občanov Slovenskej republiky, ale aj ostatných krajín, pričom všetky tieto krajiny by mali mať jedno spoločné a síce, zabezpečiť v dostatočnej miere trestnoprávnu ochranu práv a právom chránených záujmov detí pred neželanými vplyvmi detskej pornografie tak aby, jednak zabezpečili ich právnu ochranu a zároveň táto právna úprava reflektovala požiadavky Európskej únie.

Je potrebné na záver tiež dodať, že čím ďalej, tým viac dochádza k rafinovanejším spôsobom páchania trestnej činnosti, ktorých obeťami sú predovšetkým deti, preto je potrebné aj právnu úpravu týmto negatívnym vplyvom účelne prispôsobovať na základe aktuálneho stavu páchanej kriminality v danej spoločnosti.

[21] Správa Komisie (ES,) založená na článku 12 Rámcového rozhodnutia Rady z 22. decembra 2003 o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii. KOM(2007) 716, s. 8.

Použitá literatúra

- *BOCIJ, P.*: Cyberstalking: harassment in the Internet age and how to protect your family. Wesport: Praeger publishers, 2004, ISBN 0-275-98118-5, 244 s.
- *ČÍRTKOVÁ, L. – VITOUŠOVÁ, P* a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-2014-2, 191 s.
- *JIROVSKÝ, V.*: Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství. 1. vydání. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1561-2, 288 s.
- *KOLÁŘ, M.*: Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-871-5, 332 s.
- *KOPECKÝ, K. – KREJČÍ, V.*: Rizika virtuální komunikace: příručka pro učitele a rodiče. Olomouc: Net University, 2010, ISBN 978-80-254-7866-0, 35 s.
- *MILFAIT. R.*: Komerční sexualizované násilí na dětech. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-320-8, 216 s.
- *NESVADBA, A. – BLATNICKÝ, J.*: Všeobecné aspekty páchania počítačovej kriminality. In: Justičná revue, ISSN 1335-6461, roč. 54 (2002), č. 3, 308-316 s.
- *PRICE, M. – DALGLEISH, J.*: Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. Youth Studies Australia, 2010, ISSN-1038-2569, 51-59 s.
- *ŘÍČAN, P. – JANOŠOVÁ, K.:* Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010, ISBN 978-80-247-2991-6, 155 s.
- *ROGGE, J-U.*: Dětské strachy a úzkosti. I. vyd. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-237-8, 216 s.
- *ROGERS, V.*: Kyberšikana. I. vyd. Překlad Ondřej Vágner. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-984-2, 104 s.
- *ŠEVČÍKOVÁ, A a kol.*: Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu. Vyd.1. Praha: Grada, 2014, ISBN 978-80-247-5010-1, 184 s.
- *ŠMAHEL, D.*: Psychologie a internet : děti dospělými, dospělí dětmi. 1.vyd. Praha: Triton, 2003, ISBN 80-7254-360-1, 158 s.
- *WALL, D.*: Cybercrime: the transformation of crime in the information age. Cambridge: Polity Press, 2007, ISBN 978-0745627366, 288 s.

Ostatné zdroje

- Dôvodová správa k novele zákona č. 300/2005 Z. z., Trestného zákona, č. 204/2013
- Rámcové rozhodnutie Rady 2009/948/SVV z 30. novembra 2009 o predchádzaní kolíziám pri výkone právomoci v trestných veciach a ich urovnávaní
- Smernica EP a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, ktorá mení a dopĺňa nariadenie (EHS) 1612/68 a ruší smernice 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS
- Smernica EP a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV
- Smernica EP a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV
- Správa Komisie (ES,) založená na článku 12 Rámcového rozhodnutia Rady z 22. decembra 2003 o boji proti pohlavnému zneužívaniu detí a detskej pornografii. KOM(2007) 716
- Zmluva o fungovaní Európskej únie

Bezplatné štúdium v podmienkach Slovenskej republiky

FREE STUDY IN THE SLOVAK REPUBLIC

Jana Šmelková[1]

Abstrakt

Ústava SR v článku 42 stanovuje bezplatnosť štúdia pre občanov SR v rámci primárneho a sekundárneho vzdelávania. Štúdium na vysokých školách ako bezplatné však definuje za súčasného splnenia dvoch podmienok: schopností občana a možností spoločnosti. V koncepčných vládnych dokumentoch sa s bezplatným vysokoškolským vzdelávaním stretávame pomerne často – napríklad v rámci Programového vyhlásenia vlády z roku 2012. V roku 2016 pri tvorbe koncepcií však takáto garancia absentovala. Máme za to, že bezplatné štúdium už nepatrí medzi vládne priority, nakoľko bezplatnosť a dostupnosť vysokoškolského vzdelávania je v našich podmienkach zabezpečená a dlhodobo zaužívaná.

Kľúčové slová: bezplatné štúdium, vzdelávanie, vysoké školy, školné

Abstract

The Constitution of the Slovak Republic stipulates in Article 42 free of charge study for Slovak citizens in primary and secondary education. Higher education as free of charge, however, defines it as the two conditions are met: the ability of the citizen and the possibilities of society. In conceptual government documents, we experience relatively high levels of university education, for example, in the context of the 2012 Government Statement. In 2016, however, such a guarantee was absent in the design of concepts. We take the view that free education is no longer one of the government's priorities, since the availability and availability of higher education is secure and long-term used in our conditions.

Keywords: free study, education, colleges, tuition fees

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra správneho a environmentálneho práva

Úvod

Verejné vysoké školy sú v rozhodujúcej miere financované zo štátneho rozpočtu prostredníctvom kapitoly Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (ďalej len „*ministerstvo*"). Dotácia zo štátneho rozpočtu, ktorá sa riadi zákonom č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, je hlavným zdrojom financovania. V rámci nášho príspevku sa budeme venovať jednému zo zákonom predpokladaných výnosov verejných vysokých škôl – školnému a poplatkom, ktoré tvoria neoddeliteľnú súčasť viaczdrojového spôsobu financovania, ktoré sa začalo uplatňovať v podmienkach slovenského vysokého školstva po roku 2002, ako aj možnosti spoplatnenia štúdia na verejných vysokých školách.

Výpočet výšky školného

Napriek tomu, že štúdium na verejných vysokých školách nie je na Slovensku spoplatnené, má škola právo určovať výšku školného a poplatkov. Základom výpočtu výšky poplatkov a školného je suma rozpisovaná na základe štátnej dotácie per capita – na hlavu jedného študenta denného štúdia. Konkrétna výška poplatku je určená ako 10% z tejto sumy.[2] Suma, ktorá predstavuje základ na výpočet školného a poplatkov je aktualizovaná a každoročne zverejňovaná aj na webovom sídle ministerstva, pričom výška základu pre akademický rok 2015/2016 bola 335 eur a na rok 2016/2017 mierne zvýšená na 360 eur.[3]

Výšku ročného školného určuje na konkrétny študijný program rektor, a to na návrh dekana fakulty, ktorá program realizuje. Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách (ďalej len „*ZoVŠ*"), určuje limity pre výšku ročného školného. Pokiaľ ide o dennú formu štúdia, je suma školného maximálne päťnásobok vyššie definovaného základu. Školné za študijný program v externej forme štúdia je limitované ako súčin ministerstvom určeného maxima školného a koeficientu predstavujúceho podiel počtu kreditov, ktoré musí študent získať pre riadne ukončenie štúdia a 60 násobku štandardnej dĺžky štúdia. Tieto obmedzenia však neplatia, pokiaľ ide o študijné programy realizované v inom ako štátnom jazyku s výnimkou jazykov národnostných menšín, avšak za predpokladu, že cudzojazyčný študijný program má aj zodpovedajúcu verziu v štátnom jazyku. Povinnosť uhrádzať školné vzniká ex lege v prípade externej formy štúdia. V dennej forme je študent povinný uhrádzať školné len:

---

[2] §92 ods. 1 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách, v znení neskorších právnych prepisov.
[3] Dostupné na: https://www.minedu.sk/zaklad-na-urcenie-skolneho-a-poplatkov-spojenych-so-studiom/

- za študijný program, ktorý študuje súbežne v tom istom stupni s ďalším študijným programom

- za časť štúdia v študijnom programe, pokiaľ bolo toto štúdium prerušené a následne pokračovalo

- za štúdium v cudzojazyčnom študijnom programe – ak je tento program poskytovaný aj v štátnom jazyku

- za štúdium nad rámec štandardnej dĺžky štúdia v príslušnom stupni.

Poplatky

V prípade určovania poplatkov nemá verejná vysoká škola povinnosť, ale právo požadovať aj nasledovné poplatky: Poplatok za prijímacie konanie – jeho materiálne zabezpečenie, maximálne vo výške 25% základu. Poplatok za rigorózne konanie – a jeho obhajobu s maximálnou výškou 150% základu. Poplatok za diplom – po vykonaní rigoróznej skúšky, najviac 30% základu. Poplatok za vydanie dokladov o štúdiu a ich kópie a o absolvovaní štúdia - len ak sa požadujú v cudzom jazyku a poplatky za kópie dokladov o absolvovaní štúdia, uznaní rovnocennosti dokladov o štúdiu. Maximálna výška poplatku – 99,5 eur, je určená zákonom len v prípade uznávania dokladov o vzdelaní, ktoré boli vydané mimo členských štátov EÚ na účely výkonu regulovaných povolaní.[4]

Vysoká škola má povinnosť zverejniť školné a poplatky najneskôr dva mesiace pred termínom na odovzdanie prihlášok na štúdium s platnosťou na nasledujúci akademický rok, v prípade externého štúdia na všetky roky štúdia. V prípadoch prekročenia štandardnej dĺžky jeho výška zodpovedá výške školného určenej v študijnom programe na príslušný rok. Takto vopred určená výška môže byť v priebehu roka znížená, nikdy však zvýšená. Detaily platenia a splatnosti školného a poplatkov určuje štatút konkrétnej vysokej školy. ZoVŠ taktiež definuje viazanosť časti prostriedkov získaných školou na školnom a poplatkoch, a to vo výške 20% ako súčasť štipendijného fondu[5].

Bezplatné vzdelávanie

---

[4] §92 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách, v znení neskorších právnych prepisov.
[5] Štipendijný fond je financovaný zo špecifických zdrojov: výnosy VVŠ zo školného a štátom poskytovanej dotácie na sociálnu podporu študentov. Prostriedky uložené v tomto fonde sú účelovo viazané na poskytovanie štipendií a pôžičiek pre študentov príslušnej vysokej školy

Možnosť spoplatnenia vysokoškolského štúdia považujeme za čoraz aktuálnejšiu a stále spornú otázku. Ústava SR v článku 42 stanovuje bezplatnosť štúdia pre občanov SR v rámci primárneho a sekundárneho vzdelávania. Štúdium na vysokých školách ako bezplatné však definuje za súčasného splnenia dvoch podmienok: schopností občana a možností spoločnosti. Schopnosti občana považujeme za subjektívnu podmienku poskytnutia bezplatného vzdelania. Schopnosťami v tomto prípade definujeme ako vlastnosti občana umožňujúce mu zabezpečiť si finančné prostriedky na účasť na vzdelávaní, ako aj uspokojenie ďalších potrieb súvisiacich so vzdelávaním. Požadované vlastnosti, resp. schopnosti však možno vykladať aj iným spôsobom, a to ako vlastné osobnostné predpoklady získania vysokoškolského vzdelania. V tomto prípade by teda ústavné právo na vysokoškolské vzdelanie prislúchalo len tej osobe – občanovi SR, ktorý by preukázal svoje schopnosti a bezplatnosť vzdelávania by prislúchala tomu, kto preukáže schopnosti na uplatnenie práva na vzdelanie a zároveň možnosti spoločnosti bezplatnosť umožnia.[6] Bezplatnosť vzdelania na vysokých školách predpokladá splnenie druhej, objektívnej podmienky – možnosti spoločnosti. Z výkladu čl. 42 však nie je možné odvodiť ústavnú garanciu bezplatnosti vysokoškolského vzdelávania, a to ani na verejných vysokých školách.[7] Možnosť spoplatnenia dennej formy štúdia teda nie je v rozpore s ústavou.

Spoplatnenie štúdia ako zdroj financovania

Z hľadiska výnosnosti poskytovaného vzdelávania je jeho ďalšie spoplatnenie dôležitou otázkou, ktorá však naráža na existujúci limit, a to realizáciu vzdelávania ako plnenia hlavného poslania vysokej školy, na ktorý bola zriadená. Spoplatnenie dennej formy štúdia ako prostriedok na získavanie financií považujeme za nevhodný spôsob financovania, ktorý by motivoval verejnú vysokú školu prijímať študentov na základe svojich finančných potrieb. Argumentáciu za umožnenie spoplatnenia štúdia založenú na skvalitnení poskytovaného vzdelávania ako aj zvýšení záujmu študentov o štúdium, za ktoré sú povinní platiť, nepovažujeme za správnu. Spoplatnenie štúdia nie je garanciou jeho vyššej kvality. Odlišným prípadom spoplatnenia je poskytovanie ďalšieho vzdelávania.

Ďalšie vzdelávanie definujeme ako jednu z foriem celoživotného vzdelávania. Nadväzuje na školské alebo iné vzdelávanie a umožňuje získanie určitého druhu kvalifikácie, resp. jej obnovenie, rozšírenie, prehĺbenie. Táto forma vzdelávania ale neumožňuje získanie

[6] DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. Bratislava: C.H. Beck, 2015, s. 822.
[7] PL. ÚS 3/2008. Nález z 26. 5. 2010. ZNUÚS 2010, s. 122-123.

stupňa vzdelania.[8] O spôsobilosti verejnej vysokej školy ako právnickej osoby vykonávať ďalšie vzdelávanie rozhoduje ministerstvo na základe odporúčania Akreditačnej komisie, ktorú zriaďuje ako poradný orgán. Ministerstvo v zmysle osobitného zákona spravuje informačný systém ďalšieho vzdelávania, ktorý obsahuje, okrem iného, zoznam všetkých akreditovaných programov ďalšieho vzdelávania a informácie o školách a inštitúciách, ktoré sú oprávnené uskutočňovať ďalšie vzdelávanie.[9] Ceny poskytovaného ďalšieho vzdelávania si určuje konkrétna vysoká škola. Táto časť príjmov školy je tvorená aj poplatkami vyberanými v súlade so zákonom a vnútornými predpismi školy. V zmysle zákona č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní je verejná vysoká škola ako inštitúcia oprávnená na poskytovanie ďalšieho vzdelávania vyberať poplatky: za vykonanie skúšky, resp. opravnej skúšky – maximálne 300 eur[10], ako aj za vydanie odpisu osvedčenia o kvalifikácii vo výške 10 eur.[11] Organizáciu vzdelávania určujú vnútorné predpisy školy, v zmysle ktorých môže byť vzdelávanie realizované niektorou z jej súčastí vrátane fakúlt. V prípade konkrétnych poplatkov nemôžeme hovoriť o poplatkoch za štúdium, nakoľko ide o vzdelávanie, nie v zmysle štúdia, na ktorého konci je možné získať stupeň vzdelania. Účastník vzdelávacieho procesu nie je študentom v zmysle ZoVŠ. Ďalšie vzdelávanie, ako jednu z hlavných, nezdaňovaných, činností verejnej vysokej školy, považujeme za efektívny nástroj na získavanie finančných prostriedkov, ktorý zároveň prispieva k plneniu jej úloh smerom k spoločnosti a všeobecne prispieva k zvyšovaniu vzdelanostnej úrovne či k zvyšovaniu a nadobúdaniu kvalifikácií obyvateľstva.

Záver

V súčasnej dobe prebieha diskusia o ďalšej existencii školného a jednotlivých poplatkov. Predstavitelia vysokých škôl v mnohých prípadoch považujú určenie maximálnej výšky poplatkov a školného za značne limitujúce a prikláňajú sa k postupu, ktorý by umožnil určenie konkrétnej výšky školného a poplatkov za štúdium na základe potrieb a požiadaviek konkrétnej vysokej školy, resp. fakulty.

V roku 2016 ministerstvo začalo s prípravou koncepcie v oblasti vzdelávania v podobe národného programu upravujúceho celé spektrum oblasti školstva s názvom „Učiace sa

[8] § 2 zákona č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
[9] Dostupné na: http://isdv.iedu.sk/Default.aspx
[10] § 17 ods. 9 a 10 Zákon č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
[11] Zákon č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

Slovensko“[12] Dokument sa dotýka aj možnosti spoplatnenia vysokoškolského štúdia, otvára otázku existencie limitov počtu študentov jednotlivých študijných programov stanovených verejnou mocou. V prípade aplikácie takéhoto modelu by verejnej vysokej škole bola poskytovaná štátna dotácia na základe počtu študentov obmedzená určením hornej hranice dotovaného počtu. V záujme zabezpečenia dostupnosti vysokoškolského vzdelávania by však mala vysoká škola možnosť prijímať študentov aj nad rámec limitov verejných zdrojov, a to za vopred určený poplatok, resp. školné.[13] Na základe rozhovorov s autormi predkladaného návrhu a ich výkladu ho považujeme za nevhodný vzhľadom na súčasné pomery na verejných vysokých školách. Navrhované limity stanovené verejnou mocou nemajú mať povahu reštriktívneho opatrenia počtu študentov jednotlivých študijných programov, práve naopak, súčasné počty študentov majú ostať zachované a nad ich rámec má byť umožnené ďalšie spoplatnenie. V takomto prípade nie je zjavný zámer úspory verejných zdrojov ani dlhodobo deklarovaná podpora kvality vzdelávania. Ako vhodný návrh de lege ferenda považujeme model z Českej republiky, ktorý zaviedol maximálne počty študentov v jednotlivých oblastiach – numerus clausus študijných programov. Aj tento ale nachádza svoje limity, nakoľko konkrétne počty sú výsledkom rozhodnutia ministerstva po dohode s vysokou školou, a teda môže dôjsť k ohrozeniu objektivity.

[12] Dokument zverejnený na stránke ministerstva: https://www.minedu.sk/data/att/10640.pdf
[13] Cieľ VŠ-1-12: Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania Návrh cieľov v oblasti vysokého školstva, Učiace sa Slovensko, dostupné na: chrome-extension://oemmndcbldboiebfnladdacbdfmadadm/https://www.minedu.sk/data/att/10640.pdf

Použitá literatúra

- DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. Bratislava: C.H. Beck, 2015, 1662 s. ISBN: 978-80-89603-39-8.
- PL. ÚS 3/2008. Nález z 26. 5. 2010. ZNUÚS 2010
- Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách, v znení neskorších právnych prepisov.
- Zákon č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.
- Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2012 – 2016
- https://www.minedu.sk/zaklad-na-urcenie-skolneho-a-poplatkov-spojenych-so-studiom/
- http://isdv.iedu.sk/Default.aspx
- https://www.minedu.sk/data/att/10640.pdf
- Cieľ VŠ-1-12: Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania Návrh cieľov v oblasti vysokého školstva, Učiace sa Slovensko, dostupné na: chromee xtension ://oemmndcbldboiebfnladdacbdfmadadm/https://www.minedu.sk/data/att/10640.pdf

Opodstatnenosť represívnych opatrení v súvislosti s „čiernou prácou“

JUSTIFICATION OF REPRESSIVE MEASURES IN RELATION TO "BLACK WORK"

Silvia Treľová [1]

Abstrakt

Nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie, označovaná ako „čierna práca“ alebo ako „sprievodný znak nezamestnanosti“, je v rámci pracovnoprávnych vzťahov vážnym problémom. Daná problematika vedie kompetentné orgány k zintenzívneniu vyhľadávania a potierania výkonu tejto práce, a to aj vzhľadom na jej rastúci trend v rámci aplikačnej praxe v Slovenskej republike. Okrem prijímania represívnych opatrení musí ísť o prevenciu a odrádzanie od „čiernej práce“, a to predovšetkým legislatívnou úpravou.

Kľúčové slová: nelegálna práca, nelegálne zamestnávanie, čierna práca, zamestnanec, zamestnávateľ

Abstract

Illegal work and illegal employment, also referred to as "black work" or as an "accompanying sign of unemployment", is a serious problem in labour relations. The given issue leads the competent authorities to intensify the search and combatting of the performance of this work, also in view of its growing trend in application practice in the Slovak Republic. In addition to taking repressive measures, there must be the prevention and discouragement from "black work", in particular through legislation.

Keywords: illegal work, illegal employment, black work, employee, employer

---

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta managementu, Katedra informačných systémov, silvia.trelova@fm.uniba.sk
Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia projektu VEGA číslo 1/0203/16 s názvom „Vyváženosť práv a povinností zamestnanca a zamestnávateľa v pracovnoprávnych vzťahoch", zodpovedná riešiteľka prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

Úvod

S pojmom „čierna práca“, ktorá predstavuje určitý znak nezamestnanosti, sa mnohokrát stretávame v médiách, ako aj v praktickom živote. V spoločnosti rezonuje viacero otázok k danej problematike, ako napr. Čo je to „čierna práca“? Koľko ľudí na Slovensku pracuje „načierno“? Dotýka sa „čierna práca“ našich zamestnancov a aj cudzincov? Zodpovedá za „čiernu prácu“ zamestnávateľ, ale aj zamestnanec? Aké sú sankcie za výkon „čiernej práce“? „Čierna práca“ je pojem, ktorý slovenská legislatíva nepozná, avšak význam týchto slov je legislatívne upravený pod pojmom nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie. Ide o problematiku, ktorá v rámci pracovnoprávnych vzťahov nadobúda na význame a to vzhľadom na neustály rast výkonu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, ktorý vyplýva z výsledkov kontroly príslušných orgánov.

Vychádzajúc z oficiálnych údajov Národného inšpektorátu práce, ako jedného z orgánov kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, ale aj z podkladov orgánov Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny, Finančného riaditeľstva SR a Prezídia Policajného zboru, možno konštatovať, že v roku 2016 vyše 2 700 ľudí pracovalo načierno, z toho 10 % boli cudzinci. Na zamyslenie stojí skutočnosť, že medzi zamestnancami vykonávajúcimi „čiernu prácu“, kontrolné orgány zistili aj 42 mladistvých zamestnancov, ktorým v rámci pracovnoprávnych vzťahov treba venovať osobitnú pozornosť. Zamestnávanie mladistvých v rozpore s platnou právnou úpravou môže mať negatívny dopad pokiaľ ide o oblasť bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a predovšetkým na rast rizika nepriaznivého vývoja osobnosti týchto fyzických osôb a to aj s ohľadom na formovanie ich pracovných návykov.

Samozrejme, že zisťované výsledky vedú kompetentné orgány k zintenzívneniu vyhľadávania a potierania výkonu tejto práce. Nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie sú už niekoľko rokov zisťované predovšetkým v rámci maloobchodu a veľkoobchodu, stavebníctva, cestovného ruchu, a to najmä pokiaľ ide o ubytovacie a stravovacie zariadenia a realizuje sa prostredníctvom výkonu sezónnych prác nezamestnaných a to bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú vedení na príslušnom úrade práce, sociálnych vecí a rodiny ako uchádzači o zamestnanie.[2] Z hľadiska počtu zamestnancov, nelegálnymi zamestnávateľmi sú firmy s nižším počtom zamestnancov (menej ako desať zamestnancov), z čoho možno usudzovať, že zamestnávatelia s vyšším počtom zamestnancov si takéto porušovanie pracovnoprávnych predpisov nemôžu dovoliť, a to predovšetkým z dôvodu kredibility. Nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie predstavujú celospoločenský problém, ktorému zo strany všetkých

[2] Pojem uchádzač o zamestnanie vymedzuje § 6 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

kompetentných orgánov je potrebné venovať náležitú pozornosť, pričom osobitný význam má legislatívna prax.

Právny aspekt čiernej práce

Dňa 1. apríla 2004 nadobudol účinnosť zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní"). Schváleniu tohto zákona v Národnej rade Slovenskej republiky predchádzalo priebežné zisťovanie výkonu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania z hľadiska aplikačnej praxe v Slovenskej republike, ako aj skúsenosti zo zahraničia a absencia legislatívnej úpravy danej problematiky. Ide o problematiku, ktorá ešte pred účinnosťou tohto zákona, ako aj po jej legislatívnej úprave, sa stala mimoriadne diskutovanou témou. Uvedený zákon okrem vymedzenia pojmu nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie ustanovuje zákaz ich vykonávania, výkon kontroly a postihy za ich porušenie. O aktuálnosti a zároveň aj o zložitosti danej problematiky svedčí skutočnosť, že zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní bol viac krát novelizovaný.

V súčasnosti platná legislatívna úprava rozoznáva dve skutkové podstaty priestupku nelegálnej práce a štyri skutkové podstaty správneho deliktu nelegálneho zamestnávania. Z obsahového vymedzenia týchto pojmov vyplýva, že môže ísť jednak o súbežný výkon nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a o prípady, kedy ide iba o nelegálne zamestnávanie. Toto rozlíšenie má význam z hľadiska postihu, nakoľko pri súbehu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania môže byť sankcionovaný súčasne zamestnávateľ a aj zamestnanec. Ak ide iba o nelegálne zamestnávanie, sankcia môže byť uložená jedine fyzickej alebo právnickej osobe, ktorá je na strane zamestnávateľa. Z uvedeného vyplýva, že z hľadiska praxe nemôže ísť o prípad iba nelegálnej práce, kedy by bol sankcionovaný iba zamestnanec.

Podľa § 2 ods. 1 písm. a) a b) zákona o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní sa za nelegálnu prácu považuje závislá práca, ktorú vykonáva fyzická osoba pre právnickú osobu alebo fyzickú osobu, ktorá je podnikateľom, za súčasného splnenia podmienky spočívajúcej v tom, že táto fyzická osoba

- nemá s právnickou osobou alebo s fyzickou osobou, ktorá je podnikateľom, založený pracovnoprávny vzťah alebo štátnozamestnanecký pomer podľa zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej „Zákonník práce"), zákona č.

400/2009 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 400/2009 Z. z.“) alebo

- je štátnym príslušníkom krajiny, ktorá nie je členským štátom Európskej únie, iným zmluvným štátom Dohody o Európskom hospodárskom priestore alebo Švajčiarskou konfederáciou, alebo osobou bez štátnej príslušnosti (ďalej „štátny príslušník tretej krajiny“) a nie sú splnené podmienky na jej zamestnávanie podľa § 21 ods. 1 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o službách zamestnanosti“).

Uvedenými dvoma skutkovými podstatami je vymedzený aj pojem nelegálne zamestnávanie. Tento pojem je však rozšírený ešte dvoma ďalšími skutkovými podstatami, a to podľa § 2 ods. 2 písm. b), ak právnická osoba alebo fyzická osoba, ktorá je podnikateľom, využíva závislú prácu fyzickej osoby, s ktorou má založený pracovnoprávny vzťah alebo štátnozamestnanecký pomer, avšak nesplnila si povinnosť podľa § 231 ods. 1 písm. b) zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom poistení“), t. j. nesplnila povinnosť prihlásiť zamestnanca do registra poistencov vedeného Sociálnou poisťovňou najneskôr pred začatím výkonu činnosti zamestnanca. Podľa § 2 ods.3 zákona o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní za nelegálne zamestnávanie sa považuje aj zamestnávanie štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý sa zdržiava na území Slovenskej republiky v rozpore s platnými právnymi predpismi a ktorý vykonáva závislú prácu.

Súbeh nelegálnej práce s nelegálnym zamestnávaním

O nelegálnu prácu a súčasne aj o nelegálne zamestnávanie ide vtedy, ak fyzická osoba vykonáva závislú prácu pre právnickú osobu alebo fyzickú osobu, ktorá je podnikateľom a tieto subjekty závislú prácu, resp. prácu týchto fyzických osôb využívajú bez založenia pracovnoprávneho vzťahu[3], t. j. bez existencie pracovnej zmluvy, prípadne bez existencie niektorej z dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru (dohoda o vykonaní práce, dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru) alebo bez založenia štátnozamestnaneckého pomeru[4].

Podľa § 42 Zákonníka práce, pracovný pomer sa zakladá písomnou pracovnou zmluvou medzi zamestnávateľom a zamestnancom. Povinnosť uzatvoriť pracovnú zmluvu v písomnej forme zabezpečuje právnu istotu účastníkov pracovnoprávneho vzťahu a

[3] Zákon č. 311/2001 Z .z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov
[4] Zákon č. 400/2009 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov

nedodržanie písomnej formy pracovnej zmluvy môže mať nepriaznivý dopad z hľadiska aplikačnej praxe. Zákonodarca chráni zamestnanca a uzatvorenie pracovnej zmluvy inou než písomnou formou nie je dôvodom pre jej neplatnosť. Aj v takomto prípade dochádza ku vzniku pracovného pomeru, na ktorý sa plne aplikujú ustanovenia Zákonníka práce.[5]

Z ustanovenia § 17 ods. 2 Zákonníka práce vyplýva, že právny úkon, ktorý sa neurobil predpísanou formou, je neplatný, len ak to ustanovuje Zákonník práce alebo osobitný predpis. Nakoľko Zákonník práce predpisuje písomnú formu pracovnej zmluvy, no neustanovuje, že v prípade jej nedodržania je pracovná zmluva neplatná, nedodržanie písomnej formy nespôsobuje neplatnosť pracovnej zmluvy. Toto konštatovanie potvrdzuje aj platná judikatúra[6]. Nedodržaním písomnej formy pracovnej zmluvy je pracovný pomer založený na základe ústne uzavretej pracovnej zmluvy. Keďže platí, že prejavy vôle účastníkov sa môžu uskutočniť aj iným spôsobom, ktorý nevzbudzuje pochybnosť o tom, čo chceli účastníci prejaviť, pracovný pomer je teda platne dohodnutý aj na základe ústne uzavretej pracovnej zmluvy, resp. i konkludentne. Na druhej strane Zákonník práce písomnú formu pracovnej zmluvy výslovne určuje a nevypracovanie písomnej pracovnej zmluvy sa považuje za porušenie pracovnoprávnych predpisov, za čo môže byť zamestnávateľ zo strany orgánov inšpekcie práce[7] sankcionovaný.

Iná situácia je pri dohodách o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. Každá z týchto dohôd musí mať písomnú formu, inak je neplatná. Absencia písomnej formy pracovnej zmluvy, dohody o vykonaní práce, dohody o pracovnej činnosti, dohody o brigádnickej práci študentov, služobnej zmluvy má za následok existenciu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnania.

K súbežnému výkonu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania dochádza aj vtedy, ak výkon práce realizuje štátny príslušník tretej krajiny a nie sú splnené podmienky na jeho zamestnávanie podľa § 21 ods. 1 zákona o službách zamestnanosti[8].

---

[5] MATLÁK, J.: Pracovná zmluva, Plzeň: Aleš Čeněk. 2010. 117 s.
[6] R 68/1971
[7] Zákon č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov
[8] Podľa § 21 ods. 2 zákona o službách zamestnanosti zamestnávateľ môže zamestnávať len štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý
- je držiteľom modrej karty Európskej únie,
- má udelený prechodný pobyt na účel zamestnania na základe potvrdenia o možnosti obsadenia voľného pracovného miesta,
- má udelené povolenie na zamestnanie a udelený prechodný pobyt na účel zamestnania,
- má udelené povolenie na zamestnanie a udelený prechodný pobyt na účel zlúčenia rodiny,
- má udelené povolenie na zamestnanie a udelený prechodný pobyt štátneho príslušníka tretej krajiny,
- má priznané postavenie osoby s dlhodobým pobytom v členskom štáte Európskej únie, alebo
- spĺňa podmienky podľa § 23a zákona o službách zamestnanosti.

Nelegálne zamestnávanie

Okrem toho, že o nelegálne zamestnávanie ide v prípade splnenia dvoch predchádzajúcich skutkových podstát, pojem nelegálne zamestnávanie je rozšírený aj o prípad, ak zamestnávateľ využíva závislú prácu fyzickej osoby, s ktorou má založený pracovnoprávny vzťah alebo štátnozamestnanecký pomer, avšak nesplnil si povinnosť podľa § 231 ods. 1 písm. b) zákona o sociálnom poistení, t. j. nesplnil povinnosť prihlásiť zamestnanca do registra poistencov a sporiteľov starobného dôchodkového sporenia vedeného Sociálnou poisťovňou najneskôr pred začatím výkonu činnosti tohto zamestnanca.

V súčasnom období, a to najmä z hľadiska aplikačnej praxe, sa poukazuje na určitú „tvrdosť" tohto ustanovenia, a to voči zamestnávateľom. Viacerí zamestnávatelia poukazujú na skutočnosť, že splnenie tejto povinnosti by bolo vhodné predĺžiť do začiatku výkonu kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, nakoľko v mnohých prípadoch, keď cieľom zamestnávateľa nie je porušovať zákon o sociálnom poistení a ani nelegálne zamestnávať zamestnanca, by zamestnávateľ nemal byť sankcionovaný. Prípadná takáto legislatívna úprava by prezentovala poznatky z aplikačnej praxe, že nemožno dogmaticky a automaticky všetko považovať za nelegálne zamestnávanie a je nevyhnutné odlišovať určité špecifické prípady od nelegálneho zamestnávania.

Výkon závislej práce sa považuje za nelegálne zamestnávanie aj v prípade, ak ide o zamestnávanie štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý sa zdržiava na území Slovenskej republiky v rozpore s platnými predpismi a vykonáva závislú prácu. Jednou z noviel zákona o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní, sa transponovala do nášho právneho poriadku smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa ustanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín. Ide o štátnych príslušníkov, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov Európskej únie a vykonávajú závislú prácu. Pokiaľ ide o Slovenskú republiku, neoprávneným zdržiavaním sa rozumie pobyt štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý sa zdržiava na území Slovenskej republiky v rozpore so zákonom č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a zákonom č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Podľa § 7b ods. 1 zákona o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní sa zamestnávateľ zbaví zodpovednosti za nelegálne zamestnávanie štátneho príslušníka tretej krajiny, ak tento sa zdržiava na území Slovenskej republiky v rozpore s predpismi o pobyte cudzincov, vykonáva závislú prácu a táto osoba nevedela, že doklad o pobyte alebo oprávnenie na pobyt, ktoré predložila, boli sfalšované. Ide o problematiku vysoko aktuálnu

práve v súčasnom období, nakoľko poznatky z činnosti niektorých agentúr dočasného zamestnávania potvrdzujú, že práca týchto agentúr sa v Slovenskej republike využíva v neprospech zamestnancov. „Preto v európskej právnej literatúre sa v súvislosti s agentúrnou prácou usudzuje ako o novodobom otroctve.“[9]

V nadväznosti na smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2014/67/EÚ z 15. mája 2014 o presadzovaní smernice 96/71/ES o vysielaní pracovníkov v rámci poskytovania služieb, ktorá zdôrazňuje potrebu prispieť v boji proti nelegálnemu zamestnávaniu v kontexte vysielania zamestnancov, sa rozšírila problematika zodpovednosti zamestnávateľa za nelegálne zamestnávanie. Podľa ustanovenia § 7b ods.5 zákona o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní, zamestnávateľ nesmie prijať prácu alebo službu, ktorú mu na základe zmluvy dodáva alebo poskytuje poskytovateľ služby prostredníctvom fyzickej osoby, ktorú nelegálne zamestnáva, ak ide o cezhraničné poskytovanie služby po dobu presahujúcu päť dní v období 12 mesiacov od prvého poskytnutia služby alebo o vnútroštátnu dodávku práce alebo cezhraničnú dodávku práce. Pre zistenie tejto skutočnosti právnická osoba alebo fyzická osoba, ktorá je podnikateľom a ktorá „odoberá“ prácu alebo službu, má právo žiadať od poskytovateľa služby v nevyhnutnom rozsahu potrebné doklady a potrebné osobné údaje fyzických osôb, prostredníctvom ktorých dodáva prácu alebo poskytuje službu. Táto požiadavka má slúžiť na zabezpečenie kontroly, či poskytovateľ služby neporušuje zákaz nelegálneho zamestnávania, pričom poskytovateľ tejto požiadavke je povinný vyhovieť.

Zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní teda prezumuje, že odberateľ o porušení zákazu nelegálneho zamestnávania zo strany poskytovateľa služby vedel alebo mal vedieť a nemal od poskytovateľa prijímať prácu a službu prostredníctvom nelegálne zamestnaných zamestnancov. Ide o tzv. absolútnu objektívnu zodpovednosť. Na jednej strane treba konštatovať, že umožnením postihu odberateľov práce a služby pôsobí právna úprava preventívne v potláčaní nelegálneho zamestnávania, na druhej strane však ju možno z hľadiska aplikačnej praxe chápať aj ako príklad administratívnej náročnosti, a to hlavne vo vzťahu k malému a strednému podnikaniu.

Sankcie

Výkon nelegálnej práce stavia zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní na roveň priestupku a takémuto zamestnancovi možno uložiť pokutu do 331 eur. Pokiaľ však ide o sankcie za nelegálne zamestnávanie, tieto sa ukladajú zamestnávateľovi vo vyšších sumách

[9] BARANCOVÁ, H.: Súčasný stav a aktuálne úlohy slovenského pracovného práva. *Súčasný stav a nové úlohy pracovného práva.* Praha: Leges, 2016, s. 26.

v rámci určeného limitu. Zamestnávateľovi z tohto titulu môže byť uložená pokuta od 2 000 eur do 200 000 eur. Dolná hranica tejto sankcie sa automaticky zvyšuje pri zistení nelegálneho zamestnávania dvoch, prípadne viacerých fyzických osôb súčasne, a to na sumu najmenej 5 000 eur. Kontrolný orgán pri rozhodovaní o výške pokuty by mal prihliadať na opakované zistenie výkonu nelegálneho zamestnávania, pričom by mal zohľadniť závažnosť zistených nedostatkov, ako aj závažnosť ich následkov. Ukladanie pokút by malo predovšetkým pôsobiť preventívne, aby zamestnávatelia čo v najväčšej miere obmedzili, resp. úplne vylúčili nelegálne zamestnávanie fyzických osôb, ktorým touto formou zamestnávania sú upierané garantované práva z pozície zamestnancov.

Pokuta nie je jediným druhom sankcie. V prípade opakovaného nelegálneho zamestnávania môže živnostenský úrad fyzickej osobe zrušiť živnostenské oprávnenie a to vzhľadom na to, že opakované porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania sa považuje za osobitne závažné porušenie zákona na účely zrušenia živnostenského oprávnenia.

Ďalším neželaným efektom je, že podnikateľ sa môže dostať do zoznamu fyzických osôb a právnických osôb, ktoré porušili zákaz nelegálneho zamestnávania, vedený Národným inšpektorátom práce. Zoznam je verejne prístupný, čo zo strany obchodných partnerov, odberateľov a zákazníkov, a určite aj zo strany potenciálnych zamestnancov, môže vyvolať nedôveru.

Nelegálne zamestnávanie môže mať na zamestnávateľa negatívny dopad aj pokiaľ ide o vylúčenie z účasti na verejných obstarávaniach, neposkytnutie dotácií, neposkytnutie finančných prostriedkov zo zdrojov Európskej únie.

Napriek uvedeným sankciám za porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania, poznatky z aplikačnej praxe ukazujú, že zamestnávatelia aj naďalej podstupujú riziko zamestnávať fyzické osoby nelegálne.

Vylúčenie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania

Z § 2a zákona o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní vyplýva, že absencia pracovnej zmluvy alebo niektorej z dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru, t. j. výkon práce napr. bez založenia pracovnoprávneho vzťahu nemá za následok vznik nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Ide o prípad, ak takúto prácu vykonáva príbuzný v priamom rade (priamy predok, priamy potomok), súrodenec alebo manžel. Príbuzenstvo v priamom rade sa týka aj osvojiteľov a osvojencov. Každý z tohto uvedeného okruhu subjektov môže vykonávať prácu pre fyzickú osobu, ktorá je podnikateľom aj bez existencie pracovnej zmluvy, ak ide o osobu, ktorá je podľa zákona o sociálnom poistení

účastníčkou poistných vzťahov v rámci dôchodkového poistenia. Zákon nerozlišuje či ide i o obligatórnu alebo fakultatívnu účasť na dôchodkovom poistení.

V prípade, ak príbuzný v priamom rade, súrodenec alebo manžel nie je dôchodkovo poistený, môže vypomáhať fyzickej osobe, ktorá je podnikateľom aj bez založenia pracovnoprávneho vzťahu alebo štátnozamestnaneckého pomeru, ak je poberateľom zákonom ustanoveného dôchodku[10], napr. starobný dôchodok, invalidný dôchodok, výsluhový dôchodok. V týchto prípadoch sa výkon činnosti nekvalifikuje ako výkon nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania.

To isté platí aj v prípade, ak niektorá z týchto osôb je žiakom alebo študentom do 26 rokov. Zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní neobmedzuje možnosť výkonu práce v týchto prípadoch formou štúdia. To znamená, že príbuzný v priamom rade, súrodenec alebo manžel môže vypomáhať fyzickej osobe, ktorá je podnikateľom aj bez založenia pracovnoprávneho vzťahu alebo štátnozamestnaneckého pomeru, a to bez ohľadu na to, či študuje na strednej alebo vysokej škole dennou alebo externou formou štúdia. Aj keď zákon o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní nevymedzuje pojem žiaka a študenta, žiakom na tieto účely treba rozumieť fyzickú osobu, ktorá sa zúčastňuje na výchovno-vzdelávacom procese v strednej škole a študentom sa rozumie študent vysokej školy.

[10] Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, Zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Záver

Nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie má priamy dopad z hľadiska sankcií na zamestnávateľa, ale aj na zamestnanca, ktorý výkonom takejto práce stráca sociálne istoty a predovšetkým sa voči nemu neuplatňuje právna ochrana vyplývajúca z pracovnoprávneho vzťahu.

Práve z týchto dôvodov je problematika nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávanie aj v súčasnom období aktuálnou témou, ktorej zo strany jednotlivých subjektov, a to predovšetkým v rámci pracovnoprávnych vzťahov, treba venovať osobitnú pozornosť. Významné postavenie pri riešení tejto problematiky zaujímajú orgány inšpekcie práce. Pri riešení tohto problému si treba uvedomiť skutočnosť, že ide o zabezpečenie zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, čím sa realizuje aj ochranná funkcia pracovného práva a to predovšetkým vo vzťahu k zamestnancovi ako slabšej strane v rámci pracovnoprávneho vzťahu. „Na potrebu odlišného ponímania zamestnanca a zamestnávateľa, ktorá evidentne vyvstáva z potrieb aplikačnej praxe, však zareagoval zákonodarca v novom civilnom procesnom predpise v zákone č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok. Tento nový procesný predpis prvýkrát v novodobej právnej histórii vymedzil zamestnanca ako tzv. slabšiu stranu sporu.“ A práve z tohto dôvodu treba problematike nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania aj naďalej venovať náležitú pozornosť.

Použitá literatúra

- *Barancová, H.*: Súčasný stav a aktuálne úlohy slovenského pracovného práva. Súčasný stav a nové úlohy pracovného práva. Praha: Leges, 2016, ISBN 978-80-7502-177-9.
- *Hamuľák, J.:* (Ne)rovnosť zamestnanca a zamestnávateľa v pracovnoprávnych vzťahoch. Súčasný stav a nové úlohy pracovného práva. Praha: Leges, 2016, s. 210-211. 400 s. ISBN 978-80-7502-177-9.
- *Matlák, J.*: Pracovná zmluva, Plzeň: Aleš Čeněk. 2010. 119 s. ISBN 978-80-7380-287-5.

Teoreticko - právne aspekty práva na život

THEORETICAL - LEGAL ASPECTS OF THE RIGHT TO LIFE

Nadežda Vaculíková[1]

Abstrakt

Obsahom príspevku sú teoreticko-právne východiská ľudského života ako hodnoty. Právo na život je vstupnou bránou a pilierom celého systému ochrany základných práv a slobôd. Právo na život znamená pre demokratický štát a jeho orgány a inštitúcie najvyššiu hodnotu. Štát musí kedykoľvek a kdekoľvek chrániť právo na život v rôznych formách. Právo na život ukladá štátu nielen negatívne záväzky, teda zdržať sa konania toto právo porušovať, ale i záväzky pozitívne, teda aktívne konať na ochranu tohto práva.

Kľúčové slová

Ľudské práva, ľudský život, hodnota života , ochrana života .

Abstract

This paper aims at jurisprudential basis of human life as value. The right to life „entering gate“ and „pillar“ of the whole system of protection of fundamental rights and freedoms. For democratic state and its bodies and institutions the right to life is of highest value. State must protect the right in various forms by means of law and this must be done anywhere and at any time. The right to life imposes on the state not only negative obligations, that is, to refrain from the act of violating this righ, but also the positive commitments, thus actively acting to protect that right.

Keywords

Human rights, human life, value of life, legal protection of life.

[1] JUDr. Nadežda Vaculíková, PhD. – odborná asistentka na Katedre verejnoprávnych vied, Policajnej akadémie MV SR;

Úvod

Čo sú ľudské práva? O aké práve ide? Ako by sme ich charakterizovali? Z enormného množstva pojmov , vyberáme charakteristiku Josefa Blahože, ktorý uvádza nasledovné stanovisko: „Ľudské práva sú na jednej strane základnými ľudskými právami sami o sebe a zároveň tvoria základné princípy všetkých ostatných ľudských práv, a tieto princípy sa stali všeobecne akceptovanými princípmi v euroamerickej oblasti, to znamená, tieto práva sú zároveň hodnoty, ktorými sa pomeriavajú konkrétne ústavné katalógy základných ľudských práv a občianskych práv. Tieto princípy sú v euroamerickej oblasti záväznými pre každý demokratický štát. Tento demokratický štát je poverený ich vyjadriť v ústave a ako samozrejmú súčasť svojej každodennej činnosti ich dodržiavať, a čo viac – je povinný vytvárať a zabezpečovať spoločenské prostredie, aby tieto princípy skutočne v bežnom živote „žili", nie aby sa z nich len stali uctievané pojmy v prejavoch štátnikov, vzdialené životu konkrétnej spoločnosti."[2] Z historického hľadiska tu patria tie hodnoty, ktoré boli po prvýkrát formulované v Prehlásení nezávislosti Spojených štátov z roku 1776 – právo na život, rovnosť a slobodu, ku ktorým v priebehu ďalšieho vývoja pribudli princípy, ako sú solidarita, spravodlivosť atď. Ľudské práva sú upravené buď výslovne ústavou, alebo sú interpretované orgánmi súdnej kontroly ústavnosti – ústavnými súdmi z iných, ako ústavne zakotvených ľudských práv. Ľudské práva sú teda práva obsiahnuté v medzinárodných aktoch multilaterálneho charakteru. A nakoniec, sú to ľudské práva zakotvené v právnych aktoch postupne vznikajúcich nadštátnych útvarov – napr. Európskej únie.[3] Pojem prirodzených práv, a teda rovnako pojem ľudských práv, vzniká zo základného práva, ktorým je právo na život. Je to určené tým, že ľudské práva vo svojom súhrnu nie sú nič iné než rôznymi kvalitnými stránkami práva na život, t. j. napríklad právo na život v zdravom prostredí, v spoločenskom prostredí, kde každý má svoju slobodu pohybu, slobodu slova, prejavu, právo zhromažďovať sa, spolčovať sa, ale tiež právo na ochranu zdravia, sociálne, kultúrne, zdravotné a ekologické zabezpečenie podmienok svojho života, vrátane práva na ochranu vlastníctva[4]. Súčasne je však právo na život z hľadiska medzinárodných, tak i vnútroštátnych katalógov ľudských práv považované za jedno zo základných ľudských práv. Ľudské práva môžeme charakterizovať ako jednotlivé nároky na kvalitu života a predovšetkým na sám život všetkých živých tvorov. Nároky vyplývajú z podstaty života a tvoria základnú jednotu: zachovávať a chrániť tento život, pokiaľ je to

[2] BLAHOŽ, J.: Ústavní koncepce a interpretace lidských a občanských práv. In : Právník, 1998, č. 7, s. 588.
[3] BLAHOŽ, J. – BALAŠ, V. – KLÍMA, K.: Srovnávací ústavní právo. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 239.
[4] Tamtiež, s. 184.

možné, vždy, kedykoľvek a kdekoľvek je tento život ohrozený. Proces vyčleňovania človeka z prírody nám priniesol odlišné nároky, ako tie, ktoré sa vzťahujú na ostatné žijúce tvory.[5]

Hodnotové dimenzie práva na život

Ani v súčasnosti moderná európska spoločnosť, viac než polstoročie po najhroznejšej vojne v dejinách ľudstva, akoby nedokázala prekročiť tento tieň minulosti a hodnotu človeka vnímať inak než materialisticky.[6] Ako to spomína psychiater holokaustu Viktor Frankl[7] vo svojej knihe Hľadanie zmyslu života: „(...) *Dnešná spoločnosť charakterizovaná orientáciou na úspech, následkom čoho vyvyšuje úspešných a šťastných ľudí, predovšetkým mladých. Prakticky ignoruje hodnotu všetkých, ktorí do tejto kategórie nepatria, čím vlastne zastiera podstatnú hranicu medzi hodnosťou v zmysle dôstojnosti a hodnotnosťou v zmysle užitočnosti. Keď si človek nie je vedomý tohto rozdielu a myslí si, že hodnota človeka spočíva len v jeho súčasnej užitočnosti, potom, môžete mi veriť, taký človek vďačí len svojej vlastnej nedôslednosti, že nežiada eutanáziu podobnú tej, ktorú zaviedol Hitler, teda „milosrdné" vraždenie všetkých, ktorí stratili svoju sociálnu užitočnosť, či už pre starobu, nevyliečiteľnú chorobu, mentálnu poruchu alebo akýkoľvek iný hendikep, ktorým trpia."*

Vymedzenie života, je veľmi komplikované. V súvislosti s bioetikou často hovoríme o hodnote života, o jeho podstate, kvalite života, dĺžke, zmysle, zrode, smrti, originalite, hraniciach a podobne. Väčšina súčasných vymedzení života sa zakladá na evolucionizme, poznatkoch genetiky, biológie, chémie, fyziky a ďalších prírodných vied. V rámci prírodovedeckej optiky sa objavujú rozličné argumentácie o živote. Prvá argumentácia vníma život, ako vlastnosť alebo skupinu vlastností, ktoré sú príznačné pre žijúce bytosti alebo organizmy. V tomto kontexte je život individuálny, t. j. vyskytuje sa v časopriestorovom obmedzení a v špecifickej forme. Život znamená schopnosť niečoho „byť naživе". Na to, aby sme mohli zodpovedať otázku, čo je život, musíme si uvedomiť, že život existuje jedine ako „bytie naživе" rozdielnych entít, ktoré nazývame „žijúce bytosti" alebo „organizmy". Žiadny život neexistuje mimo, alebo nezávisle od nich. Život vždy znamená „byť živý", konštatuje

[5] BLAHOŽ, J.: Úvaha o podstatě lidských a občanských práv. In : Právník, 1998, č. 10 – 11, s. 874 an.
[6] ERDOSOVÁ, A.: Aktuálne otázky o človeku a jeho právach v bioetike. Bratislava : Wolters KLUWER s.r.o., 2016. s. 16.
[7] FRANKL, V. E.: Hľadanie zmyslu života. Bratislava : Eastone Books, 2011. Citácia uvedená v diele v pozn.č. 6. s. 16.

biológ Heinz Penzlin[8]. Druhá argumentácia je od Petra Jemelku, ktorý s týmto názorom nesúhlasí. Podľa neho takéto chápanie nevypovedá o samotnej podstate života z hľadiska kvalitatívneho rozlíšenia živých a neživých sústav. Túto „definíciu" by sme mohli podľa autora vzťahovať rovnako na jedinca, sociálne štruktúry, spoločenstvá a dokonca aj na niektoré technické systémy. Jemelka svoje chápanie pojmu život uvádza ako „špecifickú (tzv. biologickú) formu pohybu, ako spôsob existencie usporiadaného, termodynamicky otvoreného nukleoproteinového systému vyznačujúceho sa schopnosťou autoreprodukcie a metabolizmu[9]". Lešková Blahová[10] dodáva, že chápanie života, ako objektívnej hodnoty v zmysle dynamického procesu, otvára priestor aj pre prípadne nové, doposiaľ nepoznané podoby života.

Právna úprava práva na život

Právo na život býva označované ako „najzákladnejšie" ľudské právo, právo „najdôležitejšie", právo „najvyššie"[11] a je východiskom k iným právam.[12] Patrí do skupiny práv, ktoré charakterizujú človeka ako ľudskú bytosť. Právo na život pôsobí *erga omnes*, teda voči ktorejkoľvek osobe, ktorá by právo na život ohrozovala. Ale i napriek svojej veľkej dôležitosti je potrebné mať na pamäti, že právo nie je právom absolútnym. Usmrtenie v niektorých striktne vymedzených prípadoch nie je porušením tohto práva. Listina základných práv a slobôd relatívnosť tohto práva vyjadruje v čl. 6 ods. 4, podľa ktorého porušením nie je, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.

Právo na život patrí do prvej generácie ľudských práv, historicky ich vznik v dnešnom poňatí je spätý s formovaním prostriedkov odporu proti štátu, najmä v jeho policajnom vyjadrení, resp. v období absolutistickej monarchie. Pokiaľ ide o obsah práva na život má

[8] PENZLIN, H.: The riddle of „life", a biologists crirical view. In : Naturwissenschaften, Januar, 1996, č. 1., s. 1-23. Citované In : LEŠKOVÁ BLAHOVÁ, A.: Bioetika v kontextoch etiky sociálnych dôsledkov (Aplikácia zvolenej paradigmy na vybrané bioetické problémy). Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2010, s. 64.
[9] JEMELKA, P.: Hodnota života. In : Jemelka, P. – Gluchman, V. – Lešková Blahová, A.: Bioetika. Prešov : FFPU, s. 15 -21.
[10] LEŠKOVÁ BLAHOVÁ, A.: dielo citované v poznámke č. 8, s.64.
[11] BARTOŇ, M. et al.: Základní práva. Praha : Leges, 2016, s.223.
[12] SVÁK, J.: Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práva. Bratislava : Eurokódex, 2006, s. 42.

povahu legislatívneho maxima[13] a to znamená, že budúca zákonná úprava nepôjde nad rámec ústavného zakotvenia, v prípadoch predvídaných ústavou ich môže len obmedzovať.

V Slovenskej republike právo na život je ústavným právom a je samozrejme upravené v Ústave Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ako jedno z najvýznamnejších osobných práv. Priznáva ho čl. 15 ústavy, podľa ktorého: *„ (1) Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením. (2) Nikto nesmie byť pozbavený života. (3) Trest smrti sa nepripúšťa. (4) Podľa tohto článku nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné."* V rámci tohto ustanovenia sa riešia niektoré osobitné otázky priamo alebo nepriamo spojené s týmto základným ľudským právom. Ide predovšetkým o problematiku, ktorá sa dotýka eutanázií, samovrážd, bioetiky , najmä klonovania človeka a interrupcií.

Ústava SR vychádza z medzinárodných dokumentov. V súlade s prirodzenoprávnou podstatou ľudských práv možno povedať, ž nie sú závislé od rozumu a nie sú produktom prírody alebo spoločnosti, ale vyplývajú z uvedomenia si a následne zo všeobecnej akceptácie hodnoty ľudskej bytosti. Priznávajú sa všetkým členom ľudského spoločenstva, a preto akcentujú v medzinárodnoprávnej ako i štátoprávnej ochrane. Štáty uznávajúce demokratické a humanistické hodnoty prijali ľudské práva do svojich základných zákonov – ústav, čím im poskytli deklarovanú, ale i reálnu ochranu.[14]

Ústavný súd SR v náleze sp. zn. P1 ÚS 12/01 zo dňa 4.12. 2007 konštatoval: „Právo na život je vstupnou bránou a pilierom celého systému ochrany základných práv a slobôd. Ústavný súd nemá dôvod spochybňovať kľúčové miesto práva na život v systéme základných práv a slobôd. Účinná ochrana práva na život je totiž nevyhnutnou (i keď nie dostatočnou) podmienkou reálnych záruk telesnej a duševnej integrity fyzickej osoby, a tým aj všetkých jej ostatných práv a slobôd. Tie sú napokon, „len" rôznymi kvalitatívnymi stránkami práva na život, napríklad práva na život v zdravom prostredí, kde má každý slobodu pohybu, prejavu, zhromažďovania, spolčovania, či práva na život, ktorého súkromie požíva ochranu alebo v rámci ktorého je možné užívať, požívať a nakladať so svojím majetkom a pod."

Ďalším významným právnym dokumentom pojednávajúcim o práve na život je *Listin*a *základných práv a slobôd*, kde podľa čl. 6 ods.1: „Každý má právo na život. Ľudský život je

[13] MAJERČÁK, T.: Právo na život v právnom poriadku Slovenskej republiky. In : Právny obzor, 1997, č. 5, s. 443.
[14] ŠEVCOVÁ, K.: Kapitoly z medicínskeho práva. Banská Bystrica : Belianum, 2016, s. 42.

hoden ochrany už pred narodením.“ Podľa čl.6 ods. 2: „Nikoho nemožno zbaviť života.“ Podľa čl. 6 ods. 3: „Trest smrti sa nepripúšťa.“ Podľa čl. 6 ods. 4: „Porušením práv podľa tohto článku nie je, ak bol niekto zbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.“ Listina jednoznačne zdôrazňuje právo na život. Tým, že toto právo predchádza iným právam, už samo sebou ukazuje na jeho mimoriadny význam. Prirodzenoprávne chápanie, ktoré je uprednostňované vo vzťahu k výkladu tejto hodnoty, vychádza zo skutočnosti, že predpokladom toho, aby sa človek stal fyzickým členom spoločnosti, musí sa narodiť. Vznik ľudskej bytosti splodením a narodením je tak obsahom práva na život od jeho genetického prvopočiatku.[15] Právo na život zobrazuje v koncepcii Listiny blok práv, ktorá tvorí ľudskú reálnu jednotku, a teda tvorí základ statusu človeka. Fyzická osoba, ktorá narodením prináša so sebou i genetické vlohy, zárodky myslenia a ducha, je ak fyzická osobnosť chránená v zásade absolútne a rešpekt k nej je záväzný voči všetkým ostatným i voči sebe samému.

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach v čl. 6 ods. 1 uvádza: „Každá ľudská bytosť má právo na život. Toto právo je chránené zákonom. Nikto nebude svojvoľne zbavený života.“ Ďalších päť bodov článku 6 pojednáva o treste smrti.

Na univerzálnej úrovni je právo na život chránené nepriamo, totiž normami medzinárodného humanitárneho práva pre prípad vojnových konfliktov a normami medzinárodného trestného práva, ktoré označuje za vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti a akty genocídy celú radu zločinov, ktorých znakom je i pozbavenie života.

I právo na život, ako každé ľudské právo, ukladá štátu nielen negatívne záväzky, teda zdržať sa konania toto právo porušujúce, ale i záväzky pozitívne, teda aktívne konať k ochrane tohto práva. *Negatívny význam* je prítomný vo formulácii, že nikto nesmie byť pozbavený života (viď vyššie Ústava SR čl.15). Aj *Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd* obsahuje porovnateľné ustanovenie v čl.2., ale je prísnejšie. Podľa neho:

„ (1) Právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života okrem výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po uznaní viny za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest. (2) Zbavenie života sa nebude považovať za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak bude vyplývať z použitia sily, ktoré nie je viac než úplne nevyhnutné, pri:

a) obrane každej osoby proti nezákonnému násiliu;

[15] KLÍMA, K.: Listina a její realizace v systému veřejného a nového soukromného práva. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 44.

b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení úteku osoby zákonne zadržanej;
c) zákonne uskutočnenej akcii za účelom potlačenia nepokojov alebo vzbury.“

Štát by porušil čl.15 Ústavy SR, ak by zákon ukladal taký zásah štátu, ktorý (i) by znamenal priame ukončenie života, (ii) viedol by k usmrteniu človeka, ktorý by sa mu podrobil, alebo (iii) by štát rezignoval na realizáciu trestnoprávnej politiky**.** Tu patrí napr. otázka umelého prerušenia tehotenstva **(** právo nenarodeného dieťaťa: Nález ÚS sp. zn. PL ÚS 12/01. **) ,** proces odstraňovania trestu smrti z právnych poriadkov európskych štátov (trest smrti je absolútne zakázaný napr, v čl. 2 odst. 2 Listiny základných práv Európskej únie, v čl. 6 ods. 3 Listiny, uvedenej vyššie).

Pozitívny záväzok štátu pri ochrane práva na život môžeme nájsť v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva a to v nasledujúcich rovinách:*zásahy do práva na život musia byť zakázané zákonom* – je to oblasť trestného práva, v rámci ktorej má štát povinnosť prijímať zodpovedajúcu legislatívu ohľadom právnej úpravy trestných činov proti životu, následne ju aplikovať voči páchateľom týchto trestných činov. Efektívna trestná politika má za cieľ odradiť potenciálnych páchateľov a potrestať tých, ktorí sa už dopustili trestného činu proti životu.

a) *na dodržiavanie týchto zákonov musí dohliadať zodpovedajúci súdny a administratívny aparát a zásahy do práva na život sankcionovať* - to znamená, že pozitívny záväzok štátu sa prejavuje pri konaní orgánov štátu, osobitne tých orgánov, ktoré môžu legálne používať prostriedky tzv. smrtiacej sily (polícia, armáda a pod.)
   Ide najmä o otázky: -právna úprava použitia zbrane alebo iných donucovacích prostriedkov;- okolnosti použitia zbrane; - plánovanie a kontrola policajných akcií či operácií. ESĽP vo svojej judikatúre vypracoval kritériá pre posudzovanie, či policajná akcia porušuje alebo ohrozuje právo na život. Plán polície musí obsahovať :
   - akým spôsobom a prostriedkami bude chránený život bežnej populácie a podozrivej osoby /osôb (čas, miesto, velenie, použité prostriedky, atď.);
   - akým spôsobom prebehla kalkulácia možných rizík, ktoré môžu počas operácie nastať;
   - osobitný tréning a príprava pre policajné jednotky, ktoré sa zúčastňujú operácie (osobitné jednotky);
   - minimalizácia strát (napr. prítomnosť lekára, sanitky, ak sa čaká streľba atď.).
b) *v niektorých situáciách majú štáty povinnosť zásahom do práva na život predísť;* V rámci tohto pozitívneho záväzku štátu pri ochrane práva sú významné ďalšie oblasti

a to prevencia a efektívne vyšetrovanie. *Prevencia* znamená povinnosť štátu predchádzať situáciám, kedy by mohlo prísť k ohrozeniu práva na život zo strany tretích osôb, napr. hrozby alebo vyhrážky alebo zo strany samotnej osoby, napr. samovražedné sklony osoby, ktorá je vo väzbe. Štát je povinný prijať kroky a prostriedky k ochrane života osoby vtedy, ak je takéto nebezpečenstvo skutočné a bezprostredné. *Efektívne vyšetrovanie*, znamená, že v praxi je najčastejšou aplikáciou tohto záväzku požiadavka účinného úradného vyšetrovania zásahov do práva na život. Absencia nezávislého vyšetrovania zásahov do práva na život viditeľne zmenšuje efektivitu jeho ochrany v praxi, kedy oslabuje odrážajúci účinok zákonov na ochranu práva na život a podporuje kultúru beztrestnosti. ESĽP vytvoril konkrétne kritériá, ktoré musí každé vyšetrovanie splňovať. Záväzok účinného vyšetrovania sa skladá z piatich samostatných aspektov. Vyšetrovanie musí byť:

a) nezávislé a nestranné, b) dôkladné a dostatočné, c) rýchle d) podrobené kontrole verejností , d) zahájené z vlastnej iniciatívy orgánov činných v trestnom konaní.[16] Inými slovami : vyšetrovanie musí začať *ex offo* , t.j. z úradnej povinnosti; vyšetrovatelia musia byť nezávislí fakticky aj právne od tých, ktorí spôsobili smrť; vyšetrovanie musí prebehnúť rýchlo, to znamená, že vo vyšetrovaní nesmie dochádzať k neodôvodneným prieťahom; zodpovední musia byť adekvátne potrestaní (v prípade policajtov pôjde o prepustenie zo služby a trestné stíhanie; vyšetrovanie musí zodpovedať na otázku, či použitá sila bola absolútne nevyhnutná v okolnostiach daného prípadu; vyšetrovanie musí byť založené na relevantných dôkazoch; verejnosť má právo kontrolovať toto vyšetrenie. V prípade, že vyšetrovanie sa nerealizuje podľa uvedených pravidiel, štátne orgány porušujú čl. 15 Ústavy SR v procesnej rovine.

[16] Porovnaj BARTOŇ, M. et al.: Základní práva. Praha : Leges, 2016, s. 228 – 234; KROŠLÁK, D. a kol.: Ústavné právo. Bratislava : Wolters Kluwer s. r. o., 2016, s. 297 – 300.

Záver

Otázky, ktoré sú spojené s témou práva na život je enormné množstvo. Sú ale i také, na ktoré sa hľadajú odpovede. Veľmi výstižne k tejto problematike píše Pavel Molek: *„…nie je sporu o dôležitosti práva na život, čo sa napokon odráža i v tom, že v ľudskoprávnych katalógoch sa pravidelne objavujú na jednom z prvých miest, ale prekvapením je, že sa stále nepodarilo univerzálne presadiť princíp, že jedinou hodnotou, pre ktorú smie verejná moc legitímne aktívne zbaviť človeka života, je život iného človeka. Z pohľadu Európana 21. storočia môžem označiť za udivujúce, ako životaschopnými sú v niektorých právnych poriadkoch či v realite niektorých častiach sveta tie „výnimky" z práva na život, ktoré nie sú odôvodnené ochranou iného ľudského života, ale inými hodnotami, totiž výkon trestu smrti a poslanie na smrť vo vojne."*[17] Možno s ním úplne súhlasiť , ak upozorňuje na určitú nekonzistentnosť tvrdení niektorých štátov, či ľudí, že presadzujú právo na život, a pritom si sami ponechávajú možnosť zbaviť človeka života – aj keď vo väzení – nepredstavuje aktuálnu hrozbu pre životy iných ľudí, alebo presadzujú heroizáciu toho, že niekto zabíja v mene svojej vlasti (náboženstva, ideológie atď.) iných ľudí a necháva sa nimi zabiť, pretože práve to je podstatou niekedy oslavovanej brannej povinnosti.[18] A do tretice ešte jedno tvrdenie, ktoré stojí za úvahu : "... tvrdenie, že úmyselné zabitie človeka je vražda, ale ak je prevedené katom, je to výkon práva, a ak je prevedené vojakom, potom dokonca je to hrdinstvo. [19]

Dovoľte mi ukončiť príspevok slovami Alberta Schweitzera„že jedine úcta k životu vo všetkých formách robí ľudské právo na život skutočnou hodnotou.

[17] MOLEK, P.: Základní práva. Svazek první – Dústojnost. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2017, s.23.
[18] Tamtiež, s.24.
[19] Tamtiež, s. 24.

Zoznam bibliografických odkazov

- BARTOŇ, M. et al.: Základní práva. Praha : Leges, 2016. 608 s. ISBN 978-80-7502-128-1.
- BLAHOŽ, J.: Ústavní koncepce a interpretace lidských a občanských práv. In : Právník, 1998, č. 7, s. 588.
- BLAHOŽ, J.: Úvaha o podstatě lidských a občanských práv. In : Právník 1998, č. 10-11. s. 874 an.
- BLAHOŽ, J. - BALAŠ, V. – KLÍMA, K.: Srovnávací ústavní právo . Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. 512 s. ISBN 978- 80- 7478-687-7.
- CHCHOLÁČKOVÁ, K. et al.: Nová lidská práva. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. 106 s. ISBN 978-80-87146-83-5.
- ERDŐSOVÁ, A.: Aktuálne otázky o človeku a jeho právach v bioetike. Bratislava : Wolters Kluwer s.r.o.,2016. 208 s. ISBN 978-80-8168-420-3.
- FRANKL, V. E.: Hľadanie zmyslu života. Bratislava : Eastone Books. 2011. 131 s.
- JEMELKA, P. Hodnota života. In : Jemelka, P.- Gluchman, V.- Lešková Blahová, A.: Bioetika. Prešov, FFPU, s. 15-21.
- KLÍMA, K.: Listina a její realizace v systému veřejného a nového soukromného práva. Praha : Wolters Kluwer, 2014. 352 s. ISBN 978-80-7478-647-1.
- KROŠLÁK, D. a kol.: Ústavné právo. Bratislava : Wolters Kluwer s.r.o.,2016. 801s. ISBN 978-80-8168-511-8.
- LEŠKOVÁ BLAHOVÁ, A.: Bioetika v kontextoch etiky sociálnych dôsledkov (Aplikácia zvolenej paradigmy na vybrané bioetické problémy). Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity , 2010. 195 s. ISBN 978-80-555-0165-9.
- MAJERČÁK, T.: Právo na život v právnom poriadku Slovenskej republiky. In : Právny obzor , 1997 , č. 5 . s. 434 - 446.
- MOLEK, P.: Základní práva. Svazek první – Důstojnost. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2017. 552 s. ISBN 978-80-7552-167-5.
- SVÁK, J.: Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práva). Bratislava : Eurokódex, 2006. 934 s. ISBN 80-88931-19-3.
- ŠEVCOVÁ, K.: Kapitoly z medicínskeho práva. Banská Bystrica : Belianum, 2016. 141 s. ISBN 978-80-557-1150-8.

Trest smrti a medzinárodnoprávna úprava

DEATH PENALTY AND INTERNATIONAL LAW

Jozef Valuch[1], Daniel Bednár[2]

Abstrakt

Trest smrti je úzko spätý s právom na život ako najzákladnejším ľudským právom. Článok pojednáva o najvýznamnejších medzinárodnoprávnych dokumentoch týkajúcich sa trestu smrti, judikatúre vo vzťahu k právu na život, či súdnej praxi jednotlivých štátov súvisiacej s týmto druhom trestu v ostatnom období.

Kľúčové slová: trest smrti, medzinárodnoprávne dokumenty, právo na život, súdna prax

Abstract

The death penalty is closely associated with the right to life as the most fundamental human right. The article deals with the most considerable international-law documents relating to the death penalty, case-law in relation with the right to life, and judicial practice of individual states related to this type of penalty in the rest of the period.

Key words: death penalty, international-law documents, right to life, judicial practice

Úvod

„Trest smrti“ predstavuje diskutabilnú tému, ktorú je možné vnímať z rôznych uhľov pohľadu. Či už ide o jej vnímanie z hľadiska:

- právneho (existujú normy umožňujúce ukladanie tohto trestu?),
- morálneho (máme vôbec právo o tejto otázke rozhodovať?),

[1] JUDr. Jozef Valuch, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov, Šafárikovo nám. č. 6, 810 00 Bratislava. Slovenská republika, jozef.valuch@flaw.uniba.sk

[2] JUDr. Daniel Bednár, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov, Šafárikovo nám. č. 6, 810 00 Bratislava. Slovenská republika, daniel.bednar@flaw.uniba.sk

- ekonomického (je pre spoločnosť ekonomicky výhodnejšie ukladať trest smrti alebo trest odňatia slobody na doživotie?),
- náboženského (nie je výkon trestu smrti hriechom?)
- či zdravotného (aká forma výkonu trestu smrti je najhumánnejšia?) a pod.,

v každom ohľade budeme nachádzať odpovede rôzneho obsahu, často protichodné, opierajúce sa o viac či menej relevantné argumenty. Azda najjednoduchšie to bude a najväčšiu zhodu nájdeme pri hľadisku právnom, skúmajúc konkrétnu právnu úpravu. Konkrétne právne normy daného štátu budú dávať odpovede či je možné, príp. za akých podmienok, ukladať trest smrti. Tento príspevok sa však zameriava na úpravu medzinárodnoprávnu a s ňou súvisiaci stav na medzinárodnej úrovni.

O treste smrti sa viedli siahodlhé debaty už počas predchádzajúcich storočí a to tak na pôde právnej ako i politickej. Jedným z tých, ktorí sa už v 18. storočí zasadzovali za zrušenie trestu smrti a propagovali vzdelanosť ako najefektívnejšiu prevenciu zločinnosti, bol právnik a predstaviteľ talianskeho osvietenstva Cesare Beccaria (1738-1794). Vo svojom diele „O zločinoch a trestoch“[3] uvádza, že „na to, aby bol trest adekvátny, musí mať iba taký stupeň intenzity, aký stačí na odradenie ľudí od zločinov. Neexistuje totiž nikto, kto by si po úvahe mohol zvoliť úplnú a doživotnú stratu svojej slobody, nech by bol zločin akokoľvek výhodný, takže intenzita trestu doživotného otroctva, nahrádzajúceho trest smrti, má to, čo stačí na odradenie akejkoľvek duše rozhodnutej pre zločin. Dodávam, že má ešte viac: veľa ľudí sa postaví zoči-voči smrti s pokojnou a nehybnou tvárou; jeden z fanatizmu, iný z márnosti, ktorá takmer vždy sprevádza človeka na druhý svet, ďalší ako posledný a zúfalý pokus skončiť život, prípadne sa takto dostať z biedy. Ale v okovách a reťaziach, pod údermi palice, pod jarmom, v železnej klietke niet miesta ani pre fanatizmus, ani pre márnosť a navyše sa utrpenie nešťastníka nekončí, ale začína. Náš duch lepšie odolá násiliu a krajným, ale prechodným bolestiam než času a neustálym trápeniam.“[4]

Trest smrti a právo na život

Hneď na úvod je teda potrebné uviesť, že trest smrti je úzko spojený s právom na život ako najzákladnejším ľudským právom, ktorého úpravu nájdeme v mnohých dokumentoch rôznej právnej sily, či už na úrovni vnútroštátnej, regionálnej alebo univerzálnej. Napríklad zo všeobecného vymedzenia rozsahu ochrany poskytovanej Európskym dohovorom o ochrane

[3] *Dei delitti e delle pene*
[4] *Beccaria, C.*: O zločinoch a trestoch, s. 85

ľudských práv a základných slobôd[5] vyplýva základný hmotnoprávny rozsah práva na život, ktorý spočíva v:

- prijatí účinnej zákonnej úpravy kriminalizujúcej zavinené usmrtenie osoby,
- zákaze trestu smrti,
- stanovení reštriktívnych pravidiel použitia „smrtiacej sily" štátnymi orgánmi a
- pozitívnom záväzku štátu urobiť príslušné opatrenia smerujúce k ochrane života.[6]

Z uvedeného vyplýva, že aj samotný zákaz trestu smrti je súčasťou základného hmotnoprávneho rozsahu práva na život chráneného vnútroštátnymi, regionálnymi i univerzálnymi nástrojmi.

Najvýznamnejšie medzinárodnoprávne dokumenty týkajúce sa trestu smrti

Na tomto mieste nebudeme uvádzať všetky medzinárodnoprávne dokumenty týkajúce sa ochrany práva na život, ale priblížime tie, ktoré sa dotýkajú priamo trestu smrti:

- Druhý opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach (15. december 1989)

Tento protokol, ktorého cieľom je zrušenie trestu smrti, prijalo Valné zhromaždenie OSN v roku 1989 a oproti ďalším, nižšie uvedeným, má univerzálnu (celosvetovú) pôsobnosť. Kladie si za cieľ úplné zrušenie trestu smrti, ale umožňuje signatárskym štátom zachovať trest smrti v čase vojny, ak si toto vyhradia štáty v čase ratifikácie alebo pristúpenia k protokolu. Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach sa môže stať zmluvnou stranou tohto protokolu. K aprílu 2017 má tento protokol 84 zmluvných strán a 2 štáty ho podpísali ale doposiaľ neratifikovali.

- Protokol k Americkému dohovoru o ľudských právach (o zrušení trestu smrti) (8. jún 1990)

Tento protokol o zrušení trestu smrti bol prijatý Valným zhromaždením Organizácie amerických štátov v roku 1990 a hovorí o úplnom zrušení trestu smrti, pričom ale umožňuje signatárskym štátom zachovať trest smrti v čase vojny ak si to vyhradia v čase ratifikácie alebo pristúpenia k protokolu. Každý štát, ktorý je stranou Amerického dohovoru o ľudských právach, sa môže stať zmluvnou stranou tohto protokolu. K aprílu 2017 má protokol 13 zmluvných strán.

[5] Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd bol prijatý na pôde Rady Európy dňa 04. novembra 1950. Bližšie pozri: *Vršanský, P., Valuch, J. a kol.*: Medzinárodné právo verejné. Osobitná časť, s. 219 a nasl.

[6] *Svák, J.*: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. I. zväzok, s. 197

- Protokol č. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (28. apríl 1983)

Tento protokol, týkajúci sa zrušenia trestu smrti, bol prijatý Radou Európy v roku 1983 a hovorí o zrušení trestu smrti v čase mieru. Štáty, zmluvné strany, však môžu ponechať trest smrti za zločiny "v čase vojny alebo bezprostrednej hrozby vojny". Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, sa môže stať zmluvnou stranou tohto protokolu. K aprílu 2017 má protokol 46 zmluvných strán a podpísala ale neratifikovala ho Ruská federácia.

- Protokol č. 13 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (3. máj 2002)

Tento protokol, týkajúci sa zrušenia trestu smrti za všetkých okolností, bol prijatý Radou Európy v roku 2002. Hovorí o zrušení trestu smrti za všetkých okolností, vrátane času vojny alebo bezprostrednej hrozby vojny. Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, sa môže stať zmluvnou stranou tohto protokolu. K aprílu 2017 má 44 zmluvných strán a podpísalo ale neratifikovalo ho Arménsko.[7]

Prvé tri uvedené dokumenty (Druhý opčný protokol, Protokol k Americkému dohovoru a Protokol č. 6) umožňujú výkon trestu smrti v prípade závažných vojenských zločinov spáchaných v čase vojny (čl. 2 všetkých uvedených dokumentov). Z toho vyplýva, že uvedené ľudskoprávne inštrumenty sa snažili predovšetkým regulovať využívanie tohto druhu trestu.[8]

Na príklade tak významného medzinárodnoprávneho dokumentu akým je Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd možno zase pozorovať vývoj týkajúci sa pohľadu medzinárodného spoločenstva na ukladanie tohto druhu trestu. Zatiaľ čo v čase jeho prijatia (r. 1950) bol trest smrti povolený, prijatím protokolu č. 6 (r. 1983) bol obmedzený a neskôr v podobe protokolu č. 13 (r. 2002) už zrušený.

Ďalším z relevantných dokumentov týkajúcich sa tejto oblasti je napr. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach[9] zo 16. decembra 1966. Tento vo svojom čl. 6 ods. 2 uvádza, že „v krajinách, kde nebol zrušený trest smrti, môže byť rozsudok trestu smrti vyhlásený len za najťažšie trestné činy v súlade s právom platným v čase, keď bol trestný čin spáchaný, a nie v rozpore s ustanoveniami tohto paktu a Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu

[7] Bližšie pozri: Amnesty International: Death sentences and executions in 2014, s. 66 – 67, dostupné na: https://www.amnesty.org/en/documents/act50/0001/2015/en/ (stránka navštívená dňa 24.04.2015),
[8] *Grant, J., P., Barker, J., C.*: Parry & Grant Encyclopaedic Dictionary of International Law, Third edition, s. 142
[9] Publikovaný pod č. 120/1976 Zb., Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

genocídia. Tento trest sa môže vykonať len na základe konečného rozsudku vyneseného príslušným súdom."

V ďalších ustanoveniach hovorí, že „každý, kto bol odsúdený na trest smrti, má právo žiadať o milosť alebo zmiernenie trestu. Amnestia, milosť alebo zmiernenie trestu smrti môžu byť udelené vo všetkých prípadoch (čl. 6 ods. 4). „Rozsudok trestu smrti sa nebude ukladať za trestné činy spáchané osobami mladšími ako osemnásť rokov a nevykoná sa na ťarchavých ženách (čl. 6 ods. 5)."

Trestu smrti sa dotýka aj medzinárodné humanitárne právo. Spomenúť možno napr. Dodatkový Protokol I. k Ženevským dohovorom z 8. júna 1977, ktorý zakazuje ukladať trest smrti tehotným ženám a matkám s nezaopatrenými deťmi (čl. 76 ods. 3), ako i deťom, ktoré v čase spáchania trestného činu nedovŕšili vek 18 rokov (čl. 77 ods. 5). Obdobné ustanovenia obsahuje aj Dodatkový Protokol II. z 8. júna 1977 vo svojom čl. 6 ods. 4.[10]

Judikatúra vo vzťahu k právu na život

Okrem medzinárodnoprávnych dokumentov rôznej povahy a právnej sily hrá významnú úlohu v tejto oblasti aj judikatúra. Už v úvode sme konštatovali, že trest smrti úzko súvisí s právom na život ako najzákladnejším ľudským právom. Práve s týmto právom súvisí viacero prípadov z rozhodovacej činnosti vnútroštátnych i medzinárodných súdnych orgánov. Na tomto mieste spomenieme v stručnosti dva z nich.

Napríklad Európsky súd pre ľudské práva priznáva vo svojich rozhodnutiach právu na život výsadné postavenie. Príkladom je rozhodnutie vo veci McCann a ostatní c. Spojené kráľovstvo (z 27. septembra 1995), v ktorom konštatoval, že čl. 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd[11] chráni právo na život, bez ktorého by užívanie ktoréhokoľvek z iných práv a slobôd bolo iluzórne.[12]

Zaujímavým je rozhodnutie vo veci Soering v. Spojené kráľovstvo (rozsudok zo 07. júla 1989), ktoré sa dotýka aj trestu smrti. M. Jens Soering bol nemecký občan, ktorý si počas štúdia na univerzite vo Virgínii našiel priateľku Elizabeth Haysomovú. Nakoľko však jej rodičia boli

[10] Bližšie pozri: *Grant, J., P., Barker, J., C.*: Parry & Grant Encyclopaedic Dictionary of International Law, Third edition, s. 142, porovnaj: *Schabas, W.*: The Abolition of the Death Penalty in International Law, 3rd ed.,

[11] Čl. 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý upravuje právo na život, z čias jeho prijatia znie: „1) Právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života okrem výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po uznaní viny za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest. 2) Zbavenie života sa nebude považovať za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak bude vyplývať z použitia sily, ktoré nie je viac než úplne nevyhnutné, pri: a) obrane každej osoby proti nezákonnému násiliu; b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení úteku osoby zákonne zadržanej; c) zákonne uskutočnenej akcii za účelom potlačenia nepokojov alebo vzbury.

[12] *Svák, J.*: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. I. zväzok, s. 195

proti ich vzťahu, spolu si naplánovali, že ich zabijú. V marci 1984 si prenajali auto, zabezpečili alibi a M. J. Soering odišiel do domu priateľkiných rodičov, kde ich po hádke smrteľne dobodal nožom. Následne spolu s priateľkou ušli do Anglicka, kde však boli v apríli 1986 zatknutí pre šekové podvody. Počas výsluchu sa M. J. Soering priznal k vraždám. V júni 1986 bol obžalovaný z kvalifikovanej vraždy, za ktorú mu hrozilo v Spojených štátoch uloženie trestu smrti. V auguste 1986 žiadala vláda Spojených štátov amerických vydanie M. J. Soeringa a jeho priateľky podľa anglo-americkej zmluvy o extradícii z roku 1972. Britské orgány rozhodli žiadosti vyhovieť, čomu sa však M. J. Soering bránil. Obranu však nepostavil na tom, že jeho vydanie do krajiny kde mu hrozí trest smrti je v rozpore s čl. 2 Európskeho dohovoru, ale na téze, že podmienky v cele smrti sú spôsobilé porušiť čl. 3 tohto dohovoru,[13] ktorý zakazuje mučenie a neľudské zaobchádzanie. Z následnej psychiatrickej správy vyplývalo, že sťažovateľova obava z krajného fyzického násilia a homosexuálneho zneužívania spoluväzňami z ciel smrti vo Virgínii má na neho osobitne nepriaznivý psychologický efekt. Podľa správy existovala obava, že si siahne na život. V roku 1989 sťažovateľ upresnil, že voči vydaniu napr. do Nemeckej spolkovej republiky by nenamietal. Dňa 07. júla 1989 súd rozhodol, že keby rozhodnutie o extradícii M. J. Soeringa do Spojených štátov amerických bolo vykonané, došlo by zo strany Spojeného kráľovstva k porušeniu čl. 3 Európskeho dohovoru.[14]

Súdna prax jednotlivých štátov súvisiaca s trestom smrti v roku 2016

V ďalšom texte približujeme súdnu prax v jednotlivých štátoch,[15] súvisiacu s trestom smrti, za obdobie január – december 2016. Ide o prípady súvisiace s trestom smrti, ktoré sú hodnoverne potvrdené. V mnohých krajinách totiž vlády nezverejňujú informácie týkajúce sa trestu smrti, čo robí získavanie informácií náročnejším. Napríklad v Bielorusku, Číne a Vietname sú údaje o treste smrti klasifikované ako štátne tajomstvo.[16]

Celosvetovo boli v roku 2016 zaznamenané popravy v 23 krajinách, čo je nižší počet ako v roku 2015. Bolo vykonaných najmenej 1032 popráv, čo je v porovnaní s rokom 2015 pokles

[13] Čl. 3 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd znie: „Nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu."

[14] *Svák, J.*: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. I. zväzok, s. 204-205. Porovnaj: *Kupcová, Z., Fico, R.*: Môže vydaním štát porušiť ľudské práva? (pokračovanie) Justičná revue, 5/1996, s. 40-52, taktiež: *Vršanský, P.*: Ľudské práva a Európsky súd pre ľudské práva - Quo vadis? In: Juridizácia ľudských práv v kontexte judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva., s. 31-38

[15] Pri výkone sudcovskej funkcie by mal byť braný zreteľ aj na medzinárodné záväzky štátu. Porovnaj: *Vršanský, P.*: International obligations of state and the execution of judge mission. In: National institutions of human rights protection - national and comparative perspective, s. 172-196

[16] Amnesty International: Death Sentences and Executions 2016, s. 2; dokument dostupný na: https://amnestyusa.org/research/reports/death-sentences-and-executions-2016 (stránka navštívená dňa 25.04.2017)

takmer o 37 %. V zmysle vyššie uvedeného, obdobne ako pri údajoch za predchádzajúce roky, ani teraz toto číslo nezahŕňa počet popráv v Číne, kde sú tieto údaje označované za štátne tajomstvo.

Zverejnené údaje hovoria o minimálne 3 117 ľuďoch odsúdených v roku 2016 na trest smrti,[17] čo predstavuje oproti predchádzajúcemu roku nárast o 42 %. Už v predchádzajúcom období bol nárast do značnej miery spôsobený ukladaním trestov smrti v Egypte a Nigérii, kde boli súdmi ukladané v niektorých prípadoch hromadné tresty desiatkam ľudí. Viaceré krajiny, ktoré využívali trest smrti, tak učinili v reakcii na skutočné alebo domnelé ohrozenie štátnej bezpečnosti, alebo verejnej bezpečnosti zo strany terorizmu, trestnej činnosti alebo vnútornej nestability. Takto napr. Pakistan v roku 2014 zrušil šesť rokov trvajúce moratórium na popravy civilistov v nadväznosti na útok na školu v meste Peshawar.[18]

Možno povedať, že neexistuje žiadny hodnoverný dôkaz, že trest smrti má väčší odstrašujúci účinok na trestnú činnosť, ako výkon trestu odňatia slobody. Vlády ktoré prezentujú trest smrti ako riešenie zločinnosti, či ohrozenia bezpečnosti, teda nielen že zavádzajú verejnosť, ale v mnohých prípadoch nedochádza k realizácii krokov smerujúcich k cieľu, ktorým je jeho zrušenie v zmysle medzinárodného práva.[19] Napríklad čl. 6 ods. 6 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach jasne hovorí, že ustanovenia toho istého článku umožňujúce trest smrti za určitých okolností nemajú vyvolať meškanie alebo prekážku pre jeho zrušenie: „tohto článku sa nemožno dovolávať preto, aby sa zabránilo zrušeniu trestu smrti alebo aby zrušenie trestu smrti zdržal ktorýkoľvek štát, účastník tohto paktu.“

Výbor OSN pre ľudské práva v tejto súvislosti uviedol, že daný článok 6 hovorí všeobecne o „zrušení“ v termínoch, ktoré jasne naznačujú ... že toto „zrušenie“ je žiaduce. Výbor dospel k záveru, že všetky opatrenia smerujúce k zrušeniu tohto trestu možno považovať za progres v realizácii práva na život.

Možno preto konštatovať, že mnohé zo štátov, ktoré si zachovávajú trest smrti a naďalej ho využívajú, robia tak v rozpore s medzinárodným právom a uznávanými štandardmi.[20]

---

[17] Bližšie pozri: Tamtiež, s. 4 -5

[18] Amnesty International: Death sentences and executions in 2014, s. 3; dokument dostupný na: https://www.amnesty.org/en/documents/act50/0001/2015/en/ (stránka navštívená dňa 22.04.2017). K otázke vzťahu národných záujmov a medzinárodného práva bližšie pozri: *Vršanský, P.*: Nahradí prednostná ochrana národných záujmov štátu tradičný primát medzinárodného práva (zánik "kolektivizmu" v medzinárodnom práve)? In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae. Roč. 33, č. 2 (2014), s. 122-141

[19] Tento cieľ vyplýva aj z viacerých medzinárodnoprávnych dokumentov univerzálnej povahy

[20] Bližšie pozri: Amnesty International: Death sentences and executions in 2014, s. 3 – 4; dokument dostupný na: https://www.amnesty.org/en/documents/act50/0001/2015/en/ (stránka navštívená dňa 25.04.2015)

V ďalšom texte uvádzame údaje viažuce sa na konkrétne štáty, v ktorých bol vykonaný trest smrti v roku 2016. Vychádzame z údajov zverejnených organizáciou Amnesty International.[21] Vykonané tresty smrti v roku 2016:

Afghanistan (6)	Iraq (88+)	Singapore (4)
Bangladesh (10)	Japan (3)	South Sudan (+)
Belarus (4+)	Malaysia (9)	Sudan (2)
Botswana (1)	Nigeria (3)	Taiwan (1),
China (+)	North Korea (+),	USA (20),
Egypt (44+)	Pakistan (87+)	Viet Nam (+)
Indonesia (4)	Palestine (State of) (3: Hamas authorities, Gaza)	
Iran (567+)	Saudi Arabia (154+),	

Somalia (14: Puntland 1, Somaliland 6, Federal Government of Somalia 7).

[21] Tam, kde sa objaví znamienko "+" po čísle vedľa názvu krajiny - napríklad, Egypt (44+) znamená to, že bolo potvrdených 44 incidentov, ale je dôvod sa domnievať, že skutočné číslo je väčšie. Preto 44+ znamená „minimálne 44“. Ak sa objaví znamienko "+" za názvom krajiny bez čísla - napríklad rozsudky smrti v Severnej Kórei (+), znamená to, že v danej krajine došlo k danému prípadu (napr. realizovaný trest smrti) viac ako jedenkrát, ale neexistuje dostatok relevantných informácií, aby mohli byť poskytnuté dôveryhodné konkrétne počty. Pri výpočte globálnych a regionálnych súčtov, sa znamienko "+" považuje za vyjadrenie 2 prípadov, vrátane Číny.

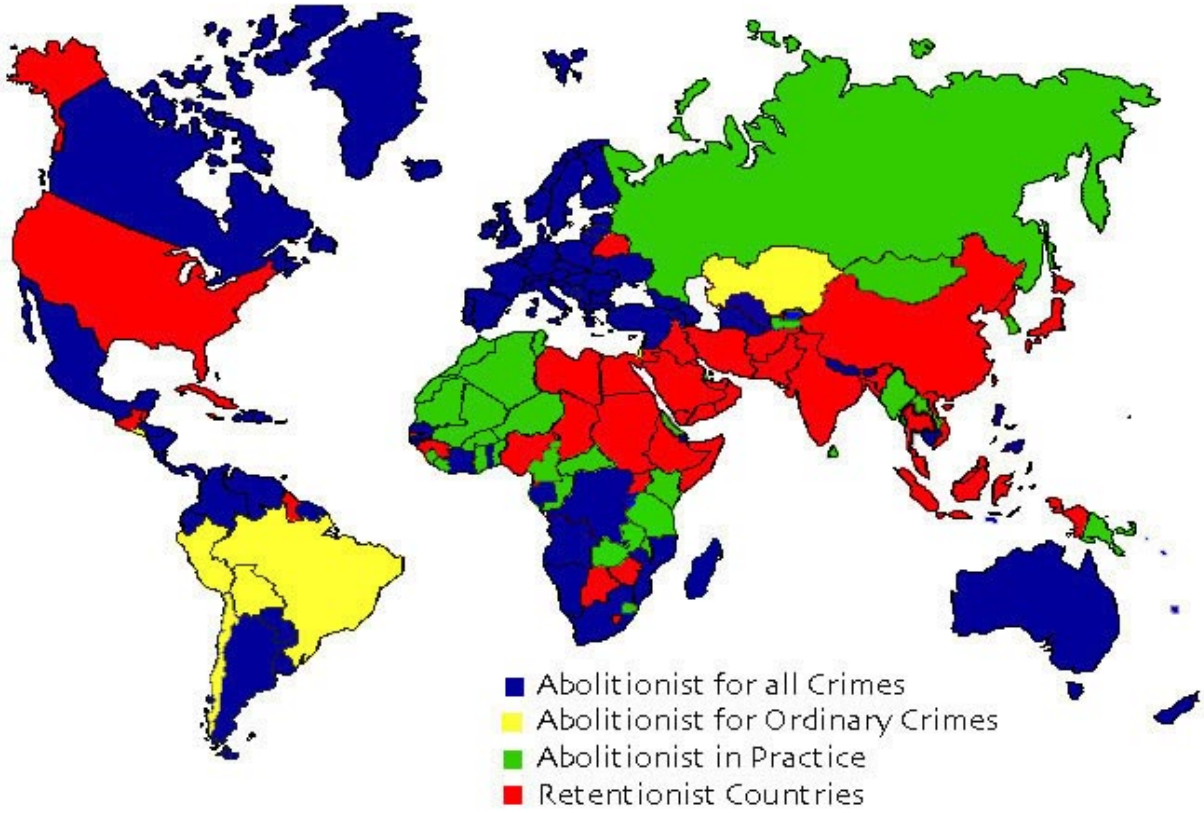

Obrázok: Krajiny so zrušeným a ponechaným trestom smrti v r. 2016[22]

Zrušenie trestu smrti bez ohľadu na druh trestného činu: 104 (modrá farba)[23]

Ide o krajiny, ktorých právne predpisy neustanovujú trest smrti za žiadny trestný čin

Zrušenie trestu smrti za bežné trestné činy: 7 (žltá farba)[24]

Krajiny, ktorých predpisy stanovujú trest smrti iba vo výnimočných prípadoch, ako sú trestné činy vojenského charakteru alebo trestné činy spáchané za výnimočných okolností

[22] Death Penalty Information Center: Abolitionist and Retentionist Countries. Dostupné na: http://www.deathpenaltyinfo.org/abolitionist-and-retentionist-countries?scid=30&did=140#retentionist (stránka navštívená dňa 25.04.2017).

[23] Albania, Andorra, Angola, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Azerbaijan, Belgium, Benin, Bhutan, Bolivia, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Burundi, Cambodia, Cabo Verde, Canada, Colombia, Cook Islands, Congo (Republic of), Costa Rica, Côte d'Ivoire, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Djibouti, Dominican Republic, Ecuador, Estonia, Finland, Fiji, France, Gabon, Georgia, Germany, Greece, Guinea-Bissau, Haiti, Holy See, Honduras, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Kiribati, Kyrgyzstan, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Macedonia, Madagascar, Malta, Marshall Islands, Mauritius, Mexico, Micronesia, Moldova, Monaco, Montenegro, Mozambique, Namibia, Nauru, Nepal, Netherlands, New Zealand, Nicaragua, Niue, Norway, Palau, Panama, Paraguay, Philippines, Poland, Portugal, Romania, Rwanda, Samoa, San Marino, Sao Tome and Principe, Senegal, Serbia, Seychelles, **Slovakia**, Slovenia, Solomon Islands, South Africa, Spain, Suriname, Sweden, Switzerland, Timor-Leste, Togo, Turkey, Turkmenistan, Tuvalu, Ukraine, United Kingdom, Uruguay, Uzbekistan, Vanuatu, Venezuela.

[24] Brazil, Chile, El Salvador, Guinea, Israel, Kazakhstan, Peru.

Nevykonávanie trestu smrti v praxi: 30 (zelená farba)[25]

Krajiny, ktoré síce majú trest smrti zachovaný aj za bežné trestné činy (vražda), avšak za posledných 10 rokov sa takýto trest nevykonával a predpokladá sa, že realizujú prax resp. politiku „nevykonávania popráv“

Krajiny zachovávajúce trest smrti: 57 (červená farba)[26]

Ide o krajiny, ktoré majú zavedený trest smrti za bežné trestné činy

Trest smrti a vybrané medzinárodné medzivládne organizácie a zoskupenia v r. 2016

- z 35 členských štátov Organizácie amerických štátov, iba USA vykonáva popravy,
- z 57 členských krajín Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, len Bielorusko a USA vykonáva popravy,
- šesť z 54 členských štátov Africkej únie boli známe ako krajiny vykonávajúce súdne popravy: Botswana, Egypt, Nigéria, Somálsko, Južný Sudán a Sudán,
- šesť z 21 členských krajín Ligy arabských štátov je známych ako štáty vykonávajúce popravy: Egypt, Irak, Palestína, Saudská Arábia, Somálsko a Sudán,
- štyri z 10 členských štátov Združenia národov juhovýchodnej Ázie sú známe, že vykonávajú popravy: Indonézia, Malajzia, Singapur a Vietnam,
- Japonsko a USA boli jediné krajiny zoskupenia G8 vykonávajúce popravy,
- 172 zo 193 členských krajín OSN nevykonali v roku 2016 žiadnu popravu.[27]

[25] Algeria, Brunei Darussalam, Burkina Faso, Cameroon, Central African Republic, Eritrea, Ghana, Grenada, Kenya, Laos, Liberia, Malawi, Maldives, Mali, Mauritania, Mongolia, Morocco, Myanmar, Niger, Papua New Guinea, Russian Federation, Sierra Leone, South Korea, Sri Lanka, Swaziland, Tajikistan, Tanzania, Tonga, Tunisia, Zambia.

[26] Afghanistan, Antigua and Barbuda, Bahamas, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belize, Botswana, Chad, China, Comoros, Democratic Republic of the Congo, Cuba, Dominica, Egypt, Equatorial Guinea, Ethiopia, Gambia, Guatemala, Guyana, India, Indonesia, Iran, Iraq, Jamaica, Japan, Jordan, Kuwait, Lebanon, Lesotho, Libya, Malaysia, Nigeria, North Korea, Oman, Pakistan, Palestinian Authority, Qatar, Saint Kitts and Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent and the Grenadines, Saudi Arabia, Singapore, Somalia, South Sudan, Sudan, Syria, Taiwan, Thailand, Trinidad and Tobago, Uganda, United Arab Emirates, USA, Viet Nam, Yemen, Zimbabwe.

[27] Údaje prevzaté z dokumentu: Amnesty International: Death Sentences and Executions 2016, s. 8; dostupný na: https://amnestyusa.org/research/reports/death-sentences-and-executions-2016 (stránka navštívená dňa 25.04.2017) a tiež z: Death Penalty Information Center: Abolitionist and Retentionist Countries. Dostupné na: http://www.deathpenaltyinfo.org/abolitionist-and-retentionist-countries?scid=30&did=140#retentionist (stránka navštívená dňa 25.04.2016).

Záver

Na trest smrti možno nazerať z rôznych uhlov pohľadu. Medzi zástancov či naopak kritikov jeho uplatňovania možno zaradiť mnohých významných mysliteľov, právnikov i filozofov z takmer každej historickej etapy. My sme priblížili myšlienky jedného z nich, právnika a predstaviteľa talianskeho osvietenstva 18. storočia menom Cesare Beccaria.

Z rôznych možných uhlov pohľadu na tento typ trestu sme zvolili v príspevku uhol právny, resp. medzinárodnoprávny. Na základe ustanovení konkrétnych medzinárodných dokumentov sme priblížili medzinárodnoprávnu úpravu, pričom vývoj v prístupe medzinárodného spoločenstva k tejto otázke možno vidieť na príklade Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Zatiaľ čo v čase jeho prijatia (r. 1950) bol trest smrti týmto dokumentom povolený, prijatím protokolu č. 6 (r. 1983) bol obmedzený a neskôr v podobe protokolu č. 13 (r. 2002) už zrušený. Niet tiež pochýb, že trest smrti má súvis s právom na život ako najzákladnejším ľudským právom a v tejto súvislosti sme priblížili vybrané prípady riešené Európskym súdom pre ľudské práva.

V poslednej časti príspevku približujeme súdnu prax v jednotlivých štátoch, súvisiacu s trestom smrti, za obdobie január – december 2016. V mnohých krajinách však vlády nezverejňujú informácie týkajúce sa trestu smrti, čo robí získavanie informácií náročnejším. V niektorých sú dokonca údaje o treste smrti klasifikované ako štátne tajomstvo. Relevantným zdrojom v tejto súvislosti bol preto dokument vypracovaný organizáciou Amnesty International a práve na základe ňou zverejnených údajov možno konštatovať, že v súčasnosti má už polovica všetkých krajín úplne zrušený trest smrti. Stále je však možné napredovať i v tejto oblasti. Dôvody možno nájsť aj v nasledujúcom výroku: "Existuje príliš veľa nedostatkov v systéme. A keď je konečným rozhodnutím smrť, je príliš veľa v stávke na to, aby sme akceptovali takýto nedokonalý systém."[28]

Uvedené len potvrdzujú udalosti zverejnené v denníku Washington Post, podľa ktorých FBI uskutočnila stovky analýz DNA vlasov s nesprávnym výsledkom. Z 268 preskúmaných prípadov sa až v 257 (95%) súdy riadili chybnými výsledkami. Tridsiatim dvom odsúdeným udelili súdy trest smrti a dnes sú už 14 z nich po smrti. Americké ministerstvo spravodlivosti priznalo chybu a preverené budú musieť byť všetky podobné prípady z minulosti.[29] Pre štrnástich odsúdených je však už neskoro ...

[28] Jay Inslee, Guvernér štátu Washington, USA, 11 február 2014. Bližšie pozri: Amnesty International: Death sentences and executions in 2014, dokument dostupný na: https://www.amnesty.org/en/documents/act50/0001/2015/en/ (stránka navštívená dňa 25.04.2017).
[29] Bližšie pozri: Život; č. 17, priznanie, s. 17; JT (22.04.2015)

Použitá literatúra:

- *Beccaria, C.*: O zločinoch a trestoch. (Bröstl, A, Holländer, P. eds.). Bratislava: Kalligram, 2009. 128 s., ISBN 978-80-8101-252-5
- *Grant, J., P., Barker, J., C.*: Parry & Grant Encyclopaedic Dictionary of International Law, Third edition. Oxford: Oxford University Press, 2009. 691 s., ISBN 978-0-19-538977-7
- *Kupcová, Z., Fico, R.*: Môže vydaním štát porušiť ľudské práva? (pokračovanie) Justičná revue, 5/1996,
- *Schabas, W.*: The Abolition of the Death Penalty in International Law, 3rd ed., Cambridge: Cambridge University Press, 2002
- *Svák, J.*: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. I. zväzok. Bratislava: Eurokódex, 2011. 520 s., ISBN 978-80-89447-44-2
- *Vršanský, P.*: Nahradí prednostná ochrana národných záujmov štátu tradičný primát medzinárodného práva (zánik "kolektivizmu" v medzinárodnom práve)? In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae. Roč. 33, č. 2 (2014), s. 122-141
- *Vršanský, P.*: International obligations of state and the execution of judge mission. In: National institutions of human rights protection - national and comparative perspective. Bratislava: Univerzita Komenského, 2016. s. 172-196, ISBN 978-80-223-4253-7
- *Vršanský, P.*: Ľudské práva a Európsky súd pre ľudské práva - Quo vadis? In: Juridizácia ľudských práv v kontexte judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2015, s. 31-38, ISBN 978-80-89453-11-5
- *Vršanský, P., Valuch, J. a kol.*: Medzinárodné právo verejné. Osobitná časť. Bratislava: Eurokódex, 2013. 544 s., ISBN 978-80-8155-003-4
- Život; č. 17, priznanie; JT (22.04.2015)
- Amnesty International: Death sentences and executions in 2014, dokument dostupný na: https://www.amnesty.org/en/documents/act50/0001/2015/en/
- Amnesty International: Death sentences and executions 2016, dokument dostupný na: https://amnestyusa.org/research/reports/death-sentences-and-executions-2016
- Death Penalty Information Center: Abolitionist and Retentionist Countries. Dostupné na:
- http://www.deathpenaltyinfo.org/abolitionist-and-retentionist-countries?scid=30&did=140#retentionist

Trest smrti a medzinárodnoprávna úprava

DEATH PENALTY AND INTERNATIONAL LAW

Jozef Valuch[1], Daniel Bednár[2]

Abstrakt

Trest smrti je úzko spätý s právom na život ako najzákladnejším ľudským právom. Článok pojednáva o najvýznamnejších medzinárodnoprávnych dokumentoch týkajúcich sa trestu smrti, judikatúre vo vzťahu k právu na život, či súdnej praxi jednotlivých štátov súvisiacej s týmto druhom trestu v ostatnom období.

Kľúčové slová: trest smrti, medzinárodnoprávne dokumenty, právo na život, súdna prax

Abstract

The death penalty is closely associated with the right to life as the most fundamental human right. The article deals with the most considerable international-law documents relating to the death penalty, case-law in relation with the right to life, and judicial practice of individual states related to this type of penalty in the rest of the period.

Key words: death penalty, international-law documents, right to life, judicial practice

Úvod

„Trest smrti“ predstavuje diskutabilnú tému, ktorú je možné vnímať z rôznych uhľov pohľadu. Či už ide o jej vnímanie z hľadiska:

- právneho (existujú normy umožňujúce ukladanie tohto trestu?),
- morálneho (máme vôbec právo o tejto otázke rozhodovať?),

[1] JUDr. Jozef Valuch, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov, Šafárikovo nám. č. 6, 810 00 Bratislava. Slovenská republika, jozef.valuch@flaw.uniba.sk

[2] JUDr. Daniel Bednár, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov, Šafárikovo nám. č. 6, 810 00 Bratislava. Slovenská republika, daniel.bednar@flaw.uniba.sk

- ekonomického (je pre spoločnosť ekonomicky výhodnejšie ukladať trest smrti alebo trest odňatia slobody na doživotie?),
- náboženského (nie je výkon trestu smrti hriechom?)
- či zdravotného (aká forma výkonu trestu smrti je najhumánnejšia?) a pod.,

v každom ohľade budeme nachádzať odpovede rôzneho obsahu, často protichodné, opierajúce sa o viac či menej relevantné argumenty. Azda najjednoduchšie to bude a najväčšiu zhodu nájdeme pri hľadisku právnom, skúmajúc konkrétnu právnu úpravu. Konkrétne právne normy daného štátu budú dávať odpovede či je možné, príp. za akých podmienok, ukladať trest smrti. Tento príspevok sa však zameriava na úpravu medzinárodnoprávnu a s ňou súvisiaci stav na medzinárodnej úrovni.

O treste smrti sa viedli siahodlhé debaty už počas predchádzajúcich storočí a to tak na pôde právnej ako i politickej. Jedným z tých, ktorí sa už v 18. storočí zasadzovali za zrušenie trestu smrti a propagovali vzdelanosť ako najefektívnejšiu prevenciu zločinnosti, bol právnik a predstaviteľ talianskeho osvietenstva Cesare Beccaria (1738-1794). Vo svojom diele „O zločinoch a trestoch“[3] uvádza, že „na to, aby bol trest adekvátny, musí mať iba taký stupeň intenzity, aký stačí na odradenie ľudí od zločinov. Neexistuje totiž nikto, kto by si po úvahe mohol zvoliť úplnú a doživotnú stratu svojej slobody, nech by bol zločin akokoľvek výhodný, takže intenzita trestu doživotného otroctva, nahrádzajúceho trest smrti, má to, čo stačí na odradenie akejkoľvek duše rozhodnutej pre zločin. Dodávam, že má ešte viac: veľa ľudí sa postaví zoči-voči smrti s pokojnou a nehybnou tvárou; jeden z fanatizmu, iný z márnosti, ktorá takmer vždy sprevádza človeka na druhý svet, ďalší ako posledný a zúfalý pokus skončiť život, prípadne sa takto dostať z biedy. Ale v okovách a reťaziach, pod údermi palice, pod jarmom, v železnej klietke niet miesta ani pre fanatizmus, ani pre márnosť a navyše sa utrpenie nešťastníka nekončí, ale začína. Náš duch lepšie odolá násiliu a krajným, ale prechodným bolestiam než času a neustálym trápeniam.“[4]

Trest smrti a právo na život

Hneď na úvod je teda potrebné uviesť, že trest smrti je úzko spojený s právom na život ako najzákladnejším ľudským právom, ktorého úpravu nájdeme v mnohých dokumentoch rôznej právnej sily, či už na úrovni vnútroštátnej, regionálnej alebo univerzálnej. Napríklad zo všeobecného vymedzenia rozsahu ochrany poskytovanej Európskym dohovorom o ochrane

[3] *Dei delitti e delle pene*
[4] *Beccaria, C.*: O zločinoch a trestoch, s. 85

ľudských práv a základných slobôd[5] vyplýva základný hmotnoprávny rozsah práva na život, ktorý spočíva v:

- prijatí účinnej zákonnej úpravy kriminalizujúcej zavinené usmrtenie osoby,
- zákaze trestu smrti,
- stanovení reštriktívnych pravidiel použitia „smrtiacej sily" štátnymi orgánmi a
- pozitívnom záväzku štátu urobiť príslušné opatrenia smerujúce k ochrane života.[6]

Z uvedeného vyplýva, že aj samotný zákaz trestu smrti je súčasťou základného hmotnoprávneho rozsahu práva na život chráneného vnútroštátnymi, regionálnymi i univerzálnymi nástrojmi.

Najvýznamnejšie medzinárodnoprávne dokumenty týkajúce sa trestu smrti

Na tomto mieste nebudeme uvádzať všetky medzinárodnoprávne dokumenty týkajúce sa ochrany práva na život, ale priblížime tie, ktoré sa dotýkajú priamo trestu smrti:

- Druhý opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach (15. december 1989)

Tento protokol, ktorého cieľom je zrušenie trestu smrti, prijalo Valné zhromaždenie OSN v roku 1989 a oproti ďalším, nižšie uvedeným, má univerzálnu (celosvetovú) pôsobnosť. Kladie si za cieľ úplné zrušenie trestu smrti, ale umožňuje signatárskym štátom zachovať trest smrti v čase vojny, ak si toto vyhradia štáty v čase ratifikácie alebo pristúpenia k protokolu. Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach sa môže stať zmluvnou stranou tohto protokolu. K aprílu 2017 má tento protokol 84 zmluvných strán a 2 štáty ho podpísali ale doposiaľ neratifikovali.

- Protokol k Americkému dohovoru o ľudských právach (o zrušení trestu smrti) (8. jún 1990)

Tento protokol o zrušení trestu smrti bol prijatý Valným zhromaždením Organizácie amerických štátov v roku 1990 a hovorí o úplnom zrušení trestu smrti, pričom ale umožňuje signatárskym štátom zachovať trest smrti v čase vojny ak si to vyhradia v čase ratifikácie alebo pristúpenia k protokolu. Každý štát, ktorý je stranou Amerického dohovoru o ľudských právach, sa môže stať zmluvnou stranou tohto protokolu. K aprílu 2017 má protokol 13 zmluvných strán.

[5] Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd bol prijatý na pôde Rady Európy dňa 04. novembra 1950. Bližšie pozri: *Vršanský, P., Valuch, J. a kol.*: Medzinárodné právo verejné. Osobitná časť, s. 219 a nasl.

[6] *Svák, J.*: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. I. zväzok, s. 197

- Protokol č. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (28. apríl 1983)

Tento protokol, týkajúci sa zrušenia trestu smrti, bol prijatý Radou Európy v roku 1983 a hovorí o zrušení trestu smrti v čase mieru. Štáty, zmluvné strany, však môžu ponechať trest smrti za zločiny "v čase vojny alebo bezprostrednej hrozby vojny". Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, sa môže stať zmluvnou stranou tohto protokolu. K aprílu 2017 má protokol 46 zmluvných strán a podpísala ale neratifikovala ho Ruská federácia.

- Protokol č. 13 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (3. máj 2002)

Tento protokol, týkajúci sa zrušenia trestu smrti za všetkých okolností, bol prijatý Radou Európy v roku 2002. Hovorí o zrušení trestu smrti za všetkých okolností, vrátane času vojny alebo bezprostrednej hrozby vojny. Každý štát, ktorý je zmluvnou stranou Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, sa môže stať zmluvnou stranou tohto protokolu. K aprílu 2017 má 44 zmluvných strán a podpísalo ale neratifikovalo ho Arménsko.[7]

Prvé tri uvedené dokumenty (Druhý opčný protokol, Protokol k Americkému dohovoru a Protokol č. 6) umožňujú výkon trestu smrti v prípade závažných vojenských zločinov spáchaných v čase vojny (čl. 2 všetkých uvedených dokumentov). Z toho vyplýva, že uvedené ľudskoprávne inštrumenty sa snažili predovšetkým regulovať využívanie tohto druhu trestu.[8]

Na príklade tak významného medzinárodnoprávneho dokumentu akým je Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd možno zase pozorovať vývoj týkajúci sa pohľadu medzinárodného spoločenstva na ukladanie tohto druhu trestu. Zatiaľ čo v čase jeho prijatia (r. 1950) bol trest smrti povolený, prijatím protokolu č. 6 (r. 1983) bol obmedzený a neskôr v podobe protokolu č. 13 (r. 2002) už zrušený.

Ďalším z relevantných dokumentov týkajúcich sa tejto oblasti je napr. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach[9] zo 16. decembra 1966. Tento vo svojom čl. 6 ods. 2 uvádza, že „v krajinách, kde nebol zrušený trest smrti, môže byť rozsudok trestu smrti vyhlásený len za najťažšie trestné činy v súlade s právom platným v čase, keď bol trestný čin spáchaný, a nie v rozpore s ustanoveniami tohto paktu a Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu

[7] Bližšie pozri: Amnesty International: Death sentences and executions in 2014, s. 66 – 67, dostupné na: https://www.amnesty.org/en/documents/act50/0001/2015/en/ (stránka navštívená dňa 24.04.2015),
[8] *Grant, J., P., Barker, J., C.*: Parry & Grant Encyclopaedic Dictionary of International Law, Third edition, s. 142
[9] Publikovaný pod č. 120/1976 Zb., Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

genocídia. Tento trest sa môže vykonať len na základe konečného rozsudku vyneseného príslušným súdom."

V ďalších ustanoveniach hovorí, že „každý, kto bol odsúdený na trest smrti, má právo žiadať o milosť alebo zmiernenie trestu. Amnestia, milosť alebo zmiernenie trestu smrti môžu byť udelené vo všetkých prípadoch (čl. 6 ods. 4). „Rozsudok trestu smrti sa nebude ukladať za trestné činy spáchané osobami mladšími ako osemnásť rokov a nevykoná sa na ťarchavých ženách (čl. 6 ods. 5)."

Trestu smrti sa dotýka aj medzinárodné humanitárne právo. Spomenúť možno napr. Dodatkový Protokol I. k Ženevským dohovorom z 8. júna 1977, ktorý zakazuje ukladať trest smrti tehotným ženám a matkám s nezaopatrenými deťmi (čl. 76 ods. 3), ako i deťom, ktoré v čase spáchania trestného činu nedovŕšili vek 18 rokov (čl. 77 ods. 5). Obdobné ustanovenia obsahuje aj Dodatkový Protokol II. z 8. júna 1977 vo svojom čl. 6 ods. 4.[10]

Judikatúra vo vzťahu k právu na život

Okrem medzinárodnoprávnych dokumentov rôznej povahy a právnej sily hrá významnú úlohu v tejto oblasti aj judikatúra. Už v úvode sme konštatovali, že trest smrti úzko súvisí s právom na život ako najzákladnejším ľudským právom. Práve s týmto právom súvisí viacero prípadov z rozhodovacej činnosti vnútroštátnych i medzinárodných súdnych orgánov. Na tomto mieste spomenieme v stručnosti dva z nich.

Napríklad Európsky súd pre ľudské práva priznáva vo svojich rozhodnutiach právu na život výsadné postavenie. Príkladom je rozhodnutie vo veci McCann a ostatní c. Spojené kráľovstvo (z 27. septembra 1995), v ktorom konštatoval, že čl. 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd[11] chráni právo na život, bez ktorého by užívanie ktoréhokoľvek z iných práv a slobôd bolo iluzórne.[12]

Zaujímavým je rozhodnutie vo veci Soering v. Spojené kráľovstvo (rozsudok zo 07. júla 1989), ktoré sa dotýka aj trestu smrti. M. Jens Soering bol nemecký občan, ktorý si počas štúdia na univerzite vo Virgínii našiel priateľku Elizabeth Haysomovú. Nakoľko však jej rodičia boli

[10] Bližšie pozri: *Grant, J., P., Barker, J., C.*: Parry & Grant Encyclopaedic Dictionary of International Law, Third edition, s. 142, porovnaj: *Schabas, W.*: The Abolition of the Death Penalty in International Law, 3rd ed.,

[11] Čl. 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý upravuje právo na život, z čias jeho prijatia znie: „1) Právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života okrem výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po uznaní viny za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest. 2) Zbavenie života sa nebude považovať za spôsobené v rozpore s týmto článkom, ak bude vyplývať z použitia sily, ktoré nie je viac než úplne nevyhnutné, pri: a) obrane každej osoby proti nezákonnému násiliu; b) vykonávaní zákonného zatknutia alebo zabránení úteku osoby zákonne zadržanej; c) zákonne uskutočnenej akcii za účelom potlačenia nepokojov alebo vzbury.

[12] *Svák, J.*: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. I. zväzok, s. 195

proti ich vzťahu, spolu si naplánovali, že ich zabijú. V marci 1984 si prenajali auto, zabezpečili alibi a M. J. Soering odišiel do domu priateľkiných rodičov, kde ich po hádke smrteľne dobodal nožom. Následne spolu s priateľkou ušli do Anglicka, kde však boli v apríli 1986 zatknutí pre šekové podvody. Počas výsluchu sa M. J. Soering priznal k vraždám. V júni 1986 bol obžalovaný z kvalifikovanej vraždy, za ktorú mu hrozilo v Spojených štátoch uloženie trestu smrti. V auguste 1986 žiadala vláda Spojených štátov amerických vydanie M. J. Soeringa a jeho priateľky podľa anglo-americkej zmluvy o extradícii z roku 1972. Britské orgány rozhodli žiadosti vyhovieť, čomu sa však M. J. Soering bránil. Obranu však nepostavil na tom, že jeho vydanie do krajiny kde mu hrozí trest smrti je v rozpore s čl. 2 Európskeho dohovoru, ale na téze, že podmienky v cele smrti sú spôsobilé porušiť čl. 3 tohto dohovoru,[13] ktorý zakazuje mučenie a neľudské zaobchádzanie. Z následnej psychiatrickej správy vyplývalo, že sťažovateľova obava z krajného fyzického násilia a homosexuálneho zneužívania spoluväzňami z ciel smrti vo Virgínii má na neho osobitne nepriaznivý psychologický efekt. Podľa správy existovala obava, že si siahne na život. V roku 1989 sťažovateľ upresnil, že voči vydaniu napr. do Nemeckej spolkovej republiky by nenamietal. Dňa 07. júla 1989 súd rozhodol, že keby rozhodnutie o extradícii M. J. Soeringa do Spojených štátov amerických bolo vykonané, došlo by zo strany Spojeného kráľovstva k porušeniu čl. 3 Európskeho dohovoru.[14]

Súdna prax jednotlivých štátov súvisiaca s trestom smrti v roku 2016

V ďalšom texte približujeme súdnu prax v jednotlivých štátoch,[15] súvisiacu s trestom smrti, za obdobie január – december 2016. Ide o prípady súvisiace s trestom smrti, ktoré sú hodnoverne potvrdené. V mnohých krajinách totiž vlády nezverejňujú informácie týkajúce sa trestu smrti, čo robí získavanie informácií náročnejším. Napríklad v Bielorusku, Číne a Vietname sú údaje o treste smrti klasifikované ako štátne tajomstvo.[16]

Celosvetovo boli v roku 2016 zaznamenané popravy v 23 krajinách, čo je nižší počet ako v roku 2015. Bolo vykonaných najmenej 1032 popráv, čo je v porovnaní s rokom 2015 pokles

[13] Čl. 3 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd znie: „Nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu."

[14] *Svák, J.*: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. I. zväzok, s. 204-205. Porovnaj: *Kupcová, Z., Fico, R.*: Môže vydaním štát porušiť ľudské práva? (pokračovanie) Justičná revue, 5/1996, s. 40-52, taktiež: *Vršanský, P.*: Ľudské práva a Európsky súd pre ľudské práva - Quo vadis? In: Juridizácia ľudských práv v kontexte judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva., s. 31-38

[15] Pri výkone sudcovskej funkcie by mal byť braný zreteľ aj na medzinárodné záväzky štátu. Porovnaj: *Vršanský, P.*: International obligations of state and the execution of judge mission. In: National institutions of human rights protection - national and comparative perspective, s. 172-196

[16] Amnesty International: Death Sentences and Executions 2016, s. 2; dokument dostupný na: https://amnestyusa.org/research/reports/death-sentences-and-executions-2016 (stránka navštívená dňa 25.04.2017)

takmer o 37 %. V zmysle vyššie uvedeného, obdobne ako pri údajoch za predchádzajúce roky, ani teraz toto číslo nezahŕňa počet popráv v Číne, kde sú tieto údaje označované za štátne tajomstvo.

Zverejnené údaje hovoria o minimálne 3 117 ľuďoch odsúdených v roku 2016 na trest smrti,[17] čo predstavuje oproti predchádzajúcemu roku nárast o 42 %. Už v predchádzajúcom období bol nárast do značnej miery spôsobený ukladaním trestov smrti v Egypte a Nigérii, kde boli súdmi ukladané v niektorých prípadoch hromadné tresty desiatkam ľudí. Viaceré krajiny, ktoré využívali trest smrti, tak učinili v reakcii na skutočné alebo domnelé ohrozenie štátnej bezpečnosti, alebo verejnej bezpečnosti zo strany terorizmu, trestnej činnosti alebo vnútornej nestability. Takto napr. Pakistan v roku 2014 zrušil šesť rokov trvajúce moratórium na popravy civilistov v nadväznosti na útok na školu v meste Peshawar.[18]

Možno povedať, že neexistuje žiadny hodnoverný dôkaz, že trest smrti má väčší odstrašujúci účinok na trestnú činnosť, ako výkon trestu odňatia slobody. Vlády ktoré prezentujú trest smrti ako riešenie zločinnosti, či ohrozenia bezpečnosti, teda nielen že zavádzajú verejnosť, ale v mnohých prípadoch nedochádza k realizácii krokov smerujúcich k cieľu, ktorým je jeho zrušenie v zmysle medzinárodného práva.[19] Napríklad čl. 6 ods. 6 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach jasne hovorí, že ustanovenia toho istého článku umožňujúce trest smrti za určitých okolností nemajú vyvolať meškanie alebo prekážku pre jeho zrušenie: „tohto článku sa nemožno dovolávať preto, aby sa zabránilo zrušeniu trestu smrti alebo aby zrušenie trestu smrti zdržal ktorýkoľvek štát, účastník tohto paktu.“

Výbor OSN pre ľudské práva v tejto súvislosti uviedol, že daný článok 6 hovorí všeobecne o „zrušení“ v termínoch, ktoré jasne naznačujú ... že toto „zrušenie“ je žiaduce. Výbor dospel k záveru, že všetky opatrenia smerujúce k zrušeniu tohto trestu možno považovať za progres v realizácii práva na život.

Možno preto konštatovať, že mnohé zo štátov, ktoré si zachovávajú trest smrti a naďalej ho využívajú, robia tak v rozpore s medzinárodným právom a uznávanými štandardmi.[20]

---

[17] Bližšie pozri: Tamtiež, s. 4 -5

[18] Amnesty International: Death sentences and executions in 2014, s. 3; dokument dostupný na: https://www.amnesty.org/en/documents/act50/0001/2015/en/ (stránka navštívená dňa 22.04.2017). K otázke vzťahu národných záujmov a medzinárodného práva bližšie pozri: *Vršanský, P.*: Nahradí prednostná ochrana národných záujmov štátu tradičný primát medzinárodného práva (zánik "kolektivizmu" v medzinárodnom práve)? In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae. Roč. 33, č. 2 (2014), s. 122-141

[19] Tento cieľ vyplýva aj z viacerých medzinárodnoprávnych dokumentov univerzálnej povahy

[20] Bližšie pozri: Amnesty International: Death sentences and executions in 2014, s. 3 – 4; dokument dostupný na: https://www.amnesty.org/en/documents/act50/0001/2015/en/ (stránka navštívená dňa 25.04.2015)

V ďalšom texte uvádzame údaje viažuce sa na konkrétne štáty, v ktorých bol vykonaný trest smrti v roku 2016. Vychádzame z údajov zverejnených organizáciou Amnesty International.[21] Vykonané tresty smrti v roku 2016:

Afghanistan (6)	Iraq (88+)	Singapore (4)
Bangladesh (10)	Japan (3)	South Sudan (+)
Belarus (4+)	Malaysia (9)	Sudan (2)
Botswana (1)	Nigeria (3)	Taiwan (1),
China (+)	North Korea (+),	USA (20),
Egypt (44+)	Pakistan (87+)	Viet Nam (+)
Indonesia (4)	Palestine (State of) (3: Hamas authorities, Gaza)	
Iran (567+)	Saudi Arabia (154+),	

Somalia (14: Puntland 1, Somaliland 6, Federal Government of Somalia 7).

[21] Tam, kde sa objaví znamienko "+" po čísle vedľa názvu krajiny - napríklad, Egypt (44+) znamená to, že bolo potvrdených 44 incidentov, ale je dôvod sa domnievať, že skutočné číslo je väčšie. Preto 44+ znamená „minimálne 44“. Ak sa objaví znamienko "+" za názvom krajiny bez čísla - napríklad rozsudky smrti v Severnej Kórei (+), znamená to, že v danej krajine došlo k danému prípadu (napr. realizovaný trest smrti) viac ako jedenkrát, ale neexistuje dostatok relevantných informácií, aby mohli byť poskytnuté dôveryhodné konkrétne počty. Pri výpočte globálnych a regionálnych súčtov, sa znamienko "+" považuje za vyjadrenie 2 prípadov, vrátane Číny.

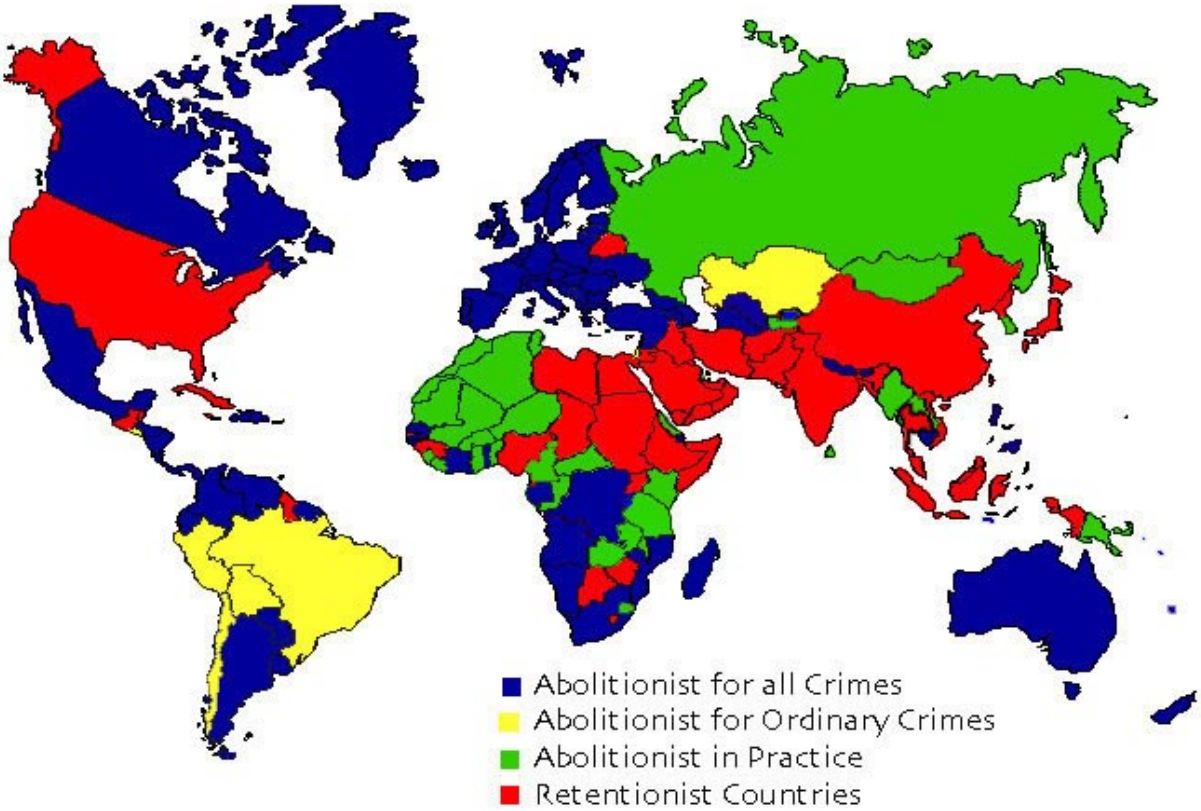

Obrázok: Krajiny so zrušeným a ponechaným trestom smrti v r. 2016[22]

Zrušenie trestu smrti bez ohľadu na druh trestného činu: 104 (modrá farba)[23]

Ide o krajiny, ktorých právne predpisy neustanovujú trest smrti za žiadny trestný čin

Zrušenie trestu smrti za bežné trestné činy: 7 (žltá farba)[24]

Krajiny, ktorých predpisy stanovujú trest smrti iba vo výnimočných prípadoch, ako sú trestné činy vojenského charakteru alebo trestné činy spáchané za výnimočných okolností

[22] Death Penalty Information Center: Abolitionist and Retentionist Countries. Dostupné na: http://www.deathpenaltyinfo.org/abolitionist-and-retentionist-countries?scid=30&did=140#retentionist (stránka navštívená dňa 25.04.2017).

[23] Albania, Andorra, Angola, Argentina, Armenia, Australia, Austria, Azerbaijan, Belgium, Benin, Bhutan, Bolivia, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Burundi, Cambodia, Cabo Verde, Canada, Colombia, Cook Islands, Congo (Republic of), Costa Rica, Côte d'Ivoire, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Djibouti, Dominican Republic, Ecuador, Estonia, Finland, Fiji, France, Gabon, Georgia, Germany, Greece, Guinea-Bissau, Haiti, Holy See, Honduras, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Kiribati, Kyrgyzstan, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Macedonia, Madagascar, Malta, Marshall Islands, Mauritius, Mexico, Micronesia, Moldova, Monaco, Montenegro, Mozambique, Namibia, Nauru, Nepal, Netherlands, New Zealand, Nicaragua, Niue, Norway, Palau, Panama, Paraguay, Philippines, Poland, Portugal, Romania, Rwanda, Samoa, San Marino, Sao Tome and Principe, Senegal, Serbia, Seychelles, **Slovakia**, Slovenia, Solomon Islands, South Africa, Spain, Suriname, Sweden, Switzerland, Timor-Leste, Togo, Turkey, Turkmenistan, Tuvalu, Ukraine, United Kingdom, Uruguay, Uzbekistan, Vanuatu, Venezuela.

[24] Brazil, Chile, El Salvador, Guinea, Israel, Kazakhstan, Peru.

Nevykonávanie trestu smrti v praxi: 30 (zelená farba)[25]

Krajiny, ktoré síce majú trest smrti zachovaný aj za bežné trestné činy (vražda), avšak za posledných 10 rokov sa takýto trest nevykonával a predpokladá sa, že realizujú prax resp. politiku „nevykonávania popráv“

Krajiny zachovávajúce trest smrti: 57 (červená farba)[26]

Ide o krajiny, ktoré majú zavedený trest smrti za bežné trestné činy

Trest smrti a vybrané medzinárodné medzivládne organizácie a zoskupenia v r. 2016

- z 35 členských štátov Organizácie amerických štátov, iba USA vykonáva popravy,
- z 57 členských krajín Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, len Bielorusko a USA vykonáva popravy,
- šesť z 54 členských štátov Africkej únie boli známe ako krajiny vykonávajúce súdne popravy: Botswana, Egypt, Nigéria, Somálsko, Južný Sudán a Sudán,
- šesť z 21 členských krajín Ligy arabských štátov je známych ako štáty vykonávajúce popravy: Egypt, Irak, Palestína, Saudská Arábia, Somálsko a Sudán,
- štyri z 10 členských štátov Združenia národov juhovýchodnej Ázie sú známe, že vykonávajú popravy: Indonézia, Malajzia, Singapur a Vietnam,
- Japonsko a USA boli jediné krajiny zoskupenia G8 vykonávajúce popravy,
- 172 zo 193 členských krajín OSN nevykonali v roku 2016 žiadnu popravu.[27]

[25] Algeria, Brunei Darussalam, Burkina Faso, Cameroon, Central African Republic, Eritrea, Ghana, Grenada, Kenya, Laos, Liberia, Malawi, Maldives, Mali, Mauritania, Mongolia, Morocco, Myanmar, Niger, Papua New Guinea, Russian Federation, Sierra Leone, South Korea, Sri Lanka, Swaziland, Tajikistan, Tanzania, Tonga, Tunisia, Zambia.

[26] Afghanistan, Antigua and Barbuda, Bahamas, Bahrain, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belize, Botswana, Chad, China, Comoros, Democratic Republic of the Congo, Cuba, Dominica, Egypt, Equatorial Guinea, Ethiopia, Gambia, Guatemala, Guyana, India, Indonesia, Iran, Iraq, Jamaica, Japan, Jordan, Kuwait, Lebanon, Lesotho, Libya, Malaysia, Nigeria, North Korea, Oman, Pakistan, Palestinian Authority, Qatar, Saint Kitts and Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent and the Grenadines, Saudi Arabia, Singapore, Somalia, South Sudan, Sudan, Syria, Taiwan, Thailand, Trinidad and Tobago, Uganda, United Arab Emirates, USA, Viet Nam, Yemen, Zimbabwe.

[27] Údaje prevzaté z dokumentu: Amnesty International: Death Sentences and Executions 2016, s. 8; dostupný na: https://amnestyusa.org/research/reports/death-sentences-and-executions-2016 (stránka navštívená dňa 25.04.2017) a tiež z: Death Penalty Information Center: Abolitionist and Retentionist Countries. Dostupné na: http://www.deathpenaltyinfo.org/abolitionist-and-retentionist-countries?scid=30&did=140#retentionist (stránka navštívená dňa 25.04.2016).

Záver

Na trest smrti možno nazerať z rôznych uhlov pohľadu. Medzi zástancov či naopak kritikov jeho uplatňovania možno zaradiť mnohých významných mysliteľov, právnikov i filozofov z takmer každej historickej etapy. My sme priblížili myšlienky jedného z nich, právnika a predstaviteľa talianskeho osvietenstva 18. storočia menom Cesare Beccaria.

Z rôznych možných uhlov pohľadu na tento typ trestu sme zvolili v príspevku uhol právny, resp. medzinárodnoprávny. Na základe ustanovení konkrétnych medzinárodných dokumentov sme priblížili medzinárodnoprávnu úpravu, pričom vývoj v prístupe medzinárodného spoločenstva k tejto otázke možno vidieť na príklade Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Zatiaľ čo v čase jeho prijatia (r. 1950) bol trest smrti týmto dokumentom povolený, prijatím protokolu č. 6 (r. 1983) bol obmedzený a neskôr v podobe protokolu č. 13 (r. 2002) už zrušený. Niet tiež pochýb, že trest smrti má súvis s právom na život ako najzákladnejším ľudským právom a v tejto súvislosti sme priblížili vybrané prípady riešené Európskym súdom pre ľudské práva.

V poslednej časti príspevku približujeme súdnu prax v jednotlivých štátoch, súvisiacu s trestom smrti, za obdobie január – december 2016. V mnohých krajinách však vlády nezverejňujú informácie týkajúce sa trestu smrti, čo robí získavanie informácií náročnejším. V niektorých sú dokonca údaje o treste smrti klasifikované ako štátne tajomstvo. Relevantným zdrojom v tejto súvislosti bol preto dokument vypracovaný organizáciou Amnesty International a práve na základe ňou zverejnených údajov možno konštatovať, že v súčasnosti má už polovica všetkých krajín úplne zrušený trest smrti. Stále je však možné napredovať i v tejto oblasti. Dôvody možno nájsť aj v nasledujúcom výroku: "Existuje príliš veľa nedostatkov v systéme. A keď je konečným rozhodnutím smrť, je príliš veľa v stávke na to, aby sme akceptovali takýto nedokonalý systém."[28]

Uvedené len potvrdzujú udalosti zverejnené v denníku Washington Post, podľa ktorých FBI uskutočnila stovky analýz DNA vlasov s nesprávnym výsledkom. Z 268 preskúmaných prípadov sa až v 257 (95%) súdy riadili chybnými výsledkami. Tridsiatim dvom odsúdeným udelili súdy trest smrti a dnes sú už 14 z nich po smrti. Americké ministerstvo spravodlivosti priznalo chybu a preverené budú musieť byť všetky podobné prípady z minulosti.[29] Pre štrnástich odsúdených je však už neskoro ...

[28] Jay Inslee, Guvernér štátu Washington, USA, 11 február 2014. Bližšie pozri: Amnesty International: Death sentences and executions in 2014, dokument dostupný na: https://www.amnesty.org/en/documents/act50/0001/2015/en/ (stránka navštívená dňa 25.04.2017).
[29] Bližšie pozri: Život; č. 17, priznanie, s. 17; JT (22.04.2015)

Použitá literatúra:

- *Beccaria, C.*: O zločinoch a trestoch. (Bröstl, A, Holländer, P. eds.). Bratislava: Kalligram, 2009. 128 s., ISBN 978-80-8101-252-5
- *Grant, J., P., Barker, J., C.*: Parry & Grant Encyclopaedic Dictionary of International Law, Third edition. Oxford: Oxford University Press, 2009. 691 s., ISBN 978-0-19-538977-7
- *Kupcová, Z., Fico, R.*: Môže vydaním štát porušiť ľudské práva? (pokračovanie) Justičná revue, 5/1996,
- *Schabas, W.*: The Abolition of the Death Penalty in International Law, 3rd ed., Cambridge: Cambridge University Press, 2002
- *Svák, J.*: Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. I. zväzok. Bratislava: Eurokódex, 2011. 520 s., ISBN 978-80-89447-44-2
- *Vršanský, P.*: Nahradí prednostná ochrana národných záujmov štátu tradičný primát medzinárodného práva (zánik "kolektivizmu" v medzinárodnom práve)? In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae. Roč. 33, č. 2 (2014), s. 122-141
- *Vršanský, P.*: International obligations of state and the execution of judge mission. In: National institutions of human rights protection - national and comparative perspective. Bratislava: Univerzita Komenského, 2016. s. 172-196, ISBN 978-80-223-4253-7
- *Vršanský, P.*: Ľudské práva a Európsky súd pre ľudské práva - Quo vadis? In: Juridizácia ľudských práv v kontexte judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2015, s. 31-38, ISBN 978-80-89453-11-5
- *Vršanský, P., Valuch, J. a kol.*: Medzinárodné právo verejné. Osobitná časť. Bratislava: Eurokódex, 2013. 544 s., ISBN 978-80-8155-003-4
- Život; č. 17, priznanie; JT (22.04.2015)
- Amnesty International: Death sentences and executions in 2014, dokument dostupný na: https://www.amnesty.org/en/documents/act50/0001/2015/en/
- Amnesty International: Death sentences and executions 2016, dokument dostupný na: https://amnestyusa.org/research/reports/death-sentences-and-executions-2016
- Death Penalty Information Center: Abolitionist and Retentionist Countries. Dostupné na:
- http://www.deathpenaltyinfo.org/abolitionist-and-retentionist-countries?scid=30&did=140#retentionist

SEKCIA : SÚKROMNÉ PRÁVO

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Úvahy k žalobe o určenie právnej skutočnosti podľa nového Civilného sporového poriadku

SOME REFLECTIONS ON ACTION FOR DETERMINATION OF LEGAL FACTS IN NEW CIVIL DISPUTE PROCEDURAL CODE

Martin Berec[1]

Abstrakt

Článok sa zaoberá novou zavedenou žalobou o určenie právnej skutočnosti v Civilnom sporovom poriadku. Článok má za cieľ podnietiť diskusiu, nakoľko ide o otázku aktuálnu pre celú právnu obec. Preto autor v stručnosti úvode načrtáva právnu teóriu vychádzajúc z bežne používaných právnych zdrojov ako aj zhrnutia rozhodovacej praxe Najvyššieho súdu Slovenskej republiky pre účely predošlej právnej úpravy určovacích žalôb v § 80 písm. c) Občianskeho súdneho poriadku. Následne autor predostiera svoje úvahy o novej žalobe o určenie právnej skutočnosti a jej prijatie do koncepcie žalôb v novom Civilnom sporovom poriadku.

Kľúčové slová: žaloba o určenie právnej skutočnosti; určovacia žaloba, právne vzťahy, právne úkony, právo, právne skutočnosti

Abstract

The article deals with the action for determination of legal fact recently incorporated in the new Civil Dispute Procedural Code. The article aims to provoke the discussion as this question is highly topical for the whole law community. For this reason, the author briefly introduces the legal theory extracted from familiar legal sources and jurisprudence of the Supreme Court of the Slovak republic prepared for the purposes of the precedent legislation anchored in the § 80 letter c) of the old Civil Procedural Code. The author then presents his reflections of the new action for determination of legal fact and its incorporation into the system of actions in the new Civil Dispute Procedural Code.

[1] Mgr. Martin Berec pôsobí ako advokát. V súčasnosti je externým doktorandom Paneurópskej vysokej školy. martin.berec@s-lawyers.com, tel. +421948331332

Keywords: action for determination of legal fact, determination action, legal relationship, legal action, right, legal facts

Úvod

Nová žaloba o určenie právnej skutočnosti zdá sa prináša novú éru do rozhodovacej činnosti súdov v Slovenskej republike. Zákonodarca novú právnu úpravu odôvodňuje v dôvodovej správe[2] k ustanoveniu § 137 Civilného sporového poriadku (Zákon č. 160/2015 Z.z. účinný od 1.júla 2016, ďalej len CSP) nasledovne: „*Úplne nová koncepcia je zakotvená v písm. c) a d), kde sa rozlišuje klasická určovacia žaloba a žaloba o určení inej právnej skutočnosti podľa písmena d). Záujmom zákonodarcu bolo vylúčiť všetky nepotrebné a nezmyselné žaloby o určenie neplatnosti/platnosti právnych úkonov a iných právnych skutočností, ktoré vyvolávajú ďalšie spory a míňajú sa účelu žaloby určovacej*."

Systematicky, *právne vzťahy* vznikajú z *právnych skutočností*, teda aj *z právnych úkonov*, ktoré sú podmnožinou právnych skutočností; a následne, obsahom právnych vzťahov sú *subjektívne práva* a povinnosti účastníkov právneho vzťahu. Prenesene chronologicky povedané, rozlišujeme štádiá: 1. právna skutočnosť/právny úkon; 2. právny vzťah; 3. subjektívne práva. Podľa doterajšej judikatúry, žaloba o určenie právnej skutočnosti nemohla byť žalobou pomenovanou v § 80 písm. c) Občianskeho súdneho poriadku (Zák. č. 99/1963 Zb. účinného do 30.6.2016, ďalej len OSP), keďže tento umožňoval určenie až ďalších štádií, teda právneho vzťahu alebo práva. Javí sa teda byť vhodné, uviesť explicitne v novej právnej úprave to, čo v pôvodnej právnej úprave chýbalo a bolo dotvárané iba judikatúrou. Z pohľadu teórie sa zdá, že nová právna úprava ide do širšej koncepcie, veď právne skutočnosti sú najširšou množinou právne relevantných skutočností. V kontraste k uvedenému však stojí úmysel zákonodarcu citovaný v dôvodovej správe vyššie, a síce vylúčiť „*nezmyselné žaloby o určenie neplatnosti/platnosti právnych úkonov a iných právnych skutočností, ktoré vyvolávajú ďalšie spory*".

O právnych skutočnostiach, právnych úkonoch, právnych vzťahoch a právach

Právne skutočnosti sú v právnej teórii, bez názorovej diferencie naprieč právnou teóriou a praxou, rozdeľované nasledovne: právne konanie; protiprávne konanie; právne

[2] Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=408705

udalosti; protiprávny stav; a to v závislosti od toho, či vznikajú z vôle subjektu alebo bez ohľadu na jeho vôľu. Právne konanie môže mať podobu individuálneho právneho aktu alebo právneho úkonu[3] Právne skutočnosti sú teda také skutočnosti, ktorých existencia je nevyhnutná pre vznik subjektívneho práva alebo právneho vzťahu. Bez právnych skutočností nie je možný vznik nijakého subjektívneho práva alebo právneho vzťahu.

Právne skutočnosti sú širšou kategóriou, ktorá v sebe zahŕňa aj množinu právnych úkonov. V súčasnosti u nás stále platí Občiansky zákonník (Zák. č. 40/1964 Zb.; ďalej len OZ) z ktorého sa stále odvodzuje teória o právnych úkonoch ako aj právnych skutočnostiach a s tým súvisiacim vznikom právnych vzťahov a vzniku subjektívnych práv. Podľa § 2 OZ občianskoprávne vzťahy vznikajú z právnych úkonov alebo z iných skutočností, s ktorými zákon vznik týchto vzťahov spája. Právne vzťahy môžu vznikať len z právnych úkonov alebo z takých právnych skutočností, s ktorými zákon spája vznik nejakého právneho vzťahu. Inak nie je možné, aby právny vzťah vznikol. Občianskoprávne vzťahy sú užšou kategóriou ako právne vzťahy všeobecne. Právne vzťahy sú spoločenské vzťahy regulované právnymi normami.[4] Nás však zaujímajú iba súkromnoprávne vzťahy, nakoľko súdy prejednávajú a rozhodujú súkromnoprávne spory a iné súkromnoprávne veci.[5] V oblasti súkromného práva je občianske právo základnou zložkou, pričom ďalšie odvetvia súkromného práva vypĺňajú množinu súkromnoprávnych vzťahov. Pre otázku súkromnoprávnych vzťahov je však kľúčové normatívne vyjadrenie niektorých aspektov teórie práva v Občianskom zákonníku. Tým máme na mysli práve vznik/zmenu/zánik právnych vzťahov všeobecne, teóriu právnych úkonov všeobecne (ako jednej z právnych skutočností) a napokon aj teóriu práv a povinností ako obsahu právnych vzťahov.

Môžeme teda opäť zhrnúť, že *právne vzťahy* vznikajú na základe *právnych skutočností* (teda aj ich podkategórie *právnych úkonov*), pričom obsahom právneho vzťahu sú vzájomné *práva* alebo povinnosti subjektov právneho vzťahu.

Komentár k CSP[6] uvádza zavádzajúce konštatovanie, a síce, že "zmluvy a iné právne úkony, ich existencia, platnosť či neplatnosť sú právnymi skutočnosťami (§2 ods. 1 OZ). Určenie existencie právnej skutočnosti (napr. že právny úkon je neplatný) odporuje vo svojej podstate zásade, že súd má určiť aktuálny právny stav. Pri určení právnej skutočnosti hovorí

---

[3] BRÖSTL, A, a kol. Teória práva, str. 86.
[4] Brőstl, A, a kol. Teória práva str. 84
[5] § 3 CSP
[6] Števček, M., Ficová,S., Baricová, J., Mesiarkinová, J., Bajánková,J., Tomašovič, M. a kolektív. Civilný sporový poriadok. Komentár. Str. 505

rozsudok o tom, čo bolo v minulosti, nie však nevyhnutne o tom, čo je v prítomnosti. Preto napr. výrok rozsudku, že kúpna zmluva je neplatná, nemá výpovednú hodnotu, či je v čase jeho vyhlásenia vlastníkom veci žalobca, alebo niekto iný." Tento komentár považujeme za nešťastný, zmätočný, najmä ak sa k tomuto odôvodneniu budú utiekať súdy pri vypracovávaní svojich rozhodnutí. Uvedieme všetky argumenty pre svoje tvrdenia.

Vzhľadom na uvedenú teóriu, ktorá doposiaľ nebola prekonaná, v žiadnom prípade nemožno akceptovať, že „existencia, platnosť či neplatnosť právnych úkonov sú právnymi skutočnosťami“. Právny úkon je právna skutočnosť. Existencia, platnosť, neplatnosť právneho úkonu sú stupne jeho relevancie.[7] Rovnako, aplikujúc princípy logiky, ak sú 4 kategórie právnych skutočností, tak do ktorej by spadala existencia, platnosť či neplatnosť právneho úkonu? Išlo by o skutočnosti od vôle človeka závislé či nezávislé? Išlo by o právnu udalosť (ako je napr. narodenie, smrť, plynutie času), či protiprávny stav (nezavinený protiprávny stav), či o právne konanie, či protiprávne konanie, teda konám čo? Konám platnosť/existenciu právneho úkonu? Alebo je to skutočne „právna udalosť“ ako udalosť nezávislá od vôle človeka? Ak by existencia/neexistencia bola udalosť nezávislá od vôle človeka, môžem tvrdiť, že právny úkon ako právna skutočnosť je od vôle závislé konanie, ale jeho následky už nie sú závislé od vôle človeka? Teda, že subjekt chcel uskutočniť právny úkon so svojimi právnymi dôsledkami, ale vznik či nevzniknutie úkonu je už nezávislé o jeho vôle? Súčasný Občiansky zákonník považuje neexistujúce právne úkony za absolútne neplatné; teda právnu úkon nenaplnil niektorú z náležitostí na to, aby mohol vzniknúť. Neexistencia právneho úkonu, resp. jeho absolútna neplatnosť niekedy závisí od vnútornej vôle subjektu právneho úkonu neuskutočniť právny úkon (lesť na vôli subjektu, donútenie) resp. uskutočniť ho vnútorne inak, ako sa javí navonok (vôľa nie je vážna; vnútorná výhrada či simulácia). Vzhľadom na skutočnosť, že v našom právnom poriadku platí pravidlo, že neznalosť zákona neospravedlňuje,[8] nie je možné právne relevantne tvrdiť, že subjekt nevedel, za akých podmienok vznikne či nevznikne konkrétny právny úkon a akú bude mať relevanciu. Keďže však v praxi dochádza k rôznym interpretáciám právnych ustanovení zo strany subjektov práva, je zrejmé, že sa budú domáhať určenia na všeobecnom súde, keďže to je jediný subjekt, ktorý vo svojom rozhodnutí (rozsudku) konštatuje právne záväznú interpretáciu práva, teda konkrétneho zákona.

---

[7] Luby, Š. Výber z diela a myšlienok. Str 151

[8] § 15 Zákona 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov: O všetkom, čo bolo v zbierke zákonov vyhlásené, sa má za to, že dňom vyhlásenia sa stalo známym každému, koho sa to týka.

Teda, subjekt v konkrétnom prípade uskutočnenia právneho úkonu buď má výslovnú vôľu právny úkon uskutočniť aj s jeho právnymi dôsledkami resp. naplniť jeho relevanciu (jeho existencia, platnosť a účinnosť) alebo má vôľu neuskutočniť právny úkon bez ohľadu na to, aké sa zdá byť vonkajšie pozorovanie. Preto nemožno tvrdiť, že existencia či platnosť či neplatnosť sú právne skutočnosti nezávislé od vôle človeka.

Potom nám teda zostáva už len podkategória „právneho konania". Je teda ne/existencia alebo ne/platnosť iba jednou z foriem právneho konania? Ak je uvedené samostatnou formou právneho konania, tak aké konanie je právny úkon? Ide o dva „samostatné" typy konania, ktoré musia napĺňať nejaké náležitosti? Alebo opakovane môžeme konštatovať, že posudzujúc náležitosti právnych úkonov dospejeme k záverom, že určitý právny úkon vznikol, nevznikol, či je platný. Rovnako, aplikujúc pravidlo, že na základe právnych skutočnosti vznikajú/menia sa/zanikajú právne vzťahy, môže ne/existencia ne/platnosť právneho úkonu sama o sebe podnietiť vznik právneho vzťahu? Môžeme vôbec takto oddeľovať ne/existenciu a ne/platnosť právnych úkonov od právneho úkonu samotného? Bez vôle k smerovaniu právneho úkonu, či už s naplnenými náležitosťami alebo bez ich naplnenia, nie je možné vôbec ani uvažovať o ne/existencii či ne/platnosti právnych úkonov.

Preto, keď podľa predošlej právnej úpravy sa subjekt domáhal určenia ne/platnosti právneho úkonu, nedomáhal sa „určenia právnej skutočnosti neplatnosti" ale určenia, či tu „právny vzťah je alebo nie je", keďže z neplatného právneho úkonu nemohol vzniknúť právny vzťah medzi jeho subjektmi a ani subjektívne práva a povinnosti ako obsah tohto právneho vzťahu.

Teda, zhrnúc uvedené argumenty, kategória „určenia právnej skutočnosti" je najširšou kategóriou, pod ktorú je možné zahrnúť všetky žaloby o akékoľvek určenie, ktoré sa doposiaľ podávali. Je pravdou, že judikatúra v tomto svetle priniesla mnoho nejasností, nakoľko rôzne žaloby „o neplatnosť" boli posudzované rôzne, kategorizované do rôznych kategórií, čo nereflektovalo teóriu o právnych skutočnostiach. Keďže doterajšia právna úprava § 80 písm. c) OSP (o určení, či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je, ak je na tom naliehavý právny záujem) akoby preskočila chronologické štádium, teda určením ne/existencie právneho vzťahu sa logicky určilo aj to, na základe akej právnej skutočnosti vznikol. Teda napríklad určenie „neplatnosti kúpnej zmluvy" je určením právnej skutočnosti, pričom ale touto právnou skutočnosťou nie je „ne/platnosť" ale „kúpna zmluva" ako právny úkon (kategória právnej skutočnosti), a samotná „ne/platnosť" je kvalitou či relevanciou tejto kúpnej zmluva. Teda určením, že určitá kúpna zmluva je v čase rozsudku súdu platná zároveň

implicitne konštatujem, že vznikli právne vzťahy medzi subjektmi a že z nich nadobudli určité práva a povinnosti. Samozrejme, na takomto určení musí byť naliehavý právny záujem, pretože obsahom kúpnej zmluvy bolo aj právo subjektu na zaplatenie kúpnej ceny, tak žaloba o splnenie povinnosti zaplatiť efektívnejšie rieši právnu istotu subjektu, ako len určenie samotnej ne/platnosti právneho úkonu, ktoré by sa riešilo ako predbežná otázka, ak by boli pochybnosti.

V tomto kontexte je ale potrebné poukázať na určitú nejednotnosť teoretického rozdeľovania „žalôb o určenie" na tie, ktoré spadali pod písm. c) § 80 OSP, a ktoré boli žalobami nepomenovanými. Napríklad, za nepomenované žaloby sa pokladali žaloba o určenie neplatnosti výpovede nájmu bytu, žaloba o určenie neplatnosti skončenia pracovného pomeru, žaloba o určenie neplatnosti dražby.[9] Žaloba o určenie neplatnosti výpovede nájmu bytu je v teoretickom ponímaní žalobou o určenie právnej skutočnosti, teda či nastala „výpoveď nájmu bytu" ako jednostranný právny úkon (právna skutočnosť), ktorý predpokladá zákon, teda či tento jednostranný právny úkon naplnil náležitosti dané zákonom na svoj vznik, teda či existuje a je platný. Ak došlo k platnej výpovedi, potom právny vzťah nájomníka a nájomcu už netrvá (právny vzťah zanikol na základe právnej skutočnosti, ktorou bol jednostranný úkon výpovede) a ak nedošlo k platnej výpovedi, pôvodný právny vzťah stále trval. Pri takejto žalobe je opäť na zváženie, či lepšiu právnu istotu získa subjekt určením, že výpoveď bola platná (vtedy nepomenovaná žaloba o právnej skutočnosti), alebo skonštatovaním súdu, právny vzťah nájomníka a nájomcu trvá (pomenovaná žaloba o určenie, či tu právny vzťah je alebo nie je) alebo konkrétne domáhanie sa práva alebo povinnosti žalobou o splnenie (žalobou o vypratanie, žalobou o zaplatenie nájomného a pod.)

Pre lepšie pochopenie našej názorovej línie porovnáme právne úpravy, predošlú a súčasnú a skonštatujme dôsledky pre prax a pre ochranu práv subjektov.

Určovanie ne/existencie právnych skutočností, právnych úkonov, právnych vzťahov a práv podľa bývalého Občianskeho súdneho poriadku

---

[9] K tomu pozri prezentáciu JUDr. Ivana Machyniaka, sudcu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v rámci vzdelávacích aktivít pre Justičnú akadémiu Slovenskej republiky http://www.ja-sr.sk/files/urcovacie_zaloby_prezentacia.pdf: žaloba o určenie neplatnosti výpovede nájmu bytu -§711 ods. 6 OZ – rozhodnutia NS SR sp. zn. 1 Cdo 6/03, sp. zn. 2 Cdo 137/03,ZSP 78/04 z.6; žaloba o určenie neplatnosti skončenia pracovného pomeru –§77 ZP; žaloba o určenie neplatnosti dražby –§21 ods. 2 zák. č. 527/2002 Z.z. – rozhodnutia NS SR 2 Cdo 66/2008, 3 Cdo 272/2007

Podľa pôvodnej právnej úpravy § 80 písm. c) OSP „*Návrhom na začatie konania možno uplatniť, aby sa rozhodlo najmä o určení, či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je, ak je na tom naliehavý právny záujem*“. Pre tieto žaloby sa zaužíval názov „určovacie žaloby“, pričom tento koncept nie je právne definovaným konceptom; nie je právnym pojmom. Pričom však, účastník sa mohol domáhať „určenia“ aj iných právnych skutočností, pričom ale takéto žaloby zaužívane nespadali do tejto umelo vytvorenej kategórie „určovacích žalôb“, ktorý pojem si obľúbila aj judikatúra súdov. Podľa rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len NSSR)[10] určovacou žalobou v zmysle § 80 písm. c/ OSP nie sú žaloby, predmetom ktorých je určenie existencie právnej skutočnosti. Teda, podľa ustálenej judikatúry u nás, určovacou žalobou podľa pôvodného písmena c) § 80 OSP nebolo možné žiadať určenie existencie právnej skutočnosti. Takáto žaloba bola nepomenovanou žalobou.

JUDr. Ivan Machyniak kategorizoval žaloby, ktoré neboli žalobami o určenie v zmysle §80 písm. c) OSP: 1/ Žaloby o určenie (ne)existencie právnej skutočnosti; 2/ Iné žaloby o určenie; 3/ Žaloby podané na základe odkazu súdu, resp. iného orgánu; 4/ Žaloby, ktoré nemajú povahu určovacích žalôb.[11] Keďže predmetné ustanovenie § 80 OSP používalo časticu „najmä“ („*...aby sa rozhodlo najmä...“)*, teda tu spomenuté štyri kategórie boli spôsobilé žalovania, avšak nie pod kategóriou písmena c) v § 80 OSP. Ako je možné spozorovať, jednou z uvedených kategórií je aj žaloba na určenie právnej skutočnosti, ktorú zavádza nový CSP samostatne a explicitne. Pričom však, uvedená kategorizácia reflektuje rozhodovaciu prax NSSR, ktorá ale nemá spoločné deliace kritérium. Vyššie sme už načrtli, ako predmetné delenie na to, čo sú „určovacie žaloby“ a čo nie, nemá pre účastníka praktické opodstatnenie a skôr prinášalo do judikatúry nejednotnosť. Ako uviedol aj NSSR[12], „*o podanie určovacej žaloby neuvedenej v § 80 písm. c/ O.s.p. pôjde vtedy, keď ňou žalobca nepožaduje určiť existenciu alebo neexistenciu právneho vzťahu alebo práva, ale sa domáha určenia existencie alebo neexistencie právnej skutočnosti. Žaloba, ktorou sa účastník domáha*

---

[10] Rozsudok NS SR sp. zn. 4 Cdo 231/06: “*V prejednávanej veci sa však žalobca nedomáhal určenia existencie alebo neexistencie právneho vzťahu alebo práva, ale určenia skutočnosti (že spĺňa podmienky vyplývajúce z ustanovenia § 17 ods. 1 písm.a/, d/ a h/ zák.č. 315/2001 Z.z. pre vymenovanie do stálej štátnej služby a po splnení podmienky zloženia služobnej prísahy bude vymenovaný do tejto služby), ktorá by mohla byť právnou skutočnosťou, ak s ňou majú byť spájané právne následky. Určenie existencie právnej skutočnosti, nie právneho vzťahu alebo práva rozhodnutím súdu, prichádza do úvahy iba vtedy, ak to zákon pripúšťa. V takom prípade však nejde o určovaciu žalobu, ale o žalobu inú, v § 80 O.s.p. neuvedenú. Žaloba, ktorou sa žalobca domáhal označeného určenia, nespĺňa predpoklady žaloby na určenie podľa § 80 písm.c/ O.s.p., lebo sa netýka existencie alebo neexistencie práva alebo právneho vzťahu, ani nemá oporu v platnom práve*.“

[11] K tomu pozri prezentáciu JUDr. Ivana Machyniaka, sudcu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v rámci vzdelávacích aktivít pre Justičnú akadémiu Slovenskej republiky http://www.ja-sr.sk/files/urcovacie_zaloby_prezentacia.pdf

[12] Rozsudok NS SR sp. zn 3 Cdo 99/2008

určenia (ne)existencie právnej skutočnosti, môže byť opodstatnená, pokiaľ má oporu v platnom právnom poriadku; ak však právny poriadok takúto žalobu nepripúšťa, treba ju bez ďalšieho zamietnuť (viď rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo 231/2006)".

Táto judikatúra tiež poukazuje na podmienku, že domáhať sa určenia právnej skutočnosti je možné len vtedy, ak to pripúšťa zákon. Otázkou je, či sa nemôže v praxi vyskytnúť taký prípad, kde nemožnosť žalovať o určenie určitej právnej skutočnosti bude porušení zásady zákazu denegatio iustitiae, teda že účastníkovi sa už len z charakteru procesného predpisu zakáže posudzovať hmotnoprávna stránka určitej skutočnosti. Takáto judikatúra zrejme vychádzala z predpokladu, že vždy sa dá žalobný petit postaviť inak, v súlade s tým čo sme uviedli na začiatku: právna skutočnosť – právny vzťah – subjektívne právo. Teda, ak subjektu vzniklo právo na základe právnej skutočnosti, tak sa môže domáhať určenia, či je alebo nie je nositeľom daného práva.

Spoločný prístup NSSR k žalobám o určenie neplatnosti právneho úkonu, ktorý možno vyvodiť z dlhodobej rozhodovacej činnosti, poukazoval na nevyhnutnosť naliehavého právneho záujmu *stricto sensu.* Naliehavý právny záujem, a teda ani opodstatnenosť žaloby o určenie neplatného právneho úkonu nebol daný, ak sa právny spor dal vyriešiť výrokom „prospešnejším" pre strany sporu. Teda napríklad pri určení vlastníckeho práva k nehnuteľnosti sa pre vlastníka javí právne osožnejšie (s ohľadom na právnu istotu) určenie, či je alebo nie je v danom časovom okamihu vlastníkom predmetnej nehnuteľnosti, ako určenie či zmluva o prevode vlastníckeho práva bola alebo nebola platná, pričom platnosť právneho úkonu zakladajúceho vlastnícke právo je len predbežnou otázkou v tomto spore.[13] Uvedené je logickým prístupom k právu na súdnu ochranu[14], kde súdom poskytnutá ochrana musí byť efektívna. Z toho možno vyvodiť, že pokiaľ možno v zmysle platného práva rozhodnúť dvomi spôsobmi, pričom jeden by mal za následok dôvod na vyvolanie ďalšieho právneho sporu a druhý by bol spôsobilý vyriešiť spor s končenou istotu bez možnosti existencie ďalších pochybností, je potrebné uprednostniť tento druhý spôsob. Tento prístup je v súlade s tým, čo uvádzame naprieč celým textom.

---

[13] Z rozhodnutia NSSR 1 Cdo 36/2008 vyplýva, že ak napríklad právna otázka platnosti alebo neplatnosti právneho úkonu (kúpnej zmluvy) má povahu predbežnej otázky vo vzťahy existencii práva alebo právneho vzťahu (vlastníctva), nie je spravidla daný naliehavý právny záujem na vyriešení (určení) tejto predbežnej otázky, ak sa navrhovateľ môže domáhať priamo určenia existencie práva alebo právneho vzťahu (porovnaj rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 30. novembra 2004 sp. zn. 3 Cdo 98/2004)

[14] Čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky: Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde

Úprava žalôb v novom Civilnom sporovom poriadku (Zákon č. 160/2015 Z.z.)

Ustanovenie § 137 v aktuálnom Civilnom sporovom poriadku rovnako používa exemplifikatívny výpočet, použitím slova „najmä“. Porovnajme si teda pôvodnú a novú právnu úpravu:

§ 137 CSP Žalobou možno požadovať, aby sa rozhodlo najmä o a) splnení povinnosti, b) nároku na usporiadanie práv a povinností strán, ak určitý spôsob usporiadania vzťahu medzi stranami vyplýva z osobitného predpisu, c) určení, či tu právo je alebo nie je, ak je na tom naliehavý právny záujem; naliehavý právny záujem nie je potrebné preukazovať, ak vyplýva z osobitného predpisu, alebo d) určení právnej skutočnosti, ak to vyplýva z osobitného predpisu.	§ 80 OSP Návrhom na začatie konania možno uplatniť, aby sa rozhodlo najmä a) o osobnom stave (o rozvode, o neplatnosti manželstva, o určení, či tu manželstvo je alebo nie je, o určení rodičovstva, o osvojení, o spôsobilosti na právne úkony, o vyhlásení za mŕtveho); b) o splnení povinnosti, ktorá vyplýva zo zákona, z právneho vzťahu alebo z porušenia práva; c) o určení, či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je, ak je na tom naliehavý právny záujem.
Podľa § 137 c), d) CSP sa možno domáhať: • ne/existencie práva, ak je na tom naliehavý právny záujem • ne/existencie právnej skutočnosti, ak to vyplýva z osobitného predpisu.	Podľa § 80 OSP bolo možné sa domáhať: • ne/existencie právneho vzťahu, ak je na tom naliehavý právny záujem • ne/existencie práva, ak je na tom naliehavý právny záujem

Analyzujúc slovne ustanovenie § 137 písm. c) CSP vidíme, že zákonodarca upravil v pôvodnom znení § 80 písm. c) OSP slovné spojenie "či tu právny vzťah je“, a zakotvil určenie, či tu „právo je“. Nový CSP zaviedol v § 137 aj písmeno d), teda žalobou možno požadovať, aby sa rozhodlo o určení právnej skutočnosti, ak to vyplýva z osobitného predpisu.

Teda, ak podľa pôvodného § 80 písm. c) OSP (c) sa mohol účastník niečoho domáhať, tak len toho, či mu (ne)vznikol nejaký právny vzťah, teda či účastník sám bol subjektom nejakého právneho vzťahu (§ 80 písm. c) o určení, či tu právny vzťah alebo právo je); alebo sa mohol domáhať určenia práva, ktoré je obsahom právneho vzťahu.

Všeobecne prijatou rozhodovacou praxou súdov sa ustálilo, v súlade s gramatickým, logickým a systematickým výkladom, že obsahom žaloby mohlo byť len určenie (ne)existencie právneho vzťahu alebo subjektívneho práva ku konkrétnemu žalovanému.[15] Z ďalších rozhodnutí NS SR[16] vyplýva, že môže byť určené len jestvovanie práva, prípadne

[15] K tomu pozri prezentáciu JUDr. Ivana Machyniaka, sudcu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v rámci vzdelávacích aktivít pre Justičnú akadémiu Slovenskej republiky http://www.ja-sr.sk/files/urcovacie_zaloby_prezentacia.pdf

[16] Rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Cdo 32/98, sp. zn.2 Cdo 131/06

právneho vzťahu, existujúceho ku dňu vyhlásenia rozsudku; obsahom žaloby nemôže byť určenie práva za dobu minulú a ani do budúcnosti.

Komentár k CSP[17] k novej žalobe uvádza, že pôvodná právna úprava neobsahovala všeobecné ustanovenie, ktoré by *expresis verbis* upravovalo prípustnosť žalobného návrhu na určenie právnej skutočnosti. Právna teória v tejto otázke nebola jednotná. Prevažovali názory, že žaloba na určenie právnej skutočnosti je prípustná iba za predpokladu, že jej prípustnosť vyplýva in concreto z právneho predpisu (najmä hmotného práva). V praxi sa však žaloby na určenie právnej skutočnosti (zvyčajne) pripúštali vo všeobecnej rovine, ak žalobca preukázal na určení naliehavý právny záujem.

Nová právna úprava, pokiaľ by sme ju podrobili gramatickému, systematickému a logickému výkladu teda povoľuje určenie ne/existencie práva, ak je na tom naliehavý právny záujem. Týmto sa vylučuje určovanie ne/existencie samotného právneho vzťahu. Predpokladá logicky, že ak subjektívne právo vzniká na základe právneho vzťahu, teda toto právo je jeho obsahom, tak pre potenciálneho nositeľa subjektívneho práva je právne istejšie, ak vie, či je alebo nie je nositeľom nejakého subjektívneho práva. Táto právna úprava však zároveň implicitne naznačuje, že pri určení existencie samotného právneho vzťahu nemusí byť zrejmý obsah práv, ktoré z tohto právneho vzťahu skutočne vznikli, preto je pre subjekt akoby zbytočné vedieť, že je účastníkom nejakého právneho vzťahu, bez toho, aby vedel, či je aj nositeľom subjektívneho práva, ktoré malo byť obsahom tohto právneho vzťahu.

Prakticky teda možno konštatovať, že určenia právnej skutočnosti sa možno v zmysle novej právnej úpravy CSP domáhať len vtedy, ak to zákon explicitne stanovuje. Zároveň pre subjekt je podstatné vedieť, že sa môže vždy domáhať určenia, či je alebo nie je nositeľom práv alebo povinností. Teda v prípade, že napríklad existuje spor o tom, či je platná zmluva o prevode členských práv k bytu (ide o právny úkon, teda o právnu skutočnosť), nie je možné sa domáhať určenia jej relevantnosti, teda ne/platnosti či ne/existencie. Je však možné žiadať, aby súd určil, či určitá osoba je alebo nie je nositeľom členských práv k bytu (§ 137 písm. c CSP „určení, či tu právo je alebo nie je, ak je na tom naliehavý právny záujem“). Tu chceme dôrazne upozorniť, že rozhodovacia činnosť súdov nesmie zostať byť vymedzená v doterajšom posudzovaní fiktívnej kategórie určovacích žalôb, ale práve pre zachovaniu zásady zákazu *denegatio justitiae* bude musieť prejsť na nové posudzovanie žalobných petitov a rozhodovať o nich hmotnoprávne.

---

[17] Števček, M., Ficová,S., Baricová, J., Mesiarkinová, J., Bajánková,J., Tomašovič, M. a kolektív. Civilný sporový poriadok. Komentár. Str. 505

Nová éra aplikácie CSP naznačuje, že môže dôjsť k úprave významu zaužívaného žargónového konceptu "určovacie žaloby". Doposiaľ sa totiž „určovacou žalobou“ myslel práve §80 písm. c) OSP, teda že tu je určitý právny vzťah alebo právo návrh) alebo že tu právny vzťah alebo právo nie je. V súčasnosti však už takúto právnu úpravu nemáme, keďže v novom § 137 CSP písm. c) je explicitne uvedené iba určenie práva (nie právnej skutočnosti). Otázkou teda bude, či toto nové písmeno c) sa stane novým významovým obsahom pôvodného jurisprudenciou zaužívaného konceptu „určovacie žaloby“, alebo sa tento koncept obsahovo rozšíri na všetky žaloby, ktoré žiadajú akékoľvek „určenie“ a sú v zmysle nového CSP prijateľné.

Záver

Záverom je potrebné zopakovať niekoľko podstatných konštatovaní uvedených v texte. Systematicky, *právne vzťahy* vznikajú z *právnych skutočností*, teda aj z *právnych úkonov*, ktoré sú podmnožinou právnych skutočností; a následne, obsahom právnych vzťahov sú *subjektívne práva* a povinnosti účastníkov právneho vzťahu. Doterajšia právna úprava v OSP umožňovala rozhodovať o tom, či tu právny vzťah je alebo nie je alebo či tu právo je alebo nie je. Judikatúra pripúšťala určenie právnej skutočnosti, ak to zákon výslovne povoľoval. Súčasná právna úprava expresis verbis zakotvuje žalobu o určenie právnej skutočnosti, ak to zákon pripúšťa. Ďalej povoľuje žalovať iba o určenie toho, či tu právo je, alebo nie je.

Právne skutočnosti sú teda také skutočnosti, ktorých existencia je nevyhnutná pre vznik subjektívneho práva alebo právneho vzťahu. Bez právnych skutočností nie je možný vznik nijakého subjektívneho práva alebo právneho vzťahu. Právne skutočnosti sú rozdeľované nasledovne: právne konanie; protiprávne konanie; právne udalosti; protiprávny stav; a to v závislosti od toho, či vznikajú z vôle subjektu alebo bez ohľadu na jeho vôľu.

Právny úkon je právna skutočnosť. *Existencia, platnosť, neplatnosť* právneho úkonu nie sú právne skutočnosti. Existencia, platnosť, neplatnosť právneho úkon sú stupne relevancie právneho úkonu. Pokiaľ hovoríme o žalobe o určenie právnej skutočnosti, a konkrétne napríklad o žalobe o neplatnosť zmluvy, určujeme ne/existenciu (ktorá sa v u nás v hmotnoprávne teórii premieta iba do posudzovania absolútnej a relatívnej neplatnosti) tejto zmluvy. Právnou skutočnosťou je teda zmluva ako právny úkon. Právnou skutočnosťou tu nie je "neplatnosť".

Prakticky, pokiaľ ide o nejaký právny úkon, tak na jeho základe vzniká nejaký právny vzťah a obsahom tohto práva sú práva a povinnosti. Teda, podľa súčasného CSP nemožno žalovať o neplatnosť tohto úkonu, ak to zákon výslovne nepripúšťa. Nemožno žalovať ani to, či tu právny vzťah je, alebo nie je. Žalobným petitom preto musí byť, či je subjekt nositeľom subjektívneho práva, ak je na tom naliehavý právny záujem, teda najmä vtedy, ak nie je možné žalovať rovno na splnenie nejakej povinnosti vyplývajúce z konkrétneho právneho vzťahu. Subjektívne práva vznikajú však aj na základe iných právnych skutočností, kde opäť nie je možné žalovať existenciu tejto konkrétnej právnej skutočnosti, ale bude sa žalovať to, či dotknutý subjekt je nositeľom nejakého práva, ak je na tom naliehavý právny záujem. Dúfame, že túto jasnú argumentáciu si osvoja aj všeobecné súdy.

Použitá literatúra

- *Brőstl, A, a kol*. Teória práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-425-1. 199 s.
- *Luby, Š*. Výber z diela a myšlienok. Bratislava: Iura Edition,1998, ISBN 80-88715-31-8; 496 strán.
- Števček, *M., Ficová,S., Baricová, J., Mesiarkinová, J., Bajánková,J., Tomašovič, M. a kolektív*. Civilný sporový poriadok. Komentár. C.H. Beck 2016. ISBN 978-80-7400-629-6, 1544 s.
- *Machyniak, I.,* Prezentácia v rámci vzdelávacích aktivít pre Justičnú akadémiu Slovenskej republiky http://www.ja-sr.sk/files/urcovacie_zaloby_prezentacia.pdf
- Národná rada Slovenskej republiky. Dôvodová správa. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=408705
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Cdo 231/06
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Cdo 99/2008
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Cdo 36/2008
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Cdo 32/98
- Zákon č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok účinný od 1.júla 2016
- Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok účinný do 30.6.2016
- Zákon č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky
- Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

Kresťanské tradície a sekularizmus: reflexie v judikatúre ESĽP[1]

CHRISTIAN TRADITIONS AND SECULARISM: REFLECTIONS IN THE CASE-LAW OF ECHR.

Martin Gregor[2]

Abstrakt

Identita európskych krajín je založená na princípoch kresťanského náboženstva. V právnych poriadkoch a praxi členských štátov Rady Európy sú prítomné mnohé inštitúty, ktoré tomu dodnes nasvedčujú. Často majú podobu výslovného anachronizmu. Na druhej strane stojí požiadavka sekulárneho štátu, ktorý sa neviaže na nijaké náboženstvo ani ideológiu.

Predložený príspevok sa zaoberá touto diskrepanciou a jej poňatím v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva. Usiluje sa postihnúť najmarkantnejšie prípady tohto konfliktu medzi náboženskou slobodou jednotlivca a tradíciami niektorých európskych štátov, ktoré majú svoj pôvod v kresťanskom náboženstve. Článok sa usiluje o kritické zhodnotenie rozhodovacej činnosti tejto inštitúcie v danej oblasti a komparuje načrtnutú judikatúru s case-law iných relevantných inštitúcií.

Kľúčové slová: náboženská sloboda, judikatúra ESĽP, sekularizmus, kresťanské tradície

Abstract

The identity of the European countries is based on the principles of Christian religion. There are many institutes within the legal systems and legal practice of the member states of the Council of Europe which manifest it. They often have the form of explicit anachronism. On the other hand, there is a demand for a secular state which does not bind to any religion or ideology.

The submitted article deals with this discrepancy and its perception within the case-law of the European Court of Human Rights. This contribution seeks to address the most striking cases of this conflict between the religious freedom of the individual and the traditions of some European states that originate in Christian religion. The article seeks to critically assess the

[1] Príspevok je výstupom grantového projektu VEGA (č. 1/0631/14).

[2] **Mgr. Martin Gregor**, Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. Email: martin.gregor@flaw.uniba.sk

decision-making activity of this institution in the given field and compares its outlined case-law with the case-law of other relevant institutions.

Keywords: freedom of religion, case-law of ECHR, secularism, christian traditions

Úvod

V teórii konfesného práva[3] je sekulárny štát definovaný ako útvar, ktorý sa neviaže na žiadne náboženstvo. Treba pritom rozlišovať medzi separačnou a kooperačnou verziou sekularizmu. Pre separačné (odlukové) štáty je charakteristické striktné oddelenie štátu od všetkých cirkví, čo sa prejavuje najmä zákazom prejavov určitého náboženstva vo verejnej sfére, vrátane náboženských symbolov (ako napríklad teória laicity vo Francúzsku).[4] Tieto štáty nie sú natoľko náchylné k dodržiavaniu obradov spätých s náboženským cítením ako krajiny preferujúce kooperačný sekularizmus a preto je v nich riziko stretu náboženského cítenia jednotlivca s určitými (napr. s kresťanskými) tradíciami štátu minimálne.

Kooperačný typ sekulárneho štátu síce deklaruje, že zachováva náboženskú neutralitu, ale nemusí byť hodnotovo nepredpojatý. Typickým príkladom je aj Slovenská republika, ktorá sa v Preambule Ústavy SR hlási k „cyrilo-metodskému duchovnému dedičstvu," hoci v čl. 1 ods. 1 Ústavy vyhlasuje, že sa neviaže na žiadne náboženstvo. Naznačuje to, že hoci nevyzdvihuje žiadne náboženské vyznanie, slovenské dejiny a tradície veľmi úzko súvisia s kresťanským dedičstvom, čo sa napokon ani navzájom nevylučuje. Podobný stav je vlastný viacerým európskym krajinám.

Národné obyčaje, zvyky, či tzv. „obrady národnej hrdosti" môžu zasiahnuť postavenie odlišne cítiacich jednotlivcov najmä v klasickom konfesijnom štáte, ktorý uprednostňuje jediné konkrétne náboženstvo.[5] V týchto prípadoch môže vzniknúť určitá diskrepancia medzi štátnou náboženskou tradíciou, ktorá má svoj odraz v legislatíve a napokon aj v štátnom donútení, a náboženskou slobodou jednotlivca, ktorý vyznáva vieru odlišujúcu sa od hodnôt väčšinovej spoločnosti.

Tento príspevok má ambíciu pozrieť sa na uvedený rozpor optikou Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESĽP") a jeho judikatúry. Na základe analýzy jednotlivých káuz,

[3] Bližšie pozri: *Čerbová, V.*: Cirkevné, kánonické a konfesné právo – synonymá alebo obsahovo odlišné pojmy. In: Acta facultatis iuridicae Universitatis Comenianae, č. 1/2013, Tomus XXXII, s. 61.
[4] *Tretera, J. R. – Horák, Z.*: Konfesní právo, Leges, 2016, s. 41.
[5] Dnes sa za najvypuklejší prípad konfesného štátu už nepovažujú škandinávske krajiny, alebo Veľká Británia, avšak najmä krajiny Blízkeho východu, z európskych štátov najmä Rusko a čiastočne Grécko.

sa bude usilovať zodpovedať na otázku, ako ESĽP posudzuje stret kresťanských tradícií, ktoré sú vlastné európskym štátom, so slobodou svedomia a náboženstva osôb nezdieľajúcich presvedčenie väčšinovej európskej spoločnosti. V tomto smere bude zvlášť dôležité sledovať uplatnenie doktríny *margin of appreciation* v rámci výkladu čl. 9 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len Dohovor"). Dosiahnuté výsledky budú porovnané s princípmi, na ktorých stojí judikatúra európskych ústavných súdov, s čiastočným presahom až do judikatúry Najvyššieho súdu USA.

Teoretické poznámky k čl. 9 Dohovoru a jeho presahom ku kresťanským tradíciám

Z pohľadu štrasburských orgánov ochrany práva sa filozofii Dohovoru viac približuje nábožensky neutrálny štát, ktorý sa neusiluje svojich obyvateľov vtesnať pod určité náboženstvo, ktoré je v danej krajine konformné.[6] Zavedenie štátneho náboženstva síce nie je v rozpore s Dohovorom, ale štát musí dbať o to viac, aby sa nedotkol náboženskej slobody osôb, vyznávajúcich menšinové náboženstvo.

Hlavným cieľom pri aplikácii čl. 9 Dohovoru má byť zachovanie pluralizmu a tolerancie v demokratickej spoločnosti.[7] Za týmto účelom ESĽP presadzuje vo svojej judikatúre princípy konfesnej neutrality a sekularizmu dosť extenzívne, bez ohľadu na model konfesného štátu a jeho hodnotové zameranie.[8] Tieto pojmy nemajú základ v znení Dohovoru, súd ich však považuje za nevyhnutnú súčasť zachovania demokratickej spoločnosti podľa čl. 9 ods. 2 Dohovoru. Smerujú k takému stavu spoločenského prostredia, „v ktorom je náboženstvo eliminované z oblasti verejného priestoru a vyjadruje myšlienku, že viera je súkromná vec každého občana."[9]

Každý zmluvný štát je povinný rovnako chrániť náboženské cítenie členov štátnej cirkvi, ako aj členov iných cirkví a tiež ateistov, či ľudí bez náboženského presvedčenia.[10] ESĽP viac krát konštatoval, že ateistom, agnostikom, skeptikom a nezúčastneným sa priznáva rovnaká miera ochrany ako vyznávačom určitého náboženstva.[11]

---

[6] V judikatúre ESĽP možno nájsť konštantne opakujúcu sa formulu: „Úlohou štátu je byť nezávislý a nestranný arbiter medzi náboženstvami..., ktorého úlohou je zaistiť toleranciu v demokratickej spoločnosti. Pozri napr. Serif proti Grécku, sťažnosť č. 38178/97, bod 53; Leyla Şahin proti Turecku, sťažnosť č. 44774/98, bod 107.
[7] Selektívne napr. Manoussakis proti Grécku, sťažnosť č. 18748/91, bod 44.
[8] *Nemec, M.:* Tvorba a princípy konfesnoprávnej doktríny v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva. In: *Vojáček, L. (ed.)*: Bene Merito: Pocta profesorovi Jozefovi Klimkovi k 70. narodeninám, priatelia prof. JUDr. Jozefa Klimka, DrSc., 2012, ISBN: 978-80-970913-0-9, s. 194.
[9] *Nemec, M.:* Tvorba a princípy konfesnoprávnej doktríny v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva. In: *Vojáček, L. (ed.)*: Bene Merito: Pocta profesorovi Jozefovi Klimkovi k 70. narodeninám, priatelia prof. JUDr. Jozefa Klimka, DrSc., 2012, ISBN: 978-80-970913-0-9, s. 196.
[10] *Svák, J.:* Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch, III. zväzok, Eurokódex, 2011, s. 11.
[11] Kokkinakis proti Grécku, z 25.3.1993, sťažnosť č. 14307/88, bod 31.

Pripúšťa sa pritom, že záujmy jedinca môžu byť podriadené záujmom skupiny v rozsahu, v akom to ustanovil čl. 9 ods. 2 Dohovoru, ktorý obsahuje obmedzenia práva prejavovať svoje náboženské vyznanie (tzv. *forum externum*). V žiadnom prípade však nemožno pristúpiť k zásahom do vlastného vnútorného sveta jedinca (*forum internum*) a vnucovať mu určité náboženské presvedčenie. Dokonca aj pri aplikácii obmedzení prejavovať svoju vieru musí byť zachovaná spravodlivá rovnováha medzi záujmami štátu a záujmami jednotlivca.

Otázka, ako riešiť konflikt medzi tradíciami a inak zmýšľajúcimi ľuďmi sa vyvinula v kontexte novej spoločenskej a filozofickej situácie. Vyobrazovanie kríža v školách, na súdoch a v iných verejných priestoroch, skladanie prísahy na bibliu, či prísahu s odkazom na Boha, bolo v minulosti úplne bežné. Dnes sa to vníma ako porušenie náboženskej neutrality štátu.[12]

Prísaha a náboženstvo

Prísaha na sväté evanjelium bola predmetom sporu v prípade Buscarini a ostatní proti San Marinu.[13] Poslanci zvolení do parlamentu odmietli zložiť zákonom predpísanú prísahu, ktorá sa odvolávala na evanjelium. Namiesto toho prikročili k zloženiu sľubu bez tohto postulátu. Neskôr sa podrobili námietkam o neúplnosti ich prísahy, zložili celý predpísaný sľub, vrátane sporného ustanovenia, avšak následne sa obrátili na ESĽP so sťažnosťou, namietajúcou porušenie ich práva na náboženskú slobodu.[14]

Tvrdili, že právo vykonávať verejnú funkciu poslanca bolo podmienené verejným vyhlásením o príslušnosti k určitému náboženskému vyznaniu a podriadeniu sa jeho normám. Naopak, vláda bagatelizovala náboženský kontext podobnej prísahy a upriamila pozornosť na jej historický a sociálny aspekt, ktorý vychádza z národných tradícií San Marina.[15] V tomto zmysle bola pôvodne kresťanská hodnota prísahy transformovaná do potreby ochrany verejného poriadku vo forme spoločenskej istoty, sociálnej súdržnosti, dôvery v tradičné inštitúcie.[16] Národná tradícia San Marina je pevne spätá s kresťanstvom, ktoré sa premietlo do

[12] *Bobek, M.*: Svoboda myšlení, svědomí a náb. vyznání. In: *Kmec, J.* a kol.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář, C. H. Beck, 2012, s. 982.
[13] Rozsudok zo dňa 18. 2. 1999, sťažnosť č. 24645/94.
[14] *Sváк, J.:* Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch, III. zväzok, Eurokódex, 2011, s. 17-18.
[15] Rozsudok Buscarini a ostatní proti San Marinu, bod 32.
[16] Takto vykreslený cieľ je nápadne podobný dôvodu vzájomného súžitia (*le vivre ensemble*) ako súčasti ochrany práv a slobôd iných, ktorý sa v judikatúre ESĽP objavil v kauze S. A. S. proti Francúzsku (43835/11 z 1.7.2014), čím sa v podstate pripustilo, že idea tzv. „bratstva“, či „verejného záujmu“ môže prevážiť nad záujmom jednotlivca. Rozhodol by ESĽP na tomto základe dnes inak, ako vtedy? Tento prístup kritizuje napr. *Bartoň D.*: Omezení náboženské svobody za účelem dosažení lepšího vzájemního soužití, In: Revue církevního práva č. 2/2015, 61, s. 63-64.

množstva inštitútov, čo však nič nemení na tom, že ide o sekulárny a nábožensky neutrálny štát. Prísaha poslancov zaisťuje ich lojalitu voči republike a jej tradičným hodnotám.[17]

ESĽP posudzoval prípad na základe konštantne využívaných kritérií. Konštatoval, že k obmedzeniu náboženskej slobody u sťažovateľov skutočne došlo, keďže každý má nielen právo vyznávať určitú vieru, ale taktiež ju nemusí vyznávať a najmä nesmie byť nútený k vykonaniu náboženských úkonov proti jeho vôli. Súd sa ďalej zameral na dôvody, ktoré by mohli toto obmedzenie ospravedlniť.

Hoci bolo podobné opatrenie uložené na základe zákona, ktorý túto formu prísahy výslovne zakotvoval, bolo jednoznačne nelegitímne a nevykazovalo znaky nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti. Naopak, podmienenie výkonu poslaneckého mandátu prísahou na evanjelium nereflektovalo rôznosť spoločenských záujmov, čo sa prejavilo aj zvolením poslancov, ktorí nezdieľali tento náboženský pohľad. V tomto prípade bol dôležitejší vzťah poslancov k svojim voličom. Preto boli práva sťažovateľov porušené.

Do protikladu k tomuto prípadu možno postaviť kauzu svedeckej prísahy, ktorú prejednával Nemecký spolkový ústavný súd pod značkou 2 BvR 75/71 z 11.4.1972. Evanjelický pastor odmietol zložiť prísahu s poukazom na reč z Matúšovho evanjelia,[18] hoci v nej nebolo zmienky o Bohu, ale jednalo sa o typickú svetskú prísahu. Ústavný súd tu posudzoval dva protichodné záujmy: záujem spoločnosti na efektívnom výkone súdnictva a záujem jednotlivca nekonať v rozpore so svojim náboženským presvedčením. Dospel k záveru, že záujem štátu nebude podstatne oslabený, ak sa určitá časť veriacich vyjme spod procesných pravidiel a pravdivosť výpovede sa bude skúmať inak než prísahou.[19]

Pre obe prípady je príznačné uprednostnenie náboženskej slobody pred inými záujmami štátu. Náboženská sloboda bola uprednostnená nielen keď sťažovatelia namietali presahovanie kresťanských tradícií do sekulárneho štátu, ale aj v prípade sťažovateľa domáhajúceho sa uplatnenia väčšieho ohľadu na svoje presvedčenie v súdnom konaní. V druhom prípade šlo o väčšiu mieru benevolencie, keďže podľa nás by ESĽP priznal riadnemu výkonu súdnictva váhu legitímneho a nevyhnutného cieľa na obmedzenie tejto slobody.

Je nanajvýš paradoxné, že prezidenti USA zásadne skladajú prísahu na bibliu ako symbol kresťanského náboženstva, hoci ide o prísne sekulárnu krajinu, kde platí doktrína

[17] Rozsudok Buscarini a ostatní proti San Marinu, bod 36.
[18] Mt 5, 33-37 „Otcom bolo povedané: Nebudeš krivo prisahať... No ja vám hovorím: vôbec neprisahajte – ani na nebo... ani na zem... ani na Jeruzalem... ani na svoju hlavu.“
[19] *Martinková, J.:* Náboženské výnimky, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2004, s. 18.

„*wall of separation*." Iba traja z prezidentov odmietli prisahať podobným spôsobom, posledným z nich bol Theodor Roosevelt v roku 1901.

Náboženské symboly vo verejnom priestore

V slávnom prípade Lautsi proti Taliansku[20] argumentovala talianska vláda podobne ako v kauze Buscarini. Krížu s ukrižovaným Kristom nepripisovala náboženský význam. Poukázala na humanistický zmysel tohto znaku ako symbolu nenásilnosti, spravodlivosti, individuality a lásky k blížnemu.[21] Ďalej tento kontext rozvíjala v nadväznosti na históriu a národnú identitu Talianov. Pôvodne náboženský symbol sa tak prostredníctvom svojho morálneho odkazu premenil na zosobnenie svetských ústavných hodnôt, ktoré sú zrozumiteľné každému, bez ohľadu na vierovyznanie.[22]

Z hľadiska skutkového stavu je nutné uviesť, že sťažovateľka napadla údajné porušenie svojho práva vychovávať a vzdelávať svoje deti v súlade s vlastným náboženským presvedčením (čl. 2 Protokolu č. 1, v spojení s čl. 9 Dohovoru), čoho sa mala dopustiť škola vystavením kríža na stenách triedy, ktorú jej deti navštevovali. Vyvesenie kríža na talianskych školách bolo celkom bežné, nariaďovali to kráľovské dekréty z 20. rokov 20. storočia, vrátane znenia Lateránskych dohôd.[23]

Druhý senát rozhodol o porušení práva sťažovateľky. V súlade s procesným postupom predvídaným Dohovorom, veľká komora zrušila senátne rozhodnutie a rozhodla o tom, že práva sťažovateľky porušené neboli.

Pre oba druhy rozhodnutí by sme v judikatúre ESĽP našli mnohé podporné argumenty. Kríže na stenách školských tried by predstavovali narušenie náboženskej slobody v kontexte novších rozhodnutí ESĽP o islamských symboloch na školách. Ide najmä o prípad študentky, ktorej turecké orgány zakázali nosiť hidžáb v priestoroch univerzity. V tomto prípade - Leyla Şahin proti Turecku - ESĽP zdôraznil, že sekularizmus v školskom prostredí napomáha rozvoju pluralizmu a rozvoju práv a slobôd iných.[24]

Doktrína často podrobuje kritike rozhodnutie veľkého senátu vo veci Lautsi vzhľadom na rozhodnutie vo veci Dahlab proti Švajčiarsku.[25] V danom prípade bolo prepustenie

[20] Rozsudok Veľkej komory zo dňa 18. 3. 2011, sťažnosť č. 30814/06.
[21] Rozsudok Lautsi proti Taliansku (2. komora) z 3.11.2009, bod 35.
[22] Rozsudok Lautsi proti Taliansku (2. komora) z 3.11.2009, bod 51.
[23] Diskusia o mieste kríža na školách prebiehala v Taliansku už oveľa skôr. K právnym aspektom jednotlivých názorových prúdov pozri: *Oto de, A.*: Kříže na veřejných úřadech: Úřad pro zastupování státu a současné zákonodarné iniciativy zpochybňují ústavní princip laického státu v Itálii. In: Revue cirkevního práva, č. 1/2004, 27, s. 30-31.
[24] Rozsudok Leyla Şahin, sťažnosť č. 44774/98 z 10.11. 2005, bod 116.
[25] Rozsudok zo dňa 15. 02. 2001, sťažnosť č. 42393/98.

učiteľky, ktorá nosila hidžáb počas vyučovania, v súlade s Dohovorom, keďže tým mohla negatívne ovplyvniť malé deti, ktoré vykazujú vysokú mieru vnímavosti a v určitom aspekte mohla na nich dokonca pôsobiť proselyticky, hoci šatku nenosila ostentatívne. Napriek tomu, krucifixy sú súčasťou „európskej tradície“ a nemôžu pôsobiť negatívne, hoci sú umiestnené v triedach, kde sa nachádzajú malé deti.[26]

Došlo teda k rozdielnemu zaobchádzaniu v rovnakých podmienkach? Nie, pretože sa tieto náboženstvá od seba odlišujú svojím významom pre spoločnosť.[27] Z talianskej histórie vyplýva prirodzená príchylnosť ku kresťanskému náboženstvu a preto je toto náboženstvo dôležitým aspektom jeho štátnej identity, na rozdiel od islamu.

Tento argument je pochopiteľnejší než ten, o reálnom význame krížov na školách. Podľa nás nemožno prikladať váhu skutočnosti, že deti nemuseli smerom ku krížom vykonávať žiadnu činnosť a nebol predmetom vyučovacieho procesu, keďže ani učiteľkina šatka nijako nezasahovala do vyučovania, okrem toho, že bola na hlave učiteľky, podobne ako kríže na stene. Napokon tiež platí, že verejné prejavy náboženstva v krajinách hlásiacich sa veľkou väčšinou k určitému náboženstvu, môžu pôsobiť na náboženské menšiny nátlakovo.[28]

Odlišné rozhodnutie založila Veľká komora práve na prekvalifikácii kríža zo „silného vonkajšieho symbolu,“ ako to bolo v prípade Dahlab, na submisívny znak, ktorý je súčasťou otvoreného a tolerantného školského prostredia. Podľa Komory neexistoval dôkaz preukazujúci reálny vplyv tohto symbolu na žiakov.[29] Žiaci neboli podrobovaní žiadnym misionárskym aktivitám, či výučbe náboženstva Zároveň sa rešpektovalo ich menšinové náboženstvo a rozhodne sa nebránilo rodičom, aby ich vychovávali v súlade so svojím vyznaním, čím vnútroštátne orgány splnili nároky na zaistenie komplexnej náboženskej slobody

V tejto súvislosti možno pripomenúť formulku, ktorá je konštantne zaužívaná v judikatúre ESĽP: „hoci záujmy jednotlivca je niekedy nutné podriadiť záujmom skupiny, demokracia sa neredukuje na stálu nadvládu väčšiny, ale prikazuje zachovanie spravodlivej rovnováhy.“[30] V danom prípade zaiste bolo s náboženskou menšinou zaobchádzané spravodlivo, čo však stále nijako nezmenšuje mieru disproporcionality v kontexte prípadu Dahlab.

---

[26] *Bobek, M.*: Svoboda myšlení, svědomí a náb. vyznání. In: *Kmec, J.* a kol.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář, C. H. Beck, 2012, s. 985.
[27] *Čurila, D.*: Sloboda náboženského vyznania a formálna spravodlivosť vo veci Lautsi v. Taliansko. In Dny Práva 2010, Masarykova Univerzita v Brne, 2010, s. 2808-2809.
[28] Karaduman proti Turecku, zo 3.5.1993, sťažnosť č. 16278/90, bod 31.
[29] Rozsudok Veľkej komory zo dňa 18. 3. 2011, sťažnosť č. 30814/06, bod 66.
[30] Young, James and Webster proti Spojenému kráľovstvu z 13. 8. 1981, sťažnosť č. 7601/76, bod 63.

Kvalifikácia kríža ako pasívneho symbolu sa zakladala najmä na tom, že určitý vizuálny symbol má slabší vplyv ako impulzy vzišlé v priebehu komunikácie, napr. v rámci aktívnej účasti na vyučovaní. Avšak tým v podstate vôbec nebol vysvetlený rozdiel medzi týmto prípadom a kauzou Dahlab,[31] najmä ak ESĽP uznal náboženský význam kríža.
V judikatúre ESĽP sa však vyskytli aj rozhodnutia, podľa ktorých článok 9 nezaručuje právo správať sa vždy a všade v súlade so svojim náboženským presvedčením, bez ohľadu na zavedené pravidlá. Napríklad v kauze Kjeldsen, Busk, Madsen a Pedersen proti Dánsku[32] konštatovala Európska komisia pre ľudské práva, že obligatórna sexuálna výchova na školách nie je v rozpore so znením Európskeho Dohovoru, hoci sa jej výučba priečila presvedčeniu viacerých rodičov.

Podľa tohto rozsudku, čl. 2 protokolu č. 1 nebráni štátu, aby priamo, či nepriamo poskytoval v priebehu vyučovania rôzne informácie náboženského a filozofického charakteru. Rodičia nie sú oprávnení na vznášanie námietok voči takémuto spôsobu výučby, keďže tým pádom by sa stala prakticky neuskutočniteľná. Zostavovanie učebných osnov pritom patrí do kompetencie zmluvných štátov.[33] V tomto prípade sa javí ako opodstatnený argument, že aktívna účasť žiakov na hodinách sexuálnej výchovy bola oveľa väčším zásahom do presvedčenia detí a ich rodičov, než pasívne (statické) zobrazenie kríža na stenách triedy,[34] hoci Európska komisia vtedy dospela k tomu, že práva vyplývajúce z Dohovoru neboli porušené.

Nešlo však o ojedinelý prípad, keďže v kauze Valsamis proti Grécku[35] bolo potrestanie študentky za neúčasť na slávnostnom sprievode taktiež v súlade s Dohovorom. Pacifisticky zmýšľajúcej rodine Svedkov Jehovových sa totiž priečila povinná účasť ich dcéry na prehliadke pri príležitosti tzv. Národného dňa, ktorej sa mali zúčastniť aj predstavitelia armády. ESĽP však zdôraznil, tento problém možno vhodne vyriešiť len s ohľadom na konkrétny štát a dobu. Tvorba vzdelávacích programov je v kompetencii zmluvných štátov. Napriek tomu, že študentka bola za neúčasť sankcionovaná krátkodobým vylúčením zo školy, čo sa malo odraziť na jej údajnej stigmatizácii, Dohovor porušený nebol. V danom prípade teda šlo taktiež o povinnosť určitého aktívneho konania, ktoré malo zasahovať do subjektívnej vnútornej sféry študentky, ktoré však nenašlo dostatočnú oporu v konštrukcii čl. 9 Dohovoru.

[31] Ku kritickému postoju k tejto časti rozhodnutia pozri: *Zucca, L.*: Lautsi: A Commentary on a decision by the ECtHr Grand Chamber. In: International Journal of Constitutional Law, no. 1/2013, vol. 11, s. 220.
[32] Rozsudok zo dňa 7.12.1976, sťažnosť č. 5095/71 a ďalšia tam citovaná judikatúra.
[33] Kjeldsen, Busk, Madsen a Pedersen proti Dánsku, bod 53 cit. rozhodnutia. Táto argumentácia sa odrazila aj v bode 62 rozsudku Lautsi (veľká komora).
[34] *Čurila, D.:* Sloboda náboženského vyznania a formálna spravodlivosť vo veci Lautsi v. Taliansko. In Dny Práva 2010, Masarykova Univerzita v Brne, 2010, s. 2802-2803.
[35] Rozsudok z 18. 12. 1996, sťažnosť č. 21787/93.

Na podklade uvedenej judikatúry môžeme konštatovať, že problém krížov na školách nemal jednoznačné právne riešenie. Veľká komora ESĽP zaujala pragmatickejšie a menej provokatívne stanovisko. Poukázala na potrebu uplatnenia voľnej úvahy štátu (doktrína *margin of appreciation*), keďže pre Európu je príznačná značná diverzita v oblasti kultúrno-historického vývoja a národných tradícií.[36]

Opačné rozhodnutie zo strany Veľkej komory mohlo spôsobiť nedozerné následky. Otvorila by sa tým cesta k postupnému, no bezhraničnému odstraňovaniu tradičných symbolov európskych štátov, ak by nejakého jednotlivca pohoršovali, alebo odporovali jeho presvedčeniu. Týmto rozhodnutím sa zmluvným štátom umožnilo, aby naďalej využívali zhmotnené prejavy svojich tradícií vo verejnom priestore a mohli ich uplatňovať až do tej miery, kým nedôjde k indoktrinácii, proselytizmu, diskriminácii, či inému reálnemu porušeniu práv jednotlivcov.

Záver

Judikatúra Najvyššieho súdu USA sa s podobnými problémami neborí. Sloboda náboženstva je postavená na základe doktríny striktného oddelenia štátu od všetkých náboženských spoločností, čoho prejavom je najmä klauzula proti zriadeniu (tzv. *anti-establishment clause*), zakazujúca akúkoľvek podporu náboženských inštitúcií. Americký model však nie je vhodný pre pomery v Európe, ktoré sú v dôsledku odlišného historicko-spoločenského vývoja omnoho zložitejšie.

Najväčšou slabinou judikatúry ESĽP v tejto otázke je jej slabá konzistentnosť. Čoraz viac panuje presvedčenie, že sudcovia Európskeho súdu pre ľudské práva rozhodujú politicky a spravidla vzhľadom na kauzu *ad hoc*. Na konštantnej judikatúre a jasnom výklade Dohovoru je postavených čoraz menej rozhodnutí.

Na základe súčasného stavu judikatúry ESĽP však možno konštatovať, že štáty v zásade majú právo na zachovávanie svojich tradícií, spočívajúcich na kresťanských elementoch. To, že im nevyjadruje podporu jednotlivec s iným náboženským vyznaním ešte nezakladá dôvod ich obmedzenia. K ohrozeniu práva na náboženskú slobodu môže dôjsť až skutočným pôsobením s cieľom zmeniť náboženské vyznanie indivídua, sťažiť výkon jeho náboženstva, či represívne pôsobiť na istú náboženskú skupinu. Pri posudzovaní jednotlivých káuz ESĽP uplatňuje sekularizmus do tej miery, ktorá je vlastná dotknutému štátu a jeho

[36] Rozsudok Lautsi proti Taliansku (veľká komora) zo dňa 18. 3. 2011, sťažnosť č. 30814/06, bod 68.

právnej úprave.[37] V tom by mal aj pokračovať. Voľná úvaha štátov, vyjadrená v doktríne *margin of appreciation* je jeden z mála prvkov, ktorý je vlastný väčšine rozhodnutí tejto medzinárodnej súdnej inštitúcie. Je vlastný nielen prípadu Lautsi, ale napokon aj tzv. tureckým prípadom, v ktorých ESĽP zohľadnil výraznú sekulárnu tradíciu vo vtedajšom Turecku. Popri tomto zmierlivom prístupe sa však stále môže vyskytnúť princíp evolučného výkladu Dohovoru, ktorý by sekularizmus mohol aplikovať vo väčšej miere ako prvok svedčiaci duchu Dohovoru.

V rámci náboženskej slobody je najdôležitejšia miera tolerancie na oboch stranách. Pri zachovávaní rôznych európskych tradícií, a obradov spojených s kresťanským náboženstvom by mali osoby, ktoré vyznávajú odlišné náboženstvo, či sú osobami bez náboženského vyznania, zaujať tolerantný postoj so zreteľom na historický a spoločenský vývoj určitého štátu.

Na druhej strane by mali určitú rovnováhu dodržiavať aj predstavitelia tradicionalistických koncepcií. Ako nelegitímne a napokon aj ako protiprávne možno hodnotiť útoky, ktoré sa usilujú osoby s odlišným vyznaním prezentovať ako určitý ani-národný prvok, ktoré svoje námietky voči kresťanským tradíciám vznášajú za účelom oslabiť jednotu štátu. S náboženskými menšinami je nutné zaobchádzať s rešpektom, no zároveň je nutné nájsť proporcionálne riešenie v súlade so záujmami väčšiny.

[37] *Nemec, M.:* Tvorba a princípy konfesnoprávnej doktríny v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva. In: *Vojáček, L. (ed.)*: Bene Merito: Pocta profesorovi Jozefovi Klimkovi k 70. narodeninám, priatelia prof. JUDr. Jozefa Klimka, DrSc., 2012, s. 196.

Použitá literatúra:

- *Bartoň D.:* Omezení náboženské svobody za účelem dosažení lepšího vzájemního soužití, In: Revue církevního práva č. 2/2015, 61 roč. XXI., s. 55-69.
- *Bobek, M.:* Svoboda myšlení, svědomí a náb. vyznání. In: *Kmec, J. a kol.*: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář, C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-365-3, s. 964-993.
- *Čerbová, V.*: Cirkevné, kánonické a konfesné právo – synonymá alebo obsahovo odlišné pojmy? In: Acta facultatis iuridicae Universitatis Comenianae, č. 1/2013, Tomus XXXII, s. 48-64.
- *Čurila, D.*: Sloboda náboženského vyznania a formálna spravodlivosť vo veci Lautsi v. Taliansko. In: Dny Práva 2010, Masarykova Univerzita v Brne, 2010, ISBN: 978-80-210-5305-2, s. 2801-2810.
- *Martinková, J.*: Náboženské výnimky, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2004, ISBN: 80-89096-16-6, 164 s.
- *Nemec, M.:* Tvorba a princípy konfesnoprávnej doktríny v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva. In: *Vojáček, L. (ed.)*: Bene Merito: Pocta profesorovi Jozefovi Klimkovi k 70. narodeninám, priatelia prof. JUDr. Jozefa Klimka, DrSc., 2012, ISBN: 978-80-970913-0-9, s. 189- 199.
- *Oto de, A.:* Kříže na veřejných úřadech: Úřad pro zastupování státu a současné zákonodarné iniciativy zpochybňujují ústavní princip laického státu v Itálii. In: Revue cirkevního práva, č. 1/2004, 27, s. 28-35.
- *Svák, J.:* Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch, III. zväzok, Eurokódex, 2011, ISBN: 978-80-89447-43-5, 591 s.
- *Tretera, J. R. – Horák, Z.*: Konfesní právo, Leges, 2016, ISBN: 978-80-7502-118-2, 414 s.
- *Zucca, L.*: Lautsi: A Commentary on a decision by the ECtHr Grand Chamber. In: International Journal of Constitutional Law, no. 1/2013, vol. 11, s. 218-229.

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Vývoj mezinárodněprávní ochrany dětí v kontextu Úmluvy o právech dítěte a její reflexe v právním řádu ČR

THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL LAW PROTECTION OF CHILDREN IN THE CONTEXT OF THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD AND ITS REFLECTION IN THE CZECH LEGAL ORDER

Daniel Hanuš [1]

Abstrakt

Příspěvek se ve svém obsahu zabývá vznikem a kontinuálním vývojem ochrany práv dětí. Dále se věnuje problematice vzniku Úmluvy o právech dítěte jako základního katalogu dětských práv. Obsahem příspěvku je také mezinárodněprávní problematika ochrany dětí před sexuálním zneužíváním a také naplňování a ochrana dalších práv dítěte a jejich reflexe v právním řádu České republiky.

Klíčová slova: dítě, dětská práva, práva ochrana dětí, mezinárodní právo, právo ČR

Abstract

The contribution deals with the origin and continuous development of protection of Children's rights as well as it follows matters of origin of Convention on the Rights of the Child as the basic catalogue of Children's rights. The matters of international law protection of children against sexual abuse as well as meeting and protection of other rights of children and its reflection in the Czech legal order are also included.

Keywords: child, Children's rights, law protection of children, international law, Czech law

[1] Mgr. et Mgr. Daniel Hanuš, LL.M., odborný asistent, Ústav celoživotního vzdělávání, vysoká škola Evropský polytechnický institut, s.r.o, Osvobození 699, Kunovice, 686 04, Česká republika, email: hanus@edukomplex.cz

1. Rodina, dítě, zkušenost

Komerční sexuální zneužívání dětí je sociálně patologickým jevem, který protíná všechny státy a zřízení celého světa. Je jevem, který vykazuje největší míru nebezpečnosti vůči nejvíce ohroženým členům společnosti – dětem. Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let. Speciální právní ochrana je zaměřena na dítě proto, že dítě nemá, a vzhledem ke svému vývojovému stupni ani nemůže mít, dostatečně vyvinuty mechanismy k efektivní obraně před patologickým jednáním dospělé osoby, která jej tímto svým jednáním přímo ohrožuje na zdraví, životě či tělesné a duševní integritě. Z hlediska nebezpečnosti takového jednání musí být tedy tyto mechanismy obrany jedince zabezpečeny vnějším prostředím, které má povinnost dítě, jako subjekt právní ochrany, chránit a pomáhat mu preventivní činností k eliminaci možností jeho zneužití v nejširším smyslu a obsahu daného slova.

Přístup společnosti k dítěti se, zejména v průběhu 19. a 20. století změnil. Obecně historicky přijímané nahlížení na dítě jako na „malého dospělého“ bez ohledu na jeho specifické sociální a vývojové potřeby je společenským modelem, který se udržel velmi dlouho, ale je již dnes naštěstí přežitý. Ve starém Římě fungoval model, kde otec rodiny (*pater familias*) byl nadán vůči rodinným příslušníkům neomezenou mocí (*patria potestas*). Striktní přístup k dítěti v pozdějších vývojových etapách společnosti, je přívětivější. *Pater familias* měl možnost nově narozené dítě i zabít, pokud jej neměl v úmyslu do rodiny přijmout. V tomto ohledu byly pozdější modely přístupu k dítěti mnohem humánnější. Ukládaly povinnost pečovat o dítě a směřovat jeho výchovu a vzdělávání sice direktivním, ale dítě nepoškozujícím směrem.

Současnou společnost vymezujeme jako společnost na dítě zaměřenou (pedocentrickou). Dítě v ní má specifické místo doplněné ochranou jeho individua. Ani rodina 21. století však dnes není pro dítě zárukou a jistotou ochrany. Je nutno si uvědomit, že rodina už dnes není centrem securitatis, které by mělo poskytovat ochranu a pomoc všem a zejména nejslabším členům rodiny. Bohužel je také místem, které velmi dobře skryje případné patologické chování, a to i sexuálního charakteru, zaměřené vůči dítěti. Tuto skutečnost musíme vnímat v duchu hesla „pod svícnem bývá největší tma“. Patologickou praxi některých rodin, která byla skryta pod rouškou tajemství i téměř dvě desetiletí potvrzují např. mediálně známé případy ze zahraničí, které dokládají mnohaleté sexuální zneužívání dcer svými otci, kdy výsledkem bylo omezení dítěte na osobní svobodě v suterénu domu, kde žilo a podrobování ho sexuálnímu nátlaku. Právě i tyto zkušenosti nás musí poučit o nutnosti diskutovat ohrožení dětí v oblasti sexuálních praktik, odhalovat je a trestat a zejména pak

prevenovat takovéto maladaptivní patologické mechanismy už v základních jednotkách společnosti – rodinách.

2. Úmluva o právech dítěte, první protokoly – mezinárodněprávní geneze

Druhý opční protokol, o kterém se dnes zmíníme, postihuje jednání spojené s komerčním sexualním násilím na dětech. K tomuto a jiným patologickým a protiprávním jevům přijímala společnost napříč mezinárodním prostorem mnohé významné dokumenty. Níže jsou zmíněny jen vybrané.

Komerční sexuální násilí je jednáním, které je obecně označeno zkratkou CSA – *Child Sexual Abuse* (dále jen „CSA"). Definice Rady Evropy z roku 1992 označuje za takové jednání každé nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu je dítě svěřeno do péče, a nebo také kýmkoliv, kdo se s dítětem dostal do nějakého styku. Mimořádná závažnost CSA se v rámci syndromu týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte CAN (*Child Abuse and Neglect)* začala projevovat zejména od 70 let 20. století, a to ve všech jeho formách a projevech. Jako nejzávažnější z nich se pak v 80. a 90. letech 20. století vyjevilo komerční sexuální zneužívání dětí či jejich exploatace *(Child Sexual Exploitation of Children;* dále jen CSEC).[2] Komerční sexuální zneužívání dětí bylo také předmětem mnohých jednání, z nichž vzešly nové myšlenky směřující k ochraně dětí. Obecně jsou akceptovány závěry I. Světového kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí, jenž se konal ve Stockholmu (27. – 31. 8. 1996). Komerční sexuální zneužívání dětí bylo zde vymezeno jako použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturáliích mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely.[3]

V rovině úpravy mezinárodněprávní ochrany dítěte před sexuálním zneužíváním byla přijata řada významných právních dokumentů. Mezi nimi mnohé dohody a úmluvy, které by měly na plošné úrovni vytvářet základní právní a morální rámec ochrany zdraví a života dítěte před takovýmto zneužíváním. Uvedený dokument toto jednání vymezuje tak, že rodiče nebo jiné osoby získávají finanční prospěch tím, že používají osoby dítěte, a ne jeho majetku. Už toto je nepřípustná ingerence do tělesné a duševní integrity dítěte. Když se nad tímto zamyslíme, musíme zdůraznit, že skutečnost je o to horší, že těmi, kdož zneužívají osobu

---

[2] DUNOVSKÝ, J. Úvod. In: DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 12.

[3] CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži. Aktuální jevy a nová právní úprava.* Praha: Linde, 2010, s. 91.

dítěte k vlastnímu prospěchu, jsou právě často jejich rodiče. Můžeme tedy konstatovat, že v takovýchto případech dochází zcela jistě k přímému zneužití rodičovské zodpovědnosti samotnými rodiči dítěte.

Mezi první smlouvy, které byly uzavřeny na mezinárodněprávní úrovni ochrany dětí, které usilovaly o potlačení obchodu s dětmi a zároveň cílily na prevenci v této oblasti, řadíme Mezinárodní úmluvu o potlačování obchodu s děvčaty z roku 1920 a Mezinárodní úmluvu o potírání obchodu s ženami a dětmi z roku 1921. Nastupují také úmluvy, které byly sjednány na půdě Mezinárodní organizace práce, jejichž cílem bylo zamezit hospodářskému vykořisťování dětí. Nejstarší smlouvou zabývající se CSEC, jejíž ustanovení mají platnost dodnes, je Úmluva o odstranění oběhu a obchodu s obscénními publikacemi z roku 1923 *(International Convention for the Suppression of the Circulation of and Traffic in Obscene Publications amended by the Protocol signed at Lake Success, New York, on 12 November 1947),* jež Česká republika (dále jen „ČR“) ratifikovala 30. 12. 1993. Název je poněkud zkrácen od originálního, tato úmluva však ve svém obsahu postihuje všechny formy pornografie, které činí trestnými. Smluvní strany zavazuje k tomu, aby kriminalizovaly tvorbu, výrobu nebo držení obscénních materiálů jako písemností, kreseb, tisků, obrázků, fotografií, plakátů, emblémů, kinematografických filmů nebo jakýchkoliv obscénních materiálů. A to pro účely obchodování nebo z důvodu distribuce či veřejného vystavování.[4]

Osnovou a prvním programem rodícího se systému mezinárodní ochrany práv dětí a mezníkem vývoje byl pak rok 1926, kdy byla přijata Deklarace práv dítěte. Založila povinnost vytvořit dostatečné podmínky pro uspokojivou péči o zdraví dětí, jejich všestranný rozvoj a ochranu před některými z rizikových faktorů. Těmito rizikovými faktory jsou zejména týrání, zneužívání a zanedbávání. Dětská práva nebyla dlouhou dobu reflektována na úrovni, kterou by si zasloužila. Stejně tak vymezení pojmu komerčního (sexuálního) chování vůči dětem potřebovalo čas ke svému ustálení v obsahové rovině, která je však velmi variabilní zejména například vzhledem k rozšiřujícímu se trestnému jednání např. v oblasti kyberkriminality. Byť první právní základy ochrany dětí byly položeny ve 20. letech 20. století, nebyl jejich specifický vývoj završen jejich jednoznačným vymezením. Teprve poté následoval další krok, který vyvolala velmi silná potřeba chránit dítě před tím, co je definováno jako komerce a zneužívání. Množství a úsilí jednání na mezinárodní úrovni

---

4 HEJČ, K. Analýza komparace mezinárodních dokumentů v oblasti boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. In: DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 33.

a přijatých dohod na ochranu dětí položilo v průběhu let základy k vytvoření Úmluvy o právech dítěte.

Významným mezinárodním dokumentem, který se ve svém obsahu věnoval problematice obchodováním s lidmi a vykořisťováním prostituce ještě před přijetím druhého opčního protokolu v ÚPD (2000), byla Úmluva o zabránění obchodování s lidmi a vykořisťování prostituce jiných (1949) *(Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others),* jíž ČR ratifikovala dne 30.12.1993. Úmluva se ve svém důsledku nezaměřuje na prostituující ženy, ale spíše na kuplíře („pasáky"), což je účinný postup proti pachatelům trestné činnosti.[5]

Důraz kladený na zajištění vhodných životních podmínek dětí si vynutil také vznik Dětského fondu Organizace spojených národů UNICEF. Jeho vznik datujeme do počátků 50. let minulého století. Jeho prvotní aktivity byly ze začátku zaměřeny na praktickou činnost pomoci dětem, které byly ohroženy hladomorem, epidemiemi, válečnými konflikty a přírodními katastrofami. Valné shromáždění Organizace spojených národů pak roku 1959 přijalo Deklaraci práv dítěte, která obsahovala deset základních práv dítěte. Pozornost právům dítěte byla věnována od prvopočátku vzniku Organizace spojených národů, avšak komplexní úpravy bylo dosaženo až v roce 1989 přijetím Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva" nebo též „ÚPD").

Úmluva sleduje ve všech opatřeních nejlepší zájem dítěte jako přední hledisko jakékoliv činnosti spojené s dítětem. Smluvní státy jsou zavázány, aby přijaly opatření, která učiní soulad mezi ustanoveními Úmluvy a vnitrostátními právními předpisy. Zároveň se státy zavazují zabezpečit a respektovat práva, která vyplývají pro dítě z Úmluvy, a to všem dětem, které se nacházejí pod jurisdikcí státu, a bez jakékoliv formy diskriminace. Stejně tak má být dítě chráněno před formami trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců nebo členů rodiny. Úmluva formuluje jednotlivá ustanovení poměrně široce. Vzhledem k této skutečnosti vzniká smluvním stranám značný prostor pro jejich výklad a aplikaci. Ustanovený výbor pro práva dítěte pak má sledovat pokrok jednotlivých smluvních států při plnění jejich závazků z Úmluvy. Smluvní státy jsou povinny předložit tomuto výboru prostřednictvím generálního tajemníka Organizace spojených národů zprávy o opatřeních, které přijaly v rámci specifických opatření přijatých v Úmluvě.

---

5 HEJČ, K. Analýza komparace mezinárodních dokumentů v oblasti boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. In: DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 34-35.

Úmluvu o právech dítěte ratifikovaly všechny členské státy Organizace spojených národů kromě Spojených států amerických a Somálska.[6] Právě Úmluva o právech dítěte nám poskytla první mezinárodní definici dítěte. Dítětem rozumí každou lidskou bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.[7] Z hlediska mezinárodního práva mělo toto vymezení značný význam. Byla zakotvena věková hranice a zároveň uvedeny specifické definiční znaky dítěte, tedy nedospělého jedince v rámci společnosti. Zároveň tím byla vyjádřena nutnost ochrany a podpory dítěte nejen ze strany jeho rodičů, ale také ze strany vnějšího prostředí státu, který má povinnost dítě chránit.

Trvalo velmi dlouho, než se postupně od obecné základní úpravy lidských práv systematicky většina států byla ochotna dohodnout na právní ochraně dětí – začaly se zabývat tzv. dětskými právy. Až poté můžeme vysledovat kroky, které vyvolala velmi silná potřeba chránit dítě před tím, co je definováno jako komerce a s ní spojené zneužívání osoby dítěte. Tento postoj musíme vnímat jako vyšší stupeň ochrany dítěte ve světě, který se pro něj stal v průběhu svého vývoje velmi nebezpečným a ohrožujícím samotný vývoj dětského jedince. V rámci Úmluvy byl přijat také první *„Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů“*. Tento první Opční protokol byl ihned všemi smluvními stranami přijat, a to včetně našeho státu.

Dne 25. května 2000 s platností od 18. ledna 2002 byl navržen k přijetí, otevřen k podpisu a k ratifikaci druhý Opční protokol *(„Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii“*).

3. Druhý opční protokol

Valné shromáždění OSNk němu přistoupilo rezolucí A/RES/54/263. Oba opční protokoly konkretizují postupy, které nebyly v Úmluvě dostatečně zřetelné a které si v průběhu let vyžádaly nové přístupy a postupy. Druhý opční protokol OSN se úvodu odvolává na Úmluvu o právech dítěte, a to především na ty články, které se ať už přímo nebo nepřímo vyjadřují k problematice a právům ohroženého nebo již zasaženého dítěte, keré se ať už přímo nebo nepřímo vyjadřuijí k problematice a právům ohroženého nebo již zasaženého dítětě, k jeho ochraně, podpoře a následné péči. S ohledem na možnosti boje proti obchodování s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii je také důležitým ukazatelem Jokohamský globální závazek. Tento závazek byl přijat v závěru plenárního zasedání II.

---

6 CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži. Aktuální jevy a nová právní úprava.* Praha: Linde, 2010, s. 89 – 90.

7 Srov. čl. 1 Úmluvy o právech dítěte. Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.

Světového kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí (17. – 20. prosince 2001 v Jokohamě), a který shrnuje hlavní výsledky a směry, které jsou v dané oblasti vytýčeny.

Opční protokol (nebo dále také „Protokol“) k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii Česká republika ratifikovala dne 26. září 2013.[8] Důvodem, který vedl k nepřijetí protokolu ihned po jeho zpřístupnění k podpisu, byla skutečnost, že v našem právním řádu nebyla dostatečným způsobem upravena odpovědnost právnických osob. Vláda následně stanovila koordinační orgán, v jehož působnosti je vnitrostátní sledování a vyhodnocování plnění závazků z mezinárodních smluv o lidských právech. Tímto koordinačním orgánem vlády je v České republice od roku 1998 zmocněnec vlády pro lidská práva a Rada vlády ČR pro lidská práva.[9] V souvislosti s uvedenou překážkou nedostatečnosti úpravy odpovědnosti právnických osob je potřeba poznamenat, že v ČR došlo k přijetí zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „zákon o odpovědnosti právnických osob“). Vzhledem k tomuto legislativnímu kroku byla odstraněna překážka přijetí Druhého opčního protokolu a mohl se rozběhnout proces ratifikace. Nicméně ani před přijetím zákona o odpovědnosti právnických osob ČR nezahálela a realizovala kroky zabraňující komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. Česká republika přijala v roce 2000, na základě zde již několikrát zmíněné výzvy Světového kongresu o komerčním sexuálním zneužívání dětí, usnesení vlády č. 698 ze dne 12. července 2000, *„Národní plán boje proti komerčnímu sexualizovanému zneužívání dětí“*. Tento plán byl několikrát aktualizován, a to naposledy vletech 2006 – 2008 usnesením vlády č. 0949 ze dne 16. srpna 2006. Následně byl nahrazen usnesením vlády č. 1139 ze dne 3. září 2008, *„Národní strategií prevence násilí na dětech v České republice pro období 2008 – 2018“*, jejímž cílem je zvýšení ochrany dětí před všemi formami násilí, a to na národní, regionální a místní úrovni. Tato strategie také reagovala na roztříštěnost preventivních programů.[10]

Druhý opční protokol se zaměřuje na vymezení uvedené specifické problematiky v několika článcích a okruzích. První okruh se soustřeďuje na zpřesnění definic tohoto jevu a jeho forem, a to zejména v článku třetím Protokolu. Definice obchodování s dětmi byla

---

8 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 74/2013 Sb. m. s., o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkajícího se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie.

9 VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Úmluva o právech dítěte.* Vlada.cz [on line]. © 2009-2017 [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/; Dále také srov. Ministerstvo vnitra České republiky. *Komerční sexuální zneužívání dětí – Dokumenty.* Mvcr.cz [on line]. © 2017 [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: http://www.mvcr.cz/webpm/clanek/komercni-sexualni-zneuzivani-deti-dokumenty.aspx

10 Srov. Vládní návrh, kterým se předkládá parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie [on line]. PSP ČR, 2013 [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=925

nejvíce upravena, a to začleněním nesexuálních forem tohoto obchodu a jeho nebezpečností.[11] Článek třetí je ústředním a velmi významným ustanovením Protokolu. Kriminalizace jednání, která jsou postihována českým právním řádem, je zajištěna zejména v trestním zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dále jen „trestní zákoník"). Je nutné zmínit se zejména o jednání, které naplňuje skutkovou podstatu trestných činů – § 164 (neoprávněné odebrání tkání a orgánů), § 168 (obchodování s lidmi), § 169 (svěření dítěte domoci jiného), § 170 (zbavení osobní svobody), § 171 (omezení osobní svobody), § 172 (zavlečení), § 175 (vydírání), § 177 (útisk), § 185 (znásilnění), § 186 (sexuální nátlak), § 187 (pohlavní zneužití), § 189 (kuplířství), § 192 (výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií), § 193 (zneužití dítěte k výrobě pornografie), § 200 (únos dítěte a osoby stižené duševní poruchou), § 201 (ohrožování výchovy dítěte) a § 202 (svádění k pohlavnímu styku). Protokol ponechává také na smluvních stranách, zda bude odpovědnost vyvozována v rovině trestně-, správně- nebo občanskoprávní. Česká republika se přiklonila k odpovědnosti v rovině trestněprávní. Tato rovina je rovinou, která nejvíce sleduje ochranu před nezákonnou ingerencí subjektů do roviny práv osoby dítěte. Zákon o odpovědnosti právnických osob nezavádí odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy uvedené v trestním zákoníku.

Avšak § 7 zákona o odpovědnosti právnických osob taxativně vyjmenovává trestné činy, v jejichž případě bude trestní odpovědnost právnických osob uplatňována. Jsou to zejména trestné činy, k jejichž postihu je ČR zavázána právními předpisy Evropské unie, mezinárodními smlouvami a také Protokolem. Čl. 3 odst. 5 Protokolu zavazuje smluvní státy k přijetí opatření, která zajišťují dodržování mezinárodněprávních dokumentů týkajících se adopcí (osvojení). Z tohoto pohledu je ČR smluvní stranou Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (č. 43/2000 Sb. m. s.), Evropské úmluvy o osvojení dětí (č. 132/2000 Sb. m. s.) a Evropské úmluvy o výkonu práv dětí (č. 54/2001 Sb. m. s.). Nezákonné adopce jsou upraveny v trestním zákoníku, a to v § 169 (svěření dítěte do moci jiného). Oblast zprostředkování osvojení a pěstounské péče a kompetence jednotlivých orgánů je pak vymezena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Právní úprava osvojení je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a to v § 794 a násl. Pravidla pro procesní řízení o

---

[11] DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 129.

osvojení jsou pak vymezena v § 427 a násl. zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.[12]

Druhý okruh obsahu protokolu je zaměřen na požadavky, jež jsou kladeny na státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy, v oblasti trestněprávního zákonodárství a jeho uplatňování v praxi. Tato oblast je z hlediska prevence asi nejvýznamnější. Článek 5. Protokolu se pak v souvislosti s tím zabývá podrobně nejrůznějšími možnostmi spáchání trestných činů, občanstvím pachatele a oběti, extradičními dohodami mezi jednotlivými státy, které také různě postupují podle různosti trestných činů, místa jejich provedení a dalších právně relevantních skutečností. Podle následujícího článku 6. je pak poskytována úzká součinnost při vyšetřování, při trestním a extradičním řízení a jiných okolnostech.

Následující třetí okruh Protokolu se velmi intenzivně věnuje ochraně a podpoře ohroženého a zasaženého dítěte především v článcích 8. a 9., a to především tam, kde je vážně poškozeno následky sexuálního zneužití. Ve všech fázích trestního řízení je potřeba respektovat citlivost a zranitelnost dítěte a přizpůsobit se jeho potřebám.[13] K tomuto nalezneme odpovídající ustanovení v zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“). Důležitá jsou z hlediska trestního řádu ustanovení §§ 101, 102, 104a – c, 164 a 183a. Ochrana totožnosti dítěte je pak naplněna v §§ 8a až 8c trestního řádu. Dítě je v těchto případech obětí trestného jednání. Jako oběti je pro něj vyžadována ochrana soukromí a totožnosti v souladu s ustanoveními §§ 55, 101, 101a, 165, 183a a 209 trestního řádu. Ve vztahu speciality je v této oblasti úprava zákonem č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, ve znění pozdějších předpisů, umožňující zařazení ohrožených svědků do programu zajišťujícího jejich fyzickou ochranu.[14] Důraz je kladen také na poučení dítěte, jako oběti trestného činu, o jeho právech a o smyslu celého řízení, a to samozřejmě odpovídajícím způsobem vzhledem k jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti.

V naší zemi dnes stále více reflektovaným požadavkem zůstává umožnit dítěti všude tam, kde se o něj jedná, projevit svůj názor, vytvořit prostor pro jeho názory, obavy a potřeby. Je také potřeba dětem poskytnout po dobu celého soudního řízení náležitou podporu a služby

---

12 Srov. Vládní návrh, kterým se předkládá parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie [on line]. PSP ČR, 2013 [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=925

13 DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. c. d., s. 130.

14 Srov. Vládní návrh, kterým se předkládá parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie [on line]. PSP ČR, 2013 [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=925

a také plně respektovat jejich identitu.[15] Předpokladem pro poskytování bezplatných asistenčních služeb dětem, které jsou v řízení v roli svědka či oběti, je zákon č. 106/2008 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon specifikuje podmínky pro poskytování sociálního poradenství a služeb sociální prevence (např. krizová intervence, telefonická krizová pomoc, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi nebo terénní programy). Toto považujeme za jednu z nejdůležitějších „služeb pro děti" v rámci sociální praxe, a to nejen na úrovni ochrany před komerčním sexuálním zneužíváním. Další související úpravu pak také nalezneme v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Stejně tak nedávno schválený zákon o obětech trestných činů, předpokládá posílení ochrany obětí, a to zejména v oblasti mimoprofesních práv a také posílení ochrany před sekundární viktimizací.[16] Státy jsou také povinny zajistit odbornou interdisciplinární (zejména psychologickou a právní) přípravu pracovníků, kteří se v uvedených situacích o dítě starají. Je žádoucí, aby tito pracovníci získali interdisciplinární přípravu pro práci s dítětem, jako specifickou obětí trestné činnosti.

Dítě není dospělou osobou, která je schopna přesně vyhodnotit situaci a potřebu ochrany. Z tohoto důvodu je potřeba dostatečně odborně připravit odborníky zabezpečující kontakt a odbornou práci s dítětem. Stejný důraz je potřeba klást na ochranu a nedotknutelnost osob, které se zabývají prevencí trestné činnosti, ochranou a následnou rehabilitací dětí.[17] Do přímého kontaktu s oběťmi se dostává zejména Policie ČR, která práci zejména s dětskými svědky a oběťmi věnuje náležitou pozornost. Ministerstvem vnitra byl v roce 2007 realizován Program zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky včetně školení specialistů využívajících tyto místnosti. Získání odborné způsobilosti a předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, jsou upraveny zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Článek 9. je vztažen k informovanosti veřejnosti. Čtvrtý okruh Protokolu se zabývá mezinárodní spoluprací příslušných orgánů zainteresovaných v právním řešení této problematiky. Formy spolupráce zahrnují uzavírání mnohostranných, multilaterálních, bilaterálních, regionálních a jiných smluv a dohod. V posledním pátém okruhu (články 12 – 17) jsou upraveny závazky smluvních stran Úmluvy k podávání pravidelných zpráv o jeho plnění stejně, jako je tomu u Úmluvy o právech dítěte. Podávání těchto periodických zpráv

---

15 DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. c. d., s. 130.

16 Srov. Vládní návrh, kterým se předkládá parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie [on line]. PSP ČR, 2013 [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=925

17 DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. c. d., s. 130.

jistě povede k reflexi pozitiv a negativ právní úpravy a zohlednění těchto poznatků v rovině praktické.

Vzhledem k výše uvedenému je potřeba učinit ještě jednu podstatnou a aktuální poznámku. Valné shromáždění OSN přijalo na konci roku 2011 třetí Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte „o řízení o individuálních stížnostech“ *(Optional Protocol To The Convention On The Rights Of The Child On a Communications Procedure, 2011).* Výše uvedený protokol umožňuje zejména dětem a jejich zástupcům podat individuální stížnost v případě, že vnímají porušení některého ustanovení Úmluvy nebo dalších dvou opčních protokolů. Třetí opční protokol také zavádí osvědčený mechanismus, který navazuje na ostatní úmluvy OSN s povinností smluvních států podávat periodické zprávy o jejich plnění.[18] Třetí opční protokol byl jménem ČR podepsán v New Yorku dne 30. dubna 2015. Parlament České republiky s Opčním protokolem vyslovil souhlas a prezident republiky jej dne 19. listopadu 2015 ratifikoval. Ratifikační listina České republiky byla uložena do depozitáře u generálního tajemníka Organizace spojených národů dne 2. prosince 2015. Česká republika rovněž učinila následující prohlášení, které bylo uloženo u depozitáře dne 20. května 2016: „*V souladu s čl. 12 odst. 1 Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte zavádějícího postup předkládání oznámení prohlašuje Česká republika, že uznává působnost Výboru pro práva dítěte k přijímání a projednání oznámení podle tohoto článku.“* Opční protokol vstoupil v platnost na základě svého článku 19 dne 14. dubna 2014. Pro Českou republiku vstoupil v platnost podle odstavce 2 téhož článku (19) dne 2. března 2016.[19]

Závěr

Tento příspěvek nemá ambici podat vyčerpávající informace ke komplexnímu vývoji mezinárodněprávní ochrany dětí. Je sledována především geneze vzniku vybraných mezinárodněprávních dokumentů, které umožnily vymezit skupinu tzv. dětských práv a její následnou ochranu. Každý další počin vedoucí k vytvoření účinnější ochrany dítěte ve světovém měřítku je žádoucí. Co však žádoucí, zejména z pohledu nejlepšího zájmu dítěte není, jsou nepřiměřeně dlouhé lhůty, které některé státy mají, aby tuto protektivní úpravu přijaly za svou ve svých právních řádech.

---

18 MILLEROVÁ, M. Třetí opční protokol k Úmluvě o právech dítěte. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci* [on line]. 2013, roč. IV., č. 1 [cit. 2017-05-22]. ISSN 1804-2392. Dostupné z: http://www.centrumlidskaprava.cz/sites/centrumlidskaprava.cz/files/attachement/bulletin/bulletin-lp-iv-1.pdf

19 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 28/2016 Sb. m. s., o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte zavádějícího postup předkládání oznámení.

Použitá literatura

- *DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J.:* Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. ISBN 80-247-1201-6. 252 s.
- *CHROMÝ, J.:* Kriminalita páchaná na mládeži. Aktuální jevy a nová právní úprava. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-825-3. 240 s.
- *MILLEROVÁ, M.* Třetí opční protokol k Úmluvě o právech dítěte. Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci [on line]. 2013, roč. IV., č. 1 [cit. 2017-05-22]. ISSN 1804-2392. Dostupné z: http://www.centrumlidskaprava.cz/sites/centrumlidskaprava.cz/files/attachement/bulletin/bulletin-lp-iv-1.pdf
- Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., *o Úmluvě o právech dítěte.*
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 74/2013 Sb. m. s., *o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkajícího se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie.*
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 28/2016 Sb. m. s., *o sjednání Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte zavádějícího postup předkládání oznámení.*
- Ministerstvo vnitra České republiky. *Komerční sexuální zneužívání dětí – Dokumenty.* Mvcr.cz [on line]. © 2017 [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: http://www.mvcr.cz/webpm/clanek/komercni-sexualni-zneuzivani-deti-dokumenty.aspx
- Vláda České republiky. *Úmluva o právech dítěte.* Vlada.cz [on line]. © 2009-2017 [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/
- Vládní návrh, kterým se předkládá parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte, týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie [on line]. PSP ČR, 2013 [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=925

Dispozície s cennými papiermi

SECURITIES DISPOSITIONS

Dušan Holub[1]

Abstrakt :

Redukcia počtu listinných cenných papierov v prospech elektronických spôsobila vznik rozdielu medzi obchodným a právnym pohľadom na transakcie s cennými papiermi. Na súčasných finančných trhoch sa obchoduje len s elektronickými cennými papiermi, ktoré sú vedené na účtoch cenných papierov. Právo cenných papierov sa vyvíja ako prispôsobenie práva ekonomickej realite a nie prispôsobenia reality právu. Vzhľadom na rozpory medzi ekonomickou realitou a právnou úpravou cenných papierov je otázkou, ako vyriešiť tento rozpor medzi roky úspešne fungujúcimi modelmi transakcií s elektronicky vedenými cennými papiermi a právnymi schémami, ktoré sú založené na koncepte prevodu fyzicky existujúcich vecí, za ktoré sa cenné papiere v dôsledku teórie inkorporácie v niektorých právnych poriadkoch považujú.

Kľúčové slová : cenný papier, zaknihovaný cenný papier, právna úprava, ekonomická realita, dispozície s cennými papiermi, právny poriadok,

Abstract :

Decreasing the number of materialised securities for the benefit of electronic securities has led to distinctions between commercial and legal opinions on securities transactions. Contemporary financial markets only trade electronic securities held in securities accounts. Securities law enhances adjustments to economic realities and not to legal principles. Discrepancies between economic realities and securities regulation should be resolved in order to find a balance between successfully functioning transactions of electronic securities and legal schemes which are based on transfers of physically existing assets, which include securities, as a result of the theory of incorporations, in certain legal regulations.

[1] JUDr. Dušan Holub, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra obchodného práva, Dolnozemská cesta 1, 852 35 Bratislava, e-mail : holub@euba.sk

Keywords: Securities, dematerialised securities, legal regulation, economic realities, securities dispositions, legal order.

Úvod

Hlavným dôvodom a ekonomickým úžitkom, pre ktorý sa investori zaujímajú o cenné papiere je realizácia dispozičných oprávnení spojených s cennými papiermi. Dispozície so zaknihovanými cennými papiermi sa realizujú vykonaním zmeny zápisu na účtoch cenných papierov, t.j. pripísaním a odpísaním cenných papierov z účtov ich majiteľov. Táto technická operácia môže byť súčasťou rôznych typov právnych dispozícií. Môže sa jednať o kúpu alebo predaj cenných papierov, obstaranie obchodov s cennými papiermi, úschovu a správu cenných papierov, zabezpečenie záväzkov s cennými papiermi, pôžičku cenných papierov alebo spätné odkúpenie cenných papierov. Účel dispozícií s cennými papiermi môže mať charakter buď špekulačného definitívneho prevodu vlastníckeho alebo iného obdobného práva disponovať s cennými papiermi za účelom dosiahnutia zisku, alebo môže mať zabezpečovaciu funkciu, keď dispozície s cennými papiermi slúžia ako záruka pre splnenie iných záväzkov.

Kapitola prvá

Právna povaha cenných papierov

Finančné trhy 21. storočia sú plne elektronizované. Objem denných transakcií s elektronickými cennými papiermi vrátane zabezpečovacích transakcií štátov OECD, presiahol zhruba každých 20 dní v ktorých a obchodovalo na finančných trhoch objem svetového hrubého domáceho produktu (cca 36 miliárd USD v tej dobe). [2] S listinnými cennými papiermi sa na finančných trhoch vo vyspelých ekonomikách už neobchoduje. Vďaka elektronizácii je možné vysporiadať sa v neporovnateľne kratšom čase s omnoho väčším objemom a komplexnosťou transakcií na finančných trhoch. Keďže pri týchto transakciách nedochádza k reálnemu fyzickému doručovaniu alebo odovzdávaniu cenných papierov, je úplne eliminované riziko straty, krádeže, alebo falšovania prevádzaných cenných papierov, čím elektronizácia podstatným spôsobom znižuje náklady na ochranu cenných papierov a ich transport. Zároveň sa elektronizáciou zabezpečuje možnosť v podstate

[2] Komentár k Haagskej dohode z 5. 7.2006 o rozhodnom právnom poriadku ohľadne určitých práv k cenným papierom, držaným prostredníctvom depozitára., s.4

nepretržitého obchodovania s cennými papiermi, pretože obchodovanie s nimi sa nemusí v procese doručovania a transferu zastavovať tak, ako je to pri listinných cenných papieroch.

Pri prevode cenných papierov nebude ale pohľad obchodníka a právnika o tom čo sa stalo rovnaký. Keď obchodník s cennými papiermi prevádza ekonomickú hodnotu evidovanú v podobe elektronického záznamu, podľa právnikov sa prevádza hnuteľná vec ktorá predstavuje cenný papier. Pokiaľ obchodníci obchodujú prevažne s elektronickými cennými papiermi, právnici ešte stále často rozmýšľajú v kategóriách priamo držaných listinných cenných papierov.

Na prvý pohľad by sme mohli cenné papiere podriadiť pod pojem hmotnej veci. Pokiaľ sa cenný papier považuje za vec, vzťah majiteľa cenného papiera k cennému papieru sa označuje za vlastníctvo. Problém nastáva pri zaknihovaných cenných papieroch, ktoré nemajú žiadny hmotný substrát, pretože zaknihované cenné papiere sú elektronickým záznamom, resp. zápisom v určitej evidencii, ktorý nesplňuje predpoklady na to, aby bol vecou, ktorú jej majiteľ vlastní. Hypotéza, že cenný papier či už v listinnej alebo zaknihovanej podobe je hmotnou vecou v právnom zmysle, je rozšírený v právnej doktríne ako aj v praxi.[3] Francúzske právo považuje zaknihovaný cenný papier za hmotnú hnuteľnú vec, nemecké právo za určitý zvláštny abstraktný majetkový súhrn s použitím režimu hnuteľných vecí na dispozície s týmito vecami, švajčiarske právo považuje zaknihované cenné papiere za objekt právnych vzťahov zvláštneho druhu, pre ktorý vytvára zvláštny druh vlastníckych práv, anglické právo považuje zaknihovaný cenný papier za pohľadávku a paralelne za nehmotnú vec.

Otázka, kam z hľadiska súkromnoprávnej klasifikácie objektov práva zaradiť cenné papiere nie je v slovenskej právnej vede jasne vyriešená. Zaradenie cenných papierov do určitej kategórie občianskoprávnych vzťahov determinuje určitý režim nakladania s nimi a môže byť stimulom alebo naopak brzdou jednotlivých ekonomických operácií a procesov. Najvšeobecnejšie vymedzenie predmetu občianskoprávnych vzťahov je obsiahnuté v § 118 ods.1 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého sú predmetom občianskoprávnych vzťahov veci, a pokiaľ to ich povaha pripúšťa, práva alebo iné majetkové hodnoty. Preto musíme ďalej hľadať odpoveď na otázku do ktorej z kategórií občianskoprávnych vzťahov cenné papiere patria. Sú to veci, práva alebo iné majetkové hodnoty ? Právna veda zaraďuje cenné papiere skôr k iným majetkovým hodnotám. V zmysle ustanovenia § 9 ods.2 ZCP sa ale na cenné papiere vzťahujú ustanovenia Občianskeho zákonníka o hnuteľných veciach, ak zákon

[3] Brzobohatý, T.: Povaha cenného papíru jako předmětu soukromoprávního vztahu. Právní praxe v podnikání, č.7/1998.

o cenných papieroch alebo osobitný zákon neustanovuje inak. Zo zákonnej definície pojmu cenný papier teda vyplýva, že zákonodarca priznal cennému papieru postavenie hnuteľnej veci, ako aj to, že cenné papiere sú predmetom vlastníckeho práva podobne ako hnuteľné veci. Legislatívny zámer rekodifikácie súkromného práva v SR naznačuje, že cenné papiere budú zaradené medzi predmety vlastníckeho práva a budú mať vlastnícky režim hnuteľných vecí. Právna ochrana majetkových práv určitej osoby k cennému papieru a jej právny vzťah k nemu sú tak postavené na jednej úrovni s vlastníckym právom k veci.[4] Právo k cennému papieru je podľa tejto zákonnej definície vecné a absolútne právo, ktoré sa riadi ustanoveniami Občianskeho zákonníka, pokiaľ zákon o cenných papieroch alebo osobitný zákon neustanovuje inak. Obsahom majetkového práva k cennému papieru je právo cenný papier držať, užívať a brať plody, teda svojim charakterom a obsahom je totožné s charakterom a obsahom vlastníckeho práva.

Kapitola druhá

Dispozície s cennými papiermi

Účel prevodu elektronických cenných papierov je investičný a spočíva vo zvýšení hodnoty aktív majiteľa cenných papierov. Účel prevodu cenných papierov nikdy nie je spotrebný, pretože cenné papiere nemôžu priamo uspokojiť žiadnu ľudskú potrebu. Táto odlišnosť cenných papierov od iných statkov sa prejavuje aj v ich právnej úprave tak, že zatiaľ čo pri veciach, ktoré dokážu uspokojiť nejakú potrebu, je dôležité ich fyzické odovzdanie do rúk napr. kupujúceho v obchode, pri elektronických cenných papieroch ich fyzické odovzdanie nadobúdateľovi nie je potrebné. To má zásadný vplyv aj na reálny charakter zmlúv o prevodoch elektronických cenných papierov. Prevody elektronických cenných papierov sa v tomto líšia od prevodov reálne existujúcich vecí, vrátane listinných cenných papierov, pretože pri ich prevode nie je potrebné odovzdať nejakú hmotnú vec. Fyzicky existujúce listinné cenné papiere sa premenili na elektronické cenné papiere, ktoré sú elektronicky evidované v evidencii centrálnych depozitárov. Pri uzavretí transakcie na finančnom trhu sa vykoná zmena len v zázname na elektronicky vedenom účte cenných papierov. Nedochádza k fyzickému odovzdaniu listiny alebo hotovosti. Pri zaknihovaných

[4] Podľa Žitňanskej a Ovečkovej takýto postoj zákonodarcu však treba hodnotiť kriticky, pretože doktrína aj v historickom kontexte neponíma cenný papier ako hnuteľnú vec. Podstata cenného papiera totiž tkvie v inkorporácii práv do hmotného nosiča. Žitňanská, L., Ovečková, O. a kol.: Základy obchodného práva, IURA EDITION, Bratislava, 20009, s. 593

cenných papieroch je predmetom prevodu právo disponovať s týmto cenným papierom, ktoré rôzne právne poriadky označujú rôzne, ako napr. vlastnícke právo[5], vecné právo sui generis[6], cenné oprávnenie[7] a pod. Priamym predmetom prevodu nie je objekt (predmet) tohto práva, t.j. zaknihovaný cenný papier, ale právo ktoré je s cenným papierom spojené. Zmenu majiteľa hnuteľnej veci nie je až na výnimky spravidla potrebné evidovať v žiadnom zvláštnej evidencii, resp. registri. Tým sa prevod elektronických cenných papierov ďalej odlišuje od prevodu hmotných vecí, vrátane listinných cenných papierov, pretože každá zmena majiteľa elektronických cenných papierov vyžaduje registráciu v evidencii centrálneho depozitára. V tomto sú prevody elektronických cenných papierov podobné s prevodmi nehnuteľných vecí, pretože predmet prevodu sa medzi prevodcom a nadobúdateľom fyzicky neodovzdáva, ale prevod sa uskutočňuje zmenou v zázname, vkladom vlastníckeho práva v katastri nehnuteľností. Rozdiel je v charaktere tohto registra, pretože kataster nehnuteľností je verejné prístupná evidencia, ktorú zabezpečuje štát, registre elektronických cenných papierov, aj keď sú štátom verejnoprávne regulované, sú vedené depozitármi, ktorí sú súkromnými spoločnosťami. Tento rozdiel vyplýva z toho, že zatiaľ čo nehnuteľnosti sú súčasťou územia štátu, súkromné spoločnosti a podiely v nich nemajú k štátu žiadny priamy vzťah. Táto odlišnosť verejnej evidencie nehnuteľností a súkromnej evidencie elektronických cenných papierov ale nijako neovplyvňuje to, že prevody elektronických cenných papierov sú svojim charakterom bližšie prevodom nehnuteľností, ako prevodom hnuteľných vecí.

Prevody zaknihovaných cenných papierov sa odohrávajú v kontexte obchodovania s cennými papiermi. Akákoľvek transakcia, ktorej cieľom je prevod vlastníckeho alebo iného obdobného práva disponovať s cennými papiermi sa uskutočňuje v dvoch fázach. V prvej fáze dôjde k dohode medzi prevodcom a nadobúdateľom a v druhej fáze sa táto dohoda realizuje prevedením dohodnutého počtu cenných papierov z účtu prevodcu na účet nadobúdateľa a obráteným smerom zaplatením kúpnej ceny za cenné papiere nadobúdateľom na účet prevodcu. V rovnakých fázach sa uskutočňuje prevod cenných papierov na regulovanom trhu, ako aj mimo neho. Prevody cenných papierov možno vykonať buď na úrovni priamych

[5] Majiteľ účtu cenných papierov sa podľa francúzskeho práva označuje za ich vlastníka. Čl. L. 211-4, prvá veta francúzskeho peňažného a finančného zákonníka (Code monétaire et financier – CMF) a čl. L. 211-17 CMF.

[6] V belgickom a luxemburskom práve sa pod zaknihovaným cenným papierom rozumie spoluvlastnícke resp. vecné právo nehmotnej povahy k súhrnu zastupiteľných cenných papierov a finančných nástrojov. Osoba, ktorá má uvedené právo sa v belgickom práve označuje za spoluvlastníka siu generis . V luxemburskom práve sa označuje za oprávneného z vecného práva sui generis.

[7] Property interest - § 8-503b) Jednotného amerického obchodného zákonníka –Uniform Commercial Code (majetkové právo alebo oprávnenie).

prevodov medzi jednotlivcami alebo na úrovni komplexných prevodov, ktoré sa uskutočňujú prostredníctvom trhových infraštruktúr a systémov zúčtovania. Technicky sa prevod zaknihovaných cenných papierov uskutočňuje vykonaním zmeny v zázname na účte cenných papierov prevodcu – odpísaním cenných papierov z účtu a zmeny v zázname na účte cenných papierov nadobúdateľa – pripísaním cenných papierov na účet. Súbežne s vykonaním záznamov na účtoch cenných papierov prevodcu a nadobúdateľa sa vykoná na ich peňažných účtoch opačná operácia, t.j. pripísanie peňažných prostriedkov na peňažný účet prevodcu cenných papierov a odpísanie peňažných prostriedkov z účtu nadobúdateľa cenných papierov. Účet cenných papierov, ktorým je súbor elektronických záznamov, ktoré sú uložené v pamäti počítača je základnou existenčnou podmienkou zaknihovaných cenných papierov. Jeho základnou funkciou je zaznamenávať cenné papiere a ich majiteľov. Účet cenných papierov nemožno považovať za vec v právnom zmysle, ktorá by bola spôsobilá byť predmetom napr. vlastníckeho práva, pretože sa nejedná o hmotný predmet. Napriek tomu je objektom, ktorý je vnímateľný zmyslami, ktorý môže človek ovládať a ktorý má svoj ekonomický úžitok. Skutočnosť, že určitá osoba je majiteľom účtu cenných papierov automaticky neznamená, že je majiteľom cenných papierov, ktoré sú evidované na tomto účte. V systéme priameho vlastníctva ktorý sa uplatňuje v SR, je majiteľom cenných papierov, ktoré sú zapísané na účte fyzická alebo právnická osoba, ktorá je vedená ako majiteľ účtu u posledného depozitára vo vlastníckej štruktúre. Depozitár, ktorý vedie účet cenných papierov pre iné osoby, nie je v tomto systéme majiteľom cenných papierov, ktoré sú registrované na účte cenných papierov, ktoré vedie.

Záver

Pokiaľ v minulosti existovala zrejmá podobnosť medzi obchodnou a právnou realitou, najmä vďaka teórii inkorporácie práva v listine a prevodu tohto práva spolu s listinou, postupné znižovanie počtu listinných cenných papierov v prospech elektronických spôsobilo vznik rozdielu medzi obchodným a právnym pohľadom na transakcie s cennými papiermi.[8] Na jednej strane je prirodzenou vlastnosťou práva, že pomalšie reflektuje meniacu sa realitu ako ekonómia alebo obchodné zvyklosti na finančných trhoch, na druhej strane nie je

[8] Vondráček, O.: Elektronické cenné papíry. Transparentnost korporátních struktur společností. Auditorium, edice Studie, Praha 2013, s.192

evidentná snaha právnikov zmeniť staré koncepty tak, aby boli schopné reflektovať realitu finančných trhov. Vzhľadom na uvedené rozpory medzi ekonomickou realitou a právnou úpravou cenných papierov je otázkou, ako vyriešiť tento rozpor medzi roky úspešne fungujúcimi modelmi transakcií s elektronicky vedenými cennými papiermi a právnymi schémami, ktoré sú založené na koncepte prevodu fyzicky existujúcich vecí, za ktoré sa cenné papiere v dôsledku teórie inkorporácie v niektorých právnych poriadkoch považujú. Moderný právny poriadok by mal akceptovať realitu 21. storočia, keď počty transakcií uzatváraných na finančných trhoch s nekonečným množstvom druhov zaknihovaných cenných papierov a ich objemy niekoľkokrát prevyšujú transakcie s hmotnými vecami. Preto bude potrebné prispôsobiť právny stav ekonomickej realite, napr. po vzore ženevskej dohody UNIDROIT z roku 2009 o hmotnoprávnych ustanoveniach týkajúcich sa elektronických cenných papierov, na ktorom je založený nový švajčiarsky zákon o elektronických cenných papieroch, ktorý nadobudol účinnosť 1.1.2010. Nové právne koncepty, ktoré zohľadňujú realitu elektronizovaných finančných trhov poskytujú väčšiu právnu istotu celému finančnému trhu.

Zoznam bibliografických odkazov

- Brzobohatý, T.: Povaha cenného papíru jako předmětu soukromoprávního vztahu. Právní praxe v podnikání, č.7/1998.
- Ondráček, O.: Elektronické cenné papíry. Transparentnost korporátních struktur společností. Auditorium, edice Studie, Praha 2013, ISBN 978-80-87284-43-8
- Žitňanská, L., Ovečková, O. a kol.: Základy obchodného práva, IURA EDITION, Bratislava, 20009,
- Komentár k Haagskej dohode z 5. 7.2006 o rozhodnom právnom poriadku ohľadne určitých práv k cenným papierom, držaným prostredníctvom depozitára

Ochrana spotrebiteľa a právo v cestovnom ruchu

CONSUMER PROTECTION AND TRAVEL LA

Hana Magurová[1]

Abstrakt

Autorka článku analyzuje vybranú právnu úpravu slovenského spotrebiteľského práva v kontexte práva v cestovnom ruchu. Predmetná právna úprava je obsiahnutá najmä v Občianskom zákonníku, zákone o ochrane spotrebiteľa a v zákone o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu. Poukazuje na špecifiká spotrebiteľského práva, ktoré vo svojej podstate narúša základné princípy súkromného práva (najmä zásadu rovnosti subjektov), pretože primárne slúži na ochranu slabšej zmluvnej strany spotrebiteľskej zmluvy, t. j. ma ochranu spotrebiteľa.

Kľúčové slová: spotrebiteľ, právo v cestovnom ruchu, cestovný ruch, timesharing

Abstract

An author analyses the legal regulation of consumer law in context with tourism law. That regulation is mostly obtained in Civil Code, the Act on Consumer Protection and the Act on Consumer Protection in Provision of Certain Tourism Services. She refers to the specifics of consumer law, which in its substance undermines the basic principles of private law (in particular the principle of equality of the involved parties), because it primarily serves for the protection of the weaker party of the consumer agreement, i.e. the consumer.

Keywords: consumer, tourism law, tourism, timesharing

[1] JUDr. Hana Magurová, PhD., LL.M., Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra obchodného práva, Dolnozemská cesta 1, 852 35, Bratislava 5, E-mail: hana.magurova@euba.sk

Úvod

Cestovný ruch je súbor činností zameraných na uspokojovanie potrieb súvisiacich s cestovaním a pobytom osôb mimo miesta trvalého pobytu a zvyčajne vo voľnom čase. Ich cieľom je získanie komplexného zážitku, t. j. relax, poznávanie, zlepšenie alebo utuženie zdravotného stavu, zábava, kultúra, šport alebo realizácia podnikateľskej/pracovnej činnosti. Cestovný ruch je interdisciplinárnym a medzirezortným odvetvím, nakoľko ovplyvňuje napr. hospodárstvo, služby, zamestnanosť alebo regionálny rozvoj a spája tak rôzne (nielen právne) odvetvia na horizontálnej úrovni.

Právo v cestovnom ruchu je súbor právnych noriem verejnoprávnej aj súkromnoprávnej povahy, ktoré o. i. upravuje podmienky poskytovania služieb v cestovnom ruchu (tzv. spotrebiteľské právo v cestovnom ruchu), podmienky podnikania a pracovnoprávne vzťahy v oblasti cestovného ruchu.

Skutočnosť, že Slovenská republika sa od 1.5.2004 stala členskou krajinou Európskej únie, predstavovala v rámci voľného pohybu tovaru, služieb, osôb a kapitálu významný míľnik. Popri uvedených ekonomických výhodách má členstvo v Európskej únii aj mnohé iné výhody neekonomického charakteru (napr. sociálne, bezpečnostné, justičné výhody a pod.). S členstvom je spojená aj potreba harmonizácie slovenského právneho poriadku s právom Európskej únie.

Spotrebiteľské zmluvy

„Právnu úpravu spotrebiteľských zmlúv do slovenského právneho poriadku zaviedol zákon č. 150/2004 Z. z., ktorý novelizoval Občiansky zákonník. Právna úprava spotrebiteľských zmlúv v Občianskom zákonníku bola vyvolaná potrebou harmonizácie slovenského právneho poriadku s právom Európskej únie. Prijatím zákona č. 150/2004 Z. z. sa s účinnosťou od 1. apríla 2004 implementovala do právneho poriadku Slovenskej republiky smernica Rady č. 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách.“[2]

Podľa § 52 ods. 1 Občianskeho zákonníka **je spotrebiteľskou zmluvou** každá zmluva bez ohľadu na právnu formu, ktorú uzatvára dodávateľ so spotrebiteľom. **Dodávateľ** je osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy koná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo podnikateľskej činnosti. **Spotrebiteľ** je fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení

[2] *Veterníková, M.:* Spotrebiteľské zmluvy a ochrana spotrebiteľa. Vydavateľstvo EKONÓM, 2015, s. 79

spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej alebo podnikateľskej činnosti.

Podľa § 2 zákona o ochrane spotrebiteľa, ktorý upravuje práva spotrebiteľov a povinnosti výrobcov, predávajúcich, dovozcov a dodávateľov, pôsobnosť orgánov verejnej správy v oblasti ochrany spotrebiteľa, postavenie právnických osôb založených alebo zriadených na ochranu spotrebiteľa (tzv. združenia) a označovanie výrobkov cenami je **dodávateľom** podnikateľ, ktorý priamo alebo prostredníctvom iných podnikateľov dodal predávajúcemu výrobok a ktorého činnosť neovplyvňuje vlastnosti výrobku. V spotrebiteľskej zmluve tu ako druhá zmluvná strana (vo vzťahu ku spotrebiteľovi) figuruje nielen dodávateľ, ale aj výrobca, predávajúci a dovozca. Podľa § 2 zákona o ochrane spotrebiteľa je dodávateľom podnikateľ, ktorý priamo alebo prostredníctvom iných podnikateľov dodal predávajúcemu výrobok a ktorého činnosť neovplyvňuje vlastnosti výrobku. **Spotrebiteľom** je fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej podnikateľskej činnosti, zamestnania alebo povolania.

Spotrebiteľská zmluva predstavuje osobitný druh zmluvy. **Pre spotrebiteľské zmluvy je charakteristická roztrieštenosť ich právnej úpravy.** Občiansky zákonník a iné právne predpisy (najmä zákon o ochrane spotrebiteľa a zákon o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu) určujú náležitosti spotrebiteľských zmlúv a zároveň enumeratívne vymenúvajú náležitosti, ktoré spotrebiteľské zmluvy nesmú obsahovať (tzv. neprijateľné zmluvné podmienky). Či je konkrétna zmluva zároveň aj spotrebiteľskou zmluvou závisí najmä od postavenia jej zmluvných strán, t. j. či jej zmluvnými stranami sú dodávateľ (resp. podľa zákona o ochrane spotrebiteľa aj výrobca, predávajúci a dovozca) a spotrebiteľ. Závisí to aj od toho, či je pri určitom zmluvnom type výslovne uvedené, že ide o spotrebiteľskú zmluvu (napr. pri zmluve o obstaraní zájazdu je uvedené, že je spotrebiteľskou zmluvou). Charakter spotrebiteľskej zmluvy preto môže mať napr. kúpna zmluva, poistná zmluva alebo zmluva o preprave osôb.

„Spotrebiteľská zmluva môže byť uzatvorená v akejkoľvek forme, ústne, písomne alebo konkludentne. Ak je spotrebiteľská zmluva vyhotovená písomne, zákon sankcionuje absolútnou neplatnosťou (t. j. nevyvolávaním žiadnych právnych účinkov) také zmluvy, v ktorých predmet zmluvy a cena sú uvedené menším písmom ako iná časť zmluvy s výnimkou názvu zmluvy a označení jej častí.“[3]

---

[3] *Veterníková, M.:* Spotrebiteľské zmluvy a ochrana spotrebiteľa. Vydavateľstvo EKONÓM, 2015, s. 90

Aj ustanovenia spotrebiteľskej zmluvy, obsiahnuté vo všeobecných obchodných podmienkach alebo v iných dokumentoch, súvisiacich so spotrebiteľskou zmluvou, nesmú byť uvedené pre spotrebiteľa nečitateľným a menším písmom ako je najmenej 1,9 mm. Predmetná právna úprava reflektovala prax podnikateľov, ktorí v snahe o to, aby spotrebiteľ v texte prehliadol jednostranné výhody pre podnikateľa, tieto uvádzal menším písmom.

Právna úprava spotrebiteľských zmlúv vychádza z predpokladu, že zmluvné strany sú v nerovnom postavení, t. j. že podnikateľ (výrobca, predávajúci, dovozca alebo dodávateľ) má spravidla viac informácií a silnejšie postavenie ako spotrebiteľ. Zákonodarca, ktorý považoval za potrebné predmetné nerovnoprávne postavenie vyrovnať, preto chráni slabšiu zmluvnú stranu, t. j spotebiteľa. Ochrana spotrebiteľa sa prejavuje v zákaze zakotvenia podmienok do spotrebiteľských zmlúv, ktoré spôsobujú značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach zmluvných strán v neprospech spotrebiteľa (už spomenuté tzv. neprijateľné zmluvné podmienky), a to pod sankciou absolútnej neplatnosti týchto podmienok. Neprijateľnou zmluvnou podmienkou nie je podmienka, ktorá sa týka hlavného predmetu plnenia alebo primeranosti ceny, ak je táto podmienka vyjadrená určito, jasne a zrozumiteľne alebo individuálne dojednaná podmienka medzi konkrétnym spotrebiteľom a konkrétnym podnikateľom (výrobcom, predávajúcim, dovozcom alebo dodávateľom). Pretože zmluvu v zásade pripravuje podnikateľ (výrobca, predávajúci, dovozca alebo dodávateľ), dôkazné bremeno, že zmluvné podmienky boli dojednané individuálne, nezaťažuje spotrebiteľa. V pochybnostiach (či je podmienka neprijateľná) platí výklad priaznivejší pre spotrebiteľa.

Príklady neprijateľných zmluvných podmienok v spotrebiteľských zmluvách sú enumeratívne vymenované v § 53 ods. 4 Občianskeho zákonníka. Ide napr. o ustanovenia, ktoré:

a) dovoľujú dodávateľovi previesť práva a povinnosti zo zmluvy na iného dodávateľa bez súhlasu spotrebiteľa, ak by prevodom došlo k zhoršeniu vymožiteľnosti alebo zabezpečenia pohľadávky spotrebiteľa;
b) vylučujú alebo obmedzujú zodpovednosť dodávateľa za konanie alebo opomenutie (t. j. aj nečinnosť), ktorým sa spotrebiteľovi spôsobila smrť alebo ujma na zdraví;
c) vylučujú alebo obmedzujú práva spotrebiteľa pri uplatnení zodpovednosti za vady alebo zodpovednosti za škodu;
d) umožňujú dodávateľovi odstúpiť od zmluvy bez zmluvného alebo zákonného dôvodu a spotrebiteľovi to neumožňujú;
e) umožňujú dodávateľovi jednostranne zmeniť zmluvné podmienky bez dôvodu dohodnutého v zmluve a pod.

Podľa § 53 ods. 5 Občianskeho zákonníka sú neprijateľné podmienky v spotrebiteľských zmluvách nečestné, neslušné, hrubo poškodzujúce spotrebiteľa, a preto sú absolútne neplatné. Neplatnosť sa vzťahuje len na neprijateľnú zmluvnú podmienku spotrebiteľskej zmluvy a nie spotrebiteľskú zmluvu ako takú. To ale nevylučuje možnosť, aby sa neplatnosť dotkla aj celej spotrebiteľskej zmluvy.

Spotrebiteľ a podnikateľ (výrobca, predávajúci, dovozca alebo dodávateľ) sa medzi sebou nemôžu dohodnúť, že na ich právny vzťah sa nebudú vzťahovať právne predpisy, ktoré poskytujú ochranu spotrebiteľovi. Všetky zmluvné dojednania, ktorých zámerom je obmedziť spotrebiteľovi náležitú ochranu, sú absolútne neplatné. Neplatným je aj dojednanie, že spotrebiteľ vopred vzdáva svojich práv priznaných právnou úpravou Slovenskej republiky.

Podľa § 3 ods. 3 zákona ochrane spotebiteľa má každý spotrebiteľ právo na ochranu pred neprijateľnými podmienkami v spotrebiteľských zmluvách. Predmetné právo môže využiť aj združenie na ochranu spotrebiteľov, ktoré sa môže domáhať, aby sa porušiteľ zdržal protiprávneho konania a aby odstránil protiprávny stav.

Ak spotrebiteľ považuje niektorú podmienku (podmienky) za neprijateľné, má právo:

a) obrátiť na Komisiu na posudzovanie podmienok v spotrebiteľských zmluvách, ktorá funguje pri Ministerstve spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorá podáva podnety právnickým osobám, založeným alebo zriadeným na ochranu spotrebiteľov (tzv. združeniam na ochranu spotrebiteľov), ktoré môžu iniciovať súdne konania v mene spotrebiteľov. V pochybnostiach, či je podmienka neprijateľná, platí výklad, ktorý je pre spotrebiteľa priaznivejší (§ 54 ods. 2 Občianskeho zákonníka).
b) podať návrh na príslušný súd, aby určil, že zmluvná podmienka má charakter neprijateľnej podmienky a je neplatná.

Spotrebiteľ má nárok na náhradu škody, ktorá mu vznikla v príčinnej súvislosti s neprijateľnou podmienkou, ktorá bola uvedená v spotrebiteľskej zmluve. Právo na náhradu škody si musí uplatniť v žalobe. Eventuálne si môže uplatniť aj žalobu na vydanie bezdôvodného obohatenia. Taktiež má nárok na primerané zadosťučinenie, ktoré je nezávislé od práva na náhradu škody aj práva na vydanie bezdôvodného obohatenia.

Podľa ustanovenia § 298 ods. 1 Civilného sporového poriadku môže súd v rozsudku, ktorý sa týka spotrebiteľského sporu, aj bez návrhu vysloviť, že určitá zmluvná podmienka používaná dodávateľom v spotrebiteľskej zmluve alebo v iných zmluvných dokumentoch súvisiacich so spotrebiteľkou zmluvou je neprijateľná. V takom prípade súd uvedie vo výroku rozsudku znenie zmluvnej podmienky, ako bola dohodnutá v spotrebiteľskej zmluve alebo v

iných zmluvných dokumentoch súvisiacich so spotrebiteľkou zmluvou. Podľa ustanovenia § 299 ods. 2 Civilného sporového poriadku „ak sa uplatňuje právo na zaplatenie peňažnej sumy zo spotrebiteľskej zmluvy a žalovaným je spotrebiteľ, súd nevydá platobný rozkaz, ak spotrebiteľská zmluva alebo iné zmluvné dokumenty súvisiace so spotrebiteľskou zmluvou obsahujú zmluvnú podmienku, ktorá je neprijateľná."

Zákon o ochrane spotrebiteľa

Najkomplexnejšie ochranu práv spotrebiteľa zakotvuje zákon o ochrane spotrebiteľa. Ako sme už uviedli, upravuje práva spotrebiteľov, povinnosti výrobcov, predávajúcich, dovozcov a dodávateľov, pôsobnosť orgánov verejnej správy v oblasti ochrany spotrebiteľa, postavenie právnických osôb založených alebo zriadených na ochranu spotrebiteľa a označovanie výrobkov cenami.

Zákon o ochrane spotrebiteľa v ustanovení § 3 **definuje práva spotrebiteľa, ktorými sú napr. právo:**

a) na výrobky a služby v bežnej kvalite;
b) na uplatnenie reklamácie;
c) na náhradu škody;
d) na ochranu pred neprijateľnými podmienkami v spotrebiteľských zmluvách;
e) združovať sa spolu s inými spotrebiteľmi v združeniach a prostredníctvom týchto združení v súlade so zákonom chrániť a presadzovať oprávnené záujmy spotrebiteľov, ako aj uplatňovať práva zo zodpovednosti voči osobám, ktoré spôsobili škodu na právach spotrebiteľov.

Povinnosti podnikateľov (výrobcu, predávajúceho, dovozu alebo dodávateľa) upravuje zákon o ochrane spotrebiteľa v § 4 až 18. Patrí k nim napr.:

a) zákaz diskriminácie spotrebiteľa, t. j. povinnosť podnikateľa vo vzťahu k spotrebiteľovi dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v poskytovaní výrobkov a služieb;
b) zákaz konať v rozpore s dobrými mravmi, za ktoré sa považuje najmä konanie, ktoré je v rozpore s vžitými tradíciami a ktoré vykazuje zjavné znaky diskriminácie alebo vybočenia z pravidiel morálky uznávanej pri predaji výrobku a poskytovaní služby, alebo môže privodiť ujmu spotrebiteľovi pri nedodržaní dobromyseľnosti, čestnosti, zvyklosti a praxe, využíva najmä omyl, lesť, vyhrážku, výraznú nerovnosť zmluvných strán a porušovanie zmluvnej slobody.

c) zákaz nekalých obchodných praktík, najmä klamlivých obchodných praktík a agresívnych obchodných praktík. Klamlivou obchodnou praktikou je napr.: nepravdivé vyhlásenie, že produkt je k dispozícii iba veľmi obmedzený čas alebo že je k dispozícii za špecifických podmienok iba veľmi obmedzený čas s cieľom vyvolať okamžité rozhodnutie a znemožniť spotrebiteľovi, aby mal dostatočnú príležitosť alebo čas na kvalifikované rozhodnutie; opísanie produktu ako „gratis", „zadarmo", „bez poplatku" alebo podobne, pričom spotrebiteľ musí zaplatiť čokoľvek iné okrem nevyhnutných nákladov na odpovedanie na obchodnú praktiku a vyzdvihnutie tovaru alebo zaplatenie za jeho doručenie. Agresívnou obchodnou praktikou je napr.: vytváranie dojmu, že spotrebiteľ nemôže opustiť priestor predtým, ako sa uzatvorí zmluva; zahrnutie priameho nabádania pre deti do reklamy, aby si kúpili alebo aby presvedčili svojich rodičov alebo iných dospelých, aby im kúpili propagované produkty.

d) povinnosť riadne informovať o podmienkach a spôsobe reklamácie (reklamáciou je uplatnenie zodpovednosti za vady výrobku alebo služby), vrátane údajov o tom, kde možno reklamáciu uplatniť. Spotrebiteľ môže uplatniť reklamáciu v ktorejkoľvek prevádzkarni, v ktorej je prijatie reklamácie možné s ohľadom na predávané výrobky alebo poskytované služby, alebo u určenej osoby. V prevádzkarni a u určenej osoby musí byť počas prevádzkovej doby prítomný zamestnanec poverený vybavovať reklamácie. Pri skupinových zájazdoch musí predávajúci zabezpečiť v mieste zájazdu nepretržitú prítomnosť poverenej osoby oprávnenej vybavovať reklamácie po celý čas zájazdu. Vybavenie reklamácie nesmie trvať dlhšie ako 30 dní odo dňa uplatnenia reklamácie. Po márnom uplynutí lehoty na vybavenie reklamácie má spotrebiteľ právo od zmluvy odstúpiť. Predávajúci je povinný pri uplatnení reklamácie vydať spotrebiteľovi potvrdenie. Ak je reklamácia uplatnená prostredníctvom prostriedkov diaľkovej komunikácie (napr. telefonicky) predávajúci je povinný potvrdenie o uplatnení reklamácie doručiť spotrebiteľovi ihneď, ak nie je možné potvrdenie doručiť ihneď, musí sa doručiť bez zbytočného odkladu, najneskôr však spolu s dokladom o vybavení reklamácie. Doklad o vybavení reklamácie je predávajúci povinný vydať spotrebiteľovi najneskôr do 30 dní odo dňa uplatnenia reklamácie. Potvrdenie o uplatnení reklamácie sa nemusí doručovať, ak spotrebiteľ má možnosť preukázať uplatnenie reklamácie iným spôsobom (napr. e-mailom).

e) povinnosť preukázať (na požiadanie Slovenskej obchodnej inšpekcie) kópiu potvrdenia o prijatí reklamácie, dôvody pre ktoré nie je možné rozhodnúť o spôsobe

vybavenia reklamácie ihneď a pre ktoré nie je reklamáciu možné vybaviť ihneď po určení spôsobu vybavenia reklamácie, zaslanie alebo výsledky odborného posúdenia a kópiu dokladu o vybavení reklamácie.

Zákon o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu

„Prijatím zákona č. 161/2011 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý nadobudol účinnosť 1. júla 2011, bola do nášho právneho poriadku implementovaná smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/122/ES zo 14. januára 2009 o ochrane spotrebiteľov, pokiaľ ide o určité aspekty zmlúv o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení, o dlhodobom dovolenkovom produkte, o ďalšom predaji a o výmene.“[4]

Zákon o chrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu upravuje práva spotrebiteľa a povinnosti podnikateľa (ide o predávajúceho), ktoré sa týkajú časovo vymedzeného užívania ubytovacích zariadení, poskytovania dlhodobých rekreačných služieb, ich výmeny a sprostredkovania ich ďalšieho predaja, náležitosti týchto spotrebiteľských zmlúv a pôsobnosť orgánov dohľadu pri kontrole dodržiavania tohto zákona.

Na právne vzťahy upravené zákonom sa vzťahujú aj Občiansky zákonník a zákon o ochrane spotrebiteľa.

K zmluvám o poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu patrí:

a) zmluva o časovo vymedzenom užívaní ubytovacieho zariadenia,
b) zmluva o poskytovaní dlhodobých rekreačných služieb,
c) zmluva o účasti na výmennom systéme a
d) zmluva o sprostredkovaní ďalšieho predaja.

K spoločným znakom zmlúv o poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu patrí najmä:

a) **Narušenie princípu rovnocenného postavenia zmluvných strán a informačná povinnosť podnikateľa (predávajúceho) pred uzavretím zmluvy.** Potreba chrániť spotrebiteľa v osobitných prípadoch predstavuje dôvod informačnej povinnosti zo strany podnikateľa (predávajúceho). Informačná a poučovacia povinnosť má spotrebiteľovi (neprofesionálovi na trhu služieb cestovného ruchu) pomôcť sa rozhodnúť, či uzatvorí (neuzatvorí) niektorú zo zmlúv o poskytovaní niektorých

[4] *Veterníková, M.:* Spotrebiteľské zmluvy a ochrana spotrebiteľa. Vydavateľstvo EKONÓM, 2015, s. 90

služieb cestovného ruchu, resp. či už od uzatvorenej zmluvy odstúpi. Podnikateľ (predávajúci) je v dostatočnom časovom predstihu pred uzavretím zmluvy povinný bezodplatne, jasne a zrozumiteľne poskytnúť spotrebiteľovi určité a pravdivé informácie prostredníctvom vyplneného informačného formulára uvedeného v prílohe č. 1 až 4 zákona o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu. Vyplnený informačný formulár sa poskytuje písomne alebo na inom trvanlivom nosiči (napr. na USB kľúči, CD alebo DVD), ktorý je pre spotrebiteľa ľahko dostupný. Vyplnený informačný formulár sa spotrebiteľovi poskytne v štátnom jazyku alebo v jednom z úradných jazykov členského štátu Európskej únie, v ktorom má spotrebiteľ trvalý pobyt alebo prechodný pobyt, alebo ktorého je občanom (výber je ponechaný na spotrebiteľovi). Podnikateľ (predávajúci) je zároveň povinný spotrebiteľa výslovne poučiť o práve na odstúpenie od zmluvy a dĺžke lehoty na odstúpenie od zmluvy.

b) **Informačná povinnosť podnikateľa (predávajúceho) v rámci reklamy, prezentácie alebo iného propagačného podujatia.** Informácie uvedené v bode a) má obsahovať aj reklama, resp. v nej má byť uvedené miesto, kde možno tieto informácie získať.

c) **Odplatnosť.**

d) **Zákonná písomná forma.** Podnikateľ (predávajúci) je pri uzavretí zmluvy povinný spotrebiteľovi odovzdať vyhotovenie zmluvy písomne alebo na inom trvanlivom nosiči, ktorý je spotrebiteľovi ľahko dostupný (napr. na USB kľúči, CD alebo DVD). Okrem informácií, ktoré je podnikateľ (predávajúci) povinný poskytnúť pred uzavretím zmluvy musí obsahovať aj: meno, priezvisko, dátum narodenia a bydlisko spotrebiteľa; obchodné meno, sídlo, identifikačné číslo, právnu formu, ak ide o predávajúceho, ktorý je právnickou osobou; obchodné meno, miesto podnikania, identifikačné číslo, ak bolo pridelené, ak ide o predávajúceho, ktorý je fyzickou osobou; dátum a miesto uzavretia zmluvy. Neoddeliteľnú súčasť zmluvy predstavuje už spomínaný vyplnený informačný formulár. Ak ide o zmluvu o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení, ktorej predmetom je užívanie jednotlivo určenej nehnuteľnosti, podnikateľ (predávajúci) je povinný poskytnúť spotrebiteľovi aj úradne overený preklad zmluvy v štátnom jazyku alebo v jednom z úradných jazykov členského štátu Európskej únie, v ktorom sa nehnuteľnosť nachádza, ak ide o úradný jazyk Európskej únie.

e) **Neoddeliteľnú súčasť zmluvy predstavuje formulár na odstúpenie od zmluvy.** Predávajúci je povinný ho vyplniť a odovzdať spotrebiteľovi. Spotrebiteľ je oprávnený

bez uvedenia dôvodu odstúpiť od zmluvy do 14 kalendárnych dní. Lehota na odstúpenie sa počíta odo dňa uzavretia zmluvy alebo zmluvy o budúcej zmluve. Ak je zmluva alebo zmluva o budúcej zmluve spotrebiteľovi odovzdaná neskôr ako v deň jej uzavretia, lehota na odstúpenie od zmluvy sa počíta odo dňa jej doručenia spotrebiteľovi alebo odo dňa jej osobného prevzatia spotrebiteľom. Ak si podnikateľ (predávajúci) nesplnil:

ea) povinnosť pripojiť k zmluve formulár na odstúpenie od zmluvy, lehota na odstúpenie od zmluvy sa predlžuje na 1 rok a 14 kalendárnych dní.

eb) predzmluvnú informačnú povinnosť, vrátane opomenutia odovzdania príslušného informačného formulára, lehota sa predlžuje na 3 mesiace a 14 kalendárnych dní. Spotrebiteľ si môže uplatniť právo na odstúpenie od zmluvy u podnikateľa (predávajúceho) písomne alebo na inom trvanlivom nosiči, pričom môže použiť formulár na odstúpenie od zmluvy, ktorý mu odovzdal podnikateľ (predávajúci). Lehota na odstúpenie od zmluvy sa považuje za zachovanú, ak oznámenie o odstúpení bolo odoslané predávajúcemu najneskôr v posledný deň lehoty. Odstúpením spotrebiteľa od zmluvy podnikateľ (predávajúci) nemá nárok na úhradu akýchkoľvek nákladov spojených s plnením zmluvy, ktoré bolo alebo podľa zmluvy malo byť spotrebiteľovi poskytnuté pred odstúpením od zmluvy. Pred uplynutím lehoty na odstúpenie od zmluvy nesmie predávajúci alebo tretia osoba na základe zmluvy o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení, zmluvy o poskytovaní dlhodobých rekreačných služieb alebo zmluvy o účasti na výmennom systéme od spotrebiteľa požadovať poskytnutie plnenia, ktorým je najmä platba vopred, odplata dohodnutá v zmluve, poskytovanie zábezpeky, vinkulácia peňažných prostriedkov na účtoch v banke alebo pobočke zahraničnej banky, výslovné uznanie dlhu alebo akákoľvek iná protihodnota pre predávajúceho alebo tretiu osobu. Podľa zmluvy o sprostredkovaní ďalšieho predaja nie je možné od spotrebiteľa požadovať plnenie skôr, ako sa uskutoční sprostredkovanie, alebo skôr, ako dôjde k skončeniu zmluvy iným spôsobom. Ak spotrebiteľ odstúpi od zmluvy o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení alebo od zmluvy o poskytovaní dlhodobých rekreačných služieb, zrušuje sa od začiatku aj každá zmluva, na základe ktorej nadobudne spotrebiteľ služby súvisiace s predmetom zmluvy o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení alebo zmluvy o dlhodobom poskytovaní rekreačných služieb, ktoré poskytuje predávajúci alebo tretia strana na základe dohody s podnikateľom (predávajúcim). To isté platí aj pre zmluvu o účasti vo výmennom systéme, ktorá sa

viaže na zmluvu o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení alebo na zmluvu o poskytovaní dlhodobých rekreačných služieb.

f) Zmluva o časovo vymedzenom užívaní ubytovacieho zariadenia, zmluva o poskytovaní dlhodobých rekreačných služieb a zmluva o účasti na výmennom systéme **sa uzatvára na čas dlhší ako 1 rok**.

g) **Dohľad** nad dodržiavaním povinností, ustanovených zákonom o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu vykonáva **Slovenská obchodná inšpekcia.** Tá je oprávnená uložiť podnikateľovi (predávajúcemu) za porušenie jeho povinností pokutu až do výšky 30 000 eur ak opakovane porušil tú istú povinnosť, za porušenie ktorej mu už bola uložená pokuta orgánom dohľadu, v priebehu 12 mesiacov odo dňa právoplatnosti predchádzajúceho rozhodnutia o uložení pokuty, alebo porušením povinnosti došlo k ohrozeniu práva viac ako dvoch spotrebiteľov podľa zákona o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu. Pri určení výšky pokuty sa prihliada najmä na charakter protiprávneho konania, závažnosť porušenia povinnosti, spôsob a následky porušenia povinnosti. Výnosy z pokút sú príjmom štátneho rozpočtu. Pokutu možno uložiť do jedného roka odo dňa, keď orgán dohľadu zistil porušenie povinnosti podľa tohto zákona, najneskôr do troch rokov odo dňa, keď k porušeniu povinnosti došlo. Na konanie o uložení pokuty sa vzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní.

Zmluvou o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení (tzv. timesharingová zmluva) sa podnikateľ (predávajúci) zaväzuje, že spotrebiteľovi poskytne do užívania jedno alebo viac ubytovacích zariadení s možnosťou nocľahu na čas dlhší ako jedno ubytovacie obdobie, a spotrebiteľ sa zaväzuje, že zaplatí dohodnutú odplatu. Ubytovacím zariadením je budova, priestor alebo plocha, v ktorej sa spotrebiteľovi poskytuje za úhradu prechodné ubytovanie a s ním spojené služby.

Zmluvou o poskytovaní dlhodobých rekreačných služieb sa podnikateľ (predávajúci) zaväzuje, že spotrebiteľovi poskytne najmä zľavy alebo iné výhody pri ubytovaní, a to samostatne alebo v spojení s cestovnými službami alebo inými službami, a spotrebiteľ sa zaväzuje, že zaplatí dohodnutú odplatu. Ide napr. o dovolenkové kluby, ktoré poskytujú zľavy. Spotrebiteľ má právo na zľavu z ceny, alebo iné výhody pri ubytovaní v kombinácii s cestovnými alebo inými možnosťami alebo bez nich.

Pri zmluve o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení, ako aj pri zmluve o poskytnutí dlhodobých rekreačných služieb je jej predmetom ubytovanie. Základný rozdiel je, že pri zmluve o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení spotrebiteľ získava

„právo užívať" jedno alebo viac ubytovacích zariadení a pri poskytnutí dlhodobých rekreačných služieb „má právo na zľavu alebo iné výhody" pri ubytovaní.

Zmluvou o účasti na výmennom systéme sa podnikateľ (predávajúci) zaväzuje, že spotrebiteľovi umožní účasť vo výmennom systéme, a spotrebiteľ sa zaväzuje, že zaplatí dohodnutú odplatu. Ide o zmluvu, na základe ktorej sa spotrebiteľ za protihodnotu zapája do výmenného programu, ktorý spotrebiteľovi umožňuje prístup k nocľahom alebo iným službám za to, že iným osobám poskytne dočasný prístup k výhodám, ktoré mu vyplývajú zo zmluvy o časovo vymedzenom užívaní ubytovacieho zariadenia. Spotrebitelia tak môžu využívať ďalšie dovolenkové destinácie.

Zmluvou o sprostredkovaní ďalšieho predaja sa podnikateľ (predávajúci) zaväzuje, že obstará spotrebiteľovi uzavretie zmluvy o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení alebo zmluvy o poskytovaní dlhodobých rekreačných služieb, a spotrebiteľ sa zaväzuje, že zaplatí dohodnutú odplatu vtedy, ak predaj sprostredkoval predávajúci. Pokrýva tak sprostredkovateľské zmluvy uzatvorené medzi spotrebiteľom, ktorý má záujem predať alebo kúpiť časovo vymedzené užívanie nehnuteľnosti (iného majetku) alebo dlhodobé rekreačné služby a podnikateľom (predávajúcim), ktorý tento predaj sprostredkúva.

Záver

Cestovný ruch je súbor činností zameraných na uspokojovanie potrieb súvisiacich s cestovaním a pobytom osôb mimo miesta trvalého pobytu a zvyčajne vo voľnom čase. Ochrana spotrebiteľa v kontexte práva v cestovnom ruchu predstavuje dynamicky sa rozvíjajúce právne odvetvie slovenského právneho poriadku. Je preto potrebné venovať jej náležitú mieru pozornosti, ako aj formulovať návrhy de lege ferenda.

Použitá literatúra

- *Duláková Jakúbeková, D., Dulák, A., Fekete, I. a kol.:* Zmluvy o prenechaní vecí na užívanie. Nájomné zmluvy, zmluva o ubytovaní, zmluva o pôžičke a výpožičke a timesharingová zmluva. C. H. Beck, 2012, ISBN 978-80-717-9292-5, 808 s.
- Krajčo, J.: *Spotrebiteľská zmluva v aplikačnej praxi v SR a EU.* EUROUNION, 2011, ISBN 978-80-89374-14-4, 175 s.
- *Magurová, H. a kol.:* Základy práva v cestovnom ruchu pre ekonómov, Wolters Kluwer, 2016, ISBN: 978-80-8168-491-3, 184 s.
- *Veterníková, M.:* Vybrané kapitoly zo spotrebiteľského práva, Vydavateľstvo EKONÓM, 2015, ISBN: 978-80-225-4143-5., 178 s.
- *Vojčík, P.:* Spotrebiteľská zmluva (ochrana spotrebiteľa). In Bulletin slovenskej advokácie., 2008, č. 12, roč. XIV, ISSN 1335-1079, s. 15-21.
- zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov
- zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb.o priestupkoch v znení neskorších predpisov
- zákon č.161/2011 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok

Typy zmlúv v športovom práve

TYPES OF CONTRACTS IN SPORT LAW

Veronika Mardiaková[1]

Abstrakt

Autor sa v príspevku zaoberá novou právnou úpravou obsiahnutou v zákone č. 440/2015 Z.z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2016. Konkrétne približuje zmluvné typy v zákone o športe. Venuje sa zmluve o profesionálnom výkone športu, zmluve o amatérskom vykonávaní športu, zmluve o príprave talentovaného športovca a zmluve o sponzorstve v športe.

Kľúčové slová: zákon o športe, športové právo, zmluva.

Abstract

The author deals with a new legislation inherent in Act No. 440/2015 Coll. Sport Act which took effectiveness on January 1st 2016. Specifically it approaches contract types in the Sport Act. The article contains the analysis of the institutes as the professional sport performance, contract on amateur sport performance, a contract on training of a talented athlete and a contract on sponsorship in sport.

Key words: act on sports, sports law, contract

1

Úvod

Neustály rozvoj a napredovanie spoločnosti má za následok markantnú rozšírenosť športových aktivít najmä medzi mladou slovenskou populáciou, kedy si špecifiká a osobitosti organizácie športu na území Slovenskej republiky zasluhujú venovať pozornosť právnym aspektom športu nielen v oblasti záväzkového práva.[2] V tomto smere je nevyhnutné poukázať na špecifickosť a osobitosť športu ako takého prostredníctvom dôkladnej analýzy dynamicky sa vyvíjajúceho športového práva ako samostatného právneho odvetvia, ktoré sa postupom času zaraďuje do samostatného systému práva.

V kontexte zmluvných záväzkov športového práva môžeme poznamenať, že markantnú súčasť športového práva tvorí záväzkové právo. Klasické civilistické členenie záväzkov na „ex deliktu" a „ex contractu" umožňuje vyčleniť zmluvné športové právo ako osobitnú systémovú súčasť komplexu športovo-právnych vzťahov, a to nielen v rovine doktrinálnej, ale taktiež aj v rovine legislatívno-právnej.

Zákonodarca v dôvodovej správe k novému ZoŠ vytvára ucelený systém záväzkových vzťahov v športe zákonnou textáciou konkrétnych zmluvných typov typických pre športové vzťahy. Fakticky sa obsah všetkých v zákone uvedených zmluvných typov prenáša a využíva v športovej obci už dnes, to konkrétne využívaním nepomenovaných tzv. inominátnych zmlúv s využitím § 269 ods. 2 OBZ, ako aj 51 OZ. Cieľom zákonodarcu pri prijatí nového ZoŠ bolo poukázať na tú skutočnosť, že v čase pred účinnosťou nového ZoŠ dochádzalo výhradne k aplikácii inominátnych kontraktov, ktoré sa uzatvárali prevažne podľa ustanovení OBZ a OZ, čo malo za následok nerovnovážne postavenie zmluvných strán, nakoľko táto zmluvná asymetria bola viditeľná predovšetkým v zmluvách medzi športovcami a športovými klubmi. Istým zakotvením jednotlivých zmlúv sa vnáša do športového prostredia aj vnímanie športovcov na rôznych kvalitatívnych úrovniach výkonu športovej činnosti. Hlavným zámerom zákonodarcu bolo vyrovnať túto zmluvnú asymetriu športového práva. Na podklade uvedeného je formulovaná aj povinnosť športovej organizácie povinne oboznámiť športovca s právami a povinnosťami, ktoré pre neho vyplynú zo zmluvného vzťahu. K uvedenému je potrebné poznamenať, že systematika tohto systému záväzkových vzťahov logicky nadväzuje na trojprvkovú štruktúru úpravy statusu športovcov, pričom ich rámec dopĺňa o konkrétny záväzkový obsah a rozsah. V niektorých prípadoch zákonodarca dokonca ustanovuje obligatórne náležitosti týchto zmluvných dojednaní, od ktorých sa zmluvné strany v rámci

[2] GÁBRIŠ, T.: *Športové právo,* 1. vyd., Bratislava: EUROKÓDEX, 2011. str. 17

zmluvnej slobody, ktorou disponujú, nemôžu odchýliť. V súhrne je záväzkový systém v športe definovaný predovšetkým zmluvou o profesionálnom výkone športovej činnosti, o amatérskom výkone športovej činnosti, zmluvou o príprave talentovaného športovca, či sponzorskou zmluvu. Odchýlením sa od tejto koncepcie úpravy vzťahov je možnosť výkonu športovej činnosti bez zmluvného dojednania.[3]

Štúdiom dôvodovej správy k ZoŠ možno zmluvný subsystém športového záväzkového práva rozdeliť do troch zásadných skupín.

Prvú skupinu tvoria pomenované/nominátne zmluvné typy športového záväzkového práva, kde ZoŠ má za úlohu priniesť podstatnú novinku v tom, že zavádza špeciálnu úpravu niektorých zmluvných typov, ku ktorým sa subsidiárne uplatní úprava Občianskeho zákonníka. V rámci tejto prvej skupiny záväzkov ide najmä o zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu, zmluvu o amatérskom vykonávaní športu, zmluvu o príprave talentovaného športovca, dohodu o hosťovaní, ako aj zmluvu o sponzorstve v športe, ktoré rozoberáme podrobnejším spôsobom v nasledujúcich podkapitolách.

Druhú skupinu zmluvných vzťahov tvoriacich športové záväzkové právo tvoria len rámcovo upravené zmluvné vzťahy medzi športovou organizáciou a športovým odborníkom bez toho, aby sa legislatívne vyjadrili ako osobitné, pomenované zmluvné typy.

Tretiu skupinu zmluvných vzťahov tvoria vzťahy medzi sprostredkovateľom čiže agentom a hráčom, ktoré nie sú legislatívne zakotvené. To isté platí aj o zmluvách o zhodnocovaní osobnostných práv, súťaží, podujatí a ich názvov, či iné obdobné vzťahy, ktoré sa rovnako ako doteraz majú aj do budúcnosti spravovať najbližšími zmluvnými typmi Občianskeho alebo Obchodného zákonníka alebo nepomenovanými zmluvami (inominátnymi kontraktmi), ktorých obsah a forma zostávajú závislé na dojednaní strán, alebo na internej úprave športových organizácií. Tieto zmluvné vzťahy predkladateľ nepovažoval za natoľko zásadné pre integritu športu, aby boli osobitne normované zákonom o športe v podobe osobitných zmluvných typov.

Takýmto spôsobom načrtnutý systém zmluvného záväzkového športového práva tak možno vnímať stále ako otvorený systém. Popri výslovne upravených zmluvných typoch možno abstrahovať zmluvy, ktorých určenie podstatných pojmových znakov je ponechané športovo-právnej praxi, prípadne doktríne, a napokon i subsystém inominátnych kontraktov,

[3] Dôvodová správa k návrhu Zákona č. 440/2015 Z.z. o športe

vyjadrujúcich podstatný prvok flexibility tohto systému (v zmysle prispôsobenia si pravidiel ich tvorby a aplikácie samotnou praxou).[4]

V rámci systému záväzkového práva v športe, vzniká povinnosť medzi športovcom a športovou organizáciou uzatvoriť zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu, v prípade ak má športová činnosť športovca, ktorú vykonáva pre športovú organizáciu, znaky závislej práce v súlade s § 1 ods. 2 Zákonníka práce. Závislou prácou je práca vykonávaná vo vzťahu nadriadenosti zamestnávateľa a podriadenosti zamestnanca, osobne zamestnancom pre zamestnávateľa, podľa pokynov zamestnávateľa a v jeho mene, v pracovnom čase určenom zamestnávateľom. Avšak zmluvný vzťah založený zmluvou o profesionálnom vykonávaní športu sa považuje za iný pracovnoprávny vzťah podľa § 1 ods. 3 Zákonníka práce.

V rámci novelizácie športového práva je potrebné poukázať na tú skutočnosť, že športové kluby, v ktorých športovci do 31. 12. 2015 vykonávali šport spôsobom, ktorý spĺňa znaky závislej práce, upravia svoje zmluvné vzťahy so športovcami podľa zákona o športe do 31. 12. 2018 podľa § 102 ods. 4 ZoŠ. Po uplynutí ustanovenej lehoty, teda od 1. 1. 2019, sa zmluva medzi športovcom a športovým klubom vykonávajúcim šport spôsobom, ktorý spĺňa znaky závislej práce, bude považovať za zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu podľa zákona o športe.

Na základe zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu sa príslušná športová organizácia síce stáva zamestnávateľom a športovec zamestnancom v zmysle Zákonníka práce, ale ich práva a povinnosti sa riadia ZoŠ a taktiež aj podľa príslušných ustanovení Zákonníka práce, ale len v tých prípadoch, ktoré výslovne uvádza ZoŠ. ZoŠ ustanovuje minimálne podstatné náležitosti zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, od ktorých sa nemôžu zmluvné strany odchýliť, ale ustanovuje aj podmienky, ktoré si subjekty môžu dohodnúť.

Na právne vzťahy pri vykonávaní športu na základe zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu sa na športovca ako zamestnanca podľa § 46 ods. 2 ZoŠ primerane vzťahujú ustanovenia Zákonníka práce, ktorými sú prechod práv a povinností z pracovnoprávnych vzťahov, zákaz výpovede, definícia osôb podľa Zákonníka práce, povinnosť zamestnávateľa vydať pri skončení pracovného pomeru zamestnancovi potvrdenie o zamestnaní, ochrana a inšpekcia práce, predchádzanie škodám a všeobecná zodpovednosť zamestnanca za škodu a za stratu zverených predmetov, zodpovednosť zamestnávateľa za škodu, plnenie pracovných úloh

[4] ČOLLÁK, J.: Status a pozícia športovcov – návrhy de lege ferenda – impulz k dišpute potrebnej (nielen) pre optiku prípravy „návrhu Nového zákona o športe“. Dostupné na internete:http://www.ucps.sk/status_a_pozicia_sportovcov_vizia_pravnej_upravy_jaroslav_collak (cit. 2017- 03-26)

a bezdôvodné obohatenie, účasť zamestnancov v pracovnoprávnych vzťahoch, pôsobenie odborovej organizácie u zamestnávateľa, právo na informácie a kontrolnú činnosť.

Ďalej platí, že športovec a športová organizácia sa môžu dohodnúť na pôsobnosti aj ďalších ustanoveniach Zákonníka práce, ak nie sú v rozpore so ZoŠ.

Podľa § 31 ZoŠ platí, že pred uzatvorením zmluvy medzi športovcom a športovou organizáciou je športová organizácia povinná oboznámiť športovca s právami a povinnosťami, ktoré preňho vyplynú zo zmluvného vzťahu.

Zmluva o profesionálnom vykonávaní športu

Právna úprava zmluvného typu Zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu je obsiahnutá v ust. § 35 ods. 1 ZoŠ, ktorý zakotvuje tú skutočnosť, že *„Zmluvou o profesionálnom vykonávaní športu sa športovec zaväzuje odplatne vykonávať šport za športovú organizáciu."*[5] ZoŠ stanovuje pre tento zmluvný typ obligatórnu písomnú formu, nakoľko v prípade absencie písomnej formy, ju postihuje absolútnou neplatnosťou.

Ustanovenie § 35 ods. 3 ZoŠ stanovuje obligatórne materiálne náležitosti Zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu a následne v ods. 4 aj fakultatívne náležitosti.

Mzdou športovca, ktorý vykonáva šport na podklade uzatvorenej zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu je mzda v zmysle príslušných ustanovení Zákonníka práce, čo znamená, že nemôže byť nižšia ako je minimálna mzda podľa osobitného predpisu, ktorým je zákon č. 663/2007 o minimálnej mzde v znení neskorších predpisov. Na jej splatnosť, výplatný termín, ako aj zrážky sa primerane aplikujú ustanovenia Zákonníka práce.

V zmysle ust. § 37 ZoŠ sa *„denným pracovným časom športovca rozumie časový úsek 24 po sebe nasledujúcich hodín, počas ktorých je športovec k dispozícii pre športovú organizáciu na vykonávanie športu. Športovec je v dennom pracovnom čase k dispozícii pre športovú organizáciu v časových úsekoch dohodnutých v zmluve o profesionálnom vykonávaní športu alebo určených športovou organizáciou podľa podmienok vyžadovaných na vykonávanie konkrétneho druhu športu. Počas denného pracovného času má športovec právo na nepretržitý odpočinok a regeneráciu podľa podmienok vyžadovaných na vykonávanie konkrétneho druhu športu. Nepretržitý odpočinok nesmie byť kratší ako šesť hodín za časový úsek 24 hodín."*[6]

Športovej organizácii vzniká povinnosť zabezpečiť, aby športovec mal raz za týždeň jeden deň nepretržitého odpočinku. V prípade, že toto nie je možné, športová organizácia

[5] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 35 ods. 1
[6] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 37

zabezpečí nepretržitý odpočinok tak, aby športovec mal raz za dva týždne najmenej dva dni nepretržitého odpočinku v týždni.

Rovnako vzniká športovej organizácii povinnosť viesť evidenciu odpracovaných dní a dní odpočinku športovcov.

K zániku zmluvného vzťahu založeného medzi športovcom a športovou organizáciou na základe zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu dochádza uplynutím obdobia, na ktoré bola predmetná zmluva uzavretá, smrťou športovca alebo jeho vyhlásením za mŕtveho, zánikom športovej organizácie bez právneho nástupcu, písomnou dohodou o skončení profesionálneho vykonávania športu, písomnou a doručenou výpoveďou alebo okamžitým skončením. Istou osobitosťou zániku zmluvného vzťahu medzi športovcom, ktorý je cudzincom alebo osobou bez štátnej príslušnosti a športovou organizáciou na podklade Zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu je, že sa skončí dňom, ktorým sa skončí pobyt športovca – cudzinca na území Slovenskej republiky podľa zákona č. 404/2011 o pobyte cudzincov v znení neskorších predpisov.

Na podklade vyššie uvedeného, ZoŠ však nevylučuje možnosť, aby profesionálny športovec vykonával športovú činnosť v pracovnom pomere podľa Zákonníka práce (napr. na základe dohody o práci vykonávanej mimo pracovného pomeru) alebo v obdobnom pracovnom vzťahu podľa osobitného predpisu, bez akýchkoľvek výnimiek zo Zákonníka práce či príslušných pracovnoprávnych predpisov.

V zmysle ust. § 46 ods. 1 ZoŠ sa má za to, že *„zmluvný vzťah založený zmluvou o profesionálnom vykonávaní športu sa považuje za iný pracovnoprávny vzťah.“* [7]

Istým špecifikom Zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu je tá skutočnosť, že túto zmluvu je možné uzatvoriť len na dobu určitú, kde ZoŠ v ust. § 46 ods. 4 časovo ohraničuje predmetnú zmluvu piatimi rokmi, pokiaľ predpisy športového zväzu neustanovujú inak. Praktickým poznatkom z praxe športových zväzov je zákonné zohľadnenie možnosti, že predpisy športového zväzu môžu ustanoviť, že Zmluvu o profesionálom vykonávaní športu môže uzatvoriť len športová organizácia, ktorá zložila finančnú zábezpeku na účet vedený v banke alebo v pobočke zahraničnej banky športovej organizácie, ktorá riadi súťaž. Týmto krokom si zväzy zabezpečujú finančnú zábezpeku prípadných ekonomických ťažkostí účastníkov súťaží, zväčša práve za účelom integrity týchto súťaží. Účelom býva, aby ekonomické a finančné problémy účastníkov týchto súťaží mohli byť v prípade potreby kryté touto finančnou zábezpekou.

[7] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 46

ZoŠ však počíta aj s možnosťou inštitútu dočasného hosťovania športovca, ktorý sa týka športovcov vykonávajúcich šport pre konkrétne športové organizácie za iné športové organizácie. Ust. § 43 ZoŠ stanovuje, že *„športovec, ktorý má so športovou organizáciou uzatvorenú zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu, môže byť na základe písomnej dohody o hosťovaní medzi športovcom, športovou organizáciou, s ktorou má športovec uzatvorenú zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu, a inou športovou organizáciou dočasne pridelený na vykonávanie športu v prospech tejto športovej organizácie, a to aj cezhranične. Pri uzatvorení dohody o dočasnom hosťovaní sa športovec a športová organizácia dohodnú na zmene ustanovení zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, ktoré sú dotknuté dohodou o hosťovaní.“*[8]

Dohoda o hosťovaní tak predstavuje akýsi dodatok k pôvodnej zmluve, ktorou dochádza k dočasnému prideleniu, resp. zapožičaniu športovca inej športovej organizácii. Ide tu pritom o osobitnú úpravu vo vzťahu k Zákonníku práce a jeho ustanoveniam o prideľovaní zamestnancov. Platí však tá skutočnosť, že právna úprava uvedená v ZoŠ musí taktiež spĺňať nároky európskeho pracovného práva na cezhraničné prideľovanie zamestnancov.

ZoŠ v ust. § 17 ods. 2 zavádza povinnosť registrácie zmlúv o profesionálnom výkone športu pre športové zväzy.

ZoŠ však neupravuje len individuálne, ale aj kolektívne vzťahy pri profesionálnom vykonávaní športu. Ustanovenie § 45 návrhu umožňuje športovcom, ktorí vykonávajú šport na základe zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, právo odborovo sa združovať na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov, ktorí majú právo na kolektívne vyjednávanie so športovou organizáciou alebo organizáciou športových organizácií prostredníctvom odborovej organizácie, a môžu tiež so športovou organizáciou uzatvárať kolektívnu zmluvu, v ktorej sa môžu dohodnúť na podmienkach, ktoré sú pre športovcov výhodnejšie, ako ich upravuje tento zákon, predpisy športovej organizácie, či predpisy zväzu, ak to tento zákon výslovne nezakazuje, alebo ak z jeho ustanovení nevyplýva, že sa od nich nemožno odchýliť. Kolektívna zmluva a jej zmeny sa majú zverejňovať v informačnom systéme športu.

Zmluva o amatérskom vykonávaní športu

Ust. § 47 ZoŠ umožňuje aby športovec na základe písomnej Zmluvy o amatérskom vykonávaní športu vykonával šport za športovú organizáciu ako amatérsky športovec.

[8] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 43

Zákonodarca stanovil pre Zmluvu o amatérskom vykonávaní športu obligatórnu písomnú formu s obsahovými náležitosťami uvedenými v § 47 ods. 4 ZoŠ.

Na rozdiel od Zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, Zmluvu o amatérskom vykonávaní športu je možné uzatvoriť najdlhšie na dobu dvoch rokov odo dňa účinnosti predmetnej zmluvy, v prípade ak predpisy športového zväzu neurčujú kratšiu dobu.

Markantným zámerom zákonodarcu na uzákonenie zmluvy o amatérskom výkone športu bolo vyjadrenie potreby istej miery regulácie aj vo vzťahoch medzi amatérskymi športovcami a športovými organizáciami na tejto úrovni výkonu športovej činnosti. Využitie tohto zmluvného typu umožňuje posilnenie právnej istoty športovcov, nakoľko definuje základný právny rámec práv a povinností aj v tejto oblasti výkonu športu, ktorá sa v porovnaní s profesionálnym výkonom športovej činnosti nepovažuje za hlavnú hospodársku a ekonomickú činnosť športovca, hoci má charakter sústavnosti. Je treba uviesť, že športovec amatér bude vykonávať šport ako samostatne zárobkovo činná osoba, ak je vykonávanie športu odplatné.

Amatérsky športovec vykonáva šport na základe zmluvy o amatérskom vykonávaní športu, ak rozsah vykonávania športu má charakter závislosti, hoci počas jedného kalendárneho roka nepresahuje osem hodín v týždni, päť dní v mesiaci alebo 30 dní v kalendárnom roku, ak zmluva športovca nezaväzuje k účasti na príprave na súťaž alebo vykonáva šport v rámci jednej súťaže alebo viacerých navzájom súvisiacich súťaží v krátkom časovom období.

Amatérsky športovec môže pre športovú organizáciu vykonávať šport aj bez písomnej zmluvy o amatérskom výkone športu, avšak v tom prípade mu nepatrí právo na odmenu alebo mzdu.

Žiadne ustanovenie ZoŠ však nebráni športovcovi tzv. amatérovi trénovať napr. každý deň, ak však v zmysle zmluvy o amatérskom výkone športu je pre športovú organizáciu povinný zúčastniť sa len napr. troch hodín tréningového procesu a jedného súťažného zápasu v kalendárnom týždni - spĺňa definíciu amatérskeho športovca. Definuje ho teda zmluvný rozsah výkonu športu, nie rozsah faktického výkonu športovej činnosti.

Zmluva o amatérskom vykonávaní športu by mala byť bezodplatná, ZoŠ však pre každý prípad normuje, že pokiaľ je v tomto zmluvnom type dojednaná odmena, táto nesmie byť vyššia ako minimálna mzda. Aj v prípade dojednania odmeny pôjde o výkon samostatnej zárobkovej činnosti, nie o výkon závislej práce, a to aj keby boli inak splnené definičné znaky závislej práce.

Zmluva o príprave talentovaného športovca

Ust. § 48 ZoŠ upravuje ako samostatný zmluvný typ Zmluvu o príprave talentovaného športovca, ktorou sa *„talentovaný športovec zaväzuje vykonávať šport za športovú organizáciu a športová organizácia sa zaväzuje zabezpečiť prípravu a výchovu talentovaného športovca."*[9] Taktiež zákon obligatórne vyžaduje písomnú formu.

Istým špecifikom tohto zmluvného typu je tá skutočnosť, že *„zmluva o príprave talentovaného športovca sa uzatvára na dobu najviac do konca súťažného obdobia určeného predpismi športového zväzu, v ktorom športovec dovŕši 23 rokov veku. Ak predpisy športového zväzu neurčujú koniec súťažného obdobia, platí, že zmluva sa uzatvára do dovŕšenia 23 rokov veku talentovaného športovca."*[10]

Zákonodarca upriamil pozornosť na časové obmedzenie trvania zmluvy o príprave talentovaného športovca takým spôsobom, že sa skončí najneskôr do konca súťažného obdobia, v ktorom športovec dovŕši hornú vekovú hranicu stanovenú športovým zväzom, ak športový zväz takúto hranicu nestanoví, platí, že platnosť zmluvy skončí dovŕšením hornej hranice veku talentovaného športovca, a teda dovŕšením 23 rokov jeho veku. Veková hranica 23 rokov korešponduje s definovaním mládeže v tomto zákone.

Tento osobitný zmluvný typ Zmluvy o príprave talentovaného športovca musí okrem všeobecných podstatných náležitostí, ktoré platia aj pri profesionálnom športovcovi, ako sú identifikačné údaje športovca alebo jeho zákonného zástupcu, identifikačné údaje športovej organizácie, identifikačné údaje osoby oprávnenej konať v mene športovej organizácie, obdobie trvania zmluvy, špecifikáciu športu, ktorý má športovec vykonávať, dohoda o používaní a zhodnocovaní osobnostných práv športovca, výmeru dovolenky a spôsob jej čerpania, deň začatia vykonávania športu, deň nadobudnutia účinnosti zmluvy a miesto a dátum podpisu zmluvy, obsahovať aj záväzok športovej organizácie uhrádzať náklady na jeho prípravu na vykonávanie športu v tejto športovej organizácii, zabezpečiť mu zdravotnícku starostlivosť a regeneráciu, rešpektovať jeho voľbu pri výbere školy, organizovať mu športovú prípravu tak, aby bol zabezpečený jeho výchovno-vzdelávací proces, monitorovať jeho individuálne športové zručnosti a schopnosti, zostaviť mu individuálny plán prípravy zameraný na rozvoj jeho športových zručností a schopností, zabezpečiť mu výchovu v oblasti boja proti negatívnym javom v športe.

Veľmi dôležitou povinnosťou športovej organizácie je záväzok uzatvoriť s talentovaným športovcom po skončení platnosti tejto zmluvy zmluvu o profesionálnom

[9] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 48 ods. 1
[10] Z8kon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 48 ods. 3

vykonávaní športu, najviac na dobu tri roky. ZoŠ však vypočítavá dôvody na neponúknutie profesionálnej zmluvy športovcovi, ktorý sa v športovej organizácii pripravoval ako talentovaný športovec. Ide najmä o prípady kedy športová organizácia nemá z dôvodu zmeny svojich úloh pre talentovaného športovca vhodné miesto, pre zdravotnú nespôsobilosť talentovaného športovca, alebo ak športovec nesplnil počas prípravy podmienky určené športovou organizáciou, ktoré s ním boli dohodnuté v zmluve o príprave talentovaného športovca. Na druhej strane ZoŠ zavádza aj povinnosť pre talentovaného športovca, tou je záväzok, že po skončení zmluvy uzavrie so športovou organizáciou zmluvu o profesionálnom vykonávaní športu v trvaní najviac na tri roky. V prípade porušenia tejto povinnosti od neho môže športová organizácia požadovať úhradu nákladov, ktoré vynaložila na jeho športovú prípravu. Okrem toho platí, že ak športovec uzavrie zmluvu s inou športovou organizáciou, od tejto novej športovej organizácie si môže pôvodná športová organizácia nárokovať úhradu výchovného.[11]

ZoŠ stanovuje, že na právne vzťahy talentovaného športovca a športovej organizácie podľa zmluvy o príprave talentovaného športovca sa vzťahujú ustanovenia o základných povinnostiach športovca, základných povinnostiach športovej organizácie, o zániku zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, o dohode o skončení, výpovedi, výpovednej dobe, a okamžitom skončení zmluvy o profesionálnom vykonávaní športu, ustanovenia o postupe pri situácii, ak vzniknú pochybnosti o obsahu zmluvy a o doručovaní.

Zmluva o sponzorstve v športe

Ust. § 50 ZoŠ upravuje osobitný zmluvný typ, ktorým je zmluva o sponzorstve v športe, ktorou sa *„sponzor zaväzuje poskytnúť priame alebo nepriame peňažné plnenie alebo nepeňažné plnenie (ďalej len „sponzorské“) športovcovi, športovému odborníkovi podľa § 6 ods. 1 písm. a) alebo športovej organizácii, ktorí sú členmi národného športového zväzu, národnej športovej organizácie alebo medzinárodnej športovej organizácie (ďalej len „sponzorovaný“), a sponzorovaný sa zaväzuje umožniť sponzorovi spájať názov alebo obchodné meno sponzora alebo označenie sponzora alebo jeho výrobku so sponzorovaným a využiť sponzorské na dohodnutý účel súvisiaci so športovou činnosťou vykonávanou sponzorovaným. Ak je sponzorovaným športovec alebo športový odborník podľa § 6 ods. 1 písm. a), ktorí sú členmi národného športového zväzu, národnej športovej organizácie alebo medzinárodnej športovej organizácie, účelom sponzorského nesmie byť ich mzda alebo odmena*

[11] Dôvodová správa k zákonu č. 440/2015 Z.z. o športe

za vykonávanie športu alebo inej športovej činnosti, ani úhrada nákladov na ich osobnú potrebu nesúvisiacich s vykonávaním ich športovej činnosti."[12]

Najfrekventovanejšími modelmi financovania zo strany sponzorov, t.j. súkromných zdrojov sú v podmienkach Slovenskej republiky dar a reklama. V prípade darov je pertraktovaným inštitút darovacej zmluvy upravený v ustanovení § 628 a nasl. Občianskeho zákonníka. Darovacia zmluva sa môže javiť ako najvyhovujúcejší inštitút pre prijímateľa daru, tzn. pre športovcov a pre športové organizácie, nakoľko podľa ustanovenia § 3 ods. 2 písm. a) a ustanovenia § 12 ods. 7 písm. b) zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov nie je príjem získaný darovaním predmetom dane. Takýto spôsob financovania ale nie je motivujúci pre darcu, pretože všetko čo daruje, dáva zo svojho zisku.

Reklama je podľa zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov daňovým výdavkom, ktorý však možno uplatniť len v rozsahu a za podmienok ustanovených v zákone. Pokiaľ ide o výdavky na reklamu vynaložené na účel prezentácie podnikateľskej činnosti daňovníka, tovaru, služieb, nehnuteľností, obchodného mena, ochrannej známky, obchodného označenia výrobkov a iných práv a záväzkov súvisiacich s činnosťou daňovníka so zámerom dosiahnutia, zabezpečenia, udržania alebo zvýšenia príjmov daňovníka. Zmluva o reklame ako druhý možný model financovania je teda síce relatívne výhodná pre podnikateľa, avšak len za predpokladu, že daňovému úradu preukáže, že cieľom reklamy bolo „uplatnenie jeho produktu na trhu". Pre prijímateľa je príjem z reklamy predmetom dane, pričom na vykonávanie reklamnej činnosti je potrebná živnosť. Problémom pri reklame je tiež subjektívne posudzovanie, zakotvené v ust. § 21 ods. 1 písm. e) zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov, podľa ktorého daňovými výdavkami nie sú výdavky (náklady) vynaložené v rozpore o. i. so zákonom o reklame. Z pohľadu financovania športu je nevýhodou aj nízke percento zostatku finančných prostriedkov zostávajúcich na športovú činnosť, čo v konečnom dôsledku nespĺňa skutočný účel tohto zmluvného vzťahu.

Až do doby prijatia nového ZoŠ nejestvovala v právnom poriadku právna úpravu sponzorstva ako modelu financovania zo súkromných zdrojov. Zavedenie tohto zmluvného typu do športového práva má za následok sprehľadnenie financovania športu, transparentnosti, zníženie korupcie i zvýšeniu motivácie súkromného sektora podporiť šport.

Na rozdiel od reklamných zmlúv, kde predmetom právneho vzťahu je „obyčajné priame šírenie odkazu určené na podporu predaja konkrétneho tovaru alebo služby", pri sponzorstve v športe poskytuje sponzorovaný sponzorovi právo spojiť svoju značku alebo produkt (najmä na

[12] Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe, § 50 ods. 1

športovom podujatí organizovanom sponzorovaným) takým spôsobom, ktorým umožňuje sponzorovi využiť príťažlivosť a dobrú povesť sponzorovaného na verejnosti, a tak komunikovať silný a pozitívny odkaz na svoju značku a posilniť tak, nepriamo, predaj a na druhej strane podporiť všeobecne prospešný účel, ktorým je podpora športovej činnosti.

Pri zmluve o sponzorstve ide teda o synalagmatický záväzok, pri ktorom sú vzájomné práva a povinnosti sponzora a sponzorovaného vo vzájomnej korelácii, teda právu jednej zmluvnej strany zodpovedá vždy povinnosť druhého účastníka právneho vzťahu.

Zmluvou o sponzorstve v športe sa sponzor zaväzuje poskytnúť podporu tzv. „sponzorské“ športovcovi, trénerovi, inštruktorovi športu alebo športovej organizácii tzv. „sponzorovanému“ a sponzorovaný sa zaväzuje umožniť sponzorovi spájať názov alebo obchodné meno sponzora alebo označenie (logo) sponzora alebo jeho výrobku so sponzorovaným a využiť sponzorské na dohodnutý účel súvisiaci so športovou činnosťou.

Sponzorovaný môže navyše uvádzať názov alebo obchodné meno, sídlo, logo sponzora alebo logo jeho výrobku v spojení so športovým účelom, na ktorý bolo sponzorské poskytnuté. Náklady na uvádzanie sponzora však nesmú presiahnuť 10 % hodnoty sponzorského, aby sa naplnil účel zmluvy o sponzorstve.

ZoŠ podmieňuje platnosť zmluvy písomnou formou a definuje podstatné náležitosti zmluvy o sponzorstve v športe, medzi ktoré patria identifikačné údaje zmluvných strán, obdobie trvania zmluvy, dohoda o spôsobe zániku zmluvy, účel a rozsah sponzorského vrátane časového rozvrhu a spôsobu jeho poskytnutia a použitia a napokon podmienky, ktoré musí sponzorovaný splniť na poskytnutie sponzorského vrátane lehoty na oznámenie ich splnenia a možnosť odstúpenia od zmluvy, ak sa sponzorské používa v rozpore s dohodnutým účelom.

Sponzorovaným môže byť len subjekt, ktorý preukáže, že má spôsobilosť prijímateľa verejných prostriedkov.

Na to, aby bolo sponzorské daňovo uznateľným nákladom z pohľadu dane z príjmov je potrebné, aby sa bolo sponzorské uhradené a zmluva o sponzorstve v športe bola zverejnená v informačnom systéme športu, túto povinnosť zákon ukladá sponzorovanému. Na strane sponzorovaného potom vzniká povinnosť verejne priebežne vykazovať použitie sponzorského, pričom v prípade, že do konca dohodnutého obdobia sponzorské nevyužije, je sponzorovaný povinný sponzorovi nevyčerpanú sumu sponzorského vrátiť. Na strane sponzorovaného teda ide o obdobný režim ako pri dotáciách. Účelom stanovených povinností pre sponzora ako aj sponzorovaného je precizovanie transparentnosti financovania športu ako aj zabránenie zneužitiu tohto inštitútu pri daňových únikoch.

Pre zvýšenie motivácie súkromného sektora financovať šport v navrhovanej novelizácii zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov sa uvažuje s tzv. „superodpočtom“ pre sponzora podobne ako je to pri podpore vedy a výskumu.

Z koncepčného hľadiska možno konštatovať, že kým osobitné nominátne zmluvné typy rozhodne spĺňajú požiadavku špecifickosti predmetu svojej úpravy, čím dostatočne justifikujú ich normovanie v „kódexe“ športového práva, o sponzoringu to rozhodne neplatí. Neexistuje žiadny racionálny dôvod, prečo by mal zákonodarca pristúpiť k normovaniu sponzoringu len vo sfére športu. Oveľa inštruktívnejším a legislatívne čistejším (a v neposlednom rade aj spoločensky akceptovateľnejším) sa javí byť také riešenie, kedy by sa sponzorská zmluvy upravila ako všeobecný zmluvný typ v Občianskom zákonníku, a v jednotlivých parciálnych právnych úpravách by sa „len“ stanovili odlišnosti na princípe subsidiarity právnej úpravy obsiahnutej v Občianskom zákonníku. Tento stav je de lege ferenda neudržateľný, a to ani s prihliadnutím na nikým nespochybnenú osobitnú povahu športu – táto osobitosť sa však má skôr prejaviť ako špeciálnosť právneho režimu úpravy zákona o športe vo vzťahu k všeobecnej úprave v Občianskom zákonníku, než ako „výlučnosť“ v navrhovanej legislatívnej podobe obmedzujúcej sponzorstvo len pre sektor športu.

Sponzorská zmluva je na druhej strane opodstatnene vnímaná ako štandardný zmluvný typ záväzkového športového práva, a to i vo vyspelých „športových legislatívach“. Z tohto uhla pohľadu možno kvitovať jej zakotvenie v právnom poriadku Slovenskej republiky, s potenciálom, ktorý vidíme predovšetkým v dvoch smeroch. Tým prvým je umožnenie budúcej aplikačnej praxe, poťažmo judikatúry k tomuto zmluvnému typu, resp. budúce doktrinálne rozvíjanie tejto problematiky. Druhým potenciálnym plusom budúcej právnej úpravy nepochybne bude jej „transcendenčný“ potenciál, teda potenciál jej prerastania zo segmentu športového práva aj do iných odvetví nášho právneho poriadku, predovšetkým do segmentu tzv. neziskového práva (práva tretieho sektoru), ktorý minimálne rovnako intenzívne volá po normatívnej úprave sponzoringu.

Záver

Na záver môžeme konštatovať, že detailnejším spôsobom sa neupravujú napríklad náležitosti profesionálnych zmlúv športovcov v prípade, že ide o závislú prácu, ak sa strany rozhodli podriadiť Zákonníku práce. V tomto prípade sa v plnej miere uplatní príslušný pracovnoprávny predpis a ZoŠ k nemu nestanovuje žiadne odchýlky. Rovnako nie sú osobitne upravované náležitosti amatérskych zmlúv, ktoré sa spravujú Zákonníkom práce ako dohody o prácach vykonávaných mimo pracovný pomer.

Obdobne ZoŠ detailným spôsobom neupravuje zmluvné vzťahy športovcov, ak nejde o závislú prácu, ale o samostatnú zárobkovú činnosť – v prípade iných ako kolektívnych športov, prípadne športov, kde absentuje prvok závislosti. V takomto prípade zmluvné vzťahy podliehajú výlučne zmluvnému dojednaniu strán v rovine ustanovení Občianskeho alebo Obchodného zákonníka.

ZoŠ podrobným spôsobom neupravuje ani zmluvné vzťahy výkonu športu tzv. bez zmluvy. Spojenie *„bez zmluvy“* resp. *„bez zmluvného dojednania”* upravuje ust. § 49 ZoŠ. Výkon športu na základe ústneho dojednania podľa ustanovenia § 49 ZoŠ, bez písomnej zmluvy, je v predmetnom zákone síce pripustený, ale upravený je iba minimalisticky, pričom má ísť o výkon športu bez odplaty. V tomto prípade ide o vykonávanie športu iba na základe registrácie za niektorú športovú organizáciu.

Podrobnejšie nie sú upravené ani zmluvné vzťahy medzi športovou organizáciou a športovým odborníkom. Ustanovenie § 6 ods. 3 ZoŠ síce rozlišuje medzi športovými odborníkmi vykonávajúcimi závislú prácu a odborníkmi vykonávajúcimi samostatnú zárobkovú činnosť, avšak žiadnym spôsobom však neupravuje obsah zmlúv pri výkone týchto dvoch druhov činnosti. Len ustanovenie § 31 ods. 4 ZoŠ stanovuje, že *„Zmluva medzi športovcom a športovou organizáciou, ktorej predmetom je vykonávanie športu športovcom pre športovú organizáciu a zmluva medzi športovým odborníkom a športovou organizáciou, ktorej predmetom je vykonávanie činnosti športového odborníka pre športovú organizáciu, nesmie obsahovať obmedzenie športovej činnosti po skončení ich zmluvného vzťahu.“* Ide o už vyššie spomenutý zákaz konkurenčnej doložky pre obdobie po skončení zmluvného vzťahu.

Absolútne neupravené a v ZoŠ vôbec výslovne nespomenuté, sú tzv. zastupiteľské zmluvné vzťahy medzi agentmi a športovcami, príp. sprostredkovateľské zmluvy medzi sprostredkovateľmi a športovcami/klubmi, či tzv. manažérske zmluvy, ktoré sa doteraz v praxi spravovali zväčša najbližšími ustanoveniami Občianskeho alebo Obchodného zákonníka resp. boli dojednávané ako inominátne zmluvy so sui generis ustanoveniami. ZoŠ v tejto otázke neprináša žiadne zmeny oproti doterajšiemu stavu a praxi. Tieto zmluvné vzťahy teda budú aj v budúcnosti spravované primárne internými športovými predpismi a zmluvnými dojednaniami strán, a nie zákonom o športe. Dôležitou zmenou v tejto súvislosti však môže byť skutočnosť, že nakoľko sa športovci pri výkone profesionálnej športovej činnosti (charakteru závislej práce) považujú za zamestnancov a kluby za zamestnávateľov, na prípadných agentov (sprostredkovateľov) sa budú aplikovať aj ustanovenia zákona č 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, a to najmä vo vzťahu k náležitostiam zmluvy o sprostredkovaní zamestnania podľa § 25 ods. 4 predmetného zákona.

Napokon, osobitne neupravené zostávajú aj zmluvné vzťahy v súvislosti so zhodnocovaním osobnostných práv športovcov, súťaží, podujatí a ich označení. Tie sa budú zväčša spravovať obdobami licenčných zmlúv na základe osobitných zmluvných dojednaní.

Aplikačná prax bude musieť aj naďalej aplikovať analógiu za účelom vyplnenia pravých medzier v ZoŠ. Na jednej strane tak síce možno kvitovať zamýšľanú otvorenosť zmluvného systému športového práva, no na strane druhej možno konštatovať absenciu normatívnych riešení, ktoré právna prax tiež viac či menej naliehavo vyžaduje.

ZoŠ v takej podobe ako bol prijatý zavádza viacero nových zmluvných typov vo vzťahu k športovej činnosti, ktoré možno chápať ako nominátnu časť športového práva zmluvného. Okrem toho však osnova pripúšťa využívanie zmluvných typov (pracovná zmluva a dohody) podľa Zákonníka práce a iných obdobných pracovnoprávnych predpisov, a to pre profesionálny aj amatérsky výkon športu, ale aj pre činnosť športových odborníkov, ak vykonávajú závislú prácu.

Vo vzťahu k niektorých zmluvným vzťahom mimo výkonu závislej práce a mimo vyššie uvedených osobitných zmluvných typov návrh zákona naďalej zachováva doterajšiu prax využívania ustanovení Občianskeho alebo Obchodného zákonníka, a to najmä pre zmluvné vzťahy výkonu športovej činnosti a odbornej športovej činnosti inej než je závislá práca (hoci by aj šlo o „profesionálny“ šport v zmysle zárobkovej činnosti, avšak charakteru samostatnej zárobkovej činnosti), výkonu športu bez písomnej zmluvy, medzi agentmi (sprostredkovateľmi) a hráčmi/klubmi – v spojení s úpravou zákona o službách zamestnanosti v prípade sprostredkovania závislej práce, zhodnocovania osobnostných práv, súťaží, podujatí a ich označení.

S poukazom na doteraz uvedené možno zhrnúť, že právny režim zmluvného práva v oblasti športu sa spravuje na podklade povahy subjektov právneho vzťahu, z čoho vyplýva, že pôjde o občianskoprávny, resp. obchodnoprávny režim.

Dnešný svet a napredujúca spoločnosť si vyžadujú, aby zákonodarca reagoval na potreby dnešnej spoločnosti a zaujal pozornosť na dráhu športu, nakoľko tieto riešenia si vyžadujú komplexnú právnu úpravu.

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Meno, mesto, zviera, vec: spoločenská hra s právnou subjektivitou?

NAME, TOWN, ANIMAL, THING: GUESSING GAME WITH THE LEGAL PERSONALITY?

Tomáš Mészáros[1] & Nikola Švrčková[2]

Abstrakt

Právna subjektivita už dávno nie je len výhradnou doménou ľudskej bytosti a z historického hľadiska je až k neuvereniu, ako často sa právna subjektivita človeka - ako základného nositeľa tohto statusu - preplietala s inými subjektmi. Týmito subjektmi sú samozrejme právnické osoby, ktorým bol status právnej subjektivity uznaný už v starovekom Ríme, avšak s vývojom spoločnosti a technickým pokrokom sa objavujú nové subjekty, u ktorých môžeme postupne detekovať (čím ďalej tým viac) niektoré znaky typické pre koncept právnej subjektivity, či už v hmotnoprávnej alebo v procesnopravnej rovine. Tento článok by sa chcel vydať „*hrať hru*“ a zakomponovať do definície právnej subjektivity aj iné ako len zvyčajne zaužívané elementy.

Kľúčové slová: právna subjektivita, fyzická osoba, právnická osoba, vec, zviera

Abstract

Legal personality has been for a long period of time an exclusive domain only of a human being. Recently it has significantly changed. The first breakthrough in this legal concept is grounded in the legal system of Ancient Rome and is related to the corporate entities (i.e. the concept of juristic person). However with the recent development of society and technologies, the doctrine of legal personality faces new challenges. This article is constructed like a "fictional game" which aims to incorporate other elements than usual in the definition of legal personality.

Keywords: legal personality, natural person, juristic person, thing, animal

[1] Katedra teórie práva a sociálnych vied Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave; e-mailová adresa: tomas.meszaros@flaw.uniba.sk; kapitoly II.,IV.
[2] Právnická fakulta Paneurópskej vysokej školy; e-mailová adresa: svrckova.nikol@gmail.com; kapitoly I.,III.

Úvod

Predpokladom každej spoločenskej hry, či už sa jedná o jednoduché kartové hry alebo sofistikovanejšie „*doskové*“ hry, ktorých odohratie vyžaduje niekoľko úmorných hodín strategického myslenia, je existencia pravidiel, na základe ktorých sa hra hrá. Súčasťou týchto pravidiel je nielen popis procesu hry (cieľ hry a stanovenie spôsobu určenia víťaza), ale aj vymedzenie okruhu osôb, pre ktoré je hra určená.[3]

Ak pristúpime na modelovú analógiu - decentne naznačenú v titule článku – a pristúpime k právu ako špecifickej forme hry,[4] tak môžeme v rámci základných požiadaviek na iniciovanie tejto hry (t.j. pred pomyselným „rozdaním kariet“ či prvým hodom kockou) vymedziť ako prvú podmienku preskúmanie spôsobilosti „hráčov.“ Načrtnutý teoretický konštrukt je pritom v plnom súlade so štandardným poňatím právnej subjektivity, tak ako je vymedzovaná v akademickom diškurze slovenskej proveniencie.[5]

Centrom hry, ktorú s čitateľom plánujeme rozohrať, je práve zmienený právny inštitút právnej subjektivity, pričom koncept článku je alúziou na známu hru (nielen) tínedžerov „*Meno/mesto/zviera/vec*.“ Predmetné štyri kategórie rámcujú priestor, v ktorom sa budú autori snažiť „hrať hru,“ ktorej cieľom bude v ich poňatí prelomenie klasických prístupov k skúmanému pojmu, relativizácia štandardných pohľadov a načrtnutie nových výziev, ktorým inštitút právnej subjektivity môže v budúcnosti čeliť.

I. Meno

„*Meno*“ sa primárne spája s pomenovaním človeka[6] a presne v tejto rovine by sme chceli túto časť článku aj naplniť. Právna subjektivita človeka je v súčasnosti nespochybniteľná, i keď v minulosti by sme veľmi ľahko našli niektoré „*turbulentné*” miesta našej histórie, kedy sa ľudstvo po naozaj dlhú dobu pokúšalo presvedčiť samé seba o nadradenosti istej skupiny ľudí nad ostatnými.[7] Našťastie, vo vyspelom právnom štáte sú

---

[3] Častokrát slúžia tomuto účelu piktogramy na obale hry, ktoré upozorňujú hlavne na vekovú prístupnosť hry. Uvedené platí o to viac pri hazardných hrách, pri ktorých je účasť osobám mladším ako 18 rokov v zmysle zákona č. 171/2005 Z. z. o hazardných hrách a o zmene a doplnení niektorých zákonov zakázaná.

[4] Podobný prístup volí kolektív zahraničných autorov pri analýze medzinárodného práva resp. pri skúmaní metodológie interpretácie medzinárodného práva. Viac v Bianchi, A., Peat, D., Windsor, M.: Interpretation in International Law, Oxford University Press, 2015, str. 34 - 60

[5] Napr. Bröstl, A.: Teória práva, Aleš Čeněk, 2013, str.91

[6] Legitímna pripomienka vo vzťahu k použitej terminológii môže odkazovať na nepoužitie (pre právny kontext štandardného) pojmu osoba (resp. fyzická osoba). V tejto súvislosti sa však stotožňujeme s názorom, že by bolo vhodné a žiaduce, minimálne pre účely teoretického diškurzu „resuscitovať“ pojem človek. Viac v - Fábry, B. Kasinec, R. Turčan, M.: Teória práva, Wolters Kluwer, 2017, str. 247

[7] Colotka, P. Káčer, M. Berdisová, L.: Právna filozofia dvadsiateho storoč, Leges, 2016, str. 145-152

jasne dané minimálne etické štandardy rešpektovania subjektivity fyzických osôb bez diskriminačných činiteľov, ktoré ochraňuje a zabezpečuje štát.

Práve z tohto dôvodu sme sa rozhodli venovať sa tomu rozmeru právnej subjektivity človeka, ktorá poskytuje priestor odbornej debate (a to nie len v kruhoch právnej vedy). Konkrétne by sme sa chceli zamerať na „*začiatok*“ právnej subjektivity, ktorého vymedzenie sa opiera aj o biologické poznatky a tým nám otvára dvere k ďalšej polemike. Právna subjektivita je zväčša ponímaná ako inštitút, ktorý vyjadruje spôsobilosť byť nositeľom práv a tie sa nadobúdajú narodením, ale za istých okolností aj pred narodením: „*Nasciturus napríklad disponuje nielen právom na ochranu svojho života, ale za odkladacej podmienky narodenia nadobúda aj právo dediť.*”[8]

Postoj právnej teórie je teda jasný, avšak v akademických kruhoch sa diskutuje aj o iných náhľadoch na to, kedy by sa mal ľudský plod považovať za „*plnohodnotnú*” ľudskú bytosť.[9] Na jednej strane sú názory, ktoré považujú za moment vzniku človeka oplodnenie. Túto teóriu môžeme vyjadriť Tertuliánovým citátom „*Homo est et qui est futurus*”[10]. K tomuto názoru sa prikláňa i katolícka cirkev a je podložená aj v novele Amerického dohovoru o ľudských právach, ktorá v článku 4 uvádza: „*Každá osoba má právo na úctu k svojmu životu. Toto právo sa chráni zákonom a vo všeobecnosti od momentu počatia. Nikoho nemožno ľubovoľne zbaviť života.* ” Takisto vieme nájsť aj judikatúru podporujúcu tento smer, a to napríklad rozhodnutie z USA v prípade Roe vs. Wade, kde najvyšší súd judikoval, že „*život každej ľudskej bytosti sa začína počatím a preto sa zákony majú interpretovať tak, aby nenarodeným deťom poskytli všetky privilégiá a imunity priznané ostatným osobám.”*[11] Predmetovo podobné rozhodnutia nachádzame aj vo Francúzsku či Belgicku, čiže nielen v zámorskej judikatúre.

Na opačnej strane sú tu názory prikláňajúce sa ku vzniku človeka od neskoršieho obdobia, a to do momentu zrodu funkcií jeho mozgu (cca. 22. týždeň vývoja plodu). Kumulatívnym splnením dvoch podmienok sa dá považovať plod za človeka s kompletnými znakmi ľudskej identity, a teda že (i) plod má vytvorený vlastný mozog a (ii) je schopný

---

[8] Procházka, R., Káčer, M.: Teória práva, C.H.Beck, 2013, str. 268.
[9] Fábry, B.: Človek a osoba v práve a v bioetike vplyv bioetiky na súčasnú diskusiu o pojmoch človek a osoba v práve. IN: Filozofia. Roč. 62, č. 3 (2007), s. 219-221
[10] „*Je už človekom, kto ním bude.*“ Tertulián, Apologneticum, IX, 8.
[11] Drgonec, J.: Ústavné práva a zdravotníctvo, Archa s.r.o., 1996, str. 211.

existovať mimo tela matky[12] (i keď v blízkej budúcnosti vďaka technickému pokroku táto podmienka už nemusí byť bezvýhradne nutná).[13]

V kontexte európskej judikatúry, ako aj legislatívy Slovenskej republiky, v tomto prípade prevláda názor, že ochrana práva na život sa zaručuje len už narodeným osobám. Ak sa však zamyslíme nad trendom Európskeho súdu pre ľudské práva prikláňať sa k extenzívnemu výkladu, doktríne „margin of appreciation"[14] či technologickým pokrokom v oblasti medicíny, tak do budúcna sa možno tento zvyk/trend stane právne (aj fakticky) zaostalým.

II. Mesto

S druhou kategóriou, na ktorú upriamime svoju pozornosť, vstupujeme na pole „*improvizovanej hry*," keďže naša pozícia vo vzťahu k vymedzenej dvojici pojmov - mesto/právna subjektivita nie je tak priamočiara ako v predošlom prípade. Pri snahe o identifikáciu korelácie medzi skúmanými pojmami nachádzame prvotnú oporu v legálnej definícii právnickej osoby,[15] v zmysle ktorej sú právnickou osobou aj jednotky územnej samosprávy, ktorými sú aj mestá. Týmto oslím mostíkom sme dokázali prepojiť tému „*mesta*" so skúmanou problematikou právnej subjektivity.

Z metodologického hľadiska je dôležité podotknúť, že sa v tomto prípade jedná – na rozdiel od situácie pri fyzickej osobe – o právnu spôsobilosť fiktívnu. Táto poznámka nie je vôbec náhodná, keďže môže zohrávať v rámci budúceho vývoja inštitútu právnej subjektivity kľúčovú (argumentačnú a legitimačnú) úlohu a majme ju na pamäti predovšetkým pri analýze zvyšných výskumných kategórii tohto príspevku (zviera/vec).

Napriek tomu, že sa môže zdať aktuálny status právnej subjektivity právnických osôb „*zastabilizovaný*," nebolo tomu tak vždy a aj táto oblasť právnej teórie prešla dynamickým vývojom. Dokonca vieme identifikovať aj snahy smerujúce k upusteniu od konceptu tzv. korporačného fikcionalizmu v mene organického prístupu k povahe právnických osôb.[16] Jadrom týchto teórií bola myšlienka, že korporácie (právnické osoby) predstavujú žijúci

---

[12] Humenik, I.: Vznik človeka v kontexte práv na ochranu osobnosti. www.pravo-medicina.sk, 08/09

[13] Horák, O. :Vyvinuli umelú maternicu určenú pre skoro narodené deti, zariadenie uspelo na zvieracom modeli. On-line dostupnosť: https://dennikn.sk/747635/vyvinuli-umelu-maternicu-urcenu-pre-skoro-narodene-deti-zariadenie-uspelo-na-zvieracom-modeli/

[14] Doktrína „*miery voľnej úvahy*" umožňujúca zohľadňovať diverzitu a rozdielnosť historických, kultúrnych, náboženských a právnych tradícií v členských štátoch Rady Európy, teda kontext, ktorý je v súvislosti s vnímaním ľudskej bytosti kľúčový.

[15] § 18 ods. 2 písm. c) zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

[16] Alternatívne sa zvykne využívať aj pojem tzv. **realistickej teórie**. Pozri: Quintana, A.: The Natural Person, Legal Entity or Juridical Person and Juridical Personality. IN: Penn State Journal of Law & International Affairs 4/2015, str.371

organizmus, s vlastným telom a vôľou, ktorý sa vyformoval prirodzenou cestou na základe vnútorných procesov fungujúcich v rámci ľudskej spoločnosti. Priamou implikáciou takéhoto prístupu je vylúčenie všeobecne vžitej predstavy o tom, že vôľa korporácie je len prejavom súhrnnej konsenzuálnej vôle jednotlivcov tvoriacich korporáciu a následné postulovanie autonómnej vôle korporácie.

Podporným argumentom tohto konštruktu je aj tzv. diskurzívna dilema resp. doktrinálny paradox,[17] ktorý predstavuje sériu logických úsudkov preukazujúcich odlišnosti pri procese individuálneho rozhodovania a rozhodovania kolektívneho. Zjednodušene – jedná sa o modelový príklad, v ktorom sudcovia rozhodujú najprv samostatne a neskôr kolektívne v senáte, pričom vzhľadom na špecifické procesné pravidlá je výsledkom paradoxná situácia spočívajúca v tom, že kolektív dospeje k opačnému názoru než bol názor, ku ktorému dospel každý jeden člen senátu samostatne. Ak by platila premisa, že vôľa kolektívu (či už senátu, ale aj korporácie/právnickej osoby) je súhrnom vôle jeho členov, malo by platiť, že ľubovoľný počet osôb s rovnakým názorom (x) sa jednoznačne zhodne na danom názore ($x_{1+}\ x_{2+X_x=}x$). Diskurzívna dilema však poukazuje na logicky preukázaný záver, že za určitých okolností[18] bude finálny názor (t.j. názor kolektívu) iný ($x_{1+}\ x_{2\ +\ X_x\ =}\ z$). Javí sa, že kolektív si „*vytvoril*“ vlastný názor, ergo, prejavil vlastnú vôľu.

Aj keď sú uvedené úvahy podnetné a formálne bezpochyby korektné, považujeme ich skôr za akademickú extravaganciu, než za tézu, ktorá by mohla posunúť debatu v súvislosti s inštitútom právnej subjektivity o trocha ďalej. Napriek tomu sme sa však rozhodli zmieniť aj tieto koncepcie, a to predovšetkým v rámci ukážky toho, že problematika právnej subjektivity vo vzťahu k právnickým osobám nemusí byť (a ani nie je) monotónna a sterilná.

Záverom kapitoly sa však oblúkom vrátime k pôvodnej koncepcii fikcionalizmu. Priamym následkom implementácia základných východísk tejto „*fikcie*“ je konceptuálne stotožnenie osôb – fyzickej a právnickej – v rovine normativity.[19] Práve myšlienku „*korporačného fikcionalizmu*“ považujeme za nosnú v súvislosti s potenciálne ďalšou extenziou inštitútu právnej subjektivity, či už tomu bude vo vzťahu k živým (zvieratám) alebo neživým (veci) non-humánnym entitám. Domnievame sa totižto, že podobne ako nastala v minulosti spoločenská potreba vedúca k vytvoreniu fikcie právnej subjektivity právnických osôb, sa môže v budúcnosti tento scenár zopakovať a vyústiť do vytvorenia nových „*fikcií*.“

---

[17] Sobek, T.: Argumenty teorie práva, Aleš Čeněk, 2008, str.61
[18] Tým je myslená špecificky nastavaná metóda hlasovania v danom kolektíve.
[19] K tomuto záveru inklinuje napríklad aj Hans Kelsen. Pozri: Kelsen, H.: Pure Theory, University of California Press, 1967, str.172.

III. Zviera

Spojenie pojmu právnej subjektivity a zvieraťa je síce v dnešnej dobe diskutovanou témou, ale reálna subjektivita ako v prípade človeka je prakticky veľmi ťažko uskutočniteľná.

Ak sa však prenesieme do časového intervalu druhej polovice 13. storočia až do 19. storočia, nájdeme tu častú frekvenciu vyskytovania sa súdnych procesov so zvieratami. Týmto sa naskytuje otázka: *Ak sa viedol súdny proces so zvieraťom, v ktorom bolo zviera v postavení obžalovaného a v tomto procese požívalo nejaké práva*[20] *či dokonca aj povinnosti*[21]*, tak by sa tu nemal vyskytovať akýsi druh procesnoprávnej subjektivity*?

Podotýkame, že tento inštitút sa však využíval len v trestnom konaní, či už išlo o (zväčša) svetské konanie voči jedincovi alebo cirkevné konanie voči skupinovému páchateľovi (tzv. škodcom).

Zameraním sa na účel trestu (v tomto prípade bol skoro vždy používaný trest smrti, poprípade vyhnanie z určitého územia[22]) prostredníctvom štyroch hlavných cieľov trestu - „*odplata, zabránenie v ďalšom páchaní, náprava a zastrašenie*"[23] - sa niektoré teórie snažia právne interpretovať význam tohto typu súdneho konania.

Odplata (transformovaná stará zásada lex talionis) vychádza z myšlienky, že zlo nesmie zostať nepotrestané a ten, kto ho spôsobil musí tiež trpieť: „*Podľa dnešných poznatkov zviera nie je schopné pochopiť spojitosť medzi zločinom a trestom ako výsledkom trestného konania, avšak nie je vylúčené, že stredoveký človek túto schopnosť zvieratám pripisoval.*"[24] Niektorí autori považujú za rozhodujúcu práve odplatu stelesnenú vo formalizovanej a verejnej podobe pre pochopenie trestných procesov so zvieratami.

Zabránenie v ďalšom páchaní je pri treste smrti[25], ako najčastejšie ukladanému trestu, jednoznačné. Ale prečo bolo potrebné v rámci prevencie recidívy zvierat viesť tak nákladný a zložitý proces, ak sa rovnaký výsledok dal dosiahnuť aj obyčajným okamžitým usmrtením tohto zvieraťa?[26]

Náprava sa v týchto prípadoch očividne neuplatňovala, zato zastrašenie hralo významnú úlohu.

---

[20] Od 14. -15. storočia to bolo právo na obhajcu.
[21] Povinnosť dostaviť sa pred súd, strpieť výkon trestu.
[22] Vyhnanie z určitého územia sa aplikovalo najmä v spojení so škodcami, kde bol vysoký počet obžalovaných a v rámci zvyklostí sa najprv škodcom dohováralo. Samozrejme vykonanie tohto trestu, ktorý bol typický hlavne pre cirkevné konania, nebolo reálne možné.
[23] Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.: Trestné právo hmotné - Všeobecná časť, Wolters Kluwer s.r.o., 2016, s. 368
[24] Müllerová, H., Stejskal, V.: Ochrana zvířat v právu, Academia, 2013, s. 112-113
[25] Trest vyhnania z určitého územia nebol prakticky vykonateľný, takže ho ďalej nespomíname.
[26] Indíciami k tomu, že súdny proces so zvieratami mohol mať aj vyšší metafyzický kontext, sú aj záznamy z historických análov, v ktorých sa uvádza, že konzumácia mäsa odsúdených zvierat bola zakázaná.

Vo svetských konaniach bolo očividne sledované zastrašenie iných zvierat rovnakého druhu, či už spomenieme ukrižovanie levov a umiestnenie ich okolo niektorých afrických miest alebo vlčie šibenice pred bránami miest, ktoré obyvatelia stavali v presvedčení, že ostatné zvieratá tohto druhu sa k mestu nepriblížia z obavy pred rovnakým trestom.[27]

Pri zameraní sa na najčastejšie odsudzované zviera - prasa, by sa zastrašenie pravdepodobne vyhlo účinku v prípade tohto druhu zvierat a to z toho dôvodu, že verejné popravy síce boli sledované veľkým počtom zúčastnených, ale títo zúčastnení boli ľudia. Samozrejme ak by sme pristúpili na argument, že ak prasa musí niesť dôsledky za svoje činy, tak tým skôr musí dôsledky znášať aj ľudský páchateľ, tak by sme mohli pripustiť isté posilňovanie morálneho správania a odsúdenie spáchaného skutku, avšak určite to nebol hlavný účel procesu.[28]

Aby sa táto téma nestala len čisto teoretickou je potrebné uviesť príklady pre celkovú predstavu o priebehu súdnych procesov zo zvieratami. V prípade procesov voči jednotlivým zvieratám je najtypickejším prípadom už spomínané odsúdenie prasaťa, ktoré je jednak najstarším dokázaným prípadom odsúdenia zvieraťa, ale zároveň aj najčastejšie sa vyskytujúcim. Pravdepodobným dôvodom spomenutého incidentu (usmrtenia prasaťom) bolo časté túlanie sa rôznych zvierat po uliciach miest v spojení s nestráženými deťmi, ktoré boli obvyklou obeťou.[29]

Rovnako ako bolo vtedy zvykom aj pri konaní voči ľudským páchateľom, sa proces začal podaním trestného oznámenia, nasledovalo vypočutie svedkov, kontradiktórne prejednanie sporu vrátane vystúpenia obhajcu zvieraťa, ak bol ustanovený, až po vydanie rozsudku a následné vykonanie:[30] „*...P. Martin, splnomocnenec urodzenej pani Barnaultovej (ctihodnému súdu) oznámil, že v utorok pred Vianocami prasnica a šesť jej prasiatok, ktoré sú teraz menovanou dámou zadržané a väznené, keďže boli pri čine pristihnuté, spáchali na osobe päťročného Jehana Martina (...) vraždu a zabitie a to dokonali, (...) a teda sa považuje, že sú vinní zločinom. (...) Po riadnom vypočutí všetkých, ktorí popisujú túto udalosť, rozhodujeme, že uvedená prasnica bude predaná p. Poinceau, majstrovi ostrého meča, (...) aby ju popravil spôsobom, aký určuje tento rozsudok.*"[31] Táto prasnica bola odsúdená k trestu obesenia, zatiaľ čo prasiatka boli zbavené obvinenia kvôli nízkemu veku.

---

[27] Evans, E.P.: The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals, London : W. Heinemann, 1906, s.252
[28] Müllerová, H., Stejskal, V.: Ochrana zvířat v právu, Academia, 2013, s. 112
[29] Dvořáková, D. a kol.: Človek a svet zvierat v stredoveku, Veda, 2015, s. 461-465
[30] Obžalovaná je sviňa. IN: Plus 7 dní, č. 9, 3.3. 2016, s. 46-48
[31] Rozsudok súdu v Savigny-sur-Etang, Burgundsko (10.01.1457), citované podľa Müllerová, H., Stejskal, V.: Ochrana zvířat v právu, Academia, 2013, s. 98. V tomto prípade boli zvieratá umiestnené u poškodenej, čo bolo

V prípade cirkevných procesov voči škodcom je najznámejší prípad z roku 1522, ktorý sa preslávil najmä vďaka obhajcovi obžalovaných zvierat a jeho konštrukcií obhajoby. Obžaloba sa týkala myší, ktoré ničili úrodu a preto boli všetky tieto myši predvolané k súdu. Myši sa samozrejme nikdy k súdu nedostavili, to ale nezabránilo ich obhajcovi aby si svedomito plnil svoju funkciu a teda tvrdil, že spôsob predvolania bol príliš lokálny a všetky myši sa nemali ako dozvedieť o predvolaní, že predvolanie všetkých myší si vyžaduje väčšiu mieru prípravy a potrebujú viac času na presun, že v tomto kraji žije veľké množstvo mačiek (a to najmä vo vlastníctve žalobcov) a požadoval ich stráženie. Všetkým týmto argumentom súd vyhovel, ale keďže pri poslednom argumente podali žalobcovia námietku, pri poslednom termíne konania sa rozhodlo bez prítomnosti obžalovaných.[32]

V kontexte modernej judikatúry je pre nás zaujímavý „*Monkey Selfie Case*“, ktorého skutkové okolnosti sú také, že Makak chocholatý našiel v rezervácií Tangkoko na indonézskom ostrove Sulawesi fotoaparát Davida Slatera a náhodne si urobil autoportrét. Majiteľ fotoaparátu neskôr túto snímku publikoval vo svojej knihe o zvieratách. Americká organizácia PETA[33] však bola toho názoru, že D. Slater si privlastnil právo duševného vlastníctva opice, ktorá tento snímok zhotovila. Práve z tohto dôvodu podala organizácia žalobu na porušenie autorského práva spomínaného makaka. I keď súd túto žalobu zamietol s tým, že „*neľudský živočích*“[34] nemôže vlastniť autorské právo, PETA bola toho názoru, že v legislatívnom akte upravujúcom autorské právo nie je explicitne vyjadrené, že toto právo sa vzťahuje iba na ľudí. Aj napriek tomuto právny zástupca tvrdí, že sa jednalo o podstatný krok k otvoreniu otázky právnej subjektivity zvierat.[35]

Zaujímavým konceptom právnej subjektivity je aj bolívijský „*zákon Matky zeme*”, ktorý poskytuje rovnaké práva ľuďom aj prírode (čiže aj zvieratám).[36] Spomínaný zákon je súčasťou kompletnej prestavby bolívijského právneho systému po zmene ústavy v roku 2009 a je ovplyvnený filozofiou a myslením domorodcov, či ich spirituálnym svetom. V tejto krajine spadá vyše 60% obyvateľstva pod prírodné etniká a domorodé kmene, ktoré považujú božstvo Zeme - Pachamamu za stred všetkého života. Ľudia sú tu chápaní ako rovní všetkým ostatným organizmom. Aj keď je zákon štylizovaný v súlade s uvedenými ideami, bude

---

výnimkou z bežnej praxe – obvyklejší postup spočíval v zadržaní zvierat v celách spoločne s ostatnými – ľudskými – páchateľmi a zločincami.

[32] Müllerová, H., Stejskal, V.: Ochrana zvířat v právu, Academia, 2013, s. 109

[33] People for the Ethical Treatment

[34] Non-human animal

[35] ‘Monkey Selfie’ Case Headed to U.S. Court of Appeals. On-line dostupnosť: http://www.peta.org/blog/monkey-selfie-case-headed-u-s-court-appeals/

[36] Bolivia enshrines natural world's rights with equal status for Mother Earth. On-line dostupnosť: https://www.theguardian.com/environment/2011/apr/10/bolivia-enshrines-natural-worlds-rights

zaujímavé, ako sa bude prakticky uplatňovať v praxi, pretože z dôvodu vysokej abstraktnosti týchto zákonov, bude následná interpretácia pravdepodobne sťažená, zato prípadné obchádzanie tohto zákona nemusí byť až tak ťažké.[37]

Ak by sme chceli na záver spomenúť aj hmotnoprávny prameň subjektivity zvieraťa môžeme spomenúť právne nezáväznú Všeobecnú deklaráciu zvieracích práv z roku 1978 alebo jej upravenú verziu z roku 1989, ktoré sú napísané v podobnom duchu ako Všeobecná deklarácia ľudských práv.[38]

Vec

V rámci poslednej štvrtej kapitoly sa dostávame ku kategórii, ktorú intuitívne vnímame ako najnepravdepodobnejšiu v relácii k inštitútu právnej subjektivity. Neštítime sa ani použitia pojmu „*sci-fi*."

To, čo vedecká fantastika v rámci pestrých kontúr tohto literárneho žánru prorokovala, analyzovala a problematizovala už dávno,[39] začína v posledných rokoch nadobúdať aj reálne kontúry, a to nielen v kontexte vedeckého pokroku, ale aj v rámci jej normatívnej reflexie. Pred niekoľkými mesiacmi bolo Európskym parlamentom prijaté uznesenie k normám občianskeho práva v oblasti robotiky,[40] ktoré môžeme vnímať ako predprípravu na konkrétnejšiu právnu reguláciu. V tomto zmysle sa jedná o dokument, ktorý môže v mnohých ohľadoch preurčiť budúce smerovanie v tejto oblasti.[41]

V úvodnej časti tohto dokumentu sa konštatuje, že „*ľudstvo stojí na prahu éry, keď čoraz sofistikovanejšie roboty, softvérové roboty (tzv. boty), androidi a ďalšie formy umelej inteligencie (ďalej len „UI") sú zdá sa pripravené rozpútať novú priemyselnú revolúciu, ktorá*

---

[37] K problematike právnej subjektivity Zeme pozri napr. Shelton, D.: Nature as a legal person. IN: Vertigo - elektronický časopis Environmental Science 22/2015.

[38] Chapouthier, G.: Zvířecí práva, TRITON, 2013, s. 35-44

[39] V tomto bode si autori nevedia odpustiť subjektívnu vsuvku a poukázať na jeden z klenotov žánru sci-fi *Sní androidi o elektronických ovečkách?* od P. K. Dicka (taktiež známe, v nadväznosti na filmovú adaptáciu ako Blade Runner), ktoré tematizuje problematiku intelektuálnej autonómie a sebauvedomenia robotov par excellence. Zaujímavým je v tomto kontexte aj úvod Uznesenia k normám občianskeho práva v oblasti robotiky, ktoré priamo odkazuje na kontinuitu s dedičstvom vedeckej fantastiky: „*keďže od čias Frankensteina od Mary Shelleyovej až po klasického Pygmaliona, cez príbeh o pražskom Golemovi po robota od Karla Čapka, ktorý tento pojem zaviedol, ľudia snívali o možnosti vytvorenia inteligentných strojov, najčastejšie vo forme androidov s ľudskými vlastnosťami;...*"

[40] Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. februára 2017 s odporúčaniami pre Komisiu k normám občianskeho práva v oblasti robotiky

[41] Fanúšikom žánru sci-fi isto poteší aj fakt, že priamo v texte uznesenia je odkaz na legendárne zákony robotiky I. Asimova: 1. *Robot nesmie ublížiť človeku alebo svojou nečinnosťou dopustiť, aby mu bolo ublížené.* 2. *Robot musí poslúchnuť človeka, okrem prípadov, keď je to v rozpore s prvým zákonom*. 3. **Robot sa musí chrániť pred poškodením, okrem prípadov, keď je to v rozpore s prvým alebo druhým zákonom**. (pozri: I. Asimov, Runaround, 1943) a 0. *Robot nesmie ublížiť ľudstvu alebo svojou nečinnosťou dopustiť, aby mu bolo ublížené*.

sa pravdepodobne dotkne všetkých vrstiev spoločnosti, je nanajvýš dôležité, aby zákonodarca zvážil jej právne a etické dôsledky a vplyvy bez toho, aby bola obmedzená inovácia."

Citovaná pasáž, podľa nášho názoru, predstavuje veľmi realistické a triezve uvažovanie, poukazujúce na širší kontext nadchádzajúcich zmien súvisiacich s rozvojom v oblasti robotiky, ktoré sa bezpochyby dotknú všetkých oblastí fungovania spoločnosti (vplyv na zamestnanosť, transformácia trhu práce, dokonca aj vplyv na rozhodovanie súdov a iných orgánov štátnej správy).

Z pohľadu témy právnej subjektivity sú relevantné predovšetkým tie časti uznesenia, ktoré sú venované občianskoprávnej zodpovednosti, keďže práve táto oblasť predstavuje v tomto segmente dominantnú styčnú plochu s osobitným aspektom právnej spôsobilosti, keďže vyvodzovanie právnej zodpovednosti za škodu predpokladá porušenie práv/povinností:[42] „*vďaka pozoruhodnému technologickému pokroku za posledných desať rokov nielenže dnešné roboty dokážu vykonávať činnosti, ktoré boli predtým typicky a výlučne vyhradené ľuďom, ale rozvoj určitých autonómnych a kognitívnych funkcií, napr. schopnosti učiť sa zo skúseností a prijímať takmer nezávislé rozhodnutia, ich čoraz viac približuje prvkom, ktoré komunikujú so svojím prostredím a sú schopné ho výrazne meniť; keďže v tejto súvislosti sa právna zodpovednosť vyplývajúca z činnosti robota, ktorá má škodlivé následky, stáva kľúčovou otázkou*."[43]

Uznesenie v súvislosti s otázkami právnej zodpovednosti za škodu robotov vychádza z predpokladu nemožnosti aplikácie aktuálnej právnej úpravy na situácie, v ktorých spôsobí škodovú udalosť robot – dôvodom je skutočnosť, že s nárastom miery autonómnosti robotov ich môžeme stále menej považovať za jednoduché nástroje v rukách iných subjektov (napríklad výrobcov, prevádzkovateľov, vlastníkov, používateľov – v tomto prípade už nepostačuje analógia s automobilom, t.j. robot nie je strojom/vecou priamo ovládanou ľudskou bytosťou), čím vzniká potreba na konštituovanie úplne nových princípov a pravidiel upravujúcich špecifiká týchto vzťahov.[44]

Perspektívne riešenia sú v uznesení vymedzené v dvoch rovinách:

---

[42] Uvedené samozrejme platí v prípadoch koncipovania zodpovednostného vzťahu na báze subjektívnej zodpovednosti.

[43] Písm. Z) všeobecných zásad Uznesenia Európskeho parlamentu zo 16. februára 2017 s odporúčaniami pre Komisiu k normám občianskeho práva v oblasti robotiky

[44] „*...keďže v konečnom dôsledku autonómnosť robotov spochybňuje ich povahu v rámci existujúcich právnych kategórií a vynára sa otázka, či by sa mala vytvoriť nová kategória s vlastnými špecifickými črtami a implikáciami*;" [Písm. Z) časť AC všeobecných zásad Uznesenia Európskeho parlamentu zo 16. februára 2017 s odporúčaniami pre Komisiu k normám občianskeho práva v oblasti robotiky]

(i) vylúčenie zodpovednosti stroja (robota) v prípadoch, kedy je možné príčinu spôsobenej škody vysledovať späť ku konkrétnemu ľudskému prvku,[45]

(ii) vytvorenie špecifického právneho postavenia pre najsofistikovanejšie autonómne roboty.[46]

Sme presvedčení, že druhý scenár bude z normatívneho hľadiska vyžadovať analogickú adaptovanú aplikáciu konceptu fikcie právnej spôsobilosti, nie nepodobnej korporačného fikcionalizmu. Takýmto spôsobom by bolo možné vytvoriť osobitnú kategóriu „*elektronických osôb*“ zodpovedných za náhradu akejkoľvek škody, ktorú by mohli spôsobiť.[47] Takýto koncept elektronickej osobnosti by sa mohol uplatniť na prípady, keď roboty robia samostatné rozhodnutia alebo iným spôsobom nezávisle komunikujú s tretími stranami.

Vytvorenie úplne nového typu „*fikcie právnej subjektivity*“ bude samozrejme predstavovať nemalú výzvu pre právnu teóriu,[48] ktorej výsledok môže predstavovať radikálny posun v aktuálnej paradigme, keďže jej vyústením môže byť rozšírenie súčasných dvoch typov subjektov (fyzickej/právnickej osoby) o tretiu (elektronickú osobu). Závažnosť a komplexnosť celého problému je citeľná aj v analyzovanom uznesení, pričom ako pomyslená poistka v celom budúcom procese implementácie nových právnych pravidiel by mala fungovať nová Európska agentúra pre robotiku a umelú inteligenciu, ktorej zriadenie Európsky parlament odporúča.[49]

Keďže sme priestor celej kapitoly s názvom „*Vec*“ venovali výhradne „*futuristickej*“ téme robotiky, aspoň v jej závere by sme chceli v krátkosti načrieť aj do minulosti. Z historicky starších pokusov o pripísanie právnej subjektivity veci sú interesantné najmä tie, ktoré majú transcendentálny rozmer. Typickým príkladom sú v niektorých kultúrach sošky, tzv. „*domácich bôžikov*.“ Jedná sa o „*idoly*“, ktoré predstavujú nielenže symbolický aspekt daného boha, ale priamo jeho inkarnáciu. Zaujímavé však je, že tento koncept bol relevantným aj v modernej histórii – konkrétne, v roku 1925 posudzoval indický Najvyšší súd

---

[45] Pre tento scenár je v uznesení navrhované ako riešenie systém povinného poistenie ako pri automobiloch.

[46] Bod 59. písm. f) Uznesenia Európskeho parlamentu zo 16. februára 2017 s odporúčaniami pre Komisiu k normám občianskeho práva v oblasti robotiky]

[47] Calverley, D.J.: Imagining a non-biological machine as a legal person. IN: Journal AI & Society. 4/2008, str. 523-537

[48] Akademická obec sa s touto problematikou snaží už istý čas konfrontovať, o čom svedčia viaceré časopisecké odborné výstupy, ako napr. Delaborde, A., Enser, N., Bensamoun, A., Devillers, L.: Liability Specification in Robotics Ethical and Legal Transversal Regards. IN: ETHI-CA² 2016: ETHics In Corpus Collection, Annotation & Application @LREC, Slovenia, 2016, str. 60-66.

[49] V rámci svojich primárnych úloh by mala poskytnúť technické, etické a regulačné znalosti potrebné na podporu príslušných verejných aktérov, tak na úrovni EÚ, ako aj na úrovni členských štátov, v ich úsilí zabezpečiť včasnú, etickú a informovanú reakciu na nové príležitosti a výzvy, najmä tie, ktoré sú cezhraničnej povahy a ktoré vyplývajú z technologického vývoja v oblasti robotiky.

v Kalkate spor, ktorého procesnou stranou bola socha domového boha Thakur Sri Sri Radha-Shamsunderji.[50] Vedenie takéhoto sporu bolo možné práve vďaka tomu, že v kontexte hinduistického právneho systému – v nadväznosti na dlhodobo aplikovanú obyčaj – sú idoly klasifikované ako špecifické subjekty s právnou subjektivitou, a to v rozsahu aktívnej a pasívnej procesnej spôsobilosti.

Príklad s právnou povahou domových bôžikov je pritom len jedným z mnohých, čo je dôkazom toho, že téma právnej subjektivity non-humánnych neživých entít sa ani zďaleka nevyčerpáva pri bohoch a robotoch.

Záver

Autori článku sa s čitateľom rozhodli hrať „férovú hru," ktorej ciele vymedzili hneď v úvode, a to kritický pohľad na súčasnú – pomerne statickú - doktrínu právnej subjektivity, ktorá má aj v dôsledku legislatívneho vymedzenia zakonzervované status quo.

Článok sa v štyroch kapitolách, ktoré kopírujú schému populárnej vedomostnej hry „Meno, mesto, zviera, vec," pričom v rámci nich sa zaoberá rozmanitými neortodoxnými pohľadmi na právnu subjektivitu, pričom sa neštíti ani rôznych, aj kontroverzných tém. Z metodologického hľadiska prevažuje v texte kazuistický prístup, ktorý autori nezvolili náhodou, ale s úmyslom poukázať na praktický a reálny kontext abstraktného konceptu právnej subjektivity.

Ako bolo predznamenané už v úvodných pasážach článku, autori sa snažili o náhľad z menej tradičnej perspektívy a ich snahou bolo pootvoriť čitateľovi „*nové dvere*." Práve v tomto zmysle je článok skôr hrou s „*otvoreným koncom*," ktorá umožní čitateľovi zvoliť si cestu, ktorá ho najviac zaujala.

[50] Duff, P. W.: The Personality of an Idol. IN: The Cambridge Law Journal. Roč. 3, č. 1/1927, str. 42-48

Použitá literatúra

- *Bianchi, A., Peat, D., Windsor, M.:* Interpretation in International Law, Oxford University Press, 2015, ISBN: 978-019-8725-749. 432 s.
- *Bröstl, A.:* Teória práva, Aleš Čeněk, 2013, ISBN: 978-807-3804-251. 199 s.
- *Calverley, D.J.:* Imagining a non-biological machine as a legal person. IN: Journal AI & Society. 4/2008, 523-537 s.
- *Colotka, P. Káčer, M. Berdisová, L.:* Právna filozofia dvadsiateho storočia, Leges, 2016, ISBN: 978-807-5021-342. 304 s.
- *Delaborde, A., Enser, N., Bensamoun, A., Devillers,* L.: Liability Specification in Robotics Ethical and Legal Transversal Regards. IN: ETHI-CA² 2016: ETHics In Corpus Collection, Annotation & Application @LREC, Slovenia, 2016, 60-66 s.
- *Drgonec, J.*: Ústavné práva a zdravotníctvo, Archa s.r.o., 1996, ISBN: 978-807-1151-142. 338 s.
- *Dvořáková, D. a kol.:* Človek a svet zvierat v stredoveku, Veda, 2015, ISBN: 978-80-224-1423-4. 576 s.
- *Duff, P. W.:* The Personality of an Idol. IN: The Cambridge Law Journal. Roč. 3, č. 1/1927, 42-48 s.
- *Evans, E.P.:* The Criminal Prosecution and Capital Punishment of Animals, London W. Heinemann, 1906, 412 s.
- *Fábry, B. Kasinec, R. Turčan, M.:* Teória práva, Wolters Kluwer, 2017, ISBN: 978-808-1685-958. 360 s.
- *Fábry, B.:* Človek a osoba v práve a v bioetike vplyv bioetiky na súčasnú diskusiu o pojmoch človek a osoba v práve. IN: Filozofia. Roč. 62, č. 3 (2007), 216-22 s.
- *Humenik, I.*: Vznik človeka v kontexte práv na ochranu osobnosti. www.pravo-medicina.sk, 08/09, nestr.
- *Chapouthier, G.:* Zvířecí práva, TRITON, 2013, ISBN: 978-80-7387-607-4, 118 s.
- *Ivor, J., Polák, P., Záhora, J.:* Trestné právo hmotné - Všeobecná časť, Wolters Kluwer s.r.o., 2016, ISBN: 978-80-8168-509-5. 556 s.
- *Kelsen, H.:* Pure Theory, University of California Press, 1967, ISBN: 978-158-477-578-2. 356 s.
- *Müllerová, H., Stejskal, V.:* Ochrana zvířat v právu, Academia, 2013, ISBN: 978-80-200-2317-9, 492 s.
- *Obžalovaná je sviňa*. IN: Plus 7 dní, č. 9, 3.3. 2016, 46-48 s.

- *Procházka, R., Káčer, M.:* Teória práva, C.H.Beck, 2013, ISBN: 978-808-9603-145. 294s.
- *Quintana, A.:* The Natural Person, Legal Entity or Juridical Person and Juridical Personality. IN: Penn State Journal of Law & International Affairs 4/2015, 363 – 391 s.
- *Shelton, D.:* Nature as a legal person. IN: Vertigo - elektronický časopis Environmental Science, 22/2015.
- *Sobek, T.:* Argumenty teorie práva, Aleš Čeněk, 2008, ISBN: 978-80-904024-5-4.
- *Tertulián*: Apologneticum, IX, 8.
- Uznesenie Európskeho parlamentu zo 16. februára 2017 s odporúčaniami pre Komisiu k normám občianskeho práva v oblasti robotiky

On-line zdroje

- *Bolivia enshrines natural world's rights with equal status for Mother Earth*. On-line dostupnosť:https://www.theguardian.com/environment/2011/apr/10/bolivia-enshrines-natural-worlds-rights
- *Horák, O.*: Vyvinuli umelú maternicu určenú pre skoro narodené deti, zariadenie uspelo na zvieracom modeli. On-line dostupnosť: https://dennikn.sk/747635/vyvinuli-umelu-maternicu-urcenu-pre-skoro-narodene-deti-zariadenie-uspelo-na-zvieracom-modeli/
- '*Monkey Selfie' Case Headed to U.S. Court of Appeals*. On-line dostupnosť: http://www.peta.org/blog/monkey-selfie-case-headed-u-s-court-appeals/

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

Zásada najlepších záujmov dieťaťa v aplikačnej praxi

THE BEST IINTERESTS OF THE CHILD PRINCIPLE IN THE APPLICATION PRACTICE

Jana Michaličková[1]

Abstrakt

Cieľom tohto článku je vytvoriť návod na aplikáciu zásady najlepších záujmov dieťaťa v praxi. Článok vo svojej podstate vychádza zo Všeobecného komentára č. 14 o práve dieťaťa na to aby jeho najlepšie záujmy boli prvoradým hľadiskom, ktorý vydal Výbor pre práva dieťaťa Organizácie spojených národov dňa 29.5.2013. Článok vo svojej prvej časti uvádza rozsah výkladu zásady najlepších záujmov dieťaťa. Následne sa zaoberá extrahovaním kritérií aplikácie z uvedenej zásady s cieľom vytvoriť orientačný zoznam nielen pre súdnu prax. V poslednej časti poukazuje na niektoré rozhodnutia všeobecných súdov Slovenskej republiky a demonštruje spôsob, ako použiť tu uvedené kritériá samotnom rozhodovacom procese.

Kľúčové slová: zásada najlepších záujmov dieťaťa, aplikácia, kritériá aplikácie, záujem, vyvažovanie

Abstract

The aim of this article is to create the guide for application of the best interests of the child principle in practice. Text itself refers to the General Comment No. 14) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration issued by the Committee on the Rights of the Children on 29 May 2013. The first part of this article presents the scope of interpretation of the bests interests of the child principle. It follows with extraction of application elements from the mentioned principle in order to create informative list of checkpoints useful not only for judicial practice. The last part of the article points at

[1] JUDr. Jana Michaličková, PhD. sa dlhodobo venuje otázkam rodinného práva v medzinárodnom a európskom kontexte ako aj medzinárodnému právu súkromnému. V súčasnosti je riešiteľkou projektu APVV.
Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-14-0852

several decisions of Slovak general courts and demonstrates the usage of the selected criteria in the decision-making process

Keywords: the best interests of the child principle, application, criteria of application, interests, balancing

Úvod

Zásada najlepších záujmov dieťaťa má svoj normatívny pôvod v čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa.[2] Vnútroštátny súd je povinný vo všetkých fázach rozhodovania brať najlepšie záujmy dieťaťa ako prvoradé hľadisko.[3] Zároveň, súd je povinný zabezpečiť efektívne rešpektovanie rodinného života v zmysle čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd tak, že berie ohľad na vyvažovanie kolidujúcich záujmov (teda záujmov dieťaťa a záujmov iných osôb v spore)[4].

Podľa Komentára č. 14, rozhodujúci orgán musí byť schopný objasniť pojem najlepších záujmov dieťaťa a prakticky ho využiť. Tento pojem je prispôsobiteľný prípad od prípadu. Mal by byť prispôsobovaný individuálne s ohľadom na špecifické situácie. Flexibilita tohto pojmu umožňuje rozvoj dieťaťa, nesmie však byť zneužitá.[5] Nie je možné úplne presne, geograficky, sociologicky, kultúrne totožne a s permanentnou platnosťou vymedziť, čo sú najlepšie záujmy dieťaťa[6]. Je však možné vyselektovať určité hľadiská (elements), podľa ktorých sa dá tento koncept interpretovať a aplikovať v praxi. Autor M. Freeman, podobne ku Komentáru č. 14, avšak časovo už skôr, navrhoval pri posudzovaní najlepších záujmov dieťaťa vytvoriť kontrolný list

[2] Dohovor o právach dieťaťa, čl. 3 ods. 1: "Záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi."

[3] Podľa čl. 144 Ústavy SR je „sudca pri rozhodovaní viazaný touto ústavou, ústavným zákonom, medzinárodnou zmluvou, ktorou je SR viazaná a zákonom".

[4] Hoci Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd priamo neuvádza najlepšie záujmy dieťaťa, judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva s týmto pojmom nakladá. Európsky súd pre ľudské práva pritom vo svojich prípadoch neposudzuje, či konkrétne opatrenie alebo rozhodnutie bolo alebo nebolo urobené s ohľadom na najlepšie záujmy dieťaťa, ale či nastalo porušenie práva na súkromný a rodinný život v zmysle čl. 8 Dohovoru. Napríklad Rozsudok vo veci Johansen proti Nórsku; Rozsudok vo veci Kutzner proti Nemecku; Rozsudok vo veci Hokkanen proti Fínsku; Rozsudok vo veci López Guió proti Slovenskej republike, atď.

[5] Organizácia spojených národov. Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1).Bod 35

[6] Napriek univerzálnemu charakteru medzinárodných ľudskoprávnych noriem stále pretrvávajú debaty o kultúrnom relativizme. K tomu pozri: STEINER, H., J. – ALSTON, P. – GOODMAN, R. International human rights in context - Law, politics, morals. Text and materials. Str. 517-519

(checklist) vo forme aide-mémoire.[7] K takémuto cieľu sa usilujeme dospieť aj v tomto článku. Aj samotný Výbor pre práva dieťaťa uvádza, že považuje za užitočné vypracovať exemplifikatívny, nehierarchický zoznam elementov, ktoré možno použiť pri posudzovaní najlepších záujmov dieťaťa akýmkoľvek orgánom, ktorý rozhoduje o deťoch. Zoznam by mal byť konkrétny, avšak dostatočne flexibilný.[8]

1 Rozsah výkladu čl. 3 ods1 . Dohovoru o právach dieťaťa

Najlepšie záujmy dieťaťa uvedené v čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa sú koncept s trojakým významom. Tento koncept zahŕňa hmotné právo, základný právny interpretačný princíp a zároveň procesnú normu. Týmto spôsobom kladie rozsah použitia Komentár č. 14. Cieľom Komentára č. 14 je zaručiť aplikáciu a rešpektovanie najlepších záujmov dieťaťa stranami dohovoru.[9] M. Woolf uvádza, že zásada najlepších záujmov dieťaťa slúži ako kontrola alebo obmedzenie pre tých, ktorí majú autoritu nad dieťaťom, aby sa zaručilo vykonávanie ich povinností pre osoh dieťaťa.[10] M. Freeman uvádza, že princíp najlepších záujmov dieťaťa je pivotným vo vzťahu k celému Dohovoru o právach dieťaťa, nakoľko zdôrazňuje jednotlivé práva zakotvené v tam nasledovných článkoch. Najlepšie záujmy sú neobmedzeným pojmom, s rozdielnymi kultúrnymi odlišnosťami.[11]

1.1 Zásada najlepších záujmov dieťaťa ako hmotné právo

Jean Zermatten rozlišuje dve línie jedného aspektu najlepších záujmov dieťaťa, ktorý im priznáva Komentár č. 14. Uvádza, že automatický nárok dieťaťa na to, že jeho najlepšie záujmy budú skutočne zohľadnené neexistuje (angl. considered). Dôvodom je, že nikto skutočne nie je schopný určiť, či práve to konkrétne rozhodnutie je v realite v najlepších záujmoch dieťaťa.

[7] FREEMAN, M. Article 3 The Bests Interests of the Child. In: A. Alen, J. Vande Lanotte, E. Verhellen, F. Ang, E Berghmans and MVerheyde (Eds). A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child,str. 27, 31
[8] Organizácia spojených národov. Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). Bod 50
[9] Organizácia spojených národov. Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). Bod 10
[10] WOOLF, M. Coming of age? - the principle of "the best interests of the child". European Human Rights Law Review 2003, str. 209
[11] FREEMAN, M. Article 3: The Bests Interests of the Child, str. 25, 31

Naopak, existuje nárok dieťaťa na to, že jeho najlepšie záujmy budú posudzované (angl. evaluated), že táto zásada bude aplikovaná.[12] Komentár č. 14 uvádza, že čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa je nárokovateľný pred súdom (invoked). Dieťa má právo domáhať sa, aby jeho najlepšie záujmy boli posudzované a brané ako prvoradé hľadisko v prípade, že sa posudzuje viacero záujmov v spore. Prvým významom zásady najlepších záujmov dieťaťa preto je, že vytvára a zakladá právo dieťaťu niečoho sa domáha; teda domáhať sa toho, že jeho najlepšie záujmy nielenže budú posudzované ale aj brané ako prvoradé hľadisko..

Toto právo, v súkromnom ponímaní nároku, je však odvodené od svojho ústavnoprávneho základu resp. od základu stanoveného medzinárodnou normou v kvalite základného práva. Dohovor o právach dieťaťa je ľudskoprávny dokument a čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa zakotvuje jeden z vodiacich princípov celého dohovoru. Ľudské práva bývajú súčasťou katalógu zakotveného v ústavách štátov. Ústava Slovenskej republiky neupravuje normu obdobnú čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa. Napriek tomu však Ústavný súd SR považuje právo dieťaťa na posudzovanie a zohľadnenie jeho najlepších záujmov ako základné právo, o ktorého porušení môže rozhodnúť. Príkladom uvádzame uznesenie sp. zn. I. ÚS 57/2011, v ktorom Ústavný súd SR zamietol sťažnosť sťažovateľa, ktorý sa domáhal určenia, že rozsudkom krajského súdu a postupom kolízneho opatrovníka v predmetnom konaní mali byť porušené „práva maloletej na ochranu záujmu dieťaťa podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa“. Ústavný súd SR v odôvodnení skonštatoval, že „*keďže o úprave pomerov k maloletej sťažovateľke rozhodoval všeobecný súd v riadnom občianskom súdnom konaní, k porušeniu označených práv dieťaťa garantovaných Dohovorom o právach dieťaťa by mohlo dôjsť len za situácie, ak by tento súčasne porušil ústavno-procesné princípy postupu vyplývajúce z čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru (II. ÚS 78/05); k tomu však rozsudkom krajského súdu nedošlo*“.[13] Naopak, vo svojom náleze zo dňa 13. decembra 2011 č. k. III. ÚS 454/2011-55 Ústavný súd

[12] ZERMATTEN, J. The Best Interests of the Child: Literal Analysis, Function and Implementation. str. 8

[13] Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 10. februára 2011 č. k. I ÚS 57/2011-25; podobne pozri aj Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 13. júna 2012 č. k. III. ÚS 230/2012-27, v ktorom rovnako konštatuje, že všeobecný súd v zásade nemôže byť sekundárnym porušovateľom základných práv a práv hmotného charakteru (ku ktorým patria o. i. aj práva vyplývajúce z čl. 3 ods. 1 a 2 Dohovoru o právach dieťaťa), ak toto porušenie nevyplýva z toho, že všeobecný súd súčasne porušil ústavnoprocesné princípy zaručené v čl. 46 až čl.48 ústavy, resp. čl. 6 ods. 1 Dohovoru.

konštatuje vo výroku okrem iného, že *„právo maloletej na zohľadnenie záujmu dieťaťa pri činnosti súdu podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa porušené bolo“*.

Teda konštatujeme, že pokiaľ Komentár č. 14 ustanovuje požiadavku, aby dieťa malo právo domáhať sa posudzovania s ohľadom na svoje najlepšie záujmy, tak toto právo zohľadniť najlepšie záujmy požíva kvalitu základného ľudského práva ako aj kvalitu z neho odvodeného subjektívneho práva. Preto sa môže dieťa svojho práva domáhať nielen voči subjektom verejného práva vo vertikálnej rovine ale aj v horizontálnej rovine v sporoch voči subjektom súkromného práva, teda v bežných frekventovaných prípadoch starostlivosti súdu o maloletých.

1. 2 Základný právny interpretačný princíp

Komentár č. 14 uvádza, že najlepšie záujmy dieťaťa musia slúžiť ako základný právny interpretačný princíp. Teda, v prípade, že je norma otvorená viacerým možnostiam interpretácie, musí byť zvolená tá možnosť, ktorá najefektívnejšie slúži najlepším záujmom dieťaťa. Komentár č. 14 k tomu však dodáva, že práva uvedené v Dohovore o právach dieťaťa a jeho opčných protokoloch poskytujú rámec pre interpretáciu.[14] Vyriešenie konkrétneho súdneho prípadu vždy vyžaduje aplikáciu súboru relevantných ustanovení právnych noriem a teda pripúšťa aj možnosť niekoľkých spôsobov interpretácie noriem. Čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa uvádza, že najlepšie záujmy dieťaťa sú prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti štátneho orgánu, teda aj pri činnosti aplikácie práva súdnym orgánom pri rozhodovaní konkrétnej veci. Tým je daná povinnosť brať najlepšie záujmy dieťaťa ako prvoradé hľadisko.

Komentár č. 14 ďalej uvádza, že v individuálnych rozhodnutiach, najlepšie záujmy dieťaťa treba posudzovať vo svetle špecifických okolností konkrétneho dieťaťa. Je potrebné ich brať do úvahy pri riešení možných konfliktov medzi právami zakotvenými Dohovorom o právach dieťaťa alebo inými ľudsko-právnymi dohovormi. Navrhuje, že potenciálny konflikt medzi najlepšími záujmami dieťaťa a inými záujmami, by mal byť vyriešený prípad od prípadu, veľmi opatrne vyvažujúc záujmy

[14] Organizácia spojených národov. Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). Bod 6, písm. b)

zainteresovaných subjektov s cieľom nájsť vhodný kompromis. Zároveň upozorňuje, že pojem najlepších záujmov dieťaťa nesmie byť zneužitý manipulatívnym spôsobom.[15]

V tomto kontexte stojí za zmienku uvedenie možného manipulatívneho použitia. Niektorí autori sú presvedčení, že zásada najlepších záujmov dieťaťa bola kritizovaná za to, že nedokáže poskytnúť adekvátnu ochranu záujmom iných zainteresovaných strán v spore, pričom na podporu citujú Eekelaara, že pohodlie testu blaha (awelfare) podnecuje lenivosť a neochotu dostatočne prihliadať na všetky záujmy, ktoré prichádzajú do úvahy. Autori uvádzajú kritiku najmä vo vzťahu k rozhodnutiam britských súdov o povolených adopciách bez súhlasu biologických rodičov, ktoré odôvodňujú prevažujúcimi najlepšími záujmami dieťaťa.[16] Myšlienku uzatvárajú konštatovaním, že aplikácia zásady blaha ("welfare of the child" je pojem použitý v Children Act 1989 vo Veľkej Británii) môže viesť k nespravodlivým dôsledkom vo vzťahu k rodičom. Príklad rozdielneho prístupu britských súdov a Európskeho súdu pre ľudské práva k adopciám slúži na lepšiu ilustráciu. Podľa autorov britské právo vyžaduje, že posudzovanie súdu vychádza z premisy, že blaho dieťaťa bude jediným hľadiskom (sole consideration) a práva iných strán budú relevantné hľadisko len vtedy, ak prispejú k uplatneniu najlepších záujmov dieťaťa. Na druhej strane čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd vyžaduje, že sudca najprv posúdil práva sťažovateľa na rešpektovanie rodinného a súkromného života a potom zvažuje, či zásah do jeho práv sleduje legitímny cieľ a či je potrebný v demokratickej spoločnosti. Príkladom autori citujú prípad YC proti Spojenému kráľovstvu, ktorý spája oba z uvedených princípov. V tomto prípade Európsky súd pre ľudské práva nerozhodol o porušení čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd vo vzťahu k matke – sťažovateľke - odôvodňujúc, že miera uváženia leží na štátoch a v prípade adopcií sú záujmy dieťaťa prvoradé (paramount).[17]

[15] Organizácia spojených národov. Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). str. 9-10

[16] IFEZUE, G. - RAJABALI, M. Protecting the interests of the child. Cambridge Journal of International and Comparative Law. 2013, Vol. 2(1), str. 81: cit. EEKELAAR. Beyond the welfare principle' (2002) 14 Child and Family Law Quarterly 237 - 248

[17] IFEZUE, G. - RAJABALI, M. Protecting the interests of the child. Cambridge Journal of International and Comparative Law. 2013, 2(1), str. 82-84, cit. YC proti Spojenému Kráľovstvu [2012] ECHR 433, bod 33

1. 3 Procesná norma

Komentár č. 14 uvádza, že každý prípad rozhodovacieho procesu musí zahŕňať zhodnotenie (evaluation) možného dopadu rozhodnutia na dieťa, či už pozitívneho alebo negatívneho. Posudzovanie (assesing) a určovanie (determining) najlepších záujmov dieťaťa vyžaduje procesné garancie. Navyše, odôvodnenie rozhodnutia musí preukázať, že právo bolo explicitne vzaté do úvahy. Preto musí rozhodnutie vysvetľovať, ako bolo v tomto rozhodnutí rešpektované subjektívne právo, čo sa považuje za najlepšie záujmy dieťaťa, na báze akých kritérií a ako boli najlepšie záujmy dieťaťa vyvážené v kontraste s ostatnými hľadiskami. Súd musí uvádzať zvažovanie pozitívnych a negatívnych dopadov na dieťa v prípade voľby niektorej z možností.[18]

Procesná norma je normou verejného práva. Zaväzuje štátny orgán, akým je aj súd. V intenciách právneho poriadku Slovenskej republiky určuje čl. 2 Ústavy pravidlo, podľa ktorého štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Štátny orgán nemôže konať tak, ako sa dovoľuje fyzickej osobe, ktorá môže konať všetko, čo jej zákon nezakazuje. Čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa sa preto chová rovnako ako procesná norma verejného práva. Súdny orgán je viazaný touto normou od začiatku až po koniec súdneho konania (či už súkromného alebo verejného). Čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa je potrebné posudzovať tak, ako by bol súčasťou ktoréhokoľvek procesného kódexu. Porušenie procesných predpisov má za dôsledok možnosť účastníkov konania využiť riadne a mimoriadne opravné prostriedky ako aj ústavnú sťažnosť, ako bolo indikované vyššie. Je teda možné skonštatovať, že súdny orgán je, vzhľadom na monistický vzťah medzinárodného a vnútroštátneho práva, vždy povinný prihliadať na zásadu najlepších záujmov dieťaťa aj pri riešení procesných otázok napr. výsluchov, a to aj vtedy, ako vnútroštátna legislatíva takúto procesnú normu neobsahuje.

2 Kritériá aplikácie

Problematickým pri čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa je práve jeho aplikácia v praxi. Za účelom zabezpečenia riadnej aplikácie konkrétneho ustanovenia je však potrebné poznať obsah aplikovaného ustanovenia, teda interpretovať ho. Proces

[18] Organizácia spojených národov. Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). Bod 6 písm. c)

aplikácie práva zahŕňa tri stupne.[19] Najskôr je potrebné poznať skutkový stav veci, potom určiť relevantné právne normy, tieto normy podrobiť výkladu a následne vydať akt aplikácie práva, ktorý obsahuje argumentačné zdôvodnenie prijatého rozhodnutia.

Práve skutkové okolnosti sú nevyhnutnou súčasťou posudzovania najlepších záujmov dieťaťa v konkrétnom spore. Ako uvádza Komentár č. 14, pri implementácii čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa aplikujúci orgán musí najprv odhaliť skutkový kontext prípadu, zistiť, aké sú relevantné elementy v posudzovaní najlepších záujmov, následne im musí dať konkrétny obsah a priznať hodnotu (váhu) v ich jednotlivých vzájomných vzťahoch. Následne zabezpečí riadnu aplikáciu tohto práva (práva dieťaťa na posudzovanie a zohľadnenie jeho najlepších záujmov). Teda posudzovanie a určenie (assessment and determination) najlepších záujmov dieťaťa vyžaduje tieto dva uvedené kroky.[20]

Z pohľadu výkladu normy v súlade s výkladovými princípmi Viedenského dohovoru o zmluvnom práve je pri objasňovaní pojmu najlepších záujmov dieťaťa podstatná aj preambula Dohovoru o právach dieťaťa a následne celý text každého jedného práva. Potom najlepšie záujmy dieťaťa predstavujú rozhodnutie, ktoré spĺňa vo svojej celistvosti tieto demonštratívne kritériá:

– umožní dieťaťu dosiahnuť plný a harmonický rozvoja osobnosti,
– umožní dieťaťu vyrastať v rodinnom prostredí, v atmosfére šťastia, lásky a porozumenia
– pripraví dieťa žiť v spoločnosti vlastným životom a bude vychovávané v duchu mieru, dôstojnosti, znášanlivosti, slobody, rovnosti a solidarity.
– zabezpečí výchovu dieťaťa smerom k rozvoju jeho osobnosti, jeho nadania a rozumových aj fyzických schopností v čo najširšom objeme
– zabezpečí výchovu k posilňovaniu úcty k ľudským právam a základným slobodám,
– zabezpečí výchovu k úcte k rodičom dieťaťa, k svojej vlastnej kultúre, jazyku a hodnotám, k národným hodnotám krajiny trvalého pobytu, ako aj krajiny jeho pôvodu, k iným civilizáciám, k prírodnému prostrediu

[19] Pozri napr. BRÖSTL, A. Teória práva,str. 101, GERLOCH, A., TRYZNA., J. –Metodologie interpretace práca a právni jistota, str. 9
[20] Organizácia spojených národov. Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), body 46 - 47

– akceptuje zásady, že obaja rodičia majú spoločnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa, pričom rodičia alebo v zodpovedajúcich prípadoch zákonní zástupcovia, majú prvotnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa a základným zmyslom ich starostlivosti musí byť záujem dieťaťa

– v prípade potreby poskytnutie rodičom a zákonným zástupcom potrebnú pomoc pri plnení ich úlohy výchovy detí

– pripraví dieťa na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti v duchu porozumenia, mieru, znášanlivosti, rovnosti pohlavia a priateľstva medzi všetkými národmi, etnickými, národnostnými a náboženskými skupinami a osobami domorodého pôvodu

– zohľadní významu tradícií a kultúrnych hodnôt národa, ktorého je dieťa súčasťou

– zabráni odopieraniu práv dieťaťu patriacemu k menšine alebo domorodému obyvateľstvu spoločne s príslušníkmi svojej skupiny používať vlastnú kultúru, vyznávať a praktikovať svoje vlastné náboženstvo a používať svoj vlastný jazyk

– zachová totožnosť dieťaťa, včítane štátnej príslušnosti, mena a rodinných záväzkov

– ochráni dieťa pred všetkými formami diskriminácie alebo trestania, ktoré vyplývajú z postavenia, činnosti, vyjadrených názorov alebo presvedčenia jeho rodičov, zákonných zástupcov alebo členov rodiny

– rešpektuje práva dieťaťa na starostlivosť rodičov vrátane zabezpečenia aby dieťa nemohlo byť oddelené od svojich rodičov proti ich vôli, iba že je také oddelenie je potrebné v záujme dieťaťa (napríklad, ak ide o zneužívanie alebo zanedbávanie dieťaťa rodičmi alebo ak rodičia žijú oddelene a treba rozhodnúť o mieste pobytu dieťaťa) a zároveň uznávajúc právo dieťaťa oddeleného od jedného alebo oboch rodičov udržiavať pravidelné osobné kontakty s oboma rodičmi, ibaže by to bolo v rozpore so záujmami dieťaťa;

– pozitívne, humánne a urýchlené rozhodne o vstupe alebo opustení štátu zo strany dieťaťa alebo jeho rodičov za účelom spojenia rodiny a zároveň aby dieťa žiadajúce o priznanie postavenia utečenca alebo už považované za utečenca dostalo potrebnú ochranu a humanitárnu pomoc

– rešpektuje práva dieťaťa, ktorého rodičia sa zdržiavajú v rôznych štátoch, až na výnimočné okolnosti, udržiavať pravidelné osobné kontakty a priame styky s oboma rodičmi

– náležite venuje pozornosť názorom dieťaťa vo vzťahu k veku a úrovni dieťaťa

– rešpektuje slobodu prejavu dieťaťa, práva na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva, práva dieťaťa na slobodu združovania a slobodu pokojného zhromažďovania uznávajúc práva a povinnosti rodičov, a v zodpovedajúcich prípadoch zákonných zástupcov, usmerňovať dieťa pri výkone týchto práv spôsobom, ktorý zodpovedá jeho rozvíjajúcim sa schopnostiam

– zabráni vystaveniu dieťaťa svojvoľnému zasahovaniu do jeho súkromného života, rodiny, domova alebo korešpondencie alebo nezákonným útokom na svoju česť a povesť

– zabezpečí prístup dieťaťa k informáciám a materiálom z rôznych národných a medzinárodných zdrojov, najmä takým, ktoré sú zamerané na rozvoj sociálneho, duchovného a mravného blaha dieťaťa a tiež jeho telesného a duševného zdravia

– ochráni deti pred akýmkoľvek telesným alebo duševným násilím, urážaním alebo zneužívaním, včítane sexuálneho zneužívania, zanedbávaním alebo nedbanlivým zaobchádzaním, trýznením alebo vykorisťovaním počas doby, keď sú v starostlivosti jedného alebo oboch rodičov, zákonných zástupcov alebo akýchkoľvek iných osôb starajúcich sa o dieťa

– náležite zohľadní kontinuitu vo výchove dieťaťa a jeho etnické, náboženského, kultúrneho a jazykový pôvodu pri voľbe náhradnej starostlivosti

– pripustí osvojenie až na základe všetkých zodpovedajúcich a spoľahlivých informácií, ktoré určia, že osvojenie je prípustné z hľadiska postavenia dieťaťa vo vzťahu k rodičom, príbuzným a zákonným zástupcom a že, ak sa to vyžaduje, dotknuté osoby dali vedomý súhlas na osvojenie po takom prejednaní, ktoré sa môže ukázať ako potrebné

– uzná, že duševne alebo telesne postihnuté dieťa má požívať plný a riadny život v podmienkach zabezpečujúcich dôstojnosť, podporujúcich sebadôveru a umožňujúcich aktívnu účasť dieťaťa v spoločnosti; umožnenie dieťaťu dosiahnuť najvyššie dosiahnuteľnú úroveň zdravotného stavu a využívanie liečebných a rehabilitačných zariadení

– pravidelne hodnotí zaobchádzanie s dieťaťom a všetkých ďalších okolností spojených s jeho umiestnením, ak bolo dieťa zverené do starostlivosti, ochrany alebo liečenia telesného alebo duševného zdravia náhradnému zariadeniu

– zabezpečí nevyhnutnú životnú úroveň pre jeho telesný, duševný, duchovný, mravný a sociálny rozvoj

– rešpektuje právo dieťaťa na vzdelanie a s cieľom postupného uskutočňovania tohto práva a na základe rovných možností

– rešpektuje právo dieťaťa na odpočinok a voľný čas, na účasť na hre a oddychovej činnosti zodpovedajúcej jeho veku, ako aj na slobodnú účasť na kultúrnom živote a umeleckej činnosti

– rešpektuje právo dieťaťa na všestrannú účasť na kultúrnom a umeleckom živote a poskytovanie zodpovedajúcich a rovných možnosti v kultúrnej, umeleckej oblasti, oddychovej činnosti a využívaní voľného času; ochranu pred hospodárskym vykorisťovaním a pred vykonávaním akejkoľvek práce, ktorá môže byť pre dieťa nebezpečná, alebo bráni jeho vzdelávaniu, alebo ktorá by škodila zdraviu dieťaťa alebo jeho telesnému, duševnému, duchovnému, mravnému alebo sociálnemu rozvoju; ochranu dieťaťa pred všetkými formami sexuálneho vykorisťovania a sexuálneho zneužívania a pred všetkými ostatnými formami vykorisťovania, ktoré akýmkoľvek spôsobom škodia blahu dieťaťa

– v nevyhnutnej miere podporuje telesné a duševné zotavenie a sociálnu reintegráciu dieťaťa, ktoré je obeťou akejkoľvek formy zanedbania, využívania za účelom finančného obohacovania alebo zneužívania, mučenia alebo inej formy krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania alebo ozbrojeného konfliktu, pričom zotavenie a reintegrácia sa uskutočňujú v mieste a prostredí podporujúcom zdravie, sebaúctu a dôstojnosť dieťaťa a napokon náležitú ochranu a rešpektovanie práv v trestnom konaní vedenom proti dieťaťu.[21]

– umožní normálneho rozvoja po materiálnej aj duchovnej stránke[22]

Deklarácia práv dieťaťa (1959) ďalej objasňuje význam vo svojom druhom princípe. Tento stanovuje, že „dieťa má dostať príležitosť a prostriedky, právne alebo iné, ktoré mu umožnia sa rozvíjať fyzicky, mentálne, morálne, duchovne a sociálne zdravým a normálnym spôsobom a v podmienkach slobody a dôstojnosti. Pri prijímaní legislatívy za týmto účelom, najlepšie záujmy dieťaťa majú byť rozhodujúcim hľadiskom“.[23] Podľa Komentára č. 14 posudzovanie najlepších záujmov dieťaťa musí brať do úvahy okrem iného vek a pohlavie dieťaťa, úroveň vyspelosti, skúsenosti, príslušnosť k minorite, prípadné fyzické, senzorické alebo intelektuálne postihnutie, ako aj sociálny a kultúrny kontext v ktorom sa dieťa nachádza, napríklad prítomnosť alebo absencia rodičov, či dieťa býva s rodičmi, kvalita ich vzájomného vzťahu, bezpečnostné

[21] Požiadavky sú vyselektované z jednotlivých práv v Dohovore o právach dieťaťa
[22] Ženevská deklarácia práv dieťaťa (1924)
[23] Organizácia spojených národov. Declaration of the Rights of the Child. Adopted by UN General Assembly Resolution 1386 (XIV) of 10 December 1959

okolnosti, existencia alternatívnych východísk pre rodinu a podobne.[24] Predovšetkým treba mať na zreteli, že posudzovanie najlepších záujmov dieťaťa je s cieľom zabezpečiť efektívne požívanie práv zakotvených v Dohovore o právach dieťaťa jeho protokoloch a holistický rozvoj dieťaťa.[25] Rovnako treba brať do úvahy, že schopnosti dieťaťa sa rozvíjajú. Rozhodujúci orgán preto musí brať do úvahy nielen fyzické, emočné, vzdelávacie či iné potreby v okamihu rozhodovania ale taktiež zvážiť možné scenáre rozvoja dieťaťa a podrobiť ich analýze v krátkodobom aj dlhodobom horizonte. V tomto kontexte, rozhodnutie by malo zabezpečiť kontinuitu a stabilitu súčasnej a budúcej situácie dieťaťa.[26]

3 Príklady aplikácie z praxe

Skonštatovali sme, že je požiadavkou čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, aby najlepšie záujmy dieťaťa boli posudzované pri každom rozhodnutí týkajúcom sa detí. Napriek uvedenému, niektoré rozhodnutia slovenských všeobecných súdov vo svojom rozhodnutí ani len formálne necitujú túto zásadu a to aj napriek tomu, že sa toho niektorý z účastníkov domáhal.[27] V takomto prípade súd neaplikoval najlepšie záujmy dieťaťa ani ako základné právo, ani ako interpretačný princíp, ani ako procesnú normu. Práve vzhľadom na skutočnosť, že niektorá zo strán, kolízny opatrovník či prokurátor argumentovali najlepšími záujmami dieťaťa v prospech jednej z možností rozhodnutia, považujeme vynechanie argumentačnej línie súdu v tomto ohľade za obzvlášť nevhodné. Práve z dôvodu, že niektorý účastník v spore sa domáha posudzovania najlepších záujmov dieťaťa, nemal by sa súd uspokojiť samotným rozhodnutím bez dostatočného odôvodnenia, hoci môže ísť o skutkovo jednoduchý prípad. Náležité odôvodnenie rozsudku je jednou z podmienok preskúmateľnosti rozhodnutia a v určitom rozsahu môže zmätočnosť rozhodnutia dosahovať intenzitu porušenia práva na spravodlivé súdne konanie v zmysle čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd či v

[24] Organizácia spojených národov. Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), Bod 48

[25] Organizácia spojených národov.Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1) str. 17, bod 82

[26] Organizácia spojených národov.Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), str. 18, bod 84

[27] Napríklad Rozsudok Okresného súdu Humenné zo dňa 28.6.2013, sp. zn. 19P/41/2013; Uznesenie Okresného súdu Bratislava IV zo dňa 31.7.2013, sp. zn. 25P/207/2013; Rozsudok Okresného súdu Nové Zámky zo dňa 29.11.2013, sp. zn. 12P/207/2013

zmysle čl. 46 Ústavy Slovenskej republiky, tak ako to mnohokrát skonštatoval Ústavný súd. Aj v skutkovo jednoduchej veci je potrebné, aby súd uviedol, akým spôsobom je rozhodnuté v najlepších záujmoch dieťaťa, napríklad že zohľadňuje možnosť rozvíjať sa fyzicky, mentálne, morálne, duchovne a sociálne zdravým a normálnym spôsobom a v podmienkach slobody a dôstojnosti a k tomu uviesť relevantné skutkové okolnosti.

Iná skupina rozhodnutí naznačuje prihliadanie súdu na právo dieťaťa, aby jeho najlepšie záujmy boli posudzované a zhodnotené, avšak súdy nedostatočne argumentovali, prečo práve to konkrétne rozhodnutie bolo v najlepších záujmoch dieťaťa.[28] Pozitívne vítame snahu súdu argumentačne podložiť aspoň vyrieknuté rozhodnutie posudzovaním najlepšieho záujmu dieťaťa aj napriek tomu, že balansovanie v odôvodnení chýba. V niektorých takýchto sporoch nespokojná strana podala opravný prostriedok a argumentovala, že súd nedostatočne posúdil najlepšie záujmy dieťaťa, pričom však ani odvolací súd sa s touto otázkou hodnoverne nevysporiadal.

Príkladom uvedieme argumentačnú líniu súdu[29], kde podľa nášho názoru práve súd nevyhodnotil, ktoré záujmy stoja v spore proti sebe a prečo sa rozhodol pre uvedenú možnosť. Súd sa obmedzuje na hodnotenie vzťahu rodičov dieťaťa avšak neuvádza, prečo by striedavá osobná starostlivosť nemala byť v prospech dieťaťa na rozdiel od úpravy styku s dieťaťom. Súd sa obmedzuje na konštatovanie, že pokiaľ sa rodičia na striedavej osobnej starostlivosti nevedia dohodnúť, existujú dôvodné pochybnosti o tom, či by výchovné prostredie založené autoritatívnym rozhodnutím súdu, bolo v prospech dieťaťa. Súd neuvádza, na základe čoho usúdil, že úprava styku pre jedného z rodičov bude bez hádok, pričom hádky uvádza ako dôvod nerozhodnutia v prospech striedavej osobnej starostlivosti.

Ako dobrý príklad rozhodovacej praxe slúžia rozhodnutia, kde súd aplikoval najlepšie záujmy dieťaťa ako základné právo, aj ako interpretačný princíp a aj ako

[28] Uznesenie Okresného súdu Martin zo dňa 31.7.2013, sp. zn.15P/6/2013; Uznesenie Krajského súdu Košice zo dňa 30.8.2013, sp.zn. 8CoP/476/2012

[29] Krajský súd Žilina. Rozsudok zo dňa 31.1.2014, sp. zn. 8CoP/5/2014: [Navrhovateľ] v závere odvolania poznamenal, že matka dieťaťa nastúpila od 01.10.2013 do nového zamestnania, celý október pracovala poobedné smeny z čoho vyplýva, že celý mesiac nebola s dcérou vôbec. Mal. P. bola v tom čase so starými rodičmi alebo tetou Z.. November pracovala nočné a koncom novembra opäť poobedné smeny. Žiadal odvolací súd, aby prihliadol aj na uvedenú skutočnosť....Odvolacie námietky boli odvolacím súdom vyhodnotené ako nedôvodné. Odvolací súd tu dáva do pozornosti, že základným predpokladom toho, aby sa mohla realizovať striedavá starostlivosť rodičov o dieťa, je, aby rodičia boli vnútorne vysporiadaní s predchádzajúcim spoločným partnerským vzťahom a aby v ďalšom živote vystupovali ako rodičia, ktorí rovnako milujú mal. P.. Aby tak mohli vystupovať, musia vzájomne komunikovať v oblastiach, ktoré sa týkajú starostlivosti a výchovy o mal. P.. V záujme tohto dieťaťa je v prvom rade nadobudnutie stabilného pocitu, že má naďalej obidvoch rodičov, že každý z nich je dobrý, že sú dobrí aj k sebe navzájom a že sa jej nestane, aby jeden rodič hovoril o druhom rodičovi veci, ktoré by ju zraňovali.

procesnú normu. Napríklad v rozsudku Okresného súdu Lučenec zo dňa 17.10.2011 sp. zn. 8P/107/2011 tento súd uviedol: „*Rodičovské práva a povinnosti majú obaja rodičia. Pri ich výkone sú povinní chrániť záujmy maloletého dieťaťa. Tie sú povinní chrániť aj podľa Dohovoru o právach dieťaťa - uverejneného ako Oznámenie č. 104/91 Zb. tak, aby sa v každom prípade zabezpečil najlepší záujem dieťaťa, ktorý musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa dieťaťa. Výchova dieťaťa musí byť zameraná na rozvoj osobnosti dieťaťa, jeho nadania, rozumových a fyzických schopností, na prípravu, na aktívny život v dospelom veku a podobne. Z vyššie citovaných ustanovení Zákona o rodine, článkov Dohovoru o právach dieťaťa, ktorým je súd v tomto konaní viazaný, vyplýva, že rozhodujúcim hľadiskom pri akejkoľvek úprave dotýkajúcej sa vzťahu medzi rodičmi a deťmi je záujem maloletého dieťaťa. Účelom styku rodiča s maloletým dieťaťom je zabezpečiť, aby sa aj druhý rodič mohol aspoň čiastočne podieľať na výchove maloletého dieťaťa a aby sa vytvárali a prehlbovali prirodzené vzťahy, aké medzi rodičom a dieťaťom majú byť. Rozhodnutie o výkone rodičovských práv a povinností nie je nemenné, ale za podmienky zmeny pomerov ho možno zmeniť (§ 28 Zákona o rodine). Zo súdom vykonaného dokazovania vyplynulo, že starostlivosť rodičov o dieťa je dostatočná, dieťa vyrastá v kruhu najbližšej rodiny (matka a stará matka) a k jeho vyrovnanému psychickému vývoju je potrebné, aby sa na jeho výchove naďalej podieľal v čo najširšom rozsahu aj otec, v dieťati pestoval citové väzby k nemu, čím bude zaručený rovnovážny vzťah maloletej k obom rodičom a tým jej zdravý psychický vývin.*“

V inej veci vedenej na Okresnom súde Lučenec sp. zn. 8P/107/2011 žiadal otec upraviť styk s maloletým dieťaťom z dôvodu, že sa na ňom nevedia s matkou dohodnúť. Nakoľko otec je invalidný dôchodca v dôsledku očného nálezu, má dostatok času, aby sa venoval dcére. Týmto návrhom nepochybne otec prezentoval svoj *záujem* stretávať sa so svojou dcérou v širokých časových intervaloch, teda záujem podieľať sa na výchove dcéry, tak ako mu garantuje čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Naproti tomu matka nesúhlasila s rozsahom navrhnutého styku z dôvodu, že dieťa nikdy nespalo mimo domácnosti. Tvrdila, že otec sa nedokáže o dieťa postarať, nakoľko doposiaľ zabezpečovala všetku starostlivosť o dieťa iba ona. Týmto matka prejavila svoj *záujem* neumožňovať otcovi dostatočný rozsah styku s maloletou dcérou. Legitímnosť takéhoto záujmu je sporná avšak z pohľadu *balansovania záujmov* v konkrétnom spore nehrá právne významnú rolu. Podľa výsluchu kolízneho opatrovníka

vo veci maloleté dieťa prejavilo vôľu stretávať sa s otcom a tiež by rado prespávalo v byte otca a bolo dlhšiu dobu pri ňom. Chce sa stretávať aj so starými rodičmi. Týmto maloleté dieťa nepochybne prejavilo svoj *záujem* (pozn. záujem dieťaťa ako taký nie je totožný s najlepšími záujmami dieťaťa v zmysle čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa). Súd vo veci skonštatoval, že matkin záujem je brániť otcovi v styku v širšom rozsahu, čo si ale vyžaduje záujem dieťaťa. Súd ale konštatuje, že mal "*záujem dieťaťa*" preukázaný aj vyjadrením dieťaťa, na ktoré pri rozhodovaní prihliadol. Následne súd vo svojej argumentácii uvádza, že „*z vyššie citovaných ustanovení Zákona o rodine, článkov Dohovoru o právach dieťaťa, ktorým j súd v tomto konaní viazaný, vyplýva, že rozhodujúcim hľadiskom pri akejkoľvek úprave dotýkajúcej a vzťahu medzi rodičmi a deťmi je záujem maloletého dieťaťa*." Domnievame sa, že súd nesprávne stotožňuje „*záujem dieťaťa*", ktorý dieťa verbalizovalo, teda jeho názor, s „najlepšími záujmami dieťaťa" ako právneho konceptu v zmysle čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa. V uvedenom prípade sa môže javiť ako očividné, že je dobré, ak sa dieťa stretáva s otcom v čo najširšej miere. Je však na súde, aby toto náležite odôvodnil vo vzťahu k uvedeným požiadavkám právnej doktríny. Preto sa domnievame, že súd mal argumentačne balansovať (teda jasne zdôrazniť a rozlíšiť) medzi kolidujúcimi záujmami v spore – teda záujmom otca stretávať sa s dieťaťom v čo najširšej miere, záujem dieťaťa stretávať sa s otcom v čo najširšej miere oproti záujmu matky neumožniť stretávanie s dieťaťom v širokom rozsahu, iba vo veľmi obmedzenom. Súd mal zdôvodňovať, že záujmy strán (otca a dieťaťa na jednej strane a matky na druhej strane) si vzájomne odporujú. Matka ale neuviedla také skutočnosti ani argumenty, ktoré by svedčili v neprospech širokého rozsahu styku s dieťaťom (napríklad, že počas pobytu dieťaťa u otca dieťa má umožnené dlho ponocovať, následne chodí neskoro spať a chodí unavené do škôlky, alebo že sa otec s dieťaťom venuje dlhodobo nevhodným aktivitám – napríklad agresívnym hrám na počítači a podobne). Za takýchto okolností je zrejmé, že „záujem dieťaťa stretávať sa s otcom v širokom rozsahu by bol v rozpore s „najlepšími záujmami dieťaťa". Najlepšími záujmami dieťaťa za týchto skutkových okolností môžu byť (po zohľadnení kritérí uvedených v druhej kapitole tohto článku): možnosť vyrastať v prirodzenom prostredí (Preambula Dohovoru o právach dieťaťa), možnosť byť vychovávané v duchu tolerancie (Preambula Dohovoru o právach dieťaťa), možnosť dieťaťa dostať príležitosť rozvíjať sa mentálne a morálne zdravým a normálnym spôsobom (druhý princíp Deklarácie práv dieťaťa 1959), zabezpečenie efektívneho požívania práv zakotvených v Dohovore o

právach dieťaťa (Komentár č. 14), rozhodnutie by malo zabezpečiť kontinuitu a stabilitu súčasnej a budúcej situácie dieťaťa (Komentár č. 14) a podobne.

Následne podľa môjho názoru mal súd balansovať, či záujem matky rešpektuje kritériá „najlepších záujmov dieťaťa“ uvedené vyššie. Súd mohol argumentovať, že obmedzením styku dieťaťa s otcom na krátku časovú dobu (neporovnateľnú s rozsahom matky ako nositeľky práv starostlivosti) nerešpektuje možnosť vyrastať v prirodzenom prostredí, nakoľko dieťa potrebuje aj dostatočný mužský vzor. Rovnako by nebolo dieťa vychovávané v duchu tolerancie, nakoľko matka by nedokázala dieťaťu zdôvodniť, prečo sa nemôže stretávať s otcom dlhšiu dobu, ale iba v rozsahu, ktorý ona autoritatívne dovolí; dieťa by pri obmedzenom styku s otcom nemalo možnosť rozvíjať sa mentálne a morálne zdravým spôsobom, nakoľko by dostalo vzor nevyváženého vzťahu rodičov k dieťaťu a napokon, rozhodnutie o úzkej dobe stretávania sa s otcom by nezabezpečilo stabilitu budúcej situácie, nakoľko by neumožnilo dieťaťu adekvátne rozvíjať svoj vzťah s otcom v budúcnosti.

Záverom zhŕňame, že podľa načrtnutého vzoru je možno odôvodňovať rozhodnutia týkajúce sa maloletých detí, používať kritériá rozhodovania vyvodené zo spomenutých medzinárodných dokumentov tak, aby rešpektovali najlepšie záujmy dieťaťa, hoci tento pojem nie je presne definovaný a treba ho vykladať vždy od prípadu k prípadu.

Záver

Čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa má normatívny charakter. Brať do úvahy najlepšie záujmy dieťaťa musí nepochybne sledovať pozitívny cieľ. Teda, ak má byť nejaké rozhodnutie v najlepších záujmoch dieťaťa, musí vytvárať objektívne pozitívne výsledky, musí mať pozitívny dopad. Ak má byť rozhodnutie v najlepších záujmoch dieťaťa, musí dieťaťu poskytovať v dlhodobom horizonte možnosť rozvíjať sa pozitívnym smerom (nie negatívnym), vytvárať pre neho pozitívne hodnoty, či predostierať pozitívne možnosti. Tieto pozitívne hodnoty možno vyvodzovať z Dohovoru o právach dieťaťa či z Deklarácie práv dieťaťa a to pre každé právo osobitne.

Výklad čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa je spôsobilý poskytnúť vodiace línie toho, čo sa má pod najlepšími záujmami dieťaťa rozumieť. Problémom je, že nie každý súd, alebo naopak, iba veľmi málo súdov takýto výklad činí. Ťažko akceptovať argumentáciu súdu, že konkrétne rozhodnutie je v najlepšom záujme dieťaťa, keď nijako neuvádza, čo týmto najlepším záujmom sleduje. Pritom, s použitím výkladových kritérií, ktoré uvádzame, nie je náročné uviesť, čo sa pod najlepšími záujmami v tejto konkrétnej veci myslí a následne priradiť z extrahovaných kritérié k jednotlivým možnostiam rozhodnutia, ktoré má súd pred sebou a tak považovať, či toto zamýšľané rozhodnutie skutočnej sleduje právne najlepšie záujmy dieťaťa.

Použitá literatúra

- *Brőstl, A.* Teória práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-425-1, 199 s.
- *Freeman, M.* Article 3 The Bests Interests of the Child In: A. Alen, J. Vande Lanotte, E. Verhellen, F. Ang, E. Berghmans and MVerheyde (Eds). A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child: Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2007, ISBN 9789004148611, 79 s.
- *Gerloch, A., Tryzna, J., Wintr*.,J. (Ed.) Metodologie interpretace práva a právní jistota. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 497 s. ISBN 978- 807-3803-889
- *Ifezue, G. - Rajabali, M.* Protecting the interests of the child. Cambridge Journal of International and Comparative Law. 2013, Vol. 2(1), str. 81: cit. EEKELAAR. Beyond the welfare principle' (2002) 14 Child and Family Law Quarterly 237 – 248
- *Steiner, H., J. – Alston, P. – Goodman*, R. International human rights in context - Law, politics, morals. Text and materials. Oxford University Press 2008. 3rd ed. ISBN 978-0-19927942-5. 1492 s.
- *Woolf*, M. Coming of age? - the principle of "the best interests of the child". European Human Rights Law Review 2003, 2, str. 205-221
- Zermatten, J. Children´s rights: The importance of training professionals. In: JÍLEK, D. et al. Studie o právech dítěte. Brno. Česko-britská o.p.s. 2011 ISBN: 978- 80-260-0377-9, 288 strán
- *Organizácia spojených národov*. Committee on the Rights of the Children. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1).
- *Organizácia spojených národov*. Declaration of the Rights of the Child. Adopted by UN General Assembly Resolution 1386 (XIV) of 10 December 1959
- *Spoločnosť národov*. Ženevská deklarácia o právach dieťaťa. Prijatá 26. septembra 1924
- *Zbierka zákonov*. Ústavný zákon 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky
- *Zbierka zákonov*. 104/1991 Zb. Dohovor o právach dieťaťa
- *Zbierka zákonov*. 209/1992 Zb. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
- *Európsky súd pre ľudské práva*. Rozsudok vo veci López Guió proti Slovenskej republike zo dňa 3. júna 2014. Sťažnosť č. 10280/12
- *Európsky súd pre ľudské práva*. Rozsudok vo veci Kutzner proti Nemecku zo dňa 26.februára 2002. Sťažnosť č. 46544/99

- *Európsky súd pre ľudské práva*. Rozsudok vo veci Johansen proti Nórsku zo dňa 7.augusta 1996. Sťažnosť č. 17383/90
- *Európsky súd pre ľudské práva*. Rozsudok vo veci Hokkanen proti Fínsku zo dňa 23. septembra 1994. Sťažnosť č. 19823/92
- Ústavný súd Slovenskej republiky. Uznesenie zo dňa 10. februára 2011, I ÚS 57/2011
- Rozsudok Krajského súdu Žilina zo dňa 31.1.2014, sp. zn. 8CoP/5/2014
- Rozsudok Okresného súdu Humenné zo dňa 28.6.2013, sp. zn. 19P/41/2013
- Rozsudok Okresného súdu Nové Zámky zo dňa 29.11.2013, sp. zn. 12P/207/2013
- Rozsudok Okresného súde Lučenec zo dňa 17.10.2011 sp. zn. 8P/107/2011
- Uznesenie Krajského súdu Košice zo dňa 30.8.2013, sp.zn. 8CoP/476/2012
- Uznesenie Okresného súdu Bratislava IV zo dňa 31.7.2013, sp. zn. 25P/207/2013
- Uznesenie Okresného súdu Martin zo dňa 31.7.2013, sp. zn.15P/6/2013

Vývoj súťažného práva v Slovenskej republike – vybrané aspekty[*]

DEVELOPMENT OF COMPETITION LAW IN THE SLOVAK REPUBLIC – SELECTED ASPECTS

Mária Patakyová[1]

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na vývoj ochrany hospodárskej súťaže na území Slovenskej republiky, a to konkrétne po roku 1989. Postupne mapuje jednotlivé rekodifikácie zákona o ochrane hospodárskej súťaže až po rok 2001, kedy bol prijatý súčasne platný zákon č. 136/2001 Z. z. Príspevok následne poukazuje na jednotlivé novelizácie tohto zákona, pričom hodnotí ich význam. Cieľom príspevku je prezentovať vývoj v legislatíve v tejto oblasti, komparovať znenia zákonov platných v konkrétnych časových úsekov a kriticky posúdiť, či sa vývoj právnej úpravy uberá smerom k efektívnej regulácii hospodárskej súťaže. Nadväzujúc na tieto závery príspevok prezentuje možný vývoj *de lege ferenda*.

Kľúčové slová: ochrana hospodárskej súťaže; vývoj súťažného práva; zákon č. 136/2001 Z. z.; prípad Datalan I; prípad Capgemini

Abstract

This contribution focuses on the development of the protection of competition in the area of the Slovak Republic, especially after the year 1989. It monitors the particular codifications of the Act on protection of competition until the year 2001 when the currently valid Act No. 136/2001 Coll. was adopted. Afterwards, the contribution concentrates on the amendments of this Act, whereas it assesses their importance. The aim of the contribution is to present the development of the legislation in this field; to compare the wording of the Acts valid in particular time frames; and to critically evaluate, whether the development of the legislation

[*] Príspevok bol spracovaný v rámci projektu APVV-0158-12 "Efektívnosť právnej úpravy ochrany hospodárskej súťaže v kontexte jej aplikácie a praxi".
[1] JUDr. Mária Patakyová, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Šafárikovo nám. č. 6, 818 00 Bratislava, Slovenská republika, maria.patakyova2@flaw.uniba.sk

takes the course towards the effective regulation of the competition. Following these conclusions, the contribution presents the possible development *de lege ferenda*.

Keywords: protection of competition**;** development of competition law; Act. No. 136/2001 Coll.; case Datalan I; case Capgemini

Úvod

Predkladaný príspevok sa zameriava na vývoj ochrany hospodárskej súťaže na území Slovenskej republiky po roku 1989. Postupne sa venuje trom zákonom, ktoré kodifikovali súťažné právo v tomto časovo úseku, pričom najviac pozornosti je danej v súčasnosti platnému zákonu č. 136/2001 Z. z., ktorý je prezentovaný spolu s doposiaľ desiatimi novelami tohto zákona. Popri tomto obsahovom aj časovom vymedzení dochádza k ďalšej limitácii príspevku, a síce na charakter jednotlivých zákonov a noviel s akcentom na právomoci Protimonopolného úradu SR. Tieto právomoci sa postupom času vyvíjali a dodnes zostávajú kontroverzné najmä ustanovenia o vyšetrovacích právomociach.

Cieľom tohto príspevku nie je opísať všetky zmeny, ku ktorým došlo rekodifikáciami a novelizáciami právnej úpravy hospodárskej súťaže. Príspevok sa zameriava na prehľad týchto zmien s dôrazom na právomoci súťažného orgánu. V neposlednom rade príspevok načrtáva možný vývoj *de lege ferenda*, ktorý je podložený aktuálnymi rozhodnutia Najvyššieho súdu SR.

Príspevok je rozdelený na tri časti. Prvá sa venuje zákonom č. 63/1991 Zb. a č. 188/1994 Z. z.; druhá sa zameriava na súčasne platný zákon č. 136/2001 Z. z. aj s jeho novelizáciami. Posledná časť v krátkosti načrtáva možný vývoj *de lege ferenda*. Záverom je poskytnuté zhrnutie základných poznatkov vychádzajúcich z troch častí príspevku.

Právna úprava pred prijatím zákona č. 136/2001 Z. z.

Ešte za existencie federácie bol s účinnosťou od 1. 3. 1991 prijatý zákon č. 63/1991 Zb. o ochrane hospodárskej súťaže. Týmto zákonom sa zrušuje úprava § 119b[2] a § 119c[3]

---

[2] Znenie § 119b Hospodárskeho zákonníka:
(1) Organizácie nesmú zneužívať svoje hospodárske postavenie na získanie neoprávnených alebo neprimeraných výhod na úkor iných organizácií alebo na úkor spotrebiteľov, najmä nesmú
a) vynucovať neprimerané podmienky pri uzavieraní hospodárskych zmlúv alebo iných dohôd,
b) zastaviť alebo obmedziť predaj výrobkov, zatajovať alebo hromadiť výrobky alebo iným spôsobom vyvolávať ich nedostatok za účelom získania neoprávneného hospodárskeho prospechu,
c) znevýhodňovať organizácie za to, že uplatňujú majetkovú zodpovednosť.

Hospodárskeho zákonníka č. 109/1964 Zb. v znení neskorších predpisov, kde sa nachádzala úprava pred existenciou samostatného zákona upravujúceho pravidlá hospodárskej súťaže.

Zákon č. 63/1991 Zb.

Účelom zákona bola ochrana hospodárskej súťaže a vytváranie podmienok pre jej ďalší vývoj a boj proti vzniku a udržiavaniu monopolného alebo dominantného postavenia právnických a fyzických osôb pri ich podnikateľskej činnosti[4] pokiaľ znemožňuje alebo obmedzuje hospodársku súťaž.[5]

Z praktík rozpoznával predmetný zákon v prvom rade kartelové dohody.[6] Medzi ne zákonodarca netradične, v porovnaní s európskou úpravou, zaradil špeciálne ustanovenie o dohodách týkajúcich sa práv duševného vlastníctva. Inou zaujímavosťou je napríklad podmienka neexistencie rozporu s dobrými mravmi súťaže pri udeľovaní individuálnej výnimky zo zákazu kartelových dohôd.[7] V súčasnosti individuálna výnimka zo zakázaných dohôd nie je udeľovaná Protimonopolným úradom SR. V prípade, ak podnikatelia splnia podmienky na vylúčenie dohôd zo zakázaných dohôd, je im výnimka „*udelená*“ *ex lege*.

§ 9 sa venuje monopolnému a dominantnému postaveniu na trhu. Zaujímavou je hranica pre označenie za dominantné postavenie[8], ako aj povinnosť ohlásiť existenciu monopolného, resp. dominantného postavenia úradu[9]. Súčasne platná právna úprava nedisponuje pevne stanovenou hranicou pre existenciu dominantného postavenia, rovnako ani povinnosťou ohlásiť dominantné postavenie úradu. Je možné tvrdiť, že podobné konanie nie je ani dosť dobre možné, nakoľko existencia dominantného postavenia je priamo závislá od vymedzenia relevantného trhu. Ak je relevantný trh vymedzený širšie, podiel na trhu podnikateľov je nižší, ako keď je relevantný trh vymedzený užšie.[10]

---

(2) Organizácie sa nesmú samy alebo po dohode s inými organizáciami vo svojej hospodárskej činnosti dopúšťať konania, ktoré by v rozpore so záujmami národného hospodárstva obmedzovalo alebo inak nepriaznivo ovplyvňovalo činnosť iných organizácií alebo bolo na ujmu spotrebiteľov.

[3] Znenie § 119c Hospodárskeho zákonníka: Diskriminácia odberateľa je zakázaná. Najmä nesmie organizácia odmietnuť dodať výrobky, práce alebo služby, ktoré dodáva alebo poskytuje v rámci svojho predmetu činnosti, ak je dodávka alebo služba v medziach jej možností.

[4] Tieto osoby boli legálne definované ako „*podnikatelia*“.

[5] § 1 ods. 1 zákona č. 63/1991 Zb.

[6] § 3 až § 7 zákona č. 63/1991 Zb.

[7] § 5 ods. 3 písm. b) zákona č. 63/1991 Zb.

[8] Ods. 2 § 9 zákona č. 63/1991 Zb.: Dominantné postavenie na trhu má podnikateľ, ktorý dodávkami na relevantnom trhu zabezpečuje v období kalendárneho roka najmenej 30 % dodávok zhodného, porovnateľného alebo vzájomne zastupiteľného tovaru.

[9] V tom čase išlo o Slovenský proti monopolný úrad. Pozri § 10 ods. 1 písm. b) zákona č. 63/1991 Zb.

[10] Pozri napr.: *Kaplow L.*: Why (Ever) Define Markets? In: Harvard Law and Economics Discussion Paper No. 666; Harvard Public Law Working Paper No. 11-08. (2014-03-03) Dostupné na SSRN: https://ssrn.com/abstract=1750302 [2017-05-08], str. 438-9. K vymedzeniu relevantného trhu pozri napr.: *Nguyen T.*: Defining Relevant Market Under the European Union Competition Law - Regulations and Practice -

Koncentráciám je venovaný, obdobne ako praktike zneužívania dominantného postavenia, jeden paragraf[11]. Ten ustanovuje povinnosť kontroly dohôd podnikateľov o zlúčení podnikov, ak vedú alebo môžu viesť k obmedzeniu hospodárskej súťaže na relevantnom trhu. Je zaujímavé, že koncentrácia nie je naviazaná na vytvorenie dominantného postavenia na trhu tak, ako to v tom čase bolo v komunitárnej úprave koncentrácii. Zmena v komunitárnom práve na tzv. substantívny test nastala až v roku 2004, keď sa namiesto vytvorenia alebo posilnenia dominantného postavenia po koncentrácii začalo zisťovať možné podstatné narušenie súťaže na trhu po koncentrácii.[12]

Zákaz orgánov štátnej správy a orgánov obcí obmedzovať alebo vylučovať hospodársku súťaž bol vyjadrený v § 18 zákona č. 63/1991. Vyššie vymenované subjekty nesmeli vlastnými opatreniami, zjavnou podporou alebo iným spôsobom zapríčiniť vylúčenie alebo obmedzenie súťaže. Dozor nad touto povinnosťou vykonával Slovenský proti monopolný úrad.

V rámci pôsobnosti Slovenského proti monopolného úradu bolo aj vyžadovať od podnikateľov podklady a informácie potrebné pre činnosť úradu; skúmať priamo u podnikateľa právne a obchodné podklady.[13] Právomoc vykonávať inšpekciu nie je explicitne v tomto zákone stanovená. Rovnako absentuje právomoc Slovenského proti monopolného úradu vyžadovať si podklady a informácie od iných osôb ako podnikateľov.

Štvrtý oddiel predmetného zákona sa venuje konaniu na úrade zachytenému vo všetkej svojej stručnosti v troch paragrafoch, pričom je daná subsidiárna pôsobnosti zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok). Zákon predpokladal sankciu za nepredloženie dokladov úradu, ktoré si v rámci svojej pôsobnosti[14] vyžiadal.[15] Pokuty mohol úrad ukladať aj za nesplnenie rozhodnutia.

Súkromnoprávne vymáhanie pravidiel hospodárskej súťaže bolo upravené v § 17 zákona č. 63/1991 Zb. Aktívne legitimované osoby boli osoby, ktorých práva boli nedovoleným obmedzením súťaže porušené.[16] Išlo teda o veľmi širokú skupinu osôb, ktorá

Experience for Vietnam (2012-05-29). Dostupné na SSRN: https://ssrn.com/abstract=2069995 [online 2017-05-08], str. 16 a nasl.

[11] § 8 zákona č. 63/1991 Zb. Na tomto mieste je vhodné pripomenúť, že Obchodný zákonník vstúpil do platnosti 5. 11. 1991

[12] *Whish R., Bailey D.*: Competition Law. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN: 978-0-19-958655-4 str. 862.

[13] § 11 ods. písm. i) zákona č. 63/1991 Zb.

[14] Pôsobnosť úradu je vymedzená v § 11 zákona č. 63/1991 Zb.

[15] § 12 ods. 5 zákona č. 63/1991 Zb.

[16] § 17 ods. 1 zákona č. 63/1991 Zb.

mohla pozostávať z konkurenčných podnikateľov, podnikateľov nachádzajúcich sa vo vertikálnom vzťahu s porušiteľom, spotrebiteľov atď.

Zákon č. 188/1994 Z. z.

Relatívne krátko po uvedení zákona č. 63/1991 Zb. do platnosti sa na území už samostatnej Slovenskej republiky prijíma nový zákon obsahujúci normy súťažného práva. Ide o zákon č. 188/1994 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže, ktorý vstúpil do platnosti 8. 7. 1994. „[V] *súlade s uzavretou asociačnou dohodou už* [v tomto zákone] *výrazne rezonovala myšlienka kompatibility s právom Európskej únie*.“[17]

Účelom zákona č. 188/1994 Z. z. bola ochrana hospodárskej súťaže na trhoch výrobkov, výkonov, prác a služieb[18] proti jej vylučovaniu, obmedzovaniu alebo skresľovaniu[19], ako aj vytváranie podmienok na jej ďalší rozvoj s cieľom podporiť hospodársky rozvoj v prospech spotrebiteľov.[20]

Pri porovnaní s účelom podľa zákona č. 63/1991 Zb. je pozorovateľný signifikantný rozdiel. Účel zákona č.188/1994 Z. z. nadobudol podobu účelu podľa súčasne platného zákona. Dochádza k výraznejšej abstrakcii[21] pri formulácií účelu zákona; pridáva sa ako cieľ podpora hospodárskeho rozvoja v prospech spotrebiteľov.

Dohody obmedzujúce hospodársku súťaž boli prvou praktikou zakázanou zákonom. Upúšťa sa od názvu „*kartelové dohody*“, demonštratívnym výpočtom boli stanovené tie, ktoré sú zakázané.[22] Podobne ako v zákone č. 63/1991 Zb. došlo pri dohodách, ktorých predmetom je právo duševného vlastníctva, k ich zvláštnej úprave.[23] V § 5 zákona č. 188/1994 Z. z. boli upravené výnimky zo zákazu dohôd podľa predchádzajúcich dvoch paragrafov v prípade minoritného podielu podnikateľov[24] a v prípade individuálnej výnimky uloženej Protimonopolným úradom Slovenskej republiky[25], ktorá sa v tom čase ešte udeľovala.

Zákaz zneužívania dominantného postavenia bol predmetom § 7 zákona č. 188/1994 Z. z. V ustanoveniach bolo definované dominantné postavenie s predpokladom jeho

---

[17] Kalesná K. In *Kalesná K., Blažo O.*: Zákon o ochrane hospodárskej súťaže. Komentár. Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN: 978-80-7400-257-1, 424 s, str. 4.
[18] Zákon č. 188/1994 Z. z. zavádza legálnu skratku „*tovar*“.
[19] Zákon č. 188/1994 Z. z. zavádza legálnu skratku „*obmedzovanie súťaže*“.
[20] § 1 zákona č. 188/1994 Z. z.
[21] V § 1 zákona č. 188/1994 Z. z sa vynecháva ako účel boj proti „*vzniku a udržiavaniu monopolného alebo dominantného postavenia, pokiaľ znemožňuje alebo obmedzuje súťaž*“; apeluje sa priamo na „*ochranu hospodárskej súťaže proti jej vylučovaniu, obmedzovaniu alebo skresľovaniu*“.
[22] § 3 zákona č. 188/1994 Z. z.
[23] §4 zákona č. 188/1994 Z. z.
[24] Zákaz sa nevzťahuje na dohody obmedzujúce súťaž, ak spoločný podiel účastníkov dohody obmedzujúcej súťaž nepresiahne 5 % celkového podielu zhodných alebo vzájomne zastupiteľných tovarov na relevantnom trhu, s výnimkou vymenovaných dohôd.
[25] Ďalej len „*Protimonopolný úrad*“ prípadne „*úrad*“.

existencie v prípade trhového podielu nad 40%[26]. Explicitne bol vyjadrený zákaz zneužitia dominantného postavenia, následne je použitý demonštratívny výpočet na niektoré formy predstavujúce zneužitie dominantného postavenia.[27]

Kontrola koncentrácií dostáva väčší priestor v porovnaní so zákonom č. 63/1991 Zb. Upúšťa sa od pojmu „*fúzie*“, vymedzuje sa, čo sa považuje za koncentráciu[28] a stanovujú sa obratové prahy pre určenie tých, ktoré podliehajú kontrole úradu[29]. Došlo ku skráteniu lehoty, v rámci ktorej mal úrad posúdiť koncentráciu[30].

Zákaz pomoci ako praktiky narušujúcej hospodársku súťaž predstavoval § 18 zákona č. 188/1994 Z. z., pričom boli špecificky definované subjekty[31] ktoré nesmeli vlastnými opatreniami, zjavnou podporou alebo iným spôsobom obmedzovať hospodársku súťaž. Dozor nad dodržiavaním tejto povinnosti vykonával úrad.

Pracovníci úradu mali právo pri plnení úloh vyžadovať od podnikateľov podklady a informácie, ktoré sú nevyhnutné na činnosť úradu, najmä účtovné a obchodné podklady alebo právne dokumenty a vyhotovovať z nich kópie a výpisy; vyžadovať na mieste ústne alebo písomné vysvetlenie.[32] Rovnako mali právo vstupu do všetkých objektov, priestorov a dopravných prostriedkov podnikateľov.[33] Úrad mal tiež právo vyžadovať od orgánov štátnej správy podklady a informácie o podnikateľovi, aj keď tie boli chránené podľa osobitných predpisov, napr. zákonom o štátnej štatistike.[34]

Konanie na úrade bolo opätovne upravené stručne. Subsidiárne sa používali ustanovenia správneho poriadku. Z ustanovenia o pokutách je možné upozorniť na § 14 ods. 3 zákona č. 188/1994 Z. z., podľa ktorého podnikateľovi, ktorý nesplní povinnosť predložiť úradu v určenej lehote požadované podklady alebo pravdivé informácie, alebo neumožní ich preverenie alebo vstup do objektov, priestorov a dopravných prostriedkov, mohol úrad uložiť pokutu do výšky 1 milióna Sk.

Zákon predpokladal súkromnoprávne vymáhanie pravidiel hospodárskej súťaže, pričom aktívne legitimovanými boli spotrebitelia, prípadne právnická osoba oprávnená hájiť záujmy spotrebiteľov.[35] Na tomto mieste je nevyhnutné poukázať na zúženie okruhu aktívne

---

[26] § 7 ods. 2 zákona č. 188/1994 Z. z.
[27] § 7 ods. 4 a 5 zákona č. 188/1994 Z. z.
[28] § 8 zákona 188/1994 Z. z.
[29] § 9 zákona 188/1994 Z. z.
[30] Primárne do 1 mesiaca, pri predĺžení do 3 mesiacov. § 10 ods. 1 zákona 188/1994 Z. z.
[31] Orgány štátnej správy a obce.
[32] § 11 ods. 2 zákona 188/1994 Z. z.
[33] § 11 ods. 3 zákona 188/1994 Z. z.
[34] § 11 ods. 4 zákona 188/1994 Z. z.
[35] § 17 ods. 1 zákona 188/1994 Z. z.

legitimovaných osôb oproti predchádzajúcemu zákonu č. 63/1991 Zb. Z vyššie uvedeného vyplýva, že v prípade, ak chcel konkurenčný podnikateľ porušovateľa vyriešiť problém, ktorý mu vyplýval z porušovania pravidiel hospodárskej súťaže, musel sa obrátiť na Protimonopolný úrad; alebo sa predstaviteľ podnikateľa, napríklad konateľ spoločnosti s ručením obmedzeným, musel postaviť do pozície spotrebiteľa a ako fyzická osoba podať žalobu v zmysle § 17 zákona č. 188/1994 Z. z.

Zákon č. 136/2001 Z. z.

Podkapitola prvá

Doteraz ostatný zákon kodifikujúci pravidlá hospodárskej súťaže je zákon č. 136/2001 Z. z. o o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov.[36] Zákon bol do času písania tohto príspevku novelizovaný desať krát.

Prvá novela zákona sa uskutočnila zákonom č. 575/2001 Z. z.[37] Tento zákon nepriniesol žiadnu materiálnu zmenu do zákona č. 136/2001.

Druhú novelu predstavuje zákon č. 465/2002 Z. z.[38] Tento zákon upravuje skupiny dohôd obmedzujúcich hospodársku súťaž, na ktoré sa nevzťahuje zákaz podľa zákona 136/2001.[39] V druhom článku predmetný zákon novelizoval zákon č. 136/2001, pričom najväčšou zmenou bolo zavedenie zjednodušeného konania pri posudzovaní koncentrácií.[40]

Tretia novela sa uskutočnila zákonom č. 204/2004 Z. z.[41] Táto novela je reakciou na modernizáciu procesných pravidiel na unijnej úrovni, ktorá sa uskutočnila prijatím nariadenia

---

[36] Ďalej len „*zákon č. 136/2001*“.
[37] Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy.
[38] Zákon č. 465/2002 Z. z. o skupinových výnimkách zo zákazu dohôd obmedzujúcich hospodársku súťaž a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
[39] Konkrétne išlo o výnimky: pre dohody obmedzujúce súťaž vertikálneho charakteru; pre dohody obmedzujúce súťaž v oblasti distribúcie a údržby motorových vozidiel; pre dohody obmedzujúce súťaž v oblasti poskytovania technológie; pre dohody obmedzujúce súťaž v oblasti špecializácie; pre dohody obmedzujúce súťaž v oblasti poisťovníctva; pre dohody obmedzujúce súťaž v oblasti poisťovníctva medzi poisťovňami alebo zaisťovňami vzťahujúce sa na výpočet poistného; pre dohody obmedzujúce súťaž v oblasti poisťovníctva medzi poisťovňami, ktoré sa vzťahujú na všeobecné poistné podmienky na poistenie; pre dohody obmedzujúce súťaž v oblasti poisťovníctva medzi poisťovňami alebo zaisťovňami, ktoré sa vzťahujú na spoločné poistenie alebo spoločné zaistenie určitých druhov poistných rizík; pre dohody obmedzujúce súťaž v oblasti poisťovníctva medzi poisťovňami alebo zaisťovňami, ktoré sa vzťahujú na určenie spoločných pravidiel testovania a schvaľovania bezpečnostných zariadení; pre dohody obmedzujúce súťaž v oblasti námornej prepravy.
[40] Zákon č. 465/2002 Z. z., čl. II, bod 13.
[41] Zákonom č. 204/2004 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 465/2002 Z. z. a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Rady č. 1/2003 o vykonávaní pravidiel ustanovených v článkoch 81 a 82 Zmluvy o Európskom spoločenstve.[42] Zákonom sa opätovne menia ustanovenia o posudzovaní koncentrácií[43]. Nanovo sa definuje § 22 zákona č. 136/2001 o právomociach úradu[44] vrátane právomoci vyžadovať si informácie a podklady od subjektov v zákone vymenovaných a právomoc vykonať inšpekciu. V tomto štádiu sa už v zákone explicitne hovorí o inšpekcii, ktorá je upravená vo viacerých odsekoch § 22 zákona č. 136/2001.[45] Novelou bol ovplyvnený aj § 38 o pokutách, pričom sa napríklad navyšuje maximálna výška pokuty, ktorú Protimonopolný úrad môže uložiť[46]. Pridávajú sa tiež ustanovenia o faktoroch, ktoré sú vzaté na zreteľ pri ukladaní pokút[47] a o prípadoch, kedy Protimonopolný úrad pokutu neuloží[48].[49] Mení sa formulácia § 39 o zákaze obmedzovania súťaže zjavnou podporou alebo inými spôsobmi vymenovanými orgánmi verejnej správy.

Zákon č. 68/2005 Z. z.[50] predstavuje formulačnú úpravu § 8 zákona č. 136/2004.

Piata novela bola vykonaná zákonom č. 165/2009 Z. z.[51] Novela prevažne reaguje na zmenu meny, ktorá nastala v Slovenskej republike. Zmeny sa dotkli aj koncentrácií, a to predovšetkým zmeny 30-dňove *ex post* lehoty na oznámenie koncentrácie na povinnosť oznámiť koncentráciu ešte pred tým, ako začne vykonávať práva a povinnosti vyplývajúce zo vzniku koncentrácie.[52] Novelou došlo aj k vypusteniu § 2 ods. 6, ktorý stanovoval, že zákon sa nevzťahuje na prípady obmedzovania súťaže, ktorých posudzovanie patrí do pôsobnosti iného orgánu, ktorý zabezpečuje ochranu súťaže podľa osobitného predpisu. Dôvodom vypustenia tohto ustanovenia bolo, okrem iného, aj začaté konanie Európskej komisie pre porušenie Zmluvy o Európskom spoločenstve.[53]

---

[42] Kalesná K.: Vývoj právnej úpravy ochrany hospodárskej súťaže. In: *Vozár J. (ed.):* Mílniky súťažného práva. Bratislava: VEDA, 2014. ISBN: 978-80-224-1394-7. 248 s., s. 11.
[43] Napr. čl. 1 bod 37 zákona 204/2004 Z. z.
[44] Čl. 1 bod 42 zákona 204/2004 Z. z.
[45] § 22 ods. 3 až 9 zákona 136/2001 v znení zákona 204/2004 Z. z.
[46] Čl. 1 bod 57 zákona 204/2004 Z. z.
[47] Najmä závažnosť a dĺžka trvania porušenia. Zákon stanovuje aj iné skutočnosti, napr. prípad recidívy, odmietnutie spolupráce a pod.
[48] Išlo o obdobu programu zhovievavosti.
[49] Čl. 1 bod 60 zákona 204/2004 Z. z.
[50] Zákon 68/2005 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 18/1996 Z. z. o cenách v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
[51] Zákon č. 165/2009 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.
[52] Kalesná K. In *Kalesná K., Blažo O.*: Zákon o ochrane hospodárskej súťaže. Komentár. Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN: 978-80-7400-257-1, 424 s, str. 6.
[53] Dôvodová správa k návrhu zákona č. 165/2009 Z. z., s.1 IN: Kalesná K. In *Kalesná K., Blažo O.*: Zákon o ochrane hospodárskej súťaže. Komentár. Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN: 978-80-7400-257-1, 424 s, str. 6.

Šiesta novela zákona č. 136/2001 Z. z. sa uskutočnila prostredníctvom zákona č. 387/2011 Z. z.[54] Mení sa účel zákona[55], aj keď nedochádza k filozofickému posunu; tradične dochádza k úprave koncentrácií prostredníctvom prijatia nového znenia § 11 zákona č. 136/2001. Predovšetkým došlo k úprave substantívneho testu, na základe ktorého sú koncentrácie posudzované. Novela konvergovala slovenské právo k právu európskemu, pričom nahradila pôvodný test dominancie novým testom založeným na posudzovaní značného narušenia účinnej súťaže na relevantnom trhu.[56]

Ostatná veľká novela zákona č. 136/2001 bola vykonaná zákonom č. 151/2014 Z. z.[57] Predstavuje pomerne rozsiahlu novelu zákona, na ktorú je badateľný výrazný vplyv Európskej únie.[58] K signifikantnej zmene došlo v súvislosti s viacerými ustanoveniami zákona, vrátane ustanovení o skupinových výnimkách[59] pri dohodách obmedzujúcich súťaž; pri koncentráciách[60]; právomociach úradu[61]. Zákonom č. 151/2014 Z. z. boli nanovo upravené ustanovenia o inšpekcii[62], o pokutách[63], programe zhovievavosti[64], urovnaní[65], záväzkoch[66], odmene za predloženie dôkazov o dohode obmedzujúcej súťaž[67]. Nové znenie nadobudla ôsma časť zákona venujúca sa ochrane, sprístupňovaniu informácií a zachovaniu tajomstva[68].

Ôsma novela súvisela s prijatím nového zákona o verejnom obstarávaní, a síce zákona č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V zákone

---

[54] Zákon č. 387/2011 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov.

[55] § 1 zákona 136/2001 v znení zákona 387/2011 Z. z.: Účelom tohto zákona je ochrana hospodárskej súťaže (ďalej len "súťaž") pred jej obmedzovaním, ako aj vytváranie podmienok na jej ďalší rozvoj v prospech spotrebiteľov a úprava právomoci a pôsobnosti Protimonopolného úradu Slovenskej republiky (ďalej len "úrad") pri dohľade nad dodržiavaním ustanovení tohto zákona.

[56] Kalesná K.: Vývoj právnej úpravy ochrany hospodárskej súťaže. In: *Vozár J. (ed.):* Mílniky súťažného práva. Bratislava: VEDA, 2014. 248 s. ISBN: 978-80-224-1394-7, s. 12.

[57] Zákon č. 151/2014 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

[58] Bližšie pozri *Patakyová M.*: Vplyv Európskej únie na legislatívu Slovenskej republiky v oblasti hospodárskej súťaže. In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2015. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015.. ISBN 978-80-7160-394-8, s. 124-132.

[59] § 5 zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

[60] § 11; § 12; §13; § 13a zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

[61] § 22 zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

[62] § 22a zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

[63] § 38 a nasl. zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

[64] § 38d zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

[65] § 38e zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

[66] § 38f zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

[67] § 38g zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

[68] § 40 a nasl. zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

o ochrane hospodárskej súťaže bolo rozšírené ustanovenie o pokutách, nakoľko Protimonopolný úrad sa stal oprávneným pokutovať porušenie zákazu účasti vo verejnom obstarávaní.[69] Úrad sa stal tiež oprávneným uložiť zákaz účasti vo verejnom obstarávaní na dobu troch rokov alebo jedného roka,[70] čím bolo penzum jeho sankcií rozšírené.

Deviata novelizácia súvisela s prijatím nových procesných kódexov a s tým súvisiaceho zákona č. 125/2016 Z. z. o niektorých opatreniach súvisiacich s prijatím Civilného sporového poriadku, Civilného mimosporového poriadku a Správneho súdneho poriadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V zásade išlo o právno-technickú novelu zákona.

Ostatná, desiata novela zákona účinná od 27. decembra roku 2016 bola spätá s implementáciou smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/104/EÚ z 26. novembra 2014 o určitých pravidlách upravujúcich žaloby podľa vnútroštátneho práva o náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia ustanovení práva hospodárskej súťaže členských štátov a Európskej únie. Zákon č. 350/2016 Z. z.[71], ktorý sa týka súkromného vymáhania súťažných pravidiel, zmenil samotný zákon 136/2001 predovšetkým vypustením § 42 o občianskoprávnych sporoch z nedovoleného obmedzovania súťaže. Do § 22 bolo doplnené písmeno n) o právomoci úradu poskytovať stanovisko súdu a spolupracovať s ním, rovnako ako možnosť zohľadniť poskytnutú náhradu škody ako poľahčujúcu okolnosť.[72]

Možná novelizácia *de lege ferenda*?

Napriek početným novelizáciám zákona č. 136/2001 Z. z. je možné skonštatovať, že ani súčasná platná právna úprava nie je perfektná a bez možnosti zlepšenia. Stále rozširujúce sa ustanovenia ohľadom právomocí úradu, ktoré výrazne upresňujú jeho práva a povinnosti, naznačujú, že ďalšie novelizácie sa môžu uberať práve týmto smerom. Poukazujúc na rozhodnutia Najvyššieho súdu SR, konkrétne na rozsudok Najvyššieho súdu SR, vydaný dňa 28. 04. 2016, *Capgemini Slovensko proti Protimonopolnému úradu SR*, sp. zn. 8Sžnz/2/2015 a Rozhodnutie NS SR, vydané dňa 25. 6. 2015, *Ing. K.I. proti Protimonopolnému úradu SR*,

[69] § 38 (1) f) zákona 136/2001 v novelizovanom znení.
[70] § 38h zákona 136/2001 v novelizovanom znení
[71] Zákon č. 350/2016 Z. z. o niektorých pravidlách uplatňovania nárokov na náhradu škody spôsobenej porušením práva hospodárskej súťaže a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov.
[72] § 38 (3) zákona 136/2001 v novelizovanom znení.

sp.zn. 5Sžnz/1/2015 (*Datalan I*) predpokladáme, že zákon môže byť v tomto smere upravovaný.

V prípade *Capgemini* Najvyšší súd SR rozpoznal, že záujmy chránené Protimonopolným úradom SR sú významné, avšak ich výkon musí byť v súlade s Ústavou SR. Súd v prípade tvrdil, že uchovávanie informácií a dát nie je zákonom č. 136/2001 Z. z. časovo obmedzené, čo je v rozpore s princípmi legality, proporcionality, správneho konania, dobrej správy. Je preto možné predpokladať, že v tomto smere dôjde k legislatívnej úprave a do zákona bude zavedená doba, počas ktorej bude potrebné informácie a dáta spracovať. Na druhej strane, určenie presnej doby bude neľahkou úlohou, nakoľko prípady na Protimonopolnom úrade SR sú častokrát spojené s prešetrovaním viacerých podnikateľov naraz, pričom treba zvážiť aj kapacitnú limitáciu slovenského súťažného orgánu.

V druhom spomínanom prípad, *Datalan I*, Najvyšší súd SR opätovne potvrdil nespochybniteľnosť právomocí úradu, ktoré sú však limitované zákonom a Ústavou SR. Vo vzťahu k absencii časového limitu spracovávania údajov získaných počas inšpekcie Najvyšší súd SR poukázal na ústavné a zákonné zásady, v zmysle ktorých má Protimonopolný úrad SR povinnosť vytriediť na vec sa nevzťahujúce osobné údaje v čo najkratšej dobe. Podľa Najvyššieho súdu je povinnosťou PMÚ, aby v lehote na výkon inšpekcie (v tomto prípade v poverení vymedzená na päť dní) v maximálnej možnej miere oddelili osobné údaje dotknutých osôb od relevantných dokladov. Na druhej strane, opätovne je potrebné apelovať na reálne podmienky, v ktorých Protimonopolný úrad SR pracuje. Vzhľadom na množstvo dát, ktoré musia inšpektori prejsť, vzhľadom na počet zamestnancov úradu a vzhľadom na neopakovateľnosť inšpekcie ako úkonu nie je pravdepodobne možné, aby zamestnanci stihli všetky údaje vytriediť v priebehu trvania inšpekcie. V tomto smere by istá zákonná limitácia, ktorá by upravila najdlhšiu možnú dobu, počas ktorej je úrad povinný údaje vytriediť, javila ako vhodné vylepšenie súčasného stavu. I keď je opätovne potrebné poukázať na skutočnosť spomenutú vyššie, a síce komplikovanosť prípadov, s ktorými súťažný orgán pracuje, a teda aj potrebu zahrnúť túto skutočnosť do úvahy pri stanovovaní zákonnej lehoty na konečné spracovanie dát a informácií.

Záver

Jednotlivé rekodifikácie zákona o ochrane hospodárskej súťaže, rovnako ako jednotlivé novelizácie v súčasnosti platného zákona č. 136/2001 Z.z viedli k postupnému posilňovaniu právomocí Protimonopolného úradu. Na druhej strane, predovšetkým novela zákona č. 151/2014 Z. z. priniesla spresnenie právomocí štátneho orgánu na ochranu hospodárskej súťaže, pričom je možné predpokladať, že najmä v oblasti inšpekcií budú právomoci ďalej precizované.

Trendy, ktoré majú výrazný vplyv na legislatívu v tejto oblasti, je možné pomenovať nasledovne. Po prvé je to vplyv Európskej únie na zákon o ochrane hospodárskej súťaže, pričom plný európsky dosah je možné oceniť až pri pohľade na prax a rozhodovaciu činnosť Protimonopolného úradu, ktorý okrem slovenského zákona aplikuje aj Zmluvu o fungovaní EÚ a nadväzujúce predpisy. Po druhé ide o vplyv optiky ochrany základných práv podnikateľov, ktorý najmä v posledných rokoch rezonuje na slovenských súdoch, ktoré svoje rozhodnutia podporujú aj judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva. Po tretie ide o vplyv optiky efektívnosti, kedy dochádza k rozširovaniu právomocí úradu a precizovaniu jeho právomocí práve z dôvodu efektívnej ochrany hospodárskej súťaže, ktorá nie je samoúčelná, ale má výrazný dopad na celkové fungovanie trhového hospodárstva.

Medzi týmito trendmi dochádza nepochybne ku konfliktom, pričom ich vyváženosť vedie v konečnom dôsledku k efektívnej úprave ochrany hospodárskej súťaže. Je možné skonštatovať, že vo všeobecnosti zákon č. 136/2011 Z. z. k tejto ochrane smeruje.

Použitá literatúra

- *Kalesná K., Blažo O.*: Zákon o ochrane hospodárskej súťaže. Komentár. Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN: 978-80-7400-257-1, 424 s.
- *Kaplow L-*: Why (Ever) Define Markets? In: Harvard Law and Economics Discussion Paper No. 666; Harvard Public Law Working Paper No. 11-08. (2014-03-03) Dostupné na SSRN: https://ssrn.com/abstract=1750302 [2017-05-08].
- *Nguyen T.:* Defining Relevant Market Under the European Union Competition Law - Regulations and Practice - Experience for Vietnam (2012-05-29). Dostupné na SSRN: https://ssrn.com/abstract=2069995 [online 2017-05-08].
- *Patakyová M.*: Vplyv Európskej únie na legislatívu Slovenskej republiky v oblasti hospodárskej súťaže. In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2015. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7160-394-8, s. 124-132.
- *Vozár J. (ed.):* Mílniky súťažného práva. Bratislava: VEDA, 2014. ISBN: 978-80-224-1394-7. 248 s.
- *Whish R., Bailey D.*: Competition Law. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN: 978-0-19-958655-4. 1015 s.

Odraz ľudských práv v zásadách súkromného práva

REFLECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE PRINCIPLES OF PRIVATE LAW

Monika Pavlovová[1]

Abstrakt

Konferenčný príspevok sa zaoberá vplyvom ľudských práv, ktorých odraz možno v súčasnej dobe vidieť v mnohých zásadách súkromného práva. Prvá kapitola je venovaná odrazu základných práv v zásadách súkromného práva v minulosti. Druhá kapitola sa venuje odrazu základných práv v zásadách súkromného práva v súčasnosti. Prvá podkapitola sa venuje vplyvu Európskeho súdneho dvora na súkromnoprávne zásady, uvádza vybrané významné prípady, ktoré ovplyvnili občianskoprávny zásady. Podkapitola druhá sa zaoberá vplyvom Charty základných práv Európskej únie na zásady. V tretej podkapitole je venovaný krátky priestor Návrhu spoločného referenčného rámca ako jednému z najvýznamnejších projektov európskeho súkromného práva, ktoré mali/ majú snahu o unifikáciu vybraných oblastí súkromného práva a tak možno (ne)priamo prepojili ľudské práva a zásady súkromného práva.

Kľúčové slová: zásada, súkromné právo, zásady súkromného práva, ľudské práva, vplyv.

Abstract

The conference contribution deals with the influence of human rights, which reflection can be actually seen in many principles of private law. The first chapter deals with the reflection of fundamental rights in the principles of civil law in the past. The second chapter is addressed to the reflection of fundamental rights in the principles of civil law at present. The first subchapter focuses on the impact of the European Court of Justice on private principles, identifying selected significant cases that had affected civil principles. The second subchapter deals with the influence of the Charter of Fundamental Rights of the European Union on principles. In the third subchapter is the short space devoted to the draft Common Frame of Reference as one of

[1] PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA, Fakulta práva, Ústav súkromného práva – odbor občianske právo, externý doktorand, *pavlovova.monika@gmail.com*

the most important projects of European private law that have/ had to unify selected areas of private law and can (in) directly bind human rights and the principles of private law.

Keywords: the Principle, the Private Law, the Principles of Private Law, the Human Rights, influence.

Úvod

Zásady (princípy, hodnoty) sa vo všeobecnosti nachádzajú v ľudskej spoločnosti od nepamäti, nielen v oblasti práva. Práve vývoj ľudstva od primitívnych pravidiel fungovania, cez idealistické hodnoty až po súčasnosť dopomohol ku kreovaniu zásad (v našom prípade súkromnoprávnych zásad) do podoby, akú majú dnes, nakoľko sa zásady vyvíjali ruka v ruke nielen s ľudskou spoločnosťou, jej potrebami ale aj s ľudskými právami.

Rozvojom spoločnosti postupne vzrastal vplyv ľudských práv a ich pôsobenie v nej. Ich primárnou úlohou v právnom systéme sa stala ochrana práv a slobôd jednotlivcov, čo je v súčasnej dobe čím ďalej-tým viac premietnuté aj do oblasti súkromnoprávnych vzťahov. Taktiež zásady súkromného práva prostredníctvom európskej integrácie prekonávajú hranice vnútroštátneho práva jednotlivých členov Európskej únie, sú využívané ako prostriedky unifikácie a harmonizácie, čo neustále ovplyvňuje ich vývoj a zmenu, a tým dochádza k stretu ľudských práv a zásad, a ich vzájomnému ovplyvňovaniu sa.

1 Odraz ľudských práv v zásadách súkromného práva v minulosti

Prvé súbory, ktoré v sebe katalogizovali ľudské práva vznikali prevažne v časoch feudálneho systému. Tieto dokumenty adresovali práva len určitým konkrétnym osobám, nepriznávali práva všeobecne všetkým ľuďom.

Za pokrok v oblasti ľudských práv bola a aj dodnes je považovaná francúzska Deklarácia práv človeka a občana z roku 1789, ktorá deklarovala rovnosť všetkých ľudí pred zákonom, neodňateľné práva človeka, slobodu, právo na vlastníctvo a odpor proti útlaku. Možno povedať, že šlo o načrtnutie budúceho konceptu modernej doby. Čiastočne nahradil pôvodný feudálny koncept subjektívnych práv a čiastočne ho nahradil trojicou hodnôt, ktoré boli heslom Veľkej francúzskej revolúcie - „sloboda, rovnosť a bratstvo“.

Po Veľkej francúzskej revolúcii nastalo začiatkom 19. storočia obdobie rozsiahlych kodifikácií. Nevyhnutnosť kodifikácií bola odôvodnená aj priemyselnou revolúciou a potrebou rozvoja v oblasti výroby a obchodu, preto bola potrebná jednotná právna úprava. Jedným z najvýznamnejších kodifikácií súkromného práva vtedajšej doby, z ktorej sa inšpirujú mnohé

súkromnoprávne kódexy dodnes, je francúzsky Code Civil, ktorý rušil posledné zvyšky feudálneho systému a aspoň teoreticky ustanovoval zásadu rovnosti pred zákonom.

Hlavnými zásadami, na ktorých spočíval boli: rovnosť, zmluvná sloboda a posvätnosť súkromného vlastníctva. Zásada rovnosti znamenala, že sa všetci občania Francúzska bez rozdielu stavovského pôvodu stali právnymi subjektmi. Zásada zmluvnej slobody zabezpečovala slobodné podnikanie a obchod, čo zabezpečovalo slobodné uzatváranie zmlúv na základe vlastného uváženia a rozhodnutia. Podstata tejto zásady spočívala najmä v tom, že vlastník mohol uskutočniť právny úkon s kým on sám uznal za vhodné.

Poslednou zásadou, bola zásada vlastníctva, ktorá zabezpečovala vlastníkom slobodné nakladanie so svojím súkromným vlastníctvom a zároveň znamenala že vlastník mohol z užívania tohto vlastníctva každého vylúčiť.

V roku 1753 začali práce na rakúskom Občianskom zákonníku, ktorý dodnes poznáme pod skratkou ABGB. Kodifikačné práce prebiehali pomerne dlhé obdobie, ale vo všeobecnosti vychádzali z prirodzenoprávnych teórií. Deklaroval vlastníctvo, čím úplne zavrhol dovtedajší feudalizmus.

Z vyššie uvedených skutočností možno skonštatovať, že dôležitú úlohu pri zmenách v čase buržoázie zohral normatívny model ekonomického systému rímskeho práva. Pôvodné spoločenské vzťahy, ktoré boli založené na systéme privilégií len pre určitých jednotlivcov, neslobode, nerovnosti boli v období modernity[2] nahradené spoločenskými vzťahmi vyznávajúcimi opačné hodnoty[3] ako reakcia na nespokojnosť so spoločenskou nerovnosťou. Naopak, nastupujúci systém bol založený na koncepcii ľudských práv a slobôd ako reakcia na dovtedajší systém.

[2] Nástup modernity znamená zásadné oddelenie spoločnosti od tradičných – dovtedajších spoločností. Radikálnosť zmien bola ovplyvnená predovšetkým sériami revolúcií v ekonomickej aj sociálnej oblasti. V ekonomickej oblasti ide o priemyselnú revolúciu, ktorá so sebou priniesla nové technológie, transformáciu vlastníckych vzťahov, zmenu pracovných podmienok, nové formy organizácie výroby, rozvoj deľby práce, revolúciu v doprave, informáciách. Transformácia vlastníckych vzťahov sa prejavila v generalizácii trhu, čo znamená, že vzťahy ponuky a dopytu sa rozšírili z oblasti výmeny tovaru na nákup a predaj formálne slobodnej pracovnej sily, nákup a predaj pôdy a ďalších zdrojov, ktoré dovtedy stáli mimo tržnú výmenu – formuje sa veľký priemyslový kapitál spojený s ťažbou nerastných surovín a továrenskou výrobou. Tiež dochádza k významným zmenám v postavení jednotlivca v spoločnosti. Jednotlivec sa vymaňuje z tradičných sociálnych väzieb: z komunálnych útvarov, cechov, rodiny, vrchnosti, lokality atď. Spoločnosť sa vnútorne diferencuje (napríklad sa oddeľuje súkromné od verejného) a vytvárajú sa funkčné subsystémy (subsystém ekonomiky, politiky, ale tiež napríklad sektor vzdelávania alebo oblasť kultúry a umenia). Modernú spoločnosť doprevádzajú procesy individualizácie a generalizácie. Individualizácia nesie so sebou viac priestoru a autenticity pre jednotlivcov.

[3] Vzťahy založené napr. Veľkou francúzskou revolúciou na hodnotách

2 Odraz ľudských práv v zásadách súkromného práva v súčasnosti

Požiadavky Európskej únie a aktuálny spoločenský *status quo* zapríčinili, že sa nám do „typických" zásad súkromného práva dostáva nádych vplyvu ľudských práv, zásady nám nadobúdajú do istej miery ľudsko-právny rozmer.[4] Zmeny v chápaní a vplyve ľudských práv v Európskej únii priniesla okrem iného aj Lisabonská zmluva. Na základe Lisabonskej zmluvy sa stala súčasťou primárneho práva Charta základných práv Európskej únie, ktorá bola dovtedy bola len nezáväzným „politickým" dokumentom. Aktuálne má rovnakú záväznosť ako zakladajúce zmluvy. Niektorí politici sa obávali vplyvu Charty na právny systém únie, avšak začlenenie Charty do právneho poriadku Európskej únie žiadnym spôsobom nemení právomoci Európskej únie. Naopak, poskytuje občanom zvýšenú mieru slobody a posilňuje práva. A tento fakt – fakt posilnenia práv, vplýva na súkromnoprávne zásady

Ustanovenie článku 6 Lisabonskej zmluvy zároveň obsahuje určitý návod, akým spôsobom je potrebné vykladať ustanovenia Charty. Zaväzuje štáty aplikovať ochranu práv v súlade s ustanoveniami obsiahnutými v Charte, v súlade s vysvetlivkami, na ktoré sa v Charte odkazuje a ktoré sú označené ako zdroje týchto ustanovení. Podrobnejšie sa budeme zaoberať vplyvom Charty v nasledujúcich podkapitolách príspevku.

Taktiež vplyvom Európskeho súdu pre ľudské práva (ESĽP) i Súdneho dvora Európskej únie sa aj na Slovensku stávajú súdne rozhodnutia „prameňom práva", a to nielen v materiálnom zmysle, ale aj vo formálnom slova zmysle. V slovenskom práve môžeme vo všeobecnosti hovoriť zatiaľ o dvoch typoch záväznosti rozhodnutí ESĽP, a to o záväznosti rozhodnutí v konkrétnej - individuálnej kauze a o precedentnej záväznosti rozhodnutí ESĽP.

Vplyvu ľudských práv na zásady súkromného práva, sa venoval XIX. Medzinárodný kongres porovnávacieho práva, ktorý sa konal 20.- 26. júla 2014 vo Viedni a priniesol publikáciu s názvom *„The Influence of Human Rights and Basic Rights in Private Law"*[5]. Okrem iného bolo v konečnom dôsledku konštatované, že na zmeny v oblasti súkromného práva a jeho zásad vplýva nielen judikatúra samotná, ale predovšetkým interpretácia ľudských práv v judikatúre.

Zmeny vo vnímaní zásad, prípadne v ich význame ovplyvňuje aj proces harmonizácie, snahy o univerzalizáciu súkromného práva v Európskej únii, ktorých hlavnou úlohou je zjednodušiť cezhraničné majetkové vzťahy prostredníctvom zásad upravujúcich voľný pohyb tovarov a služieb a iné. Práve trh je mimoriadne silným faktorom, ktorý

[4] *Ľalík, T.:* Záväznosť rozhodnutia ESĽP a dekonštrukcia ústavného práva. s. 51
[5] *Trstenjak, V., Weingerl, P.(Eds.):* The Influence of Human Rights and Basic Rights in Private Law, 1. vydanie, Springer, 2016, 593s.

ovplyvňuje snahy o univerzalizáciu v oblasti súkromného práva. Posilňovanie myšlienok solidarity, humánnosti a mravnosti vnášajú do oblasti súkromného práva akýsi „závan" ľudských práv a tým sa snažia vytvoriť akýsi jednotný systém trhu.

Práve tento „závan" ľudských práv je nazývaný ako horizontalizácia ľudských práv, resp. konštitucionalizácia súkromného práva. Oba tieto procesy sú vnímané niektorými odborníkmi a autormi ako prirodzené, opodstatnené a majúce svoju logiku, nakoľko dochádza ku zmenám v spoločnosti, a tým dochádza k vstupu ľudských práv do priestoru súkromného práva.[6] Naopak, iní autori nie sú zástancami horizontalizácie ľudských práv a konštitucionalizácie súkromného práva.

Za prvotnú a dosť závažnú prekážku považujú už len pojmovú nejednotu vo vzťahu zásada – princíp, ľudské práva – základné práva (v angličtine sú zásady označované ako „principles", následne „human rights", „fundamental rights".[7] Autori používajú tieto pojmy rozdielne v rozdielnych publikáciách, komentároch, dielach, čo značne sťažuje samotnú orientáciu. Za druhotnú prekážku možno označiť samotnú povahu ľudských práv (ich rozsah a obsah), zdroje a pramene z ktorých vychádzajú.[8]

2.1 Vplyv Európskeho súdneho dvora na zásady súkromného práva

Za prvý „zdroj" prenikajúcej konštitucionalizácie do systému súkromného práva možno označiť Európsky súdny dvor[9] ako nástroj europeizácie a tvorby spoločných európskych princípov, ktorý vo svojej činnosti používa nielen pramene verejného práva, ale aj pramene

---

[6] Bližšie viď *Micklitz, H. – W. (edit.).:* The many Concepts of Social Justice in European Private Law. Cheltenham/ Northampton, Edward Elgar, 2011

[7] Niektoré jazyky nerozlišujú medzi pojmom zásada a princíp, vnímajú ich ako synonymá. Napr. v anglickom jazyku je pre pojem princípu aj zásady prioritne rovnaký význam – *the principle*. Samozrejme angličtina pozná aj iné výrazy, ktoré sa však používajú v závislosti od kontextu. Vo francúzskom jazyku je pre oba pojmy rovnaké slovo – *principe*, ale pozná aj synonymá *„maxime"* a *„axiome"*. Nemecký jazyk používa dva pojmy. *„der Grundsatz"* a *„das Prinzip"*. Oba tieto pojmy sú chápané ako pomenovanie pre príbuzný jav, samozrejme s rozdielmi využitia z hľadiska gramatického.

[8] Pokiaľ by sme chceli hovoriť už len o prameňoch ľudských práv na pôde Európskej únie, treba podotknúť, že tieto pramene nie je možné vnímať v klasickom význame výkladu právnej teórie a to z dôvodu, že ide o komplex noriem sui generis- pre porovnanie viď. *Strážnická, V.:* Európska integrácia a právo Európskej únie. Vyd. 1. Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o. 2009, s. 67. Vo všeobecnosti je možné rozdeliť ich do dvoch základných skupín. Ide o pramene práva materiálneho charakteru a pramene práva formálneho charakteru. Za pramene práva v materiálnom zmysle sú označené zásady, pravidlá a normy, ktoré upravujú pravidlá politiky a vnútorného trhu v jednotlivých oblastiach integrácie. Pramene práva vo formálnom zmysle sú jednotlivé právne akty, ktoré upravujú štruktúru Spoločenstiev a Únie, princípy fungovania orgánov, rokovacie poriadky, proces pristúpenia štátov a rozhodovacie procesy. Úpravu základných práv nájdeme v práve Európskej únie na dvoch úrovniach: 1. európske právo, 2. medzinárodné právo. V rámci európskeho práva rozlišujeme právne pramene z oblasti primárneho práva, sekundárneho práva, judikatúry Európskeho súdneho dvora a aktov sui generis.

[9] Pri svojich výkladoch využíva autonómny výklad, metódy teleologického výkladu, ktoré vychádzajú z cieľov Únie a účelu aplikovanej právnej úpravy, čo zabezpečuje dynamický rozvoj práva Európskej únie. Súdny dvor aplikuje primárne a sekundárne právo, rovnako ako aj právne zásady a európske obyčajové právo. Ďalej aplikuje asociačné zmluvy s tretími štátmi.

práva súkromného. Už len fakt, že vo svojej činnosti používa pramene nielen súkromného práva ale aj pramene práva verejného potvrdzuje, že svojou činnosťou postupne zotiera rozdiely medzi verejným a súkromným právom.

V prípade Nold v. Komisia sa súdny dvor zaoberal neplatnosťou rozhodnutia Komisie, ktoré bolo vydané na základe Zmluvy o európskom spoločenstve pre uhlie a oceľ. Rozhodnutie spôsobilo úpravu obchodných podmienok spoločnosti „Ruhrkohle", následkom čoho musel každý veľkoobchodník pri priamom odbere splniť podmienku minimálneho odberu uhlia. Žalobu na neplatnosť podal nemecký obchodník s uhlím, nakoľko šlo o porušenie jeho základných práv. V rámci prejudiciálneho konania sa súdny dvor vyjadril nasledovne: ...*„Tak ako Súdny dvor rozhodol skôr, ľudské práva tvoria integrálnu súčasť všeobecných právnych zásad, ktorých dodržiavanie musí zaisťovať. Pre zabezpečenie týchto práv je Súd povinný prihliadať k ústavným tradíciám spoločným pre členské štáty, a preto nemôže podporovať opatrenia, ktoré sú nezlučiteľné so základnými právami uznanými a chránenými ústavami týchto štátov. Obdobne medzinárodné zmluvy na ochranu ľudských práv, na ktorých sa členské štáty podieľajú alebo sú ich signatári, môžu poskytovať vodítka (guidelines), ktorými sa treba v rámci komunitárneho práva riadiť.*"[10]

Tak isto ako iné prípady, ktoré vzhľadom na rozsah príspevku nebudeme uvádzať, aj tento prípad umožnil rozvinúť doktrínu ľudských práv. Nastolil obmedzenia, ktoré musia mať limity na to, aby mohli určitým spôsobom obmedziť ľudské práva. To znamená, že zásah do ľudských práv musí byť opodstatnený, primeraný a nesmie sa dotýkať samotnej podstaty ľudských práv.

V prípade Frankovich Súdny dvor po prvý krát deklaroval zodpovednosť štátu voči súkromným osobám za porušenie práva Spoločenstva.[11] V prípade, kde dvom zamestnancom dlhovala mzdu spoločnosť, ktorá bola v úpadku. Šlo o porušenie povinnosti štátu – v tomto prípade Talianska, na vytvorenie systému ochrany zamestnancov v prípade platobnej neschopnosti zamestnávateľa. Nakoľko Taliansko netransponovalo Smernicu Spoločenstva, došlo ku škode u jednotlivca.

Za jeden z najpodrobnejšie spracovaných rozsudkov v oblasti ľudských práv je možné považovať aj rozsudok Súdu vo veci Hauer. Súd v tomto rozsudku opätovne zdôraznil, že základné práva patria k všeobecným právnym zásadám, ktoré sú chránené právom

[10]Rozhodnutie Súdneho dvora v prípade 4/73 vo veci Nold v. Komisia [online] [citované 2017-05-01] http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":["Nold"],"documentcollectionid2":["GRANDCHAMBER","CHAMBER"],"itemid":["001-139329"]}

[11] *Fischer, P.:* Európske právo (Historické a ústavoprávne aspekty). Vyd. 3., Bratislava: EUROKÓDEX s. r. o., 2009, s. 105

spoločenstva.. Ďalej pripomína dokument prijatý inštitúciami a orgánmi Spoločenstva: „ ... *Únia rešpektuje základné ľudské práva, ako ich zaručuje Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd podpísaný v Ríme 4. novembra 1950, a ktoré vyplývajú z ústavných tradícií členských štátov ako základných princípov Spoločenstva..*“[12]

Toto vyjadrenie je označované za uznanie priameho prameňa komunitárneho práva. Judikatúra súdneho dvora má zásadný vplyv na dotváranie ochrany ľudských práv a napredovanie vo vytváraní prijateľných opatrení na ich záštitu.

2.2 Vplyv Charty základných práv Európskej únie na zásady súkromného práva

Charta základných práv Európskej únie je dokumentom, ktorý možno označiť ako dokument, v ktorom sa stretajú zásady s ľudskými právami. Snaha o postupné včlenenie ľudskoprávneho rozmeru do komunitárneho práva spolu so snahou o posilnenie legitimity a demokratickej povahy Európskej únie zapríčinili nevyhnutnosť kodifikácie základných ľudských práv v rámci tohto integračného zoskupenia. Pôvodná ambícia vytvoriť spoločenstvo, ktoré by fungovalo predovšetkým za účelom ekonomických záujmov, bola dávno prekonaná. Európska únia dostala možnosť nadobudnúť nový rozmer – vytvoriť politické spoločenstvo spoločných hodnôt, ktoré nebudú zahŕňať iba hospodárske ciele, ale aj ciele sociálne a kultúrne.

Preto dňa 10. decembra 1998 bola vo Viedni obnovená diskusia na tému vytvorenia všeobecného katalógu základných práv, ktorých súčasťou by boli aj hospodárske a sociálne práva v Európskej únii. Tento katalóg mal využiť judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva a Rady Európy v Štrasburgu. V dňoch 3.- 4. júna 1999 sa v Kolíne nad Rýnom uskutočnilo ďalšie zasadnutie, ktoré rozhodlo, že základné práva platné v Európskej únii budú zoskupené do jedného dokumentu. Následne na zasadnutí Európskej rady v Tampere[13] boli odsúhlasené postupy a zloženie tzv. Konventu, ktorý bol poverený vypracovaním Charty základných práv Európskej únie. Konvent spolupracoval aj s organizáciami, ktoré sa venovali problematike základných práv. Pri zostavovaní katalógu základných práv boli použité podklady, ku ktorým patrili historické dokumenty (ako napr. English Bill of Rights, D´eclaration des droits de l´Homme et de Citoyen, US Bill of Rights, Universal Declaration of Human Rights, Európska sociálna charta). Pri tvorbe Charty bolo prihliadané aj na texty členských štátov.

Hlavným cieľom Charty základných práv Európskej únie je scelenie ekonomických, politických a sociálnych práv jednotlivcov v celej Európskej únii. Sústreďuje v sebe všetky práva a slobody, ktoré boli do doby jej prijatia rozčlenené vo veľkom množstve vnútroštátnych

[12] *Karas, V., Králik, A.:* Európske právo. Vyd. 2. Bratislava: IURA EDITION, spol. s. r. o., 2007., s. 153
[13] uskutočnené v dňoch 15.-16. októbra 1999

a medzinárodných dokumentov ale aj v judikatúre Súdneho dvora. Tiež formuluje a rozvíja nové práva, ktoré sú príznačné pre nadnárodné zoskupenie a realizovateľné len v rámci Európskej únie. Nachádzame v nej de facto všetky najdôležitejšie kategórie práv (práva osobné, sociálne, politické, hospodárske ale aj kultúrne).

Charta sa vyznačuje originálnou štruktúrou. Skladá sa z preambuly a 54 článkov rozdelených do siedmych kapitol. V preambule, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou Charty a je v jej rámci zdôraznená tesnejšia integrácia národov Európy do Únie, spočíva na zásadách demokracie a právneho štátu.

Preambula uvádza, že Charta sa opiera o ústavné tradície členských štátov, zriaďovacie a pozmeňovacie zmluvy, Európsky dohovor, Európske sociálne charty, judikatúru Európskeho súdneho dvora, a v neposlednom rade aj rozhodovaciu činnosťou Európskeho súdu pre ľudské práva. Preambula sumarizuje dôležité zásady, z ktorých majú všetky členské krajiny vychádzať. Jednou zo zásad je zásada demokracie a právneho štátu. Charta predpokladá záväzok a snahu štátov zdieľať mierovú budúcnosť, založenú na spoločných hodnotách, s prihliadnutím na rešpektovanie rozmanitosti kultúr a tradícií národov žijúcich v Európe. Mottom Charty je: „*...Národy Európy sa rozhodli vytváraním stále užšieho zväzku zdieľať mierovú budúcnosť na základe spoločných hodnôt*“.[14] Ústrednou postavou je človek. Druhá hlava s názvom Sloboda, obsahuje veľké množstvo práv a slobôd uvedených v článkoch 5-12 Európskeho dohovoru, ktoré sú obohatené o iné práva a slobody. Článok šesť obsahuje úpravu práva na slobodu a bezpečnosť. Je tu vyjadrená zásadná sloboda človeka, ktorá vychádza z jeho dôstojnosti a autonómie. Slobodu preto možno chápať ako slobodu konania jednotlivca, ktorá môže mať svoje zákonné obmedzenie, ktoré je primerané. Ďalším príkladom uplatnenia zásady v dokumente zaoberajúcom sa ľudskými právami je zásada rovnosti v tretej hlave Charty. Článok 20 garantuje princíp rovnosti pred zákonom, spoločný všetkým ústavám demokratických štátov.

Článok 21 dopĺňa princíp rovnosti o dôvody kedy sa diskriminácia zakazuje z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, etnickému alebo sociálnemu dôvodu, genetickým vlastnostiam, jazyku, náboženstvu, politickému alebo inému zmýšľaniu, príslušnosti k národnej menšine, majetku, zdravotnému postihnutiu, veku alebo sexuálnej orientácie. Rovnako je zakázaná akákoľvek diskriminácia z dôvodu štátnej príslušnosti.

Článok 22 upravuje náboženskú, kultúrnu a jazykovú rozmanitosť. Príslušnosť k náboženstvu a jazyku patria asi k najsilnejším súčastiam identity. Náboženskú príslušnosť

[14] Preambula Charty základných práv Európskej únie [online] [citované 2017-05-01] dostupné z http://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/charta-eu.pdf

možno označiť za výlučnú, jazykovú príslušnosť nie. Oddelenie týchto dvoch významných súčastí identity, rozvíjanie kultúrnej a jazykovej príslušnosti nie na úkor náboženstva, ale na úkor využívania náboženstva vo vzťahu k identite sa nám zdá byť prospešnou činnosťou, ktorá by mohla prispieť k zníženiu napätia v európskej spoločnosti, ako aj v ostatných častiach sveta.[15]

So zásadou rovnosti sú spojené určité špecifiká, ktoré sa týkajú určitých kategórií osôb: deti, seniori a ľudia so zdravotnou indispozíciou.

Zaujímavosťou je, že Charta člení práva na práva a zásady. Otázkou ostáva, či zásady vôbec majú byť začlenené do textu Charty alebo nie. Avšak ich začlenenie spôsobuje to, že musia byť rešpektované v tej miere, ako ich Charta uvádza. Rozdielom medzi zásadami a právami je ten, že samotné zásady je možné preskúmať až po implementácii prostredníctvom sekundárneho práva. Zásady sú súdom preskúmateľné až vtedy, keď budú implementované sekundárnou legislatívou.

Charta nerozširuje právomoci Európskej únie ani neukladá žiadne úlohy. Dôkazom toho je aj ustanovenie článku 6 odseku 1 Lisabonskej zmluvy: *„Ustanovenia Charty žiadnym spôsobom nerozširujú právomoci Únie vymedzené v zmluvách.“*[16]

2.3 Odraz ľudských práv v európskych projektoch súkromného práva

Za ďalší odraz ľudských práv v oblasti zásad, resp. miesto kde sa stretajú zásady súkromného práva a ľudské práva možno označiť európske projekty súkromného práva, ktoré mali/ majú snahu o unifikáciu vybraných oblastí súkromného práva, prípadne naplneniu idei jednotného Európskeho občianskeho zákonníku. Vzhľadom na rozsah konferenčného príspevku sa budeme venovať Návrhu spoločného referenčného rámca (DCFR), ktorý pokladáme za najdôležitejší.

2.3.1 Návrh spoločného referenčného rámca Draft Common Frame of Reference (DCFR)

Akademický návrh (Draft Common Frame of Reference (DCFR) vznikol ako výsledok činnosti skupiny „the CoPECL Network of Excellence“, ktorá združovala viacero inštitúcií, študijných skupín a univerzít. V roku 2008 bola publikovaná prvá predbežná verzia, v roku 2009 druhá predbežná verzia a následne v tom istom roku aj plná verzia. Obsahom Návrhu sú

[15] *Fridrich, B., Miháliková, S., Mokrá, L. a Siman, M.:* Ochrana ľudských práv v Európskej únii. Vyd. 1. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2008, s. 83
[16] Zmluva o fungovaní EÚ. [online] [citované 2017-05-01]. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:SK:PDF >.

princípy, definície a vzorové pravidlá, ktoré sú aj osobitne rozlíšené na základné a nadradené princípy – zásady.[17] Tieto vzorové pravidlá nemajú právnu silu, ale slúžia ako „soft law“.[18]

DFCR je zložený z 10 kníh. Prvá obsahuje všeobecné ustanovenia vymedzujúce pôsobnosť Návrhu, výklad, definuje pojmy a určuje pravidlá počítania času.

Druhá kniha obsahuje ustanovenia o zmluvách a iných právnych úkonoch, ustanovenia o predzmluvných povinnostiach, nediskriminácii, pravidlá uzatvárania zmlúv. Približuje pravidlá odstúpenia od zmluvy, dôvody neplatnosti a podobne.

Tretia kniha je venovaná záväzkom a právam im zodpovedajúcim, upravuje plnenie, prostriedky nápravy a obrany v prípade neplnenia, rieši pluralitu veriteľov a dlžníkov, splynutie, premlčanie a započítanie.

Kúpnu zmluvu, príkazné zmluvy, franšíz a distribúciu, zmluvu o pôžičke, zabezpečenie a darovanie, záväzky vyplývajúce z menovaných zmlúv upravuje kniha štvrtá.

Piata kniha sa zaoberá konaním bez príkazu, upravuje pôsobnosť, práva a povinnosti konateľa.

Šiesta kniha pojednáva o mimozmluvnej zodpovednosti za škodu spôsobenú niekomu inému, zodpovednosť, príčinnú súvislosť, prostriedky nápravy, námietky a definuje pojem právne relevantnej škody.

Siedma kniha je venovaná ustanoveniam o bezdôvodnom obohatení, podmienkam vrátenia, námietkam a iným právnym inštitútom.

Kniha ôsma sa zaoberá nadobúdaním a stratou vlastníctva k tovaru. Upravuje nadobúdanie vlastníctva v dobrej viere, prevod vlastníctva, vydržanie, spracovanie veci, zmiešanie a zlúčenie, ako aj ochranu vlastníctva a držby.

V deviatej knihe sú upravené zabezpečovacie práva k hnuteľným veciam.

Obsahom desiatej knihy je trust, jeho zriadenie, fond, podmienky, rozhodovacie oprávnenia správcu, jeho práva a povinnosti, prostriedky nápravy, zánik a zmena vzťahov.

Z vyššie uvedeného možno konštatovať, že Návrh v určitej miere prekračuje medze zmluvného práva (upravením mimozmluvnej zodpovednosti za škodu, konanie bez príkazu, bezdôvodné obohatenie ale aj vecné práva k hnuteľným veciam). Z opačného uhla pohľadu nemá pôsobnosť na rodinné právo, právnu úpravu vo veciach vlastníctva k nehnuteľnostiam, dedičské právo, pracovné právo, právo cenných papierov a iné, ktoré sú považované za typické oblasti súkromného práva.

---

[17] *Jančo, M., Jurčová, M., Novotná, M. a kol.:* Európske súkromné právo, Bratislava: EUROIURIS – Európske právne centrum, o. z., 2012, s.269

[18] Ide o nezáväzné zbierky základných noriem súkromného práva, ktoré boli vypracované mnohonárodnými skupinami odborníkov v určitej oblasti práva

V Návrhu spoločného referenčného rámca sa stretajú hodnoty súkromného práva s hodnotami ústavnými. Vo svojom úvode obsahuje hodnoty ako „sloboda, spravodlivosť, efektivita a bezpečnosť“[19], ktoré možno typicky označiť za hodnoty charakterizujúce súkromné právo. V oblasti zaradenia ľudských práv je zaujímavým, možno až pozoruhodným samotné zaradenie základných práv tvorcami DCFR. Ľudské práva nie sú označené ako podriadené zásadám, ale sú pomenované ako prvoradé princípy („*overriding* principles“).[20] Tvorcovia samotné základné práva menovite neuvideli, ale na ne odkazujú.

V akademických kruhoch vyvolal veľmi rozporuplné názory a diskusie. Horst Eidenmüller, profesor Obchodného práva na Oxfordskej univerzite, považuje Návrh spoločného referenčného rámca za obmedzujúci zásadu zmluvnej slobody. Naopak, Martijn W. Hesselink, profesor európskeho a súkromného práva na Univerzite v Amsterdame, označuje Návrh z hľadiska spravodlivosti a ochrany slabšej strany za vyvážený.

Uvidíme, čo prinesie budúcnosť, či sa názory odborníkov stretnú a stane sa Návrh spoločného referenčného rámca záväzným a tým “oficiálne”ovplyvní aj slovenské súkromné právo a jeho zásady.

[19] V angl. „freedom, justice, efficiency and security“
[20] Bližšie viď. *Von Bar, Ch., a kol.:* Study group on a European Civil Code. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition, Oxford: Oxford University Press, 2009.

Záver

V konferenčnom príspevku sme sa zaoberali odrazom ľudských práv v zásadách súkromného práva a tým sme poukázali na vplyv ľudských práv na zásady. Tento vplyv možno do istej miery označiť za obmedzený a prevažne nepriamy, ale práve prostredníctvom vplyvu ľudských práv sú rôzne pojmy súkromného práva a právnych pravidiel interpretované odlišne, čo sa odráža v judikatúre aj právnych normách. Príkladom vplyvu ľudských práv na súkromnoprávne zásady je napríklad aj posilňovanie princípu ochrany slabšej strany a jeho vplyv na zásadu zmluvnej slobody, rovnosti a pod., i keď hlavným účelom uplatnenia ochrany slabšej strany je „dorovnanie“ akýchsi nerovností medzi subjektami súkromného práva (či už intelektuálnych, sociálnych alebo ekonomických). Avšak musíme skonštatovať, že tento princíp ochrany slabšieho subjektu, ktorý sa na našom území silne prejavil najmä na prelome 20 a 21. storočia, býva často zneužívaný. Práve nárast významu „sociálnych potrieb,“ resp. „sociálnych práv.“ – silný pro- sociálny trend v rámci Európskej únie, snažiaci sa o „sociálnu spravodlivosť“ ovplyvňuje mnohé zo súkromnoprávnych zásad.

Rozvoj ochrany ľudských práv, kreácia nových katalógov a ich uplatňovanie znamenajú aj pre súkromné právo a jeho základné piliere – zásady, zmeny. Niektoré zásady ustupujú do úzadia, iné zasa nadobúdajú väčší vplyv. Zastávame názor, že je to spôsobené predovšetkým zmenami v súčasnej spoločnosti, ktorá v porovnaní s minulosťou kladie oveľa väčší dôraz na dodržiavanie ľudských práv, čím sú ovplyvnené mnohé odvetvia práva, nielen právo občianske. Otázkou však je, do akej miery ovplyvnia základné ľudské práva súkromnoprávne zásady a kde sa tieto zmeny skončia.

Použitá literatúra

- *Blaho, P., Švidroň, J.*: Kodifikácia, europeizácia a harmonizácia skromného práva. Medzinárodná vedecká konferencia, 16. -17.September 2004, Smolenice, Bratislava: IURA EDITION, 2005, ISBN 80-8078-054-4, 450 s.,
- *Buraj, I a kol.*: Sociálna filozofia. Vybrané kapitoly a texty. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 1993, ISBN 80-223-0591-X, 200s.,
- *Collins, H.:* The European Civil Code. The Way Forward, New York: Cambridge University Press, 2008, ISBN 978-05-1162-001-0, 290 s.,
- *Fischer, P.:* Európske právo (Historické a ústavoprávne aspekty). Vyd. 3., Bratislava: EUROKÓDEX s. r. o., 2009, ISBN 978-80-89363-43-8, 152s.,
- *Flegl, V.:* Významné mezinárodní dokumenty k ochraně lidských práv. Skripta. 1. vydáni. Praha: C. H. Beck, 1998, ISBN 80-7179-204-7, 325 s.,
- *Fridrich, B., Miháliková, S., Mokrá, L. a Siman, M.:* Ochrana ľudských práv v Európskej únii. Vyd. 1. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2008, ISBN 978-80-223-2522-6, 245 s.,
- *Hurdík, J., Lavický, P.:* Systém zásad soukromého práva, Brno: Masarykova univerzita: 2010, ISBN 978-80-210-5063-1, 197 s.,
- *Hurdík, J.:* Zásady soukromého práva, Brno: Masarykova univerzita v Brně. 1998, ISBN 80-210-2001-6, 168 s.,
- *Jančo, M., Jurčová, M., Novotná, M. a kol.:* Európske súkromné právo, Bratislava: EUROIURIS – Európske právne centrum, o. z., 2012, ISBN 978-80-89406-19-7, 542 s.,
- *Karas, V., Králik, A.:* Európske právo. Vyd. 2. Bratislava: IURA EDITION, spol. s. r. o., 2007., ISBN 978-80-8078-148-4, 503s.,
- *Koganová, V. a kol.:* Ľudské práva a slobody a ich aplikáca na Slovensku. Vydavateľstvo Ekonóm, 1998, ISBN 80-225-1359-8, 208 s.,
- *Ľalík, T.:* Záväznosť rozhodnutia ESĽP a dekonštrukcia ústavného práva. In: Právník. Roč. 152, č.1 (2013), *I*SSN 0231-6625 s. 50-66.,
- *Mak, V:* A Shift in Focus: Systematisation in europsen Private Law through EU Law. In: European Law Journal, 2010, č. 2, s. 111, researchgate.net, [cit. 10. marca 2016]. Dostupné na

http://www.researchgate.net/publication/228223737_A_Shift_in_Focus_Systematisation_in_European_Private_Law_through_EU_Law,

- *Micklitz, H. – W. (edit.).:* The many Concepts of Social Justice in European Private Law. Cheltenham/ Northampton, Edward Elgar, 2011, ISBN 978-18-4980-260-4,
- *Strážnická, V.:* Európska integrácia a právo Európskej únie. Vyd. 1. Bratislava: EUROKÓDEX, s. r. o. 2009, ISBN 978-80-9-89447-00-8, 312 s.,
- *Trstenjak, V., Weingerl, P.(Eds.):* The Influence of Human Rights and Basic Rights in Private Law, 1. vydanie, Springer, 2016, ISBN 978-3319253350, 593s.,
- *Von Bar, Ch., Clive, E. (eds.)* Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DFCR)- Full Edition, Munchen:Sellier, 2009,
- *Von Bar, Ch., a kol.:* Study group on a European Civil Code. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition, Oxford: Oxford University Press, 2009.
- *Von Bogdany, A*: Founding Principles of EU Law: A Theoretical and Doctrinal sketch. In: *European Law Journal*, 2010, č. 2, s. 95 a nasl. [online]. euce.apps01.yorku.ca, 10. marca 2017 [cit. 10. marca 2017]. Dostupné na http://euce.apps01.yorku.ca/wp-content/uploads/2010/10/Founding-Principle-of-EU-Law-Armin-Von-Bogdandy.pdf
- Preambula Charty základných práv Európskej únie [online] [citované 2017-05-01] dostupné z http://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/charta-eu.pdf
- Rozhodnutie Súdneho dvora v prípade 4/73 vo veci Nold v. Komisia [online] [citované 2017-05-01] http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":["Nold"],"documentcollectionid2":["GRANDCHAMBER","CHAMBER"],"itemid":["001-139329"]}

Voľný pohyb profesionálnych športovcov a hospodárska súťaž

FREE MOVEMENT OF PROFESSIONAL ATHLETES AND COMPETITION LAW

Andrej Poruban[1]

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá uplatňovaním právnych predpisov EÚ o hospodárskej súťaži v odvetví športu. Presnejšie sa pritom zameriava na otázky hospodárskej súťaže v súvislosti s voľným pohybom profesionálnych športovcov.

Kľúčové slová: voľný pohyb pracovníkov, profesionálni športovci, hospodárska súťaž, judikatúra Súdneho dvora Európskej únie

Abstract

This paper deals with the application of EU competition law to the sports sector. Article more precisely focus on competition issues in relation to free movement of professional athletes.

Keywords: free movement of workers, professional athletes, competition, case of European Court of Justice

Úvod

V intenciách konštantnej judikatúry športová činnosť, ktorá predstavuje ekonomickú aktivitu, spadá do pôsobnosti práva Európskej únie (ďalej aj ako EÚ). Všetky prípady Súdny dvor Európskej únie (ďalej aj ako Súdny dvor alebo SD EÚ) spočiatku rozhodoval len z pohľadu pravidiel voľného pohybu pracovníkov, resp. služieb. Podmienky jej výkonu, ktoré podliehajú ustanoveniam Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej aj ako Zmluva alebo ZFEÚ), však nie je možné zúžiť len slobody vnútorného trhu. S rastúcim obchodným významom športu je nevyhnutné počítať aj

[1] Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

s aplikovaním práva hospodárskej súťaže. Súťažné právo v športe *in genere* hľadá rovnováhu medzi jeho hospodárskymi a špecifickými prvkami, kvôli ktorým sa fungovanie voľnej súťaže odlišuje od iných priemyselných odvetví. Šport má zmysel iba vtedy, ak stoja proti sebe aspoň dva kluby, medzi ktorými musí existovať určitá miera rovnosti a neistoty výsledkov. Snahou preto nie je odstrániť konkurenciu z trhu. Ani tieto osobitné vlastnosti však nie sú dostačujúce na automatické vyňatie z rozsahu čl. 101 a 102 ZFEÚ, ktoré tvoria rámec práva hospodárskej súťaže.

Ustanovenie čl. 101 ZFEÚ (predtým 85 Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva - ZEHS; 81 Zmluva o založení Európskeho spoločenstva - ZES) zakazuje dohody a rozhodnutia účastníkov spoločného trhu, ktoré vylučujú alebo skresľujú hospodársku súťaž, s výhradou niekoľko úzko definovaných výnimiek. Normy športových federácií, ktoré zabezpečujú dosiahnutie určitých cieľov, obsahujú ustanovenia platné pre všetkých svojich členov. Čl. 102 ZFEÚ (predtým 86 ZEHS; 82 ZES) formuluje zákaz zneužívania dominantného postavenia jedným alebo viacerými podnikmi. Športové federácie, v hierarchii pyramídy budovanej na geografickom základe, pôsobia v monopolnom postavení, čo pri dispozícii s vlastnými originálnymi predpismi môže vyústiť do zneužitia vlastného exkluzívneho postavenia.[2]

---

[2] Pyramída stojaca na geografickom základe je v inštitucionálno-organizačnej rovine jadrom existencie športu v Európe tak, ako ho v roku 1998 popísala Európska komisia vo svojom konzultačnom dokumente nazvanom Európsky model športu (*The European Model of Sport).* Spodná časť pyramídy pozostáva z klubov, ktoré na miestnej úrovni ponúkajú širokým vrstvám obyvateľstva možnosť zapojiť sa do športových aktivít. Kluby sa dobrovoľne podriaďujú národným zväzom, ktoré sú oprávnené riadiť súťaže, zostavovať reprezentačné družstva a súčasne pôsobiť ako regulačné orgány na území jedného štátu. Spravidla platí, že iba jedna organizácia z každej krajiny je akceptovaná ako člen v športových riadiacich organizáciách založených na kontinentálnom princípe. Tieto sú zvyčajne pridružené k jednej centrálnej medzinárodnej federácii, ktorá stojí na vrchole pyramídy. Športové orgány prevzali od svojich členov významnú časť kontroly nad ich činnosťou, čo im zaisťuje dominantnú, v niektorých prípadoch až monopolnú pozíciu. Ich výhradné postavenie im umožňuje jednoduchšie plnenie svojich funkcií, a preto najväčším organizáciám ako Medzinárodný olympijský výbor, Medzinárodná federácia futbalových zväzov, či Únia európskych futbalových asociácií patrí významný podiel na trhu, čo však môže mať aj negatívne dopady na riadne fungovanie voľnej súťaže. Hlavnými charakteristikami sú: (i) vzťah amatérskeho a profesionálneho športu, (ii) systém postupu a zostupu a (iii) zameranie na verejnoprospešnú činnosť. Účelom je priepustnosť medzi súťažami a poskytnúť klubom motiváciu pri ich súťažení. Systém funguje na všetkých stupňoch pyramídy a podnecuje rivalitu i udržuje napätie medzi klubmi. Podľa tretieho bodu cieľom združení a klubov nie je dosahovať zisky, ale zameriavať sa predovšetkým na úspechy na športovom poli. Prioritou z ekonomického hľadiska je udržanie finančnej stability. Aj keď európska šablóna športu bola zamýšľaná na uchovanie tradičných aspektov, v súčasnosti však jeho povahu stále viac formuje zvýšená závislosť odvetvia od kapitálu, ktorá so sebou prináša aj nešportové aspekty. Napriek tomuto aspektu poskytuje vhodnú zámienku pre čiastočné alebo dokonca úplné oslobodenie od uplatňovania právnych predpisov, čo len podčiarkuje snahu športových organizácii udržať samoregulačný charakter čo najdlhšie bez vonkajšej intervencie. (WEATHERILL, S. Resisting the Pressures of "Americanisation": The Influence of European Community Law on the "European Model of Sport". In *Willamette Journal of International Law & Dispute Resolution*. 2002, vol. 59, no. 8, p. 59.) Dôležitým faktorom, ktorý však musíme mať vždy na zreteli pri vychádzaní z európskeho modelu športu je, že

Pravidlá športových riadiacich orgánov majú dopad na široké spektrum oblastí. Platí to aj na tie, ktorá môžu mať vplyv na výkon športovej činnosti. Van Bael a Bellis ich rozdeľujú do troch skupín: (i) voľný pohyb; (ii) pravidlá upravujúce činnosť hráčskych agentov a (iii) pravidlá o dopingu.[3] Postavenie agentov, ktorých úmyslom je uzavretie pracovnej zmluvy medzi hráčom a klubom alebo zmluvy o prestupe medzi dvoma klubmi, bolo predmetom rozhodnutia vo veci hráčskeho sprostredkovateľa Laurenta Piaua.[4] Problematika prvej a tretej skupiny sa nepriamo spojila v prípade z plaveckého prostredia, ktorý sa v „*plnom rozsahu venoval právomoci EÚ týkajúcej sa športu*“[5].

Uplatňovanie pravidiel hospodárskej súťaže pri výkone športovej činnosti

Španiel David Meca-Medina a Igor Majcen zo Slovinska boli profesionálni pretekári súťažiaci v diaľkovom plávaní.[6] Počas Svetového pohára, na ktorom obsadili prvé a druhé miesto, boli pri antidopingovej kontrole pozitívne testovaní na výskyt zakázanej anabolickej látky nandrolonu. Dopingový panel Medzinárodnej plaveckej federácie, ktorá uplatňuje pravidlá pre kontrolu dopingu (*Doping Control Rules*), antidopingový kódex Medzinárodného olympijského výboru, rozhodol o zákaze činnosti pre oboch na obdobie štyroch rokov.[7]

---

z legálneho hľadiska nie je relevantný. (K Európskemu modelu športu bližšie pozri MUSSO, D. Continuing to Build the European Model of Sport. In *International Sports Law Journal*. 2003, vol. 2, no. 3, p. 22.).

[3] VAN BAEL, I. – BELLIS, J.-F. *Competition law of the European Community*, s. 1505. Okrem pravidiel tvzťahujúcich sa na športovcov, podlieha dohľadu Súdneho dvora i Európskej komisie aj regulácia týkajúca sa vysielacích práv a ostatných zdrojov príjmov asociácií a klubov, akými sú napr. predaj lístkov, sponzorské zmluvy, či výhradné práva udelená poskytovateľom výstroja a iného vybavenia.

[4] Rozsudok Súdu prvého stupňa z 26. januára 2005 vo veci T-193/02 Laurent Piau proti Komisii Európskych spoločenstiev, potvrdený Uznesením Súdneho dvora (tretia komora) z 23. februára 2006 vo veci C-171/05 P. Prípad sa týkal nariadenia prijatého Medzinárodnou federáciou futbalových zväzov, podľa ktorého každý agent musí mať licenciu vydanú príslušným národným zväzom. Laurent Piau namietal jeho rozpor s voľnou hospodárskou súťažou pri poskytovaní služieb z dôvodu obmedzení brániacich prístupu k profesii. Súd prvého stupňa (od nadobudnutia účinnosti Zmluvy o fungovaní Európskej únie Všeobecný súd) skonštatoval, že FIFA, ktorej členmi sú národné zväzy, predstavuje združenie podnikov a má dominantné postavenie na trhu s poskytovaním služieb hráčskych agentov. Úprava, ktorá sa vzťahuje na zárobkovú činnosť agentov, patrí v zásade do právomoci orgánov verejnej moci. Predstavuje preto prekážku prístupu k obchodnej aktivite, čím ovplyvňuje fungovanie hospodárskej súťaže. Na druhej strane Všeobecný súd uznal, že všeobecná absencia vnútroštátnych predpisov, nedostatok kolektívnej organizácie hráčskych agentov a potreba zaviesť profesionalitu a bezúhonnosť do činnosti agenta na zabezpečenie ochrany hráčov, sú okolnosťami ospravedlňujúcimi normatívne kroky zo strany FIFA. Bližšie pozri napr. IBÁÑEZ COLOMO, P. - WAELBROECK, D Case C-171/05 P, Laurent Piau. In *Common Market Law Review*, ISSN 0165-0750, 2006, vol. 43, no. 6, p. 1743–1756.

[5] BLANPAIN, R. *European labour law*. Alphen aan den Rijn : Kluwer Law & Business, 2010. p. 304.

[6] Rozsudok Súdneho dvora (tretia komora) z 18. júla 2006 vo veci C-519/04 P David Meca-Medina a Igor Majcen proti Komisii Európskych spoločenstiev.

[7] Športovci sa proti rozhodnutiu odvolali na Športový arbitrážny súd (*Court of Arbitration for Sport*), ktorý dĺžku suspendácie znížil na dva roky. Športový arbitrážny súd je najdôležitejším medzinárodným

Obaja plavci vo svojom kasačnom opravnom prostriedku proti nepresvedčivému rozsudku Všeobecného súdu spochybnili zlučiteľnosť uvedených predpisov, ako aj niektorých praktík používaných pri antidopingových kontrolách s predpismi práva Únie v oblasti hospodárskej súťaže a voľného pohybu.[8] Všeobecný súd rozhodol, *že vrcholový šport sa do veľkej miery stal hospodárskou činnosťou, ale boj proti dopingu nesleduje žiadny ekonomický cieľ. Cieľom boja proti dopingu je predovšetkým zachovať športového ducha (fair play), bez ktorého by šport, či už amatérsky alebo profesionálny, nebol už športom (...) Na druhom mieste, keďže dopingové látky majú určité negatívne fyziologické následky, tento boj je zameraný aj na ochranu zdravia športovcov. Preto patrí zákaz dopingu, ako osobitné vyjadrenie požiadavky fair play, medzi kardinálne pravidlá športovej hry*"[9]. Svojráznym spôsobom sa však snažil oddeliť šport od trhovej činnosti, keď neprehľadne sformuloval, že „*športový výkon je vo svojej podstate bezodplatným, nie ekonomickým konaním, aj keď ho športovec robí v rámci profesionálnej športovej aktivity*"[10] a zameral sa na povahu zákazu dopingu, ktorý sa „*zakladá výlučne na športových dôvodoch, a preto sú mu cudzie akékoľvek ekonomické úvahy*"[11]. S takýmto úsudkom sa nemôžeme úplne stotožniť, lebo je náročné predstaviť si, že vykonanie antidopingovej kontroly, ktorá je samozrejme nevyhnutná pre fungovanie športu[12], automaticky nemá dopad na ekonomickú činnosť. Športovec, ktorý

---

rozhodcovským orgánom pre spory vznikajúce v športe na základe rozhodcovskej doložky obsiahnutej v zmluve, alebo ako dôsledok následnej dohody sporových strán. Rozhoduje tiež dopingové prípady stíhané na základe predpisov Svetovej antidopingovej agentúry (*World Anti-Doping Agency*) a poskytuje mediačné služby ako alternatívny spôsob riešenia niektorých druhov sporov. Na nárast prípadov týkajúcich sa športu a zúčastnených subjektov zareagoval Medzinárodný olympijský výbor ratifikovaním stanov Arbitrážneho súdneho dvora pre šport, ktoré nadobudli účinnosť dňa 30. júna 1984. Športový tribunál sídli v Lausanne vo Švajčiarsku a rozhoduje podľa švajčiarskeho práva, pokiaľ sa účastníci konania nedohodnú inak. Jeho nálezy sú preskúmateľné Švajčiarskym spolkovým súdom a vykonateľné v štátoch, ktoré sú signatármi Dohovoru o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí uzavretého v New Yorku dňa 10. júna 1958. Bližšie k histórii, štruktúre a fungovaniu Arbitrážneho súdu pre šport pozri SÝKOROVÁ CHMELÁROVÁ, K. - KOVÁČOVÁ, D. Športový arbitrážny súd – CAS. In *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*. 2009, roč. 3. č. 3, s. 113-118.

[8] Rozsudok Všeobecného súdu (štvrtá komora) z 30. septembra 2004 vo veci T-313/02 David Meca-Medina a Igor Majcen proti Komisii Európskych spoločenstiev.
[9] Ibid., bod 44.
[10] Ibid., bod 45.
[11] Ibid., bod 47.
[12] Všeobecný súd Európskej únie vychádzal z Helsinskej správy o športe (Správa Komisie Európskej rade s cieľom zabezpečenia súčasných štruktúr v športe a zachovania spoločenskej funkcie športu v rámci Spoločenstva) z roku 1999, ktorej hlavnou tézou bolo potvrdenie významu spoločenskej funkcie športu a zadefinovanie nových hraníc vo vzťahu Európskej únie k športu. Prvýkrát bol reflektovaný aj cieľ boja proti dopingu a ochrana zvlášť mladých športovcov pred jeho negatívnymi účinkami na zdravie. Celkový charakter textu demonštruje veta, v zmysle ktorej „*nový prístup zahŕňa zachovanie tradičných hodnôt športu a súčasne prijíma meniace sa ekonomické a právne prostredie*". Podobne ako ostatné dokumenty politickej povahy trpí absenciou detailnejšej úpravy právnych otázok a nedostatkom legálnej záväznosti. Bližšie k obsahu reportu

sa podrobil sankcii za užitie zakázanej látky *„čelí bezprostredným a dramatickým hospodárskym ťažkostiam. Pokusy prezentovať pravidlá ako športové a nie ako ekonomické sú neužitočné, lebo sú oboje“*[13].

Súdny dvor pridal aj túto kauzu na zoznam prípadov, v ktorých judikoval, že výkon športu patrí pod právo Únie, pokiaľ predstavuje ekonomickú aktivitu.[14] Zdôraznil však náročnosť oddelenia ekonomických a športových aspektov a rozhodol sa ďalej posunúť hranicu tolerancie pre šport na najnižšiu možnú úroveň, keď skonštatoval, že *„iba okolnosť, že predpis má čisto športovú povahu, ešte nevylučuje osobu, ktorá vykonáva činnosť upravenú týmto predpisom, alebo orgán, ktorý ho stanovil z pôsobnosti Zmluvy“*[15]. Súdny dvor sa priklonil k jednoznačnému výkladu, že šport je predmetom práva EÚ. Zavedenie novej *„generálnej zásady“*[16] znamená, že ani špecifický mimohospodársky charakter nemôže pravidlo automaticky odsunúť mimo sféru únijného práva. Tento krok vo vývoji športovej výnimky vystrašil najmä športové riadiace orgány, ktoré sa obávali, že kritická pasáž umožní uplatňovanie nových právnych nárokov vo vzťahu k športovým normám.[17]

Ak teda športová činnosť spadá pod rozsah pôsobnosti ZFEÚ, tak *„podmienky jej vykonávania sú podriadené všetkým povinnostiam, ktoré vyplývajú z rozličných ustanovení Zmluvy. Z toho vyplýva, že predpisy, ktoré upravujú predmetnú činnosť, musia spĺňať podmienky použitia týchto ustanovení, ktoré smerujú najmä k zabezpečeniu voľného pohybu pracovníkov, slobody usadiť sa, slobodného poskytovania služieb alebo hospodárskej súťaže“*[18]. Pravidlá upravujúce výkon športovej činnosti sa musia hodnotiť nielen v intenciách slobody pohybu, ale je potrebné ich overiť aj vo svetle ustanovení súťažného práva, či pochádzajú od podniku a či ide o obmedzenie súťaže, alebo o zneužitie dominantného postavenie a či dochádza k ovplyvňovaniu obchodu medzi členskými štátmi.

---

pozri WEATHERILL, S. The Helsinki Report on sport. In European Law Review. 2000, vol. 25, no. 3, p. 282-292.

[13] WEATHERILL, S. Anti-doping rules and EC law. In *European Competition Law Review*. 2005, vol. 26, no. 7, p. 419-420.
[14] Meca-Medina (C-519/04), bod 22.
[15] Ibid., bod 27.
[16] BLACKSHAW, I. Update - The Meca-Medina Case. In *International Sports Law Journal*. 2006, vol. 5, no. 3-4, p. 119.
[17] INFANTINO, G. *Meca-Medina: a step backwards for the European Sports Model and the Specificity of Sport?* [online]. p. 9. Dostupné na: http://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/uefa/KeyTopics/480391_DOWNLOAD.pdf.
[18] Meca-Medina (C-519/04), bod 28.

„Preto i za predpokladu, že tieto predpisy nepredstavujú obmedzenia voľného pohybu, pretože sa týkajú otázok, ktoré sú významné iba pre šport a nemajú ako také nič spoločné s hospodárskou činnosťou, neznamená táto okolnosť, že dotyčná športová činnosť sa nevyhnutne vymyká z pôsobnosti článkov 81 ZES a 82 ZES (teraz čl. 101 ZFEÚ a 102 ZFEÚ), ani že uvedené predpisy nespĺňajú samotné podmienky uplatnenia predmetných článkov. Pritom (...) Všeobecný súd mal za to, že skutočnosť, že čisto športová úprava nesúvisí s hospodárskou činnosťou, a tak predmetná úprava nepatrí do pôsobnosti článkov 39 ZES a 49 ZES (teraz čl. 45 ZFEÚ a 56 ZFEÚ), rovnako znamená, že sa netýka ani vzťahov v oblasti hospodárskej súťaže, dôsledkom čoho nepatrí ani do pôsobnosti článkov článkov 81 ZES a 82 ZES (teraz čl. 101 ZFEÚ a 102 ZFEÚ)“.[19] Súdny orgán rozhodujúci v prvom stupni sa dopustil „*nesprávneho právneho posúdenia*“[20], keď zo správnych skutkových záverov vyvodil chybné právne úsudky, že dopingová úprava „*mohla takto bez ďalšieho uniknúť z pôsobnosti uvedených článkov zo samotného dôvodu, že s ohľadom na použitie článkov 39 ZES a 49 ZES (teraz čl. 45 ZFEÚ a 56 ZFEÚ) bola považovaná za čisto športovú bez toho, aby bolo potrebné pred tým overiť, či táto úprava zodpovedala samotným podmienkam uplatnenia článkov 81 ZES a 82 ZES (teraz čl. 101 ZFEÚ a 102 ZFEÚ)*“[21].

Európske súťažné právo sa vzťahuje iba na činnosť podnikov. Súdny dvor správne uviedol, že „*bude potrebné overiť, či (...) predpisy, ktoré upravujú predmetné činnosti, pochádzajú od podniku*“[22]. Napriek tomu dôkladne nepreveroval, či antidopingové pravidlá boli vydané Medzinárodným olympijským výborom ako podnikom. Vhodnejšie by bolo podrobné preskúmanie, či Medzinárodný olympijský výbor a Medzinárodná plavecká federácia sú podnikmi, resp. združeniami podnikov s ohľadom na dotknuté predpisy.[23] Podnik patrí medzi pojmy práva Európskej únie, ktoré nie sú vymedzené žiadnou normou. Súdny dvor k jeho definícií pristupuje extenzívnym spôsobom tak, že „*pojem podnik zahŕňa každý subjekt vykonávajúci hospodársku činnosť nezávisle od svojho právneho statusu a spôsobu financovania*“[24].

---

[19] Ibid., body 31 a 32.
[20] PIJETLOVIC, K. Paragraph 31 of C-519/04 Meca-Medina Reversed. In *International Sports Law Journal.* 2009, vol. 8, no. 1-2, p. 137.
[21] Meca-Medina (C-519/04), bod 33.
[22] Ibid., bod 30.
[23] SUBIOTTO, R The adoption and enforcement of anti-doping rules should not be subject to European competition law. In *European Competition Law Review*. 2010, vol. 31, no. 8, p. 323-330.
[24] Rozsudok Súdneho dvora (šiesta komora) z 23. apríla 1991 vo veci C-41/90 Klaus Höfner a Fritz Elser proti Macrotron GmbH, bod 21.

Nestačí však, že osoba vykonávajúca aspoň jednu z činností zaraďovanú pod ekonomickú, musí byť automaticky považovaná za podnik aj pre celý rozsah svojich aktivít, vrátane tých, ktoré nemajú obchodný charakter. Konkrétne ani predávanie vstupeniek a mediálnych práv na olympijské hry, ktoré jednoznačne involvujú komerčný prvok, neznamená, že Medzinárodný olympijský výbor by mal byť podnikom pre všetky svoje aktivity, vrátane výkonu vlastnej regulačnej právomoci. Vynechanie kroku osobitného preverenia, či povaha a účel pravidiel, ktorými sa riadi zákaz užívania dopingových látok, je možné subsumovať pod ustanovenia Zmluvy o hospodárskej súťaži, nepovažujeme za korektné riešenie.[25]

Súdny dvor sa zameral iba na odôvodnenie primeranosti sporných predpisov. Na rozdiel od Všeobecného súdu sa nesnažil športovým pravidlám pripísať špeciálne vlastnosti, ale prihliadol na širšie súvislosti, v rámci ktorých boli napadnuté predpisy prijaté, vrátane ich ekonomického dopadu. Túto myšlienku a súvisiacu staršiu judikatúru, na ktorej staval, zhrnul v *ratio decidendi*, keď uviedol, že „*zlučiteľnosť úpravy s predpismi Únie o hospodárskej súťaži nemôže byť posudzovaná abstraktne. Akákoľvek dohoda medzi podnikmi alebo akékoľvek rozhodnutie združenia podnikov, ktoré obmedzuje slobodu činnosti účastníkov alebo jedného z nich, nespadá nevyhnutne pod zákaz stanovený článkom 81 ods. 1 ZES (teraz 101 ods. 1 ZFEÚ). S cieľom uplatniť toto ustanovenie na konkrétny prípad je potrebné zobrať do úvahy celkový kontext, v ktorom rozhodnutie združenia predmetných podnikov bolo prijaté alebo vytvára svoje účinky a konkrétnejšie jeho ciele. Následne je potrebné skúmať, či reštriktívne účinky na hospodársku súťaž, ktoré z neho vyplývajú, sú nerozlučne späté so sledovaním predmetných cieľov a či sú týmto cieľom primerané*“[26].

---

[25] Správnejší postup Súdny dvor zvolil v prípade *MOTOE*, v ktorom sa zaoberal, či zapojenie neziskového združenia, Gréckeho automobilového a turistického klubu, do ekonomickej aktivity má byť považované za činnosť podniku v zmysle čl. 101 ZFEÚ: „*Okolnosť, že jednotka pri výkone časti svojich činností disponuje výsadami verejnej moci, sama osebe nebráni tomu, aby bola kvalifikovaná ako podnik v zmysle práva Únie v oblasti hospodárskej súťaže pre zvyšnú časť jej hospodárskych činností. Kvalifikovanie činnosti ako spadajúcej pod výkon výsad verejnej moci, či ako hospodárskej činnosti sa totiž musí uskutočniť oddelene pre každú činnosť vykonávanú danou jednotkou*“. Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) z 1. júla 2008 vo veci C-49/07 Motosykletistiki Omospondia Ellados NPID (MOTOE) proti Elliniko Dimosio (Helénska republika), bod 25. Bližšie pozri napr. VERMEERSCH, A. Case C-49/07, Motosykletistiki Omospondia Ellados NPID (MOTOE) v. Elliniko Dimosio, judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 1 July 2008. In *Common Market Law Review*, vol. 46, no. 4, p. 1327–1341.

[26] Meca-Medina (C-519/04), bod 42. (V prvej vete vychádzal z bodu 31 Rozsudku Súdneho dvora (piata komora) z 15. decembra 1994 vo veci C-250/92 Gøttrup-Klim a i. Grovvareforeninger proti Dansk Landbrugs Grovvareselskab AmbA a ďalej z bodu 97 rozsudku *Wouters*.)

Podľa názoru Súdnu dvora ostáva najdôležitejšou stránkou zhodnotenie konečného efektu vytváraného antidopingovými normami a posúdenie proporcionality v užšom zmysle. Umiestnenie zákazu užívania nepovolených substancií na podporu výkonu do rozsahu pôsobnosti únijného práva nemusí nevyhnutne predstavovať obmedzenie voľnej hospodárskej súťaže nezlučiteľné so spoločným trhom, pretože je odôvodnené legitímnym cieľom, ktorý je neoddeliteľné spojený s organizáciou a spravodlivým priebehom športových súťaží a s úmyslom zaistiť riadne súťaženie medzi športovcami.[27]

Rozsudkom sa oslabila pozícia športových riadiacich orgánov, lebo sa už nemôžu spoliehať, že ich pravidlá sú čisto športovej povahy, a ktoré ako také stoja mimo únijného práva. Nový prístup kladie zvýšené nároky aj na sťažovateľov, ktorí musia preukázať, že športové predpisy zasahujúce do ich ekonomickej aktivity nie sú proporcionálne. Vzhľadom na šírku a značnú rozdielnosť, je potrebné skúmať v každom prípade zvlášť nevyhnutnosť ich obmedzení a zlučiteľnosť s predmetnými článkami Zmluvy.[28] S tým je spojená aj predvídateľnosti výsledku konania, ktorá podľa Pavla Hamerníka môže posilniť postavenie Arbitrážneho súdneho dvora pre šport.[29] Je pravdou, že alternatívne riešenie sporov môže byť pre zainteresované strany príťažlivejšie z dôvodu rýchlosti konania a špecializácie arbitrov. Autor však neberie v úvahu skutočnosť, že rozhodcovia nie sú povinní pridržiavať sa doktríny *stare decisis*, podľa ktorej sudca musí rešpektovať už skôr vytvorené precedensy, čo je tiež spojené s určitou mierou právnej neistoty.

Zbližovanie aplikácie práva voľného pohybu a práva hospodárskej súťaže

Predpisy hospodárskej súťaže a skupina pravidiel na úseku voľného pohybu osôb a služieb sú považované za dve odlišné oblasti európskeho práva, navrhnuté pre rozdielnych adresátov. Zatiaľ čo čl. 101 a 102 ZFEÚ sú určené podnikom, čl. 45, 49 a 56 ZFEÚ sa vzťahujú primárne na konanie vnútroštátnych orgánov. Vzhľadom na priamy horizontálny účinok, regulácia slobody voľného pohybu však nezaväzuje len osoby patriace do okruhu verejnoprávnych inštitúcií, ale aj subjekty súkromného práva, ktoré upravujú na kolektívnom princípe zárobkovú činnosť. Vízie riadnej súťaže a voľného pohybu však majú spoločný prvok, ktorý ilustruje snahu Európskej únie

[27] Ibid., bod 45.
[28] OLFERS, M. From Case-By-Case to a General Playbook! In *International Sports Law Journal*. 2008, vol. 7, no. 1-2, p. 93-94.
[29] HAMERNÍK, P. *Sportovní právo s mezinárodním prvkem*. Praha : Auditorium, 2007, s 116.

zabezpečiť fungovanie jednotného trhu. Hoci oba súbory noriem chránia rôzne hospodárske slobody, vďaka ich prekrývaniu môžeme hovoriť o konvergencií pri ich uplatňovaní.[30]

V tomto procese patrí významné miesto Súdnemu dvoru, ktorý postupne sformuloval právne dôvody pre odklon zo zákazov zakotvených v uvedených ustanoveniach. Najprv v rozsudku *Gebhard* vytýčil požiadavky pre vyňatie z voľného pohybu. Pravidlá spôsobilé brániť alebo robiť menej príťažlivý výkon základných slobôd zaručených Zmluvou sú prípustné len vtedy, ak spĺňajú štyri kumulatívne podmienky: *„musia sa uplatňovať nediskriminačným spôsobom; musia byť odôvodnené naliehavými požiadavkami všeobecného záujmu; musia byť vhodné na zabezpečenie dosiahnutia cieľa, ktorý sledujú; a nesmú prekračovať rámec toho, čo je na jeho dosiahnutie nevyhnutné*“[31]. Funkčne zhodnú výnimku pre súťažné právo kreoval neskôr v prípade *Wouters*. Akékoľvek konanie viacerých podnikov nemusí mať nevyhnutne zneužívajúci charakter, ak ho je možné objektívne odôvodniť. Na účel uplatnenia čl. 101 ZFEÚ je potrebné „*zobrať do úvahy celkový kontext, v ktorom bolo rozhodnutie združenia dotknutých podnikov prijaté alebo vytvára svoje účinky a konkrétnejšie jeho ciele (...). Následne je potrebné skúmať, či reštriktívne účinky na hospodársku súťaž, ktoré z neho vyplývajú, sú nerozlučne späté so sledovaním predmetných cieľov a či sú týmto cieľom primerané*“[32]. Uvedené dôvody právneho posúdenia implikujú flexibilnejšie ospravedlnenie obmedzení hospodárskej súťaže v prospech „*verejného záujmu*“[33]. Takéto úvahy majú slúžiť k akceptovaniu osobitostí, ktoré produkujú niektoré trhy. V podstate ide o využitie princípu ‘zdravého úsudku’ (*rule of reason*) inkorporovaného z amerického protimonopolného práva, ktorý vyvažuje neutralizovanie hospodárskej súťaže zohľadňovaním spoločenských, environmentálnych, či kultúrnych aspektov odvetvia. Stephen Weatherill ho vo svojom komentári dopingovej kauzy nazval ako „*prístup na vyššej úrovni*“ (*superior approach*)[34], pretože zahŕňa sociálne faktory športového sektoru, ktoré imunizujú nepriaznivé účinky na riadnu hospodársku súťaž.

---

[30] Porovnaj s O'LOUGHLIN, R. EC competition rules and free movement rules: an examination of the parallels and their furtherance by the ECJ Wouters decision. In *European Competition Law Review*. 2003, vol. 24, no. 2, p. 62-63.
[31] Gebhard, bod 37.
[32] Wouters, bod 97.
[33] GOYDER, D.G. – ALBORS-LLORENS, A. - GOYDER, J. *Goyder's EC competition law*. Oxford : Oxford university press, 2009. p. 116.
[34] WEATHERILL, S. Anti-doping revisited - the demise of the rule of "purely sporting interest"? In *European Competition Law Review*. 2006, vol. 27, no. 12, p. 648.

Splnenie hlavných predpokladov, ktoré zabezpečujú integritu regulačných systémov – legitimita cieľa a jeho proporcionalita - je možné hodnotiť z oboch perspektív súčasne. V prípade, že je potrebné zvažovať opatrenia, ktoré sa rovnako vzťahujú na aspekty voľného pohybu i súťažného práva, môže byť cesta dvojstupňového rozboru praktickejšia ako posudzovanie každej zo samostatných oblastí zvlášť. Markantne sa to prejavuje vo svete športu. Napriek existujúcej paralele zvykol Súdny dvor svoj prístup zakladať iba riešení otázok slobody pohybu.

Kvalita a jednoduchšia použiteľnosť popísanej analýzy je vhodnejšia ako zvyčajné posudzovanie charakteru športovej normy. Rozhodovanie o proporcionalite prekážok ekonomických slobôd je menej komplikované ako holistické oddeľovanie hospodárskych vlastností od rýdzo športových. Pri aplikovaní pravidiel voľného pohybu a súťažného práva v športe je určitá miera zbližovania vítaná.[35] Domnievame sa, že zásluhou širokej použiteľnosti princípu 'zdravého úsudku' je možné zhodne postupovať aj na iných sektorových trhoch.[36] Avšak pri danej aproximácií je potrebné počínať si opatrne, lebo nie je možné úplne ignorovať rozdiely a deliacu čiaru medzi oboma úpravami.[37]

Revízia judikatúry z pohľadu hospodárskej súťaže

Pri retrospektívnom pohľade na prvotnú rozhodovaciu činnosť Súdneho dvora sa vôbec nepovažovalo za dôležité posudzovať športové pravidlá cez optiku hospodárskej súťaže. V prvom prípade *Walrave*[38], v ktorom sa primárne riešil vstup únijného práva do športu, bolo zo strany medzinárodnej športovej federácie vyžadované, aby cyklista aj vodič na motocykli mali na majstrovstvách sveta rovnaké občianstvo. Dotknuté pravidlá neboli neprimerané a sledovali oprávnené ciele nerozlučne späté s organizáciou a riadením športových súťaží medzi národnými tímami. Nazdávame sa preto, že by dodržiavali aj podmienky vypracované v *Meca-Medina*.

---

[35] K častejšiemu zavádzaniu uvedeného testu sa okrem Pavla Hamerníka, či Stephena Weatherilla prikláňa napr. aj Erika Szyszczak. In SZYSZCZAK, E. Competition and sport. In *European Law Review*. 2007, vol. 32, no. 1, p. 110.

[36] Porovnaj s CALLERY, C. Should the European Union embrace or exorcise Leegin's "rule of reason"? In *European Competition Law Review*. 2011, vol. 32, no. 1, p. 49.

[37] Napriek týmto upozorneniam, Kamiel Mortelmans prezentoval postoj k pozitívnemu vývoju v tejto oblasti ešte pred zverejnením rozsudku vo veci *Wouters*, ktorý viac priblížil čl. 45, 49 a 56 a čl. 101 a 102 Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Pozri MORTELMANS, K Towards a convergence of the application of the rules on free movement and competition? In *Common Market Law Review*. 2001, vol. 38, no. 3, p. 613-649.

[38] Rozsudok Súdneho dvora z 12. decembra 1974 vo veci C-36/74 B.N.O. Walrave and L.J.N. Koch v Association Union cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie and Federación Española Ciclismo.

Predpisy v kauze *Donà*[39], ktoré sa dotýkali doložiek založených na štátnej príslušnosti, obmedzovali zamestnávanie futbalistov z nečlenských štátov. Hoci SD EÚ nepoužil ustanovenia súťažného práva, neodôvodnené limitovanie počtu zahraničných hráčov zo zápasov, ktoré sa netýkali reprezentačných družstiev, pôsobí deformačne na voľnú súťaž medzi klubmi. Na rovnakom princípe stáli aj kvóty '3+2', zavedené Úniou európskych futbalových asociácií, ktoré boli *inter alia* predmetom sporu v prípade *Bosman*[40].

V ňom bol Súdny dvor prvýkrát konfrontovaný s čl. 101 a 102 ZFEÚ (pôvodne čl. 85 a 86 ZEHS). Vo svojom náleze o prípustnosti prejudiciálnych otázok uznal, že sú „*objektívne potrebné na vyriešenie sporov*"[41]. K samotnej zlučiteľnosti sa napokon nevyjadril, lebo odpoveď národnému súdu pozostávala iba z výroku, že skúmané pravidlá sú v rozpore so základným právom slobodného prístupu k zamestnaniu. Prestupový systém vyžadujúci platby za hráčov, ktorým uplynula platnosť zmluvy, nahradzoval tradičný trhový mechanizmus tvorený ponukou a dopytom.[42] Na jednej strane profesionálny futbal sa odlišuje od ostatných trhov, lebo kluby sú závislé jeden od druhého. Na druhej strane, za normálnych okolností, by si futbalista bez zmluvy mohol slobodne vybrať budúceho zamestnávateľa, ktorý by ponúkal najlepšie podmienky. Z týchto dôvodov môžeme označiť transferové predpisy za horizontálne dohody uzatvorené medzi podnikmi resp. rozhodnutia združení podnikov v zmysle práva Únie, ktoré pri angažovaní športovcov obmedzujú navzájom si konkurujúce kluby. Hoci sporné normy platili pre všetky zúčastnené strany rovnako, nemohli byť neutrálne z hľadiska ochrany jednotného trhu.

Ani v kauze *Lehtonen*[43], ktorá sa zaoberala poslednými možnými termínmi na uskutočnenie prestupov, nebol posudzovaný vplyv na obchod medzi členskými štátmi. Rovina práva hospodárskej súťaže, ktorá si už neodkladne žiadala autoritatívny názor súdneho orgánu Únie, opäť ostala nezodpovedaná z dôvodu nedostatku potrebných informácií. Vnútroštátny súd nedostatočne definoval skutkový rámec, z ktorého

---

[39] Rozsudok Súdneho dvora zo 14. júla 1976 vo veci C-13/76 Gaetano Donà proti Mario Mantero.
[40] Rozsudok Súdneho dvora z 15. decembra 1995 vo veci C-415/93 Union royale belge des sociétés de football association ASBL proti Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA proti Jean-Marc Bosman a iní a Union des associations européennes de football (UEFA) proti Jean-Marc Bosman.
[41] Bosman, bod 65.
[42] NILSSON, D. *The Revised FIFA Regulations for the Status and Transfer of Players' Compatibility with EC Competition Law-The Transfer System Revisited*. [online]. p. 48. Dostupné na internete: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=1560490&fileOId=1565328>.
[43] Rozsudok Súdneho dvora (šiesta komora) z 13. apríla 2000 vo veci C-176/96 Jyri Lehtonen a Castors Canada Dry Namur-Braine ASBL proti Fédération royale belge des sociétés de basket-ball ASBL (FRBSB).

vychádzali jeho predbežné otázky. To umožnilo vyhnúť sa použitiu predpisov súťažného práva, lebo ich potenciálny dosah mohol byť oveľa intenzívnejší ako vplyv ustanovení o voľnom pohybe.[44] Súdny dvor však potvrdil, že obmedzenie výkonu športovej činnosti a jeho individuálnej slobody voľného pohybu časovými obdobiami môže byť v zásade ospravedlniteľné, ak vedie k zaisteniu riadneho chodu a regulárnosti súťaže. Vzhľadom k tomuto odôvodneniu sme presvedčení, predpisy by neboli v kolízií ani s čl. 101 a 102 ZFEÚ (pôvodne čl. 81 a 82 ZES), lebo nejdú nad rámec toho, čo je nevyhnutné.[45]

Napriek tomu, že vzájomné odplatné záväzky vznikajúce pri presunoch hráčov z jedného klubu do druhého sa môžu týkať aj práva hospodárskej súťaže, nenachádzame o ňom zmienku ani v rozsudku *Bernard*[46]. Vysvetlenie je prosté a spočíva v tom, že vnútroštátny súd naň vôbec nepoukázal. Môžeme sa však stretnúť aj s tvorivejším názorom odvolávajúcim sa na odklon prijatý v prípade *Albany*[47], ktorý objasňuje súvis medzi súťažnými pravidlami a dojednaniami kolektívnych zmlúv.[48] Z neho vyplýva, že Súdny dvor mohol postupovať aj tak iba podľa predpisov týkajúcich sa voľného pohybu, lebo zamestnávanie futbalistov vo Francúzsku bolo upravené Chartou profesionálneho futbalu na sezónu 1997–1998 Francúzskeho futbalového zväzu majúcou povahu celoštátnej kolektívnej dohody. Takýto postoj sa opiera o skutočnosti, že „*s kolektívnymi zmluvami uzatváranými medzi reprezentatívnymi združeniami zamestnávateľov a zamestnancami sú spojené určité obmedzenia hospodárskej súťaže. Ciele sociálnej politiky sledované týmito dohodami by boli vážne ohrozené, keby sociálni partneri pri spoločnom hľadaní opatrení zameraných na zlepšenie pracovných podmienok a podmienok zamestnanosti podliehali článku 85 ods. 1 Zmluvy (teraz čl. 101 ods. 1 ZFEÚ)*“[49].

---

[44] Rovnaký argument použil Van Miert už vo veci *Bosman*. In VAN MIERT, K. L'arrêt ‘Bosman’: la suppression des frontières sportives dans le Marché unique européen. In *Revue du Marché Unique Européen*. 1996, vol. 4, no. 1, p. 3-7.

[45] Analogicky to platí aj v záležitosti belgickej džudistky Deliège, keď Súdny dvor, že kritéria výberu, ktoré vedú k limitovaniu štartovacej listiny na turnaji, nezohľadňujú pôvod pretekárov, ale iné objektívne vlastnosti, a preto sa nesmú považovať za porušenie slobody voľného pohybu.

[46] C-325/08 Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) zo 16. marca 2010 vo veci Olympique Lyonnais SASP proti Olivier Bernard a Newcastle UFC.

[47] Rozsudok Súdneho dvora z 21. septembra 1999 vo veci C-67/96 Albany International BV proti Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie.

[48] Porovnaj s COLUCCI, M. – GOYVAERTS, J. De opleidingsvergoedingen in de sport tegenover het beginsel van het vrije verkeer van de werknemers. In *Tijdschrift voor Sport & Recht*. 2011, vol. 10, no. 3, p. 91.

[49] Albany, bod 59.

Výsledkom kolektívneho vyjednávania medzi sociálnymi partnermi môžu byť úpravy, ktoré by mohli ovplyvniť tretie osoby alebo trhy nesúvisiace s týmito dohodami. Vylúčenie zo všeobecnej pôsobnosti čl. 101 ZFEÚ však treba vykladať zásadne reštriktívne, lebo Súdny dvor nenastolil automatické vylúčenie kolektívnych zmlúv zo súťažných pravidiel primárneho práva. 'Výnimka Albany' zaviedla vnútorné obmedzenie pravidiel uplatňovaných na podniky vo vzťahu ku kolektívnym zmluvám len s určitým obsahom. Každá dohoda medzi zástupcami zamestnávateľov a zamestnancov musí individuálne podliehať hlbšiemu vecnému preskúmaniu, aby sa vylúčilo akékoľvek podozrenie zo zneužitia slobodného priestoru ponechaného sociálnym partnerom. Z riadneho výkladu jestvujúcej judikatúry rezultuje, že zákaz uvedený v čl. 101 ZFEÚ nie je možné uplatniť, ak kolektívna pracovná zmluva bola prijatá v dobrej viere, sledujúc samotnú podstatu, ktorou je sociálny zámer, a ak priamo citeľne neobmedzuje hospodársku súťaž.

Na poli športu sú ciele sociálneho významu uznané v politike Európskej únie, ale aj v rozhodovacej činnosti Súdneho dvora. Systém stanovujúci zaplatenie úhrady za výchovu hráča, ktorý uzavrie po ukončení výcviku zmluvu s iným klubom, možno *in principio* ospravedlniť úmyslom spočívajúcim v podpore angažovania a tréningu mladých športovcov. Podľa nás je možné *hoc sensu* odôvodniť oprávnenosť kompenzačných schém aj z hľadiska súťažného práva, pretože obmedzenia, ktoré z nich vyplývajú, nejdú nad rámec toho, čo je na dosiahnutie vymedzeného cieľa nevyhnutné. To sa vzťahuje rovnako na situácie, kedy neexistuje dohoda medzi sociálnymi partnermi, ako aj na prípady, v ktorých kolektívna zmluva reguluje danú oblasť.

Záver

Hoci Súdny dvor zvykol postupovať podľa rámca vytvoreného pre uplatňovanie slobody voľného pohybu, ich ekonomická dimenzia môže zároveň spadať aj do pôsobnosti súťažného práva. Pri narastajúcom počte judikatúry na národnej i európskej úrovni sa domnievame, že v súčasnosti právo hospodárskej súťaže je výzvou pri riešení konfliktov európskeho práva so svetom športu. V tomto smere veľa naznačil premiérový rozsudok z tejto oblasti *Meca-Medina*, podľa ktorého všetky športové predpisov, vrátane prijatých za čisto športovým účelom, spadajú pod kontrolu práva Európskej únie. V tomto prípade, *inter alia*, SD EÚ zaviedol kontextovú analýzu a požiadavku testu proporcionality praktík riadiacich športových orgánov, ktoré reštriktívne pôsobia na voľný pohyb a riadnu hospodársku súťaž.

Každé obmedzenie musí byť primerané svojmu cieľu a dôkladne podložené spoľahlivými údajmi. Uvedené hodnotenie je podľa nášho názoru vhodnejšie aj pre pracovný trh profesionálnych športovcov ako holistické rozlišovanie pravidiel na tie, ktoré sú významné pre šport ako taký, a tie, ktoré nemajú nič spoločné s hospodárskou činnosťou, pretože oddeľovanie ich ekonomických a športových perspektív je komplikovanejšie ako prihliadanie na širšie súvislosti, v rámci ktorých boli sporné predpisy vydané, vrátane ich ekonomického dopadu súvisiaceho s prístupom hráča na trh. Pre nami favorizovaný postup nahráva aj doktrína čiastočnej konvergencie ustanovení o voľnom pohybe osôb a súťažného práva pri ich používaní Súdnym dvorom. Výnimky z voľného pohybu sa musia posudzovať v zmysle ich vhodnosti a nevyhnutnosti a nesmú prekračovať to, čo je na dosiahnutie ich cieľov nevyhnutné. Pri zabezpečovaní voľnej súťaže je potrebné reagovať na celkový kontext, v ktorom dané pravidlá vytvárajú svoje účinky, a jeho úmysly a, či ich škodlivé účinky na hospodársku súťaž sú nerozlučne späté so sledovaním predmetných cieľov a či sú k ním primerané.

Použitá literatúra

- *Blackshaw, I.*: Update - The Meca-Medina Case. In International Sports Law Journal. 2006, vol. 5, no. 3-4, p. 119.
- *Blanpain, R.:* European labour law. Alphen aan den Rijn : Kluwer Law & Business, 2010
- *Colucci, M. – Goyvaerts, J.:* De opleidingsvergoedingen in de sport tegenover het beginsel van het vrije verkeer van de werknemers. In Tijdschrift voor Sport & Recht. 2011, vol. 10, no. 3, p. 91.
- *Goyder, D.G. – Albors-Llorens, A. - Goyder, J.:* Goyder's EC competition law. Oxford : Oxford university press, 2009. p. 116.
- *Hamerník, P.:* Sportovní právo s mezinárodním prvkem. Praha : Auditorium, 2007, s 116.
- *Ibáñez Colomo, P. - Waelbroeck, D.:* Case C-171/05 P, Laurent Piau. In Common Market Law Review, ISSN 0165-0750, 2006, vol. 43, no. 6, p. 1743–1756.
- *Infantino, G.:* Meca-Medina: a step backwards for the European Sports Model and the Specificity of Sport? [online]. p. 9. Dostupné na: http://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/uefa/KeyTopics/480391_DOWNLOAD.pd.
- *Mortelmans, K.:* Towards a convergence of the application of the rules on free movement and competition? In Common Market Law Review. 2001, vol. 38, no. 3, p. 613-649.

- *Musso, D.:* Continuing to Build the European Model of Sport. In International Sports Law Journal. 2003, vol. 2, no. 3, p. 22.).
- *Nilsson, D.:* The Revised FIFA Regulations for the Status and Transfer of Players' Compatibility with EC Competition Law-The Transfer System Revisited. [online]. p. 48.
- *Olfers, M.:* From Case-By-Case to a General Playbook! In International Sports Law Journal. 2008, vol. 7, no. 1-2, p. 93-94.
- *O'Loughlin, R.:* EC competition rules and free movement rules: an examination of the parallels and their furtherance by the ECJ Wouters decision. In European Competition Law Review. 2003, vol. 24, no. 2, p. 62-63.
- *Pcallery, C.:* Should the European Union embrace or exorcise Leegin's "rule of reason"? In European Competition Law Review. 2011, vol. 32, no. 1, p. 49.
- *Pijetlovic, K.:* Paragraph 31 of C-519/04 Meca-Medina Reversed. In International Sports Law Journal. 2009, vol. 8, no. 1-2, p. 137.
- *Sýkorová Chmelárová, K. - Kováčová, D.:* Športový arbitrážny súd – CAS. In Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae. 2009, roč. 3. č. 3, s. 113-118.
- *Subiotto, R.:* The adoption and enforcement of anti-doping rules should not be subject to European competition law. In European Competition Law Review. 2010, vol. 31, no. 8
- *Szyszczak, E.:* Competition and sport. In European Law Review. 2007, vol. 32, no. 1
- *Van Bael, I. – Bellis, J.-F.:* Competition law of the European Community, s. 1505.
- *Van Miert, K.:* L'arrêt 'Bosman': la suppression des frontières sportives dans le Marché unique européen. In Revue du Marché Unique Européen. 1996, vol. 4, no. 1, p. 3-7.
- *Vermeersch, A.:* Case C-49/07, Motosykletistiki Omospondia Ellados NPID (MOTOE) v. Elliniko Dimosio, judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 1 July 2008. In Common Market Law Review, vol. 46, no. 4, p. 1327–1341.
- *Weatherill, S.:* Anti-doping revisited - the demise of the rule of "purely sporting interest"? In European Competition Law Review. 2006, vol. 27, no. 12, p. 648.
- *Weatherill, S.:* Anti-doping rules and EC law. In European Competition Law Review. 2005, vol. 26, no. 7, p. 419-420.
- *Weatherill, S.:* Resisting the Pressures of "Americanisation": The Influence of European Community Law on the "European Model of Sport". In Willamette Journal of International Law & Dispute Resolution. 2002, vol. 59, no. 8, p. 59.
- *Weatherill, S.:* The Helsinki Report on sport. In European Law Review. 2000, vol. 25, no. 3, p. 282-292.

Analýza dopadu rozsudku vo veci C-42/15 Home Credit Slovakia, a.s. proti Klára Bíróová

ANALYZIS OF THE IMPACT OF THE RULING OF ECJ C-42/15 HOME CREDIT, A.S. AGAINST KLARA BIROOVA

Karin Raková[1]

Abstrakt

Cieľom predkladaného príspevku je právna analýza Rozhodnutia Súdneho dvora EÚ vo veci číslo konania C-42/15 HOME CREDIT proti Kláre Bírovej v prebiehajúcom súdnom konaní vedenom pred Okresným súdom Dunajská Streda, kde sa žalobca Home Credit Slovakia, a.s. domáha proti žalovanej Kláre Bíróovej zaplatenia istiny a príslušenstva zo zmluvy o spotrebiteľskom úvere uzatvorenej medzi stranami dňa 29. júna 2011. Okresný súd Dunajská Streda mal v konaní za to, že vyriešenie daného sporu závisí od výkladu smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/48/ES z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere a o zrušení smernice Rady 87/102/EHS v znení neskorších predpisov (ďalej len „**smernica 2008/48**"), z uvedeného dôvodu Okresný súd prerušil vyššie uvedené súdne konanie a návrhom na začatie prejudiciálneho konania podľa čl. 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej len „**ZFEÚ**") položil Súdnemu dvoru EÚ prejudiciálne otázky vzťahujúce sa na smernicu 2008/48. Súdny dvor EÚ o návrhu na začatie prejudiciálneho konania rozhodol Rozsudkom HCS (rozsudok Súdneho dvora z 9. novembra 2016, *Home Credit Slovakia, a.s. proti Klára Bíróová*, C-42/15), ktorého právna analýza s posúdením dopadu na vnútroštátne právo je predmetom predkladaného článku.

Kľúčové slová: súdny dvor, rozhodnutie, prejudiciálna otázka, zmluva o spotrebiteľskom úvere, náležitosti zmluvy o úvere.

[1] JUDr. Ing. Karin Raková, MBA., externý doktorand, Ústav súkromného práva, Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola.

Abstract

The purpose of this document is to provide analysis of the Decision of European Court of Justice (ECJ) No. C-42/15 in the case Home Credit against Klara Biroova, running at the District Court of Dunajska Streda, where plaintiff is claiming Klara Biroova for the payment of the principal and accessories from the loan contract entered into between the parties on June 29, 2011. The District Court in Dunajska Streda was of the opinion that solution of the case depends on the interpretation of the Directive 2008/48 from April 23, 2008 on the consumer credits, therefore the District Court suspended the hearing and submitted the preliminary questions to the ECJ according to the Art. 267 of the Contract on EU operation, relating to the Directive 2008/48. ECJ decided about the preliminary questions in the Decision No. C-42/15, dated November 9, 2016, which legal analysis with assessment of its impact to the internal law is the subject of this submitted article.

Key words: court of justice, decision, preliminary question, consumer credit contract, terms in the contract.

Úvod

V prebiehajúcom súdnom konaní vedenom pred Okresným súdom Dunajská Streda sa žalobca Home Credit Slovakia, a.s. domáha proti žalovanej Kláre Bíróovej zaplatenia istiny a príslušenstva zo zmluvy o (spotrebiteľskom) úvere uzatvorenej medzi stranami dňa 29. júna 2011. Súčasťou predmetnej zmluvy o úvere mali byť všeobecné podmienky, tieto však neboli stranami podpísané. Zmluva o spotrebiteľskom úvere tiež neobsahovala rozpis splátok v členení na istinu, úroky a poplatky a nepoužívala presný dátum (deň, mesiac, rok) splatnosti splátky. Okresný súd Dunajská Streda mal v konaní za to, že vyriešenie daného sporu závisí od výkladu smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/48/ES z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere a o zrušení smernice Rady 87/102/EHS v znení neskorších predpisov (ďalej len „**smernica 2008/48**“). Okresný súd tak prerušil vyššie uvedené súdne konanie a návrhom na začatie prejudiciálneho konania podľa čl. 267 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej len „**ZFEÚ**“) položil Súdnemu dvoru EÚ prejudiciálne otázky vzťahujúce sa na smernicu 2008/48.

Podstata položených prejudiciálnych otázok vo všeobecnosti smerovala k otázke **(i)** požadovanej formy zmluvy o spotrebiteľskom úvere (otázka prípustnosti použitia

všeobecných obchodných podmienok), **(ii)** výkladu pojmu „frekvencia splátok" s ohľadom na spôsob určenia času splatnosti presným dátumom alebo odkazom na zistiteľné parametre, **(iii)** či je náležitosťou zmluvy o spotrebiteľskom úvere na dobu určitú pri ktorej dochádza k splácaniu/amortizácií istiny úveru v rámci jednotlivých splátok presné určenie aká jednotlivá časť splátky sa použije na splácanie istiny, úrokov a iných poplatkov, teda amortizačná tabuľka alebo ide o dodatočné právo spotrebiteľa žiadať amortizačnú tabuľku po uzavretí zmluvy k určitému dňu, a či spadá táto prejudiciálna otázka do úplnej harmonizácie, a **(iv)** primeranosť sankcie bezúročnosti a bez poplatkovosti spotrebiteľského úveru.[2]

1. Výroky Súdneho Dvora EÚ

Súdny dvor EÚ (prostredníctvom Súdneho dvora, ktorý je súčasťou inštitúcie Súdneho dvora EÚ) o návrhu na začatie prejudiciálneho konania rozhodol Rozsudkom HCS (rozsudok Súdneho dvora z 9. novembra 2016, *Home Credit Slovakia, a.s. proti Klára Bíróová*, C-42/15), ktorý má povahu predbežného nálezu o otázkach výkladu aktov inštitúcií v zmysle čl. 267 písm. b) ZFEÚ, pokiaľ ide o položené otázky rozhodol štyrmi nasledovnými výrokmi:

1. ***Článok 10 ods. 1 a 2 smernice 2008/48 v spojení s článkom 3 písm. m) tejto smernice sa má vykladať v tom zmysle, že:***
   - ***zmluva o úvere nemusí byť nevyhnutne vyhotovená ako jediný dokument, ale všetky náležitosti uvedené v článku 10 ods. 2 uvedenej smernice musia byť vyhotovené písomne alebo na inom trvalom nosiči,***
   - ***nebráni tomu, aby členský štát vo svojej vnútroštátnej právnej úprave stanovil na jednej strane, že zmluva o úvere, ktorá patrí do pôsobnosti smernice 2008/48 a ktorá je vypracovaná písomne, musí byť podpísaná zmluvnými stranami, a na druhej strane, že táto požiadavka podpísania sa vzťahuje na všetky náležitosti tejto zmluvy uvedené v článku 10 ods. 2 tejto smernice.***

Súdny dvor EÚ týmto výrokom potvrdil, že podľa smernice 2008/48 všetky náležitosti zmluvy o úvere podľa čl. 10 ods. 2 musia byť vyhotovené písomne alebo zachytené na inom trvalom nosiči a musia byť neoddeliteľnou súčasťou jednej zmluvy, ale nemusia byť zachytené v jedinom dokumente. Smernica 2008/48 tak nebráni používaniu všeobecných podmienok, keďže však všetky náležitosti zmluvy o úvere musia byť uvedené zrozumiteľne je „*nevyhnutné, aby zmluva o úvere obsahovala jednoznačné a presné odkazy na iné písomnosti*

[2] Návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Okresný súd Dunajská Streda (Slovensko) 2. februára 2015 – Home Credit Slovakia a. s./Klára Bíróová, C-42/15.

alebo iné trvalé nosiče obsahujúce tieto náležitosti, ktoré boli skutočne odovzdané spotrebiteľovi pred uzavretím zmluvy, aby sa mohol skutočne oboznámiť so všetkými svojimi právami a povinnosťami“[3].

Súdny dvor EÚ tiež konštatoval, že pojmy „písomne“ a „iný trvalý nosič“ majú samostatný obsah nezávislý od vnútroštátneho práva. Pojem „trvalý nosič“ je vymedzený v čl. 3 písm. m) smernice 2008/48. Pojem „písomne“ smernica takto nevymedzuje, podľa Súdneho dvora EÚ pojem „písomne“ sa vzťahuje na prostriedok, na ktorom je vyhotovená zmluva, pričom podpis takého nosiča sa nevyžaduje.[4] Súdny dvor EÚ zároveň, ale poukazuje na čl. 10 ods. 1 druhého pododseku smernice 2008/48 a zdôrazňuje, že uvedeným článkom nie sú dotknuté pravidlá týkajúce sa platnosti uzavretia zmlúv o úvere, ktoré sú v súlade s právom Európskej únie (EÚ).

V skratke, Súdny dvor EÚ podal taký výklad smernice 2008/48, ktorým za splnenia určitých podmienok môžu byť súčasťou zmluvy o úvere aj všeobecné podmienky, tieto však musia spĺňať vnútroštátne pravidlá ich platnosti. Preto ak je podmienkou ich platnosti podľa vnútroštátneho práva ich podpis, smernica tejto požiadavke nebráni.[5]

2. ***Článok 10 ods. 2 písm. h) smernice 2008/48 sa má vykladať v tom zmysle, že nie je nevyhnutné, aby zmluva o úvere uvádzala splatnosť splátok spotrebiteľa odkazom na konkrétny dátum, pokiaľ podmienky tejto zmluvy umožňujú spotrebiteľovi bez ťažkostí a s istotou identifikovať dátumy týchto splátok.***

Konkrétny výrok sa vzťahuje na náležitosť zmluvy o úvere podľa čl. 10 ods. 2 písm. h) smernice 2008/48 so zameraním na pojem „frekvencia splátok“. Podľa čl. 10 ods. 2 písm. h) smernice 2008/48: „*Zmluva o úvere zrozumiteľne a stručne uvádza: ... h) výšku, počet a frekvenciu splátok spotrebiteľa a prípadne poradie, v ktorom sa budú splátky priraďovať*

[3] Bod 34 Rozsudku HCS.
[4] Body 37 a 38 Rozsudku HCS.
[5] Judikatúra súdov SR sa prikláňa k názoru, že pokiaľ ide o zmluvy uzatvárané podľa Občianskeho zákonníka s výnimkou poistnej zmluvy, pre ktorých uzavretie alebo zmenu sa vyžaduje písomná forma, pre ich platnosť sa vyžaduje ich podpísanie zmluvnými stranami. Uvedený právny názor, napriek viacerým jeho logickým nedostatkom, potvrdzuje aj napr. rozsudok Krajského súdu v Košiciach zo dňa 10. februára 2015, sp. zn.: 6Co/396/2014, kde súd konštatuje: *„Časť zmluvy uzavretej podľa Občianskeho zákonníka, s výnimkou poistnej zmluvy, nemôže byť určená iba odkazom na všeobecné obchodné podmienky. Ak všeobecné zmluvné podmienky k spotrebiteľskej zmluve o revolvingovom úvere neboli zmluvnými stranami osobitne podpísané, nemôžu sa stať súčasťou zmluvy“*.

k jednotlivým nesplateným zostatkom s rôznymi úrokovými sadzbami úveru na účely splatenia".

Citované ustanovenie smernice 2008/48 bolo v Slovenskej republike transponované do ustanovenia § 9 ods. 2 písm. l) zákona č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „**zákon č. 129/2010 Z. z.**") nasledovne: „*Zmluva o spotrebiteľskom úvere okrem všeobecných náležitostí podľa Občianskeho zákonníka*[18]*) musí obsahovať tieto náležitosti: ... l) výšku, počet a termíny splátok istiny, úrokov a iných poplatkov, prípadné poradie, v ktorom sa budú splátky priraďovať k jednotlivým nesplateným zostatkom s rôznymi úrokovými sadzbami spotrebiteľského úveru na účely jeho splatenia,*".

Súdny dvor EÚ príslušné ustanovenie smernice 2008/48 jasne vyložil tak, že obsahom danej náležitosti nie je nevyhnutne uvedenie konkrétneho dátumu (deň, mesiac, rok), pokiaľ podmienky tejto zmluvy umožňujú spotrebiteľovi bez ťažkostí a s istotou identifikovať dátumy týchto splátok.

Dôležitým s ohľadom na vnútroštátnu judikatúru Slovenskej republiky sa nám javí spôsob, akým Súdny dvor EÚ k takémuto záveru dospel. V bode 48 Rozsudku HCS, Súdny dvor EÚ poukázal na cieľ daného ustanovenia, ktorý uvádza generálna advokátka E. Sharpston, a to zaručiť, aby spotrebiteľ poznal deň, v ktorý je splatná každá splátka úveru. Všeobecné súdy v Slovenskej republike akcentujú obdobný cieľ, ale spravidla dospievajú k záveru, že tento cieľ možno dosiahnuť iba uvedením presného dátumu, pretože vraj od spotrebiteľa nemožno požadovať ani jednoduché výpočty.[6] Súdny dvor EÚ naopak nepožaduje v zmluve o úvere uvedenie presného dátumu, ale spotrebiteľovi postačí akákoľvek formulácia, ktorá umožňuje spotrebiteľovi bez ťažkostí a s istotou identifikovať dátumy týchto splátok.

[6] Všeobecné súdy SR pojem „termín"´ v spojení so splátkami väčšinou samostatne neodôvodňujú, ale vykladajú ho rovnako ako pri jeho spojení s konečnou splatnosťou úveru, spravidla ako konkrétny presný dátum (deň, mesiac, rok). Napríklad ods. 14 rozsudku Krajského súdu v Trnave, sp. zn. 23Co/228/2016, z 26.09.2016 venujúci sa termínu konečnej splatnosti: *„Zákon o spotrebiteľských úveroch teda vyžaduje, aby zmluva o spotrebiteľskom úvere spĺňala prísne obsahové náležitosti. Cieľom takejto právnej úpravy je ochrana spotrebiteľa ako slabšieho účastníka záväzkovo-právneho vzťahu zo spotrebiteľského úveru. ... Na vyjadrenie konečnej splatnosti úveru tak ako to uvádza žalobca nepostačuje uvedenie dátumu poslednej splátky v oznámení veriteľa o schválení úveru, resp. jeho vysvetlenie v čl. 4 ods. 4.6 zmluvných dojednaní, ale zákon jasne hovorí o konečnej splatnosti úveru, ktorú má obsahovať zmluva o revolvingovom úvere a z ktorého má jednoznačne vyplývať presné určenie konečnej splatnosti úveru, to je ktorým dňom, mesiacom a rokom nastane konečná splatnosť úveru...".*

Vzhľadom na formuláciu druhej zarážky tretej prejudiciálnej otázky, možno nepriamo dospieť aj k záveru, že Súdny dvor EÚ za vyhovujúce prípady považuje aj klauzuly navrhnuté Okresným súdom Dunajská streda, *in concreto*: „*mesačné splátky sú splatné najneskôr do 15. dňa každého kalendárneho mesiaca*“, „*prvá splátka je splatná do jedného mesiaca od podpisu zmluvy a každá ďalšia splátka je splatná vždy po jednom mesiaci od splatnosti predošlej splátky*“.

3. Článok 10 ods. 2 písm. h) a i) smernice 2008/48 sa majú vykladať v tom zmysle, že zmluva o úvere na dobu určitú stanovujúca amortizáciu istiny po sebe nasledujúcimi splátkami nemusí vo forme amortizačnej tabuľky spresňovať, aká časť každej splátky bude započítaná na vrátenie tejto istiny. Tieto ustanovenia v spojení s článkom 22 ods. 1 tejto smernice bránia tomu, aby členský štát stanovil takúto povinnosť vo svojej vnútroštátnej právnej úprave.

Súdny dvor EÚ v časti odôvodnenia Rozsudku HCS vzťahujúceho sa k danému výroku zdôrazňuje, že čl. 10 ods. 2 smernice 2008/48 pokiaľ ide o nevyhnutné náležitosti zmluvy o úvere obsahuje tzv. úplnú harmonizáciu. Súdny dvor EÚ v danej súvislosti pripomína, že pokiaľ ide o zmluvy patriace do pôsobnosti smernice 2008/48, členské štáty by nemali ukladať zmluvným stranám povinnosti, ktoré táto smernica neupravuje, ak táto smernica obsahuje harmonizované ustanovenia v oblasti, do ktorej patria tieto povinnosti.[7]

Osobitne poukazujeme na tú časť odôvodnenia Rozsudku HCS[8], kde Súdny dvor EÚ zotrváva na výklade podanom Súdnym dvorom EÚ v rozsudku *SC Volksbank România*[9], že smernica 2008/48 stanovuje úplnú a kogentnú harmonizáciu, ktorá v oblastiach, ktorých sa táto harmonizácia špecificky týka, bráni tomu, aby členské štáty zachovali alebo zaviedli iné vnútroštátne ustanovenia, ako ona sama obsahuje. V Rozsudku HCS sa pritom Súdny dvor EÚ osobitne venuje povahe čl. 10 ods. 2 smernice 2008/48, teda povahe náležitostí zmluvy o úvere. Súdny dvor EÚ vysvetľuje, že hoci čl. 10 ods. 2 písm. u) smernice 2008/48 zahŕňa povinnosť uviesť v zmluve o úvere zrozumiteľne a stručne iné zmluvné dojednania a podmienky, dané ustanovenie sa však nemá vykladať tak, že oprávňuje členské štáty, aby vo svojej vnútroštátnej právnej úprave stanovili povinnosť zahrnúť do zmluvy o úvere iné

[7] Viď. aj body 55 a 56 Rozsudku HCS.
[8] Bod 55 Rozsudku HCS.
[9] Rozsudok Súdneho dvora z 12. júla 2012, SC Volksbank România, C-602/10, body 63 a 64.

náležitosti, než sú tie, ktoré vymenúva článok 10 ods. 2 uvedenej smernice 2008/48. Súdny dvor EÚ tým zjednodušene uviedol, že vnútroštátne právo by pri správnej transpozícií smernice 2008/48 nemalo požadovať iné náležitosti zmluvy o úvere, ako sú tie uvedené v čl. 10 ods. 2 smernice 2008/48.[10]

S prihliadnutím k uvedenému Súdny dvor EÚ pripomína, že čl. 10 ods. 2 písm. h) smernice 2008/48 stanovuje, že zmluva o úvere musí uvádzať iba výšku, počet a frekvenciu splátok spotrebiteľa a prípadne poradie, v ktorom sa budú splátky priraďovať k jednotlivým nesplateným zostatkom s rôznymi úrokovými sadzbami úveru na účely splatenia. Rovnako pripomína, že z čl. 10 ods. 2 písm. i) a z čl. 10 ods. 3 smernice 2008/48 vyplýva, že iba na žiadosť spotrebiteľa je veriteľ povinný bezplatne a kedykoľvek počas doby trvania zmluvy odovzdať mu výpis vo forme amortizačnej tabuľky. Následne dôvodí, že vzhľadom na jasné znenie týchto ustanovení je potrebné konštatovať, že smernica 2008/48 nestanovuje povinnosť zahrnúť do zmluvy o úvere takýto výpis vo forme amortizačnej tabuľky.[11]

4. ***Článok 23 smernice 2008/48 sa má vykladať v tom zmysle, že nebráni tomu, aby členský štát vo svojej vnútroštátnej právnej úprave stanovil, že v prípade, ak zmluva o úvere neobsahuje všetky náležitosti uvedené v článku 10 ods. 2 tejto smernice, táto zmluva sa bude považovať za zmluvu o úvere bez úrokov a poplatkov, pokiaľ ide o okolnosť, ktorej neuvedenie môže spochybniť možnosť spotrebiteľa posúdiť rozsah svojho záväzku.***

Posledným výrokom Súdny dvor EÚ odpovedá na prejudiciálnu otázku týkajúcu sa sankcie bezúročnosti a bez poplatkovosti, a to tak, že vykladá čl. 23 smernice 2008/48, ktorý členské štáty zaväzuje ustanoviť pravidlá o sankciách za porušenie vnútroštátnych pravidiel prijatých na základe smernice 2008/48. V daných intenciách Súdny dvor EÚ opakuje, že voľba režimu sankcií je ponechaná na zváženie členským štátov, tieto sankcie musia byť nielen účinné, ale aj primerané a odradzujúce.[12]

Súdny dvor EÚ pripúšťa sankciu bezúročnosti a bez poplatkovosti pre prípad porušenia takej povinnosti, ktorá má podstatný význam v kontexte smernice 2008/48. Podľa Súdneho dvora EÚ podstatný význam má povinnosť uviesť v zmluve o úvere najmä náležitosti ako je

[10] Body 57 a 58 Rozsudku HCS.
[11] Body 52 až 54 Rozsudku HCS.
[12] Bod 62 Rozsudku HCS.

ročná percentuálna miera nákladov uvedená v článku 10 ods. 2 písm. g) smernice 2008/48, počet a frekvencia splátok podľa článku 10 ods. 2 písm. h) tejto smernice, ako aj prípadná existencia notárskych poplatkov a prípadne požadované záruky a poistenie, ako to upravuje článok 10 ods. 2 písm. n) a o) uvedenej smernice.[13]

Za primerané by sa však nemalo považovať, ak v súlade s touto vnútroštátnou právnou úpravou uplatnenie danej sankcie vyvoláva voči veriteľovi závažné následky v prípade neuvedenia niektorých náležitostí spomedzi náležitostí upravených v článku 10 ods. 2 smernice 2008/48, ktoré svojou povahou nemôžu mať vplyv na schopnosť dlžníka posúdiť rozsah svojho záväzku, ako je najmä názov a sídlo príslušného orgánu dohľadu uvedené v článku 10 ods. 2 písm. v) tejto smernice.[14]

2. Dopad na vnútroštátne právo

2.1 Povaha judikatúry Súdneho dvora EÚ o prejudiciálnych otázkach

Záväznosť judikatúry Súdneho dvora EÚ o prejudiciálnych otázkach podľa čl. 267 ZFEÚ možno vidieť v dvoch rovinách.

Na jednej strane rozsudok Súdneho dvora EÚ zaväzuje vnútroštátny súdny orgán podávajúci návrh na začatie prejudiciálneho konania, ako vyslovil Súdny dvor vo veci *Benedetti*.[15] Záväznosť má pre vnútroštátny súd význam v tom, že v zásade nie je možné za rovnakého skutkového stavu podať nový návrh na začatie prejudiciálneho konania.[16] Tento súdny orgán je pritom naďalej oprávnený položiť Súdnemu dvoru EÚ ďalšiu otázku, pokiaľ je dané rozhodnutie pre rozhodnutie vo veci nepostačujúce alebo nejasné.[17]

Na druhej strane právo Európskej únie po dlhší čas neriešilo otázku záväznosti, resp. nezáväznosti judikatúry Súdneho dvora EÚ v prejudiciálnych konaniach pre ostatné súdne orgány a iné štátne orgány. Do týchto otázok vniesol svetlo až rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci *Kühne*[18], ktorý zo zásady lojálnej spolupráce vzťahujúcej sa na členské štáty ako také

---

[13] Bod 70 Rozsudku HCS.
[14] Bod 72 Rozsudku HCS.
[15] Rozsudok Súdneho dvora, C-52/76, Benedetti: *„Účelom prejudiciálneho konania Súdneho dvora je rozhodnúť právnu otázku, a takéto rozhodnutie zaväzuje vnútroštátne súdy pokiaľ ide o výklad predmetných ustanovení a aktov Spoločenstva.“.*
[16] TICHÝ, L. et al. *Evropské právo*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. str. 378. ISBN 807179449X
[17] CHALMERS, D. et al. *European Union Law : Second Edition.* 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. str. 169. ISBN 978-0-521-12151-4
[18] Rozsudok Súdneho dvora, C-453/00, Kühne & Heitz NV: *„Ako už Súdny dvor rozhodol, je povinnosťou všetkých orgánov členských štátov, aby v rámci výkonu svojich právomocí zabezpečili dodržiavanie pravidiel práva Spoločenstva (pozri rozsudok z 12. júna 1990, Nemecko/Komisia, C‑8/88, Zb. s. I‑2321, bod 13). 21. Výklad*

vrátane štátnych orgánov, odvodil povinnosť správnych orgánov zohľadniť výklad príslušného ustanovenia ku ktorému dospel Súdny dvor. **Súdny dvor EÚ tak dosahuje záväzné účinky svojej judikatúry cez svoju právomoc vykladať zmluvy a akty inštitúcií, orgánov alebo agentúr EÚ, čím sa ním v rámci konania o prejudiciálnej otázke objasnený výklad pravidla práva EÚ stáva imanentnou súčasťou tohto pravidla.** Popri uvedenej judikatúre, Súdny dvor EÚ rozpracoval doktrínu *acte éclairé* (z francúzštiny „akt objasnený", t.z. k danej veci existuje ustálená judikatúra Súdneho dvora EÚ alebo v materiálne identickej otázke už Súdny dvor EÚ rozhodol) a *acte claire* (z francúzštiny „vec zjavná, jasná", t.z. aplikácia práva EÚ je natoľko jasná, že neponecháva žiadne pochybnosti o jej výklade), ako výnimiek z povinnosti pre vnútroštátne súdy predkladať Súdnemu dvoru EÚ návrh na začatie prejudiciálneho konania v otázkach výkladu práva EÚ.

Predmetná viazanosť štátnych orgánov vrátane súdnych orgánov, nad rámec súdov konajúcich vo veci v ktorej bol podaný návrh na začatie prejudiciálneho konania, vo vnútroštátnom právnom poriadku Slovenskej republiky však nie je osobitne zakotvená, a to ani v nedávno rekodifikovanom civilnom procese. Dôvodom je podľa zákonodarcu skutočnosť, že aj keď Súdny dvor EÚ autoritatívne deklaruje výklad určitého sporného ustanovenia práva EÚ, vždy tak robí vzhľadom na konkrétne okolnosti daného prípadu.[19] Napriek takémuto prístupu, nie je vecou voľnej úvahy vo veci konajúceho súdu, či sa v konkrétnej inej veci bude alebo nebude riadiť deklarovaným výkladom práva EÚ poskytnutým Súdnym dvorom EÚ. Ak by totiž vo veci konajúci súd, proti ktorého rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok mal za to, že skutkové okolnosti v konkrétnom prípade vylučujú deklarovaný výklad práva EÚ, bol by povinný podať

---

pravidla práva Spoločenstva, ktorý podáva Súdny dvor v rámci výkonu svojej právomoci podľa článku 234 ES, objasňuje a v prípade potreby spresňuje význam a pôsobnosť tohto pravidla tak, ako sa má alebo sa malo chápať a uplatňovať od okamihu, keď nadobudlo účinnosť (pozri najmä rozsudky z 27. marca 1980, Denkavit italiana, 61/79, Zb. s. 1205, bod 16, a z 10. februára 2000, Deutsche Telekom, C‑50/96, Zb. s. I‑743, bod 43). 22 Z toho vyplýva, že správny orgán musí v rámci svojich právomocí takto vyložené pravidlo práva Spoločenstva uplatňovať aj na právne vzťahy vzniknuté a založené pred vyhlásením rozsudku Súdneho dvora rozhodujúceho na základe žiadosti o výklad.".

[19] Dôvodová správa: B. Osobitná časť k návrhu Civilného sporového poriadku. K § 189: *„Predkladateľ dôsledne zvážil potenciálnu viazanosť i rozsudkami Súdneho dvora EÚ a dospel k názoru že, viazanosť rozsudkami Súdneho dvora EÚ by nemala byť zakotvená. V práve EÚ platí, že rozsudky Súdneho dvora EÚ sú v zásade záväzné inter partes. Všeobecná záväznosť rozsudkov platí neformálne, len pokiaľ ide o rozhodnutia v prejudiciálnych konaniach a formálne, ak Súdny dvor EÚ rozhodne o neplatnosti právneho aktu. Súd je tiež rozhodnutím Súdneho dvora EÚ viazaný, ak sa na Súdny dvor EÚ sám obrátil s prejudiciálnou otázkou. Predkladateľ sa však domnieva, že zakotviť vo vnútroštátnom práve viazanosť rozhodnutiami Súdneho dvora EÚ nie je dobré riešenie, pretože aj keď Súdny dvor EÚ autoritatívne deklaruje výklad určitého sporného ustanovenia práva EÚ, vždy tak urobí vzhľadom na konkrétne skutkové okolnosti daného prípadu. Nie je preto prijateľné zavádzať viazanosť rozsudkom, ktorý bol vydaný v konkrétnom spore na všetky iné prípady, nakoľko sa skutkový stav môže a pravdepodobne aj bude líšiť od toho, v ktorom bolo vydané rozhodnutie.".*

Súdnemu dvoru EÚ nový návrh na začatie prejudiciálneho konania. Následne samotný Súdny dvor EÚ posúdi položené prejudiciálne otázky aj z pohľadu doktríny *acte éclairé* a *acte claire* (vrátane jeho doterajšej judikatúry) a pre prípad, že dospeje k záveru, že (i) položená prejudiciálna otázka je zhodná s otázkou o ktorej už rozhodol, (ii) možno odpoveď na takúto otázku jednoznačne vyvodiť z judikatúry, alebo (iii) odpoveď na položenú otázku nevyvoláva žiadne dôvodné pochybnosti, Súdny dvor EÚ rozhodne podľa čl. 99 Rokovacieho poriadku Súdneho dvora v znení neskorších predpisov len odôvodneným uznesením (de facto len poukáže na svoju doterajšiu judikatúru).

2.2 Priamy a nepriamy účinok

Právo EÚ ako také vytvára samostatný právny poriadok, ktorý má aplikačnú prednosť pred vnútroštátnym právnym poriadkom.[20] Obdobne ak pri koncepcii monizmu práva používanej v medzinárodnom práve, oba právne poriadky sú súčasťou jedného platného právneho poriadku Slovenskej republiky, kde vzájomné vzťahy nie sú riešené hierarchickým podriadením jedného právneho poriadku pod druhý právny poriadok, ale prostredníctvom princípu aplikačnej prednosti. S právom EÚ nesúladné právne predpisy právneho poriadku členského štátu neprestávajú platiť, len sa na prípad spadajúci do pôsobnosti normy práva EÚ nepoužijú.[21]

Predovšetkým na účely riešenia konfliktu medzi právom EÚ a vnútroštátnym právom, Súdny dvor EÚ vychádza z princípu priameho účinku a z princípu nepriameho účinku práva EÚ. Zatiaľ čo pri priamom účinku dochádza k priamemu použitiu pravidla práva EÚ na právne vzťahy týmto pravidlom upravujúce namiesto vnútroštátnej právnej normy, pri nepriamom účinku sa na právny vzťah spadajúci do pôsobnosti pravidla EÚ použije vnútroštátna právna norma, ktorá sa v dovolenom rozsahu vykladá v súlade so znením a v zmysle príslušného pravidla EÚ (tzv. eurokonformný výklad).

V praxi Súdny dvor EÚ neposkytol jasnú odpoveď na otázku, ktorý princíp má prednosť, je tak na konajúcom súde, aby v konkrétnostiach zvážil či použije priamy účinok alebo nepriamy účinok. Súdny dvor EÚ však stanovil mantinely pre uplatnenie oboch týchto princípov a pokiaľ nemožno uplatniť ani priamy ani nepriamy účinok, priznal fyzickým

[20] Rozsudok Súdneho dvora vo veci *Internationale Handelsgesellschaft*, C-11/70.
[21] BOBEK, M. et. al. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské únie.* Praha: C. H. Beck, 2011. s. 11. ISBN 978-80-7400-377-6

a právnickým osobám možnosť domáhať sa voči dotknutému členskému štátu zodpovednosti za škodu.

Priamy účinok určitej právnej normy obsiahnutej v smernici môže podľa doktríny nastať len v prípade, ak (i) je smernica nesprávne transponovaná do vnútroštátneho právneho poriadku (nedostatočne, neúplne alebo vôbec), (ii) uplynula transpozičná doba na jej transpozíciu do vnútroštátneho poriadku, (iii) právna norma je jasná a presná a právna norma je nepodmienená. Limitom uplatnenia priameho účinku právnej normy obsiahnutej v smernici je v súčasnosti tzv. zákaz horizontálneho priameho účinku smernice, ktorý jasne formuluje rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci Pfeiffer: „... *smernica nemôže zakladať povinnosti jednotlivcovi, takže sa na smernicu ako takú voči nemu nemožno odvolávať (pozri okrem iného rozsudky z 26. februára 1986, Marshall, 152/84, Zb. s. 723, bod 48; zo 14. júla 1994, Faccini Dori, C-91/92, Zb. s. I-3325, bod 20, a zo 7. januára 2004, Wells, C-201/02, Zb. s. I-723, bod 56). Z toho vyplýva, že sa nemôže hoci aj jasné, presné a bezpodmienečné ustanovenie smernice zaručujúce jednotlivcovi práva alebo ukladajúce povinnosti ako také použiť v rámci sporu, v ktorom stoja proti sebe výhradne jednotlivci.*“[22]. Jednotlivcom Súdny dvor EÚ rozumie iný subjekt ako štát.[23]

Nepriamy účinok určitej právnej normy obsiahnutej v smernici môže nastať aj za situácie, ak nie je možný jej priamy účinok. Rozsah a medze použitia nepriameho účinku smerníc determinuje nielen právny poriadok EÚ, ale aj vnútroštátny právny poriadok. Pri uplatňovaní vnútroštátneho práva je povinnosťou súdu, ktorý má podať jeho výklad, učiniť tak v čo možno najväčšom rozsahu vo svetle znenia a účelu smernice, tak aby sa dosiahol výsledok, ktorý táto smernica sleduje. Limitom uplatnenia nepriameho účinku smerníc (eurokonformného výkladu) je (i) možnosť dosiahnutia takéhoto výkladu uznanými vnútroštátnymi výkladovými metódami, (ii) nejde o výklad *contra legem* a (iii) takýto výklad nie je v rozpore so všeobecnými právnymi zásadami, najmä zásadou právnej istoty a zásadou zákazu spätnej účinnosti.[24]

2.3 Náležitosti zmluvy o spotrebiteľskom úvere

Ako z vyššie uvedených časti tejto právnej analýzy vyplýva, Rozsudkom HCS Súdny dvor EÚ deklaroval výklad pravidiel (právnych noriem) smernice 2008/48 ku ktorým sa

[22] Rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci *Pfeiffer*, C-397/01 až C-403/01.
[23] Rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci *Foster*, C-188/89.
[24] Obdobne BOBEK, M. et. al. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské únie.* cit. 21. s. 161-168.

vzťahovali prejudiciálne otázky, tak ako sa tieto mali vykladať a uplatňovať už od okamihu keď smernica 2008/48 nadobudla účinnosť.[25] *In concreto*, Rozsudkom HCS Súdny dvor EÚ deklaruje, že smernica 2008/48 stanovuje úplnú a kogentnú harmonizáciu, ktorá v oblastiach, ktorých sa táto harmonizácia špecificky týka, ako je napríklad aj úprava náležitostí zmluvy o úvere uvedená v čl. 10 ods. 2 smernice 2008/48, bráni tomu, aby členské štáty zachovali alebo zaviedli iné vnútroštátne ustanovenia, ako ona sama obsahuje.

Rozsudkom HCS Súdny dvor EÚ objasnil predovšetkým výklad nasledovných náležitostí zmluvy o úvere:

(i) **čl. 10 ods. 2 písm. h) smernice 2008/48** – teda „*výšku, počet a frekvenciu splátok spotrebiteľa a prípadne poradie, v ktorom sa budú splátky priraďovať k jednotlivým nesplateným zostatkom s rôznymi úrokovými sadzbami úveru na účely splatenia*“ transponovanej do právneho poriadku SR **§ 9 ods. 2 písm. l) zákona č. 129/2010 Z. z.**: „*výšku, počet a termíny splátok istiny, úrokov a iných poplatkov, prípadné poradie, v ktorom sa budú splátky priraďovať k jednotlivým nesplateným zostatkom s rôznymi úrokovými sadzbami spotrebiteľského úveru na účely jeho splatenia,*“.

Súdny dvor EÚ v Rozsudku HCS konštatoval, že čl. 10 ods. 2 písm. h) smernice 2008/48 je jasným ustanovením, ktoré stanovuje, že zmluva o úvere musí obsahovať iba výšku, počet a frekvenciu splátok s prípadne poradie, v ktorom sa budú splátky priraďovať k jednotlivým nesplateným zostatkom s rôznymi úrokovými sadzbami úveru na účely splatenia. Smernica 2008/48 pritom nestanovuje povinnosť zahrnúť do zmluvy o úvere výpis vo forme amortizačnej tabuľky ani nie je nevyhnutné, aby zmluva o úvere uvádzala splatnosť každej zo splátok spotrebiteľa odkazom na konkrétny dátum (pokiaľ podmienky zmluvy umožňujú spotrebiteľovi bez ťažkostí a s istotou identifikovať dátumy splátok).

Komparáciou čl. 10 ods. 2 písm. h) smernice 2008/48 a § 9 ods. 2 písm. l) zákona č. 129/2010 Z. z. je zrejmé, že vnútroštátna právna norma je za použitia gramatického výkladu nejasná a naznačuje, že náležitosťou zmluvy o úvere nie je len frekvencia splátok, ale aj uvedenie termínu (súdna prax doposiaľ tento

[25] Rozsudok Súdneho dvora vo veci *Denkavit italiana*, C-61/79 a rozsudok Súdneho dvora *Deutsche Telekom*, C-50/96.

pojem vykladá rôzne, niekedy ako dátum inokedy ako iným spôsobom určiteľný časový okamih splatnosti) a zrejme aj uvedenie rozpisu splátok na istinu, úroky a iné poplatky (súdna prax je doposiaľ pri požiadavke na daný rozpis nejednotná). Možno teda konštatovať, že transpozícia smernice 2008/48 bola uskutočnená vo vzťahu k tejto náležitosti nesprávne.

Z dôvodu zákazu horizontálneho priameho účinku sme toho názoru, že na vzťahy medzi zmluvnými stranami zmluvy o úvere nemožno uplatniť priamy účinok, inak jasného a presného pravidla EÚ.

Pokiaľ ide o požiadavku vnútroštátneho práva uvádzať v zmluvách o úvere „**termíny splátok**“ sme toho názoru, že sú splnené všetky podmienky pre uplatnenie nepriameho účinku smernice. Tým sa z pomedzi rôznych možných výkladov daného ustanovenia eliminujú tie výklady, ktoré sú v rozpore s eurokonformným výkladom, a vo veci rozhodujúci štátny orgán – súd, by mal pojem „termíny splátok“ vykladať ako také určenie času splatnosti splátok, ktoré umožňuje spotrebiteľovi bez ťažkostí a s istotou identifikovať dátumy splátok.

Pokiaľ ide o nejasnú formuláciu vnútroštátnej právnej úpravy, ktorá za použitia gramatického výkladu naznačuje, že náležitosťou zmluvy o úvere je aj **rozpis jednotlivých splátok na istinu, úroky a iné poplatky**, tu prípustnosť použitia nepriameho účinku nie je natoľko zrejmá ako v predchádzajúcom prípade. Prípustnosť uplatnenia nepriameho účinku v konkrétnom prípade je limitovaná predovšetkým zákazom výkladu *contra legem.* V práve EÚ nie je explicitne definované, čo sa rozumie výkladom *contra legem*. Možno sa však stotožniť s názorom Bobeka odkazujúcim na stanovisko generálnej advokátky Sharpston, ktorá zastáva názor, že Súdny dvor EÚ po vnútroštátnych súdoch nepožaduje, aby podávali umelý alebo neprirodzený výklad vnútroštátneho práva.[26]

Vzhľadom na doterajšiu rozhodovaciu prax všeobecných súdov SR možno totiž zreteľne vidieť zásadný rozdiel v otázke jasnosti a výklade konkrétnej náležitosti zmluvy o úvere. Zjednodušene, zatiaľ čo podstatná väčšina súdnych rozhodnutí

[26] BOBEK, M. et. al. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské únie.* cit. 21. s. 166.

považuje ust. § 9 ods. 2 písm. l) zákona č. 129/2010 Z. z. za jasne požadujúce rozpis splátok na istinu, úroky a iné poplatky, a z toho dôvodu považujú akýkoľvek iný výklad za neprípustný *contra legem*[27]. Iné výrazne menej početné súdne rozhodnutia[28], avšak vrátane stanoviska SR v rámci predmetného prejudiciálneho konania, považujú ust. § 9 ods. 2 písm. l) zákona č. 129/2010 Z. z., za nevyžadujúce rozpis splátky na istinu, úroky a iné poplatky vo forme amortizačnej tabuľky.

Síce vyššie uvedené porovnanie naznačuje nemožnosť nepriameho účinku čl. 10 ods. 2 písm. h) smernice 2008/48, prikláňame sa k opačnému názoru. Tento názor, zdôvodňujeme tým, že ak už v období pred Rozsudkom HCS existovala marginálna názorová skupina, ktorá v znení § 9 ods. 2 písm. l) zákona č. 129/2010 Z. z. videla aj takú dovolenú možnosť výkladu, akú objasnil v Rozsudku HCS Súdny dvor EÚ, správny výklad by mal pripustiť uplatnenie nepriameho účinku čl. 10 ods. 2 písm. h) smernice 2008/48 na § 9 ods. 2 písm. l) zákona č. 129/2010 Z. z.. Opačným výkladom, nepripúšťajúcim nepriamy účinok, by súčasne došlo k nerešpektovaniu individuálnej autonómie zmluvných strán, podľa nášho názoru z bagateľných dôvodov, a súčasne by sa založila zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú nesprávnou transpozíciou smernice 2008/48 aj z tohto dôvodu.

(ii) **čl. 10 ods. 2 písm. i) smernice 2008/48** – teda „*v prípade amortizácie istiny na základe zmluvy o úvere s dobou určitou právo spotrebiteľa vyžiadať si výpis z účtu vo forme amortizačnej tabuľky, a to bezplatne a kedykoľvek počas celej dĺžky trvania zmluvy o úvere. Amortizačná tabuľka uvádza splátky, ktoré sa majú zaplatiť, a lehoty a podmienky ich úhrady; táto tabuľka obsahuje rozpis každej splátky s uvedením amortizácie istiny, úrokov vypočítaných na základe úrokovej sadzby úveru a prípadne i dodatočné náklady; ak úroková sadzba nie je fixná alebo sa dodatočné náklady podľa zmluvy o úvere môžu zmeniť, amortizačná tabuľka zrozumiteľne a stručne uvádza, že údaje v nej uvedené*

[27] Napr. rozsudok Okresného súdu (OS) Prešov, sp. zn. 15C/104/2015, z 07.04.2016, OS Prešov, sp. zn. 16C/135/2015, z 15.03.2016, OS Nitra, sp. zn. 9C/603/2015, z 11.02.2016, OS Rožňava, sp. zn. 6C/151/2015, z 17.03.2015 a podobne.
[28] Napr. rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn. 17Co/151/2012, z 19.09.2012.

budú platné len do najbližšej zmeny úrokovej sadzby úveru alebo dodatočných nákladov v súlade so zmluvou o úvere;“ v spojení s **čl. 10 ods. 3 smernice 2008/48**: „*Keď sa uplatňuje odsek 2 písm. i), veriteľ sprístupní pre spotrebiteľa výpis z účtu vo forme amortizačnej tabuľky, a to bezplatne a kedykoľvek počas celej dĺžky trvania zmluvy o úvere.*“ transponovaných do právneho poriadku SR **§ 9 ods. 2 písm. m) zákona č. 129/2010 Z. z.**: „*právo spotrebiteľa vyžiadať si výpis z účtu vo forme amortizačnej tabuľky podľa odseku 5, ak sa amortizuje istina na základe zmluvy o spotrebiteľskom úvere na dobu určitú, a to bezplatne a kedykoľvek počas celej doby trvania zmluvy o spotrebiteľskom úvere,*“ a **§ 9 ods. 3 zákona č. 129/2010 Z. z.**: „*Ak zmluva o spotrebiteľskom úvere na dobu určitú obsahuje dohodu o amortizácii istiny, je veriteľ povinný poskytnúť spotrebiteľovi výpis z účtu vo forme amortizačnej tabuľky, a to bezplatne a kedykoľvek počas celej doby trvania zmluvy o spotrebiteľskom úvere.*“.

Súdny dvor EÚ v Rozsudku HCS konštatoval, že čl. 10 ods. 2 písm. i) smernice 2008/48 je jasným ustanovením, z ktorého vyplýva, že iba na žiadosť spotrebiteľa je veriteľ povinný bezplatne a kedykoľvek počas doby trvania zmluvy o úvere odovzdať mu výpis vo forme amortizačnej tabuľky. Smernica 2008/48 tak nestanovuje povinnosť zahrnúť do zmluvy o úvere výpis vo forme amortizačnej tabuľky.

Existujúca rozhodovacia prax súdov relevantné ustanovenia zákona č. 129/2010 Z. z. ktorými sa transponovala smernica 2008/48 ohľadom tu uvádzanej náležitosti skôr opomínala resp. ich vykladala v súvislosti s náležitosťou podľa § 9 ods. 2 písm. l) zákona č. 129/2010 Z. z., tak ako sme uviedli vyššie v zarážke (i) tejto časti právnej analýzy, a požadovala amortizačnú tabuľku už aj ako súčasť zmluvy o úvere. Samotné relevantné ustanovenia § 9 ods. 2 písm. m) a ods. 3 zákona č. 129/2010 Z. z. však podľa nášho názoru túto povinnosť nezakladajú a ide skôr len o prenesené účinky nesprávnej transpozície týkajúcej sa § 9 ods. 2 písm. l) zákona č. 129/2010 Z. z.. Je potrebné dodať, že znenie § 9 ods. 2 písm. m) a ods. 3 zákona č. 129/2010 Z. z. nie je exaktne formulované. Tento nedostatok však nepovažujeme za osobitne závažný. Priamy účinok v horizontálnej rovine medzi zmluvnými stranami zmluvy o úvere podľa nášho názoru nie je prípustný. Vzhľadom na menšie nedostatky v exaktnosti by podľa

nášho názoru zrejme nebolo ani na mieste uplatniť priamy účinok predmetného pravidla smernice 2008/48 vo vertikálnej rovine vo vzťahu k štátu (odhliadnuc od prípadnej zodpovednosti za škodu). Sme toho názoru, že nepriamy účinok relevantných pravidiel smernice 2008/48 je prípustný.

(iii) **čl. 10 ods. 2 písm. u) smernice 2008/48** – teda „*prípadne iné zmluvné podmienky*“.

Z pohľadu transpozície smernice 2008/48 do zákona č. 129/2010 Z. z. možno osobitne závažne vnímať výklad Súdneho dvora EÚ k náležitosti stanovenej v čl. 10 ods. 2 písm. u) smernice 2008/48. Súdny dvor EÚ v Rozsudku HCS vysvetlil nielen to, že vo vnútroštátnej právnej úprave nemožno vyžadovať iné náležitosti, ako tie uvedené v čl. 10 ods. 2 smernice 2008/48, ale aj to že čl. 10 ods. 2 písm. u) smernice 2008/48 nemôže byť dôvodom na stanovenie ďalších náležitostí zmluvy o úvere vnútroštátnym právnym poriadkom. Súdny dvor EÚ týmto podľa nášho názoru všetky náležitosti zmluvy o úvere požadované § 9 ods. 2 zákona č. 129/2010 Z. z., ktoré sú iné ako uvedené v čl. 10 ods. 2 smernice 2008/48, de facto označil za odporujúce úplnej harmonizácii.

Podľa nášho názoru tento konflikt vnútroštátneho právneho poriadku s právnym poriadkom EÚ nemožno riešiť nepriamym účinkom smernice 2008/48, z dôvodu, že takýto výklad by bol *contra legem*. Vzhľadom na zákaz horizontálneho priameho účinku, tento rozpor zrejme nemožno riešiť ani priamym účinkom smernice 2008/48 vo vzťahu k zmluvným stranám zmluvy o úvere. Tento rozpor možno podľa nášho názoru riešiť vertikálnym priamym účinkom voči štátu uplatniteľným predovšetkým v prípadných administratívnych konaniach o uloženie sankcie pre neobsiahnutie takejto náležitosti do zmluvy o úvere. V prípade, ak v dôsledku nesprávnej transpozície vzťahujúcej sa k náležitostiam, ktoré sú nad rámec náležitostí podľa čl. 10 ods. 2 smernice 2008/48 vznikne veriteľovi škoda, sme toho názoru, že veriteľovi vzniká právo na náhradu škody spôsobenej takouto nesprávnou transpozíciou voči štátu.

Rozsudok HCS sa osobitne nezaoberá náležitosťou zmluvy o úvere podľa **čl. 10 ods. 2 písm. c) smernice 2008/48**: „*dĺžku trvania zmluvy o úvere*“, ktorá bola do právneho poriadku Slovenskej republiky transponovaná **§ 9 ods. 2 písm. f) zákona č. 129/2010 Z. z.:** „*dobu trvania zmluvy o spotrebiteľskom úvere a* ***termín konečnej splatnosti spotrebiteľského úveru***,“. Aj pokiaľ ide o túto náležitosť možno vidieť, že vnútroštátna právna úprava nepožaduje „len“ dobu trvania, ale túto nad rámec smernice 2008/48 spresňuje aj špeciálnou náležitosťou „termín konečnej splatnosti“.

Aj v tomto prípade ide teda podľa nášho názoru o nesprávnu transpozíciu smernice 2008/48, ktorej povaha je obdobná ako pri vyššie v zarážke (i) uvedenej náležitosti – „termíny splátok istiny, úrokov a iných poplatkov“. Pokiaľ ide zmysel požiadavky vymedzenia času, ktorý požaduje náležitosť „frekvencia splátok“ a „dĺžka trvania zmluvy o úvere“, tento je podľa nášho názoru rovnaký, tak ako ho vymedzil Súdny dvor EÚ k náležitosti „frekvencia splátok“. Metódou logického výkladu za použitia dôkazu podobnosti – *argumentum a simili*, sme preto toho názoru, že Súdny dvor EÚ by pre prípad predloženia prejudiciálnej otázky týkajúcej sa náležitosti „dĺžka trvania zmluvy o úvere“ postupoval zrejme obdobne a konštatoval by, že smernica 2008/48 nepožaduje uvedenie konkrétneho dátumu (deň, mesiac, rok) konečnej splatnosti úveru pokiaľ podmienky zmluvy o úvere umožňujú spotrebiteľovi bez ťažkostí a s istotou identifikovať dĺžku trvania zmluvy o úvere.

Potom by aj pre prípad tejto náležitosti platili obdobné dôsledky ako sme uviedli k náležitosti „termíny splátok“ uvedenej v zarážke (i) vyššie. Teda z dôvodu zákazu horizontálneho priameho účinku by zrejme nebolo možné sa medzi zmluvnými stranami zmluvy o úvere dovolávať priameho účinku čl. 10 ods. 2 písm. c) smernice 2008/48, ale len vnútroštátnej právnej úpravy. Priameho účinku by bolo možné sa v tomto ohľade dovolávať voči štátu (napr. pri administratívnych konaniach). Medzi zmluvnými stranami zmluvy o úvere sú však podľa nášho názoru splnené podmienky na uplatnenie nepriamych účinkov čl. 10 ods. 2 písm. c) smernice 2008/48, a tak vnútroštátnu právnu normu § 9 ods. 2 písm. f) zákona č. 129/2010 Z. z. vykladať so spätným účinkom vo svetle smernice 2008/48, tak že nestanovuje požiadavku uvádzať v zmluve o úvere konkrétny dátum (deň, mesiac, rok) konečnej splatnosti, pokiaľ inak podmienky zmluvy o úvere umožňujú spotrebiteľovi bez ťažkostí a s istotou identifikovať dĺžku trvania zmluvy o úvere.

3. Záver

Rozsudok HCS poskytuje výklad náležitostí zmluvy o úvere uvedených najmä v čl. 10 ods. 2 písm. h), i) a u) smernice 2008/48. Tento výklad sa v súlade s judikatúrou Súdneho dvora EÚ stáva imanentnou súčasťou práva EÚ, teda aj dotknutých ustanovení smernice 2008/48. Týmto spôsobom a v súlade so zásadou lojálnej spolupráce záväznou pre členské štáty EÚ sa Rozsudok HCS, ako aj iné rozsudky Súdneho dvora EÚ o návrhoch na začatie prejudiciálneho konania, stávajú neformálne záväznými aj pre súdy SR pokiaľ ide o výklad dotknutých ustanovení smernice 2008/48.

Z takto podaného výkladu zo strany Súdneho dvora EÚ podľa nášho názoru vyplynul konflikt smernice 2008/48 so zákonom č. 129/2010 Z. z. z dôvodu nesprávnej transpozície smernice 2008/48. Riešenie takéhoto konfliktu vyplýva z judikatúry Súdneho dvora EÚ predovšetkým z prednosti práva EÚ, princípu priameho účinku, princípu nepriameho účinku a zodpovednosti štátu za škodu spôsobenú nesprávnou transpozíciou smernice.

Riešenie spomínaného konfliktu by podľa nášho názoru malo viesť k zmene interpretácie pojmu „termín“ v spojení „termín konečnej splatnosti“ a „termíny splátok“ tak, že by sa mal uplatniť nepriamy účinok smernice 2008/48 a pripustiť výklad umožňujúci aj iné určenie takéhoto času bez potreby uviesť presný dátum (deň, mesiac, rok). Ohľadom pojmu „termíny splátok istiny, úrokov, a iných poplatkov“, možnosť uplatnenia nepriameho účinku smernice 2008/48 v tomto smere nie je jednoznačná.

Navyše z Rozsudku HCS vyplynula skutočnosť, že zákon č. 129/2010 Z. z. obsahuje v rozpore so smernicou 2008/48 aj také náležitosti zmluvy o úvere, ktoré smernica 2008/48 nepožaduje. Tento konflikt podľa nášho názoru môže viesť k zodpovednosti štátu za škodu spôsobenú nesprávnou transpozíciou smernice 2008/48. Vo vzťahu medzi zmluvnými stranami, tento konflikt podľa nášho názoru nie je možné riešiť ani priamym ani nepriamym účinkom smernice 2008/48.

Použitá literatúra

- *BOBEK, M. et. al. Vnitrostátní aplikace práva Evropské únie.* Praha: C. H. Beck, 2011. s. 11. ISBN 978-80-7400-377-6
- *CHALMERS, D. et al. European Union Law : Second Edition.* 2. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. str. 169. ISBN 978-0-521-12151-4
- *TICHÝ, L. et al.* Evropské právo. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. str. 378. ISBN 807179449X
- Návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Okresný súd Dunajská Streda (Slovensko) 2. februára 2015 – Home Credit Slovakia a. s./Klára Bíróová, C-42/15.
- Rozsudok Súdneho Dvora C-42/15 Home Credit Slovakia, a.s. proti Klára Bíróová
- Rozsudok Súdneho Dvora C-602/10, SC Volksbank România, C-602/10
- Rozsudok Súdneho dvora C-52/76, Benedetti
- Rozsudok Súdneho dvora C-453/00, Kühne & Heitz NV
- Rozsudok Súdneho dvora C-11/70 *Internationale Handelsgesellschaft*
- Rozsudok Súdneho dvora C-403/01 *Pfeiffer*
- Rozsudok Súdneho dvora C-188/89 *Foster*
- Rozsudok Súdneho dvora C-61/79 *Denkavit italiana*
- Rozsudok Súdneho dvora C-50/96 *Deutsche Telekom*.

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

O zákonných možnostiach a povinnostiach obchodníka s cennými papiermi pri vykonávaní jeho činností

ABOUT THE LEGAL OPTIONS AND OBLIGATIONS OF THE SECURITIES DEALER IN CARRYING OUT ITS ACTIVITIES

Článok bol spracovaný ako výstup v rámci riešenia projektu VEGA 1/0440/17 s názvom „Inovatívne formy tvorby peňažných fondov a ich prevodov“

Peter Rakovský[1]

Abstrakt

Právna úprava poskytovania investičných služieb, investičných činností a obchodovania fondov v podmienkach Slovenskej republiky je čím ďalej tým komplikovanejšia a menej prehľadná a to aj s ohľadom na nové povinnosti, ktoré bude ukladať MIFiD II. Obchodník s cennými papiermi len za určitých okolností môže obchodovať alternatívne investičné fondy. Pri všetkých svojich činnostiach musí dodržiavať viaceré zákonné povinnosti týkajúce sa ochrany klienta a stability finančného trhu a je dôležité, aby jeho jednotlivé činnosti vykonávali odborne spôsobilé osoby.

Kľúčové slová: obchodník s cennými papiermi, NBS, odborná starostlivosť, sprostredkovateľ

Abstract

The legislation of providing an investment services, investment activities and fund trading in the Slovak Republic is becoming more and more complicated and less transparent, especially in view of the new obligations imposed by MIFiD II. A securities dealer can trade an alternative investment funds only under certain circumstances. In all its activities, it must comply with many of legal obligations regarding the protection of the client and the stability of the financial market, and it is important for its individual activities to be performed by the professionally competent persons.

Key words: securities dealer, NBS, professional care, broker

[1] Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, katedra finančného práva, Šafárikovo nám. č. 6, 810 00, Bratislava, Slovenská republika, e-mail: peter.rakovsky@flaw.uniba.sk

Úvod:

Finančná a hospodárska kríza začatá v roku 2008 zvýšila tlak na reguláciu finančných trhov, keďže práve jej aktéri boli považovaní za vinníkov krízy. Cieľom regulácie je zníženie systémového rizika, zvýšenie robustnosti trhov[2], ale aj ochrana finančného spotrebiteľa (ďalej v texte aj ako „klient"). Poskytovanie investičných a vedľajších služieb finančnými sprostredkovateľmi si na Slovensku v posledných rokov získava čim ďalej tým väčší počet klientov, čomu zodpovedá aj ekonomický rast a status spoločnosti. Tieto činnosti patria do práva finančného trhu, ktoré tvorí sústava subjektov finančného trhu, kde má význam právna úprava zahájenia činností finančných sprostredkovateľov.[3] Ako však záujem a počet obchodov stúpa, tak zákonodarca, nielen na úrovni národnej, ale aj európskej, kladie neustále vyššie a vyššie nároky na finančné domy, ktoré tieto a iné služby poskytujú, ktorých účelom je najmä, nie však výlučne poskytovanie ochrany finančnému spotrebiteľovi.[4] Finančným spotrebiteľom sa rozumie spotrebiteľ na finančnom trhu, s ktorým pri ponúkaní finančnej služby alebo pri uzatváraní alebo plnení spotrebiteľskej zmluvy o poskytnutí finančnej služby koná dohliadaný subjekt alebo osoba konajúca v mene alebo na účet dohliadaného subjektu.[5] Dohliadanými subjektami sú všetky finančné inštitúcie a to centrálnou bankou Slovenskej republiky – Národná banka Slovenska (ďalej už len „NBS"), ktorá predstavuje dohladový orgán v podmienkach Slovenskej republiky.[6] Dohľad však treba odlíšiť od regulácie, formálnemu stanoveniu pravidiel fungovania finančného trhu, ktorý znamená kontrolu dodržiavania týchto stanovených pravidiel.[7]

1. Možnosti obchodníka s cennými papiermi vykonávať investičné a vedľajšie činnosti

Na povolenie poskytovať jednu alebo viac investičných služieb klientom alebo výkon jednej alebo viacerých investičných činností obchodníkovi s cennými papiermi (ďalej už len „o.c.p.") je potrebné povolenie NBS. Zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch v znení neskorších predpisov (ďalej už len „ZCP") také povolenie vyžaduje nie len od „tuzemského" o.c.p., ale taktiež od pobočky zahraničného o.c.p., ktorý má záujem uvedené činnosti ponúkať.[8]

---

[2] Glopolis. Alternativní investiční fondy. Dostupné na: http://glopolis.org/wp-content/uploads/soubory/alternativni-investicni-fondy.pdf
[3] Sidák,M., Duračinská,M a kol.: Finančné právo. 1.vydanie. Bratislava: C.H.Beck.2012.s. 358 – 359.
[4] K tomu pozri aj: http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/OstatnePublik/OCHRANA_FINAN_SPOTR.pdf
[5] §1 ods. 3, písm. c) zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom v znení neskorších predpisov
[6] K tomu pozri: http://www.nbs.sk/sk/spotrebitel
[7] Kočner,M., Šabíková,I., Turuk,I.: Vplyv regulácie finančného trhu na rozhodovanie sa ekonomických subjektov.s.125. Dostupné na: http://spu.fem.uniag.sk/mvd2016/proceedings/sk/articles/kocner_sabikova_turuk.pdf
[8] § 54 ods. 1 a 2 ZCP.

„Tuzemský " o.c.p. môže taktiež založiť pobočku na území iného štátu, čo stačí NBS oznámiť, je však povinný získať povolenie na zriadenie pobočky v inom štáte a tento úkon NBS oznámiť.[9] Dohľad nad uvedenými povinnosťami a tomu zodpovedajúci sankčný systém vykonáva NBS nielen v súlade s ôsmou časťou ZCP ale aj podľa zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom v znení neskorších predpisov (ďalej už len „zákon o dohľade"). Právnická osoba už podlieha aj trestnoprávnej zodpovednosti podľa osobitného zákona[10] v prípade, ak by nemala potrebné povolenie a dopustila by sa trestného činu neoprávneného podnikania podľa osobitného predpisu[11]. O.c.p. môže poskytovať aj služby, ktoré partikulárne spadajú pod činnosť iných finančných inštitúcií. Jedná sa o poskytovanie úverov a pôžičiek investorovi, ktoré však možno poskytnúť len na umožnenie vykonania obchodu s jedným alebo viacerými finančnými nástrojmi, ak je poskytovateľ úveru alebo pôžičky zapojený do tohto obchodu a taktiež o vykonávanie obchodov s devízovými hodnotami, ktoré možno poskytnúť len ak sú spojené s poskytovaním investičných služieb. Z toho vyplýva, že o.c.p. v prípade, ak by mal záujem o vykonávanie iných finančných činností ako uvádza ZCP, napr. by mal záujem stať sa úverovou inštitúciou, musel by požiadať a spĺňať iné podmienky, čím by však už následne nešlo o o.c.p. ako takého, ale o inú finančnú inštitúciu napr. banku. Reálnejšie a vhodnejšie by bolo vykonávanie činností platobných inštitúcií a prevádzkovanie platobných systémov[12] o.c.p. priamo ako jedna z vedľajších činností podľa ZCP, čo sa mi zdá ako vhodný návrh *de lege ferenda*, čím by sa rozšíril okruh vedľajších služieb uvedených v ZCP (vo vymedzenom a v užšom rozsahu, potrebnom na vykonávanie niektorých činností spojených s investičnými a vedľajšími činnosťami).

O.c.p. môže poskytovať za určitých okolností aj vybrané činnosti podľa zákona č. 203/ 2011 Z. z. o kolektívnom investovaní v znení neskorších predpisov (ďalej už len „ZKI"). Túto možnosť umožnila najmä Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2011/61/EÚ z 8. júna 2011 o správcoch alternatívnych investičných fondov. O.c.p. môže teda vykonávať investičnú službu spočívajúcu v priamom alebo nepriamom ponúkaní alebo umiestňovaní cenných papierov alebo majetkových účastí AIF (§ 27 ods. 10 ZKI), môže sa pri splnení iných zákonných podmienok zaregistrovať ako správca AIF a riadiť portfóliá AIF (§ 31a ZKI) alebo môže pôsobiť ako

[9] § 62 ods. 1 a 2 ZCP.
[10] Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
[11] § 251 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
[12] Zákon č. 492/2009 Z. z. o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov,

externý správca pri zverení spravovania (riadenie investícií a riadenie rizík) fondu kvalifikovaných investorov (§ 57a ZKI).[13]

Ako je uvedené v príspevku vyššie, činnosti na finančnom trhu sú činnosti jednotlivých finančných inštitúcií, ktoré využívajú činnosti finančných sprostredkovateľov. Finančné sprostredkovanie a finančné poradenstvo na kapitálovom trhu sú činnosti charakterizované v §§ 2 a 3 zákona č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej už len „zákon o finančnom sprostredkovaní"). Oprávnenie o.c.p. využívať služby finančných a investičných agentov vyplýva z §61a ZCP. Viazaný investičný agent je oprávnený vykonávať finančné sprostredkovanie[14] a ďalšie služby na ktoré ho splnomocňuje ZCP ako napr. propagáciu, vyhľadávanie obchodných príležitostí ale aj výkon investičného poradenstva (pozn. autora- finančné poradenstvo môžu vykonávať len finanční poradcovia podľa § 10 ods. 2 zákona o finančnom sprostredkovaní).[15] Finančným poradenstvom v sektore kapitálového trhu sú činnosti okrem § 3 ods. 1 zákona o finančnom sprostredkovaní aj o. i. poskytovanie investičného poradenstva vo vzťahu k prevoditeľným cenným papierom a podielovým listom.[16] Finančné poradenstvo je podnikaním a uzatvára sa na základe písomnej zmluvy o finančnom poradenstve.[17]

Viazaný investičný agent však nie je finančným agentom.[18] Ako už indikuje názov "viazaný", zmluvný vzťah je oprávnený uzavrieť len s jedným subjektom, ktorý môže pri výkone svojej činnosti využívať služby viazaných investičných agentov.[19] Viazaný finančný agent koná v mene zmluvného partnera, ide o zákonné zastúpenie.[20] Z toho vyplýva, že koná ako obchodný zástupca a pri svojej činnosti sa bude riadiť zmluvou o obchodnom zastúpení.[21] Viazaný investičný agent je činný na zodpovednosť subjektu, ktorý využíva jeho služby.[22] Z toho vyplýva, že za porušenie právnych povinností bude zodpovedať subjekt, s ktorým má

[13] K tomu pozri aj: ESMA Guidelines on key concepts of the Alternative investments fund manager direcive. Dostupné na: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/2015/11/2013-611_guidelines_on_key_concepts_of_the_aifmd_-_en.pdf
[14] § 12 ods. 1 zákona o finančnom sprostredkovaní.
[15] §61a ods. 2 ZCP.
[16] § 3 ods. 2 zákona o finančnom sprostredkovaní.
[17] Slezáková, A.: Najvyšší stupeň odbornej spôsobilosti ako jedna zo zákonných požiadaviek kladených na odborného garanta finančného poradcu. PANEURÓPSKE PRÁVNICKÉ FÓRUM. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov. Paneurópska vysoká škola. 2016.s. 412.
[18] Porovnaj ust. § 6 ods. 2 v spojení s § 12 zákona o finančnom sprostredkovaní
[19] Bakeš, M., Karfíková, M., Kotáb, P., Marková, H. a kol.: Finanční právo. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck.2012.s.470.
[20] Slezáková, A., Tkáč, P., Novotná, M.: Samostatný finančný agent. Wolters Kluver.2016.s.24.
[21] Husták, Z., Šovar, J., Franěk, M. a kol.: Zákon o podnikání na kapitálovém trhu. Komentář. Praha: C.H. Beck.2012.s.325.
[22] Brandl,E., Saria,G.: WAG Wertpapieraufsichtgesetz. Kommentar. 2. aktualisierte und uberarbeitete Auflage. Wien New York: Springer, 2010. s. 317.

uzatvorenú zmluvu a navyše, pri akceptácií faktu, že viazaný investičný agent nepatrí medzi finančných agentov, neukladá mu zákon o finančnom sprostredkovaní povinnosť uzavrieť profesijné poistenie. Preto sa javí ako vhodné, aby sa subjekt pre prípad škody spôsobenej pri výkone činnosti poistil.[23]

2. Povinnosti obchodníka s cennými papiermi pri vykonávaní investičných a vedľajších služieb

O.c.p. je pri svojej činnosti povinný dodržiavať určité zásady a zákonné povinnosti týkajúce sa i) ochrany klientov, ii) stability trhu a v neposlednom rade iii) ochrana samého seba prostredníctvom napr. dodržiavania podmienok kapitálovej primeranosti a iných povinností.
ZCP chráni klientov prostredníctvom tzv. systému ochrany vkladov – Garančný fond investícií. O.c.p. je povinný klienta informovať, či sa na jeho obchod vzťahuje systém ochrany vkladov a taktiež má zakázané pri propagácií investičných služieb na reklamné účely používať informácie o náhradách prostredníctvom tohto systému. Za chránený klientsky majetok poskytuje fond náhradu vo výške nedostupného klientskeho majetku; v súhrne však jednému klientovi alebo inej oprávnenej osobe podľa tohto zákona patrí náhrada z fondu najviac vo výške 50 000 eur. Výška ochrany je teda limitovaná, avšak nad rozsah ochrany môžu o.c.p. poisťovať finančné nástroje na základe zmluvného poistenia s poisťovňou. Ďalej je ochrana poskytovaná prostredníctvom tzv. prospektu cenného papiera, určitými limitmi marketingových stratégií a zvýšenou informovanosťou, napr. o jeho investičných stratégiách. O.c.p. je taktiež povinný konať s odbornou starostlivosťou a členovia jeho vrcholného manažmentu, ale aj iní zamestnanci, podliehajú prísnym požiadavkám odbornej spôsobilosti.[24] ZCP kladie požiadavky aj na oddelenie majetku o.c.p. a klientského majetku a to prostredníctvom oddelenia účtov a záznamoch o ich oddelení, ktoré je povinný kedykoľvek preukázať.
Pre finančnú stabilitu je nevyhnutné finančné zdravie a dobre fungujúce vnútorné procesy vo finančných inštitúciách.[25] V rámci stability a ochrany kapitálového trhu ZCP ukladá viaceré povinnosti, týkajúce na napr. preukazovania prehľadného a dôveryhodného pôvodu základného imania a ďalších finančných zdrojov[26], ozdravný plán[27] či preukazovanie likvidity a kapitálovej primeranosti v rámci zachovania finančnej stability. Finančná stabilita je stav, ktorý bráni

[23] Slezáková, A., Tkáč, P., Novotná, M.: Samostatný finančný agent. Wolters Kluver. 2016. s.25.
[24] Pozri napr. § 55 ods. 1., písm. d) a i), ods. 11, § 77 ods. 1 písm. d) a § 71p ZCP.
[25] Základné informácie k politike obozretnosti na makroúrovni. Dostupné na: http://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom/politika-obozretnosti-na-makrourovni2/zakladne-informacie
[26] Porovnaj § 55 ods. 2, písm. b) a § 55 ods. 12 ZCP.
[27] § 71dg ods.1, písm. b) ZCP.

kumulácii systémového rizika.[28] O.c.p. musí mať zavedený systém vnútornej kontroly, systém identifikácie rizík, *risk management* a zavedené pravidlá integrity a dôvernosti informácií.[29] Na postup vybraných finančných inštitúcií pri riešení krízových situácií na finančnom trhu v Slovenskej republike pamätá v podmienkach Slovenskej republiky aj zákon č. 371/2014 Z. z. o riešení krízových situácií na finančnom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, cieľom ktorého je ochrana nielen finančného trhu a samotného o.c.p. ale aj jeho vkladateľov. Európska únia ďalším balíkom právnych predpisov[30] poskytuje ochranu pre spoločný regulačný rámec týkajúci sa obchodovania s využitím dôverných informácií, neoprávneného zverejnenia dôverných informácií a manipulácie s trhom (zneužívanie trhu), ako aj opatrení na zabránenie zneužívaniu trhu s cieľom zaistiť integritu finančných trhov v Európskej únii a zvýšiť ochranu investorov a ich dôveru v tieto trhy spolu s trestnými sankciami za obchodovanie s využitím dôverných informácií, neoprávnené zverejňovanie dôverných informácií a manipuláciu s trhom. Legislatívne zmeny boli do nášho právneho poriadku implementované zákonom č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

3. Balík MIFiD II

Právna úprava investičných služieb v nasledujúcom období bude novelizovaná a to z dôvodu prijatia smernica MiFID II[31], ktorá bola prijatá spolu s nariadením MiFIR[32] v dôsledku finančnej krízy (tzv. balík MiFID II). Ich cieľom je najmä ochrana klientov a kapitálové trhu. Európska únia si kladie zabezpečiť tieto cieľe prostredníctvom uskutočňovania obchodov na regulovaných platformách, zberu údajov[33], transparentnosti a pravidiel *best execution.*[34] Predmetom novej právnej úpravy sú aj otázky stimulov a konfliktu záujmov. MiFID II určuje aj povinnosť investičnej spoločnosti (smernica používa široký pojem úmyselne), ktorá keď vytvorila určitý produkt, musí zabezpečiť jeho nastavenie tak, aby odrážal potreby klienta a aby

[28] Finančná stabilita a makroprudenciálna politika. Európska centrálna banka. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/stability/html/index.sk.html
[29] Viac pozri § 71 a nasl. ZCP.
[30] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 596/2014 zo 16. apríla 2014 o zneužívaní trhu (nariadenie o zneužívaní trhu) a Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/57/EÚ zo 16. apríla 2014 o trestných sankciách za zneužívanie trhu (smernica o zneužívaní trhu)
[31] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/65/EÚ z 15. mája 2014 o trhoch s finančnými nástrojmi.
[32] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 600/2014 z 15. mája 2014 o trhoch s finančnými nástrojmi
[33] K tomu pozri aj: ESMA PROVIDES GUIDANCE ON TRANSACTION REPORTING, ORDER RECORD KEEPING AND CLOCK SYNCHRONISATION UNDER MIFID II. Dostupné na: https://www.esma.europa.eu/press-news/esma-news/esma-provides-guidance-transaction-reporting-order-record-keeping-and-clock
[34] Návrh Smernice Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa mení smernica 2014/65/EÚ o trhoch s finančnými nástrojmi, pokiaľ ide o určité dátumy.

bol zadefinovaný cieľový trh a kategória klienta. Investičná spoločnosť musí zabezpečiť, aby produkty, ktoré sú určené výlučne určitému druhu klientov, boli ponúkané len týmto klientom.[35] Ochrana klientov bude zabezpečovaná aj prostredníctvom dostatočného informovania, kedy investičná spoločnosť musí konať čestne, spravodlivo a profesionálne v súlade s najlepšími záujmami svojich klientov a dodržiavať najmä všeobecné zásady ochrany investora a zásady informovania klientov, ako aj princípy, na ktorých je založené posudzovanie ich vhodnosti a primeranosti a poskytovanie správ klientom.[36]

Záver

Právny poriadok Slovenskej republiky ale aj ostatných členských štátov Európskej únie podlieha neustálym zmenám. Je dôležitou úlohou regulátora ale aj orgánov implementujúcich právo Európskej únie aby konali s dostatočnou erudíciou a presnosťou a to z dôvodu, že práve pre neustále legislatívne zmeny sa právna úprava stáva komplikovanejšou, čím úmerne rastú aj povinnosti jednotlivých subjektov finančného trhu. Obchodník s cennými papiermi ako dohliadaný orgán musí spĺňať veľké množstvo povinností, podlieha mnohým byrokratickým povinnostiam čo má nezanedbateľný vplyv aj na finančné zaťaženie. Je otázkou času, ako sa slovenský zákonodarca vysporiada s implementáciou nových právnych predpisov. Obchodník s cennými papiermi musí neustále dohliadať na svoje povinnosti voči klientom a taktiež voči Národnej banke Slovenska. Článok pojednával o možnostiach, akými môže vykonávať obchodník s cennými papiermi svoje činnosti a aké povinnosti pri tom musí spĺňať. Nemenej dôležité je poukázanie na široké spektrum právnych predpisov na tomto úseku, pričom mnoho z nich bude v dohľadnej dobe legislatívne pozmenených.

[35] Oller, F.: MiFID II – vybrané otázky novej právnej regulácie. In: Biatec. Odborný bankový časopis. č. 4/2016. ISSN 1335 – 0900. s. 3- 14.
[36] Oller, F.: MiFID II – vybrané otázky novej právnej regulácie. II. Časť. In: Biatec. Odborný bankový časopis. č. 6/2016. ISSN 1335 – 0900. s. 23.

Použitá literatúra:

Právne predpisy :

- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 596/2014 zo 16. apríla 2014 o zneužívaní trhu (nariadenie o zneužívaní trhu)
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 600/2014 z 15. mája 2014 o trhoch s finančnými nástrojmi
- Návrh Smernice Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa mení smernica 2014/65/EÚ o trhoch s finančnými nástrojmi, pokiaľ ide o určité dátumy
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2011/61/EÚ z 8. júna 2011 o správcoch alternatívnych investičných fondov
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/57/EÚ zo 16. apríla 2014 o trestných sankciách za zneužívanie trhu (smernica o zneužívaní trhu)
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/65/EÚ z 15. mája 2014 o trhoch s finančnými nástrojmi
- Zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom v znení neskorších
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 492/2009 Z. z. o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 203/ 2011 Z. z. o kolektívnom investovaní v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 371/2014 Z. z. o riešení krízových situácií na finančnom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Knižná literatúra:

- Bakeš,M., Karfíková,M., Kotáb,P., Marková,H. a kol.: Finanční právo. 6. Vydání. Praha: C.H.Beck.2012.
- Brandl,E., Saria,G.: WAG Wertpapieraufsichtgesetz. Kommentar. 2. aktualisierte und uberarbeitete Auflage. Wien New York: Springer, 2010.

- Husták,Z., Šovar,J., Franěk,M. a kol.: Zákon o podnikání na kapitálovém trhu. Komentář. Praha: C.H. Beck.2012.
- Sidák,M., Duračinská,M a kol.: Finančné právo. 1.vydanie. Bratislava: C.H.Beck.2012
- Slezáková,A.: Najvyšší stupeň odbornej spôsobilosti ako jedna zo zákonných požiadaviek kladených na odborného garanta finančného poradcu. PANEURÓPSKE PRÁVNICKÉ FÓRUM. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov. Paneurópska vysoká škola. 2016.
- Slezáková, A., Tkáč, P., Novotná,M.: Samostatný finančný agent. Wolters Kluver.2016.

Webové zdroje:

- ESMA Guidelines on key concepts of the Alternative investments fund manager direcive. Dostupné na: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/2015/11/2013-611_guidelines_on_key_concepts_of_the_aifmd_-_en.pdf
- ESMA PROVIDES GUIDANCE ON TRANSACTION REPORTING, ORDER RECORD KEEPING AND CLOCK SYNCHRONISATION UNDER MIFID II. Dostupné na: https://www.esma.europa.eu/press-news/esma-news/esma-provides-guidance-transaction-reporting-order-record-keeping-and-clock
- Finančná stabilita a makroprudenciálna politika. Európska centrálna banka. Dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/stability/html/index.sk.html
- Glopolis. Alternativní investiční fondy. Dostupné na: http://glopolis.org/wp-content/uploads/soubory/alternativni-investicni-fondy.pdf
- Kočner,M., Šabíková,I., Turuk,I.: Vplyv regulácie finančného trhu na rozhodovanie sa ekonomických subjektov.s.125. Dostupné na: http://spu.fem.uniag.sk/mvd2016/proceedings/sk/articles/kocner_sabikova_turuk.pdf
- Oller, F.: MiFID II – vybrané otázky novej právnej regulácie. In: Biatec. Odborný bankový časopis. č. 4/2016. ISSN 1335 – 0900. s. 3- 14.
- Oller, F.: MiFID II – vybrané otázky novej právnej regulácie. II. Časť. In: Biatec. Odborný bankový časopis. č. 6/2016. ISSN 1335 – 0900. s. 23.
- NBS.sk

Porovnanie zodpovednosti za škodu podľa Občianskeho zákonníka a podľa Obchodného zákonníka

COMPARISON OF THE LIABILITY FOR CAUSED DAMAGE UNDER THE CIVIL CODE AND UNDER THE COMMERCIAL CODE

Dominika Suchá [1]

Abstrakt

Cieľom tohto príspevku je porovnanie inštitútu zodpovednosti za škodu v zmysle Občianskeho a Obchodného zákonníka vzhľadom na dualizmus právnej úpravy. Venujeme sa popisu inštitútu zodpovednosti vo všeobecnosti a jeho rozsahu v zmysle oboch súkromnoprávnych kódexov Slovenskej republiky. Taktiež sa zaoberáme aj úvahami de lege ferenda v súvislosti s pripravovanou rekodifikáciou súkromného práva na Slovensku.

Kľúčové slová: zodpovednosť za škodu, predpoklady zodpovednosti, porovnanie úpravy v zmysle Obchodného zákonníka a Občianskeho zákonníka, rekodifikácia súkromného práva

Abstract

The aim of the present article is the comparison of the liability for damage under Civil code and under Commercial code, with reference to the dualism of the legal framework. The article deals with the institute of liability in general and with its range under both private codes of the Slovak Republic. We further deal with the de lege ferenda considerations given the upcoming recodification of the private law in Slovakia.

Keywords: liability for damage, assumptions of liability, comparison of legal framework under Commercial code and under Civil code, recodification of the private law

[1] Mladoboleslavská 1, 902 01 Pezinok, dsucha.office@gmail.com, +421 944 236 158,
Pracovisko: Paneurópska vysoká škola, Tomášikova 20, 821 02 Bratislava, Interný doktorand

Úvod

Pojem zodpovednosti

V úvode príspevku by sme chceli adresovať pojem zodpovednosti v právnych vzťahoch vo všeobecnosti. Podľa Štefana Lubyho „občianske právo upravuje a chráni predovšetkým majetkové pomery a v dôsledku toho aj občianskoprávna zodpovednosť sa zásadne ukladá len na protiprávne úkony, predmetom ktorých sú majetkové vzťahy.“[2] Štefan Luby bol zástancom sankčnej koncepcie zodpovednosti. To znamená, že zodpovednosť predstavuje negatívny dôsledok porušenia povinnosti, ktorou bola strana záväzku viazaná. Luby vykladá zodpovednosť vo svojom diele Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve ako sekundárnu povinnosť, ktorá vznikne z protiprávneho porušenia primárnej povinnosti. Túto sekundárnu povinnosť pomenúva povinnosťou zodpovednostnou. Zodpovednosť teda nenastupuje už momentom prevzatia záväzku, ale až následne po prípadnom protiprávnom porušení záväzku. Podľa Lubyho rozdiel medzi zodpovednosťou a inou záväzkovou povinnosťou spočíva v účele zodpovednostnej povinnosti. Ak je účelom záväzkových povinností uskutočňovať a napĺňať hospodárske ciele strán záväzku, tak účelom zodpovednostnej povinnosti je uspokojiť tú stranu záväzku, ktorej vznikol nárok na reparáciu, satisfakciu, prípadne represiu voči strane, ktorá svoj záväzok určitým spôsobom porušila.[3] V konečnom dôsledku možno podľa sankčnej teórie zodpovednosti zamieňať pojmy sankcia a zodpovednosť, keďže v zmysle uvedeného ide o pojmy, ktorých obsah je rovnaký.

Otázkou zodpovednosti sa zaoberal aj V. Knapp, ktorý už v roku 1956 hľadal odpoveď na otázku, čo zodpovednosť v občianskoprávnom zmysle znamená a aký je jej obsah. Výsledkom je podľa Knappa záver, že strana záväzku berie na seba zodpovednosť momentom vzniku povinnosti vyplývajúcej jej zo záväzku. Až do okamihu porušenia povinnosti má táto zodpovednosť len podobu hrozby sankcie, ktorá nastupuje ako dôsledok porušenia povinnosti. Sankcia teda prichádza do úvahy až v ďalšom kroku ako druhý stupeň zodpovednosti. Sankciu a zodpovednosť teda nemožno podľa Knappa stotožňovať. Naopak, zodpovednosť predstavuje len hrozbu sankcie. Knapp teda zastával skôr preventívny charakter zodpovednosti.

---

[2] Luby Š. (zostavili: Blaho P., Lazar J., Rybárik K., Vrzgulová K.): Výber z diela a myšlienok. Bratislava: IURA EDITION. 1998. ISBN: 80-88715-31-8. Str. 403

[3] Luby Š.: Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958

Osobne sa viac prikláňame k chápaniu zodpovednosti v tom zmysle, ako ju formuloval V. Knapp. Uvedené vysvetľujeme tým, že strana záväzku sa už pri prijatí záväzku zaväzuje k tomu, že svoju povinnosti splní v určitej kvalite, prípadne kvantite a v dohodnutom čase. Už pri prevzatí primárneho záväzku sa teda strana zaväzuje k tomu, že svoju povinnosť splní tak, ako je to dohodnuté medzi stranami a tým berie na seba zodpovednosť, že svoj záväzok splní v zmysle dohody strán. V prípade porušenia tejto primárnej povinnosti nastupuje druhé štádium, a teda sankcia, ktorá je akýmsi „zhmotnením" zodpovednosti.

Zodpovednosť za škodu

Úprava zodpovednosti za škodu v právnom poriadku Slovenskej republiky je značne zložitá a neprehľadne upravená. V súčasnosti je zodpovednosť za škodu v rámci súkromnoprávnej oblasti zakotvená v príslušných ustanoveniach Občianskeho zákonníka[4], Obchodného zákonníka či Zákonníka práce. Zodpovednosť v rámci podnikateľských vzťahov nie je upravená len v ustanoveniach Obchodného zákonníka, ale v určitých prípadoch je potrebné aplikovať aj úpravu Občianskeho zákonníka. Ako príklad môžeme uviesť napr. § 410a, kde je zakotvená zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou, § 427 - zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkou dopravných prostriedkov alebo § 432, ktorý obsahuje úpravu zodpovednosti za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou.

Nakoľko má Občiansky zákonník charakter univerzálneho predpisu pre oblasť súkromného práva, ktorý má povahu lex generalis voči ostatných špeciálnym predpisom, bude jeho úprava aplikovaná v prípade, kedy v tej ktorej oblasti práva absentuje všeobecná úprava zodpovednosti za škodu, prípade je upravená, avšak niektoré otázky v špeciálnom zákone adresované nie sú. Vtedy sa použijú ustanovenia osobitného zákona a popri nich aj úprava v Občianskom zákonníku, ktorá nie je odlišne upravená osobitným zákonom. V prípadoch zodpovednosti za škodu podľa § 420a OZ, § 427 OZ či § 432 OZ, však tieto ustanovenia predstavujú voči Obchodnému zákonníku špeciálnu úpravu. Použije sa teda všeobecná úprava zodpovednosti za škodu tak, ako je to upravené v § 373 a nasl. OBZ a príslušné ustanovenie Občianskeho zákonníka, ktoré bude v tomto prípade predstavovať druh osobitnej úpravy. Úprava obsiahnutá v Občianskom zákonníku sa bude v tomto prípade naopak považovať za lex

[4] V Občianskom zákonníku nájdeme všeobecnú úpravu náhrady škody v prvom oddiely druhej hlavy, a to konkrétne v ustanoveniach § 420 až 450

specialis voči Obchodnému zákonníku. Takúto aplikáciu je potrebné dôkladne preskúmať osobitne v každom konkrétnom prípade.

Obchodný zákonník však obsahuje úpravu zodpovednosti za škodu osobitne pre obchodno-záväzkové vzťahy v § 373 a nasl. To znamená, že v prípade vzniku zodpovednosti za škodu, ktorá sa viaže na obchodno-záväzkový vzťah, v zmysle § 261 a § 262 OBZ, bude použitá úprava obsiahnutá v Obchodnom zákonníku.

Úprava zodpovednosti za škodu obsiahnutá v Občianskom zákonníku bude na obchodnoprávny záväzkový vzťah aplikovaná len v tom prípade, kedy povinná strana poruší v obchodno-záväzkovom vzťahu povinnosť, ktorá vyplýva z iného právneho predpisu ako z Obchodného zákonníka, a tento iný právny predpis nebude obsahovať žiadnu úpravu týkajúcu sa tej ktorej otázky zodpovednosti. Zodpovednosť za škodu je v rámci Obchodného zákonníka primárne koncipovaná ako zodpovednosť, ktorá vyplýva z porušenia záväzkovej povinnosti. Obchodný zákonník teda na rozdiel od Občianskeho zákonníka „upravuje náhradu škody len za porušenie povinnosti zo záväzkových vzťahov upravených Obchodným zákonníkom (§ 261, 262).“[5] Záväzkovou zodpovednosťou chápeme napr.:

a) Porušenie povinnosti vyplývajúcej zo zmluvy
b) Porušenie povinnosti stanovenej zákonom na základe zmluvy
c) Porušenie záväzku, ktorý nevyplýva zo zmluvy
d) Porušenie záväzku z bezdôvodného obohatenia
e) Porušenie povinnosti, ktorá vyplýva z obchodných zvyklostí
f) Porušenie povinnosti vyplývajúcej zo všeobecných obchodných podmienok.[6]

Pre širší záber Obchodný zákonník stanovuje ďalej v § 757, že pre zodpovednosť za škodu spôsobenú porušením povinností ustanovených Obchodným zákonníkom platia obdobne ustanovenia § 373 a nasl. Týmto ustanovením zákonodarca rozširuje zodpovednosť za škodu, a teda aplikácia § 373 a nasl. sa nebude aplikovať len na vznik škody v záväzkových vzťahoch, ale aj na prípadnú škodu, ktorá vznikla zo vzťahov upravených v prvej a druhej časti Obchodného zákonníka.

---

[5] Ovečková O. a kol.: Obchodný zákonník 2. Komentár. Tretie doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION. 2012. ISBN: 978-80-8078-434-8. Str. 293
[6] Tamtiež

Predpoklady zodpovednosti za škodu podľa Občianskeho zákonníka a Obchodného zákonníka

Predpoklady vzniku zodpovednosti škodu sú v obchodnom práve stanovené rozdielne od úpravy v Občianskom zákonníku. Hlavný rozdiel spočíva v absencii subjektívneho predpokladu – zavinenia v príslušných ustanoveniach Obchodného zákonníka.

Predpokladmi vzniku zodpovednosti podľa Obchodného zákonníka sú teda:

1. Existencia právnej povinnosti
2. Porušenie tejto právnej povinnosti
3. Vznik škody
4. Príčinná súvislosť medzi porušením povinnosti a vznikom škody

Všetky uvedené predpoklady majú objektívnu povahu, subjektívny prvok sa v obchodnoprávnej úprave nevyžaduje. Naopak v zmysle Občianskeho zákonníka je potrebná existencia subjektívneho prvku zavinenia na vznik zodpovednostného vzťahu.

Existencia právnej povinnosti

Existencia právnej povinnosti je esenciálnym predpokladom na to, aby sme mohli hovoriť o zodpovednosti za škodu. V prípade absencie právnej povinnosti by sme nemohli hovoriť o protiprávnom úkone, ktorým je protiprávne porušenie povinnosti. Ak škoda vznikne z právneho stavu, ktorý nebol spôsobený porušením povinnosti určitej osoby môžeme hovoriť o náhode. V prípade, ak nemožno porušenie povinnosti pričítať žiadnej osobe, škodu bude znášať sám poškodený, keďže neexistuje zodpovedný subjekt. Pôjde najmä o živelné udalosti, kedy sa škoda hradí z prostriedkov poisťovne (v prípade ak je poškodený poistený[7]).

Povinnosť, ktorej porušenie môže zakladať vznik nároku na náhradu škody môže vyplývať tak zo zmluvy, ako aj zo zákona. Pôjde teda aj o zákonné povinnosti, ktoré konkrétnej osobe nevznikajú v dôsledku dohody, ale sú jej jednostranne uložené zákonom. Zmluvná povinnosť je naopak predmetom zmluvného dojednania, ktoré môže byť vykonané tak v ústnej

[7] Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 1 Obdo V 38/2007, 1 M Obdo V 4/2008: „*Predpokladmi práva na náhradu škody okrem porušenia povinnosti je však vznik skutočnej škody, ktorá je v príčinnej súvislosti so vzniknutou škodou. Z titulu poručenia povinnosti, následkom ktorej došlo k uzavretiu poistnej zmluvy mohla vzniknúť škoda iba do výšky poistného plnenia, ktoré by bolo žalobcovi za predpokladu platne uzavretej poistnej zmluvy vyplatené*.“

ako aj v písomnej podobne, v závislosti od toho, akú formu na platnosť danej zmluvy vyžaduje zákon.

Je potrebné podotknúť, že aj generálna prevencia, ktorá sa uplatňuje vo všetkých súkromnoprávnych vzťahov má povahu povinnosti. Uvedené tvrdenie podporuje aj rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR sp. zn.: 32 Cdo 4165/2010, podľa ktorého je možné aj povinnosť zachovávať prevenciu potrebné považovať za povinnosť, ktorej porušenie zakladá zodpovednosť za škodu. „Ustanovenie § 415 OZ vyhradzuje všeobecnú prevenčnú povinnosť, ktorá sa vzťahuje na všetkých účastníkov občianskoprávnych vzťahov. Ide o záväznú právnu povinnosť každého dodržiavať nielen povinnosti uložené právnymi predpismi a povinnosti prevzaté zmluvne, ale aj bez konkrétne stanoveného pravidla právania počínať si natoľko obozretne, aby konaním alebo jeho opomenutím nevznikla škoda iným ani jemu samému.“[8] Táto povinnosť prevencie je záväznou povinnosťou aj bez toho, aby bola zmluvne upravená.

Pre úplnosť podotýkame, že ustanovenie § 373 Obchodného zákonníka odkazuje len na povinnosti zmluvnej, resp. záväzkovej povahy, z čoho by sa mohlo zdať, že zodpovednosť za škodu, na ktorú sa budú vzťahovať ustanovenia § 373 a nasl. OBZ sa bude týkať len obchodno-záväzkových vzťahov. Tento výklad by bol však nesprávny, a to najmä s ohľadom na § 757, ktorý rozširuje aplikáciu ustanovení o zodpovednosti za škodu podľa uvedených ustanovení na škodu, ktorá vznikla v dôsledku porušenia akejkoľvek povinnosti stanovenej Obchodným zákonníkom. Medzi tieto povinnosti môžeme radiť napr. neoprávnené používanie obchodného mena, nekalú hospodársku súťaž či povinnosti členov štatutárnych orgánov obchodných spoločností.

Porušenie právnej povinnosti

Porušenie právnej povinnosti, z ktorého môže vzniknúť nárok na náhradu škody, má povahu protiprávneho konania. Pod protiprávnosťou konania rozumieme rozpor medzi očakávaným stavom a skutočným stavom, ktorý spočíva v tom, že povinná osoba nekonala tak, ako by konať mala v prípade splnenia jej zákonnej či zmluvnej povinnosti. Takéto protiprávne konanie nie je v súlade s objektívnym právom a porušuje hmotnoprávne vzťahy. „Za protiprávne konanie sa tradične považuje nielen také konanie, ktoré sa prieči osobitnému (špeciálnemu) príkazu (zákazu) alebo kauzistickému predpisu, ale i také konanie, ktoré je

[8] Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR sp. zn.: 32 Cdo 4165/2010

napríklad v rozpore so všeobecným predpisom alebo obvyklou opatrnosťou (resp. pre danú činnosť vyžadovanou opatrnosťou), vymedzenou s poukazom na obchodnoprávnu normatívnu úpravu kritériom odbornej alebo náležitej starostlivosti."[9]

Na rozdiel od zavinenia v občianskom práve, ktoré je prezumované, stav protiprávnosti sa nepredpokladá. Dôkazné bremeno spočíva na osobe, ktorá si uplatňuje náhradu škody, a teda táto osoba má povinnosť preukázať existenciu protiprávneho konania.

Porušenie právnej povinnosti môže mať formu

a) Komisívneho konania, ktoré spočíva v aktívnom konaní osoby, ktorá nevykonala svoju povinnosť vyplývajúcu zo zmluvy či z právneho predpisu

b) Omisívneho konania, ktoré naopak spočíva v pasívnom konaní, opomenutí vykonania svojej povinnosti.

Protiprávnosť je však vylúčená v prípade odvracania hroziaceho nebezpečenstva. V takom prípade nevznikne zodpovednosť za spôsobenú škodu, avšak musia byť splnené určité predpoklady:

a) Nebezpečenstvo bolo spôsobené inou osobou ako osobou, ktorá odvracala škodu,

b) Škodu nebolo možné odvrátiť iným spôsobom, ktorého následkom by bola menšia škoda, prípadne by škoda vôbec nevznikla,

c) Vyvolaný následok musí byť menej závažný ako ten, ktorý hrozil. V prípade, ak tento vyvolaný následok je rovnako závažný ako následok, ktorý hrozil, zodpovednosť za škodu vznikne.

Zodpovednosť za škodu nevznikne ani v prípade nutnej obrany či výkonu práva. Aj keď sú vyššie uvedené predpoklady stanovené v § 418 Občianskeho zákonníka, použijú sa aj na prípady obchodného práva.

Ako už bolo aj vyššie uvedené, protiprávne porušenie povinnosti je protiprávnym úkonom aj vo vzťahu k poškodenému, ktorý nie je účastníkom zmluvy.[10]

---

[9] Jakubovič D.: Záväzkové právo v intenciách českej a slovenskej komercionalistiky. Komparatívna štúdia obchodného záväzkového práva s judikatúrou. Ružomberok: Epos. 2996. ISBN: 80-8057-685-8. Str. 159
[10] R 56/2004

Vznik škody

Ak chceme hovoriť o zodpovednosti za škodu a o náhrade škody, musíme logicky pracovať s verziou, že výsledkom porušenia povinnosti (resp. v osobitných prípadoch nemožnosti plnenia, odstúpenia alebo zrušenia účelu zmluvy) je škoda.

Pojem škody sa objavoval už v rímskom práve, kedy táto bola charakterizovaná ako ujma na majetku alebo na ideálnych hodnotách. V súčasnej dobe nie je pojem škody ustanovený ani v Občianskom zákonníku ani v Obchodnom zákonníku. Môžeme sa však odraziť od úpravy škody v PETL, kde je v článku 2:101 ustanovené, že škoda je chápaná ako majetková alebo nemajetková ujma spôsobená na zákonom chránenom záujme. Iná definícia považuje za škodu „akúkoľvek ujmu, ktorá vznikla subjektu súkromného práva zásahom do jeho subjektívnych práv.“[11] Štefan Luby považoval za škodu peniazmi vyjadriteľnú ujmu na majetku poškodeného, pričom táto ujma musí byť vyjadriteľná v peniazoch.

Za škodu v obchodnom práve považujeme:

a) Majetková skutočná škoda
b) Ušlý zisk
c) Nemajetkovú ujmu v prípade, ak je táto odškodniteľná (najmä poškodenie dobrej povesti právnickej osoby či fyzickej osoby podnikateľa)
d) Ujma, ktorá vznikla poškodenej strane tým, že musela vynaložiť náklady v dôsledku porušenia povinnosti druhej strany.

Občiansky zákonník pozná aj iné druhy škody, ako škoda na zdraví, náklady liečenia, pohrebu, stratu na zárobku počas pracovnej neschopnosti, stratu na dôchodku, tzv. bolestné, škoda spôsobená na osobnostných právach či na právach z práva duševného vlastníctva atď.

Význam škody a jej jednotlivých foriem musíme v dôsledku absencie zákonného ustanovenia hľadať aj v relevantnej judikatúre najvyšších súdom Českej republiky a Slovenskej republiky. Napr. podľa rozhodnutia NS ČR sp. zn.: 28 Cdo 2617/2012 sa škodou rozumie „ujma, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného a je objektívne vyjadriteľná peniazmi, a

[11] Fekete I.: Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie. § 123 - § 459. 2. aktualizované a rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex. 2015. ISBN: 978-80-8155-040-9. Str. 606

je teda nahraditeľná poskytnutím majetkového plnenia, predovšetkým poskytnutím peňazí, ak nedochádza k naturálnej reštitúcii.“

Majetková škoda, resp. majetková ujma je skutočný stav, ktorý negatívne zmenil majetkovú sféru poškodeného. Výsledkom tejto majetkovej zmeny je zmenšenie majetku poškodeného, ktoré je zmerateľné v peňažnom ekvivalente. Za skutočnú škodu sa považuje škoda, ktorá sa prejaví v majetkovej sfére poškodeného tak, že došlo k zmenšeniu majetku poškodeného. Skutočná škoda teda predstavuje náklady vyjadrené v peňažnej forme, ktoré sú potrebné na uvedenie do pôvodného stavu alebo aj náklady, ktoré boli navyše vynaložené v porovnaní so stavom, ktorý tu bol bez škodnej udalosti.“[12] Pôjde najmä o reálne poškodenie veci alebo hmotného statku.

Otázku čo sa považuje za majetkovú škodu a rozsah jej náhrady adresujú aj súdy Českej republiky a Slovenskej republiky. Podľa judikatúry Najvyššieho súdu ČR sa „škoda vyjadruje porovnaním majetkového stavu poškodeného pred a po poškodení“[13]. Rozsah náhrady škody by mal odrážať náklady, ktoré bolo potrebné vynaložiť na obnovenie pôvodného majetkového stavu. V prípade zničenia nových vecí je výška náhrady škody rovnaká ako ich cena. Ak však škoda vznikla na veciach, ktoré boli opotrebované či použité, je potrebné prihliadnuť na hodnotu veci v čase, kedy došlo k jej poškodeniu a na rozsah poškodenia, pričom „od sumy vyjadrujúcej náklady na opravu veci musí byť odpočítaná suma zodpovedajúca zhodnoteniu veci jej opravou oproti pôvodnému stavu.“[14]

Majetková škoda sa však môže týkať aj pohľadávok[15] či majetkových práv. Ústavný súd vo svojom náleze sp. zn.: ÚS 165/2012-45 hovorí, že „skutočnou škodou je aj ujma spočívajúca v neuspokojenej pohľadávke veriteľa voči dlžníkovi, ktorej náhradu požaduje od štátu ako subjektu zodpovedného za nesprávny úradný postup orgánu verejnej moci. Táto škoda však nevzniká už v okamihu splatnosti pohľadávky, resp. omeškania dlžníka, ale až okamihom, keď sa právo veriteľa na plnenie proti dlžníkovi stalo fakticky nevymáhateľným.“[16] Ústavný súd

---

[12] Krajčo J.: Občiansky zákonník pre prax (komentár). Judikatúra NS SR, NS ČR, ESD, ESĽP. II. (§ 136 - § 587). Str. 1726
[13] Rozsudok NS ČR, sp. zn.: 25 Cdo 853/2003
[14] Tamtiež
[15] Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 27. novembra 2003, sp. zn. 3 Cdo 134/03 (R 89/2004): „*Charakter majetkovej ujmy má aj zníženie hodnoty pohľadávky veriteľa, ktoré nastalo v časovej a vecnej súvislosti so zmarením možnosti uspokojenia jeho pohľadávky v konaní o výkon rozhodnutia predajom dlžníkovi nehnuteľnosti, ak k zmareniu predaja a poklesu hodnoty jeho pohľadávky došlo v dôsledku nesprávneho úradného postupu*.“
[16] Nález Ústavného súdu SR, sp. zn.: ÚS 165/2012-45

teda pri pohľadávkach vzťahuje vznik škody na podmienku, že pohľadávku nie je možné reálne od dlžníka vymôcť. Tá sa potom „preklasifikuje“ do podoby škody, na ktorej náhradu má však veriteľ stále právo.

Ušlý zisk (lucrum cessans) v obchodnom práve je potom tá pomyselná majetková ujma, ktorá spočíva v tom, že u poškodeného „nedošlo v dôsledku protiprávneho konania alebo škodovej udalosti k rozmnoženiu majetkových hodnôt, hoci sa to dalo očakávať s ohľadom na pravidelný beh vecí.“[17] Poškodený musí preukázať to, o čo sa reálne jeho majetok nezhodnotil. Ušlý zisk teda na rozdiel od škody nevyjadruje to, o čo sa majetok poškodeného zmenšil, ale vyjadruje výšku straty očakávaného prínosu.[18] „Nepostačuje samotná pravdepodobnosť zvýšenia majetkového stavu v budúcnosti, ale musí byť poškodeným naisto preukázané, že nebyť škodovej udalosti, tak by sa jeho majetkový stav zvýšil.“[19] Za ušlý zisk však nemôžeme považovať fiktívne určenie ušlého zisku. Je potrebné teda od hodnoty, o ktorú sa mohol majetok poškodeného zhodnotiť, odpočítať všetky náklady, ktoré by boli potrebné vynaložiť na skutočné dosiahnutie zisku.

Ustanovenie § 381 OBZ dáva poškodenému možnosť namiesto skutočne ušlého zisku požadovať náhradu zisku dosahovaného spravidla v poctivom obchodnom styku za podmienok obdobných podmienkam porušenej zmluvy v okruhu podnikania, v ktorom vykonáva svoju činnosť. Tu hovoríme o rozlíšení skutočného ušlého zisku a tzv. hypotetického ušlého zisku. V prípade, ak poškodený požaduje náhradu ušlého zisku, ktorý by bol vzhľadom na všetky okolnosti nepochybne nadobudnutý nebyť škodovej udalosti, jedná sa o skutočný ušlý zisk. Naopak hypotetický ušlý zisk, ktorý si môže poškodený nárokovať namiesto skutočného ušlého zisku môžeme vyjadriť ako „akúsi spriemerovanú ziskovosť určitého druhu (okruhu) podnikania, v ktorom poškodený podnikateľ pôsobil, resp. hodlal pôsobiť, a tento reálny zámer pôsobenia mu bol škodnou udalosťou znemožnený.“[20] Preukázať výšku hypotetického ušlého zisku môže byť v praxi obzvlášť obťažne, pričom výška tohto zisku musí spĺňať určité kritériá:

a) Ide o štatisticky preukázaný zisk, dosahovaný za štandardných podmienok
b) Tento zisk sa viaže na oblasť, v ktorej sa poškodený pohybuje alebo podniká

[17] Rozhodnutie NS ČR, sp. zn.: 28 Cdo 2617/2012
[18] Stanovisko občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČSSR z 18.1.1970, Cpj 87/70 (R 55/1971)
[19] Rozhodnutie NS ČR, sp. zn.: 28 Cdo 5171/2008
[20] Mitterpachová J.: Zodpovednosť za škodu v obchodnom práve. Bratislava: 2015. Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-8168-177-6. Str. 72

c) Je potrebné odrátať od výšky hypotetického ušlého zisku korekciu konkurenčných vplyvov

d) V prípade náhrady ušlého zisku musí existovať obdobnosť podmienok.[21]

Treba podotknúť, že skutočná škoda a ušlý zisk nie sú v oblasti ich náhrady na sebe závislé. Povinnosť nahradiť škodu nie je závislá od toho, či poškodenému vznikol aj ušlý zisk. Uvedené platí aj naopak. Môžu teda vzniknúť situácie, kedy sa bude uhrádzať len skutočná škoda alebo len ušlý zisk, a samozrejme môžu vzniknúť prípady, kedy bude škodca uhrádzať tak skutočnú škodu ako aj ušlý zisk. Tým nie je dotknutá jeho možnosť dožadovať sa ďalej primeraného zadosťučinenia či vydania bezdôvodného obohatenia v prípade, ak aj tieto vznikli z protiprávneho konania/opomenutia povinnej strany.

Nemajetková ujma, ktorá je odškodniteľná sa v oblasti obchodného práva prejavuje najmä v ustanoveniach o ochrane obchodného mena (§ 19b OZ a § 12 OBZ) a dobrej povesti právnických osôb (§ 19b OZ). Pri ustanoveniach o obchodnom mene narážame na duplicitné ustanovenie ochrany v občianskom i obchodnom zákonníku, avšak táto úprava je potrebná z toho dôvodu, že úprava v obchodnom zákonníku sa týka len právnických osôb, ktoré sa zapisujú do obchodného registra v zmysle OBZ a občianskoprávna úprava adresu všetky druhy právnických osôb.

Obchodný zákonník v § 12 stanovuje, že koho práva boli dotknuté alebo ohrozené[22] neoprávneným používaním obchodného mena, môže požadovať vydanie bezdôvodného obohatenia, primeraného zadosťučinenia a náhrady škody, ak táto bola spôsobená. Zákon tu taktiež upravuje spôsob, akým možno vyčísliť škodu takto spôsobenú, a to tak, že škodou sa bude rozumieť odmena, ktorá by bola v čase neoprávneného použitia licenčnej zmluvy zvyčajná. Škoda sa bude uhrádzať v peniazoch, a zároveň môže súd ustanoviť porušiteľovi povinnosť uverejniť rozsudok na trovy porušiteľa, pričom môže ustanoviť rozsah, formu a spôsob uverejnenia.

Poškodenie dobrej povesti právnickej osoby sa bude spravovať ustanovením § 19b Občianskeho zákonníka, nakoľko v Obchodnom zákonníku ako v špeciálnom predpise absentuje táto úprava. Dobrá povesť právnickej osoby je tvorená počas celého času, po ktorý

[21] Tamtiež
[22] V tomto prípade zákon poskytuje ochranu nielen v prípade reálneho vzniku zásahu do práva obchodného mena, ale adresuje aj prípady ohrozenia obchodného mena.

táto právnická osoba vykonáva svoju činnosť. Najvyšší súd SR vo svojom uznesení zo dňa 23.09.2009, sp. zn.: 4 Cdo 212/2007 vymedzuje neoprávnený zásah o dobrej povesti ako „každé nepravdivé tvrdenie zasahujúce práva právnickej osoby chránené v zmysle §19b ods. 2 a 3 OZ. Môže ním byť aj kritika, ak táto presiahla rámec oprávnenej kritiky.“[23] V zmysle rozhodovacej praxe súdov nemožno dospieť k záveru, že právnická osoba, ktorá neplní svoje záväzky riadne a včas, prípadne svoje záväzky plní len výnimočne, požíva dobrú povesť. Ak teda osoba šíri informáciu o tom, že podnikateľ sa správa vyššie uvedeným spôsobom, nemožno takéto šírenie považovať za zásah do dobrej povesti právnickej osoby.[24] Koncepcia zodpovednosti za neoprávnený zásah do dobrej povesti právnickej osoby je založená na objektívnom princípe, nevyžaduje sa teda zavinenie pôvodcu zásahu. Ustanovenie § 19b OZ však neodkazuje výslovne na škodu spôsobenú zásahom do dobrej povesti právnickej osoby, úprava hovorí len o tom, že oprávnená strana môže požadovať len zdržanie sa tohto zásahu, odstránenia protiprávneho stavu a náhrady primeraného zadosťučinenia. Avšak aj v prípade výslovného ustanovenia sa môže dotknutá právnická osoba dožadovať náhrady škody. Na podloženie tohto nášho tvrdenia uvádzame rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18.03.2008, sp. zn.: 30 Cdo 1385/2006, podľa ktorého ak v prípade neoprávneného zásahu do dobrej povesti právnickej osoby vznikne škoda, možno sa jej náhrady domáhať podľa § 420 Občianskeho zákonníka. Prostriedok ochrany je potrebné zvoliť v závislosti na povahe každého jednotlivého prípadu.[25] Máme však za to, že aj v prípade ak sa bude aplikovať úprava náhrady škody podľa Občianskeho zákonníka, rovnako ako v prípade zásahu do obchodného mena, bude zodpovednosť za škodu založená na objektívnom princípe, bez potreby preukázania zavinenia.

Čo sa týka reálneho vyčíslenia náhrady škody, je bremenom poškodeného preukázať súdu výšku vzniknutej škody. Poškodený má teda povinnosť vyčísliť výšku škody a túto výšku aj reálne pred súdom obhájiť. Ak je však vyčíslenie výšky škody veľmi problematické, môžu vzniknúť poškodenému neprimerané náklady či ťažkosti spojené s preukázaním výšky škody. Na tomto mieste poukazujeme na § 136 OSP, ktorý ustanovuje, že „ak možno výšku nárokov zistiť len s nepomernými ťažkosťami alebo ak ju nemožno zistiť vôbec, určí ju súd podľa svojej úvahy.“ Máme za to, že toto ustanovenie sa môže pomerne aplikovať aj na prípady náhrady škody za predpokladu, že základ nároku na náhradu škody je preukázaný. „Úvaha súdu však

[23] Uznesenie NS SR zo dňa 23.09.2009, sp. zn.: 4 Cdo 212/2007
[24] Rozhodnutie NS ČR zo dňa 15.11.2000, sp. zn.: 29 Cdo 630/1999
[25] Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18.03.2008, sp. zn.: 30 Cdo 1385/2006

neznamená ľubovôľu pri stanovení výšky škody. Táto musí byť založená na úvahách o kvantitatívnom posúdení vo vzťahu ku konkrétnym súvislostiam.“[26]

Obchodný zákonník ďalej v ustanoveniach týkajúcich sa všeobecnej úpravy náhrady za škodu stanovuje v § 380, že škodou sa rozumie aj ujma, ktorá vznikla poškodenej strane tým, že musela vynaložiť náklady v dôsledku porušenia povinnosti druhej strany.

V praxi je potrebné rozlišovať predmet poškodenia a škodu, ktorá bola spôsobená porušením povinnosti. Predmetom poškodenia je určitá vec, majetok, majetková hodnota. Spôsobená škoda vyjadruje negatívny dopad na majetkovú sféru poškodeného. Predmet poškodenia je teda hmotný predmet neoprávneného porušenia povinnosti, škodou sa rozumie negatívny výsledok spôsobený porušením povinnosti.

Príčinná súvislosť medzi porušením povinnosti a vznikom škody

Právna teória ju označuje príčinnú súvislosť aj ako kauzálny nexus, súvislosť príčiny a následku či ako kauzálna súvislosť. Príčinnou súvislosťou sa vo všeobecnosti rozumie skutočnosť, že vznik škody je spôsobený porušením právnej povinnosti. Je potrebné preukázať, že protiprávne konanie a vznik škody sú v „logickom slede, teda, aby protiprávne konanie bolo príčinou a vznik škody vrátane jej rozsahu následkom tejto príčiny. Nestačí iba pravdepodobnosť príčinnej súvislosti, či okolnosti nasvedčujúce jej existencii, príčinnú súvislosť treba vždy preukázať.“[27]

Ide o podmienku sine qua non, ktorá musí byť bezpodmienečne preukázaná, ak chceme zodpovednosť za škodu pričítať určitej osobe.[28] Preukazovanie príčinnej súvislosti medzi porušením právnej povinnosti spočívajúcim v konaní alebo v opomenutí konania a vznikom škody je otázkou skutkovou. Príčinná súvislosť je objektívnym stavom. Dôkazné bremeno zaťažuje poškodeného, ktorý musí preukázať, že škoda bola spôsobená protiprávnym konaním škodcu.

---

[26] Krajčo J.: Občiansky zákonník pre prax (komentár). Judikatúra NS SR, NS ČR, ESD, ESĽP. II. (§ 136 - § 587). Str. 1728
[27] Rozsudok NS SR, sp. zn.: 6 Mcdo 7/2013
[28] Rozsudok NS ČR zo da 08.01.2013, sp. zn.: 32 Cdo 3478/2011: „*Ak nie sú zistené skutkové okolnosti, za ktorých vznikla škoda, nemožno ani vyvodzovať, že škoda vznikla práve v príčinnej súvislosti s určitým protiprávnym konaním a že by bez tejto príčiny nenastala*.“

„Príčinou vzniku škody môže byť len také konanie (alebo opomenutie), bez ktorého by škodný následok nevznikol.“[29] Škodca môže naopak zvrátiť vznik zodpovednosti vtedy, keď preukáže že škoda by vznikla aj bez jeho protiprávneho konania. V takom prípade by nebola preukázaná príčinná súvislosť, nakoľko škoda by vznikla aj v prípade absencie protiprávneho konania. Na vznik zodpovednosti za škodu nie je postačujúce, ak poškodený preukáže súvislosť medzi konaním škodcu a vznikom škody, ak toto konanie škodcu nebolo protiprávne. Vyžaduje sa teda preukázanie aj druhého predpokladu vzniku zodpovednosti za škodu, protiprávneho konania.

Pri preukazovaní príčinnej súvislosti je potrebné sa zaoberať aj časovým hľadiskom a bezprostrednosťou kauzálneho nexusu. Podľa rozhodovacej praxe súdov, príčinná súvislosť nie je daná v prípade, ak do deja vstúpila ďalšia skutočnosť, ktorá mala rozhodujúci význam pre vznik škody. Ak teda škoda nebola spôsobená bezprostredne porušením povinnosti ale inou skutočnosťou, ktorá nie je nijak spojená s porušenou povinnosťou, nevznikne vzťah príčinnej súvislosti medzi porušením povinnosti a vznikom škody. Ide o prípady, keď medzi momentom porušenia povinnosti a vznikom škody vstúpila do deja nová skutočnosť, ktorá spôsobila škodu, a to aj v prípade, ak by škoda v inom prípade (ak by nenastala táto nová skutočnosť) vznikla už z porušenia povinnosti. Teda „k prerušeniu príčinnej súvislosti dochádza, ak nová okolnosť pôsobila ak výlučná a samostatná príčina, ktorá vyvolala vznik škody bez ohľadu na pôvodnú škodnú udalosť. Naopak, ak by pôvodná škodová udalosť zostala tou skutočnosťou, bez ktorej by k následku nedošlo, príčinná súvislosť sa neprerušuje“.[30]

V prípade právnických osôb treba posudzovať príčinnú súvislosť medzi konaním osoby, ktorá je oprávnená konať za právnickú osobu a vznikom škody. Nie je pritom rozhodujúce, či osoba, ktorá konala za právnickú osobu je jej zamestnancom či právnym zástupcom. Pri právnických osobách je potrebné preukázať, že škoda bola spôsobená osobou, ktorá má s právnickou osobou určitý právny vzťah, na základe ktorého táto osoba vykonávala za právnickú osobu určitú činnosť. Ak výsledkom tejto činnosti bola potom škoda, zodpovedá za ňu právnická osoba.[31]

---

[29] Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn.: 25 Cdo 4841/2009
[30] Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn.: 25 Cdo 4841/2009.
[31] Na tomto mieste poukazujeme aj na trestnoprávnu rovinu a na úpravu zákona č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnickej osoby, v zmysle ktorej nie je potrebné reálne určiť osobu, ktorá konala za spoločnosť pri vykonaní trestného činu, pričítateľnosť právnickej osobe nastane automaticky a jej zodpovednosť je založená bez ohľadom na to, či orgány činné v trestnom konaní „nájdu“ konkrétneho páchateľa.

Zavinenie

Subjektívna stránka právneho vzťahu vyjadruje úmysel, resp. vedomie subjektu o svojom konaní. V právnom prostredí sa takéto vedomie označuje ako zavinenie. Zavinenie je psychický vzťah osoby voči svojmu konaniu. „Možno ho charakterizovať ako psychický vzťah zodpovedného subjektu k jeho vlastnému protiprávnemu úkonu, ako i ku škode ako následku tohto protiprávneho úkonu.“[32] Pre porovnanie pripájame aj charakteristiku zavinenia od autorov komentáru k Československému obecnému zákonníku občianskemu – „otázka co jest vina, jest velmi stará, snad tak ako lidstvo samo. Po vine má nasledovati trest, takové jest obecné přesvedčení lidu. Zavinení jest náležitosti porušení povinnosti. Někdy jest porušením povinností prostě, že stav, který má nastati nenastal, někdy vyžadujeme k tomu určité pochybení osoby, ktorá má svoji povinnosti spliniti. Je to nedostatek pečlivosti, že povinný nesplnil svou povinnost. Tak splnění a nesplnění povinnosti spojuje se s osobou povinného. Vina je tedy skutková podstata, hodnocená určitou normou, vina není tedy skutečnosti právní. Z teho plyne, že odpovědnost za utrpenou škodu nezávisí pojmově na vine“[33].

Ide o subjektívnu kategóriu. Zavinenie je vybudované na dvoch zložkách, vedomostnej a vôľovej. Môže mať formu nedbanlivosti alebo úmyslu. Pri nedbanlivosti rozoznávame:

a) Vedomú nedbanlivosť (tzv. culpa lata), kedy škodca vedel o tom, že môže svojim konaním porušiť svoju povinnosť a spôsobiť tak škodu, ale bez primeraných dôvodov sa spoliehal, že takúto škodu nespôsobí. Vedomá nedbanlivosť zahŕňa vedomosť škodcu o možnosti spôsobenia škody, ktorú síce spôsobiť nechce, ale spolieha sa bezdôvodne že takýto následok nenastane. (vedel ale nechcel spôsobiť škodu)

b) Nevedomú nedbanlivosť (tzv. culpa levis), kedy škodca nevedel, že svojim konaním môže svojim konaním spôsobiť škodu, hoci vzhľadom na okolnosti a na svoje osobné pomery mal a mohol vedieť o možnosti tohto škodového následku. (nevedel a nechcel spôsobiť škodu)

---

[32] Fekete I. Feketeová M.: Občiansky zákonník. Prehľadný komentár. Bratislava: EPOS. 2012. ISBN: 978-80-8057-972-2. Str. 438

[33] Sedláček J., Rouček F.: Komentář k Československému obecnému zákonníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Díl V. (§1090 – 1341). Praha: Právnické kníhkupectví a nakladatelství V. Linhart. 1937. ISBN:80-85963-60-4. str. 688

Pri úmysle môžeme rozlíšiť:

a) Priamy úmysel (tzv. dolus directus), kedy škodca nielenže vedel o tom, že môže svojim konaním spôsobiť škodu, ale túto škodu aj spôsobiť chcel. „Chápanie sa chápe ako najvyšší prejav vôle.“ (vedel a chcel spôsobiť škodu)

b) Nepriamy úmysel (tzv. dolus indirectus), kedy škodca vedel o tom, že môže svojim konaním spôsobiť škodu, a pre prípad, že ju aj skutočne spôsobí, bol s týmto následkom uzrozumený.

Zodpovednosť je po stránke zavinenia, ako už bolo vyššie spomínané, založená v Občianskom zákonníku a Obchodnom zákonníku na dvoch rozdielnych princípoch.

Kým Občiansky zákonník stanovuje v § 420 ods. 3, že „zodpovednosti sa zbaví ten, kto preukáže, že škodu nezavinil“, Obchodný zákonník v § 373 stanovuje, že ten, „kto poruší svoju povinnosť zo záväzkového vzťahu, je povinný nahradiť škodu tým spôsobenú druhej strane, ibaže preukáže, že porušenie povinností bolo spôsobené okolnosťami vylučujúcimi zodpovednosť“. Z uvedeného vyplýva, že na zodpovednosť za škodu sa nahliada rozdielne, ak škoda vznikla z občianskoprávneho vzťahu alebo keď vznikla z obchodnoprávneho vzťahu.

Zavinenie je subjektívnym prvkom protiprávneho konania, ktorý sa vyžaduje len v prípade subjektívnej zodpovednosti. Musíme podčiarknuť, že zavinenie je potrebné dôsledne rozlišovať od protiprávnosti. Protiprávnosť je stav objektívny, zavinenie naopak subjektívny. Zavinenie rovnako nie je pojmovým prvkom protiprávnosti.

Zodpovednosť v zmysle občianskeho práva je koncipovaná na princípe domnienky zavinenia, resp. na predpokladanom zavinení, ktoré má formu nedbanlivosti. Uvedený predpoklad sa však bude nebude aplikovať na prípady, kde sa vyžaduje úmyselné spôsobenie škody. V takom prípade sa vyžaduje od poškodeného, aby preukázal, že škodca konal s úmyslom spôsobiť škodu.

Prezumpcia zavinenia vo forme nedbanlivosti znamená, že zavinenie sa automaticky pričíta osobe, ktorá spôsobila škodu. Avšak táto domnienka je vyvrátiteľná, na škodcu sa hľadí ako keby škodu zavinil, až kým nepreukáže opak. Občiansky zákonník dáva škodcovi možnosť exkulpácie, teda zbavenia sa zodpovednosti za škodu. Škodca musí preukázať, že škoda nevznikla v dôsledku jeho zavineného porušenia povinnosti, resp. že škoda by vznikla v

každom prípade, aj keby škodca neporušil svoju povinnosť. Zo znenia § 420 ods. 3 OZ je teda zjavné, že dôkazné bremeno ohľadne absencie zavinenia spočíva na škodcovi.

Pri právnických osobách je potrebné preukázať, že zavinenie chýbalo v konaní člena štatutárneho orgánu, resp. osôb poverených určitou činnosťou v rámci spoločnosti. Dôkaz o absencii zavinenia nepredkladajú fyzické osoby, ktoré porušili svoju povinnosť (členovia štatutárneho orgánu, zamestnanci, osoby použité pri činnosti právnickej osoby) za seba, ale tento dôkaz by mala predložiť právnická osoba. Zodpovednostné vzťahy medzi právnickou osobou a jej štatutármi, prípadne zamestnancami, ktoré vznikli zo zodpovednosti voči tretej osobe sa potom budú riešiť v osobitnom procese v zmysle zodpovednostných vzťahov medzi právnickou osobou a fyzickými osobami, ktoré reálne určitú škodu spôsobili.

Pri aplikácii ods. 2 ustanovenia § 420 OZ, ktorý sa zaoberá zodpovednosťou osôb, ktoré použila právnická osoba na plnenie svojich úloh, je potrebné vziať do úvahy aj ustanovenie § 20 – konanie v mene právnickej osoby. právnická osoba koná prostredníctvom svojho štatutárneho orgánu a osôb poverených na výkon určitej činnosti. V takomto postavení sú:

a) Člen štatutárneho orgánu v rámci oprávnenia konať v mene spoločnosti tak, ako je to stanovené v príslušnom obchodnom registri

b) Člen spoločnosti v prípade výslovného ustanovenia OBZ, ako napr. spoločník verejnej obchodnej spoločnosti

c) Osoby poverené určitou činnosťou pri prevádzkovaní podniku, a to aj bez osobitného plnomocenstva pri kumulatívnom splnení podmienok že táto osoba bola spoločnosťou poverená na výkon určitej činnosti a zároveň sa táto činnosť týka prevádzkovania podniku

d) Osoby vykonávajúce určité činnosti v prevádzkarni spoločnosti. Podnikateľ je zaviazaný a zodpovedá aj za konanie osôb v jeho prevádzkarni za predpokladu, že tretia osoba nevedela a ani nemohla vedieť o tom, že konajúca osoba nie je oprávnená na takýto úkon.

e) Vedúci organizačnej zložky podniku, ktorý je oprávnený na všetky úkony, ktoré sa týkajú organizačnej zložky

f) Zamestnanci v prípade ak je tak stanovené v interných predpisoch právnickej osoby, prípadne ak je to obvyklé v ich pozícii.

Na rozdiel od subjektívnej zodpovednosti, ktorá predpokladá prvok zavinenia, aplikovanej v občianskoprávnych vzťahoch, Obchodný zákonník ustanovuje objektívnu

zodpovednosť s možnosťou liberácie. To značí že na preukázanie zodpovednosti v obchodných vzťahoch nezáleží na tom, či škodca konal zavinene alebo nezavinene, zodpovednosť sa mu v každom prípade pripíše. Obchodný zákonník, vzhľadom na to, že od podnikateľských subjektov vyžaduje ich činnosť určitú mieru opatrnosti, stanovuje prísnejší model zodpovednosti za škodu ako Občiansky zákonník. To značí, že aj v prípade, ak škodca nekonal zavinene, zodpovedá za škodu, ktorú svojim konaním spôsobil.

Občiansky zákonník stanovuje, že na to, aby osobe nevznikla zodpovednosť za škodu je potrebné preukázať absenciu zavinenia. Obchodný zákonník naopak za účelom „vyhnutia" sa zodpovednosti za škodu stanovuje tzv. liberačné dôvody. Liberačnými dôvodmi sú okolnosti, ktoré vylučujú zodpovednosť strany, ktorá by inak bola zodpovedná za spôsobenú škodu. V Obchodnom zákonníku sú všeobecné liberačné dôvody stanovené v § 374. V ďalších ustanoveniach OBZ sú potom upravené osobitné liberačné dôvody, ktoré sa budú aplikovať v špeciálnych prípadoch.

S ohľadom na vyššie uvedené môžeme vyvodiť, že rozdiel medzi úpravou zodpovednosti v Občianskom zákonníku a Obchodnom zákonníku je založený najmä na predpokladoch vzniku zodpovednosti. Kým úprava stanovená v Občianskom zákonníku vyžaduje na vznik zodpovednosti za škodu subjektívny prvok zavinenia, táto požiadavka v Obchodnom zákonníku absentuje. Aj napriek tomu, že podľa občianskoprávnej úpravy sa zavinenie predpokladá, v prípade ak škodca preukáže, že konal nezavinene, zodpovednosť za škodu mu nevznikne. Naproti tomu, Obchodný zákonník stanovuje objektívnu zodpovednosť za škodu, kedy je škodca zodpovedný bez ohľadu na otázku zavinenia.

Pri obchodnoprávnej úprave nemôžeme opomenúť fakt, že Obchodný zákonník v § 263 stanovuje všeobecnú dispozitívnosť ustanovení tretej časti zákona, ktorej predmetom sú obchodno-záväzkové vzťahy. To znamená, že strany sa môžu odchýliť od ustanovení tejto časti zákona, prípadne aj jednotlivé ustanovenia modifikovať či úplne vylúčiť z ich konkrétneho vzťahu. V tomto ustanovení zároveň OBZ upravuje, ktoré ustanovenia zákona majú kogentnú povahu, a teda pri ktorých neprichádza do úvahy modifikácia, či ich vylúčenie zo záväzkového vzťahu. Aj v prípade, ak si v rozpore s § 263 strany v zmluve stanovia, že kogentné ustanovenie sa nebude na ich záväzkový vzťah aplikovať, takáto dohoda bude absolútne neplatná. Aplikáciu ustanovení vymedzených v § 263 teda nemožno v žiadnom prípade obmedziť. Ustanovenia o zodpovednosti za škodu však nie sú v § 263 spomenuté, z toho môžeme vyvodiť, že ide o dispozitívne ustanovenia.

Strany obchodno-záväzkového vzťahu sa teda môžu dohodnúť na nasledovných alternatívach:

a) Škodca nesie zodpovednosť za výsledok. V takom prípade bude na vznik zodpovednosti škodcu postačovať, ak poškodený preukáže, že medzi protiprávnym konaním a vzniknutou škodou existuje príčinná súvislosť, pričom škodca sa nebude môcť z tejto zodpovednosti liberovať.

b) Škodca nesie zodpovednosť v prípade zavinenia, pričom toto zavinenie musí preukázať poškodený. Dôkazné bremeno o tom, že škodca konal zavinenie teda spočíva na poškodenom.

c) Zavinenie škodcu sa bude predpokladať. V prípade takejto dohody sa bude aplikovať režim obdobný Občianskemu zákonníku, na vznik zodpovednosti za škodu bude potrebné zavinenie strany, ktorá škodu spôsobila. Škodca sa môže zodpovednosti zbaviť, ak preukáže, že nekonal zavinene. Dôkazné bremeno o tom, že zavinenie absentuje, spočíva tak ako aj v občianskych vzťahoch na škodcovi.[34]

Kogentnými ustanoveniami zodpovednosti za škodu v obchodnom práve sú len § 376, § 382, § 384 a § 386. Ustanovenie § 376 sa týka všeobecnej preventívnej povinnosti, ktorá zaväzuje každého aby si počínal tak, aby nevznikali škody. Konkrétne tu zákonodarca stanovuje, že v prípade ak poškodený neposkytne požadovanú mieru spolupôsobenia, resp. jeho konanie je dôvodom porušenia povinnosti škodcom a v závislosti od tohto porušenia vznikne poškodenej strane škoda, zaniká tejto poškodenej strane nárok na náhradu škody. Rovnako § 382 stanovuje, že nárok poškodenej strane nevznikne, ak škoda vznikla v súvislosti s nesplnením jej povinnosti podľa právnych predpisov vydaných za účelom predchádzania alebo obmedzenia škodám. Ustanovenie § 384 opäť vyjadruje zásadu predchádzania vzniku škôd (zakročovacia povinnosť, viď nižšie), kedy stanovuje, že „osoba, ktorej hrozí škoda, je povinná s prihliadnutím na okolnosti prípadu urobiť opatrenia potrebné na odvrátenie škody alebo na jej zmiernenie. Povinná osoba nie je povinná nahradiť škodu, ktorá vznikla tým, že poškodený túto povinnosť nesplnil.“[35] K týmto ustanoveniam Obchodného zákonníka možno prirovnať § 441 Občianskeho zákonníka, ktoré ustanovuje, že ak poškodený prispel k vzniku škody, znáša ju pomerne, resp. ak škodu zavinil výlučne poškodený, znáša ju sám. Posledné ustanovenie

[34] Fekete I.: Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie. § 123 - § 459. 2. aktualizované a rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex. 2015. ISBN: 978-80-8155-040-9. Str. 642

[35] § 384 ods. 1 Obchodného zákonníka

týkajúcej sa všeobecnej zodpovednosti za škodu v zmysle OBZ ktoré nemožno vylúčiť, zmeniť či modifikovať je § 386. To vyjadruje zásadu zákazu vzdania sa budúceho práva na náhradu škody ešte pred tým, ako nastalo porušenie povinnosti. Zároveň v odseku 2 stanovuje, že moderačné právo súdu sa na prípady náhrady škody neuplatní. Nie je teda možné, tak ako napr. v prípade zmluvnej pokuty, znížiť výšku náhrady škody, ktorá reálne vznikla.

V závere tohto porovnania je potrebné poznamenať, že princíp objektívnej zodpovednosti za škodu sa v určitých prípadoch bude vyskytovať aj v občianskoprávnej úprave, avšak nie ako pravidlo stanovené vo všeobecných ustanoveniach, ale ako výnimka, ktorá je osobitne ustanovená pri špeciálnych druhoch zodpovednosti za škodu. V Občianskom zákonníku je ako objektívna koncipovaná zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou, či zodpovednosť za škodu spôsobenú obzvlášť nebezpečnou prevádzkou.

Úvahy de lege ferenda v súvislosti s pripravovanou rekodifikáciou súkromného práva na Slovensku

Nie je žiadnou novinkou, že sa na Slovensku pripravuje rekodifikácia súkromného práva a úplne nové znenie nového občianskeho kódexu. Z dôvodu nekonzistentnosti, roztrieštenosti a neprehľadnosti v súčasnosti platného Občianskeho zákonníka, je tento postup viac než vítaný a žiadaný. Náhrada škody by mala byť po novom upravená v občianskom zákonníku rovnako pre obchodné a občianske vzťahy, odstráni sa teda dualizmus úpravy. Z toho dôvodu nižšie uvedené bude platiť tak pre oblasť obchodnoprávnu ako aj občianskoprávnu.

Záväzky zo spôsobenej škody a z bezdôvodného obohatenia by mali byť podľa Legislatívneho zámeru upravené v piatej časti pripravovaného nového občianskeho zákonníka. V zmysle pracovnej verzie pripravovaného paragrafovaného znenia vznikne povinnosť nahradiť škodu každému, kto škodu spôsobil svojim zavinením. Nezavinená škoda bude uhrádzaná len v osobitne ustanovených prípadoch. Zákon bude teda počítať tak so subjektívnou zodpovednosťou za škodu, ako s objektívnou zodpovednosťou, podľa konkrétnych zákonných ustanovení. Nový občiansky zákonník bude pravdepodobne upravovať aj pojem škody, ktorou sa bude rozumieť ujma, ktorú niekto utrpí na svojej osobe lebo majetku alebo na inom, zákonom chránenom záujme. Ak ujmu možno vyčísliť v peniazoch, pôjde o škodu majetkovú, v opačnom prípade o nemajetkovú škodu.

Zákon by mal osobitne stanovovať dôvody vzniku zodpovednosti. Podľa pripravovaného paragrafového znenia by mal škodu hradiť ten, kto ju spôsobí úmyselne alebo z nedbanlivosti v rozpore so starostlivosťou, ktorá sa od neho očakáva. Takouto očakávanou starostlivosťou by malo byť správanie sa rozumnej osoby, ktorá dbá na záujmy iných. Prihliadať pri tomto posudzovaní by sa malo najmä na povahu a hodnotu chráneného záujmu, nebezpečnosť konania, skúsenosti osoby v daných okolnostiach, na predvídateľnosť škody, vzťahy medzi osobami, ktorých sa náhrada škody týka a na možnosť odvrátenia škody a s tým spojené náklady. Predpokladá sa, že ten kto škodu spôsobil, ju zavinil vlastnou nedbanlivosťou. Za nedbanlivosť sa považuje správanie v rozpore s požiadavkami kladenými na osobitné znalosti, schopnosti alebo starostlivosť tej ktorej profesie alebo odbornosti.

Pojem okolnosti vylučujúce protiprávnosť by nemal byť v novom občianskom zákonníku zahrnutý, pojmovo bude nahradený „zbavením zodpovednosti“. Všeobecnými liberačnými dôvodmi by mali byť:

a) nutná obrana
b) krajná núdza
c) svojpomoc
d) privolenie poškodeného
e) zavinenie poškodeného
f) existencia prekážky, ktorá naplňuje určité zákonom stanovené znaky (rovnaké ako § 374 Obchodného zákonníka)

Nutnou obranou by sa malo rozumieť konanie, kedy osoba bráni seba alebo iného proti hroziacemu alebo trvajúcemu útoku, ak obrana bola vzhľadom na povahu a nebezpečenstvo útoku vedená úsilím a prostriedkami, ktoré by sa obrancovi nemohli javiť ako zrejme neprimerané. Naopak ak obranca prekročí medze nutnej obrany znáša škodu pomerne s útočníkom. Krajná núdza by mala byť vymedzená ustanovením, ktoré hovorí o tom, že kto odvracia od seba alebo od iného priamo hroziace nebezpečenstvo, ktoré sám nevyvolal, nehradí škodu, ktorá z tohto nebezpečenstva vznikla. Uvedené neplatí, ak bolo možné odvrátiť nebezpečenstvo inak alebo ak je spôsobený následok nepomerne závažnejší ako ten, ktorý pôvodne hrozil. Svojpomocou by sa malo rozumieť odvrátenie hrozby zásahu do svojho práva, ak je zrejmé, že pomoc orgánov verejnej moci nemohla byť vyžiadaná včas. Zároveň by mala vzniknúť osobe, ktorá využila svojpomoc na zabezpečenie práva, ktoré by inak bolo zmarené, povinnosť bez zbytočného odkladu domáhať sa ochrany na orgáne verejnej moci. Škodu ďalej

nebude povinný hradiť ten, kto bude konať s privolením poškodeného. Aj na privolenie poškodeného však bude stanovené určité obmedzenie. Ak by sa privolením poškodeného vylučovala alebo obmedzovala povinnosť nahradiť úmyselne spôsobenú ujmu alebo ujmu spôsobenú hrubou nedbanlivosťou, bude takéto privolenie neplatné. Rovnako budú neplatné všetky dohody a jednostranné vyhlásenie vopred obmedzujúce alebo vylučujúce poskytnutie náhrady škody slabšej strane. Ak sa na vzniku škodu bude podieľať výlučne poškodený, bude ju znášať sám. V prípade, ak bude škoda spôsobená tak škodcom ako aj poškodeným, alebo v prípade ak poškodený zanedbá povinnosť zmierniť škodu, bude ju znášať pomerne so škodcom. Zároveň sa navrhuje ponechať aj v súčasnosti platné ustanovenie Obchodného zákonníka o generálnych liberačných dôvodoch, a teda že pri porušení povinnosti vyplývajúcej zo zmluvy by mal byť všeobecným dôvodom pre vylúčenie zodpovednosti existencia prekážky, ktorá nastala nezávisle od vôle povinnej strany a bráni jej v splnení povinnosti, ak nemožno objektívne očakávať, že by povinná strana túto prekážku odvrátila alebo prekonala a zároveň aby v čase vzniku záväzku predvídala túto prekážku.

Osobitné dôvody liberácie budú upravené jednotlivo pri konkrétnych typoch zmlúv a povinností. Pripravované paragrafové znenie počíta s rovnakým ustanovením zbavenia sa zodpovednosti v prípade škody spôsobenej prevádzkou, alebo zmluvou o skladovaní. Navrhuje sa ako novinka zaviesť napríklad osobitnú zodpovednosť za vadný výrobok a osobitné liberačné dôvody pri tejto zodpovednosti.[36] Výrobca sa teda bude môcť zbaviť svojej povinnosti nahradiť škodu spôsobenú vadným výrobkom, ak preukáže, že (i) výrobok neuviedol do obehu, (ii) podľa okolností, ktoré vzniku škody predchádzali možno vychádzať z toho, že výrobok nebol vadný v čase jeho uvedenie do obehu alebo vada výrobku nastala neskôr, (iii) výrobok nevyrobil na predaj alebo na iné užitie alebo použitie na podnikateľské účely, ani ho nedistribuoval v rámci svojej podnikateľskej činnosti, (iv) vada výrobku je dôsledkom splnenia povinnosti vyplývajúcej výrobcovi zo všeobecne záväzného predpisu alebo (v) stave vedeckých a technických poznatkov v čase uvedenie výrobu do obehu neumožňoval vadu výrobku zistiť.

Zákon bude stanovovať aj osobitné prípady, kedy sa zodpovedná osoba nebude môcť zbaviť svojej zodpovednosti. Napríklad pripravované paragrafové znenie zatiaľ predpokladá ustanovenie podľa ktorého bude mať každý povinnosť nahradiť škodu spôsobenú okolnosťami,

[36] Tento druh zodpovednosti je momentálne obsiahnutý v osobitnom zákone č. 294/1999 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú vadným výrobkom, a teda nie je obsiahnutá v Občianskom zákonníku

ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo inej veci, ktoré sa pri plnení záväzku použili a tejto zodpovednosti sa nemožno zbaviť.

Úprava náhrady škody by mala ďalej obsahovať ustanovenia týkajúce sa príčinnej súvislosti a príčin vzniku povinnosti nahradiť škodu, predchádzanie škodám, náhradu škody bez zavinenia, škodu spôsobenú prevádzkou dopravných prostriedkov, škodu spôsobenú vecou atď. Navrhuje sa opätovne zaviesť ustanovenie o škode spôsobenej zvieraťom a, ako bolo spomínané, škodu spôsobenú vadným výrobkom. Ďalšou novinkou, ktorá sa dotkne najmä znalcov a členov iných odborných profesií, vrátane advokácie, je povinnosť nahradiť škodu spôsobenú nesprávnou informáciou alebo radou poskytnutou za odmenu v rámci svojej odbornosti, svojich znalostí alebo schopností. Pripravované paragrafové znenie zatiaľ neobsahuje žiadne osobitné liberačné dôvody pri tomto druhu zodpovednosti, môžeme teda vyvodiť, že na zbavenie sa zodpovednosti sa budú v tomto prípade aplikovať všeobecné liberačné dôvody (viď vyššie).

Nový občiansky zákonník by mal byť podľa tejto verzie rozdelený na 6 hlavných častí, a to:

1. Všeobecná časť
2. Rodinné právo
3. Vecné právo
4. Dedičské právo
5. Záväzkové právo
6. Prechodné, záverečné a zrušovacie ustanovenia.

Pracovná verzia má zatiaľ spolu 1754 paragrafov.

Záver

Zodpovednosť a následky z nej vyplývajúce sa spája s denno-denným životom každej osoby, či sa už jedná o fyzické osoby alebo o právnické osoby pri výkone ich podnikateľskej činnosti. Ide o stále aktuálnu tému, ktorá sa bytostne dotýka každého z nás. Zodpovednosť v občianskom práve a v práve obchodnom je upravená rozdielne, vzhľadom na pretrvávajúci dualizmus súkromného práva v Slovenskej republike. Tento stav prináša so sebou zmätočnosť tak pre potenciálnych poškodených, ako aj pre osoby, ktoré škodu spôsobili, a ktoré musia skúmať aplikáciu príslušného súkromnoprávneho rámca na ich zodpovednostný vzťah.

Máme za to, že je osobitne potrebné v tejto oblasti zjednotiť právnu úpravu, ktorá by sa tak neštiepila na občianskoprávnu a obchodnoprávnu oblasť, ale naopak, zjednodušila a sprehľadnila by vymáhanie škody zo zodpovednostných vzťahov, prípadne, by ujasnila škodcom, ktoré predpoklady musia byť naplnené aby sa svojej zodpovednosti zbavili. Vítame preto zámer odstrániť dualizmus súkromného práva vo všeobecnosti, ale najmä s ohľadom na oblasť, ktorá je obsahom tejto práce.

V rámci pripravovanej rekodifikácie súhlasíme so zámerom zjednodušiť a zovšeobecniť možnosti zbavenia sa zodpovednosti za škodu. Je nepochybné, že v súčasnosti platné všeobecné dôvody, teda krajná núdza a nutná obrana, budú v novej úprave ponechané. Zároveň vítame aj ustanovenie o zbavení sa zodpovednosti a v prípade svojpomoci, pričom táto úprava nadväzuje aj na ustanovenia PETL. V určitých prípadoch má nová úprava odstrániť obmedzenie autonómie vôle, ktoré v súčasnosti spočíva v tom, že nikto sa vopred nemôže zbaviť svojich práv. Uvedené ustanovenie sa plánuje modifikovať a pri splnení určitých predpokladov bude aj súhlas poškodeného adekvátnym liberačným dôvodom. Naďalej sa plánuje ponechať ustanovenie o absencii zodpovednosti v prípade, ak porušenie povinnosti spôsobila nepredvídateľná, neodvrátiteľná a neprekonateľná prekážka, ktorú nebolo možné pri vzniku záväzku rozumne predpokladať.

Nová právna úprava by teda mala zjednotiť roztrieštenú úpravu zodpovednosti za škodu, ktorá je momentálne upravená vo viacerých právnych predpisoch, a odstrániť tak aplikačné problémy. Rovnako by sa tak mali eliminovať aj problémy bežnej obce vysporiadať sa s otázkami zodpovednosti, či už na strane poškodených ako aj na strane škodcov.

Použitá literatúra

Knižné tituly

- *Fekete I.: Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. Vecné práva, zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie. § 123 - § 459. 2. aktualizované a rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex. 2015. ISBN: 978-80-8155-040-9. 901 s.*
- *Fekete I. Feketeová M.: Občiansky zákonník. Prehľadný komentár. Bratislava: EPOS. 2012. ISBN: 978-80-8057-972-2. 1314 s.*
- *Jakubovič D.: Záväzkové právo v intenciách českej a slovenskej komercionalistiky. Komparatívna štúdia obchodného záväzkového práva s judikatúrou. Ružomberok: Epos. 2996. ISBN: 80-8057-685-8. 463 s.*
- *Kolesár J.: Repetitórium z trestného práva. Bratislava: VEDA. 2010. ISBN: 978-80-224-1147-9. 158 s.*
- *Krajčo J.: Občiansky zákonník pre prax (komentár). Judikatúra NS SR, NS ČR, ESD, ESĽP. II. (§ 136 - § 587). Bratislava: Eurounion. 2015. ISBN: 978-80-89374-32-8. 3744 s.*
- *Luby Š. (zostavili: Blaho P., Lazar J., Rybárik K., Vrzgulová K.): Výber z diela a myšlienok. Bratislava: IURA EDITION. 1998. ISBN: 80-88715-31-8. 495 s.*
- *Luby Š.: Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958.*
- *Mitterpachová J.: Zodpovednosť za škodu v obchodnom práve. Bratislava: 2015. Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-8168-177-6. 253 s.*
- *Ovečková O. a kol.: Obchodný zákonník 2. Komentár. Tretie doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION. 2012. ISBN: 978-80-8078-434-8. 995 s.*
- *Sedláček J., Rouček F.: Komentář k Československému obecnému zákonníku občanskému a občanské právo na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Díl V. (§1090 – 1341). Praha: Právnické kníhkupectví a nakladatelství V. Linhart. 1937. ISBN: 80-85963-60-4. 5424 s.*

Judikatúra

- *Nález Ústavného súdu SR so dňa 13.02.2013, sp. zn.: ÚS 165/2012-45*
- *R 56/2004*
- *Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, zo dňa 23.11.2011, sp. zn.: 32 Cdo 4165/2010*
- *Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 08.01.2013, sp. zn.: 32 Cdo 3478/2011*
- *Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18.08.2011, sp. zn.: 25 Cdo 4841/2009*
- *Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 30.03.2004, sp. zn.: 25 Cdo 853/2003*

- *Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 15.11.2000, sp. zn.: 29 Cdo 630/1999*
- *Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 13.11.2012, sp. zn.: 28 Cdo 5171/2008*
- *Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 15.05.2013, sp. zn.: 28 Cdo 2617/2012*
- *Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18.03.2008, sp. zn.: 30 Cdo 1385/2006*
- *Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 27.11.2003, sp. zn. 3 Cdo 134/03 (R 89/2004)*
- *Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 26.03.2009, sp. zn.: 1 Obdo V 38/2007, 1 M Obdo V 4/2008*
- *Stanovisko občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČSSR z 18.1.1970, Cpj 87/70 (R 55/1971)*
- *Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 23.09.2009, sp. zn.: 4 Cdo 212/2007*
- *Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 23.04.2014, sp. zn.: 6 Mcdo 7/2013*

Iné zdroje:

- *Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka*
- *Pracovná verzia pripravovaného paragrafového znenia nového občianskeho zákonníka*
- *Princípy európskeho deliktuálneho práva (PETL)*

Bratislava, 29.03.2017

Všeobecné povinnosti členov štatutárnych orgánov kapitálových obchodných spoločností

GENERAL DUTIES OF THE MEMBERS OF THE STATUTORY BODIES OF THE CAPITAL COMPANIES

Dominika Suchá [1]

Abstrakt

Povinnosti konateľov a členov predstavenstva kapitálových obchodných spoločností nie sú v OBZ stanovené v jednom ustanovení, z ktorého by vyplýval celý záber povinností, avšak tieto sú „roztrúsené“ v celom znení obchodného zákonníka a je potrebné ich identifikovať. Ďalšie povinnosti štatutárov je možné zahrnúť do znenia spoločenskej zmluvy, prípadne do stanov spoločnosti. Cieľom tohto príspevku je charakterizovať všeobecné povinnosti štatutárov, pričom všeobecné povinnosti chápeme ako čiastkové povinnosti, ktoré sú podskupinou povinnosti konať s odbornou starostlivosťou tak, ako je to uvedené v § 135a ods. 1 a § 194 ods. 5 OBZ. Ku všeobecným povinnostiam zaradíme aj povinnosť vykonávať funkciu osobne a zákaz konkurencie, nakoľko tento vyplýva nielen z ustanovení pri konkrétnych typoch obchodných spoločností, ale je zahrnutý aj vo všeobecnej časti Obchodného zákonníka v § 65.

Kľúčové slová: zodpovednosť konateľa, zodpovednosť člena predstavenstva, všeobecné povinnosti, odborná starostlivosť, zákaz konkurencie

Abstract

The obligations of directors (konateľ) and members of the board of directors (člen predstavenstva) of capital companies are not set out in the Commercial code in a single provision that would cover all obligations, yet these are "scattered" in the entire Commercial Code and need to be identified separatelly. Other statutory duties can be included in the wording of the Memorandum of Association or in the company's Articles of Association. The purpose of the present article is to characterize the general duties of statutory officers, while as the

[1] Mladoboleslavská 1, 902 01 Pezinok, dsucha.office@gmail.com, +421 944 236 158,
Pracovisko: Paneurópska vysoká škola, Tomášikova 20, 821 02 Bratislava, Interný doktorand

general obligations we understand as partial duties, which are a subgroup of the obligation to act with a professional care, as referred to in § 135a (1) and § 194 (5) of the Commercial Code. We also include the obligation of personal performance of the statutory function and the obligation to obey the prohibition of competition in the general statutory duties, as they are included in the general part of the Commercial Code in § 65.

Keywords: liability of the director, liability of the member of the Board of Directors, general obligations, professional care, prohibition of competition

Úvod

Medzi všeobecné povinnosti štatutárov zaraďuje JUDr. Imrich Fekete, CSc. (i) povinnosť konať v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých spoločníkov spoločnosti, (ii) povinnosť vykonávať funkciu s odbornou starostlivosťou, (iii) povinnosť vykonávať funkciu osobne, (iv) povinnosť zachovávať mlčanlivosť, (v) povinnosť dodržiavať zákaz konkurencie a (vi) povinnosť dodržiavať zákaz vnútorného obchodovania[2].

Presná dikcia zákona však hovorí najprv o povinnosti konať s odbornou starostlivosťou, a následne exemplifikatívnym výpočtom stanovuje, čo sa pod týmto termínom myslí. Povinnosť vykonávať funkciu s odbornou starostlivosťou je jednou z najzákladnejších povinností štatutárov obchodných spoločností. V tejto povinnosti vidíme osobitnú konkretizáciu ustanovenia § 567 ods. 1 OBZ o mandátnej zmluve, v zmysle ktorého je mandatár povinný konať pri zriaďovaní záležitosti mandanta s odbornou starostlivosťou. Špecifikácia odbornej starostlivosti však v ustanoveniach o mandátnej zmluve absentuje. Ustanovenia § 135a ods. 1 OBZ a § 194 ods. 5 OBZ vypočítavajú, čo všetko možno pod odbornú starostlivosť zaradiť.

Zákon v § 135a ods. 1 pod odbornú starostlivosť zahŕňa povinnosť „zaobstarať si a pri rozhodovaní zohľadniť všetky dostupné informácie týkajúce sa predmetu rozhodnutia, zachovávať mlčanlivosť o dôverných informáciách a skutočnostiach, ktorých prezradenie tretím osobám by mohlo spoločnosti spôsobiť škodu alebo ohroziť jej záujmy alebo záujmy jej

[2] Fekete, I.: Obchodná spoločnosť s ručením obmedzeným. Komplexná príručka. 2004. Bratislava: EPOS. ISBN: 80-8057-584-3. str. 46

spoločníkov, a pri výkone svojej pôsobnosti neuprednostňovať svoje záujmy, záujmy len niektorých spoločníkov alebo záujmy tretích osôb pred záujmami spoločnosti“. Uvedené sa vzťahuje na konateľov spoločnosti s ručením obmedzeným.

Úprava akciovej spoločnosti používa trochu inú terminológiu a ukladá členom predstavenstva konať s náležitou starostlivosťou, ktorá ďalej zahŕňa odbornú starostlivosť a povinnosť konať v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej akcionárov. Ustanovenie § 194 ods. 5 OBZ ďalej pokračuje totožným znením ako v prípade spoločnosti s ručením obmedzeným. Domnievame sa, že v tomto prípade nemal zákonodarca úmysel odlišne upraviť povinnosť konať s odbornou starostlivosťou pre konateľov a členov predstavenstva, ale že ide len o ponechanie prekladu českého znenia o „náležité péči řádneho hospodáře“.

Pod všeobecné povinnosti štatutárov teda zaraďujeme čiastkové povinnosti, ktoré sú zahrnuté v § 135a ods. 1 a v § 194 ods. 5 OBZ, spolu so zákazom konkurencie a s povinnosťou vykonávať funkciu osobne (viď. abstrakt). Medzi všeobecné zákonné povinnosti členov štatutárnych orgánov kapitálových spoločností teda v zmysle vyššie uvedeného zaraďujeme

- povinnosť konať v súlade so záujmami spoločnosti
- povinnosť konať v súlade so záujmami všetkých spoločníkov/akcionárov spoločnosti
- povinnosť zaobstarať si a pri rozhodovaní zohľadniť všetky dostupné informácie týkajúce sa predmetu rozhodnutia
- povinnosť zachovávať mlčanlivosť
- povinnosť vykonávať funkciu osobne
- zákaz konkurencie.

Povinnosť konať v súlade so záujmami spoločnosti a povinnosť konať v súlade so záujmami všetkých spoločníkov spoločnosti

Povinnosť konať v súlade so záujmami spoločnosti je jednou zo základných povinností stanovených v § 135a ods. 1 OBZ. Táto povinnosť spočíva taktiež vo výslovnom zákaze uprednostňovať vlastné záujmy či záujmy tretích osôb pred záujmami spoločnosti, čím je vyjadrená povinnosť lojality štatutára voči spoločnosti. V praxi však reálne nastáva problém rozlíšiť záujmy spoločnosti a záujmy jej spoločníkov, ktoré môžu byť v rozpore. Ktorý záujem má v takom prípade štatutár uprednostniť? Spoločnosť je ako umelo vytvorený subjekt práva tvorená jej spoločníkmi, ktorí spoločnosť založili. Ich väčšinový záujem by mal teda prevýšiť

záujmy spoločnosti, avšak vždy s ohľadom na ochranu veriteľov a ochranu tretích osôb. V prípade rozdielu v názoroch jednotlivých spoločníkov je prevažujúci názor väčšiny spoločníkov. Problém však môže nastať v prípade, ak 50% spoločníkov má opačný záujem ako druhá polovica spoločníkov, resp. ak má každý spoločník iný záujem. V takom prípade je podľa nášho názoru potrebné skúmať nielen záujmy spoločníkov, ale aj záujem spoločnosti ako právnickej osoby a posúdiť konkrétnu situáciu osobitne v celkovom kontexte.

Zákon stanovuje vo vzťahu ku konkrétnym spoločníkom zákaz uprednostňovať záujmy niektorých spoločníkov pred záujmami ostatných spoločníkov. Ak by napríklad štatutárny orgán uzatvoril zmluvu na predaj nehnuteľnosti medzi spoločnosťou a jedným zo spoločníkov za zvýhodnenú cenu z dôvodu, že ho tento konkrétny spoločník navrhol a ustanovil do funkcie, takéto konanie by napĺňalo znaky uprednostňovania záujmov len niektorých spoločníkov voči iným spoločníkom a zároveň aj voči spoločnosti samotnej (s ohľadom napr. na kúpnu cenu).[3] Netreba však opomínať skutočnosť, že aj v takomto prípade nebude kúpna zmluva sankcionovaná neplatnosťou. Zmluva teda ostáva v platnosti, spoločnosť má ale právo dožadovať sa náhrady škody od konateľa, ktorý porušil svoju povinnosť.

V ustanovení povinnosti lojality v rámci povinností štatutárov je možné pozorovať obdobnú úpravu ako v § 567 ods. 2 OBZ, ktoré upravuje povinnosť mandatára vykonávať svoju činnosť v súlade so záujmami mandanta. Zákonodarca teda v nadväznosti na skutočnosť, že zmluva štatutára o výkone jeho činnosti sa primerane spravuje ustanoveniami o mandátnej zmluve, upravil danú povinnosť s osobitným dôrazom duplicitne aj v § 135a ods. 1.

Na povinnosť lojality ďalej nepriamo nadväzuje aj zákaz konkurencie, ktorý popisujeme nižšie.

Povinnosť zaobstarať si a pri rozhodovaní zohľadniť všetky dostupné informácie týkajúce sa predmetu rozhodnutia

Štatutár navonok zaväzuje spoločnosť, podpisuje v jej mene zmluvy a iné právne záväzné dokumenty, zabezpečuje vedenie účtovníctva, kontroluje smerovanie spoločnosti a

[3] Rozsudok NS ČR zo dňa 24.02.2009, sp. zn.: 29 Cdo 3864/2008: „*Podľa § 194 ods. 5 vety prvej OBZ boli členovia predstavenstva povinní vykonávať svoju pôsobnosť s náležitou starostlivosťou. Súčasťou náležitej starostlivosti bolo okrem iného aj to, že člen predstavenstva dáva pri rozhodovaní o výkone funkcie prednosť záujmom spoločnosti pred záujmami akcionára, ktorý ho do funkcie váhou svojich hlasov presadil, a nenechá sa pri výkone svojej pôsobnosti týmto spoločníkom ovplyvňovať (povinnosť lojality)*.“

plnenie zákonných povinností spoločnosti voči štátu a voči tretím osobám. Takýto výkon činnosti môže mať pre spoločnosť buď pozitívne ekonomické výsledky a celkový rast spoločnosti, ale aj negatívne, či až likvidačné dôsledky nielen v rovine súkromnoprávnej, ale aj v trestnoprávnej. Vzhľadom na tak širokú pôsobnosť štatutárov a na ich mieru zodpovednosti je potrebné, aby štatutári zakladali všetky svoje rozhodnutia o obchodnom vedení spoločnosti a o jej pôsobení navonok na aktuálnych a správnych podkladov, pričom je ich vlastnou povinnosťou tieto podklady a informácie si zabezpečiť. Máme za to, že v praxi môže takéto zisťovanie zahŕňať napríklad bežné preverenie obchodného partnera (prostredníctvom verejne prístupných zdrojov, ale aj napr. vykonaním tzv. „due diligence“ v prípade dohody medzi zmluvnými stranami), zabezpečenie dokumentácie týkajúce sa predmetu zmluvy (napr. ochranné známky, patenty, technické parametre), v prípade nehnuteľností preverenie kontrola údajov zapísaných v katastri nehnuteľností, najmä v časti „C“ ťarchy, atď.

S touto povinnosťou je spojené aj právo členov štatutárneho orgánu zúčastňovať sa na priebehu valného zhromaždenia spoločnosti, to platí pre oba typy kapitálových obchodných spoločností. Konateľ, resp. člen predstavenstva má teda právo oboznámiť sa so všetkými uzneseniami prijatými valným zhromaždením.

OBZ neobsahuje výslovné ustanovenie, ktoré oprávňuje konateľa/člena predstavenstva zúčastniť sa na valnom zhromaždení, je ale možné nájsť toto právo „ukryté“ v iných ustanoveniach. V prípade spoločnosti s ručením obmedzeným, OBZ stanovuje v § 127a ods. 1, že valné zhromaždenie vedie do zvolenia predsedu valného zhromaždenia konateľ alebo iná osoba ním poverená. Ďalej v § 130, ktorý pojednáva o prijatí rozhodnutí aj mimo valného zhromaždenia zákon stanovuje, že návrhy uznesení môže predložiť spoločníkom okrem iného aj konateľ spoločnosti. Zároveň aj výsledky takéhoto hlasovania sú spoločníkom oznámené zo strany konateľov. Ich účasť teda nie je vylúčená ani v prípade, ak sa valné zhromaždenie koná napr. elektronickými prostriedkami, resp. písomným vyjadrením spoločníkov.

V prípade akciovej spoločnosti je právo členov predstavenstva zúčastniť sa na valnom zhromaždení obsiahnuté v § 180 ods. 3 tým, že „Predstavenstvo je povinné každému akcionárovi poskytnúť na požiadanie na valnom zhromaždení úplné a pravdivé informácie a vysvetlenia, ktoré súvisia s predmetom rokovania valného zhromaždenia.“ Rovnako ako v prípade konateľov, aj predstavenstvo je povinné zvolať valné zhromaždenie, ak tak stanovuje zákon, resp. stanovy spoločnosti. § 188 ods. 1 v druhej vete predpokladá, rovnako ako pri konateľoch s.r.o., účasť členov predstavenstva na valnom zhromaždení, nakoľko obdobne

stanovuje, že „do zvolenia predsedu valného zhromaždenia poverí predstavenstvo jeho vedením svojho člena alebo inú osobu, ak zákon neustanovuje inak“.

Otázke povinnosti zúčastniť sa na valnom zhromaždení spoločnosti sa venoval Najvyšší súd ČR v rozhodnutí zo dňa 27.01.2009, sp. zn.: 29 Cdo 3009/2007. V zmysle tohto rozhodnutia Najvyšší súd vyslovil záver, že aj napriek absencii výslovného zákonného príkazu pre členov predstavenstva a.s. (pozn. podľa nášho názoru sa uvedené vzťahuje aj na konateľov s.r.o.) zúčastňovať sa na valnom zhromaždení spoločnosti, z ustanovení obchodného zákonníka je zrejmé, že štatutári sa zodpovedajú za svoju činnosť práve valnému zhromaždeniu ako najvyššiemu orgánu spoločnosti. Z uvedeného je podľa záverov súdu možné dovodiť, že členovia predstavenstva sa na valnom zhromaždení zúčastniť musia. Členovia predstavenstva sú teda povinní, ak im v tom nebránia vážne dôvody, zúčastniť sa na valnom zhromaždení. Napriek tejto skutočnosti, nie je možné absenciu štatutára na valnom zhromaždení považovať za dôvod pre vyslovenie neplatnosti uznesení vyslovených valným zhromaždením.[4] Najvyšší súd ďalej vyslovuje, s odvolaním sa na rozhodnutia NS ČR zo dňa 03.01.2002, sp. zn.: 29 Odo 400/2001 a rozhodnutie zo dňa 24.09.2008, sp. zn.: 29 Odo 1516/2006, názor, že ak by však v dôsledku neprítomnosti člena predstavenstva nebolo akcionárom poskytnuté zo strany predstavenstva vysvetlenie týkajúce sa spoločnosti, ktoré bolo potrebné pre posúdenie predmetu rozhodovania valného zhromaždenia, takáto skutočnosť by mohla založiť odôvodnenie pre vyslovenie neplatnosti valného zhromaždenia. Povinnosti informovať spoločníkov/akcionárov o záležitostiach spoločnosti sa venujeme nižšie.

Povinnosť zachovávať mlčanlivosť

Povinnosť zachovávať mlčanlivosť vyplýva konateľom s.r.o. priamo z ustanovenia § 135a ods. 1 a pre členov predstavenstva z ustanovenia § 194 ods. 5 OBZ. Táto povinnosť sa vzťahuje na všetky dôverné informácie a skutočnosti, ktorých prezradenie tretím osobám by mohlo spoločnosti spôsobiť škodu alebo ohroziť jej záujmy alebo záujmy jej spoločníkov, pričom znenie zákona je rovnaké pri akciovej spoločnosti i pri spoločnosti s ručením obmedzeným.

Za dôverné informácie, tak ako sú stanovené vo vyššie uvedených ustanoveniach môžeme považovať najmä informácie, ktoré tvoria obchodné tajomstvo. V zmysle § 17 OBZ

[4] Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27.01.2009, sp. zn.: 29 Cdo 3009/2007

sú obchodným tajomstvom „všetky skutočnosti obchodnej, výrobnej alebo technickej povahy súvisiace s podnikom, ktoré majú skutočnú alebo aspoň potenciálnu materiálnu alebo nemateriálnu hodnotu, nie sú v príslušných obchodných kruhoch bežne dostupné, majú byť podľa vôle podnikateľa utajené a podnikateľ zodpovedajúcim spôsobom ich utajenie zabezpečuje."

Za obchodné tajomstvo však nie je možné označiť akúkoľvek informáciu, ktorá má zostať utajená, avšak takáto informácia/dokument musí napĺňať pojmové znaky vymedzené v § 17 OBZ.[5]

Za informácie/skutočnosti, o ktorých sú štatutári povinní zachovávať mlčanlivosť teda možno považovať nielen obchodné tajomstvo, ale aj napríklad informácie o budúcich zamýšľaných obchodoch spoločnosti, informácie o rokovaniach so zmluvnými partnermi, úmysel zúčastniť sa na verejnom obstarávaní a ponúkaná cena za predmet zákazky, zmluvné ceny s rôznymi zmluvnými partnermi, strategická politika spoločnosti atď.

Porušením tejto povinnosti nie je podľa nášho názoru informovanie o týchto skutočnostiach podriadených zamestnancov, ktorí priamo musia pracovať s týmito informáciami za účelom vykonania pracovnej úlohy. Inou otázkou je ale napríklad opomenutie zaviazať zamestnancov, prípadne tretie osoby, ktorým sa informácie oprávnene zveria, povinnosťou zachovávať mlčanlivosť. Podľa nášho názoru je teda porušením povinnosti mlčanlivosti, ak štatutár aj oprávnene informuje tretiu osobu o dôvernej informácii, a na túto však neprenesie povinnosť zachovávať mlčanlivosť.

Táto povinnosť je ale obmedzená časovo do momentu, kedy sa informácia stane verejne dostupnou. Na druhej strane, ak ešte len existuje „klebeta" o utajovanej informácii, ktorá nie je verejne overiteľná, je podľa nášho názoru porušením povinnosti zachovávať mlčanlivosť, ak štatutár potvrdí pravdivosť informácie pred treťou neoprávnenou osobou. Povinnosťou štatutára podľa nášho názoru nie je len zachovávať mlčanlivosť, ale aj dbať o to, aby sa utajovaná informácia, resp. skutočnosť nerozširovala medzi neoprávnené osoby.

---

[5] Rozsudok NS SR, sp. zn.: 5 Obo 98/1999: „*Dojednanie zmluvných strán o tom, že určité náležitosti zmluvy tvoria predmet obchodného tajomstva nepostačuje na to, aby sa tieto skutočnosti stali obchodným tajomstvom, pokiaľ nenapĺňajú pojmové znaky vymedzené ustanovením § 17 Obchodného zákonníka*."

Povinnosť vykonávať funkciu osobne

V zmysle § 133 OBZ môže vykonávať funkciu konateľa len fyzická osoba. Pre členov predstavenstva akciovej spoločnosti platí rovnaká premisa, ktorá je založená § 194 ods. 2 OBZ. Uvedené značí, že v slovenskom právnom prostredí nie je možné, aby funkciu štatutárneho orgánu vykonávať umelo vytvorený subjekt bez osobnej vôle. Uvedené je podporené aj osobnou zodpovednosťou štatutárov za výkon svojej činnosti. Taktiež zákon predpokladá, že za právnickú osobu musí vždy konať konkrétna fyzická osoba, a to aj bez osobitného zmocnenia, keďže právo konať za právnickú osobu vzniká zo zákona štatutárnemu orgánu alebo osobe, ktorej udelí právnická osoba plnomocenstvo.[6]

Pri konateľoch a členoch predstavenstva sa zhodne vyžaduje zápis určitých skutočností do obchodného registra. Na rozdiel od spoločníkov je potrebné zapísať do ORSR nielen meno, priezvisko a bydlisko, aj dátum narodenia a rodné číslo štatutárov. V prípade zahraničného štatutára sa do ORSR zapíše len dátum narodenia, ak nebolo štatutárovi pridelené rodné číslo. V súčasnosti je potrebné rozlišovať, či ide o štatutára, ktorý je občanom Európskej únie/OECD, alebo ide o zahraničnú osobu z tretích krajín. Pre občanov EÚ a krajín patriacich do OECD sa v zmysle princípov EÚ nevyžaduje žiadne ďalšie osobitné povolenie či osvedčenie. V prípade zahraničnej osoby z tretej krajiny sa na zápis do ORSR, a teda aj na výkon funkcie vyžaduje povolenie na pobyt vydané cudzineckou políciou.

„S účinnosťou od 01.02.2004 registrový súd pri zápise prvých konateľov do obchodného registra neskúma spôsobilosť fyzickej osoby (konateľa) na právne úkony a ani jej bezúhonnosť.“[7] Preskúmanie bezúhonnosti fyzickej osoby vykonáva ešte pred vydaním osvedčenia o živnostenskom oprávnení živnostenský register, a to buď na základe vlastného šetrenia, ktoré vykoná ŽR vyžiadaním si výpisu z registra trestov (na základe informácií, ktoré ŽR dodá sám štatutár) alebo na základe predloženého výpisu z registra trestov osoby, ktorá nie je občanom Slovenskej republiky. Uvedené sa vzťahuje rovnako na občanov EÚ/OECD, ako aj na fyzické osoby z tretích krajín.

---

[6] V plnej moci, ktorá je udelená právnickej osobe nemusí byť osobitne uvedené, že splnomocnený je oprávnený udeliť substitučné plnomocenstvo tretím osobám, keďže § 31 ods. 2 OZ predpokladá také oprávnenie priamo zo zákona.

[7] Patakyová, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 2. aktualizované vydanie. Praha: C. H. Beck, 2008, str. 390 (1162 s.)

Osobný výkon funkcie štatutára predpokladá, že funkciu vykonáva konateľ/člen predstavenstva priamo, bez toho, aby na konanie v mene PO splnomocnil inú fyzickú osobu. Je potrebné rozlišovať plnomocenstvo udelené tretej osobe na zastupovanie PO a plnomocenstvo na zastupovanie štatutára pri konaní za PO. Podľa nášho názoru je akékoľvek plnomocenstvo udelené tretej osobe na zastupovanie štatutára pri konaní za právnickú osobu absolútne neplatné. Takéto plnomocenstvo neprenáša zodpovednosť za výkon funkcie na tretiu osobu a bolo by taktiež v úplnom rozpore s povinnosťou vykonávať funkciu osobne. Na druhej strane je podľa nášho názoru možné udeliť plnomocenstvo na zastupovanie priamo PO pri konkrétnych úkonoch, nakoľko zákon predpokladá, že „pri plnomocenstve udelenom právnickej osobe vzniká právo konať za splnomocniteľa ..aj.. osobe, ktorej tento (štatutárny) orgán udelí plnomocenstvo.“[8]

Oba súkromnoprávne kódexy predpokladajú, že za právnickú osobu sú v neobmedzenom rozsahu oprávnené konať navonok štatutárne orgány. Nie je podľa nášho názoru zhodné so zámerom zákonodarcu vykonávať funkciu štatutára na základe plnej moci. Ak by teda štatutár udelil generálnu plnú moc na zastupovanie PO vo všetkých veciach tretej osobe, nebolo by takéto plnomocenstvo súladné so zákonom a pre tento rozpor by bolo sankcionované úplnou neplatnosťou.[9]

Zákon pri členoch štatutárnych orgánov kapitálových obchodných spoločností predpokladá určitý stupeň zodpovednosti a taktiež osobitne upravuje možnosti zbavenia sa zodpovednosti za výkon funkcie. Tieto ustanovenia sa vzťahujú výlučne na osoby vykonávajúce funkciu štatutárneho orgánu, pričom povinnosti štatutárov a zodpovednosť je v tomto prípade koncipovaná na prísnejšom princípe ako všeobecná zodpovednosť za škodu. Pri splnomocnení udelenom tretej osobe na výkon funkcie štatutára by nemohli byť tieto špeciálne ustanovenia o zodpovednosti aplikované na splnomocnené osoby, keďže tieto nekonali v postavení štatutárneho orgánu. Máme za to, že takýmto spôsobom by dochádzalo k obchádzaniu zákona. Ako sme uviedli aj v predchádzajúcich kapitolách, nie je ani možné, aby v prípade,

---

[8] § 31 ods. 2 OZ

[9] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. 8. 2012, sp. zn.: III. ÚS 353/2012: „*V prvom prípade, ak by sa predmetné splnomocnenie malo interpretovať tak, že je udelené spoločnosťou a v rozsahu oprávnenia robiť právne úkony spoločnosti vo všetkých veciach, ústavný súd považuje za potrebné ako obiter dictum vysloviť názor, že by išlo o právny úkon absolútne neplatný podľa (§ 39 Občianskeho zákonníka), pretože zo zákona (§ 20 ods. 1 Občianskeho zákonníka) patrí tento rozsah právomoci výlučne iba konateľom. S tým úzko súvisí otázka princípu publicity (do obchodného registra sa zapisujú iba konatelia, prípadne prokuristi) a na to nadväzujúca požiadavka právnej istoty najmä u tretích osôb, ale aj spoločnosti samotnej, keďže nie je zrejmé, či by v týchto prípadoch robili právne úkony spoločnosti po udelení plnej moci konateľ a splnomocnenec popri sebe alebo iba splnomocnenec a pod.*“

kedy spoločenská zmluva vyžaduje na konanie v mene spoločnosti podpis aspoň dvoch konateľov, jeden z konateľov splnomocnil druhého konateľa na výkon funkcie, čím by došlo k de facto výkonu funkcie len jedným z konateľov.

Je však potrebné podotknúť, že zákon neobmedzuje možnosť štatutára splnomocniť na určitý právny úkon tretiu osobu. Je teda v súlade so zákonom, aby štatutár udelil plnomocenstvo na zastupovanie PO napr. advokátovi na podanie žaloby na súd alebo plnomocenstvo tretej osobe na podpísanie konkrétnej zmluvy v mene spoločnosti. Máme však za to, že takéto plnomocenstvo musí byť udelené písomne a zároveň v ňom musí byť špecifikovaný rozsah oprávnení taxatívnym spôsobom. Pri plnej moci udelenej advokátovi sa stretávame s výpočtom oprávnení, ktorý začína znením „je oprávnený najmä, nie však výlučne na...“ a končí „a akékoľvek iné úkony spojené s predmetným konaním“. K takémuto plnomocenstvu je potrebné podľa nášho názoru vyjadriť sa tým spôsobom, že ak napr. PO prostredníctvom svojho štatutárneho orgánu splnomocní advokáta na podanie žaloby, uzavretie zmieru, zastupovaniu v konaní, podaniu a späťvzatiu opravných prostriedkov, prevzatie dokumentácie, rozhodnutí, korešpondencie a nahliadnutiu do spisu pred súdmi prvej a druhej inštancie, takéto plnomocenstvo neoprávňuje advokáta aj na podanie napr. ústavnej sťažnosti na Ústavný súd, ak tak nie je špecificky vymienené v plnej moci. Na takýto právny úkon by bolo potrebné udeliť ďalšie plnomocenstvo, a to aj napriek zneniu plnej moci „a akékoľvek iné úkony spojené s predmetným konaním“.

Zastupovanie právnickej osoby je teda možné vykonať aj na základe plnomocenstva (ktoré však musí byť špecifikované konkrétnym rozsahom a oprávneniami), avšak výkon funkcie štatutára nie je možné zastúpiť generálnym plnomocenstvom udeleným tretej osobe.

Povinnosť dodržiavať zákaz konkurencie

Zákaz konkurencie upravuje OBZ vo všeobecnosti v ustanovení § 65 a zároveň aj osobitne pri všetkých druhoch obchodných spoločností. § 65 vo všeobecnosti odkazuje na špeciálnu právnu úpravu pri jednotlivých spoločnostiach a stanovuje, aké nároky vyplývajú spoločnosti z prípadného porušenia zákazu konkurencie zodpovednej osoby.

O zákaze konkurencie v kapitálových obchodných spoločnostiach pojednáva pri spoločnosti s ručením obmedzeným § 136 OBZ a pri akciovej spoločnosti je to § 196 OBZ.

Rozsah zákazu konkurencie je pre konateľov a členov predstavenstva nastavený rovnako, štatutár zo zákona nesmie:

a) „vo vlastnom mene alebo na vlastný účet uzavierať obchody, ktoré súvisia s podnikateľskou činnosťou spoločnosti,
b) sprostredkúvať pre iné osoby obchody spoločnosti,
c) zúčastňovať sa na podnikaní inej spoločnosti ako spoločník s neobmedzeným ručením,
d) vykonávať činnosť ako štatutárny orgán alebo člen štatutárneho alebo iného orgánu inej právnickej osoby s podobným predmetom podnikania, ibaže ide o spoločnosť, na ktorej podnikaní sa zúčastňuje spoločnosť, ktorej štatutárneho orgánu je členom“[10].

Podľa prof. Dědica má štatutár zakázané podnikať v rovnakej alebo podobnej oblasti, v ktorej podniká spoločnosť, a to bez ohľadu na skutočnosť, či uzavrie alebo neuzavrie obchodný vzťah s treťou osobou. Podľa judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky však porušenie zákazu konkurencie predstavuje až reálny výkon obchodnej činnosti, ktorá je aj predmetom činnosti spoločnosti.[11] Osobne sa viac prikláňame k názoru Najvyššieho súdu, nakoľko zákon hovorí o uzatváraní obchodov a nie len o možnosti uzatvárať obchody.

„Obdobným odborom podnikania je podľa nášho názoru potrebné rozumieť taký iný odbor podnikania, ktorý je z hľadiska súťažného práva konkurencie schopným odborom k predmetu podnikania spoločnosti.“[12] Podľa JUDr. Blahu má písm. a) oboch ustanovení dvojaký rozmer. Konateľ/člen predstavenstva má jednak zakázané vo vlastnom mene a na vlastný účet uzavierať obchody súvisiace s podnikateľskou činnosťou spoločnosti (tu sa predpokladá samostatné konanie konateľa vo vlastnom mene a na vlastný účet), ako aj uzavierať takéto obchody v mene tretej osoby a na vlastný účet.

Takto vymedzený zákaz konkurencie sa mal podľa nášho názoru dotýka aj tretích spoločností, v ktorých by bol štatutár spoločníkom. Ak by bol napríklad štatutár konateľom

---

[10] § 136 ods. 1 a § 196 ods. 1 OBZ

[11] Rozsudok NS SR sp. zn.: 4Obo 101/99: „Nie je porušením zákazu konkurencie, ak spoločník v spoločnosti s ručením obmedzeným získa živnostenské oprávnenie na činnosť, ktorá je aj predmetom činnosti spoločnosti, pokiaľ túto podnikateľskú činnosť skutočne nevykonáva. Ak zo spoločenskej zmluvy vyplýva zákaz konkurencie aj pre spoločníkov, tak poručenie tohto zákazu je porušením povinnosť spoločníka. Sama skutočnosť, že spoločník má živnostenské oprávnenie na činnosti, ktoré sp predmetom činnosti spoločnosti, ešte nie je poručením zákazu konkurencie a tým ani porušením povinnosti spoločníka. Porušenie zákazu konkurencie je až skutočný výkon obchodnej činnosti, ktorá je aj predmetom činnosti spoločnosti.“ Uvedené rozhodnutie sa síce týka prípadu, kedy sa zákaz konkurencie vzťahuje aj na spoločníkov, avšak jeho závery sa podľa nášho názoru aplikujú aj na štatutárov.

[12] Dědic J., Lasák, J.: Právo kapitálových obchodních společností. Přehled judikatury s komentářem. 2. díl. Praha: Linde Praha. 2010. ISBN: 978-80-7201-781-2. str. 1521

spoločnosti, ktorá sa zaoberá predajom kontaktných šošoviek a okuliarov, malo by byť v rozpore so zákazom konkurencie, ak by bol tento štatutár aj spoločníkom alebo tichým spoločníkom inej spoločnosti s rovnakým zameraním. Uvedené odôvodňujeme tým, že spoločník by v takom prípade mal k dispozícii dôverné informácie, ktoré by mohol neoprávnene použiť vo svoj prospech, resp. v prospech tejto tretej spoločnosti. Nakoľko však zákon takto prísne zákaz konkurencie nepojíma, je podľa nášho názoru vhodné rozšíriť zákaz konkurencie uvedeným spôsobom v spoločenskej zmluve, resp. v stanovách.

Tak ako nesmie štatutár uzatvárať obchody vo vlastnom mene a na vlastný účet, nesmie ich ani sprostredkúvať pre iné osoby. To znamená, že konateľ nesmie voči tretím osobám vystupovať v postavení sprostredkovateľa alebo obchodného zástupcu vo vzťahu k obchodom spoločnosti. Takýmto konaním by „obral" obchodnú spoločnosť o príležitosť uzavrieť obchod, pričom namiesto toho aby konal v najlepšom záujem spoločnosti a jej hospodárskeho rastu, sprostredkoval by takýto obchod pre inú osobu.

Štatutár sa nesmie zúčastňovať na podnikaní inej obchodnej spoločnosti ako spoločník s neobmedzeným ručením. Táto povinnosť vyplýva z rozsahu zodpovednosti za škodu štatutára. Štatutár je voči spoločnosti zodpovedný celým svojim majetkom. Rovnaký rozsah zodpovednosti sa vzťahuje na spoločníkov verejných obchodných spoločností a na komplementárov komanditnej spoločnosti[13]. Teda štatutár by mohol vystupovať ako komanditista v spoločnosti s rovnakým predmetom podnikania. V prípade ak by tá istá osoba pochybila ako štatutár kapitálovej spoločnosti aj ako spoločník (komplementár) osobnej spoločnosti, rozsah zodpovednosti by sa prekrýval a mohla by nastať situácia, kedy by nebola ani jedna zo spoločností uspokojená vo svojich nárokoch. Pri tomto vymedzení zákazu konkurencie nie je predmet podnikania smerodajný.

V neposlednom rade nesmie štatutár vykonávať rovnakú funkciu pre inú právnickú osobu s rovnakým alebo obdobným predmetom podnikania. Rovnakou funkciou rozumieme činnosť konateľa v inej spoločnosti s ručením obmedzeným, člena predstavenstva v akciovej spoločnosti či družstva alebo riaditeľa štátneho podniku alebo malého družstva, popr. rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie, ak táto organizácia podniká, činnosť likvidátora, člena dozornej rady alebo kontrolóra družstva[14]. Nesmieme zabúdať, že v osobných

[13] Zároveň aj na člena európskeho združenia hospodárskych záujmov
[14] Dědic J., Lasák, J.: Právo kapitálových obchodních společností. Přehled judikatury s komentářem. 2. díl. Praha: Linde Praha. 2010. ISBN: 978-80-7201-781-2. str. 1521

spoločnostiach konajú ako štatutári spoločníci, resp. komplementári (viď predchádzajúci odsek). Z uvedeného pravidla však existuje výnimka, a to prípad, kedy sú spoločnosti súčasťou jedného koncernu. Môže ísť teda o prípad spoločností, ktoré sú vo vzťahu „matka“ – „dcéra“. Zákon definuje tento vzťah ako „zúčastnenie sa na podnikaní spoločnosti“. Nejde teda o prípad vzťahu „dcéra“ – „dcéra“.

Častou otázkou v praxi však bývajú všeobecné predmety podnikania, ako napr. veľkoobchod a maloobchod, sprostredkovateľská činnosť v obchode, službách či výrobe, poradenská činnosť atď. Je možné povedať, že v praxi majú tieto typy predmetov podnikania zapísaných 90% spoločností. Podľa nášho názoru teda nie je možné vykladať predmetné ustanovenie doslovne. Ak sa napríklad spoločnosť venuje sprostredkovaniu obchodov v oblasti výhradne poľnohospodárskych plodín, nebolo by správne označiť štatutára, ktorý je zároveň aj štatutárom spoločnosti, ktorá sa venuje sprostredkovaniu obchodov len v oblasti predaja zubných strojčekov, za osobu porušujúcu zákaz konkurencie. Je teda potrebné skúmať aj skutkový stav porušenia zákazu konkurencie. Ak by však takýto štatutár jednorazovo konal v mene inej spoločnosti v rovnakej oblasti v ktorej podniká spoločnosť, takéto konanie by bolo podľa nášho názoru porušením zákazu konkurencie. V tomto prípade nastáva druhá fáza, a teda uplatnenie si nárokov spoločnosti voči štatutárovi.

Ako bolo vyššie spomenuté, tieto nároky vymenúva § 65 OBZ, ktorý stanovuje, že spoločnosť má v prípade porušenia zákazu konkurencie právo žiadať od štatutára:

a) aby vydal prospech z obchody, pri ktorom bol zákaz konkurencie porušený, alebo aby
b) previedol tomu zodpovedajúce práva na spoločnosť.

Ak si spoločnosť uplatní jeden z vyššie uvedených nárokov, nárok na náhradu škody zostáva v každom prípade zachovaný. Spoločnosť teda môže aj po vydaní prospechu, resp. prevedení práv na spoločnosť popri tom požadovať aj náhradu škody.

Je potrebné podotknúť, že konanie v rozpore so zákazom konkurencie nespôsobuje neplatnosť vykonaného právneho úkonu. Ten zostáva v platnosti, nároky vznikajú len spoločnosti voči štatutárovi z tohto porušenia.

Zákon zároveň stanovuje časový rámec, dokedy si môže spoločnosť uplatňovať nároky z porušenia zákazu konkurencie. OBZ stanovuje subjektívnu a objektívnu lehotu na uplatnenie si nárokov, a to pod sankciou preklúzie. Subjektívna lehota je v § 65 nastavená na tri mesiace a počíta sa odo dňa, kedy sa spoločnosť dozvedela o porušení zákazu konkurencie. Objektívna

lehota je jeden rok odo dňa vzniku porušenia. Ide o jeden z mála prípadov, kedy sa nárok v obchodnom práve prekluduje, teda celkom zaniká. Ak by štatutár po márnom uplynutí objektívnej a subjektívnej lehoty plnil, išlo by o bezdôvodné obohatenie spoločnosti. Opätovne podčiarkujeme, že uvedené sa netýka nároku na náhradu škody, ktorý je oddelený od vyššie uvedených nárokov.

Podľa judikatúry Najvyššieho súdu ČR sa spoločnosť môže domáhať aj súdnou formou uloženia povinnosti zdržať sa činnosti porušujúcej zákaz konkurencie. Nič teda spoločnosti nebráni, aby popri nárokoch uvedených v ods. 2 citovaného ustanovenia a nároku na náhradu škody, nepožadovala aj uloženie povinnosti nekonať v budúcnosti v rozpore so zákazom konkurencie.[15] Zároveň v zmysle § 13a OBZ je možné rozhodnutím určiť prísnejšiu sankciu pre porušujúcu osobu, a to zákaz vykonávať funkciu člena štatutárneho orgánu na určenú dobu.

Ustanovenie § 65 OBZ je kogentné, nie je teda možné povinnosť dodržiavať zákaz konkurencie vylúčiť alebo obmedziť. Zákon však pripúšťa možnosť tento zákaz rozšíriť. Takéto rozšírenie rozsahu zákazu konkurencie bude v takom prípade považované za súladné s princípom autonómie vôle zmluvných strán, avšak nebudú sa naňho vzťahovať dôsledky uvedené v odseku 2, nakoľko nepôjde o porušenie zákazu ustanoveného v § 65 alebo o porušenie zmluvne prevzatých povinností. Dôsledky porušenia rozšíreného zákazu konkurencie je vhodné osobitne dojednať v zmluve.[16]

Záver

Predmetný príspevok sa zaoberá všeobecnými povinnosťami členov štatutárnych orgánov, ktoré sú konatelia a členovia predstavenstva povinní dodržiavať počas celého obdobia výkonu ich funkcie. Máme za to, že pri plnení osobitných povinností, ktoré môžeme nájsť v celej druhej časti Obchodného zákonníka, sú štatutári povinní riadiť sa vyššie uvedenými zásadami a princípmi. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že povinnosť odbornej, resp. náležitej starostlivosti je generálnym pravidlom správania sa štatutárov. Zákaz konkurencie a povinnosť vykonávať funkciu osobne sú ďalšími všeobecnými povinnosťami, ktoré síce nezaraďujeme do odbornej starostlivosti, ide však o „trváce“ povinnosti, ktoré nie sú svojou povahou jednorazové, naopak, sú permanentnou súčasťou povinností štatutárov.

---

[15] Rozsudok NS ČR zo dňa 31.03.2009, sp. zn.: 29 Cdo 1744/2008: „*Ustanovenie § 65 ods. 2 OBZ nebráni spoločnosti, aby sa domáhala uloženia povinnosti osobe porušujúcej zákaz konkurencie zdržať sa konania, ktorým zákaz konkurencie porušuje. Na uplatnenie takejto žaloby sa nevzťahuje prekluzívna lehota upravená v ustanovení § 65 ods. 3 OBZ*“

[16] Rozsudok NS ČR zo dňa 25.09.2007, sp. zn.: 29Cdo 1053/2007

Použitá literatúra

Knižné tituly

- *Fekete, I.: Obchodná spoločnosť s ručením obmedzeným. Komplexná príručka. 2004. Bratislava: EPOS. ISBN: 80-8057-584-3. 711 s.*
- *Patakyová, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 2. aktualizované vydanie. Praha: C. H. Beck. 2008. ISBN: 978-80-7400-039-3. 1162 s.*
- *Dědic J., Lasák, J.: Právo kapitálových obchodních společností. Přehled judikatury s komentářem. 2. díl. Praha: Linde Praha. 2010. ISBN: 978-80-7201-781-2. 1975 s.*
- *Jakubovič D.: Záväzkové právo v intenciách českej a slovenskej komercionalistiky. Komparatívna štúdia obchodného záväzkového práva s judikatúrou. Ružomberok: Epos. 2996. ISBN: 80-8057-685-8. 463 s.*
- *Ovečková O. a kol.: Obchodný zákonník 2. Komentár. Tretie doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION. 2012. ISBN: 978-80-8078-434-8. 995 s.*

Judikatúra

- *Rozsudok NS ČR, sp. zn.: 29 Cdo 3864/2008*
- *Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn.: 29 Cdo 3009/2007*
- *Rozsudok NS SR, sp. zn.: 5 Obo 98/1999*
- *Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: III. ÚS 353/2012*
- *Rozsudok NS SR sp. zn.: 4Obo 101/99*
- *Rozsudok NS ČR, sp. zn.: 29 Cdo 1744/2008*
- *Rozsudok NS ČR, sp. zn.: 29Cdo 1053/2007*

Bratislava, 29.03.2017

Právne postavenie účastníkov v konaní o dedičstve

LEGAL STATUS OF PARTICIPANTS IN THE PROBATE PROCEEDINGS

Pavol Šmondrk[1]

Abstrakt

Cieľom tohto príspevku pod názvom „Právne postavenie účastníkov konania o dedičstve“ je vytýčiť základný pojem účastníkov konania, rovnako aj ich postavenie a pôsobenie v civilnom konaní. Práca je prerozdelená niekoľkých kapitol, ktoré porovnávame s úpravou ustanovenou v účinnej právnej úprave a predchádzajúcou právnou úpravou. Celý príspevok porovnávame s OSP a kódexmi, ktoré vstúpili do účinnosti 1.7.2016, teda s Civilným sporovým poriadkom, Civilným mimosporovým poriadok a Správnym sporovým poriadkom.

Kľúčové slová: dedič, poručiteľ, štát, notár, manžel, veriteľ, správca, pohreb

Abstract

The purpose of this contribution, entitled 'The legal status of the parties to the succession', is to define the basic concept of the parties as well as their status and their role in civil proceedings. The work is redistributed to several chapters, which we compare with the modification provided for in the effective legal regulation and previous legislation. We compare the entire contribution with the OSP and the codes that came into effect on 1 July 2016, the Civil Dispute Settlement, the Civil Extra-Dispute Rules and the Administrative Dispute Settlement

Keywords: heir, testator, state, notary, spouse, creditor, administrator, funeral

[1] Paneurópska vysoká škola, Ústav súkromného práva

Úvod

Okruh účastníkov konania o dedičstve upravujú ustanovenia § 165 až 172 Civilného mimosporového poriadku. Súčasnou právnou úpravou sa doterajšia právna úprava účastníkov dedičského konania v značnej miere sprehľadnila, nakoľko doteraz bola obsiahnutá vo viacerých ustanoveniach. Účelom je predovšetkým odstránenie problémov s účasťou veriteľov v konaní o dedičstve a zároveň úprava ich práv a povinností. Účastníkmi konania o dedičstve sú za podmienok určených Civilným mimosporovým poriadkom:

- tí, o ktorých sa možno odôvodnene domnievať, že sú poručiteľovými dedičmi,[2]
- štát,[3]
- ten, kto sa postaral o poručiteľov pohreb,[4]
- veriteľ poručiteľa,[5]
- manžel poručiteľa,[6]
- správca dedičstva,[7]
- notár,[8]
- tí, o ktorých sa možno dôvodne domnievať, že sú dedičmi zomretého dediča.[9]

---

[2] **§ 165 CMP:**
Účastníkmi konania o dedičstve sú tí, o ktorých sa možno dôvodne domnievať, že sú poručiteľovými dedičmi.
[3] **§ 166 CMP:**
(1) Ak má dedičstvo pripadnúť štátu ako odúmrť, je účastníkom štát.
(2) Štát je účastníkom v rozsahu, v akom sa rozhoduje, že majetok, ktorý sa pri likvidácii dedičstva nepodarilo speňažiť, má pripadnúť štátu.
[4] **§ 167 CMP:**
Ak má byť konanie zastavené preto, že poručiteľ zanechal majetok nepatrnej hodnoty, je účastníkom aj ten, kto sa postaral o poručiteľov pohreb.
[5] **§ 168 CMP:**
Veriteľ poručiteľa je účastníkom
a) v rozsahu uzavretia a schválenia dohody dedičova veriteľa, ktorou sa vyporiadava pohľadávka veriteľa,
b) v rozsahu uzavretia a schválenia dohody dedičova veriteľa o prenechaní predlženého dedičstva na úhradu dlhov,
c) po právoplatnosti uznesenia o nariadení likvidácie dedičstva, ak prihlásil svoju pohľadávku.
[6] **§ 169 CMP:**
Manžel poručiteľa je účastníkom v rozsahu vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov.
[7] **§ 170 CMP:**
Správca dedičstva je účastníkom, ak ide o ustanovenie správcu dedičstva, o úkony správy dedičstva a o odmenu správcu dedičstva.
[8] **§ 171 CMP:**
Notár je účastníkom v časti týkajúcej sa jeho odmeny a hotových výdavkov.
[9] **§ 172 CMP:**
(1) Ak v priebehu konania zomrie dedič poručiteľa, koná súd s tými, o ktorých sa možno dôvodne domnievať, že sú dedičmi zomretého dediča.
(2) Ak v prípade uvedenom v odseku 1 v konaní o dedičstve po zomretom dedičovi poručiteľa nedošlo k poučeniu o dedičskom práve a o možnosti dedičstvo odmietnuť, vykoná toto poučenie súd v konaní o dedičstve po poručiteľovi.
(3) V prípade uvedenom v odseku 1 sa v konaní o dedičstve po zomretom dedičovi poručiteľa neprejedná majetok, ktorý patril poručiteľovi.

V Rozsudku Najvyššieho súdu SR z 26. mája 2010, sp. zn. 2 Cdo 51/2010 sa uvádza, cit.: „V prípade dedičského konania, resp. konania o novoobjavenom majetku poručiteľa, je okruh účastníkov konania vymedzený Občianskym zákonníkom, ktorý v § 473 až 475a ustanovuje, ktoré osoby a za akých predpokladov sú dedičmi po poručiteľovi, ak poručiteľ nezanechal závet ani listinu o vydedení a všetky tieto osoby sú spôsobilými dedičmi (§ 469) a dedičstvo neodmietli (§ 463 a nasl. OZ).“[10]

1. Spôsobilý dedič a dedičská nespôsobilosť

Medzi jeden z predpokladov dedenia zaraďujeme existenciu spôsobilého dediča. Dedičskú nespôsobilosť upravuje ustanovenie § 469 občianskeho zákonníka. V zmysle tohto ustanovenia nededí ten, kto sa dopustil úmyselného trestného činu proti poručiteľovi, jeho manželovi, deťom alebo rodičom, prípadne zavrhnutiahodného konania proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle. Za podmienky, že poručiteľ tento čin osobe, ktorá ho spáchala odpustil, sa môže táto osoba stať dedičom. Za spáchanie úmyselného trestného činu však musí byť tento dedič právoplatne odsúdený. Za zavrhnutiahodné konanie, môžeme považovať také konanie, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi, ako napríklad zničenie závetu, sfalšovanie závetu a podobne. Avšak tieto činy môže poručiteľ dedičovi odpustiť. Odpustenie takýchto činov spôsobuje, že dedičská nespôsobilosť sa ruší a dedič sa stáva spôsobilým dedičom. Po smrti poručiteľa však odpustenie do úvahy neprichádza. Za dediča sa taktiež nepovažuje potomok poručiteľa, ktorého poručiteľ vydedil. V zmysle ustanovenia § 469a Občianskeho zákonníka môže poručiteľ vydediť potomka ak:

a) v rozpore s dobrými mravmi neposkytol poručiteľovi potrebnú pomoc v chorobe, v starobe alebo v iných závažných prípadoch,
b) o poručiteľa trvalo neprejavuje opravdivý záujem, ktorý by ako potomok mal prejavovať,
c) bol odsúdený pre úmyselný trestný čin na trest odňatia slobody v trvaní najmenej jedného roka,
d) trvalo vedie neusporiadaný život.[11]

(4) Odseky 1 až 3 sa použijú primerane, ak v priebehu konania o dedičstve zomrie manžel poručiteľa, ak bezpodielové spoluvlastníctvo nie je vyporiadané.
[10] Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 26. mája 2010, sp. zn. 2 Cdo 51/2010
[11] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 236

Poručiteľ je povinný v prípade vydedenia urobiť tento úkon v písomnej forme priamo v závete, alebo osobitnou listinou. Ak to poručiteľ v listine o vydedení jednoznačne určí, vzťahujú sa dôsledky vydedenia aj na osoby uvedené v ustanovení § 473 ods. 2 Občianskeho zákonníka, teda dedičia druhej dedičskej skupiny.[12]

2. Hmotnoprávna úprava dedenia

Okruh dedičov vyplýva rovnako z hmotnoprávnej úpravy v Občianskom zákonníku. Dedí sa zo zákona, zo závetu alebo z oboch týchto titulov. V prípade, že nenadobudne dedič dedičstvo zo závetu, nastupujú namiesto neho dedičia zo zákona. Ak sa nadobudne zo závetu len určitá časť dedičstva, nadobúdajú zvyšnú časť dedičia zo zákona. Ak by nastala situácia, že dedičstvo nenadobudne žiadny dedič, dedičstvo pripadne štátu.[13]

V prípade, že sa dedí zo závetu, maloletým potomkom sa musí dostať minimálne toľko, koľko robí ich dedičský podiel zo zákona, a plnoletým potomkom aspoň toľko, koľko robí jedna polovica ich dedičského podielu zo zákona. Ak závet tomu odporuje, je neplatný v tejto časti, v prípade, že nedošlo k vydedeniu uvedených potomkov.[14]

V Rozsudku Najvyššieho súdu SR z 31. júla 2012, sp. zn. 3 Cdo 197/2010 sa uvádza, cit.: „Ak poručiteľ zanechal viac dedičov, sú v období od smrti poručiteľa až do vyporiadania dedičstva právoplatným rozhodnutím súdu považovaní za spoluvlastníkov celého majetku patriaceho do dedičstva. Z právnych úkonov týkajúcich sa spoločných vecí alebo majetkových práv patriacich do dedičstva sú oprávnení voči iným osobám spoločne a nerozdielne. V konaní o určenie predmetu dedičstva majú z týchto dôvodov postavenie tzv. nerozlučných spoločníkov v zmysle § 91 ods. 2 OSP.“[15]

Ak sa dedí zo zákona, v prvej dedičskej skupine dedia poručiteľove deti a manžel, každý z nich rovnakým dielom. Ak nededí niektoré dieťa, nadobúdajú jeho dedičský podiel rovnakým dielom jeho deti. Ak nededia ani tieto deti alebo niektoré z nich, dedia rovnakým dielom ich potomkovia.[16]

---

[12] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 236
[13] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 236
[14] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 236
[15] Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 31. júla 2012, sp. zn. 3 Cdo 197/2010
[16] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 236

V prípade, že nededia poručiteľovi potomkovia, dedí v druhej skupine manžel, poručiteľovi rodičia a ďalej tí, ktorí žili s poručiteľom najmenej počas jedného roka pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti a ktorí sa z toho dôvodu starali o spoločnú domácnosť alebo boli odkázaní výživou na poručiteľa. Dedičia druhej dedičskej skupiny dedia rovnakým dielom, manžel však vždy najmenej polovicu dedičstva.

Pokiaľ nastane situácia, že nededí manžel ani žiadny z rodičov, dedia v tretej dedičskej skupine rovnakým dielom poručiteľovi súrodenci a tí, ktorí žili s poručiteľom najmenej počas jedného roku pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti a ktorí sa z toho dôvodu starali o spoločnú domácnosť alebo boli odkázaní výživou na poručiteľa. Ak niektorí zo súrodencov poručiteľa nededí, nadobúdajú jeho dedičský podiel rovnakým dielom jeho deti.

Ak žiadny dedič nededí v tretej dedičskej skupine, v štvrtej dedičskej skupine dedia rovnakým dielom prarodičia poručiteľa, a ak nededí žiadny z nich, dedia rovnakým dielom ich deti.[17]

V Rozsudku Najvyššieho súdu SR z 28. februára 2012, sp. zn. 2 Cdo 26/2011 sa uvádza, cit.: „Dôvodnosť toho, že určitá osoba je poručiteľovým dedičom, súd posudzuje na základe skutočnosti, ktoré sú vymedzené podľa hmotného práva. Začiatok účastníctva v dedičskom konaní závisí na tom, kedy sa súd dozvie o skutočnostiach, z ktorých dedičské právo vyplýva, a trvá tak dlho, ak chovanie alebo konanie osoby, ktorej svedčí niektorý z titulov dedenia, smeruje k tomu, aby sa skutočne stal dedičom, alebo ak nebudú zistené ďalšie skutočnosti, ktoré ukazujú, že dedičom je niekto iný, prípadne, že poručiteľ nemá žiadneho dediča. Osoba ktorá na súde (u súdneho komisára) uplatňuje svoje dedičské právo (t.j. osoba, ktorá o sebe tvrdí, že je poručiteľovým dedičom), sa nestáva účastníkom dedičského konania až po tom, čo bude jednoznačne zistené, že je poručiteľovým dedičom, ale je účastníkom dedičského konania až do okamihu uplatnenia svojho dedičského práva na súde (u súdneho komisára). Postavenie účastníka stratí, ak bude zistené, že jej v skutočnosti žiadny z dedičských titulov nesvedčí alebo že z iných dôvodov nemôže dediť.

Ak zanechal poručiteľ závet, je potrebné považovať za účastníkov konania vedľa závetných dedičov tiež neopomenuteľných dedičov (§ 479 OZ) a ďalšie osoby, ktorým svedčí dedenie zo zákona (§ 473 až 473a OZ). Ich účastníctvo trvá tak dlho, ak sa nepreukáže, že

[17] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 236

k dedeniu zo zákona nedôjde. Ak nastúpi dedenie zo závetu, neopomenuteľní a zákonní dedičia prestávajú byť účastníkmi konania vtedy, ak sa nedovolali neplatnosti závetu.[18]

3. Procesná úprava dedičského konania a spor o dedičské právo

Skutočnosti, ktoré sú významné pre posúdenie dedičského práva, šetrí súd z vlastnej iniciatívy bez toho, aby bol viazaný prípadnými návrhmi, ktoré určia osoby, ktoré uplatňujú svoje dedičské právo. Tých, u ktorých možno mať dôvodne za to, že sú dedičmi, potom vyrozumie o ich dedičskom práve a o možnosti dedičstvo odmietnuť.[19]

O tom, či sa niekto stal účastníkom dedičského konania alebo či ním prestal byť, súd nevydáva zvláštne rozhodnutie. Jeho záver o okruhu účastníkov sa prejaví v tom, že s určitou osobou jedná ako s účastníkom konania alebo že s ňou jednať prestane, keď sa zistí, že dedičom je niekto iný. S osobou, ktorá uplatnila svoje dedičské právo alebo ktorá bola súdom (súdnym komisárom) o dedičskom práve vyrozumená a o ktorej mal súd (súdny komisár) za to, že nie je účastníkom konania, alebo že ním prestáva byť, však súd (súdny komisár) nejedná, alebo s ňou prestane jednať len vtedy, ak je s tým uzrozumená. V opačnom prípade postupuje podľa § 175k ods. 1 alebo § 175k ods. 2 OSP.[20]

Ak niekto o sebe tvrdí, že je dedičom a popiera, že by dedičské právo svedčilo niekomu inému, kto sa vydáva za dediča, je tu spor o dedičské právo. Tvrdené dedičské práva totiž vedľa seba nemôžu buď celkom, alebo čiastočne obstáť a nemôžu byť predpokladom pre uznesie o dedičstve. Keďže účastníctvo v dedičskom konaní odráža hmotné dedičské právo, nie je možné uvedený spor riešiť výlučne až uznesením o dedičstve. Spor o dedičské právo sa prejavuje tiež v tom, s kým má byť v priebehu dedičského konania jednané a kto má mať možnosť vykonávať svojimi procesnými úkonmi vplyv na priebeh a výsledok konania, teda v tom, kto má byť považovaný za účastníka dedičského konania.[21]

Postup súdu (súdneho komisára) pri spore o dedičské právo závisí od toho, či vyriešenie sporu je otázkou výlučne právnou alebo či je medzi účastníkmi sporná tiež skutková stránka veci. Ak závisí rozhodnutie o dedičskom práve iba na právnom posúdení veci, súd priamo

[18] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 238
[19] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 238
[20] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 238
[21] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 238

v dedičskom konaní vyšetrí podmienky dedičského práva a ďalej jedná ako s účastníkom dedičského konania, kto je podľa jeho názoru dedičom, prípadne rozhodne, s kým z účastníkov bude naďalej konané, keďže možno mať dôvodne za to, že je dedičom, alebo s kým z účastníkov ďalej konať nebude, keďže možno mať dôvodne za to, že nie je poručiteľovým dedičom. O podmienkach dedičského práva v zmysle ustanovenia § 175k ods. 1 OSP súd zásadne rozhoduje uznesením, ktoré je potrebné doručiť účastníkom do vlastných rúk (§ 175a ods. 3 OSP) a proti nemu je prípustné odvolanie. O dedičskom práve musí byť vždy rozhodnuté uznesením a možno v konaní pokračovať s tým, u koho má súd (súdny komisár) za to, že je dedičom, alebo vylúči z účasti na konaní toho, u ktorého má za to, že dedičom nie je. Toto je možné spravidla len vtedy, ak osoba uplatňujúca svoje právo je nedôvodne s takým postupom uzrozumená a nehodlá naďalej svoje údajné dedičské právo uplatňovať, alebo ak je jednoznačne nepochybné, že nemôže byť dedičom (napr. pri dedení zo zákona uplatňuje dedičské právo súrodenec poručiteľa, hoci poručiteľ zanechal potomkov, ktorí dedičstvo neodmietli a sú spôsobilí dediť). Ak nejde však o celkom jednoznačnú situáciu a osoba uplatňujúca dedičské právo na svojom tvrdenom dedičskom práve trvá, je namieste vždy rozhodnúť o spore o dedičské právo uznesením podľa § 175k ods. 1 OSP.[22]

Pokiaľ sú medzi účastníkmi sporné skutkové okolnosti, na ktorých závisí rozhodnutie o dedičskom práve, nemá súd v nesporovom dedičskom konaní z procesného hľadiska možnosť objasňovať sporné skutočnosti. Zákon súdu (súdnemu komisárovi)v prvom rade ukladá, aby sa pokúsil uvedený spor o dedičskom práve vyriešiť dohodou. Ak sa spor nepodarí odstrániť dohodou a skutočnosti rozhodné pred posúdením dedičského práva zostanú aj po pokuse o odstránenie sporu medzi účastníkmi sporné, vydá súd uznesenie, ktorým odkáže toho z účastníkov, ktorého dedičské právo sa javí ako menej pravdepodobné, aby svoje právo uplatnil žalobou na súde. Menej pravdepodobným sa spravidla javí dedičské právo u toho účastníka, ktorý spochybňuje zo skutkového hľadiska existujúci dedičský titiul (napr. tvrdí, že závet alebo listina o vydedení je neplatná; tvrdí, že s poručiteľom žil najmenej po dobu jedného roku pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti).“[23]

4. Štát ako účastník konania o dedičstve

Ustanovenie § 166 Civilného mimosporového poriadku ďalej hovorí, že účastníkom konania o dedičstve môže byť aj štát v prípade, ak mu má dedičstvo pripadnúť ako odúmrť.

[22] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 238
[23] Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 28. februára 2012, sp. zn. 2 Cdo 26/2011

Štát je účastníkom v rozsahu, v akom sa rozhoduje, že majetok, ktorý sa pri likvidácii dedičstva nepodarilo speňažiť, má pripadnúť štátu.[24]

Vyššie citované ustanovenie upravuje, v ktorých prípadoch je účastníkom konania o dedičstve štát. dedičstvo, ktoré nenadobudne žiadny dedič, pripadne štátu ako odúmrť. V tomto prípade je účastníkom konania štát. Ďalší prípad, kedy sa účastníkom konania stáva štát je uvedený v odseku 2 ustanovenia § 166 Civilného mimosporového poriadku. V tomto prípade ide o prípad, keď sa pri likvidácii dedičstva nepodarilo dedičstvo alebo jeho časť speňažiť. V rozsahu, ktorý sa nepodarilo speňažiť pripadne toto dedičstvo štátu. Štát sa okrem týchto prípadov môže stať účastníkom konania v postavení závetného dediča.

„Ak je dôvodný predpoklad, že niet dedičov zo zákona ani dedičov zo závetu, treba o prípadnom dedičskom práve upovedomiť štát. ak sa zistí, že nededí žiaden z pôvodne označených dedičov, treba takisto do konania o dedičstve pribrať ako účastníka štát.“[25]

5. Osoba, ktorá sa postarala o pohreb poručiteľa ako účastník konania o dedičstve

Najčastejšie sú účastníkmi konania dedičia poručiteľa, ktorí sú účastníkmi konania aj v prípade zastavenia konania o dedičstve z dôvodu, že poručiteľ nezanechal žiadny majetok. Ak poručiteľ zanechal majetok nepatrnej hodnoty, účastníkom konanie je v zmysle ustanovenia § 167 Civilného mimoksporového poriadku aj tá osoba, ktorá sa postarala o pohreb poručiteľa. V tomto prípade súd môže majetok vydať tomu, kto sa postaral o pohreb, a konanie o dedičstve zastaviť. V prípade, ak ten kto sa postaral o pohreb poručiteľa, s prevzatím majetku nesúhlasí, alebo je sporné, kto sa postaral o pohreb, súd majetok prejedná ako dedičstvo.

„Ak poručiteľ zanechal majetok nepatrnej hodnoty, môže ho štátne notárstvo podľa ustanovenia § 32 ods. 2 Notárskeho poriadku vydať tomu, kto sa postaral o pohreb, a konanie zastaví. Účelom tohto ustanovenia je skrátiť a zjednodušiť konanie pred štátnym notárstvom v prípade tam uvedenom. Tento postup prichádza do úvahy spravidla tam, kde nie sú dedičia alebo kde dedičia nemajú o dedičstvo záujem pre jeho nepatrnosť. Nepatrný majetok sa vydáva tomu, kto sa postaral o pohreb poručiteľa, pričom nie je rozhodnuté, v akom vzťahu bol voči zomrelému a z akého dôvodu hradil náklady spojené s jeho pohrebom. Obstarávateľ pohrebu, ktorému bol nepatrný majetok štátnym notárstvom vydaný, nevstupuje do práv poručiteľa ako

[24] **§ 166 CMP:**
(1) Ak má dedičstvo pripadnúť štátu ako odúmrť, je účastníkom štát.
(2) Štát je účastníkom v rozsahu, v akom sa rozhoduje, že majetok, ktorý sa pri likvidácii dedičstva nepodarilo speňažiť, má pripadnúť štátu.
[25] Z IV, r. 1986, s. 188

jeho dedič, aj keby inak patril do okruhu jeho dedičov a jeho postavenie účastníka konania je dané ustanovením § 28 posledná veta Notárskeho poriadku. K vydaniu nepatrného majetku v zmysle ustanovenia § 32 ods. 2 Notárskeho poriadku nemôže dôjsť proti vôli toho, kto sa postaral o pohreb. Z povahy veci však takisto vyplýva, že ten, ktorému je nepatrný majetok vydaný, prevezme všetok tento majetok, nielen niektoré jeho časti.“[26]

6. Veriteľ ako účastník konania o dedičstve

Ďalším z účastníkov dedičského konania v zmysle ustanovenia § 168 Civilného mimosporového poriadku je veriteľ poručiteľa. Veriteľ je účastníkom dedičského konania v nasledovných taxatívne vymedzených prípadoch:

a) v rozsahu uzavretia a schválenia dohody dedičov a veriteľa, ktorou sa vyporiadava pohľadávka veriteľa. V zmysle ustanovenia § 470 Občianskeho zákonníka zodpovedá dedič do výšky ceny nadobudnutého dedičstva za primerané náklady spojené s pohrebom poručiteľa a za poručiteľove dlhy, ktoré na neho prešli poručiteľovou smrťou. Ak je viac dedičov, zodpovedajú za náklady poručiteľovho pohrebu a za dlhy po poručiteľovi podľa pomeru toho, čo z dedičstva nadobudli, k celému dedičstvu. Vyporiadaním pohľadávky podľa ustanovenia § 168 písm. a) ide o takú situáciu, keď má prejsť pohľadávka veriteľa na dedičov inak, ako zo zákona podľa ustanovenia § 470 Občianskeho zákonníka (dohodou),
b) v rozsahu uzavretia a schválenia dohody dedičov a veriteľa o prenechaní predlženého dedičstva na úhradu dlhov. Podľa ustanovenia § 202 Civilného mimoksporového poriadku sa veritelia a dedičia môžu dohodnúť na tom, že sa dedičstvo, ktoré je predlžené prenechá veriteľom na úhradu dlhov. Takúto dohodu schvaľuje súd resp. notár ako súdny komisár,
c) po právoplatnosti uznesenia o nariadení likvidácie dedičstva, v prípade prihlásenia svojej pohľadávky. Podľa ustanovenia § 205 ods. 1 Civilného mimosporobého poriadku ak je dedičstvo predlžené a ak nedôjde k dohode veriteľov a dedičov o jeho prenechaní veriteľom na úhradu dlhov, môže súd (notár ako súdny komisár) aj bez návrhu nariadiť likvidáciu dedičstva. Likvidácia dedičstva sa nariadi aj v tom prípade, ak štát navrhol likvidáciu nepredlženého dedičstva preto, že veriteľ odmietol prijať na úhradu svojej

[26] R 18/1986

pohľadávky vec, ktorá patrí do dedičstva. Veriteľ sa stáva účastníkom konania až momentom prihlásenia svojej pohľadávky do dedičstva.[27]

V Uznesení Najvyššieho súdu SR z 1. apríla 2009, sp. zn. 5 Cdo 156/2008 sa uvádza, cit.: „Zistenia týkajúce sa majetku a dlhov poručiteľa a rozhodnutie o nich nemá tak závažný dopad ako zisťovanie dedičov, preto zaradenie či nezaradenie určitého majetku alebo dlhov do aktív a pasív dedičstva nemá žiadne následky voči tretím osobám, ktoré nie sú účastníkmi konania o dedičstve (okrem prípadu, keď sa vykonala likvidácia dedičstva, nebráni uznesenie súdu tomu, kto nebol účastníkom konania o dedičstve, z ktorého uznesenie vzišlo, aby sa domáhal svojho práva žalobou – 175y ods. 2 OSP).

Zaradenie pohľadávky voči tretej osobe do aktív dedičstva teda nepreukazuje existenciu pohľadávky ani nezakladá právo dedičov na jej vymáhanie, a naopak, zaradenie dlhu do pasív dedičstva nepreukazuje existenciu dlhu, nezakladá právo veriteľa na jeho vymáhanie a ani dedičom nebráni v tom, aby následne namietali premlčanie dlhu a pod.“[28]

Ďalej sa v Uznesení Najvyššieho súdu SR z 22. júla 2010, sp. zn. 4 M Cdo 18/2009 uvádza, cit.: „Ak k vyporiadaniu dlhu dohodou medzi dedičmi a veriteľom nedôjde, spôsob, akým zodpovedajú za poručiteľove dlhy, vyplýva priamo z ustanovenia § 470 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Ide o delenú zodpovednosť, podľa ktorej zodpovedajú za dlhy v pomere k hodnote, v akej nadobudli dedičstvo (zodpovednosť má iba ten dedič, ktorý skutočne dedičstvo nadobudol). Pre určenie pomeru, v akom dedič zodpovedá za každý dlh poručiteľa, je preto postačujúce, ak rozhodnutie o dedičstve obsahuje rozdelenie majetkových práv poručiteľa medzi dedičmi a hodnotu týchto práv. Inak povedané, skutočnosť, v akom rozsahu dedič zodpovedá za dlhy poručiteľa, a teda v akom rozsahu prechádzajú na neho povinnosti poručiteľa, je zrejmá z rozhodnutia súdu o dedičstve alebo z osvedčenia o dedičstve vydaného notárom bez ohľadu na to, či veriteľ do dedičstva pohľadávku prihlásil a či v rozhodnutí bol tento dlh v súpise pasív uvedený. Napokon, deľba dlhu (ak nedošlo k dohode dedičov a veriteľa) nie je v rozhodnutí o dedičstve deklarovaná v žiadnej jeho časti. A preto oprávnený v exekučnom konaní má exekučný titul ukladajúci povinnosť fyzickej osobe, ktorá po vydaní exekučného titulu zomrela, je možné prechod povinnosti (dlhu) z exekučného titulu v zmysle § 37 ods. 3 Exekučného poriadku z poručiteľa na dediča preukázať rozhodnutím

[27] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 242
[28] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 1. apríla 2009, sp. zn. 5 Cdo 156/2008

o dedičstve po poručiteľovi, hoci tento dlh nebol v rozhodnutí v súpise pasív dedičstva uvedený.“[29]

V ďalšom Uznesení Najvyššieho súdu SR z 29. septembra 2010, sp. zn. 4 Obo 74/2010 je uvedené, cit.: „V ustanovení § 470 OZ zákon zakotvuje dôležitú zásadu na ochranu dedičov. Do dedičstva totiž nepatria iba aktíva (existujúci majetok a pohľadávky) poručiteľa, ale aj jeho dlhy. Dedenie by malo byť na prospech dediča, nie na jeho ťarchu. Preto zákon zakotvil zásadu, že dedič zodpovedá iba za dlhy, ktorých výška nepresahuje výšku ceny nadobudnutého dedičstva. Dedič teda neručí za dlhy dedičstvom, teda tým, čo nadobudol (in natura), ale ručí celým svojím majetkom, no iba do tej hodnoty, akú cenu má dedičstvo, ktoré nadobudol. Zmyslom tejto úpravy je, aby sa dedič dedením nedostal do horšej majetkovej situácie, než akú mal pred dedením, a aby bol chránený pred negatívnym dopadom dedenia. Zodpovednosť má iba ten dedič, ktorý skutočne dedičstvo nadobudol. Kto dedil a v akej hodnote, je známe a aj potvrdené rozhodnutím súdu o dedičstve alebo osvedčením o dedičstve, ktoré vydá notár. Z týchto rozhodnutí je zrejmé, a akej (čistej) hodnote dedič dedičstvo nadobudol.“[30]

Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 8. augusta 2012, sp. zn. 6 M Cdo 12/2011 hovorí, cit.: „Občiansky zákonník vychádza pri úprave dedenia zo zásady univerzálnej sukcesie, podľa ktorej dedič smrťou poručiteľa vstupuje do jeho majetkovoprávnych vzťahov v celej ich šírke, to znamená, že nielen do práv, ale aj povinností poručiteľa, ktoré nezanikli jeho smrťou. Dedičstvo teda tvoria nielen všetky veci, práva a iné majetkové hodnoty, ktoré v okamihu smrti patrili poručiteľovi a ktoré jeho smrťou nezanikajú, ale aj dlhy poručiteľa. Pri zisťovaní poručiteľovho majetku vrátane jeho dlhov je zásadne rozhodujúci skutkový stav, aký tu bol v čase smrti poručiteľa. Pre zaradenie dlhu do pasív dedičstva je teda určujúce, či dlh v čase smrti poručiteľa existoval. Predmetom dedičstva (jeho vyporiadania) nemôže byť preto dlh, ktorý vznikol až po smrti poručiteľa.“[31]

7. Manžel poručiteľa ako účastník konania o dedičstve

V zmysle ustanovenia § 169 Civilného mimosporového poriadku sa za účastníka dedičského konania považuje manžel poručiteľa v rozsahu vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov.

[29] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 22. júla 2010, sp. zn. 4 M Cdo 18/2009
[30] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 29. septembra 2010, sp. zn. 4 Obo 74/2010
[31] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 8. augusta 2012, sp. zn. 6 M Cdo 12/2011

V prípade, ak zaniklo manželstvo poručiteľa jeho smrťou prípadne vyhlásením za mŕtveho, vyporiada sa bezpodielové spoluvlastníctvo manželov v konaní o dedičstve po poručiteľovi. Manžel poručiteľa je účastníkom konania o dedičstve v rozsahu vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov.

Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov je možné vyporiadať dohodou medzi pozostalým manželom a dedičmi, uzavretou písomne alebo ústne do zápisnice, ktorá podlieha schváleniu súdom. V prípade, že k dohode nedôjde, rozhodne o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov súd. Pri vyporiadaní sa postupuje najmä podľa zásad, ktoré sú ustanovené v § 150 Občianskeho zákonníka. Vychádza sa z totožných tvrdení účastníkov o tom, ktoré veci tvorili predmet bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Určí sa všeobecná hodnota tohto majetku. Potom súd určí, čo patrí do dedičstva a čo do výlučného vlastníctva pozostalého manžela. V prípade sporných skutočností medzi účastníkmi dedičského konania o rozsahu bezpodielového spoluvlastníctva manželov sa na sporný majetok neprihliada. Dohoda o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov prípadne rozhodnutie súdu o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov obsahuje stanovenie rozsahu majetku poručiteľa a jeho dlhov s údajom o hodnote majetku a určenie toho, čo z toho majetku je potrebné zaradiť do dedičstva a čo patrí pozostalému manželovi. V prípade zániku bezpodielového spoluvlastníctva manželov počas života poručiteľa sa vyporiada v zmysle ustanovenia § 195 Civilného mimosporového poriadku, ak toto spoluvlastníctvo nebolo ku dňu smrti poručiteľa vyporiadané a ak sa o jeho vyporiadaní nezačalo za života poručiteľa konanie na súde na základe žaloby.[32]

V Uznesení Najvyššieho súdu SR z 28. novembra 2012, sp. zn. 4 M Cdo 19/2012 sa uvádza nasledovné, cit.: „ Podkladom vyporiadania v dedičskom konaní je jednak existencia majetku, ktorý tvoril bezpodielové spoluvlastníctvo poručiteľa a pozostalého manžela, a jednak skutočnosť, že počas života poručiteľa sa nezačalo konanie na súde o vyporiadanie majetku v bezpodielovom spoluvlastníctve manželov. Ak sa takéto konanie začalo, súdny komisár počká na záverečné rozhodnutie v danom konaní a do dedičstva zahrnie majetok, prípadne dlhy v súlade s daným rozhodnutím, ktorým je viazaný. Pri vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva poručiteľa a pozostalého manžela v dedičskom konaní je pozostalý manžel účastníkom konania, aj keď nie je dedičom, a to v časti konania, v ktorej sa vyporiadava bezpodielové spoluvlastníctvo jeho a poručiteľa. Obdobne je to aj v situácii, ak zanikne

[32] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 245

manželstvo rozvodom počas života poručiteľa, medzi poručiteľom a bývalým manželom však nedošlo počas života poručiteľa k vyporiadaniu ich bezpodielového spoluvlastníctva a ku dňu smrti poručiteľa neprešli tri roky od zániku ich bezpodielového spoluvlastníctva rozvodom. Aj v takom prípade, ak nebola medzi nimi za života poručiteľa uzavretá dohoda o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva a ani sa nezačalo o jeho vyporiadaní konanie na súde, vyporiada sa bezpodielové spoluvlastníctvo v konaní o dedičstve. Účastníkom dedičského konania je takto aj bývalý manžel poručiteľa v časti konania, v ktorej dôjde k vyporiadaniu ich bezpodielového spoluvlastníctva."[33]

8. Správca dedičstva ako účastník konania o dedičstve

Správca dedičstva je účastníkom konania, ak ide o ustanovenie správcu dedičstva, o úkony správy dedičstva a o odmenu správcu dedičstva.[34]

Prioritnou úlohou správcu dedičstva je uchovanie majetkových hodnôt, ktoré patria do dedičstva. Správcu dedičstva prípadne jeho časti ustanoví súd. Ide najčastejšie o osoby z okruhu dedičov alebo z okruhu osôb, ktoré boli blízke poručiteľovi. Za správcu dedičstva môže byť ustanovený aj notár, v prípade, že v tomto konaní nie je súdnym komisárom. V prípade, ak je predmetom dedenia podnik, súd ustanoví za správcu dedičstva osobu, ktorá má skúsenosť s vedením podniku. Súd môže za správcu dedičstva ustanoviť aj štát v prípade, ak má dedičstvo pripadnúť štátu ako odúmrť.[35]

Súd ustanoví správcu dedičstva uznesením, v ktorom určí rozsah majetku, ktorý je potrebné spravovať a rovnako uvedie účel, na ktorý bol správca dedičstva ustanovený. Po skončení konanie predloží správca dedičstva súdu konečnú správu o svojej činnosti. Je v kompetencii súdu, aby rozhodol o odmene a náhrade hotových výdavkov správcu dedičstva, ktoré uhrádza dedič, ktorý dedičstvo nadobudol. V prípade, že je dedičov viac, platia tieto trovy podľa vzájomného pomeru ceny dedičstva, ktoré nadobudli. V ostatných prípadoch tieto trovy uhrádza štát.[36]

---

[33] Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 28. novembra 2012, sp. zn. 4 M Cdo 19/2012

[34] **§ 170 CMP:**
Správca dedičstva je účastníkom, ak ide o ustanovenie správcu dedičstva, o úkony správy dedičstva a o odmenu správcu dedičstva.

[35] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 247

[36] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 247

Správca dedičstva je účastníkom konania o dedičstve pre tú jeho časť, ktorá sa vzťahuje na jeho ustanovenie do funkcie, na úkony správy dedičstva a nakoniec na rozhodnutie o jeho odmene a jeho hotových výdavkoch.

Pokiaľ je správcom dedičstva notár, odmenu správcu dedičstva upravuje ustanovenie § 11 až 14 vyhlášky č. 31/1993 Z. z. Odmena správcu dedičstva. Ak vykonáva funkciu správcu advokát je uvedená v ustanovení § 10 ods. 7 vyhlášky č. 655/2004 Z. z. V prípade, že je správcom dedičstva iná osoba (napríklad osoba, ktorá má skúsenosti s vedením podniku, dedič a pod.), právna úprava neobsahuje spôsob, akým sa má vypočítať odmena takéhoto správcu dedičstva.[37]

9. Notár ako účastník konania o dedičstve

V zmysle ustanovenia § 171 Civilného mimosporového poriadku je notár účastníkom konania o dedičstve v časti týkajúcej sa jeho odmeny a hotových výdavkov. Odmena notára a jeho účelne vynaložené výdavky v dedičskom konaní sú trovmi konania. V konaní o dedičstve uhrádza odmenu notára a jeho hotové výdavky dedič, ktorý dedičstvo nadobudol.

V prípade, že je dedičov viac, uhrádzajú tieto trovy podľa vzájomného pomeru ceny nadobudnutého dedičstva. Ak bola vykonaná likvidácia dedičstva, tak sa odmena notára a jeho hotové výdavky uhrádzajú z výťažku likvidácie. Štát platí odmenu notára a jeho hotové výdavky v rozsahu, v akom ich nie je možné uhradiť z výťažku likvidácie. V prípade, že sa dodatočné konanie o dedičstve zastaví, platí odmenu notára spolu s jeho hotovými výdavkami navrhovateľ. V ostatných prípadoch hradí odmenu notára ako aj jeho hotové výdavky štát. Postavenie účastníka konania má notár v tej časti konania o dedičstve, ktorá sa týka jeho odmeny a náhrady hotových výdavkov. Za úkony vykonané v konaní o dedičstve, ktoré bolo zastavené je odmena notára ako súdneho komisára 13 eur. Základom odmeny notára ako súdneho komisára je všeobecná hodnota majetku poručiteľa, ktorý sa stal predmetom dedičského konania. Odmena notára ako súdneho komisára je v tomto prípade nasledovná:

- prvých 3 300 eur základu.....2 %,
- z presahujúcej sumy až do 16 500 eur základu.....1 %,
- z presahujúcej sumy až do 33 100 eur základu.....0,7 %,
- z presahujúcej sumy až do 99 500 eur základu.....0,4 %,
- z presahujúcej sumy až do 663 800 eur základu.....0,2 %,

[37] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 247

- najmenej 23 eur.

Suma nad 663 800 eur sa do základu nezapočítava. V prípade, ak boli úkony notára mimoriadne komplikované prípadne časovo náročné, môže súd primerane zvýšiť určenú alebo vypočítanú odmenu notára, najviac však o 50 %. Ak v dedičskom konaní bolo činných viac notárov prípadne notár vykonal len niektoré úkony, patrí mu podiel odmeny určenej alebo vypočítanej, alebo odmeny zvýšenej, ktorý zodpovedá rozsahu jeho činnosti. Notár má okrem odmeny nárok na náhradu hotových výdavkov, ktoré boli účelne vynaložené v súvislosti s výkonom činnosti súdneho komisára (najmä telekomunikačné výdavky, cestovné výdavky, odmena za znalecký posudok, odpis, preklad, odmena a náhrada hotových výdavkov Notárskej komory Slovenskej republiky za prístup do Centrálneho informačného systému atď.) a na náhradu za stratu času v zmysle § 18 vyhláška č. 31/1993 Z. z.[38]

10. Osoba, o ktorej sa možno dôvodne domnievať, že je dedičom zomretého dediča ako účastník konania o dedičstve

V zmysle ustanovenia § 172 ods. 1 Civilného mimosporového poriadku sú účastníkmi konania o dedičstve aj dedičia zomretého dediča, ak ten zomrie v priebehu konania o dedičstve po poručiteľovi. Nová právna úprava v Civilnom mimosporovom poriadku tu novo aplikuje tzv. inštitút dedičskej transmisie v nadväznosti na inštitút účastníctva v konaní o dedičstve. Predchádzajúca právna úprava neobsahovala inštitút dedičskej transmisie, čo v aplikačnej praxi spôsobovalo nejednoznačný a rozdielny postup súdov a notárov ako súdnych komisárov. V konaní o dedičstve po zomretom dedičovi sa nebude majetok, ktorý patril poručiteľovi prejednávať. Tento majetok sa prejedná v dedičskom konaní po poručiteľovi.[39]

Ustanovenie § 172 ods. 2 Civilného mimosporového poriadku upravuje otázku spojenú s poučením dediča zomretého dediča o dedičskom práve. Notár ako súdny komisár by mal v konaní o dedičstve v prvom rade disponovať dedičským rozhodnutím po zomretom dedičovi, prípadne potvrdením o okruhu dedičov, ktoré mu môže vystaviť notár, ktorý vedei konanie o dedičstve po zomretom dedičovi až po tom, čo sa dedičia vyjadria k možnosti dedičstvo prijať prípadne odmietnuť (rovnako po vysporiadaní sa so závetom prípadne listinou o vydedení.

[38] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 248
[39] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 249

Notár ako súdny komisár po poručiteľovi realizuje sám poučenie a určuje okruh dedičov po zomretom dedičovi až po tom, ako takýto postup nie je možný, prípade konanie o dedičstve po zomretom dedičovi bolo zastavené z dôvodu nemajetnosti alebo z dôvodu vydania majetku nepatrnej hodnoty. Ustanovenia § 172 ods. 1 až 3 sa primerane použijú aj v tom prípade, ak v priebehu konania o dedičstve po poručiteľovi zomrie manžel poručiteľa, ak nie je bezpodielové spoluvlastníctvo manželov vyporiadané.[40]

Záver

Za účastníkov konania o dedičstve sú považovaní tí, o ktorých sa možno dôvodne domnievať, že sú poručiteľovými dedičmi. Pokiaľ má dedičstvo pripadnúť štátu ako odúmrť, je účastníkom konania o dedičstve štát. Štát je však účastníkom len v rozsahu, v akom sa rozhoduje, že majetok, ktorý sa pri likvidácii dedičstva nepodarilo speňažiť, má pripadnúť ako odúmrť štátu.

V prípade, že konanie má byť zastavené z dôvodu, že poručiteľ zanechal majetok nepatrnej hodnoty, je účastníkom aj tá osoba, ktorá sa postarala o poručiteľov pohreb. Manžel poručiteľa je účastníkom konania o dedičstve v rozsahu vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Účastníkom konania o dedičstve je správca, v prípade pokiaľ ide o ustanovenie správcu dedičstva, o úkony spojené so správou dedičstva a o odmenu správcu dedičstva. Notár je účastníkom konania o dedičstve v časti, ktorá sa týka jeho odmeny ako aj hotových výdavkov.

Taxatívnym výpočtom je samostatne upravené účastníctvo veriteľa poručiteľa. Veriteľ poručiteľa je účastníkom konania o dedičstve v rozsahu uzavretia a schválenia dohody dedičov a veriteľa, ktorou sa pohľadávka veriteľa byporiadava, v rozsahu uzavretia a schválenia dohody dedičov a veriteľov o prenechaní predlženého dedičstva na úhradu dlhov, po nadobudnutí právoplatnosti uznesenia o nariadení likvidácie dedičstva, pokiaľk veriteľ prihlásil svoju pohľadávku.

[40] HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. s. 250

Použitá literatúra

- CIRÁK, Ján a kolektív. Dedičské právo. Bratislava: HEURÉKA, 2009. 237 s. ISBN 978-80-89122-55-4.
- CIRÁK, J. et al. 2010. Dedičské právo. Ostrava: Key Publishing, 2010. 237 s., ISBN 978-80-7418-056-9.
- FARKAŠOVSKÝ, J., KOVÁCS, K., KOVÁČ, M., PAVLOVIČ, M. 2009. Notársky poriadok, komentár a súvisiace predpisy, Bratislava: Iura Edition, 2009. 412 s., ISBN 978-80-8078-298-6.
- FICOVÁ, S., et al. 2010. Občianske súdne konanie, Bratislava: C.H. Beck, 2010. 467 s., ISBN 978-80-7400-312.
- FICOVÁ, Svetlana a kolektív. Občianske právo procesné, Základné konanie. Bratislava: PraF UK, 2008. 438 s. ISBN 978-80-7160-256-9.
- GANDŽALOVÁ, Daniela. Dedičské právo. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2006. 320 s. ISBN 80-8083-347-8.
- HORVÁTH, E., ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2016. ISBN 978-80-8168-362-6
- KOVÁCS, K. 2005. Analýzy účinnosti ustanovení Občianskeho súdneho poriadku týkajúcich sa dedičského procesu. In Ars Notaria. ISSN 1335- 2229, 2005, č. 2, s. 12-20.
- LAZAR, J. et al. 2006. Občianske právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. 1280 s., ISBN 80-807808-46.
- ŠTEVČEK, M., et al. 2012. Občiansky súdny poriadok. Bratislava: C.H. Beck, 2012, 2288 s., ISBN 978-80-7400-406-3.

Právne predpisy

- Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok
- Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok
- Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky
- Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov

Judikatúra

- Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 26. mája 2010, sp. zn. 2 Cdo 51/2010
- Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 31. júla 2012, sp. zn. 3 Cdo 197/2010
- Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 28. februára 2012, sp. zn. 2 Cdo 26/2011
- Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 1. apríla 2009, sp. zn. 5 Cdo 156/2008
- Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 22. júla 2010, sp. zn. 4 M Cdo 18/2009
- Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 29. septembra 2010, sp. zn. 4 Obo 74/2010
- Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 8. augusta 2012, sp. zn. 6 M Cdo 12/2011
- Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 28. novembra 2012, sp. zn. 4 M Cdo 19/2012
- R 18/1986
- Z IV, r. 1986, s. 188

Niekoľko úvah k cezhraničnému elektronickému obchodu

SOME REFLECTIONS ON CROSS BORDER E-COMMERCE

Lea Trnovszká[1]

Abstrakt

Elektronický obchod predstavuje dôležitý prostriedok na podporu cezhraničného obchodu, zlepšenie dostupnosti širšieho sortimentu výrobkov, kvalitnejších výrobkov a na zintenzívnenie cenovej súťaže vo svete služieb poskytovaných on-line a off-line. V súvislosti s cezhraničným elektronickým obchodom je cieľom Európskej komisie odstránenie všetkých obmedzení a vytvorenie jednotného trhu na on-line úrovni. Táto nová stratégia Európskej komisie spočíva vo vybudovaní jednotného digitálneho trhu. Aby sa však mohol vybudovať jednotný digitálny trh, na ktorom sa bude medzi jednotlivými krajinami obchodovať bez obmedzenia, je potrebné odstrániť existujúce bariéry týkajúce sa rôznych oblastí, medzi ktoré patrí aj ochrana spotrebiteľa či geografické blokovanie.

Kľúčové slová: elektronický obchod, jednotný digitálny trh, geografické blokovanie, ochrana spotrebiteľa

Abstract

E-commerce is an important way of cross-border trade support, improving availability of wider range of products, better products and intensifying the price competition of the on-line and off-line provided services. European Commission aims to remove all restrictions and to create the single market at on-line level in relation to the cross-border trade. The European Commission´s new strategy rests on creating digital single market. But to create a digital single market allowing to trade without restrictions between countries, it is necessary to eliminate the existing barriers regarding various spheres, among others the consumer protections and geo/blocking.

Keywords: e-commerce, digital single market, geo-blocking, consumer protection

[1] Interná doktorandka, Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. lea.trnovszka@flaw.uniba.sk

Úvod

Informačné technológie predstavujú základnú hybnú silu súčasnej spoločnosti. Práve z tohto dôvodu môžeme z globálneho hľadiska charakterizovať dnešnú spoločnosť ako informačnú spoločnosť. Cieľom informatizácie spoločnosti je nielen zvýšenie kvality života každého občana, ale aj zlepšenie kvality správy vecí verejných a úspešnosti podnikateľskej sféry využívaním metód a prostriedkov informatiky, vrátane informačných a komunikačných technológií.[2]Globálne hospodárstvo sa rýchlo stáva digitálnym. Informačné a komunikačné technológie už nie sú osobitným sektorom, ale základom všetkých moderných, inovačných, hospodárskych systémov. Nové možnosti, ktoré poskytujú informačno-komunikačné technológie znamenajú posun aj v obchodovaní a finančných transakciách. Trh sa premiestnil do elektronického prostredia, čím obchodovanie nadobudlo nový rozmer vo forme elektronického obchodu. V tejto súvislosti môžeme hovoriť o skutočnej neexistencii obmedzení, čo sa týka hraníc krajín, pretože sa buduje globálny otvorený trh.[3]

Elektronický obchod predstavuje dôležitý prostriedok na podporu cezhraničného obchodu. V súvislosti s cezhraničným elektronickým obchodom je cieľom Európskej komisie odstránenie všetkých obmedzení a vybudovanie jednotného digitálneho trhu, v rámci ktorého je zabezpečený voľný pohyb tovaru, osôb, služieb a kapitálu v rámci ktorého môžu jednotlivci a podniky bezproblémovo využívať a vykonávať on-line činnosti podľa pravidiel spravodlivej hospodárskej súťaže a s vysokou úrovňou ochrany osobných údajov a spotrebiteľov bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť alebo miesto pobytu. Stratégia je postavená na troch pilieroch a to lepšom prístupe spotrebiteľov a podnikov k on-line tovarom a službám v celej Európe, vytváraní priaznivých podmienok pre rozmach digitálnych sietí a služieb a maximalizácii rastového potenciálu európskeho digitálneho hospodárstva. Aby sa mohol vybudovať jednotný digitálny trh, na ktorom sa bude medzi jednotlivými krajinami obchodovať bez obmedzenia, je potrebné odstrániť existujúce bariéry ktoré sa týkajú rôznych oblastí medzi ktoré patrí aj ochrana spotrebiteľa či geografické blokovanie.[4]

---

[2] *GREGUŠOVÁ, D. – SUSKO, B.*: Elektronický obchod a jeho právna úprava v Slovenskej republike (zákon NR SR č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode). Justičná revue, 56, 2004, č. 11, s. 1226

[3] *ŠUŠOL, J. a kol.*: Informačná politika. Bratislava: Stimul, 2012, ISBN 978-80-8127-039-0, s. 66

[4] Európska komisia: Stratégia pre jednotný digitálny trh v Európe, 2015, Dostupné on-line: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0192&from=EN>

Geografické blokovanie v cezhraničnom elektronickom obchode

Riešenie geografického blokovania

Podľa antitrustového odvetvového prieskumu, ktorý začala v máji v roku 2015 realizovať Európska komisia, je v sektore elektronického obchodu v rámci Európskej únie rozšírená prax geografického blokovania.[5] Dôvodom sú čiastočne jednostranné rozhodnutia firiem nepredávať v zahraničí, sčasti aj zmluvné prekážky vytvorené spoločnosťami, ktoré bránia spotrebiteľom v nákupe spotrebného tovaru a prístupe k online digitálnemu obsahu v Únii. Podľa tlačovej správy Európskej komisie vyplýva z odpovedí vyše 1 400 maloobchodníkov a poskytovateľov digitálneho obsahu zo všetkých 28 členských štátov EÚ, že geografické blokovanie je v Únii bežnou praxou tak pri spotrebnom tovare, ako aj pri digitálnom obsahu. 38 % opýtaných maloobchodných predajcov spotrebného tovaru a 68 % poskytovateľov digitálneho obsahu uviedlo, že geograficky blokujú spotrebiteľov z iných členských štátov EÚ. [6]

Na základe výsledkov prieskumu predstavila Európska komisia v máji v roku 2016 návrh nariadenia o riešení neopodstatneného geografického blokovania (ďalej len „návrh nariadenia“ alebo „navrhované nariadenie“), na ktorom sa 28. novembra 2016 dohodla aj Rada EÚ.[7] Všeobecným cieľom nariadenia je umožniť spotrebiteľom lepší prístup k tovarom a službám na jednotnom trhu tým, že sa zabráni priamej a nepriamej diskriminácii zo strany obchodníkov, ktorí umelo segmentujú trh podľa bydliska zákazníkov. Pri cezhraničnej kúpe tovaru a služieb sa zákazníci napriek zásade nediskriminácie zakotvenej v článku 20 ods. 2 smernice 2006/123 ES[8] (ďalej ako „smernica o službách“) stále stretávajú s odmietaním predaja a tiež odlišnými podmienkami. Uvedený článok smernice však nerieši v dostatočnej miere diskrimináciu zákazníkov, keďže umožňuje odôvodniť rozdielne zaobchádzanie, v dôsledku čoho sa ťažko presadzuje dodržiavanie zásady nediskriminácie v praxi. Okrem

---

[5] Ku geografickému blokovaniu dochádza, keď obchodníci, ktorí podnikajú v jednom členskom štáte, blokujú alebo obmedzujú prístup zákazníkov z iných členských štátov, ktorí majú záujem o cezhraničné obchodné transakcie, k svojim online rozhraniam, akými sú webové sídla a aplikácie.

[6] Tlačová správa Európskej komisie z 18. marca 2016, Antitrust: podľa odvetvového prieskumu elektronického obchodu je v EÚ rozšírené geografické blokovanie, dostupné online: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-922_en.htm >

[7] Návrh Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o riešení geografického blokovania a iných foriem diskriminácie z dôvodu štátnej príslušnosti zákazníkov, miesta bydliska alebo sídla na vnútornom trhu, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 2006/2004 a smernica 2009/22/ES, dostupný online: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/16742>

[8] Článok 20 ods. 1,2 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2006/123/ES z 12. decembra 2006 o službách na vnútornom trhu: *„ Členské štáty zabezpečia, aby príjemca nepodliehal diskriminačným požiadavkám z dôvodu jeho štátnej príslušnosti alebo miesta bydliska. Členské štáty zabezpečia, aby všeobecné podmienky prístupu k službe, ktoré sú sprístupnené širokej verejnosti zo strany poskytovateľov, neobsahovali žiadne diskriminačné ustanovenia týkajúce sa štátnej príslušnosti alebo miesta bydliska príjemcu, ale nevylučovali možnosť poskytnúť rozdielne podmienky prístupu, keď sú rozdiely priamo opodstatnené objektívnymi kritériami.“*

toho môže dôjsť ku geografickému blokovaniu, príp. iným formám diskriminácie z dôvodu štátnej príslušnosti, miesta bydliska v dôsledku konania obchodníkov so sídlom v tretích krajinách, keďže uvedený vzťah prekračuje rozsah pôsobnosti smernice o službách. Preto v snahe predísť akýmkoľvek pochybnostiam sa návrhom nariadenia zabezpečí, že v prípade rozporu s ustanovením článku 20 ods. 2 uvedenej smernice sa uprednostnia ustanovenia navrhovaného nariadenia.[9]

Navrhované nariadenie sa v zmysle článku 1 ods. 2 vzťahuje na situácie keď obchodník predáva tovar, poskytuje služby alebo sa o to usiluje v inom členskom štáte, ako je členský štát, v ktorom má zákazník bydlisko alebo sídlo alebo tak obchodník činí v rovnakom členskom štáte, ako je členský štát, v ktorom má zákazník bydlisko alebo sídlo, no zákazník je štátnym príslušníkom iného členského štátu a rovnako sa vzťahuje na situácie kedy tak obchodník koná v členskom štáte, v ktorom sa zákazník dočasne zdržiava, no nemá v tomto členskom štáte bydlisko alebo sídlo. Značnou výhodou pre zákazníkov v Európskej únii je to, že územný rozsah pôsobnosti navrhovaného nariadenia zahŕňa nielen obchodníkov so sídlom v Európskej únii, ale aj obchodníkov so sídlom v tretích krajinách, ak predávajú tovar alebo chcú predávať tovar a služby zákazníkom v Únii. Navrhované nariadenie sa rovnako ako smernica o službách nevzťahuje na služby nehospodárneho charakteru vo všeobecnom záujme, dopravné služby, audiovizuálne služby, činnosti súvisiace s hazardnými hrami, služby zdravotnej starostlivosti a niektoré sociálne služby.[10]

Navrhované nariadenie vo svojom článku 3 ods. 1 a 2 zakazuje obchodníkom blokovať alebo obmedzovať pomocou technologických opatrení alebo iným spôsobom prístup zákazníkov k svojmu online rozhraniu z dôvodov súvisiacich so štátnou príslušnosťou, s miestom bydliska alebo so sídlom zákazníka. Obchodníci tiež nemôžu presmerovať zákazníkov z rovnakých dôvodov na verziu svojho online rozhrania, ktorá sa líši od online rozhrania, ku ktorému chcel zákazník pôvodne získať prístup, svojím vzhľadom, použitým jazykom alebo inými vlastnosťami, ktorými sa stáva príznačnou pre zákazníkov s určitou štátnou príslušnosťou či určitým miestom bydliska a to v prípade, že zákazník vopred neudelí výslovný súhlas s takýmto presmerovaním.[11] Obchodníci tiež nesmú uplatňovať odlišné všeobecné podmienky prístupu k svojim tovarom alebo službám z dôvodov súvisiacich so

---

[9] Bližšie pozri článok 1 ods. 6 navrhovaného nariadenia
[10] Bližšie pozri článok 1 ods. 3 navrhovaného nariadenia a článok 2 ods. 2 smernice o službách
[11] Článok 3 ods. 3 navrhovaného nariadenia: „ *Zákazy uvedené v odsekoch 1 a 2 sa nevzťahujú na blokovanie, obmedzenie prístupu alebo presmerovanie, ktoré je v prípade určitých zákazníkov alebo zákazníkov nachádzajúcich sa na určitých územiach potrebné na zaručenie dodržiavania zákonnej požiadavky podľa práva Únie alebo právnych predpisov členských štátov v súlade s právom Únie.“*.

štátnou príslušnosťou, s miestom bydliska alebo so sídlom zákazníka v situáciách vymedzených v článku 4 ods. 1 návrhu nariadenia.[12] Navrhované nariadenie zakotvuje aj zákaz diskriminácie z dôvodov súvisiacich s platbami, automatickú neplatnosť dohôd o pasívnom predaji, ktoré ukladajú obchodníkom povinnosť konať tak, že tým porušujú ustanovenia navrhovaného nariadenia, povinnosť členských štátov určiť orgány zodpovedné za presadzovanie navrhovaného nariadenia a subjekty zodpovedné za poskytovanie praktickej pomoci spotrebiteľom pre prípad sporu s obchodníkom, ktorý vznikne v dôsledku uplatňovania navrhovaného nariadenia.

Nedostatky predloženého návrhu riešenia geografického blokovania

Jedným z veľmi diskutovaných ustanovení navrhovaného nariadenia je článok 6, ktorý zakotvuje automatickú neplatnosť dohôd o pasívnom predaji.[13] Podľa viacerých názorov[14], s ktorými sa stotožňujeme, ide o zaujímavé a trochu kontroverzné ustanovenie, nakoľko podľa súčasných pravidiel Európskej komisie, ktoré sa týkajú tzv. bezpečného prístavu, vytvoreného na základe nariadenia o skupinovej výnimke[15] (výnimky pre vertikálne dohody) sú pasívne obmedzenia predaja za určitých výnimočných okolností povolené. Teda pasívne obmedzenie predaja, na limitovaný čas, by mohlo byť legitímne uložené distribútorovi v zmluve o výlučnej distribúcii s výrobcom. Tento zákaz na všetky možné obmedzenia pasívneho predaja bol kritizovaný práve kvôli jeho protichodnosti s existujúcimi pravidlami Európskej komisie v oblasti pravidiel bezpečného prístavu. V súvislosti s uvedeným článkom je určite nevyhnutné objasniť jeho súlad a spolupôsobenie s ostatnými súvisiacimi ustanoveniami a regulačnými iniciatívami.

---

[12] Patria sem nasledovné situácie:
„(a) ak obchodník predáva tovary a tieto tovary sa nedoručujú cezhranične do členského štátu zákazníka obchodníkom alebo v jeho mene;
(b) ak obchodník poskytuje elektronicky dodávané služby, ktoré sú iné ako služby, ktorých hlavnou charakteristikou je poskytovanie prístupu k dielam chráneným autorským právom alebo iným chráneným predmetom úpravy a ich používanie;
(c) ak obchodník poskytuje iné služby ako služby, na ktoré sa vzťahuje písmeno b), pričom tieto služby sa dodávajú zákazníkovi v priestoroch obchodníka alebo na fyzickom mieste, kde obchodník vykonáva svoju činnosť, v inom členskom štáte, ako je členský štát, ktorého štátnym príslušníkom je zákazník alebo v ktorom má zákazník bydlisko alebo sídlo.“.

[13] Článok 6 navrhovaného nariadenia: *„ Dohody, ktoré v súvislosti s pasívnym predajom ukladajú obchodníkom povinnosť konať tak, že tým porušujú toto nariadenie, sú automaticky neplatné.“.*

[14] Napríklad: < http://www.kwm.com/en/be/knowledge/insights/european-commissions-draft-geo-blocking-regulation-fails-to-clear-the-way-20160621> , < http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/595362/IPOL_STU(2017)595362_EN.pdf >

[15] Bližšie pozri Usmernenia o vertikálnych obmedzeniach dostupné online: < http://www.antimon.gov.sk/data/files/66_ok-uvo.pdf>

Určitým nedostatkom je aj skutočnosť, že niektoré oblasti sú buď vyňaté z pôsobnosti navrhovaného nariadenia alebo ich navrhované nariadenie nedostatočne upravuje, v dôsledku čoho môže mať obmedzený vplyv na zákazníkov, ako aj obchodníkov. Jednou z oblastí, ktorých absencia je veľmi citeľná, najmä pre zákazníkov, ktorí sa pokúšali získať prístup k digitálnemu obsahu zatiaľ čo sú zahraničí, je oblasť audiovizuálnych služieb, kam patria napríklad služby ako YouTube či Netflix. Problémovou je tiež oblasť diel chránených autorskými právami. Podľa návrhu nariadenia by sa jeho ustanovenia mali uplatňovať aj na elektronicky dodávané neaudiovizuálne služby poskytujúce prístup k dielam chráneným autorským právom alebo iným chráneným predmetom úpravy, ako sú hudba, hry. Uvedený zákaz by znamenal, že hudobné streamingové služby ako Spotify či iTunes by neboli schopné zabrániť napríklad tomu, aby francúzsky zákazník kupoval lacnejšie predplatné v Chorvátsku, ak by mali požadované práva. Hudobný priemysel tvrdí, že dôsledkom takéhoto rozšírenia zákazu geografického blokovania na obsah chránený autorskými právami, by bolo zvýšenie cien v oblastiach, v ktorých sú teraz nižšie.[16]

Záver

Záverom môžeme zhrnúť, že pôvodné ambiciózne plány Európskej komisie na podstatné odstránenie praxe neoprávneného geografického blokovania zostali čiastočne nenaplnené. Na základe vykonaného prieskumu Európska komisia identifikovala oblasti najviac postihnuté geografickým blokovaním. Niektoré z týchto oblastí však boli vylúčené z rozsahu pôsobnosti návrhu, a preto ich poskytovatelia budú môcť naďalej rozlišovať zákazníkov na základe geografickej polohy. Napriek deklarovanému úsiliu o odstránenie prekážok na vnútornom trhu, zatiaľ čo objem obchodu s digitálnym obsahom stále stúpa, je skutočný vplyv nariadenia na obchodníkov a spotrebiteľov v EÚ obmedzený. Preto v budúcnosti môžeme očakávať ďalšie úpravy súčasnej čiastočnej regulácie cezhraničného obchodu v EÚ.

[16] Napríklad: < http://uk.reuters.com/article/us-eu-geoblocking-idUKKBN17R22U>

Použitá literatúra

- *GREGUŠOVÁ, D., SUSKO, B.*: Elektronický obchod a jeho právna úprava v Slovenskej republike (zákon NR SR č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode). Justičná revue, 56, 2004, č. 11, s. 1226-1240
- *ŠUŠOL, J. a kol.*: Informačná politika. Bratislava: Stimul, 2012. s. 138. ISBN 978-80-8127-039-0
- Európska komisia: Stratégia pre jednotný digitálny trh v Európe, 2015, Dostupné on-line:<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0192&from=EN>
- Tlačová správa Európskej komisie z 18. marca 2016, Antitrust: podľa odvetvového prieskumu elektronického obchodu je v EÚ rozšírené geografické blokovanie, dostupné online: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-922_en.htm>
- Návrh Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o riešení geografického blokovania a iných foriem diskriminácie z dôvodu štátnej príslušnosti zákazníkov, miesta bydliska alebo sídla na vnútornom trhu, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 2006/2004 a smernica 2009/22/ES, dostupný online: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/16742>
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/123/ES z 12. decembra 2006 o službách na vnútornom trhu
- Usmernenia o vertikálnych obmedzeniach dostupné online: < http://www.antimon.gov.sk/data/files/66_ok-uvo.pdf>

Mediácia ako efektívny spôsob riešenia civilných sporov

MEDIATION AS AN EFFECTIVE WAY OF DEALING WITH CIVIL DISPUTES

Tomáš Zverka[1]

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou inštitútu mediácie, ako alternatívneho spôsobu riešenia civilných sporov, tak z hľadiska teórie ako aj praxe, v podmienkach Slovenskej republiky. Stále však nejde o uzatvorenú kapitolu, je to inštitút, ktorý sa neustále vyvíja a jeho využitie v praxi stále napreduje a otvára nové možnosti najmä v kontexte novej rekodifikácie civilného procesu, pričom jeho primárnym cieľom je najmä zrýchlenie konania a následné odbremenenie civilných súdov. Cieľom príspevku je najmä analýza inštitútu mediácie v našej právnej úprave, oblastí využitia v rámci občianskeho práva, výhod a nevýhod mediácie, ako aj úvah „de lege ferenda“.

Kľúčové slová: mediácia, mediačná dohoda, mediátor, proces mediácie, spor

Abstract

The article deals with the problems of the institute of mediation as an alternative way of resolving civil disputes in both theory and practice in the Slovak Republic. Still, it is not a closed chapter, this institute, which is constantly evolving and its use in practice is still moving forward, opening up new possibilities especially in the context of the new recasting of Civil Procedure, and its primary purpose is mainly speed up litigation and subsequent relief of civil courts. The article mainly analysis of mediation institute in our legislation, areas of application in civil rights, advantages and disadvantages of mediation and considerations "de lege ferenda".

Keywords: mediation, mediation agreement, mediator, mediation process, dispute

[1] Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav súkromného práva, tomas.zverka@paneurouni.com

Úvod

Konflikty a spory sú už od najstarších čias súčasťou každodenného života spoločnosti. Mnoho z nich hneď vyriešime mávnutím ruky, iné nás môžu trápiť roky a zanechať v nás hlboké stopy. Nakoľko povahy ľudí sú rozdielne a rozmanité, je aj vnímanie a prežívanie sporových situácií rôznorodé. To, či sa dokážeme so spormi a konfliktami vyrovnať, ako rýchlo, a či vôbec je závislé na mnohých činiteľov ovplyvňujúcich danú situáciu v konkrétny okamih. Z občianskoprávneho pohľadu môžeme povedať, že konflikty a sporné situácie majú svoj vznik už v rodine. Konkrétne máme na mysli rozvod, určenie starostlivosti o deti, ako aj následné vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov alebo dedičstvo. Konflikty a spory nás taktiež sprevádzajú aj na pracovisku, v našom osobnom živote so susedmi, alebo so spoluvlastníkmi. Mnoho iných konfliktných situácií vyplýva priamo tak zo zmluvných vzťahov, zo zákona, ako aj z prípadov neplnenia záväzkov riadne a včas a následných exekúcií. Mediácia je v dnešnej dobe ešte stále pomerne neznáma a málo využívaná metóda, ktorá na svoje rutinné fungovanie bude ešte potrebovať určitý čas a priestor aby sa stala bežnou súčasťou praxe. Aj napriek tomu, že sa do mediácie vkladali pomerné veľké nádeje, samotná aplikačná prax je a aj bude asi najlepším zrkadlom jej pozitívnych, či negatívnych dopadov pri riešení sporov. Mediácia ako alternatívny spôsob riešenia ešte stále nezastáva konzistentnú pozíciu ani z pohľadu odborníkov a už vôbec nie pre laickú verejnosť, ako je to už mnoho desaťročí v mnohých právnych poriadkoch vyspelých krajinách západnej Európy.

1 Právna úprava mediácie v podmienkach Slovenskej republiky

V Slovenskej republike sa mediácia ako samostatný inštitút objavil začiatkom 90. rokov predovšetkým na základe iniciatívy niektorých mimovládnych organizácii, či jednotlivcov. Do Slovenského právneho poriadku sa dostal prostredníctvom realizácie projektu podľa bilaterálnej zmluvy medzi Spojeným kráľovstvom Veľkej Británie, Severného Írska a Ministerstvom spravodlivosti SR v roku 2002. Projekt „Zlepšenie prístupu k spravodlivosti na Slovensku„ mal jediný cieľ a to pomoc pri zavedení mediácie ako alternatívneho spôsobu riešenia sporov do nášho právneho systému zo strany krajiny, kde už mediáca bola s úspechom implementovaná do praxe a mala tam svoju tradíciu. Do odbornej konzultácie zapojili zástupcov inštitúcií, profesijných komôr a združení podieľajúcich sa akýmkoľvek spôsobom na súdnom systéme so záujmom existujúci stav v justícii zlepšiť. To sa následne prejavilo návrhom zákona o mediácii v občianskych a obchodných veciach. Táto snaha vyústila v SR návrhom zákona o mediácii v občianskych a obchodných veciach a v

súčasnosti sú alternatívne riešenia sporov v SR upravené a regulované viacerými zákonmi.[2] Zákon o mediácii bol výsledkom rozsiahleho procesu. V prípravnej fáze návrhu zákona sa využili aj všetky najlepšie skúsenosti aj z pôsobenia niektorých slovenských mimovládnych organizácií v zahraničí, ktoré už mali prvé skúsenosti s mediáciou od deväťdesiatich rokov a využívali aj poznatky Ministerstva spravodlivosti SR. Celý proces trval od mája roku 2002 a jeho výsledkom bol zákon Národnej rady Slovenskej republiky č.420/ 2004 Z. z. o mediácii a doplnení niektorých zákonov z 25. júna 2004 s nadobudnutím účinnosti prvého septembra 2004.[3] Zákon o mediácii upravuje mediáciu ako jednu z metód urovnávania sporov vzniknutých z občianskoprávnych vzťahov, rodinnoprávnych vzťahov, pracovných a tiež obchodných záväzkových vzťahov. Mediácia je v tomto zákone definovaná ako mimosúdna činnosť, pri ktorej osoby zúčastnené na mediácii riešia spor pomocou mediátora, vystupujúceho v úlohe prostredníka medzi sporovými stranami. Legálna definícia je pomerne strohá, pretože za osobu mediátora zákon označuje každú fyzickú osobu zapísanú v zozname mediátorov. Podmienkou je, že osoby zúčastnené na mediácii sa musia spoločne dohodnúť na osobe mediátora. Taktiež oslovený mediátor, vybratý na základe konsenzu sporových strán musí túto funkciu v danom spore dobrovoľne prijať s následným uzavretím písomnej dohody o začatí mediácie. Súčasťou takejto dohody je aj prehlásenie, že všetky alebo niektoré už vzniknuté spory a taktiež spory, ktoré by mohli ešte vzniknúť v konkrétne riešenom zmluvnom alebo inom právnom vzťahu, sa budú snažiť vyriešiť mediáciou.[4]

Následnou povinnosťou mediátora je vykonávať svoju činnosť nezávisle, nestranne, dôsledne a s náležitou odbornou starostlivosťou. Ak existuje akákoľvek skutočnosť, ktorá by bola prekážkou najmä jeho nezávislosti, je povinný osoby zúčastnené mediácie o tom bezodkladne informovať. Taktiež ich musí poučiť o ich právach, ktoré prípadne môžu byť mediáciou dotknuté. Výkon činnosti mediátora je považovaný za podnikanie a mediátorovi patrí náležitá odmena, ktorá je súčasťou dohody o mediácii ak zákon o mediácii neustanovuje inak a to v niektorých vymedzených prípadoch predovšetkým podľa osobitného predpisu. Mediátor je naopak zodpovedný za prípadne pochybenie pri výkone mediácie, následkom ktorej by účastníkom spôsobil škodu. Na základe nutnosti transponovať smernicu Európskeho

[2] *RUPCOVÁ, E.:* Mimosúdne riešenie sporov v Slovenskej republike. Justičná revue, 60, 2008, č. 3, s. 383-393

[3] *Ministerstvo spravodlivosti SR:* Mediácia. Príručka pre odbornú a laickú verejnosť. wwwold.justice.sk/dwn/l5/ppoalv.rtf, 2012, [online] [2017-05-01] Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=3&ved=0CEEQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwwwold.justice.sk%2Fdwn%2Fl5%2Fppoalv.rtf&ei=2G4XUfyoK8fjtQbLoYDwBg&usg=AFQjCNFkKna0Ap3QisCXEfZZmU1gv7BnaQ

[4] *FEKETE. I.:* Občiansky zákonník s komentárom Vydavateľstvo: Ing. Miroslav Mračko - EPOS, 2007

parlamentu a Rady 2008/52/ES zo dňa 21. mája 2008 o niektorých prvkoch týkajúcich sa mediácie najmä v obchodných a občianskych veciach došlo k novelizácii zákona o mediácii zákonom 141/2010 Z. z.. Pre občanov Slovenskej republiky je veľmi dôležitou súčasťou tejto novely rozšírenie mediácie na cezhraničné spory, ktoré ich mnohokrát postihujú vzhľadom na otvorený pracovný trh v susedných krajinách ako Rakúsko, ale aj vzdialenejšie Nemecko. Týka sa to cezhraničných sporov vznikajúcich z obdobných právnych vzťahov, okrem tých práv a povinností, s ktorými osoby nemôžu nakladať. Okrem zákona č.420/2004 Z. z. o mediácii došlo aj k doplneniu zákona č.323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok), ktorý ustanovuje, že funkciu mediátora môže ako svoju osobitnú činnosť za súčasne splnených zákonnom stanovených podmienok vykonávať aj notár. V § 73 ods. 4 bol ešte doplnený o vetu ustanovujúcu povinnosť notára vydať súdu na účely súdneho konania osvedčený odpis dohody o začatí mediácie, za predpokladu, že o to súd požiada. Notár taktiež nebude môcť vykonať výmaz dohody o začatí mediácie z registra listín.[5]

Zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi upravuje výkon mediácie v Centre právnej pomoci, ktoré je štátnou rozpočtovou organizáciou. Mediátor, ktorý pracuje pre Centrum právnej pomoci navyše podlieha režimu zákona prác vo verejnom záujme 552/2003 Z. z. úplné znenie. Vyhláška č.543/2005 Z. z. ustanovuje poskytovanie informácií pre účastníkov konania o stave súdneho konania, o mediácii podľa osobitného predpisu a sprístupnenie registra mediátorov. Vyhláška č.337/2011 Z. z. o odmene mediátora za výkon mediácie presne ustanovuje výšku odmeny a za splnenia akých podmienok má na ňu mediátor nárok v prípade poskytnutia právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi.

2 Využitie mediácie v civilných sporoch

Mediácia je podľa zákona č. 420/2004 Z. z. určená ne riešenie v civilných sporoch. Týka sa občianskoprávnych vzťahov, rodinnoprávnych, pracovnoprávnych vzťahov a obchodno- záväzkových a tým vzniká pomerne široká paleta jej aplikácie a následnej využiteľnosti v praxi. Samotnou širokospektrálnosťou koncepcií použiteľnosti a aplikovateľnosti mediačných dohôd má mediácia bohaté uplatnenie v oblasti akou je úprava majetkovoprávnych vzťahov, vyporiadaní manželov, rodičovských práv a povinností, obchodných a spotrebiteľských sporov, kolektívneho vyjednávania a plnenia kolektívnych

[5] *Komentár k novele zákona o mediácii*: ČARNOGURSKÝ ULC bulletín PRO BONO 3/2010, [online], [2017-05-01] Dostupné na internete: http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/03/2623-novela-zakona-o-mediacii

dohôd, sporov z neplatného rozviazania pracovného pomeru, sporov medzi spoločníkmi, susedských sporov, v oblasti zdravotníctva, environmentálnej oblasti a v ďalších iných oblastiach.[6] Skúsení mediátori sú presvedčení, že prostredníctvom mediácie je možné riešiť takmer každý konflikt no v zásade najmä tam, kde dochádza k medziosobnému styku , pretože práve tam bežne ku sporom dochádza a je dosť pravdepodobné, že mediácia sa s postupom vývoja bude rozširovať aj do ďalších oblastí. Mediáciu je možné využiť v rôznych štádiách sporov a tiež v rôznych kontextoch, právnych, spoločenských, ekonomických, kultúrnych atď. Obsiahne riešenia od jednoduchých sporov, až po globálne mierové rozhovory, takže nejaký presne vymedzený zoznam nie je možné vyvodiť.[7] V oblasti občianskoprávnej mediácie možno urovnávať spory vznikajúce medzi nájomníkmi a vlastníkmi domov, nájomníkmi a štátnymi, či neštátnymi organizáciami ale aj medzi nájomníkmi navzájom. Mediácia je vhodná forma riešenia konfliktov vznikajúcich medzi susedmi, tzv. susedské spory, kedy je na začiatku vzniku tohto sporu iba malé nedorozumenie, ktoré časom prechádza do nenávisti a bezmocnosti zároveň. Tieto spory sú potom zdrojom dlhoročných konfliktných situácií nadväzujúcich navzájom. Je to množstvo sporov, ktorými sa zaoberajú priestupkové komisie pri obecných a mestských úradoch. ***Mediácia v civilných sporoch sa týka najmä:***

- *susedských sporov,*
- *sporov zo zmlúv,*
- *dedičstva,*
- *majetkových sporov,*
- *komunitných sporov.*[8]

3 Výhody a nevýhody mediácie pri riešení civilných sporov

Mediácia prináša výhody nielen zúčastneným stranám, ale aj ich právnym zástupcom a súdom, pričom jej ***výhodami*** sú najmä:

- finančná a časová úspora, keďže mediačné konanie možno začať skôr ako iný rozhodovací proces,

[6] *KEČKEMÉTY, V.:* Oblasti využitia mediácie, Justice for all.sk 2010, [online], [2017-05-01] Dostupné na internete: http://www.mediacia mimosudnespory.sk/oblasti_vyuzitia_mediacie.php
[7] *HOLÁ, L.:* Mediace v teorii a praxi. Praha: Grada Publishing a.s., 2011, s. 179
[8] *MACZKÓ, L.:* Občianskoprávna mediácia. 2012, [online] [2017-05-01], Dostupné na internete: http://www.mediator-novezamky.sk/obciansko-pravna_mediacia.html

- dôvernosť a dobrovoľnosť,
- samotný proces nie je veľmi zložitý a ani príliš formalizovaný,
- možnosť jej použitia kedykoľvek, to znamená či už pred začatím ako aj počas súdneho konania, pričom aj sám súd môže odporučiť aby sa strany pokúsili o zmier formou mediácie,
- dostupnosť mediačných služieb,
- neutrálna osoba nazerá na spor objektívne a pomáha stranám preskúmavať alternatívy, ktoré samy nevedia objektívne zohľadniť,
- maximálna flexibilita riešenia vzájomných sporov,
- komunikácia zúčastnených strán pomáhajúca lepšie pochopiť situáciu,
- objektívny pohľad protichodných strán na spor,
- zníženie napätia medzi stranami a vylepšenie vzťahov medzi nimi, čo má pozitívny dopad na prípadnú budúcu spoluprácu,
- ktorýkoľvek z účastníkov môže od nej v akejkoľvek fáze jednostranne odstúpiť,
- podiel oboch strán na výsledku,
- výsledná dohoda uspokojuje potreby zúčastnených strán,
- zmenšovanie agendy súdom, čo im umožňuje efektívnejšie rozhodovanie,
- v prípade začatia mediácie v čase súdneho konania po zaplatení súdneho poplatku sa časť tohto poplatku vo výške 90% vracia ak bolo konanie ukončené schválením zmieru, či vo výške 50% v prípade takéhoto ukončenia už po prvom pojednávaní,

nedosiahnutie dohody umožňuje využiť tradičné prostriedky právnej ochrany porušeného či ohrozeného subjektívneho práva, avšak v tomto prípade nedochádza k žiadnemu zmeškaniu hmotnoprávnych lehôt.[9]

Na rozdiel od konania prebiehajúceho podľa ustanovení OSP, v ktorom je uzákonený princíp verejnosti a teda sa ho s malými výnimkami môže zúčastniť každý, výhodou mediačného procesu je jeho neformálna stránka a z nej vyplývajúca diskrétnosť prerokovaných vecí. V neposlednom rade celému procesu prispieva zákonom uložená povinnosť mlčanlivosti. Veľkú rolu tu zohráva aj psychologický aspekt, ktorý je v tomto prípade nesmiernou výhodou. Na rozdiel od hľadania sporu arbitrážnou, či súdnou cestou, strany sa nesúdia a nezúčastňujú sa žiadnych pojednávaní a práve formou kultivovanému

[9] *KNOBLOCHOVÁ, V.:* Alternativní způsob řešení sporů: potovnaní soudního smíru a mediace. In Právnik. 2000, s. 866-867

dialógu za pomoci nestrannej osoby hľadajú akceptabilné riešenie, čo je nesmiernou výhodou pre strany, nakoľko zvyšuje šance strán uspieť.[10]

Rovnako ako aj iné formy, tak aj pri mediácii sa stretávame s určitými negatívami. Ide o tieto ***nevýhody:***

- neistota vzniku výsledku, nakoľko protistrana je oprávnená mediáciu kedykoľvek ukončiť,
- nemožnosť donútenia sporovej strany zúčastniť sa mediácie,
- nevykonateľnosť dohody, ktorú je možné posudzovať hneď z *dvoch hľadísk:*

– ***prvé,*** pokiaľ je výsledkom mediácie dohoda podpísaná stranami, nie je možné sa na jej základe domôcť núteného výkonu rozhodnutia exekúciou, pretože je tu možnosť domáhať sa rozhodnutia na všeobecnom súde, nakoľko mediačná dohoda nezakladá prekážku res iudicata,

– ***druhé*** hľadisko predstavuje uzatvorenie dohody schválenej súdom ako zmier, ktorá je právoplatná a vykonateľná v súlade s ustanoveniami CSP, či uzatvorenie dohody formou vykonateľnej notárskej zápisnice, ktorá zakladá možnosť vykonať exekúciu nedostatok informácií u širokej verejnosti o možnostiach mediácie.[11]

4 Mediácia v rámci úvah „de lege ferenda“

Zákon o mediácii v aktuálnom znení nemožno pokladať za úplne ideálny a je potrebné poukázať na problémové skutočnosti. V prvom rade považujeme za potrebné zmeniť legálnu definíciu mediácie, ktorá je uvedená v § 2 zákona o mediácii tak, aby bolo zdôraznené nielen, že mediácia je mimosúdna činnosť, pri ktorej osoby zúčastnené na mediácii pomocou mediátora riešia spor, ktorý vznikol z ich zmluvného vzťahu alebo iného právneho vzťahu, ale aj, že výsledkom mediácie je pre osoby zúčastnené na mediácii vzájomne priateľná dohoda. Ide o Dohodu o mediácii, ktorú zákonodárca uvádza až v § 14 ods. 5 písm. a) a § 15 zákona o mediácii. Taktiež jedným z predpokladov pre riadne začlenenie inštitútu mediácie do systému riešenia sporov na Slovensku by mohla byť zmena statusu mediátora z pozície podnikateľa na osobu určenú štátom na výkon mediácie, obdobne ako je tomu pri súdnych znalcoch. Mediátori by takto boli nápomocní pri riešení súdnych sporov. Model takejto spolupráce sa už

[10] *PRAVDOVÁ, Z.:* Mediácia ako mimosúdne riešenie sporov a jej výhody. In Personálny a mzdový poradca podnikateľa. 2007, s. 101

[11] *Štúdia: Alternatívne spôsoby riešenia sporov* [cit. 2017-05-01] Dostupné na internete: <http://www.nadsme.sk/files/Studia-Alternat__vne_sposoby_riesenia_sporov-fin_0.pdf>

nachádza v našom právnom poriadku, ide o činnosť notára v rámci dedičského konania. Súd poverí príslušného notára, aby ako súdny komisár, vykonal úkony smerujúce k dohode dedičov. Až pokiaľ k tejto dohode nedôjde, vo veci rozhodne súd. Názory na možnosť zavedenia mediácie ako povinného predstupňa či medzistupňa súdneho konania sú rôzne. Avšak podľa nášho názoru by nebolo na škodu zavedenie obligatórnej mediácie v niektorých ustanovených prípadoch. Pre obligatórnu mediáciu by mohli byť vhodné drobné spory, prípadne rodinné spory akými sú napríklad rozvody manželstiev s maloletými deťmi. Dopadom tejto legislatívnej zmeny pre prax by bolo jednoznačné odbremenenie súdov. V súvislostiach podstatných pre začatie procesu mediácie by boli tiež vhodné určité legislatívne zmeny, ktoré by prospeli mediátorom v praxi. Mohla by sa odstrániť povinnosť overovania podpisov na dohode o začatí mediácie a jej následného ukladania do Notárskeho centrálneho registra listín. Vzhľadom na to, že mediátori priamo zo zákona zodpovedajú za škodu spôsobenú pri výkone svojej činnosti, nepokladáme za potrebné byrokratizovať postup pri začatí mediácie. Mediátorská obec dlhodobo polemizuje nad otázkou vykonateľnosti mediačnej dohody. Domnievame sa, že nie je ani tak dôležité to, či dohoda je alebo nie je exekučným titulom, skôr sa prikláňame k tomu, že je potrebné zjednodušiť a zrýchliť proces jej schvaľovania. Legislatívne by bolo potrebné zabezpečiť, aby sa v čo najkratšom čase a čo najjednoduchším a najefektívnejším spôsobom mediačná dohoda stala exekučným titulom. Ďalším návrhom na legislatívnu úpravu by bolo odlíšenie pojmu osoby zúčastnenej na mediácii a ďalšej osoby zúčastnenej na mediácii. Následne v legislatíve jasne vymedziť povinnosť mlčanlivosti mediátora, účastníkov mediácie ako aj ďalších osôb zúčastnených na mediácii. Bolo by vhodné zabezpečiť aby povinnosť mlčanlivosti bola rešpektovaná v rámci súdneho konania a to zo strany súdu. Na záver by bolo tiež vhodné zabezpečiť prenesenie trov konania na účastníka, ktorý bez vážneho dôvodu, prípadne bezdôvodne odmietne riešiť svoj spor prostredníctvom mediácie a to bez ohľadu na výsledok súdneho konania.

Záver

Mediácia vyjadruje autonómiu vôľe účastníkov civilného sporu a poskytuje im kontraktačnú, zmluvnú slobodu i v prípade riešenia ich vzájomných sporov, tak aby sa nemuseli vždy obracať len na súdy, ale mohli dospieť k urovnaniu sporu vzájomnou dohodou výhodnou pre obidve strany. Tento spôsob riešenia sporov má pri súčasnej zaťaženosti súdov, súdnych prieťahoch, zložitosti slovenskej legislatívy, ako aj pri aktuálnej výške súdnych poplatkov svoje opodstatnenie a nesporné výhody. Každopádne k dosiahnutiu posunu mediačného procesu vo všeobecnom ponímaní je potrebné predovšetkým zlepšiť a spresniť právnu úpravu tohto inštitútu, pretože len na základe kvalitnej a komplexnej právnej úpravy je možné zaistiť stranám dostatočnú právnu istotu, s čím samozrejme aj úzko súvisí dôvera v možnosť využitia práve takejto alternatívnej cesty riešenia sporu, ktorý poskytuje skutočne nemalý rad pozitív. Veď napokon je tu stále zákonná istota, že ak sa táto možnosť neosvedčí a nejakým spôsobom sa spor nepodarí vyriešiť k spokojnosti oboch sporných strán a tie aj napriek všetkým snahám nájsť kompromis a dohodnúť sa nevyriešia svoj spor prostredníctvom mediácie, majú vždy možnosť riešiť spor súdnou cestou.

Použitá literatúra

- *FEKETE. I.:* Občiansky zákonník s komentárom Vydavateľstvo: Ing. Miroslav Mračko - EPOS, 2007, ISBN 8080576882.
- *HOLÁ, L.:* Mediace v teorii a praxi. Praha: Grada Publishing a.s., 2011, ISBN 978-80-247-3134-6.
- *KEČKEMÉTY, V.:* Oblasti využitia mediácie, Justice for all.sk 2010, [online], [2017-05-01] Dostupné na internete: http://www.mediacia mimosudnespory.sk/oblasti_vyuzitia_mediacie.php
- *KNOBLOCHOVÁ, V.:* Alternativní způsob řešení sporů: potovnaní soudního smíru a mediace. In Právnik. 2000. ISSN 0231-6625.
- *Komentár k novele zákona o mediácii*: ČARNOGURSKÝ ULC bulletín PRO BONO 3/2010, [online], [2017-05-01] Dostupné na internete: http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/03/2623-novela-zakona-o-mediacii
- *MACZKÓ, L.:* Občianskoprávna mediácia. 2012, [online] [2017-05-01], Dostupné na internete: http://www.mediator-novezamky.sk/obciansko-pravna_mediacia.html
- *Ministerstvo spravodlivosti SR:* Mediácia. Príručka pre odbornú a laickú verejnosť. wwwold.justice.sk/dwn/l5/ppoalv.rtf, 2012, [online] [2017-05-01] Dostupné na internete: http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=3&ved=0CEEQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwwwold.justice.sk%2Fdwn%2Fl5%2Fppoalv.rtf&ei=2G4XUfyoK8fjtQbLoYDwBg&usg=AFQjCNFkKna0Ap3QisCXEfZZmU1gv7BnaQ
- *PRAVDOVÁ, Z.:* Mediácia ako mimosúdne riešenie sporov a jej výhody. In Personálny a mzdový poradca podnikateľa. 2007. ISSN 1335-1508.
- *RUPCOVÁ, E.:* Mimosúdne riešenie sporov v Slovenskej republike. Justičná revue, 60, 2008, č. 3, ISSN 1335-6461.
- *Štúdia: Alternatívne spôsoby riešenia sporov* [cit. 2017-05-01] Dostupné na internete: <http://www.nadsme.sk/files/Studia-Alternat__vne_sposoby_riesenia_sporov-fin_0.pdf>

Vady právnych úkonov a ich následky v teórii a v praxi

DEFECTS OF LEGAL ACTS AND THEIR CONSEQUENCES IN THEORY AND PRACTICE

Tomáš Zverka[1]

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou vád právnych úkonov a ich následkov v občianskoprávnych vzťahoch tak z hľadiska teórie, ako aj praxe. Cieľom príspevku je analýza vád právnych úkonov a ich následkov a nedostatky súčasnej právnej úpravy v Slovenskej republike, príspevok je taktiež zameraný na absolútnu a relatívnu neplatnosť právnych úkonov a ich význam v rámci platnej právnej úpravy, ako aj otázky vadnosti právnych úkonov a ich následkov v rámci úvah "de lege ferenda".

Kľúčové slová: právny úkon, vady právnych úkonov, relatívna neplatnosť právnych úkonov, absolútna neplatnosť právnych úkonov

Abstract

The article deals with issues of legal acts and their consequences in civil law relations both in terms of theory and practice. The aim of the article is to analyze the deficiencies of legal acts and their consequences and the shortcomings of the current legislation in the Slovak Republic. The article is also focused on the absolute and relative defects of legal acts and their consequences in the framework of valid legislation as well as issues of defect of legal acts and their consequences considerations of "de lege ferenda".

Keywords: legal action, defects of legal acts, the relative nullity of legal acts, the absolute nullity of legal acts

[1] Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav súkromného práva, tomas.zverka@paneurouni.com

Úvod

Subjekty občianskoprávnych vzťahov svojim ľudským správaním spôsobujú vznik, zmenu alebo zánik práv a povinností, pričom tento jav sa v odbornej právnej terminológii nazýva právny úkon a v praxi je najfrekventovanejšie sa vyskytujúcou právnou skutočnosťou. Každý z nás, takmer každý deň, koná právne relevantným spôsobom, bez toho aby si to možno priamo uvedomoval. Pritom aj tak triviálna činnosť ako je nákup potravín v obchode, má právny charakter a vyvoláva právne účinky. Možno povedať, že celý náš život nás sprevádzaju právne úkony vykonané tak nami samotnými, ako aj našim okolím. To je jedným z dôvodov, prečo je právny úkon jedným z bazálnych občianskoprávnych pojmov. Veľmi frekventovaná je však situácia, v ktorej určité právne konanie nebolo úplne v súlade s podmienkami, ktoré právo stanovuje a následne môže byť postihnuté vadou. Väčšinou táto vada môže spočívať napríklad v tom, že úkon nie je urobený v predpísanej forme alebo osobou, ktorá na to nie je spôsobilá. V takých prípadoch je nevyhnutné položiť si otázku, aké (a či vôbec nejaké) právne následky takýto právny úkon vyvolá, respektíve aký konkrétny následok určité vada právneho úkonu spôsobí. Právne úkony musia spĺňať všetky náležitosti stanovené v Občianskom zákonníku. Vada právneho úkonu so sebou prináša celý rad problémov, a preto je veľmi dôležité poznať, čo zákon ustanovuje, teda čo je nevyhnutné pre platnosť právnych úkonov, ale aj to, ako možno riešiť situáciu, keď je právny úkon vadný. Cieľom tohto príspevku je priniesť tak teoretický, ako aj praktický stručný pohľad na občianskoprávnu problematiku týkajúcu sa právnych úkonov všeobecne, ich zaradenia do systému práva, predpokladov ich platnosti a analýzu problematiky právnych následkov vadnosti právnych úkonov v rovine *de lege lata* podľa súčasnej úpravy Občianskeho zákonníka, ako aj v rovine *de lege ferenda*, ktorá úzko súvisí aj s pripravovanou rekodifikáciou občianskeho práva hmotného na Slovensku.

1 Právny úkon ako legálny pojem

Právny úkon patrí medzi aprobované subjektívne právne skutočnosti, tzn. skutočnosti pochádzajúce z právne účinnej vôle ľudí, ktoré sú dovolené. Právne úkony sú teda konania, ktoré právny poriadok aprobuje. Právnu skutočnosť možno definovať ako každú skutočnosť inú než zákon, s ktorou právny poriadok spája právne následky. Z hľadiska právnych vzťahov sú takýmito právnymi následkami vznik, zmena alebo zánik právneho vzťahu. Právna úprava spravidla legálne definície právnych pojmov a inštitútov obchádza, ich vymedzenie ponecháva teoretikom. Výnimku z tejto zásady tvorí legálna definícia najvýznamnejšej a najdôležitejšej právnej skutočnosti závislej od správania ľudí. V notoricky známom

ustanovení § 34 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „OZ“) sa uvádza: „Právny úkon je prejav vôle smerujúci najmä k vzniku, zmene alebo zániku tých práv alebo povinností, ktoré právne predpisy s takýmto prejavom spájajú.“ V tejto definícii je veľmi dôležité slovo „najmä“, ktoré znamená, že prejav vôle konajúceho môže predstavovať aj iný cieľ, ako je vznik, zmena alebo zánik práv a povinností. Z vymedzenia právneho úkonu vyplývajú pojmové znaky právneho úkonu, ktorými sú:

a) prejav vôle,

b) smerovanie prejavu vôle k vzniku právnych následkov,

c) uznanie prejavu vôle právnym poriadkom,

d) právny poriadok musí s prejavom vôle spájať tie právne následky, ktoré konajúci sledoval.

Ad a) Základným pojmovým znakom právneho úkonu je prejav vôle, ktorý musí smerovať najmä ku vzniku, zmene alebo zániku práv a povinností. Skladá sa z dvoch vzájomne spätých prvkov, ktoré sa v danom prípade musia vyskytovať simultánne. Sú nimi vôľa a prejav. Vôľa je sama o sebe subjektívnou kategóriou a k objektivizácii môže dôjsť až na základe jej vonkajšieho prejavu. Inak povedané, vôľa ako jav psychického vnútra človeka má právny význam ako právny úkon len vtedy, ak je navonok vyjadrená prostredníctvom jej prejavu právom uznaným spôsobom. Nie je vylúčené, že prejavená vôľa sa bude líšiť od skutočnej vôle, či už z dôvodu omylu, simulácie alebo napr. donútenia. Aby vôľa mala právny význam, musí byť vážna a slobodná. Vôľa nie je vážna, ak konajúci nechcel vyvolať právne následky, ktoré by inak na základe jeho prejavu nastali. O slobodnú vôľu nepôjde v prípade existencie pôsobenia vonkajších rušivých vplyvov, ktoré konajúcu osobu zbavujú voľnosti rozhodnúť sa, alebo túto voľnosť výrazne obmedzujú, či určitý prejav vôle vykoná.[2]

O slobodnú vôľu nepôjde v prípade existencie pôsobenia vonkajších rušivých vplyvov, ktoré konajúcu osobu zbavujú voľnosti rozhodnúť sa, alebo túto voľnosť výrazne obmedzujú, či určitý prejav vôle vykoná. Prejav je akýkoľvek spôsob vonkajšej manifestácie vôle, ktorý však musí byť poznateľný inými osobami. Čo všetko treba pokladať za takéto správanie, je otázka zložitá a závisí od hospodárskej a kultúrnej úrovne spoločnosti, ktorej vládnuca spoločenská sila vteľuje svoje predstavy o spôsobe prejavu vôle a jeho význame do právneho poriadku.[3] Okrem výslovného prejavu je právom dovolený i konkludentný prejav, tzn. akýkoľvek nevýslovný prejav, ktorý nevzbudzuje pochybnosti o tom, ako je vôľa týmto

[2] *SYROVÝ, I.:* Vážna a slobodná vôľa – náležitosti platnosti právneho úkonu. In Justičná revue, roč. 58, 2006, č. 5, s. 842

[3] *REBRO, K. – BLAHO, P.:* Rímske právo. Bratislava: OBZOR, 1991, s. 126

spôsobom prejavená. Právne úkony vyjadrené konkludentne sú interpretovateľné najmä podľa toho, čo daný spôsob ich vyjadrenia obvykle znamená.[4]

Ad b) Ďalším prvkom právneho úkonu je zameranie prejavu vôle k vzniku, zmene alebo zániku práv a povinností, pričom zvyčajne ide o chcené následky prejavu vôle. Ak konajúca osoba svojim prejavom nesledovala vznik daných právnych následkov, nepôjde o právny úkon, prípadne pôjde o vadný právny úkon. Typickými príkladmi sú napríklad prejavy počas hry, pri vyučovaní alebo zo žartu.

Ad c) Určitý prejav možno za právny úkon označiť iba vtedy, ak takýto prejav vôle objektívne právo uznáva. Ak právny poriadok určitý vzťah nerieši, úkon konajúcej osoby bude mať následky predpokladané daným úkonom, ak tento úkon nie je zákonom výslovne zakázaný, alebo ak z jeho povahy nevyplýva jeho nedovolenosť. Uvedené vyplýva z čl. 2 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého: „Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť aby konal niečo, čo zákon neukladá."

Ad d) Prejavená vôľa je zameraná na dosiahnutie toho, čo objektívne právo s takýmto prejavom spája, t. j. vznik, zmenu alebo zánik daného právneho vzťahu. Z prejavu musí byť zrejmé, že tieto následky hodlá konajúci svojim prejavom dosiahnuť. Ak dané konanie nemá pojmové znaky právneho úkonu, nemožno vôbec hovoriť o právnom úkone a z takéhoto konania nevznikajú žiadne právne následky (tzv. *non negotium*).[5]

Aby mal právny úkon žiadané právne následky, musí byť platný. Za platný sa považuje právny úkon spĺňajúci podmienky požadované právnym poriadkom, ktoré sa obvykle označujú ako náležitosti právnych úkonov. Požadované náležitosti právnych úkonov sa týkajú hlavných prvkov právneho úkonu a na základe toho rozlišujeme:

a) náležitosti vôle,

b) náležitosti prejavu,

c) náležitosti pomeru vôle a prejavu,

d) náležitosti subjektu a

e) náležitosti predmetu.[6]

---

[4] *Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 29. 9. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2167/2005*
[5] *FEKETE, I.:* Občiansky zákonník. Veľký komentár, 1. zväzok. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 118-119
[6] *OTTOVÁ, E.:* Teória práva, 1. vydanie. Šamorín: HEURÉKA, 2006, s. 187

2 Následky vád právnych úkonov – absolútna a relatívna neplatnosť

Občiansky zákonník používa len pojem „neplatnosť", pričom taxatívne vypočítava prípady, v ktorých je právny úkon neplatný relatívne. Z toho vyplýva, že vo všetkých ostatných prípadoch pôjde o neplatnosť absolútnu. Inak povedané Občiansky zákonník vychádza z princípu, že vtedy, ak zákon sankcionuje vady právneho úkonu neplatnosťou, právny úkon je absolútne neplatný, okrem ak Občiansky zákonník (alebo iný zákon) expressis verbis neupraví, že ide len o relatívne neplatný právny úkon.[7]

Právny úkon je absolútne neplatným z dôvodov uvedených v ustanoveniach:

- § 37 ods. 1 - nedostatok slobody a vážnosti vôle a tiež nedostatok určitosti a zrozumiteľnosti prejavu,
- § 37 ods. 2 - nemožnosť plnenia,
- § 38 ods. 1 - nedostatok spôsobilosti na právne úkony,
- § 38 ods. 2 - konanie v duševnej poruche, ktorá robí konajúcu osobu neschopnou na právny úkon,
- § 39 - odporovanie alebo obchádzanie zákona, rozpor s dobrými mravmi a
- § 40 – nedodržanie formy, ktorú vyžaduje zákon.

Absolútne neplatný právny úkon existuje (nie je *non negotium*), avšak pre vady, s ktorými zákon takúto neplatnosť spája, nemôže mať za následok vznik, zmenu alebo zánik práv alebo povinností. Pre absolútnu neplatnosť je charakteristické, že nastáva priamo zo zákona a pôsobí voči každému, teda dovolať sa jej môže každý bez ohľadu na to, či bol účastníkom právneho úkonu. Na rozdiel od relatívnej neplatnosti, absolútnej neplatnosti sa môže dovolávať aj ten, kto ju sám spôsobil, pretože absolútna neplatnosť je daná na ochranu každého. Fekete sa však domnieva, že napriek uvedenému, by mal súd v každom individuálnom prípade prihliadať na zásadu, že nikto nesmie mať výhodu z vlastnej nepoctivosti, t. j. prihliadať na to, či dovolanie sa absolútnej neplatnosti tým, kto ju spôsobil, nie je podľa ustanovenia § 3 ods. 1 OZ výkonom práva proti dobrým mravom. Na absolútnu neplatnosť právneho úkonu prihliada súd resp. aj iný štátny orgán z úradnej moci (*ex officio*), teda aj bez návrhu, avšak len v prípade, že dané skutočnosti rozhodujúce pre posúdenie absolútnej neplatnosti vyjdú v konaní najavo. Takýmito skutočnosťami, na ktoré prihliada súd z úradnej povinnosti sú napr. nedostatok formy, odporovanie zákonu, nedostatok spôsobilosti konajúceho na daný právny úkon atď. Okrem nich rozlišujeme aj dôvody, ktoré musia byť účastníkom tvrdené ako napr. nedostatok slobody alebo vážnosti vôle. Ďalšími

[7] *KRAJČO, J.:* Občiansky zákonník pre prax. Komentár, 1. zväzok. Bratislava: EUROUNION, 2015, s. 527

charakteristikami absolútnej neplatnosti sú, že pôsobí ex tunc, t. j. spätne od momentu vzniku daného právneho úkonu, nepodlieha premlčaniu a nie je ju možné ratihabovať a ani konvalidovať dodatočným odpadnutím dôvodu neplatnosti. Tzn., že ju nemožno odstrániť dodatočným schválením a taktiež nemôže byť zhojená ani po zaniknutí prekážajúcej okolnosti. Právnym následkom absolútnej neplatnosti je aj vznik nároku na náhradu školy.[8]

Plnenie, ku ktorému došlo z absolútne neplatného právneho úkonu, v zmysle § 451 zakladá bezdôvodné obohatenie.

Relatívna neplatnosť je upravená v § 40a OZ, kde sú taxatívne vypočítane prípady relatívnej neplatnosti a to nasledovne:

- § 49a: právny úkon je neplatný pre „omyl konajúcej osoby, vychádzajúci zo
- skutočnosti, ktorá je pre uskutočnenie právneho úkonu rozhodujúca a osoba,
- ktorej bol právny úkon určený, tento omyl vyvolala alebo o ňom musela vedieť.
- Právny úkon je takisto neplatný, ak omyl táto osoba vyvolala úmyselne“,
- 140: právny úkon je neplatný pre nerešpektovanie zákonného predkupného
- práva spoluvlastníkov pri prevode spoluvlastníckeho podielu na iné než blízke
- osoby, ktoré sú vymedzené v ustanoveniach § 116, § 117,
- § 145 ods. 1: právny úkon je neplatný, ak absentuje súhlas druhého manžela
- v nie bežných veciach týkajúcich sa spoločných vecí,
- § 479: právny úkon je neplatný pre opomenutie potomkov poručiteľom v závete
- okrem situácie, že došlo k ich vydedeniu,
- § 701 ods. 1: právny úkon je neplatný, ak absentuje súhlas spoločných
- nájomcov bytu v nie bežných veciach spoločného nájmu bytu,
- §40 ods. 1: právny úkon je neplatný pre nedostatok formy právneho úkonu
- vyžadovanej dohodou účastníkov,
- právny úkon je neplatný, ak chýba niektorá z ďalších náležitostí v zmluve
- obstaraní zájazdu, ktoré sú vymenované v § 471 ods. 2 písm. a až g,
- § 775: nakoniec právny úkon je neplatný, ak v zmluve chýba dojednanie
- odmeny sprostredkovateľovi.

Vo všetkých ostatných prípadoch neplatnosti bude právny úkon absolútne neplatný.[9]

[8] *FEKETE, I.:* Občiansky zákonník. Veľký komentár, 1. zväzok. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 272
[9] *VOJČÍK, P.* a kol.: Občiansky zákonník. Stručný komentár, 3. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 131

Dôvody relatívnej neplatnosti, ktoré kogentne upravuje ustanovenie § 40a Občianskeho zákonníka totiž nemožno zmluvnou úpravou ani analogicky rozširovať 167 . Podstata relatívnej neplatnosti právneho úkonu spočíva v tom, že relatívne neplatný právny úkon vyvoláva všetky účinky ako platný právny úkon, avšak tieto účinky pôsobia len do okamihu dovolania sa právnej skutočnosti, ktorá spôsobila relatívnu neplatnosť úkonu. Platí tu teda vyvrátiteľná domnienka platnosti takéhoto úkonu. Totižto na dosiahnutie neplatnosti právnych úkonov, ktoré sú postihnuté relatívnou neplatnosťou nie je osobitný verejný záujem, preto zákonodarca ponecháva vyriešenie na vôľu dotknutých osôb. Definitívna platnosť relatívne neplatného úkonu nastáva po uplynutí troch rokov odo dňa urobenia právneho úkonu v prípade, ak sa žiadna oprávnená osoba nedovolá relatívnej neplatnosti. Právo dovolávať sa neplatnosti podlieha premlčaniu a pretože nie je ustanovené inak, premlčí sa vo všeobecnej premlčacej lehote, ktorá je tri roky. Ak sa však oprávnený dovolá neplatnosti včas, jej účinky nastávajú *ex tunc*, teda spätne k urobeniu právneho úkonu; ***ratihabíciou***, teda dodatočným schválením relatívne neplatného právneho úkonu; ***konvalidáciou***, t.j. dodatočným odpadnutím dôvodu relatívnej neplatnosti právneho úkonu. Bez dovolania sa relatívnej neplatnosti je právny úkon platný a súd či iný orgán právnej ochrany bez tohto jednostranného právneho úkonu nemôže z úradnej povinnosti prihliadnuť na relatívnu neplatnosť (napríklad okresný úrad je zásadne povinný, ak niet dovolania sa relatívnej neplatnosti, povoliť vklad vlastníckeho práva k nehnuteľnosti bez ohľadu na to, že právny úkon je relatívne neplatný).[10]

3 Vady právnych úkonov v rámci úvah „de lege ferenda“

Súčasná právna úprava postihuje takmer každú vadu právneho úkonu (okrem pár výnimiek) absolútnou neplatnosťou na ktorú štát prihliada ex offo, čo znamená, že je preferovaná pred relatívnou neplatnosťou, pričom prípady relatívnej neplatnosti, ako boli spomenuté vyššie, zákon len taxatívne vymenúva v ustanovení § 40a OZ. Právna kultúra a bohužiaľ predovšetkým právna prax hľadajú predovšetkým dôvody pre neplatnosť konkrétnych právnych úkonov a rôzne spôsoby, ako daný úkon urobiť neplatným. Spravidla je pritom tento stav z dôvodov často len formálnych nedostatkov na ujmu oprávnenej strany. Takýto stav je neudržateľný a neprípustný. Je dosť pravdepodobné, že ide len o prežitok minulého totalitného režimu, ktorý slúžil ako nástroj na riadenie spoločnosti. Takáto úprava však v žiadnom prípade nesleduje ochranu záujmov jednotlivca a nerešpektuje skutočnú vôľu konajúcich subjektov. Preto je potrebné zamerať sa na novú právnu úpravu a uvažovať

[10] *FEKETE, I.:* Občiansky zákonník. Veľký komentár, 1. zväzok. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011, s. 276

o neplatnosti právnych úkonov *de lege ferenda*, tak aby bola v čo najširšej miere zabezpečená ochrana práv a slobodná autonómia subjektov občianskoprávnych vzťahov.

Povahe súkromného práva ako i zásadám a princípom kontinentálnej právnej kultúry bude v tomto prípade zodpovedať zásada *„potius valeat actus quam pereat“*, čiže pravidlo podľa ktorého je na mieste hľadať skôr dôvody platnosti právnych úkonov ako ich neplatnosti. Uvedenému zodpovedá aj český NOZ, ktorý vo svojom ustanovení § 574 hovorí, že na právny úkon je treba skôr hľadieť ako na platný než ako na neplatný. Samozrejme, že nie je možné, aby sa v novej právnej úprave upustilo od rozlišovania absolútnej a relatívnej neplatnosti právnych úkonov. Zákonodarca by však mal zmeniť pomer výskytu týchto dvoch druhov neplatnosti. Rekodifikovaný Občiansky zákonník by mal spájať s absolútnou neplatnosťou len právne úkony, ktoré podľa súčasného § 39 OZ svojim obsahom alebo účelom odporujú zákonu alebo ho obchádzajú, nakoľko verejná moc musí sankcionovať každé porušenie svojich právnych predpisov nie len vo verejnoprávnej sfére, ale i v súkromnoprávnej sfére. Čo sa týka právneho úkonu, ktorý je v rozpore s dobrými mravmi, v tomto prípade by sa mal zákonodarca v budúcej právnej úprave uchýliť k relatívnej neplatnosti, nakoľko dobré mravy sú kategóriou príliš všeobecnou, nedifinovanou právnym predpisom, pričom skutočnosť, či je právny úkon v rozpore s dobrými mravmi závisí od posúdenia súdu, takže každý súd môže mať na túto otázku vlastný názor. Preto by bolo zrejme vhodnejšie spájať rozpor s dobrými mravmi s relatívnou neplatnosťou a nechať to na účastníkovi právneho úkonu, ktorý je ním dotknutý, či sa neplatnosti dovolá alebo nie. Okrem právnych úkonov nedovolených (s výnimkou rozporu s dobrými mravmi) by bolo v rámci budúcej právnej úpravy vhodné aj naďalej spájať následok v podobe absolútnej neplatnosti s právnymi úkonmi podľa § 37 ods. 2 OZ, čiže tie, ktorým predmetom je plnenie nemožné. Vzhľadom na zásadu *„impossibilium nulla obligatio est“*, v preklade „neexistuje záväzok robiť veci nemožné“, nemožno nikoho nútiť k právnemu úkonu, ktorého plnenie je fakticky nemožné. V tomto prípade je zrejmé, že zaťažovať právny úkon len relatívnou neplatnosťou, by nebolo ani spravodlivé ani vhodné, nakoľko účastník právneho úkonu je z jeho uskutočnenia od počiatku vylúčený a požadovať od neho nemožné plnenie, dokým sa nedovolá relatívnej neplatnosti, by bolo zrejme v rozpore so zákonom. Všetky ostatné prípady by mali byť postihované relatívnou neplatnosťou, ktorej dovolávať sa bude môcť len oprávnená osoba, na ktorej ochranu je neplatnosť v zákone upravená a ktorá túto neplatnosť spôsobila. Budúca právna úpravy by teda mala upustiť od taxatívneho vymedzenia relatívnej

neplatnosti uplatňovanú v terajšom Občianskom zákonníku a po vzore štandardných európskych kódexov zvoliť kritérium všeobecné.[11]

Záver

Právne inštitúty a pojmy, ktoré sú predmetom tohto článku, reprezentujú zaužívanú, tradičnú a dlhodobú súčasť Slovenskej právnej kultúry. Právne úkony patria medzi subjektívne právne skutočnosti a predstavujú ich najdôležitejší druh. V úvode článku som si vytýčil za cieľ prispieť k analýze pomerne zložitej problematiky vadnosti právnych úkonov vymedzením podstatných náležitostí právneho úkonu, ako aj konkrétnou analýzou právnych následkov absolútnej a relatívnej neplatnosti právnych úkonov *de lege lata* a taktiež návrhov *de lege ferenda* v otázke vád právnych úkonov v rámci pripravovanej rekodifikácie Občianskeho práva hmotného na Slovensku. Pre obmedzený priestor sa mi žiaľ nepodarilo ani len okrajovo venovať problematike z pohľadu občianskeho práva procesného, nakoľko je téma práce veľmi rozsiahla už len z pohľadu občianskeho práva hmotného. V článku som sa zameral na následky absolútnej a relatívnej neplatnosti vadných právnych úkonov. Vadné právne úkony môžu spôsobiť ničotnosť alebo neplatnosť právneho úkonu. Náš právny poriadok však pojem ničotnosť nepozná, a preto je vhodnejšie hovoriť len o neplatnosti právnych úkonov ako najvýznamnejšieho následku ich vadnosti. Neplatnosť rozlišujeme dvojakú a to relatívnu a absolútnu. Súčasný Občiansky zákonník uprednostňuje absolútnu neplatnosť nad relatívnou. Aj keď je absolútna neplatnosť veľmi dôležitý občianskoprávny inštitút, mám za to, že táto právna úprava je príliš striktná a absolútna neplatnosť by sa nemala uprednostňovať pred relatívnou neplatnosťou ale naopak, mala by byť skutočne len tým najkrajnejším riešením *ultima ratio*. Podobne aj podľa legislatívneho zámeru nového Občianskeho zákonníka by prípady absolútnej neplatnosti mali byť obmedzené len na taxatívne dôvody a relatívna neplatnosť by mala byt riešením vo všetkých ostatných prípadoch. Preto verím, že úprava v novom Občianskom zákonníku bude skutočne položená na takomto chápaní neplatnosti právnych úkonov, aby sa tak čo najmenej zasahovalo do základných zásad občianskeho práva.

[11] *Dôvodová správa k novému Občianskemu zákonníku (konsolidovaná verzia)* [online]. Praha: Vláda ČR,3. 2. 2012 [citované 4.5. 2017]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf

Použitá literatúra

- *FEKETE, I.:* Občiansky zákonník. Veľký komentár, 1. zväzok, 2. vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, 2014. s. 816. ISBN 978-80-8155-039-3.
- *Dôvodová správa k novému Občianskemu zákonníku (konsolidovaná verzia)* [online]. Praha: Vláda ČR,3. 2. 2012 [citované 4.5. 2017]. Dostupné na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf
- *KRAJČO, J.:* Občiansky zákonník pre prax. Komentár, 1. zväzok. Bratislava: EUROUNION, 2015. s. 1247. ISBN 978-80-89374-32-8.
- *OTTOVÁ, E.:* Teória práva, 1. Vydanie. Šamorín: HEURÉKA, 2006. s. 226 . ISBN 80-7160-187-X
- *REBRO, K. – BLAHO, P.:* Rímske právo. Bratislava: OBZOR, 1991. s. 448. ISBN 80-215-0158-8
- *Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 29. 9. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2167/2005*
- *SYROVÝ, I.:* Vážna a slobodná vôľa – náležitosti platnosti právneho úkonu. In Justičná revue, roč. 58, 2006, č. 5, s. 842-847. ISSN 1335-6461
- *VOJČÍK, P. a kol.:* Občiansky zákonník. Stručný komentár, 3. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010. s. 1282. ISBN 978-80-8078-368-6

Rekodifikácia súkromného práva vs. reálne potreby spoločnosti

RECODIFICATION OF PRIVATE LAW VS. ACTUAL NEEDS OF THE SOCIETY

Juraj Žemba[1]

Abstrakt

Ako už bolo mnohokrát spomínané, problematika rekodifikácie súkromného práva je už viac ako dve desaťročia jednou z najdiskutovanejších tém v právnom priestore Slovenskej republiky. Príspevok najskôr prináša stručný pohľad na súčasný stav rekodifikačných prác. Následne je dominantná časť príspevku prostredníctvom niekoľkých poznámok zameraná na analýzu reálnych potrieb spoločnosti v Slovenskej republike v kontexte pripravovanej kodifikácie, resp. rekodifikácie.

Kľúčové slová: rekodifikácia, spoločnosť, vymožiteľnosť práva

Abstract

In the past decades recodification of the private law in Slovak republic has become one of the most controversial topics within slovak legal system. The first smaller part of this article analyses actual condition of recodication´s proces in Slovak republic´s legal system. In the following dominant part of given article there are analysed particular issues related to actual society´s needs falling within the frame of recodification.

Úvod

Téma mojej dizertačnej práce pod názvom „Pozitíva a negatíva duálnej reglementácie súkromného práva má svoje nesporné výhody i nevýhody. Výhodou je nepochybne široké spektrum právnych i spoločenských tém, na ktoré môžem v rámci svojej publikačnej i akademickej činnosti zamerať svoju pozornosť. Šírka zvolenej tematiky sa zároveň stáva aj

[1] JUDr. Juraj Žemba advokát, externý doktorand na Katedre obchodného, hospodárskeho a finačného práva, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

jej nevýhodou najmä z dôvodu jej značnej abstrakcie a praktickej nemožnosti zaoberať sa v rámci výskumu všetkými jej aspektmi. Napriek skutočnosti, že v posledných mesiacoch je v rámci rekodifikačných prác vidieť pozitívny posun a intenzívnu snahu o hľadanie východísk za účelom vypracovania a prijatia čo najefektívnejšej právnej úpravy, predsa mám za to, že existujú oblasti spoločenských vzťahoch, ktoré z rôznych dôvodov unikajú pozornosti zákonodarcov a môžu výrazne prispieť k realizácii jednotlivých právnych predpisov. Práve z uvedeného dôvodu zameriavam svoj príspevok nielen na analýzu súčasného stavu rekodifikačných prác, ale v prevažnej miere prostredníctvom tohto príspevku poukazujem aj na reálne potreby ľudskej spoločnosti v Slovenskej republike. Zastávam totiž názor, že aj pri najlepšom úsilí zákonodarcov ostávajú niektoré skutočné potreby spoločnosti opomínané. Okrem analýzy danej problematiky sa príspevok snaží priniesť aj niektoré vlastné postrehy a návrhy na zlepšenie súčasného stavu. Z hľadiska metodiky písania sú v článku použité najmä metódy analýzy a komparácie.

1 Súčasný stav rekodifikačných prác

Hneď úvodom je potrebné poznamenať už dávno známu skutočnosť, že v Slovenskej republike už prakticky viac než dve desaťročia prebiehajú práce na prijatí nielen nového Občianskeho zákonníka, ale aj na rekodifikácii, resp. kodifikácii súkromného práva ako takého. Na rozdiel od Slovenskej republiky, v Českej republike sa nadobudnutím účinnosti Občianskeho zákonníka č. 82/2012 Sb. odo dňa 1.1.2014 aplikuje kompletne nový „Občanský zákoník“ zahŕňajúci m v jednom celku celú matériu súkromného práva obsiahnhnutých do jeho prijatia a nadobudnutia účinnosti vo viacerých samostatných právnych predpisoch. V Českej republike teda viac menej úspešne došlo ku kodifikácii súkromnoprávnej matérie, t.j. nový Občanský zákoník obsahuje v súčasnosti úpravu občianskeho, obchodného, ale aj rodinného práva s výnimkou práva obchodných spoločností, ktorých právna úprava patrí od prijatia nového Občanského zákoníka pod samostatný osobitný právny predpis „Zákon č. 90/2012 Sb. o obchodních korporacích“.

Aj napriek snahám poslednej rekodifkačnej komisie pod vedením Doc. Števčeka, ustanovenej dňa 9.11.2015 stále zostáva najucelenejším dokumentom v oblasti rekodifikácie súkromného práva „Legislatívny zámer kodifikácie súkromného práva“ z roku 2008. V uvedenej súvislosti je však potrebné spomenúť jeden zo záverov vyplývajúci zo zápisnice z prvého plenárneho zasadnutia v tom čase novo ustanovenej rekodifikačnej komisie Občianskeho zákonníka pri Ministerstve spravodlivosti zo dňa 9.11.2015. V zmysle citovaného dokumentu „viacerí členovia rekodifikačnej komisie navrhli už schválený Legislatívny zámer

Občianskeho zákonníka iba upraviť (nevypracovať úplne nový Legislatívny zámer, keďže by to práce Komisie veľmi zdržalo) a tak Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka revidovať iba v zásadných otázkach.[2] Došlo teda k schváleniu už existujúceho Legislatívneho zámeru, ktorý v zmysle výstupov poslednej Komisie pre rekodifikáciu bude slúžiť ako podkladový materiál pre ďalší postup rekodifikačných prác. Zo zápisníc spomínanej Komisie pre rekodifikáciu Občianskeho zákonníka badať teda viaceré posuny smerom ku rekodifikovanej úprave či už rodinného práva, spotrebiteľského práva, problematiky náhrady škody, vecného, dedičského práva alebo obchodného práva.

Osobitnú pozornosť si podľa môjho názoru zaslúži zohľadnenie vzťahu občianskeho práva a obchodného práva reprezentovaných ich kódexmi a ďalšími právnymi predpismi. Okrem vyššie uvedeného možno zo zápisníc novej Komisie pre rekodifikáciu pod vedením Doc. Števčeka badať opätovný opatrný príklon k duálnej úprave občianskeho a obchodného práva vyjadrenej najmä vzťahom medzi Občianskym a Obchodným zákonníkom ako lex generalis a lex specialis. V zmysle zápisnice z plenárneho zasadnutia Komisie pre rekodifikáciu Občianskeho zákonníka zo dňa 13.1.2016 „Predsedníctvo Komisie prerokovalo a podporilo návrh pracovnej skupiny na štruktúru príp. budúceho Obchodného zákonníka, v zmysle ktorého sa navrhuje v Obchodnom zákonníku ponechať úpravu inštitútov pevne spojených s právnym postavením podnikateľských entít (podnik, organizačná zložka a pod.), obchodných korporácií a družstva, kontraktov týkajúcich sa obchodných spoločností, resp. s obchodným charakterom. Predsedníctvo Komisie sa v tomto smere uznieslo, že priorizovaným inšpiračným zdrojom pri ďalších prácach bude český Zákon o obchodních korporacích.“[3]

Napriek tomu, niektoré právne vzťahy upravené doteraz v Obchodnom zákonníku majú byť po novom zakomponované a právne upravené v texte pripravovaného nového Občianskeho zákonníka. Jedná sa napr. o obchodné meno. Pri právnej úprave iných obchodnoprávnych vzťahov (obchodný register, právo cenných papierov) Komisia odporúča zachovanie samostatnej právnej úpravy predmetných právnych vzťahov, a to najmä s ohľadom na charakter právnych vzťahov regulovaných zákonom o cenných papieroch, prípadne zákonom o obchodnom registri a markantný verejnoprávny rozmer daných právnych úprav.

2 Rekodifikácia súkromného práva versus spoločnosť a jej skutočné potreby

Hoci všetkým komisiám pre rekodifikáciu nemožno uprieť skutočnú snahu prijať kvalitnú právnu úpravu spĺňajúcu všetky potreby súčasnej spoločnosti obdobne ako pri

[2] Zápisnica z prvého plenárneho zasadnutia Komisie pre rekodifikáciu súkromného práva zo dňa 9.11.2015
[3] Zápisnica z plenárneho zasadnutia Komisie pre rekodifikáciu súkromného práva zo dňa 13.1.2016

rekodifikácii trestného práva alebo civilného práva procesného, predsa len právo v procese svojej aplikácie na právne vzťahy adresátov právnych noriem vykazuje určité špecifiká. Z obsahu jedného z najznámejších výrokov významného rímskeho štátnika a mysliteľa Cicera „Ubi homo, ibi societas, ubi societas, ibi ius.“ vyplýva, že právo a spoločnosť sú za každých okolností nevyhnutne a nerozlučne spojenými inštitútmi. Právo za každých okolností musí flexibilne reagovať na meniace sa potreby spoločnosti na území príslušného štátu za účelom prijatia právnej úpravy čo najefektívnejšie reflektujúcej konkrétnu spoločenskú objednávku Tak dochádza k napĺňaniu idey právneho štátu i posilňovaniu dôvery adresátov právnych noriem nielen v právny štát a právo ako také, ale aj v princípy, na ktorých je právny štát vybudovaný. Takými okrem mnohých ďalších bezpochyby sú vymožiteľnosť práva spolu s princípom právnej istoty. Máme za to, že práve v prípade vymožiteľnosti práva a právnej istoty sa jedná hlavne v procese aplikácie práva o najčastejšie porušované princípy, ktorými sa je potrebné tak na pôde laickej, ako aj odbornej verejnosti akútne zaoberať. V nasledujúcom texte príspevku preto zamierame svoju pozornosť na vybrané aspekty problematiky vymožiteľnosti práva a právnej istoty ako aj na tzv. „pokútnictvo.“

2.1 Vymožiteľnosť práva

V oblasti vymožiteľnosti práva markantne vystupuje do popredia vzťah hmotného a procesného práva ako vzťah obsahu a formy. Charakteristickou črtou dobre fungujúcej ľudskej spoločnosti a štátu ako inštitucionalizovanej formy ľudskej spoločnosti je nielen legislatívne zakotvenie práv a povinností v rovine hmotného práva, za istých okolnosti ich následné súdne vymáhanie a prípadné exekučné vymáhanie, ale aj reálna možnosť adresáta právnych noriem domôcť sa nápravy v prípade porušenia jeho práva, napr. zaplatenia dlžnej finančnej čiastky od dlžníka v omeškaní.

V posledných rokoch badať znepokojujúci negatívny trend zhoršovania akejsi právnej kultúry účastníkov právnych vzťahov. Úplne bežným a veľmi znepokojujúcim fenoménom sa stáva nesplácanie splátok úverov, neplnenie si záväzkov dlžníkmi riadne a včas, čo sa najmarkantnejšie prejavuje v podnikateľskom prostredí.

Zastávame názor, že práve vo vzťahoch medzi podnikateľmi je najviac oslabená vymožiteľnosť práv veriteľov vyplývajúcich z ich peňažných alebo nepeňažných pohľadávok voči dlžníkom. Daný stav vyplýva zo skutočnosti, že v prípade, kedy na strane dlžníka vystupuje obchodná spoločnosť s kapitálovým ručením (napr.), s.r.o., ktorá nevlastní nijaký majetok, prípadne je dlhodobo v negatívnej hospodárskej bilancii, existuje reálna možnosť, že uspokojenie pohľadávky veriteľov bude v budúcnosti podstatne sťažené, eventuálne nemožné.

Ďalšie riziko predstavuje tiež situácia, v ktorej sú zadlžené spoločnosti neustále zlučované s ďalšími spoločnosťami, čo spôsobuje praktickú nemožnosť odkrytia reálnej štruktúry spoločníkov a štatutárnych orgánov spoločnosti a takisto takmer úplne znemožňuje uspokojenie pohľadávky veriteľov.

Nepochybne ochrane veriteľov majúcich pohľadávky napr. voči s.r.o. aj z pohľadu reálnych potrieb spoločnosti na Slovensku napomáha zákon č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb v znení neskorších predpisov, ktorý predstavuje v slovenských podmienkach pomerne revolučnú úpravu. Veľmi pozitívne vnímame aj pripravované legislatívne zakotvenie zákazu zlučovania obchodných spoločností, ku ktorému ma v Slovenskej republiky v zmysle vyjadrení ministerky spravodlivosti Lucie Žitňanskej prísť v najbližších mesiacoch.

V tejto súvislosti je však potrebné uviesť, že za najväčšie ohrozenie vymožiteľnosti práva v podnikateľskom prostredí je potrebné bez akýchkoľvek pochybností považovať osobnú nezodpovednosť konateľov spoločnosti s ručením obmedzeným za škodu spôsobenú tretím osobám, nakoľko takáto právna úprava v súčasnom slovenskom právnom poriadku absentuje. V súčasnosti totiž konatelia spoločnosti s ručením obmedzeným zodpovedajú v zmysle § 135a ods. 2 Obchodného zákonníka a nasl. za škodu spôsobenú tretím osobám len voči spoločnosti a nie priamo voči subjektom, ktorým bola škoda spôsobená. Preto by sa nám javilo ako žiaduce inšpirovať sa právnou úpravou zodpovednosti konateľov obsiahnutou v Zákone o korporacích v Českej republike. V tamojších podmienkach totiž v prípade, ak konateľ nepreukáže spoločnosti potrebnú lojalitu a nekoná ako dobrý hospodár pri výkone svojich oprávnení i povinností, je možné, aby za istých okolností – pri konaní v rozpore s týmito kritériami, zodpovedal za záväzky spoločnosti aj osobne.[4]

2.2 Mediácia a jej možný prínos za účelom zefektívnenia a zrýchlenia vymožiteľnosti práva

Ďalším problémom, ktorého riešenie je jednou z najakútnejších spoločenských objednávok je s určitosťou nedôvera verejnosti v súdnu moc a jej schopnosť vytvoriť efektívny systém vymožiteľnosti práva. Za jeden z najvhodnejších nástrojov na podstatné zlepšenie súčasného statusu quo, kedy sú súdy preťažené, trpia nedostatkom personálu na všetkých

[4] v zmysle výkladu § 159 odst. 3 NOZ „pakliže jednatel poruší při výkonu své funkce výše uvedené povinnosti, je povinen společnosti nahradit škodu, kterou jí tímto porušením způsobil. Pokud tak neučiní, ručí věřitelům společnosti za její dluhy v rozsahu, v jakém způsobenou škodu neuhradil. To vše pouze v případech, kdy se věřitel nemůže na společnosti domoci plnění“

postoch a pod., je možné považovať jednoznačne mediáciu ako proklamované rýchle, efektívne, finančne a časovo nenáročne riešenie sporov.

V podmienkach Slovenskej republiky však pozorujeme v súvislosti s mediáciou hneď niekoľko aplikačných problémov, ktoré tejto inak v zahraničí veľmi frekventovanej metóde alternatívneho riešenia sporov neumožňujú naplniť jej plný potenciál pri zrýchlení vymožiteľnosti práva, znížení preťaženosti súdov tzv. drobnými spormi a pod.

Dominantnými problémami v oblasti mediácie v Slovenskej republike sú:

- nedostatočná právna úprava mediácie aj napriek poslednej novele zákona o mediácii, neexistencia jednotnej stavovskej organizácie po vzore napr. Slovenskej advokátskej komory
- sprísnenie podmienok pre vykonávanie činnosti mediátora (povinné právnické vzdelanie bakalárskeho stupňa ako podmienka výkonu mediácie)
- výlučne fakultatívny charakter mediácie ako alternatívneho riešenia sporov

Čo sa týka možného zníženia preťaženosti súdov drobnými spormi, navrhujeme, aby bolo do Civilného sporového poriadku zavedené ustanovenie, na základe ktorého by sa sporové strany museli v sporoch o zaplatenie peňažnej čiastky s istinou neprevyšujúcou napr. sumu 1.000,- € obligatórne pokúsiť dospieť k mimosúdnej dohode, a to v primeranej lehote. Na súd by sa mohli sporové strany obrátiť až vtedy, keby k uzavretiu mimosúdnej dohody u mediátora nemohlo dôjsť z objektívnych príčin. Pre prípad úmyselného zmarenia mediácie čo len jednou zo sporových strán navrhujeme zaviesť hrozbu udelením sankcie v zodpovedajúcej výške, čo by jednoznačne splnilo výchovnú funkciu, ale takisto by prípadné uloženie sankcie spoľahlivo spĺňalo rolu individuálnej i generálnej prevencie.

3 „Pokútnictvo“ ako reálna hrozba pre spoločnosť

Ďalším podľa nášho názoru akútnym nielen právnym, ale aj spoločenským problémom je tzv. pokútnictvo ako výkon činnosti, na ktorej výkon je inak potrebné povolenie podľa osobitného predpisu osobami bez patričného vzdelania, schopností a skúseností, poskytovanie právnych služieb a právneho poradenstva laikmi bez porozumenia potrebných súvislostí, osobitostí konkrétneho prípadu a pod. V súčasnej dobe sme totiž svedkami situácií, kedy sa do poskytovania právnych služieb, na ktorých poskytovanie sú inak oprávnení najmä advokáti a notári angažujú rôzne laické subjekty, akými sú bezpochyby podnikateľské subjekty zaoberajúce sa zakladaním a zmenami v obchodných spoločnostiach, zamestnanci jednotlivých orgánov verejnej správy „privyrábajúci si“ popri svojej hlavnej pracovnej činnosti

vyhotovovaním zmlúv alebo právnych podaní, realitní makléri vyhotovujúcu zmluvy bez potrebného vzdelania a znalostí atď.

Na tomto mieste je potrebné pripomenúť, že čoraz viac rozvíjajúce sa „pokútnictvo" ako také spôsobuje v spoločnosti viaceré negatívne následky. Jednak neodborný výkon činností inak vyhradených odborníkom z jednotlivých právnických profesií môže znamenať pre adresátov neodbornej právnej pomoci podstatne zvýšené riziko spôsobenia škody, vzniku omeškania, ukrátenia na majetkových právach, ako aj ďalšie negatívne dôsledky. Čo je však nemenej podstatné, výstupy z pokútnej činnosti, akými sú napr. kúpne zmluvy, podania vyhotovené laikmi a pod. sú rovnocenné tým, ktoré sú vyhotovené profesionálmi vybavenými potrebným vzdelaním, materiálnym zabezpečením, skúsenosťami a pod.

Najzávažnejší rozdiel však spočíva v prípadnej zodpovednosti za škodu, ktorá môže byť neodborným poskytnutím právnej pomoci, resp. právnej služby klientovi spôsobená. Advokát alebo notár zodpovedá celým svojim majetkom za škodu spôsobenú výkonom advokácie, resp. notárskej činnosti, je pre tento prípad špeciálne poistený, je povinný platiť pravidelné príspevky do stavovskej organizácii, ktorej disciplinárne podlieha, je povinný vykonať prax v predpísanej dĺžke, podrobiť sa prísnemu skúšobnému procesu a pod. Na strane druhej, u „pokútnikov" tieto povinnosti abstentujú, pričom táto skutočnosť podľa nášho názoru znamená, že je v záujme prehlbovania právnej istoty, aby poskytovanie právnych služieb a právnej pomoci bolo právnym poriadkom zverené výlučne a exkluzívne na to určeným subjektom spĺňajúcim prísne kritériá.

Ako jedno z navrhovaných riešení navrhujeme napr. povinné vyhotovenie zmlúv o prevode vlastníctva k nehnuteľnostiam advokátom alebo notárom. Obligatórnou podmienkou pre vklad vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam do katastra nehnuteľností by sa teda stala autorizácia zmluvy o prevode vlastníckeho práva advokátom alebo notárom, ktorá by na tento účel musela byť povinne opatrená pečiatkou príslušného notára alebo advokáta.

Záver

Záverom tohto príspevku je nevyhnutné konštatovať, ako som aj predpokladal v úvode článku, že v rámci rozsahu mi ním daného nie je možné zaoberať sa všetkými aspektami analyzovanej problematiky. Taktiež predpokladám, že ani desiatky strán dizertačnej práce mi neposkytnú dostatočný priestor na vyčerpávajúcu analýzu tak komplexnej problematiky, akou duálna úprava súkromného práva a pripravovaná rekodifikácia bezpochyby je. Súhlasím, že rekodifikácia súkromného práva vrátane kodifikovanej úpravy najmä občianskeho práva je v Slovenskej republike nevyhnutne potrebná, nakoľko už v súčasnosti nereflektuje v dostatočnej miere potreby moderného štátu a spoločnosti. Ako som však v článku samotnom uviedol, je žiaduce, aby zákonodarcovia v procese prípravy legislatívnych aktov tak závažného významu spolupracovali v úzkej súčinnosti jednak s odborníkmi z právnej praxe, jednak s jednotlivými adresátmi právnych noriem naprieč všetkými regiónmi Slovenskej republiky, aby sa tak vzali na zreteľ regionálne špecifiká, sociálne rozdiely a pod. Som totiž jednoznačne presvedčený, že v takom prípade môže vzniknúť právna úprava, ktorá bude svojim obsahom, účelom, ale i v procese svojej aplikácie čo najbližšie k tým, ktorým je určená, t.j. k fyzickým a právnickým osobám. Práve tak totiž môže byť vytvorený medzi štátom a jeho občanom vzťah založený na dôvere, súčinnosti a spolupráci.

Zoznam použitej literatúry

Monografie:

- Legislatívny zámer kodifikácie súkromného práva
- Ovečková, O. ; Žitňanská, L. a kol.: Základy obchodného práva 2. IURA EDITION, 2010, ISBN 978-80-8078-345-7
- Zápisnica z prvého plenárneho zasadnutia Komisie pre rekodifikáciu Občianskeho zákonníka zo dňa 9.11.2015
- Zápisnica zo zasadnutia Predsedníctva Komisie pre rekodifikáciu Občianskeho zákonníka zo dňa 3.12.2015
- Zápisnica zo zasadnutia Predsedníctva Komisie pre rekodifikáciu Občianskeho zákonníka zo dňa 13.1.2016
- Zápisnica zo zasadnutia Predsedníctva Komisie pre rekodifikáciu Občianskeho zákonníka zo dňa 16.2.2016
- Zápisnica zo zasadnutia Predsedníctva Komisie pre rekodifikáciu Občianskeho zákonníka zo dňa 23.5.2016

Internetové zdroje:

- https://www.epravo.cz/top/clanky/osobni-odpovednost-jednatele-spolecnosti-s-rucenim-omezenym-97274.html

Právne predpisy:

- Zákon č. 420/2004 Z.z. o mediácií v zmysle neskorších predpisov
- Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákonik
- Zákon č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech
- Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb v znení neskorších predpisov

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA
Fakulta práva

PANEURÓPSKE PRÁVNICKÉ FÓRUM
II. ROČNÍK KONFERENCIE
pod **záštitou Prof. JUDr. Jaroslava Ivora, DrSc..**

Z B O R N Í K
príspevkov z vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej dňa **09. mája 2017 v Bratislave**

PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA

Grafické spracovanie: *Roman Vorreiter*

Vydavateľ: *Paneurópska vysoká škola*, *www.printmedia.sk*

ISBN 978-80-89453-33-7
EAN 978808945337